СРЕДЊА ШКОЛА

НОВА ВАРОШ

ШКОЛСКИ ПЛАН 2022-2026

Садржај:

ГИМНАЗИЈА 11
ДРУШТВЕНО ЈЕЗИЧКИ СМЕР 11
Први разред 16
I.Обавезни наставни предмети 16
Српски језик и књижевност 16
Први страни језик-Енглески 31
Други страни језик 44
Француски језик 44
Руски језик 54
Латински језик 70
Историја 76
Географија 99
Биологија 115
Математика 128
Физика 138
Хемија 151
Рачунарство и информатика 166
Музичка култура 184
Ликовна култура 187
Физичко и здравствено васпитање 196
II. Изборни програми 205
Грађанско васпитање 205
Верска настава 212
Језик медији и култура 217
Здравље и спорт 223

Хор 223
Допунска настава 231
Српски језик и књижевност 231
Енглески 231
Француски језик 236
Руски језик 237
Латински језик 240
Историја 243
Географија 246
Биологија 249
Математика 255
Физика 260
Хемија 261
Рачунарство и информатика 269
Музичка култура 281
Ликовна култура 283
Физичко и здравствено васпитање 284
Додатна настава 289
Српски језик и књижевност 289
Енглески 290
Француски језик 295
Руски језик 302
Латински језик 305
Историја 309
Географија 312
Биологија 316

Математика ... 322
Физика ... 322
Хемија ... 322
Рачунарство и информатика ... 329
Музичка култура ... 342
Ликовна култура ... 343
Физичко и здравствено васпитање ... 345
Припремна настава ... 352
Други разред ... 352
I.Обавезни наставни предмети ... 352
Српски језик и књижевност ... 352
Први страни језик-Енглески ... 372
Други страни језик ... 387
Француски језик ... 387
Руски језик ... 405
Латински језик ... 421
Психологија ... 429
Историја ... 446
Географија ... 484
Биологија ... 500
Математика ... 516
Физика ... 525
Хемија ... 538
Рачунарство и информатика ... 549
ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА ... 550
Музичка култура ... 564

Ликовна култура 567
Физичко и здравствено васпитање 577
II. Изборни програми 585
Грађанско васпитање 585
Верска настава 595
Језик медији и култура 602
Појединац, група и друштво 608
Допунска настава 608
Српски језик и књижевност 608
Енглески 611
Француски језик 616
Руски језик 618
Латински језик 620
Психологија 623
Историја 630
Географија 669
Биологија 674
Математика 679
Физика 683
Хемија 683
Рачунарство и информатика 695
Музичка култура 703
Ликовна култура 704
Физичко и здравствено васпитање 705
Додатна настава 712
Српски језик и књижевност 712

Енглески 718
Француски језик 723
Руски језик 730
Латински језик 733
Психологија 737
Историја 742
Географија 763
Биологија 768
Математика 774
Физика 774
Хемија 774
Рачунарство и информатика 780
Музичка култура 788
Ликовна култура 789
Физичко и здравствено васпитање 791
Припремна настава 798
Трећи разред 798
I.Обавезни наставни предмети 798
Српски језик и књижевност 798
Први страни језик-Енглески 816
Други страни језик 833
Француски језик 833
Руски језик 853
Филозофија 871
Историја 881
Географија 931

Биологија 946
Физика 961
Математика 978
Рачунарство и информатика 988
Музичка култура 1006
Ликовна култура 1009
Физичко и здравствено васпитање 1020
II. Изборни програми 1029
Грађанско васпитање 1029
Верска настава 1039
Савремене технологије 1039
Примењене науке1 1049
Допунска настава 1056
Српски језик и књижевност 1056
Енглески 1056
Француски језик 1061
Руски језик 1063
Филозофија 1066
Историја 1066
Географија 1071
Биологија 1074
Физика 1078
Математика 1079
Рачунарство и информатика 1086
Музичка култура 1090
Ликовна култура 1091

Физичко и здравствено васпитање 1092
Додатна настава 1099
Српски језик и књижевност 1099
Енглески 1101
Француски језик 1105
Руски језик 1113
Филозофија 1115
ФИЛОЗОФИЈА - ЛОГИКА 1115
Историја 1117
Географија 1123
Биологија 1126
Физика 1129
Математика 1130
Рачунарство и информатика 1130
Музичка култура 1134
Ликовна култура 1135
Физичко и здравствено васпитање 1137
Припремна настава 1144
Четврти разред 1144
I.Обавезни наставни предмети 1144
Српски језик и књижевност 1144
Први страни језик-Енглески 1161
Други страни језик 1178
Француски језик 1178
Руски језик 1204
Социологија 1221

Филозофија 1232
Историја 1243
Физика 1303
Математика 1313
Рачунарство и информатика 1325
Музичка култура 1338
Ликовна култура 1342
Физичко и здравствено васпитање 1353
II. Изборни програми 1360
Грађанско васпитање 1360
Верска настава 1367
Основи геополитике 1367
Религије и цивилизација 1375
Допунска настава 1380
Српски језик и књижевност 1380
Енглески 1383
Француски језик 1388
Руски језик 1390
Социологија 1392
Филозофија 1392
Историја 1392
Физика 1400
Математика 1401
Рачунарство и информатика 1407
Музичка култура 1410
Ликовна култура 1411

Физичко и здравствено васпитање 1412
Додатна настава 1419
Српски језик и књижевност 1419
Енглески 1423
Француски језик 1429
Руски језик 1436
Социологија 1439
Филозофија 1439
Историја 1445
Физика 1451
Математика 1451
Рачунарство и информатика 1451
Музичка култура 1454
Ликовна култура 1456
Физичко и здравствено васпитање 1457
Припремна настава 1465
ЛИКОВНА КУЛТУРА 1468
Биологија 1470
Хемија 1472
Енглески језик 1474

ГИМНАЗИЈА

ДРУШТВЕНО ЈЕЗИЧКИ СМЕР

ДРУШТВЕНО-ЈЕЗИЧКИ СМЕР		I РАЗРЕД				II РАЗРЕД				III РАЗРЕД				IV РАЗРЕД				УКУПНО		
		недељно		годишње		недељно		годишње		недељно		годишње		недељно		годишње		годишње		
		т	в	т	в	т	в	т	в	т	в	т	в	т	в	т	в	т	в	∑
I: ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ		26	2	962	74	25	3.5	925	129.5	23	3.5	851	129.5	23	3.5	759	115.5	3497	448.5	3945.5
1.	Српски језик и књижевност	4		148		4		148		5		185		5		165		646		646
2.	Први страни језик(енглески)	2		74		2	0,5	74	18,5	3	1	111	37	1	2	33	66	292	121,5	413,5
3.	Латински језик	2		74		2		74										148		148
4.	Социологија													3		99		99		99
5.	Психологија					2		74										74		74
6.	Филозофија									1	0,5	37	18,5	3		99	1	136	18,5	154,5
7.	Историја	2		74		2		74		3		111		3		99		358		358
8.	Географија	2		74		2		74		2		74						222		222
9.	Биологија	2		74		2		74		1	0,5	37	18,5					185	18,5	203,5
10.	Математика	4		148		3		111		3	111			3		99		469		469

11.	Физтика	2		74		1	0,5	37	18,5	1	0,5	37	18,5	1	0,5	33	16,5	181	53,5	234,5
12.	Хемија	2		74		1	0,5	37	18,5									111	18,5	129,5
13.	Рачунарство и информатика		2		74		2		74		1		37		1	33			218	218
14.	Музичка култура	1		37		1		37		1		37		1		33		144		144
15.	Ликовна култура	1		37		1		37		1		37		1		33		144		144
16.	Физичко и здравствено васпитање	2		74		2		74		2		74		2		66		288		
II: ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ		5		185		4	0,5	148	18,5	6	0,5	222	18,5	6	0,5	198	16,5	753	53,5	806,5
1	Грађанско васпитање / Верска настава	1		37		1		37		1		37		1		33		218		218
2	Други страни језик(руски, француски)	2		74		1	0,5	37	18,5	1	0,5	37	18,5	1	0,5	33	16,5	281	53,5	253
3	Изборни птограми	2		74		2		74		4		148		4		132		428		428
УКУПНО I+II		31	2	1147	74	29	4	1073	148	29	4	1073	148	29	4	957	132	4250	502	4752

Листа изборних предмета

		РАЗРЕД			
		I	II	III	IV
1.	Језик, медији и култура	1	1		

2.	Појединац, група и друштво	1	1		
3.	Здравље и спорт	1	1		
4.	Образовање за одрживи развој	1	1	2	2
5.	Уметност и дизајн	1	1	2	2
6.	Примењене науке	1	1		
7.	Примењене науке1			2	2
8.	Примењене науке2			2	2
9.	Основи геополитике			2	2
10.	Економија и бизнис			2	2
11.	Рељигије и цивилизације			2	2
12.	Методолигија научног истраживања			2	2
13.	Савремене технологије			2	2

ОСТАЛИ ОБАВЕЗНИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА ТОКОМ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ

	ПРВИ РАЗРЕД	ДРУГИ РАЗРЕД	ТРЕЋИ РАЗРЕД	ЧЕТВРТИ РАЗРЕД	УКУПНО
Час одељенског старешине	37	37	37	33	144
Додатни рад *	до 30 часова	до 30 часова	до 30 часова	до 30 часова	до 120 часова
Допунски рад *	до 30 часова	до 30 часова	до 30 часова	до 30 часова	до 120 часова
Припремни рад *	до 30 часова	до 30 часова	до 30 часова	до 30 часова	до 120 часова

** Реализују се по потреби.*

ФАКУЛТАТИВНИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА ТОКОМ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ ПО РАЗРЕДИМА

ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВМО ВАСПИТИОГ РАДА	**I РАЗРЕД часова**	**II РАЗРЕД часова**	**III РАЗРЕД**	**IV РАЗРЕД часова**
Екскурзија	до 3 дана	до 5 дана	до 5 нас	до 5 нас гавних

Језик националне мањине са елементима нанионалне културе	2 часа недељно
Други страни језик	2 часа недељно
Факултативни предмети/|програми *	1-2 часа недељно
Слободне активности ученика (хор, оркестар, секције, техничке, хуманитарне, спортско-рекреативне и друге ваннаставне активности)	30-60 часова годишње
Друштвене активности - ученички парламенг, ученичке задруге	15-30 часова годишње
Културно-уметничке активности школе	2 радна дана

** У складу са чланом 76 Закона о основама система образовања и васпитања.*

Изборни предмет за друштвенојезички, природно - математички смер:

		Први разред		**Други разред**		**Трећи разред**		**Четврти разред**	
		Н	**Г**	**Н**	**Г**	**Н**	**Г**	**Н**	**Г**
1	Грађанско васпитање	1	37	1	37	1	37	1	33
2	Верска настава	1	37	1	37	1	37	1	33

Табеларни приказ годишњег фонда часова допунске, додатне и припремне наставе

ОСТАЛИ ОБАВЕЗНИ ОБЛИЦИ	**I разред**	**II разред**	**III разред**	**IV разред**

ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА – четворогодишњи образовни профили	**годишње**	**годишње**	**годишње**	**годишње**
Час одељењског старешине	37	37	37	33
Допунска настава	до 30 часова	до 30 часова	до 30 часова	до 30 часова
Додатна настава	до 30 часова	до 30 часова	до 30 часова	до 30 часова
Припремни рад	до 30 часова	до 30 часова	до 30 часова	до 30 часова

Остваривање плана и програма наставе и учења

1. Распоред радних недеља у току наставне године

	I РАЗРЕД	II РАЗРЕД	III РАЗРЕД	IV РАЗРЕД
Разредно-часовна настава	37	37	37	33
Слободне активности (ваннаставне активности)	2	2	2	2
Матурски испит				4
Укупно радних недеља	39	39	39	39

2. Подела одељења на групе ученика

	I РАЗРЕД	II РАЗРЕД	III РАЗРЕД	IV РАЗРЕД	Број ученика у групи
Рачунарство и информатика	74	74	37	33	до 15
Први страни језик		18.5	37	66	до 15
Други страни језик		18.5	18.5	16.5	до 15
Филозофија			18.5		до 15

Биологија			18.5		до 15

	Област	Број часова	Садржај	Исходи	Стандарди	
Физика			18.5	18.5	16.5	до 15
Хемија			18.5			до 15

Први разред

I.Обавезни наставни предмети

Српски језик и књижевност

Предмет: Српски језик и књижевност

Годишњи план рада

први разред друштвено-језичког и природно-математичког смера

Циљ учења *Српског језика и књижевности* је унапређивање језичке и функционалне писмености; стицање и неговање језичке и књижевне културе; оспособљавање за тумачење и вредновање књижевних дела; афирмисање и прихватање вредности хуманистичког образовања и васпитања ученика; развијање

Г Годишњи фонд часова: 148 часова

личног, националног и културног идентитета, љубави према матерњем језику, традицији и култури српског народа и других народа и етничких заједница.

Недељни фонд часова: 4 часа

ЈЕЗИК	30	Општи појмови о језику Историја књижевних језика код Срба Раслојавање језика Фонетика (са фонологијом и морфологијом) Прозодија	По завршетку првог разреда ученик ће бити у стању да: – разуме језик као систем и разликује његове функције; – препозна особине књижевних језика пре реформе Вука Караџића; – разликује глас, фонему и графему; – класификује гласове према основним критеријумима; – одреди границу слога у типичним случајевима; – препозна гласовне алтернације и примени нормативна решења у вези с њима; – примени основна правила акценатске норме.	Ученик ће бити у стању да: 2СЈК.1.1.1. Има основна знања о језику уопште (шта је језик, које функције има); поштује свој језик и поштује друге језике; препознаје стереотипне ставове према језику. Разуме појам текста; разликује делове текста (увод, главни део, завршетак); препознаје врсте текстова (облике дискурса); разуме појам језичке варијативности и препознаје основне варијетете. 2СЈК.2.1.1. Има шира знања о језику уопште (која су битна својства језика); препознаје јединице и појаве које припадају различитим језичким нивоима/подсистемима; има основна знања о писму уопште; има основна знања о правопису уопште (етимолошки – фонолошки правопис; граматичка – логичка интерпункција; графема – слово); Познаје одлике варијетета српског језика насталих на основу медијума и оних који су условљени социјално и функционално. 2СЈК.1.1.2. Разликује књижевни (стандардни) језик од дијалекта; зна основне податке о дијалектима српског језика; има правилан став према свом дијалекту и другим дијалектима српског језика и према оба изговора српског књижевног језика (поштује свој и дру-

				ге дијалекте српског језика и има потребу да чува свој дијалекат; подједнако цени оба изговора српског књижевног језика – екавски и (и)јекавски); има потребу да учи, чува и негује књижевни језик; познаје најважније граматике и нормативне приручнике и уме да се њима користи; има основна знања о развоју књижевног језика, писма и правописа код Срба. 2СЈК.2.1.2. Зна основне особине дијале- ката српског језика; зна основна правила екавског и ијекавског изговора; у једноставнијим случајевима пребацује (и)јекавску реч у екавски лик и обрнуто. Смешта развој књижевног језика код Срба у друштвени, историјски и културни контекст. 2СЈК.1.1.3. Разликује правилан од неправилног изговора гласа; зна основну поделу гласова; има основна знања у вези са слогом и примењује их у растављању речи на крају реда; зна основна правила акценатске норме и уочава евентуалне разлике између свог и књижевног акцента. 2СЈК.2.1.3. Познаје говорне органе и начин на који се гласови производе; зна да дели гласове по свим критеријумима; разуме појам фонеме; зна сва правила акценатске норме и уме да прочита

				правилно акцентовану реч; зна механизме фонолошки условљених гласовних промена (једначења сугласника по звучности и по месту творбе, сажимање и асимилацију вокала и губљење сугласника). 2СЈК.3.1.2. При подели речи на слогове позива се на правила; акцентује једно- ставније примере.
К Њ И Ж Е В Н О С Т	80	Књижевност као уметност речи	По завршетку првог разреда ученик ће бити у стању да: – објасни појам и значај књижевности као уметности речи и утврди њене сличности/разлике у односу на друге уметности и области културе; – тумачи књижевно дело са разумевањем његових жанровских карактеристика и књижевноисторијског контекста, користећи у анализи структурне и стилистичке елементе дела и употребљавајући секундарне изворе; – истражи и објасни стваралачку улогу мита у књижевности; – вреднује одлике античког епа, библијског стила и представе света; – повеже знања из историје и	Ученик ће бити у стању да: 2СЈК.1.2.1. Познаје ауторе дела из обаве- зног школског програма и локализује их у контекст стваралачког опуса и књижевноисторијски контекст. 2СЈК.1.2.2. Познаје књижевнотеоријску терминологију и доводи је у функционалну везу са примерима из књижевних и неуметничких текстова предвиђених програмом. 2СЈК.1.2.4. Уочава и примерима аргументује основне поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевних дела из обавезне школске лектире. 2СЈК.1.2.6. Наводи основне књижевноисторијске и поетичке одлике стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности и повезује их са де-
		Читање и проучавање књижевности		
		Књижевни родови и врсте		
		Књижевност старог века		
		Народна књижевност		

		Средњовековна књижевност Хуманизам и ренесанса Лектире	историје уметности старог века (сумерско-вавилонске, хебрејске, хеленске) са књижевним стваралаштвом тог раздобља; – поткрепљује примерима основне одлике народне књижевности (класификација, варијантност, формулативност); – анализира композиционе и	лима и писцима из обавезне лектире школског програма. 2СЈК.1.2.7. Анализира издвојене проблеме у књижевном делу и уме да их аргументује примарним текстом. 2СЈК.1.2.8. Користи препоручену секундарну литературу (књижевноисторијску, критичку, аутопое-

			стилистичке одлике народне бајке и вреднује поруке у односу на властито читалачко и интермедијално искуство; – препозна одлике средњовековне књижевности и испита њен значај за српску културу; – образложи на примерима важност свеукупног културног заокрета који се догодио у епохи хуманизма и ренесансе; – наведе главне мотиве, тематику и стилске одлике репрезентативних књижевних дела хуманизма и ренесансе и покаже разлике и сличности у односу на античку и средњовековну књижевност/културу.	тичку, теоријску) и доводи је у везу са књижевним текстовима предвиђеним програмом. 2СЈК.1.2.9. На основу дела српске и светске књижевности формира читалачке навике и знања; схвата улогу читања у тумачењу књижевног дела и у изграђивању језичког, литерарног, културног и националног идентитета. 2СЈК.2.2.4. Уочава и образлаже поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевноуметничких и књижевнонаучних дела у оквиру школске лектире; процењује да ли је сложенији књижевнонаучни текст (аутобиографија, биографија, мемоари, дневник, писмо, путопис...) добро структуриран и кохерентан, да ли су идеје изложене јасно и прецизно; уочава стилске поступке у књижевноуметничком и књижевнонаучном тексту; процењује колико одређене одлике текста утичу на његово разумевање и доприносе тумачењу значења текста. 2СЈК.2.2.6. Приликом тумачења књижевноуметничких и књижевнонаучних дела из школског програма примењује знања о основним књижевноисторијским и поетичким одликама стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности. 2СЈК.3.2.6. Приликом тумачења и вредновања књижевноуметничких и књижевнонаучних дела приме-

Ј Е З И	36	Правопис	По завршетку првог разреда ученик ће бити у стању да: – примени одговарајућа правописна правила;	Ученик ће бити у стању да: 2СЈК.1.3.4. Користи оба писма, дајући предност ћирилици; примењује основна правописна пра-

Ч К А КУЛТУР А		Усмено и писано изражавање	– правилно попуни различите формуларе и обрасце; – састави текст примењујући различите облике књижевноуметничког стила; – правилно распореди грађу при писању састава.	вила у фреквентним примерима и уме да се служи школским издањем Правописа; у писању издваја делове текста, даје наслове и поднаслове, уме да цитира и парафразира; саставља писмо – приватно и службено, биографију (CV), молбу, жалбу, захтев, оглас; зна да попуни различите формуларе и обрасце. 2СЈК.1.3.2. Говорећи и пишући о некој теми (из језика, књижевности или слободна тема), јасно структурира казивање и повезује његове делове на одговарајући начин; разликује битно од небитног и држи се основне теме; саставља једноставнији говорени и писани текст користећи се описом, приповедањем и излагањем (експозицијом); уме укратко да опише своја осећања и доживљај књижевног или другог уметничког дела; сажето препричава једноставнији књижевноуметнички текст и издваја његове важне или занимљиве делове; резимира једноставнији књижевни и неуметнички текст. 2СЈК.1.3.3. У расправи или размени мишљења на теме из књижевности, језика и културе уме у кратким цртама да изнесе и образложи идеју или став за који се залаже, говори одмерено, ослања се на аргументе, у стању је да чује туђе мишљење и да га узме у обзир приликом своје аргументације; пише једноставнији аргументативни текст на теме из књижевности, језика и културе.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава и учење *српског језика и књижевности* треба да допринесу развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове којима се чува национална и светска културна баштина; буду оспособљени за живот у мултикултуралном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

Квалитет и трајност знања, умења, вештина и ставова ученика умногоме зависе од принципа, облика, метода и средстава који се користе у процесу учења. Због тога савремена настава српског језика и књижевности претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовања и уважавања дидактичких принципа (посебно: свесне активности ученика, научности, примерености, поступности, систематичности и очигледности), као и адекватну примену оних наставних облика, метода, поступака и средстава чију су вредност утврдиле и потврдиле савремена пракса и методика наставе и учења српског језика и књижевности (пре свега: разни видови организације рада и коришћење комуникативних, логичких и стручних (специјалних) метода примерених садржајима обраде и могућностима ученика). Избор одређених наставних облика, метода, поступака и средстава условљен је, пре свега, исходима које треба остварити, а потом и садржајима који ће помоћи да се прописани исходи остваре.

Редовна настава и учење српског језика и књижевности изводи се у учионицама и кабинетима за овај предмет, који треба да буду опремљени у складу са нормативима за гимназије. Делимично, она се организује и у другим школским просторијама (библиотеци – медијатеци и сл.).

У настави српског језика и књижевности користе се одобрени уџбеници и приручници, као и библиотечко-информацијска и информатичка грађа, значајна за систематско оспособљавање ученика за самостално коришћење разних извора сазнања у настави и ван ње.

Области Језик, Књижевност и Језичка култура треба да чине предметну целину, да се прожимају и употпуњују. Стога је препоручени број часова само оквиран (за област Језик 32, за Књижевност 80, а за Језичку културу 36). Пажљивим планирањем наставе и учења које треба да доведу до остварености предвиђених исхода за све три области, наставник ће сам, уз праћење резултата ученика, распоређивати број часова.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ОБЛАСТ: ЈЕЗИК

Програм за први разред гимназије у области *Језик* организован је у пет области/тема и усклађен са исходима учења за овај разред (а према описима стандарда ученичких постигнућа). Програмом се предвиђа проширивање знања из области обрађених у основној школи, али и увођење нових појмова.

Општи појмови о језику. У оквиру ове теме ученици треба да стекну основна знања о језику као друштвеној појави и језику као систему знакова. Ова општа знања, поред своје општеобразовне вредности и значаја за олакшавање и побољшавање наставе српског језика, треба да послуже и лакшем савладавању градива из страних језика.

Историја књижевних језика код Срба. У оквиру ове теме наставу језика треба функционално повезати са наставом књижевности. На пример, текстове *Слово о писменима* Црнорисца Храбра и Запис Глигорија дијака у *Мирослављевом јеванђељу* треба повезати са текстовима средњовековне књижевности.

Раслојавање језика. Основне одлике дијалеката српског језика треба повезати са одговарајућим књижевним делима и/или филмским остварењима (нпр., за илустрацију призренско-тимочког дијалекта могу се узети одломци из одговарајућег књижевног дела, инсерти из филма и сл.). Нарочито је потребно нагласити да су екавски и ијекавски изговор равноправни изговори српског књижевног језика. И у овом случају је потребно упутити на књижевна дела која су писана екавским/ијекавским изговором (нпр. у *Диоби Јакшића* некада се јавља облик *бијела*, а некад *б'јела*, а такви примери се могу повезати и са питањима слога/стиха, и са питањима рефлекса *јата*).

Фонетика (са фонологијом и морфологијом). Опис артикулацији гласова у српском језику треба поредити са изговором гласова у страном језику познатом ученицима (нпр. назални гласови у српском и француском, лабијализовани вокали у српском и немачком и сл.). Такође, ученицима треба скренути пажњу на важност правилне артикулације гласова у говору. С обзиром на то да су ученици основна знања о већини гласовних алтернација већ стекли на основношколском нивоу, нарочиту пажњу треба посветити нормативним решењима, и то у оним случајевима где се најчешће греши. На пример: *предшколски, претчас, одељење, изузеци, тачки, гледалаца* и сл.

Прозодија. Знања о акценатском систему српског језика треба да буду примењива, тј. треба да допринесу да ученици боље и потпуније усвоје књижевнојезичку норму и да побољшају своје изражајне способности.

ОБЛАСТ: КЊИЖЕВНОСТ

Програм за први разред гимназије у сегменту *Књижевност* организован је у седам области/тема и усклађен с исходима учењаза овај разред (а према описима стандарда ученичких постигнућа).

Књижевност као уметност речи. У оквиру ове теме ученици ће се упознати са појмом и врстама уметности, спознаће књижевност као уметности речи и моћи ће да је упореде са другим уметностима. Препорука је да се упореде различита средства изражавања (реч, тон, звук, облик...).

Читање и проучавање књижевности. Ова тема треба да повеже ученицима познати приступ књижевном делу са наукама о књижевности. Могуће теме су: књижевно дело као естетски предмет – структура књижевног дела, примање и деловање књижевног дела на читаоца. Предвиђени садржаји треба да омогуће читање и тумачење књижевних дела, уз разумевање књижевног жанра, књижевне епохе и културне традиције. Ученици се упознају са примарним и секундарним изворима за проучавање књижевног дела. Уводе се и појам и врсте науке о књижевности (књижевност као предмет теорије књижевности, историје књижевности и књижевне критике).

Књижевни родови и врсте. Систематизују се и, на примерима, обнављају и проширују знања стечена у основној школи: лирско, епско и драмско песништво, лирска песма, епска песма, уметничка приповетка, роман, драма.

Књижевност старог века. Значај и вредности књижевности старог века (тематика, одлике, допринос културној баштини). Еп у књижевности старог века (улога мита у слици света, тематика епа, хомерски еп). Библијски свет (значење и поуке). Античка трагедија (особине, традиција, универзалне вредности које афирмише). Важно је повезати знања из историје и историје уметности са књижевним стваралаштвом старог века.

Народна књижевност. Одлике и својства народне књижевности. Класификација књижевних врста народне књижевности. Структура народне бајке. Обнављање и продубљивање знања о варијантности (*Диоба Јакшића* и *Опет Диоба Јакшића*). Одлике бајке (могуће је поредити мит и бајку, источну и западну цивилизацију – уколико се наставници и ученици определе за *Хиљаду и једну ноћ*, вредности и поруке бајке у различитим уметностима).

Средњовековна књижевност. Српска књижевност и култура у средњем веку. Уметничке/литерарне вредности српске средњевековне књижевности. (Међусобни утицаји историје, културе, мотива могуће је увођењем тематских кругова – повезати роман *Доротеј* са поетиком средњовековне књижевности; поезија М. Ракића и В. Попе, из изборног дела, као историјски и литерарни одјек средњовековне књижевности). Особине и врсте српске књижевности средњег века.

Хуманизам и ренесанса. Хуманизам и ренесанса у књижевности и уметности. Значај хуманизма и ренесансе за развој европске културе и цивилизације. Разлике и сличности са претходним епохама. Области/теме из књижевности прате одговарајући садржаји: књижевна дела за обраду и изборни садржаји. Све што се чита и обрађује у настави књижевности, сматра се лектиром. Дела за која је потребно више времена ученицима да их прочитају, посматрају се као домаћа лектира. За њено читање потребно је оставити више времена да би се ученици активно укључили у наставну интерпретацију на часовима српског језика и књижевности. Ово треба имати у виду при планирању редоследа и начина остваривања наставе, јер домаћу лектиру прате обимни и детаљни истраживачки пројекти. Уз помоћ задатака за истраживачко читање и дугорочнијих пројеката читања, ученици ће се поузданије припремати за рад на часу, што ће погодовати и остваривању наставног принципа економичности. Проширују се знања о књижевнотеоријским појмовима који су обрађивани у основној школи и уводе се нови појмови. Обрађивани појмови добијају нови историјски контекст, а нови појмови уводе се како би се оснажила рецептивна способност. Програм наставе и учења српског језика и књижевности предвиђа обраду или утврђивање следећих књижевнотеоријских појмова:

– Лирика: одлике лирске књижевности, лирска и лирско-епска песма; врсте лирске поезије; лирски субјекат.

– Епика: одлике епске књижевности; подела епске књижевности: еп (спев, епопеја), епска песма, епски јунак; приповетка, новела роман; мит/легенда/предање, бајка; нарација (приповедање) у првом, другом и трећем лицу; описивање (дескрипција), дијалог, монолог, унутрашњи монолог; наратор (приповедач); ретроспективно и хронолошко приповедање; ретардација, епизода, дигресија.

– Драма (драмска књижевност): одлике драмске књижевности. Подела драмске књижевности: трагедија, комедија, драма у ужем смислу; драмски сукоб; позориште; античка драма; драмска јединства; пролог, епилог; трагедија, трагички сукоб, трагичка кривица, трагички јунак; протагонист, антагонист; катарза; комедија, врсте комедије: комедија карактера, нарави (друштва) и ситуације (интриге); commedia dell’ arte; врсте комике: вербална, гестовна, ситуациона комика. Сценска реализација драмског текста.

– **Версификација/метрика:** ритам, стих, везани и слободнистих; врсте стиха; хексаметар, десетерац, епски десетерац, лирски десетерац; акростих; строфа, врсте строфа, врсте риме;
опкорачење; цезура, сонет, терцина, канцона, канцонијер.

– **Стилистика:** појам стила; стилске фигуре; алегорија, алитерација, асонанца, апострофа, градација, епитет, стални епитет, елипса, еуфемизам, инверзија, инвокација, иронија, сарказам, контраст (антитеза), словенска антитеза, компарација (поређење), метафора, метонимија, ономатопеја, персонификација, симбол, хипербола, лирски паралелизми.

– **Остали појмови:** антика, мимезис, јеванђеље, беседа, парабола, житије (хагиографија), биографија, похвала, слово; цитат, парафраза, фуснота; хуманизам, ренесанса, петрар-кизам; белетристика, синкретизам.

Од 148 часова на којима се током године реализује настава, предлаже се да се на 80 часова обрађују, утврђују и систематизују садржаји из књижевности. Како је укупан број књижевних дела за обраду 29, уз које наставници и ученици бирају још осам препору-чених садржаја (у односу на интересовања и могућности ученика), укупан број од 37 дела пружа могућност успостављања динамике обраде сваког појединог садржаја на два до три школска часа. Нека књижевна дела изискиваће један час, а нека два или три, те је наставник тај који предвиђа и планира динамику рада на часовима обраде, утврђивања и систематизације градива укључујући у то и различите нивое обраде (интерпретацију, приказ и осврт), као и повезивање наставних садржаја из књижевности са садржајем из језика (нпр., кад је реч о историји језика, повезано ће се читати и тумачити следећи текстови: Црноризац Храбар, *Слово о писменима* и *Запис* Глигорија дијака у *Мирослављевом јеванђељу*, са текстовима средњовековне књижевности). Још једна препорука за наставника односи се на компаративно повезивање и тумачење текстова који долазе из различитих историјских, културних и жанровских оквира (нпр. поређење овдашње епске традиције са сумерско-вавилонском, хеленском, словенским, итд.; поређење структурних и мотивских конституената епских песама, епова, народних бајки и библијских предања, итд.). Посебну пажњу наставник би требало да обрати и на осветљавање разноврсности релација које се успостављају између канонских дела националне и светске књижевности и доминантних савремених форми уметничког израза и презентације (савремени роман, драмски текст; филм, анимирани филм, стрип, позоришна представа, историјско-образовни садржаји на телевизији и интернету, итд.) Ученици се упознају са планом, садржајима предмета и начинима рада. Ученицима се указује на важност планског и благовременог припремања за часове обраде књижевног дела (читање и тумачење књижевних дела, коришћење уџбеника, примарних и секундарних извора за тумачење књижевних дела). Књижевно дело уводи се у наставу доживљајним и истраживачким читањем, припремним задацима, истраживачким и радним
пројектима.

Нивои обраде. Тумачење књижевног дела може се реализовати и планирати за обраду на различитим нивоима (осврт, приказ, интерпретација).

Рад на часу. Књижевне појаве, термини и појмови обрађују се посредством планираних књижевних дела. У непосредном раду, уз уважавање водећих методичких принципа и радних начела, користе се одговарајуће обавештајне, логичке и специјалне (стручне) методе. Методска адекватност и јединство теоријских и практичних поступања кључни су за успешну наставу књижевности; књижевнотеоријска знања се тумаче као појаве у конкретним уметничким делима, а знања о њима се развијају и усавршавају.

Развијање читалачких компетенција. Ученици се обучавају за активну примену свих врста и видова читања (доживљајно, истраживачко, изражајно и интерпретативно, гласно читање, читање с белешкама, читање у себи), а пре свега за помно читање, читање с уживљавањем и разумевањем уз вредновање књижевног дела.

Стваралачке активности поводом тумачења књижевног дела. Поред читања, као прворазредне стваралачке активности, у настави се организују и одговарајуће стваралачке активности поводом обраде књижевних дела. Посредством њих шири се интересовање ученика за књижевност, књижевна дела и ауторе, продубљују се и надопуњују читалачка интересовања и усавршавају читалачке компетенције. Стваралачке активности реализују се као усмена продукција (говорне вежбе, дискусије, разговори, монолози, рецитовање и казивање), писмена продукција (писање есеја, радова, домаћих задатака) и комбинована продукција (реферисања и презентације).

Изборни садржаји допуњавају обавезни део програма. Наставник је у обавези да у договору са ученицима уз обраде књижевних дела из обавезног програма обради осам дела из изборног програма.

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика током припремне фазе рада и током рада на часу, учешће у раду приликом тумачења дела, учесталост јављања, квалитет одговора, оригиналност и аргументовање ставова, уважавање гледишта других ученика и другачијих виђења, однос према раду, способност примене теоријских знања у конкретним радним околностима. Вредновање обухвата и писмено изражавање (домаћи задаци поводом конкретних књижевних дела; годишње до шест домаћих задатака). У сврху вредновања може бити планирано и тестирање, како би се стекао непосредан увид у текућа знања ученика.

ОБЛАСТ: ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Програм за први разред гимназије у области *Језичка култура* организован је тако да подразумева четири вештине: писање и говор (као продуктивне) и слушање и читање (као рецептивне). Припрема за израду писменог задатка, сама израда и исправка писменог задатка подразумевају укупно 16 часова, по четири за сваки писмени. Припрема за израду писмених задатака је континуирана делатност и не ограничава се само на један час (пре израде писменог задатка). Препоручује се, приликом израде писменог задатка, коришћење ћириличког писма, док се латиница може користити као писмо приликом писања исправке. Вештина читања с разумевањем подразумева читање књижевних и осталих типова текстова уз препознавање експлицитних и имплицитно датих информација у тим текстовима и откривања узрочно-последичних веза међу елементима садржаја. Реализација наставе и учења језика и језичке културе остварује се у предметном јединству са наставом књижевности. Приликом обраде садржаја из језика препоручује се:

- уочавање језичких појава у одговарајућим примерима уз ослањање и на језичко осећање ученика;
- примена граматичких правила;
- увежбавање;
- коришћење табела;
- израђивање цртежа, схема, графикона;
- навикавање и подстицање ученика да користе одговарајућу квалитетну литературу, језичке приручнике, речнике, лексиконе, појмовнике.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Поред стандардног, сумативног вредновања које још увек доминира у нашем систему образовања (процењује знање ученика на крају једне програмске целине и спроводи се стандардизованим мерним инструментима – писменим и усменим проверама знања, есејима, тестовима, што за последицу има кампањско учење оријентисано на оцену), савремени приступ настави претпоставља формативно вредновање – процену знања **током** савладавања програма и

стицања одговарајуће компетенције. Резултат оваквог вредновања даје повратну информацију и ученику и наставнику о томе које компетенције су добро савладане, а које не, као и о ефикасности одговарајућих метода које је наставник применио за остваривање циља. Формативно мерење подразумева прикупљање података о ученичким постигнућима, а најчешће технике су: реализација практичних задатака, посматрање и бележење ученикових активности током наставе, непосредна комуникација између ученика и наставника, регистар за сваког ученика (мапа напредовања) итд. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказана и сумативно – бројчаном оценом. Оваква оцена има смисла ако су у њој садржана сва постигнућа ученика, редовно праћена и објективно и професионално бележена. Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и корисним наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже као недовољно ефикасним и ефективним требало би унапредити.

Међупредметна компетенција

Настава Српског језика и књижевности треба да буде усмерена ка развоју **међупредметних компетенција**: компетенције за учење, комуникацију и сарадњу, решавање проблема, естетску компетенцију, дигиталну, компетенцију за рад са подацима, учешће у демократском друштву и здрав живот.

Кроз наставни предмет српски језик књижевност остварују се и **општи принципи** образовања и васпитања.

Настава Српског језика и књижевности биће усмерена на опште принципе образовања и васпитања кроз разноврсне облике учења, редовност оцењивања, једнаког права на образовање, исте шансе за учење без дискриминације, истицањем људских права и достојанства и одбрану истих кроз анализу репрезентативних дела светске и српске књижевности. Упућиваће ученике на вертикално повезивање градива и временску и месну локализацију интерпретираних наставних садржаја. Развијање говорне и писане културе изражавања је целоживотни процес и зато се код ученика развија љубав према читању, неговању матерњег језика и богаћењу сопственог речника. У оквиру садржаја предмета усмераваћемо ученике на различите форме изражавања сопствених ставова али и културу слушања, разговарања, дискутовања и уважавања мишљења и осећања других. Сарадња са породицом је неопходна и она се одвија преко одељењског старешине и непосредно у оквиру термина планираног за консултације и сарадњу са родитељима уоквиру Дана отворених врата као и доступности оцена, напомена и препорука из педагошке документације у ес дневнику. Пажња наставника и усмеравање наставе биће на добробит и подстицање талентованих ученика и ученика са посебним потребама.

Кроз наставу српског језика и књижевности остварују се и основни циљеви образовања и васпитања.

Сталним професионалним усавршавањем наставници стичу одређена знања и компетенције, које доводе до континуираног унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања.

Теме које се обрађују кроз наставу српског језика и књижевности имају за циљ и развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, развијање свести о значају заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња, развијање позитивних људских вредности, као и развијање кључних компетенција за целоживотно учење и међупредметних компетенција. Кроз потенцирање различитих облика и метода активног учествовања ученика у наставном процесу (рад у групи/пару, пројектно-оријентисана настава,

истраживачке активности, дебата, дијалог...) развијају се стваралачке способности, критичко мишљење, мотивација за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;

Кроз социокултурну компетенцију српског језика и књижевности развијају се компетенције за разумевање и поштовање људских права, грађанских слобода; развија се осећај солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости, као и развијање личног и националног идентитета, поштовање и неговање српског језика матерњег језика и страних језика, традиције и културе српског народа и националних мањина других народа, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине.

Кроз наставу српског језика и књижевности остварују се **и исходи** образовања и васпитања.

Применом различитих облика и метода организације наставе, као и одабиром различитих тематских области а посебно стручних тема и акцентовањем развијања комуникативних функција језика развија се способност ученика да користи матерњи језик у зависности од културног наслеђа и средине, потреба и интересовања, да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације, да изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове у усменој и писаној форми, да ради ефикасно са другима као члан тима, групе, организације и заједнице, да зна како да учи, поштује људска права и слободе, комуницира асертивно и ненасилно, да има свест о сопственој култури и разноликости култура, уважава значај креативног изражавања идеја, искустава и осећања путем различитих медија, укључујући музику, књижевност, извођачке и визуелне уметности.

Кроз наставу српског језика и књижевности остварују се стандарди образовних постигнућа ученика, који представљају део општих стандарда образовања и васпитања (скуп норми на основу којих се врши процена квалитета у систему образовања и васпитања).

Начин реализације садржаја

Полазећи од датих исхода и кључних појмова садржаја наставник планирани програм контекстуализује,односно планира наставу и учење према потребама одељења имајући у виду карактеристике, наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и друге ресурсе школе и локалне средине.

Приликом планирања наставе и учења наставник се руководи:

- индивидуалним разликама међу ученицима у погледу начина учења, темпа учења и брзине напредовања

- интегрисаним приступом у којем постоји хоризонтална и вертикална повезаност унутар истог предмета и различитих наставних предмета

- уважавањем свакодневног искуства и знања које је ученик изградио ван школе, повезивањем активности и садржаја учења са животним искуствима ученика и подстицањем примене наученог у свакодневном животу

- активним и искуственим методама наставе и учења

- неговањем радозналости, одржавањем и подстицањем интересовања за учење и континуирано сазнавање

- редовним и осмишљеним прикупљањем релевантних података о напредовању ученика, остваривању исхода учења и постигнутом степену развоја компетенција ученика.

Компаративно се повезују и тумаче текстови који долазе из различитих историјских, културних и жанровских оквира (нпр. поређење овдашње епске традиције са сумерско-вавилонском, хеленском, словенским, итд; поређење структурних и мотивских конституената епских песама, епова, народних бајки и библијских предања, итд). Посебна пажња се обраћа и на осветљавање разноврсности релација које се успостављају између канонских дела националне и светске књижевности и доминантних савремених форми уметничког израза и презентације (савремени роман, драмски текст; филм, анимирани филм, стрип, позоришна представа, историјско-образовни садржаји на телевизији и интернету, итд).

Поред читања, као прворазредне стваралачке активности, у настави се организују и одговарајуће стваралачке активности поводом обраде књижевних дела. Посредством њих шири се интересовање ученика за књижевност, књижевна дела и ауторе, продубљују се и надопуњују читалачка интересовања и усавршавају читалачке компетенције. Стваралачке активности реализују се као усмена продукција (говорне вежбе, дискусије, разговори, монолози, рецитовање и казивање), писмена продукција (писање есеја, радова, домаћих задатака) и комбинована продукција (реферисања и презентације).

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика током припремне фазе рада и током рада на часу, учешће у раду приликом тумачења дела, учесталост јављања, квалитет одговора, оригиналност и аргументовање ставова, уважавање гледишта других ученика и другачијих виђења, однос према раду, способност примене теоријских знања у конкретним радним околностима. Вредновање обухвата и писмено изражавање (домаћи задаци поводом конкретних књижевних дела; годишње до шест домаћих задатака). У сврху вредновања може бити планирано и тестирање, како би се стекао непосредан увид у текућа знања ученика.

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању* и по препорукама за праћење и вредновање постигнућа ученика датих у оквиру *Упутства за дидактичко-методичко остваривање програма.*

Први страни језик-Енглески

ПРВИ СТРАНИ ЈЕЗИК -ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења страног језика је да ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и унапређивањем стратегија учења страног језика развије комуникативну компетенцију, оспособи се за писмену и усмену комуникацију, интеркултурално разумевање и професионални развој.

разред: **први**

смер**: друштвено-језички**

недељни фонд часова: **2 часа**
годишњи фонд часова: **74 часа**

ОБЛАСТ	ИСХОДИ	СТАНДАРДИ	САДРЖАЈ
Разумевање говора	– адекватно реагује на усмене поруке у вези са активностима у образовном контексту; – разуме основну поруку краћих излагања о познатим темама у којима се користи стандардни језик и разговетан изговор; – разуме информације о релативно познатим и блиским садржајима и једноставна упутства у приватном, јавном и образовном контексту; – разуме општи смисао информативних радијских и телевизијских емисија о блиским темама, у којима се користи стандардни говор и разговетан изговор; – разуме основне елементе радње у серијама и филмовима у којима се обрађују релативно блиске теме, ослањајући се и на визуелне елементе; – разуме суштину исказа (са)говорника који разговарају о блиским темама, уз евентуална понављања и појашњавања; – изводи закључке после слушања непознатог текста у вези са врстом текста, бројем саговорника, њиховим међусоб-ним односима и намерама, као и у вези са општим садржајем; – ослањајући се на општа знања, искуства и контекст поруке, увиђа значење њених непознатих елемената; памти и контекстуализује битне елементе поруке.	2.ст.1.1.1. разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговетно и полако. 2.ст.1.1.2. схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више са/говорника у личном, образовном и јавном контексту. 2.ст.1.1.3. схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту. 2.ст.1.1.4. схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговетни изговор и спор ритам излагања). 2.ст.2.1.1. разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности. 2.ст.2.1.2. разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или више са/говорника у приватном, образовном и јавном контексту. 2.ст.2.1.3. разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано. 2.ст.2.1.4. разуме суштину аутентичног тонског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком	**Граматички садржаји:** -именице бројиве и небројиве именице. множина именица (правилна и неправилна). -саксонски генитив. -члан употреба одређеног и неодређеног члана,изостављање члана. -заменице личне, показне, присвојне, релативне,одричне и узајамно повратне. -детерминатори присвојни,показни, неодређени, квантификатори. -придеви и прилози грађење и употреба придева и прилога. место придева и прилога у реченици. -предлози најчешћи предлози за оријентацију у простору и времену. предлози после придева (нпр.good at, interested in) и после глагола (нпр.work for, speak to). -бројеви прости, редни и децимални бројеви; разломци; основне ра-
Разумевање прочитаног текста	– разликује најучесталије врсте текстова, познајући њихове основне карактеристике, сврху и улогу; – разуме краће текстове о конкретним темама из свакодневног живота, као и језички прилагођене и адаптиране	2.ст.1.2.1. разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми. 2.ст.1.2.2. проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи,	

	текстове утемељене на чињеницама, везане за домене општих интересовања; – разуме осећања, жеље, потребе исказане у краћим текстовима; – разуме једноставна упутства и саветодавне текстове, обавештења и упозорења на јавним местима; – разуме краће литерарне форме у којима доминира конкретна, фреквентна и позната лексика (конкретна поезија, кратке приче, анегдоте, скечеви, стрипови); – проналази, издваја и разуме у информативном тексту о познатој теми основну поруку и суштинске информације; – идентификује и разуме релевантне информације у писаним прототипским документима (писмима, проспектима) и другим нефикционалним текстовима (новинским вестима, репортажама и огласима); – препознаје основну аргументацију у једноставнијим текстовима (нпр. новинским колумнама или писмима читалаца, као и другим врстама коментара); – наслућује значење непознатих речи на основу контекста	брошуре, обавештења, кратке новинске вести). 2.ст.1.2.3. разуме једноставне личне поруке и писма. 2.ст.1.2.4. уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи на јавним местима, упутства о руковању, етикете на производима, јеловник и сл.). 2.ст.1.2.5. разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа. 2.ст.2.2.1. разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста. 2.ст.2.2.2. открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак. 2.ст.2.2.3. разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци. 2.ст.2.2.4. проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари). 2.ст.2.2.5. проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложеним структурама, у коме се износе мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови). 2.ст.2.2.6. разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.	чунске операције. -везници повезивање елемената исте важности: for, and, nor, but, or, yet, so. - глаголи глаголска времена (активне и пасивне конструкције) употреба садашњих времена (present simple tense, present continuous tense, present perfect tense). употреба прошлих времена (past simple tense, past continuous tense, past perfect tense). начини изражавања будућности (future simple tense, be going to,present continuous tense, present simple tense). глаголи и фразе праћени инфинитивом или -ing обликом. модални глаголи (can, can’t, could, should, must, have to, needn’t, mustn’t, may) фразални глаголи са across, back, down... (нпр.come across, come back, cut down). -творба речи
Усмено изражавање	– учествује у краћим дијалозима, размењује информације и мишљење са саговорником о блиским темама и интере-	2.ст.1.3.1. уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захваљивање).	

	совањима; – користи циљни језик као језик комуникације у образовном контексту, прилагођавајући свој говор комуникативној ситуацији, у временском трајању од два до три минута; – описује себе и своје окружење, догађаје у садашњости, прошлости и будућности у свом окружењу и изван њега; – изражава своје утиске и осећања и образлаже мишљење и ставове у вези са блиским темама; – описује догађаје и саопштава садржај неке књиге или филма, износећи своје утиске и мишљења; – излаже унапред припремљену крађу презентацију на одређену тему (из домена личног интересовања); – указује на значај одређених исказа и делова исказа пригодном гестикулацијом и мимиком или наглашавањем и интонацијом.	2.ст.1.3.2. изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив. 2.ст.1.3.3. тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту. 2.ст.1.3.4. описује блиско окружење (особе, предмете,места, активности, догађаје). 2.ст.1.3.5. излаже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама. 2.ст.1.3.6.преноси или интерпретира кратке поруке, изјаве, упутства или питања. 2.ст.1.3.7. излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог и других народа. 2.ст.2.3.1. започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу. 2.ст.2.3.2. износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других учесника у разговору. 2.ст.2.3.3. размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима). 2.ст.2.3.4. описује или препричава стварне или измишљене догађаје, осећања, искуства. 2.ст.2.3.5. излаже већ припремљену презентацијуо темама из свог окружења или струке. 2.ст.2.3.6. извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл. 2.ст.1.5.1. користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које му	сложенице. -најчешћи суфикси и префикси. -реченица ред речи у реченици. потврдне, упитне и одричне реченице. погодбене реченице (реалне, потенцијалне). неуправни говор (без слагања времена) **Тематске области** -свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време) -свет рада (перспективе и образовни системи) -интересантне животне приче и догађаји -живи свет и заштита човекове околине -научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране) -медији и комуникација -храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света) -потрошачко друштво -спортови и спортске манифестације -Србија – моја домовина

		омогућавају изражавање основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама.	познати градови и њихове знаменитости - региони и земље у којима се говори циљни језик -европа и заједнички живот народа **Комуникативне функције** -представљање себе и других -поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично) -идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд. -давање једноставних упутстава и команди -изражавање молби и захвалности -изражавање извињења изражавање потврде и негирање -изражавање допадања и недопадања -изражавање физичких сензација и потреба -исказивање просторних и временских односа -давање и тражење информација и обавештења -описивање и
Писмено изражавање	– пише на разложан и једноставан начин о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања; – описује особе и догађаје поштујући правила кохерентности (обима 100–120 речи); – описује утиске, мишљења и осећања (обима 80–100 речи); – пише белешке, поруке и лична писма да би тражио или пренео релевантне информације; – резимира прочитани/преслушани текст о блиским темама и износи сопствено мишљење о њему; – попуњава формуларе, упитнике и различите обрасце у личном и образовном домену; – пише краћа формална писма (писма читалаца, пријаве за праксе, стипендије или омладинске послове); – пише електронске поруке, смс поруке, учествује у дискусијама на блогу	2.ст.1.4.1. пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење). 2.ст.1.4.2.пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања). 2.ст.1.4.3. попуњава образац/упитник, наводећи личне податке, образовање, интересовања и сл. 2.ст.1.4.4. пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикона, детаљних упутстава. 2.ст.1.4.5. преводи или интерпретира информације из једноставних порука, бележака или образаца. 2.ст.2.4.1. пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље. 2.ст.2.4.2. у приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе. 2.ст.2.4.3. пише, према упутству,дескриптивне и наративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искустава. 2.ст.2.4.4. пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста. 2.ст.2.4.5. пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша. 2.ст.1.5.2. саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре.	

		2.ст.1.5.4. пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи у говору. 2.ст.1.5.5. примењује основну правописну норму 2.ст.2.5.4. пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри.	упоређивање лица и предмета -изрицање забране и реаговање на забрану -изражавање припадања и поседовања -скретање пажње -тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања -тражење и давање дозволе -исказивање честитки -исказивање препоруке -изражавање хитности и обавезности -исказивање сумње и несигурности
Социокултурна компетенција	– препознаје и разуме, у оквиру свог интересовања, знања и искуства, правила понашања, свакодневне навике, слич-ности и разлике у култури своје земље и земаља чији језик учи; – препознаје и разуме најчешће присутне културне моделе свакодневног живота земље и земаља чији језик учи; – препознаје и адекватно користи најфреквентније стилове и регистре у вези са елементима страног језика који учи, али и из осталих области школских знања и животних искустава; – препознаје различите стилове комуникације и најфреквентнија пратећа паравербална и невербална средстава (степен формалности, љубазности, као и паравербална средства: гест, мимика, просторни односи међу говорницима, итд.); – користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације (електронске поруке, смс поруке, дискусије на блогу или форуму, друштвене мреже); – користи савремене видове комуникације у откривању културе земаља чији језик учи	2.ст.2.2.6. разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа. 2.ст.2.5.1. користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникаци-ју у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл. 2.ст.2.5.5. препознаје формални и нефор-мални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи. 2.ст.2.3.7. излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа. 2.ст.3.2.6. разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа	

Медијација	– преноси суштину поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи, додајући, по потреби, објашњења и обавештења, писмено и усмено; – резимира садржај краћег текста, аудио или визуелног записа и краће интеракције; – преноси садржај писаног или усменог текста, прилагођавајући га саговорнику; – користи одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају, на пример: преводи или преноси садржај уз употребу описа, парафраза и сл.; – преводи на матерњи језик садржај краћег текста о познатим темама.		

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Општи комуникативни циљ наставе страних језика се постиже помоћу различитих поступака, метода наставе и наставних средстава. Комуникативни приступ у настави страних језика се остварује кроз примену различитих облика рада (рад у групама и паровима, индивидуални рад, пројекти), употребу додатних средстава у настави (АВ материјали, ИТ, игре, аутентични материјали,итд.),као и уз примену принципа наставе засноване на сложеним задацима, који не морају бити искључиво језичке природе(task-basedlanguageteaching;).Савремена настава страних језика претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика,поштовања и уважавања дидактичких принципа и треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа, који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове; буду оспособљени за живот у мултикултуралном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ

– Слушање и реаговање на налоге и/или задатке у вези са текстом намењеним развоју и провери разумевања говора;
– Рад у паровима, малим и већим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.);
– Активности (израда паноа, презентација, зидних новина,постера за учионицу, организација тематских вечери и сл.);
– Дебате и дискусије примерене узрасту (дебате представљају унапред припремљене аргументоване монологе са ограниченим трајањем, док су дискусије

спонтаније и неприпремљене интеракције на одређену тему);
– Обимнији пројекти који се раде у учионици и ван ње у трајању од неколико недеља до читавог полугодишта уз конкретно видљиве и мерљиве производе и резултате;
– Граматичка грађа добија свој смисао тек када се доведе у везу са одговарајућим комуникативним функцијама и темама, и то у склопу језичких активности разумевања (усменог) говора и писаног текста, усменог и писменог изражавања и медијације;
– Полазиште за посматрање и увежбавање језичких законитости јесу усмени и писани текстови различитих врста, дужине и степена тежине; користе се, такође, изоловани искази, под условом да су контекстуализовани и да имају комуникативну вредност;
– Планира се израда два писмена задатка за сваки разред.

РАЗВИЈАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ КОМПЕТЕНЦИЈА

Развој предметних компетенција се тешко може одвојити од општих и међупредметних компетенција. Колико год биле специфичне, предметне компетенције треба да доприносе да ученици успешније живе и уче. Сваки час је прилика да се развијају и предметне и међупредметне компетенције кроз добро осмишљене активности ученика које погодују трансферу знања, развијању спознајних способности ученика, побољшању њихове радне културе и примени стеченог знања у реалним животним контекстима.

Разумевање говора

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје и поима фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање, ученик треба да поседује и следеће компетенције: **дискурзивну** (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука), **референцијалну** (о темама о којима је реч) и **социокултурну** (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца: од личних особина и способности онога ко слуша,укључујући и његов капацитет когнитивне обраде, од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст, од особина онога ко говори, од намера с којима говори, од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују, од карактеристика и врсте текста који се слуша итд. Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следећи аспекти: присуство/одсуство визуелних елемената, дужина усменог текста, брзина говора, јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора, познавање теме, могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Стално развијање способности разумевања говора на страном језику услов је за развој аутономије у употреби страног језика ван учионице и аутономије у учењу тог језика. Стога се у настави и учењу страног језика непрекидно ради на стицању стратешке компетенције, коју чине когинитивне и метакогнитивне

стратегије: коришћење раније усвојених знања, дедуктивно/индуктивно закључивање, употреба контекста, предвиђање, анализа и критичко расуђивање, самостална контрола активности.

Разумевање прочитаног текста

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација, као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.
На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте визуелне рецепције:читање ради усмеравања, читање ради информисаности, читање ради праћења упутстава,читање ради задовољства. Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели: глобалну информацију, посебну информацију,потпуну информацију, скривено значење одређене поруке.
На основу ових показатеља програм садржи делове који указују на прогресију у домену дужине текста, количине информација и нивоа препознатљивости и разумљивости и примени различитих стратегија читања. У складу са тим, градирани су по нивоима следећи делови програма: разликовање текстуалних врста, препознавање и разумевање тематике – ниво глобалног разумевања,глобално разумевање у оквиру специфичних текстова, препознавање и разумевање појединачних информација –ниво селективног разумевања, разумевање стручних текстова,разумевање књижевних текстова

Писмено изражавање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, мишљења и осећања, пише електронске и СМС поруке, учествује у дискусијама на блогу, резимира садржај различитих порука о познатим темама (из медија, књижевних и уметничких текстова и др.), као и да сачини краће презентације и слично. Задатак писања на овом нивоу остварује се путем тзв. вођеног састава. Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста. За ову језичку активност у оквиру програма наставе и учења предвиђена је прогресија на више равни.

Посебно су релевантне следеће ставке:
– теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);
– текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, наративни текстови и др.);
– лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази захвалност, да се извини, да нешто честита и слично у доменима као што су приватни, јавни и образовни).

Усмено изражавање

Усмено изражавање као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања текста, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:
– јавно обраћање путем разгласа (сапоштења, давање упутстава и информација);
– излагање пред публиком (јавни говори, предавања, презентације разних производа, репортаже, извештавање и коментари о неким култруним догађајима и сл.).
Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:читањем писаног текста пред публиком, спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа , реализацијом увежбане улоге или певањем.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остаривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример: размену информација, спонтану конверзацију, неформалну или формалну дискусију, дебату, интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Стога се и у програму прати развој вештине говора у интеракцији кроз следеће активности: разумевање изворног говорника, неформални разговор, формална дискусија, функционална сарадња, интервјуисање.

Социокултурна компетенција

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између властите заједнице ученика и заједница чији језик учи. Та знања се односе на све аспекте живота једне заједнице, од свакодневне културе (навике, начин исхране, радно време, разонода), услова живота (животни стандард, здравље, сигурност) и умећа живљења (тачност, конвенције и табуи у разговору и понашању), преко међуљудских односа, вредности, веровања и понашања, до паравербалних средстава (гест, мимика, просторни односи међу саговорницима итд.). Ова знања су услов за успешну комуникацију, те чине неодвојиви део наставе страног језика. Социокултурна компетенција се развија кроз активно укључивање у аутентичну усмену и писану комуникацију (слушање песама, гледање емисија, читање аутентичних текстова, разговор, електронске поруке, СМС, друштвене мреже, дискусије на форуму или блогу итд.), као и истраживање тема које су релевантне за ученика у погледу његовог узраста, интересовања и потреба. У тесној вези са социокултурном компетенцијом је и интер-културна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између говорних заједница у којима се ученик креће (како у матерњемјезику/језицима, тако и у страним језицима које учи). Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање радозналости,толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности.

Медијација

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење већ преузима улогу посредника између особа које нису у стању или могућности да се непосредно споразумевају. На овом нивоу образовања, медијација може бити усмена, писана или комбинована, неформална или полуформална, и укључује, на Л1 или на Л2, сажимање текста, његово експликативно проширивање и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом нити као елемент за вредновање језичких постигнућа – оцењивање (нпр. за проверу разумевања говора или писаног текста). Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија итд.) и способност изналажења језичких и културних еквивалената између језика са којег се преводи и језика на који се преводи. Поред поменутог, у склопу те језичке активности користе се одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају у оквиру језичке активности медијације (на пример перифраза, парафраза и друго), о којима је такође потребно водити рачуна у настави и учењу.

КАКО СЕ ПРАТИ И ВРЕДНУЈЕ РАЗВОЈ ЈЕЗИЧКИХ КОМПЕТЕНЦИЈА

Нека правила и поступци у процесу праћења и процењивања компетенција код ученика:

● Развој компетенција наставници прате заједно са својим ученицима.
● Наставници сарађују и заједнички процењују развој компетенција код својих ученика.
● Процес праћења је по карактеру пре формативан него сумативан.
● У проценама се узимају у обзир разноврсни примери који илуструју развијеност компетенције.
● У процењивању се узимају у обзир и самопроцене ученика и вршњачке процене, а не само процене наставника.
● Велики значај се придаје квалитативним, уместо претежно квантитативним подацима и показатељима.
● Процена садржи опис јаких и слабијих страна развијености компетенције и предлоге за њено даље унапређивање, а не
само суд о нивоу развијености.

УПУТСТВО ЗА ТУМАЧЕЊЕ ГРАМАТИЧКИХ САДРЖАЈА

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора. Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта тј. од значења према средствима за његово изражавање (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то

кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности(слушање, читање, говорење и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, у овом случају у свим типовима гимназије, према јасно утврђеним циљевима и задацима, стандардима и исходима наставе страних језика.Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језику и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Кроз наставу енглеског језика, као првог страног језика остварују се и међупредметне компетенције

1. Компетенција за целоживотно учење
2. Комуникација
3. Рад с подацима и информацијама
4. Дигитална компетенција
5. Решавање проблема
6. Сарадња
7. Одговорно учешће у демократском друштву
8. Одговоран однос према здрављу
9. Одговоран однос према околини
10. Естетичка компетенција

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРИНЦИПА, ЦИЉЕВА И ИСХОДА ОБРАЗОВАЊА И СТАНДАРДА ОБРАЗОВНИХ ПОСТИГНУЋА

Кроз наставни предмет први страни језик-енглески језик остварују се и **општи принципи образовања и васпитања.**

Настава страног језика остварује се кроз примену разноврсних облика учења, наставе и оцењивања, где се развијају мотивација за учење и подиже квалитет образовних постигнућа, и где се излази у сусрет различитим потребама ученика. Кроз теме, које се обрађују у оквиру овог наставног предмета, као и кроз сам наставни процес, потенцира се поштовање људских права и права сваког ученика и уважавање људског достојанства. Негује се отвореност, сарадња, толеранција, моралне вредности...Кроз наставу страног језика потенцира се и целоживотно учење, које укључује све облике учења и значи учествовање у различитим облицима образовних активности ,са циљем сталног унапређивања компетенција;

- У остваривању принципа, посебна пажња посвећује се:

-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) и сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, кроз додатну наставу, и усмеравање ученика на учествовање у различитим конкурсима, такмичењима и реализацији пројеката, тематских програма школе у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања.

- могућности да деца, са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, остварују право на образовање, кроз допунску наставу, остваривање ИОП програма, као и применом индивидуализације у настави.

Кроз наставу страног језика остварују се и **основни циљеви образовања и васпитања**

Сталним професионалним усавршавањем наставници стичу одређена знања и компетенције, које доводе до континуираног унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог

Теме, које се обрађују кроз наставу страног језика имају за циљ и развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, развијање свести о значају заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња, развијање позитивних људских вредности, као и развијање кључних компетенција за целоживотно учење и међупредметних компетенција. Кроз потенцирање различитих облика и метода активног учествовања ученика у наставном процесу (рад у групи/пару, пројекно-орјентисана настава, истраживачке активности, дебата, дијалог...) развијају се стваралачке способности, критичко мишљење, мотивација за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;

Кроз социокултурну компетенцију страног језика развијају се компетенције за разумевање и поштовање људских права, грађанских слобода; развија се осећај солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости, као и развијање личног и националног идентитета, поштовање и неговање српског језика ,матерњег језика и страних језика, традиције и културе српског народа и националних мањина других народа, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине.

Кроз наставу првог страног језика остварују се и **исходи образовања и васпитања**.

Применом различитих облика и метода организације наставе , као и одабиром различитих тематских области и акцентовањем развијања комуникативних функција језика развија се способност ученика да користи страни језик у зависности од културног наслеђа и средине, потреба и интересовања, да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације, да изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове у усменој и писаној форми, да ради ефикасно са другима као члан тима, групе, организације и заједнице, дазна како да учи, поштује људска права и слободе, комуницира асертивно и ненасилно, да има свест о сопственој култури и разноликости култура, уважава значај креативног изражавања идеја, искустава и осећања путем различитих медија, укључујући музику, књижевност, извођачке и визуелне уметности.

Кроз наставу страног језика остварују се **стандарди образовних постигнућа ученика,** који представљају део **општих стандарда образовања и васпитања (**скуп норми на основу којих се врши процена квалитета у систему образовања и васпитања)

Други страни језик

Француски језик

ДРУГИ СТРАНИ ЈЕЗИК-ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења изборног програма други страни језик је да ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и унапређивањем стратегија учења страног језика развије комуникативну компетенцију, оспособи се за писмену и усмену комуникацију и развија сазнајне и интелектуалне способности, као и хуманистичке, моралне и естетске ставове.

Разред- Први-оба смера(језички смер и математички смер похађају наставу заједно,као једна група)

Недељни фонд-2

Годишњи фонд-74

ОБЛАСТ	ИСХОДИ	СТАНДАРДИ	САДРЖАЈ
РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА	реагује на одговарајући начин на усмене поруке у вези са активностима у образовном контексту; – разуме, уз евентуалну претходну припрему, основну поруку краћих излагања о познатим темама у којима се користи стандардни језик и разговетан изговор; – разуме информације о познатим и блиским садржајима и једноставна упутства у приватном, јавном и образовном контексту; – разуме општи смисао прилагођеног аудио и видео материјала; – разуме суштину исказа (са)говорника који разговарају о блиским темама,	2.СТ.1.1.1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговетно и полако. 2.СТ.1.1.2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више са/говорника у личном, образовном и јавном контексту. 2.СТ.1.1.3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту. 2.СТ.1.1.4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговетни изговор и спор ритам излагања). 2.СТ.2.1.1. Разуме суштину и битне појединости	**Именичка група** Употреба детерминаната: одређених, неодређених и партитивних чланова; присвојних и показних придева; основних и редних бројева; неодређених речи; одсуство детерминаната (на пример: код етикетирања производа – fromage de brebis, натписа на продавницама и установама – boulangerie, banque, назива рубрика у штампаним медијима – faits divers, на знаковима упозорења – entrée interdite; испред именици у позицији атрибута: il est boulanger и слично). Род и број именица и придева; место придева petit, grand, jeune, vieux, gros, gentil, beau, joli, long, bon, mauvais; промена значења неких придева у зависности од места: un grand homme/un homme grand ; un brave homme/un homme brave ; поређење придева. Заменице: личне ненаглашене (укључујући и заменицу on) и наглашене; заменице за директни и за индиректни објекат **Глаголска група** Глаголски начини и времена: презент, сложени перфект, имперфект, футур први индикатива, као и перифрастичне конструкције: блиски футур,

РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ ТЕКСТА	уз евентуална понављања и појашњавања; – изводи закључке после слушања текста о познатим темама у вези са врстом текста, бројем саговорника, њиховим међусобним односима и намерама, као и у вези са општим садржајем текста; – доводи у везу, ослањајући се на општа знања и искуства, непознате елементе поруке, на основу контекста, и памти, репродукује и контекстуализује њене битне елементе. разуме краће текстове (дужине око 120 речи) о конкретним, блиским темама из свакодневног живота, ослањајући се и на претходно стечена знања; – препознаје најучесталије врсте текстова на основу њихових карактеристика; – разуме обавештења и упозорења на јавним местима; – разуме краћу личну поруку упућену у сврху кореспонденције; – разуме општи садржај и основну поруку из краћег информативног текста у циљу глобалног разумевања; – проналази, издваја и разуме одређену релевантну информацију унутар препознатљиве врсте текста у	порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности. 2.СТ.2.1.2. Разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или више са/говорника у приватном, образовном и јавном контексту. 2.СТ.2.1.3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано. 2.СТ.2.1.4. Разуме суштину аутентичног тонског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком 2.СТ.1.2.1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми. 2.СТ.1.2.2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи, брошуре, обавештења, кратке новинске вести). 2.СТ.1.2.3. Разуме једноставне личне поруке и писма. 2.СТ.1.2.4. Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи на јавним местима, упутства о руковању,	прогресивни презент, блиска прошлост; ilfautque, jeveuxque, j’aimeraisque праћени презентом субјунктива глагола прве групе (Ilfautqueturacontes ça à tonfrère), као и рецептивно: Ilfautquetufasses/quetuailles/quetusois/quetulises/quetusaches/quetu écrives; презент кондиционала: Simesparentsmelaissaientpartir, jeviendraisavectoi ! императив (рецептивно): aieunpeudepatience, n’ayezpaspeur; Најфреквентнији униперсонални глаголи. П**редлози** Најчешћи предлози. Контраховање члана и предлога. **Прилози** За место, за време, за начин, за количину. Место прилога. Прилошке заменице en и y **Модалитети и форме реченице** Декларативни, интерогативни, ексклaмативни и императивни модалитет. Афирмација и негација. Реченице са презентативимас’estmon copain, voic/voilà mes parents, il y a beaucoup de bruit ce soir. **ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ** Свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време) Свет рада (перспективе и образовни системи) Интересантне животне приче и догађаји Живи свет и заштита човекове околине Научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране) Медији и комуникација Храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света) Потрошачко друштво Спортови и спортске манифестације Србија – моја домовина Познати градови и њихове знаменитости, региони и земље у којима се говори циљни језик Европа и заједнички живот народа **КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ** Представљање себе и других Поздрављање (састајање, растанак; формално,

УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ **ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ**	циљу селективног разумевања; – разуме кратке и једноставне текстове који садрже упутства и савете у циљу детаљног разумевања (уз визуелну подршку); – разуме краће литерарне форме у којима доминира конкретна, фреквентна и позната лексика (конкретна поезија, кратке приче, анегдоте, скечеви, стрипови) – учествује у кратким дијалозима, размењује информације и мишљење са саговорником о познатим темама и интересовања; – користи циљни језик као језик комуникације у образовном контексту; – описује себе и своје окружење, догађаје у садашњости, прошлости и будућности у свом окружењу; – изражава своје утиске, мишљења и осећања у вези са блиским темама; – излаже основни садржај писаних, илустрованих и усмених текстова о познатим темама; – излаже унапред припремљену кратку презентацију на одређену тему (из домена личног интересовања) – пише на једноставан начин о блиским темама из свог	етикете на производима, јеловник и сл.). 2.СТ.2.2.1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста. 2.СТ.2.2.2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак. 2.СТ.2.2.3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци. 2.СТ.2.2.4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулар 2.СТ.1.3.1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захваљивање). 2.СТ.1.3.2. Изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив. 2.СТ.1.3.3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту. 2.СТ.1.3.4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активности, догађаје). 2.СТ.1.3.7. Излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог и других народа. 2.СТ.2.3.2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове	неформално, регионално специфично) Идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд. Давање једноставних упутстава и команди Изражавање молби и захвалности Изражавање извињења Изражавање потврде и негирање Изражавање допадања и недопадања Изражавање физичких сензација и потреба Исказивање просторних и временских односа Давање и тражење информација и обавештења Описивање и упоређивање лица и предмета Изрицање забране и реаговање на забрану Изражавање припадања и поседовања Скретање пажње Тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања Тражење и давање дозволе Исказивање честитки Исказивање препоруке Изражавање хитности и обавезности Исказивање сумње и несигурности

. **СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА**	окружења и подручја интересовања; – описује особе и догађаје поштујући правила кохерентности (70–90 речи) користећи фреквентне речи и изразе; – описује утиске, мишљења и осећања (70–90 речи) – пише белешке, једноставне поруке и лична писма да би тражио или пренео релевантне информације користећи стандардне формуле писаног изражавања; – попуњава формуларе, упитнике и различите обрасце у личном и образовном домену – препознаје и разуме, у оквиру свог интересовања, знања и искуства, правила понашања, свакодневне навике, сличности и разлике у култури своје земље и земаља чији језик учи; – препознаје и разуме најчешће присутне културне моделе свакодневног живота земље и земаља чији језик учи; – препознаје и адекватно користи најфреквентније стилове и регистре у вези са елементима страног језика који учи, али и из осталих области школских знања и животних искустава; – препознаје различите стилове комуникације и	као и коментаре о мишљењима других учесника у разговору. 2.СТ.2.3.3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима). 2.СТ.2.3.4. Описује или препричава стварне или измишљене догађаје, осећања, искуства. 2.СТ.2.3.6. Извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл. 2.СТ.1.5.1. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које му омогућавају изражавање основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама. 2.СТ.1.4.1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење). 2.СТ.1.4.2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања). 2.СТ.1.4.3. Попуњава образац/упитник, наводећи личне податке, образовање, интересовања и сл. 2.СТ.1.4.4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикона, детаљних	

МЕДИЈАЦИЈА	најфреквентнија пратећа паравербална и невербална средства (степен формалности, љубазности, као и паравербална средства: гест, мимика, просторни односи међу говорницима, итд.); – користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације (електронске поруке, СМС поруке, дискусије на блогу или форуму, друштвене мреже); – користи савремене видове комуникације у откривању културе земаља чији језик учи преноси суштину поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи, додајући, по потреби објашњења и обавештења, писмено и усмено; – резимира садржај краћег текста, аудио или визуелног записа и краће интеракције; – преноси садржај писаног или усменог текста, прилагођавајући га саговорнику; – користи одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају, на пример: преводи или преноси садржај уз употребу описа, парафраза и сл.; – преводи на матерњи	упутстава. 2.СТ.2.4.1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље. 2.СТ.2.4.2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе. 2.СТ.2.4.3. Пише, према упутству, дескриптивне и наративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искустава. 2.СТ.2.4.5. Пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша. 2.СТ.1.5.2. Саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре. 2.СТ.1.5.4. Пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи у говору. 2.СТ.1.5.5. Примењује основну правописну норму. 2.СТ.2.5.4. Пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри 2.СТ.2.2.6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје	

	језик садржај краћег текста о познатим темама	свог и других народа. 2.СТ.2.5.1. Користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникацију у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл. 2.СТ.2.5.5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи. 2.СТ.2.3.7. Излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа. 2.СТ.3.2.6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа. 2.СТ.1.4.5. Преводи или интерпретира информације из једноставних порука, бележака или образаца	

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА Општи комуникативни циљ наставе страних језика се постиже помоћу различитих поступака, метода наставе и наставних средстава. Комуникативни приступ у настави страних језика се остварује кроз примену различитих облика рада (рад у групама и паровима, индивидуални рад, тимски рад, кроз пројектну наставу), употребу додатних средстава у настави (АВ материјали, ИТ, игре, аутентични материјали, итд.), као и уз примену принципа наставе засноване на сложеним задацима који не морају бити искључиво језичке природе (task-based language teaching; enseñanza por tareas, handlungsorientierter FSU). Савремена настава страних језика претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовања и уважавања дидактичких принципа и треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном

животу; формирају вредносне ставове; буду оспособљени за живот у мултикултуралном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ – Слушање и реаговање на налоге и/или задатке у вези са текстом намењеним развоју и провери разумевања говора; – Рад у паровима, малим и већим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.); – Активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера за учионицу, организација тематских вечери и сл.); – Дебате и дискусије примерене узрасту (дебате представљају унапред припремљене аргументоване монологе са ограниченим трајањем, док су дискусије спонтаније и неприпремљене интеракције на одређену тему); – Обимнији пројекти који се раде у учионици и ван ње у трајању од неколико недеља до читавог полугодишта уз конкретно видљиве и мерљиве производе и резултате; – Граматичка грађа добија свој смисао тек када се доведе у везу са одговарајућим комуникативним функцијама и темама, и то у склопу језичких активности разумевања (усменог) говора и писаног текста, усменог и писменог изражавања и медијације; – Полазиште за посматрање и увежбавање језичких законитости јесу усмени и писани текстови различитих врста, дужине и степена тежине; користе се, такође, изоловани искази, под условом да су контекстуализовани и да имају комуникативну вредност; – Планира се израда два писмена задатка за сваки разред.

КАКО СЕ РАЗВИЈАЈУ ЈЕЗИЧКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ Развој предметних компетенција се тешко може одвојити од општих и међупредметних компетенција. Колико год биле специфичне, предметне компетенције треба да доприносе да ученици успешније живе и уче. Сваки час је прилика да се развијају и предметне и међупредметне компетенције кроз добро осмишљене активности ученика које погодују трансферу знања, развијању спознајних способности ученика, побољшању њихове радне културе и примени стеченог знања у реалним животним контекстима

Разумевање говора Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје и поима фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање, ученик треба да поседује и следеће компетенције: дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука), референцијалну (о темама о којима је реч) и социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.). Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца: од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде, од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст, од особина онога ко говори, од намера с којима говори, од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују, од карактеристика и врсте текста који се слуша итд. Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће: – присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима, због обиља контекстуалних информација које се аутоматски процесирају, остављајући ученику могућност да пажњу усредсреди на друге појединости); – дужина усменог текста (напори да се разумеју текстови дужи од три минута оптерећују и засићују радну меморију); – брзина говора; – јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора; – познавање теме; – могућност/немогућност поновног слушања и друго. Уопште говорећи, без обзира на врсту текста који се слуша на страном језику, текст се лакше разуме ако поседује следеће карактеристике: ограничен број личности и предмета; личности и предмете који се јасно разликују; једноставне просторне релације (нпр. једна улица, један град) уместо неодређених формулација („мало даље” и слично); хронолошки след; логичке везе између различитих исказа (нпр. узрок/последица); могућност да се нова информација лако повеже са претходно усвојеним знањима. У вези са тим, корисне су следеће терминолошке напомене: – категорије насловљене Аудио и видео материјали подразумевају све врсте снимака (ДВД, ЦД, материјали са интернета) разних усмених

дискурзивних форми, укључујући и песме, текстове писане да би се читали или изговарали и сл., који се могу преслушавати више пута; – категорије насловљене Монолошка излагања, Медији (информативне и забавне емисије, документарни програми, интервјуи, дискусије), Спонтана интеракција, Упутства, подразумевају снимке неформалних, полуформалних и формалних комуникативних ситуација у којима слушалац декодира речено у реалном времену, то јест без могућности преслушавања/поновног прегледа аудио и видео материјала, као и реалне ситуације којима присуствује уживо у својству посматрача, гледаоца или слушаоца (предавања, филмови, позоришне представе и сл.). Стално развијање способности разумевања говора на страном језику услов је за развој аутономије у употреби страног језика ван учионице и аутономије у учењу тог језика. Стога се у настави и учењу страног језика непрекидно ради на стицању стратешке компетенције, коју чине когинитивне и метакогнитивне стратегије, на пример (когнитивне од броја 1 до 4, метакогнитивне под бројем 5 и 6)

коришћење раније усвојених знања; 2. дедуктивно/индуктивно закључивање; 3. употреба контекста; 4. предвиђање; 5. анализа и критичко расуђивање; 6. самостална контрола активности.

Разумевање прочитаног текста Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација, као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита. На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте визуелне рецепције: – читање ради усмеравања; – читање ради информисаности; – читање ради праћења упутстава; – читање ради задовољства. Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели: – глобалну информацију; – посебну информацију, – потпуну информацију; – скривено значење одређене поруке.

Писмено изражавање Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, мишљења и осећања, пише електронске и СМС поруке, учествује у дискусијама на блогу, резимира садржај различитих порука о познатим темама (из медија, књижевних и уметничких текстова и др.), као и да сачини краће презентације и слично. Задатак писања на овом нивоу остварује се путем тзв. вођеног састава. Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста. Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма наставе и учења предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће ставке: – теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима); – текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, наративни текстови и др.); – лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази захвалност, да се извини, да нешто честита и слично у доменима као што су приватни, јавни и образовни)

Усмено изражавање Усмено изражавање као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања текста, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога. Активности монолошке говорне продукције су: – јавно обраћање путем разгласа (саопштења, давање упутстава и информација); – излагање пред публиком (јавни говори, предавања, презентације разних производа, репортаже, извештавање и коментари о неким културним догађајима и сл.). Ове активности се могу реализовати на различите

начине и то: – читањем писаног текста пред публиком; – спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др. – реализацијом увежбане улоге или певањем. Зато је у програму и описан, из разреда у разред, развој способности општег монолошког излагања које се огледа кроз описивање, аргументовање и излагање пред публиком

Социокултурна компетенција Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између властите заједнице ученика и заједница чији језик учи. Та знања се односе на све аспекте живота једне заједнице, од свакодневне културе (навике, начин исхране, радно време, разонода), услова живота (животни стандард, здравље, сигурност) и умећа живљења (тачност, конвенције и табуи у разговору и понашању), преко међуљудских односа, вредности, веровања и понашања, до паравербалних средстава (гест, мимика, просторни односи међу саговорницима итд.). Ова знања су услов за успешну комуникацију, те чине неодвојиви део наставе страног језика. Социокултурна компетенција се развија кроз активно укључивање у аутентичну усмену и писану комуникацију (слушање песама, гледање емисија, читање аутентичних текстова, разговор, електронске поруке, СМС, друштвене мреже, дискусије на форуму или блогу итд.), као и истраживање тема које су релевантне за ученика у погледу његовог узраста, интересовања и потреба. У тесној вези са социокултурном компетенцијом је и интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између говорних заједница у којима се ученик креће (како у матерњем језику/језицима, тако и у страним језицима које учи). Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање радозналости, толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности.

Медијација Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење већ преузима улогу посредника између особа које нису у стању или могућности да се непосредно споразумевају. На овом нивоу образовања, медијација може бити усмена, писана или комбинована, неформална или полуформална, и укључује, на Л1 или на Л2, сажимање текста, његово експликативно проширивање и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом нити као елемент за вредновање језичких постигнућа – оцењивање (нпр. за проверу разумевања говора или писаног текста). Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија итд.) и способност изналажења језичких и културних еквивалената између језика са којег се преводи и језика на који се преводи. Поред поменутог, у склопу те језичке активности користе се одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају у оквиру језичке активности медијације (на пример перифраза, парафраза и друго), о којима је такође потребно водити рачуна у настави и учењу.

КАКО СЕ ПРАТИ И ВРЕДНУЈЕ РАЗВОЈ ЈЕЗИЧКИХ КОМПЕТЕНЦИЈА Нека правила и поступци у процесу праћења и процењивања компетенција код ученика: ● Развој компетенција наставници прате заједно са својим ученицима. ● Наставници сарађују и заједнички процењују развој компетенција код својих ученика. ● Процес праћења је по карактеру пре формативан него сумативан. ● У проценама се узимају у обзир разноврсни примери који илуструју развијеност компетенције. ● У процењивању се узимају у обзир и самопроцене ученика и вршњачке процене, а не само процене наставника. ● Велики значај се придаје квалитативним, уместо претежноквантитативним подацима и показатељима. ● Процена садржи опис јаких и слабијих страна развијености компетенције и предлоге за њено даље унапређивање, а не само суд о нивоу развијености

МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ-ЦЕЛОЖИВОТНО УЧЕЊЕ,КОМУНИКАЦИЈА,РАД СА ПОДАЦИМА,САРАДЊА,ДИГИТАЛНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Кроз наставу француског језика, каодругог страног језика остварују се и међупредметне компетенције

1. Компетенција за целоживотно учење 2. Комуникација 3. Рад с подацима и информацијама 4. Дигитална компетенција 5. Решавање проблема 6. Сарадња 7. Одговорно учешће у демократском друштву 8. Одговоран однос према здрављу 9. Одговоран однос према околини 10. Естетичка компетенција

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРИНЦИПА, ЦИЉЕВА И ИСХОДА ОБРАЗОВАЊА И СТАНДАРДА ОБРАЗОВНИХ ПОСТИГНУЋА

Кроз наставни предмет француског језика остварују се и општи принципи образовања и васпитања.

Настава страног језика остварује се кроз примену разноврсних облика учења, наставе и оцењивања, где се развијају мотивација за учење и подиже квалитет образовних постигнућа, и где се излази у сусрет различитим потребама ученика. Кроз теме, које се обрађују у оквиру овог наставног предмета, као и кроз сам наставни процес, потенцира се поштовање људских права и права сваког ученика и уважавање људског достојанства. Негује се отвореност, сарадња, толеранција, моралне вредности...Кроз наставу страног језика потенцира се и целоживотно учење, које укључује све облике учења и значи учествовање у различитим облицима образовних активности ,са циљем сталног унапређивања компетенција;

- У остваривању принципа, посебна пажња посвећује се:

-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) и сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, кроз додатну наставу, и усмеравање ученика на учествовање у различитим конкурсима, такмичењима и реализацији пројеката, тематских програма школе у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања.

- могућности да деца, са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, остварују право на образовање, кроз допунску наставу, остваривање ИОП програма, као и применом индивидуализације у настави.

Кроз наставу страног језика остварују се и основни циљеви образовања и васпитања

Сталним професионалним усавршавањем наставници стичу одређена знања и компетенције, које доводе до континуираног унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог

Теме, које се обрађују кроз наставу страног језика имају за циљ и развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, развијање свести о значају заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња, развијање позитивних људских вредности, као и развијање кључних компетенција за целоживотно учење и међупредметних компетенција. Кроз потенцирање различитих облика и метода активног учествовања ученика у наставном процесу (рад у групи/пару, пројекно-орјентисана настава, истраживачке активности, дебата, дијалог...) развијају се стваралачке способности, критичко мишљење, мотивација за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;

Кроз социокултурну компетенцију страног језика развијају се компетенције за разумевање и поштовање људских права, грађанских слобода; развија се осећај солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости, као и развијање личног и националног идентитета, поштовање и неговање српског језика ,матерњег језика и страних језика, традиције и културе српског народа и националних мањина других народа, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине.

Кроз наставу другог страног језика остварују се и исходи образовања и васпитања.

Применом различитих облика и метода организације наставе , као и одабиром различитих тематских области и акцентовањем развијања комуникативних функција језика развија се способност ученика да користи страни језик у зависности од културног наслеђа и средине, потреба и интересовања, да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације, да изрази и

тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове у усменој и писаној форми, да ради ефикасно са другима као члан тима, групе, организације и заједнице, дазна како да учи, поштује људска права и слободе, комуницира асертивно и ненасилно, да има свест о сопственој култури и разноликости култура, уважава значај креативног изражавања идеја, искустава и осећања путем различитих медија, укључујући музику, књижевност, извођачке и визуелне уметности.

Кроз наставу страног језика остварују се стандарди образовних постигнућа ученика, који представљају део општих стандарда образовања и васпитања (скуп норми на основу којих се врши процена квалитета у систему образовања и васпитањ

Руски језик

ДРУГИ СТРАНИ ЈЕЗИК -РУСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења страног језика је да ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и унапређивањем стратегија учења страног језика развије комуникативну компетенцију, оспособи се за писмену и усмену комуникацију, интеркултурално разумевање и професионални развој.

разред: **први**

смер**: друштвено-језички**

недељни фонд часова: **2 часа**
годишњи фонд часова: **74 часа**

ОБЛАСТ	ИСХОДИ	СТАНДАРДИ	САДРЖАЈ
Разумевање говора	– адекватно реагује на усмене поруке у вези са активностима у образовном контексту;	2.ст.1.1.1. разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговетно и полако.	**Граматички садржаји: -Фонетика с прозодијом**

	– разуме основну поруку краћих излагања о познатим темама у којима се користи стандардни језик и разговетан изговор; – разуме информације о релативно познатим и блиским садржајима и једноставна упутства у приватном, јавном и образовном контексту; – разуме општи смисао информативних радијских и телевизијских емисија о блиским темама, у којима се користи стандардни говор и разговетан изговор; – разуме основне елементе радње у серијама и филмовима у којима се обрађују релативно блиске теме, ослањајући се и на визуелне елементе; – разуме суштину исказа (са)говорника који разговарају о блиским темама, уз евентуална понављања и појашњавања; – изводи закључке после слушања непознатог текста у вези са врстом текста, бројем саговорника, њиховим међусоб-ним односима и намерама, као и у вези са општим садржајем; – ослањајући се на општа знања, искуства и контекст поруке, увиђа значење њених непознатих елемената; памти и контекстуализује битне елементе поруке.	2.ст.1.1.2. схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више са/говорника у личном, образовном и јавном контексту. 2.ст.1.1.3. схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту. 2.ст.1.1.4. схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговетни изговор и спор ритам излагања). 2.ст.2.1.1. разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности. 2.ст.2.1.2. разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или више са/говорника у приватном, образовном и јавном контексту. 2.ст.2.1.3. разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано. 2.ст.2.1.4. разуме суштину аутентичног тонског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком	Акцентовани гласови. Отвореност и затвореност акцентованих вокала. Редукција вокалских гласова. Редукција вокала после тврдих гласова („акање”); редукција вокала после меких гласова („икање”). Систем сугласничких гласова руског језика. Парни тврди и меки гласови. Увек тврди и увек меки гласови. Обезвучавање шумних звучних сугласничких гласова на крају речи; алтернације звучних и безвучних сугласника. Сугласничке групе чт, сч, зч, сш, зш, вств, стн, лнц, здн. Основне интонационе конструкције (ИК-1, ИК-2, ИК-3). Упитни исказ без упитне речи (ИК-3). ИК-3 у унутрашњим фонетским синтагмама. **Сегментација.** **Именице** Обнављање и систематизација основних именичких промена. Варијанте различитих наставака:
Разумевање прочитаног текста	– разликује најучесталије врсте текстова, познајући њихове основне карактеристике, сврху и улогу; – разуме краће текстове о конкретним темама из свакодневног живота, као и језички прилагођене и адаптиране текстове утемељене на чињеницама, везане за домене општих интересовања; – разуме осећања, жеље, потребе исказане у краћим текстовима;	2.ст.1.2.1. разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми. 2.ст.1.2.2. проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи, брошуре, обавештења, кратке новинске вести). 2.ст.1.2.3. разуме једноставне личне поруке и писма.	

	– разуме једноставна упутства и саветодавне текстове, обавештења и упозорења на јавним местима; – разуме краће литерарне форме у којима доминира конкретна, фреквентна и позната лексика (конкретна поезија, кратке приче, анегдоте, скечеви, стрипови); – проналази, издваја и разуме у информативном тексту о познатој теми основну поруку и суштинске информације; – идентификује и разуме релевантне информације у писаним прототипским документима (писмима, проспектима) и другим нефикционалним текстовима (новинским вестима, репортажама и огласима); – препознаје основну аргументацију у једноставнијим текстовима (нпр. новинским колумнама или писмима читалаца, као и другим врстама коментара); – наслућује значење непознатих речи на основу контекста	2.ст.1.2.4. уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи на јавним местима, упутства о руковању, етикете на производима, јеловник и сл.). 2.ст.1.2.5. разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа. 2.ст.2.2.1. разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста. 2.ст.2.2.2. открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак. 2.ст.2.2.3. разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци. 2.ст.2.2.4. проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари). 2.ст.2.2.5. проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложеним структурама, у коме се износе мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови). 2.ст.2.2.6. разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.	локатив на -у: о береге/на берегу, о лесе/в лесу, о крае/на краю. Номинатив множине на -а, -я, -ья, -е: города, учителя, деревья, граждане. Именице којима се означавају професије људи, њихова национална и територијална припадност. Непромењиве именице: кино, кофе, метро, кафе**.** **Заменице** Одричне заменице: никто, ничто, ничей, никакой. (рецептивно). **Придеви** Поређење придева: прост и сложен компаратив и суперлатив. Присвојни придеви на -ов, -ев, -ин, -ский: братов, Игорев, мамин, пушкинский (рецептивно). Рекција придева: больной чем, готовый к чему, способный к чему и сл. Кратки придеви на примерима рад, готов, занят, должен, болен. **Бројеви** Промена основних бројева: 1, 2, 3, 4, 5−20,
Усмено изражавање	– учествује у краћим дијалозима, размењује информације и мишљење са саговорником о блиским темама и интересовањима; – користи циљни језик као језик комуникације у образовном контексту, прилагођавајући свој говор	2.ст.1.3.1. уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захваљивање). 2.ст.1.3.2. изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив. 2.ст.1.3.3. тражи и даје једноставне	

	комуникативној ситуацији, у временском трајању од два до три минута; – описује себе и своје окружење, догађаје у садашњости, прошлости и будућности у свом окружењу и изван њега; – изражава своје утиске и осећања и образлаже мишљење и ставове у вези са блиским темама; – описује догађаје и саопштава садржај неке књиге или филма, износећи своје утиске и мишљења; – излаже унапред припремљену крађу презентацију на одређену тему (из домена личног интересовања); – указује на значај одређених исказа и делова исказа пригодном гестикулацијом и мимиком или наглашавањем и интонацијом.	информације, у приватном, јавном и образовном контексту. 2.ст.1.3.4. описује блиско окружење (особе, предмете,места, активности, догађаје). 2.ст.1.3.5. излаже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама. 2.ст.1.3.6.преноси или интерпретира кратке поруке, изјаве, упутства или питања. 2.ст.1.3.7. излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог и других народа. 2.ст.2.3.1. започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу. 2.ст.2.3.2. износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других учесника у разговору. 2.ст.2.3.3. размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима). 2.ст.2.3.4. описује или препричава стварне или измишљене догађаје, осећања, искуства. 2.ст.2.3.5. излаже већ припремљену презентацијуо темама из свог окружења или струке. 2.ст.2.3.6. извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл. 2.ст.1.5.1. користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које му омогућавају изражавање основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама.	30 (рецептивно). Редни бројеви: первый, второй, пятый,десятый. Слагање броја и именице: один дом, два (три, четыре) дома, пять домов; одна парта, две (три, четыре) парты, пять парт; один год, два (три,четыре) года, пять лет. **Глаголи** . Обнављање и систематизација глагола прве и друге конјугације. Глаголи с алтернацијом сугласника у основи (любить, видеть...). Глаголски вид и време (садашње, будуће – просто и сложено, прошло). Потенцијал – грађење и употреба. (рецептивно) Глаголи кретања са и без префикса (по-, при, у-, вы-, в-): идти – ходить, ехать – ездить, бежать – бегать, плыть – плавать, лететь – летать, нести – носить, вести – водить, везти – возить. Исказивање заповести: друго лице ј. и мн. продуктивно: Дай мне тетрадь, пожалуйста! Подумайте об этом!
Писмено	– пише на разложан и једноставан начин о	2.ст.1.4.1. пише кратке белешке и	

изражавање	блиским темама из свог окружења и подручја интересовања; – описује особе и догађаје поштујући правила кохерентности (обима 100–120 речи); – описује утиске, мишљења и осећања (обима 80–100 речи); – пише белешке, поруке и лична писма да би тражио или пренео релевантне информације; – резимира прочитани/преслушани текст о блиским темама и износи сопствено мишљење о њему; – попуњава формуларе, упитнике и различите обрасце у личном и образовном домену; – пише краћа формална писма (писма читалаца, пријаве за праксе, стипендије или омладинске послове); – пише електронске поруке, смс поруке, учествује у дискусијама на блогу	једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење). 2.ст.1.4.2.пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања). 2.ст.1.4.3. попуњава образац/упитник, наводећи личне податке, образовање, интересовања и сл. 2.ст.1.4.4. пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикона, детаљних упутстава. 2.ст.1.4.5. преводи или интерпретира информације из једноставних порука, бележака или образаца. 2.ст.2.4.1. пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље. 2.ст.2.4.2. у приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе. 2.ст.2.4.3. пише, према упутству,дескриптивне и наративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искустава. 2.ст.2.4.4. пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста. 2.ст.2.4.5. пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша. 2.ст.1.5.2. саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре. 2.ст.1.5.4. пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи у говору. 2.ст.1.5.5. примењује основну правописну	Садитесь! прво лице мн. рецептивно: Давайте повторим! Пошли! Рекција глагола: поздравить кого с чем, поблагодарить кого за что, пожертвовать кем-чем, напоминать о ком-чём, интересоваться кем-чем, привыкнуть к чему, следить за кем-чем итд. **Прилози** Прилози и прилошке одредбе за место (далеко, близко), време (утром,зимой), начин (хорошо, плохо), количину. Предикативни прилози (нужно, можно, нельзя), упитни прилози (как, когда, где, куда, откуда). Помоћне врсте речи Предлози (в, о, на, над, под, без, во время, через, после, с, до, к, по, от, из, у...), везници и везничке речи (и, или, а, но, не только..., но и..., потому что, поэтому, что, чтобы, если, где, куда, который), речце (не, ни, ли, неужели, разве). **Реченица** Однос реченица у сложеној реченици:

		норму 2.ст.2.5.4. пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри.	независносложене и зависносложене реченице (саставне, раставне; субјекатске, предикатске, објекатске, временске итд. на конкретним примерима). Управни и неуправни говор. Реченични модели Реченични модели у потврдном, одричном и упитном облику за исказивање следећих односа: – субјекатско-предикатски односи именски предикат, копуле быть, стать, являться; Шишкин был великим художником. Ваша копия компьютерной программы не является подлинной. одсуство копуле Я − Мария. Мой папа − лётчик. − објекатски односи директни објекат Андрей купил вчера новую футболку. Я не получил ответа. индиректни објекат Ваня их поблагодарил за помощь. Олег взял эту книгу у товарища. О чём вы думали? зависна реченица Олег мне сказал, что все в
Социокултурна компетенција	– препознаје и разуме, у оквиру свог интересовања, знања и искуства, правила понашања, свакодневне навике, сличности и разлике у култури своје земље и земаља чији језик учи; – препознаје и разуме најчешће присутне културне моделе свакодневног живота земље и земаља чији језик учи; – препознаје и адекватно користи најфреквентније стилове и регистре у вези са елементима страног језика који учи, али и из осталих области школских знања и животних искустава; – препознаје различите стилове комуникације и најфреквентнија пратећа паравербална и невербална средстава (степен формалности, љубазности, као и паравербална средства: гест, мимика, просторни односи међу говорницима, итд.); – користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације (електронске поруке, смс поруке, дискусије на блогу или форуму, друштвене мреже); – користи савремене видове комуникације у откривању културе земаља чији језик учи	2.ст.2.2.6. разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа. 2.ст.2.5.1. користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникацију у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл. 2.ст.2.5.5. препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи. 2.ст.2.3.7. излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа. 2.ст.3.2.6. разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа	
Медијација	– преноси суштину поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи, додајући, по потреби, објашњења и обавештења, писмено и усмено;		

	– резимира садржај краћег текста, аудио или визуелног записа и краће интеракције; – преноси садржај писаног или усменог текста, прилагођавајући га саговорнику; – користи одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају, на пример: преводи или преноси садржај уз употребу описа, парафраза и сл.; – преводи на матерњи језик садржај краћег текста о познатим темама.		порядке. Нам не сказали, что вы приедете. − просторни односи изражени прилогом Куда нам идти? (вниз, наверх, внутрь, домой). изражени зависним падежом За какой партой сидишь? Он заболел гриппом. − временски односи изражени прилогом Вчера у меня была контрольная по математике. изражени зависним падежом Я сегодня работал с пяти до семи (часов). Мы дружим с детства. − начински односи Миша странно ведёт себя. Он хорошо говорит по-русски. Она рисует лучше всех. − узрочни односи изражени зависним падежом Он не приехал в срок по болезни. Несмотря на плохую погоду мы пошлигулять. − атрибутивни односи изражени атрибутом у суперлативу А. С. Пушкин является величайшим русским поэтом. изражени атрибутом у зависном

			падежу Я забыл тетрадь по русскому языку. Это мой товарищ по школе. **Тематске области** -свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време) -свет рада (перспективе и образовни системи) -интересантне животне приче и догађаји -живи свет и заштита човекове околине -научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране) -медији и комуникација -храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света) -потрошачко друштво -спортови и спортске манифестације -Србија – моја домовина познати градови и њихове знаменитости - региони и земље у којима се говори циљни језик -европа и заједнички живот народа

			Комуникативне функције -представљање себе и других -поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично) -идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд. -давање једноставних упутстава и команди -изражавање молби и захвалности -изражавање извињења изражавање потврде и негирање -изражавање допадања и недопадања -изражавање физичких сензација и потреба -исказивање просторних и временских односа -давање и тражење информација и обавештења -описивање и упоређивање лица и предмета -изрицање забране и реаговање на забрану -изражавање припадања и поседовања -скретање пажње -тражење мишљења и

			изражавање слагања и неслагања -тражење и давање дозволе -исказивање честитки -исказивање препоруке -изражавање хитности и обавезности -исказивање сумње и несигурности

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Општи комуникативни циљ наставе страних језика се постиже помоћу различитих поступака, метода наставе и наставних средстава. Комуникативни приступ у настави страних језика се остварује кроз примену различитих облика рада (рад у групама и паровима, индивидуални рад, пројекти), употребу додатних средстава у настави (АВ материјали, ИТ, игре, аутентични материјали,итд.),као и уз примену принципа наставе засноване на сложеним задацима, који не морају бити искључиво језичке природе. Савремена настава страних језика претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика,поштовања и уважавања дидактичких принципа и треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа, који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове; буду оспособљени за живот у мултикултуралном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ

– Слушање и реаговање на налоге и/или задатке у вези са текстом намењеним развоју и провери разумевања говора;
– Рад у паровима, малим и већим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.);
– Активности (израда паноа, презентација, зидних новина,постера за учионицу, организација тематских вечери и сл.);
– Дебате и дискусије примерене узрасту (дебате представљају унапред припремљене аргументоване монологе са ограниченим трајањем, док су дискусије спонтаније и неприпремљене интеракције на одређену тему);
– Обимнији пројекти који се раде у учионици и ван ње у трајању од неколико недеља до читавог полугодишта уз конкретно видљиве и мерљиве производе и

резултате;
– Граматичка грађа добија свој смисао тек када се доведе у везу са одговарајућим комуникативним функцијама и темама, и то у склопу језичких активности разумевања (усменог) говора и писаног текста, усменог и писменог изражавања и медијације;
– Полазиште за посматрање и увежбавање језичких законитости јесу усмени и писани текстови различитих врста, дужине и степена тежине; користе се, такође, изоловани искази, под условом да су контекстуализовани и да имају комуникативну вредност;
– Планира се израда два писмена задатка за сваки разред.

РАЗВИЈАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ КОМПЕТЕНЦИЈА

Развој предметних компетенција се тешко може одвојити од општих и међупредметних компетенција. Колико год биле специфичне, предметне компетенције треба да доприносе да ученици успешније живе и уче. Сваки час је прилика да се развијају и предметне и међупредметне компетенције кроз добро осмишљене активности ученика које погодују трансферу знања, развијању спознајних способности ученика, побољшању њихове радне културе и примени стеченог знања у реалним животним контекстима.

Разумевање говора

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје и поима фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање, ученик треба да поседује и следеће компетенције: **дискурзивну** (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука), **референцијалну** (о темама о којима је реч) и **социокултурну** (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца: од личних особина и способности онога ко слуша,укључујући и његов капацитет когнитивне обраде, од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст, од особина онога ко говори, од намера с којима говори, од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују, од карактеристика и врсте текста који се слуша итд. Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следећи аспекти: присуство/одсуство визуелних елемената, дужина усменог текста, брзина говора, јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора, познавање теме, могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Стално развијање способности разумевања говора на страном језику услов је за развој аутономије у употреби страног језика ван учионице и аутономије у учењу тог језика. Стога се у настави и учењу страног језика непрекидно ради на стицању стратешке компетенције, коју чине когинитивне и метакогнитивне стратегије: коришћење раније усвојених знања, дедуктивно/индуктивно закључивање, употреба контекста, предвиђање, анализа и критичко расуђивање, самостална контрола активности.

Разумевање прочитаног текста

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација, као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.
На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте визуелне рецепције:читање ради усмеравања, читање ради информисаности, читање ради праћења упутстава,читање ради задовољства. Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели: глобалну информацију, посебну информацију,потпуну информацију, скривено значење одређене поруке.
На основу ових показатеља програм садржи делове који указују на прогресију у домену дужине текста, количине информација и нивоа препознатљивости и разумљивости и примени различитих стратегија читања. У складу са тим, градирани су по нивоима следећи делови програма: разликовање текстуалних врста, препознавање и разумевање тематике – ниво глобалног разумевања,глобално разумевање у оквиру специфичних текстова, препознавање и разумевање појединачних информација –ниво селективног разумевања, разумевање стручних текстова,разумевање књижевних текстова

Писмено изражавање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, мишљења и осећања, пише електронске и СМС поруке, учествује у дискусијама на блогу, резимира садржај различитих порука о познатим темама (из медија, књижевних и уметничких текстова и др.), као и да сачини краће презентације и слично. Задатак писања на овом нивоу остварује се путем тзв. вођеног састава. Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста. За ову језичку активност у оквиру програма наставе и учења предвиђена је прогресија на више равни.

Посебно су релевантне следеће ставке:
– теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);
– текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, наративни текстови и др.);
– лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази захвалност, да се извини, да нешто честита и слично у доменима као што су приватни, јавни и образовни).

Усмено изражавање

Усмено изражавање као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања текста, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:
– јавно обраћање путем разгласа (сапоштења, давање упутстава и информација);
– излагање пред публиком (јавни говори, предавања, презентације разних производа, репортаже, извештавање и коментари о неким култруним догађајима и сл.).
Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:читањем писаног текста пред публиком, спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа , реализацијом увежбане улоге или певањем.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остаривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример: размену информација, спонтану конверзацију, неформалну или формалну дискусију, дебату, интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Стога се и у програму прати развој вештине говора у интеракцији кроз следеће активности: разумевање изворног говорника, неформални разговор, формална дискусија, функционална сарадња, интервјуисање.

Социокултурна компетенција

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између властите заједнице ученика и заједница чији језик учи. Та знања се односе на све аспекте живота једне заједнице, од свакодневне културе (навике, начин исхране, радно време, разонода), услова живота (животни стандард, здравље, сигурност) и умећа живљења (тачност, конвенције и табуи у разговору и понашању), преко међуљудских односа, вредности, веровања и понашања, до паравербалних средстава (гест, мимика, просторни односи међу саговорницима итд.). Ова знања су услов за успешну комуникацију, те чине неодвојиви део наставе страног језика. Социокултурна компетенција се развија кроз активно укључивање у аутентичну усмену и писану комуникацију (слушање песама, гледање емисија, читање аутентичних текстова, разговор, електронске поруке, СМС, друштвене мреже, дискусије на форуму или блогу итд.), као и истраживање тема које су релевантне за ученика у погледу његовог узраста, интересовања и потреба. У тесној вези са социокултурном компетенцијом је и интер-културна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између говорних заједница у којима се ученик креће (како у матерњемјезику/језицима, тако и у страним језицима које учи). Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање радозналости,толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности.

Медијација

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење већ преузима улогу посредника између особа које нису у стању или могућности да се непосредно споразумевају. На овом нивоу образовања, медијација може бити усмена, писана или комбинована, неформална или полуформална, и укључује, на Л1 или на Л2, сажимање текста, његово експликативно проширивање и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом нити као елемент за вредновање језичких постигнућа – оцењивање (нпр. за проверу разумевања говора или писаног текста). Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија итд.) и способност изналажења језичких и културних еквивалената између језика са којег се преводи и језика на који се преводи. Поред поменутог, у склопу те језичке активности користе се одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају у оквиру језичке активности медијације (на пример перифраза, парафраза и друго), о којима је такође потребно водити рачуна у настави и учењу.

КАКО СЕ ПРАТИ И ВРЕДНУЈЕ РАЗВОЈ ЈЕЗИЧКИХ КОМПЕТЕНЦИЈА

Нека правила и поступци у процесу праћења и процењивања компетенција код ученика:

● Развој компетенција наставници прате заједно са својим ученицима.
● Наставници сарађују и заједнички процењују развој компетенција код својих ученика.
● Процес праћења је по карактеру пре формативан него сумативан.
● У проценама се узимају у обзир разноврсни примери који илуструју развијеност компетенције.
● У процењивању се узимају у обзир и самопроцене ученика и вршњачке процене, а не само процене наставника.
● Велики значај се придаје квалитативним, уместо претежно квантитативним подацима и показатељима.
● Процена садржи опис јаких и слабијих страна развијености компетенције и предлоге за њено даље унапређивање, а не
само суд о нивоу развијености.

УПУТСТВО ЗА ТУМАЧЕЊЕ ГРАМАТИЧКИХ САДРЖАЈА

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора. Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта тј. од значења према средствима за његово изражавање (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то

кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности(слушање, читање, говорење и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, у овом случају у свим типовима гимназије, према јасно утврђеним циљевима и задацима, стандардима и исходима наставе страних језика.Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језику и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Кроз наставу енглеског језика, као првог страног језика остварују се и међупредметне компетенције

1. Компетенција за целоживотно учење
2. Комуникација
3. Рад с подацима и информацијама
4. Дигитална компетенција
5. Решавање проблема
6. Сарадња
7. Одговорно учешће у демократском друштву
8. Одговоран однос према здрављу
9. Одговоран однос према околини
10. Естетичка компетенција

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРИНЦИПА, ЦИЉЕВА И ИСХОДА ОБРАЗОВАЊА И СТАНДАРДА ОБРАЗОВНИХ ПОСТИГНУЋА

Кроз наставни предмет први страни језик-енглески језик остварују се и **општи принципи образовања и васпитања.**

Настава страног језика остварује се кроз примену разноврсних облика учења, наставе и оцењивања, где се развијају мотивација за учење и подиже квалитет образовних постигнућа, и где се излази у сусрет различитим потребама ученика. Кроз теме, које се обрађују у оквиру овог наставног предмета, као и кроз сам наставни процес, потенцира се поштовање људских права и права сваког ученика и уважавање људског достојанства. Негује се отвореност, сарадња, толеранција, моралне вредности...Кроз наставу страног језика потенцира се и целоживотно учење, које укључује све облике учења и значи учествовање у различитим облицима образовних активности ,са циљем сталног унапређивања компетенција;

- У остваривању принципа, посебна пажња посвећује се:

-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) и сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, кроз додатну наставу, и усмеравање ученика на учествовање у различитим конкурсима, такмичењима и реализацији пројеката, тематских програма школе у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања.

- могућности да деца, са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, остварују право на образовање, кроз допунску наставу, остваривање ИОП програма, као и применом индивидуализације у настави.

Кроз наставу страног језика остварују се и **основни циљеви образовања и васпитања**

Сталним професионалним усавршавањем наставници стичу одређена знања и компетенције, које доводе до континуираног унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог

Теме, које се обрађују кроз наставу страног језика имају за циљ и развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, развијање свести о значају заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња, развијање позитивних људских вредности, као и развијање кључних компетенција за целоживотно учење и међупредметних компетенција. Кроз потенцирање различитих облика и метода активног учествовања ученика у наставном процесу (рад у групи/пару, пројекно-орјентисана настава, истраживачке активности, дебата, дијалог...) развијају се стваралачке способности, критичко мишљење, мотивација за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;

Кроз социокултурну компетенцију страног језика развијају се компетенције за разумевање и поштовање људских права, грађанских слобода; развија се осећај солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости, као и развијање личног и националног идентитета, поштовање и неговање српског језика ,матерњег језика и страних језика, традиције и културе српског народа и националних мањина других народа, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине.

Кроз наставу првог страног језика остварују се и **исходи образовања и васпитања**.

Применом различитих облика и метода организације наставе , као и одабиром различитих тематских области и акцентовањем развијања комуникативних функција језика развија се способност ученика да користи страни језик у зависности од културног наслеђа и средине, потреба и интересовања, да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације, да изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове у усменој и писаној форми, да ради ефикасно са другима као члан тима, групе, организације и заједнице, дазна како да учи, поштује људска права и слободе, комуницира асертивно и ненасилно, да има свест о сопственој култури и разноликости култура, уважава значај креативног изражавања идеја, искустава и осећања путем различитих медија, укључујући музику, књижевност, извођачке и визуелне уметности.

Кроз наставу страног језика остварују се **стандарди образовних постигнућа ученика,** који представљају део **општих стандарда образовања и васпитања (**скуп норми на основу којих се врши процена квалитета у систему образовања и васпитања)

Латински језик

ЛАТИНСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења латинског језика јесте да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему латинског језика и римској култури оспособи за разумевање, превођење и интерпретацију прилагођеног текста, препознавање утицаја латинског језика на уобличавање лексике и фразеологије у савременим језицима и уочавање значаја културног наслеђа античке културе.

Разред Први (оба смера)

Недељни фонд-2 часа

Годишњи фонд часова 74 часа

ОБЛАСТ	ИСХОДИ	СТАНДАРДИ	САДРЖАЈ
Теме из културне историје – domus и insula – како су Римљани становали; – одевање; – римски форум; – римске државне институције и римска имена; – позориште и игре; римска религија и култови; – писање и издаваштво; – терме и купатила; – школе и образовање; – culina Romana –	читаправилно уочавајући специфичности изговора и правописа; – одређује самостално врсте речи разликујући номиналне и вербалне категорије; – анализира морфолошки и синтаксички реченицу; – препознаје основне	2. СТ.1.1.1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговетно и полако. 2. СТ.1.1.3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту. 2.СТ.1.2.1. Разуме општи смисао	**Латински језик и његова** распрострањеност. **Абецеда.** Изговор. Нагласак. Квантитет слога. Врсте речи и њихова промена. Категорије номиналне и вербалне промене. **Именске речи** I или а деклинација именица и придева. II или о деклинација именица и придева.

култура исхране, Апиције; – римска војска; – Рим и Атина, Илијада и Одисеја, хеленистичка култура и Родос; – брак и породица; – седам светских чуда; – римске провинције **Теме у вези са ортоепијом, ортографијом и граматиком** – писмо, изговор и нагласак; – врсте речи (променљиве и непроменљиве); – деклинације; – компарације; – помоћни глагол; – конјугације (начини, времена и стања); – прилози и предлози; – синтакса	истоветности, сличности и разлике упоређујући граматику матерњег и латинског, односно страног и латинског језика; – користи самостално двојезичне речнике; – преводи уз помоћ наставника или речника једноставне реченице са латинског на матерњи језик и обратно; – разуме и преводи уз помоћ наставника или речника прилагођен текст са латинског на матерњи језик; – саставља кратке реченице на латинском језику, попуњавајући текст или повезује делове текста; – исказује свој утисак о тексту, позивајући се на сам текст, и интерпретира га својим речима (на матерњем језику), реферирајући на ситуације из окружења, као и на друга искуства и	једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми. 2.СТ.1.2.2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима. 2.СТ.1.2.5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје. 2.СТ.1.3.3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту. 2.СТ.1.4.4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикона, детаљних упутстава. 2.СТ.1.5.2. Саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке	III деклинација именица консонантских и вокалских основа (и придева). IV или u деклинација. V или e деклинација. Најважнији изузеци у деклинацији. **Компарација придева**. Суплетивна и описна компарација **Заменица**: личне, присвојне, повратне, показне, односне, упитне**. Бројеви**: основни и редни. **Глаголи** Индикатив временâ презентске основе актива и **пасива глагола свих конјугација (и глагол** esse**).** Индикатив временâ перфекатске основе. **Индикатив сложених времена. Императив презента (иглагол esse).**

	знања; – усваја одређени фонд речи и израза релевантан за будуће образовање и боље разумевање терминологије у свим доменима живота; – препознаје и разуме на основу латинских речи и израза значење речи у матерњем и другим језицима; – препознаје повезаност прошлости и садашњости уочавајући сличности и разлике у културама; – препознаје тековине и значај античке цивилизације; – цитира и употребљава једноставне изреке у конкретним ситуацијама; – проширује свој речник и оплемењује и негује културу говора и изражавања; – интегрише пређено и ново градиво; – развија систематичност,	структуре. 2.СТ.1.5.3. Има углавном јасан и разумљив изговор. 2.СТ.1.5.4. Пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи у говору. 2.СТ.2.1.1. Разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности. 2.СТ.2.1.3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано. 2.СТ.2.2.1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста.	

	самосталност и одговорност у раду; – уочава неопходност континуираног учења		

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Настава латинског језика у гимназији има одлике почетне наставе јер се ученици нису сусретали са овим језиком, али се ослања на знања и компетенције стечене учењем матерњег језика и страних језика. За латински, који спада у групацију страних језика, иако није говорни језик, важе исти стандарди и правила Заједничког европског оквира за живе језике за одређене вештине. У складу са савременим потребама ученика и напретком науке о језику, програм наставе и учења латинског језика треба посматрати као интегративни фактор, што се јасно може сагледати из циљева и задатака наставе овог предмета, која редовно реферира на матерњи и стране језике у смислу терминологије, пре свега научне, што је за образовање и најважније. Латинским се не говори, али је он, на свој начин, услов за комуникацију, наравно на вишем нивоу него што је то свакодневни говор. Најзад, споредна корист учења сваког страног језика, па тако и латинског, састоји се у упознавању одређених сегмената културе – у овом случају римске.

ПРЕПОРУКЕ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА – На сваком часу треба да буде заступљен и фронтални и интерактивни начин рада; уколико је могуће, применити контекстуални приступ, сличан оном који је заступљен у учењу страних језика, тако да латински не буде модел универзитетске наставе у „смањеном” обиму. – У настави језика меморисање се може примењивати ограничено временски на оне садржаје предмета који ће се често понављати. Ученицима треба скренути пажњу на метод учења: питање је не како научити латински, него како применити оно што разумемо као латински језик – реч је о практичној употреби знања о језику стечених учењем латинског језика.Ученици треба да вежбају учење напамет: тридесетак латинских изрека или израза, евентуално одломак из прозног текста или песме или неколико епиграма (по избору ученика). – Треба настојати да теме буду наставне јединице са граматиком, а не сама граматика коју „илуструју” реченице или тек

стови. После часа латинског, треба поставити питање шта смо данас прочитали, уместо питања шта смо данас деклинирали; латински језик ученицима не треба презентовати у разграђеном стању, као каталог лексичких интернационализама и/или инвентар граматичких категорија и термина. – Настава латинског језика подразумева да се језичка знања и компетенције усвајају и продубљују заједно са стицањем знања из културне историје. Ученик у том случају лакше и брже усваја граматичке структуре и лексику будући да се везују за одређене ситуације. – У настави латинског језика више пажње треба посветити упознавању ученика са обележјима цивилизације (римске) него што се то чини при учењу других страних језика, нарочито оних који чине основу европске цивилизације. У циљу осавремењивања наставе користити презентације и интернет. – Ради што ефикасније реализације програма и унапређења наставног процеса настава латинског језика мора да буде интерактивна и интересантна. У ту сврху препоручују се разне технике рада које су у великој мери сличне техникама које се

примењују у настави страних језика, нпр.: погађање лица или предмета, игра по улогама, лингвистичка радионица (проналажење сродних речи), илустровање латинских пословица, заједничко прављење илустрованих материјала („зидне” новине, на сајту школе или друштвеној мрежи, са занимљивим детаљима о знаменитим Римљанима), читање римске књижевности (у преводу), организовање маскенбала, облачење римске одеће (за то ће послужити чаршави) и прављење римских јела (Апицијев кувар

КАКО СЕ РАЗВИЈАЈУ ЈЕЗИЧКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ Развој предметних компетенција се тешко може одвојити од општих и међупредметних компетенција. Колико год биле специфичне, предметне компетенције треба да доприносе да ученици успешније живе и уче. Сваки час је прилика да се развијају и предметне и међупредметне компетенције кроз добро осмишљене активности ученика које погодују трансферу знања, развијању спознајних способности ученика, побољшању њихове радне културе и примени стеченог знања у реалним животним контекстима

КАКО СЕ ПРАТИ И ВРЕДНУЈЕ РАЗВОЈ КОМПЕТЕНЦИЈА Нека правила и поступци у процесу праћења и процењивања компетенција код ученика: – Развој компетенција наставници прате заједно са својим ученицима. – Наставници сарађују и заједнички процењују развој компетенција код својих ученика. – Процес праћења је по карактеру пре формативан него сумативан. – У проценама се узимају у обзир разноврсни примери који илуструју развијеност компетенције. – У процењивању се узимају у обзир и самопроцене ученика и вршњачке процене, а не само процене наставника. – Велики значај се придаје квалитативним, уместо претежно квантитативним подацима и показатељима. – Процена садржи опис јаких и слабијих страна развијености компетенције и предлоге за њено даље унапређивање, а не само суд о нивоу развијености.

УПУТСТВО ЗА ТУМАЧЕЊЕ ГРАМАТИЧКИХ САДРЖАЈА Граматички садржаји се на овом узрасном нивоу обрађују постепено, од неексплицитног ка експлицитном. Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта (примењујући елементе граматике који су неопходни за постизање одговарајућих нивоа рецептивних и продуктивних вештина, остваривих у класичним језицима у складу са узрастом). У процесу наставе латинског језика треба тежити томе да се граматика усваја путем језичких активности слушања и говора на нивоу разумевања и примене, а не само пуког граматизирања, према јасно утврђеним циљевима, исходима и стандардима наставе страних језика генерално. ФАКУЛТАТИВНЕ ТЕМЕ (ученици их могу обрадити у виду реферата или направити презентацију) – Рачунање времена код Римљана; – Остаци римских градова и архитектуре на тлу Србије (Sirmium, Felix Romuliana, Viminacium, tabula Traiana...); – Седам римских краљева; – Етрурци – мистериозна цивилизација; – Помпеји и Херкуланум – градови под пепелом и лавом; – Римски цареви – Нерон и први прогони хришћана (лектира – Светоније Транквил, Дванаест римских царева

Кључни појмови садржаја: латински језик, изговор, вокабулар, номиналне категорије, вербалне категорије, римска књижевност и

к МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Кроз наставу латинскогг језика, као страног језика остварују се и међупредметне компетенције

1. Компетенција за целоживотно учење 2. Комуникација 3. Рад с подацима и информацијама 4. Дигитална компетенција 5. Решавање проблема 6. Сарадња 7. Одговорно учешће у демократском друштву 8. Одговоран однос према здрављу 9. Одговоран однос према околини 10. Естетичка компетенција

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРИНЦИПА, ЦИЉЕВА И ИСХОДА ОБРАЗОВАЊА И СТАНДАРДА ОБРАЗОВНИХ ПОСТИГНУЋА

Кроз наставни предмет латински језик остварују се и општи принципи образовања и васпитања.

Настава страног језика остварује се кроз примену разноврсних облика учења, наставе и оцењивања, где се развијају мотивација за учење и подиже квалитет образовних постигнућа, и где се излази у сусрет различитим потребама ученика. Кроз теме, које се обрађују у оквиру овог наставног предмета, као и кроз сам наставни процес, потенцира се поштовање људских права и права сваког ученика и уважавање људског достојанства. Негује се отвореност, сарадња, толеранција, моралне вредности...Кроз наставу страног језика потенцира се и целоживотно учење, које укључује све облике учења и значи учествовање у различитим облицима образовних активности ,са циљем сталног унапређивања компетенција;

- У остваривању принципа, посебна пажња посвећује се:

-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) и сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, кроз додатну наставу, и усмеравање ученика на учествовање у различитим конкурсима, такмичењима и реализацији пројеката, тематских програма школе у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања.

- могућности да деца, са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, остварују право на образовање, кроз допунску наставу, остваривање ИОП програма, као и применом индивидуализације у настави.

Кроз наставу страног језика остварују се и основни циљеви образовања и васпитања

Сталним професионалним усавршавањем наставници стичу одређена знања и компетенције, које доводе до континуираног унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог

Теме, које се обрађују кроз наставу страног језика имају за циљ и развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, развијање свести о значају заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња, развијање позитивних људских вредности, као и развијање кључних компетенција за целоживотно учење и међупредметних компетенција. Кроз потенцирање различитих облика и метода активног учествовања ученика у наставном процесу (рад у групи/пару, пројекно-орјентисана настава, истраживачке активности, дебата, дијалог...) развијају се стваралачке способности, критичко мишљење, мотивација за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;

Кроз социокултурну компетенцију страног језика развијају се компетенције за разумевање и поштовање људских права, грађанских слобода; развија се осећај солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости, као и развијање личног и националног идентитета, поштовање и неговање српског језика ,матерњег језика и страних језика, традиције и културе српског народа и националних мањина других народа, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине.

Кроз наставу првог страног језика остварују се и исходи образовања и васпитања.

Применом различитих облика и метода организације наставе , као и одабиром различитих тематских области и акцентовањем развијања комуникативних функција језика развија се способност ученика да користи страни језик у зависности од културног наслеђа и средине, потреба и интересовања, да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације, да изрази и

тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове у усменој и писаној форми, да ради ефикасно са другима као члан тима, групе, организације и заједнице, дазна како да учи, поштује људска права и слободе, комуницира асертивно и ненасилно, да има свест о сопственој култури и разноликости култура, уважава значај креативног изражавања идеја, искустава и осећања путем различитих медија, укључујући музику, књижевност, извођачке и визуелне уметности.

Кроз наставу страног језика остварују се стандарди образовних постигнућа ученика, који представљају део општих стандарда образовања и васпитања (скуп норми на основу којих се врши процена квалитета у систему образовања и васпитањ

Историја

Смер: Друштвено-језички

Разред: Први

Предмет: Историја

Циљ учења наставног предмета историја:

Циљ учења историје је да ученик, изучавајући историјске догађаје, појаве, процесе и личности, стекне знања и компетенције неопходне за разумевање савременог света, развије вештине критичког мишљења и одговоран однос према себи, сопственом и националном идентитету, културно-историјском наслеђу, поштовању људских права и културних различитости, друштву и држави у којој живи.

Област/Тема	Број часова	Садржај	Исходи	Стандарди (ко има)
Увод	9	-Хронолошки и научни оквири историје -историјски појмови и појмови историјске науке. - Порекло, сазнајна вредност историјских извора и њихова примена у истраживању -примери. -	у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; – користи хронолошке одреднице на одговарајући начин, у складу са	2.ИС.1.1.1. Разуме значење основних историјских и појмова историјске науке. 2.ИС.2.1.1. Анализира специфичности одређених

		Анализа извора - примери (од праисторијских остатака и налазишта до савремених извора информација).Реконструкција и интерпретација прошлости. -Употреба историје и манипулација прошлошћу	периодизацијом прошлости; – идентификује порекло и процени сазнајну вредност различитих извора на основу њихових спољних и садржинских обележја; – објасни основе историјског научног метода у реконструкцији прошлости и уочава постојање различитих интерпретација; – анализира узрочно-последичне везе и идентификује их на конкретним примерима; – анализира историјске податке и идентификује особености, континуитет и промене у различитим појавама дугог трајања; – уочи и изрази став у односу на предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге врсте манипулација прошлошћу на конкретним примерима; – учествује у организовању и	историјских појмова. 2.ИС.3.2.2. Издваја и објашњава специфичне сличности и разлике у тумачењима исте историјске појаве на основу различитих историјских извора. 2.ИС.1.2.4. Усмено интерпретира историјски наратив и саопштава резултате самосталног елементарног истраживања. 2.ИС.1.2.5. Писано саопштава резултате елементарног истраживања уз употребу текстуалне word датотеке (фајла). 2.ИС.1.2.1. Самостално прикупља и разврстава различите изворе информација о прошлости и садашњости у функцији истраживања. 2.ИС.1.2.2. Уочава да постоје различита виђења исте историјске појаве на основу поређења више историјских

			спровођењу заједничких школских активности и активности које подстичу друштвену одговорност; – користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе;	извора. 2.ИС.1.3.1.Препозна је историјску димензију савремених друштвених појава и процеса. 2.ИС.1.3.7. Препознаје узроке, елементе и последице историјских конфликата и криза са циљем развијања толеранције, културе дијалога и сензибилитета за спречавање потенцијалних конфликата. 2.ИС.2.2.1. Процењује релевантност и квалитет различитих извора информација о прошлости и садашњости и примењује их у истраживању ипрезентацији. 2.ИС.3.2.2. Издваја и објашњава специфичне сличности и разлике у тумачењима исте историјске појаве на основу различитих историјских извора. 2.ИС.3.2.3. Усмено

				објашњава резултате самосталног елементарног истраживања и аргументовано брани изнете ставове и закључке. 2.ИС.3.2.4. Писано и графички презентује резултате елементарног истраживања уз употребу нових технологија. 2.ИС.1.1.2. Користи хронолошке термине у одговарајућем историјском и савременом контексту.
Држава, политика и право у античком свету	15	Географски простор цивилизација старог века – Медитеран, Средњи и Далеки исток. Основна обележја државног уређења цивилизација старог века – Египат, Месопотамија,Левант, Кина, минојски Крит, Микена, Хомерско доба, грчки полиси, антички Рим и Источно римско царство до средине VI века. Рат и мир у старом веку (пример мировног споразума после битке код Кадеша; Грчко-персијски ратови – сукоб	у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; – користи хронолошке одреднице на одговарајући начин, у складу са периодизацијом прошлости; – идентификује порекло и процени сазнајну вредност различитих извора на основу њихових спољних и садржинских обележја; – објасни	2.ИС.1.1.3. Препознаје историјски простор на историјској карти. 2.ИС.2.1.2. Показује историјске појаве на историјској карти и препознаје историјски простор на географској карти. 2.ИС.3.1.1. Разуме и анализира променљивост историјског простора у различитим

		цивилизација; Пелопонески рат – борба за превласт и криза полиса; освајања Александра Великог – прожимање цивилизација; римско освајање Италије – рађање светске силе; пунски ратови и борба за превласт у Средоземљу; грађански ратови – криза и пропаст републике;римска спољна политика у доба царства – освајања и одбрана граница; последице Велике сеобе народа – V и VI век; Јустинијанова обнова)	основе историјског научног метода у реконструкцији прошлости и уочава постојање различитих интерпретација; - анализира узрочно-последичне везе и идентификује их на конкретним примерима; - анализира историјске податке и идентификује особености, континуитет и промене у различитим појавама дугог трајања; - уочи и изрази став у односу на предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге врсте манипулација прошлошћу на конкретним примерима; - учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности и активности које подстичу друштвену одговорност; - користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује	периодима, уз употребу историјске, географске и савремене политичке карте.

			резултате истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; - поредећи историјске и географске карте датог простора, уочава утицај рељефа и климатских чинилаца на настанак цивилизација и кретање становништва; – наведе и лоцира најважније праисторијске и античке локалитете у Европи и Србији; - издвоји и међусобно порединајважније одлике државних уређења у цивилизацијама старог века; -уочава специфичности и пореди друштвени положај и начин живота припадника различитих слојева у старом веку; - идентификује основне цивилизацијама старог века; – пореди и илуструје примерима одлике свакодневног живота	

			међу различитим цивилизацијама старог века; -уочава присуство и препознаје важност тековина цивилизација старог века у савременом свету	
Ратови и војске у старом веку	20	Рат и мир у старом веку (пример мировног споразума после битке код Кадеша; Грчко-персијски ратови – сукоб цивилизација; Пелопонески рат – борба за превласт и криза полиса; освајања Александра Великог – прожимање цивилизација; римско освајање Италије – рађање светске силе; пунски ратови и борба за превласт у Средоземљу; грађански ратови – криза и пропаст републике;римска спољна политика у доба царства – освајања и одбрана граница; последице Велике сеобе народа – V и VI век; Јустинијанова обнова)	у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; -користи хронолошке одреднице на одговарајући начин, у складу са периодизацијом прошлости; – идентификује порекло и процени сазнајну вредност различитих извора на основу њихових спољних и садржинских обележја; -објасни основе историјског научног метода у реконструкцији прошлости и уочава постојање различитих интерпретација; -анализира узрочно-последичне везе и идентификује их на конкретним примерима; -анализира историјске	2.ИС.1.1.3. Препознаје историјски простор на историјској карти. 2.ИС.2.1.2. Показује историјске појаве на историјској карти и препознаје историјски простор на географској карти. 2.ИС.3.1.1. Разуме и анализира променљивост историјског простора у различитим периодима, уз употребу историјске, географске и савремене политичке карте. 2.ИС.1.2.3. Препознаје предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове

			податке и идентификује особености, континуитет и промене у различитим појавама дугог трајања; - уочи и изрази став у односу на предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге врсте манипулација прошлошћу на конкретним примерима; – учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности и активности које подстичу друштвену одговорност; – користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; – поредећи историјске и географске карте датог простора, уочава утицај рељефа и климатских чинилаца на настанак	пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација. 2.ИС.2.2.2. Анализира предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација и уочава њихове последице 2.ИС.1.1.4. Именује најзначајније личности и наводи основне процесе, појаве и догађаје из опште и националне историје. 2.ИС.1.3.1.Препознаје историјску димензију савремених друштвених појава и процеса. 2.ИС.1.3.2. Идентификује улогу историјских личности у обликовању савремене државе и

			цивилизација и кретање становништва; – наведе и лоцира најважније праисторијске и античке локалитете у Европи и Србији; - издвоји и међусобно порединајважније одлике државних уређења у цивилизацијама старог века;-уочава специфичности ипореди друштвени положај и начин живота припадника различитих слојева у старом веку; - идентификује основнецивилизација ма старог века; – пореди и илуструје примерима одлике свакодневног живота међу различитим цивилизацијама старог века; – уочава присуство и препознаје важност тековина цивилизација старог века у савременом свету	друштва. 2.ИС.2.1.3. Објашњава и повезује улогу личности, процесе, појаве, догађаје из националне и опште историје. 2.ИС.2.3.1. Наводи и описује појаве различитог историјског трајања и уочава сличности и прави разлику у односу на њихов савремени и историјски контекст. 2.ИС.3.1.2. Критички просуђује важне процесе, појаве, догађаје и личности из опште и националне историје. 2.ИС.3.3.1. Анализира савремене појаве и процесе у историјском контексту и на основу добијених резултата изводи закључке
Друштвени и привредни оквир античке историје	8	Рат и мир у старом веку (пример мировног споразума после битке код	у усменом и писаном излагању користи основне научне и	2.ИС.1.1.4. Именује најзначајније личности и наводи

		Кадеша; Грчко-персијски ратови – сукоб цивилизација; Пелопонески рат – борба за превласт и криза полиса; освајања Александра Великог – прожимање цивилизација; римско освајање Италије – рађање светске силе; пунски ратови и борба за превласт у Средоземљу; грађански ратови – криза и пропаст републике;римска спољна политика у доба царства – освајања и одбрана граница; последице Велике сеобе народа – V и VI век; Јустинијанова обнова)	историјске појмове; - користи хронолошке одреднице на одговарајући начин, у складу са периодизацијом прошлости; - идентификује порекло и процени сазнајну вредност различитих извора на основу њихових спољних и садржинских обележја; – објасни основе историјског научног метода у реконструкцији прошлости и уочава постојање различитих интерпретација; - анализира узрочно-последичне везе и идентификује их на конкретним примерима; - анализира историјске податке и идентификује особености, континуитет и промене у различитим појавама дугог трајања; - уочи и изрази став у односу на предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге врсте манипулација	основне процесе, појаве и догађаје из опште и националне историје. 2.ИС.1.3.1.Препозна је историјску димензију савремених друштвених појава и процеса. 2.ИС.1.3.2. Идентификује улогу историјских личности у обликовању савремене државе и друштва. 2.ИС.2.1.3. Објашњава и повезује улогу личности, процесе, појаве, догађаје из националне и опште историје. 2.ИС.2.3.1. Наводи и описује појаве различитог историјског трајања и уочава сличности и прави разлику у односу на њихов савремени и историјски контекст. 2.ИС.3.1.2. Критички просуђује важне процесе, појаве, догађаје и личности из опште и националне историје. 2.ИС.3.3.1. Анализира

			прошлошћу на конкретним примерима; -учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности и активности које подстичу друштвену одговорност; -користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; -поредећи историјске и географске карте датог простора, уочава утицај рељефа и климатских чинилаца на настанак цивилизација и кретање становништва; -наведе и лоцира најважније праисторијске и античке локалитете у Европи и Србији; -издвоји и међусобно порединајважније одлике државних уређења у цивилизацијама	савремене појаве и процесе у историјском контексту и на основу добијених резултата изводи закључке

			старог века;- уочава специфичности и пореди друштвени положај и начин живота припадника различитих слојева у старом веку; - идентификује основне цивилизацијама старог века; -пореди и илуструје примерима одлике свакодневног живота међу различитим цивилизацијама старог века; – уочава присуство и препознаје важност тековина цивилизација старог века у савременом свету	
Култура, религија и свакодневни живот у старом веку	18	Географски простор цивилизација старог века – Медитеран, Средњи и Далеки исток. Основна обележја државног уређења цивилизација старог века – Египат, Месопотамија,Левант, Кина, минојски Крит, Микена, Хомерско доба, грчки полиси, антички Рим и Источно римско царство до средине VI века. Рат и мир у старом веку (пример мировног споразума после битке код Кадеша; Грчко-	у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; - користи хронолошке одреднице на одговарајући начин, у складу са периодизацијом прошлости; - идентификује порекло и процени сазнајну вредност различитих извора на основу њихових спољних и садржинских	2.ИС.1.2.3. Препознаје предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација. 2.ИС.2.2.2. Анализира предрасуде,

		персијски ратови – сукоб цивилизација; Пелопонески рат – борба за превласт и криза полиса; освајања Александра Великог – прожимање цивилизација; римско освајање Италије – рађање светске силе; пунски ратови и борба за превласт у Средоземљу; грађански ратови – криза и пропаст републике;римска спољна политика у доба царства – освајања и одбрана граница; последице Велике сеобе народа – V и VI век; Јустинијанова обнова)	обележја; - објасни основе историјског научног метода у реконструкцији прошлости и уочава постојање различитих интерпретација; - анализира узрочно-последичне везе и идентификује их на конкретним примерима; - анализира историјске податке и идентификује особености, континуитет и промене у различитим појавама дугог трајања; – уочи и изрази став у односу на предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге врсте манипулација прошлошћу на конкретним примерима; -учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности и активности које подстичу друштвену одговорност; - користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује	стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација и уочава њихове последице 2.ИС.1.1.4. Именује најзначајније личности и наводи основне процесе, појаве и догађаје из опште и националне историје. 2.ИС.1.3.1.Препозна је историјску димензију савремених друштвених појава и процеса. 2.ИС.1.3.2. Идентификује улогу историјских личности у обликовању савремене државе и друштва. 2.ИС.2.1.3. Објашњава и повезује улогу личности, процесе, појаве, догађаје из националне и опште историје. 2.ИС.2.3.1. Наводи и описује

			резултате истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; -поредећи историјске и географске карте датог простора, уочава утицај рељефа и климатских чинилаца на настанак цивилизација и кретање становништва; - наведе и лоцира најважније праисторијске и античке локалитете у Европи и Србији; - издвоји и међусобно порединајважније одлике државних уређења у цивилизацијама старог века; – уочава специфичности и пореди друштвени положај и начин живота припадника различитих слојева у старом веку; - идентификује основнецивилизација ма старог века; – пореди и илуструје примерима одлике свакодневног живота	појаве различитог историјског трајања и уочава сличности и прави разлику у односу на њихов савремени и историјски контекст. 2.ИС.3.1.2. Критички просуђује важне процесе, појаве, догађаје и личности из опште и националне историје. 2.ИС.3.3.1. Анализира савремене појаве и процесе у историјском контексту и на основу добијених резултата изводи закључке 2.ИС.1.3.3. Разуме значај и показује одговоран однос према културно-историјском наслеђу сопственог и других народа 2.ИС.1.3.4. Разуме смисао обележавања и неговања сећања на важне личности, догађаје и појаве из прошлости народа, држава, институција.

			међу различитим цивилизацијама старог века; – уочава присуство и препознаје важност тековина цивилизација старог века у савременом свету	
Наслеђе античког света	4	Географски простор цивилизација старог века – Медитеран, Средњи и Далеки исток. Основна обележја државног уређења цивилизација старог века – Египат, Месопотамија,Левант, Кина, минојски Крит, Микена, Хомерско доба, грчки полиси, антички Рим и Источно римско царство до средине VI века. Рат и мир у старом веку (пример мировног споразума после битке код Кадеша; Грчко-персијски ратови – сукоб цивилизација; Пелопонески рат – борба за превласт и криза полиса; освајања Александра Великог – прожимање цивилизација; римско освајање Италије – рађање светске силе; пунски ратови и борба за превласт у Средоземљу; грађански ратови – криза и пропаст републике;римска спољна политика у доба	у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; - користи хронолошке одреднице на одговарајући начин, у складу са периодизацијом прошлости; – идентификује порекло и процени сазнајну вредност различитих извора на основу њихових спољних и садржинских обележја; – објасни основе историјског научног метода у реконструкцији прошлости и уочава постојање различитих интерпретација; - анализира узрочно-последичне везе и идентификује их на конкретним примерима; – анализира историјске	2.ИС.1.2.3. Препознаје предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација. 2.ИС.2.2.2. Анализира предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација и уочава њихове последице 2.ИС.1.1.4. Именује

		царства – освајања и одбрана граница; последице Велике сеобе народа – V и VI век; Јустинијанова обнова)	податке и идентификује особености, континуитет и промене у различитим појавама дугог трајања; - уочи и изрази став у односу на предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге врсте манипулација прошлошћу на конкретним примерима; -учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности и активности које подстичу друштвену одговорност; - користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; - поредећи историјске и географске карте датог простора, уочава утицај рељефа и климатских чинилаца на настанак цивилизација и	најзначајније личности и наводи основне процесе, појаве и догађаје из опште и националне историје. 2.ИС.1.3.1.Препозна је историјску димензију савремених друштвених појава и процеса. 2.ИС.1.3.2. Идентификује улогу историјских личности у обликовању савремене државе и друштва. 2.ИС.2.1.3. Објашњава и повезује улогу личности, процесе, појаве, догађаје из националне и опште историје. 2.ИС.2.3.1. Наводи и описује појаве различитог историјског трајања и уочава сличности и прави разлику у односу на њихов савремени и историјски контекст. 2.ИС.3.1.2. Критички просуђује важне процесе, појаве, догађаје и личности из опште и националне

			кретање становништва; - наведе и лоцира најважније праисторијске и античке локалитете у Европи и Србији; – издвоји и међусобно порединајважније одлике државних уређења у цивилизацијама старог века;- уочава специфичности ипореди друштвени положај и начин живота припадника различитих слојева у старом веку; - идентификује основне цивилизацијама старог века; - пореди и илуструје примерима одлике свакодневног живота међу различитим цивилизацијама старог века; - уочава присуство и препознаје важност тековина цивилизација старог века у савременом свету	историје. 2.ИС.3.3.1. Анализира савремене појаве и процесе у историјском контексту и на основу добијених резултата изводи закључке 2.ИС.1.3.3. Разуме значај и показује одговоран однос према културно-историјском наслеђу сопственог и других народа 2.ИС.1.3.4. Разуме смисао обележавања и неговања сећања на важне личности, догађаје и појаве из прошлости народа, држава, институција.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I **Планирање наставе и учења**

Већина предметних исхода постиже се кроз непосредну истраживачку активност ученика, а уз подстицај и подршку наставника.Најефикасније методе наставе и учења јесу оне које ученика стављају у адекватну активну позицију у процесу развијања знања ивештина.При остваривању циља предмета историја и достизању исхода мора се имати увиду да су садржаји, методе наставе и учења и активности ученика неодвојиви у наставном процесу.Да би сви ученици достигли предвиђене исходе и да би се остварио циљ наставе историје, потребно је да наставник упозна специфичности начина учења својих ученика и да према њима планира и прилагођава наставне активности.Наставник има слободу да сам одреди распоред и динамику активности за сваку тему, уважавајући циљ предмета и дефинисане исходе.Редослед исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета.Између исхода постоји повезаност и остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода.Ученици у први разред гимназије улазе са знањем о најважнијим историјским појмовима стеченим током основног образовања, са одређеним животним искуствима и уобличеним ставовима и на томе треба пажљиво градити нова знања, вештине, ставове и вредности.Битно је искористити велике могућности које историја као наративни предмет пружа у подстицању ученичке радозналости, која је у основи сваког сазнања.Посебно место у настави историје имају питања, како она која поставља наставник ученицима, тако и она која долазе од ученика, подстакнута оним што су чули у учионици или што су сазнали ван ње користећи различите изворе информација.Добро осмишљена питања наставника имају подстицајну функцију за развој историјског мишљења и критичке свести, не само у фази утврђивања и систематизације градива, већ и у самој обради наставних садржаја. У зависности од циља који наставник жели да оствари, питања могу имати различите функције, као што су: фокусирање пажње на неки садржај или аспект, подстицање поређења, трагање за објашњењем. Настава би требало да помогне ученицима у стварању што јасније представе не само о томе „како је уистину било”, већ и зашто се нешто десило и какве су последице из тога проистекле. Одговарајућа питања могу да послуже и као подстицај за елементарна историјска истраживања, прилагођена узрасту и могућностима ученика, што доприноси достизању прописаних стандарда постигнућа. Да би схватио догађаје из прошлости, ученик треба да их „оживи у свом уму”, у чему велику помоћ може пружити употреба одабраних историјских извора, литературе, карата и других извора података (документарни и играни видео и дигитални материјали, музејски експонати, илустрације), обилажење културно-историјских споменика и посете установама културе. Треба искористити и утицај наставе историје на неговање језичке и говорне културе (вештине беседништва и дебате), као и на развијање културе сећања и свести о друштвеној одговорности и људским правима.Неопходно је имати у виду и интегративну функцију историје, која у образовном систему, где су знања подељена по наставним предметима, помаже ученицима да постигну целовито схватање о повезаности и условљености географских, економских и културних услова живота човека.Пожељно је избегавати фрагментарно и изоловано учење историјских чињеница јер оно има најкраће трајање у памћењу и најслабији трансфер у стицању других знања ивештина.У настави треба, кад год је то могуће, примењивати дидактички концепт мултиперспективности.Одређене теме, по могућности, треба реализовати са одговарајућим садржајима из сродних предмета, а посебну пажњу треба посветити оспособљавању ученика за ефикасно коришћење информационо-комуникационих технологија.

II**Оставаривање наставе и учења**

Основи историјског истраживања

У реализацији теме Основи историјског истраживања посебну пажњу требало би посветити оживљавању и проширивању већ постојећихученичких знањао историјској науци, хронологији и периодизацији, пореклу и вредности историјских извора, као и о самом истраживачком процесу чијој успешности доприносе и одговарајуће помоћне историјске науке и сродне научне дисциплине. Од кључне важности је да наставник одабере оне наставне методе, примере

и задатке који ће омогућитиученицима да се упознају са различитим врстама извора историјског сазнања специфичним за одређене периоде (од праисторије до савременог доба – од камених оруђа и оружја, митова и легенди до уметничких дела, новина, фотографија, филмова, интернета...), да их вреднују, тумаче, критички процењују, интерпретирају, одреде им порекло, да на основу њих аргументовано износе своје закључке, да разумеју разлоге различитог тумачења исте историјске појаве, да препознају стереотипе, предрасуде, злоупотребе, манипулације. С обзиром на то да за период праисторије није предвиђена посебна наставна тема, могуће је да кроз реализацију ове теме (бавећи се материјалним историјским изворима и њиховом интерпретацијом), ученици прошире и своја знања о праисторији, особеностима и етапама овог периода, као и праисторијским налазиштима и културама на територији Европе и Србије. Активности ученика чији је циљ развијање вештине коришћењаи критике историјских извора дају могућност и да се упознају са помоћним историјским наукама и науче како да достигнућа различитих научних дисциплина користе у својим истраживањима.

Држава и политички оквири цивилизација старог века

У оквиру теме Држава и политички оквири цивилизација старог века ученици ће да прошире своја знања о простору и најзначајнијим цивилизацијама старог века, основним одликама државног уређења и главним догађајима из политичке историје.У обради наставних садржаја о обележјима државних уређења фокус треба да буде на сталном упоређивању институција у цивилизацијама старог века и њиховом повезивању са савременим добом.Када је реч о политичкој историји, посебну пажњу треба посветити узроцима и последицама главних догађаја и личностима које су их покретале и у њима учествовале.Друштвени и привредни односи у старом веку Тематска целина Друштвени и привредни односи у старом веку ученицима треба да омогући да прошире постојећа и усвоје нова знања о друштвеним и привредним приликама у најстаријој историјској епохи и пореде их са савременим окружењем.Требало би да уоче законитости појава, шта је заједничко а шта различито у друштвима цивилизација старог века (процес од распадања родовско-племенских заједница до успостављања друштвених разлика). На примеру Египта и неке од држава Месопотамије треба показати поделу друштва и друштвену хијерархију (анализираће, на пример,структуру друштва према Хамурабијевом законику). На примерима грчког и римског друштва може се показати како економско јачање слојева без политичких права доводи до борбе и како се она завршава.Треба истаћи и улогу географског и климатског фактора на привредне прилике. На примерима држава Старог истока могу се показати основне етапепривредног развоја: земљорадња, сточарство, рударство, занатство, трговина. Поредећи и анализирајући различите привредне системе током дугог периода старог века, ученици треба да уоче основне чиниоце који утичу на привредне токове.

Култура и свакодневни живот у старом веку

Реализација тематске целине Култура и свакодневни живот у старом веку, поред упознавања са одликама појединих култура и њиховим достигнућима, подразумева и изучавање веровања и начина живота људи у цивилизацијама старог века.Када су одлике религија у питању, циљ не треба да буде приказивање појединих пантеона од Сумера до Рима, већ да се на примерима веровања покаже начин поимања света у тој епохи.Треба омогућити ученицима да уоче међусобне утицаје и прожимања појединих цивилизација и подстицати их да, на пример, пореде друштвени утицај и положај свештенства.Посебно је важно истаћи одлике јудаизма и хришћанства, како би се ученици припремили за потпуније разумевање средњовековне цивилизације засноване на јудео-хришћанским темељима.Ученици, такође, треба да се упознају и са одликама религиозно-филозофских учења Индије и Кине којима и данас припадају стотине милиона људи.Са народима који су стварали цивилизације у старом веку ученици треба да се упознају и кроз њихову књижевност.Пожељно је да се у корелацији са наставом књижевности посебно осветле друштвене и политичке околности настанка неког књижевног дела које се изучава, као и мотиви и књижевне врсте који се јављају у различитим културама.Ученици треба да стекну и прошире своја знања о научним достигнућима народа старог века која су

уграђена у даље токове историјског развоја и која се налазе у основи данашњих наука.На основу већ усвојених знања о политичким, друштвеним и привредним приликама ученици треба да анализирају историјске околности настанка писма, правних споменика, филозофије, уметничких, књижевних и научних дела.

Цивилизацијске тековине епохе старог века Реализација тематске целине Цивилизацијске тековине епохе старог века треба да омогући повезивање прошлости и садашњости и уочавање историјског наслеђа – шта су нам оставили народи старог века, шта је све из те епохе и данас присутно, не само као споменик, на пример на територији Србије, већ и као део цивилизације (институције, закони, хришћанство, књижевност, позориште, филозофија, медицина, уметност, архитектура, демократија, беседништво, олимпијске игре, спортови, абецеда, календар, путеви, водовод, канализација, терме, римски бројеви, бетон, стадиони...). Поред тога што је погодна за рекапитулацију и понављање претходно обрађених садржаја, ова тема омогућава и успешније испуњавање прописаних стандарда постигнућа ученика у оквиру области Историјске основе савременог друштва.

Праћење и вредновање наставе и учења

Праћење напредовања започиње иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази и у односу на шта ће се процењивати његов даљи рад.Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.Сваки наставни час и свака активност ученика су, у том смислу, прилика за регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности.Наставник треба да подржи саморефлексију (промишљање ученика о томе шта зна, уме, може) и подстакне саморегулацију процеса учења кроз постављање личних циљева напредовања.У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се процес и продукти учења.Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је ускладити нивое циљева учења и начине оцењивања.Потребно је, такође, ускладити оцењивање са његовом сврхом.У вредновању наученог, поред усменог испитивања, користе се и тестови знања.У формативном оцењивању се користе различити инструменти, а избор зависи од врсте активности која се вреднује.Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, може се обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање).Како ниједан од познатих начина вредновања није савршен, потребно је комбиновати различите начине оцењивања.Једино тако наставник може да сагледа слабе и јаке стране сваког свог ученика.Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење.Ако наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили.Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу.На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.Потребно је да наставник резултате вредновања постигнућа својих ученика континуирано анализира и користи тако да унапреди део своје наставне праксе.Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања.Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад.

IV**Међупредметне компетенције**

Компетенција за целоживотно учење
Комуникација

Рад са подацима и информацијама
Дигитална компетенција
Решавање проблема
Сарадња
Одговоран однос према здрављу
Одговоран однос према околини
Естетичка компетенција
Предузимљивост и оријентација ка предузетништву
Одговорно учешће у демократском друштву

Кроз наставни садржај Историје реализују се и општи принципи образовања и васпитања.
Наставни предмет Историја омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, инструментално учење, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, различиих софтвера, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика.Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација у настави општеобразовних предмета ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области општеобразовних предмета.Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну наставу, допунску или додатну наставу, ванаставне активности као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика.Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем омогућава хоризонталну и вертикалну проходност, којом се осигурава могућност да ученици током образовања промене врсту образовања (хоризонтална проходност) и могућност даљег образовања и стицања вишег нивоа образовања (вертикална проходност);
У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:
-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;
-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;
-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.
Кроз наставу Историје реализоваће се и циљеви образовања и васпитања.
- Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику, учење учења, дигиталне компетенције,..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања, потребама тржишта рада. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има.Ученик ће умети да пронађе и асимилује нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.

Примењујући индивидуалани рад или групне активности код ученика ће доћи до поспешења развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;
Кроз наставу Електроенергетрике остариће се и исходи образовања и васпитања.
Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада.Исходи образовања и васпитања остариће се кроз усмено изаражавање, писмене задатке, домаће задатке, пројектну наставу, практичну наставу, вежбе где ће ученици показати да ли примењују нова сазнања.Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз писану форму, изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се даје задатак у оквиру кога ће да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других;Ученику помоћи да зна како да учи, како да користи уџбеник и другу, доступну литературу, како да разликује и повезује целине.
У решавању задатака, ученик треба да зна да примени математичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који ми се свакодневно јављају.
Ученик треба да води рачуна о себи и другима у изазовима дигиталне технологије.Треба да зна шта је дозвољено, а шта не.Да зна како да се понаша у дигиталној комуникацији са другима.
Кроз наставу Историја реализоваће се и стандарди образовања и васпитања.
Стандарди квалитета рада установе реализоваће се кроз Правилник о стандардима квалитета рада установе и редовно самовредновање и вредновање рада наставника.
Стандарди квалитета уџбеника остариће се кроз показатеље који су наведени у табели, као и Правилника о избору уџбеника;

Стандард 1.	Садржај уџбеника је релевантан за остваривање програма наставе и учења
Показатељи	1. Садржај уџбеника је усклађен са програмом наставе и учења предмета и доприноси остваривању дефинисаних исхода образовања и васпитања. 2. Садржај уџбеника доприноси достизању образовних стандарда и развијању компетенција ученика. 3. Садржај уџбеника је заснован на прихваћеним теоријама, чињеницама, закључцима, тумачењима, актуелним подацима и савременим достигнућима. 4. У садржају уџбеника нема материјалних грешака. 5. Визуелни садржаји су јасни, репрезентативни и имају различите функције. 6. Садржај уџбеника је у складу са системом вредности који је дефинисан циљевима образовања и васпитања. 7. У уџбенику се повезују садржаји у оквиру истог и других предмета. 8. Садржаји који нису предвиђени програмом су посебно означени, функционално прате ток излагања у уџбенику и имају за циљ да допуне или појасне садржаје који одговарају програму предмета.
Стандард 2.	Уџбеник подстиче развој ученике и омогућава самостално учење

Показатељи	1. Уџбеник је прилагођен узрасту, развојном нивоу ученика и њиховом предзнању. 2. Уџбеник доприноси интеграцији знања, развоју система појмова и стицању функционалних знања. 3. Уџбеник афирмише различите методе учења и учење кроз различите облике рада. 4. Уџбеник подржава различите стилове учења. 5. Уџбеник поседује елементе који омогућавају ученику праћење сопственог напретка у учењу. 6. Уџбеник упућује на коришћење различитих извора и врста информација. 7. Уџбеник подстиче критичко и стваралачко мишљење. 8. У уџбенику се указује на везу садржаја са свакодневним животом, његовом применом и даљим учењем. 9. Уџбеник подстиче интересовање за предмет, односно наставну област и мотивише за самостално учење.
Стандард 3.	Уџбеник је обликован у складу са дидактичко-методичким захтевима
Показатељи	1. Уџбеник има јасну, логичну и кохерентну структуру. 2. У уџбенику се поштују дидактички принципи и методика наставе предмета. 3. Примери који се наводе у уџбенику су разноврсни, функционални и релевантни. 4. Питања, задаци и налози су логично повезани са садржајем, јасно формулисани, различити по сложености и функцији и подстичу примену наученог. 5. Задаци и налози су реално изводљиви, уважавају различитост средина у коме ученици живе и не доводе у опасност ученика, нити угрожавају животну средину. 6. Непознате речи и кључни појмови су јасно истакнути и објашњени.
Стандард 4.	Језик уџбеника је одговарајући и функционалан
Показатељи	1. Уџбеник поштује језичку и правописну норму језика на коме је написан. 2. Дужина и конструкција реченице одговарају узрасту ученика. 3. Текст је језички и стилски уједначен. 4. Страни изрази се користе само када је неопходно и објашњени су на месту где се користе. 5. Језик којим је уџбеник написан доприноси лакшем разумевању садржаја.
Стандард 5.	Уџбеник је ликовно-графички обликован и технички опремљен
Показатељи	1. Јасно је наведен наслов, за који наставни предмет, разред/годину учења, врсту школе или образовни профил је уџбеник намењен. 2. Ликовно-графичка средства су функционална и користе се логично и доследно. 3. Однос текстуалних и визуелних графичких елемената је складан и омогућава прегледност на свим уређајима на којима је предвиђено коришћење уџбеника. 4. Уџбеник је интерактиван, лак за коришћење и омогућава самостално учење у складу са узрастом и предзнањем ученика. 5. Уџбеник омогућава учење на више нивоа сложености и диференциран приступ садржајима. 6. Уџбеник садржи елементе за процену напредовања ученика.

Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз стручно усавршавање и похађањем семинара из области:;
- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;
- Поучавање и учење-К2;
- Подршку развоју личности ученика-К3;
- Комуникацију и сарадњу-К4.

Улога наставника вишеструка, јер треба да:
- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;
- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима. Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

Географија

Разред : I

Подручје рада: гимназија

Смер : природно-математички, друштвено-језички

Циљ наставе физичке географије у гимазији су продуибљивање постојећих и стицање нових знања, вештина и ставова из области физичке географије (географски појмови, појаве, процеси и законитости), неопходних за формирање образовне и свестране личности; неговање и развијање географског, логичког мишљења.
Посебни циљеви су: праћење актуелних физичкогеографских појава и процеса, тумачења њихових узрока и последица, као њихов утицај на географску средину;
стицање практичних знања.

Област/Тема	Број часова	Садржај	Исходи	Стандарди (ко има)
ФИЗИЧКА ГЕОГРАФИЈА	3	Место и задаци физичке географије у систему наука. Дигитална картографија и Географски информациони системи(ГИС)-помоћ у упознавању простора.	-осмисли пројекат истраживања на задату тему, реализује истраживање у локалној средини, прикаже и дискутује о резултатима; -користи дигиталне картографске изворе информација и алате Географских информационих система; -разликује еволутивне фазе сфера на Земљи и њихова главна обележја.	-Чита и тумачи географске карте различитог размера и садржаја, користи компас и систем за глобално позиционирање (ГПС) ради оријентације у простору и планирања активности. -Користи инструменте за очитавање вредности основних времеснких/климатских елемената ради планирања и организовања активности у свом окружењу. -Правилно дефинише географске појмове и користи различите изворе (статистичке податке, научнопоплуларну литературу, географске часописе, информације из медија, интернет) за прикупљање и представљање географских података у локалној средини, Републици Србији и

				земљама у окружењу. -Анализира различите изворе података и истраживачке резултате (географске карте, сателитске снимке, статистичке податке, научну литературу, географске часописе, информације из медија, интернет); изводи закључке и предлаже мере за решавање друштвених проблема.
ОБЛИК, ДИМЕНЗИЈЕ И КРЕТАЊЕ ЗЕМЉЕ	2	Димензије и облик Земље. Земљино кретање и њене последице.	-помоћу модела демонстрира облик кретања Земље и анализира њихове последице.	-Наводи појаве и процесе у земљиним сферама и описује њихов утицај на формирање различитих природних услова и ресурса на Земљи.
ЕВОЛУЦИЈА ГЕОГРАФСКОГ ОМОТАЧА	2	Еволуција географског омотача	-Разликује еволутивне фазе сфера на Земљи и њихова главна обележја.	- Наводи појаве и процесе у земљиним сферама и описује њихов утицај на формирање различитих природних услова и ресурса на Земљи.

				-Анализира геохронолошки развој планете Земље.
ГРАЂА ЗЕМЉЕ	5	Унутрашња грађа Земље. Унутрашње силе и њихов утицај на процесе и појаве на Земљи. Минерали и стене; минерални расурси, употреба стена у свакодневном животу. Литосферне плоче, кретање, утицај на формирање рељефа. Вулканизам и земљотреси.	-изводи закључке о утицају унутрашњих силана настанак минерала и стенаи формирање рељефа користећи примере у Србији и у свету.	-Наводи појаве и процесе у земљиним сферама и описује њихов утицај на формирање различитих природних услова и ресурса на Земљи.

РЕЉЕФ ЗЕМЉИНЕ ПОВРШИНЕ	18	Основни макро облици рељефа Земље, континенти и океански басени. Копно, орогени покрети, вулкаснки облици рељефа. Обликовање рељефа, ерозија, акумулација и агенски. Падиснки процес. Флуфијални процес. Крашки процес. Гласијални процес. Еолски процес. Марински процес. Антропогени рељеф.	-разврстава облике рељефа према типу настанка у зависности од деловања ендогених и егзогених процеса на припремира у локалној средини и у свету.	-Описује природно географске и друштвено географске одлике локалне средине и Републике Србије. -Објашњава геогафске везе између природних услова, ресурса и људских делатности.
АТМОСФЕРА	18	Вертикална структура и процеси који се одвијају у атмосфери. Узајамна повезаност климатски елемената и	-Анализира процесе у ваздушном омотачу и њихов утицај на временске прилике на Земљи користећи географске карте и ИКТ-е;	-Чита и тумачи географске карте различитог размера и садржаја, користи компас и систем за глобално позиционирање (ГПС) ради оријентације у

		фактора. Циркулација атмосфере. Временска прогноза и синомптичке карте. Подела климе, соларна и физичка клима, одлике и разлике. Разноликост климатских типова на Земљи и услоби живота. Клима градова. Кламтске промене, настанак, последице и мере заштите.	-Критички процењује активности човека на промене у атмосфери.	простору и планирања активности. -Користи инструменте за очитавање вредности основних времеснких/климатских елемената ради планирања и организовања активности у свом окружењу. -Анализира еколошке проблеме и њихове последице на глобалном нивоу и познаје савремене мере и поступке који се користе за њихово решавање.
ХИДРОСФЕРА	17	Структура хидросфере, кружење воде у природи, вода као значајан ресурс на Земљи. Светско море, хемијске и физичке	-Анализира хидролошке појаве, објекте и процесе користећи се географским картама и ИКТ-ом. -Доводи у везу и илуструје однос	-Чита и тумачи географске карте различитог размера и садржаја, користи компас и систем за глобално позиционирање (ГПС) ради оријентације у простору и планирања

		особине и кретање морске воде. Типови издани, извора и термоминераних вода. Морфолошке и хидролошке особине речног слива и река, утицај природних и антропогених фактора на водни режим река. Појам и елементи језера, подела језера према положају и начину постанка. Појаве леда на Земљи (пермафрост, речни лед, морски лед, ледници), типови ледника и савремена глацијација. Водопривреда-коришћење вода, заштита вода и заштита од вода.	подземних и површинских вода и указује на значај Светског мора и копнених вода. -Истражује узроке различитих водопривредих проблема у свету и код нас и изводи закључке о значају водних ресурса за свакодневни живот човека.	активности. -Објашњава савремене проблеме човечанства (сукоби и насиље, незапосленост, глад, недостатак пијаће воде, дискриминација, болести и зависности) и наводи мере за њихово превазилажење.

БИОСФЕРА	4	Распростирање биома (вертикални и хоризонтални), законитости распростирања и повезаност са климатским прилкикама. Земљиште-формирање, распростирање, значај, деградација и заштита. Очување биодиверзитета-поучни примери из света.	-Разликује главне типове земљишта, доводи у везу њихова својства са условима формирања и примерима у Србији и свету и илуструје њихову економску вредност.	-Објашњава основна начела одрживог коришћења приподних ресурса и њихов утицај на еконски развој Републике Србије. -Наводи еколошке проблеме и њихове последице у локалној средини, Републици Србији и региону (прекомерна сеча, сушење и паљење шума, неадекватна исаша, ерозија тла...) и учествује у актовнистима за њихово решавање.
ГЕОНАСЛЕЂЕ	4	Заштита природних објеката. Критеријуми за проглашавање објеката геонаслеђа.	-Дефинише појам геонаслеђа и аргументује потребу за његовом заштитом.	-Описује геодиверзитет, биодиверзитет и заштићена подручја у Републици Србији.

УКУПНО	74			

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања започиње иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази и у односу на шта ће се процењивати његов даљи рад. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика. Сваки наставни час и свака активност ученика су, у том смислу, прилика за регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности. Наставник треба да подржи саморефлексију (промишљање ученика о томе шта зна, уме, може) и подстакне саморегулацију процеса учења кроз постављање личних циљева напредовања.

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се процес и продукти учења. Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је ускладити нивое циљева учења и начине оцењивања. Потребно је, такође, ускладити оцењивање са његовом сврхом. У вредновању наученог, поред усменог испитивања, користе се и тестови знања. У формативном оцењивању се користе различити инструменти, а избор зависи од врсте активности која се вреднује. Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, може се обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање).

Како ниједан од познатих начина вредновања није савршен, потребно је комбиновати различите начине оцењивања. Једино тако наставник може да сагледа слабе и јаке стране сваког свог ученика. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Ако наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

Потребно је да наставник резултате вредновања постигнућа својих ученика континуирано анализира и користи тако да унапреди део своје наставне праксе. Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад.

ГЕОГРАФИЈА

Циљ учења ***географије*** је да ученик развија систем географских знања и вештина, свест и осећање припадности држави Србији, разумевање суштине промена у свету, неговање и стицање моралних вредности, еколошке културе, одрживог развоја, етничке и верске толеранције које ће му помоћи у професионалном и личном развоју.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Учењем наставног предмета географија ученик је оспособљен да користи практичне вештине (оријентација у простору, практично коришћење и познавање географске карте, географских модела, савремених технологија – ГПС и ГИС и инструменте (компас, термометар, кишомер, ветроказ, 60 барометар) ради лакшег сналажења у простору и времену. Ученик је оспособљен да примењује географска знања о елементима географске средине (рељеф, клима, хидрографија, живи свет, природни ресурси, привреда, становништво, насеља, саобраћај), о њиховом развоју, међусобним односима, везама, очувању и рационалном коришћењу ради планирања и унапређивања личних и друштвених потреба, националних и европских вредности.

Основни ниво

Примењује и тумачи различите изворе са географским информацијама (географска карта, географски модели, ГПС, часописи, научнопопуларна литература, статистички подаци, интернет) ради планирања и организовања различитих активности. Користи основна знања о географским чињеницама да би разумео, заштитио и рационално користио природне и друштвене ресурсе у локалној средини, Републици Србији и земљама у окружењу.

Средњи ниво

Картографски приказује географске објекте, појаве и процесе; разуме могућности примене савремених технологија ради планирања и решавања различитих личних и друштвених потреба. Самостално објашњава природне и друштвене услове и ресурсе и разуме њихов утицај на наравномеран друштвеноекономски развој Републике Србије и региона и активно учествује у валоризацији географске средине. Разуме савремене проблеме у локалној средини и својој држави, предлаже начине и учествује у акцијама за њихово решавање.

Напредни ниво

Користи аналогне и дигиталне географске карте, географске и статистичке истраживачке методе; упоређује и критички разматра одговарајуће научне податке да би објаснио географске чињенице и њихов допринос за решавање друштвених потреба и проблема. Критички анализира и објашњава географске везе и односе између соларног система, геолошког развоја Земље, природних услова и ресурса и поштује принципе одрживог развоја. Анализира и аргументовано објашњава друштвеноекономске карактеристике регионалног развоја Републике Србије и регионалних целина у свету; предвиђа и учествује у регионалном развоју, заштити и унапређивању локалне средине.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Основна карактеристика наставе и учења географије је истицање исхода учења, односно исказа о томе шта ученици знају, разумеју и могу да ураде на крају периода учења, уместо фокусирања на оно о чему наставник намерава да подучава. Предвиђени исходи представљају знања, вештине, ставове и вредности које сви ученици треба да развију на крају првог разреда. Наставник у процесу учења код ученика развија истраживачки приступ у проучавању простора, омогућава реализацију истраживања,примену географских метода за постизање исхода учења. Многи географски садржаји односе се на просторе који су знатно удаљени од простора локалне средине ученика, тако да применом ИКТ-а се омогућава визуалан доживљај свих делова света.

У оквиру темадат је предлог географског истраживања, које ученицимогу да реализују у току школске године у локалној средини. Пројектни задаци се могу реализовати у мањим групама. Наставник мора бити у стању не само да подучава ученике да знају и користе практичне вештине и инструменте већ да их оспособи да примењују географска знања на начин који им омогућава анализирање географских елемената и решавање проблема. Истраживачки теренски рад заснива се на подацима прикупљеним мерењем, фотографисањем, скицирањем и коришћењем литературе. Ученици могу прикупљати податке у тиму, али сваки од њих самостално обрађује прикупљене информације, анализира их, излаже резултате, помоћу тематских карата, планова, графикона, дијаграма, схема, цртежа, фотографија, видео записа и презентација и изводи једноставне закључке. Рад се оцењује.

Физичка географија

Посебну пажњу треба усмерити на пружање инструкција за израду истраживачких активности које ће ученици спроводити током читаве године. Неопходно је да ученик врши избор релевантних извора информација, анализира их, повезује у сазнајне целине и користи у решавању постављеног проблемског задатка. У реализацији истраживања користи ИКТ, GNSS(Global Navigation Satelite System) и остале усмене и писане изворе са географским информацијама за прикупљање података на терену. Како се савремена картографија базира на коришћењу различитих метода за представљање географског садржаја, значајну улогу има примена рачунарске технологије за развој тематске и дигиталне картографије. Истраживачке активности ученика могу бити усмерене на коришћење ГИС-а (Географски информациони систем) за самосталну конструкцију једноставних планова места у коме живи и израду тематске карте на задату тему.

Примерима из локалне средине, Србије и света од ученика се очекује да описује и наводи појаве и процесе које проучава физичка географија.

Облик, димензије и кретање земље

Ученике треба упознати са развојем схватања о Земљином облику и димензијама у контексту разумевања доказа да је Земља (приближно) лоптастог облика. У том смислу корелација може да се оствари са историјом (праисторијска, античка поимања о облику Земље, рани докази Земљиног лоптастог облика, географска открића). Ученици треба да усвоје појмове елипсоид, геоид, апиоид, да умеју да их нацртају и да обележе екваторијални обим, екваторијални, поларни и средњи полупречник 64 на моделу Земље. Земљина кретања је најбоље објашњавати помоћу средстава ИКТ-а, применом готових симулација доступних на интернету (нпр. PhET симулације) или израдом сопствених симулација у сарадњи са наставницима рачунарства и информатике. Разлике у локалном времену и часовне зоне на Земљи, ученици ће најбоље разумети кроз израду рачунских задатака.

Еволуција географског омотача

Наставна тема Еволуција географског омотача, подразумева сагледавање еволуције све четири сфере, од настанка планете Земље до данас. Ученике треба упознати са временским обухватом и елементима геохронолошке скале, која је подељена на еоне, ере, периоде и епохе. Примерима из Србије и света, објаснити ученицима кључне догађаје у одређеним ерама и периодама током еволуције земљиних сфера. Због појаве човека једина периода, чије би епохе требало обрадити је квартар (плеистоцен и холоцен).

Грађа земље

У обради ове теме акценат треба да буде на објашњавању метода на основу којих је упозната унутрашња грађа Земље (сеизмичке, геофизичке, астрономске методе и др.). Важно је да ученици разумеју конвективна струјања у астеносфери која даље утичу на кретање и изливање магме (лаве) на површину Земље, настанак нове океанске коре, појаву земљотреса, али и настанак планина, острвских архипелага, раседање (рифтовање) и сл. Такође, ученици треба да уоче узрочно-последичну везу између процеса који се дешавају у Земљиној унутрашњости и настанка стена (дубинске и изливне магматске стене, динамо и

контактни метаморфизам) и између геодинамичких процеса и настанка стена (ерозија и акумулација – настанак седиментних стена). При обиласцима терена ученици би требало да буду способни да препознају одређени број стена (гранит, мермер, кречњак, базалт, пешчаре, бречe, шкриљце) да уочавају минерале од којих су састављени и да умеју да објасне њихов настанак и могућности употребе (у грађевинарству и др.).

Рељеф земљине површине

У наставној теми Рељеф Земљине површине ученици треба да се упознају са ендогеним и егзогеним процесима који формирају и модификују рељеф. У елаборацији ових садржаја треба избећи пуко меморисање (класификовање) облика рељефа и примера за поједине генетске типове; нагласак треба да буде на разумевању процеса формирања рељефа, односно фактора од којих зависи интензитет морфогенетских и морфодинамичких процеса (нпр. количина падавина, геолошка грађа, нагиб терена, итд.). Где год је могуће, потребно је да ученици у локалној средини препознају поједине облике рељефа и да уоче последице антропогеног утицаја на рељеф, земљиште, вегетацију и климу. У обради крашке ерозије може се остварити корелација географије и хемије при објашњавању хемијског механизма растварања кречњака у води у присуству угљен-диоксида, где наведена хемијска реакција, када се чита са лаве на десну страну, представља ерозију, а када се чита обратно представља акумулацију.

Атмосфера

У реализацији наставне теме било би пожељно да насатвник са ученицима посети најближу метеоролошку станицу где би на конкретном примеру сазнали како се врши мерење климатских елемента. Са ученицима треба радити на анализи климадијаграма, климатских карата и графичких приказа ради бољег разумевања климатских процеса који се одвијају у атмосфери. При томе је потребно акценат ставити на различите примере из света и Србије на основу којих ће ученици моћи да анализирајуклиматске елементе и самостално изводе закључке о утицају климатских фактора на њихово формирање и тренутно стање. Неопходно је инсистирати на разумевању и објашњењу свих облика циркулације у атмосфери и законитостима у формирању антициклона и циклона.

Код обраде климатских типова и њихог распростирања, наставник може постављањем различитих задатака од ученика тражити да самостално утврде заједничке караткеристике климе одређених подручја и законитости њиховог формирања.

Приликом реализације садржаја из атмосфере велики значај у објашњавању, разумевању, анализи и практичној примени стеченог знања имају тематске климатске карте и ИКТ-е, те је 65 неопходно користити их на часовима. Као облик провере знања о климатским елементима или о распростирању климатских типова препоручује се да наставник од ученика тражи да на немим картама представе распростирање одређених климатских типова или одређених вредности климатских елемената. На тај начин би се код ученика развијала просторна оријентација и правилно тумачење географског распростирања климатских појава.

Временска прогноза у последње време добија све већи значај. Ученицима треба објаснити како се оне праве, који се параметри користе и разлику у поузданости између краткорочне и дугорочне прогнозе. Ради бољег разумевања неопходно је ученицима представити интернет странице где се прати тренутно временско стање на основу којег се може закључити какво нас време очекује у наредном периоду (http://www.sat24.com;http://www.hidmet.gov.rs/;http://www.metservice.com). Синоптичке карте треба обрадити тако што ће се објаснити шта се на њима представља и какав је њихов значај у тумачењу и предвиђању временских прилика.
Предлог пројектног задатка за ученике:Климатске промене у локалној средини.
Извор података може бити локална метеоролошка станица или Републичко хидрометеоролошки завод Србије(РХМЗС).Ученици могу графички представити стање климатских елемената (климадијаграм, тематске карте), упоређивати податке за сваку годину и изводити закључке о кретању климатских елемената за последњих десет година. Посебну пажњу треба посветити учесталости појава временских непогода које су се десиле за последњих десет година (извор

података могу бити локалне новине, метеоролошка станица). Упоређивањем података о променама које су се десиле у локалној средини са подацима на глобалном нивоу (извор података светска метеоролошка организација https://www.wmo.int/) ученици изводе закључке о климатским променама у локалној средини и њиховом утицају на свакодневни живот.

Хидросфера Наставну тему Хидросфера чине садржаји који се односе на све облике појављивања вода на Земљи. На уводном часу везаном за ову тему акценат треба ставити на значају познавања кружења воде у природи, његовом утицају на живи свет, али и као процесу који обликује рељеф на планети. Такође, треба код ученика развијати свест о томе да вода није неисцрпан ресурс на Земљи и нагласити значај и могућност добијања пијаће воде из различитих извора.

При обради наставних садржаја о Светском мору ученике не треба оптерећивати фактографским материјалом, већ више инсистирати на појавама и процесима који утичу на кретање и особине морске воде. Посебну пажњу посветити достизању исхода који се односи на значај мора за живот човека, као и на последице које настају услед прекомерног загађења.

За ученике овог узраста посебно тешко може бити разумевање садржаја који се односе на подземне воде. Из тог разлога наставницима се препоручује да различитим графичким приказима детаљно објасне ученицима начин формирања изданских вода и њихово кретање. Потребно је указати на главне изворе загађивања подземних вода (септичке јаме, депоније, ђубришта и сл.) и настојати да се код ученика развија свест о неопходности контроле загађивача.

Приликом обраде садржаја о рекама посебан значај посветити исходу који се односи на речни слив и његово илустровање на топографским картама. То подразумева препознавање развођа и правилно уцртавање вододелнице. Уколико у близини школе постоји река која није дубока, ученици уз помоћ наставника могу и сами поставити водомерну летву и свакодневно пратити промене водостаја. На тај начин ученици ће бити у стању да самостално посматрају и анализирају промене у локалној средини.

Посебан значај имају наставни садржаји који се односи на бујице и поплаве с обзиром на њихово деструктивно дејство. Наставник треба да објасни ученицима природне и антропогене узроке настанка ових непогода и начине заштите од њих. Такође, потребно је објаснити ученицима чињеницу да се поплаве не могу у потпуности спречити и да уз све мере предострожности морамо научити да живимо уз њих.

Вештачка језера су вишефункционални објекти који су изузетно значајни за привредни развој. Због тога је ученицима неопходно указати на све аспекте њиховог коришћења, а на примеру најближе вештачке акумулације школском објекту истаћи његову улогу у локалној средини.

Предлог пројектног задатка за ученике: Праћење промене водостаја на рецитоком године и његов значај. Ученици у паровима израђују нивограме за различите реке, објашњавају њихове годишње промене и упоређују их.Ако постоје техничке могућности (близина реке која није дубока) ученици уз помоћ наставника могу и сами поставити водомерну летву и свакодневно пратити промене водостаја. На тај начин ученици ће бити у стању да самостално посматрају и анализирају промене у локалној средини.

Биосфера
У наставној теми Биосфера акценат је стављен на значај тла, његов утицај на формирање хоризонталног и вертикалног биома и процесима који воде ка деградацији и уништавању флоре и фауне. Како би се у потпуности остварили иходи за ову наставну тему,наставник на примерима из света и Србије, објашњава законитости које утичу на настанак различитих типова тла и распоред биома. Пожељно је организовати активности у школи (нпр. рециклажа

папира) које ће подићи свест о значају шумског покривача, неконтролисаном уништавању природних резервата и на тај начин подићи еколошку свест код ученика.

Наставна тема биосфера је погодна за реализацију различитих мини-пројеката у локалној средини. У зависности од услова и расположивости, наставни садржај се може испланирати тако да ученици, кроз решавање различитих проблемских ситуација и анализе тренутног стања у локалној средини, сами дођу до законитости у биосфери и разумевању значаја који има на савремене природне и друштвене процесе.

Предлог тема за пројектни задатак: Утицај савремене пољопривредне производње на промену окружења;Деградација земљишта на примерима у локалној средини;Сачувајмо локалну средину од загађења.

Геонаслеђе

У наставној теми Геонаслеђе ученик треба да се упозна са основним значењем овог појма на примерима из света и Србије. Важно је указати на научни, еколошки, образовни и културни значај објеката геонаслеђа. Посебну пажњу треба посветити критеријумима на основу којих се издвајају и проглашавају објекти геонаслеђа (аутохтоност и аутентичност, оригиналност, пејзажна атрактивност, старост и др.). Наставник треба да упути ученике на који начин могу сами да истраже објектегеонаслеђа, како би самостално закључиликоја је њихова улога у процесу заштите. На интернет страници Завода за заштиту природе представљена је Карта заштићених објеката геонаслеђа Србије и понуђена је интерактивна карта на којој ученици могу самостално уцртавати објекте.

Пројектни задатак за ученике: На основу понуђених критеријума на основу којих се неки објекат проглашава геонаслеђем, ученик кртички анализира примере геонаслеђа у Србији и у свету. На основу тих критеријума оцењује објекат у природи из свог окружења за који сматра да је веома вредан и процењује да ли може да буде проглашен геонаслеђем.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања започиње иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази и у односу на шта ће се процењивати његов даљи рад. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика. Сваки наставни час и свака активност ученика су, у том смислу, прилика за регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности. Наставник треба да подржи саморефлексију (промишљање ученика о томе шта зна, уме, може) и подстакне саморегулацију процеса учења кроз постављање личних циљева напредовања.

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се процес и продукти учења. Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је ускладити нивое циљева учења и начине оцењивања. Потребно је, такође, ускладити оцењивање са његовом сврхом. У вредновању наученог, поред усменог испитивања, користе се и тестови знања. У формативном оцењивању се користе различити инструменти, а избор зависи од врсте активности која се вреднује. Вредновање активности, 67 нарочито ако је тимски рад у питању, може се обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање).

Како ниједан од познатих начина вредновања није савршен, потребно је комбиновати различите начине оцењивања. Једино тако наставник може да сагледа слабе и јаке стране сваког свог ученика. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Ако наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се

уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења

Потребно је да наставник резултате вредновања постигнућа својих ученика континуирано анализира и користи тако да унапреди део своје наставне праксе. Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРИНЦИПА, ЦИЉЕВА И ИСХОДА ОБРАЗОВАЊА И СТАНДАРДА ОБРАЗОВНИХ ПОСТИГНУЋА

Кроз наставни садржај Географије реализују се и општи принципи образовања и васпитања.
Наставни предмет Географије омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, инструментално учење, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, различиих софтвера, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација у настави општеобразовних предмета ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области општеобразовних предмета. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну наставу, допунску или додатну наставу, ванаставне активности као и учешће у различитим активностиваа током живота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем омогућава хоризонталну и вертикалну проходност, којом се осигурава могућност да ученици током образовања промене врсту образовања (хоризонтална проходност) и могућност даљег образовања и стицања вишег нивоа образовања (вертикална проходност);
У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:
-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;
-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;
-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.
Кроз наставу Географије реализоваће се и циљеви образовања и васпитања.
- Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику, учење учења, дигиталне компетенције,..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања, потребама тржишта рада. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик ће умети да пронађе и асимилује нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.

Примењујући индивидуалани рад или групне активности код ученика ће доћи до поспешења развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;
Кроз наставу Географије остариће се и исходи образовања и васпитања.
Остаривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз усмено изаражавање, писмене задатке, домаће задатке, пројектну наставу, практичну наставу, вежбе где ће ученици показати да ли примењују нова сазнања. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз писану форму, изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се даје задатак у оквиру кога ће да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације; Од ученика се очекује да се у ситуацијама када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других;ученику помоћи да зна како да учи, како да користи уџбеник и другу, доступну литературу, како да разликује и повезује целине.
У решавању задатака, ученик треба да зна да примени математичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који им се свакодневно јављају.
Ученик треба да води рачуна о себи и другима у изазовима дигиталне технологије. Треба да зна шта је дозвољено, а шта не. Да зна како да се понаша у дигиталној комуникацији са другима.
Кроз наставу Географије реализоваће се и стандарди образовања и васпитања.
Стандарди квалитета рада установе реализоваће се кроз Правилник о стандардима квалитета рада установе и редовно самовредновање и вредновање рада наставника.
Стандарди квалитета уџбеника остариће се кроз показатеље који су наведени у табели, као и Правилника о избору уџбеника;

Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз стручно усавршавање и похађањем семинара из области:;
- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;
- Поучавање и учење-К2;
- Подршку развоју личности ученика-К3;
- Комуникацију и сарадњу-К4.

Улога наставника вишеструка, јер треба да:
- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;
- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима. Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

Међупредметне компетенције
Компетенција за целоживотно учење
Комуникација
Рад са подацима и информацијама

Дигитална компетенција
Решавање проблема
Сарадња
Одговоран однос према здрављу
Одговоран однос према околини
Естетичка компетенција
Предузимљивост и оријентација ка предузетништву
Одговорно учешће у демократском друштву

Биологија

БИОЛОГИЈА

Разред: **први**

Смер- **друштвено- језички**

Недељни фонд часова: **2**

Циљ учења *биологије* је да ученик развије биолошку, општу научну и језичку писменост, способности, вештине и ставове корисне у свакодневном животу, да развије мотивацију за учење и интересовања за биологију као науку, уз примену концепта одрживог развоја, етичности и права будућих генерација на очувану животну средину.

Годишњи фонд часова: **74**

Област/Тема	Број часова	Садржај	Исходи	Стандарди
Биологија као природна наука	**12 часова**	Биологија као наука. Појам научних теорија. Научна методологија. Утицај биологије на развој технологије. Утицај биологије на свакодневни живот.	осмисли поступак истраживања на задату хипотезу, креира и прати истраживачки протокол, прикупи, прикаже и тумачи податке добијене истраживањем изнесе и вреднује аргументе на основу доказа	2.БИ.1.6.1. 2.БИ.1.6.2. 2.БИ.1.6.1. 2.БИ.2.6.1. 2.БИ.1.6.2. 2.БИ.3.6.2. 2.БИ.1.6.3. 2.БИ.2.6.3. 2.БИ.3.6.3. 2.БИ.1.6.4. 2.БИ.2.6.4. 2.БИ.3.6.4. 2.БИ.1.6.3. 2.БИ.1.2.1. 2.БИ.3.4.1. 2.БИ.1.2.1. 2.БИ.1.2.4. 2.БИ.2.2.4. 2.БИ.1.3.4.
Особине живих бића	**15 часова**	Живи системи су високо организовани и хијерархијски устројени. Заједничке особине живих бића: ћелијска организација, метаболизам, хомеостаза, раст, развиће и размножавање (животни циклус),	– закључује о јединству живота и његовом заједничком пореклу на основу заједничких особина живих бића – доведе у везу основна својства живих бића са просторним и временским распоредом	2.БИ.1.1.1. 2.БИ.2.1.1. 2.БИ.3.1.1. 2.БИ.1.2.1. 2.БИ.3.2.1. 2.БИ.1.2.4. 2.БИ.2.2.4. 2.БИ.1.1.2. 2.БИ.3.2.1. 2.БИ.1.3.4. 2.БИ.2.3.4.

		осетљивост и покретљивост (одговор на промену средине/стимулусе), биолошка еволуција. Нивои организационе сложености и организациони ступњеви живих организама (молекули – органеле–ћелије–ткива–органи–организам). Хемијски састав живих бића; значај воде за одржавање основних животних фунција; значај појаве слободног кисеоника у Земљиној атмосфери; угљеник као главни састојак биолошких молекула	чинилаца њиховог окружења	

Биолошки макромолекули	**15 часва**	Структура и функција биомолекула: угљени хидрати, липиди, протеини и нуклеинске киселине Примена биолошких макромолекула у биотехнологији.	-разврста биолошки важне макромолекуле према њиховој улози у остварењу животних функција -примерима илуструје примену биолошки важних макромолекула у биотехнологији	2.БИ.1.3.1. 2.БИ.2.3.1. 2.БИ.2.4.1.
Ћелија-грађа и функција	**13 часова**	Ћелија као основна јединица живота; грађа и улога ћелијских мембрана; прокариотска ћелија и еукариотска ћелија. Разлике и сличности између прокариотске и еукариотске ћелије; ендосимбиоза. Промет кроз ћелијску мембрану. Енергија као основа одржавања животних функција– метаболизам: промет и претварање енергије, АТП, принцип регулације метаболизма (улога ензима). Хемоаутотрофија,	-упоређује прокариотску и еукариотску ћелију на основу биохемијских, анатомских и морфолошких карактеристика -доведе у везу утицај чинилаца из спољашње и унутрашње средине са динамиком ћелијских процеса	2.БИ.1.2.1. 2.БИ.2.2.1.

		фотоаутотрофија, хетеротрофија, ћелијско дисање.		
Ћелијске деобе	**7 часова**	Ћелијска деоба и ћелијски циклус. Репликација ДНК као предуслов деобе ћелија. Митоза. Појава вишећеличности и улога митозе у повећању броја ћелија (растењу) и обнављању ћелија вишећелијских организама. Мејотичке деобе: биолошки смисао и значај; формирање хаплоидних од диплоидних ћелија. Значај мејозе као извора (генетичке) варијабилности организама.	– тумачи шеме ћелијског циклуса и ћелијских деоба еукариота у контексту раста и размножавања	2.БИ.2.2.1. 2.БИ.1.3.2.
Филогенија и принципи класификације	**12 часова**	Шест кључних догађаја у историји живота. Геолошка скала времена и настанак живота. Промене у току геолошке скале времена –	– постави шест кључних догађаја у историји животана временској скали – тумачи филогенетске односе и разноврсност живог	2.БИ.1.1.2. 2.БИ.2.1.2. 2.БИ.3.1.2. 2.БИ.1.1.3. 2.БИ.3.1.3. 2.БИ.3.2.2. 2.БИ.1.1.3. 2.БИ.1.1.4.

		еволутивне промене. Концепт порекла живих бића од заједничког претка. Сличности организама на основу њихове сродности – филогенетски односи. Значај успостављања критеријума класификације и класификација организама. Главне систематске категорије (врста, род, фамилија, ред, класа, тип, царство, домен). Примена модела „дрво живота“.	света на Земљи ослањајући се на модел „дрво живота“ – примени или изради једноставне кључеве за идентификацију живог света.	2.БИ.1.5.1. 2.БИ.2.4.2
укупно	**74 часа**			

I **Планирање наставе и учења**

Улога наставника је да контекстуализује дати програм према потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи-глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Потребно је да наставник за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани исход, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Зато је потребно садржајима датим у уџбенику приступити селективно и у односу на предвиђене исходе које треба достићи. Поред уџбеника, као једног од извора

знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања. Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално и у сарадњи са колегама због успостављања корелација међу предметима.

II **Остваривање наставе и учења**

У остваривању наставе потребно је подстицати радозналост, аргументовање, креативност, рефлексивност, истрајност, одговорност, аутономно мишљење, сарадњу, једнакост међу половима. Препоручује се максимално коришћење ИКТ решења јер се могу превазићи материјална, просторна и друга ограничења (платформе за групни рад нпр. Pbworks, платформа Moodle, сарадња у „облаку" као Гугл, Офис 365...; за јавне презентације могу се користити веб решења нпр. креирање сајтова, блогова – Weebly, Wordpress...; рачунарске симулације као нпр. https://phet.colorado.edu/sr/и апликације за андроид уређаје; домаћи и међународни сајтови и портали, нпр. www.cpn.rs,www.scientix.eu, www.go-lab-project.eu, www. scienceinschool.org, www.science-on-stage.eu и други). У реализацији теме биологија као природна наука, тј. достизању исхода осмисли поступак истраживања на задату хипотезу, креира и прати истраживачки протокол,прикупи, прикаже и тумачи податке добијене истраживањем и изнесе и вреднује аргументе на основу доказа, важно је да ученици уоче да научна теорија или модел, који представља везе између променљивих параметара неке природне појаве (биолошког феномена), мора бити у складу са опажањима и чињеницама које су доступне у датом тренутку, као и да омогући проверљива предвиђања. Требало би да ученици разумеју да свака научна теорија или модел, као објашњење, важи у датом тренутку и да је подложна ревизији, уколико се, захваљујући сталном увећавању знања и напретку технологије, дође до нових сазнања и чињеница (чак и у случајевима када је теорија у прошлости давала задовољавајућа објашњења и била у складу са тада доступним сазнањима). Препорука је да се ова начела приближе ученицима у комбинацији објашњења на уопштеном нивоу и примене на конкретним, њима познатим примерима, као што је нпр. развој људског сазнања о бактеријама и њиховим улогама у нашем животу и здрављу. Важно је да ученици разумеју да биолошка писменост постаје предуслов опстанка човека као појединца и човечанства у целини, како би закључке доносили искључиво на основу доказа и аргумената (нпр. проблеми исцрпљивања ресурса, неодржива/одржива производња хране, употреба и злоупотреба биотехнологије и власништво над њом, здраве и нездраве животне навике, заштита здравља вакцинацијом итд.). Оваквим приступом се омогућава и развој међупредметних компетенција Одговоран однос према околини, Одговорно учешће у демократском друштву и Одговоран однос према здрављу. Развој ставова који проистичу из оваквог анализа података, уочавања образаца и правилности, следи извођење закључака и непристрасно тумачење добијених резултата. Очекивани и неочекивани резултати су приступа биологији као науци, омогућиће ученицима да праве разлику између научних и ненаучних теорија и препознају ситуације када су биолошке чињенице селективно употребљене ради постизања ненаучних циљева, што може имати етичке, друштвене, економске и политичке последице. Истраживачко-експериментални приступ би требало да се ослони на ученичку радозналост, која се манифестује кроз постављање питања и тражење одговора о реалним објектима и феноменима живог света. Реализација ове теме требало би да буде усмерена на откривање нових и повезивање старих знања и искустава кроз лични ангажман ученика у истраживању. Тежиште ових активности је на осмишљавању истраживања од стране ученика, развијању вештине постављања питања и тражења одговора на основу опажених чињеница и мерења, као и критичкој анализи и тумачењу добијених резултата. У најједноставнијем случају, неопходно би било да ученици, на очигледним примерима, науче да разликују када се до задовољавајућих објашњења појава може доћи процесом питање-хипотеза/експеримент-закључак, а када одговарајући приступ подразумева систематично и пажљиво планирано посматрање, пребројавање, мерење (уз што мањи субјективни утицај истраживача). После обављене подједнако важни за доказивање хипотезе јер могу да укажу на пропусте у раду и формулисању истраживачког питања. Било би погрешно инсистирати на томе да постоји само један јединствени „научни метод", у смислу постављања и експерименталне провере хипотеза. Кроз разноврсне примере, требало би да науче да различите појаве у природи, па и оне у живом свету, захтевају различите приступе и методе истраживања. Важно је да ученици науче да научно истраживање подразумева систематско прикупљање података по унапред одређеном сценарију и на строго контролисан начин (праћењем одговарајућег протокола), одговорно понашање и поштовање мера сигурности у раду у односу на себе и друге учеснике. Једноставна истраживања се могу остварити и без већих материјалних захтева и додатних улагања. У току

истраживачких активности, потребно је у средину (доказивањем да количина воде унете у биљку заливањем у дужем подстицати ученике да предлажу решења и критички преиспитују тврдње, у сарадњи са другим ученицима и наставником као модератором. У складу са потребама и материјално-техничким могућностима којима школа и наставник располажу, ученици би требало да осмисле и изведу једноставно истраживање на задату тему, ради потврђивања или одбацивања постављене претпоставке, нпр.: да ли биотехнолошка достигнућа имају позитиван утицај на продужетак животног века људи (истраживање и анализа података добијених коришћењем интернета и ИКТ); да ли ћелијску мембрану изграђују липиди (експеримент са црвеним купусом и течним детерџентом); да ли биљке дишу и ослобађају угљен-диоксид (експеримент са кречном водом или са свећом); да ли постоји транспорт кроз полупропустљиву мембрану (оглед са прозирном фолијом и обојеним сланим раствором); да ли вода циркулише кроз биљку и излази кроз поре у спољашњепериоду није у сразмери са увећањем масе биљке у истом периоду); има ли разлика између значења термина теорија у биологији и у свакодневном животу (истраживање и анализа података коришћењем литературе из историје науке, интернета и коришћењем ИКТ); имају ли биолошке појаве и биолошки објекти утицај на развој уметности (истраживање литературе из историје уметности, коришћењем интернета и коришћењем ИКТ) итд. Препорука је да у савладавању теме наставник припреми неколико примера реализованих и објављених научних истраживања, како би ученицима показао редослед корака у истраживању неког феномена и припремио их за самосталан рад. Ученици би требало да открију постојање позитивне повратне спреге између развоја науке и научних сазнања и технолошких достигнућа, тј. да некада научна сазнања претходе и омогућавају технолошку примену, а понекад напредак технологије омогући развој нових научних сазнања. На пример, сазнања из генетике су омогућила напредак технологија у производњи хране, а развој молекуларно-биолошких техника је омогућио боља сазнања и дубље разумевање функције генома; такође, развој сателита и ГПС-а су омогућили боље разумевање еколошких феномена, итд.Захваљујући савременим сазнањима о структури биолошких макромолекула, универзалности ћелијске организације живих бића и универзалности генетског кода, као и технолошком унапређењу истраживачких поступака у лабораторијама (научници су овладали техникама гајења ћелија ван организама – in vitro – и техникама изолације и манипулације њиховим генетичким материјалом), данас је могуће имати у лабораторијама ћелијске културе разних организама и премештати гене из једног организма у други, чак и када су они јако различити (филогенетски веома удаљени). Развој техника генетичког инжењерства омогућио је клонирање гена и организама, производњу хуманог инсулина, хуманог хормона раста у генетички модификованим ћелијама бактерија. Биотехнологија налази примену, између осталог, у лечењу раније неизлечивих и смртоносних обољења, али, као у случају свих великих научних дотигнућа, примена биотехнологије, ван самих научних истраживања, отвара бројне етичке недоумице које би требало да буду предмет сталне, отворене, критичке и, на чињеницама, утемељене дебате. (Препоручени број часова 6) У реализацији теме особине живих бића, тј. достизању исхода закључује о јединству живота и његовом заједничком пореклу на основу заједничких особина живих бића и доводи у везу основна својства живих бића са просторним и временским распоредом чинилаца њиховог окружења, потребно је направити квалитативни отклон од досадашње праксе да се биологији приступа као низу изолованих, фрагментарних дескриптивних знања. Један од ефикасних начина је да наставник ученицима, ослањајући се на њихово предзнање, понуди одговарајуће биолошке едукативне или научно-популарне текстове или филмове, да их ученици у индивидуалном и групном раду проуче и кроз дискусију идентификују све заједничке особине живих бића које се у датом материјалу могу препознати, као нпр. метаболизам, развиће, раст, хомеостаза, адаптација и еволуција. Хомеостазу би требало представити као својство и других нивоа организационе сложености живих бића, а не само нивоа јединке. Појам повратне спреге требало би обрадити уз хомеостазу као основни принцип регулације. Метаболизам би требало представити као претварање супстанце (материје) и промет/проток и претварање енергије и повезати, пре свега, са исхраном, дисањем и излучивањем. Исхрану би требало класификовати по критеријумима порекла и облика усвојеног угљеника и порекла и облика енергије (аутотрофија и хетеротрофија, фототрофија и хемотрофија). Еволутивне адаптације би требало приказати као настанак особина путем природне селекције. Суштина је да се уклоне заблуде у вези са механизмима настанка еволутивних промена, који често укључују циљаност, усмереност и сврху (нпр. да би нешто постигли, организми су се у еволуцији развили на одређени начин) и слично. Као начин провере достигнутости исхода, сваки ученик би могао, уз помоћ наставника, да одабере једну биолошку врсту и на њој истражи и објасни све наведене особине. Препорука је да врсте буду изабране тако да на нивоу одељења буде што шира покривеност различитих група према моделу „дрво живота”. Једна од заједничких особина живих бића је присуство воде у организму и њен значај за опстанак. Да би се разумело зашто је баш вода супстрат за одигравање животних процеса, а не нека друга супстанца, треба сликовито објаснити како из структурних особености молекула воде, произилазе њене биолошке функције. Илустрације структуре молекула воде и њених својстава су свима доступне на интернету у облику видео клипова и кратких филмова (youtube), због чега је могуће да наставник води и надгледа процес учења код ученика који би сами

прикупљали и приказивали занимљиве појаве у вези структуре и својстава воде. Сва специфичност материје која чини живи свет, директна је последица специфичних структурних својстава угљениковог атома, која га чине способним да гради велики број разноврсних великих молекула, тзв. органске (биолошке) молекуле. За еволуцију живих бића на Земљи слободни кисеоник је необично значајан. Према зависности од кисеоника, жива бића се могу условно поделити на аеробне и анаеробне. Аеробни организми живе у присуству кисеоника и користе га за ефикасније искоришћавање енергије из процеса разградње органских молекула (хране) него што су то чинили, и данас чине, анаеробни организми. Ову чињеницу би требало објаснити као адаптацију, особину обликовану природном селекцијом. С друге стране, кисеоник у облику озона образује слој у високим слојевима атмосфере који смањује продор ултраљубичастог зрачења са Сунца до површине Земље и тако штити велике органске молекуле, присутне у живим бићима, од разарања. Тако је појава фотосинтетичких организама, довела до настанка Земљине атмосфере какву познајемо данас и посредно, кроз образовање озонског омотача, омогућила прелазак живих организама из водене средине на копно. Овакав приступ значају кисеоника, омогућава ученицима разумевање степена интегрисаности живих бића са окружењем и значаја ангажовања у активностима везаним за заштиту животне средине од загађивања, конкретно, од загађења материјама које уништавају озон у атмосфери. У обради ове теме требало би подстицати ученике да примењују знања која су стекли на настави хемије. (Препоручени број часова 20) У реализацији теме биолошки макромолекули, тј. достизању исхода разврста биолошки важне макромолекуле према њиховој улози у остваривању животних функција и примерима илуструје примену биолошки важних макромолекула у биотехнологији, тежиште је на основним својствима макромолекула која омогућавају њихову биолошку функцију. Присуство биомакромолекула указује на заједничко порекло и биохемијско јединство живог света. Требало би обрадити хемијски састав ћелије на елементарном нивоу: микро и макроелементе, основне улоге липида уз показивање илустрација њихове грађе; појмове мономер и полимер (за објашњавање њиховог односа и чињенице да су сва жива бића грађена од истих градивних блокова који се комбинују на различите начине, могу се користити анимације, илустрације, лего коцкице итд.); основне биолошке улоге угљених хидрата уз показивање илустрација њихове грађе (моно-, ди– и полисахариди; глукоза, скроб, гликоген, целулоза, хитин); основне улоге протеина (на интернету је доступно обиље илустрација и анимација које могу да се употребе за вођено учење о директној вези између улоге у ћелији-организму и просторне организације протеина, њихове величине, еластичности и специфичности; основна својства и улоге нуклеинских киселина (структура РНК ланца се може приказати као једноланчани полинуклеотид са окосницом и кодом као чешаљ); способност различитих РНК да кодирају/декодирају примарну структуру себи сличних молекула – ДНК и од себе различитих молекула – протеини, може се илустровати принципом комплементарности азотних база два ланца нуклеотида, РНК-РНК и РНК-ДНК; комплементарност РНК нуклеотида се може представити као просторно уклапање А са У и Г са Ц формирањем слабих водоничних веза између њих; илустрације структуре и анимације процеса у којима учествују различити РНК молекули у синтези протеинасу доступне на интернету, тако да о структури и функцији РНК ученици могу да сазнају кроз процес вођеног, релативно самосталног учења; просторна структура ДНК, као двострука спирала, репликација, транскрипција и транслација, уз коришћење израза дуплирање, преписивање и превођење наследне информације, Страна 88 – Број 4 ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК 2. јун 2020. могу се обрадити коришћењем доступних илустрација, модела и анимација на интернету; требало би увести појам мутација као могућу грешку током дуплирања). (Препоручени број часова 10) У реализацији теме ћелија – грађа и функција, тј. достизању исхода упоређује прокариотску и еукариотску ћелију на основу биохемијских, анатомских и морфолошких карактеристика и доведе у везу утицај чинилаца из спољашње и унутрашње средине са динамиком ћелије, с обзиром да су се ученици у основној школи упознали са елементима грађе, потребно је више пажње посветити различитим структурама ћелија у контексту њихове функције и разноврсности, као и основним биохемијским разликама прокариотских и еукариотских ћелија. Потребно је повезати функције делова еукариотске ћелије са ћелијским метаболизмом, истаћи филогенетско порекло појединих делова ћелије, као што су хлоропласти, митохондије (теорија ендосимбиозе) и унутарћелијског система мембрана. Требало би структурне и физичке особине мембране довести у везу са функцијом: транспорт у ћелију и ван ње, флексибилност у функцији промене облика мембране (егзо и ендоцитоза, кретање). Основне облике кретања кроз мембрану би требало обрадити уз доста примера и задатка. Селективну пропустљивост мембране и значај осмозе би требало обрадити на основном нивоу. Требало би увести појмове осмотски потенцијал и тургор и обрадити плазмолизу код биљне ћелије. Кроз практичан рад, вежбе/демонстрацију уз осмозу могу се обрадити/увежбати: посматрање плазмолизе на мироскопском препарату биљних ћелија, мерење осмозе (комадиће кромпира исте величине и облика убацујемо у растворе различите концентрације соли, па их меримо). Кроз истраживање се може обрадити питање: Зашто конзервирамо месо сољењем? У оквиру метаболизма требало би обрадити: анаболизам и катаболизам, енергетску повезаност, АТП; енергетску хомеостазу; анаболичке процесе: 1. хемосинтеза, извори енергије, значај, екосистеми без Сунчеве светлости, нитрификација, 2.

фотосинтеза: споменути је код бактерија, а објаснити код биљака: једначину фотосинтезе, хлорофил, грађу листа биљака и његове адаптације за процес фотосинтезе, спољашње факторе који лимитирају процес фотосинтезе (пример негативне повратне спреге); катаболичке процесе: ћелијско дисање и добијање енергије која је потребна за процесе синтезе, кретања, производњу топлоте, транспорт; врење и примери из свакодневног живота; основне разлике аеробног и анаеробног метаболизма. Уз метаболизам се могу урадити вежбе: утицај светлости на фотосинтезу (може се доказивати преко присуства скроба у листовима, контролна биљка у мраку, или прекривени делови листа); доказивање ослобађања кисеоника, помоћу огледа са воденом биљком која је покривена стакленим посудом, на коју се наслања левак преко кога се сакупља кисеоник; присусво кисеоника доказати упаљеном свећом; посматрање (мерење) производње угљен диоксида анаеробним дисањем код квасца, нпр. оглед са Са(ОН)2 . Уз обраду особина и улога ензима (кључ-брава механизам, активно место, ензим-супстрат комплекс, фактори који утичу на активност ензима (температура и pH), како ензими добијају имена) може се урадити демонстрација дејства каталазе на разлагање водоник пероксида (узети пет епрувета са истом количином водоник пероксида; у сваку додати различите супстанце: комадић свежег кромпира, комадић куваног кромпира, мало воћног сока, комадић јетре, суспензије квасца; упаљену шибицу полако спуштати низ сваку епрувету према мехурићима насталим након убацивања супстанци.). Требало би обрадити баланс између фотосинтезе и дисања код биљака, истражити како кисеоник долази до ћелија код животиња и биљака (делови који не фотосинтетишу) – ефикасност снабдевања кисеоником у корелацији са активношћу организама. (Препоручен број часова 20) У реализацији теме ћелијске деобе, тј.достизању исхода тумачи шеме ћелијског циклуса и ћелијских деоба еукариота у контексту раста и размножавања, тежиште је на променама које се одвијају током ћелијског циклуса, највише на активностима ДНК и начину расподеле наследног материјала током деоба. Ученици би помоћу шема ћелијског циклуса или анимација били у стању да разумеју процесе који се одвијају током ћелијских деоба (митозе, мејозе) и периода између деоба и да их посматрају као континуиран след догађаја (при томе нису у обавези да памте називе фаза ћелијских деоба). Важно је да ученици у оквиру ове теме проуче организацију генетичког материјала у ћелији: хроматин, хромозом (хроматиде; хаплоидан и диплоидан број). Требало би нагласити важност репликације ДНК као предуслова за поделу ћелија, односнозашто је важно да ћелије после деобе имају прецизно ископиране молекуле ДНК. Митозу би требало обрадити у функцији раста и регенерације ткива код вишећелијског организма. Мејозу би требало обрадити у функцији настанка хаплоидних ћелија (гамета, односно гаметофита) са нагласком на рекомбинацијама, као узроку генетичке варијабилности, случајном комбиновању при одвајању хомологих хромозома и редукцији броја хромозома. (Препоручени број часова 6) У реализацији теме филогенија и принципи класификације, тј. достизању исхода постави шест кључних догађаја у историји животана временској скали, тумачи филогенетске односе и разноврсност живог света на Земљи ослањајући се на модел „дрво живота” и примени или изради једноставне кључеве за идентификацију живог света, тежиште је на нераскидивој вези живог света са неживим окружењем сагледаној кроз хронолошки низ шест најважнијих догађаја у историји живог света и планете Земље: 1. Настанак молекула који су могли да кодирају своју и структуру других молекула и, истовремено, обављају каталитичке функције (молекули слични РНК), током пребиотичке еволуције у воденој средини, се сматра најважнијим догађајем пребиотичке еволуције (пре око 4 x 109 година). 2. Настанак прве ћелије (теорија о „РНК свету” из 80-их година – РНК молекулиокружени протомембраном). Еволуција последњег универзалног заједничког претка (Last Universal Common Ancestor – LUCA – ћелије са протеинима, ДНК и рибозомима који раде по универзалном генском коду) је текла сразмерно брзо. 3. Настанак прокариота способних за фотосинтезу и аеробни метаболизам. Најстарији строматолити (фосилни остаци старих колонијалних фотосинтетичких прокариота сличних данашњим Cyanobacteria) стари су око 3,8 x 109 година. 4. Настанак еукариотске од прокариотске ћелије. Пре око 1,8 до 2 x 109 година. 5. Настанак вишећелијских организама (са диференцираним и специјализованим групама ћелија). Пре око 600 милиона година, почетак Палеозоика. 6. Појава полне репродукције код вишећелијских организама у домену еукариота, брзо после појаве вишећеличности. Препорука је да се систематика, критеријуми сврставања организама у тзв. систематске категорије (таксоне), хијерархијска категоризација живог света раде на примерима који су познати ученицима. Потребно је увођење бинарне номенклатуре, као инструмената у научној комуникацији, и употреба кључа за идентификацију организама, као средства за примену критеријума класификације. Један од главних циљева систематике, од како су у биолошкој науци прихваћени Дарвинови концепти заједничког порекла свих живих бића и специјације као начина настанка нових врста у процесу еволуције, је што тачнија реконструкција еволуционе историје свих појединих систематских категорија (таксона), где се сличност спољашње и унутрашње грађе разуме као сродничка сличност. Због тога се за сваку врсту у оквиру систематике покушава конструисати континуирана предачко-потомачка линија – филогенетска линија, при чему се, као критеријум за повезивање и одвајање систематских категорија, користи њихова генетичка, а не морфолошка или анатомска сличност (која може, и често јесте, последица живота у сличним еколошким условима филогенетски

удаљених група организама). Савремена систематика сав живи свет групише у домене, царства, филуме и ниже систематске категорије (домен Bacteria, домен Archaea и домен Eukarya – са групом организама под називом протиста, биљкама, гљивама и животињама) са идејом да се прикаже порекло и развој сваке групе живих бића. У циљу достизања исхода везаних за ову тему, ученици би требало да самостално користе или израде модел „дрво живота" на коме ће лоцирати главне догађаје у историји живота на Земљи, користећи претходно стечено знање. Ово се односи на догађаје који су најдиректније условили настанак биодиверзитета: одвајање највиших систематских категорија (домена, царстава) и мењање услова за живот на планети, чинећи ненастањиве пределе погодним за живот. Модел им може помоћи да уоче разлоге због којих се баш ови догађаји сматрају најважнијим. У обради ове теме би било важно и да ученици уоче везу између настанка високог диверзитета у три царства вишећелијских организама у еукариотском домену, са појавом полне репродукције. Ученици би то могли да раде на примерима које им понуди наставник, поредећи генетичку разноврсност потомака јединки које се размножавају бесполно и јединки које се размножавају полно. (Препоручени број часова 12)

III **Праћење и вредновање наставе и учења**

У настави оријентисаној ка достизању исхода прате се и вреднују процес наставе и учења, постигнућа ученика (продукти учења) и сопствени рад. Наставник треба континуирано да прати напредак ученика, који се огледа у начину на који ученици партиципирају, како прикупљају податке, како аргументују, евалуирају, документују итд. Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је ускладити нивое исхода и начине оцењивања, Ниво исхода Одговарајући начин оцењивања Памћење(навести, препознати, идентификовати...) Објективни тестови са допуњавањем кратких одговора, задаци са означавањем, задаци вишеструког избора, спаривање појмова Разумевање (навести пример, упоредити, објаснити, препричати...) Дискусија на часу, мапе појмова, проблемски задаци, есеји Примена (употребити, спровести, демонстрирати...) Лабораторијске вежбе, проблемски задаци, симулације Анализирање (систематизовати, приписати, разликовати... Дебате, истраживачки радови, есеји, студије случаја, решавање проблема Евалуирање (проценити, критиковати, проверити...) Дневници рада ученика, студије случаја, критички прикази, проблемски задаци Креирање (поставити хипотезу, конструисати, планирати...) Експерименти, истраживачки пројекти као и оцењивање са његовом сврхом: Сврха оцењивања Могућа средства оцењивања Оцењивање наученог (сумативно) Тестови, писмене вежбе, извештаји, усмено испитивање, есеји Оцењивање за учење (формативно) Посматрање, контролне вежбе, дијагностички тестови, дневници рада ученика, самоевалуација, вршњачко оцењивање, практичне вежбе За сумативно оцењивање разумевања и вештина научног истраживања ученици би требало да решавају задатке који садрже неке аспекте истраживачког рада, да садрже новине тако да ученици могу да примене стечена знања и вештине, а не само да се присете информација и процедура које су запамтили, да садрже захтеве за предвиђањем, планирањем, реализацијом неког истраживања и интерпретацијом задатих података.У вредновању наученог, поред усменог испитивања, најчешће се користе тестови знања. На интернету, коришћењем кључних речи outcome assessment (testing, forms, descriptiv/numerical), могу се наћи различити инструменти за оцењивање и праћење. У формативном вредновању наставник би требало да промовише групни дијалог, користи питања да би генерисао податке из ђачких идеја, али и да помогне развој ђачких идеја, даје ученицима повратне информације, а повратне информације добијене од ученика користи да прилагоди подучавање, охрабрује ученике да оцењују квалитет свог рада, а избор инструмента за формативно вредновање зависи од врсте активности која се вреднује. Када је у питању нпр. практичан рад (тимски рад, пројектна настава, теренска настава и слично) може се применити чек листа у којој су приказани нивои постигнућа ученика са показатељима испуњености, а наставник треба да означи показатељ који одговара понашању ученика. У процесу оцењивања добро је користити портфолио (збирка докумената и евиденција о процесу и продуктима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења потрфолија су вишеструке: омогућава континуирано и систематско праћење напредовања, подстиче развој ученика, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији и поузданији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Ако наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, а који су у складу са Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као

и себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и корисним наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже као недовољно ефикасно требало би унапредити

IV **Међупредметне компетенције**

Компетенција за целоживотно учење
Комуникација
Рад са подацима и информацијама
Дигитална компетенција
Решавање проблема
Сарадња
Одговоран однос према здрављу
Одговоран однос према околини
Естетичка компетенција
10.Предузимљивост и оријентација ка предузетништву
11.Одговорно учешће у демократском друштву

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРИНЦИПА, ЦИЉЕВА И ИСХОДА ОБРАЗОВАЊА И СТАНДАРДА ОБРАЗОВНИХ ПОСТИГНУЋА

Кроз наставни садржај Биологије реализују се и општи принципи образовања и васпитања.
Наставни предмет Биологија омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, инструментално учење, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, различиих софтвера, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација у настави општеобразовних предмета ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области општеобразовних предмета. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну наставу, допунску или додатну наставу, ванаставне активности као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем омогућава хоризонталну и вертикалну проходност, којом се осигурава могућност да ученици током образовања промене врсту образовања (хоризонтална проходност) и могућност даљег образовања и стицања вишег нивоа образовања (вертикална проходност);
У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:
-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;
-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;

-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.
Кроз наставу Биологије реализоваће се и циљеви образовања и васпитања.
- Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику, учење учења, дигиталне компетенције,..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања, потребама тржишта рада. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик ће умети да пронађе и асимилује нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.
Примењујући индивидуалани рад или групне активности код ученика ће доћи до поспешења развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;
Кроз наставу Биологије остариће се и исходи образовања и васпитања.
Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз усмено изаражавање, писмене задатке, домаће задатке, пројектну наставу, практичну наставу, вежбе где ће ученици показати да ли примењују нова сазнања. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз писану форму, изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се даје задатак у оквиру кога ће да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других;Ученику помоћи да зна како да учи, како да користи уџбеник и другу, доступну литературу, како да разликује и повезује целине.
У решавању задатака, ученик треба да зна да примени математичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који ми се свакодневно јављају.
Ученик треба да води рачуна о себи и другима у изазовима дигиталне технологије. Треба да зна шта је дозвољено, а шта не. Да зна како да се понаша у дигиталној комуникацији са другима.
Кроз наставу Биологије реализоваће се и **стандарди образовања и васпитања.**
Стандарди квалитета рада установе реализоваће се кроз Правилник о стандардима квалитета рада установе и редовно самовредновање и вредновање рада наставника.
Стандарди квалитета уџбеника остариће се кроз показатеље који су наведени у табели, као и Правилника о избору уџбеника;

Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз стручно усавршавање и похађањем семинара из области:;
- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;
- Поучавање и учење-К2;
- Подршку развоју личности ученика-К3;
- Комуникацију и сарадњу-К4.

Улога наставника вишеструка, јер треба да:
- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;
- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима. Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика,

наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

Математика

Наставни предмет:Математика
Разред:први
Образовни профил: Гимназија Друштвено-језички
Годишњи фонд часова: 148

Циљ учења математике је да ученик, усвајајући математичке концепте, знања, вештине и основе дедуктивног закључивања, развије апстрактно и критичко мишљење, позитивне ставове према математици, способност комуникације математичким језиком и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.

Задаци:

- стицање знања неопходних за разумевање квантинтативних и просторних односа, као и проблема из разних подручја;
- стицање опште математичке културе, уз схватање места и значаја математике у прогресу цивилизације;
- оспособљавање ученика за успешно настављање образовања и изучавање других области у којима се математика примењује;
- допринос формирању и развијању научног погледа на свет;
- допринос радном и политехничком образовању ученика;
- развијање логичког мишљења и закључивања, апстрактног мишљења и математичке интуиције;
- допринос изграђивању позитивних особина личности као што су: упорност, систематичност, уредност, тачност, одговорност, смисао за самосталан рад, критичност;
- даље развијање радних, културних, етичких и естетских навика ученика;
- даље оспособљавање ученика за коришћење стручне литературе и других извора знања.

Оперативни задаци:
- разумевање и коректно коришћење математичких симбола и термина;
- довољно прецизно исказивање дефиниција и тврђења;
- оспособљавање за вршење потребних генерализација и њихово примењивање у новим ситуацијама;
- схватање суштине дедуктивног закључивања (природа аксиома, хипотеза и закључака, увиђање потреба за доказом);
- оспособљавање за репродуковање доказа теорема обрађених на часовима и самостално доказивање неких једноставнијих теорема;

- познавање основних принципа комбинаторике и њихова примена у једноставнијим задацима (пребројавање коначних скупова);
- познавање основних својстава операција са реалним бројевима и њихова успешна примена;
- уочавање потребе и значаја приближних вредности уз оспособљавање за вршење заокругљивања бројева и оцењивање грешке;
- добро познавање пропорционалности величина (директна, обрнута, општи појам) и њихових практичних примена;
- познавање (са аксиоматског становишта) основних релација између геометријских фигура (припадање, распоред, паралелност, подударност);
- упознавање основних чињеница о векторима (појам, једнакост, сабирање, одузимање, множење скаларом, линеарна комбинација) и неких њихових примена;
- уочавање сврхе идентичних трансформација рационалних алгебарских израза и оспособљавање да се оне поуздано врше;
- продубљивање знања о линеарним једначинама и системима линеарних једначина, линеарним неједначинама и простијим системима линеарних неједначина са једном непознатом;
- даље оспособљавање за решавање разноврсних задатака помоћу линеарних једначина и система линеарних једначина;
- продубљивање и проширивање знања о функцијама, а посебно о линеарној функцији;
- схватање појма геометријске трансформације, добро познавање изометријских трансформација и оспособљавање за њихову примену у доказивању теорема и геометријским конструкцијама;
- схватање хомотетије и сличности као геометријских трансформација и поуздано примењивање сличности у решавању једноставнијих задатака;
- разумевање и успешно примењивање Талесове теореме;
- разумевање и успешно примењивање Питагорине теореме;

Редни број наставне теме	**Број часова**	**Наставни садржај**	**Начин и поступак остваривања**	**Активности ученика**	**Стандарди**
1.	16	Логика и скупови	-фронтални рад -вербалне методе -илустративна метода -рад у пару -индивидуални рад	- слуша -уочава -изводи закључке -одговара на питања -препознаје -анализира -разликује открива релације -учествује у решавању задатака	2.МА.1.1.1. 2.МА.1.1.8.

2.	9	Реални бројеви	-фронтални рад -вербалне методе -илустративна метода -рад у пару -индивидуални рад	- слуша -уочава -изводи закључке -одговара на питања -препознаје -анализира -разликује открива релације -учествује у решавању задатака	МА.1.1.1. МА.1.1.2. МА.1.1.3.
3.	11	Пропорционалност величина	-фронтални рад -вербалне методе -илустративна метода -рад у пару -индивидуални рад	- слуша -уочава -изводи закључке -одговара на питања -препознаје -анализира -разликује открива релације -учествује у решавању задатака	МА.1.1.1. МА.1.1.2.
			-фронтални рад -вербалне	- слуша -уочава	2.МА.1.2.1. 2.МА.1.2.6. 2.МА.1.2.8.

4.	12	Увод у геометрију	методе -илустративна метода -рад у пару -индивидуални рад	-изводи закључке -одговара на питања -препознаје -анализира -разликује открива релације -учествује у решавању задатака	
5.	29	Изометријске трансформације	-фронтални рад -вербалне методе -илустративна метода -рад у пару -индивидуални рад	- слуша -уочава -изводи закључке -одговара на питања -препознаје -анализира -разликује открива релације -учествује у решавању задатака	2.МА.1.2.1. 2.МА.1.2.8.
6.	17	Рационални алгебарски изрази	-фронтални рад -вербалне методе -илустративна метода -рад у пару	- слуша -уочава -изводи закључке -одговара на питања	2.МА.1.1.2. 2.МА.1.1.3. 2.МА.1.1.4.

			-индивидуални рад	-препознаје -анализира -разликује открива релације -учествује у решавању задатака	
7.	18	Линеарне једначине и неједначине	-фронтални рад -вербалне методе -илустративна метода -рад у пару -индивидуални рад	- слуша -уочава -изводи закључке -одговара на питања -препознаје -анализира -разликује открива релације -учествује у решавању задатака	2.МА.1.1.2. 2.МА.1.1.3. 2.МА.1.1.4 2.МА.1.1.6. 2.МА.1.1.7. 2.МА.1.2.4
8.	14	Хомотетија и сличност	-фронтални рад -вербалне методе -илустративна метода -рад у пару -индивидуални рад	- слуша -уочава -изводи закључке -одговара на питања -препознаје -анализира -разликује открива	2.МА.1.2.1. 2.МА.1.2.2. 2.МА.1.2.8.

				релације -учествује у решавању задатака	
9.	10	Тригонометрија правоуглог троугла	-фронтални рад -вербалне методе -илустративна метода -рад у пару -индивидуални рад	- слуша -уочава -изводи закључке -одговара на питања -препознаје -анализира -разликује открива релације -учествује у решавању задатака	2.МА.1.2.7.
10.	12	Писмени задаци са исправком	-индивидуални рад	-учествује у решавању задатака	

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставни програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици оствари исходе, које методе и технике да примени, као и које активности ће за то одабрати. Дефинисани исходи показују наставнику која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања наставе треба имати у виду да се ниједан исход не може остварити за један час: за неке исходе ће бити потребно мање часова, за неке више, постоје и исходи који се остварују током целе године или чак и током

целог школовања (нпр. по завршетку разреда ученик ће бити у стању да користи математички језик и систематично и прецизно представи идеју и решење). Наставник, приликом планирања часова, треба сваки исход да разложи на мање исходе, помоћу којих се остварује почетни исход, нпр. исход по завршетку разреда ученик ће бити у стању да трансформише алгебарске изразе се може разложити на следеће исходе:

1. ученик ће бити у стању да растави полином на чиниоце;
2. ученик ће бити у стању да одреди НЗС и НЗД за дате полиноме;
3. ученик ће бити у стању да сабере и одузме дате рационалне алгебарске изразе; 4. ученик ће бити у стању да помножи и подели дате рационалне алгебарске изразе. Оваквим приступом се дати исход конкретизује, што доводи до бољег планирања наставе, а самим тим и до веће ефикасности наставе. Поред тога, на часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и функционалнијом.

II ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Како свака наставна тема има своје специфичности, у наставку текста наводимо неке важне напомене за сваку тему. Логика и скупови

Логичко-скуповни садржаји (исказ, квантификатор, формула, логичке и скуповне операције, основни математички појмови, закључивање и доказивање тврђења, релације и пресликавања) основа су за виши ниво дедукције и строгости у реализацији осталих садржаја програма математике, а нагласак треба да буде на овладавању математичко-логичким језиком и разјашњавању суштине значајних математичких појмова и чињеница, без превеликих формализација. Симболика треба да се користи у оној мери у којој олакшава изражавање и записе, штеди време (а не да захтева додатна објашњења) и помаже да се градиво што боље разјасни. Указати на значај таутологија (закон искључења трећег, закон контрапозиције, модус поненс, свођење на противуречност...) у закључивању и доказима теорема, нпр. у доказу да је ирационалан број (у теми Поље реалних бројева). Указати на значај релација еквиваленције као и релација поретка, посебно бити једнак и бити мањи или једнак над скуповима бројева и њихов однос са операцијама сабирања и множења. Посебну пажњу већ на овом ступњу посветити појму пресликавања (функције). Дати и описну и формалну дефиницију овог појма и по потреби користити и једну и другу. Увести операцију композиције пресликавања. Истаћи својства „1–1” и „на” пресликавања као и појам инверзног пресликавања. Елементе комбинаторике дати на једноставнијим примерима и задацима, као примену основних принципа пребројавања коначних скупова. Требало би имати у виду да обрадом ових садржаја није завршена и изградња појединих појмова, јер ће се они дограђивати и у каснијим програмским темама. Цели бројеви Ову тему треба реализовати кроз понављања, продубљивања и допуњавања оног што су ученици учили у основној школи. Нагласити основна својства природних и целих бројева. Обрадити дељивост целих бројева, дељење са остатком, просте и сложене бројеве и теорему о канонској факторизацији (без доказа јединствености). Бесконачност скупа простих бројева доказати свођењем на противуречност (Еуклид). Ученици треба да савладају превођење целог броја из једног позиционог

система у декадни позициони систем, и обрнуто. Реални бројеви На почетку теме подсетити ученике на природне бројеве, прстен целих, поље рационалних, ирационалне бројеве и поље реалних бројева, као и на њихове међусобне односе. Проширити знања о рационалним и ирационалним бројевима, користећи доказивања и бројевну праву (докази ирационалности, представљање коначног и бесконачног периодичног децималног записа броја у виду разломка, конструкција неких дужи чија је дужина ирационалан број). У овом делу истицати појам затворености и принцип чувања својстава операција приликом проширивања скупова бројева. Посебну пажњу обратити на својства рачунских операција, као основу за рационализацију рачунања и трансформације израза у оквиру других тема. Увести појам степена броја са целобројним изложиоцем и експоненцијални запис броја ($a \cdot 10m$, $1 \leq a < 10$, $m \in Z$), као потребу за рачунање са веома малим и великим бројевним вредностима у математици, али и другим наукама. Појам апсолутне вредности броја, који је ученицима познат, треба проширити решавањем једноставнијих једначина и неједначина са апсолутним вредностима у смислу упознавања концепта, јер ће се током школовања ова тема додатно проширивати, надограђивати и систематизовати. Осим тачног и прецизног изражавања као и рачунања, у овом делу треба посветити пажњу и коришћењу калкулатора и различитих софтвера за израчунавање вредности бројевних израза. Рачунање са реалним бројевима подразумева рачунање и са приближним вредностима. У том смислу потребно је ученике подсетити на правила о заокругљивању бројева, а затим увести појмове апсолутне и релативне грешке коришћењем практичних примера који су у корелацији са другим наставним предметима и проблемима из свакодневног живота. Пропорционалност У оквиру ове теме погодно је најпре градиво вертикално повезати са већ стеченим знањима из другог циклуса образовања. Кроз практичне примере из свакодневног живота и других наставних предмета неопходно је обновити појмове размере и пропорције, а затим увести и појам проширене пропорције као једнакости три или више размера. Посебну пажњу потребно је посветити примени директне и обрнуте пропорционалности. Решавати проблеме који се односе на сразмерни рачун, рачун поделе и мешања кроз практичне примере у корелацији са примерима из других предмета (хемије, биологије, географије…). Није потребно изоловано изучавати појам процентног записа и рачуна, о чему ученици имају основна знања, већ би требало систематизовати и проширити промилним записом кроз рачун поделе, мешања и сразмерни рачун. Прост каматни рачун се природно може надовезати на процентни рачун. У овом делу је потребно упознати ученике са значењима основних појмова финансијске математике као што су: главница, интерес (камата), каматна стопа, кредит, улагање, орочење. При решавању проблема обрадити и примере када је период орочења осим у годинама, дат и у данима или месецима.

Увод у геометрију

Циљ ове теме је да се ученици упознају са аксиоматским заснивањем геометрије (основни и изведени појмови и тврђења), као и да стекну навику строгости у доказивању. У том смислу посебно треба обрадити последице аксиома припадања, неких аксиома распореда и аксиоме паралелности. Доказивање свођењем на апсурд и методом контрапозиције повезати са темом Логика и скупови. Аксиоме непрекидности само поменути и нагласити њихов значај и везу планиметрије и реалних бројева, а релацију бити између искористити за дефиницију појмова дужи и полуправе. У оквиру ове теме требало би дати кратак

историјски преглед развоја геометрије. Подударност Навести као аксиоме основне ставове о подударности троуглова. Посебну пажњу посветити примени ставова подударности троуглова за тврђења која се односе на троуглове (неједнакост троугла, однос страница и углова троугла, значајне тачке). Посебно истицати потребне и довољне услове да четвороугао буде паралелограм. Рад са векторима повезати са својствима паралелограма и у том смислу увести сабирање вектора и множење вектора скаларом. Неопходно је да ученици кроз задатке овладају техником примене ставова подударности. У вези са применом подударности на круг, доказати теореме о централном и периферијском углу. Доказати основне особине тангентних и тетивних четвороуглова (изостављајући доказе да су ти услови довољни). Обрадити основне изометријске трансформације у равни: симетрије, ротацију и транслацију. Доказати њихова основна својства применом подударности. Урадити и примере и задатке који се односе на композицију изометрија. Обрадити конструктивне задатке у равни (троугао, четвороугао и круг) укључујући разматрање свих етапа у једноставнијим конструкцијама, као и једноставније примере са применом изометрија. Рационални алгебарски изрази Циљ је да ученици, полазећи од познатих својстава операција са реалним бројевима, утврде и прошире знања о идентичним трансформацијама целих алгебарских израза (укључујући дељење полинома), користећи између осталог правила о трансформацији разлике квадрата, разлике и збира кубова, квадрата и куба збира и разлике, као и растављања квадратног тринома. Примењивати Безуову теорему на растављање полинома на чиниоце. Такође, ученици треба да савладају одређивање НЗД и НЗС за два или више полинома. Ученици треба у потпуности да овладају трансформацијама рационалних алгебарских израза (одређивање области дефинисаности алгебарског разломка, сабирање, множење и дељење разломака). Пажњу треба посветити и неким једноставним последицама неједнакости $x2 \geq 0$, као што је, на пример, однос аритметичке и геометријске средине за два броја. Линеарне једначине, неједначине и системи У овој теми треба, уз примену знања из претходне теме, извршити проширивање знања о линеарним једначинама и функцијама која су ученици стекли у основној школи. Тако, треба разматрати једначине са једним или два параметра, као и једначине у којима се непозната налази и у имениоцу. Системи линеарних једначина који се решавају могу имати две или три непознате, при чему системи са две непознате могу садржати и параметар. Треба истаћи основна својства линеарних функција, као и оних у којима је независно променљива под знаком апсолутне вредности. Осим линеарних неједначина са једном непознатом треба посматрати и њихове системе (али не и оне који садрже параметар). У овој теми тежиште треба да буде у примени једначина и њихових система на решавање разних проблема. Сличност Увод у тему чине садржаји везани за мерење дужи и углова, са посебним освртом на пропорционалност дужи. Указати на потребу одређивања четврте пропорционале и тиме мотивисати најважније примене Талесове теореме. Појам хомотетије увести кроз примере пресликавања тачака, дужи и фигура, а дефиницију хомотетије искористити за доказивање најједноставнијих тврђења и решавање елементарних задатака. Појам сличности такође увести кроз примере, показујући да две фигуре могу бити сличне, али не морају бити хомотетичне. На примерима показати да је сличност композиција хомотетије и изометрије, али не инсистирати на доказивању. Из опште дефиниције сличности извести теореме о сличности троуглова и приказати многобројне примене сличности троуглова у разноврсним доказним и конструктивним проблемима, уз обавезно извођење теорема које се добијају применом сличности на правоугли троугао (Питагорина и Еуклидова теорема) и теореме о потенцији тачке у односу на

круг, а доказивање теореме о површинама сличних многоуглова дати у складу са могућностима ученика у одељењу. Тригонометрија правоуглог троугла По увођењу дефиниција тригонометријских функција у правоуглом троуглу које уређују односе између његових страница и углова, доказати најједноставније тригонометријске идентитете и разноврсне примере примене. Поред стандардних вредности тригонометријских функција (за углове од 30о , 45о и 60о) код решавања правоуглог троугла користити и друге оштре углове и уз помоћ калкулатора или рачунара решавати разноврсне примере примене тригонометријских функција у теоријским и реалним ситуацијама.

III ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе треба да буде и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес треба започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови, контролне вежбе и писмени задаци) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета.

IV Међупредметне компетенције

Наставни садржај	Међупредметне компетенције
Логика и скупови	Компетенција за учење,комуникација, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција.
Реални бројеви	Компетеција за учење, комуникација, рад са подацима и информацијама, решавање проблема,сарадња.
Пропорционалност величина	Компетенција за учење, комуникација, решавање проблема, рад са подацима и информацијама, предузимљивост и орјентација ка предузетништву, сарадња,

	дигитална компетенција.
Увод у геометрију	Компетенција за учење, естетичка компетенција, комуникаија, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција.
Изометријске трансформације	Компетенција за учење, естетичка компетенција, комуникаија, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција.
Рационални алгебарски изрази	Компетеција за учење, комуникација, рад са подацима и информацијама, решавање проблема,сарадња.
Линеарне једначине и неједначине	Компетенција за учење, решавање проблема, рад са подацима и информацијама,сарадња.
Хомотетија и сличност	Компетенција за учење, естетичка компетенција, комуникаија, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција.
Тригонометрија правоуглог троугла	Компетенција за учење, естетичка компетенција, комуникаија, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција.

Физика

ФИЗИКА-ПРВИ РАЗРЕД-ШКОЛСКИ ПРОГРАМ

РАЗРЕД-ПРВИ(ОБА СМЕРА)

НЕДЕЉНИ ФОНД-2 ЧАСА

ГОДИШЊИ ФОНД-74 ЧАСА

Циљ учења физике јесте стицање функционалне научне писмености, оспособљавање ученика за уочавање и примену физичких закона у свакодневном животу, развој логичког и критичког мишљења у истраживањима физичких феномена

ОБЛАСТ-ТЕМА		ИСХОДИ	СТАНДАРДИ	САДРЖАЈ
УВОД У ФИЗИКУ	**3**	разликује скаларне и векторске физичке величине и примењује основне операције на њима; – објасни значај и улогу експеримента и теорије у описивању физичких процеса и појава, самостално припреми једноставнији пројекат и изведе одговарајуће физичко истраживање; – анализира и графички приказује законе равномерног, равномерно променљивог праволинијског и кружног кретања; – анализира различите облике кретања и одређује њихове параметре; – решава различите задатке	2.ФИ.1.1.3...зна основне операције са векторским физичким величинама..	Предмет, методе и задаци физике. Веза физике са другим природним наукама и са техником. Физичке величине – основне и изведене јединице (SI). Закони физике. Вектори и основне операције са векторима (сабирање вектора, множење вектора скаларом, разлагање вектора). Демонстрациони оглед: – Операције с векторима (помоћу динамометара на магнетној табли).
КРЕТАЊЕ	**18**		. 2.ФИ.1.1.1. Описује и објашњава физичке појаве: равномерно праволинијско кретање, равномерно променљиво праволинијско кретање.... 2.ФИ.2.1.1. Описује и објашњава физичке појаве: равномерно кружно кретање, равномерно променљиво кружно кретање, хоризонталан хитац, ... појам средње брзине, законе одржања. 2.ФИ.1.1.5. Познаје и разуме ефекте који се појављују при	Механичко кретање, вектор положајаи померај.

ДИНАМИКА ТРАНСЛАЦИОНОГ КРЕТАЊА ***ДИНАМИКА РОТАЦИОНОГ КРЕТАЊА* КРУТОГ ТЕЛА**	**16** **10**	(квалитативне, рачунске, експеримен објасни дејство центрипеталне и центрифугалне силе, препознаје их и схвата њихов значај у конкретним примерима (кретање возила у кривини, кружење сателита око Земље, цетрифугирање...); – користи аналогију између величина и закона транслаторног и ротационог кретања и примењује у решавању проблема; – објасни услове и разликује облике равнотеже, користи их у свакодневној пракси; – објашњава принцип рада и примену примерима (кретање возила у кривини, кружење	кретању тела када постоје силе трења и отпора средин 2.ФИ.2.1.2. Уме да одреди услове равнотеже тела; примењује Њутнове законе динамике и решава једноставне проблеме при кретању тела. 2.ФИ.3.1.1. Примењује законе кинематике, динамике и гравитације за решавање сложенијих задатака; разуме појам и деловање инерцијалних сила. 2.ФИ.3.1.4. Описује и објашњава физичке појаве: котрљање, равномерно променљиво кружно кретање, динамичка	Путања и пут. Средња и тренутна брзина. Закон слагања брзина. Убрзање, тангенцијална и нормална компонента убрзања. Закони равномерног и равномерно-променљивог праволинијског кретања. Кретање са убрзањем g – вертикални, хоризонтални и коси хитац. Кружно кретање материјалне тачке, појмови и величине које га дефинишу. Веза између угаоних и линијских величина. Равномерно и равномерно-променљиво кружно кретање материјалне тачке. Круто тело, транслаторно и ротационо кретање. Аналогија кинематичких величина којима се описују

РАВНОТЕЖА ТЕЛА	**5**	сателита око Земље, цетрифугирање...); – користи аналогију између величина и закона транслаторног и ротационог кретања и примењује у решавању проблема; – објасни услове и разликује облике равнотеже, користи их у свакодневној пракси; – објашњава принцип рада и примену кинетичка и потенцијална енергија; – користи законе одржања импулса и механичке енергије у решавању проблема и препознаје их у окружењу; – повезује законе кретања са силом и енергијом и примењује Њутнове законе механике и законе	равнотежа тела 2.ФИ.2.1.2. Уме да одреди услове равнотеже тела... 2.ФИ.1.1.3. Користи релације из Њутнових закона (динамике и гравитације) код објашњења простијих кретања тела у ваздуху, течности и на чврстој подлози; зна основне операције са векторским физичким величинама; зна разлику између масе и тежине тела 2.ФИ.1.1.4. Разуме везу између енергије и рада и зна смисао закона одржања енергиј	транслаторно и ротационо кретање. Закони равномерног и равномерно-променљивог ротационог кретања. Демонстрациони огледи: – Равномерно и равномерно-убрзанокретање (помоћу колица, тегова и хронометра; помоћу цеви са ваздушним мехуром). – Средња брзина, тренутна брзина и убрзање (помоћу дигиталног хронометра са сензоримаположаја или помоћу data-logera са одговарајућим сензорима). – Кружно кретање и ротација тела (помоћу центрифугалне машине и ротационог диска) – демонстрација одговарајућих кинематичких

ГРАВИТАЦИЈА	**5**	одржања; – самостално постави једноставан експеримент, прикупи податке мерењем, обради их на одговарајући начин (табеларно, графички) и одреди тражену величину са грешком мерења; – повезује теорију и праксу, објашњава резултате експеримента и процењује њихову сагласност са предвиђањима.	2.ФИ.1.1.8. Користи уређаје и мерне инструменте за мерење физичких величина: растојање, временски интервалА маса, сила. 2.ФИ.2.1.5. Користи уређаје и мерне инструменте за мерење физичких величина, на пример средње брзине, убрзања, коефицијента трења клизања...; уме да представи резултате мерења таблично и графички и на основу тога дође до емпиријске зависности, на пример, силе трења од силе нормалног притиска. 2.ФИ.3.1.5. Представља	величина. Лабораторијска вежба – Проучавање равномерног и убрзаног праволинијског кретања помоћу Атвудове машине и дигиталног хронометра са сензорима положаја Узајамно деловање тела – сила. Силе у механици (сила теже, сила затезања, сила притиска и сила реакције подлоге, сила потиска, сила отпора средине). Маса и импулс. Њутнови закони механике Трење. Силе трења мировања, клизања и котрљања. Центрипетална сила. Силе код кружног кретања. Инерцијални и неинерцијални референтни системи. Силе инерције. Демонстрациони огледи: – Слагање

	5		резултате мерења таблично и графички и на основу тога долази до емпиријске зависности: убрзања куглице од нагибног угла жлеба, силе трења од степена углачаности подлоге	сила (колинеарних и неколинеарних). – Други Њутнов закон (помоћу колица за различите силе и масе тегова). – Галилејев експеримент (кретањекуглице по жљебу, уз и низ стрмураван). – Трећи Њутнов закон (колицаповезана опругом или динамометром). – Сила трења на хоризонталној подлози и на стрмој равни са променљивим нагибом. – Центрипетална сила (помоћу концаза који је везано неко мало тело, помоћу динамометра и диска којиротира). Лабораторијске вежбе – Провера II Њутновог закона помоћу колица и тегова или Атвудове машине. – Одређивање коефицијента

ЗАКОНИ ОДРЖАЊА	**17**			трења Момент силе. Момент инерције. Момент импулса. Основни закон динамике ротације. Спрег сила, момент спрега. Демонстрациони огледи: – Момент силе, момент инерције (Обербеков точак, обртни диск или слично). Лабораторијска вежба – Провера закона динамике ротације помоћу Обербековог точка Статичка (стабилна, лабилна, индиферентна) и динамичка равнотежа. Услови равнотеже. Равнотежа тела на стрмој равни. Полуга. Демонстрациони огледи: – Демонстрација различитих врстаравнотеже. – Равнотежа тела на стрмој равни. –

				Полуга. Њутнов закон гравитације. Земљина тежа и убрзање слободног пада. Тежина тела, бестежинско стање. Гравитационо поље. Јачина гравитационог поља. Демонстрациони огледи: – Тежина (тело окачено о динамометар); бестежинско стање. – Слободан пад (Њутнова цев) Закони одржања у механици. Изолован систем. Закон одржања импулса (реактивно кретање, узмак). Рад силе, активна компонента силе,позитиван и негативан рад. Кинетичка енергија. Рад и промена кинетичке

				енергије. Снага. Рад, снага и кинетичка енергија код ротационог кретања. Конзервативне силе и потенцијална енергија. Потенцијална енергија гравитационе интеракције, потенцијална енергија еластичне опруге. Закон одржања енергије у механици (примери). Еластичан и нееластичансудар. Закон одржања момента импулса(пируете). Демонстрациони огледи: – Закон одржања импулса (помоћу колица са опругом, кретање колица са епруветом). – Закон одржања енергије (модел „мртве петље”, Максвелов диск). – Перкусиона машина. – Закон одржања момента

				импулса (Прантлова столица). Лабораторијска вежба – Провера закона одржања енергијеу механици (колица са тегом)

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Полазна опредељења при дефинисању исхода и конципирању програма физике били су усвојени стандарди постигнућа ученика у општем средњем образовању. Програм физике у гимназији надовезује се структурно и садржајно на програм физике у основној школи. Ученици гимназије треба да науче основне појмове и законе физике на основу којих ће разумети појаве у природи и имати целовиту слику о значају и месту физике у образовању и животу уопште. Они треба да стекну добру основу за праћење програма физике у следећим разредима, даље школовање, првенствено на природно-научним и техничким факултетима, али и на свим осталим на којима физика као фундаментална наука има примену у струци (медицина, стоматологија, биологија...). Полазна опредељења утицала су на избор програмских садржаја и метода логичког закључивања, демонстрационих огледа и лабораторијских вежби. Из физике као научне дисциплине одабрани су они садржаји које на одређеном нивоу могу да усвоје сви ученици гимназије. То су у прва три разреда садржаји из класичне физике, док комплетан програм четвртог разреда обухвата садржаје савремене физике

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА При планирању наставног процеса наставник, на основу дефинисаног циља предмета и исхода и стандарда знања, самостално планира број часова обраде, утврђивања, као и методе и облике рада са ученицима. Улога наставника је да при планирању наставе води рачуна о саставу одељења и резултатима иницијалног теста, степену опремљености кабинета за физику, степену опремљености школе (ИТ опрема, библиотека,...), уџбенику и другим наставним материјалима које ће користити. Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи-глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани исход, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално, а у сарадњи са колегама обезбеди међупредметну корелацију

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА За први разред сва три типа гимназије програм је исти. Садржаји су подељени на одређени број тематских целина. Свака од тематских целина садржи одређени број наставних јединица. Програмски садржаји доследно су приказани у форми која задовољава основне методске захтеве наставе физике: – Поступност (од простијег ка сложенијем) при упознавању нових појмова и формулисању закона. – Очигледност при

излагању наставних садржаја (уз сваку тематску целину побројано је више демонстрационих огледа, а треба користити и симулације). – Повезаност наставних садржаја (хоризонтална и вертикал

Програм предвиђа да се унутар сваке веће тематске целине, после поступног и аналитичног излагања појединачних програмских садржаја, кроз систематизацију и обнављање изложеног градива, изврши синтеза битних чињеница и закључака и да се кроз њихово обнављање омогући да их ученици у потпуности разумеју и трајно усвоје. Поред тога, сваку тематску целину требало би започети обнављањем одговарајућег дела градива из основне школе. Тиме се постиже и вертикално повезивање програмских садржаја. Веома је важно да се кроз рад води рачуна о овом захтеву Програма, јер се тиме наглашава чињеница да су у физици све области међусобно повезане и омогућује се да ученик сагледа физику као кохерентну научну дисциплину у којој се почетак проучавања нове појаве наслања на резултате проучавања неких претходних. Редослед проучавања појединих тема није потпуно обавезујући. Наставник може распоредити садржаје према својој процени. Методичко остваривање садржаја програма у настави физике захтева да целокупни наставни процес буде прожет трима основним физичким идејама: структуром супстанције (на молекулском, атомском и субатомском нивоу), законима одржања (пре свега енергије) и физичким пољима као носиоцима узајамног деловања физичких објеката. Даљи захтев је да се физичке појаве и процеси тумаче у настави паралелним спровођењем, где год је то могуће, макроприлаза и микроприлаза у обради садржаја. Физику је нужно представити ученицима као живу, недовршену науку, која се непрекидно интензивно развија и мења, а не као скуп завршених података, непромењљивих закона, теорија и модела. Зато је нужно истаћи проблеме које физика решава у садашњем времену. Данас је физика експликативна, теоријска и фундаментална наука и њеним изучавањем, заједно са осталим природним наукама, стичу се основе научног погледа на свет. Идеја фундаменталности физике у природним наукама мора да доминира у настави физике. Ширењу видика ученика допринеће објашњење појмова и категорија, као што су физичке величине, физички закони, однос експеримента и теорије, веза физике са осталим наукама, са примењеним наукама и са техником. Стицање техничке културе кроз наставу физике састоји се у примени знања при решавању техничких задатака и коришћењу техничких уређаја. Значајно је указати на везу физике и филозофије. Потребно је навести и етичке проблеме који се јављају као последица развијања науке и технике. После изучавања одговарајућих тематских целина, нужно је указати на потребу заштите животне средине и на тај начин развијати еколошке компетенције и свест ученика. Овако формулисан концепт наставе физике захтева појачано експериментално заснивање наставног процеса (демонстрациони огледи и лабораторијске вежбе, односно практични рад ученика). Савремена настава физике подразумева примену различитих метода и облика рада, разноврсних дидактичких поступака у наставном процесу (пројектна, проблемска, активна настава и кооперативно учење) који омогућавају остваривање циља и исхода наставе физике. Основне методе рада са ученицима у настави физике су: 1. излагање садржаја теме уз одговарајуће демонстрационе огледе; 2. методе логичког закључивања ученика; 3. решавање проблема (квалитативни и квантитативни); 4. лабораторијске вежбе; 5. коришћење и других начина рада који доприносе бољем разумевању садржаја теме (домаћи задаци, семинарски радови, пројекти, допунска настава, додатна настава...)

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се остварени ниво постигнућа и напредовање током процеса учења. 2. јун 2020. ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК Број 4 – Страна 99 Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је да буде усклађено са принципима оцењивања (Правилник о оцењивању у средњој школи). Наставник је дужан да континуирано прати рад сваког ученика кроз непрекидно проверавање његових усвојених знања, стечених на основу свих облика наставе: демонстрационих огледа, предавања, решавања квантитативних и квалитативних задатака, лабораторијских вежби, семинарских радова и пројеката... У сваком разреду треба континуирано проверавати и вредновати компетенције (знања, вештине и ставове) ученика помоћу усменог испитивања, кратких писмених провера, тестова на крају већих целина, контролних рачунских вежби и провером експерименталних вештина. Наставник физике треба да омогући ученицима да искажу алтернативна решења

проблема, иновативност и критичко мишљење и да то адекватно вреднује. На почетку школске године потребно је спровести иницијални тест. Овај тест је инструмент провере предзнања и потенцијала ученика. На крају школске године, такође, треба спровести тест систематизације градива и проверити ниво постигнућа ученика и степен остварености образовних стандарда. Оријентациони број часова по темама и број часова предвиђених за израду лабораторијских вежби:

МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ-ЦЕЛОЖИВОТНО УЧЕЊЕ,РАД СА ПОДАЦИМА,КОМУНИКАЦИЈА,САРАДЊА,ДИГИТАЛНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Начин остваривања принципа, циљева и исхода образовања и стандарда образовних постигнућа

Општи принципи образовања и васпитања реализују се и кроз наставни садржај физике.

Наставни предмет Физика омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, инструментално учење, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, различиих софтвера, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација у настави општеобразовних предмета ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области општеобразовних предмета. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну наставу, допунску или додатну наставу, ванаставне активности као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем омогућава хоризонталну и вертикалну проходност, којом се осигурава могућност да ученици током образовања промене врсту образовања (хоризонтална проходност) и могућност даљег образовања и стицања вишег нивоа образовања (вертикална проходност);

У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:

-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;

-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;

-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.

Кроз наставу физике реализоваће се и циљеви образовања и васпитања.

- Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику, учење учења, дигиталне компетенције,..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања, потребама тржишта рада. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере

стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик ће умети да пронађе и усвоји нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.
Примењујући индивидуалани рад, рад у пару или групне активности код ученика ће доћи до развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;
Исходи образовања и васпитања остариће се и кроз наставу физике.
Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз усмено изаражавање, писмене задатке, домаће задатке, пројектну наставу, практичну наставу, вежбе где ће ученици показати да ли примењују нова сазнања, како усвајају технике рада, повезују и представљају резултате експеримената. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз писану форму, изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се даје задатак у оквиру кога ће да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других; ученику ће се помоћи да учи како да учи, како да користи уџбеник и другу, доступну литературу, како да разликује и повезује целине.
У решавању задатака, ученик треба да зна да примени математичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који ми се свакодневно јављају.
Ученик треба да води рачуна о себи и другима у изазовима дигиталне технологије. Треба да зна шта је дозвољено, а шта не. Да зна како да се понаша у дигиталној комуникацији са другима.

Стандарди образовања и васпитања реализоваће се и кроз наставу физике**.**
Стандарди квалитета рада установе дефинисани су Правилником о стандардима квалитета рада установе, проверавају се и вреднују кроз редовно самовредновање и вредновање рада наставника.
Стандарди квалитета уџбеника остариће се кроз показатеље који су наведени у табели, као и Правилника о избору уџбеника;

Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз обавезно стручно усавршавање и похађање семинара из области:;
- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;
- Поучавање и учење-К2;
- Подршку развоју личности ученика-К3;
- Комуникацију и сарадњу-К4.

Улога наставника је вишеструка, јер наствник треба да:
- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;
- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима,

- ученицима омогућава да самостално процењују свој рад и рад других; да развијају све своје могућности у савременим условима
- кроз рад у тимовима, стручним већима, активима доприноси квалитету рада школе,
- кроз сарадњу са родитељима доприноси квалитетнијем праћењу и вредновању рада ученика, унапређењу квалитета рада школе
- кроз сарадњу са институцијама доприноси сарадњи школе и ученика са организацијама и институцијама локалне самоуправе;

Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и д

Хемија

Разред : **I**

Подручје рада: **гимназија**

Смер : **природно – математички , друштвено - језички**

Циљ учења *хемије* је да ученик развије хемијска и техничко-технолошка знања, способности апстрактног и критичког мишљења, способности за сарадњу и тимски рад, као припрему за даље универзитетско образовање и оспособљавање за примену хемијских знања у свакодневном животу, одговоран однос према себи, другима и животној средини и став о неопходности целоживотног образовања.

Област/Тема	**Број часова**	**Садржај**	**Исходи**	**Стандарди** **(ко има)**
Хемија као наука	**3 часа**	Значај хемије за савремено друштво и одрживи развој. Макроскопски, субмикроскопски и симболички ниво описивања/представљања супстанци, њихове структуре, својстава и	проналази и критички одабира потребне хемијске информације из различитих извора; користи хемијски научни језик за описивање структуре, својстава и промена	2.ХЕ.1.1.2. Повезује физичка и хемијска својства супстанци из свакодневног живота и струке са структуром: чести цама које граде супстанце (атоми елемената, молекули

		хемијских промена. Научни метод у хемији. Хемијски експеримент. Мерења, математичка обрада и представљање резултата мерења.	супстанци; наводи примере о значају хемије за савремено друштво; описује научни метод у хемији; објашњава значај хемијског експеримента; изражава физичке величине у одговарајућим мерним јединицама међународног сиситема (SI) и разликује основне и изведене физичке величине; табеларно и графички приказује резултате мерења; класификује супстанце на основу честичне структуре супстанци; прикаже шематски електронске конфигурације атома и јона; описује стање електрона	елемената, молекули једињења и јони), типом хемијске везе и међумолекулским интеракцијама. 2.ХЕ.1.1.3. Препознаје примере суспензија, емулзија, колоида и правих раствора у свакодневном животу и струци и употребу базира на познавању њихових својстава. 2.ХЕ.2.1.3. Изводи потребна израчунавања и припрема раствор одређене количинске концентрације. 2.ХЕ.3.1.3. Припрема растворе одређеног процентног састава и одређене масене и количинске концентрације од течних и чврстих супстанци, кристалохидрата и концентрованијих раствора и изводи
Врсте супстанци	**2 часа**	Појам и класификације супстанци.		
Структура атома	**9 часова**	Развој идеје о атомској структури супстанци. Структура атома. Атомски и масени број. Изотопи. Релативна атомска маса. Боров атомски модел. Квантномеханички модел атома. Изградња електронског омотача. Електронска конфигурација и Периодни систем елемената. Енергија јонизације и афинитет према електрону. Атомски и јонски полупречници. Периодична својства елемената. Демонстрациони огледи: – упоређивање реактивности елемената у првој и седамнаестој групи Периодног система елемената; – упоређивање промена		

		хемијских својстава елемената треће периоде.	у атому квантним бројевима; тумачи и предвиђа својства хемијског елемента на основу електронске конфигурације атома; предвиђа промену енергије јонизације, афинитета према електрону, електронегативности у зависности од атомског броја у групи и периоди; приказује електронски Луисове симболе и формуле атома, јона и молекула; предвиђа геометрију молекула на основу Луисове формуле; објашњава поларност молекула; користи међумолекулске интеракције за објашњење агрегатних	потребна прерачунавања једног начина изражавања квантитативног састава раствора у други
Хемијске везе	**9 часова**	Јонска веза и структура супстанци с јонском везом. Ковалентна веза. Луисове формуле и структуре и геометрија молекула. Савремене теорије ковалентневезе. Поларност молекула. Међумолекулске интеракције и својства супстанци с ковалентном везом. Метална веза и метална кристална решетка. Агрегатна стања супстанци. Својства гасова. Авогадров закон и моларна запремина гаса. Једначина стања идеалног гаса. Течности. Фазни прелази и фазни дијаграми. Чврсте супстанце: аморфне и кристалне супстанце. Демонстрациони огледи: – сублимација јода; – испитивање		2.ХЕ.1.1.1. Описује структуру атома елемената користећи: Z, A, N(p+), N(e-), N(n°); повезује структуру атома метала и неметала с њиховим положајем у Периодном систему елемената и на основу тога описује физичка својства и реактивност елемената. 2.ХЕ.1.1.2. Повезује физичка и хемијска својства супстанци из свакодневног живота и струке са структуром: чести цама које граде супстанце (атоми елемената, молекули елемената, молекули једињења и јони), типом хемијске везе и

		поларности молекула воде.	стања супстанци; примењује једначину стања идеалног гаса; тумачи фазни дијаграм на примеру воде; објашњава утицај водоничне везе на својства супстанци; објашњава разлике између аморфних и кристалних супстанци; предвиђа својства супстанци на основу типа кристалне решетке; објашњава својства дисперзних система и њихову примену у свакодневном животу; рачуна количинску концентрацију, масену концентрацију и молалност раствора; рачуна снижење температуре мржњења и повишење температуре кључања у воденим растворима електролита	међумолекулским интеракцијама. 2.ХЕ.2.1.1. Повезује електронску конфигурацију атома елемената до атомског броја 20 са својствима елемената и њиховим положајем у Периодном систему елемената. 2.ХЕ.2.1.2. На основу Луисове октетне теорије иелектронске конфигурације атома елементатапредставља настајање ковалентне везе у молекулима елемената и молекулима једињења, а на основу електронске конфигурације јона настајање јонске везе између елемената 1. и 2. групе и елемената 16. и 17. групе Периодног система елемената. 2.ХЕ.3.1.1. Објашњава периодичне трендове (атомски полупречник, енергија јонизације, афинитет према електрону,

			и неелектролита; припреми растворе за потребе у лабораторији и свакодневном животу. анализира односе количине супстанце, броја честица и масе супстанце; образлаже значај квантитативних односа у хемијским системима; изводи стехиометријска израчунавања на основу задатих података; процењује топлотне промене у физичким и хемијским процесима на основу експерименталних података; разматра факторе који утичу на брзину хемијске реакције и процењује њихов утицај на хемијске процесе у индустрији и свакодневном животу; објашњава значај	електронегативност) на основу електронске конфигурације атома елемената у s-, p– и d-блоковима Периодног система елемената.
Дисперзни системи	**12 часова**	Појам и врсте дисперзних система. Значај и примена дисперзних система. Прави раствори. Растворљивост. Фактори који утичу на растворљивост чврстих супстанци у води. Засићени и презасићени раствори. Растварање и топлотне промене при растварању Квантитативан састав раствора. Колоидни раствори. Колигативна својства раствора. Демонстрациони огледи: – испитивање растворљивости различитих супстанци у поларним и неполарним растварачима; – испитивање топлотних ефеката растварања. Лабораторијска вежба - припремање раствора задате количинске концентрације,		2.ХЕ.3.1.2. Објашњава стварање хемијске везе (јонске, ковалентне – сигма и пи везе, координативно-ковалентне везе и металне везе); објашњава настајање водоничне везе, њен значај у природним системима; предвиђа физичка и хемијска својства супстанци зависно од типа хемијске везе, симетрије молекула, поларности и међумолекулских интеракција 2.ХЕ.1.1.3. Препознаје примере суспензија, емулзија, колоида и правих раствора у свакодневном животу и струци и употребу базира на познавању њихових својстава.

		припремање колоидног раствора желатина и упоређивање својстава правих и колоидних раствора.	хемијске равнотеже у хемијским и технолошким системима; експериментално испитује понашање хемијских равнотежних система; разликује киселине и базе на основу једначина електролитичких дисоцијација и протолитичких реакција; пише и тумачи једначине јонских реакција; рачуна концентрације јона у растворима електролита на основу степена дисоцијације; рачуна pH вредност раствора јаких киселина и база на основу количинске концентрације раствора; препознаје примере киселина, база и соли у	2.ХЕ.1.1.4. Описује утицај температуре на брзину растварања и растворљивост супстанци; изводи потребна израчунавања и припрема раствор одређеног процентног састава за потребе у свакодневном животу и струци; препознаје значење количинске концентрације. 2.ХЕ.2.1.3. Изводи потребна израчунавања и припрема раствор одређене количинске концентрације. 2.ХЕ.3.1.3. Припрема растворе одређеног процентног састава и одређене масене и количинске концентрације од течних и чврстих супстанци, кристалохидрата и концентрованијих раствора и изводи потребна прерачунавања једног начина изражавања

			свакодневном животу; испитује киселост водених раствора помоћу различитих киселинско-базних индикатора; препознаје примере оксидоредукционих процеса у свакодневном окружењу; пише и тумачи једначине оксидоредукционих реакција; наводи примере оксидационих и редукционих средстава; пореди својства метала у односу на реакције са киселинама (које немају оксидациона својства); безбедно по себе и друге рукује лабораторијским прибором, посуђем и супстанцама;	квантитативног састава раствора у други.
Хемијске реакције	**18 часова**	Појам и типови хемијских реакција. Једначине хемијских реакција. Количина супстанце. Моларна маса супстанце. Закон сталних масених односа и закон вишеструких масених односа. Масени удео елемента у једињењу. Одређивање емпиријске и молекулске формуле једињења. Стехиометријска рачунања на основу хемијских једначина. Лимитирајући реактант и принос хемијске реакције. Топлотне промене при хемијским реакцијама. Реакциона топлота. Енергија активације. Стандардна топлота хемијске реакције. Хесов закон. Брзина хемијске реакције. Закон о дејству маса. Хемијска равнотежа. Примена Ле Шатељеовог принципа.		2.ХЕ.1.1.6. Саставља хемијске једначине једноставних реакција и, на основу њих, сагледава односе између масе, количине и броја честица реактаната и производа. 2.ХЕ.1.1.7. Препознаје да су све хемијске реакције праћене променом енергије;разликује примерехемијских реакција током којих се енергија ослобађа (егзотермне реакције) или везује (ендотермне реакције) и препознаје примере примене хемијских реакција на основу топлотних ефеката који их прате. 2.ХЕ.1.1.8. Наводи факторе који утичу на брзину хемијске реакције и хемијску равнотежу. 2.ХЕ.2.1.5. Описује да до хемијске реакције долази при судару молекула који

		Демонстрациони огледи: - Кретање честица као услов за хемијску реакцију: реакција хлороводоника и амонијака. - Егзотермне и ендотермне реакције: разлагање сахарозе при загревању, реакција баријум-хидроксида и амонијум-хлорида и реакција калцијум-оксида и воде. Лабораторијска вежба 1.Чиниоци који утичу на брзину хемијске реакције: – природа реактаната: реакције цинка са етанском и са хлороводоничном киселином; реакције магнезијума и цинка са хлороводоничном киселином; – концентрација реактаната: реакција цинка са разблаженом и концентрованом хлороводоничном киселином; – температура: реакција цинка са разблаженом хлороводоничном киселином на 25 °C и на 60 °C; – додирна површина		имају довољну енергију (енергију активације). 2.ХЕ.2.1.6. Саставља хемијске једначине реакција, на основу хемијских једначина и познатих података израчунава масу, запремину, количину и број честица супстанци које настају или су потребне за хемијске реакције. 2.ХЕ.2.1.7. Идентификује егзотермне и ендотермне реакције на основу термохемијских једначина или вредности промене енталпије и повезује их с практичним значајем. 2.ХЕ.2.1.8. Наводи примере реверзибилних хемијских реакција; препознаје утицај промене концентрације, температуре и притиска на однос концентрација реактаната и производа у

		реактаната: реакција чврстог калијум-јодида и чврстог олово(II)-нитрата и реакција раствора калијум-јодида и раствора олово(II)-нитрата; – катализатори: разлагање водоник-пероксида уз катализатор манган(IV)-оксид. 2. Чиниоци који утичу на хемијску равнотежу: – промена концентрације учесника реакције: утицај додавања чврстог амонијум-хлорида или чврстог гвожђе(III)-хлорида у реакцији гвожђе(III)-хлорида са амонијум-тиоцијанатом; – промена температуре: реакција бакар(II)-сулфата и натријум-хлорида на 60 °C и 15 °C.		затвореном равнотежном систему и повезује Ле Шатељеов принцип с процесима у хемијској индустрији. 2.ХЕ.3.1.8. Изводи стехиометријска израчунавања која обухватају реактант у вишку, нечистоћу реактаната (сировина) и одређује принос реакције. 2.ХЕ.3.1.9. Израчунава промену енталпије при хемијским реакцијама на основу стандардних енталпија настајања. 2.ХЕ.3.1.10. Пише и примењује изразе за брзину хемијске реакције и константу равнотеже; израчунава на основу одговарајућих података нумеричку вредност константе; наводи да константа равнотеже зависи једино од температуре; предвиђа утицај пром

Киселине, базе и соли	**11 часова**	Раствори електролита. Електролитичка дисоцијација. Степен електролитичке дисоцијације, јаки и слаби електролити. Јонске реакције. Протолитичка теорија киселина и база. Јонски производ воде и pH вредност водених раствора. Демонстрациони огледи: Испитивање pH вредност водених раствора електролита универзалном индикаторском хартијом. Лабораторијска вежба – јонске реакције (реакције раствора баријум-хлорида и разблажене сумпорне киселине, чврстог натријум-карбоната и хлороводоничне киселине); – добијање соли; – титрација раствора јаке киселине јаком базом.		2.ХЕ.1.1.5. Разликује и описује киселине, базе и соли, утврђује кисело-базна својства раствора помоћу индикатора и на основу pH вредности и повезује с примерима из свакодневног живота и струке. 2.ХЕ.2.1.4. Објашњава шта су киселине и базе према протолитичкој теорији; разликује јаке и слабе киселине и базе на основу степена дисоцијације; користи јонски производ воде уизрачунавању концентрације водоник– ихидрок сид-јона, pH и pOH вредности водених раствора. 2.ХЕ.3.1.7. Предвиђа смер одвијања јонских реакција и пише једначине реакција.
Оксидоредукционе реакције	**10 часова**	Оксидоредукционе реакције. Оксидациони број, оксидација и редукција. Оксидациона и		2.ХЕ.1.1.9. Описује процесе оксидације и редукције; препознаје примере ових процеса у

		редукциона средства. Напонски низ метала. Демонстрациони огледи: – реакција гвожђе(II)-сулфата са калијум-перманганатом у киселој и у базној средини; – реакција гвожђа са раствором бакар(II)-сулфата и гвожђа са раствором цинк-сулфата.		свакодневном животу и струци; разликује пожељне од непожељних процеса и наводи поступке којима се ти процеси спречавају (заштита метала од корозије). 2.ХЕ.3.1.11. Одређује оксидационе бројеве елемената у супстанцама, оксидационо и редукционо средство и одређује коефицијенте у једначинама оксидо-редукционих реакција.
Укупно	**74 часа**			

I **Планирање наставе и учења**

При планирању наставе и учења важно је имати у виду да се исходи разликују по потребном времену за њихово постизање. Неки се лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално и у сарадњи са колегама због успостављања корелација са предметима. У фази планирања наставе и учења треба имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Препоручен је број часова за реализацију сваке теме који укључује демонстрационе огледе. Број лабораторијске вежбе наведен је уз предлог њеног садржаја. Формирање појмова треба базирати на демонстрационим огледима и лабораторијским вежбама.

Ако у школи не постоје супстанце за извођење предложених демонстрационих огледа и лабораторијских вежби, огледи се могу извести са доступним супстанцама.
Планирање наставе се врши кроз израду годишњих и оперативних планова, као и припрема за часове. Такође и кроз планирање писаних провера / контролних вежби, а у складу са законским прописима.
Планирање облика рада, у складу са наставним јединицама, исходима и стандардима – фронтални, индивидуални, рад у пару, рад у групи, пројектна настава, експериментални рад, писане провере, тестови, контролне вежбе
Коришћење свих расположивих модела и средстава у остваривању наставе – уџбеници, практикуми и друга литература, интернет; пројектор, лап топ.

II **Оставаривање наставе и учења**

За остваривање дефинисаног циља учења хемије у гимназији наставници у свакодневној наставној пракси треба да се ослањају на предметне исходе, који указују на то шта је ученик у стању да наведе, објасни, анализира, примени и обави захваљујући знањима и вештинама које је развио у току изучавања овог предмета.
Улога наставника је да да буде организатор наставног процеса, да подстиче, организује и усмерава активност ученика при чему треба да буде фокусиран на исходе, односно да осмисли активности и одабере методе, технике и поступке који ће на најефикаснији начин омогућити достизање исхода.
Остваривање наставе и учења се одвија у школском кабинету – лабораторији.
Програм наставе и учења хемије у гимназији треба да омогући развој хемијских и техничко-технолошких знања усклађено са савременим научним достигнућима. Интерактивним методама треба подстицати ученике на разумевање основних идеја и концепата, научног метода и значаја хемије за поједине професије и свакодневни живот.
Основне хемијске концепте (корпускуларни концепт, концепт одржања масе и енергије, концепт хемијске равнотеже), треба изучавати на примерима који мотивишу ученике на учење хемије. Коришћење хемијске терминологије, номенклатуре и симболике, и разумевање основних хемијских концепата чине научну писменост, која се развија у гимназији кроз наставу хемије и омогућава основну научну комуникацију. При томе је од посебне важности да ученици разумеју развојност основних идеја и концепата у хемији и динамику развоја савремене хемије.
Подстицање ученика на симултано кретање кроз макроскопски, микроскопски и симболички ниво представљања садржаја у току учења хемије подржава развој апстрактног и критичког мишљења.
Настава хемије у гимназији треба да оспособи ученике за самостално коришћење савремених информационих технологија у учењу хемије, претраживању хемијских информација и савремену комуникацију у хемији. За развој комуникацијских способности, способности за сарадњу и тимски рад посебно су погодни ученички пројекти. Рад на самосталним или групним пројектима мотивише ученике да изналазе нове информације, износе и образлажу сопствене идеје у форми хипотеза, планирају, спроведу и елаборирају истраживање, критички процењују резултате и преузимају одговорност.
С обзиром на то да хемијски експеримент представља примарни извор знања и основни метод сазнавања у хемији, посебну пажњу треба посветити демонстрационим огледима и лабораторијским вежбама. Кроз садржаје су исказани обавезни демонстрациони огледи. Изабрани су демонстрациони огледи који подржавају остваривање планираних исхода и могу да се изведу у реалним школским условима.
Планиране су три лабораторијске вежбе са укупно десет часова, које чине саставни део редовне наставе и организују се тако што се при изради вежби одељење дели на два дела,а ученици вежбе раде у пару или у групи. Током вежби ученици примењују научни метод и максимално активирају у планирању, реализацији, елаборацији и тумачењу резултата експеримената.
За остваривање дефинисаног циљаучења хемије у првом разреду гимназије наставници у свакодневној наставној пракси треба да се ослањају на предметне исходе, који указују на то шта је ученик у стању да наведе, објасни, анализира, примени и обави захваљујући знањима и вештинама које је развио у току изучавања овог предмета.

III **Праћење и вредновање наставе и учења**

Праћење остварености циљева, стандарда и исхода постигнућа врши се према: овладаности појмовном структуром и терминологијом; разумевања, примене и вредновања научених научних метода, поступака и процедура и решавања проблема; рада са информацијама и подацима; интерпретирања, закључивања и доношења одлука; комуникације и изражавања; свим усменим одговорима; раду на пројектима; изради различитих задатака на часовима, експеримената, писаних провера и контролних задатака, а у складу са стандардима и исходима учења, као и различитих компетенција.
Вредновање развоја и напредовања ученика у достизању исхода и стандарда постигнућа, у току школске године обавља се формативним и сумативним оцењивањем.
Формативно оцењивање је континуирано током часова и бележи се у есДневнику и педагошкој документацији наставника. На основу података прикупљених формативним оцењивањем могу се извести оцене које се уносе у књигу евиденције о образовно-васпитном раду, односно есДневник, као и у педагошку документацију наставника.
Сумативно оцењивање је вредновање постигнућа на крају наставне теме или класификационог периода Ученик се оцењује на основу усмене провере постигнућа, писмене провере и/или практичног рада,оцена је бројчана је и уноси се у књигу евиденције о образовно-васпитном раду, односно есДневник, као и у педагошку документацију наставника.
Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша учење и резултат. Свака активност је прилика за процену напредовања и давања повратне информације (формативно проверавање), а ученике треба оспособљавати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета.
Наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопстевени рад.

IV **Међупредметне компетенције**

Компетенција за целоживотно учење
Комуникација
Рад са подацима и информацијама
Дигитална компетенција
Решавање проблема
Сарадња
Одговоран однос према здрављу
Одговоран однос према околини
Естетичка компетенција
Предузимљивост и оријентација ка предузетништву
Одговорно учешће у демократском друштву

V **Начин остваривања принципа, циљева и исхода образовања и стандарда образовних постигнућа**

Општи принципи образовања и васпитања реализују се и кроз наставни садржај Хемије.

Наставни предмет Хемија омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, инструментално учење, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, различиих софтвера, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација у настави општеобразовних предмета ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области општеобразовних предмета. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну наставу, допунску или додатну наставу, ванаставне активности као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем омогућава хоризонталну и вертикалну проходност, којом се осигурава могућност да ученици током образовања промене врсту образовања (хоризонтална проходност) и могућност даљег образовања и стицања вишег нивоа образовања (вертикална проходност);

У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:

-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;

-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;

-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.

Кроз наставу Хемије реализоваће се и циљеви образовања и васпитања.

- Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику, учење учења, дигиталне компетенције,..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања, потребама тржишта рада. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик ће умети да пронађе и усвоји нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.

Примењујући индивидуалани рад, рад у пару или групне активности код ученика ће доћи до развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;

Исходи образовања и васпитања остварће се и кроз наставу Хемије.

Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остварће се кроз усмено изражавање, писмене задатке, домаће задатке, пројектну наставу, практичну наставу, вежбе где ће ученици показати да ли примењују нова сазнања, како усвајају технике рада, повезују и представљају резултате експеримената. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз писану форму, изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се даје задатак у оквиру кога ће да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других; ученику ће се помоћи да учи како да учи, како да користи уџбеник и другу, доступну литературу, како да разликује и повезује целине.

У решавању задатака, ученик треба да зна да примени математичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који ми се свакодневно јављају.

Ученик треба да води рачуна о себи и другима у изазовима дигиталне технологије. Треба да зна шта је дозвољено, а шта не. Да зна како да се понаша у дигиталној комуникацији са другима.

Стандарди образовања и васпитања реализоваће се и кроз наставу Хемије**.**

Стандарди квалитета рада установе дефинисани су Правилником о стандардима квалитета рада установе, проверавају се и вреднују кроз редовно самовредновање и вредновање рада наставника.

Стандарди квалитета уџбеника остварће се кроз показатеље који су наведени у табели, као и Правилника о избору уџбеника;

Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз обавезно стручно усавршавање и похађање семинара из области:;

- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;

- Поучавање и учење-К2;

- Подршку развоју личности ученика-К3;

- Комуникацију и сарадњу-К4.

Улога наставника је вишеструка, јер наствник треба да:

- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;

- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима,

- ученицима омогућава да самостално процењују свој рад и рад других; да развијају све своје могућности у савременим условима

- кроз рад у тимовима, стручним већима, активима доприноси квалитету рада школе,

- кроз сарадњу са родитељима доприноси квалитетнијем праћењу и вредновању рада ученика, унапређењу квалитета рада школе

- кроз сарадњу са институцијама доприноси сарадњи школе и ученика са организацијама и институцијама локалне самоуправе;

Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

Рачунарство и информатика

РАЧУНАРСТВО И ИНФОРМАТИКА

Циљ учења рачунарства и информатике је стицање знања, овладавање вештинама и формирање вредносних ставова који доприносе развоју информатичке писмености неопходне за даље школовање, живот и рад у савременом друштву. Усвајањем концепата из рачунарских наука, ученик развија способност апстрактног и критичног мишљења о аутоматизацији послова уз помоћ информационо-комуникационих технологија и развија способност ефективног коришћења технологије на рационалан, етичан и безбедан начин.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Учењем наставног предмета рачунарство и информатика ученик је оспособљен да примени стечена знања и вештине из области информационо-комуникационих технологија ради испуњавања постављених циљева и задатака у свакодневном животу, даљем школовању и будућем раду. Развио је способност апстрактног и критичног мишљења уз помоћ информационо-комуникационих технологија. Развио је дигиталну писменост и позитивне ставове према рачунарским наукама.

СПЕЦИФИЧНЕ ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Специфичне предметне компетенцијепредстављају опис специфичних способности ученика које му омогућавају да развије општу предметну компетенцију. Подразумевају способност за одговорно коришћење информационо-комуникационих технологија уз препознавање потенцијалних ризика и опасности; способност писања програма вођених догађајима и разумевање принципа креирања добро структуираних програма. Специфичне компетенције обухватају способност за брзо, ефикасно и рационално проналажење информација коришћењем рачунара, као и њихово критичко анализирање, складиштење и преношење и представљање у графичком облику.

Разред : Први

Годишњи фонд часова: 74 часа

Област/Тема	Број часова	Садржај	Исходи По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
Информационокомуникационе технологије у савременом друштву	8	ИКТ у свакодневном окружењу (уређаји, облици комуникације, услуге) Развој ИКТ (прикупљања, складиштења, обраде, приказивања и преноса података)	− објасни улогу ИКТ у свакодневном животу − разуме изазове коришћења савремених технологија на одговоран и безбедан начин − кратко опише најважније

		Друштвени аспекти ИКТ (значај и примена дигиталних уређаја, карактеристике информационог друштва, утицај коришћења дигиталних уређаја на здравље и околину, интелектуална својина, безбедност, заштита личних података, правила понашања) Глобална мрежа (интернет) Сервиси интернета (електронска пошта, веб, друштвене мреже, блогови, форуми, учење, мапе, електронска трговина и банкарство, аудио и видео комуникација) Лепо понашање, право и етика на интернету. Безбедност и приватност на интернет	догађаје у развоју ИКТ − разликује и користи сервисе Интернета − приступа Интернету, самостално претражује, проналази информације у дигиталном окружењу и преузима их на свој уређај − класификује информације са интернета и процењује њихов квалитет и поузданост − спроводи поступке за заштиту личних података и приватности на Интернету
Рачунарство	10	Дигитални рачунари и дигитални запис података (текста, растерске и векторске слике, звука) Начини приказивања/представљања података и дигиталног записа Хардверске и софтверске компоненте рачунарских система	− објасни начин дигиталног записа података и бинарног записа природних бројева − користи јединице за мерење количине података − кратко опише разлику између хардвера и софтвера − наводи основне карактеристике компонената дигиталног уређаја и њихову улогу − разликује системски од апликативног софтвера − објасни шта је оперативни систем и која је његова улога − познаје основне типове апликативног софтвера − разликује појмове и типове лиценци софтвера и садржаја

			који се деле
Организација података и прилагођавање радног окружења	6	Елементи графичко-корисничког интерфејса и интеракција са њима (радна површина, прозори, менији, дугмад, акције мишем или акције на екрану осетљивом на додир, пречице на тастатури, ...). Подешавања оперативног система (подешавање датума и времена, радне површине, регионална подешавања, подешавања језика и тастатуре, коришћење и подешавање корисничких налога). Инсталирање и уклањање програма (апликативних програма, драјвера). Рад са документима и системом датотека. Средства и методе заштите рачунара и информација.	− разликује основе елементе графичког корисничког интерфејса − прилагоди радно окружење кроз основна подешавања − инсталира и деинсталира корисничке програме − сачува, модификује и организује податке − разликује најчешће коришћене типове датотека
Креирање и уређивање дигиталних докумената	20	Унос текста и његово једноставно уређивање (ефикасно кретање кроз текст, копирање, премештање, претрага, замена текста). Форматирање и обликовање текста (странице, пасуса, карактера). Посебни елементи у тексту (листе, табеле, слике, математичке формуле, ...). Обележавање текста (MarkDown нотација и елементарне LaTeX формула) Коришћење и израда стилова,	− ефикасно и тачно уноси и уређује неформатиран текст − примењује основне елементе форматирања и структуирања текста − уређује на елементарном нивоу текст применом нотација за обележавање − постави напредне текстуалне и нетекстуалне елементе у креирани документ − познаје основне параметре стилизовања текста на нивоу карактера, параграфа и страница

		генерисање садржаја. Презентације и њихова примена (правила добре презентације, етапе у изради презентација). Креирање слајдова (уметање и форматирање текста, графикона, слика, звучних и видео-записа, ...). Штампање докумената.	− користи и креира именоване стилове − користи елементе у тексту који се аутоматски ажурирају − припреми документ за штампу и одштампа га − уређује и приказује слајд презентације − примењује правила за израду добре презентације. − користи функционалности намењене сарадничком раду
Програмирање	30	Појам алгоритма, структура алгоритма и начини описивања алгоритама Увод у алгоритме и програмирање: ● аритметичка израчунавања (изрази, константе, променљиве, операције, основне уграђене функције) ● гранање ● понављање ● дефинисање функција ● коришћење колекција 2д цртање уз помоћ графичких примитива: ● увод у функионалност одабране графичке библиотеке (координатни систем, платно, оловке, четкице, ...) ● цртање основних облика (дуж, квадрат, круг) ● учитавање и приказ слике из датотеке ● цртање правилних облика са	− описује алгоритмом ситуације из реалног живота (говорним језиком, псеудокодом, дијаграмом) − креира једноставан рачунарски програм у развојном окружењу − користи изразе за запис математичких формула − примењује наредбе за контролу гранања и понављања − анализира програм и предвиђа његово понашање без покретања − проналази и отклања грешке у програму − креира програм који реализује једноставне интерактивну 2д графику − креира програм у текстуалном програмском језику − разуме и отклања синтаксне грешке у програмском коду

		понављајућим елементима Анимација и интерактивна 2д графика (реаговање на догађаје): ● програмирање анимација (понављањем исцртавања облика у правилним временским интервалима) ● концепт догађаја (догађаји миша и тастатуре) и обрада догађаја.	

Кључни појмови садржаја: информатика и рачунарство, хардвер, софтвер, датотека, фасцикла, обрада текста, слајд презентације, рачунарска мрежа, интернет сервиси, безбедност на интернету, алгоритам, рачунарски програм.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Настава се изводи у двочасу, са половином одељења у рачунарском кабинету, у групама не већим од 15 ученика.

На почетку наставе урадити проверу нивоа знања и вештина ученика, која треба да послужи као оријентир за организацију и евентуалну индивидуализацију наставе.

При реализацији програма дати предност пројектној, проблемској и активно оријентисаној настави, кооперативном учењу, изградњи знања и развоју критичког мишљења. Уколико услови дозвољавају дати ученицима подршку хибридним моделом наставе (комбинацијом традиционалне наставе и електронски подржаног учења), поготово у случајевима када је због разлика у предзнању потребна већа индивидуализација наставе.

Предложени број часова по темама је оквирни, на наставнику је да процени потребан и довољан број часова по темама узимајући у обзир знања и вештине који ученици имају из претходног школовања и животног искуства. Препорука је да наставник, у зависности од могућности ученика и рачунарске опреме, процени и комбинује у току сваког двочаса различите наставне методе и облике рада као што су самостални рад ученика (по принципу један ученик – један рачунар), рад у паровима (два ученика истовремено и заједно решавају конкретне задатке), рад у мањим групама (почетна анализа и идеје за методе решавања), као и рад са целом групом када наставник објашњава, приказује, демонстрира и кроз дискусију уводи ученике у нове области.

Информационо-комуникационе технологије у савременом друштву (8 часова)

Потребно је нагласити значај ИКТ, али и да коришћење доноси различите ризике и одговорност. Кроз ученицима познате примере навести примере одговорног и безбедног коришћења ИКТ (иако ће се ова тема провлачити током целог школовања, како ученици овладавају алатима и применом ИКТ у свом животу, наглашавати безбедност и одговорност при коришћењу истих).

Ученике укратко упознати са историјатом развоја ИКТ, рачунских справа и рачунара, не инсистирајући на детаљима (тачним годинама, прецизним карактеристикама уређаја и слично). Ученици треба да буду свесни када се јавиле идеја о рачунарима који се могу програмирати, када су настали први електронски рачунар, када су настали персонални рачунари и како изгледају савремени рачунари у односу на почетке („од рачунара који заузима целу зграду до уређаја у џепу сакоа”). Са ученицима дискутовати и могуће правце развоја ИКТ у будућности. Ученицима нагласити да су модерни уређаји данас нераскидиви део Интернета и обрнуто. Потребно је да ученици имају представу о рачунарским мрежама и да јасно разликују локалну мрежу и Интернет. Потребно је направити паралелу између кућне мреже и мреже у школи и скренути пажњу да су за формирање и функционисање мреже потребни и посебни урађаји и програми, без уласка у детаљну анализу њихове улоге и технолошких карактеристикама. Са ученицима дискутовати о сервисима на Интернету и веб-апликацијама које користе и подстакнути их да једни другима укажу на корисне и интересантне сервисе и апликације. Посебну пажњу посветити претраживању информација на интернету и процени њихове поузданости и релевантности. Ова тема треба да буде практично демонстрирана и прожета током читавог наставног процеса.

Такође у овој фази треба да остваре прву комуникацију са наставником користећи мејл (упутити их, уколико не знају, како се пише мејл, елементе поруке, проверити како су активирали налоге на друштвеним мрежама – безбедност и приватност мејла, контаката и садржаја сандучета). Посебну пажњу скренути на прилоге мејлова (шта се може, а шта не може слати мејлом). И у случају мејл-комуникације инсистирати на безбедно и одговорно коришћење уз поштовање правила лепог понашања (нетикеција).

Рачунарство (10 часова)

При реализацији ове тематске целине потребно је да ученици стекну знања о томе како се у дигиталним уређајима информације представљају помоћу бројева. Треба да знају да се кодирањем представљају текст, графика и звук. Приказати ученицима како се природни бројеви представљају у бинарном систему (нулама и јединицама). На информативном нивоу показати хексадекадни систем као скраћење записа бинарних бројева и приказати бинарни запис неких података (на пример, текста записаног ASCII кодом).

Ученици треба да познају јединице за мерење количине података (бит, бајт, килобајт, ...) и да умеју да процене колико уобичајени подаци заузимају меморије (нпр. колико отприлике заузима страница текста, фотографија ниске и високе резолуције, филм и слично).

Ученици треба да знају основну структуру рачунара (процесор, меморије и улазно-излазни уређаји, као и комуникацију између њих). Ученици би требало да умеју да објасне чему нека компонента служи и које су њене главне особине, при чему треба да знају: улогу процесора у функционисању рачунарског система (да познају особине процесора, да објасне врсте и улогу различитих меморија у рачунарима (меморије које трајно и привремено памте податке) и да разликују унутрашње меморије (кеш, RAM) од спољашњих, складишних меморија (хард-дискова, флеш-меморија, SSD уређаја, оптичких дискова).

Инсистирати на хијерархијској организацији меморија и објаснити разлику у брзини, капацитету и цени различитих облика меморија (особине меморија); основне врсте улазно-излазних уређаја и начине комуникације са њима; врсте магистрала и њихову улогу у остваривању комуникације између различитих компонената унутар рачунара. Ученик компоненте треба да зна на нивоу препознавања, без улажења у детаље њихове архитектуре и начина функционисања.

Искуствено ученици могу описати улогу оперативних система, и уочити разлику између хардвера и софтвера. Ученици треба да знају разлику између апликативних и системских програма, као и различиту примену апликативних програма у свакодневном животу (на пример, програме за приступ интернету и вебу, рачунарске игре, програме за обраду звука, …..). Посебну пажњу посветити ауторским правима, интелектуалној својини и типовима лиценци софтвера и дељених садржаја. Део тематске целине чији је фокус на зашити ауторских права и коришћењу туђег садржаја треба да се прожима кроз све тематске целине кроз сва четири разреда.

Организација података и прилагођавање радног окружења (6 часова)

Извршити систематизацију основних концепата како би се увела заједничка терминологија и како би се обезбедило да ученици мало дубље разумеју основне концепте графичких радних окружења тј. њихових корисничких интерфејса. Истовремено дискутовати графичко окружење стоних и преносних рачунара и мобилних уређаја, набројати сличности, али и нагласити разлике.

Са ученицима систематизовати знање о елементима графичког корисничког окружења: радној површини, прозорима, менијима, дугмадима, пољима за унос текста и слично. Обезбедити да ученици ефикасно баратају основним улазним уређајима тј. да умеју да изведу акције мишем, екраном осетљивим на додир, али и пречицама на тастатури. Обезбедити да ученици разумеју концепте селекције, концепт клиборда и њихову примену на копирање и премештање података. Ученици треба разумеју и да знају да одреагују на разне поруке које добијају од система током рада (на пример, при брисању података, затварању програма, чувању документа…).

Систематизовати са ученицима и основна системска подешавања (датума и времена, радне површине, регионална подешавања, подешавања језика и тастатуре, коришћење и подешавање корисничких налога).

Објаснити, кроз неколико примера инсталацију и уклањање програма (опет направити паралелу стоних и преносивих рачунара са мобилним уређајима).

Паралелно са радом на организацији података на систему датотека оперативног система демонстрирати манипулисање подацима на „облаку”. Дискутовати о предностима и недостацима манипулације података оба начина. Потребно је да ученици знају када податке чувају на диску, на некој преносивој спољној меморији, на телефону, „у облаку”... Потребно је појаснити терминологију (фајл-датотека, фолдер–фасцикла–директоријум–каталог, партиција, диск), и обезбедити да ученици разумеју концепт датотека и фасцикли и њихову примену на хијерархијско организовање података. Ученици треба

да познају најпознатије типове датотека, да знају да искључе/укључе приказ типа датотеке и скривених датотека, да знају да су одређени типови датотека повезани са подразумеваним програмима који их отварају, као и да та повезивања подесе. Кроз рад на документима и фасциклама инсистирати на начинима како се дели и приступа фасциклама и датотекама на „облаку” (сарадња, само да прегледају документе....). Потребно је да ученици разумеју хијерархијску организацију система датотека и путање које одређују позицију (тј. адресу) датотеке у систему. Ученике упознати и са „пречицама” тј. симболичким линковима ка датотекама.

Упознати ученике са неким програмима за архивирање података и потребом за таквим програмима (вежба слање мејла али са архивираним подацима). Упознати ученике са методама и значајем заштите података, подешавањем антивирусног програма, заштитног зида.

Креирање и уређивање дигиталних докумената (20 часова)

При реализацији ове тематске целине инсистирати да ученици науче да вешто и ефикасно врше уношење текста строго придржавајући се дигиталног правописа (у латиничком тексту на српском језику користећи дијакритичке карактере č, ć, ž, š, и сва граматичка правила говорног језика). За почетак вежбати рад са чистим текстом, без уметнутих нетекстуалних елемената и без икаквог програмирања. Осим уношења текста, треба нагласити да су основни кораци у раду са текстом кретање кроз текст, копирање, премештање делова текста, претрага и замена. Ученици треба да користе пречице на тастатури за различите операције са текстом (копирање, премештање, претрага, ….). Ученик приликом уноса текста треба јасно да зна како се текст дели на целине – параграфе и скренути пажњу на разлику између експлицитног уметања ознака за нови ред и прелаза у нови ред које едитор текста аутоматски приказује (а који нису унети у текст). Нагласити ученицима да је овај основни ниво рада са текстом заједнички за веома широку палету програма (од најједноставнијих едитора текста до напредних процесора текста) и демонстрирати рад у неколико различитих програма (на локалном рачунару, али и онлајн), укључујући и програмерске едиторе које ће ученици касније програмирати.

Након рада са чистим текстом, прећи на обраду уметања нетекстуалних елемената и структурирање текста. Ученик треба да зна да организује текст коришћењем нумерисаних и ненумерисаних листа, да у текст уметне нетекстуалне елементе (табеле, слике, једноставне математичке симболе и формуле...). И ову тему приказати кроз неколико различитих програма (нпр. текст процесора, програма за слање електронске поште и креирање онлајн документа или веб стране) и истаћи заједничке карактеристике.

Објаснити разлику између приступа уређивања текста коришћењем приступа „што видиш то и добијеш” (WYSIWYG) и језика за обележавање. Приступ језика за обележавање могуће је демонстрирати кроз ”лаке језике за обележавање” (нпр. MarkDown), кроз Wiki нотацију и подскуп језика HTML (довољно је приказати означавање наслова, секција, пасуса, нумерисаних и ненумерисаних листа и евентуално убацивање слика и линкова). Кроз неколико елементарних примера приказати употребу LaTeX синтаксе за запис математичких формула (индекс, експонент, разломак, грчка слова, ...). Улогу језика за обележавање приказати на примерима њихове употребе на вебу. Кроз језике за обележавање вежбати са ученицима прецизно изражавање у формалној нотацији и поштовање прецизне синтаксе, што представља важан увод у тему програмирања у текстуалним програмским језицима.

Потребно је објаснити разлику између логичке структуре документа и његовог визуелног и стилског обликовања и увести стилове као основну технику логичког структурирања документа. Ученик треба да уме да ефикасно користи постојеће, прилагођава именоване стилове и креира сопствене стилове на

нивоу карактера, параграфа и странице. Поред тога потребно је да овладају елементима за аутомаско ажурирања документа (садржај, листа свих табела или слика, странице...). На крају рада са документом ученик треба да зна да документ припреми за штампање и одштампа га на папир или извезе у формат PDF. Коришћењем програма за креирање слајд презентација ученици треба да примене већ овладане технике форматирања и стилизовања текста и креирају добру и ефективну презентацију. При изради слајд-презентације ученик мора да се придржаваправила добре презентације (број информација на слајду, дизајн слајда, естетика, анимације у служби садржаја, ….). Нагласити важност израде сарадничког документа приликом рада на неком тексту или слајд – презентацији.

Програмирање (30 часова)

Пре почетка наставе програмирања ученицима треба објаснити важност алгоритамског приступа решавању проблема и вештине програмирања у данашњем свету за све, па и за ученике који се неће професионално бавити програмирањем. Ученике треба упознати са позитивним утицајем наставе програмирања на развој прецизног, формалног изражавања и на развој логичког мишљења. Често се у животу дешава да треба да организујемо неку групу људи и да им објаснимо како да ураде неки посао, а познавање техника описивања алгоритама ће нам помоћи да ту увек урадим на јасан и недвосмислен начин. ИКТ уређаји нас често збуњују чудним понашањем, које се испоставља као сасвим природно и нормално, ако разумемо строге принципе по којима функционишу. Кроз серију једноставних примера приказати могућност употребе техника алгоритамског размишљања и програмирања на аутоматизовање практичних задатака са којима се ученици и иначе срећу током образовања и личног и касније професионалног живота. Навести ученицима колико познавање принципа алгоритама и програмирања може помоћи скоро у свакој професији (на пример, будући психолози и социолози користе напредан статистички софтвер за обраду својих података и да им елементи програмирања могу помоћи да прилагоде тај софтвер потребама своји специфичних анализа, а будући стручњаци за језик могу помоћу релативно једноставних програмерских техника извући потребне делове језичких корпуса и статистички их обрађивати).

У складу са претходним, реализацију теме могуће је започети увођењем појма алгоритма кроз навођење примера из свакодневног живота у којима се одређене радње дешавају по унапред задатим правилима (на пример, кухињски рецепти, организација летовања коришћењем интернета, одређивање победника у игри папир–камен–маказе, слагање Рубикове коцке, слагање Ханојских кула, погађање непознатог броја половљењем интервала). Навести и примере где се као корисници апликације сусрећемо са појмом алгоритма, као што је алгоритам проналажења руте у апликацији за навигацију где можемо и подешавати како алгоритам ради. Приказати и примере алгоритама са којима су се ученици сусретали у настави математике (извођење аритметичких операција потписивањем, конструкције геометријских објеката, НЗД, ...). Анализирати са ученицима више различитих решења истог проблема.

Дати примере исказивања алгоритама говорним језиком, дијаграмима тока и псеудокодом. Ученицима разјаснити шта се сматра елементарним кораком у алгоритму, како се кораци секвенцијално могу ређати један иза другог, како се врши условно извршавање одређених делова алгоритма (гранање) и како се одређени делови алгоритма могу понављати (петље тј. циклуси). Увести и могућност скока (тзв. GOTO) на обележени корак (на пример, на број корака у алгоритму представљеном у облику нумерисаног низа корака) и укратко на примеру продискутовати мане таквих решења. Као илустрацију изабрати неки једноставан алгоритам који ће се исказати на разне начине, укључујући, на крају и програмом у програмском језику у коме ће се даље радити. Пре него што уче ници самостално крену да формулишу алгоритме, подстицати их да разумевају смисао алгоритама које наставник припрема. Радити на развијању свести код ученика о томе да решење проблема треба да буде образложено јасно и прецизно (најбољи тест је то да је алгоритам описан тако да га други ученик може спровести без икаквих додатних упутстава).

Након кратке уводне приче о алгоритамском начину размишљања потребно је прећи на програмирање у одабраном програмском језику. Тема програмирања се може у целини реализовати уз коришћење текстуалног програмског језика, а може се започети са визуелним програмским језиком заснованим на слагању блокова, а завршити са текстуалним програмским језиком. Изабран текстуални програмски језик треба да буде једноставан за разумевање и за изражавање кратких програма, као и да има уграђену подршку за рад са колекцијама кроз одговарајуће могућности синтаксе и стандардне библиотеке. Развојно окружење за текстуални програмски језик треба да садржи едитор који је прилагођен синтакси програмског језика и да омогући покретање програма једноставном корисничком акцијом. Пожељно је да развојно окружење омогућава да мањи програми буду садржани у једној јединици изворног кода без потребе креирања пројекта. За реализацију теме се може користити развојно окружење инсталирано на локалном рачунару или онлајн развојно окружење коме се приступа путем прегледача веба (браузера).

Редослед увођења појмова, елемената програмских језика, типова података, библиотечких операција/функција/метода, алгоритама, техника програмирања и функционалности развојног окружења треба прилагодити изабраним програмским језицима, окружењима и методолошким опредељењима.

У склопу обраде ове теме неопходно је покрити следеће елементе одабраног програмског језика:

● аритметичке изразе (константе, променљиве, операторе и коришћење неколико основних библиотечких функција)

● однос између целобројног и реалног дељења

● основне типове и елементарне конверзије између њих, и то: бројевне типове (целобројни и реални), текстуални (ниске тј. стринг) и логички тип

● учитавање и испис вредности основних типова

● услове изражене коришћењем релацијских и логичких оператора и наредбе гранања у непотпуном облику (if) и потпуном облику (if-else)

● наредбе понављања (бројачку петљу, условну петљу)

● дефинисање и коришћење једноставних потпрограма (функција, процедура и сл., у зависности од програмског језика, односно статичких метода, уколико програмски језик не нуди непосреднији облик дефинисања потпрограма)

● елементарно коришћење колекција података (низови, ниске, торке, речници, ...), приступ појединачним елементима колекције, библиотечке функције/методе над колекцијама (број елемената, збир, просек, минимум, максимум, ...), итерација кроз елементе колекције.

Не инсистирати на појму прекорачења, прецизности записа реалних бројева и на детаљима интерне репрезентације бројева (стога је, ако је могуће, пожељно одабрати програмски језик који аутоматски подржава рад са неограниченим бројевима). Променљиве у почетку третирати на исти начин као у математици и не мењати вредности једном додељеним променљивима, а императивну доделу, попут i=i+1, која је ученицима често тежак појам, посебно обрадити и разјаснити кроз примере у којима је таква додела заиста потребна.

Алгоритамска структура задатака у првом разреду не би требало да буде комплексна. Кроз разне задатке могуће је приказати следеће типове алгоритама и програма:

●аритметичка израчунавања (нпр. геометријске формуле, формуле из физике, линеарне зависности и пропорције, решавање проблема коришћењем линеарних једначина итд.)

● примена минимума, максимума и апсолутне вредности разлике као мере растојања (нпр. одређивање дужине пресека интервала)

● рад са позиционим записом (нпр. цифре у запису броја, време, углови)

● угнежђено гранање (каскадно и хијерархијско): гранање на основу припадности вредности бројевним интервалима (нпр. одређивање оцене на основу броја поена), гранање на основу дискретног скупа вредности (нпр. одређивање имена месеца на основу редног броја), лексикографско поређење торки (нпр. поређење два датума), хијерархијско гранање (нпр. одређивање квадранта на основу датих координата тачака).

● статистичка обрада колекција података (израчунавање збира, просека, минимума и максимума), филтрирање (издвајање елемената који задовољавају дати услов) и пресликавање (примена функције на све елементе колекције), линеарна претрага колекција података и комбинација ових алгоритама

● сортирање применом библиотечких функција и решавање проблема помоћу сортирања (не укључује познавање и имплементацију алгоритама сортирања).

Нагласак учења програмирања у првом разреду треба да буде на стицању течности у елементарном кодирању, а не на вештини конструкције и анализе сложености алгоритама. Стога се сугерише да се у што већој мери примењују библиотечке функције и да се ручна имплементација алгоритама примењује само где је то неопходно (на пример, одређивање максимума неколико бројева могуће је у почетку реализовати позивом библиотечке функције, а тек касније увести алгоритам одређивања максималне вредности и применити га у неколико задатака). Алгоритми које ученици самостално имплементирају не би требало да прелазе комплексност основних секвенцијалних алгоритама линеарне сложености за обраду серија елемената (нпр. одређивања збира и просека колекције бројева, или одређивање њеног минималног тј. максималног елемента).

Приликом избора задатака пожељно је трудити се да се текстови задатака формулишу тако да ти задаци сугеришу неку реалну примену било у стварном животу и доменима блиским ученицима (нпр. спорт, филм, музика, мода), било у другим наставним предметима (математика, физика, биологија, историја, географија и слично).

Инсистирати на пажљивом тестирању свих решења (ако је могуће, коришћењем аутоматског система тестова на више тест-примера).

Од ученика тражити да пишу своје једноставне програме, али и да пажљиво анализирају већ написане програме и да предвиде резултате њиховог извршавања и без њиховог покретања. Инсистирати на томе да сви ученици могу да спроведу задати алгоритам корак по корак, експлицитно записујући (на пример у облику табеле) стање, тј. текуће вредности променљивих током извршавања алгоритма Ученицима приказати процес дебаговања (извршавања корак по корак уз анализу међурезултата) и захтевати од њих да пронађу и исправе намерно унете грешке у програме.

Не инсистирати на томе да ученици праве потпуно заокружене апликације (на пример, обрада теме креирања графичког корисничког интерфејса програма није предвиђена за први разред). Дужина програма које ученици пишу не би требало да прелази пар десетина линија кода. Сложеније проблеме разлагати на потпроблеме који се једноставније решавају (на пример, сваки помоћу посебне функције тј. потпрограма). Један од могућих наставних сценарија је да ученици имају задатак да напишу само одређене делове већег програма које наставник унапред припрема (да допуне неколико линија кода, дефинишу неку функцију и слично).

Један интересантан домен за вежбање основних техника програмирања је и 2д цртање и прављење анимација, као и једноставних интерактивних симулација (игара). Стога је пожељно користити језике и библиотеке који ово допуштају. Наставник се може определити да тему уведе и кроз овај домен и тада је могуће је реализовати и следеће теме:

● увод у функционалност одабране графичке библиотеке (координатни систем, платно, оловке, четкице, боје, ...)

● цртање основних облика (дуж, квадрат, круг, ...)

● цртање правилних облика са понављајућим елементима (нпр. екран ишрафиран хоризонталним/вертикалним/дијагоналним линијама, концентрични кругови у центру екрана)

● програмирање анимација (понављањем исцртавања облика у правилним временским интервалима, попут лоптице или неке друге фигуре која се одбија о ивицу прозора или слике лика који се шета лево-десно дуж екрана)

● концепт догађаја (догађаји миша и тастатуре) и обрада догађаја (померање једноставног објекта на екрану стрелицама, исцртавање кругова мишем)

● у оквиру пројектних задатака и додатне наставе могуће је обрадити и неколико примера програмирања веома једноставних игара (нпр. бушење мишем балона који се појављују на насумичним позицијама на екрану уз бројање резултата, померање лика стрелицама кроз препреке које се крећу, попут игре flappy birds).

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У процесу вредновања потребно је континуирано пратити рад ученика. У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се и процес и продукти учења. Требало би и вредновање више усмерити ка праћењу и вредновању практичних радова и вежбања, а мање ка тестовима знања. Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, се може обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана

понаособ (тзв. вршњачко оцењивање). Препоручује се да наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења. У процесу оцењивања добро је користити портфолио (електронска збирка докумената и евиденција о процесу и продуктима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења портфолија су вишеструке: омогућава континуирано и систематично праћење напредовања, подстиче развој ученика, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља, подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика. Употребу портфолија отежавају недостатак критеријума за одабир продуката учења, материјално-физички проблеми, време, финансијска средства и велики број ученика. Већи број ометајућих фактора, у прикупљању прилога и успостављању критеријума оцењивања, је решив успостављањем сарадње наставника са стручним сарадником, уз коришћење Блумове таксономије. Препоручује се и оцењивање базирано на практичним радовима и вежбањима. Квизове, тестове знања и слично користити првенствено за увежбавање и утврђивање појмова и чињеничних знања, а мање за формирање коначних оцена. Креирање таквих инструмената за утврђивање градива, кад год је могуће, препустити самим ученицима, чиме се постиже вишеструки ефекат на усвајање знања и вештина. Препоручено је комбиновање различитих начина оцењивања да би се сагледале слабе и јаке стране сваког свог ученика. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Потребно је да наставник резултате вредновања постигнућа својих ученика континуирано анализира и користи тако да промени део своје наставне праксе. Када је промени, потребно је да прикупи нове податке да би могао да види колико су те промене ефикасне. У оквиру плана рада наставника, у делу ваннаставних активности, поред додатне и допунске наставе, планирати секцију и време за менторски рад са ученицима који учествују на такмичењима из овог предмета. Препоручује се да се избор тема за рад на секцији изврши у сарадњи са другим наставницима, а да се почетна иницијатива препусти ученицима и њиховим интересовањима.

Оцењивање:

Формативне оцене се дају и уписују у педагошку свеску на основу односа ученика према раду, активности на часу.

Сумативне оцене се добијају и из контролних задатака, усменог испитивања, самосталних радова ученика.

МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Компетенције за целоживотно учење
Комуникација
Рад са подацима и информацијама
Дигитална компетенција
Решавање проблема
Сарадња
Одговоран однос према здрављу

Одговоран однос према околини
Естетичка компетенција
Предузимљивост и орјентација ка предузетништву
Одговорно учешће у демократском друштву

НАЧИНИ РЕАЛИЗАЦИЈЕ ПРИНЦИПА ЦИЉЕВА И ИСХОДА ОБРАЗОВАЊА

Кроз наставни садржај реализују се **општи принципи образовања и васпитања.**

Наставни предмет Рачунарство и информатика омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, инструментално учење, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, различиих софтвера, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација у електротехници ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области електротехнике. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну наставу, практичну наставу, допунску или додатну наставу, секције, ванаставне активности као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем омогућава хоризонталну и вертикалну проходност, којом се осигурава могућност да ученици током образовања промене врсту образовања (хоризонтална проходност) и могућност даљег образовања и стицања вишег нивоа образовања (вертикална проходност);

У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:
-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;

-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;
-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.

Кроз наставу реализоваће се и **циљеви образовања и васпитања.**

Кроз активности на практичној настави као и вежбама води се рачуна о ергонометрији, развијању и практиковању здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности у раду. Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику, учење учења, дигиталне компетенције,..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања, потребама тржишта рада. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик ће умети да пронађе и асимилује нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.
Примењујући индивидуалани рад или групне активности код ученика ће доћи до поспешења развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;

Кроз наставу остариће се и **исходи образовања и васпитања.**

Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз усмено изражавање, писмене задатке, домаће задатке, пројектну наставу, практичну наставу, вежбе где ће ученици показати да ли примењују нова сазнања. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз писану форму, изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се даје задатак у оквиру кога ће да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других;Ученику помоћи да зна како да учи, како да користи уџбеник и другу, доступну литературу, како да разликује и повезује целине.
У решавању задатака, ученик треба да зна да примени математичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који ми се свакодневно јављају.
Ученик треба да води рачуна о себи и другима у изазовима дигиталне технологије. Треба да зна шта је дозвољено, а шта не. Да зна како да се понаша у дигиталној комуникацији са другима.

СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА

Образовни стандарди су искази о темељним знањима, вештинама и компетенцијама које ученици треба да стекну у оквиру одређеног предмета и нивоа у образовању.

Образовни стандарди су уобичајено формулисани на три нивоа постигнућа:

Основни ниво
Средњи ниво
Напредни ниво

Основни ниво. На основном нивоу описани су захтеви који представљају Базични или основни ниво знања, вештина и умећа. Очекује се да ће скоро сви, а најмање 80% ученика/ученица постићи тај ниво. На основном нивоу налазе се темељна предметна знања и умећа, то су функционална и трансферна знања и умећа неопходна, како за сналажење у животу, тако и за наставак учења.
Средњи ниво. На другом нивоу описани су захтеви који представљају средњи ниво знања, вештина и умећа. Он описује оно што просечан ученик/ученица може да достигне. Очекује се да ће око 50% ученика/ученица постићи или превазићи тај ниво.
Напредни ниво. На трећем нивоу описани су захтеви који представљају напредни ниво знања, вештина и умећа. Очекује се да ће око 25% ученика/ученица постићи тај ниво. Знања и умења са овог нивоа су трансферна, пре свега за наставак школовања. Компетенције са напредног нивоа су по правилу и когнитивно сложеније од оних са базичног и средњег нивоа. То значи да се од ученика очекује да анализира, упоређује, разликује, критички суди, износи лични став, повезује различита знања, примењује их и сналази се и у новим и нестандардним ситуацијама.

Компетенције су оно што ученици знају и могу да ураде захваљујући свом образовању. **Општа предметна компетенција** описује крајњу сврху учења одговарајућег предмета (ученици су способни да користе информатику да би решавали проблеме са којима се суочавају у свакодневном животу).
Специфична предметна компетенција описује специфичне способности ученика, које омогућавају да се развије општа предметна компетенција (ученици умеју да напишу текст користећи Word).
Једна од кључних компетенција је **информатичка писменост**. Ова компетенција подразумева да ученик компетентно и критички користи технологије информационог друштва у разноврсним ситуацијама и активностима да би остварио своје циљеве и конструктивно и промишљено учествовао у животној заједници.

У нашем средњошколском систему још увек не постоје стандарди за предмет Рачунарство и информатика.

<u>Тренутно стање код нас:</u>

већ неко време се ради на Стандардима за основне и средње школе. Неки стандарди су ушли у праксу, неки су у фази нацрта, неки су ревидирани на основу искустава из праксе

покренут је пројекат Развионица – кроз оглед који се спроводи у 160 школа наставници се обучавају како да планирају наставу у складу са стандардима и исходима (Нацрт оквира Националног курикулума). Исходи из овог документа (Оквир предметног курикулума – обавезни предмети у општем средњем образовању) за први разред су такви да ће, по завршетку првог разреда, ученик бити у стању да:

познаје основне појмове у информатици
препознаје компоненте рачунарског система
описује врсте софтвера
користи оперативни систем
уређује документе у програму за обраду текста
наводи основне појмове о рачунарским мрежама
разликује и користи сервисе интернета
примењује правила понашања на интернету и препознаје потенцијалне ризике и опасности
уређује и приказује слајд-презентације

ECDL стандард подразумева:

Основе информационих и комуникационих технологија (основни појмови о хардверу и софтверу, рачунарским мрежама, интернету, сигурности података, примени рачунара)
Коришћење рачунара и управљање датотекама
Обрада текста
Табеларне калкулације
Коришћење база података
Презентације
Интернет и комуникације.

Постоје стандарди такви да **ученик/ца** треба да:

објасни улогу појма информације у савременом друштву,
опише појам информационе технологије,
објасни Фон Нојманов модел рачунара,
разликује хардверске и софтверске компоненте рачунара,
објасни појам оперативног система,
познаје елементарну употребу рачунара,
креира и елементарно форматира текстуалне датотеке,
познаје елементарну употребу мултимедијалних програма,
разуме основне појмове рачунарских мрежа,
познаје основне начине добијања информације са интернета,

представи интуитивни појам алгоритма,
дефинише начине заштите информација,
објасни принцип рада рачунара,
набројi врсте системског и апликативног софтвера,
опише начине кодирања података у рачунару,
разуме улогу програма и програмских језика,
форматира текстуалне датотеке,
користи мултимедијалне садржаје,
набројi облике размене саопштења у рачунарској мрежи,
опише начине ширења рачунарских вируса и начине заштите,
на интернету пронађе податке и употреби их за обликовање информације,
набројi основне елементе алгоритма,
дефинише појам информационог система,
креира мултимедијалне садржаје,
напредно представља информације путем презентација и мултимедијалних садржаја,
познаје сервисе интернета,
самостално израђује алгоритме и решава постављене проблеме)

Музичка култура

Наставни предмет: Музичка култура

Разред: I

Недељни фонд часова: 1

Годишњи фонд часова : 37

Смер: Друштвено језички и природно математички

Циљ учења музичке културе је да код ученика развије свест о значају и улози музичке уметности кроз развој цивилизације и друштва, да на основу стечених знања подстакне ученике на стваралачко и критичко мишљење, развије естетске критеријуме у циљу формирања одговорног односа према очувању музичког наслеђа и културе свога и других народа и даљег професионалног и личног развоја.

Област/Тема	Број часова	Садржај	Исходи
Настанак музике	**7**	Музика у првобитној људској заједници	Препозна друштвено-историјски и културолошки амбијент у коме се развијају различити видови музичког изражавања; – демонстрира познавање музичке

Развој музике, инструмената	**5**	Средњовековна музика	терминологије и изражајних средстава музичке уметности у склопу предложених тема; – препозна обрађене музичке стилове и жанрове према основним карактеристикама; – препозна утицај ритуалног понашања у музици савременог доба (музички елементи, наступ...); – препозна музику различитих народа Старог века; – уочи сличности и разлике између ранохришћанске, православне и римокатоличке духовне музике; – разликује духовну од световне музике средњег века и ренесансе; – сагледа улогу музике у средњовековној Србији у односу на музику византијске и грегоријанске традиције средњег века; – разликује ренесансну полифонију од средњовековног вишегласја; –препозна репрезентативне музичке примере најзначајнијих пред ставника од ренесансе до краја барока; – анализира начине коришћења изражајних средстава у одабраним музичким примерима из различитих култура, стилова и жанрова; – презентује развој музичких инструмената и облика закључно са бароком;

Бах, полифонија, инструменти, жанрови барока	**10**	Барокна музика	– повеже музичке облике са извођачким саставом; – разликује вокално-инструменталне и инструменталне облике до краја барока; – објасни настанак и развој опере и њен синкретички карактер; – звучно идентификује структуралне елементе опере (увертира, арија, речитатив, хор...)и њихову улогу; – објасни значај Глукове реформе за даљи развој опере;
Бечки класичари, опера, инструменти	**15**	Класицизам	– дефинише разлоге настанка комичне опере; – – изводи музичке примере користећи традиционалне и/или електрон ске инструменте, глас и покрет; – уочава у свакој од епоха међусобну повезаност музичке уметности са другим уметностима; – објасни како је музика повезана са дисциплинама ван уметности (музика и политика/друштво; технологија записивања, штампања нота; физичка својства инструмената; темперација и заједничко свирање);

				– изрази доживљај музике језиком других уметности (плес, глума…); **– објасни улогу свих актера у презентацији музичког дела/жанрова;** **– користи могућности ИКТ-а (коришћењем матрица, караоке програма, аудио снимака) за самостално истраживање, извођење и стваралаштво;** **– критички просуђује утицај музике на здравље;** **– поштује правила музичког бонтона.**

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Користи знања о музици у разумевању савремених догађаја, историје, науке, религије, уметности и сопствене културе и идентитета. Заступа одговоран однос према традицији свог народа и других култура а културолошке разлике сматра предностима што користи у развијању идеја и сарадњи. Искуства и вештине у слушању и опажању приликом индивидуалног и групног извођења примењује у комуникацији са другима. Развија естетске критеријуме према музичким и вредностима уопште и отворен је према различитим уметничким садржајима. Своја осећања, размишљања, ставове изражава на креативан и конструктиван начин што му помаже у остваривању постављених циљева.

СПЕЦИФИЧНЕ ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Ученик користи језик музике за изражавање својих осећања, идеја и комуникацију са другима. Кроз познавање музичког језика и стилова, ученик увиђа везу музике са догађајима у друштву и доприноси њиховом обликовању. Ученик у свакодневном животу примењује стечена музичка искуства и знања и истражује могућности ИКТ-а за слушање, стварање и извођење музике. Уважава и истражује музичке садржаје различитих жанрова, стилова и култура. Доприноси очувању и развоју музичке културне баштине. Има критички став према музици и њеном утицају на здравље. Прати и учествује у музичком животу заједнице и изражава критичко мишљење са посебним освртом на улогу музике у друштвеним дешавањима. Испољава и артикулише основне елементе музичког укуса.

Ликовна култура

Први разред Гимназије

Разред **Први**
Годишњи фонд часова **37 часова**

Циљ учења *ликовне културе* је оспособљавање за комуникацију и развијање креативности и одговорног односа према очувању културе и уметничког наслеђа свог и других народа.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Ученик свесно опажа и тумачи разноврсне визуелне и аудиовизуелне информације са којима се среће. Повезује нова сазнања са претходно стеченим знањем и искуством у смислене целине и истражује њихову примену у различитим ситуацијама. Користи разноврсне подстицаје за развијање креативних идеја. Бира најефикаснији начин да изрази своја запажања, идеје, имагинацију, искуство, естетске доживљаје, осећања и позитивне ставове. Препознаје своје потребе и способности, развија самопоуздање и самопоштовање и мотивисан је да се континуирано усавршава. Комуницира испољавајући разумевање и уважавање других и одговорно сарађује са другима. Разуме значај и улогу визуелне уметности у друштву, вредност сопствене културе и културе других народа и има одговоран однос према очувању културне баштине.

Основни ниво

На основном нивоу ученик има следеће компетенције: уважава различитости у опажању и доживљавању визуелних и аудиовизуелних информација. Разуме свакодневне визуелне и аудиовизуелне поруке. Самостално се изражава у одабраном медију и доприноси у заједничком раду. Разуме значај наслеђа културе свог и других народа.

Средњи ниво

На средњем нивоу ученик има следеће компетенције: уме јасно да пренесе другима свој доживљај визуелних и аудиовизуелних информација. Разуме садржаје уметничких дела и производа. Изражава се различитим медијима, самостално и у сарадњи са другима. Користи одабране садржаје као подстицај за стваралачки рад.

Укључује се у културни живот заједнице.

Напредни ниво

На напредном нивоу ученик има следеће компетенције: разуме значај и утицај визуелних садржаја у односу на контекст. Мотивисан је да континуирано развија естетичке критеријуме. Уме да преведе идеје и информације из једне форме у другу. Примењује одабране методе и поступке за развијање креативних идеја и стварање оригиналних радова. Доприноси очувању и неговању културног живота заједнице.

СПЕЦИФИЧНЕ ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Основни ниво

На основном нивоу ученик има следеће компетенције: испољава одговоран однос према себи и другима када преузима, модификује, објављује и коментарише визуелне и аудиовизуелне садржаје на интернету, друштвеним мрежама и у осталим видовима комуникације. Опажа и тумачи садржаје билборда, рекламних паноа, промотивних спотова, огласа на телевизији и интернету и друге визуелне и аудиовизуелне поруке са којима се свакодневно среће. Бира медиј и одговарајућу технику/апликацију којом најефикасније може да изрази своја запажања, идеје, имагинацију, искуство, естетске доживљаје, осећања и позитивне ставове, у самосталном и заједничком раду. Разматра значај наслеђа културе за национални идентитет, смањење сиромаштва, туризам и развој локалне и шире заједнице.

Средњи ниво

На средњем нивоу ученик има следеће компетенције: уме јасно да изрази своја опажања, тумачења и доживљај визуелних и аудиовизуелних информација, у усменој, писаној, визуелној или аудиовизуелној форми. Процењује свој доживљај уметничких дела поредећи исте теме, мотиве и поруке изражене различитим средствима и техникама визуелних уметности и различите теме, мотиве и поруке изражене истим средствима/материјалом. Уме да изрази запажања, идеје, имагинацију, искуство, естетске доживљаје, осећања и позитивне ставове различитим медијима, средствима и техникама визуелних уметности, самостално и у сарадњи са другима. Мотивисан је да истражује примену изражајних својства материјала, техника и принципа компоновања (дизајна). Самостално истражује различите изворе информација или наслеђе културе и користи одабрани појам, текст, визуелне, аудитивне и аудиовизуелне информације као подстицај за стварање оригиналног рада. Стекао је навику да прати и посећује догађаје културе у заједници.

Напредни ниво

На напредном нивоу ученик има следеће компетенције: тумачи значај и утицај визуелних садржаја на посматрача и друштво у односу на место, време, друштвене прилике, технолошки развој и културолошки оквир. Истражује форме уметничких дела кроз историју, њихове међусобне утицаје и утицај на савремену уметност и друштво. Пореди критеријуме за процену естетичких квалитета уметничких и неуметничких дела. Преводи визуелне садржаје у текстуалне и вербалне и текстуалне, вербалне, аудитивне и мисаоне садржаје у визуелне. Истрајан је у развијању техничких вештина у одабраном медију/дисциплини. Познаје начине помоћу којих уметници развијају креативне идеје, превазилазе стваралачку блокаду и проналазе подстицај за рад. Примењује научено у различитим ситуацијама које захтевају креативна решења. Активно доприноси очувању и неговању уметности и културе, као конзумент, промотер и/или учесник у уметничким дешавањима и пројектима.

Област/ Тема	**Број часова**	**Садржај**	**Исходи**
Односи	20	Уметност (*Зашто човек ствара уметност; Уметност и природа; Уметност и друштво; Уметност и наука; Уметност и технологија; Уметност у простору и времену; Уметност и религија; Уметност и кич...)*. Пропорције (*Човек и простор; Скулптуре у пленеру; Пејзаж и архитектура; Реални и имагинарни простор...)*. Стваралаштво **(***Уметник и његово дело; Уметничко дело и публика; Подстицај за стваралачки рад;*	-изражава своја интересовања и естетске доживљаје одабраним средствима и техникама; -користи уметничко наслеђе као подстицај за стваралачки рад; -обликује презентације усклађујући текст и слику; -образложи свој естетски доживљај археолошких налаза, уметничких дела, споменика културе и објеката у окружењу; -укаже на сличности, разлике и међусобни утицај уметности одређених култура, цивилизација

		Дизајн и функционалност...).	и периода; -користи, самостално, литературу и интернет за истраживање; -издваја кључне информације из текста и слике; -извештава о учешћу у одабраним дешавањима у уметности и култури излажући сопствене утиске и мишљење; -разматра значај и улогу културе и уметности у друштву; -предлаже обилазак одабраног споменика културе у земљи или иностранству.
Појаве	17	Ликовна дела (*Композиције; Изражајна средства визуелних уметности; Читање слике; Интеграција различитих уметности...)*. Наслеђе **(***Уметност кроз епохе; Утицај прошлих култура и остварења на савремени живот; Културна добра и туризам; Комерцијализација уметничких дела; Установе културе...).*	

Кључни појмови садржаја: уметност, пропорције, стваралаштво, ликовна дела, наслеђе.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програмска концепција се заснива на интеракцији три елемента (креативност, медијуми, садржаји), која води ка достизању исхода и развијању компетенција.

У првој колони табеле дати су исходи за крај разреда који се достижу учењем током целе школске године. На основу једног исхода могуће је осмислити више разноврсних задатака/активности. Исходи су достижни за сваког ученика.

У другој колони су називи тематских целина. Називи су осмишљени као општи појмови како би се наставницима олакшало планирање наставе.

У трећој колони су наведени, уместо садржаја, кључни појмови. У загради се налазе предлози тема који служе као подстицај наставнику (или тиму наставника) да осмисли своје теме.

Редослед целина, појмова, предложених тема, као и распоред појмова по целинама није фиксан. Наставник има слободу да одабере неизоставне садржаје, да осмисли теме, да одабере наставне технике, методе и поступке који ће на најефикаснији начин омогућити сваком ученику да достигне исходе. Померање фокуса са садржаја може се уочити и у формулацијама предложених тема које су довољно широке да се могу повезати са скоро сваким кључним појмом у свакој целини.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава се планира оквирно, јер је неопходно да се прилагођава интересовањима ученика, могућностима одељења, неочекиваним приликама и ситуацијама...

Приликом планирања наставе и учења наставник полази од сврхе гимназије. Како гимназија не припрема ученике да буду уметници, наставник не треба да се фокусира на квалитет ликовног рада, већ на развијање креативних и иновативних идеја. Зато јеважно да се осмисле активности које омогућавају ученицима да развијају свест о процесу долажења до креативних идеја. Наставник као пример може да понуди причу о томе како су стварали познати уметници, шта их је мотивисало да дођу до неке идеје, али осим приче, потребно је и применити неку од техника за развијање креативних идеја. Такође, фокус није на оспособљавању ученика да изврше формалну анализу уметничког дела или да пишу ликовне критике. Много је важније знање о самом процесу анализе, због чега се то ради, где се може применити... Када је реч о принципима компоновања, фокус је на развијању опажања и примени принципа у свакодневном животу, затим, у изради презентација, у ликовном изражавању...

Учење о уметности није фокусирано на меморисање података, већ на подстицање ученика да размишљају, доживљавају уметничка дела, да разумеју појаве и промене у уметности, да аргументовано образлажу своје ставове и утиске, да повезују оно што уче са савременим животом... У складу са тим, појмови и теме само су подстицај за размишљање, истраживање и развијање знања, вештина и ставова током целог школовања. На пример, од ученика првог разреда не треба очекивати одговор на питање шта је уметност, већ их треба усмерити да сваке године трагају за одговором, у складу са богаћењем сопственог искуства и сазнања. Приликом смишљања тема и активности потребно је размислити о томе која знања су заиста неопходна ученицима гимназије и зашто. Поједина знања су важна за живот у савременом свету. На пример, знање о потенцијалу археолошких локалитета и налаза, споменика културе, музеја и културних манифестација за развој туризма и смањење сиромаштва. Нека чињенична знања су неопходна да би ученик могао да се укључи у активности које подстичу размишљање и формирање ставова. На пример, ученик не може да разматра факторе који су утицали на положај уметника, улогу уметности и промене у уметности уколико не зна кључне чињенице о друштвеним приликама и карактеристикама уметности дате епохе. Поједина знања су сувишна. На пример, знање о професионалним ликовним техникама које ученици не могу да примене ни у школи ни код куће, датум рођења уметника, количина материјала која је утрошена за израду неког споменика...

Истовремено са планирањем тема наставник планира начин реализације, односно задатке и активности за ученике и бира најефикасније методе које су фокусиране на подршку целовитом развоју ученика (а не на обраду садржаја теме). На пример, за ученике је далеко корисније да сами истражују податке о египатским пирамидама и да размењују сазнања на часу, него да наставник предаје о пирамидама. Уметничка дела подстичу развијање идеја уколико се примене одговарајући поступци. На пример, ако се од ученика тражи да један сегмент уметничке слике искористе као подстицај за обликовање скулптуре, једну скулптуру као подстицај за дизајнирање ципела, музичко дело као подстицај за цртање графита и сл. Утицај античке архитектуре и уметности може се уочити у градовима, па наставник може да испланира обилазак неког града и потрагу за траговима прошлости које ће ученици фотографисати... могућности су бројне.

Треба имати у виду време и окружење у коме ученици живе и повезати теме са оним што је ученицима блиско и што их заиста интересује. На пример, уколико ученике интересује мода, наставник може у једној презентацији да прикаже промене у моди током историје или да покрене разговор и истраживање о дизајну, ауторским правима, комерцијализацији уметничких дела и сл.; уколико ученике занима како да зараде новац, наставник може да покрене истраживање о томе ко је финансирао уметност кроз историју, због чега је наслеђе културе и уметности важно за смањење сиромаштва, како слика, звук и текст могу да утичу на свест потрошача и сл. Прилагођавање наставе ученицима подразумева одређени степен импровизације, а програм додатно подржава креативност наставника.

Исходи који су наведени у табели нисуједини исходи које ученици достижу у току године. Ученици ће достићи још неке вредне исходе, које није могуће пројектовати као обавезне за све, јер зависе од индивидуалних способности ученика, одабраних тема и метода рада.

II. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење и вредновање се врши у складу са препорукама за праћење и вредновање датим у *Општем упутству за остваривање програма наставе и учења обавезних предмета*.

Елементи за праћење напредовања ученика су:

1) напредовање у комуникацији (у визуелном, вербалном и писаном изражавању);

2) напредовање у раду са подацима (визуелним, текстуалним и аудиовизуелним);

3) напредовање у развијању и примени идеја;

4) напредовање у развијању позитивних ставова.

У настави *ликовне културе* углавном није могуће мерити и објективно проценити напредак и постигнућа, нарочито када се процењује напредовање у развијању стваралачког мишљења и естетички квалитети ликовног рада. Међутим, могуће је поставити неке захтеве. На пример, када ученици раде презентације, постављају се прво неки основни захтеви (*5-7 слајдова, прикажите само кључне текстуалне и визуелне информације*), затим, у старијим разредима се тражи више (*безсерифна слова, контраст који не замара очи...*). Исто важи и за организацију ликовне композиције, за рад у тиму, за комуникацију на друштвеним мрежама (коју наставник не може увек да прати, али може са ученицима да анализира позитивне и негативне примере), за цртање у апликативном програму... Ове захтеве није могуће предвидети програмом, јер се постављају у складу са природом задатка који осмишљава наставник. СОЛО таксономија може да буде од помоћи наставнику када одређује захтеве по разредима. Никако није добро тражити од ученика готов продукт, а да претходно нису постепено увођени у процес.

Исходи	**Међупредметне компетенције**
Користи различите технике и савремену технологију у креативном раду;	Естетичка компетенција, Решавање проблема, Дигитална компетенција, Компетенција за целоживотно учење.
Користи идеје и иновације у уметности као подстицај за стваралачки рад;	Естетичка компетенција, Решавање проблема, Рад са подацима и информацијама, Комуникација, Компетенција за целоживотно учење
Реализује више решења истог ликовног проблема;	Естетичка компетенција, Решавање проблема, Предузимљивост и оријентација ка предузетништву
Реализује радове истражујући међусобне утицаје елемената и принципе компоновања;	Естетичка компетенција, Решавање проблема, Рад са подацима и информацијама, Комуникација
Уважава етичка, здравствена и сигурносна правила у развијању и реализовању ликовних идеја;	Решавање проблема, Одговоран однос према здрављу, Одговоран однос према околини, Одговорно учешће у

	демократском друштву
Користи податке из литературе и са интернета за истраживачке и пројектне задатке;	Рад са подацима и информацијама, Комуникација, Компетенција за целоживотно учење
Презентује на различите начине резултате истраживачког и пројектног рада;	Рад са подацима и информацијама, Комуникација, Предузимљивост и оријентација ка предузетништву, Компетенција за целоживотно учење
Дискутује о сличностима и разликама у култури, историјским стиловима, идејама и начинима изражавања водећих уметника;	Естетичка компетенција, Комуникација, Рад са подацима и информацијама, Компетенција за целоживотно учење, Одговорно учешће демократском друштву
Пише есеје и приказе уметничких дела и изложби употребљавајући стручне термине и исказујући своје доживљаје и мишљење;	Естетичка компетенција, Рад са подацима и информацијама, Комуникација, Компетенција за целоживотно учење, Одговорно учешће демократском друштву
Прави, самостално или у сарадњи са другима, планове које споменике и институције културе и уметности може посетити приликом путовања;	Естетичка компетенција, Рад са подацима и информацијама, Комуникација, Одговорно учешће у демократском друштву, Компетенција за целоживотно учење
Дискутује о томе како уметничка баштина доприноси очувању националног идентитета и развоју друштва;	Естетичка компетенција, Рад са подацима и информацијама, Комуникација, Одговорно учешће у демократском друштву, Компетенција за целоживотно учење
Извештава о посетама или учешћу у дешавањима у институцијама културе (радионице, акције...).	Естетичка компетенција, Рад са подацима и информацијама, Комуникација, Одговорно учешће у демократском друштву, Компетенција за целоживотно учење

Начин остваривања принципа, циљева и исхода образовања и стандарда образовних постигнућа
Општи принципи образовања и васпитања

Индивидуализацијом наставе програм се у великој мери прилагођава ученику, без обзира на предиспозиције и таленат.
Настава се организује кроз обраду наставних садржаја и практичних ликовних вежби, као и упућивања ученика на самостално истраживање, рад у пару или у групи. Оцењивање се врши у складу са оствареностима исхода, ангажовањем и активношћу ученика и праћењем напредовања ученика.
Кроз упознавање са ликовном уметности негује се отвореност, сарадња, толеранција, свест о културној и цивилизацијској повезаности у свету, посвећеност основним моралним вредностима, вредностима правде, истине, солидарности, слободе, поштења и одговорности.
Предмет ликовне културе усмерен је на развој Естетске компетенције, али и ствара услове и за развој других компетенција;
Обезбеђује демократичност кроз поштовање потребе ученика да у складу са својим сензибилитетом изрази и своје интелектуалне, естетске и емотивне вредности и ставове и уважи вредности осталих учесника али и да прихвати обавезе и одговорности;
Идентификацији, праћењу и подстицању талентованих и даровитих ученика уз обезбеђивање услова кроз часове допунског и додатног рада, ваннаставних активности као и кроз индивидуализацију на часовима редовне наставе, и прилагођавањем задатака имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања и установама.
Настава ликовне културе методички је усмерена на сарадњу са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања.

Циљеви образовања и васпитања
Кроз наставу ликовне културе, негује се развој креативног и оригиналног мишљења појединца, развија се сензибилитет и осећајност, осећај за лепо, развија се перцепција и имагинација, као и критичко мишљење, вредновање и доношење вредносних процена, негује се мануелна способност занатског и техничког рада кроз вежбе. Што је подршка у целовитом развоју ученика.
Обрадом садржаја из области ликовне културе подстиче се интелектуални, емоционални, социјални, морални развој сваког ученика у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;
Упознавањем ученика са вредностима унетим у уметност различитих периода и стилова и кроз вежбе ликовног изражавања ученик развија свест о себи, стваралачким способностима, критичко мишљење, мотивацију за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;
Упознавањем са различитим професијама, занимањима и занатима везаним за област културе и ликовних уметности ученик се оспособљава за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;
Упознавањем и анализом вредности и идеја које се уче кроз садржаје предмета ликовне културе ученик развија позитивне људске вредности
Кроз заједничке пројекте на уређивању учионица, школског хола, постављању школске изложбе, и изради уметничких пројеката ученика, развија се осећање солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства;
Ученици су упућени на истраживање уметности различитих култура које су често удаљене и географски и временски и културолошки што доприноси развоју и поштовању расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранцији и уважавању различитости;

Упознавањем са споменицима културе и њиховим значењем и значајем развија се свест о сопственој култури и разноликости култура, подстиче се развој личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;

Исходи образовања и васпитања

Исходи образовања и васпитања су јасни искази о томе шта се од ученика очекује да зна, разуме и да је способан да покаже, односно уради након завршеног одговарајућег нивоа образовања и васпитања.

Исходи образовања и васпитања су основа за планирање, праћење и вредновање образовања и васпитања.

Исходи образовања и васпитања кроз предмет ликовне културе представљају способност ученика за:

-Прихватање практичног рада као могућности за стицање слободе у приступу увек новим стваралачким проблемима које намеће стварност;

-Схватање историјског и историјско-уметничког контекста дела, његовог постојања у времену и простору и његове форме која изражава друштвене, економске и културне особености разних епоха и народа;

-Схватање уметничког дела као самосвојне сложене структуре и јединствене целине;

-Развијање способности визуелног опажања и разумевања света око себе, као и његовог представљања у разним ликовним техникама и материјалима;

-Упознавање проблема попут проблема светлости и сенке и односа боја, мотива у ликовним уметностима као и уметничким делима;

-Уграђивање естетских вредности у практичан рад у свакодневном животу и у уобличавање своје околине;

-Развијање опажања и критичког односа према ликовним вредностима у свакодневном животу;

-Развијање активног односа према демократији и култури свог и других народа;

-Коришћење стечених знања као основе за даље материјално, лично и духовно богаћење.

Стандарди образовања и васпитања

Стандард образовних постигнућа ученика кроз предмет ликовне културе:

МЕДИЈИ, МАТЕРИЈАЛИ И ТЕХНИКЕ ВИЗУЕЛНИХ УМЕТНОСТИ

- разликује и користи (у свом раду) основне медије, материјале и технике (цртање, сликање, вајење) визуелних уметности
- изводи у свом раду дводимензионалне и тродимензионалне радове
- описује свој рад и радове других (нпр.исказује утисак)
- познаје и користи (у свом раду) основне изражајне могућности класичних и савремених медија, техника и материјала визуелне уметности
- образлаже свој рад и радове других (нпр.наводи садржај, тему, карактеристике технике...)
- познаје и користи (у свом раду) основне изражајне могућности класичних и савремених медија, техника и материјала визуелне уметности
- одабира адекватна средства (медиј, материјал, технику, поступак) помоћу кога ће на најбољи начин реализовати своју (одабрану) идеју

ЕЛЕМЕНТИ, ПРИНЦИПИ И САДРЖАЈИ (ТЕМЕ, МОТИВИ, ИДЕЈЕ...) ВИЗУЕЛНИХ УМЕТНОСТИ

- описује своје радове и радове других (нпр.исказује утисак)
- одабира адекватан садржај да би представио неку идеју или концепт
- образлаже свој рад и радове других (нпр.наводи садржај, тему, карактеристике технике...)
- одабира адекватна средства (медиј, материјал, технику, поступак) помоћу кога ће на најбољи начин реализовати своју (одабрану) идеју
- изводи радове са одређеном намером, користећи основне визуелне елементе и принципе да би постигао одређени ефекат
- користи тачне термине (нпр.текстура, ритам, облик...) из визуелних уметности (примерене узрасту и садржају) када образлаже свој рад и радове других
- уочава међусобну повезаност елемената, принципа и садржају на свом раду и на радовима других

УЛОГА, РАЗВОЈ И РАЗЛИЧИТОСТ ВИЗУЕЛНИХ УМЕТНОСТИ

- описује радове које уочава на уметничким радовима из различитих земаља, култура и периода
- зна да наведе различита занимања за која су стечена знања и вештине стечени учењем у визуелним уметностима (нпр.костимограф, дизајнер, архитекта...)
- познаје места и изворе где може да прошири своја знања везана за визуелне уметности (нпр.музеј, галерија, атеље, уметничка радионица...)
- зна неколико примера примене визуелних уметности у свакодневном животу
- лоцира одабрана уметничка дела у историјски и друштвени контекст
- анализира одабрана уметничка дела у односу на време настанка и према културној припадности (описује основне карактеристике, намеру уметника...)
- описује потребна знања и вештине који су неопходни у занимањима везаним за визуелне уметности
- користи друга места и изворе (нпр.библиотека, интернет...) да би проширио своја знања из визуелних уметности
- разуме међусобну повезаност и утицај уметности и других области живота.

Физичко и здравствено васпитање

Наставни предмет: **ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ**

Циљ учења наставног предмета:

Општи циљ:

- Циљ учења физичког васпитања је да ученик континуирано развија знања, физичке способности и моторичке вештине у складу са вредностима физичког вежбања, потребама за очување и унапређивање здравља и даљег професионалног развоја.

Посебни циљеви учења предмета:

- Подстицање раста и развоја и утицање на правилно држање тела (превенција постуралних поремећаја);
- Развој и усавршавање моторичких способности и теоријских знања неопходних самосгални рад на њима;
- Стицање моторичких умења (вештина) и теоријских знања неопходних за њихово усвајање;
- Проширење и продубљивање интересовања које су ученици стекли у основној школи и потпуније сагледавање спортске гране, за коју показују посебан

интерес;
- Усвајање знања ради разумевања значаја и суштине физичког васпитања дефинисаних општим циљем овог предмега (васпитно-образовног подручја);
- Мотивација ученика за бављење физичким активностима и формирање позитивних психо-социјапних образаца понашања;
- Оспособљавање ученика да стечена умења, знања и навике користе у свакодневним условима живота и рада.

Разред: **I – Гимназија; Природно-математички и друштвено-језички смер**
Годишњи фонд часова: 74
Недељни фонд часова: 2

Модул	**Број часова**	**Садржај**	**Исходи**
Здравствена култура и физичка активност, као основа за реализовање постављених циљева и исхода	10	- Вежбе обликовања (јачања, лабављење и растезање); - Вежбе из корективне гимнастике; - Провера стања моторичких и функционалних способности	- Препозна везе између физичке активности и здравља; - Објасни карактеристике положаја тела, покрета и кретања у професији за коју се школује и уочи оне, које могу имати негативан утицај на његов раст, развој; - Одабере и изведе вежбе обликовања и вежбе из корективне гимнастике, које ће превентивно утицати на могуће негативне утицаје услед рада у одабраној професији;
Развој моторичких и функционалних способности човека, као основа за реализовање постављених циљева и исхода;	8	-Вежбе снаге без и са малим теговима (до 4 кг.); - Трчање на 60 м и 100 м; - Трчање на 800 м ученице и 1000 м ученици; - Вежбе растезања (број понављања и издржај у крајњем положају), - Полигони спретности и окретности и спортске игре; - Аеробик;	- Именује моторичке способности које треба развијати, као и основна средства и методе за њихов развој; - Примени адекватна средства (изводи вежбе) за развој и усавршавање моторичких способности из: вежби обликовања, атлетике, гимнастике, пливања и спортских игара за развој: снаге, брзине, издржљивости, гипкости, спретности и окретности;

Усвајање знања, умења и вештина из спортских грана и дисциплина као основа за реализовање постављених циљева и исхода; - Атлетика; - Спортска гимнастика: (Вежбе на справама и тлу); - Спортска игра (рукомет); -Физичка, односно спортска активност: у складу са могућностима школе.	**56**	**АТЛЕТИКА** У свим атлетским дисциплинама треба радити на развијању основних моторичких особина за дату дисциплину; *Трчања:* Усавршавање технике трчања на кратке и средње стазе: - 100 м ученици и ученице; - 800 м ученици и ученице; - штафета 4 х 100 м ученици и ученице Вежбање технике трчања на средњим стазама умереним интезитетом и различитим темпом у трајању од 5 до 10 мин. Крос: јесењи и пролећни - 800 м ученице, - 1000 м ученици. *Скокови:* Скок удаљ техником увинућа Скок увис лећном *Бацања:* Бацање кугле, једна од рационалних техника (ученице 4 кг, ученици 5 кг). Спровести такмичења у одељењу, на резултат, у свим реализованим атлетским дисциплинама. **СПОРТСКА ГИМНАСТИКА: ВЕЖБЕ НА СПРАВАМА И ТЛУ** Напомене: - Наставник формира групе на основу умења (вештина) ученика стечених после основне школе: основни, средњи и напредни ниво - Наставник олакшава, односно	• Кратко опише основне карактеристике и правила атлетике, гимнастике и спортске гране - дисциплина које се уче; • Демонстрира технику дисциплина из атлетике и гимнастике (вежби на справама и тлу) које - поседује вештину, технику и тактику спортске игре као и вежбе из осталих програмом предвиђених садржаја • Детаљније опише правила спортске гране за коју показује посебан интерес - за коју школа има услове; • Објасни због којих је карактеристика физичког васпитања важно, да активно учествује у процесу наставе и да самостално спроводи одређен програм физичке и спортске активности; • Жели да се бави физичким, односно спортским активностима, пошто сагледава (детектује) позитивне карактеристике физичке и спортске активности - њихове позитивне утицаје на здравље, дружење и добро расположење; • Сагледа негативне утицаје савременог начина живота (пушење, дрога, насиље, деликвентно понашање) и буде свестан да је физичким, односно спортским активностима могуће предупредити негативне утицаје; • Комуницира путем физичких

		отежава програм на основу моторичких способности и претходно стечених умења ученика. *1. Вежбе на тлу* За ученике и ученице: - вага претклоном и заножењем и спојено, одразом једне ноге колут напред; - став на шакама, издржај, колут напред; - два повезана премета странце удесно и улево; - за напредни ниво премет странце са окретом за 180о и доскоком на обе ноге ("рондат") *2. Прескок* За ученике коњ у ширину висине 120 цм; за ученице 110 цм: - згрчка; - разношка - за напредни ниво: склонка *3. Кругови* За ученике /дохватни кругови/: - из мирног виса вучењем вис узнето, спуст у вис стражњи, издржај, вучењем вис узнето, спуст у вис предњи. За ученице /дохватни кругови/: - уз помоћ суножним одскоком наскок у згиб, њих у згибу /уз помоћ/; спуст у вис стојећи *4. Разбој* За ученике /паралелни разбој/: - из њиха у упору, предњихом саскок са окретом за 180° (окрет према притци); - њих у упору, у зањиху склек,	односно спортских активности са својим друговима и ужива у дружењу и контактима; • Доводи у везу свакодневни живот и способност за учење и практичан рад са физичким, односно спортским активностима и правилном исхраном; • самостално бира физичку, односно спортску активност и изводи је у окружењу у коме живи; • Објасни да покрет и кретање, без обзира на то којој врсти физичке, односно спортске активности припада, има своју естетску компоненту (лепота извођења, лепота доживљаја); • Ужива у извођењу покрета и кретања; • Наводи основне олимпијске принципе и примењује их на школским спортским такмичењима и у слободном времену; • Препозна нетолерантно понашање својих другова и реагује на њега, шири дух пријатељства, буде истрајан је у својим активностима. • Се правилно односи према окружењу у коме вежба, рекреира се и бави се спортом, што преноси у свакодневни живот; • Учествује на школском такмичењу и у систему школских

		предњихом упор, зањих у упору, у предњиху склек За ученице /двовисински разбој или једна притка вратила/: наскок у упор на н/п, премах једном ногом до упора јашућег, прехват у потхват упорном руком (до предножне) и спојено одножењем заножне премах и саскок са окретом за 90° (одношка), завршити боком према притци. *5. Вратило* За ученике /дохватно вратило/: - суножним одривом узмак; ковртљај назад у упору предњем; саскок замахом у заножење (зањихом). *6. Греда* За ученице /висока греда/: - залетом и суножним одскоком наскок у упор, премах одножно десном; окрет за 90°, упором рукама испред тела преднос разножно; ослонцем ногу иза тела (напреднији ниво: замахом у заножење) до упора чучећег; усправ, усправ, ходање у успону са докорацима, вага претклоном, усклон, саскок пруженим телом (чеоно или бочно у односу на справу) 7. Коњ са хватаљкама За ученике: - премах одножно десном напред замах улево, замах удесно, замах улево и спојено премах левом напред; премах десном назад, замах улево, замах удесно и спојено одножењем десне, саскок са окретом за 90о улево	спортских такмичења.

		до става на тлу, леви бок према коњу. Школско такмичење (одељење, школа): актив наставника физичког васпитања бира справе на којима ће се ученици такмичити. За напредније ученике: састави из система школских спортских такмичења и учешће на вишим нивоима школских такмичења. Минимални образовни захтеви: За ученике: наставни садржаји из програма вежби на тлу, прескока, једне справе у упору и једне справе у вису; За ученице: наставни садржаји из програма вежби на тлу, прескока, греде и двовисинског разбоја. **СПОРТСКА ИГРА (рукомет)** • Понављање и учвршћивање раније обучаваних елемената игре; • Даље проширивање и продубљавање техничко-тактичке припремљености ученика у складу са изборним програмом за дату игру. На основу претходних умења у техници и тактици наставник планира конкретне садржаје из спортске игре; • Актив наставника, према програму који сам доноси (из програма трећег разреда (програм по избору ученика) у складу са могућностима школе, организује наставу за коју ученици покажу посебно интересовање; • Препорука: уколико је могуће, организовати наставу пливања	

		(посебно обуку за непливаче).	

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине које су ученику потребне за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене потребно више времена, активности и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. На ставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика. Током реализације часова физичког васпитања давати информације о томе које вежбе позитивно утичу на статус њиховог организма, с обзиром на карактеристике њихове професије, а које негативно утичу на здравље. Ученици који похађају трогодишње стручне школе далеко су више оптерећени у редовном образовању практичном и теоријском наставом од осталих ученика; Због тога је физичко васпитање, у овим школама, значајно за активан опоравак ученика, компензацију и релаксацију с обзиром на њихова честа статичка и једнострана оптерећења. Теоријска знања из области физичких активности су од великог значаја за укупним бављењем физичким вежбама.

II Оставаривање наставе и учења

- Садржаји програма усмерени су на:
- развијање физичких способности;
- спортско-техничко образовање;
- повезивање физичког васпитања са животом и радом.

У колико се укаже потреба, садржај програма се прилагођава како би се избегле негативне последице по здравље деце.Настава се реализује у циклусима који трају приближно 10-12 часова (узастопних). Наставнику физичког васпитања је остављено да, зависно од потреба, прецизира трајање сваког циклуса, као и редослед њиховог садржаја.

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, доношење опреме, понашање ученика на часу, уважавање гледишта других ученика, однос према раду, способност примене практичног знања у конкретним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

праћење остварености исхода;

васпитни део(доношење опреме, дисциплина на часу);

образовни део (практичне вештине);

активности ученика на часовима;

IVМеђупредметне компетенције

Компетенцију за целоживотно учење

Комуникацију

Решавање проблема

Сарадњу

Одговоран однос према здрављу

6) Одговоранодност према околини.

Кроз наставни садржај Физичког васпитања реализују се и **општи принципи образовања и васпитања.**

Наставни предмет Физичко васпитање омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација и нових антрополошких достигнућа ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области физичког развоја. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну практичну наставу, допунску или додатну наставу, секције, ванаставне активности (крос, фер плеј манифестације), као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног

унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем.
У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:
-идентификацији,праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;
-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;
-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.

Кроз наставу Физичког васпитања реализоваће се и **циљеви образовања и васпитања.**

Кроз активности на практичној настави, води се рачуна о развијању и практиковању здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности у раду. Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику,правилно усвајање ,дигиталне компетенције (коришћење дигиталних алата за унапређење практичног вежбања),..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања.Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик ће умети да пронађе и асимилује нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.
Примењујући индивидуалани рад или групне активностикод ученика ће доћи до поспешењаразвоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;

Кроз наставу Физичког васпитања остариће се и **исходи образовања и васпитања.**

Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз практичан рад, вежбе у којима ће ученици показати да ли примењују нова сазнања. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз практичан рад, аналитички и синтетички разложе вежбу, дају идеје, изразе своја мишљења кроз чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се дају начини решавања одређених тактичких задатака и на основу конкретизованог решења ученик покушава да пронађе нове приступе.; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других;

У решавању задатака, ученик треба да зна да примени логичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који му се јављају.
Треба да зна шта је дозвољено, а шта не. Да зна како да се понаша и приступа одређеним садржајима, јер на тај начин чува и себе и друге другима.
Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз стручно усавршавање и похађањем семинара из области:;
- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;
- Поучавање и учење-К2;
- Подршку развоју личности ученика-К3;
- Комуникацију и сарадњу-К4.
Улога наставника вишеструка, јер треба да:
- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;
- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима. Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

II. Изборни програми

Грађанско васпитање

Садржина Школског програма

Наставни предмет: Грађанско васпитање

Образовни профил: Средња школа

Разред: 1.

Годишњи фонд часова: 37

Циљ учења наставног предмета Грађанско васпитање је да ученик, изучавајући различите друштвене појаве и процесе, постане свестан својих права и одговорности, осетљив за потребе појединаца и заједнице и спреман да активно делује у заједници уважавајући демократске вредности.
По завршетку програма ученик ће бити у стању да:
– исказује поштовање, брани и афирмише људска права, демократију и владавину закона;
– критички разматра питања безбедности младих и процеса
глобализације и доводи их у везу са поштовањем људских
права;
– својим понашањем не угрожава своју и туђу безбедност;
– препозна ситуације угрожености нечијих права и проактивно делује;

– критички разматра утицај медија на безбедност младих и процес глобализације са аспекта поштовања људских права;
– проналази релевантне и поуздане изворе информација на којима заснива своје ставове о безбедности младих и процесу глобализације;
– у комуникацији активно слуша друге и дискутује аргументима.

Област/Тема	**Број часова**	**Садржај**	**Исходи**
БЕЗБЕДНОСТ МЛАДИХ	15	Увод у програм. Безбедоносне претње, ризици, изазови за младе. Последице угрожене безбедности младих. Да ли је наше друштво безбедно? Како млади могу да се заштите од небезбедних ситуација? Породица као безбедно или небезбедно место за младе. Школа као безбедно или небезбедно место за младе. Друштвене мреже као безбедан или небезбедан простор за младе. Која се права младих угрожавају у ситуацијама које нису безбедне? Безбедност младих некада и сад. Има ли разлике? Какав је утицај медија на безбедност младих? Ко је одговоран за безбедност младих?	На крају часа, ученик ће бити у стању да: учествује у доношењу правила понашања у групи и поштује их; препозна појаве које угрожавају безбедност младих; повезује угрожавање права младих са угрожавањем њихове безбедности; процени када му треба помоћ јер му је угрожена безбедност и зна коме да се обрати; понаша се на начин којим се не угрожавају ни сопствена ни туђа безбедност; предлаже активности које доприносе
ГЛОБАЛИЗАЦИЈА	22	Шта је глобализација? Које су њене вредности? У којим све областима живота се одвијају процеси глобализације. Предности и недостаци глобализације. Како мале државе као што је наша,	

		могу сачувати идентитет у глобалном друштву? Економска фокусираност глобализације насупрот социјалним и политичким правима. Међузависност глобализације и остварености људских права. Глобализација и проблем концентрације новца и моћи код малог броја људи. Улога медија у процесу глобализације. Да ли је могућа глобализација без медија? Глобализација и потрошачко друштво. Најпознатији светски брендови и њихове поруке младима. Каква је улога међународних организација у процесу глобализације (УН, ЕУ, Савет Европе, УНИЦЕФ, УНЕСКО, СТО, ММФ, Светска банка)? Култура, спорт, уметност и процес глобализације. Који су аргументи антиглобалистичког покрета и за шта се он залаже?	повећању безбедности младих; критички разматра утицај медија на безбедност младих; објасни на примеру процесе глобализације; критички разматра предности и недостатке глобализације; повезује процесе глобализације са степеном остварености људских права; објасни на примеру улогу међународних организација у процесу глобализације; критички разматра утицајмедија у процесу глобализације; наведе основне захтеве антиглобалистичких покрета.

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

Изборни програм *грађанско васпитање* ученици могу похађати у сва четири разреда гимназије. Он, као и други изборнипрограми, доприноси остваривању општих исхода образовања и васпитања и развоју кључних и међупредметних компетенција.

Програм доприноси развијању *Кључних компетенција за целоживотно учење*: комуникација на матерњем језику, комуникација на страном језику, учење учења, друштвене и грађанске компетенције, културолошка освешћеност и изражавање.
Програм доприноси развијању *Општих, међупредметних компетенција*: компетенција за целоживотно учење, одговорно учешће у демократском друштву, комуникација, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција. То се постиже на тај начин што ученици путем истраживачког и пројектног рада остварују исходе који су дати на нивоу теме и целог програма.
Ослонац за остваривање програма представља опште упутство које се односи на све изборне програме, као и упутство које изражава специфичности програма грађанског васпитања. У првом разреду програм садржи две теме које су прилагођене узрасту и интересовањима ученика, односно прате актуелна дешавања у животу младих и у свету који их окружује. Програм је тако конципиран да одговара ученицима са различитим искуством у похађању *грађанског васпитања*. То значи да га могу успешно похађати и ученици који се први пут сусрећу са овим изборним програмом, као и они којима је то пета или девета година како га изучавају. Теме пружају велике могућности за истраживачке активности и осмишљавање пројеката. За сваки од њих понуђено је више тема које наставник може допунити још неким јер постоје многи
аспекти из којих се појам безбедности младих и процес глобализације могу посматрати. Предложене теме омогућавају да се сваки
програм посматра не само из различитих углова већ и из различитих перспектива: временске (некад–данас–сутра) и просторне (локално–глобално). Ослонци за рад на било којој теми су кључна питања образовања за демократију – људска права, право и праведност, одговорност, грађанска иницијатива и међузависност различитих утицаја. У овом концепту *грађанског васпитања* питања комуникације, сарадње и решавања конфликата немају статус теме али наставник све време води ученике кроз теме имајући у виду
ове компетенције које се постепено развијају. Свака дискусија је прилика да се ученици подстичу на активно слушање, аргументовање, нападање проблемаа не на особе, као и на друге вештине конструктивне комуникације.
Након избора теме којом ће се бавити, ученици, организовани у мање групе, треба да испланирају истраживање које не мора да буде велико и сложено али треба да буде реално изводљиво и да садржи потребне кораке. У истраживачким активностима ученици ће у највећој мери користити стандардне технике друштвених наука као што су прикупљање података, посматрање, интервјуисање,
анкетирање, биографска метода, студија случаја, рад на тексту, испитивање ставова, анализа података или понашања.Наставник ће помоћи ученицима да, уколико буде потребно, припреме различите чек-листе или једноставне инструменте за испитивања знања, ставова и вредности, као и да на одговарајући начин обраде добијене податке. Начин на који ће ученици реализовати истраживање у великој мери је повезан са темом коју су изабрали. Ако се, на пример, ученици определе за тему „Да ли је наше друштво безбедно?” могу је истраживати на следећи начин: прва група се може бавити прикупљањем података о броју младих у нашој земљи чија је безбедност током претходне године била угрожена – на пример, бројем настрадалих у саобраћају; друга група може да прикупља одговарајуће податке из земаља у окружењу, а трећа група може да
припреми упитник којим ће испитивати мишљење вршњака о безбедности младих у саобраћају у нашој земљи у односу на земље
у окружењу. Следећи корак је упоређивање добијених података и извођење закључака. Све наведено може се истраживати и из перспективе некад и сад ради сагледавања повећања или смањивања нивоа безбедности младих у саобраћају. Уколико се група определи да испитује да ли је школа безбедно место, то може урадити у сарадњи са стручном службом школе и прикупити потребне информације о томе колико је и каквих инцидената било у школи, на пример, у току претходне године, који су на било који начин утицали на безбедност ученика и који је степен остварености њихових права. Добијени подаци се могу квантитативно и квалитативно обрадити. Као додатак тим подацима може се обавити интервју са ученицима који су били укључени у инциденте. Група, која се определи за истраживање електронског насиља и безбедности на мрежи, може да осмисли кратки упитник који ће ученици попуњавати анонимно ради утврђивања колико је њих и на који начин било узнемиравано путем интернета и која су им права тиме била угрожена. Наставник подстиче ученике да осмишљавају што разноврсније начине истраживања теме и да развијају критички однос према добијеним подацима, пре свега у смислу њихове тачности. Међутим, без обзира коју тему обрађивали и на који начин, свака мала група на крају припрема извештај и презентује резултате
целој групи. На основу тих презентација развија се дискусија са циљем одабира резултата који је најинтригантнији или најподобнији за следећи корак –

припрему пројекта. У зависности од величине групе, може се радити један или два пројекта у оквиру теме. Наставник води рачуна да се мале групе за истраживање и пројекат не формирају на основу личних преференција, већ да сваки ученик што више сарађује са свима у различитим активностима. Треба имати у виду да се програм реализује у групи састављеној
од ученика који се међусобно не познају и да је потребно извесно време да се створи групна кохезија. Код осмишљавања пројекта ученицима је потребна помоћ и подршка наставника, како би избегли проблем „широко" постављених циљева који самим тим постају тешко остварив. Имајући у виду природу изборног програма, највероватније ће многи пројекти бити усмерени ка организовању неке акције. На пример,
ученици који су се определили да истражују на који начин се чува идентитет малих држава у свету глобализације, могу осмислити пројекат чији је циљ афирмисање очувања српског језика, промовисање куповине домаћих производа, залагање за покретање школске/локалне радио-станице која би емитовала домаћу музику младих неафирмисаних група... Пројекат може имати за циљ и организовање трибине, снимање едукативног двоминутног филма или прављење изложбе. Теме пружају велике могућности да се сарађује са ученицима који похађају друге изборне програме. На пример, може се осмислити заједнички пројекат који повезује тему глобализација из *грађанског васпитања* и загађеност ваздуха и вода у *образовању за одрживи развој*.
Без обзира какви су ефекти пројекта, ученици треба кроз рад на њему да овладају свим његовим сегментима од одабира проблема, преко дефинисања циља до провере остварености циља.
Ученике треба охрабривати да превазилазе тешкоће које ће им се
појавити у раду, да проблеме решавају сарадњом и да све време документују свој рад.

Увод у програм

Пример за подстицај

Група радника који месецима не добијају плату за свој рад штрајкује на улици и омета саобраћај. Због њиховог штрајка Хитна помоћ не успева благовремено да стигне до пацијента који умире.Уводне активности треба спровести путем вођеног разговора чији је циљ да се ученици упознају са програмом и начином рада.
У разговору се могу користити следећа питања која се односе на утврђивање знања и ставова ученика о важним питањима образовања за демократију: Шта једно друштво чини демократским?
Да ли је могуће остварити нечија права не угрожавајући права
других? Да ли су право и праведност исто? Шта грађанина чини грађанином? Како се постаје грађанин? Има ли смисла грађанско васпитање у школи? Има ли смисла покретање грађанских акција?
На основу чега знамо да ли је наша група демократска? Којих правила у раду ћемо се придржавати да би свима било добро?
Тема: **БЕЗБЕДНОСТ МЛАДИХ**
Једна од приоритетних области *Националне стратегије за младе* за период од 2015. до 2025. године јесте безбедност младих.
Тиме се потврђује схватање да млади, као група у друштву, имају специфичне безбедносне потребе и проблеме који захтевају посебан приступ. Као области од највећег безбедносног значаја препознате су: здравље, еколошка безбедност, насиље, безбедност у
саобраћају, безбедност на интернету, ванредне ситуације. Угроженост безбедности младих се директно доводи у везу са степеном остварености њихових права. Одговорност за безбедност младих имају сви, од државе, различитих институција, организација, установа до сваког појединца.

Посебно је важно да млади сами брину о сопственој безбедности и безбедности својих вршњака. КОМС,
Кровна организација младих Србије, бави се планирањем и организовањем различитих активности које имају за циљ едукацију младих како да штите своју и туђу безбедност. У раду на овој теми може се користити књига Безбедоносна култура младих, издавач Драганић (2006.), која је резултат рада на пројекту из ове области Министарства просвете и спорта.

Примери за подстицај

Страдање младих у саобраћају

Млади у Србији чине око 23% погинулих у саобраћајним незгодама. Свако четврто погинуло лице у саобраћају је млада особа.
Млади, посебно мушкарци, имају највећи ризик да смртно страдају у саобраћају, од припадника свих других старосних група. Највећи ризик за младе је њихова физичка и емоционална незрелост,
као и неискуство. Млади најчешће страдају викендом, у ноћним
сатима, пред зору, непоштујући саобраћајна правила, возећи неприлагођеном брзином, услед вожње под дејством алкохола као и због не коришћења појасева.
Најважнији предлози измена и допуна Закона о безбедности саобраћаја које треба да допринесу смањивању саобраћајних незгода у којима су учесници млади су: продужење рока важења пробне возачке дозволе на две године особама које су положиле
возачки испит са навршених 19 година и продужење периода забране управљања моторним возилима од 23 сата увече до 6 сати
ујутру.

Пожар у кафићу

У Новом Саду се 2008. године у кафићу Лаунџ десио пожар у коме је осморо младих људи изгубило живот од гушења отровним димом. Том приликом, само породица Пекић изгубила је и сина и кћерку. У тренутку несреће у кафићу је било много више људи него што то простор дозвољава за безбедан боравак младих. За изазивање пожара оптужена су два власника локала али је суд и
државу Србију прогласио одговорном јер, за све време рада кафића, који је имао дозволу, није извршена ни једна обавезна контрола о заштити од пожара.
Пожар је касно идентификован, јер се у кафићу пушило и било је пуно дима, а када је примећен, настала
је паника и људи нису успели да изађу због стампеда који се створио. Кафић није имао обележен пут у случају пожара, што је за
такве локале обавезно.

Млади и насиље

Насиље младих људи представља један од највидљивијих облика насиља у друштву. Нема заједнице, колико год била богата или сиромашна, урбана или рурална, која је имуна на разорне последице овог насиља. Широм света су млади свакодневно
и починиоци и жртве насиља на улицама, стадионима, у школама и у кафићима. Током прошле деценије главни узроци смрти
адолесцената нису више били природни, већ су то постале нена мерне повреде и насиље. Његове последице су видљиве не само
по броју смрти, болести и инвалидности, већ се одражавају и на квалитет живота. Проблем насиља младих не може се посматрати изоловано од других проблема у вези са ризичним понашањем.
Статистички подаци указују да је око 65% свих убистава младих повезано са употребом алкохола и дроге, без обзира да ли је реч о
починиоцу или жртви.

Трафикинг

Процењује се да је 80% младих свакодневно на интернету, 90% младих има профил на Фејсбуку, а просечни корисник ове мреже има више од 400 „пријатеља”. Ово су неки од налаза најновијег истраживања о коришћењу интернета у Србији. Многи млади користе интернет за информисање, за забаву, дружење али има и оних који су упали у замку трафикинга на сајтовима, најчешће маскиран у виду веома примамљивих понуда за добро плаћен посао у иностранству. Посетиоцима ових сајтова нуди се могућност да, без много формалности, добију посао. Озбиљност понуде се притом обично документује лажним уговорима и гаранцијама, не би ли све изгледало крајње уверљиво и веродостојно. Жртва на сајту попуњава формулар–пријаву са детаљним информацијама о свом материјалном, породичном и здравственом статусу, чиме у потпуности открива свој профил. Затим добија препоруку да о томе никоме не говори под изговором великог интересовања за добар посао. Жртве трафикинга најчешће су особе у узрасту од 16 до 22 године, са ниским материјалним и социјалним статусом породица из којих потичу. Они увек завршавају као јефтина радна снага у иностранству, где су, лишени пасоша и новца, приморани да се баве или проституцијом или тешким физичким радом који није плаћен. Даљим директним уценама и застрашивањима, жртве трафикинга постају дугорочни робови.

Тема: **ГЛОБАЛИЗАЦИЈА**

Глобализацију треба посматрати као процес „смањивања” света и његовог повезивања у целину са свим позитивним и негативним последицама. Тај процес је последица развоја науке, савремене технологије, тржишне економије, ширења демократије. Глобализација је омогућила слободно кретање капитала, робе, информација и људи, кроз ширење и укидање граница. Како је то процес који се појављује у различитим областима живота, ученици имају многе могућности да се баве истраживањем ове теме. Глобализација се може посматрати у области привреде, технологије, универзалних вредности, културе, животне средине, спорта и других области. Ученике треба подстицати да процесе глобализације критички истражују из што различитијих аспеката имајући у виду и позитивне и негативне ефекте.

Примери за подстицај

Да ли смо дебели?

Индекс телесне масе (енгл. BodyMass Index, БМИ) је метода рачунања ухрањености. БМИ се израчунава врло једноставно, а темељи се на односу телесне тежине и висине особе. Што је индекс више изван оквира дефинисаних вредности, то је већи ризик од оболевања од разних срчаних болести, дијабетеса и повишеног крвног притиска. Тако каже медицина али ко је и на који начин одредио вредности овог индекса по којој је претерана телесна тежина ако је он изнад 30, ризична ако је између 25 и 29 и у границама је нормале ако је до 25. Одговор је Светска здравствена организација, тачније њена међународна јединица за борбу против гојазности (ИОТФ) коју је водио професор Филип Џејмс. Након двогодишње студије, 1997. године, ИОТФ је спустио границу прекомерне тежине са тадашњих 27 БМИ на 25. Студију су финансирала два фармацеутска гиганта који производе неке од најпродаванијих таблета за мршављење. Иако је Џејмс тврдио како није било притисака да се индекс спусти, истина је да су ове компаније зарадиле право богатство кад су преко ноћи људи нормалне телесне тежине постали – дебели. **Развој или савремено ропство.**

Неразвијене земље, преузимајући знања, технологије и вредности развијених земаља путем опште глобализације, могу се много брже развијати и унапредити

квалитет живота свог становништва. Да би се до тог позитивног ефекта глобализације дошло, најважније
је да држава обезбеди квалитетно образовање за све. Без образованог становништва процес глобализације може увести земљу у такозвано савремено ропство где је економска експлоатација људи и деце као у 19. веку, а оствареност њихових права минимална.

Корпорације

Од 100 највећих светских економских сила, њих чак 69 нисудржаве већ су корпорације. ”Walmart” вреди финансијски колико
и Шведска држава, а ”Shell” више зарађује него Мексико. ”Global Justice Now”,, објаснио је какав утицај на свет има овакво економско
стање. Огромно богатство и моћ тих корпорација сама је срж бројних светских проблема, од растуће неједнакости, па све до климатских промена. Ова организација се бори да се у Уједињеним нацијама донесе документ који би мултинационалне компаније правно
обавезао на поштовање широке лепезе људских права широм света.

Верска настава

Годишњи фонд часова: **37**

Разред: **Први**

ТЕМА (наставне јединице)	ЦИЉ	ИСХОДИ По завршетку теме ученик ће:	ПРЕПОРУЧЕНИ САДРЖАЈИ ПО ТЕМАМА	НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА
I - УВОД 1. Уводни час, 2. Понављање кључних појмова и садржаја обрађених у основној школи	• Упознавање ученика са садржајем предмета, планом и програмом и начином реализације наставе Православног катихизиса; • Установити каква су знања стекли и какве ставове усвојили ученици у претходном школовању.	• моћи да сагледа садржаје којима ће се бавити настава Православног катихизиса у току 1. године средњошколског или гимназијског образовања; • моћи да уочи какво предзнање има из градива Православног катихизиса обрађеног у претходном циклусу школовања; • бити мотивисан да похађа часове православног катихизиса.	• Специфичности наставе Православног катихизиса у средњој школи и гимназијама; • Међусобно упознавање ученика; • Рекапитулација обрађених садржаја о личносном Богу, човеку, Цркви, Литургији.	Катихизација као литургијска делатност-заједничко је дело катихете (вероучитеља) и његових ученика. Катихеза не постоји ради гомилања информација („знања о вери“), већ као настојање да се учење и искуство Цркве лично усвоје и спроведу у живот кроз слободно учешће у богослужбеном животу Цркве. Катихета (вероучитељ) би требало да стално има на уму да је катихеза сведочење Истине, проповед Истине и увођење у Истину кроз Цркву као заједницу љубави.
II – БОГ	• Пружити ученицима основ за разумевање да је творевина дело	• моћи да наведе неке од примера Откривења Бога у Библији;	• Логосност творевине (откривање Бога кроз	

ОТКРИВЕЊА 3. Творевина сведочи о Творцу 4. Човек – боготражитељ 5. Откривење – позив у заједницу 6. Бог Откривења – Света Тројица (библијска сведочанства) 7. Из молитвеног богословља Цркве (систематизација теме)	љубави Божје, да носи стваралачки печат Божји, да није случајно настала, нити је самобитна; • Пружити ученицима основ за разумевање да је Бог Личност; • Упознати ученике да је човек богочежњиво биће и да се Бог открива човеку ради заједнице са њим; • Пружити ученицима знање о библијским, светоотачким и богослужбеним сведочанствима да је Бог Света Тројица; • Омогућити ученицима да стекну основ за разумевање поступности Откривења Божјег, као и то да се Његово Откривење и данас дешава, уочава, препознаје и доживљава у Цркви.	• моћи да разуме и тумачи значење израза homo religiosus; • моћи да препозна изразе вере у Свету Тројицу у богослужбеним текстовима; • моћи да препозна изразе вере у Бога као Творца у богослужбеним текстовима; • моћи да разуме да се Бог из љубави открива човеку, позивајући га у заједницу; • бити подстакнут да непосредније учествује у богослужењу Цркве; • моћи да промишља о личној одговорности у односу према Богу и ближњима; • моћи да разуме да се Божје Откривење дешава и данас у Цркви и свету;	законитост, лепоту и склад у творевини); • Бог улази у историју и открива се као Личност (економија Божја); • Човек као боготражитељ; • Откривење – позив у заједницу.	На почетку сваке наставне теме ученике би требало упознати са циљевима и исходима наставе, садржајима по темама, начином остваривања програма рада, као и са начином вредновања њиховог рада. **<u>Врсте наставе</u>** Настава се реализује кроз следеће облике наставе: • **теоријска настава (35 часова)** • **практична настава (2часа)** **<u>Место реализације наставе</u>** • Теоријска **настава се реализује у учионици**; • Практична настава се **реализује у цркви – учешћем у литургијском сабрању;**

		• моћи да просуђује и препознаје сведочанства вере у свом животу.		**<u>Дидактичко методичка упутства за реализацију наставе</u>** • Уводне часове требало би осмислити тако да допринесу међусобном упознавању ученика, упознавању ученика с циљевима, исходима, наставним садржајима, али и тако да наставник стекне почетни увид у то каквим предзнањима и ставовима из подручја Православног катихизиса, група располаже. • Реализација програма требало би да се одвија у складу с принципима савремене активне наставе која својом динамиком подстиче ученике на истраживачки и проблемски приступ садржајима тема. У току реализације стављати нагласак више на доживљајно и формативно, а мање на сазнајно и информативно. • Квалитет наставе се постиже када се наставни садржаји реализују у складу са савременим педагошким захтевима у погледу употребе разноврсних метода, облика рада и наставних средстава. • Имаући у виду захтеве наставног програма и могућности транспоновања наставног садржаја у педагошко дидактичка решења, наставник би требало да води рачуна и о психолошким чиниоцима извођења наставе – узрасту ученика, нивоу психофизичког развоја, интересовањима, склоностима, способностима и мотивацији ученика. • У остваривању савремене наставе наставник је извор знања, креатор, организатор и координатор ученичких
III - ВЕРА, ЗНАЊЕ И БОГОПОЗНАЊЕ 8. Вера и поверење 9. Вера у Старом и Новом Завету 10. Бог се познаје љубављу 11. Вера и живот („Вера без дела је мртва...”) 12. Из молитвеног богословља Цркве (систематизација теме)	• Оспособити ученика за разликовање знања које се односи на предмете и познања личности; • Указати ученицима да су вера и поверење предуслови сваког знања; • Упознати ученике са примерима вере и поверења у Бога библијских личности; • Оспособити ученике за разумевање да је богопознање у православном искуству плод личне, слободне заједнице човека с Богом; • Пружити ученицима основ за разумевање да се богопознање као лични доживљај Христа у Цркви разликује од „знања о Богу“.	• моћи да увиди разлику између знања које се односи на ствари и познања које се односи на личности; • моћи да препозна да је вера слободан избор човека и да се сведочи личним животом; • моћи да објасни да је богопознање у православном искуству плод личне, слободне заједнице човека с Богом; • моћи да објасни да се вером живи кроз Литургију и подвиг.	• Знање о стварима и познање личности; • Присуство вере у научној методологији и научним теоријама; • Вера у Старом и Новом Завету • Познање Бога као личности методом љубави; • Вера без дела је мртва; • Сличност између човекопознања и богопознања.	

IV – ХРИШЋАНИН – ЧОВЕК ЦРКВЕ 13. Човек и заједница 14. Црква као литургијска заједница (моја парохија) 15. Света Литургија – пуноћа заједнице са Богом 16. Хришћанин – човек Цркве (систематизација теме)	• Разговарати са ученицима о човековој потреби да припада заједници и како се припадност остварује; • Оспособити ученике за правилно схватање појма Цркве као благодатне заједнице Бога и верних која се остварује у светој Литургији; • Указати ученицима да не постоје хришћани мимо Цркве; • Пружити ученицима основ за разумевање да је света Литургија извор спасења јер се у њој остварује пуноћа заједнице са Богом.	• моћи да увиди да хришћанин постоји превасходно као члан конкретне литургијске заједнице; • моћи да опише живот парохијске заједнице; • моћи у основним цртама да објасни да се учешћем у литургијском сабрању ступа на пут богопознања; • моћи да продискутује о православном схватању Цркве; • моћи да схвати да хришћанство подстиче човека на одговоран живот у заједници.	• Црква као заједница која се пројављује на Литургији; • Моја парохија; • Хришћанин – човек Цркве; • Света Литургија – пуноћа заједнице са Богом.	активности у наставном процесу. • Настава је успешно реализована ако је ученик спреман да Цркву схвати као простор за остваривање своје личности кроз заједничарење са ближњима и Тројичним Богом који постаје извор и пуноћа његовог живота. **<u>Евалуација наставе</u>** Евалуацију наставе (процењивање успешности реализације наставе и оствареност задатака и исхода наставе) наставник ће остварити на два начина: • процењивањем реакције ученика или прикупљањем коментара ученика путем анкетних евалуационих листића; • провером знања које ученици усвајају на часу и испитивањем ставова; **<u>Оцењивање</u>** Непосредно описно оцењивање ученика може се вршити кроз: • усмено испитивање; • писмено испитивање; • посматрање понашања ученика; **Број часова предвиђених за обраду <u>и систематизацију по темама</u>:** • Бог Откривења **(5 часова)** • Вера, знање и богопознање **(5 часова)** • Хришћанин – човек Цркве **(4 часа)** • Свето Писмо – књига Цркве **(5 часова)** • Хришћански живот **(5 часова)** **Остали број часова предвиђен је за друге типове часа.**
V - СВЕТО ПИСМО - КЊИГА ЦРКВЕ 17. Настанак и подела Светог Писма 18. Канон и богонадахнутост Светог Писма 19. Црква као место тумачења и доживљаја Светог Писма и Светог Предања 20. Свето Писмо – књига Цркве 21. Утицај Светог Писма на културу и цивилизацију	• Упознати ученике са настанком и поделом Светог Писма; • Предочити ученицима да је Свето Писмо богонаднута књига; • Упознати ученике да је Свето Писмо књига богослужбене заједнице (Старог и Новог Израиља); • Омогућити ученицима да појме континуитет Божјег Откривења у Старом и Новом Завету; • Указати ученицима да је за правилно тумачење Светог Писма неопходна укорењеност у животу Цркве.	• моћи да именује различите књиге Светог Писма; • моћи да наброји неке ауторе књига Светог Писма; • моћи да истражује Свето Писмо користећи скраћенице, поделе на главе и стихове; • знати да се посебност Светог Писма садржи у богонадахнутости; • моћи да препозна карактер богонадахнутости Светог Писма кроз лично искуство надахњивања Светим Писмом; • моћи да наведе неке примере повезаности Старог и Новог Завета; • моћи да закључи да је Свето Писмо књига Цркве, а не појединца.	• Настанак и подела Светог Писма; • Канон и богонадахнутост Светог Писма; • Црква као место тумачења и доживљаја Светог Писма и Светог Предања; • Утицај Светог Писма на културу и цивилизацију; • Свето Писмо је књига Цркве.	

VI - ХРИШЋАНСКИ ЖИВОТ 22. Црквено Предање и народна предања 23. „Све ми је дозвољено, али ми није све на корист...” 24. Из живота светих 25. Знамените личности и хришћанство 26. Смисао (и бесмисао) живота	• Пружити знање ученицима да је подвиг неопходно средство за остварење личне заједнице с Богом у Христу, у којој ће Бог бити извор нашег вечног постојања и личног идентитета; • Оспособити ученика за разликовање народног и црквеног Предања и правилно доживљавање православног етоса који извире из литургијског начина постојања људи и природе; • Развијање свести ученика о неопходности одговорног живота у заједници и ослобађања од егоцентризма; • Упознати ученике да је светост достижна и данас, те да није привилегија прошлости; • Омогућити разумевање ученицима да је човек биће смисла; • Установити обим и квалитет знања и разумевања стечених у току школске године из Православног катихизиса. •	моћи да увиди да постоји разлика између народног и црквеног предања и да заузме став према њима; • моћи да уочи да светост живота није могућа без истовремене заједнице са Богом и људима; • знати да су сви људи призвани да буду свети; • моћи да уочи у којој мери је напредовао и савладао градиво Православног катихизиса 1. разреда средње школе. •	Питања односа народног и црквеног предања; • Животна искушења и суочавање са њима; • Живот није случајност него је дар; • Светост као мера људског достојанства.	

КОРЕЛАЦИЈА С ДРУГИМ ПРЕДМЕТИМА / МОДУЛИМА:

1. Српски језик и књижевност
2. Историја
3. Ликовна култура
4. Музичка култура
5. Екологија
6. Психологија
7. Социологија
8. Философија
9. Грађанско васпитање

Језик медији и култура

Изборни програм : **Језик, медији и култура**
Разред : **I**
Подручје рада: **гимназија**
Смер : **природно – математички, друштвено - језички**

Циљ учења изборног програма језик, медији и култура је да допринесе унапређивању комуникацијских вештина, развоју медијске културе и усвајању културних образаца који ће ученику омогућити сналажење у савременом свету, изградњу идентитета и даљи професионални развој.

Област/ Теме	Број часова	Садржај	Исходи	Стандарди
ЈАВНИ НАСТУП		Увод у програм. Шта јавни наступ чини успешним? Савети за успешан јавни наступ. Вербална и невербална комуникација у јавним наступима. Асертивна комуникација. Израз и стил говорника. Савремене технике у јавним наступима. Ефекат светлости и звука на убедљивост наступа. Познати говорници данашњице. Јавни наступи у медијима. Моћ утицаја на слушаоце јавног наступа. Манипулација. Мотивациони говорници. Конфронтирање, сукоб мишљења,	–разликује успешан од неуспешног јавног наступа; – препознаје говор тела у јавним наступима; – разматра јавни наступ са становишта утицаја који говорник жели да постигне; – препознаје елементе манипулације у јавном наступу и критички се према њима поставља; – демонстрира правила успешног јавног наступа;	Нема датих стандрада

		заговарање и преговарање у јавним наступима. Јавни наступи некад и сад. Познати говорници у прошлости. Дикција, естетика и култура у јавним наступима. Трема у јавним наступима и начин њеног превазилажења.		
КРЕАТОРИ И ПРИМАОЦИ МЕДИЈСКИХ ПОРУКА		Медији као средство информисања, образовања, забаве, ширења културе, манипулације. Представљање деце и младих у медијима, њихова употреба и злоупотреба. Медијске поруке. Стереотипи. Дискриминација. Лажне вести. Манипулација. Сензационализам у медијима. Угрожавање приватности људи ради добијања ексклузивних вести. Култура и некултура у медијима. Говор мржње у медијима. Слобода говора – употреба и злоупотреба, законска регулатива. Креирање	– критички се односи према медијским садржајима, разликује чињенице од интерпретације; – бира медијске садржаје руководећи се њиховим квалитетом и сопственим потребама; – изражава негативан став према препознатим примерима медијске некултуре и злопупотребе медија; – одговорно креира и шаље поруке посредством медија; – препозна примере угрожавања права на слободу говора и примере угрожавања приватности људи; –	

		медијског садржаја. Одговорност и моралност. Моћ утицаја и ограничења различитих медија. Медији – фактор формирања или праћења укуса јавности? Будућност медија	разликује моћи и ограничења различитих медија; – предвиђа даљи развој медија, његове предности и опасности;	
ВРЕДНОСТИ		Шта означава култура: начин облачења људи, обичаје, породични живот, обрасце провођења слободног времена, начине рада и стварања, религијске обреде? Примери друштва/културе: британско, немачко, јапанско, латиноамеричко... Вредности и вредносни судови(добро– лоше; добро – зло; лепо – ружно; свето – световно; корисно – штетно; пријатно – непријатно; тачно – нетачно; успешно – неуспешно; истинито – лажно; пристојно – непристојно; уметничко – неуметничко.	– упореди различите вредносне категорије, одабере прихватљиву и образложи избор; – издвоји комерцијалне садржаје који обликују ставове/вредности, препозна скривена значења и критички их испита упоређујући их са другим изворима; – вреднује културне догађаје, самостално из одабира и посећује.	

		Комерцијални садржаји у различитим медијима (рекламе, скривене поруке, поруке које су намењене емоцијама, пласирање робе, садржаја, стилова живота, идеја), скривене поруке у свакодневном животу; вредновање порука уз помоћ различитих извора. Вредности у култури. Кич и шунд, са становишта ученика.		
укупно	**37**			

I **Планирање наставе и учења**

У зависности од предзнања и искуства ученика иста тема у различитим групама може бити реализована на различите начине. Наставник је модератор активности, припрема почетни материјал и води рачуна о исходима који су кумулативни и достижу се постепено кроз већи број различитих активности. Избору материјала треба посветити велику пажњу имајући у виду узраст ученика, њихова интересовања и специфичност теме. Материјал треба да мотивише ученике да истражују, улазе у дискусију, образлажу своје ставове. Наставник је пратилац ученичких активности и, уколико је потребно, давалац додатних подстицаја, али не и готових решења. Потребно је подстицати радозналост, аргументовање, креативност, рефлексивност, истрајност, одговорност, аутономно мишљење, сарадњу, једнакост међу половима. Број часова по темама, број и редослед тема нису унапред дефинисани. За овај изборни програм дефинисани су исходи програма и исходи програма за крај разреда. Исходи програма би требало да буду достигнути до краја реализације програма у целини (за четири године трајања).

II **Остваривање наставе и учења**

Изборни програм Језик, медији и култура је програм кроз који ученици мултидисциплинарно (српски језик, први и други страни језик, грађанско васпитање, историја, ликовна култура, музичка култура...), истраживачким радом, изучавају феномене медија и комуникација и оспособљавају се како да своје идеје остваре кроз различите пројекте, односно развијају научне и технолошке компетенције.

Реализацију програма би требало започети представљањем тема, што се ефектно може урадити тако да се ученицима понуде одабрани чланци, снимци који обрађују занимљиву појаву, производ, креацију и слично, као подстицај за разговор и одабир тема за рад. Након тога би требало да се ученици изјасне о темама којима би се бавили, а наставник да упозна (подсети) ученике са кључним елементима научног истраживања и вештинама које могу да развију оваквим начином рада. Сви заједно би требало да договоре правила понашања током групног рада.
У реализацији програма требало би максимално користити ИКТ решења .

III **Праћење и вредновање наставе и учења**
Праћење остварености циљева и исхода постигнућа врши се према: овладаности појмовном структуром и терминологијом; разумевања, примене и вредновања научених научних метода, поступака и процедура и решавања проблема; рада са информацијама и подацима; интерпретирања, закључивања и доношења одлука; комуникације и изражавања; свим усменим одговорима; раду на пројектима; изради различитих задатака на часовима, експеримената, писаних провера и контролних задатака, а у складу са исходима учења, као и различитих компетенција.
Вредновање развоја и напредовања ученика у достизању исхода постигнућа, у току школске године обавља се формативним и сумативним оцењивањем.
Формативно оцењивање је континуирано током часова и бележи се у есДневнику и педагошкој документацији наставника. На основу података прикупљених формативним оцењивањем могу се извести оцене које се уносе у књигу евиденције о образовно-васпитном раду, односно есДневник, као и у педагошку документацију наставника.
Сумативно оцењивање је вредновање постигнућа на крају наставне теме или класификационог периода Ученик се оцењује на основу усмене провере постигнућа, писмене провере и/или практичног рада,оцена је бројчана је и уноси се у књигу евиденције о образовно-васпитном раду, односно есДневник, као и у педагошку документацију наставника.
Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша учење и резултат. Свака активност је прилика за процену напредовања и давања повратне информације (формативно проверавање), а ученике треба оспособљавати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета.
Наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопстевени рад.

IV **Међупредметне компетенције**
Компетенција за целоживотно учење
Комуникација
Рад са подацима и информацијама
Дигитална компетенција
Решавање проблема
Сарадња
Одговоран однос према здрављу
Одговоран однос према околини
Естетичка компетенција
Предузимљивост и оријентација ка предузетништву
Одговорно учешће у демократском друштву

V **Начин остваривања принципа, циљева и исхода образовања и стандарда образовних постигнућа**

Општи принципи образовања и васпитања реализују се и кроз наставни садржај предмета Језик, медији и култура за први разред.
Изборни програм Језик, медији и култура омогући ће учешће ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, инструментално учење, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, различиих софтвера, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација у настави изборног програма ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области изборног програма. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну наставу, ванаставне активности као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем омогућава хоризонталну и вертикалну проходност, којом се осигурава могућност да ученици током образовања промене врсту образовања (хоризонтална проходност) и могућност даљег образовања и стицања вишег нивоа образовања (вертикална проходност);
У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:
-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;
-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;
-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.
Кроз наставу предмета Језик, медији и култура реализоваће се и циљеви образовања и васпитања.
- Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику, учење учења, дигиталне компетенције,..) међупредметне компетенције и стручне компетенције. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик ће умети да пронађе и усвоји нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.
Примењујући индивидуалани рад, рад у пару или групне активности код ученика ће доћи до развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;
Исходи образовања и васпитања остариће се и кроз наставу предмета Језик, медији и култура.
Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз усмено изаражавање, пројектну наставу. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз писану форму, изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се даје задатак у оквиру кога ће да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим ученицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других; ученику ће се помоћи да учи како да учи, како да користи уџбеник и другу, доступну литературу, како да разликује и повезује целине.
Ученик треба да води рачуна о себи и другима у изазовима дигиталне технологије. Треба да зна шта је дозвољено, а шта не. Да зна како да се понаша у дигиталној комуникацији са другима.

Стандарди образовања и васпитања реализоваће се и кроз наставу предмета Језик, медији и култура
Стандарди квалитета рада установе дефинисани су Правилником о стандардима квалитета рада установе, проверавају се и вреднују кроз редовно самовредновање и вредновање рада наставника.
Стандарди квалитета уџбеника остариће се кроз показатеље који су наведени у табели, као и Правилника о избору уџбеника;

Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз обавезно стручно усавршавање и похађање семинара из области:;
- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;
- Поучавање и учење-К2;
- Подршку развоју личности ученика-К3;
- Комуникацију и сарадњу-К4.

Улога наставника је вишеструка, јер наствник треба да:
- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;
- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима,
- ученицима омогућава да самостално процењују свој рад и рад других; да развијају све своје могућности у савременим условима
- кроз рад у тимовима, стручним већима, активима доприноси квалитету рада школе,
- кроз сарадњу са родитељима доприноси квалитетнијем праћењу и вредновању рада ученика, унапређењу квалитета рада школе
- кроз сарадњу са институцијама доприноси сарадњи школе и ученика са организацијама и институцијама локалне самоуправе;
Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

Здравље и спорт

Хор

ХОР И ОРКЕСТАР-ШКОЛСКИ ПРОГРАМ

Разред-1,2,3,4

Недељни фонд-4 часа

Годишњи фонд-140 часова

Образовни циљ обухвата развијање слуха и ритма, ширење гласовних могућности и учвршћивање интонације, способност за фино нијансирање и изражајно извођење, упознавање страних језика, литерарних текстова, домаћих и страних композитора, што све води ка развијању естетских критеријума.

Васпитни циљ обухвата развијање осећања припадности колективу – остваривање циљева кроз задовољство у заједничком раду- ;развијање савесности и дисциплине, концентрације и прецизности, истрајности и личне одговорности, поштовања различитости и толеранције; развијање одговорности, стицање самопоуздања, савладавање треме и развијање вршњачке сарадње на нивоу школе, као и способност како се уклопити и као индивидуа стајати иза групе. Позитиван утицај музике на здравље и развој је општепознат (психолошки, социолошки, емоционални развој), те певање у хору значајно доприноси смањењу стреса, агресивности и побољшању здравља и квалитета живота код ученика.

ОБЛАСТ	**ИСХОДИ**	**СТАНДАРДИ**	**САДРЖАЈ**
Аудиција и избор чланова хора Разврставање гласова Интонативне вежбе,упевавање хора Вежбе правилног дисања,техничке вежбе за певање у хору Музиче епохе Историја хорова Врсте хорова Дела домаћих композитора Дела страних композитора	– препозна друштвено-историјски и културолошки амбијент у коме се развијају различити видови музичког изражавања; – демонстрира познавање музичке терминологије и изражајних средстава музичке уметности у склопу предложених тема; – препозна обрађене музичке стилове и жанрове према основним карактеристикама; – препозна репрезентативне музичке примере најзначајнијих представника класицизма, романтизма и	**Нема их**	**Садржај рада**: – избор чланова и разврставање гласова; – хорско распевавање (вежбе дисања, дикције, интонације и техничке вежбе); – - интонативне вежбе (решавање проблема из појединих делова хорске партитуре); – музичка карактеризација ликова и тумачење садржаја; – стилска обрада дела; – увежбавање хорских деоница појединачно и заједно; – реализација програма и наступа хора према Годишњем програму рада школе – избор

Етно песме Српске народне песме Одабир композиција Садржај композиција Савремена музика	музике XX века; – објасни циклусу; – повеже музичке облике са извођачким саставом; – разликује вокално-инструменталне и инструменталне облике у класицизму и романтизму; – сагледа и опише развој хорова форме; – изводи музичке примере користећи традиционалне и/или електронске инструменте, глас и покрет; – уочава у свакој од епоха међусобну повезаност музичке уметности са другим уметностима; – објасни како је музика повезана са дисциплинама ван уметности (музика и политика/ друштво, технологија записивања, штампања нота; физичка својства инструмената; темперација и заједничко свирање); – **изрази доживљај музике језиком**		инструмената и извођача у формирању оркестра; – избор композиција према могућностима извођача и саставу оркестра; – техничке и интонативне вежбе; – расписивање деоница и увежбавање по групама (прстомет, интонација, фразирање); – спајање по групама (I–II; II–III; I–III); – заједничко свирање целог откестра, ритмичко – интонативно и стилско обликовање композиције **Препоручене композиције за рад** хора Химне**: Боже правде, Светосавска химна, Востани Сербие, Gaudeamus** igitur О. ди Ласо: мадригал по избору (Матона миа Кара) К. Џезуалдо: мадригал по избору (нпр. Sospirava il mio core) Хенри VIII: Pastime

	других уметности (плес, глума, писана или говорна реч, ликовна уметност); – коментарише своје и утиске других о одслушаним музичким делима; – **креативно учествује у јавним манифестацијама школе и своје средине; – објасни** улогу свих актера у презентацији музичког дела/жанрова (композитор, извођач, кореограф, режисер...); – користи могућности ИКТ-а (коришћењем матрица, караоке програма, аудио снимака) за самостално истраживање, извођење и стваралаштво; – критички просуђује утицај музике на здравље; – поштује правила музичког бонтона		with good company Стари мајстори – избор J. C. Бах – корал по избору (Jesu, meine Freude, Herr, Gott, wir loben dich) J. C. Бах/Ш. **Гуно – Аве Мариа** (хорска обрада) Г. Ф. Хендл: арија Алмире из опере Риналдо (хорска обрада) Ђ. Б. Мартини: Un dolce canto В. А. Моцарт: Abendruhe Л. ван Бетовен: канони Glück zum neuen Jahr, An Mälzel Ф. Грубер: Ариа Nухта А. Суливан: The long day closes Ф. Шуберт – избор (Heilig ist der Herr) Ф. Шуман – избор (Gute Nacht) Ф. Лист – Салве регина Ђ. Верди: Хор Јевреја из опере „Набуко” А. Бородин – Половетске игре из опере „Кнез Игор” П. И. Чајковски: избор духовних песама (Свјати боже), Ручи бегут звења Д. С. Бортњански: Избор (Оче наш, Тебе

			појем, Хвалите господа, химна Кољ Славен) Чесноков – избор (Тебе појем) Н. Кедров – Оче наш А. Ведељ – Не отврати лица Твојего Анонимус – Полијелеј –Хвалите имја Господње С. С. Мокрањац: Одломци из Литургије св. Јована Златоустог: Тебе појем, Свјати боже, Буди имја, Алилуја; Тропар св. Сави, О светлим празницима; Акатист пресветој Богородици; Руковети или одломци из руковети по избору и могућностима хора К. Станковић**: Паде листак, Тавна ноћи, Девојка соколу, Сива магла И. Бајић/К.Бабић: Српкиња Кнез** М.Обреновић: **Што се боре мисли моје (обрада) Ј. Славенски: Јесењске ноћи М.Тајчевић: Четири духовна стиха Ц. Гершвин:**

			Sumertime Црначка духовна музика: Избор (Nobody knows; Ilija rock) К. Орф – Catulli carmina (Odi et amo) К. Золтан: Stabat mater Д. Радић: Коларићу панићу М. Говедарица: Тјело Христово Е. Витакр: Лукс аурумкве (Lux Aurumque) Г. Орбан: **Аве Марија С**. Ефтимиадис: Карагуна Т. Скаловски: Македонска хумореска Д. С. Максимовић: Девојчица воду гази, Љубавна песма Ст. М. Гајдов: Ајде слушај Анђо П. Љондев: Кавал свири, Ерген деда С. Балаши: Sing, sing К. Хант – Hold one another Ф. Меркјури: **Боемска рапсодија**, We are the champions Џенкинс: Адиемус Г. Бреговић: Dreams Ера: Амено Непознат аутор: When I fall in love А. Ли: Listen to the rain

			М. Матовић: Завјет, Благослов В. Милосављевић: Покајничка молитва, Херувимска песма Ж. Ш. Самарџић: Суза косова Н. Грбић**: Ово је Србија С.** Милошевић: Под златним сунцем Србије Обраде песама група Beatles (Yesterday...), Abba… Обраде српскиих народних песама, песме **Тамо далеко, Креће се лађа Француска, коло Боерка... Канони по избор**

Начин остваривања програма

Хор формира наставник, на основу провере слуха, гласовних и певачких способности ученика, након чега следи разврставање певача по гласовима. Хорске пробе се изводе одвојено по гласовима и заједно. Програм рада са хором треба да садржи пригодне композиције, као и дела озбиљније уметничке вредности, у зависности од могућности ансамбла.

На часовима хора, наставник треба да инсистира на правилној техници певања. Дисање, дикција и артикулација представљају основу вокалне технике па тако вежбе дисања и распевавања морају бити стално заступљене. Услов правилног дисања је и правилно држање тела. Потребно је инсистирати на доброј дикцији (зависно од стила).

Препоручљиво је певање вокала на истој тонској висини, уз минимално покретање вилице у циљу изједначавања вокала, а у циљу добијања уједначене хорске боје. Код обраде нове композиције најпре се приступа детаљној анализи текста. Уколико је текст на страном језику, ученици уче правилно да читају текст, изговарају непознате гласове и упознају се са значењем текста. Током анализе текста важно је обратити пажњу и на акцентовање речи и слогова на основу дела такта и мелодијског тока. Даља анализа нотног текста и усвајање мелодија по гласовима, постиже се на одвојеним пробама по гласовима. Већ у

овој фази, уз учење нотног текста, треба у учење укључити и динамику и агогику. На заједничким пробама хора, након усвајања композиције у целости, неопходан је даљи рад на интерпретацији дела. Обрађене композиције изводе се на редовним школским активностима (Дан школе, Свечана прослава поводом обележавања школске славе Светог Саве, Годишњи концерт...), културним манифестацијама у школи и ван ње, као и на фестивалима и такмичењима хорова у земљи и ван ње.

Оркестар је инструментални састав од најмање 10 извођача који свирају у најмање три самосталне деонице. У зависности од услова које школа има, могу се образовати оркестри блок флаута, тамбурица, гудачког састава, хармоника, мандолина као и мешовити оркестри.

Рад са оркестром представља сложенији вид васпитно-образовног рада наставника и рачуна се као саставни део обавезне наставе и вреднује као педагошка норма у оквиру обавезне двадесеточасовне норме наставника са по 4 часа недељно, односно по 140 часова годишње. Садржај рада: – избор инструмената и извођача у формирању оркестра; – избор композиција према могућностима извођача и саставу оркестра; – техничке и интонативне вежбе; – расписивање деоница и увежбавање по групама (прстомет, интонација, фразирање); – спајање по групама (I–II; II–III; I–III); – заједничко свирање целог откестра, ритмичко – интонативно и стилско обликовање композиције. У избору оркестарског материјала и аранжмана потребно је водити рачуна о врсти ансамбла, а и извођачким способностима ученика. Репертоар школског оркестра чине дела домаћих и страних композитора разних епоха у оригиналном облику или прилагођена за постојећи школски састав. Школски оркестар може наступити самостало или као пратња хору

ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА

За ученике чије се интересовање и љубав за музику не могу задовољити оним што им пружа редовна настава, могу се организовати додатна настава или секције.У зависности од афинитета, креативних способности или извођачких могућности ученика, рад се може организовати кроз следеће активности: – солистичко певање; – групе певача; – „Мала школа инструмента” (клавир, гитара, тамбуре...); – групе инструмената; – млади композитори; – млади етномузиколози (прикупљање мало познатих или готово заборављених песама средине у којој живе)

Рад и концертна активност хорова и оркестара значајна је зато што утиче на обликовање културног индентитета школе, подршка је развоју културне средине заједнице, утиче на формирање будуће концертне публике и на тај начин доприноси очувању, преношењу и ширењу музичког културног наслеђа.

Позитиван утицај музике на здравље и развој је општепознат (психолошки, социолошки, емоционални развој), те певање у хору значајно доприноси смањењу стреса, агресивности и побољшању здравља и квалитета живота код ученика.

Обрађене композиције изводе се на редовним школским активностима (Дан школе, Свечана прослава поводом обележавања школске славе Светог Саве, Годишњи концерт...), културним манифестацијама у школи и ван ње, као и на фестивалима и такмичењима хорова у земљи и ван ње.

МЕеђупредметне компетенције

Естетичка компетенција, Одговоран однос према здрављу, Дигитална компетенција, Компетенција за целоживотно учење,Комуникација,Сарадња

Допунска настава

Српски језик и књижевност

Енглески

ПРВИ СТРАНИ ЈЕЗИК - ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

ДОПУНСКА НАСТАВА

Циљ: Омогућавање ученицима који заостају у савлађивању образовно-васпитних садржаја да се лакше укључују у редовни васпитно-образовни процес.
Разред: **први**

Смер**: друштвено-језички**

Годишњи фонд часова:**37**

ОБЛАСТ	ИСХОДИ	САДРЖАЈ
Разумевање говора	– адекватно реагује на усмене поруке у вези са активностима у образовном контексту; – разуме основну поруку краћих излагања о познатим темама у којима се користи стандардни језик и разговетан изговор; – разуме информације о релативно познатим и блиским садржајима и једноставна упутства у приватном, јавном и образовном контексту; – разуме општи смисао информативних радијских и телевизијских емисија о блиским темама, у којима се користи стандардни говор и разговетан изговор; – разуме основне елементе радње у серијама и филмовима у којима се обрађују релативно блиске теме, ослањајући се и на визуелне елементе; – разуме суштину исказа (са)говорника који разговарају о блиским темама, уз евентуална понављања и појашњавања; – изводи закључке после слушања непознатог текста у	**Граматички садржаји:** -именице бројиве и небројиве именице. множина именица (правилна и неправилна). -саксонски генитив. -члан употреба одређеног и неодређеног члана,изостављање члана. -заменице личне, показне, присвојне, релативне,одричне и узајамно повратне. -детерминатори присвојни,показни, неодређени, квантификатори. -придеви и прилози грађење и употреба придева и прилога. место придева и прилога у реченици. -предлози најчешћи предлози за оријентацију у простору и времену.

	вези са врстом текста, бројем саговорника, њиховим међусоб-ним односима и намерама, као и у вези са општим садржајем; – ослањајући се на општа знања, искуства и контекст поруке, увиђа значење њених непознатих елемената; памти и контекстуализује битне елементе поруке.	предлози после придева (нпр.good at, interested in) и после глагола (нпр.work for, speak to). -бројеви прости, редни и децимални бројеви; разломци; основне ра- чунске операције. -везници повезивање елемената исте важности:
Разумевање прочитаног текста	– разликује најучесталије врсте текстова, познајући њихове основне карактеристике, сврху и улогу; – разуме краће текстове о конкретним темама из свакодневног живота, као и језички прилагођене и адаптиране текстове утемељене на чињеницама, везане за домене општих интересовања; – разуме осећања, жеље, потребе исказане у краћим текстовима; – разуме једноставна упутства и саветодавне текстове, обавештења и упозорења на јавним местима; – разуме краће литерарне форме у којима доминира конкретна, фреквентна и позната лексика (конкретна поезија, кратке приче, анегдоте, скечеви, стрипови); – проналази, издваја и разуме у информативном тексту о познатој теми основну поруку и суштинске информације; – идентификује и разуме релевантне информације у писаним прототипским документима (писмима, проспектима) и другим нефикционалним текстовима (новинским вестима, репортажама и огласима); – препознаје основну аргументацију у једноставнијим текстовима (нпр. новинским колумнама или писмима читалаца, као и другим врстама коментара); – наслућује значење непознатих речи на основу контекста	for, and, nor, but, or, yet, so. - глаголи глаголска времена (активне и пасивне конструкције) употреба садашњих времена (present simple tense, present continuous tense, present perfect tense). употреба прошлих времена (past simple tense, past continuous tense, past perfect tense). начини изражавања будућности (future simple tense, be going to,present continuous tense, present simple tense). глаголи и фразе праћени инфинитивом или -ing обликом. модални глаголи (can, can’t, could, should, must, have to, needn’t, mustn’t, may) фразални глаголи са across, back, down... (нпр.come across, come back, cut down). -творба речи сложенице. -најчешћи суфикси и префикси. -реченица ред речи у реченици. потврдне, упитне и одричне реченице.
Усмено изражавање	– учествује у краћим дијалозима, размењује информације и мишљење са саговорником о блиским	погодбене реченице (реалне, потенцијалне).

	темама и интересовањима; – користи циљни језик као језик комуникације у образовном контексту, прилагођавајући свој говор комуникативној ситуацији, у временском трајању од два до три минута; – описује себе и своје окружење, догађаје у садашњости, прошлости и будућности у свом окружењу и изван њега; – изражава своје утиске и осећања и образлаже мишљење и ставове у вези са блиским темама; – описује догађаје и саопштава садржај неке књиге или филма, износећи своје утиске и мишљења; – излаже унапред припремљену краћу презентацију на одређену тему (из домена личног интересовања); – указује на значај одређених исказа и делова исказа пригодном гестикулацијом и мимиком или наглашавањем и интонацијом.	неуправни говор (без слагања времена) **Тематске области** -свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време) -свет рада (перспективе и образовни системи) -интересантне животне приче и догађаји -живи свет и заштита човекове околине -научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране) -медији и комуникација -храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света) -потрошачко друштво -спортови и спортске манифестације -Србија – моја домовина познати градови и њихове знаменитости - региони и земље у којима се говори циљни језик -европа и заједнички живот народа
Писмено изражавање	– пише на разложан и једноставан начин о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања; – описује особе и догађаје поштујући правила кохерентности (обима 100–120 речи); – описује утиске, мишљења и осећања (обима 80–100 речи); – пише белешке, поруке и лична писма да би тражио или пренео релевантне информације; – резимира прочитани/преслушани текст о блиским темама и износи сопствено мишљење о њему; – попуњава формуларе, упитнике и различите обрасце у личном и образовном домену; – пише краћа формална писма (писма читалаца, пријаве за праксе, стипендије или омладинске послове); – пише електронске поруке, смс поруке, учествује у дискусијама на блогу	**Комуникативне функције** -представљање себе и других -поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично) -идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд. -давање једноставних упутстава и команди -изражавање молби и захвалности -изражавање извињења изражавање потврде и негирање -изражавање допадања и недопадања

Социокултурна компетенција	– препознаје и разуме, у оквиру свог интересовања, знања и искуства, правила понашања, свакодневне навике, сличности и разлике у култури своје земље и земаља чији језик учи; – препознаје и разуме најчешће присутне културне моделе свакодневног живота земље и земаља чији језик учи; – препознаје и адекватно користи најфреквентније стилове и регистре у вези са елементима страног језика који учи, али и из осталих области школских знања и животних искустава; – препознаје различите стилове комуникације и најфреквентнија пратећа паравербална и невербална средстава (степен формалности, љубазности, као и паравербална средства: гест, мимика, просторни односи међу говорницима, итд.); – користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације (електронске поруке, смс поруке, дискусије на блогу или форуму, друштвене мреже); – користи савремене видове комуникације у откривању културе земаља чији језик учи	-изражавање физичких сензација и потреба -исказивање просторних и временских односа -давање и тражење информација и обавештења -описивање и упоређивање лица и предмета -изрицање забране и реаговање на забрану -изражавање припадања и поседовања -скретање пажње -тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања -тражење и давање дозволе -исказивање честитки -исказивање препоруке -изражавање хитности и обавезности -исказивање сумње и несигурности
Медијација	– преноси суштину поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи, додајући, по потреби, објашњења и обавештења, писмено и усмено; – резимира садржај краћег текста, аудио или визуелног записа и краће интеракције; – преноси садржај писаног или усменог текста, прилагођавајући га саговорнику; – користи одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају, на пример: преводи или преноси садржај уз употребу описа, парафраза и сл.; – преводи на матерњи језик садржај краћег текста о познатим темама	

Задаци:
- ближе одређивање програмских садржаја у којима ученици не постижу добре резултате;
- савлађивање овако утврђених садржаја треба више ускладити са потребама и могућностима ученика за које се организује овакав рад;
- пружање помоћи ученицима да се лакше уклопе у редовну наставу и праћење њиховог напредовања.

Садржаји су идентични прописаном наставном плану и програму. Избор, ширина идубина обраде, као и дидактичко-методички поступци, у овим облицима рада су, више него обично, под утицајем индивидуалних карактеристика ученика укључених у допунски рад

I **Планирање наставе и учења**

Планирање допунске наставе се врши у складу са потребама ученика, а и складу са обавезама, према решењу о четрдесеточасовној недељи, наставника. Претходном табелом су обухваћене све теме и сви садржаји, Одређивање термина врши се према важећим распоредима часова и дефинише у распореду за допунску и додатну наставу.

II **Оставаривање наставе и учења**

Остваривање наставе и учења се одвија у школском кабинету – учионици..

Допунска настава се може одвијати кроз индивидуални или групни рад, зависно од броја ученика који је похађају. Може се остваривати кроз усмени и писани рад, различита вежбања и тестове, домаће задатке. Ученици: посматрају, питају, уз помоћ наставника записују, изводе закључке решавају задатке, одговарају на питања.

III **Праћење и вредновање наставе и учења**

Праћење наставе и учења се врши кроз све часове. Активности и постигнућа ученика се бележе у педагошкој документацији наставника и у књизи евиденције о образовно-васпитном раду, односно есДневнику.

Вредновање је и формативно и сумативно. Дакле постигнућа на допунској настави су предмет оцењивања свих активности , усмена одговарања, урађене писане провере .

Француски језик

План и програм рада допунске наставе

Назив наставног предмета-Француски језик

Циљ.-Оспособљавање ученика за савладавање страног језика,развој језичких компетенција,говорног и писменог изражавања,изражавање својих осећања,решавање проблема уз помоћ наставника,целоживотно учење,сарадња....

Исходи	Област/Тема	Садржај	Укупан број часова
-Ученик разуме аудио и ведео снимак -Правилно чита и акцентује речи -Разуме општи смисао поруке -Уз подршку наставника разликује именску и глаголску групу	Compréhension orale-réception	Lecture des textes Groupe du nom Groupe du verbe	10
-Правилно изговара назале -разликује делове реченице -Правилно употребљава времена -Богати речнички фонд -Самостално или уз помоћ води конверзацију на задату тему -Води дијалог са осталим ученицима -Правилно пише краће реченице -Преводи	Compréhension écrite-Production Interaction Médiation	Phonétique Morphosytaxe Syntaxe Lexicologie Conversation Traduction	10 10

једноставан,прилагођен текст		**Укупно**	**7** **37**

I Планирање наставе и учења
Планирање допунске наставе се врши у складу са потребама ученика, а и складу са обавезама, према решењу о четрдесеточасовној недељи, наставника. Претходном табелом су обухваћене све теме и сви садржаји, јер се не може унапред знати који ученици ће имати проблема и у којим темама.
Одређивање термина врши се према важећим распоредима часова и дефинише у распореду за допунску и додатну наставу.

II Оставаривање наставе и учења
Остваривање наставе и учења се одвија у школском кабинету – учионици..
Допунска настава се може одвијати кроз индивидуални или групни рад, зависно од броја ученика који је похађају. Може се остваривати кроз усмени и писани рад, различита вежбања и тестове, домаће задатке.

III Праћење и вредновање наставе и учења
Праћење наставе и учења се врши кроз све часове. Активности и постигнућа ученика се бележе у педагошкој документацији наставника и у књизи евиденције о образовно-васпитном раду, односно есДневнику.
Вредновање је и формативно и сумативно. Дакле постигнућа на допунској настави су предмет оцењивања и све активности , усмена одговарања, урађене писане провере могу бити

Руски језик

План и програм рада допунске наставе

Назив наставног предмета-Руски језик

РАЗРЕД-I

НЕДЕЉНИ ФОНД-1 ЧАС

ГОДИШЊИ ФОНД-18 ЧАСОВА(укупно за све разреде)

Циљ: Оспособљавање ученика за савладавање страног језика, развој језичких компетенција,говорног и писменог изражавања, изражавање својих осећања, решавање проблема уз помоћ наставника,целоживотно учење,сарадња....

Исходи	**Област/Тема**	**Садржај**	**Укупан број часова**
-Правилно употребљава времена, деклинира именице и користи правилно конструкције за исказивање припадности, негација, година, времене	**Граматика**	**Систематизација раније обрађених глаголских облика;деклинација именица и придева;префиксални глаголи кретања;систематизација усвојених глагола,који се разликују од еквивалентних глагола у матерњем језику ученика.** **I и II конјугација** **Глаголи кретања** **Префиксални глаголи кретања** **Деклинација именица** **Придеви**	**10**

-Правилно чита и акцентује речи -Разуме општи смисао поруке - Правилно изговара редуковане самогласнике -разликује делове реченице -Богати речнички фонд -Води дијалог са осталим ученицима -Правилно пише краће реченице -Преводи краће текстове	**Језичка култура**	**Комуникацијске вежбе са циљем усвајања многозначности речи; употреба предлога са падежима.** **Кон-ситуације(говорне вежбе** **Фонетика(руски самогласнички и сугласнички систем)**	**8**
		Укупно	**18**

I Планирање наставе и учења

Планирање допунске наставе се врши у складу са потребама ученика, а и складу са обавезама, према решењу о четрдесеточасовној недељи, наставника. Претходном табелом су обухваћене све теме и сви садржаји, јер се не може унапред знати који ученици ће имати проблема и у којим темама.

Одређивање термина врши се према важећим распоредима часова и дефинише у распореду за допунску и додатну наставу.

II Остваривање наставе и учења

Остваривање наставе и учења се одвија у школском кабинету – учионици..

Допунска настава се може одвијати кроз индивидуални или групни рад, зависно од броја ученика који је похађају. Може се остваривати кроз усмени и писани рад, различита вежбања и тестове, домаће задатке. Ученици: посматрају, питају, уз помоћ наставника записују, изводе закључке решавају задатке, одговарју на питања.

III Праћење и вредновање наставе и учења

Праћење наставе и учења се врши кроз све часове. Активности и постигнућа ученика се бележе у педагошкој документацији наставника и у књизи евиденције о образовно-васпитном раду, односно есДневнику.
Вредновање је и формативно и сумативно. Дакле постигнућа на допунској настави су предмет оцењивања свих активности , усмена одговарања, урађене писане провере .

Латински језик

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ-ДОПУНСКА НАСТАВА-ЛАТИНСКИ ЈЕЗИК

РАЗРЕД-I

НЕДЕЉНИ ФОНД-1 ЧАС

ГОДИШЊИ ФОНД-20 ЧАСОВА

ЦИЉЕВИ-Допунска настава се организује за ученике који спорије усвајају знања или су били одсутни са часова и за оне који желе да утврде своје знање, са циљем разумевања, препознавања, отклањања нејасноћа и бржег и квалитетнијег усвајања знања, умења и вештина из наставног градива и постизање бољег општег успеха из предмета

ОБЛАСТ	ИСХОДИ	САДРЖАЈ	БРОЈ ЧАСОВА	УКУПНО
Теме из културне историје	читаправилно уочавајући специфичности изговора и правописа; – одређује самостално врсте речи разликујући номиналне и вербалне категорије; – анализира морфолошки и синтаксички	Абецеда. Изговор. Нагласак. Квантитет слога. Врсте речи и њихова промена. Категорије номиналне и вербалне промене. Именске речи I или а деклинација именица и	**10**	

Теме у вези са ортоепијом, ортографијом и граматиком	реченицу; – препознаје основне истоветности, сличности и разлике упоређујући граматику матерњег и латинског, односно страног и латинског језика; – користи самостално двојезичне речнике; – преводи уз помоћ наставника или речника једноставне реченице са латинског на матерњи језик и обратно; – разуме и преводи уз помоћ наставника или речника прилагођен текст са латинског на матерњи језик користи	придева. II или о деклинација именица и придева. III деклинација именица консонантских и вокалских основа (и придева). IV или u деклинација. V или e деклинација. Најважнији изузеци у деклинацији. Компарација придева. Суплетивна и описна компарација Бројеви: основни и редни. Глаголи Индикатив временâ презентске основе актива и пасива глагола свих конјугација (и глагол esse). Индикатив временâ перфекатске	**10**	

Морфологија ене. Синтакса	двојезични речник на сврсисходан начин, уз познавање речничког облика латинских речи и осталих речничких конвенција;	основе. Индикатив сложених времена. Императив презента (иглагол esse) – Главни типови; главне функције конституената. – Глаголски начини у простој реченици. – Главни типови именичке синтагме. Синтакса сложене реченице – Главни типови зависних клауза и нефинитних конструкциј		**20 ЧАСОВА**

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе и учења

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II Остваривање наставе и учења

Настава се реализује кроз теоријску наставу. Програм за други разред организован је кроз два модула и блок наставу. Наставник користи различите методе и облике рада (фронтални, индивидуални, рад у паровима, групни рад, тимски рад-кооперативно учење, визуелне методе, вербалне методе, демонстративне методе). У настави се могу користити различита наставна средства (рачунар, пројектор, софвтвери, шеме, панои..)

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;

- усмено излагање;

- активности ученика на часовим

Историја

Допунска настава

Наставни предмет:Историја

Смер: Друштвено-језички

Разред: први

Допунска настава се организује за ученике који спорије усвајају знања или су били одсутни са часова и за оне који желе да утврде своје знање, са циљем разумевања, препознавања, отклањања нејасноћа и бржег и квалитетнијег усвајања знања, умења и вештина из наставног градива и постизање бољег општег успеха из предмета

Циљеви допунске наставе:

усвајање минимума знања ученика у складу са стандардима образовања;
осамостаљивање ученика у процесу учења.

Задаци допунске наставе:

уочавање проблема и израда плана рада.

Област/Тема	Број часова	Садржај	Исходи
Држава, политика и право у античком свету	3	Географски простор цивилизација старог века – Медитеран, Средњи и Далеки исток. Основна обележја државног уређења цивилизација старог века – Египат, Месопотамија,Левант, Кина, минојски Крит, Микена, Хомерско доба, грчки полиси, антички Рим и Источно римско царство до средине VI века. Рат и мир у старом веку (пример мировног споразума после битке код Кадеша; Грчко-персијски ратови – сукоб цивилизација; Пелопонески рат – борба за превласт и криза полиса; освајања Александра Великог – прожимање цивилизација; римско освајање Италије – рађање светске силе; пунски ратови и борба за превласт у Средоземљу; грађански ратови – криза и пропаст републике;римска спољна политика у доба царства – освајања и одбрана граница; последице Велике сеобе народа – V и VI век; Јустинијанова обнова)	у усменом и писаномизлагањукористиосновненаучне и историјскепојмове; – користихронолошкеодредниценаодговарајућиначин, у складусапериодизацијомпрошлости; у реконструкцијипрошлости и уочавапостојањеразличитихинтерпретација; – анализираузрочно-последичневезеи идентификујеихнаконкретнимпримерима;
Ратові и војске у старом веку	3	Рат и мир у старом веку (пример мировног споразума после битке код Кадеша; Грчко-персијски ратови – сукоб цивилизација; Пелопонески рат – борба за превласт и криза полиса; освајања Александра Великог – прожимање цивилизација; римско освајање Италије –	

		рађање светске силе; пунски ратови и борба за превласт у Средоземљу; грађански ратови – криза и пропаст републике;римска спољна политика у доба царства – освајања и одбрана граница; последице Велике сеобе народа – V и VI век; Јустинијанова обнова)	
Друштвени и привредни оквир античке историје	3	Рат и мир у старом веку (пример мировног споразума после битке код Кадеша; Грчко-персијски ратови – сукоб цивилизација; Пелопонески рат – борба за превласт и криза полиса; освајања Александра Великог – прожимање цивилизација; римско освајање Италије – рађање светске силе; пунски ратови и борба за превласт у Средоземљу; грађански ратови – криза и пропаст републике;римска спољна политика у доба царства – освајања и одбрана граница; последице Велике сеобе народа – V и VI век; Јустинијанова обнова)	у усменом и писаномизлагањукористиосновненаучне и историјскепојмове; – користихронолошкеодредниценаодговарајућиначин, у складусапериодизацијомпрошлости; у реконструкцијипрошлости и уочавапостојањеразличитихинтерпретација; – анализираузрочно-последичневезе и идентификујеихнаконкретнимпримерима;

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I **Планирање наставе и учења**

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности и индивидуалних карактеристика ученика.

II**Оставаривање наставе и учења**

Настава се реализује кроз теоријски наставу. Програм за први разред организован је кроз три модула. Наставник користи различите методе и облике рада. У настави се могу користити различита наставна средства (рачунар, пројектор, софвтвери, шеме, панои..)

III**Праћење и вредновање наставе и учења**

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

праћење остварености исхода;

усмено излагање;

показивање практичних вештина;
активности ученика на часовима;

Географија

Назив предмета : Географија – допунска настава

Гимназија : друштвено-језички и природно-математички смер

Разред : први

Допунски рад се организује за ученике који , из објективних разлога , у редовној настави не постижу задовољавајуће резултате у неком од програмско-тематских подручја, за ученике који спорије усвајају знања или су били одсутни са часова и за оне који желе да утврде своје знање, са циљем разумевања, препознавања и отклањања нејасноћа и бржег и квалитетнијег усвајања знања, умења и вештина из наставног садржаја.

Задаци допунске наставе: Продубљивање и проширивање знања ученика, подстицање ученика на самосталан рад, развијање код ученика способности логичког мишљења, оспособљавање ученика за самообразовање уз помоћ литературе.

Исходи	Област/Тема	Садржај	Укупан број часова
Познаје старе представе о планети Земљи. Зна основне појмове о облику, величини и површини Земље.	**ОБЛИК И ДИМЕНЗИЈЕ ЗЕМЉЕ**	Последице облика Земље и њених кретања.	1
Уз помоћ наставника приказује појмове Земљино језгро, омотач језгра, Земљина кора. Познаје појам литосфера. У стању је да објасни основне одлике састава Земљине коре.	**УНУТРАШЊА ГРАЂА ЗЕМЉЕ**	Унутрашња грађа Земље. Унутрашње силе и њихов утицај на процесе и појаве на Земљи. Литосферне плоче, кретање, утицај на формирање рељефа. Вулканизам и	2

		земљотреси.	
Дефинише процесе крашке ерозије, ледничке ерозије, еолске ерозије и објашњава процес абразије.	**РЕЉЕФ ЗЕМЉИНЕ ПОВРШИНЕ**	Падински процес. Флуфијални проццес. Крашки процес. Глацијални процес. Еолски процес.	2
Дефинише ветар и његове основне параметре. Служи се сликама, графиконима и табелама из лекције у уџбенику. Дефинише испаравање и наводи мерне јединице и инструменте. Дефинише релативну влажност ваздуха. Објашњава појам магле и облака. Дефинише инсолацију.	**АТМОСФЕРА**	Вертикална структура и процеси који се одвијају у атмосфери. Узајамна повезаност климатских елемената и фактора. Циркулација атмосфере. Временска прогноза и синоптичке карте. Подела климе, соларна и физичка клима, одлике и разлике. Клима градова.	2
Набраја особине морске воде. Дефинише салинитет, познаје мерну јединицу, склужи се картом салинитета из уџбеника. Описује загревање морске воде. Објашњава настанак издани и подземне	**ХИДРОСФЕРА**	Стуктура хидросфере, кружење воде у природи, вода као значај ресурс на Земљи. Светско море, хемијске и физичке особине и кретање морске воде. Типови издани, извори и термоминералне	2

реке. Дефинише извор и наводи врсте крашких извора. Објашњава појам термоминералних вода и гејзира. Дефинише језеро. Описује лавине, њихове врсте и разлоге појављивања.		воде. Морфолошке и хидролошке особине речног лива и река. Појам и елементи језера, подела језера. Појаве леда на Земљи.	
Служи се основним биолошким појмовима. Дели факторе на биотичке, абиотичке и антропогене, објашњава их уз малу помоћ и навођење. Уз помоћ тематских карата наводи распростирање шума, трава, пустиња, тундри.	**БИОСФЕРА**	Распрострањење биома (вертикални и хоризонтални), законитости распростирања и повезаност са климатским приликама. Земљиште-формирање, распростираље, значај, деградација и заштита. Очување биодиверзитета-поучни примери из света.	1

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе и учења

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности и индивидуалних карактеристика ученика.

II Оставаривање наставе и учења

Настава се реализује кроз теоријску наставу. Програм за први разред организован је кроз 6 наставних тема. Наставник користи различите методе и облике рада. У настави се могу користити различита наставна средства (рачунар, пројектор, шеме, панои..)

III Праћење и вредновање наставе и учења

Област/Тема	Број часова	Садржај	Исходи

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;

- усмено излагање;

- показивање практичних вештина;

- активности ученика на часовима;

Биологија

Назив предмета: Биологија - допунска настава
Гимназија: друштвено језички смер
Разред: први

Допунски рад се организује за ученике који , из објективних разлога , у редовној настави не постижу задовољавајуће резултате у неком од програмско-тематских подручја, за ученике који спорије усвајају знања или су били одсутни са часова и за оне који желе да утврде своје знање, са циљем разумевања, препознавања и отклањања нејасноћа и бржег и квалитетнијег усвајања знања, умења и вештина из наставног садржаја.
Задаци допунске наставе: Продубљивање и проширивање знања ученика, подстицање ученика на самосталан рад, развијање код ученика способности логичког мишљења, оспособљавање ученика за самообразовање уз помоћ литературе.

Биологија као природна наука	**2**	Биологија као наука. Појам научних теорија. Научна методологија. Утицај биологије на развој технологије. Утицај биологије на свакодневни живот.	осмисли поступак истраживања на задату хипотезу, креира и прати истраживачки протокол, прикупи, прикаже и тумачи податке добијене истраживањем изнесе и вреднује аргументе на основу доказа
Особине живих бића	**2**	Заједничке особине живих бића: ћелијска организација, метаболизам, хомеостаза, раст, развиће и размножавање (животни циклус), осетљивост и покретљивост (одговор на промену средине/стимулусе), биолошка еволуција. Нивои организационе сложености и организациони ступњеви живих	– закључује о јединству живота и његовом заједничком пореклу на основу заједничких особина живих бића – доведе у везу основна својства живих бића са просторним и временским распоредом чинилаца њиховог окружења

		организама (молекули – органеле–ћелије–ткива–органи–организам). Хемијски састав живих бића; значај воде за одржавање основних животних фунција; значај појаве слободног кисеоника у Земљиној атмосфери; угљеник као главни састојак биолошких молекула	
Биолошки макромолекули	**2**	Структура и функција биомолекула: угљени хидрати, липиди, протеини и нуклеинске киселине имена биолошких макромолекула у биотехнологији.	-разврста биолошки важне макромолекуле према њиховој улози у остварењу животних функција -примерима илуструје примену биолошки важних макромолекула у биотехнологији
Ћелија-грађа и функција	**2**	Ћелија као основна јединица живота; грађа и улога	-упоређује прокариотску и еукариотску ћелију

		ћелијских мембрана; прокариотска ћелија и еукариотска ћелија. Разлике и сличности између прокариотске и еукариотске ћелије; ендосимбиоза. Промет кроз ћелијску мембрану. Хемоаутотрофија, фотоаутотрофија, хетеротрофија, ћелијско дисање.	на основу биохемијских, анатомских и морфолошких карактеристика -доведе у везу утицај чинилаца из спољашње и унутрашње средине са динамиком ћелијских процеса
Ћелијске деобе	**1**	Ћелијска деоба и ћелијски циклус. Репликација ДНК као предуслов деобе ћелија. Митоза. Мејотичке деобе: биолошки смисао и значај; формирање хаплоидних од диплоидних ћелија..	– тумачи шеме ћелијског циклуса и ћелијских деоба еукариота у контексту раста и размножавања

Филогенија и принципи класификације	**1**	Шест кључних догађаја у историји живота. Геолошка скала времена и настанак живота. Промене у току геолошке скале времена – еволутивне промене. Концепт порекла живих бића од заједничког претка. Сличности организама на основу њихове сродности – филогенетски односи. Значај успостављања критеријума класификације и класификација организама. Главне систематске категорије (врста,	– постави шест кључних догађаја у историји животана временској скали – тумачи филогенетске односе и разноврсност живог света на Земљи ослањајући се на модел „дрво живота“ – примени или изради једноставне кључеве за идентификацију живог света.

		род, фамилија, ред, класа, тип, царство, домен). Примена модела „дрво живота“.	

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе и учења

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности и индивидуалних карактеристика ученика.

II Остваривање наставе и учења

Настава се реализује кроз теоријску наставу. Програм за први разред организован је кроз 6 наставних тема. Наставник користи различите методе и облике рада. У настави се могу користити различита наставна средства (рачунар, пројектор, шеме, панои..)

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;

- усмено излагање;

- показивање практичних вештина;

- активности ученика на часовима;

Математика

Назив предмета: Математика
Образовни профил: Гимназија Друштвено-језички
Разред: први
Допунски рад се организује за ученике који , из објективних разлога , у редовној настави не постижу задовољавајуће резултате у неком од програмско-тематских подручја, за ученике који спорије усвајају знања или су били одсутни са часова и за оне који желе да утврде своје знање, са циљем разумевања, препознавања и отклањања нејасноћа и бржег и квалитетнијег усвајања знања, умења и вештина из наставног садржаја.
Задаци допунске наставе: Продубљивање и проширивање знања ученика, подстицање ученика на самосталан рад, развијање код ученика способности логичког мишљења, оспособљавање ученика за самообразовање уз помоћ литературе.

Редни број наставне теме	Број часова	Наставни садржај	Начин и поступак остваривања	Активности ученика
1.	4	Логика и скупови	-фронтални рад -вербалне	- слуша -уочава -изводи

			методе -илустративна метода -рад у пару -индивидуални рад	закључке -одговара на питања -препознаје -анализира -разликује открива релације -учествује у решавању задатака
2.	2	Реални бројеви	-фронтални рад -вербалне методе -илустративна метода -рад у пару -индивидуални рад	- слуша -уочава -изводи закључке -одговара на питања -препознаје -анализира -разликује открива релације -учествује у решавању задатака
3.	3	Пропорционалност величина	-фронтални рад -вербалне методе -илустративна метода -рад у пару	- слуша -уочава -изводи закључке -одговара на питања -препознаје

			-индивидуални рад	-анализира -разликује открива релације -учествује у решавању задатака
4.	3	Увод у геометрију	-фронтални рад -вербалне методе -илустративна метода -рад у пару -индивидуални рад	- слуша -уочава -изводи закључке -одговара на питања -препознаје -анализира -разликује открива релације -учествује у решавању задатака
5.	7	Изометријске трансформације	-фронтални рад -вербалне методе -илустративна метода -рад у пару -индивидуални рад	- слуша -уочава -изводи закључке -одговара на питања -препознаје -анализира -разликује открива релације

				-учествује у решавању задатака
6.	4	Рационални алгебарски изрази	-фронтални рад -вербалне методе -илустративна метода -рад у пару -индивидуални рад	- слуша -уочава -изводи закључке -одговара на питања -препознаје -анализира -разликује открива релације -учествује у решавању задатака
7.	4	Линеарне једначине и неједначине	-фронтални рад -вербалне методе -илустративна метода -рад у пару -индивидуални рад	- слуша -уочава -изводи закључке -одговара на питања -препознаје -анализира -разликује открива релације -учествује у решавању задатака

8.	4	Хомотетија и сличност	-фронтални рад -вербалне методе -илустративна метода -рад у пару -индивидуални рад	- слуша -уочава -изводи закључке -одговара на питања -препознаје -анализира -разликује открива релације -учествује у решавању задатака
9.	3	Тригонометрија правоуглог троугла	-фронтални рад -вербалне методе -илустративна метода -рад у пару -индивидуални рад	- слуша -уочава -изводи закључке -одговара на питања -препознаје -анализира -разликује открива релације -учествује у решавању задатака

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе и учења

Приликом планирања наставе и учења потребно је руководити се:

– индивидуалним разликама међу ученицима у погледу начина учења, темпа учења и брзине напредовања;

–интегрисаним приступом у којем постоји хоризонтална и верт. повезаност унутар истог предмета и различитих наставних предмета

– активним методама наставе и учења;

– повезивањем активности и садржаја учења са животним искуствима ученика и подстицањем примене наученог у свак.животу;

– неговањем радозналости, одржавањем и подстицањем интересовања за учење и континуирано сазнавање;

II Остваривање наставе и учења

Програмски садржаји доследно су приказани у форми која задовољава основне методске захтеве наставе физике:

– **Поступност** (од простијег ка сложенијем) при упознавању нових појмова и формулисању закона.

– **Очигледност** при излагању наставних садржаја .

– Повезаност наставних садржаја (хоризонтална и вертикална).

Очекује се да ученици у добро осмишљеним и разноврсним активностима наставе развијају своје компетенције целоживотног учења кроз проналажење додатних информација, критичко разматрање.Треба имати у виду да се неке планиране активности у пракси могу показати као неодговарајуће зато што су, на пример, испод или изнад могућности ученика, не обезбеђују остваривање исхода учења, не доприносе развоју компетенција, не одговарају садржају итд. Кључно питање у избору метода, техника, облика рада, активности ученика и наставника јесте да ли је нешто релевантно, чему то служи, које процесе код ученика подстиче (са фокусом на подстицање когнитивних процеса мишљења, учења, памћења), којим исходима и компетенцијама води.

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика врши се редовним и осмишљеним прикупљањем релевантних података о напредовању ученика, остваривању исхода учења и постигнутом степену развоја компетенција ученика.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

праћење остварености исхода

усмено излагање

показивање практичних вештина

активности ученика на допунској настави

Физика

Допунска настава-физика I разред(оба смера)

Месец	Број часова	Садржај програма	Облици извођења	Циљеви и задаци	
IX	-	-	-	-	
X	4	Операције са векторима	Индивидуални и фронтални	Боље разумевање и	

				уочавање	
XI	4	Кретање	Индивидуални и фронтални	Боље разумевање	
XII	4	Кретање	-II-	-II-	
I	3	Референтни системи	-II-	-II-	
II	2	Њутнови закони	-II-	-II-	
III	4	Статика	-II-	-II-	
IV	3	Динамика ротације	-II-	-II-	
V	4	Механичка енергија и закони одржања	-II-	-II-	

Хемија

Предмет : **Хемија**

Разред : **I**

Подручје рада: **гимназија**

Смер : **друштвено - језички**

Циљ допунске наставе хемије јесте да се ученицима који нису савладали садржаје хемије омогући лакше укључивање у редовни васпитно-образовни процес, као и да им се развију упорност, самосталност и тачност у раду, боље разумевање појмова, побољшање логичког повезивања .

Исходи	**Област/Тема**	**Садржај**	**Укупан број часова**
проналази и критички одабира потребне хемијске информације из	Врстасупстанце	Значај хемије за савремено друштво и одрживи развој. Макроскопски,	1

различитих извора; користи хемијски научни језик за описивање структуре, својстава и промена супстанци; наводи примере о значају хемије за савремено друштво; описује научни метод у хемији; објашњава значај хемијског експеримента; изражава физичке величине у одговарајућим мерним јединицама међународног сиситема (SI) и разликује основне и изведене физичке величине; табеларно и графички приказује резултате мерења; класификује супстанце на основу честичне структуре супстанци; прикаже шематски		субмикроскопски и симболички ниво описивања/представљања супстанци, њихове структуре, својстава и хемијских промена. Научни метод у хемији. Хемијски експеримент. Мерења, математичка обрада и представљање резултата мерења.	
	Структура атома	Појам и класификације супстанци.	6
	Хемијске везе	Развој идеје о атомској структури супстанци. Структура атома. Атомски и масени број. Изотопи. Релативна атомска маса. Боров атомски модел. Квантномеханички модел атома. Изградња електронског омотача. Електронска конфигурација и Периодни систем елемената. Енергија јонизације и афинитет према електрону. Атомски и јонски полупречници. Периодична својства елемената. Демонстрациони огледи:	7

електронске конфигурације атома и јона; описује стање електрона у атому квантним бројевима; тумачи и предвиђа својства хемијског елемента на основу електронске конфигурације атома; предвиђа промену енергије јонизације, афинитета према електрону, електронегативности у зависности од атомског броја у групи и периоди; приказује електронски Луисове симболе и формуле атома, јона и молекула; предвиђа геометрију молекула на основу Луисове формуле; објашњава поларност молекула; користи међумолекулске		– упоређивање реактивности елемената у првој и седамнаестој групи Периодног система елемената; – упоређивање промена хемијских својстава елемената треће периоде.	
	Дисперзни системи	Јонска веза и структура супстанци с јонском везом. Ковалентна веза. Луисове формуле и структуре и геометрија молекула. Савремене теорије ковалентневезе. Поларност молекула. Међумолекулске интеракције и својства супстанци с ковалентном везом. Метална веза и метална кристална решетка. Агрегатна стања супстанци. Својства гасова. Авогадров закон и моларна запремина гаса. Једначина стања идеалног гаса. Течности. Фазни прелази и фазни дијаграми. Чврсте супстанце: аморфне и кристалне супстанце. Демонстрациони огледи: – сублимација јода; – испитивање	6

интеракције за објашњење агрегатних стања супстанци; примењује једначину стања идеалног гаса; тумачи фазни дијаграм на примеру воде; објашњава утицај водоничне везе на својства супстанци; објашњава разлике између аморфних и кристалних супстанци; предвиђа својства супстанци на основу типа кристалне решетке; објашњава својства дисперзних система и њихову примену у свакодневном животу; рачуна количинску концентрацију, масену концентрацију и молалност раствора; рачуна снижење температуре мржњења и повишење температуре кључања у воденим		поларности молекула воде.	
	Хемијске реакције	Појам и врсте дисперзних система. Значај и примена дисперзних система. Прави раствори. Растворљивост. Фактори који утичу на растворљивост чврстих супстанци у води. Засићени и презасићени раствори. Растварање и топлотне промене при растварању Квантитативан састав раствора. Колоидни раствори. Колигативна својства раствора. Демонстрациони огледи: – испитивање растворљивости различитих супстанци у поларним и неполарним растварачима; – испитивање топлотних ефеката растварања. Лабораторијска вежба - припремање раствора задате количинске концентрације, припремање колоидног раствора желатина и упоређивање својстава правих и колоидних раствора.	6

растворима електролита и неелектролита; припреми растворе за потребе у лабораторији и свакодневном животу. анализира односе количине супстанце, броја честица и масе супстанце; образлаже значај квантитативних односа у хемијским системима; изводи стехиометријска израчунавања на основу задатих података; процењује топлотне промене у физичким и хемијским процесима на основу експерименталних података; разматра факторе који утичу на брзину хемијске реакције и процењује њихов утицај на хемијске процесе у индустрији и свакодневном животу;	Киселине, базе , соли	Појам и типови хемијских реакција. Једначине хемијских реакција. Количина супстанце. Моларна маса супстанце. Закон сталних масених односа и закон вишеструких масених односа. Масени удео елемента у једињењу. Одређивање емпиријске и молекулске формуле једињења. Стехиометријска рачунања на основу хемијских једначина. Лимитирајући реактант и принос хемијске реакције. Топлотне промене при хемијским реакцијама. Реакциона топлота. Енергија активације. Стандардна топлота хемијске реакције. Хесов закон. Брзина хемијске реакције. Закон о дејству маса. Хемијска равнотежа. Примена Ле Шатељеовог принципа. Демонстрациони огледи: - Кретање честица као услов за хемијску	6

објашњава значај хемијске равнотеже у хемијским и технолошким системима; експериментално испитује понашање хемијских равнотежних система; разликује киселине и базе на основу једначина електролитичких дисоцијација и протолитичких реакција; пише и тумачи једначине јонских реакција; рачуна концентрације јона у растворима електролита на основу степена дисоцијације; рачуна pH вредност раствора јаких киселина и база на основу количинске концентрације раствора; препознаје примере киселина, база и соли у		реакцију: реакција хлороводоника и амонијака. - Егзотермне и ендотермне реакције: разлагање сахарозе при загревању, реакција баријум-хидроксида и амонијум-хлорида и реакција калцијум-оксида и воде. Лабораторијска вежба 1.Чиниоци који утичу на брзину хемијске реакције: – природа реактаната: реакције цинка са етанском и са хлороводоничном киселином; реакције магнезијума и цинка са хлороводоничном киселином; – концентрација реактаната: реакција цинка са разблаженом и концентрованом хлороводоничном киселином; – температура: реакција цинка са разблаженом хлороводоничном киселином на 25 °C и на 60 °C; – додирна површина реактаната: реакција чврстог калијум-јодида и чврстог олово(II)-нитрата	

свакодневном животу; испитује киселост водених раствора помоћу различитих киселинско-базних индикатора; препознаје примере оксидоредукционих процеса у свакодневном окружењу; пише и тумачи једначине оксидоредукционих реакција; наводи примере оксидационих и редукционих средстава; пореди својства метала у односу на реакције са киселинама (које немају оксидациона својства); безбедно по себе и друге рукује лабораторијским прибором, посуђем и супстанцама;		и реакција раствора калијум-јодида и раствора олово(II)-нитрата; – катализатори: разлагање водоник-пероксида уз катализатор манган(IV)-оксид. 2. Чиниоци који утичу на хемијску равнотежу: – промена концентрације учесника реакције: утицај додавања чврстог амонијум-хлорида или чврстог гвожђе(III)-хлорида у реакцији гвожђе(III)-хлорида са амонијум-тиоцијанатом; – промена температуре: реакција бакар(II)-сулфата и натријум-хлорида на 60 °C и 15 °C.	
	Оксидоредукционе реакције	Раствори електролита. Електролитичка дисоцијација. Степен електролитичке дисоцијације, јаки и слаби електролити. Јонске реакције. Протолитичка теорија киселина и база. Јонски производ воде и pH вредност водених раствора. Демонстрациони огледи: Испитивање pH вредност водених раствора електролита	5

		универзалном индикаторском хартијом. Лабораторијска вежба – јонске реакције (реакције раствора баријум-хлорида и разблажене сумпорне киселине, чврстог натријум-карбоната и хлороводоничне киселине); – добијање соли; – титрација раствора јаке киселине јаком базом.	
	УКУПНО		**37**

I **Планирање наставе и учења**

Планирање допунске наставе се врши у складу са потребама ученика, а и складу са обавезама, према решењу о четрдесеточасовној недељи, наставника. Претходном табелом су обухваћене све теме и сви садржаји, јер се не може унапред знати који ученици ће имати проблема и у којим темама.

Одређивање термина врши се према важећим распоредима часова и дефинише у распореду за допунску и додатну наставу.

II **Остваривање наставе и учења**

Остваривање наставе и учења се одвија у школском кабинету – лабораторији.
Допунска настава се може одвијати кроз индивидуални или групни рад, зависно од броја ученика који је похађају. Може се остваривати кроз усмени и писани рад, различита вежбања и тестове, домаће задатке.

III **Праћење и вредновање наставе и учења**

Праћење наставе и учења се врши кроз све часове. Активности и постигнућа ученика се бележе у педагошкој документацији наставника и у књизи евиденције о образовно-васпитном раду, односно есДневнику.

Вредновање је и формативно и сумативно. Дакле постигнућа на допунској настави су предмет оцењивања и све активности , усмена одговарања, урађене писане провере могу бити и сумативно оцењене.

Рачунарство и информатика

Предмет: Рачунарство и информатика

Разред: Први

Одељење: $I_{1, 2}$

Смер: Природно-математички и друштвено језички

Циљ и задаци:
Допунска настава се организује за ученике који имају потешкоће у погледу стицања елементарних знања у некој области.
Допунску наставу похађају ученици који у редовној настави нису били успешни. Часови могу бити организовани и за поједине ученике који нису савладали само неке делове из целине или за ученике који су дуже одсуствовали са редовне наставе (наставе вежби).
Неки часови ће бити само инструктивне природе (часови допунске наставе сводити на консултације).
На часовима допунске наставе треба да се оствари максимална индивидуализација рада и непрекидно праћење напредовања сваког ученика.
Циљ допунске наставе рачунарства и информатике је :
–да ученик, уз додатну помоћ наставника, стекне минимум основних знања из садржаја које предвиђа програм;
–да се ученици опособе да садржаје који следе боље и лакше схватају.
Задаци допунске наставе су да ученици:
– развијају свест о неопходности коришћења рачунара у свакодневном животу и значај информатике за савремено друштво;
– развијају способности јасног и прецизног изражавања и коришћења основних информатичких термина;
– стичу знања и вештине корисне за трансфер у друге предмете и развијају способности за правилно коришћење стручне литературе;
– буду подстакнути за стручни развој и усавршавање у складу са индивидуалним способностима и потребама друштва;
– развијају способности потребне за решавање проблема и нових ситуација у процесу рада и свакодневном животу.

Исходи	Област/Тема	Садржај	Укупан

			број часова
-објасни улогу ИКТ у свакодневном животу − разуме изазове коришћења савремених технологија на одговоран и безбедан начин − кратко опише најважније догађаје у развоју ИКТ − разликује и користи сервисе Интернета − приступа Интернету, самостално претражује, проналази информације у дигиталном окружењу и преузима их на свој уређај	Информационо-комуникационе технологије у савременом друштву	1.Утицај рачунара на здравље и животну средину 2. Безбедно и одговорно коришћење ИКТ 3. Интернет и сервиси интернета 4. Развој информационих технологија	4
− објасни начин дигиталног записа података и бинарног записа природних бројева − користи јединице за мерење количине података − кратко опише разлику између хардвера и софтвера − наводи основне карактеристике компонената дигиталног уређаја и њихову улогу − разликује системски од апликативног софтвера − објасни шта је оперативни систем и која је његова улога	Рачунарство	5. Дигитални запис података (текст, слика, звук) 6. Дигитални запис података (текст, слика, звук) 7. Хардвер рачунарског система 8. Врсте меморије рачунара 9. Процесор и карактеристике процесора	5
− разликује основе елементе графичког корисничког интерфејса − прилагоди радно окружење кроз основна подешавања − инсталира и деинсталира корисничке програме	Организација података и прилагођавање радног окружења	10. Елементи графичког корисничког интерфејса 11. Подешавање оперативног система 12. Инсталирање и деинсталирање	3

		корисничких програма	
− ефикасно и тачно уноси и уређује неформатиран текст − примењује основне елементе форматирања и структуирања текста − уређује на елементарном нивоу текст применом нотација за обележавање − постави напредне текстуалне и нетекстуалне елементе у креирани документ − познаје основне параметре стилизовања текста на нивоу карактера, параграфа и страница − користи и креира именоване стилове − користи елементе у тексту који се аутоматски ажурирају − припреми документ за штампу и одштампа га − уређује и приказује слајд презентације − примењује правила за израду добре презентације.	Креирање и уређевање дигиталних докумената	13. Радно окружење програма за обраду текста и његово подешавање 14. Форматирање странице 15. Форматирање и обликовање карактера 16. Форматирање пасуса 17. Форматирање текста 18. Форматирање текста 19. Набрајање у тексту 20. Заглавље, подножје, нумерисање страница 21. Фусноте и ендноте 22. Фусноте и ендноте	10
− описује алгоритмом ситуације из реалног живота (говорним језиком, псеудокодом, дијаграмом) − креира једноставан рачунарски програм у развојном окружењу − користи изразе за запис математичких формула − примењује наредбе за контролу гранања и понављања − креира програм који реализује једноставне интерактивну 2д графику − креира програм у текстуалном програмском језику	Програмирање	23. Појам и структура алгоритма 24. Увод у програмски језик Python 25. Линијске алгоритамске структуре 26. Линијске алгоритамске структуре 27. Разгранате програмске структуре	12

		28. Разгранате програмске структуре 29. 2Д цртање уз помоћ графичких примитива 30. 2Д цртање уз помоћ графичких примитива 31. Цртање правилних облика са понављајућим елементима 32. Цртање правилних облика са понављајућим елементима 33. Цикличне програмске структуре 34. Цикличне програмске структуре	

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава се изводи у двочасу, са половином одељења у рачунарском кабинету, у групама не већим од 15 ученика.

На почетку наставе урадити проверу нивоа знања и вештина ученика, која треба да послужи као оријентир за организацију и евентуалну индивидуализацију наставе.

При реализацији програма дати предност пројектној, проблемској и активно оријентисаној настави, кооперативном учењу, изградњи знања и развоју критичког мишљења. Уколико услови дозвољавају дати ученицима подршку хибридним моделом наставе (комбинацијом традиционалне наставе и електронски подржаног учења), поготово у случајевима када је због разлика у предзнању потребна већа индивидуализација наставе.

II ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Предложени број часова по темама је оквирни, на наставнику је да процени потребан и довољан број часова по темама узимајући у обзир знања и вештине који ученици имају из претходног школовања и животног искуства. Препорука је да наставник, у зависности од могућности ученика и рачунарске опреме, процени и комбинује у току сваког двочаса различите наставне методе и облике рада као што су самостални рад ученика (по принципу један ученик – један рачунар), рад у паровима (два ученика истовремено и заједно решавају конкретне задатке), рад у мањим групама (почетна анализа и идеје за методе решавања), као и рад са целом групом када наставник објашњава, приказује, демонстрира и кроз дискусију уводи ученике у нове области.

Информационо-комуникационе технологије у савременом друштву (4 часа)

Потребно је нагласити значај ИКТ, али и да коришћење доноси различите ризике и одговорност. Кроз ученицима познате примере навести примере одговорног и безбедног коришћења ИКТ (иако ће се ова тема провлачити током целог школовања, како ученици овладавају алатима и применом ИКТ у свом животу, наглашавати безбедност и одговорност при коришћењу истих).

Ученике укратко упознати са историјатом развоја ИКТ, рачунских справа и рачунара, не инсистирајући на детаљима (тачним годинама, прецизним карактеристикама уређаја и слично). Ученици треба да буду свесни када се јавиле идеја о рачунарима који се могу програмирати, када су настали први електронски рачунар, када су настали персонални рачунари и како изгледају савремени рачунари у односу на почетке („од рачунара који заузима целу зграду

до уређаја у џепу сакоа”). Са ученицима дискутовати и могуће правце развоја ИКТ у будућности. Ученицима нагласити да су модерни уређаји данас нераскидиви део Интернета и обрнуто. Потребно је да ученици имају представу о рачунарским мрежама и да јасно разликују локалну мрежу и Интернет. Потребно је направити паралелу између кућне мреже и мреже у школи и скренути пажњу да су за формирање и функционисање мреже потребни и посебни урађаји и програми, без уласка у детаљну анализу њихове улоге и технолошких карактеристикама. Са ученицима дискутовати о сервисима на Интернету и веб-апликацијама које користе и подстакнути их да једни другима укажу на корисне и интересантне сервисе и апликације. Посебну пажњу посветити претраживању информација на интернету и процени њихове поузданости и релевантности. Ова тема треба да буде практично демонстрирана и прожета током читавог наставног процеса.

Такође у овој фази треба да остваре прву комуникацију са наставником користећи мејл (упутити их, уколико не знају, како се пише мејл, елементе поруке, проверити како су активирали налоге на друштвеним мрежама – безбедност и приватност мејла, контаката и садржаја сандучета). Посебну пажњу скренути на прилоге мејлова (шта се може, а шта не може слати мејлом). И у случају мејл-комуникације инсистирати на безбедно и одговорно коришћење уз поштовање правила лепог понашања (нетикеција).

Рачунарство (5 часова)

При реализацији ове тематске целине потребно је да ученици стекну знања о томе како се у дигиталним уређајима информације представљају помоћу бројева. Треба да знају да се кодирањем представљају текст, графика и звук. Приказати ученицима како се природни бројеви представљају у бинарном систему (нулама и јединицама). На информативном нивоу показати хексадекадни систем као скраћење записа бинарних бројева и приказати бинарни запис неких података (на пример, текста записаног ASCII кодом).

Ученици треба да познају јединице за мерење количине података (бит, бајт, килобајт, ...) и да умеју да процене колико уобичајени подаци заузимају меморије (нпр. колико отприлике заузима страница текста, фотографија ниске и високе резолуције, филм и слично).

Ученици треба да знају основну структуру рачунара (процесор, меморије и улазно-излазни уређаји, као и комуникацију између њих). Ученици би требало да умеју да објасне чему нека компонента служи и које су њене главне особине, при чему треба да знају: улогу процесора у функционисању рачунарског система (да познају особине процесора, да објасне врсте и улогу различитих меморија у рачунарима (меморије које трајно и привремено памте податке) и да разликују унутрашње меморије (кеш, RAM) од спољашњих, складишних меморија (хард-дискова, флеш-меморија, SSD уређаја, оптичких дискова).

Инсистирати на хијерархијској организацији меморија и објаснити разлику у брзини, капацитету и цени различитих облика меморија (особине меморија); основне врсте улазно-излазних уређаја и начине комуникације са њима; врсте магистрала и њихову улогу у остваривању комуникације између различитих компонената унутар рачунара. Ученик компоненте треба да зна на нивоу препознавања, без улажења у детаље њихове архитектуре и начина функционисања.

Искуствено ученици могу описати улогу оперативних система, и уочити разлику између хардвера и софтвера. Ученици треба да знају разлику између апликативних и системских програма, као и различиту примену апликативних програма у свакодневном животу (на пример, програме за приступ интернету и вебу, рачунарске игре, програме за обраду звука, …..). Посебну пажњу посветити ауторским правима, интелектуалној својини и типовима лиценци софтвера и дељених садржаја. Део тематске целине чији је фокус на зашити ауторских права и коришћењу туђег садржаја треба да се прожима кроз све тематске целине кроз сва четири разреда.

Организација података и прилагођавање радног окружења (3 часа)

Извршити систематизацију основних концепата како би се увела заједничка терминологија и како би се обезбедило да ученици мало дубље разумеју основне концепте графичких радних окружења тј. њихових корисничких интерфејса. Истовремено дискутовати графичко окружење стоних и преносних рачунара и мобилних уређаја, набројати сличности, али и нагласити разлике.

Са ученицима систематизовати знање о елементима графичког корисничког окружења: радној површини, прозорима, менијима, дугмадима, пољима за унос текста и слично. Обезбедити да ученици ефикасно баратају основним улазним уређајима тј. да умеју да изведу акције мишем, екраном осетљивим на додир, али и пречицама на тастатури. Обезбедити да ученици разумеју концепте селекције, концепт клиборда и њихову примену на копирање и премештање података. Ученици треба разумеју и да знају да одреагују на разне поруке које добијају од система током рада (на пример, при брисању података, затварању програма, чувању документа…).

Систематизовати са ученицима и основна системска подешавања (датума и времена, радне површине, регионална подешавања, подешавања језика и тастатуре, коришћење и подешавање корисничких налога).

Објаснити, кроз неколико примера инсталацију и уклањање програма (опет направити паралелу стоних и преносивих рачунара са мобилним уређајима).

Паралелно са радом на организацији података на систему датотека оперативног система демонстрирати манипулисање подацима на „облаку”. Дискутовати о предностима и недостацима манипулације података оба начина. Потребно је да ученици знају када податке чувају на диску, на некој преносивој спољној меморији, на телефону, „у облаку”... Потребно је појаснити терминологију (фајл-датотека, фолдер–фасцикла–директоријум–каталог, партиција, диск), и обезбедити да ученици разумеју концепт датотека и фасцикли и њихову примену на хијерархијско организовање података. Ученици треба да познају најпознатије типове датотека, да знају да искључе/укључе приказ типа датотеке и скривених датотека, да знају да су одређени типови датотека

повезани са подразумеваним програмима који их отварају, као и да та повезивања подесе. Кроз рад на документима и фасциклама инсистирати на начинима како се дели и приступа фасциклама и датотекама на „облаку” (сарадња, само да прегледају документе....). Потребно је да ученици разумеју хијерархијску организацију система датотека и путање које одређују позицију (тј. адресу) датотеке у систему. Ученике упознати и са „пречицама” тј. симболичким линковима ка датотекама.

Упознати ученике са неким програмима за архивирање података и потребом за таквим програмима (вежба слање мејла али са архивираним подацима). Упознати ученике са методама и значајем заштите података, подешавањем антивирусног програма, заштитног зида.

Креирање и уређивање дигиталних докумената (10 часова)

При реализацији ове тематске целине инсистирати да ученици науче да вешто и ефикасно врше уношење текста строго придржавајући се дигиталног правописа (у латиничком тексту на српском језику користећи дијакритичке карактере č, ć, ž, š, и сва граматичка правила говорног језика). За почетак вежбати рад са чистим текстом, без уметнутих нетекстуалних елемената и без икаквог програмирања. Осим уношења текста, треба нагласити да су основни кораци у раду са текстом кретање кроз текст, копирање, премештање делова текста, претрага и замена. Ученици треба да користе пречице на тастатури за различите операције са текстом (копирање, премештање, претрага, ….). Ученик приликом уноса текста треба јасно да зна како се текст дели на целине – параграфе и скренути пажњу на разлику између експлицитног уметања ознака за нови ред и прелаза у нови ред које едитор текста аутоматски приказује (а који нису унети у текст). Нагласити ученицима да је овај основни ниво рада са текстом заједнички за веома широку палету програма (од најједноставнијих едитора текста до напредних процесора текста) и демонстрирати рад у неколико различитих програма (на локалном рачунару, али и онлајн), укључујући и програмерске едиторе које ће ученици касније програмирати.

Након рада са чистим текстом, прећи на обраду уметања нетекстуалних елемената и структурирање текста. Ученик треба да зна да организује текст коришћењем нумерисаних и ненумерисаних листа, да у текст уметне нетекстуалне елементе (табеле, слике, једноставне математичке симболе и формуле...). И ову тему приказати кроз неколико различитих програма (нпр. текст процесора, програма за слање електронске поште и креирање онлајн документа или веб стране) и истаћи заједничке карактеристике.

Објаснити разлику између приступа уређивања текста коришћењем приступа „што видиш то и добијеш” (WYSIWYG) и језика за обележавање. Приступ језика за обележавање могуће је демонстрирати кроз ”лаке језике за обележавање” (нпр. MarkDown), кроз Wiki нотацију и подскуп језика HTML (довољно је приказати означавање наслова, секција, пасуса, нумерисаних и ненумерисаних листа и евентуално убацивање слика и линкова). Кроз неколико елементарних примера приказати употребу LaTeX синтаксе за запис математичких формула (индекс, експонент, разломак, грчка слова, ...). Улогу језика за обележавање приказати на примерима њихове употребе на вебу. Кроз језике за обележавање вежбати са ученицима прецизно изражавање у формалној нотацији и поштовање прецизне синтаксе, што представља важан увод у тему програмирања у текстуалним програмским језицима.

Потребно је објаснити разлику између логичке структуре документа и његовог визуелног и стилског обликовања и увести стилове као основну технику логичког структурирања документа. Ученик треба да уме да ефикасно користи постојеће, прилагођава именоване стилове и креира сопствене стилове на нивоу карактера, параграфа и странице. Поред тога потребно је да овладају елементима за аутомаско ажурирања документа (садржај, листа свих табела или слика, странице...). На крају рада са документом ученик треба да зна да документ припреми за штампање и одштампа га на папир или извезе у формат PDF. Коришћењем програма за креирање слајд презентација ученици треба да примене већ овладане технике форматирања и стилизовања текста и креирају добру и ефективну презентацију. При изради слајд-презентације ученик мора да се придржаваправила добре презентације (број информација на слајду, дизајн слајда, естетика, анимације у служби садржаја, ….). Нагласити важност израде сарадничког документа приликом рада на неком тексту или слајд – презентацији.

Програмирање (12 часова)

Пре почетка наставе програмирања ученицима треба објаснити важност алгоритамског приступа решавању проблема и вештине програмирања у данашњем свету за све, па и за ученике који се неће професионално бавити програмирањем. Ученике треба упознати са позитивним утицајем наставе програмирања на развој прецизног, формалног изражавања и на развој логичког мишљења. Често се у животу дешава да треба да организујемо неку групу људи и да им објаснимо како да ураде неки посао, а познавање техника описивања алгоритама ће нам помоћи да ту увек урадим на јасан и недвосмислен начин. ИКТ уређаји нас често збуњују чудним понашањем, које се испоставља као сасвим природно и нормално, ако разумемо строге принципе по којима функционишу. Кроз серију једноставних примера приказати могућност употребе техника алгоритамског размишљања и програмирања на аутоматизовање практичних задатака са којима се ученици и иначе срећу током образовања и личног и касније професионалног живота. Навести ученицима колико познавање принципа алгоритама и програмирања може помоћи скоро у свакој професији (на пример, будући психолози и социолози користе напредан статистички софтвер за обраду својих података и да им елементи програмирања могу помоћи да прилагоде тај софтвер потребама своји специфичних анализа, а будући стручњаци за језик могу помоћу релативно једноставних програмерских техника извући потребне делове језичких корпуса и статистички их обрађивати).

У складу са претходним, реализацију теме могуће је започети увођењем појма алгоритма кроз навођење примера из свакодневног живота у којима се одређене радње дешавају по унапред задатим правилима (на пример, кухињски рецепти, организација летовања коришћењем интернета, одређивање победника у игри папир–камен–маказе, слагање Рубикове коцке, слагање Ханојских кула, погађање непознатог броја половљењем интервала). Навести и примере где се као корисници апликације сусрећемо са појмом алгоритма, као што је алгоритам проналажења руте у апликацији за навигацију где можемо и подешавати како алгоритам ради. Приказати и примере алгоритама са којима су се ученици сусретали у настави математике (извођење аритметичких операција потписивањем, конструкције геометријских објеката, НЗД, ...). Анализирати са ученицима више различитих решења истог проблема.

Дати примере исказивања алгоритама говорним језиком, дијаграмима тока и псеудокодом. Ученицима разјаснити шта се сматра елементарним кораком у алгоритму, како се кораци секвенцијално могу ређати један иза другог, како се врши условно извршавање одређених делова алгоритма (гранање) и како се

одређени делови алгоритма могу понављати (петље тј. циклуси). Увести и могућност скока (тзв. GOTO) на обележени корак (на пример, на број корака у алгоритму представљеном у облику нумерисаног низа корака) и укратко на примеру продискутовати мане таквих решења. Као илустрацију изабрати неки једноставан алгоритам који ће се исказати на разне начине, укључујући, на крају и програмом у програмском језику у коме ће се даље радити. Пре него што уче ници самостално крену да формулишу алгоритме, подстицати их да разумевају смисао алгоритама које наставник припрема. Радити на развијању свести код ученика о томе да решење проблема треба да буде образложено јасно и прецизно (најбољи тест је то да је алгоритам описан тако да га други ученик може спровести без икаквих додатних упутстава).

Након кратке уводне приче о алгоритамском начину размишљања потребно је прећи на програмирање у одабраном програмском језику. Тема програмирања се може у целини реализовати уз коришћење текстуалног програмског језика, а може се започети са визуелним програмским језиком заснованим на слагању блокова, а завршити са текстуалним програмским језиком. Изабран текстуални програмски језик треба да буде једноставан за разумевање и за изражавање кратких програма, као и да има уграђену подршку за рад са колекцијама кроз одговарајуће могућности синтаксе и стандардне библиотеке. Развојно окружење за текстуални програмски језик треба да садржи едитор који је прилагођен синтакси програмског језика и да омогући покретање програма једноставном корисничком акцијом. Пожељно је да развојно окружење омогућава да мањи програми буду садржани у једној јединици изворног кода без потребе креирања пројекта. За реализацију теме се може користити развојно окружење инсталирано на локалном рачунару или онлајн развојно окружење коме се приступа путем прегледача веба (браузера).

Редослед увођења појмова, елемената програмских језика, типова података, библиотечких операција/функција/метода, алгоритама, техника програмирања и функционалности развојног окружења треба прилагодити изабраним програмским језицима, окружењима и методолошким опредељењима.

У склопу обраде ове теме неопходно је покрити следеће елементе одабраног програмског језика:

● аритметичке изразе (константе, променљиве, операторе и коришћење неколико основних библиотечких функција)

● однос између целобројног и реалног дељења

● основне типове и елементарне конверзије између њих, и то: бројевне типове (целобројни и реални), текстуални (ниске тј. стринг) и логички тип

● учитавање и испис вредности основних типова

● услове изражене коришћењем релацијских и логичких оператора и наредбе гранања у непотпуном облику (if) и потпуном облику (if-else)

● наредбе понављања (бројачку петљу, условну петљу)

● дефинисање и коришћење једноставних потпрограма (функција, процедура и сл., у зависности од програмског језика, односно статичких метода, уколико програмски језик не нуди непосреднији облик дефинисања потпрограма)

● елементарно коришћење колекција података (низови, ниске, торке, речници, ...), приступ појединачним елементима колекције, библиотечке функције/методе над колекцијама (број елемената, збир, просек, минимум, максимум, ...), итерација кроз елементе колекције.

Не инсистирати на појму прекорачења, прецизности записа реалних бројева и на детаљима интерне репрезентације бројева (стога је, ако је могуће, пожељно одабрати програмски језик који аутоматски подржава рад са неограниченим бројевима). Променљиве у почетку третирати на исти начин као у математици и не мењати вредности једном додељеним променљивима, а императивну доделу, попут i=i+1, која је ученицима често тежак појам, посебно обрадити и разјаснити кроз примере у којима је таква додела заиста потребна.

Алгоритамска структура задатака у првом разреду не би требало да буде комплексна. Кроз разне задатке могуће је приказати следеће типове алгоритама и програма:

●аритметичка израчунавања (нпр. геометријске формуле, формуле из физике, линеарне зависности и пропорције, решавање проблема коришћењем линеарних једначина итд.)

● примена минимума, максимума и апсолутне вредности разлике као мере растојања (нпр. одређивање дужине пресека интервала)

● рад са позиционим записом (нпр. цифре у запису броја, време, углови)

● угнежђено гранање (каскадно и хијерархијско): гранање на основу припадности вредности бројевним интервалима (нпр. одређивање оцене на основу броја поена), гранање на основу дискретног скупа вредности (нпр. одређивање имена месеца на основу редног броја), лексикографско поређење торки (нпр. поређење два датума), хијерархијско гранање (нпр. одређивање квадранта на основу датих координата тачака).

● статистичка обрада колекција података (израчунавање збира, просека, минимума и максимума), филтрирање (издвајање елемената који задовољавају дати услов) и пресликавање (примена функције на све елементе колекције), линеарна претрага колекција података и комбинација ових алгоритама

● сортирање применом библиотечких функција и решавање проблема помоћу сортирања (не укључује познавање и имплементацију алгоритама сортирања).

Нагласак учења програмирања у првом разреду треба да буде на стицању течности у елементарном кодирању, а не на вештини конструкције и анализе сложености алгоритама. Стога се сугерише да се у што већој мери примењују библиотечке функције и да се ручна имплементација алгоритама примењује само где је то неопходно (на пример, одређивање максимума неколико бројева могуће је у почетку реализовати позивом библиотечке функције, а тек касније увести алгоритам одређивања максималне вредности и применити га у неколико задатака). Алгоритми које ученици самостално имплементирају не би требало да прелазе комплексност основних секвенцијалних алгоритама линеарне сложености за обраду серија елемената (нпр. одређивања збира и просека колекције бројева, или одређивање њеног минималног тј. максималног елемента).

Приликом избора задатака пожељно је трудити се да се текстови задатака формулишу тако да ти задаци сугеришу неку реалну примену било у стварном животу и доменима блиским ученицима (нпр. спорт, филм, музика, мода), било у другим наставним предметима (математика, физика, биологија, историја, географија и слично).

Инсистирати на пажљивом тестирању свих решења (ако је могуће, коришћењем аутоматског система тестова на више тест-примера).

Од ученика тражити да пишу своје једноставне програме, али и да пажљиво анализирају већ написане програме и да предвиде резултате њиховог извршавања и без њиховог покретања. Инсистирати на томе да сви ученици могу да спроведу задати алгоритам корак по корак, експлицитно записујући (на пример у облику табеле) стање, тј. текуће вредности променљивих током извршавања алгоритма Ученицима приказати процес дебаговања (извршавања корак по корак уз анализу међурезултата) и захтевати од њих да пронађу и исправе намерно унете грешке у програме.

Не инсистирати на томе да ученици праве потпуно заокружене апликације (на пример, обрада теме креирања графичког корисничког интерфејса програма није предвиђена за први разред). Дужина програма које ученици пишу не би требало да прелази пар десетина линија кода. Сложеније проблеме разлагати на потпроблеме који се једноставније решавају (на пример, сваки помоћу посебне функције тј. потпрограма). Један од могућих наставних сценарија је да ученици имају задатак да напишу само одређене делове већег програма које наставник унапред припрема (да допуне неколико линија кода, дефинишу неку функцију и слично).

Један интересантан домен за вежбање основних техника програмирања је и 2д цртање и прављење анимација, као и једноставних интерактивних симулација (игара). Стога је пожељно користити језике и библиотеке који ово допуштају. Наставник се може определити да тему уведе и кроз овај домен и тада је могуће је реализовати и следеће теме:

● увод у функционалност одабране графичке библиотеке (координатни систем, платно, оловке, четкице, боје, ...)

● цртање основних облика (дуж, квадрат, круг, ...)

● цртање правилних облика са понављајућим елементима (нпр. екран ишрафиран хоризонталним/вертикалним/дијагоналним линијама, концентрични кругови у центру екрана)

● програмирање анимација (понављањем исцртавања облика у правилним временским интервалима, попут лоптице или неке друге фигуре која се одбија о ивицу прозора или слике лика који се шета лево-десно дуж екрана)

● концепт догађаја (догађаји миша и тастатуре) и обрада догађаја (померање једноставног објекта на екрану стрелицама, исцртавање кругова мишем)

● у оквиру пројектних задатака и додатне наставе могуће је обрадити и неколико примера програмирања веома једноставних игара (нпр. бушење мишем балона који се појављују на насумичним позицијама на екрану уз бројање резултата, померање лика стрелицама кроз препреке које се крећу, попут игре flappy birds).

III ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У процесу вредновања потребно је континуирано пратити рад ученика. У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се и процес и продукти учења. Требало би и вредновање више усмерити ка праћењу и вредновању практичних радова и вежбања, а мање ка тестовима знања. Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, се може обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање). Препоручује се да наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења. У процесу оцењивања добро је користити портфолио (електронска збирка докумената и евиденција о процесу и продуктима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења портфолија су вишеструке: омогућава континуирано и систематично праћење напредовања, подстиче развој ученика, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља, подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика. Употребу портфолија отежавају недостатак критеријума за одабир продуката учења, материјално-физички проблеми, време, финансијска средства и велики број ученика. Већи број ометајућих фактора, у прикупљању прилога и успостављању критеријума оцењивања, је решив успостављањем сарадње наставника са стручним сарадником, уз коришћење Блумове таксономије. Препоручује се и оцењивање базирано на практичним радовима и вежбањима. Квизове, тестове знања и слично користити првенствено за увежбавање и утврђивање појмова и чињеничних знања, а мање за формирање коначних оцена. Креирање таквих инструмената за утврђивање градива, кад год је могуће, препустити самим ученицима, чиме се постиже вишеструки ефекат на усвајање знања и вештина. Препоручено је комбиновање различитих начина оцењивања да би се сагледале слабе и јаке стране сваког свог ученика. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Потребно је да наставник резултате вредновања постигнућа својих ученика континуирано анализира и користи тако да промени део своје наставне праксе. Када је промени, потребно је да прикупи нове податке да би могао да види колико су те промене ефикасне. У оквиру плана рада наставника, у делу ваннаставних активности, поред додатне и допунске наставе, планирати секцију и време за менторски рад са ученицима који учествују на такмичењима из овог предмета. Препоручује се да се избор тема за рад на секцији изврши у сарадњи са другим наставницима, а да се почетна иницијатива препусти ученицима и њиховим интересовањима.

Оцењивање:

Формативне оцене се дају и уписују у педагошку свеску на основу односа ученика према раду, активности на часу.

Сумативне оцене се добијају и из контролних задатака, усменог испитивања, самосталних радова ученика.

Музичка култура

Разред I

Предмет музичка култура

Допунска настава се организује за ученике који у редовној настави нису били успешни.

Циљ допунске наставе је да ученик, уз додатну помоћ наставника, стекне минимум основних знања из садржаја које предвиђа програм. Ова настава

омогућава укључивање у наставу ученицима који су из оправданих разлога били одсутни са редовних часова.

Редни број наставне теме	Број часова	Наставни садржај	Начин и поступак остваривања	Активности ученика
1.	3	Увод у музику	индивидуални рад фронтални рад дијалошка метода	Слушају, питају, препознају музичке примере
2.	3	Средњевековна музика	индивидуални рад фронтални рад дијалошка метода	Слушају, питају, препознају музичке примере
3.	3	Музика Барока	индивидуални рад фронтални рад дијалошка метода	Слушају, питају, препознају музичке примере
4.	2	Музика Рококоа	индивидуални рад фронтални рад дијалошка метода	Слушају, питају, препознају музичке примере

5.	4	Бечки класичари	индивидуални рад фронтални рад дијалошка метода	Слушају, питају, препознају музичке примере

Ликовна култура

Допунска настава

Циљеви допунске наставе:
– усвајање минимума знања ученика у складу са стандардима образовања;
— осамостаљивање ученика у процесу учења.
Задаци допунске наставе:
– уочавање проблема и израда плана рада.
Исходи допунске наставе:
– усвојено знање омогућава ученику самостално учење и праћење наредног градива што је основни стандард постигнућа;
– ученик је оспособљен да користи практичне вештине.

Исходи	**Област/Тема**	**Садржај**	**Укупан број часова**
-обликује презентације усклађујући текст и слику; -укаже на сличности, разлике и међусобни утицај уметности одређених култура, цивилизација и периода; -издваја кључне информације из	**Садржај уметничког дела**: мотиви и теме кроз епохе.	Уметност кроз епохе	**6**

текста и слике;			
-користи уметничко наслеђе као подстицај за стваралачки рад; -изражава своја интересовања и естетске доживљаје одабраним средствима и техникама;	**Културно наслеђе** као извор инспирације савремених стваралаца.	Човек и простор; Скулптуре у пленеру; Пејзаж и архитектура; Реални и имагинарни простор	**6**

Физичко и здравствено васпитање

Назив наставног предмета: Физичко васпитањеЦиљ учења физичког васпитања је да се разноврсним и систематским моторичким активностима, у повезаности са осталим васпитно - образовним подручјима, допринесе интегралном развоју личности ученика. План допунске и додатне за циљ има да темељније презентује одређени наставни садржај и отклони све недоумице са редовне наставе, као и да се усавршавају одређени наставни садржаји кроз додатне часове рада.

Разред: Први, други, трећи и четврти

Исходи	Област/Тема	Садржај	Укупан број часова
-Именује моторичке способности које треба развијати -- Примени адекватна средства - Учествује на школском такмишењу и у систему школских спортских такмичења	Провера физичких способности(иницијално тестирање)	- Вежбе обликовања (јачања, лабављење и растезање); - Вежбе из корективне гимнастике; - Провера стања моторичких и функционалних способности	**2**
Кратко опише основне карактеристике и правила атлетике, гимнастике и спортске гране - дисциплина које се уче	Атлетика	АТЛЕТИКА У свим атлетским дисциплинама треба радити на развијању основних моторичких особина за дату дисциплину; *Трчања:* Усавршавање технике трчања на кратке и средње стазе: - 100 м ученици и ученице; - 800 м ученици и ученице; - штафета 4 х 100 м ученици и	**3**

		ученице Вежбање технике трчања на средњим стазама умереним интезитетом и различитим темпом у трајању од 5 до 10 мин. Крос: јесењи и пролећни - 800 м ученице, - 1000 м ученици. *Скокови:* Скок удаљ техником увинућа Скок увис лећном *Бацања:* Бацање кугле, једна од рационалних техника (ученице 4 кг, ученици 5 кг). Спровести такмичења у одељењу, на резултат, у свим реализованим атлетским дисциплинама.	

- Одржава стабилну и динамичку равнотежу у различитим кретањима -изводи ротације тела	Спортска гимнастика са елементима акробатике: Вежбе на справама и тлу	*1. Вежбе на тлу* *2. Прескок* *3. Кругови* *4. Разбој* *5. Вратило* *6. Греда*	**2**
Користи елементе технике у игри Примењује правила у игри Учествује на спортским такмичењима	Спортска игра(Рукомет, Кошарка, одбојка,фудбал)	• Понављање и учвршћивање раније обучаваних елемената игре; • Даље проширивање и продубљавање техничко-тактичке припремљености ученика у складу са изборним програмом за дату игру. На основу претходних умења у техници и тактици наставник планира конкретне садржаје из спортске игре; • Актив наставника, према програму који сам доноси (из програма трећег разреда (програм по	**11**

		избору ученика) у складу са могућностима школе, организује наставу за коју ученици покажу посебно интересовање; • Препорука: уколико је могуће, организовати наставу пливања (посебно обуку за непливаче).	

Додатна настава

Српски језик и књижевност

Енглески

ПРВИ СТРАНИ ЈЕЗИК - ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

ДОДАТНА НАСТАВА

Циљ додатне наставе је да омогући одабраним и талентованим ученицима да прошире и да продубе своја знања и вештине из неких наставних области и предмета у складу са својим интересовањима, способностима и склоностима, као и да подстиче
ученике на самостални рад, развој логичког, стваралачког и критичког мишљења и да допринесе њиховом оспособљавању за даље самообразовање.

Разред: **први**

Смер**: друштвено-језички**

Годишњи фонд часова:**37**

ОБЛАСТ	ИСХОДИ	САДРЖАЈ
Разумевање говора	– адекватно реагује на усмене поруке у вези са активностима у образовном контексту; – разуме основну поруку краћих излагања о познатим темама у којима се користи стандардни језик и разговетан изговор; – разуме информације о релативно познатим и блиским садржајима и једноставна упутства у приватном, јавном и образовном контексту; – разуме општи смисао информативних радијских и телевизијских емисија о блиским темама, у којима се користи стандардни говор и разговетан изговор; – разуме основне елементе радње у серијама и филмовима у којима се обрађују релативно блиске теме, ослањајући се и на визуелне елементе; – разуме суштину исказа (са)говорника који разговарају о блиским темама, уз евентуална понављања и појашњавања; – изводи закључке после слушања непознатог текста у вези са врстом текста, бројем саговорника, њиховим међусоб-ним односима и намерама, као и у вези са	**Граматички садржаји:** -именице бројиве и небројиве именице. множина именица (правилна и неправилна). -саксонски генитив. -члан употреба одређеног и неодређеног члана,изостављање члана. -заменице личне, показне, присвојне, релативне,одричне и узајамно повратне. -детерминатори присвојни,показни, неодређени, квантификатори. -придеви и прилози грађење и употреба придева и прилога. место придева и прилога у реченици. -предлози најчешћи предлози за оријентацију у простору и времену. предлози после придева (нпр.good at, interested in) и после глагола (нпр.work

	општим садржајем; – ослањајући се на општа знања, искуства и контекст поруке, увиђа значење њених непознатих елемената; памти и контекстуализује битне елементе поруке.	for, speak to). -бројеви прости, редни и децимални бројеви; разломци; основне ра- чунске операције. -везници повезивање елемената исте важности:
Разумевање прочитаног текста	– разликује најучесталије врсте текстова, познајући њихове основне карактеристике, сврху и улогу; – разуме краће текстове о конкретним темама из свакодневног живота, као и језички прилагођене и адаптиране текстове утемељене на чињеницама, везане за домене општих интересовања; – разуме осећања, жеље, потребе исказане у краћим текстовима; – разуме једноставна упутства и саветодавне текстове, обавештења и упозорења на јавним местима; – разуме краће литерарне форме у којима доминира конкретна, фреквентна и позната лексика (конкретна поезија, кратке приче, анегдоте, скечеви, стрипови); – проналази, издваја и разуме у информативном тексту о познатој теми основну поруку и суштинске информације; – идентификује и разуме релевантне информације у писаним прототипским документима (писмима, проспектима) и другим нефикционалним текстовима (новинским вестима, репортажама и огласима); – препознаје основну аргументацију у једноставнијим текстовима (нпр. новинским колумнама или писмима читалаца, као и другим врстама коментара); – наслућује значење непознатих речи на основу контекста	for, and, nor, but, or, yet, so. - глаголи глаголска времена (активне и пасивне конструкције) употреба садашњих времена (present simple tense, present continuous tense, present perfect tense). употреба прошлих времена (past simple tense, past continuous tense, past perfect tense). начини изражавања будућности (future simple tense, be going to,present continuous tense, present simple tense). глаголи и фразе праћени инфинитивом или -ing обликом. модални глаголи (can, can’t, could, should, must, have to, needn’t, mustn’t, may) фразални глаголи са across, back, down... (нпр.come across, come back, cut down). -творба речи сложенице. -најчешћи суфикси и префикси. -реченица ред речи у реченици. потврдне, упитне и одричне реченице.
Усмено изражавање	– учествује у краћим дијалозима, размењује информације и мишљење са саговорником о блиским темама и интересовањима; – користи циљни језик као језик комуникације у	погодбене реченице (реалне, потенцијалне). неуправни говор (без слагања времена)

	образовном контексту, прилагођавајући свој говор комуникативној ситуацији, у временском трајању од два до три минута; – описује себе и своје окружење, догађаје у садашњости, прошлости и будућности у свом окружењу и изван њега; – изражава своје утиске и осећања и образлаже мишљење и ставове у вези са блиским темама; – описује догађаје и саопштава садржај неке књиге или филма, износећи своје утиске и мишљења; – излаже унапред припремљену краћу презентацију на одређену тему (из домена личног интересовања); – указује на значај одређених исказа и делова исказа пригодном гестикулацијом и мимиком или наглашавањем и интонацијом.	**Тематске области** -свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време) -свет рада (перспективе и образовни системи) -интересантне животне приче и догађаји -живи свет и заштита човекове околине -научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране) -медији и комуникација -храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света) -потрошачко друштво -спортови и спортске манифестације -Србија – моја домовина познати градови и њихове знаменитости - региони и земље у којима се говори циљни језик -европа и заједнички живот народа
Писмено изражавање	– пише на разложан и једноставан начин о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања; – описује особе и догађаје поштујући правила кохерентности (обима 100–120 речи); – описује утиске, мишљења и осећања (обима 80–100 речи); – пише белешке, поруке и лична писма да би тражио или пренео релевантне информације; – резимира прочитани/преслушани текст о блиским темама и износи сопствено мишљење о њему; – попуњава формуларе, упитнике и различите обрасце у личном и образовном домену; – пише краћа формална писма (писма читалаца, пријаве за праксе, стипендије или омладинске послове); – пише електронске поруке, смс поруке, учествује у дискусијама на блогу	**Комуникативне функције** -представљање себе и других -поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично) -идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд. -давање једноставних упутстава и команди -изражавање молби и захвалности -изражавање извињења изражавање потврде и негирање -изражавање допадања и недопадања -изражавање физичких сензација и потреба
Социокултурна	– препознаје и разуме, у оквиру свог интересовања, знања и искуства, правила понашања, свакодневне	

компетенција	навике, сличности и разлике у култури своје земље и земаља чији језик учи; – препознаје и разуме најчешће присутне културне моделе свакодневног живота земље и земаља чији језик учи; – препознаје и адекватно користи најфреквентније стилове и регистре у вези са елементима страног језика који учи, али и из осталих области школских знања и животних искустава; – препознаје различите стилове комуникације и најфреквентнија пратећа паравербална и невербална средстава (степен формалности, љубазности, као и паравербална средства: гест, мимика, просторни односи међу говорницима, итд.); – користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације (електронске поруке, смс поруке, дискусије на блогу или форуму, друштвене мреже); – користи савремене видове комуникације у откривању културе земаља чији језик учи	-исказивање просторних и временских односа -давање и тражење информација и обавештења -описивање и упоређивање лица и предмета -изрицање забране и реаговање на забрану -изражавање припадања и поседовања -скретање пажње -тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања -тражење и давање дозволе -исказивање честитки -исказивање препоруке -изражавање хитности и обавезности -исказивање сумње и несигурности
Медијација	– преноси суштину поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи, додајући, по потреби, објашњења и обавештења, писмено и усмено; – резимира садржај краћег текста, аудио или визуелног записа и краће интеракције; – преноси садржај писаног или усменог текста, прилагођавајући га саговорнику; – користи одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају, на пример: преводи или преноси садржај уз употребу описа, парафраза и сл.; – преводи на матерњи језик садржај краћег текста о познатим темама	

Задаци:
- задовољавање индивидуалних особености ученика, склоности, интересовања, способности за учење;
- подстицање индивидуалног развоја ученика (адекватног темпа), пре свега њихових интелектуалних карактеристика, што омогућава брже напредовање ученика (акцелерација);
- проширивање и продубљивање обима и садржаја појединих предмета за које ученици показују интересовање и способности;
- груписање ученика према способностима и интересовањима чиме се стварају услови за индивидуализацију додатног рада;
- идентификовање обдарених и талентованих ученика.

Садржаји додатног рада полазе од редовног плана и програма, али се, сходно интересовањима и потребама ученика, проширују, продубљују и допуњују новим садржајима, и као такви важе само за ученике обухваћене овим обликом рада. Самим тим, садржаји додатног рада су индивидуализовани, како у односу на ученика, тако и у односу на наставника.

Објашњење за реализацију
Додатним радом треба обухватити ученике: који постижу изузетне резултате усавладавању садржаја програма, који показују интересовање за проширивање и продубљивање знања и вештина који су обдарени и талентовани за одређене области и предмете.
Програм додатног рада треба планирати и организовати у оквиру недељног распореда часова образовно-васпитног рада. Часови могу да трају краће или дуже од 45 минута, зависно од садржаја који се остварују.

С обзиром на примену и функцију додатног рада наставник треба да препоручи најразноврсније облике, методе и поступке рада који ће ученицима омогућити да њихове креативне способности и интересовања максимално дођу до изражаја (индивидуални и групни облик; проблемска, индивидуализована и други облици наставног рада). Наставник треба да упућује ученике да самостално испитују разне појаве, да се служе литературом, приручницима, алатима и инструментима, као и да сачине записе, анализе, закључке и сл.

I Планирање наставе и учења

Планирање додатне наставе се врши у складу са потребама и интересовању ученика, а и складу са обавезама, према решењу о четрдесеточасовној недељи, наставника. Одређивање термина врши се према важећим распоредима часова и дефинише у распореду за допунску и додатну наставу.

II **Остваривање наставе и учења**

Остваривање наставе и учења се одвија у школском кабинету – учионици..

На часовима комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, што подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Ученици: посматрају, питају, уз помоћ наставника записују, изводе закључке решавају задатке, одговарју на питања.

III **Праћење и вредновање наставе и учења**

Праћење наставе и учења се врши кроз све часове континуирано и систематично. Вреднују се активности и постигнућа ,квалитет одговора, способности примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање наставе и учења врши се кроз: праћење остварености исхода, усмено излагање, учествовање на конкурсима и такмичењима, као и резултатима постигнутим на истим.

Француски језик

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ-ДОДАТНА НАСТАВА-ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

РАЗРЕД-I

НЕДЕЉНИ ФОНД-1 ЧАС

ГОДИШЊИ ФОНД-37 ЧАСОВА(укупно за све разреде)

ЦИЉЕВИ ДОДАТНЕ НАСТАВЕ

ЦИЉ додатне наставе је проширивање и продубљивање знања за даровите и талентоване ученике који желе да усавршавају знања из француског језика на свим нивоима од рецепције до продукције,интеракције,медијације и знања о језику,као и да учествују на такмичењима и конкурсима из француског језика.

ОБЛАСТ-ТЕМА	ИСХОДИ	САДРЖАЈ	БРОЈ ЧАСОВА
РЕЦЕПЦИЈА	– разуме једноставне књижевне текстове различитих жанрова	Именичка група 1) Систематизација употребе	**5**

ПРОДУКЦИЈА	(поезија, проза, драма), у којима се појављују учесталије метафоре; – открива значење непознатих речи у писаном тексту на основу познатог контекста и језичког предзнања; користи релативно спонтано и самостално циљни језик као језик комуникације у учионици са наставником и са осталим ученицима и ученицама; – описује особе, радњу, место, доживљај или актуелна дешавања у садашњости, прошлости и будућности, користећи познате језичке и ванјезичке елементе; – саопштава и интерпретира најважније информације садржаја писаних, илустрованих и усмених текстова на теме предвиђене наставним програмом, користећи познате језичке елементе; – саопштава и интерпретира	детерминаната: партитивних чланова и партитивног de; присвојних и показних придева; основних, редних бројева. 2) Систематизација рода и броја именица и придева, поређења придева и именица. 3) Систематизација заменица: личних ненаглашених (укључујући и заменицу on) и наглашених; заменица за директни и индиректни објекат; показних и присвојних; упитних. Глаголска група 1) Систематизација глаголских времена индикатива (презент, сложени перфект, имперфект, плусквамперфект, футур први), као и перифрастичних конструкција: блиског футура, блиске прошлости. 2) Систематизација фреквентних униперсоналних глагола. 3) Систематизација презента	**15**

ИНТЕРАКЦИЈА **МЕДИЈАЦИЈА**	најважније информације садржаја кратких емисија, видео записа на теме предвиђене наставним програмом, користећи познате језичке елементе ; – износи своје мишљење, изражава и образлаже ставове и реагује на мишљење и ставове других (допадање/недопадање итд.), користећи познате и једноставне језичке елементе; – започиње и учествује у дијалогу и размењује мишљења и информације у вези са својим окружењем и свакодневним ситуацијама; илустрација, табела, слика, графикона, детаљних упутстава; – резимира прочитани/преслушани текст о блиским, познатим и обрађиваним друштвеним темама користећи једноставна језичка средства; – пише о блиским темама из свог	кондиционала. 4) Презент субјунктива најфреквентнијих глагола (после il faut que, il vaut mieux que, il est nécessaire que, il est possible que и глагола заповести, жеље и осећања). Предлози 1) Систематизација употребе предлога и фреквентних предложних израза (par rapport à, à côté de, au lieu de, à l'occasion de, à l'aide de, malgré). 2) Систематизација предлога за време и временских одредница (depuis, ça fait … que, en, dans, pour, il y a). Прилози 1) Систематизација прилога за место, време, начин, количину (интензитет). 2) Поређење прилога. Модалитети и форме реченице 1) Директни и индиректни говор. 2) Систематизација интерогативног и императивног модалитета. 3) Систематизација негације. Сложене	**10** **2**

ЗНАЊА О ЈЕЗИКУ	окружења и подручја интересовања; – описује особе и догађаје поштујући правила кохерентности користећи фреквентне речи и изразе; – пише о властитом искуству описујући своје утиске и осећања, износећи мишљења, планове и очекивања, једноставним језичким средствима користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације (електронске поруке, СМС поруке, дискусије на блогу или форуму, друштвене мреже) преноси суштину и најважније појединости поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи, додајући, по потреби, једноставнија објашњења и обавештења, писмено и усмено; – у писаном облику резимира на	реченице 1) Систематизација координирања реченице са везницима et, ou, mais, car и прилозима/прилошким изразима c'est pourquoi, donc, puis, pourtant, par contre, par conséquent, au contraire. 2) Систематизација зависних реченица са најфеквентнијим везницима: релативних са заменицама qui, que, où; временских са везницима quand, chaque fois que, pendant que, depuis que; узрочних са везницима parce que и comme (рецептивно) ; финалних са везником pour que/pour+инфинитив; хипотетичних са везником si	**5**

	структурисан начин садржај краћег текста, аудио или визуелног записа и краће интеракције; – у усменом облику преноси садржај писаног или усменог текста, прилагођавајући га исказаним или претпостављеним потребама саговорника; – користи одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају, на пример: преноси садржај уз употребу описа, парафраза и сл.;		**37**

			37

		УКУПНО	

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе и учења

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II Остваривање наставе и учења

Настава се реализује кроз теоријску наставу.. Наставник користи различите методе и облике рада (фронтални, индивидуални, рад у паровима, групни рад, тимски рад-кооперативно учење, визуелне методе, вербалне методе, демонстративне методе). У настави се могу користити различита наставна средства (рачунар, пројектор, софвтвери, шеме, панои..)

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;

- усмено излагање;

-учествовање на конкурсима и такмичењима;

- активности ученика на часовима

Руски језик

План и програм рада додатне наставе

Назив наставног предмета-Руски језик

РАЗРЕД-I

НЕДЕЉНИ ФОНД-1 ЧАС

ГОДИШЊИ ФОНД-18 ЧАСОВА(укупно за све разреде)

ЦИЉЕВИ ДОДАТНЕ НАСТАВЕ:

проширивање и продубљивање знања за даровите и талентоване ученике који желе да усавршавају знања из руског језика на свим нивоима од рецепције до продукције ,интеракције, медијације и знања о језику, као и да учествују на такмичењима (државна такмичења, НИС-ове олимпијаде) и различитим конкурсима из руског језика.

Исходи	Област/Тема	Садржај	Укупан број часова
користи самостално циљни језик као језик комуникације; – говори, с лакоћом, о познатим темама и темама које су из домена његовог интересовања на кохерентан начин, примењујући познату лексичку грађу и језичке структуре; – препричава неки догађај или дешавање и износи очекивања у вези са тим; – укратко образлаже и објашњава разлоге догађаја или дешавања; – образлаже своје мишљење и реагује на мишљење других; – излаже пред публиком, на разумљив начин, унапред припремљену презента-	**ЗНАЊА О ЈЕЗИКУ** **Рецепција** **Продукција** **Медијација**	**Језичка култура** **Комуникацијске вежбе са циљем усвајања многозначности речи;антоними,пароними и међујезички хомоними и пароними;сложенице;најефикаснији везници у сложеној реченици;употреба предлога са падежима.** **Књижевни текстови** **Видео садржаји** **Кон-ситуације(говорне вежбе)** **Фонетика(руски самогласнички и сугласнички**	**10**

	цију на познате и одабране теме уз помоћ визуеалног подстицаја; – током и после презентације разуме питања у вези са темом, одговара на њих и пружа додатна објашњења; – учествује у дијалогу и размењује мишљења и информације у вези са својим окружењем и свакодневним ситуацијама; – интерпретира тематски прилагођене песме, рецитације и скечеве; – користи интонацију, ритам и висину гласа у складу са сопственом комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације;.		**систем)**	
	- увиђа и разуме постојање културног плуралитета у својој земљи и земљама чији језик учи; – реагује адекватно на најчешће облике граматичких облика, разуме префиксалне глаголе кретања и правилно их употребљава – користи фреквентније регистре у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности комуникативне ситуације; – користи на креативан начин ограничена знања из различитих језика како би успешно остварио комуникативну намеру; – истражује различите аспекте култура земље/ земаља чији језик учи у оквиру својих интересовања;	**ГРАМАТИКА Лингвокултурологија**	**Систематизација раније обрађених глаголских облика;партиципи;префиксални глаголи кретања;систематизација усвојених глагола,који се разликују од еквивалентних глагола у матерњем језику ученика. Синтакса Лексикологија**	**8**

I **Планирање наставе и учења**
Планирање додатне наставе се врши у складу са потребама и интересовању ученика, а и складу са обавезама, према решењу о четрдесеточасовној недељи, наставника. Одређивање термина врши се према важећим распоредима часова и дефинише у распореду за допунску и додатну наставу.

II **Остваривање наставе и учења**
Остваривање наставе и учења се одвија у школском кабинету – учионици..
На часовима комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, што подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Ученици: посматрају, питају, уз помоћ наставника записују, изводе закључке решавају задатке, одговарју на питања.

III **Праћење и вредновање наставе и учења**

Праћење наставе и учења се врши кроз све часове континуирано и систематично. Вреднују се активности и постигнућа ,квалитет одговора, способности примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање наставе и учења врши се кроз: праћење остварености исхода, усмено излагање, учествовање на конкурсима и такмичењима, као и резултатима постигнутим на истим.

Латински језик

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ-ЛАТИНСКИ ЈЕЗИК-ДОДАТНА НАСТАВА

РАЗРЕД-I

НЕДЕЉНИ ФОНД-1 ЧАС

ГОДИШЊИ ФОНД-17 ЧАСОВА

ЦИЉЕВИ-Циљеви рада на додатним часовима су проширивање знања из латинског језика,боље упознавање са класичним језицима,са класичном књижевности и цивилизацијом античког периода,богаћење речничког фонда новим терминима,читањем краћих текстова Римских писаца.усавршавање правилног изговора и акцента,развијање језичких компетенција,и такмичарског духа

ОБЛАСТ-МОДУЛ	ИСХОДИ	САДРЖАЈ	БРОЈ ЧАСОВА
ЈЕЗИК ММорфологија	ни текст на латинском језику; – уочи поруку и протумачи садржај прочитаног текста; – идентификује различите односе у тексту, међу реченицама и унутар реченица; – преведе	Именске речи – Неправилности и мање фреквентни обрасци именске промене. Глаголи – Морфологија глаголских начина, укљ. конјунктив и нефинитни облици глагола. –	**5**

Синтакса	прочитано с ослонцем на коментар и/или двојезични речник; – примени правила латинске глаголске и именске промене, као и морфологије непромењивих речи; – изложи правила латинске глаголске и именске промене, као и морфологије непромењивих речи; – идентификује функцију речи, састав и функцију различитих реченичних конституената као и делова сложене реченице; – употреби, пасивно и активно, основни латински вокабулар; – користи двојезични речник на сврсисходан начин, уз познавање речничког облика латинских речи и осталих речничких конвенција; – изложи правила латинске глаголске и именске промене, као и морфологије	Неправилности и мање фреквентни обрасци глаголске промене Синтакса падежа – Употпуњавање и систематизација. Синтакса просте реченице – Главни типови; главне функције конституената. – Глаголски начини у простој реченици. –	**5**

КЛАСИЧНА ЦИВИЛИЗАЦИЈА	непромењивих речи; – идентификује функцију речи, састав и функцију различитих реченичних конституената као и делова сложене реченице; – употреби, пасивно и активно, основни латински вокабулар; – користи двојезични речник на сврсисходан начин, уз познавање речничког облика латинских речи и осталих речничких конвенцијкористи двојезични речник на сврсисходан начин, уз познавање речничког облика латинских речи и осталих речничких конвенција; сродним речима у матерњем и страним модерним језицима, оплемењујући своју културу говора и изражавања; – примени, у различитим ситуацијама, своје	Главни типови именичке синтагме. Синтакса сложене реченице – Главни типови зависних клауза и нефинитних конструкција. – Класични књижевни жанрови и културни обрасци као прецедент модерне цивилизације. – Латински после Римљана. – Елементи и путеви класичног наслеђа до данас.	**7**

	познавање класичне културе (нарочито у њеном књижевном аспекту) и класичне цивилизације, политичке и културне историје класичних народа, њихове свакодневице, веровања, митова и легенди; – разуме смисао и вредност духовног наслеђа класичне цивилизације, као и њених материјалних остатака на нашем тлу и другде.		**17(укупно)**

I Планирање наставе и учења

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II Остваривање наставе и учења

Настава се реализује кроз теоријску наставу.. Наставник користи различите методе и облике рада (фронтални, индивидуални, рад у паровима, групни рад, тимски рад-кооперативно учење, визуелне методе, вербалне методе, демонстративне методе). У настави се могу користити различита наставна средства (рачунар, пројектор, софвтвери, шеме, панои..)

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;

- усмено излагање;

- активности на часу

-вежбе превођења

Историја

Додатна настава

Наставни предмет: Историја

Смер: Друштвено - језички

Разред: Први

Циљ наставе учења:

Циљ додатне наставе је да омогући одабраним и талентованим ученицима да прошире и продубе своје знање и вештине из неких наставних области и предмета у складу са интересовањима, способностима и склоностима као и да постиче ученике на самостални рад, развој логичког, стваралачког и критичког мишљења и да допринесе њиховом оспособљавању за даље образовање

Задаци додатне наставе:

- уочавање индивидуалних квалитета и интересовањаученика.

Област/Тема	Број часова	Садржај	Исходи
Држава, политика и право у античком свету	3	Географски простор цивилизација старог века – Медитеран, Средњи и Далеки исток. Основна обележја државног уређења	у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; – користи хронолошке одреднице на одговарајући начин, у складу са периодизацијом прошлости; – идентификује

		цивилизација старог века – Египат, Месопотамија,Левант, Кина, минојски Крит, Микена, Хомерско доба, грчки полиси, антички Рим и Источно римско царство до средине VI века. Рат и мир у старом веку (пример мировног споразума после битке код Кадеша; Грчко-персијски ратови – сукоб цивилизација; Пелопонески рат – борба за превласт и криза полиса; освајања Александра Великог – прожимање цивилизација; римско освајање Италије – рађање светске силе; пунски ратови и борба за превласт у Средоземљу; грађански ратови – криза и пропаст републике;римска спољна политика у доба царства – освајања и одбрана граница; последице Велике сеобе народа – V и VI век; Јустинијанова обнова)	порекло и процени сазнајну вредност различитих извора на основу њихових спољних и садржинских обележја; – објасни основе историјског научног метода у реконструкцији прошлости и уочава постојање различитих интерпретација; - анализира узрочно-последичне везе и идентификује их на конкретним примерима; -анализира историјске податке и идентификује особености, континуитет и промене у различитим појавама дугог трајања; - уочи и изрази став у односу на предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге врсте манипулација прошлошћу на конкретним примерима; - учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности и активности које подстичу друштвену одговорност; - користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; - поредећи историјске и географске карте датог простора, уочава утицај рељефа и климатских чинилаца на настанак цивилизација и кретање становништва; – наведе и лоцира најважније праисторијске и античке локалитете у Европи и Србији; - издвоји и међусобно поринајважније одлике државних уређења у цивилизацијама старог века; -уочава специфичности и пореди друштвени положај и начин живота припадника различитих слојева у старом веку; -идентификује основне цивилизацијама старог века; – пореди и илуструје примерима одлике свакодневног живота међу различитим цивилизацијама старог века; -уочава присуство и препознаје

			важност тековина цивилизација старог века у савременом свету
Ратови и војске у савременом свету	3	Рат и мир у старом веку (пример мировног споразума после битке код Кадеша; Грчко-персијски ратови – сукоб цивилизација; Пелопонески рат – борба за превласт и криза полиса; освајања Александра Великог – прожимање цивилизација; римско освајање Италије – рађање светске силе; пунски ратови и борба за превласт у Средоземљу; грађански ратови – криза и пропаст републике;римска спољна политика у доба царства – освајања и одбрана граница; последице Велике сеобе народа – V и VI век; Јустинијанова обнова)	у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; - користи хронолошке одреднице на одговарајући начин, у складу са периодизацијом прошлости; – идентификује порекло и процени сазнајну вредност различитих извора на основу њихових спољних и садржинских обележја; -објасни основе историјског научног метода у реконструкцији прошлости и уочава постојање различитих интерпретација; - анализира узрочно-последичне везе и идентификује их на конкретним примерима; -анализира историјске податке и идентификује особености, континуитет и промене у различитим појавама дугог трајања; - уочи и изрази став у односу на предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге врсте манипулација прошлошћу на конкретним примерима; – учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности и активности које подстичу друштвену одговорност; – користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; – поредећи историјске и географске карте датог простора, уочава утицај рељефа и климатских чинилаца на настанак цивилизација и кретање становништва; – наведе и лоцира најважније праисторијске и античке локалитете у Европи и Србији; - издвоји и међусобно поринајважније одлике државних уређења у цивилизацијама старог века;-уочава специфичности ипореди

			друштвени положај и начин живота припадника различитих слојева у старом веку; - идентификује основнецивилизацијама старог века; – пореди и илуструје примерима одлике свакодневног живота међу различитим цивилизацијама старог века; – уочава присуство и препознаје важност тековина цивилизација старог века у савременом свету

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I **Планирање наставе и учења**

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности и индивидуалних карактеристика ученика.

II**Остваривање наставе и учења**

Настава се реализује кроз теоријски наставу. Програм за први разред организован је кроз три модула. Наставник користи различите методе и облике рада. У настави се могу користити различита наставна средства (рачунар, пројектор, софвтвери, шеме, панои..)

III**Праћење и вредновање наставе и учења**

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

праћење остварености исхода;

усмено излагање;

показивање практичних вештина;

активности ученика на часовима;

Географија

Назив предмета : Географија – додатна настава

Гимназија : друштвено-језички и природно-математички смер

Разред : први

Циљ додатне наставе је да омогући одабраним и талентованим ученицима да прошире и продубе своје знање и вештине из неких наставних области и предмета у складу са интересовањима, способностима и склоностима као и да постиче ученике на самостални рад, развој логичког, стваралачког и критичког мишљења и да допринесе њиховом оспособљавању за даље образовање**.**

Исходи	**Област/Тема**	**Садржај**	**Укупан број часова**
Проширена знања о проучавања, утемељитељима географске науке предмету.	**ФИЗИЧКА ГЕОГРАФИЈА**	Место и задаци физичке географије у систему наука. Дигитална картографија и ГИС-помоћ у упознавању простора.	1
Дискусија о настанку свемира и његовој величини, могућем ванземаљском животу. Израда паноа Сунчевог система.	**ОБЛИК, ДИМЕНЗИЈЕ И КРЕТАЊЕ ЗЕМЉЕ**	Димензије и облик Земље. Земљино кретање и њене последице.	2
Самостални радови и усмено излагање. Проширења знања о разноликим облицима у рељефу, откривање нових могућности за израду презентација.	**УНУТРАШЊА ГРАЂА ЗЕМЉЕ И ГЕОЛОШКИ РАЗВОЈ ЗЕМЉИНЕ КОРЕ**	Цртање скице Земљине унутрашње грађе. Приказивање презентације Геолошког развоја Земљине коре. Израда паноа-географске карте са веначним и громадним планинама. Коришћење интернета: примери активних и	2

		угашених вулкана. Ученички реферати: примери најразорнијих земљотреса у историји. Анализа облика денудације (Ђавоља варош, Кападокија). Израда презентације (врсте пустиња и морских обала). Крашка ерозија, рад о изабраној пећини. Највиши и највећи водопади на свету (дискусија). Праћење на интернету ледничких језера на просторима Србије, Италије, Словеније, Швајцарске.	
Ученици схватају проблем глобалног загревања и загађивања ваздуха.	**АТМОСФЕРА**	Одлике и значај атмосфере. Обрада микроклиматског подручја око школе и становања.	2
Детаљно познавање појмова везаних за хидросферу. Задужити ученике да спреме предавање за своје другове из одељења на тему Значај и	**ХИДРОСФЕРА**	Кружење воде у природи. Цунами таласи. Крашки извори. Реферати о најдужим рекама.	2

заштита мора.			
Разликују главне типове земљишта и доводе у везу њихова својства са условима формирања и примерима у Србији и свету и илуструју њихову економску вредност.	**БИОСФЕРА**	Земљиште-формирање, распростирање, значај, деградација и заштита.	1

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе и учења

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности и индивидуалних карактеристика ученика.

II Оставаривање наставе и учења

Настава се реализује кроз теоријску наставу. Програм за први разред организован је кроз 6 наставних тема. Наставник користи различите методе и облике рада. У настави се могу користити различита наставна средства (рачунар, пројектор, шеме, панои..)

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;

- усмено излагање;

- показивање практичних вештина;

- активности ученика на часовима;

Биологија

Назив предмета: Биологија – додатна настава
Гимназија: друштвено језички смер
Разред: први

Циљ наставе учења:
Циљ додатне наставе је да омогући одабраним и талентованим ученицима да прошире и продубе своје знање и вештине из неких наставних области и предмета у складу са интересовањима, способностима и склоностима као и да постиче ученике на самостални рад, развој логичког, стваралачког и критичког мишљења и да допринесе њиховом оспособљавању за даље образовање.
Задаци додатне наставе:
- уочавање индивидуалних квалитета и интересовања ученика.

Област/Тема	Број часова	Садржај	Исходи

Биологија као природна наука	**2**	Биологија као наука. Појам научних теорија. Научна методологија. Утицај биологије на развој технологије. Утицај биологије на свакодневни живот.	осмисли поступак истраживања на задату хипотезу, креира и прати истраживачки протокол, прикупи, прикаже и тумачи податке добијене истраживањем изнесе и вреднује аргументе на основу доказа
Особине живих бића	**2**	Заједничке особине живих бића: ћелијска организација, метаболизам, хомеостаза, раст, развиће и размножавање (животни циклус), осетљивост и покретљивост (одговор на промену средине/стимулусе), биолошка еволуција. Нивои организационе сложености и организациони ступњеви живих	– закључује о јединству живота и његовом заједничком пореклу на основу заједничких особина живих бића – доведе у везу основна својства живих бића са просторним и временским распоредом чинилаца њиховог окружења

		организама (молекули – органеле–ћелије–ткива–органи–организам). Хемијски састав живих бића; значај воде за одржавање основних животних фунција; значај појаве слободног кисеоника у Земљиној атмосфери; угљеник као главни састојак биолошких молекула	
Биолошки макромолекули	**2**	Структура и функција биомолекула: угљени хидрати, липиди, протеини и нуклеинске киселине имена биолошких макромолекула у биотехнологији.	-разврста биолошки важне макромолекуле према њиховој улози у остварењу животних функција -примерима илуструје примену биолошки важних макромолекула у биотехнологији
Ћелија-грађа и функција	**2**	Ћелија као основна јединица живота; грађа и улога	-упоређује прокариотску и еукариотску ћелију

		ћелијских мембрана; прокариотска ћелија и еукариотска ћелија. Разлике и сличности између прокариотске и еукариотске ћелије; ендосимбиоза. Промет кроз ћелијску мембрану. Хемоаутотрофија, фотоаутотрофија, хетеротрофија, ћелијско дисање.	на основу биохемијских, анатомских и морфолошких карактеристика -доведе у везу утицај чинилаца из спољашње и унутрашње средине са динамиком ћелијских процеса
Ћелијске деобе	**1**	Ћелијска деоба и ћелијски циклус. Репликација ДНК као предуслов деобе ћелија. Митоза. Мејотичке деобе: биолошки смисао и значај; формирање хаплоидних од диплоидних ћелија..	– тумачи шеме ћелијског циклуса и ћелијских деоба еукариота у контексту раста и размножавања

Филогенија и принципи класификације	**1**	Шест кључних догађаја у историји живота. Геолошка скала времена и настанак живота. Промене у току геолошке скале времена – еволутивне промене. Концепт порекла живих бића од заједничког претка. Сличности организама на основу њихове сродности – филогенетски односи. Значај успостављања критеријума класификације и класификација организама. Главне систематске категорије (врста,	– постави шест кључних догађаја у историји животана временској скали – тумачи филогенетске односе и разноврсност живог света на Земљи ослањајући се на модел „дрво живота“ – примени или изради једноставне кључеве за идентификацију живог света.

		род, фамилија, ред, класа, тип, царство, домен). Примена модела „дрво живота“.	

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе и учења

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности и индивидуалних карактеристика ученика.

II Остваривање наставе и учења

Настава се реализује кроз теоријску наставу. Програм за први разред организован је кроз 6 наставних тема. Наставник користи различите методе и облике рада. У настави се могу користити различита наставна средства (рачунар, пројектор, шеме, панои..)

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;

- усмено излагање;

- показивање практичних вештина;

- активности ученика на часовима;

Математика

Физика

Хемија

Предмет : **Хемија**

Разред : **I**

Подручје рада: **гимназија**

Смер : **друштвено - језички**

Циљ додатне наставе хемије јесте проширивање и продубљивање знања ученика који се у већој мери интересују за хемију и који су на редовним часовима показали висок ниво савладаног градива, развијање способности и вештина ученика према њиховим интересовањима и склоностима и развијање такмичарског духа.

.

Исходи	Област/Тема	Садржај	Укупан број часова
проналази и критички одабира потребне хемијске информације из различитих извора; користи хемијски научни језик за	Врстасупстанце	Значај хемије за савремено друштво и одрживи развој. Макроскопски, субмикроскопски и симболички ниво описивања/представљања супстанци, њихове	6

описивање структуре, својстава и промена супстанци; наводи примере о значају хемије за савремено друштво; описује научни метод у хемији; објашњава значај хемијског експеримента; изражава физичке величине у одговарајућим мерним јединицама међународног сиситема (SI) и разликује основне и изведене физичке величине; табеларно и графички приказује резултате мерења; класификује супстанце на основу честичне структуре супстанци; прикаже шематски електронске конфигурације атома и јона;		структуре, својстава и хемијских промена. Научни метод у хемији. Хемијски експеримент. Мерења, математичка обрада и представљање резултата мерења.	
	Структура атома	Појам и класификације супстанци.	5
	Хемијске везе	Развој идеје о атомској структури супстанци. Структура атома. Атомски и масени број. Изотопи. Релативна атомска маса. Боров атомски модел. Квантномеханички модел атома. Изградња електронског омотача. Електронска конфигурација и Периодни систем елемената. Енергија јонизације и афинитет према електрону. Атомски и јонски полупречници. Периодична својства елемената.	6
	Дисперзни системи	Јонска веза и структура супстанци с јонском везом.	9

описује стање електрона у атому квантним бројевима; тумачи и предвиђа својства хемијског елемента на основу електронске конфигурације атома; предвиђа промену енергије јонизације, афинитета према електрону, електронегативности у зависности од атомског броја у групи и периоди; приказује електронски Луисове симболе и формуле атома, јона и молекула; предвиђа геометрију молекула на основу Луисове формуле;		Ковалентна веза. Луисове формуле и структуре и геометрија молекула. Савремене теорије ковалентневезе. Поларност молекула. Међумолекулске интеракције и својства супстанци с ковалентном везом. Метална веза и метална кристална решетка. Агрегатна стања супстанци. Својства гасова. Авогадров закон и моларна запремина гаса. Једначина стања идеалног гаса. Течности. Фазни прелази и фазни дијаграми. Чврсте супстанце: аморфне и кристалне супстанце.	
објашњава поларност молекула; користи међумолекулске интеракције за објашњење агрегатних стања супстанци;	Хемијске реакције	Појам и врсте дисперзних система. Значај и примена дисперзних система. Прави раствори. Растворљивост. Фактори који утичу на растворљивост чврстих супстанци у	6

примењује једначину стања идеалног гаса; тумачи фазни дијаграм на примеру воде; објашњава утицај водоничне везе на својства супстанци; објашњава разлике између аморфних и кристалних супстанци; предвиђа својства супстанци на основу типа кристалне решетке; објашњава својства дисперзних система и њихову примену у свакодневном животу; рачуна количинску концентрацију, масену концентрацију и молалност раствора; рачуна снижење температуре мржњења и повишење температуре кључања у воденим растворима електролита и неелектролита; припреми растворе за		води. Засићени и презасићени раствори. Растварање и топлотне промене при растварању Квантитативан састав раствора. Колоидни раствори. Колигативна својства раствора. .	
	Киселине, базе , соли	Појам и типови хемијских реакција. Једначине хемијских реакција. Количина супстанце. Моларна маса супстанце. Закон сталних масених односа и закон вишеструких масених односа. Масени удео елемента у једињењу. Одређивање емпиријске и молекулске формуле једињења. Стехиометријска рачунања на основу хемијских једначина. Лимитирајући реактант и принос хемијске реакције. Топлотне промене при хемијским реакцијама. Реакциона топлота.	5

потребе у лабораторији и свакодневном животу. анализира односе количине супстанце, броја честица и масе супстанце; образлаже значај квантитативних односа у хемијским системима; изводи стехиометријска израчунавања на основу задатих података; процењује топлотне промене у физичким и хемијским процесима на основу експерименталних података; разматра факторе који утичу на брзину хемијске реакције и процењује њихов утицај на хемијске процесе у индустрији и свакодневном животу; објашњава значај хемијске равнотеже у хемијским и технолошким		Енергија активације. Стандардна топлота хемијске реакције. Хесов закон. Брзина хемијске реакције. Закон о дејству маса. Хемијска равнотежа. Примена Ле Шатељеовог принципа. .	
	Оксидоредукционе реакције	Раствори електролита. Електролитичка дисоцијација. Степен електролитичке дисоцијације, јаки и слаби електролити. Јонске реакције. Протолитичка теорија киселина и база. Јонски производ воде и pH вредност водених раствора.	6
	УКУПНО		**37**

системима; експериментално испитује понашање хемијских равнотежних система; разликује киселине и базе на основу једначина електролитичких дисоцијација и протолитичких реакција; пише и тумачи једначине јонских реакција; рачуна концентрације јона у растворима електролита на основу степена дисоцијације; рачуна pH вредност раствора јаких киселина и база на основу количинске концентрације раствора; препознаје примере киселина, база и соли у свакодневном животу; испитује киселост водених раствора помоћу различитих киселинско-базних			

индикатора; препознаје примере оксидоредукционих процеса у свакодневном окружењу; пише и тумачи једначине оксидоредукционих реакција; наводи примере оксидационих и редукционих средстава; пореди својства метала у односу на реакције са киселинама (које немају оксидациона својства); безбедно по себе и друге рукује лабораторијским прибором, посуђем и супстанцама;			

I **Планирање наставе и учења**

Планирање додатне наставе се врши у складу са потребама ученика, а и складу са обавезама, према решењу о четрдесеточасовној недељи, наставника. Према могућностима ће бити обрађене теме, а што се експерименталног дела тиче, биће урађен у оној мери коју омогућава опремљеност кабинета. У том смислу биће коришћене ИКТ, као замена.

Одређивање термина врши се према важећим распоредима часова и дефинише у распореду за допунску и додатну наставу.

II **Оставаривање наставе и учења**

Остваривање наставе и учења се одвија у школском кабинету – лабораторији.
Кроз часове додатне наставе остваривање се следеће: да ученици овладају основама научног метода, развијају аналитичко и критичко мишљење, у складу са могућностима, раде на развијању експерименталног рада, решавају теоријске и експерименталне проблеме, израђују различите материјале који се могу користити и у настави (табеле, шеме, слике, презентације и сл.) а доминантоно припремају за учешће на такмичењима из хемије.
Додатна настава биће организована кроз индивидуални, рад у пару или групни рад, у зависности од броја ученика који је буде похађао.

III **Праћење и вредновање наставе и учења**

Праћење наставе и учења се врши кроз све часове. Активности и постигнућа ученика се бележе у педагошкој документацији наставника и у књизи евиденције о образовно-васпитном раду, односно есДневнику.
Вредновање је и формативно и сумативно. Дакле постигнућа на додатној настави су предмет оцењивања и све активности могу бити и сумативно оцењене.

Рачунарство и информатика

Предмет: Рачунарство и информатика

Разред: Први

Одељење: $I_{1,2}$

Смер: Природно-математички и друштвено језички

Циљ и задаци:
Циљ додатне наставе рачунарства и информатике јесте проширивање знања ученика који се у већој мери интересују за предмет и који су на редовним часовима показали висок ниво савладаног градива, развијање способности и вештина ученика према њиховим интересовањима и развијање такмичарског духа.

Задаци:

развијати способност за одговорно коришћење информационо-комуникационих технологија уз препознавање потенцијалних ризика и опасности;
способност писања програма вођених догађајима и разумевање принципа креирања добро структуираних програма;
способност за брзо, ефикасно и рационално проналажење информација коришћењем рачунара, као и њихово критичко анализирање, складиштење и преношење и представљање у графичком облику.

Исходи	**Област/Тема**	**Садржај**	**Укупан број часова**
-објасни улогу ИКТ у свакодневном животу − разуме изазове коришћења савремених технологија на одговоран и безбедан начин − кратко опише најважније догађаје у развоју ИКТ − разликује и користи сервисе Интернета − приступа Интернету, самостално претражује, проналази информације у дигиталном окружењу и преузима их на свој уређај	Информационо-комуникационе технологије у савременом друштву	1.Утицај рачунара на здравље и животну средину 2. Безбедно и одговорно коришћење ИКТ 3. Интернет и сервиси интернета 4. Развој информационих технологија	4
− објасни начин дигиталног записа података и бинарног записа природних бројева − користи јединице за мерење количине података − кратко опише разлику између хардвера и софтвера − наводи основне карактеристике компонената дигиталног уређаја и њихову улогу − разликује системски од апликативног софтвера − објасни шта је оперативни систем и која је његова улога	Рачунарство	5. Дигитални запис података (текст, слика, звук) 6. Дигитални запис података (текст, слика, звук) 7. Хардвер рачунарског система 8. Врсте меморије рачунара 9. Процесор и карактеристике	5

		процесора	
− разликује основе елементе графичког корисничког интерфејса − прилагоди радно окружење кроз основна подешавања − инсталира и деинсталира корисничке програме	Организација података и прилагођавање радног окружења	10. Елементи графичког корисничког интерфејса 11. Подешавање оперативног система 12. Инсталирање и деинсталирање корисничких програма	3
− ефикасно и тачно уноси и уређује неформатиран текст − примењује основне елементе форматирања и структуирања текста − уређује на елементарном нивоу текст применом нотација за обележавање − постави напредне текстуалне и нетекстуалне елементе у креирани документ − познаје основне параметре стилизовања текста на нивоу карактера, параграфа и страница − користи и креира именоване стилове − користи елементе у тексту који се аутоматски ажурирају − припреми документ за штампу и одштампа га − уређује и приказује слајд презентације − примењује правила за израду добре презентације.	Креирање и уређевање дигиталних докумената	13. Радно окружење програма за обраду текста и његово подешавање 14. Форматирање странице 15. Форматирање и обликовање карактера 16. Форматирање пасуса 17. Форматирање текста 18. Форматирање текста 19. Набрајање у тексту 20. Заглавље, подножје, нумерисање страница 21. Фусноте и ендноте 22. Фусноте и ендноте	10
− описује алгоритмом ситуације из реалног живота (говорним језиком, псеудокодом, дијаграмом) − креира једноставан рачунарски програм у развојном окружењу − користи изразе за запис математичких формула	Програмирање	23. Појам и структура алгоритма 24. Увод у програмски језик Python	12

− примењује наредбе за контролу гранања и понављања − креира програм који реализује једноставне интерактивну 2д графику − креира програм у текстуалном програмском језику		25. Линијске алгоритамске структуре 26. Линијске алгоритамске структуре 27. Разгранате програмске структуре 28. Разгранате програмске структуре 29. 2Д цртање уз помоћ графичких примитива 30. 2Д цртање уз помоћ графичких примитива 31. Цртање правилних облика са понављајућим елементима 32. Цртање правилних облика са понављајућим елементима 33. Цикличне програмске структуре 34. Цикличне програмске структуре	

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава се изводи у двочасу, са половином одељења у рачунарском кабинету, у групама не већим од 15 ученика.

На почетку наставе урадити проверу нивоа знања и вештина ученика, која треба да послужи као оријентир за организацију и евентуалну индивидуализацију наставе.

При реализацији програма дати предност пројектној, проблемској и активно оријентисаној настави, кооперативном учењу, изградњи знања и развоју критичког мишљења. Уколико услови дозвољавају дати ученицима подршку хибридним моделом наставе (комбинацијом традиционалне наставе и електронски подржаног учења), поготово у случајевима када је због разлика у предзнању потребна већа индивидуализација наставе.

II ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Предложени број часова по темама је оквирни, на наставнику је да процени потребан и довољан број часова по темама узимајући у обзир знања и вештине који ученици имају из претходног школовања и животног искуства. Препорука је да наставник, у зависности од могућности ученика и рачунарске опреме, процени и комбинује у току сваког двочаса различите наставне методе и облике рада као што су самостални рад ученика (по принципу један ученик – један рачунар), рад у паровима (два ученика истовремено и заједно решавају конкретне задатке), рад у мањим групама (почетна анализа и идеје за методе решавања), као и рад са целом групом када наставник објашњава, приказује, демонстрира и кроз дискусију уводи ученике у нове области.

Информационо-комуникационе технологије у савременом друштву (4 часа)

Потребно је нагласити значај ИКТ, али и да коришћење доноси различите ризике и одговорност. Кроз ученицима познате примере навести примере одговорног и безбедног коришћења ИКТ (иако ће се ова тема провлачити током целог школовања, како ученици овладавају алатима и применом ИКТ у свом животу, наглашавати безбедност и одговорност при коришћењу истих).

Ученике укратко упознати са историјатом развоја ИКТ, рачунских справа и рачунара, не инсистирајући на детаљима (тачним годинама, прецизним карактеристикама уређаја и слично). Ученици треба да буду свесни када се јавиле идеја о рачунарима који се могу програмирати, када су настали први електронски рачунар, када су настали персонални рачунари и како изгледају савремени рачунари у односу на почетке („од рачунара који заузима целу зграду

до уређаја у џепу сакоа”). Са ученицима дискутовати и могуће правце развоја ИКТ у будућности. Ученицима нагласити да су модерни уређаји данас нераскидиви део Интернета и обрнуто. Потребно је да ученици имају представу о рачунарским мрежама и да јасно разликују локалну мрежу и Интернет. Потребно је направити паралелу између кућне мреже и мреже у школи и скренути пажњу да су за формирање и функционисање мреже потребни и посебни урађаји и програми, без уласка у детаљну анализу њихове улоге и технолошких карактеристикама. Са ученицима дискутовати о сервисима на Интернету и веб-апликацијама које користе и подстакнути их да једни другима укажу на корисне и интересантне сервисе и апликације. Посебну пажњу посветити претраживању информација на интернету и процени њихове поузданости и релевантности. Ова тема треба да буде практично демонстрирана и прожета током читавог наставног процеса.

Такође у овој фази треба да остваре прву комуникацију са наставником користећи мејл (упутити их, уколико не знају, како се пише мејл, елементе поруке, проверити како су активирали налоге на друштвеним мрежама – безбедност и приватност мејла, контаката и садржаја сандучета). Посебну пажњу скренути на прилоге мејлова (шта се може, а шта не може слати мејлом). И у случају мејл-комуникације инсистирати на безбедно и одговорно коришћење уз поштовање правила лепог понашања (нетикеција).

Рачунарство (5 часова)

При реализацији ове тематске целине потребно је да ученици стекну знања о томе како се у дигиталним уређајима информације представљају помоћу бројева. Треба да знају да се кодирањем представљају текст, графика и звук. Приказати ученицима како се природни бројеви представљају у бинарном систему (нулама и јединицама). На информативном нивоу показати хексадекадни систем као скраћење записа бинарних бројева и приказати бинарни запис неких података (на пример, текста записаног ASCII кодом).

Ученици треба да познају јединице за мерење количине података (бит, бајт, килобајт, ...) и да умеју да процене колико уобичајени подаци заузимају меморије (нпр. колико отприлике заузима страница текста, фотографија ниске и високе резолуције, филм и слично).

Ученици треба да знају основну структуру рачунара (процесор, меморије и улазно-излазни уређаји, као и комуникацију између њих). Ученици би требало да умеју да објасне чему нека компонента служи и које су њене главне особине, при чему треба да знају: улогу процесора у функционисању рачунарског система (да познају особине процесора, да објасне врсте и улогу различитих меморија у рачунарима (меморије које трајно и привремено памте податке) и да разликују унутрашње меморије (кеш, RAM) од спољашњих, складишних меморија (хард-дискова, флеш-меморија, SSD уређаја, оптичких дискова).

Инсистирати на хијерархијској организацији меморија и објаснити разлику у брзини, капацитету и цени различитих облика меморија (особине меморија); основне врсте улазно-излазних уређаја и начине комуникације са њима; врсте магистрала и њихову улогу у остваривању комуникације између различитих

компонената унутар рачунара. Ученик компоненте треба да зна на нивоу препознавања, без улажења у детаље њихове архитектуре и начина функционисања.

Искуствено ученици могу описати улогу оперативних система, и уочити разлику између хардвера и софтвера. Ученици треба да знају разлику између апликативних и системских програма, као и различиту примену апликативних програма у свакодневном животу (на пример, програме за приступ интернету и вебу, рачунарске игре, програме за обраду звука, …..). Посебну пажњу посветити ауторским правима, интелектуалној својини и типовима лиценци софтвера и дељених садржаја. Део тематске целине чији је фокус на зашити ауторских права и коришћењу туђег садржаја треба да се прожима кроз све тематске целине кроз сва четири разреда.

Организација података и прилагођавање радног окружења (3 часа)

Извршити систематизацију основних концепата како би се увела заједничка терминологија и како би се обезбедило да ученици мало дубље разумеју основне концепте графичких радних окружења тј. њихових корисничких интерфејса. Истовремено дискутовати графичко окружење стоних и преносних рачунара и мобилних уређаја, набројати сличности, али и нагласити разлике.

Са ученицима систематизовати знање о елементима графичког корисничког окружења: радној површини, прозорима, менијима, дугмадима, пољима за унос текста и слично. Обезбедити да ученици ефикасно баратају основним улазним уређајима тј. да умеју да изведу акције мишем, екраном осетљивим на додир, али и пречицама на тастатури. Обезбедити да ученици разумеју концепте селекције, концепт клиборда и њихову примену на копирање и премештање података. Ученици треба разумеју и да знају да одреагују на разне поруке које добијају од система током рада (на пример, при брисању података, затварању програма, чувању документа…).

Систематизовати са ученицима и основна системска подешавања (датума и времена, радне површине, регионална подешавања, подешавања језика и тастатуре, коришћење и подешавање корисничких налога).

Објаснити, кроз неколико примера инсталацију и уклањање програма (опет направити паралелу стоних и преносивих рачунара са мобилним уређајима).

Паралелно са радом на организацији података на систему датотека оперативног система демонстрирати манипулисање подацима на „облаку”. Дискутовати о предностима и недостацима манипулације података оба начина. Потребно је да ученици знају када податке чувају на диску, на некој преносивој спољној меморији, на телефону, „у облаку”... Потребно је појаснити терминологију (фајл-датотека, фолдер–фасцикла–директоријум–каталог, партиција, диск), и обезбедити да ученици разумеју концепт датотека и фасцикли и њихову примену на хијерархијско организовање података. Ученици треба да познају најпознатије типове датотека, да знају да искључе/укључе приказ типа датотеке и скривених датотека, да знају да су одређени типови датотека повезани са подразумеваним програмима који их отварају, као и да та повезивања подесе. Кроз рад на документима и фасциклама инсистирати на начинима како се дели и приступа фасциклама и датотекама на „облаку” (сарадња, само да прегледају документе....). Потребно је да ученици разумеју хијерархијску

организацију система датотека и путање које одређују позицију (тј. адресу) датотеке у систему. Ученике упознати и са „пречицама” тј. симболичким линковима ка датотекама.

Упознати ученике са неким програмима за архивирање података и потребом за таквим програмима (вежба слање мејла али са архивираним подацима). Упознати ученике са методама и значајем заштите података, подешавањем антивирусног програма, заштитног зида.

Креирање и уређивање дигиталних докумената (10 часова)

При реализацији ове тематске целине инсистирати да ученици науче да вешто и ефикасно врше уношење текста строго придржавајући се дигиталног правописа (у латиничком тексту на српском језику користећи дијакритичке карактере č, ć, ž, š, и сва граматичка правила говорног језика). За почетак вежбати рад са чистим текстом, без уметнутих нетекстуалних елемената и без икаквог програмирања. Осим уношења текста, треба нагласити да су основни кораци у раду са текстом кретање кроз текст, копирање, премештање делова текста, претрага и замена. Ученици треба да користе пречице на тастатури за различите операције са текстом (копирање, премештање, претрага, ….). Ученик приликом уноса текста треба јасно да зна како се текст дели на целине – параграфе и скренути пажњу на разлику између експлицитног уметања ознака за нови ред и прелаза у нови ред које едитор текста аутоматски приказује (а који нису унети у текст). Нагласити ученицима да је овај основни ниво рада са текстом заједнички за веома широку палету програма (од најједноставнијих едитора текста до напредних процесора текста) и демонстрирати рад у неколико различитих програма (на локалном рачунару, али и онлајн), укључујући и програмерске едиторе које ће ученици касније програмирати.

Након рада са чистим текстом, прећи на обраду уметања нетекстуалних елемената и структурирање текста. Ученик треба да зна да организује текст коришћењем нумерисаних и ненумерисаних листа, да у текст уметне нетекстуалне елементе (табеле, слике, једноставне математичке симболе и формуле...). И ову тему приказати кроз неколико различитих програма (нпр. текст процесора, програма за слање електронске поште и креирање онлајн документа или веб стране) и истаћи заједничке карактеристике.

Објаснити разлику између приступа уређивања текста коришћењем приступа „што видиш то и добијеш” (WYSIWYG) и језика за обележавање. Приступ језика за обележавање могуће је демонстрирати кроз ”лаке језике за обележавање” (нпр. MarkDown), кроз Wiki нотацију и подскуп језика HTML (довољно је приказати означавање наслова, секција, пасуса, нумерисаних и ненумерисаних листа и евентуално убацивање слика и линкова). Кроз неколико елементарних примера приказати употребу LaTeX синтаксе за запис математичких формула (индекс, експонент, разломак, грчка слова, ...). Улогу језика за обележавање приказати на примерима њихове употребе на вебу. Кроз језике за обележавање вежбати са ученицима прецизно изражавање у формалној нотацији и поштовање прецизне синтаксе, што представља важан увод у тему програмирања у текстуалним програмским језицима.

Потребно је објаснити разлику између логичке структуре документа и његовог визуелног и стилског обликовања и увести стилове као основну технику логичког структурирања документа. Ученик треба да уме да ефикасно користи постојеће, прилагођава именоване стилове и креира сопствене стилове на

нивоу карактера, параграфа и странице. Поред тога потребно је да овладају елементима за аутомаско ажурирања документа (садржај, листа свих табела или слика, странице...). На крају рада са документом ученик треба да зна да документ припреми за штампање и одштампа га на папир или извезе у формат PDF. Коришћењем програма за креирање слајд презентација ученици треба да примене већ овладане технике форматирања и стилизовања текста и креирају добру и ефективну презентацију. При изради слајд-презентације ученик мора да се придржаваправила добре презентације (број информација на слајду, дизајн слајда, естетика, анимације у служби садржаја, ….). Нагласити важност израде сарадничког документа приликом рада на неком тексту или слајд – презентацији.

Програмирање (12 часова)

Пре почетка наставе програмирања ученицима треба објаснити важност алгоритамског приступа решавању проблема и вештине програмирања у данашњем свету за све, па и за ученике који се неће професионално бавити програмирањем. Ученике треба упознати са позитивним утицајем наставе програмирања на развој прецизног, формалног изражавања и на развој логичког мишљења. Често се у животу дешава да треба да организујемо неку групу људи и да им објаснимо како да ураде неки посао, а познавање техника описивања алгоритама ће нам помоћи да ту увек урадим на јасан и недвосмислен начин. ИКТ уређаји нас често збуњују чудним понашањем, које се испоставља као сасвим природно и нормално, ако разумемо строге принципе по којима функционишу. Кроз серију једноставних примера приказати могућност употребе техника алгоритамског размишљања и програмирања на аутоматизовање практичних задатака са којима се ученици и иначе срећу током образовања и личног и касније професионалног живота. Навести ученицима колико познавање принципа алгоритама и програмирања може помоћи скоро у свакој професији (на пример, будући психолози и социолози користе напредан статистички софтвер за обраду својих података и да им елементи програмирања могу помоћи да прилагоде тај софтвер потребама своји специфичних анализа, а будући стручњаци за језик могу помоћу релативно једноставних програмерских техника извући потребне делове језичких корпуса и статистички их обрађивати).

У складу са претходним, реализацију теме могуће је започети увођењем појма алгоритма кроз навођење примера из свакодневног живота у којима се одређене радње дешавају по унапред задатим правилима (на пример, кухињски рецепти, организација летовања коришћењем интернета, одређивање победника у игри папир–камен–маказе, слагање Рубикове коцке, слагање Ханојских кула, погађање непознатог броја половљењем интервала). Навести и примере где се као корисници апликације сусрећемо са појмом алгоритма, као што је алгоритам проналажења руте у апликацији за навигацију где можемо и подешавати како алгоритам ради. Приказати и примере алгоритама са којима су се ученици сусретали у настави математике (извођење аритметичких операција потписивањем, конструкције геометријских објеката, НЗД, ...). Анализирати са ученицима више различитих решења истог проблема.

Дати примере исказивања алгоритама говорним језиком, дијаграмима тока и псеудокодом. Ученицима разјаснити шта се сматра елементарним кораком у алгоритму, како се кораци секвенцијално могу ређати један иза другог, како се врши условно извршавање одређених делова алгоритма (гранање) и како се одређени делови алгоритма могу понављати (петље тј. циклуси). Увести и могућност скока (тзв. GOTO) на обележени корак (на пример, на број корака у алгоритму представљеном у облику нумерисаног низа корака) и укратко на примеру продискутовати мане таквих решења. Као илустрацију изабрати неки

једноставан алгоритам који ће се исказати на разне начине, укључујући, на крају и програмом у програмском језику у коме ће се даље радити. Пре него што уче ници самостално крену да формулишу алгоритме, подстицати их да разумевају смисао алгоритама које наставник припрема. Радити на развијању свести код ученика о томе да решење проблема треба да буде образложено јасно и прецизно (најбољи тест је то да је алгоритам описан тако да га други ученик може спровести без икаквих додатних упутстава).

Након кратке уводне приче о алгоритамском начину размишљања потребно је прећи на програмирање у одабраном програмском језику. Тема програмирања се може у целини реализовати уз коришћење текстуалног програмског језика, а може се започети са визуелним програмским језиком заснованим на слагању блокова, а завршити са текстуалним програмским језиком. Изабран текстуални програмски језик треба да буде једноставан за разумевање и за изражавање кратких програма, као и да има уграђену подршку за рад са колекцијама кроз одговарајуће могућности синтаксе и стандардне библиотеке. Развојно окружење за текстуални програмски језик треба да садржи едитор који је прилагођен синтакси програмског језика и да омогући покретање програма једноставном корисничком акцијом. Пожељно је да развојно окружење омогућава да мањи програми буду садржани у једној јединици изворног кода без потребе креирања пројекта. За реализацију теме се може користити развојно окружење инсталирано на локалном рачунару или онлајн развојно окружење коме се приступа путем прегледача веба (браузера).

Редослед увођења појмова, елемената програмских језика, типова података, библиотечких операција/функција/метода, алгоритама, техника програмирања и функционалности развојног окружења треба прилагодити изабраним програмским језицима, окружењима и методолошким опредељењима.

У склопу обраде ове теме неопходно је покрити следеће елементе одабраног програмског језика:

● аритметичке изразе (константе, променљиве, операторе и коришћење неколико основних библиотечких функција)

● однос између целобројног и реалног дељења

● основне типове и елементарне конверзије између њих, и то: бројевне типове (целобројни и реални), текстуални (ниске тј. стринг) и логички тип

● учитавање и испис вредности основних типова

● услове изражене коришћењем релацијских и логичких оператора и наредбе гранања у непотпуном облику (if) и потпуном облику (if-else)

● наредбе понављања (бројачку петљу, условну петљу)

● дефинисање и коришћење једноставних потпрограма (функција, процедура и сл., у зависности од програмског језика, односно статичких метода, уколико програмски језик не нуди непосреднији облик дефинисања потпрограма)

● елементарно коришћење колекција података (низови, ниске, торке, речници, ...), приступ појединачним елементима колекције, библиотечке функције/методе над колекцијама (број елемената, збир, просек, минимум, максимум, ...), итерација кроз елементе колекције.

Не инсистирати на појму прекорачења, прецизности записа реалних бројева и на детаљима интерне репрезентације бројева (стога је, ако је могуће, пожељно одабрати програмски језик који аутоматски подржава рад са неограниченим бројевима). Променљиве у почетку третирати на исти начин као у математици и не мењати вредности једном додељеним променљивима, а императивну доделу, попут i=i+1, која је ученицима често тежак појам, посебно обрадити и разјаснити кроз примере у којима је таква додела заиста потребна.

Алгоритамска структура задатака у првом разреду не би требало да буде комплексна. Кроз разне задатке могуће је приказати следеће типове алгоритама и програма:

●аритметичка израчунавања (нпр. геометријске формуле, формуле из физике, линеарне зависности и пропорције, решавање проблема коришћењем линеарних једначина итд.)

● примена минимума, максимума и апсолутне вредности разлике као мере растојања (нпр. одређивање дужине пресека интервала)

● рад са позиционим записом (нпр. цифре у запису броја, време, углови)

● угнежђено гранање (каскадно и хијерархијско): гранање на основу припадности вредности бројевним интервалима (нпр. одређивање оцене на основу броја поена), гранање на основу дискретног скупа вредности (нпр. одређивање имена месеца на основу редног броја), лексикографско поређење торки (нпр. поређење два датума), хијерархијско гранање (нпр. одређивање квадранта на основу датих координата тачака).

● статистичка обрада колекција података (израчунавање збира, просека, минимума и максимума), филтрирање (издвајање елемената који задовољавају дати услов) и пресликавање (примена функције на све елементе колекције), линеарна претрага колекција података и комбинација ових алгоритама

● сортирање применом библиотечких функција и решавање проблема помоћу сортирања (не укључује познавање и имплементацију алгоритама сортирања).

Нагласак учења програмирања у првом разреду треба да буде на стицању течности у елементарном кодирању, а не на вештини конструкције и анализе сложености алгоритама. Стога се сугерише да се у што већој мери примењују библиотечке функције и да се ручна имплементација алгоритама примењује само где је то неопходно (на пример, одређивање максимума неколико бројева могуће је у почетку реализовати позивом библиотечке функције, а тек касније увести алгоритам одређивања максималне вредности и применити га у неколико задатака). Алгоритми које ученици самостално имплементирају не би требало да прелазе комплексност основних секвенцијалних алгоритама линеарне сложености за обраду серија елемената (нпр. одређивања збира и просека колекције бројева, или одређивање њеног минималног тј. максималног елемента).

Приликом избора задатака пожељно је трудити се да се текстови задатака формулишу тако да ти задаци сугеришу неку реалну примену било у стварном животу и доменима блиским ученицима (нпр. спорт, филм, музика, мода), било у другим наставним предметима (математика, физика, биологија, историја, географија и слично).

Инсистирати на пажљивом тестирању свих решења (ако је могуће, коришћењем аутоматског система тестова на више тест-примера).

Од ученика тражити да пишу своје једноставне програме, али и да пажљиво анализирају већ написане програме и да предвиде резултате њиховог извршавања и без њиховог покретања. Инсистирати на томе да сви ученици могу да спроведу задати алгоритам корак по корак, експлицитно записујући (на пример у облику табеле) стање, тј. текуће вредности променљивих током извршавања алгоритма Ученицима приказати процес дебаговања (извршавања корак по корак уз анализу међурезултата) и захтевати од њих да пронађу и исправе намерно унете грешке у програме.

Не инсистирати на томе да ученици праве потпуно заокружене апликације (на пример, обрада теме креирања графичког корисничког интерфејса програма није предвиђена за први разред). Дужина програма које ученици пишу не би требало да прелази пар десетина линија кода. Сложеније проблеме разлагати на потпроблеме који се једноставније решавају (на пример, сваки помоћу посебне функције тј. потпрограма). Један од могућих наставних сценарија је да ученици имају задатак да напишу само одређене делове већег програма које наставник унапред припрема (да допуне неколико линија кода, дефинишу неку функцију и слично).

Један интересантан домен за вежбање основних техника програмирања је и 2д цртање и прављење анимација, као и једноставних интерактивних симулација (игара). Стога је пожељно користити језике и библиотеке који ово допуштају. Наставник се може определити да тему уведе и кроз овај домен и тада је могуће је реализовати и следеће теме:

● увод у функционалност одабране графичке библиотеке (координатни систем, платно, оловке, четкице, боје, ...)

● цртање основних облика (дуж, квадрат, круг, ...)

● цртање правилних облика са понављајућим елементима (нпр. екран ишрафиран хоризонталним/вертикалним/дијагоналним линијама, концентрични кругови у центру екрана)

● програмирање анимација (понављањем исцртавања облика у правилним временским интервалима, попут лоптице или неке друге фигуре која се одбија о ивицу прозора или слике лика који се шета лево-десно дуж екрана)

● концепт догађаја (догађаји миша и тастатуре) и обрада догађаја (померање једноставног објекта на екрану стрелицама, исцртавање кругова мишем)

● у оквиру пројектних задатака и додатне наставе могуће је обрадити и неколико примера програмирања веома једноставних игара (нпр. бушење мишем балона који се појављују на насумичним позицијама на екрану уз бројање резултата, померање лика стрелицама кроз препреке које се крећу, попут игре flappy birds).

III ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У процесу вредновања потребно је континуирано пратити рад ученика. У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се и процес и продукти учења. Требало би и вредновање више усмерити ка праћењу и вредновању практичних радова и вежбања, а мање ка тестовима знања. Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, се може обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање). Препоручује се да наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења. У процесу оцењивања добро је користити портфолио (електронска збирка докумената и евиденција о процесу и продуктима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења портфолија су вишеструке: омогућава континуирано и систематично праћење напредовања, подстиче развој ученика, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља, подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика. Употребу портфолија отежавају недостатак критеријума за одабир продуката учења, материјално-физички проблеми, време, финансијска средства и велики број ученика. Већи број ометајућих фактора, у прикупљању прилога и успостављању критеријума оцењивања, је решив успостављањем сарадње наставника са стручним сарадником, уз коришћење Блумове таксономије. Препоручује се и оцењивање базирано на практичним радовима и вежбањима. Квизове, тестове знања и слично користити првенствено за увежбавање и утврђивање појмова и чињеничних знања, а мање за формирање коначних оцена. Креирање таквих инструмената за утврђивање градива, кад год је могуће, препустити самим ученицима, чиме се постиже вишеструки ефекат на усвајање знања и вештина. Препоручено је комбиновање различитих начина оцењивања да би се сагледале слабе и јаке стране сваког свог ученика. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Потребно је да наставник резултате вредновања постигнућа својих ученика континуирано анализира и користи тако да промени део своје наставне праксе. Када је промени, потребно је да прикупи нове податке да би могао да види колико су те промене ефикасне. У оквиру плана рада наставника, у делу ваннаставних активности, поред додатне и допунске наставе, планирати секцију и време за менторски рад са ученицима који учествују на такмичењима из овог предмета. Препоручује се да се избор тема за рад на секцији изврши у сарадњи са другим наставницима, а да се почетна иницијатива препусти ученицима и њиховим интересовањима.

Оцењивање:

Формативне оцене се дају и уписују у педагошку свеску на основу односа ученика према раду, активности на часу.

Сумативне оцене се добијају и из контролних задатака, усменог испитивања, самосталних радова ученика.

Музичка култура

Разред I

Предмет музичка култура

За ученике чије се интересовање и **љубав за музику** не могу задовољити оним што им пружа редовна настава, могу се организовати додатна настава или секције.У зависности од афинитета, креативних способности или извођачких могућности ученика, рад се може организовати кроз следеће активности:

- солистичко певање;
- групе певача;
- „Мала школа инструмента” (клавир, гитара, тамбуре...);
- групе инструмената;
- млади композитори;
- млади етномузиколози (прикупљање мало познатих или готово заборављених песама средине у којој живе).

Циљ је разумевање,препознавање,отклањање нејасноћа брже и квалитетније усвајање знања умења и вештина из наставног градива и постизање бољег општег успеха из предмета.

Редни број наставне теме	Број часова	Наставни садржај	Начин и поступак остваривања	Активности ученика
1.	2	Увод у музику	индивидуални рад фронтални рад дијалошка метода	Слушају, питају, препознају музичке примере
2.	5	Средњевековна музика	индивидуални рад фронтални рад дијалошка	Слушају, питају, препознају музичке примере

			метода	
3.	5	Музика Барока	индивидуални рад фронтални рад дијалошка метода	Слушају, питају, препознају музичке примере
4.	1	Музика Рококоа	индивидуални рад фронтални рад дијалошка метода	Слушају, питају, препознају музичке примере
5.	5	Бечки класичари	индивидуални рад фронтални рад дијалошка метода	Слушају, питају, препознају музичке примере

Ликовна култура

Циљеви додатне наставе:

- продубљивање знања стечених на редовној настави;
- припремити ученика да одржи предавање на неку ваннаставну или наставну, занимљиву тему по сопственом избору или избору у договору са професором;
- избор и мотивисање ученика за учешће на конкурсима;

- откривати код ученика све расположиве могућности за ликовне активности и за разумевање ликовних дела и оплемењивати их.

Задаци додатне наставе:
- уочавање индивидуалних квалитета и интересовања ученика;
- увођење ученика у свет ликовних вредности и стваралачког мишљења кроз практичне и теоријске задатке;
- омогућавање схватања уметничког дела у културно-историјским условима;
- омогућавање ученицима да стечена практична и теоретска знања усвоје као систем примењљив у будућим заниманјима;
- познавање ликовног наслеђа наше земље, како би ученици развијали смисао, осећања и потебу неговања културних тековина;
-упознавање ликовних законитости кроз самостална ликовна остварења;
- увођење ученика у свет опажања и доживљавања ликовних дела и развијање личног односа према властитим и туђим ликовним делима ;
- омогућавање критичког односа према делима ликовних уметности, као и према поставкама теорије и историје уметности;
- упознавање основних одлика и развоја уметности у друштвено-историјским раздобљима код нас и у свету;
- омогућавање свестраног развоја ученикове личности, његових, како емоционално-доживљених, тако и интелектуално-креативних способности;
- омогућавање разумевања уметности које доприноси оплемењивању демократије и толеранције;
- истицање да универзалност ликовног језика утиче на укиданје језичких, националних и расних раздвајања;
- праћење ликовних догађаја и посете музејима и галеријама треба да постане навика за развој целовите личности.

Исходи додатне наставе:
- ученик има висок квалитет стечених знања, уме да их примењује, да се према садржајима односи критички, да користи литературу и способности у односу на градиво које се обрађује на редовној настави;
- ученик је способан да осмисли и реализује пројекат за конкурс;
- ученик је способан да презентује пројекат другим ученицима.

Исходи	**Област/Тема**	**Садржај**	**Укупан број часова**
-обликује презентације усклађујући текст и слику; -укаже на сличности, разлике и међусобни утицај уметности одређених култура, цивилизација и периода; -издваја кључне информације из текста и	**Садржај уметничког дела**: мотиви и теме кроз епохе.	Уметност кроз епохе	**6**

слике;			
-користи уметничко наслеђе као подстицај за стваралачки рад; -изражава своја интересовања и естетске доживљаје одабраним средствима и техникама;	**Културно наслеђе** као извор инспирације савремених стваралаца.	Човек и простор; Скулптуре у пленеру; Пејзаж и архитектура; Реални и имагинарни простор	**6**

Физичко и здравствено васпитање

Програм допунске, додатне и секције

Назив наставног предмета: Физичко васпитање

Циљ учења физичког васпитања је да се разноврсним и систематским моторичким активностима, у повезаности са осталим васпитно - образовним подручјима, допринесе интегралном развоју личности ученика. План допунске и додатне за циљ има да темељније презентује одређени наставни садржај и отклони све недоумице са редовне наставе, као и да се усавршавају одређени наставни садржаји кроз додатне часове рада.

Разред: Први, други, трећи и четврти

Исходи	Област/Тема	Садржај	Укупан број часова

-Именује моторичке способности које треба развијати -- Примени адекватна средства - Учествује на школском такмишењу и у систему школских спортских такмичења	Провера физичких способности(иницијално тестирање)	- Вежбе обликовања (јачања, лабављење и растезање); - Вежбе из корективне гимнастике; - Провера стања моторичких и функционалних способности	**2**
Кратко опише основне карактеристике и правила атлетике, гимнастике и спортске гране - дисциплина које се уче	Атлетика	АТЛЕТИКА У свим атлетским дисциплинама треба радити на развијању основних моторичких особина за дату дисциплину; *Трчања:* Усавршавање технике трчања на кратке и средње стазе: - 100 м ученици и ученице; - 800 м ученици и ученице; - штафета 4 х 100 м ученици и ученице Вежбање технике трчања	**3**

		на средњим стазама умереним интезитетом и различитим темпом у трајању од 5 до 10 мин. Крос: јесењи и пролећни - 800 м ученице, - 1000 м ученици. *Скокови:* Скок удаљ техником увинућа Скок увис леђном *Бацања:* Бацање кугле, једна од рационалних техника (ученице 4 кг, ученици 5 кг). Спровести такмичења у одељењу, на резултат, у свим реализованим атлетским дисциплинама.	
- Одржава стабилну и динамичку равнотежу у различитим кретањима	Спортска гимнастика са елементима акробатике: Вежбе на	*1. Вежбе на тлу* *2. Прескок* *3. Кругови*	**2**

-изводи ротације тела	справама и тлу	*4. Разбој* *5. Вратило* *6. Греда*	
Користи елементе технике у игри Примењује правила у игри Учествује на спортским такмичењима	Спортска игра(Рукомет, Кошарка, одбојка,фудбал)	• Понављање и учвршћивање раније обучаваних елемената игре; • Даље проширивање и продубљавање техничко-тактичке припремљености ученика у складу са изборним програмом за дату игру. На основу претходних умења у техници и тактици наставник планира конкретне садржаје из спортске игре; • Актив наставника, према програму који сам доноси (из програма трећег разреда (програм по избору ученика) у складу са могућностима школе,	**11**

		организује наставу за коју ученици покажу посебно интересовање; • Препорука: уколико је могуће, организовати наставу пливања (посебно обуку за непливаче).	

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине које су ученику потребне за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене потребно више времена, активности и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. На ставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика. Током реализације часова физичког васпитања давати информације о томе које вежбе позитивно утичу на статус њиховог организма, с обзиром на карактеристике њихове професије, а које негативно утичу на здравље. Ученици који похађају трогодишње стручне школе далеко су више оптерећени у редовном образовању практичном и теоријском наставом од осталих ученика; Због тога је физичко васпитање, у овим школама, значајно за активан опоравак ученика, компензацију и релаксацију с обзиром на њихова честа статичка и једнострана оптерећења. Теоријска знања из области физичких активности су од великог значаја за укупним бављењем физичким вежбама.

II Остваривање наставе и учења

- Садржаји програма усмерени су на:

- развијање физичких способности;
- спортско-техничко образовање;
- повезивање физичког васпитања са животом и радом.

У колико се укаже потреба, садржај програма се прилагођава како би се избегле негативне последице по здравље деце. Настава се реализује у циклусима који трају приближно 10-12 часова (узастопних). Наставнику физичког васпитања је остављено да, зависно од потреба, прецизира трајање сваког циклуса, као и редослед њиховог садржаја.

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, доношење опреме, понашање ученика на часу, уважавање гледишта других ученика, однос према раду, способност примене практичног знања у конкретним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

праћење остварености исхода;

васпитни део(доношење опреме, дисциплина на часу);

образовни део (практичне вештине);

активности ученика на часовима;

IV Међупредметне компетенције

Компетенцију за целоживотно учење

Комуникацију

Решавање проблема

Сарадњу

Одговоран однос према здрављу

Одговоран однос према околини.

Кроз наставни садржај додатне, допунске и секције који се реализује као допуна Физичког васпитања остварују се и **општи принципи образовања и васпитања.**

Наставни предмет Физичко васпитање омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација и нових антрополошких достигнућа ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области физичког развоја. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну практичну наставу, допунску или додатну наставу, секције, ванаставне активности (крос, фер плеј манифестације), као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног

унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем.
У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:
-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;
-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;
-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.

Кроз додатну, допунску и секцију реализоваће се и **допунски циљеви образовања и васпитања.**

Кроз активности на практичној настави, води се рачуна о развијању и практиковању здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности у раду. Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику,правилно усвајање ,дигиталне компетенције (коришћење дигиталних алата за унапређење практичног вежбања),..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик ће умети да пронађе и асимилује нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.
Примењујући индивидуалани рад или групне активности код ученика ће доћи до поспешења развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;

Кроз додатну, допунску и секцију остариће се и **исходи образовања и васпитања.**

Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз практичан рад, вежбе у којима ће ученици показати да ли примењују нова сазнања. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз практичан рад, аналитички и синтетички разложе вежбу, дају идеје, изразе своја мишљења кроз чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се дају начини решавања одређених тактичких задатака и на основу конкретизованог решења ученик покушава да пронађе нове приступе.; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других;

У решавању задатака, ученик треба да зна да примени логичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који му се јављају.
Треба да зна шта је дозвољено, а шта не. Да зна како да се понаша и приступа одређеним садржајима, јер на тај начин чува и себе и друге другима.
Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз стручно усавршавање и похађањем семинара из области:;
- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;
- Поучавање и учење-К2;
- Подршку развоју личности ученика-К3;
- Комуникацију и сарадњу-К4.
Улога наставника вишеструка, јер треба да:
- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;
- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима. Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

Припремна настава

Други разред

I.Обавезни наставни предмети

Српски језик и књижевност

Предмет: Српски језик и књижевност

Недељни фонд часова: 4 часа

Годишњи фонд часова: 148 часова

Циљ учења *Српског језика и књижевности* је унапређивање језичке и функционалне писмености; стицање и неговање језичке и књижевне културе; оспособљавање за тумачење и вредновање књижевних дела; афирмисање и прихватање вредности хуманистичког образовања и васпитања ученика; развијање личног, националног и културног идентитета, љубави према матерњем језику, традицији и култури српског народа и других народа и етничких заједница.

Област	Број часова	Садржај	Исходи	Стандарди
ЈЕЗИК	32	Историја српског кеижевног језика Функционални стилови српског књижевног језика Морфологија уужем смислу	По завршетку другог разреда ученик ће бити у стању да: – објасни развојне карактеристике српског књижевног језика од реформе Вука Караџића до данас; – објасни разлику између етимолошког и фонолошког правописа; – напише текст, примењујући форме и обележја публицистичког и административног стила; – објасни појам морфеме и разликује граматичку од творбене анализе речи (творбену основу и наставак и граматичку основу и наставак); – примени системска знања о врстама и подврстама речи и њиховим граматичким категоријама;	2СЈК.1.1.2. Разликује књижевни (стандардни) језик од дијалекта; зна основне податке о дијалектима српског језика; има правилан став према свом дијалекту и другим дијалектима српског језика и према оба изговора српског књижевног језика (поштује свој и друге дијалекте српског језика и има потребу да чува свој дијалекат; подједнако цени оба изговора српског књижевног језика – екавски и (и)јекавски); има потребу да учи, чува и негује књижевни језик; познаје најважније граматике и нормативне приручнике и уме да се њима користи; зна основне податке о месту српског језика међу другим индоевропским и словенским језицима; има основна знања о развоју књижевног језика, писма и правописа код Срба. 2СЈК.2.1.1. Има шира знања о језику уопште (која су битна својства језика); препознаје јединице и појаве које припадају различитим

				језичким нивоима / подсистемима; има основна знања о писму уопште; има основна знања о правопису уопште (етимолошки – фонолошки правопис; граматичка – логичка интерпункција; графема – слово); има основна знања о језицима у свету (језичка сродност, језички типови, језичке универзалије). Разуме основне принципе вођења дијалога; разуме појам говорног чина; разуме појам деиксе. Познаје одлике варијетета српског језика насталих на основу медијума и оних који су условљени социјално и функционално. 2СЈК.1.1.4. Познаје врсте и подврсте речи; примењује норму у вези с облицима речи у фреквентним случајевима (укључујући и гласовне промене у вези с облицима речи); издваја делове речи у вези с облицима речи (граматичка основа и наставак за облик) у једноставнијим случајевима; издваја делове речи у вези с грађењем речи (префикс, творбена основа, суфикс) у једноставнијим случајевима; препознаје основне

				начине грађења речи; примењује норму у вези с грађењем речи (укључујући и гласовне промене у вези с грађењем речи); примењује постојеће моделе при грађењу нових речи 2СЈК.2.1.4. Има шира знања о врстама и подврстама речи; уме да одреди облик променљиве речи и да употреби реч у задатом облику; познаје појам морфеме; дели реч на творбене морфеме у једноставнијим случајевима и именује те морфеме; познаје основне начине грађења речи; примењује норму у вези с облицима речи у мање фреквентним случајевима. 2СЈК.3.1.3. Има детаљнија знања о морфологији у ужем смислу и творби речи у српском језику (дели реч на творбене морфеме у сложенијим случајевима и именује те морфеме).

КЊИЖЕВНОСТ	80	Барок у европској књижевности и барокне тенденције у српској књижевности Просветитељ-ство и класицизам у српској књижевности Романтизам у европској и српској књижевности Реализам у европској и српској књижевности Дијалог књижевних епоха	– наведе и објасни друштвено-историјске околности које су утицале на појаву барока у српској култури; – упореди стилска средства барока са уметничким средствима претходних епоха (праваца); – одреди друштвени и културолошки значај просветитељских идеја, посебно у српској култури; – објасни утицај романтизма на формирање националног идентитета; – састави табелу са најзначајнијим представницима романтизма, њиховим делима и одликама; – упореди стилске карактеристике европског и српског романтизма; – утврди разлике у приступу стварности романтизма и реализма: – упореди и примерима илуструје књижевне одлике дела која припадају реализму; – протумачи и вреднује посебности књижевних јунака и	2СЈК.1.2.4. Уочава и примерима аргументује основне поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевних дела из обавезне школске лектире. 2СЈК.1.2.6. Наводи основне књижевноисторијске и поетичке одлике стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности и повезује их са делима и писцима из обавезне лектире школског програма. 2СЈК.1.2.9. На основу дела српске и светске књижевности формира читалачке навике и знања; схвата улогу читања у тумачењу књижевног дела и у изграђивању језичког, литерарног, културног и националног идентитета. 2СЈК.2.2.2. Познаје књижевнотеоријску терминологију и књижевнотеоријска знања адекватно примењује у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом. 2СЈК.2.2.5. Образлаже основне елементе књижевности као дискурса у односу на остале

			јунакиња реализма (проблем рода, идентитета, класне раслојености); – анализира и упореди издвојене проблеме у књижевним делима која припадају различитим епохама;	друштвене дискурсе (нпр. присуство/одсуство приповедача, приповедни фокус, статус историјског и фиктивног итд.). 2СЈК.2.2.7. Самостално уочава и анализира проблеме у књижевном делу и уме да аргументује своје ставове на основу примарног текста. 2СЈК.2.2.8. Активно користи препоручену и ширу, секундарну

				литературу (књижевноисторијску, критичку, аутопоетичку, теоријску) у тумачењу књижевноуметничких и књижевнонаучних дела предвиђених програмом. 2СЈК.2.2.9. На основу дела српске и светске књижевности развија читалачке вештине, способности и знања од значаја за тумачење и вредновање различитих књижевноуметничких и књижевнонаучних дела и за развијање језичког, литерарног, културног и националног идентитета; има изграђен читалачки укус својствен културном и образованом човеку. 2СЈК.3.2.1. Чита, доживљава и самостално тумачи књижевноуметничка и књижевнонаучна дела из обавезног школског програма, као и додатне (изборне) и факултативне књижевноуметничке и књижевнонаучне текстове; током интерпретације поуздано користи стечена знања о стваралачком опусу аутора и књижевноисторијском контексту. 2СЈК.3.2.2. Влада књижевнотеоријском терминологијом и теоријска знања адекватно примењује у тумачењу књижевноуметничких и књижевнонаучних дела која су предвиђена школским програмом и других дела ове врсте различитих жанрова, изван школског програма. 2СЈК.3.2.4. Уочава и тумачи

ВИЧКА КУЛТУРА	36	Правопис	– примени правописна решења у вези са писањем скраћеница; – примени основна типографско-правописна решења у вези са куцаним текстом (размак и штампарски типови слога); – јасно и сажето представи историју књиге и библиотеке; – учествује у јавним разговорима са више учесника (на теме из области језика и књижевности); – обликује свој говор према ситуацији и примени књижевнојезичку норму; – састави сложенији текст, користећи се описом и приповедањем.	2СЈК.1.3.4. Користи оба писма, дајући предност ћирилици; примењује основна правописна правила у фреквентним примерима и уме да се служи школским издањем Правописа; у писању издваја делове текста, даје наслове и поднаслове, уме да цитира и парафразира; саставља матурски рад поштујући правила израде стручног рада (употребљава фусноте и саставља садржај и библиографију); саставља писмо – приватно и службено, биографију (CV), молбу, жалбу, захтев, оглас; зна да попуни различите формуларе и обрасце. 2СЈК.1.3.2. Говорећи и пишући о некој теми (из језика, књижевности или слободна тема), јасно структурира казивање и повезује његове делове на одговарајући начин; разликује битно од небитног и држи се основне теме; саставља једноставнији говорени и писани текст користећи се описом, приповедањем и излагањем (експозицијом); уме укратко да опише своја осећања и доживљај књижевног или другог уметничког дела; сажето препричава једноставнији књижевноуметнички текст и издваја

		Усмено и писано изражавање		

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава и учење *српског језика и књижевности* треба да допринесу развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове којима се чува национална и светска културна баштина; буду оспособљени за живот у мултикултуралном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

Квалитет и трајност знања, умења, вештина и ставова ученика умногоме зависе од принципа, облика, метода и средстава који се користе у процесу учења. Због тога савремена настава српског језика и књижевности претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовања и уважавања дидактичких принципа (посебно: свесне активности ученика, научности, примерености, поступности, систематичности и очигледности), као и адекватну примену оних наставних облика, метода, поступака и средстава чију су вредност утврдиле и потврдиле савремена пракса и методика наставе и учења српског језика и књижевности (пре свега: разни видови организације рада и коришћење комуникативних, логичких и стручних (специјалних) метода примерених садржајима обраде и могућностима ученика). Избор одређених наставних облика, метода, поступака и средстава условљен је, пре свега, исходима које треба остварити, а потом и садржајима који ће помоћи да се прописани исходи остваре.

Редовна настава и учење српског језика и књижевности изводи се у учионицама и кабинетима за овај предмет, који треба да буду опремљени у складу са нормативима за гимназије. Делимично, она се организује и у другим школским просторијама (библиотеци – медијатеци и сл.).

У настави српског језика и књижевности користе се одобрени уџбеници и приручници, као и библиотечко-информацијска и информатичка грађа, значајна за систематско оспособљавање ученика за самостално коришћење разних извора сазнања у настави и ван ње.

Области Језик, Књижевност и Језичка култура треба да чине предметну целину, да се прожимају и употпуњују. Стога је препоручени број часова само оквиран (за област Језик 32, за Књижевност 80, а за Језичку културу 36). Пажљивим планирањем наставе и учења које треба да доведу до остварености предвиђених исхода за све три области, наставник ће сам, уз праћење резултата ученика, распоређивати број часова.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ОБЛАСТ: ЈЕЗИК

Програм за други разред гимназије у делу Језик организован је у три области/теме и усклађен са исходима за овај разред а према описима стандарда ученичких постигнућа). Програмом се предвиђа проширивање знања из области обрађених у основној школи, али и увођење нових појмова.

Историја српског књижевног језика. У оквиру ове теме ученици треба да стекну основна знања о почецима стандардизације српског књижевног језика и правописа у првој половини XIX века. То значи да треба да буду упознати најпре са реформом ћирилице Саве Мркаља, а потом и са Вуковом реформом језика, писма и правописа. Основне принципе Вукове реформе треба издвојити из Предговора Српском рјечнику из 1818. године. У оквиру ове теме наставу језика треба функционално повезати са наставом књижевности (мисли се на издања књижевних дела 1847, која потврђују победу Вукове реформе). Потом ученике треба упутити на развој српског књижевног језика у другој половини XIX века и у XX веку, само у основним цртама. Потребно је поменути да од 1991. године Срби напуштају термин српскохрватски језик и враћају се термину српски језик. У оквиру назива за друге језике настале распадом српскохрватске језичке заједнице, треба употребљавати термин бошњачки, а не босански језик (према препоруци Одбора за стандардизацију српског језика). Препоручује се да наставници упуте ученике на чињеницу да се језик данас посматра као самосталан према лингвистичким, али и политичким критеријумима, као и да предност треба дати научном (лингвистичком) приступу.

У оквиру ове теме ученике треба упознати са основним принципима српске књижевне норме и језичке културе, као и са основним приручницима за неговање језичке културе. (Српски језички приручник, П. Ивића, И. Клајна, М. Пешикана и Б. Брборића; Речник језичких недоумица И. Клајна; Странпутице смисла И. Клајна; Језичке доумице (I, II) Е. Фекетеа; Приче о речима, М. Шипке; Зашто се каже М. Шипке; Како се каже М. Телебака).

Препоручљиво је да се наставна јединица реализује путем истраживачких задатака, пројектне наставе, презентација групних радова ученика, које се заснивају на темама и садржини изабраних наведених приручника.

С тим у вези су и основни подаци о два писма: ћирилици, као првом и основном српском писму и латиници. Потребно је ученицима скренути пажњу на честе грешке у писању на оба писма, било да се текст пише руком или се уноси електронски. Препоручује се корелација са исходом из области Језичка култура и реализација часа-расправе на неку од следећих тема: Важно је да јавни натписи у Србији буду ћирилички, У друштвеним медијима латиници треба дати предност, Писање властитих имена са латиничком графемом „DJ” уместо „Đ” није оправдано и сл.

На крају ове теме у основним цртама треба представити језичку ситуацију у Србији (језик и писмо у службеној употреби, језици са статусом језика националних мањина). (Препоручени број часова: 9)

Функционални стилови српског књижевног језика. У оквиру ове теме проучавају се основне одлике административног и публицистичког стила. У овом случају наставу језика треба функционално повезати са наставом књижевности и језичке културе. (Препоручени број часова: 3)

Морфологија у ужем смислу. У оквиру ове теме ученици треба да прошире знања из морфологије стечена у основној школи.
Потребно је објаснити разлику између морфологије у ужем смислу и творбе речи, тј. разлику између граматичке и творбене основе, граматичких наставака и творбених суфикса. На једноставним примерима треба објаснити појам морфеме, дати поделу морфема и показати однос између морфеме и речи. Поделити речи на променљиве и непроменљиве, а у оквиру променљивих указати на именске речи (и њихову граматичку основу) и глаголе са два типа граматичке основе. Објаснити шта су то граматичке категорије и дати поделу на морфолошке и класификационе.
Сваку врсту речи обрадити посебно: именице (подела по значењу; граматичке категорије и подела по граматичким критеријумима на сингуларија и плуралија тантум и на четири именичке деклинационе врсте); придеве (подела по значењу; граматичке категорије, укључујући и придевски вид); заменице (подела по значењу; основне карактеристике деклинације заменица); бројеве (подела по значењу, укључујући и бројне придеве); глаголе (глаголски вид, глаголски род, морфолошке глаголске категорије, укључујући стање и потврдност/одричност); прилоге, предлоге, везнике, речце и узвике. (Препоручени број часова: 20)

ОБЛАСТ: КЊИЖЕВНОСТ

Програм за други разред гимназије у сегменту Књижевност организован је у четири области/тема и усклађен с исходима учења за овај разред (а према описима стандарда ученичких постигнућа).

Барок у европској књижевности и барокне тенденције у српској књижевности

Обавезни садржаји
У оквиру ове теме ученици ће се упознати са бароком, као стилом у европској и српској књижевности. С обзиром на то да се о бароку као издиференцираном књижевном правцу не може говорити у оквиру српске књижевности, наставници ће имати задатак да ученицима објасне културно-уметнички контекст у којем барок настаје и развија се у европској књижевности као и шта су његове кључне одлике у погледу стила, форме и погледа на свет. На основу тога треба уочити специфичности развоја српске књижевности у Угарској у том периоду (18. век) – оријентисаност на националне теме и обраду која је у погледу језика (српско-словенски са примесама славеносрпског) усмерена на сложеност израза и покретљивост у ритму и говору, што је у складу са основним одликама барока као уметничког стила. Наставни садржај помоћу којег ће се савладавати барок као књижевна епоха и стил су: Гаврил Стефановић Венцловић: *Црни биво у срцу* и Захарија Орфелин: *Плач Сербији*.

Изборни садржаји
Садржаји се могу проширити још неким делима са типичним барокним религијским темама попут: *Плач Јеремијин* Захараија Орфелина; *Молитва заспалом господу* Арсенија Чарнојевића која је пример старе, молитвене лирике инспирисане националноисторијским усудом а проткана типичним барокним сликама и фигурама (живот као лађа на океану...); или *Беседе шајкашима* Гаврила Стефановића Венцловића из којих се могу наслутити и просветитељске идеје и изразита оријентисаност на национална и локална образовна питања; Са циљем потпунијег разумевања ове области, у рад се може укључити и драма Калдерона де ла Барке – *Живот је сан* у којем се испољавају скоро све особености барока као уметничког правца: морализаторске теме, преплитање сна и јаве, игра судбине, раскошност и покретљивост сценског израза.

Да би се разумео барок као епоха и успоставила веза са савременим доживљавањем света, наставници могу понудити ученицима упознавање са делима савремене књижевности која одражавају барокни дух времена или поглед на свет, као што је поезија Милосава Тешића (*Прелет севера – Круг Рачански Дунавом / Као лађа на пучини*; или роман Радослава Петковића *Судбина и коментари* чија радња је смештена у 18. век на просторима где живе угарски Срби и који тематизује лажирање словенске историје, тежњу ка слободи српског народа, однос европских моћника и српске елите тог доба, уводећи као књижевне ликове многе историјске личности које су сигнификанти те епохе – Доситеј Обрадовић, гроф Ђорђе Бранковић или Арсеније Чарнојевић, али и стрип јунака Кортоа Малтезеа. Потпуније разумевање барока и његово својеврсно „оживљавање" у нашој савремености може се постићи читањем прича Милорада Павића: *Силазак у лимб и Изврнута рукавица.*

Просветитељство и класицизам у српској књижевности

Обавезни садржаји

У оквиру ове теме ученицима је потребно предочити временско неподударање просветитељства у европској књижевности и култури и у српској и истакнути да поред заједничких идеја које су обележиле тај век у Европи, у српској култури и књижевности оне имају снажну усмереност на образовање националног бића, развијање националног језика и писмености на њему. У том смислу их треба упознати са улогом коју је Доситеј Обрадовић одиграо у нашој култури и то показати на његовом програмском тексту *Писмо љубезном Харалампију;* читање одломака његовог аутобиографског дела *Живот и прикљученија* треба усмерити на уочавање жеље за самообразовањем, за путовањем као могућношћу просвећивања; песма *Востани Сербие* треба да се чита као сублимација свих просветитељских идеја дубоко прожетих националном самосвешћу и традицијом.

Кроз дело *Тврдица* ученици треба да се упознају са нашим најзначајнијим класицистичким писцем и једним од наших највећих комедиографа уопште, Јованом Стеријом Поповићем.

Изборни садржаји

Мотив тврдице, може се сагледати упоредно са Молијеровим истоименим делом, али се акценат у тумачењу треба ставити на издвајање специфичности нашег менталитета и наших нарави и уочити на који начин то корелира са овим интернационалним мотивом. Пожељно је такође кроз ову комедију стећи закључке о начину грађанског живота у српској средини на прелазу из 18. у 19. век.

Романтизам у европској и српској књижевности

А)

Обавезни садржаји

Са главним одликама романтизма као књижевног правца ученици ће се упознати читањем Новалисових фрагмента под бројевима 773, 780, 1186, 1187, 1188, 1197, 1204, 1209, 1214, 1229, 1788, који су писани као програмски текстови (цртице).

Књижевно уобличавање романтичарске теме светског бола („велтшмерц") ученици ће схватити читањем одломака *Чајлд Харолда* Џорџа Гордона Бајрона и романа у стиху *Евгенеије Оњегин* Александра Сергејевича Пушкина.

Изборни садржаји

Уколико се јави интересовање за продубљивање ове теме

ученици могу у договору са наставником бирати да читају и Пушкинову поему *Цигани* у којој се такође обрађује тема слободе, неспутаног живота и трагања за даљинама.

Б)
Обавезни садржаји
Аспект романтизма који се односи на тематизовање мрачних понора човекове душе, страшног, језовитог и фантастичног ученици ће савладати читањем поеме *Гавран* Едгара Алана Поа.

Изборни садржаји
Уколико постоји потреба или интересовање за продубљивањем ове теме, наставници могу дати прилику ученицима да прочитају и поему Лазе Костића *Спомен на Руварца* која се атмосфером, ритмом а донекле и темом надовезује на Поову поему, као и песмом *Вилински краљ* Јохана Вофганга Гетеа (која осликавајући сусрет са смрћу поставља антропоморфну фигуру Смрти). Ова тема се у прози може обрађивати на примерима приповедака Едгара Алана Поа *Пад куће Ашерових / Маска Црвене смрти,* а у савременој књижевности на примеру романа *Страх и његов слуга* Мирјане Новаковић, који поред теме оностраног, страшног, вампирског, евоцира и национални романтичарски мизансцен (аустријска власт и племство на просторима Србије у 18. и 19. веку и њихов сусрет са српским фолклором и легендама).

В)
Обавезни садржаји
Романтичарска тема љубави према мртвој драгој и елегичан однос према животу и умирању обрађиваће се кроз поезију Бранка Радичевића, *Кад милидија умрети*; Јована Јовановића Змаја, *Ђулићи увеоци* (избор); Лазе Костића, *Међу јавом и мед сном*; Santa Maria della Salute.

Изборни садржаји
Заинтересованим ученицима треба пружити могућност да ову тему сагледају из перспективе европске књижевности, на примеру песама *Лорелај* или *Азра* Хајнриха Хајнеа или ремек-дела наше лирике, *Ноћ скупља вијека* П. П. Његоша.

Г)
Обавезни садржаји
Специфичности романтизма у српској књижевности односно усмереност на национално буђење и почетак стварања на народном језику обрађиваће се у контексту реформе језика Вука Стефановића Караџића – читањем његових дела Критика на роман *Љубомир у Јелисиуму*; *Писмо кнезу Милошу* (одломци), драмског спева П. П. Његоша *Горски вијенац* и поезије Ђуре Јакшића *Орао; На Липару.*

Реализам у европској и српској књижевности

А)
Обавезни садржаји
Карактеристике и вредности књижевности реализма уочавају

се и разумеју на програмским текстовима: Оноре де Балзак: *Предговор Људској комедији* (одломак) – поетичке и тематске особености реализма; Светозар Марковић: *Певање и мишљење* – идеолошки предзнак реализма као правца;

Европски реализам ће се сагледати кроз дела три највећа представника: Оноре де Балзак, *Чича Горио* – социјалне дискрепанције унутар француског друштва и раслојавање унутар породице; Николај Васиљевич Гогољ, *Шињел* – сатирична критика друштва, хумор и гротеска; Лав Николајевич Толстој, *Ана Карењина*– ригидност руског аристократског друштва, трагичке последице које настају у сукобу емоционалног и друштвено прихватљивог модела живота, прекорачење конвенција о родној улози жене у друштвеној и приватној сфери, одступање од родних стереотипа мушких ликова (Љевин)...

Специфичности реализма у српској књижевности посматраће се кроз неколико доминантних струја и њихових представника: Јаков Игњатовић, *Вечити младожења* – околности грађанског живота војовђанских (будимских) Срба, прављење паралеле живота омладине у деветнаестом веку са животом савремене омладине (одбацивање одговроности, склоност ка забави и лагодном живљењу, дотеривању, закаснело одрастање; последице таквог живота некад/сад); Милован Глишић, *Глава шећера* – тематске специфичности српске сеоске приповетке, капиталистичко-зеленашко израбљивање сељака, психолошка мотивација (црни снови, привиђења, фантастика); Стеван Сремац *Ибиш-ага / Кир Герас* – чување традиције народног живота на југу Србије, мешање култура, језика, складност живота унутар мултиетничких друштава (српско, турско, грчко-цинцарско...); Симо Матавуљ, *Поварета* – специфичности живота на приморју, окошталост друштвених норми, унутрашња (психолошка) и спољашња (друштвена) забрана нарушавања родних стереотипа (туга, плач мушкарца...); Лаза Лазаревић, *Ветар / Швабица* – развој српске реалистичке приповетке у правцу осликавања градског живота интелектуалца на прелазу између два века, дубока психолошка и емоционална прожвљавања јунака; Радоје Домановић, *Данга* и Бранислав Нушић, *Госпођа министарка* – друштвена и политичка критика на прелазу између 19. и 20. века, сатира (Домановић), хумор, комичко (Нушић).

Изборни садржаји

Заинтересованим ученицима се може понудити да прочитају дела из савремене књижевности у којима се могу препознати одјеци односно елементи реализма: Драгослав Михајловић, *Кад су цветале тикве* – живот у нижим социјалним слојевима, бруталност и окрутност живота на маргини, улични кодекс морала и правичности, снажна емоционалност и нарушавање родних стереотипа унутар задатих маскулиних модела.

Б)

Обавезни садржаји

Сублимација уметничких тенденција из обрађиваних књижевних праваца и модернистичког израза сагледаће се на делу Иве Андрића, његових антологијских приповедака: *Пут Алије Ђерзелеза* – оживљавање народне традиције (народни, митски јунак), љубав према идеалној драгој; *Мост на Жепи* – реалистичко приповедање, ослањање на народна предања, модернистичко преиспитивање смисла живота (смисла људских поступака); *Аникина времена* – реалистичка нарација са сложеном композицијом, аспект веродостојности (преношење познате приче), романтичарска мотивација (мрачне силе у човеку, убиство, језовитост, ђаволски аспект личности, злокобно, онострано...), преиспитивање родних стереотипа (женска слобода, потчињеност мушкараца жени...)

Од 18 књижевних дела из изборног садржаја, наставник обавезно бира 8.

Све што се чита и обрађује у настави књижевности, сматра се лектиром. Дела за која је потребно више времена ученицима да их прочитају, посматрају се као домаћа лектира. За њено читање потребно је оставити више времена да би се ученици активно укључили у наставну интерпретацију на часовима српског језика и књижевности. Ово треба имати у виду при планирању редоследа и начина остваривања наставе, јер домаћу лектиру прате обимни и детаљни

истраживачки пројекти. Уз помоћ задатака за истраживачко читање и дугорочнијих пројеката читања, ученици ће се поузданије припремати за рад на часу, што ће погодовати и остваривању наставног принципа економичности.

Проширују се знања о књижевнотеоријским појмовима који су обрађивани у претходним разредима и уводе се нови појмови. Обрађивани појмови добијају нови историјски контекст, а нови појмови уводе се како би се оснажила рецептивна способност.

Од 148 часова на којима се током године реализује настава у општој гимназији и на друштвеном смеру гимназије, предлаже се да се на 80 часова обрађују, утврђују и систематизују садржаји из књижевности. Како је укупан број књижевних дела за обраду 34, уз које наставници и ученици бирају још 8 препоручених садржаја (у односу на интересовања и могућности ученика), укупан број од 42 дела пружа могућност успостављања динамике обраде сваког појединог садржаја на једном или на два (па и три) школска часа. Нека књижевна дела изискиваће један час, а нека два или три, те је наставник тај који предвиђа и планира динамику рада на часовима обраде, утврђивања и систематизације градива, укључујући у то и различите нивое обраде (интерпретацију, приказ и осврт), као и повезивање наставних садржаја из књижевности са садржајем из језика. Још једна препорука за наставника односи се на компаративно повезивање и тумачење текстова који долазе из различитих историјских, културних и жанровских оквира. Посебну пажњу наставник би требало да обрати и на осветљавање разноврсности релација које се успостављају између канонских дела националне и светске књижевности и доминантних савремених форми уметничког израза и презентације (савремени роман, драмски текст; филм, анимирани филм, стрип, позоришна представа, историјско-образовни садржаји на телевизији и интернету, итд.).

Ученици се упознају са планом, садржајима предмета и начинима рада. Ученицима се указује на важност планског и благовременог припремања за часове обраде књижевног дела (читање и тумачење књижевних дела, коришћење уџбеника, примарних и секундарних извора за тумачење књижевних дела).

Књижевно дело уводи се у наставу доживљајним и истраживачким читањем, припремним задацима, истраживачким и радним пројектима.

Нивои обраде. Тумачење књижевног дела може се реализовати и планирати за обраду на различитим нивоима (осврт, приказ, интерпретација).

Рад на часу. Књижевне појаве, термини и појмови обрађују се посредством планираних књижевних дела. У непосредном раду, уз уважавање водећих методичких принципа и радних начела, користе се одговарајуће обавештајне, логичке и специјалне (стручне) методе. Методска адекватност и јединство теоријских и практичних поступања кључни су за успешну наставу књижевности; књижевнотеоријска знања се тумаче као појаве у конкретним уметничким делима, а знања о њима се развијају и усавршавају.

Развијање читалачких компетенција. Ученици се обучавају за активну примену свих врста и видова читања (доживљајно, истраживачко, изражајно и интерпретативно, гласно читање, читање с белешкама, читање у себи), а пре свега за помно читање, читање с уживљавањем и разумевањем уз вредновање књижевног дела.

Стваралачке активности поводом тумачења књижевног дела. Поред читања, као прворазредне стваралачке активности, у настави се организују и одговарајуће стваралачке активности поводом обраде књижевних дела. Посредством њих шири се интересовање ученика за књижевност, књижевна дела и ауторе, продубљују се и надопуњују читалачка интересовања и усавршавају читалачке компетенције. Стваралачке активности реализују се као усмена продукција (говорне вежбе, дискусије, разговори, монолози, рецитовање и казивање), писмена продукција (писање есеја, радова, домаћих задатака) и комбинована продукција (реферисања и презентације).

Изборни садржаји допуњавају обавезни део програма. Наставник је у обавези да у договору са ученицима уз обраде књижевних дела из обавезног програма обради осам дела из изборног програма.

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика током припремне фазе рада и током рада на часу, учешће у раду приликом тумачења дела, учесталост јављања, квалитет одговора, оригиналност и аргументовање ставова, уважавање гледишта других ученика и другачијих виђења, однос према раду, способност примене теоријских знања у конкретним радним околностима. Вредновање обухвата и писмено изражавање (домаћи задаци поводом конкретних књижевних дела; годишње до шест домаћих задатака). У сврху вредновања може бити планирано и тестирање, како би се стекао непосредан увид у текућа знања ученика.

ОБЛАСТ: ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Правопис. У оквиру ове теме ученици треба да прошире знања из правописа стечена у основној школи. Посебно обрадити: спојено и одвојено писање речи (сложенице, полусложенице, синтагме); правописне знаке; скраћенице и правописна решења у куцаном тексту (белине/размаци, штампарски типови слога). Препоручују се вежбе писања различитих врста речи током часова обраде и утврђивања морфологије у ужем смислу. Посебно обратити пажњу на писање глаголских именица са префиксом не (као што је: непознавање), вишецифрених бројева – основних и редних, именичких и придевских изведеница изведених од бројева (попут: седамдесетпетогодишњица/75-годишњица), датума, разлике у писању заменица са предлогом по (нпр.: по нешто/понешто) и речцом год (нпр.: ко год/когод), придева, писања предлога на и у са збирним бројевима: *надвоје* (поделити), *натроје, удвоје, утроје, учетворо.*

Усмено и писано изражавање Унапређивање и оплемењивање културе говора и писања спада у темељне вредности изучавања Српског језика и књижевности. Развијање ове кључне компетенције уграђено је у све области и даје могућност наставнику да, користећи различите методе и технике, увежбава говор и писање. Препоручује се увођење есеја и упознавање ученика са основним одликама.

Програм за други разред гимназије у области Језичка култура организован је тако да подразумева четири вештине: писање и говор (као продуктивне) и слушање и читање (као рецептивне).

Припрема за израду писменог задатка, сама израда и исправка писменог задатка подразумевају укупно 16 часова, по четири за сваки писмени. Припрема за израду писмених задатака је континуирана делатност и не ограничава се само на један час (пре израде писменог задатка). Препоручује се, приликом израде писменог задатка, коришћење ћириличког писма, док се латиница може користити као писмо приликом писања исправке.

Вештина читања с разумевањем подразумева читање књижевних и осталих типова текстова уз препознавање експлицитних и имплицитно датих информација у тим текстовима и откривања узрочно-последичних веза међу елементима садржаја. Реализација наставе и учења језика и језичке културе остварује се у предметном јединству са наставом књижевности.

Приликом обраде садржаја из језика препоручује се:
– уочавање језичких појава у одговарајућим примерима уз ослањање и на језичко осећање ученика;
– примена граматичких правила;
– увежбавање;
– коришћење табела;
– израђивање цртежа, схема, графикона;
– навикавање и подстицање ученика да користе одговарајућу квалитетну литературу, језичке приручнике, речнике, лексиконе, појмовнике.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Поред стандардног, сумативног вредновања које још увек доминира у нашем систему образовања (процењује знање ученика на крају једне програмске целине и спроводи се стандардизованим мерним инструментима – писменим и усменим проверама знања, есејима, тестовима, што за последицу има кампањско учење оријентисано на оцену), савремени приступ настави претпоставља формативно вредновање – процену знања **током** савладавања програма и стицања одговарајуће компетенције. Резултат оваквог вредновања даје повратну информацију и ученику и наставнику о томе које компетенције су добро савладане, а које не, као и о ефикасности одговарајућих метода које је наставник применио за остваривање циља. Формативно мерење подразумева прикупљање података о ученичким постигнућима, а најчешће технике су: реализација практичних задатака, посматрање и бележење ученикових активности током наставе, непосредна комуникација између ученика и наставника, регистар за сваког ученика (мапа напредовања) итд. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказана и сумативно – бројчаном оценом. Оваква оцена има смисла ако су у њој садржана сва постигнућа ученика, редовно праћена и објективно и професионално бележена.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и корисним наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже као недовољно ефикасним и ефективним требало би унапредити.

Међупредметна компетенција

Настава Српског језика и књижевности треба да буде усмерена ка развоју **међупредметних компетенција**: компетенције за учење, комуникацију и сарадњу, решавање проблема, естетску компетенцију, дигиталну, компетенцију за рад са подацима, учешће у демократском друштву и здрав живот.

Кроз наставни предмет српски језик књижевност остварују се и **општи принципи** образовања и васпитања.

Настава Српског језика и књижевности биће усмерена на опште принципе образовања и васпитања кроз разноврсне облике учења, редовност оцењивања, једнаког права на образовање, исте шансе за учење без дискриминације, истицањем људских права и достојанства и одбрану истих кроз анализу репрезентативних дела светске и српске књижевности. Упућиваће ученике на вертикално повезивање градива и временску и месну локализацију интерпретираних наставних садржаја. Развијање говорне и писане културе изражавања је целоживотни процес и зато се код ученика развија љубав према читању, неговању матерњег језика и богаћењу сопственог речника. У оквиру садржаја предмета усмераваћемо ученике на различите форме изражавања сопствених ставова али и културу слушања, разговарања, дискутовања и уважавања мишљења и осећања других. Сарадња са породицом је неопходна и она се одвија преко одељењског старешине и непосредно у оквиру термина планираног за консултације и сарадњу са родитељима уоквиру Дана отворених врата као и доступности оцена, напомена и препорука из педагошке документације у ес дневнику. Пажња наставника и усмеравање наставе биће на добробит и подстицање талентованих ученика и ученика са посебним потребама.

Кроз наставу српског језика и књижевности остварују се и основни циљеви образовања и васпитања.

Сталним професионалним усавршавањем наставници стичу одређена знања и компетенције, које доводе до континуираног унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања.

Теме које се обрађују кроз наставу српског језика и књижевности имају за циљ и развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, развијање свести о значају заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња, развијање позитивних људских вредности, као и развијање кључних компетенција за целоживотно учење и међупредметних компетенција. Кроз потенцирање различитих облика и метода активног учествовања ученика у наставном процесу (рад у групи/пару, пројектно-оријентисана настава, истраживачке активности, дебата, дијалог...) развијају се стваралачке способности, критичко мишљење, мотивација за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;

Кроз социокултурну компетенцију српског језика и књижевности развијају се компетенције за разумевање и поштовање људских права, грађанских слобода; развија се осећај солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости, као и развијање личног и националног идентитета, поштовање и неговање српског језика матерњег језика и страних језика, традиције и културе српског народа и националних мањина других народа, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине.

Кроз наставу српског језика и књижевности остварују се **и исходи** образовања и васпитања.

Применом различитих облика и метода организације наставе, као и одабиром различитих тематских области а посебно стручних тема и акцентовањем развијања комуникативних функција језика развија се способност ученика да користи матерњи језик у зависности од културног наслеђа и средине, потреба и интересовања, да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације, да изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове у усменој и писаној форми, да ради ефикасно са другима као члан тима, групе, организације и заједнице, да зна како да учи, поштује људска права и слободе, комуницира асертивно и ненасилно, да има свест о сопственој култури и разноликости култура, уважава значај креативног изражавања идеја, искустава и осећања путем различитих медија, укључујући музику, књижевност, извођачке и визуелне уметности.

Кроз наставу српског језика и књижевности остварују се стандарди образовних постигнућа ученика, који представљају део општих стандарда образовања и васпитања (скуп норми на основу којих се врши процена квалитета у систему образовања и васпитања).

Начин реализације садржаја

Полазећи од датих исхода и кључних појмова садржаја наставник планирани програм контекстуализује,односно планира наставу и учење према потребама одељења имајући у виду карактеристике, наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и друге ресурсе школе и локалне средине.

Приликом планирања наставе и учења наставник се руководи:

- индивидуалним разликама међу ученицима у погледу начина учења, темпа учења и брзине напредовања

- интегрисаним приступом у којем постоји хоризонтална и вертикална повезаност унутар истог предмета и различитих наставних предмета

- уважавањем свакодневног искуства и знања које је ученик изградио ван школе, повезивањем активности и садржаја учења са животним искуствима ученика и подстицањем примене наученог у свакодневном животу

- активним и искуственим методама наставе и учења

- неговањем радозналости, одржавањем и подстицањем интересовања за учење и континуирано сазнавање

- редовним и осмишљеним прикупљањем релевантних података о напредовању ученика, остваривању исхода учења и постигнутом степену развоја компетенција ученика.

Нека књижевна дела изискиваће један час, а нека два или три, те је наставник тај који предвиђа и планира динамику рада на часовима обраде, утврђивања и систематизације градива укључујући у то и различите нивое обраде (интерпретацију, приказ и осврт), као и повезивање наставних садржаја из књижевности са садржајем из језика.

Компаративно се повезују и тумаче текстови који долазе из различитих историјских, културних и жанровских оквира (нпр. поређење овдашње епске традиције са сумерско-вавилонском, хеленском, словенским, итд; поређење структурних и мотивских конституената епских песама, епова, народних бајки и библијских предања, итд). Посебна пажња се обраћа и на осветљавање разноврсности релација које се успостављају између канонских дела националне и светске књижевности и доминантних савремених форми уметничког израза и презентације (савремени роман, драмски текст; филм, анимирани филм, стрип, позоришна представа, историјско-образовни садржаји на телевизији и интернету, итд).

Поред читања, као прворазредне стваралачке активности, у настави се организују и одговарајуће стваралачке активности поводом обраде књижевних дела. Посредством њих шири се интересовање ученика за књижевност, књижевна дела и ауторе, продубљују се и надопуњују читалачка интересовања и усавршавају читалачке компетенције. Стваралачке активности реализују се као усмена продукција (говорне вежбе, дискусије, разговори, монолози, рецитовање и казивање), писмена продукција (писање есеја, радова, домаћих задатака) и комбинована продукција (реферисања и презентације).

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика током припремне фазе рада и током рада на часу, учешће у раду приликом тумачења дела, учесталост јављања, квалитет одговора, оригиналност и аргументовање ставова, уважавање гледишта других ученика и другачијих виђења, однос према раду, способност примене теоријских знања у конкретним радним околностима. Вредновање обухвата и писмено изражавање (домаћи задаци поводом конкретних књижевних дела; годишње до шест домаћих задатака). У сврху вредновања може бити планирано и тестирање, како би се стекао непосредан увид у текућа знања ученика.

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању* и по препорукама за праћење и вредновање постигнућа ученика датих у оквиру *Упутства за дидактичко-методичко остваривање програма.*

Први страни језик-Енглески

ПРВИ СТРАНИ ЈЕЗИК -ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења страног језика је да ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и унапређивањем стратегија учења страног језика развије комуникативну компетенцију, оспособи се за писмену и усмену комуникацију, интеркултурално разумевање и професионални развој.

разред: **други**

смер**: друштвено-језички**

недељни фонд часова: **2+0,5**
годишњи фонд часова: **теорија 74 часа + вежбе 18,5 у групи до 15 ученика**

ОБЛАСТ	ИСХОДИ	СТАНДАРДИ	САДРЖАЈ
Разумевање говора – разумевање говора; – комуникативна ситуација; – монолошко и дијалошко излагање; – стандардни језик; – изговор; – информативни прилози; – размена информација; – култура и уметност; – ИКТ;	– разуме и извршава упутства и налоге за различите активности у образовном контексту и у свакодневним (приватним и јавним) комуникативним ситуацијама; – разуме општи садржај и најважније појединости краћих монолошких и дијалошких излагања о познатим и узрасно примереним темама, у којима се користи стандардни језик и разговетан изговор; – разуме општи смисао информативних прилога (на интернету, радију,телевизији) о познатим или блиским темама, у којима се користи стандардни говор и разговетан изговор; – разуме основне елементе садржаја (актере и њихове међусобне односе, околности радње, заплет и епилог...) у краћим медијски подржаним аудио и аудио-визуелним формама (исечци аудио-	Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ **Основни ниво** 2.СТ.1.1.1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговетно и полако. 2.СТ.1.1.2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више са/говорника у личном, образовном и јавном контексту. 2.СТ.1.1.3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања уобразовном и јавном контексту. 2.СТ.1.1.4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговетни изговор и спор ритам излагања). **Средњи ниво** 2.СТ.2.1.1. Разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и	**Граматички садржаји:** **Именице** -Именице у функцији придева -Саксонски генитив **Члан** -Употреба одређеног и неодређеног члана. Изостављање члана. **Заменице и детерминатори** -Присвојне -Повратне. **Придеви и прилози** -Прилози учесталости -Компаративи и суперлативи **Предлози** -Предлози после

	књига дијалошког карактера, радио-драма и других радијских снимака, краћих филмова и серија; видео спотови, прилози са јутјуба итд),у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме; – разуме суштину размене информација саговорника који разговарају о блиским и познатим темама; – разуме аргументе, осећања, жеље,потребе и образложења ставова и мишљења саговорника, уколико су изнета једноставним језичким средствима, умереним темпом говора и уз евентуалну невербалну, паравербалну или визуелну подршку; – разуме најопштији садржај излагања у којима се на узрасно примерен начин тематизују опште друштвена питања; – разуме општи смисао и одређене препознатљиве појединости текстова савремене музике различитих жанрова; – разуме, на основу контекста и језичког предзнања, непознате елементе поруке контекстуализујући њене битне елементе;	обавештења о темама из свакодневног живота и делатности. 2.СТ.2.1.2. Разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или више са/говорника у приватном, образовном и јавном контексту. 2.СТ.2.1.3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано. 2.СТ.2.1.4. Разуме суштину аутентичног тонског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком. **Напредни ниво** 2.СТ.3.1.1. Разуме појединости значајне за разговор или расправу са сложеном аргументацијом у којој се износе лични ставови једног или више са/говорника, уприватном, образовном, јавном и професионалном контексту. 2.СТ.3.1.2. Разуме презентацију или предавање са сложеном аргументацијом уз помоћ пропратног материјала. 2.СТ.3.1.3. Разуме аутентични аудио и видео запис у коме се износе ставови на теме из друштвеног или професионалног живота.	именица (нпр. difference between) -Предлози после глагола (нпр. talk to, look at). -Предлози са превозним средствима (by, on, get in/into/on/onto/off/out of) **Везници** Повезивање елемената исте важности: for, and, nor, but, or, yet, so. **Творба речи** -Суфикси за именице које означавају занимања –er/or, -ist, -ician -Префикси и суфикси за творбу глагола (dis-,mis-, re-; -ize, -fy) -Фразални глаголи са on, off, up, down... (нпр. go on, take off,cut down). **Глаголи** -Обнављање обрађених глаголских времена са посебним акцентом на употреби прошлих времена: Past Simple, Past Continuous, Present Perfect, Past Perfect, Present Perfect Continuous -Used to/would за уобичајене радње у прошлости -Will/going to за
Разумевање прочитаног текста – разумевање прочитаног текста; – врсте текстова – издвајање поруке и	-разуме краће текстове о блиским темама из свакодневног живота, као и о темама културног, наставног и образовног контекста; – разуме општи садржај и допунске информације из обавештења или упозорења на јавним местима; – разуме описе догађаја, намера, осећања и интересовања из преписке коју добија (имејлови, поруке, писма);	2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ **Основни ниво** 2.СТ.1.2.1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми. 2.СТ.1.2.2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи,брошуре, обавештења, кратке новинске вести).	

суштинских информација; – препознавање основне аргументације; – непознате речи; – ИКТ;	– проналази и издваја релевантне инфор-мације из обавештења или проспеката и рекламних материјала; – разуме основну нит аргументације, чак и уколико не разуме све детаље текста; – разуме краће текстове на блиске, познате и обрађиване друштвене теме, препознаје најважније ауторове ставове и закључке; – разуме једноставније књижевне текстове различитих жанрова (поезија, проза, драма), у којима се појављују учесталије метафоре, пренесена или скривена значења; – открива значење непознатих речи у писаном тексту на основу познатог контекста и језичког предзнања;	2.СТ.1.2.3. Разуме једноставне личне поруке и писма. 2.СТ.1.2.4. Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи најавним местима, упутства о руковању, етикете на производима, њеловник и сл.). 2.СТ.1.2.5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и другихнарода. **Средњи ниво** 2.СТ.2.2.1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста. 2.СТ.2.2.2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак. 2.СТ.2.2.3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци. 2.СТ.2.2.4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари). 2.СТ.2.2.5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложенимструктурама, у коме се износе мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови). 2.СТ.2.2.6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа. **Напредни ниво** 2.СТ.3.2.1. Препознаје тему и схвата садржај разноврсних текстова, примењујућиодговарајуће технике/врсте	предвиђање -Модални глаголи (may/might; must/have to; must /mustn't / needn't;) -Пасивни глаголски облици и конструкције **Реченица** -Питања:WH-questions (who/whom/whose/which /what као субјекат и објекат у питањима; WHAT/HOW са мерама, нпр. What size/weight/length ...? How big/heavy/long... ?) -Tag questions (у потврдним, одричним и реченицама са Let's ...) -Погодбене реченице (потенцијалне,ireалне). -Неуправни говор (са и без слагања времена) **Тематске области** -свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време) -свет рада (перспективе и образовни системи) -интересантне животне приче и догађаји -живи свет и заштита човекове околине -научна достигнућа, модерне технологије и

		читања. 2.СТ.3.2.2. Из различитих писаних извора, уз одговарајућу технику читања, долази до потребних информација из области личног интересовања. 2.СТ.3.2.3. Разуме формалну кореспонденцију у вези са струком или личним интересовањима. 2.СТ.3.2.4. Разуме општи смисао и појединости у стручним текстовима на основусопственог предзнања (нпр. специјализовани чланци, приручници, сложена упутства). 2.СТ.3.2.5. Разуме садржај извештаја и/или чланка о конкретним или апстрактним темамау коме аутор износи нарочите ставове и гледишта. 2.СТ.3.2.6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе нацивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.	свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране) -медији и комуникација -храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света) -потрошачко друштво -спортови и спортске манифестације -Србија – моја домовина познати градови и њихове знаменитости - региони и земље у којима се говори циљни језик -европа и заједнички живот народа
Усмено изражавање – усмено изражавање; – неформални разговор; – формална дискусија; – функционална сарадња; – интервјуисање; – интонација; – дијалог	– користи релативно спонтано и самостално циљни језик као језик комуникације у учионици са наставником и са осталим ученицима и ученицама; – описује особе, радњу, место, доживљај или актуелна дешавања у садашњости, прошлости и будућности, користећи познате језичке и ванјезичке елементе; – саопштава и интерпретира најважније информације садржаја писаних, илустрованих и усмених текстова на теме предвиђене наставним програмом, користећи познате језичке елементе; – саопштава и интерпретира најважније информације садржаја кратких емисија, видео записа на теме предвиђене наставним програмом, користећи познате	3. Област језичке вештине – ГОВОР **Основни ниво** 2.СТ.1.3.1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захваљивање). 2.СТ.1.3.2. Изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив. 2.СТ.1.3.3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту. 2.СТ.1.3.4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активности, догађаје) 2.СТ.1.3.5. Излаже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама. 2.СТ.1.3.6. Преноси или интерпретира	**Комуникативне функције** -представљање себе и других -поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично) -идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд. -давање једноставних упутстава и команди -изражавање молби и захвалности

	језичке елементе; – износи своје мишљење, изражава и образлаже ставове и реагује на мишљење и ставове других (допадање/недопадање итд.), користећи познате и једноставне језичке елементе; – започиње и учествује у дијалогу и размењује мишљења и информације у вези са својим окружењем и свакодневним ситуацијама; – представља укратко резултате самосталног истраживања на одређену тему; – интерпретира тематски прилагођене песме, рецитације и скечеве; – користи интонацију, ритам и висину гласа у складу са сопственом комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације;	кратке поруке, изјаве, упутства били питања. 2.СТ.1.3.7. Излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог идругих народа. **Средњи ниво** 2.СТ.2.3.1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу. 2.СТ.2.3.2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре омишљењима других учесника у разговору. 2.СТ.2.3.3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима). 2.СТ.2.3.4. Описује или препричава стварне или измишљене догађаје,осећања,искуства. 2.СТ.2.3.5. Излаже већ припремљену презентацију о темама из свог окружења или струке. 2.СТ.2.3.6. Извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл. 2.СТ.2.3.7. Излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа. **Напредни ниво** 2.СТ.3.3.1. Активно учествује у формалним и неформалним разговорима/ дискусијама о општим и стручним темама, с једним или више саговорника. 2.СТ.3.3.2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара. 2.СТ.3.3.3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје	-изражавање извињења изражавање потврде и негирање -изражавање допадања и недопадања -изражавање физичких сензација и потреба -исказивање просторних и временских односа -давање и тражење информација и обавештења -описивање и упоређивање лица и предмета -изрицање забране и реаговање на забрану -изражавање припадања и поседовања -скретање пажње -тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања -тражење и давање дозволе -исказивање честитки -исказивање препоруке -изражавање хитности и обавезности -исказивање сумње и несигурности

		становиште износећи предности и недостатке различитих тачака гледишта и одговара на питањаслушалаца. 2.СТ.3.3.4. Извештава о информацијама из нпр. новинског чланка, документарног програма, дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи). 2.СТ.3.3.5. Упоређује ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.	
Писмено изражавање – писмено изражавање – врсте текста; – описивање; – стандардне формуле писаног изражавања – лексика и комуникативне функције – ИКТ	– попуњава формуларе, упитнике и различите обрасце у личном и образовном домену; – пише белешке , поруке (имејлове, СМС поруке и сл.) да би тражио или пренео релевантне информације користећи стандардне формуле писаног изражавања; – пише текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикона, детаљних упутстава; – резимира прочитани/преслушани текст о блиским, познатим и обрађиваним друштвеним темама користећи једноставна језичка средства; – пише о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања; – описује особе и догађаје поштујући правила кохерентности користећи фреквентне речи и изразе; – пише о властитом искуству описујући своје утиске и осећања, износећи мишљења, планове и очекивања, једноставним језичким средствима;	4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ **Основни ниво** 2.СТ.1.4.1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење). 2.СТ.1.4.2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања). 2.СТ.1.4.3. Попуњава образац/упитник, наводећи личне податке, образовање, интересовања и сл. 2.СТ.1.4.4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикона, детаљних упутстава. 2.СТ.1.4.5. Преводи или интерпретира информације из једноставних порука, бележака или образаца. **Средњи ниво** 2.СТ.2.4.1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље. 2.СТ.2.4.2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе. 2.СТ.2.4.3. Пише, према упутству, дескриптивне и наративне текстове о	

		разноврснимтемама из области личних интересовања и искустава. 2.СТ.2.4.4. Пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста. 2.СТ.2.4.5. Пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша **Напредни ниво** 2.СТ.3.4.1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емотивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или искуства и коментаришући туђе ставове. 2.СТ.3.4.2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребеи потребе струке. 2.СТ.3.4.3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима. 2.СТ.3.4.4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и детаљно исказује став, осећање, мишљење или реакцију. 2.СТ.3.4.5. Пише извештај/преводи садржаје и информације из дужих и сложенијих текстова из различитих области које чита или слуша (препричава, описује, систематизује и сл.)	
Социокултурна компетенција -интеркултурност – правила понашања;	– препознаје и наводи најзначајније личности и догађаје културе земље/ земаља чији језик учи и разуме њихову улогу у светским оквирима; – познаје правила понашања, свакодневне	5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ **Основни ниво** 2.СТ.1.5.1. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које му омогућавају изражавање основних	

– стереотипи; – стилови у комуникацији на страном језику; – ИКТ	навике, сличности и разлике у култури своје земље и земље/ земаља чији језик учи; – препознаје најчешће стереотипе у вези са културом своје земље и земаља чији језик учи; – разликује основне облике примереног и непримереног понашања у контексту културе земље/ земаља чији језик учи (у односу на категорије времена, простора и покрета у комуникацији, као нпр. тачност, лични простор, мимика и сл); – препознаје и користи најфреквентније регистре и стилове у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности комуникативне ситуације; – истражује различите аспекте култура земље/ земаља чији језик учи у оквиру својих интересовања; – користи савремене видове комуникације у откривању културе земље/земаља чији језик учи; – користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације (електронске поруке, СМС поруке, дискусије на блогу или форуму, друштвене мреже)	комуникативних функција у свакодневним ситуацијама. 2.СТ.1.5.2. Саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре. 2.СТ.1.5.3. Има углавном јасан и разумљив изговор. 2.СТ.1.5.4. Пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи у говору. 2.СТ.1.5.5. Примењује основну правописну норму. 2.СТ.1.5.6. Користи неутралан језички регистар. **Средњи ниво** 2.СТ.2.5.1. Користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникацију у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајимаи сл. 2.СТ.2.5.2. Правилно разуме и користи већи број сложенијих језичких структура. 2.СТ.2.5.3. Има сасвим разумљив изговор. 2.СТ.2.5.4. Пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри. 2.СТ.2.5.5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања иразлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи. **Напредни ниво** 2.СТ.3.5.1. Разуме и користи разноврстан репертоар речи, израза и идиома, који му омогућавају да се изражава јасно, течно, прецизно и детаљно. 2.СТ.3.5.2. Разуме целокупни репертоар граматичких структура и активно користи све уобичајене граматичке структуре.	
Медијација – стратегије преношења поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи	– преноси суштину и важније појединости поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи, додајући, по потреби, једноставнија објашњења и обавештења, писмено и усмено; – у писаном облику резимира на структурисан начин садржај краћег текста, аудио или визуелног записа и краће интеракције; – у усменом облику преноси садржај писаног или усменог текста, прилагођавајући га исказаним или претпостављеним		

	потребама саговорника; – користи одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају, на пример: преноси садржај уз употребу описа, парафраза...	2.СТ.3.5.3. Има јасан и природан изговор и интонацију. 2.СТ.3.5.4. Пише јасне, прегледне и разумљиве текстове, доследно примењујући језичка правила, правила организације текста и правописну норму. 2.СТ.3.5.5. Познаје и адекватно користи формални и неформални језички регистар	

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. Планирање наставе и учења

Општи комуникативни циљ наставе страних језика се постиже помоћу различитих поступака, метода наставе и наставних средстава. Комуникативни приступ у настави страних језика се остварује кроз примену различитих облика рада (рад у групама и паровима, индивидуални рад, пројекти), употребу додатних средстава у настави (АВ материјали, ИТ, игре, аутентични материјали,итд.),као и уз примену принципа наставе засноване на сложеним задацима, који не морају бити искључиво језичке природе(task-basedlanguageteaching;).Савремена настава страних језика претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика,поштовања и уважавања дидактичких принципа и треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа, који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове; буду оспособљени за живот у мултикултуралном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

Приликом планирања неопходно је руководити се очекиваним резултатима учења, јер су они дефинисани тако да је природна веза са стандардима, општим и међупредметним компетенцијамља јасна и лако уочљива. Планирању се може приступити аналитички и синтетички. Аналитичка метода подразумева рашчлањавање програма до нивоа наставних јединица које се затим распоређују у плану за одређени временски период. Синтетичка метода препоручује обрађивање наставне грађе по ширим целинама. Да би планирање (глобално, оперативно, лекцијско) било функционално и квалитетно, треба водити рачуна о предвиђеном годишњем фонду часова (теорија + вежбе), контексту у коме се реализује настава и образовним захтевима гимназијског смера.

II. Остваривање наставе и учења

ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ

– Слушање и реаговање на налоге и/или задатке у вези са текстом намењеним развоју и провери разумевања говора;
– Рад у паровима, малим и већим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.);
– Активности (израда паноа, презентација, зидних новина,постера за учионицу, организација тематских вечери и сл.);

– Дебате и дискусије примерене узрасту (дебате представљају унапред припремљене аргументоване монологе са ограниченим трајањем, док су дискусије спонтаније и неприпремљене интеракције на одређену тему);
– Обимнији пројекти који се раде у учионици и ван ње у трајању од неколико недеља до читавог полугодишта уз конкретно видљиве и мерљиве производе и резултате;
– Граматичка грађа добија свој смисао тек када се доведе у везу са одговарајућим комуникативним функцијама и темама, и то у склопу језичких активности разумевања (усменог) говора и писаног текста, усменог и писменог изражавања и медијације;
– Полазиште за посматрање и увежбавање језичких законитости јесу усмени и писани текстови различитих врста, дужине и степена тежине; користе се, такође, изоловани искази, под условом да су контекстуализовани и да имају комуникативну вредност;
– Планира се израда два писмена задатка за сваки разред.

РАЗВИЈАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ КОМПЕТЕНЦИЈА

Развој предметних компетенција се тешко може одвојити од општих и међупредметних компетенција. Колико год биле специфичне, предметне компетенције треба да доприносе да ученици успешније живе и уче. Сваки час је прилика да се развијају и предметне и међупредметне компетенције кроз добро осмишљене активности ученика које погодују трансферу знања, развијању спознајних способности ученика, побољшању њихове радне културе и примени стеченог знања у реалним животним контекстима.

Разумевање говора

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје и поима фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање, ученик треба да поседује и следеће компетенције: **дискурзивну** (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука), **референцијалну** (о темама о којима је реч) и **социокултурну** (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца: од личних особина и способности онога ко слуша,укључујући и његов капацитет когнитивне обраде, од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст, од особина онога ко говори, од намера с којима говори, од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују, од карактеристика и врсте текста који се слуша итд. Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следећи аспекти: присуство/одсуство визуелних елемената, дужина усменог текста, брзина говора, јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора, познавање теме, могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Стално развијање способности разумевања говора на страном језику услов је за развој аутономије у употреби страног језика ван учионице и аутономије у учењу тог језика. Стога се у настави и учењу страног језика непрекидно ради на стицању стратешке компетенције, коју чине когинитивне и метакогнитивне стратегије: коришћење раније усвојених знања, дедуктивно/индуктивно закључивање, употреба контекста, предвиђање, анализа и критичко расуђивање, самостална контрола активности.

Разумевање прочитаног текста

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација, као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.
На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте визуелне рецепције:читање ради усмеравања, читање ради информисаности, читање ради праћења упутстава,читање ради задовољства. Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели: глобалну информацију, посебну информацију,потпуну информацију, скривено значење одређене поруке.
На основу ових показатеља програм садржи делове који указују на прогресију у домену дужине текста, количине информација и нивоа препознатљивости и разумљивости и примени различитих стратегија читања. У складу са тим, градирани су по нивоима следећи делови програма: разликовање текстуалних врста, препознавање и разумевање тематике – ниво глобалног разумевања,глобално разумевање у оквиру специфичних текстова, препознавање и разумевање појединачних информација –ниво селективног разумевања, разумевање стручних текстова,разумевање књижевних текстова.

Писмено изражавање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, мишљења и осећања, пише електронске и СМС поруке, учествује у дискусијама на блогу, резимира садржај различитих порука о познатим темама (из медија, књижевних и уметничких текстова и др.), као и да сачини краће презентације и слично. Задатак писања на овом нивоу остварује се путем тзв. вођеног састава. Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста. За ову језичку активност у оквиру програма наставе и учења предвиђена је прогресија на више равни.

Посебно су релевантне следеће ставке:
– теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);
– текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, наративни текстови и др.);
– лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази захвалност, да се извини, да нешто честита и слично у доменима као што су приватни, јавни и образовни).

Усмено изражавање

Усмено изражавање као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији моноло-шког излагања текста, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:
– јавно обраћање путем разгласа (сапоштења, давање упутстава и информација);
– излагање пред публиком (јавни говори, предавања, презентације разних производа, репортаже, извештавање и коментари о неким култруним догађајима и сл.).
Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:читањем писаног текста пред публиком, спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа , реализацијом увежбане улоге или певањем.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остаривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример: размену информација, спонтану конверзацију, неформалну или формалну дискусију, дебату, интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Стога се и у програму прати развој вештине говора у интеракцији кроз следеће активности: разумевање изворног говорника, неформални разговор, формална дискусија, функционална сарадња, интервјуисање.

Социокултурна компетенција

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између властите заједнице ученика и заједница чији језик учи. Та знања се односе на све аспекте живота једне заједнице, од свакодневне културе (навике, начин исхране, радно време, разонода), услова живота (животни стандард, здравље, сигурност) и умећа живљења (тачност, конвенције и табуи у разговору и понашању), преко међуљудских односа, вредности, веровања и понашања, до паравербалних средстава (гест, мимика, просторни односи међу саговорницима итд.). Ова знања су услов за успешну комуникацију, те чине неодвојиви део наставе страног језика. Социокултурна компетенција се развија кроз активно укључивање у аутентичну усмену и писану комуникацију (слушање песама, гледање емисија, читање аутентичних текстова, разговор, електронске поруке, СМС, друштвене мреже, дискусије на форуму или блогу итд.), као и истраживање тема које су релевантне за ученика у погледу његовог узраста, интересовања и потреба. У тесној вези са социокултурном компетенцијом је и интер-културна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између говорних заједница у којима се ученик креће (како у матерњемјезику/језицима, тако и у страним језицима које учи). Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање радозналости,толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности.

Медијација
Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење већ преузима улогу посредника између особа које нису у стању или могућности да се непосредно споразумевају. На овом нивоу образовања, медијација може бити усмена, писана или комбинована, неформална или полуформална, и укључује, на Л1 или на Л2, сажимање текста, његово експликативно проширивање и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом нити као елемент за вредновање језичких постигнућа – оцењивање (нпр. за проверу разумевања говора или писаног текста). Превођење подразумева развој

знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија итд.) и способност изналажења језичких и културних еквивалената између језика са којег се преводи и језика на који се преводи. Поред поменутог, у склопу те језичке активности користе се одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају у оквиру језичке активности медијације (на пример перифраза, парафраза и друго), о којима је такође потребно водити рачуна у настави и учењу.

УПУТСТВО ЗА ТУМАЧЕЊЕ ГРАМАТИЧКИХ САДРЖАЈА

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора. Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта тј. од значења према средствима за његово изражавање (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности(слушање, читање, говорење и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, у овом случају у свим типовима гимназије, према јасно утврђеним циљевима и задацима, стандардима и исходима наставе страних језика.Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језику и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

III. Праћење и вредновање наставе и учења

Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење страног језика. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима. Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно. Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба дасе спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода. Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења. Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у

одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика.

КАКО СЕ ПРАТИ И ВРЕДНУЈЕ РАЗВОЈ ЈЕЗИЧКИХ КОМПЕТЕНЦИЈА

Нека правила и поступци у процесу праћења и процењивања компетенција код ученика:

● Развој компетенција наставници прате заједно са својим ученицима.
● Наставници сарађују и заједнички процењују развој компетенција код својих ученика.
● Процес праћења је по карактеру пре формативан него сумативан.
● У проценама се узимају у обзир разноврсни примери који илуструју развијеност компетенције.
● У процењивању се узимају у обзир и самопроцене ученика и вршњачке процене, а не само процене наставника.
● Велики значај се придаје квалитативним, уместо претежно квантитативним подацима и показатељима.
● Процена садржи опис јаких и слабијих страна развијености компетенције и предлоге за њено даље унапређивање, а не
само суд о нивоу развијености.

МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Кроз наставу енглеског језика, као првог страног језика остварују се и међупредметне компетенције

1. Компетенција за целоживотно учење
2. Комуникација
3. Рад с подацима и информацијама
4. Дигитална компетенција
5. Решавање проблема
6. Сарадња
7. Одговорно учешће у демократском друштву
8. Одговоран однос према здрављу
9. Одговоран однос према околини
10. Естетичка компетенција

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРИНЦИПА, ЦИЉЕВА И ИСХОДА ОБРАЗОВАЊА И СТАНДАРДА ОБРАЗОВНИХ ПОСТИГНУЋА

Кроз наставни предмет први страни језик-енглески језик остварују се и **општи принципи образовања и васпитања.**

Настава страног језика остварује се кроз примену разноврсних облика учења, наставе и оцењивања, где се развијају мотивација за учење и подиже квалитет образовних постигнућа, и где се излази у сусрет различитим потребама ученика. Кроз теме, које се обрађују у оквиру овог наставног предмета, као и кроз сам наставни процес, потенцира се поштовање људских права и права сваког ученика и уважавање људског достојанства. Негује се отвореност, сарадња, толеранција, моралне вредности...Кроз наставу страног језика потенцира се и целоживотно учење, које укључује све облике учења и значи учествовање у различитим облицима образовних активности ,са циљем сталног унапређивања компетенција;

- У остваривању принципа, посебна пажња посвећује се:

-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) и сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, кроз додатну наставу, и усмеравање ученика на учествовање у различитим конкурсима, такмичењима и реализацији пројеката, тематских програма школе у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања.

- могућности да деца, са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, остварују право на образовање, кроз допунску наставу, остваривање ИОП програма, као и применом индивидуализације у настави.

Кроз наставу страног језика остварују се и **основни циљеви образовања и васпитања**

Сталним професионалним усавршавањем наставници стичу одређена знања и компетенције, које доводе до континуираног унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог

Теме, које се обрађују кроз наставу страног језика имају за циљ и развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, развијање свести о значају заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња, развијање позитивних људских вредности, као и развијање кључних компетенција за целоживотно учење и међупредметних компетенција. Кроз потенцирање различитих облика и метода активног учествовања ученика у наставном процесу (рад у групи/пару, пројекно-орјентисана настава, истраживачке активности, дебата, дијалог...) развијају се стваралачке способности, критичко мишљење, мотивација за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;

Кроз социокултурну компетенцију страног језика развијају се компетенције за разумевање и поштовање људских права, грађанских слобода; развија се осећај солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости, као и развијање личног и националног идентитета, поштовање и неговање српског језика ,матерњег језика и страних језика, традиције и културе српског народа и националних мањина других народа, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине.

Кроз наставу првог страног језика остварују се и **исходи образовања и васпитања**.

Применом различитих облика и метода организације наставе , као и одабиром различитих тематских области и акцентовањем развијања комуникативних функција језика развија се способност ученика да користи страни језик у зависности од културног наслеђа и средине, потреба и интересовања, да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације, да изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове у усменој и писаној форми, да ради ефикасно са другима као члан тима, групе, организације и заједнице, дазна како да учи, поштује људска права и слободе, комуницира асертивно и ненасилно, да има свест о сопственој култури и разноликости култура, уважава значај креативног изражавања идеја, искустава и осећања путем различитих медија, укључујући музику, књижевност, извођачке и визуелне уметности.

Кроз наставу страног језика остварују се **стандарди образовних постигнућа ученика,** који представљају део **општих стандарда образовања и васпитања (**скуп норми на основу којих се врши процена квалитета у систему образовања и васпитања)

Други страни језик

Француски језик

ДРУГИ СТРАНИ ЈЕЗИК-ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

РАЗРЕД-ДРУГИ (оба смера)

Недељни фонд-1+0,5

Годишњи фонд-37+18,5

Циљ учења Страног језика је да ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и унапређивањем стратегија учења страног језика развије комуникативну компетенцију, оспособи се за писмену и усмену комуникацију, интеркултурално разумевање и професионални развој.

ОБЛАСТ	ИСХОДИ	СТАНДАРДИ	САДРЖАЈ
РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА – разумевањеговора; –	разуме и реагује на одговарајући начин усмене на поруке у	Основни ниво Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ 2.СТ.1.1.1.	**Именичка група 1**) Систематизација слагања рода и броја

комуникативна ситуација; – монолошко и дијалошко излагање; – стандардни језик; – изговор; – информативниприлози; – размена информација; – култура и уметност; – ИКТ	вези са активностима у образовном контексту; – разуме основну поруку краћих излагања о познатим темама у којима се користи стандардни језик и разговетан изговор; – разуме информације о релативно познатим и блиским садржајима и једноставна упутства у приватном, јавном и образовном контексту; – разуме општи смисао информативних радијских и телевизијских емисија о блиским темама, у којима се користи стандардни говор и разговетан изговор; – разуме основне елементе радње у краћим видео-записима у којима се обрађују релативно блиске теме, ослањајући се и на визуелне елементе; – разуме суштину исказа (са)говорника који разговарају о блиским темама, уз евентуална понављања и појашњавања; – изводи закључке после	Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговетно и полако. 2.СТ.1.1.2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више са/говорникау личном, образовном и јавном контексту. 2.СТ.1.1.3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања уобразовном и јавном контексту. 2.СТ.1.1.4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговетни изговор и спор ритам излагања). 2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ 2.СТ.1.2.1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми. 2.СТ.1.2.2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи,брошуре, обавештења, кратке новинске вести). 2.СТ.1.2.3. Разуме једноставне личне поруке и писма. 2.СТ.1.2.4.	именица и придева; место придева; поређње придева (акценат на суперлативу) ; основни и редни бројеви. 2) Систематизација употребе детерминаната: одређених, неодређених и партитивних чланова и партитивног de, присвојних и показних придева. 3) Систематизација, присвојних, показних, упитних и релативних заменица. 4) Систематизација фреквентних неодређених заменица. 5) **Систематизација заменица у функцији директног и** индиректног објекта. **Глаголска група 1)** Систематизација презента, сложеног перфека, имперфекта, футура првог индикатива. 2) Плусквамперфекат. 3) Систематизација перифрастичних конструкција: блиског

РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ ТЕКСТА – разумевање прочитаног текста; – врсте текстова; – издвајање поруке и суштинских информација; – препознавање основне аргументације; – непознате речи; – ИКТ;	слушања непознатог текста у вези са врстом текста, бројем саговорника, њиховим међусобним односима и намерама, као и у вези са општим садржајем; – ослањајући се на општа знања, искуства и контекст поруке, увиђа значење њених непознатих елемената; – памти и контекстуализује битне елементе разликује најучесталије врсте текстова, познајући њихове основне карактеристике, сврху и улогу; – разуме краће текстове о конкретним темама из свакодневног живота, као и језички прилагођене и адаптиране текстове утемељене на чињеницама, везане за домене општих интересовања; – разуме осећања, жеље, потребе исказане у краћим текстовима; –	Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи најавним местима, упутства о руковању, етикете на производима, јеловник и сл.). 2.СТ.1.2.5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и другихнарода. 3. Област језичке вештине – ГОВОР 2.СТ.1.3.1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захваљивање). 2.СТ.1.3.2. Изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив. 2.СТ.1.3.3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту. 2.СТ.1.3.4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активнос 2.СТ.1.3.5. Излаже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама. 2.СТ.1.3.6. Преноси или интерпретира	футура, прогресивног презента, блиске прошлости. 4) Фреквентни униперсонални глаголи и изрази. 5) Униперсоналне конструкције (Il faut que, il est possible, il est nécessaire, il vaut mieux que) и глаголи жеље, осећања, наредбе, захтева, сумње и страха праћени презентом **субјунктива. 6)** Модална употреба кондиционала презента (жеља, учтив захтев, молба, савет, предлог). 7) Систематизација повратних глагола. **Предлози и предложна група** Систематизација предлога за време и временских одредница (depuis, ça fait … que, en, dans, pour, il y a). Прилози 1) Систематизација прилога за место, време, начин и количину (интензитет). 2) Место прилога у реченици. 3) Поређење прилога. 4)

	разуме једноставна упутства и саветодавне текстове, обавештења и упозорења на јавним местима; – разуме краће литерарне форме у којима доминира конкретна, фреквентна и позната лексика (конкретна поезија, кратке приче, анегдоте, скечеви, стрипови); – проналази, издваја и разуме у информативном тексту о познатој теми основну поруку и суштинске информације; – идентификује и разуме релевантне информације у мејловима, проспектима, новинским вестима, репортажама , огласима, реду вожње, блоговима; – препознаје основну аргументацију у једноставнијим текстовима (нпр. новинским чланцима или писмима читалаца, као и другим врстама коментара); – наслућује значење	кратке поруке, изјаве, упутства или питања. 2.СТ.1.3.7. Излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог идругих народа. 4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ 2.СТ.1.4.1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење). 2.СТ.1.4.2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања). 2.СТ.1.4.3. Попуњава образац/упитник, наводећи личне податке, образовање, интересовања и сл. 2.СТ.1.4.4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикона, детаљних упутстава. 2.СТ.1.4.5. Преводи или интерпретира информације из једноставних порука, бележака или образаца. 5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ 2.СТ.1.5.1. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које му омогућавају изражавање основних	Прилошка употреба придева: chanter faux; manger léger. Модалитети и форме реченице 1) Декларативни модалитет. 2) Интерогативни модалитет: тотално и парцијално питање. 3) Ексклaмативни модалитет са quel на почетку. 4) Реченице са презентативима. 5) Систематизација негације. 6) Индиректни говор. Сложене реченице 1) Координирање реченице са везницима et, ou, mais, car, ni и прилозима/прилошким изразима c’est pourquoi, donc, puis, pourtant, parcontre, par conséquent, au contraire. 2) **Погодбене реченице** (I и II тип). 3) Зависне реченице са најфреквентнијим везницима: релативне (qui, que, où); компаративне (comme, autant .... que, plus Синтакса Зависно-сложена реченица у индикативу и уз

	непознатих речи на основу контекста.	комуникативних функција у свакодневним ситуацијама. 2.СТ.1.5.2. Саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре. 2.СТ.1.5.3. Има углавном јасан и разумљив изговор. 2.СТ.1.5.4. Пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи у говору. 2.СТ.1.5.5. Примењује основну правописну норму. 2.СТ.1.5.6. Користи неутралан језички регистар. Средњи ниво 1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ 2.СТ.2.1.1. Разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности. 2.СТ.2.1.2. Разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или више са/говорника у приватном, образовном и јавном контексту. 2.СТ.2.1.3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро	инфинитив а) día. **ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА** Тематске области за све језике се прожимају и исте су у сва четири разреда гимназије – у сваком наредном разреду обанавља се, а затим проширује фонд лингвистичких знања, навика и умења и екстралингвистичких представа везаних за конкретну тему. Наставници обрађују теме у складу са интересовањима ученика, њиховим потребама и савременим токовима у настави страних језика, тако да свака тема представља одређени ситуацијски комплекс. Тематске области: Свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време) Свет рада (перспективе и образовни системи) Интересантне животне приче и догађаји Живи свет и заштита

		структурирано. 2.СТ.2.1.4. Разуме суштину аутентичног тонског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком. 2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ 2.СТ.2.2.1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста. 2.СТ.2.2.2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му 2.СТ.2.2.3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци. 2.СТ.2.2.4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари). 2.СТ.2.2.5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложенимструктурама, у коме се износе мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови). 2.СТ.2.2.6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који	човекове околине Научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране) Медији и комуникација Храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света) Потрошачко друштво Спортови и спортске манифестације Србија – моја домовина Познати градови и њихове знаменитости, региони и земље у којима се говори циљни језик Европа и заједнички живот народа **КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ** Представљање себе и других Поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично) Идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд. Давање

УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ – усмено изражавање; – неформални разговор; – формална дискусија; – функционална сарадња; – интервјуисање; – интонација; – дијалог;	учествује у краћим дијалозима, размењује информације и мишљење са саговорником о блиским темама и интересовањима; – користи циљни језик као језик комуникације у образовном контексту, прилагођавајући свој говор комуникативној ситуацији, у временском трајању од два до три минута; – описује себе и своје окружење, догађаје у садашњости, прошлости и будућности у свом	се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа. 3. Област језичке вештине – ГОВОР 2.СТ.2.3.1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакоднев 2.СТ.2.3.2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре омишљењима других учесника у разговору. 2.СТ.2.3.3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима). 2.СТ.2.3.4. Описује или препричава стварне или	једноставних упутстава и команди Изражавање молби и захвалности Изражавање извињења Изражавање потврде и негирање Изражавање допадања и недопадања Изражавање физичких сензација и потреба Исказивање просторних и временских односа Давање и тражење информација и обавештења Описивање и упоређивање лица и предмета Изрицање забране и реаговање на забрану Изражавање припадања и поседовања Скретање пажње Тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања Тражење и давање дозволе Исказивање честитки Исказивање препоруке Изражавање хитности и обавезности Исказивање сумње и несигурности

	окружењу и изван њега; – на једноставан начин/укратко изражава своје утиске и осећања и образлаже мишљење и ставове у вези са блиским темама – описује догађаје и саопштава садржај неке књиге или филма, износећи своје утиске и мишљења; – укратко препричава краћи текст или видео-запис; – излаже унапред припремљену краћу презентацију на одређену тему (из домена личног интересовања); – указује на значај одређених исказа и делова исказа пригодном гестикулацијом и мимиком или наглашавањем и интонацијом; пише на разложан и једноставан начин о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања; – описује особе и	измишљене догађаје, осећања, искуства. 2.СТ.2.3.5. Излаже већ припремљену презентацију о темама из свог окружења или струке. 2.СТ.2.3.6. Извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл. 2.СТ.2.3.7. Излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа. 4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ 2.СТ.2.4.1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље. 2.СТ.2.4.2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе. 2.СТ.2.4.3. Пише, према упутству, дескриптивне и наративне текстове о разноврснимтемама из области личних интересовања и искустава. 2.СТ.2.4.4. Пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста. 2.СТ.2.4.5. Пише извештај или прослеђује вести	

ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ – писмено изражавање; – врсте текста; – описивање; – стандардне формуле писаног изражавања; – лексика и комуникативне функције; –	догађаје поштујући правила кохерентности (обима 80 – 100 речи); – описује утиске, мишљења и осећања (обима 70 – 90 речи); пише белешке, поруке и лична писма/мејлове да би тражио или пренео релевантне информације; – једноставним језичким средствима резимира прочитани/преслушани текст о блиским темама и износи сопствено мишљење о њему; – попуњава формуларе, упитнике и различите обрасце у личном и образовном домену; пише краћа формална писма (писма читалаца, пријаве за праксе, стипендије или омладинске послове); – пише електронске поруке, СМС поруке, учествује у дискусијама на блогу.слика, графикона, детаљних упутстава.	(преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из 5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ 2.СТ.2.5.1. Користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникацију у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл. 2.СТ.2.5.2. Правилно разуме и користи већи број сложенијих језичких структура. 2.СТ.2.5.3. Има сасвим разумљив изговор. 2.СТ.2.5.4. Пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри. 2.СТ.2.5.5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања иразлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи. Напредни ниво 1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ 2.СТ.3.1.1. Разуме појединости значајне за разговор или расправу са сложеном аргументацијом у којој се износе лични ставови једног или више са/ говорника, уприватном,	

СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА – интеркултурност; – правила понашања; – стереотипи; – стилови у комуникацији на страном језику	– препознаје и разуме, у оквиру свог интересовања, знања и искуства, правила понашања, свакодневне навике, сличности и разлике у култури своје земље и земаља чији језик учи; – препознаје и разуме најчешће присутне културне моделе свакодневног живота земље и земаља чији језик учи; – препознаје и адекватно користи најфреквентније стилове и регистре у вези са елементима страног језика који учи, али и из осталих области школских знања и животних искустава; – препознаје различите стилове комуникације и најфреквентнија пратећа паравербална	образовном, јавном и професионалном контексту. 2.СТ.3.1.2. Разуме презентацију или предавање са сложеном аргументацијом уз помоћ пропратног материјала. 2.СТ.3.1.3. Разуме аутентични аудио и видео запис у коме се износе ставови на теме из друштвеног или професионалног живота. 2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ 2.СТ.3.2.1. Препознаје тему и схвата садржај разноврсних текстова, примењујућиодговарајуће технике/врсте читања. 2.СТ.3.2.2. Из различитих писаних извора, уз одговарајућу технику читања, долази до потребних информација из области личног интересовања 2.СТ.3.2.3. Разуме формалну кореспонденцију у вези са струком или личниминтересовањима. 2.СТ.3.2.4. Разуме општи смисао и појединости у стручним текстовима на основусопственог предзнања (нпр. специјализовани чланци, приручници, сложена	

МЕДИЈАЦИЈА – стратегије преношења поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи;	и невербална средстава (степен формалности, љубазности, као и паравербална средства: гест, мимика, просторни односи међу говорницима, итд.); – користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације (електронске поруке, СМС поруке, дискусије на блогу или форуму, друштвене мреже); – користи савремене видове комуникације у откривању културе земаља чији језик учи; преноси суштину поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи, додајући, по потреби, објашњења и обавештења, писмено и усмено; – резимира садржај краћег текста, аудио или визуелног записа и краће интеракције; – преноси садржај писаног или усменог текста, прилагођавајући га саговорнику; – користи одговарајуће компензационе	упутства). 2.СТ.3.2.5. Разуме садржај извештаја и/или чланка о конкретним или апстрактним темамау коме аутор износи нарочите ставове и гледишта. 2.СТ.3.2.6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе нацивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа. 3. Област језичке вештине – ГОВОР 2.СТ.3.3.1. Активно учествује у формалним и неформалним разговорима/ дискусијама о општим и стручним темама, с једним или више саговорника. 2.СТ.3.3.2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара. 2.СТ.3.3.3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје становиштеизносећи предности и недостатке различитих тачака гледишта и одговара на питањаслушалаца. 2.СТ.3.3.4. Извештава о информацијама из нпр. новинског чланка, документарног програма,	

	стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају, на пример: преводи или преноси садржај уз употребу описа, парафраза и сл.;	дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи). 2.СТ.3.3.5. Упоређује ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом,традицијом и обичајима свог и других народа. 4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ 2.СТ.3.4.1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емотивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или искуства и коментаришући туђе ставове. 2.СТ.3.4.2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребеи потребе струке. 2.СТ.3.4.3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима. 2.СТ.3.4.4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и детаљно исказује став,осећање, мишљење или реакцију. 2.СТ.3.4.5. Пише извештај/преводи садржаје и информације из дужих и	

		сложенијихтекстова из различитих области које чита или слуша (нпр. препричава, описује, систематизује и сл.). 5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ 2.СТ.3.5.1. Разуме и користи разноврстан репертоар речи, израза и идиома, који му омогућавају да се изражава јасно, течно, прецизно и детаљно. 2.СТ.3.5.2. Разуме целокупни репертоар граматичких структура и активно користи све уобичајене граматичке структуре. 2.СТ.3.5.3. Има јасан и природан изговор и интонацију. 2.СТ.3.5.4. Пише јасне, прегледне и разумљиве текстове, доследно примењујући језичка правила, правила организације текста и правописну норму. 2.СТ.3.5.5. Познаје и адекватно користи формални и неформални језички	

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Планирање наставе и учења Општи комуникативни циљ наставе страних језика се постиже помоћу различитих поступака, метода наставе и наставних средстава. Комуникативни приступ у настави страних језика се остварује кроз примену различитих облика рада (рад у групама и паровима, индивидуални рад, пројекти), употребу додатних средстава у настави (АВ материјали, ИТ, игре, аутентични материјали, итд.), као и уз примену принципа наставе засноване на сложеним задацима који не морају бити искључиво језичке природе (task-based language teaching; enseñanza por tareas, handlungsorientierter FSU). Савремена

настава страних језика претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовања и уважавања дидактичких принципа и треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове; буду оспособљени за живот у мултикултуралном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење. Приликом планирања неопходно је руководити се очекиваним резултатима учења, јер су они дефинисани тако да је природна веза са стандардима, општим и међупредметним компетенцијама јасна и лако уочљива. Планирању се може приступити аналитички и синтетички. Аналитичка метода подразумева рашчлањавање програма до нивоа наставних јединица које се затим распоређују у плану за одређени временски период. Синтетичка метода препоручује обрађивање наставне грађе по ширим целинама. Да би планирање (глобално, оперативно, лекцијско) било функционално и квалитетно, треба водити рачуна о предвиђеном годишњем фонду часова, контексту у коме се реализује настава и образовним захтевима гимназијског смера.

II. Остваривање наставе и учења ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ – Слушање и реаговање на налоге и/или задатке у вези са текстом намењеним развоју и провери разумевања говора; – Рад у паровима, малим и већим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.); – Активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера за учионицу, организација тематских вечери и сл.); – Дебате и дискусије примерене узрасту (дебате представљају унапред припремљене аргументоване монологе са ограниченим трајањем, док су дискусије спонтаније и неприпремљене интеракције на одређену тему); – Обимнији пројекти који се раде у учионици и ван ње у трајању од неколико недеља до читавог полугодишта уз конкретно видљиве и мерљиве производе и резултате; – Граматичка грађа добија свој смисао тек када се доведе у везу са одговарајућим комуникативним функцијама и темама, и то у склопу језичких активности разумевања (усменог) говора и писаног текста, усменог и писменог изражавања и медијације; – Полазиште за посматрање и увежбавање језичких законитости јесу усмени и писани текстови различитих врста, дужине и степена тежине; користе се, такође, изоловани искази, под условом да су контекстуализовани и да имају комуникативну вредност; – Планира се израда два писмена задатка за сваки разред.

КАКО СЕ РАЗВИЈАЈУ ЈЕЗИЧКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ Развој предметних компетенција се тешко може одвојити од општих и међупредметних компетенција. Колико год биле специ- 2. јун 2020. ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК Број 4 – Страна 381 фичне, предметне компетенције треба да доприносе да ученици успешније живе и уче. Сваки час је прилика да се развијају и предметне и међупредметне компетенције кроз добро осмишљене активности ученика које погодују трансферу знања, развијању спознајних способности ученика, побољшању њихове радне културе и примени стеченог знања у реалним животним контекстима. Разумевање говора Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје и поима фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање, ученик треба да поседује и следеће компетенције: дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука), референцијалну (о темама о којима је реч) и социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.). Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца: од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде, од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст, од особина онога ко говори, од намера с којима говори, од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују, од карактеристика и врсте текста који се слуша итд. Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће: – присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима, због обиља контекстуалних информација које се аутоматски процесиурају, остављајући ученику могућност да пажњу усредсреди на друге појединости); – дужина усменог текста (напори да се разумеју текстови дужи од три минута оптерећују и засићују радну меморију); – брзина говора; – јасност изговора и евентуална

одступања од стандардног говора; – познавање теме; – могућност/немогућност поновног слушања и друго. Уопште говорећи, без обзира на врсту текста који се слуша на страном језику, текст се лакше разуме ако поседује следеће карактеристике: ограничен број личности и предмета; личности и предмете који се јасно разликују; једноставне просторне релације (нпр. једна улица, један град) уместо неодређених формулација („мало даље” и слично); хронолошки след; логичке везе између различитих исказа (нпр. узрок/последица); могућност да се нова информација лако повеже са претходно усвојеним знањима. У вези са тим, корисне су следеће терминолошке напомене: – категорије насловљене Аудио и видео материјали подразумевају све врсте снимака (ДВД, ЦД, материјали са интернета) разних усмених дискурзивних форми, укључујући и песме, текстове писане да би се читали или изговарали и сл., који се могу преслушавати више пута; – категорије насловљене Монолошка излагања, Медији (информативне и забавне емисије, документарни програми, интервјуи, дискусије), Спонтана интеракција, Упутства, подразумевају снимке неформалних, полуформалних и формалних комуникативних ситуација у којима слушалац декодира речено у реалном времену, то јест без могућности преслушавања/поновног прегледа аудио и видео материјала, као и реалне ситуације којима присуствује уживо у својству посматрача, гледаоца или слушаоца (предавања, филмови, позоришне представе и сл). Стално развијање способности разумевања говора на страном језику услов је за развој аутономије у употреби страног језика ван учионице и аутономије у учењу тог језика. Стога се у настави и учењу страног језика непрекидно ради на стицању стратешке компетенције, коју чине когинитивне и метакогнитивне стратегије, на пример (когнитивне од броја 1 до 4, метакогнитивне под бројем 5 и 6): 1. коришћење раније усвојених знања; 2. дедуктивно/индуктивно закључивање; 3. употреба контекста; 4. предвиђање; 5. анализа и критичко расуђивање; 6. самостална контрола активности. Како би ученици са већим успехом разумели говор на страном језику, потребно је да приликом слушања примене стратегије чија је делотворност доказана у разним ситуацијама, то јест да обрате пажњу на а) општу тему разговора или поруке, б) улоге саговорника, в) њихово расположење, г) место где се разговор одвија и д) време када се разговор одвија. Битно је, такође, да буду свесни свега што је допринело да дођу до тих информација како би се навикли да предвиде развој разговора на основу онога што су чули и на основу својих чињеничних знања; да износе претпоставке на основу контекста и тона разговора; да слушају „између речи” (као што се чита „између редова”) да би разумели шта стварно мисле саговорници, јер људи не кажу увек оно што мисле; да разликују чињенице од мишљења како би постали критички слушаоци.

Разумевање прочитаног текста Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација, као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита. Страна 382 – Број 4 ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК 2. јун 2020. На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте визуелне рецепције: – читање ради усмеравања; – читање ради информисаности; – читање ради праћења упутстава; – читање ради задовољства. Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели: – глобалну информацију; – посебну информацију, – потпуну информацију; – скривено значење одређене поруке. На основу ових показатеља програм садржи делове који, из разреда у разред, указују на прогресију у домену дужине текста, количине информација и нивоа препознатљивости и разумљивости и примени различитих стратегија читања. У складу са тим, градирани су по нивоима следећи делови програма: – разликовање текстуалних врста; – препознавање и разумевање тематике – ниво глобалног разумевања; – глобално разумевање у оквиру специфичних текстова; – препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања; – разумевање стручних текстова; – разумевање књижевних текстова.

Писмено изражавање Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, мишљења и осећања, пише електронске и СМС поруке, учествује у дискусијама на блогу, резимира садржај различитих порука о познатим темама (из медија, књижевних и уметничких текстова и др.), као и да сачини краће презентације и слично. Задатак писања на овом нивоу остварује се путем тзв. вођеног састава. Тежина задатака у вези са писаном

продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста. Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма наставе и учења предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће ставке: – теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима); – текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, наративни текстови и др.); – лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази захвалност, да се извини, да нешто честита и слично у доменима као што су приватни, јавни и образовнУсмено изражавање

Усмено изражавање као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања текста, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога. Активности монолошке говорне продукције су: – јавно обраћање путем разгласа (сапоштења, давање упутстава и информација);

и– излагање пред публиком (јавни говори, предавања, презентације разних производа, репортаже, извештавање и коментари о неким култруним догађајима и сл.). Ове активности се могу реализовати на различите начине и то: – читањем писаног текста пред публиком; – спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др. – реализацијом увежбане улоге или певањем. Зато је у програму и описан, из разреда у разред, развој способности општег монолошког излагања које се огледа кроз описивање, аргументовање и излагање пред публиком. Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остаривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример: размену информација, спонтану конверзацију, неформалну или формалну дискусију, дебату, интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу. Стога се и у програму, из разреда у разред, прати развој вештине говора у интеракцији кроз следеће активности: – разумевање изворног говорника; – неформални разговор; – формална дискусија; – функционална сарадња; – интервјуисање; – усклађивање интонације, ритма и висине гласа (са комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације).

Социокултурна компетенција Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између властите заједнице ученика и заједница чији језик учи. Та знања се односе на све аспекте живота једне заједнице, од свакодневне културе (навике, начин исхране, радно време, разонода), услова живота (животни стандард, здравље, сигурност) и умећа живљења (тачност, конвенције и табуи у разговору и понашању), преко међуљудских односа, вредности, веровања и понашања, до паравербалних средстава (гест, мимика, просторни односи међу саговорницима итд). Ова знања су услов за успешну комуникацију, те чине неодвојиви део наставе страног језика. Социокултурна компетенција се развија кроз активно укључивање у аутентичну усмену и писану комуникацију (слушање песама, гледање емисија, читање аутентичних текстова, разговор, електронске поруке, СМС, друштвене мреже, дискусије на форуму или блогу итд.), као и истраживање тема које су релевантне за ученика у погледу његовог узраста, интересовања и потреба. У тесној вези са социокултурном компетенцијом је и интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између говорних заједница у којима се ученик креће (како у матерњем језику/језицима, тако и у страним језицима које учи).

Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање радозналости, толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности. Медијација Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење већ преузима улогу посредника између особа које нису у стању или могућности да се непосредно споразумевају. На овом нивоу образовања, медијација може бити усмена, писана или комбинована, неформална или полуформална, и укључује, на Л1 или на Л2, сажимање текста, његово експлика- 2. јун 2020. ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК Број 4 – Страна 383 тивно проширивање и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом нити као елемент за вредновање језичких постигнућа – оцењивање (нпр. за проверу разумевања говора или писаног текста). Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија итд.) и способност изналажења језичких и културних еквивалената између језика са којег се преводи и језика на који се преводи. Поред поменутог, у склопу те језичке активности користе се одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају у оквиру језичке активности медијације (на пример перифраза, парафраза и друго), о којима је такође потребно водити рачуна у настави и учењу.

УПУТСТВО ЗА ТУМАЧЕЊЕ ГРАМАТИЧКИХ САДРЖАЈА Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора. Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта тј. од значења према средствима за његово изражавање (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говорење и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, у овом случају у свим типовима гимназије, према јасно утврђеним циљевима и задацима, стандардима и исходима наставе страних језика. Граматичке категорије су разврстане у складу са Европским референтним оквиром за живе језике за сваки језички ниво (од нивоа А2.2 до нивоа Б2.1) који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената, надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста. Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језику и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно. III. Праћење и вредновање наставе и учења Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење страног језика. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима. Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно. Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно

оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода. Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења. Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика. Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетирања ученика. Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и стеченим компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника. К

КАКО СЕ ПРАТИ И ВРЕДНУЈЕ РАЗВОЈ ЈЕЗИЧКИХ КОМПЕТЕНЦИЈА Нека правила и поступци у процесу праћења и процењивања компетенција код ученика: ● Развој компетенција наставници прате заједно са својим ученицима. ● Наставници сарађују и заједнички процењују развој компетенција код својих ученика. ● Процес праћења је по карактеру пре формативан него сумативан. ● У проценама се узимају у обзир разноврсни примери који илуструју развијеност компетенције. ● У процењивању се узимају у обзир и самопроцене ученика и вршњачке процене, а не само процене наставника. ● Велики значај се придаје квалитативним, уместо претежноквантитативним подацима и показатељима. ● Процена садржи опис јаких и слабијих страна развијености компетенције и предлоге за њено даље унапређивање, а не само суд о нивоу развијености.

МЕЂУПРЕДМЕТНЕКОМПЕТЕНЦИЈЕ-ЦЕЛОЖИВОТНО УЧЕЊЕ,КОМУНИКАЦИЈА,САРАДЊА,ОДГОВОРАН ОДНОС ПРЕМА ДРУШТВУ,ДИГИТАЛНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Кроз наставу француског језика,као другог страног језика остварују се и међупредметне компетенције

1. Компетенција за целоживотно учење 2. Комуникација 3. Рад с подацима и информацијама 4. Дигитална компетенција 5. Решавање проблема 6. Сарадња 7. Одговорно учешће у демократском друштву 8. Одговоран однос према здрављу 9. Одговоран однос према околини 10. Естетичка компетенција

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРИНЦИПА, ЦИЉЕВА И ИСХОДА ОБРАЗОВАЊА И СТАНДАРДА ОБРАЗОВНИХ ПОСТИГНУЋА

Кроз наставни предмет први страни језик-енглески језик остварују се и општи принципи образовања и васпитања.

Настава страног језика остварује се кроз примену разноврсних облика учења, наставе и оцењивања, где се развијају мотивација за учење и подиже квалитет образовних постигнућа, и где се излази у сусрет различитим потребама ученика. Кроз теме, које се обрађују у оквиру овог наставног предмета, као и кроз сам наставни процес, потенцира се поштовање људских права и права сваког ученика и уважавање људског достојанства. Негује се отвореност, сарадња, толеранција, моралне вредности...Кроз наставу страног језика потенцира се и целоживотно учење, које укључује све облике учења и значи учествовање у различитим облицима образовних активности ,са циљем сталног унапређивања компетенција;

- У остваривању принципа, посебна пажња посвећује се:

-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) и сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, кроз додатну наставу, и усмеравање ученика на учествовање у различитим конкурсима, такмичењима и реализацији пројеката, тематских програма школе у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања.

- могућности да деца, са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, остварују право на образовање, кроз допунску наставу, остваривање ИОП програма, као и применом индивидуализације у настави.
Кроз наставу страног језика остварују се и основни циљеви образовања и васпитања
Сталним професионалним усавршавањем наставници стичу одређена знања и компетенције, које доводе до континуираног унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог
Теме, које се обрађују кроз наставу страног језика имају за циљ и развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, развијање свести о значају заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња, развијање позитивних људских вредности, као и развијање кључних компетенција за целоживотно учење и међупредметних компетенција. Кроз потенцирање различитих облика и метода активног учествовања ученика у наставном процесу (рад у групи/пару, пројекно-орјентисана настава, истраживачке активности, дебата, дијалог...) развијају се стваралачке способности, критичко мишљење, мотивација за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;
Кроз социокултурну компетенцију страног језика развијају се компетенције за разумевање и поштовање људских права, грађанских слобода; развија се осећај солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости, као и развијање личног и националног идентитета, поштовање и неговање српског језика ,матерњег језика и страних језика, традиције и културе српског народа и националних мањина других народа, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине.
Кроз наставу првог страног језика остварују се и исходи образовања и васпитања.
Применом различитих облика и метода организације наставе , као и одабиром различитих тематских области и акцентовањем развијања комуникативних функција језика развија се способност ученика да користи страни језик у зависности од културног наслеђа и средине, потреба и интересовања, да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације, да изрази и
тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове у усменој и писаној форми, да ради ефикасно са другима као члан тима, групе, организације и заједнице, дазна како да учи, поштује људска права и слободе, комуницира асертивно и ненасилно, да има свест о сопственој култури и разноликости култура, уважава значај креативног изражавања идеја, искустава и осећања путем различитих медија, укључујући музику, књижевност, извођачке и визуелне уметности.
Кроз наставу страног језика остварују се стандарди образовних постигнућа ученика, који представљају део општих стандарда образовања и васпитања (скуп норми на основу којих се врши процена квалитета у систему образовања и васпитања

Руски језик

ДРУГИ СТРАНИ ЈЕЗИК -РУСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења страног језика је да ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и унапређивањем стратегија учења страног језика развије комуникативну компетенцију, оспособи се за писмену и усмену комуникацију, интеркултурално разумевање и професионални развој.

разред: **други**

смер**: друштвено-језички**

недељни фонд часова: **1+0,5**
годишњи фонд часова: **теорија 37 часа + вежбе 18,5 у групи до 15 ученика**

ОБЛАСТ	ИСХОДИ	СТАНДАРДИ	САДРЖАЈ
Разумевање говора – разумевање говора; – комуникативна ситуација; – монолошко и дијалошко излагање; – стандардни језик; – изговор; – информативни прилози; – размена информација; – култура и уметност; – ИКТ;	– разуме и извршава упутства и налоге за различите активности у образовном контексту и у свакодневним (приватним и јавним) комуникативним ситуацијама; – разуме општи садржај и најважније појединости краћих монолошких и дијалошких излагања о познатим и узрасно примереним темама, у којима се користи стандардни језик и разговетан изговор; – разуме општи смисао информативних прилога (на интернету, радију,телевизији) о познатим или блиским темама, у којима се користи стандардни говор и разговетан изговор; – разуме основне елементе садржаја (актере и њихове међусобне односе, околности радње, заплет и епилог...) у краћим медијски подржаним аудио и аудио-визуелним формама (исечци аудио-књига дијалошког карактера, радио-драма и других радијских снимака, краћих филмова и серија; видео спотови, прилози са јутјуба итд),у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене	Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ **Основни ниво** 2.СТ.1.1.1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговетно и полако. 2.СТ.1.1.2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више са/говорника у личном, образовном и јавном контексту. 2.СТ.1.1.3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања уобразовном и јавном контексту. 2.СТ.1.1.4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговетни изговор и спор ритам излагања). **Средњи ниво** 2.СТ.2.1.1. Разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности. 2.СТ.2.1.2. Разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или више са/говорника у	**Граматички садржаји:** **Фонетика са прозодијом** Систематизација правила руског књижевног изговора (акање/ икање, изговор гласа [j], изговор сугласничких група, опозиција звучни/безвучни сугласник, алтернације/једначења сугласника пред сугласницима, обезвучавање звучних сугласника на крају речи, основне интонационе конструкције). **Именице** Предлошко-падешке конструкције са акцентом на разликама

	теме; – разуме суштину размене информација саговорника који разговарају о блиским и познатим темама; – разуме аргументе, осећања, жеље,потребе и образложења ставова и мишљења саговорника, уколико су изнета једноставним језичким средствима, умереним темпом говора и уз евентуалну невербалну, паравербалну или визуелну подршку; – разуме најопштији садржај излагања у којима се на узрасно примерен начин тематизују опште друштвена питања; – разуме општи смисао и одређене препо-знатљиве појединости текстова савремене музике различитих жанрова; – разуме, на основу контекста и језичког предзнања, непознате елементе поруке контекстуализујући њене битне елементе;	приватном, образовном и јавном контексту. 2.СТ.2.1.3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано. 2.СТ.2.1.4. Разуме суштину аутентичног тонског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком. **Напредни ниво** 2.СТ.3.1.1. Разуме појединости значајне за разговор или расправу са сложеном аргументацијом у којој се износе лични ставови једног или више са/говорника, уприватном, образовном, јавном и професионалном контексту. 2.СТ.3.1.2. Разуме презентацију или предавање са сложеном аргументацијом уз помоћ пропратног материјала. 2.СТ.3.1.3. Разуме аутентични аудио и видео запис у коме се износе ставови на теме из друштвеног или професионалног живота.	у односу на српски језик: игра в футбол, игра в шахматы; обучение русскому языку; контрольная по русскому; учёба в университете; подготовка к экзамену и сл. Именице на -ия, -ие, -мя, -анин(янин) Скраћенице (ВУЗ, АН, МГУ, РФ и сл.) − рецептивно. **Заменице** Неодређене заменице типа кто-то, кто-нибудь − рецептивно **Придеви** Дужи и краћи облици придева. Обавезна употреба краћег облика, у предикату са допуном (Эти задания для нас просты. Эти задания простые.) Уочавање рекцијских разлика руских придева у односу на еквиалентне придеве у матерњем језику (интересный чем, больной чем и сл). **Бројеви** Промена и употреба основних (1−4, 5−20, 30, 40, 90, 1000, миллион, миллиард) и редних бројева при исказивању времена по часовнику,
Разумевање прочитаног текста – разумевање прочитаног текста; – врсте текстова – издвајање поруке и суштинских информација; – препознавање основне аргументације;	-разуме краће текстове о блиским темама из свакодневног живота, као и о темама културног, наставног и образовног контекста; – разуме општи садржај и допунске информације из обавештења или упозорења на јавним местима; – разуме описе догађаја, намера, осећања и интересовања из преписке коју добија (имејлови, поруке, писма); – проналази и издваја релевантне инфор-мације из обавештења или проспеката и рекламних материјала; – разуме основну нит аргументације, чак и уколико не разуме све детаље текста;	2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ **Основни ниво** 2.СТ.1.2.1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми. 2.СТ.1.2.2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи,брошуре, обавештења, кратке новинске вести). 2.СТ.1.2.3. Разуме једноставне личне поруке и писма. 2.СТ.1.2.4. Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи најавним местима, упутства о	

– непознате речи; – ИКТ;	– разуме краће текстове на блиске, познате и обрађиване друштвене теме, препознаје најважније ауторове ставове и закључке; – разуме једноставније књижевне текстове различитих жанрова (поезија, проза, драма), у којима се појављују учесталије метафоре, пренесена или скривена значења; – открива значење непознатих речи у писаном тексту на основу познатог контекста и језичког предзнања;	руковању, етикете на производима, њеловник и сл.). 2.СТ.1.2.5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и другихнарода. **Средњи ниво** 2.СТ.2.2.1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста. 2.СТ.2.2.2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак. 2.СТ.2.2.3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци. 2.СТ.2.2.4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари). 2.СТ.2.2.5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложенимструктурама, у коме се износе мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови). 2.СТ.2.2.6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа. **Напредни ниво** 2.СТ.3.2.1. Препознаје тему и схвата садржај разноврсних текстова, примењујућиодговарајуће технике/врсте читања. 2.СТ.3.2.2. Из различитих писаних извора, уз одговарајућу технику читања, долази до потребних информација из области личног интересовања.	датума, количине са предлозима без, около, с...до,с...по, от...до, к. **Глаголи** Систематизација правила и начина исказивања заповести. Најчешћи префикси код грађења глагола и њихова улога у промени глаголског вида (сделать, заговорить, написать, переписать). Видски парови: брать/взять, говорить/сказать, класть/положить, ложиться/лечь, садиться/сесть. Непрефиксални глаголи кретања. Најчешћи префиксални глаголи кретања (в-, вы-, по-, при-, пере-, у-, под-, с-, за– + идти/ ходить, ехать/ездить и др.) Прошло време глагола са инфинитивном основом на сугласник (идти, везти, нести, запереть). Глаголски прилози несвршеног и свршеног вида (молча, поверив, вернувшись). **Прилози** Најфреквентнији суфикси за грађење прилога: придевска

		2.СТ.3.2.3. Разуме формалну кореспонденцију у вези са струком или личним интересовањима. 2.СТ.3.2.4. Разуме општи смисао и појединости у стручним текстовима на основусопственог предзнања (нпр. специјализовани чланци, приручници, сложена упутства). 2.СТ.3.2.5. Разуме садржај извештаја и/или чланка о конкретним или апстрактним темамау коме аутор износи нарочите ставове и гледишта. 2.СТ.3.2.6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе нацивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.	основа + -о (тихо, скромно и сл.); придевска основа + -и (по-русски, практически и сл.). **Реченични модели** Реченичне моделе предвиђене програмом за први разред и даље употребљавати у различитим контекстима. У II разреду посебну пажњу посветити, пре свега (у виду вежби), моделима у потврдном, одричном и упитном облику за исказивање следећиходноса: *Субјекатско-предикатски односи* Реченице са кратким придевским обликом у предикату. Я был болен гриппом. Он способен к математике. Објекатски односи *Реченице са објектом у инфинитиву.* Врач советовал мне отдохнуть. Я уговорил товарища молчать. **Сложена реченица** - Врач советовал мне, чтобы я отдохнул. Я уговорил товарища, чтобы он молчал. *Зависни односи*:
Усмено изражавање – усмено изражавање; – неформални разговор; – формална дискусија; – функционална сарадња; – интервјуисање; – интонација; – дијалог	– користи релативно спонтано и самостално циљни језик као језик комуникације у учионици са наставником и са осталим ученицима и ученицама; – описује особе, радњу, место, доживљај или актуелна дешавања у садашњости, прошлости и будућности, користећи познате језичке и ванјезичке елементе; – саопштава и интерпретира најважније информације садржаја писаних, илустрованих и усмених текстова на теме предвиђене наставним програмом, користећи познате језичке елементе; – саопштава и интерпретира најважније информације садржаја кратких емисија, видео записа на теме предвиђене наставним програмом, користећи познате језичке елементе; – износи своје мишљење, изражава и образлаже ставове и реагује на мишљење и ставове других (допадање/недопадање итд.), користећи познате и једноставне	3. Област језичке вештине – ГОВОР **Основни ниво** 2.СТ.1.3.1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захваљивање). 2.СТ.1.3.2. Изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив. 2.СТ.1.3.3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту. 2.СТ.1.3.4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активности, догађаје) 2.СТ.1.3.5. Излаже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама. 2.СТ.1.3.6. Преноси или интерпретира кратке поруке, изјаве, упутства били питања. 2.СТ.1.3.7. Излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог идругих народа.	

	језичке елементе; – започиње и учествује у дијалогу и размењује мишљења и информације у вези са својим окружењем и свакодневним ситуацијама; – представља укратко резултате самосталног истраживања на одређену тему; – интерпретира тематски прилагођене песме, рецитације и скечеве; – користи интонацију, ритам и висину гласа у складу са сопственом комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације;	**Средњи ниво** 2.СТ.2.3.1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу. 2.СТ.2.3.2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре омишљењима других учесника у разговору. 2.СТ.2.3.3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима). 2.СТ.2.3.4. Описује или препричава стварне или измишљене догађаје,осећања,искуства. 2.СТ.2.3.5. Излаже већ припремљену презентацију о темама из свог окружења или струке. 2.СТ.2.3.6. Извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл. 2.СТ.2.3.7. Излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа. **Напредни ниво** 2.СТ.3.3.1. Активно учествује у формалним и неформалним разговорима/ дискусијама о општим и стручним темама, с једним или више саговорника. 2.СТ.3.3.2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара. 2.СТ.3.3.3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје становиште износећи предности и недостатке различитих тачака гледишта и одговара на питањаслушалаца. 2.СТ.3.3.4. Извештава о информацијама из нпр. новинског чланка, документарног	(изражени зависним падежом; глаголским прилогом; сложеном реченицом) − *просторни* Я тебя буду ждать у (около, возле) памятника. Она живёт у своих родителей. Мы пошли туда, куда вела узкая тропника. − временски Это случилось по окончании войны. Возвращаясь домой, я встретил товарища. Кончив работу, он поехал домой. − начински Мне нужно с тобой поговорить с глазу на глаз. Друзья возвращались домой весело разговаривая. Он поздоровался кивнув головой. − *узрочни* Не находя нужного слова, он замолчал. Почувствовав голод, брат решил пообедать без меня. Так как брат почуствовал голод, он решил пообедать без меня. − *циљни* **Реченице са одредбом у инфинитиву**: Мать отпустила дочку гулять. Мы пришли проститься. Мы пришли, чтобы проститься. Чтобы

		програма, дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи). 2.СТ.3.3.5. Упоређује ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.	правилно говорить, нужно хорошо усвоить грамматику. − условни а*) потенцијалне* (Если ты ко мне придешь, я тебе все объясню.) *б) реалне* (Если бы ты хотел, ты мог бы остаться.) *в) иреалне* (Если бы вы пришли вчера, вы застали бы здесь и моего брата.) **Лексикологија** Најчешћи деминутиви именица и придева. Лексички синоними, антоними, хомоними. Међујезички хомоними и пароними. **Тематске области** -свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време) -свет рада (перспективе и образовни системи) -интересантне животне приче и догађаји -живи свет и заштита човекове околине -научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране) -медији и комуникација -храна и здравље
Писмено изражавање – писмено изражавање – врсте текста; – описивање; – стандардне формуле писаног изражавања – лексика и комуникативне функције – ИКТ	– попуњава формуларе, упитнике и различите обрасце у личном и образовном домену; – пише белешке , поруке (имејлове, СМС поруке и сл.) да би тражио или пренео релевантне информације користећи стандардне формуле писаног изражавања; – пише текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикона, детаљних упутстава; – резимира прочитани/преслушани текст о блиским, познатим и обрађиваним друштвеним темама користећи једноставна језичка средства; – пише о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања; – описује особе и догађаје поштујући правила кохерентности користећи фреквентне речи и изразе; – пише о властитом искуству описујући своје утиске и осећања, износећи мишљења, планове и очекивања, једноставним језичким средствима;	4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ **Основни ниво** 2.СТ.1.4.1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење). 2.СТ.1.4.2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања). 2.СТ.1.4.3. Попуњава образац/упитник, наводећи личне податке, образовање, интересовања и сл. 2.СТ.1.4.4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикона, детаљних упутстава. 2.СТ.1.4.5. Преводи или интерпретира информације из једноставних порука, бележака или образаца. **Средњи ниво** 2.СТ.2.4.1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље. 2.СТ.2.4.2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе. 2.СТ.2.4.3. Пише, према упутству, дескриптивне и наративне текстове о разноврснимтемама из области личних интересовања и искустава. 2.СТ.2.4.4. Пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста.	

		2.СТ.2.4.5. Пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша **Напредни ниво** 2.СТ.3.4.1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емотивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или искуства и коментаришући туђе ставове. 2.СТ.3.4.2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребеи потребе струке. 2.СТ.3.4.3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима. 2.СТ.3.4.4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и детаљно исказује став, осећање, мишљење или реакцију. 2.СТ.3.4.5. Пише извештај/преводи садржаје и информације из дужих и сложенијих текстова из различитих области које чита или слуша (препричава, описује, систематизује и сл.)	(навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света) -потрошачко друштво -спортови и спортске манифестације -Србија – моја домовина познати градови и њихове знаменитости - региони и земље у којима се говори циљни језик -европа и заједнички живот народа **Комуникативне функције** -представљање себе и других -поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично) -идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд. -давање једноставних упутстава и команди -изражавање молби и захвалности -изражавање извињења изражавање потврде и негирање -изражавање допадања и недопадања -изражавање физичких
Социокултурна компетенција -интеркултурност – правила понашања; – стереотипи; – стилови у комуникацији на страном језику; – ИКТ	– препознаје и наводи најзначајније личности и догађаје културе земље/ земаља чији језик учи и разуме њихову улогу у светским оквирима; – познаје правила понашања, свакодневне навике, сличности и разлике у култури своје земље и земље/ земаља чији језик учи; – препознаје најчешће стереотипе у вези са културом своје земље и земаља чији	5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ **Основни ниво** 2.СТ.1.5.1. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које му омогућавају изражавање основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама. 2.СТ.1.5.2. Саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре.	

	језик учи; – разликује основне облике примереног и непримереног понашања у контексту културе земље/ земаља чији језик учи (у односу на категорије времена, простора и покрета у комуникацији, као нпр. тачност, лични простор, мимика и сл); – препознаје и користи најфреквентније регистре и стилове у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности комуникативне ситуације; – истражује различите аспекте култура земље/ земаља чији језик учи у оквиру својих интересовања; – користи савремене видове комуникације у откривању културе земље/земаља чији језик учи; – користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације (електронске поруке, СМС поруке, дискусије на блогу или форуму, друштвене мреже)	2.СТ.1.5.3. Има углавном јасан и разумљив изговор. 2.СТ.1.5.4. Пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи у говору. 2.СТ.1.5.5. Примењује основну правописну норму. 2.СТ.1.5.6. Користи неутралан језички регистар. **Средњи ниво** 2.СТ.2.5.1. Користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникацију у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајимаи сл. 2.СТ.2.5.2. Правилно разуме и користи већи број сложенијих језичких структура. 2.СТ.2.5.3. Има сасвим разумљив изговор. 2.СТ.2.5.4. Пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри. 2.СТ.2.5.5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања иразлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи. **Напредни ниво** 2.СТ.3.5.1. Разуме и користи разноврстан репертоар речи, израза и идиома, који му омогућавају да се изражава јасно, течно, прецизно и детаљно. 2.СТ.3.5.2. Разуме целокупни репертоар граматичких структура и активно користи све уобичајене граматичке структуре. 2.СТ.3.5.3. Има јасан и природан изговор и интонацију. 2.СТ.3.5.4. Пише јасне, прегледне и разумљиве текстове, доследно примењујући језичка правила, правила	сензација и потреба -исказивање просторних и временских односа -давање и тражење информација и обавештења -описивање и упоређивање лица и предмета -изрицање забране и реаговање на забрану -изражавање припадања и поседовања -скретање пажње -тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања -тражење и давање дозволе -исказивање честитки -исказивање препоруке -изражавање хитности и обавезности -исказивање сумње и несигурности
Медијација – стратегије преношења поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи	– преноси суштину и важније појединости поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи, додајући, по потреби, једноставнија објашњења и обавештења, писмено и усмено; – у писаном облику резимира на структурисан начин садржај краћег текста, аудио или визуелног записа и краће интеракције; – у усменом облику преноси садржај писаног или усменог текста, прилагођавајући га исказаним или претпостављеним потребама саговорника; – користи одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају, на пример: преноси садржај уз употребу описа, парафраза...		

		организације текста и правописну норму. 2.СТ.3.5.5. Познаје и адекватно користи формални и неформални језички регистар	

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. Планирање наставе и учења

Општи комуникативни циљ наставе страних језика се постиже помоћу различитих поступака, метода наставе и наставних средстава. Комуникативни приступ у настави страних језика се остварује кроз примену различитих облика рада (рад у групама и паровима, индивидуални рад, пројекти), употребу додатних средстава у настави (АВ материјали, ИТ, игре, аутентични материјали,итд.),као и уз примену принципа наставе засноване на сложеним задацима, који не морају бити искључиво језичке природе(task-basedlanguageteaching;).Савремена настава страних језика претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика,поштовања и уважавања дидактичких принципа и треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа, који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове; буду оспособљени за живот у мултикултуралном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

Приликом планирања неопходно је руководити се очекиваним резултатима учења, јер су они дефинисани тако да је природна веза са стандардима, општим и међупредметним компетенцијамља јасна и лако уочљива. Планирању се може приступити аналитички и синтетички. Аналитичка метода подразумева рашчлањавање програма до нивоа наставних јединица које се затим распоређују у плану за одређени временски период. Синтетичка метода препоручује обрађивање наставне грађе по ширим целинама. Да би планирање (глобално, оперативно, лекцијско) било функционално и квалитетно, треба водити рачуна о предвиђеном годишњем фонду часова (теорија + вежбе), контексту у коме се реализује настава и образовним захтевима гимназијског смера.

II. Остваривање наставе и учења

ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ

– Слушање и реаговање на налоге и/или задатке у вези са текстом намењеним развоју и провери разумевања говора;
– Рад у паровима, малим и већим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.);
– Активности (израда паноа, презентација, зидних новина,постера за учионицу, организација тематских вечери и сл.);
– Дебате и дискусије примерене узрасту (дебате представљају унапред припремљене аргументоване монологе са ограниченим трајањем, док су дискусије спонтаније и неприпремљене интеракције на одређену тему);
– Обимнији пројекти који се раде у учионици и ван ње у трајању од неколико недеља до читавог полугодишта уз конкретно видљиве и мерљиве производе и резултате;

– Граматичка грађа добија свој смисао тек када се доведе у везу са одговарајућим комуникативним функцијама и темама, и то у склопу језичких активности разумевања (усменог) говора и писаног текста, усменог и писменог изражавања и медијације;
– Полазиште за посматрање и увежбавање језичких законитости јесу усмени и писани текстови различитих врста, дужине и степена тежине; користе се, такође, изоловани искази, под условом да су контекстуализовани и да имају комуникативну вредност;
– Планира се израда два писмена задатка за сваки разред.

РАЗВИЈАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ КОМПЕТЕНЦИЈА

Развој предметних компетенција се тешко може одвојити од општих и међупредметних компетенција. Колико год биле специфичне, предметне компетенције треба да доприносе да ученици успешније живе и уче. Сваки час је прилика да се развијају и предметне и међупредметне компетенције кроз добро осмишљене активности ученика које погодују трансферу знања, развијању спознајних способности ученика, побољшању њихове радне културе и примени стеченог знања у реалним животним контекстима.

Разумевање говора

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје и поима фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање, ученик треба да поседује и следеће компетенције: **дискурзивну** (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука), **референцијалну** (о темама о којима је реч) и **социокултурну** (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца: од личних особина и способности онога ко слуша,укључујући и његов капацитет когнитивне обраде, од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст, од особина онога ко говори, од намера с којима говори, од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују, од карактеристика и врсте текста који се слуша итд. Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следећи аспекти: присуство/одсуство визуелних елемената, дужина усменог текста, брзина говора, јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора, познавање теме, могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Стално развијање способности разумевања говора на страном језику услов је за развој аутономије у употреби страног језика ван учионице и аутономије у учењу тог језика. Стога се у настави и учењу страног језика непрекидно ради на стицању стратешке компетенције, коју чине когинитивне и метакогнитивне стратегије: коришћење раније усвојених знања, дедуктивно/индуктивно закључивање, употреба контекста, предвиђање, анализа и критичко расуђивање, самостална контрола активности.

Разумевање прочитаног текста

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација, као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви

ситуације у којој се чита.
На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте визуелне рецепције:читање ради усмеравања, читање ради информисаности, читање ради праћења упутстава,читање ради задовољства. Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели: глобалну информацију, посебну информацију,потпуну информацију, скривено значење одређене поруке.
На основу ових показатеља програм садржи делове који указују на прогресију у домену дужине текста, количине информација и нивоа препознатљивости и разумљивости и примени различитих стратегија читања. У складу са тим, градирани су по нивоима следећи делови програма: разликовање текстуалних врста, препознавање и разумевање тематике – ниво глобалног разумевања,глобално разумевање у оквиру специфичних текстова, препознавање и разумевање појединачних информација –ниво селективног разумевања, разумевање стручних текстова,разумевање књижевних текстова.

Писмено изражавање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, мишљења и осећања, пише електронске и СМС поруке, учествује у дискусијама на блогу, резимира садржај различитих порука о познатим темама (из медија, књижевних и уметничких текстова и др.), као и да сачини краће презентације и слично. Задатак писања на овом нивоу остварује се путем тзв. вођеног састава. Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста. За ову језичку активност у оквиру програма наставе и учења предвиђена је прогресија на више равни.

Посебно су релевантне следеће ставке:
– теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);
– текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, наративни текстови и др.);
– лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази захвалност, да се извини, да нешто честита и слично у доменима као што су приватни, јавни и образовни).

Усмено изражавање

Усмено изражавање као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања текста, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:
– јавно обраћање путем разгласа (сапоштења, давање упутстава и информација);
– излагање пред публиком (јавни говори, предавања, презентације разних производа, репортаже, извештавање и коментари о неким култруним догађајима и сл.).

Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:читањем писаног текста пред публиком, спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа , реализацијом увежбане улоге или певањем.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остаривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример: размену информација, спонтану конверзацију, неформалну или формалну дискусију, дебату, интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Стога се и у програму прати развој вештине говора у интеракцији кроз следеће активности: разумевање изворног говорника, неформални разговор, формална дискусија, функционална сарадња, интервјуисање.

Социокултурна компетенција

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између властите заједнице ученика и заједница чији језик учи. Та знања се односе на све аспекте живота једне заједнице, од свакодневне културе (навике, начин исхране, радно време, разонода), услова живота (животни стандард, здравље, сигурност) и умећа живљења (тачност, конвенције и табуи у разговору и понашању), преко међуљудских односа, вредности, веровања и понашања, до паравербалних средстава (гест, мимика, просторни односи међу саговорницима итд.). Ова знања су услов за успешну комуникацију, те чине неодвојиви део наставе страног језика. Социокултурна компетенција се развија кроз активно укључивање у аутентичну усмену и писану комуникацију (слушање песама, гледање емисија, читање аутентичних текстова, разговор, електронске поруке, СМС, друштвене мреже, дискусије на форуму или блогу итд.), као и истраживање тема које су релевантне за ученика у погледу његовог узраста, интересовања и потреба. У тесној вези са социокултурном компетенцијом је и интер-културна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између говорних заједница у којима се ученик креће (како у матерњемјезику/језицима, тако и у страним језицима које учи). Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање радозналости,толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности.

Медијација

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење већ преузима улогу посредника између особа које нису у стању или могућности да се непосредно споразумевају. На овом нивоу образовања, медијација може бити усмена, писана или комбинована, неформална или полуформална, и укључује, на Л1 или на Л2, сажимање текста, његово експликативно проширивање и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом нити као елемент за вредновање језичких постигнућа – оцењивање (нпр. за проверу разумевања говора или писаног текста). Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија итд.) и способност изналажења језичких и културних еквивалената између језика са којег се преводи и језика на који се преводи. Поред поменутог, у склопу те језичке активности користе се одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају у оквиру језичке активности медијације (на пример перифраза, парафраза и друго), о којима је такође потребно водити рачуна у настави и учењу.

УПУТСТВО ЗА ТУМАЧЕЊЕ ГРАМАТИЧКИХ САДРЖАЈА

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора. Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта тј. од значења према средствима за његово изражавање (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности(слушање, читање, говорење и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, у овом случају у свим типовима гимназије, према јасно утврђеним циљевима и задацима, стандардима и исходима наставе страних језика.Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језику и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

III. Праћење и вредновање наставе и учења

Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење страног језика. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима. Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно. Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба дасе спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода. Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења. Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика.

КАКО СЕ ПРАТИ И ВРЕДНУЈЕ РАЗВОЈ ЈЕЗИЧКИХ КОМПЕТЕНЦИЈА

Нека правила и поступци у процесу праћења и процењивања компетенција код ученика:

● Развој компетенција наставници прате заједно са својим ученицима.
● Наставници сарађују и заједнички процењују развој компетенција код својих ученика.
● Процес праћења је по карактеру пре формативан него сумативан.
● У проценама се узимају у обзир разноврсни примери који илуструју развијеност компетенције.
● У процењивању се узимају у обзир и самопроцене ученика и вршњачке процене, а не само процене наставника.
● Велики значај се придаје квалитативним, уместо претежно квантитативним подацима и показатељима.
● Процена садржи опис јаких и слабијих страна развијености компетенције и предлоге за њено даље унапређивање, а не само суд о нивоу развијености.

МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Кроз наставу енглеског језика, као првог страног језика остварују се и међупредметне компетенције

1. Компетенција за целоживотно учење
2. Комуникација
3. Рад с подацима и информацијама
4. Дигитална компетенција
5. Решавање проблема
6. Сарадња
7. Одговорно учешће у демократском друштву
8. Одговоран однос према здрављу
9. Одговоран однос према околини
10. Естетичка компетенција

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРИНЦИПА, ЦИЉЕВА И ИСХОДА ОБРАЗОВАЊА И СТАНДАРДА ОБРАЗОВНИХ ПОСТИГНУЋА

Кроз наставни предмет први страни језик-енглески језик остварују се и **општи принципи образовања и васпитања.**

Настава страног језика остварује се кроз примену разноврсних облика учења, наставе и оцењивања, где се развијају мотивација за учење и подиже квалитет образовних постигнућа, и где се излази у сусрет различитим потребама ученика. Кроз теме, које се обрађују у оквиру овог наставног предмета, као и кроз сам наставни процес, потенцира се поштовање људских права и права сваког ученика и уважавање људског достојанства. Негује се отвореност, сарадња, толеранција, моралне вредности...Кроз наставу страног језика потенцира се и целоживотно учење, које укључује све облике учења и значи учествовање у различитим облицима образовних активности ,са циљем сталног унапређивања компетенција;

- У остваривању принципа, посебна пажња посвећује се:

-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) и сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, кроз додатну наставу, и усмеравање ученика на учествовање у различитим конкурсима, такмичењима и реализацији пројеката, тематских програма школе у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања.

- могућности да деца, са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, остварују право на образовање, кроз допунску наставу, остваривање ИОП програма, као и применом индивидуализације у настави.

Кроз наставу страног језика остварују се и **основни циљеви образовања и васпитања**

Сталним професионалним усавршавањем наставници стичу одређена знања и компетенције, које доводе до континуираног унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог

Теме, које се обрађују кроз наставу страног језика имају за циљ и развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, развијање свести о значају заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња, развијање позитивних људских вредности, као и развијање кључних компетенција за целоживотно учење и међупредметних компетенција. Кроз потенцирање различитих облика и метода активног учествовања ученика у наставном процесу (рад у групи/пару, пројекно-орјентисана настава, истраживачке активности, дебата, дијалог...) развијају се стваралачке способности, критичко мишљење, мотивација за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;

Кроз социокултурну компетенцију страног језика развијају се компетенције за разумевање и поштовање људских права, грађанских слобода; развија се осећај солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости, као и развијање личног и националног идентитета, поштовање и неговање српског језика ,матерњег језика и страних језика, традиције и културе српског народа и националних мањина других народа, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине.

Кроз наставу првог страног језика остварују се и **исходи образовања и васпитања**.

Применом различитих облика и метода организације наставе , као и одабиром различитих тематских области и акцентовањем развијања комуникативних функција језика развија се способност ученика да користи страни језик у зависности од културног наслеђа и средине, потреба и интересовања, да прикупља,

анализира, организује и критички процењује информације, да изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове у усменој и писаној форми, да ради ефикасно са другима као члан тима, групе, организације и заједнице, дазна како да учи, поштује људска права и слободе, комуницира асертивно и ненасилно, да има свест о сопственој култури и разноликости култура, уважава значај креативног изражавања идеја, искустава и осећања путем различитих медија, укључујући музику, књижевност, извођачке и визуелне уметности.

Кроз наставу страног језика остварују се **стандарди образовних постигнућа ученика,** који представљају део **општих стандарда образовања и васпитања (**скуп норми на основу којих се врши процена квалитета у систему образовања и васпитања)

Латински језик

ЛАТИНСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења Латинског језика јесте да допринесе укупном интелектуалном развоју личности ученика. Настава латинског језика треба да води ка употреби наученог у конкретним ситуацијама, развијању односа појединца према заједници, развијању критичке свести о историјском развитку и (дис)континуитету, подстицању радозналости и усвајању позитивних вредности

Разред-Други-Друштвено језички смер

Недељни фонд-2 часа

Годишњи фонд-74

ОБЛАСТ	ИСХОДИ	СТАНДАРДИ	САДРЖАЈ
Морфологија Именске речи – Неправилности и мање фреквентни обрасци именске промене. Глаголи – Морфологија глаголских начина, укљ. конјунктив и нефинитни облици	-разуме једноставан изворни или адаптирани текст на латинском језику; – -уочи поруку и протумачи садржај прочитаног текста; – идентификује различите односе у тексту, међу	2. СТ.1.1.1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговетно и полако. 2. СТ.1.1.3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких	Депонентни и полудепонентни глаголи Инфинитив Конструкције номинатива и акузатива са инфинитивом Аблатив апсолутни са и без партиципа

глагола. – Неправилности и мање фреквентни обрасци глаголске промене. Синтакса **Синтакса падежа** – Употпуњавање и систематизација. **Синтакса просте реченице –** Главни типови; главне функције конституената. – **Глаголски начини у** простој реченици. – Главни типови именичке синтагме. **Синтакса сложене реченице** – Главни типови зависних клауза и нефинитних конструкција. **КЛАСИЧНА ЦИВИЛИЗАЦИЈА –** Класични књижевни жанрови и културни обрасци као прецедент модерне цивилизације. – Латински после Римљана. – **Елементи и путеви класичног наслеђа до данас**	реченицама и унутар реченица; – преведе прочитано с ослонцем на коментар и/или двојезични речник; – примени правила латинске глаголске и именске промене, као и морфологије непромењивих речи; – изложи правила латинске глаголске и именске промене, као и морфологије непромењивих речи; – идентификује функцију речи, састав и функцију различитих реченичних конституената као и делова сложене реченице; – употреби, пасивно и активно, основни латински вокабулар; – користи двојезични речник на сврсисходан начин, уз познавање речничког облика латинских речи и осталих речничких конвенција – повеже елементе латинског вокабулара са	излагања у образовном и јавном контексту. 2.СТ.1.2.1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми. 2.СТ.1.2.2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима. 2.СТ.1.2.5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје. 2.СТ.1.3.3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту. 2.СТ.1.4.4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикона,	Партиципи Герунд и герундив Перифрастична активна и пасивна коњугација Коњуктиви Слагање времена Consecutio temporum Зависне реченице у индикативу и коњуктиву

	сродним речима у матерњем и страним модерним језицима, оплемењујући своју културу говора и изражавања; – примени, у различитим ситуацијама, своје познавање класичне културе (нарочито у њеном књижевном аспекту) и класичне цивилизације, политичке и културне историје класичних народа, њихове свакодневице, веровања, митова и легенди; – разуме смисао и вредност духовног наслеђа класичне цивилизације, као и њених материјалних остатака на нашем тлу и другде.	детаљних упутстава. 2.СТ.1.5.2. Саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре. 2.СТ.1.5.3. Има углавном јасан и разумљив изговор. 2.СТ.1.5.4. Пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи у говору. 2.СТ.2.1.1. Разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности. 2.СТ.2.1.3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано. 2.СТ.2.2.1. Разуме општи смисао и релевантне информације у	

		текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста.	

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА Настава латинског језика у гимназији ослања се на знања и компетенције стечене учењем матерњег и страних језика. За латински, који спада у групацију страних језика поред специфичности што он није никоме матерњи нити представља уобичајено средство модерне комуникације, важе стандарди и правила Заједничког европског референтног оквира, уз уважавање образовних захтева и природе предмета. У складу са савременим потребама ученика и напретком науке о језику, програм наставе и учења латинског језика треба посматрати као интегративни фактор. I.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА Сврха учења латинског језика је разумевање текста као амалгама језичких законитости и цивилизацијских садржаја. Ради тога ученик треба да развије способност разумевања и превођења текста (те кроз то и способност анализе и синтезе) и да овлада латинском језичком структуром, идентификујући њене категорије и повезујући их с матерњим и страним модерним језицима, да усвоји вокабулар и овладава лексичким компетенцијама, уз разумевање даље судбине речи латинског порекла и њихове употребе у другим језицима; да уочава корелацију између књижевности, цивилизације и културе, као и међузависност друштвеног окружења и културне продукције. Кроз упознавање вредности класичног наслеђа на националном, регионалном и глобалном нивоу, ученик треба да стекне способност вредновања античке баштине, критичког сагледавања културолошких феномена, и стварања културно-цивилизацијског идентитета. Кроз читање и тумачење текстова различите старине, порекла и намене ученик треба да научи да уочава сличности и разлике у људском деловању кроз време и релативну трајност људских установа и искустава

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА Начела (1) Стожерни аспект латинске наставе је рад на штиву: све наставне активности треба да буду уперене, непосредно или посредно, ка читању, разумевању и тумачењу латинских текстова. Усвајање елемената граматике и лексике, као и свих других садржаја, језичких или ванјезичких, треба увек да буде мотивисано захтевима текста, а вредност сваке поуке ваља мерити њеним доприносом оспособљавању за читање на латинском. (2) При избору и одређивању редоследа граматичких партија приоритет следује оним елементима језичког система без чијег познавања није могуће читати ништа или скоро ништа на латинском. Слично важи о обиму и саставу вокабулара, где треба да буду најпрече оне лексичке јединице које се најчешће јављају у латинским текстовима. Нижи приоритет имаће поука о ономе што се у текстовима ређе јавља, као и о свему што се при читању прима спонтано и разумева без већих објашњења. (3) За разлику од приручничког приказа граматике, који почива на серијском излагању заокружених целина, граматичка поука у савременој настави одвија се тако што у сваком тренутку постоји по неколико отворених тема из разних области граматике у разним стадијумима обраде: настава се редом фокусира на сваку од њих у више наврата, од зачетка теме, преко постепене надоградње, све до свршетка старе и наступа нове теме. Тај начин дидактичког излагања граматике назива се спиралном прогресијом. (4) Потребно је да латинска настава буде концептуално, терминолошки, па донекле и методски усклађена с наставом матерњег и страних језика. У ванјезичким садржајима такође треба настојати на дискретној али учесталој интеракцији с различитим предметима школског курикулума. Крајња сврха хоризонталног повезивања јесте афирмација и унапређивање осведоченог учинка латинске наставе као интегратора и амплификатора знања стечених на разним странам

Наставно штиво Наставно штиво треба да буде тематски везано за класичну цивилизацију, а формално подесно за језичку поуку, тј. да, врло претежно, има облик везаних прозних текстова од три типа: (1) вежбовно штиво, реално и језички засновано на изворном материјалу, али написано у сврху наставе и стога као текст неаутентично; (2) прилагођено штиво, засновано на конкретним изворним текстовима, али модификовано према потребама наставе; (3) изворно штиво, тј. аутентични пасажи из старих писаца. Рад на штиву захтева брижљиву припрему и план, пре свега зато да би се оно обрадило адекватним темпом, који ће омогућити усвајање тексту инхерентних и текстом мотивисаних језичких поука, а на другој страни неће убити већ напротив побудити интерес за садржину и општи смисао текста. Типична сесија рада на штиву отпочиње наставниковим гласним, разговетним и умерено сугестивним читањем целог текста узетог у обраду. Потом се текст тумачи кроз превођење и разјашњавање, уз начелну претпоставку да разумевање претходи превођењу а не обратно. Рад се одвија у што живљем разговору између наставника и ученикâ, у четири модуса: (1) ученик самостално преводи/разјашњава дати комад текста; (2) ученик преводи/разјашњава уз припомоћ наставника, који антиципира тешкоће на појединим местима, те даје одговарајуће наговештаје или решења; (3) наставник преводи/разјашњава комад текста изазивајући ученике да припомогну где умеју; (4) наставник пред ученицима câм преводи/разјашњава комад текста. Метода потпомогнутог читања подразумева учестало, наизглед спонтано смењивање свих тих начина рада на путу кроз текст. Наставник пак треба што тачније да предвиди како ће разговор тећи на појединим местима, који ће се сегмент текста савладавати у којем модусу, која ће појединост завредети какву крађу примедбу, а шта ће требати да се издвоји као повод засебној поуци која ће уследити после рада на штиву.

Граматичка поука Једна од особених црта наставе латинског језика јесте релативно велик удео и значај који у њој има граматичка поука. Ова се, међутим, не сме постављати нити у пракси претворити у циљ по себи, већ се мора, и као целина и у појединостима, мотивисати потребама које се јављају на путу ка разумевању латинских текстова. При раду на тексту треба успоставити навику гласног и јасног читања уз инсистирање на правилном изговору и акцентовању. При постепеном усвајању латинских облика неопходно је да предност имају продуктивне и учестале парадигме, што значи – већински типови правилне промене и најфреквентнији изузеци. Уз учење обликâ треба увек концизно објаснити њихову намену и показати их у типичној употреби. Преводне еквиваленте ваља користити уз објашњења, не уместо њих. Наставник нек има на уму да је, упркос систематској сличности латинске и српске морфологије, еквиваленција облика непотпуна и варљива: зато латинске облике треба примарно представљати у терминима „чему служи”, а не „како се преводи”. Код глаголских облика на презентској основи, треба стриктно разликовати конјугације (па ради тога пазити и на акценат). Код перфекатске основе не треба инсистирати на њеним типовима већ, напротив, на њеној непредвидљивости (и отуд неопходности памћења трећег основног облика глаголâ), а с друге стране на једнообразности и правилности промене. Код заменица треба нарочито инсистирати, уз облике, на њиховој функцији, уз потребне дистинкције: именичка/придевска употреба, права/неправа показност итд. За обраду мање фреквентних заменица из класе неодређених добро је сачекати крупније поводе у штиву, и не жалити ако их не буде. На меморисању и усменој ревизији парадигми – конјугирањем и деклинирањем подесних примера, не рецитовањем голих

завршетака – треба инсистирати као на незаобилазној практичној потреби. Међутим, умеће конјугирања и деклинирања не треба уздизати међу циљеве наставе нити га вредновати као заслугу по себи. Познавање непромењивих речи истовремено је ствар граматике и лексике. Сем описних прилога, који се природно везују за придеве, непромењиве речи махом стоје у спрези са синтаксом, која расветљава њихове функције и систематизује их.

Вежбања Вежбања уперена ка појединостима из латинске граматике и/ или лексике могу, под условом добре одмерености и фокусираности, узимати различите облике уобичајене у савременој глотодидактици. Ово укључује и невелик али важан удео вежбања срачунатих на целовито или делимично формулисање једноставнијих исказа на латинском, као и манипулисање граматичких склопова кроз трансформације и сл.: скромно активно знање које се

изискује и постиже кроз таква вежбања потребан је корак ка стицању вештине читања као темељном циљу латинске наставе. Усвајање лексике Дифузија лексичког материјала у латинској настави треба да буде контролисана: то јест, нове речи морају пристизати равномерно и у савладивој количини, а њихов избор треба да се заснива на саставу базичног латинског вокабулара, уз елементарну покривеност главних појмовних сфера. У пракси није могуће сервирати, ни кроз штиво ни другим путем, само речи вредне меморисања. У крајњој линији наставник мора да одређује шта се од виђеног има упамтити а шта не. У ту сврху препоручљиво је имати у виду базични вокабулар у обиму 600 најфреквентнијих речи. Добро је да се током друге године учења ђаци постепено упуте у коришћење двојезичног латинског речника. С тиме, међутим, треба бити опрезан, јер се код већине почетника лако развија навика преурањеног посезања за речником, са врло рђавим последицама. Навике које ученик мора да стекне ради правилног рада с речником, то су, прво, да у свакој прилици дође кроз анализу контекста до што одређенијих претпоставки о ономе што ће као непознато потражити у речнику, и друго, да схватајући форму и структуру речничке одреднице, као и сврху разних елемената од којих је она састављена, чита речник онако како је он написан – не као аутомат за лиферовање превода већ као комплексан опис семантичког и формалног функционисања речи.

Ванјезички садржаји Поуке о класичној цивилизацији чине мањи али не мање битан део латинске наставе. Њих не треба третирати као скуп ванјезичких тема приложен уз језички течај (па ни посвећивати им засебне методске јединице): напротив, упознавање с елементима класичне цивилизације треба да проистиче из самог читања и тумачења штива као стожерне наставне активности. Циљ при томе није систематско знање, већ буђење радозналости и жеље да се у старим текстовима разазнају видљиви и мање видљиви знаци времена: не само историјске чињенице, установе, реалија и остала тврда факта, него и типични односи међу људима у заједници, њихови мотиви и њихова убеђења. До овог

Посебну пажњу заслужују латинске „партикуле”: запостављене, оне ће представљати сталну, иритантну сметњу при раду на текстовима; адекватно разјашњене у својим улогама, оне ће значајно унапредити разумевање свакога штива. На својој страни, велики делови латинске синтаксе и прагматике умесно ће се презентовати што кроз усвајање непромењивих речи као лексичких јединица, што уз поуку о облицима и њиховим функцијама. Зато синтаксу не треба конципирати као засебан конструкт који долази на ред позно, иза морфологије: као одговор на практичне потребе рада на тексту, синтактичка поука не сме да касни. Што треба да буде својствено напреднијој фази наставе, то није тек присуство синтаксе већ њено употпуњавање и систематизација. Вежбања Вежбања уперена ка појединостима из латинске граматике и/ или лексике могу, под условом добре одмерености и фокусираности, узимати различите облике уобичајене у савременој глотодидактици. Ово укључује и невелик али важан удео вежбања срачунатих на целовито или делимично формулисање једноставнијих исказа на латинском, као и манипулисање граматичких склопова кроз трансформације и сл.: скромно активно знање које се изискује и постиже кроз таква вежбања потребан је корак ка стицању вештине читања као темељном циљу латинске наставе. Усвајање лексике Дифузија лексичког материјала у латинској настави треба да буде контролисана: то јест, нове речи морају пристизати равномерно и у савладивој количини, а њихов избор треба да се заснива на саставу базичног латинског вокабулара, уз елементарну покривеност главних појмовних сфера. У пракси није могуће сервирати, ни кроз штиво ни другим путем, само речи вредне меморисања. У крајњој линији наставник мора да одређује шта се од виђеног има упамтити а шта не. У ту сврху препоручљиво је имати у виду базични вокабулар у обиму 600 најфреквентнијих речи. Добро је да се током друге године учења ђаци постепено упуте у коришћење двојезичног латинског речника. С тиме, међутим, треба бити опрезан, јер се код већине почетника лако развија навика преурањеног посезања за речником, са врло рђавим последицама. Навике које ученик мора да стекне ради правилног рада с речником, то су, прво, да у свакој прилици дође кроз анализу контекста до што одређенијих претпоставки о ономе што ће као непознато потражити у речнику, и друго, да схватајући форму и структуру речничке одреднице, као и сврху разних елемената од којих је она састављена, чита речник онако како је он написан – не као аутомат за лиферовање превода већ као комплексан опис

семантичког и формалног функционисања речи. Ванјезички садржаји Поуке о класичној цивилизацији чине мањи али не мање битан део латинске наставе. Њих не треба третирати као скуп ванјезичких тема приложен уз језички течај (па ни посвећивати им засебне методске јединице): напротив, упознавање с елементима класичне цивилизације треба да проистиче из самог читања и тумачења штива као стожерне наставне активности. Циљ при томе није систематско знање, већ буђење радозналости и жеље да се у старим текстовима разазнају видљиви и мање видљиви знаци времена: не само историјске чињенице, установе, реалија и остала тврда факта, него и типични односи међу људима у заједници, њихови мотиви и њихова убеђења. До овога се долази кроз сензитивизацију ученика на значајне појединости и кроз сталне подстицаје на „запитаност". Успех ће највише зависити од наставниковог умећа да добро пласираним опаскама изазива даљу знатижељу, уз спремност да, одмах или касније, одговори на свако питање

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА О врстама и начинима оцењивања Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење латинског. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима. Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно. Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода. Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења. Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика. Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетирања ученика. Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и стеченим компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника. Препоручени критеријуми оцењивања За усмени одговор При вредновању разумевања текста, од ученика се очекује да анализира текст, уочи односе у њему, и преведе га. За оцену довољан (2), ученик препознаје функције у реченици и именује односе у реченици, али преводе само уз наставникову помоћ. За оцену добар (3), ученик уочава функције у реченице, разуме односе у њој, и самостално преводи једноставније реченице. За оцену врло добар (4), ученик разликује функције у реченици, разуме односе у њој, и самостално преводи сложеније реченице. За оцену одличан (5), ученик самостално разликује функције у реченици, схвата и повезује односе у реченици, и успешно преводи текстове. При вредновању усвојености граматичких садржаја, од ученика се очекује да познаје и самостално примењује елементелатинске граматике. За оцену довољан (2), ученик уме да распознаје латинске облике и изричито наводи правила, али за њихову примену потребна му је помоћ наставника. За оцену добар (3), ученик разликује и тачно описује облике, деклинира и конјугира, али није самосталан у манипулисању облицима и конструкцијама. За оцену врло добар (4), ученик самостално примењује правила и манипулише облицима и конструкцијама, и влада склопом и смислом једноставнијих реченица. За оцену одличан (5), ученик самостално примењује правила, манипулише облицима и конструкцијама, и самостално влада целим

склопом и смислом реченице и текста. При вредновању усвојености вокабулара, од сваког ученика се очекује да уме наводити речи у њиховим речничким облицима и приписивати им одговарајућа значења. Оцена ће зависити од постотка усвојености прописаног вокабулара. За оцену довољан (2), ученик је усвојио више од 50% вокабулара; за оцену добар (3), више од 60%; за оцену врло добар (4), више од 75%, за оцену одличан (5), више од 90%. При вредновању усвојености елемената цивилизације, осим познавања програмом предвиђених садржаја треба нарочито узимати у обзир интересовање, радозналост и креативност које ученик испољава. За писмене провере знања У писмене провере знања убрајају се три писмена задатка (од ових један у првом полугодишту) и контролни задаци. За њих се препоручују квантитативни критеријуми у овим постоцима: 50–63% довољан (2), 64–77% добар (3), 78–90% врло добар (4), 91–100% одличан (5). Ови критеријуми могу се по потреби прилагодити општем успеху ученика у одељењу

МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ-ЦЕЛОЖИВОТНО УЧЕЊЕ,КОМУНИКАЦИЈА,САРАДЊА,ДИГИТАЛНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ.

МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Кроз наставу латинског језика остварују се и међупредметне компетенције

1. Компетенција за целоживотно учење 2. Комуникација 3. Рад с подацима и информацијама 4. Дигитална компетенција 5. Решавање проблема 6. Сарадња 7. Одговорно учешће у демократском друштву 8. Одговоран однос према здрављу 9. Одговоран однос према околини 10. Естетичка компетенција

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРИНЦИПА, ЦИЉЕВА И ИСХОДА ОБРАЗОВАЊА И СТАНДАРДА ОБРАЗОВНИХ ПОСТИГНУЋА

Кроз наставни предмет латински језик језик остварују се и општи принципи образовања и васпитања.

Настава страног језика остварује се кроз примену разноврсних облика учења, наставе и оцењивања, где се развијају мотивација за учење и подиже квалитет образовних постигнућа, и где се излази у сусрет различитим потребама ученика. Кроз теме, које се обрађују у оквиру овог наставног предмета, као и кроз сам наставни процес, потенцира се поштовање људских права и права сваког ученика и уважавање људског достојанства. Негује се отвореност, сарадња, толеранција, моралне вредности...Кроз наставу страног језика потенцира се и целоживотно учење, које укључује све облике учења и значи учествовање у различитим облицима образовних активности ,са циљем сталног унапређивања компетенција;

- У остваривању принципа, посебна пажња посвећује се:

-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) и сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, кроз додатну наставу, и усмеравање ученика на учествовање у различитим конкурсима, такмичењима и реализацији пројеката, тематских програма школе у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања.

- могућности да деца, са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, остварују право на образовање, кроз допунску наставу, остваривање ИОП програма, као и применом индивидуализације у настави.

Кроз наставу страног језика остварују се и основни циљеви образовања и васпитања

Сталним професионалним усавршавањем наставници стичу одређена знања и компетенције, које доводе до континуираног унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог

Теме, које се обрађују кроз наставу страног језика имају за циљ и развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, развијање свести о значају заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња, развијање позитивних људских вредности, као и развијање кључних компетенција за целоживотно учење и међупредметних компетенција. Кроз потенцирање различитих облика и метода активног учествовања ученика у наставном процесу (рад у групи/пару, пројекно-орјентисана настава, истраживачке активности, дебата, дијалог...) развијају се стваралачке способности, критичко мишљење, мотивација за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;

Кроз социокултурну компетенцију страног језика развијају се компетенције за разумевање и поштовање људских права, грађанских слобода; развија се осећај солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости, као и развијање личног и националног идентитета, поштовање и неговање српског језика ,матерњег језика и страних језика, традиције и културе српског народа и националних мањина других народа, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине.

Кроз наставу првог страног језика остварују се и исходи образовања и васпитања.

Применом различитих облика и метода организације наставе , као и одабиром различитих тематских области и акцентовањем развијања комуникативних функција језика развија се способност ученика да користи страни језик у зависности од културног наслеђа и средине, потреба и интересовања, да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације, да изрази и

тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове у усменој и писаној форми, да ради ефикасно са другима као члан тима, групе, организације и заједнице, дазна како да учи, поштује људска права и слободе, комуницира асертивно и ненасилно, да има свест о сопственој култури и разноликости култура, уважава значај креативног изражавања идеја, искустава и осећања путем различитих медија, укључујући музику, књижевност, извођачке и визуелне уметности.

Кроз наставу страног језика остварују се стандарди образовних постигнућа ученика, који представљају део општих стандарда образовања и васпитања (скуп норми на основу којих се врши процена квалитета у систему образовања и васпитања

Психологија

Смер:Друштвено језички

Разред: Други

Предмет: Психологија

Циљ учења наставног предмета

Циљ наставног предмета психологије је да ученик овлада знањима, развије вештине и формира ставове који ће му омогућити да боље разуме сложеност, разноврсност и развојне аспекте психичког функционисања људи у био-социо-културном контексту, да повећа капацитет суочавања са изазовима адолесцентског доба и преузме одговорност за очување менталног здравља, функционисање у заједници и наставак школовања.

Област/Тема	**Број часова**	**Садржај**	**Исходи**	**Стандарди**
Психологија као наука и пракса	10 6	Предмет и дисциплине психологије. Психологија и друге науке, уметност и култура. Методе и технике психолошких истраживања. Употреба и злоупотреба психологије.	– Правилно користи основне појмове који се односе на сазнајне, емоционалне и мотивационе аспекте личности; – прави везу између психологије као науке и других наука, уметности и културе; – препозна различите области примене психолошких сазнања као и животне ситуације у којима се људи обраћају психологу за помоћ; – на датом примеру психолошког истраживања одреди које су методе и технике коришћене; – разликује научни од лаичког приступа психолошким питањима и критички	Нема датих стандарда
Личност као јединство психолошких процеса, особина и стања	30	Личност Појам и структура, темперамент, идентитет. Теорије личности. Особине, процеси		

		и стања Сазнајни аспект: пажња, опажање, учење, памћење и заборављање, мишљење, интелигенција. Емоционални аспект: осећања. Мотивациони аспект:потребе, вредности, ставови и интересовања. Измењена стања свести. Развој Органске основе психичког живота. Чиниоци развоја: наслеђе, лична активност и друштвени чиниоци. Развој сазнајног, емоционалног и мотивационог аспекта личности. Карактеристике адолесцентског периода у развоју личности. Ментално здравље Појам и значај. Фрустрације и конфликти. Одбрамбени механизми. Стрес и механизми	се односи према текстовима и псеудотестовима у медијима; – психички живот особе посматра као целину међусобно повезаних процеса, особина и стања чији се развој одвија током целог живота и као јединство психичког и телесног функционисања; – аргументовано дискутује о утицају наслеђа, средине и личне активности на развој личности; – користећи стечена психолошка сазнања, препознаје емоције и мотиве сопственог понашања, понашања других и ликова из књижевности и филмова; – у учењу користи стратегије и технике успешног учења и памћења; – препознаје узроке фрустрација и унутрашњих конфликата, у својим реакцијама показује преференцију да их конструктивно	

Особа у социјалној интеракцији	38	превладавања. Ментални поремећаји – појам, узроци, врсте и облици помоћи. Психолошки проблеми адолесцената. Превенција Социјализација Појам, функција и фактори. Облици и врсте социјалног учења. Социјалне вештине. Социјални живот адолесцента. Просоцијално и асоцијално понашање. Појам, врсте насиља и фактори који доприносе насилном понашању. Карактеристике насилног	решава и на примерима препознаје механизме одбране; – опише најважније психолошке карактеристике адолесцентског доба, препозна и критички се односи према најчешћим проблемима и ризичним понашањима адолесцената; – аргументује значај очувања менталног здравља, превенције менталних поремећаја и показује позитивни став према здравим стиловима живљења; – разликује облике и врсте социјалног учења на примерима; – уважава различитост међу људима, родну равноправност, поштује људска права и изражава негативан став према било ком облику насиља; – разликује основне врсте менталних поремећаја и описује карактеристике најчешћих менталних	

		понашања и особа које трпе насиље. Реаговање на насиље. Комуникација Вербална и невербална комуникација. Услови успешне комуникације. Социјална перцепција и грешке у опажању особа. Интерперсонални конфликти и њихово решавање. Емпатија. Асертивност. Друштвене групе Појам и врсте. Динамика групе. Односи у групи. Конформизам. Одупирање групном притиску. Руковођење групом. Стереотипи, предрасуде, дискриминација. Људи у маси.	поремећаја адолесцената; – у комуникацији узима у обзир могућност грешака при опажању других људи и тиме предупређује могуће конфликте; – наведе примере просоцијалног, асертивног понашања и алтруизма из свог искуства и понашања других људи; – опише контекст настанка најважнијих теорија личности, њихове основне карактеристике, представнике и утицај; – препозна и критички разматра примере предрасуда, стереотипа, дискриминације, конформизма, насилничког понашања и изражава спремност да реагује; – наведе примере и карактеристике различитих група, групних односа и типова руковођења, примењује правила сарадње у тимском	

			раду поштујући различитост чланова; – препозна и критички разматра примере употребе и злоупотребе психологије у медијима, политици, маркетингу и на друштвеним мрежама; – у дискусији показује вештину активног слушања, износи свој став заснован на аргументима, комуницира на конструктиван начин; – прихвати улогу испитаника у психолошким истраживањима искључиво на бази добровољности, информисаности о сврси и процедурама истраживања и гаранције да добијени подаци неће бити злоупотребљени	

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења Психологије садржи циљ, општу и специфичну предметну компетенцију, кључне појмове садржаја, листу исхода и упутство за његово остваривање. Како за Психологију нису развијени стандарди постигнућа, наведени елементи програма представљају путоказ наставнику како да планира, оствари и вреднује наставу и учење овог предмета. Оствареност циља и достизање исхода доприносе развоју кључних и међупредметних компетенција ученика, посебно способности да се ефективно управља сопственим учењем (планирање, управљање временом и информацијама, способност да се превазиђу препреке како би се успешно учило, коришћење претходних знања и вештина, примена знања и вештина у различитим ситуацијама, индивидуално и/или у групи) и способности да се ефикасно и конструктивно учествује у друштвеном и радном животу. Природа предмета је таква да уз адекватан методичко-дидактички приступ даје озбиљан допринос развоју међупредметних компетенција, посебно за целоживотно учење, комуникацију, рад с подацима и информацијама, решавање проблема, сарадњу и одговоран однос према здрављу.

Кључни појмови садржаја су дати у оквиру три теме, а листа исхода се односи на целину програма и крај разреда. Редослед наведених исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета и развој компетенција. Између исхода постоји повезаност, односно остваривање једног исхода доприноси остваривању других. Исходи су дефинисани као функционално знање ученика тако да показују шта ће ученик бити у стању да учини, предузме, изведе, обави захваљујући знањима, ставовима и вештинама које је градио и развијао током једне године учења Психологије. Многи исходи су процесни и представљају резултат кумулативног дејства наставе и учења током целе школске године.

Како је главна карактеристика наставе усмерене на развој компетенција фокусираност на учење које резултира мерљивим и проверљивим резултатима у виду знања, вештина и ставова, то значи да ученик треба да учи:

− смислено: повезивањем оног што учи са оним што зна и са ситуацијама из живота; повезивањем оног што учи са оним што је учио из других предмета;

− проблемски: самосталним и сарадничким прикупљањем и анализирањем података и информација; постављањем релевантних питања себи и другима; развијањем плана решавања задатог проблема; предузимање акције да се проблем реши

− дивергентно: предлагањем нових решења; смишљањем нових примера; повезивањем садржаја у нове целине;

− критички: поређењем важности појединих чињеница и података; смишљањем аргумената;

− кооперативно: кроз сарадњу са наставником и другим ученицима; кроз дискусију и размену мишљења; уважавајући аргументе саговорника.

Учећи на овај начин, ученик ће развијати компетенције које ће му бити потребне за наставак школовања и у свакодневном животу. За пуно разумевање програма оријентисаних на исходе треба имати у виду да су знања нужан предуслов било ког вида компетентности, али је важно да се на том нивоу не остане. У табели која следи дат је приказ како се односити према знањима и који захтеви воде ка развоју вештина.

Вештине	*Примери захтева које наставник може поставити ученицима у циљу развоја вештина*
● *Употреба знања*	● *Искористите у новој ситуацији* ● *Примените знања у ситуацији из свог живота* ● *Покажите на новом примеру* ● *Примените научено тако да предвидиш последице* ● *Објасните како неки процес/појава/приступ може да утиче на...*
● *Анализа знања*	● *Уредите по задатом критеријуму* ●*Утврдите предности и недостатке* ● *Упоредите два становишта* ● *Утврдите зашто је дошло до неке промене* ●*Објасните до којих последица би довела промена у некој варијабли.*
● *Вредновање знања (критичко мишљење)*	● *Идентификујте која критика се може упутити...* ●*Процените примереност закључака из приказаних* ● *Процените логичку заснованост неког става* ● *Утврдите оправданост неке акције или одлуке* ● *Изразите свој став* ● *Наведите аргументе за свој став*
● *Синтеза знања (стваралачко мишљење)*	● *Планирајте решење* ● *Решите проблем* ● *Смислите нову примену* ●*Осмислите план истраживања неког психолошког проблема* ● *Спроведите самосталан пројекат* ● *Осмисли начин за...*

I ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Исходи су главни оријентир наставнику да одреди обим и дубину обраде појединих садржаја, избор својих и ученичких активности, динамику рада, начине праћења и вредновања. Полазећи од датих исхода и кључних појмова садржаја наставник најпре креира свој годишњи план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи из програма се не везују за већ су кумулативни ефекат бројних теме и садржаје школске године. Они су тако формулисани активности током да омогућавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. На пример, исход психички живот особе посматра као целину међусобно повезаних процеса, особина и стања чији се развој одвија током целог живота и као јединство психичког и телесног функционисања наставник у својим оперативним плановима уситњава на већи број мањих исхода који су на нивоу часа или групе часова, као што би то био исход ученик је у

стању да наведе сазнајне процесе или прави разлику између три компоненте става. Треба имати у виду да ће бити ситуација када активности на једном часу доприносе достизању више исхода, као и што ће бити да активности већег броја часова доприносе достизању једног исхода. То је последица чињенице да исходи из програма нису једнако сложени, као ни једнако лако достижни. За неке је потребно више времена и активности него за неке друге. Овако припремљени оперативни планови, са уситњеним исходима који такође морају бити тако формулисани да обезбеђују мерљивост или бар проверљивост, омогућавају наставнику бољи увид у напредовање ученика, као и у ефекте сопственог рада. Уколико постоје тешкоће да се неки исход из оперативног плана достигне то је знак наставнику да изврши неке промене у планирању.

За успешну наставу и учење важно је планирати и начине праћења и вредновања са којима ученике треба унапред упознати. Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално али и у сарадњи са колегама због успостављања корелације међу предметима, тематског планирања и пројектне наставе.

Поред уџбеника, као једног од извора информација, наставник планира и како ће подстаћи ученике да користе и друге изворе сазнавања, како да сарађују у проналажењу релевантних података што ће, између осталог, допринети достизању исхода да ученик разликује научни од лаичког приступа психолошким питањима и критички се односи према текстовима и псеудотестовима у медијима.

Садржај програма, подељен у три теме, чине изабрани појмови психологије који су у функцији достизања исхода, развоја компетенција и остваривања циља предмета. Евентуалне измене и допуне садржаја по избору наставника требало би да буду функционално уклопиве у приступ настави базираној на исходима и компетенцијама пошто није акценат више на томе шта се учи, већ зашто се учи, чему то служи и шта ученик уме да уради са тим.

Прва тема има за циљ увођење ученика у психологију као науку и праксу. Међутим, иако је она на почетку програма неопходно је да се у току рада на садржајима који следе стално прави веза са питањима: које технике и методе истраживања се користе, у оквиру које дисциплине психологије се то изучава, каква је веза са сазнањима у другим наукама, како се то може употребити или злоупотребити. Из тог разлога, у оквиру прве теме, на пример, довољно је кратко упознати ученике са основним методама и техникама које психологија користи у својим истраживањима јер ће се о томе расправљати сваки пут кад се наведе неко истраживање у одређеној области.

Друга тема је комплексна и обухвата највећи део садржаја. Најважнији захтев који се ставља пред наставника јесте да планира свој рад тако да обезбеди ученицима да достигну исход психички живот особе посматра као целину међусобно повезаних процеса, особина и стања чији се развој одвија током целог живота и као јединство психичког и телесног функционисања, као и све исходе који се односе на примену знања о психолошким процесима, особинама и

стањима у свакодневном животу. Изолована знања о личности које ученици не доводе у везу са сопственим искуством, примерима из окружења и применом неће допринети, у већој мери, достизању исхода овог програма. Зато је важно да наставник планира на који начин ће садржај приближити ученицима, да припреми што више одговарајућих материјала и подстакне ученике да их и сами пронађу у примерима из других предмета (Српски језик и књижевност, Историја, Грађанско васпитање, Појединац, група друштво, Језик, медији и култура...), различитих медија, са друштвених мрежа или у свакодневном животу. У оквиру ове теме налази се и садржај који се односи на ментално здравље. Имајући у виду исходе, фокус наставе и учења нису психички поремећаји већ концепт менталног здравља (као стања у којем појединац остварује своје потенцијале, носи се са животним стресом, радно је продуктиван и доприноси заједници) и оријентација ка здравим стиловима живота, избегавању ризичног понашања и превенцији менталних поремећаја. У оквиру тог дела друге теме потребно је уградити садржаје који се односе на вештине, стратегије и технике које доприносе очувању менталног здравља као што су: социјалне вештине (повезати са садржајем који се односи на социјализацију); технике успешног учења, памћења, доношења одлука; управљање емоцијама и временом; превладавање стресом; конструктивно решавање конфликата... Овај сегмент програма треба остварити са посебном пажњом имајући у виду да је адолесцентски период процењен као кључни у развоју ставова (позитивних или негативних) према здрављу уопште, па и према менталном, као и за практиковање, односно непрактиковање, здравих стилова понашања.

Трећа тема је део социјалне психологије чији је садржај ученицима близак те се могу планирати различити облици и технике рада, посебно оне у којима ученици партиципирају у већој мери. Код неких садржаја треба предвидети довољно времена да се могу урадити вежбе чији је циљ развој неких вештина (нпр. у оквиру комуникације јачање асертивности) или критичка анализа, дискусија (нпр. реаговање на насилно понашање). Основне облике социјалног учења (условљавање, учење по моделу и учење увиђањем) и њихове врсте (класично, емоционално, инструментално, опсервационо условљавање; идентификација, имитација, учење улога) треба ученицима приближити преко различитих примера са захтевом да их у сопственом искуству препознају и то са становишта ефеката и носилаца утицаја (агенс социјализације). Очекује се да ће ученици са лакоћом препознати да се плаше зубара зато што се мама плаши, међутим треба инсистирати на финијим увидима тражећи да препознају нпр. идентификацију и имитацију као облик социјалног учења који је чест у адолесцентском периоду.

У оквиру ове теме и садржаја природно се надовезује рад на социјалним вештинама, просоцијалном и асоцијалном понашању. Социјалне вештине, за које се процењује да значајно унапређују квалитет живота, у овом програму имају доста простора. Оне се налазе у делу о менталном здрављу, у оквиру социјализације и комуникације. Наставник има слободу да те садржаје угради на различитим местима и на различите начине. Како би се циљ предмета у потпуности остварио, потребно је са ученицима радити и на питањима самопоуздања, ненасилног решавања сукоба, емпатије, активном слушању, сарадњи, толеранцији, асертивности... Пажњу треба да добију и асоцијална понашања, посебно насиље у различитим појавним формама (вербално, физичко, сексуално,

вршњачко, родно засновано, виртуелно, екстремно...). Ни овај садржај програма не би требало обрадити тако што ће наставник одржати предавање већ је потребно испланирати активности у којима ће ученици бити активни у смислу рада на различитим материјалима (нпр. Уницефови приручници о насиљу или приручници ОЕБС-а о екстремном насиљу), припреми презентација, вођењу дискусије... Овај садржај лако се повезује са многим другим из програма, на пример, са предрасудама, стереотипима, дискриминацијом, али и са мотивацијом, емоцијама... Како је тема осетљива и увек постоји могућност да у одељењу буде ученик који је трпео или трпи неки вид насиља, важно је да активности не буду личне, односно да ученици износе своје лично искуство у мери која им одговара. Упознавање ученика са карактеристикама насилног понашања (агресивност, доминација, манипулација, импулсивност, нетолеранција, користољубље, контрола...) и особа које трпе насиље (слабо самопоштовање, уплашеност, опрез, осетљивост, повлачење...), има за циљ да их ојача у препознавању те појаве и изградњи става нулте толеранције на насиље.

Питања од значаја за психички живот адолесцената налазе се у другој и трећој теми и у вези су са неколико исхода, као и циљем предмета. Иако су ти садржаји могли бити у оквиру засебне теме, они су у овом програму дати раздвојено на три места, с тим да наставник има слободу да их оствари и обједињено. У првом се адолесцентски период посматра са становишта развоја, односно промена које се тада дешавају. У другом је акценат на проблемима адолесцената. То су проблеми који се могу окарактерисати као узрасно уобичајени (лоша слика о себи, појачана негативност, тешкоће у препознавању и изражавању емоција...), проблеми ризичног понашања (злоупотреба психоактивних супстанци, деликвенција, ризично сексуално понашање, зависност од видео игара...) и проблеми који представљају поремећај (анксиозност, депресивност, анорексија, булимија...). На трећем месту се налазе садржаји који се тичу социјалног живота младих, потребе да се припада групи, пријатељских и љубавних веза, сексуалног живота адолесцента. Наравно и сви други садржаји који се могу повезати са узрастом коме ученици припадају добра су прилика да се то и уради. На пример, када се обрађује појам конформизам природно је посматрати га и кроз визуру те појаве код младих или понашање људи у маси свакако треба повезати са адолесцентима када су на великим концертима, спортским догађајима, политичким протестима...

Приликом планирања наставе и учења треба имати у виду да постоје и нека питања која су од општег значаја и треба их континуирано прожимати кроз различите садржаје и активности како би се достигли неки исходи. Ту се пре свега мисли на питања: урођено – стечено, психа – тело, нормалност – патологија, истраживања – теорије. На пример, садржај који се односи на интелигенцију потребно је сагледати из угла колико је она наследна а колико се може развијати вољом појединца и под утицајем средине, затим где су органске основе интелигенције, како се повреде мозга одражавају на интелигенцију, какве су последице дуготрајне употребе алкохола и дроге на интелигенцију, како се интелигенција мери, како различите теорије објашњавају интелигенцију.

Како је програм богат садржајем за фонд часова који предмет има и исходе које треба достићи, неопходно је пажљиво планирање које ће обезбедити да се у оквиру рада на једном садржају што више тога постигне, повеже, примени из других тема и садржаја. На пример, питања динамике личности могу се смислено уградити у рад на многим садржајима (нпр. зашто нешто боље памтимо?) и пре него што дође час који је намењен баш мотивацији. На тај начин час може бити нека врста систематизације, контекстуализације онога о чему се већ разговарало и промишљало на претходним часовима. Наравно, овај захтев за што боље коришћење предвиђеног фонда часова директно је повезано и са питањем остваривања наставе и учења на часу.

II ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученици се у другом разреду први пут сусрећу са предметом Психологија, међутим готово целокупан садржај предмета односи се на појаве које су ученицима познате из сопственог живота или живота других у њиховом окружењу. Овакав приступ обезбеђује бољу мотивисаност ученика да учествују у настави и ефикасније учење на часу. Поред класичних облика подучавања које подразумевају традиционалне методе као што су предавање, употреба текстуалне и демонстрационе методе, нагласак треба да буде и на следећем:

– помоћи ученицима да освесте начин на који уче и тумаче наставне садржаје;

– освестити стратегије за усмеравање пажње, памћење и активирање запамћених садржаја и помоћи им да их примене;

– код ученика развијати различите стратегије учења; – узети у обзир различита предзнања ученика;

– ново градиво треба контекстуализовати (навођењем примера или трагањем са ученицима за њиховим примерима и ситуацијама из живота) чиме ће се олакшати његово учење и стварање система појмова као и развијати критичко мишљење;

– подстицати ситуацијско-искуствено учење кроз решавање проблема;

– градиво које се обрађује треба презентовати коришћењем различитих чулних моделитета;

– учење треба осмишљавати (ученици треба да схвате његову сврху);

– код ученика би требало подстицати самосталност у трагању за новим информацијама, као и самоусмерено учење где они лично преузимају иницијативу у одређивању потреба и извора учења и изван учионице (програмирана настава, проблемска настава, самостални истраживачки рад);

– неговати и вредновати добра, смислена питања које ученик поставља, чак и више од одговора који би се односили на просту репродукцију градива;

– неговати сарадничко, интерактивно учење уз употребу метода дискусије, вршњачког учења; – препоручују се и следеће технике рада: симулације, радионице, играње улога, дискусија, дебате, пројекти/пројектна настава, есеји, реаговање на одређене теме, анализа медијских информација; – препоручује се увођење ИКТ у учење и наставу употребом блога, форума, друштвених мрежа, коришћењем препоручених интернет ресурса за трагање за образовним информацијама, употребом различитих платформи за учење.

Предложене облике подучавања треба мењати и комбиновати да не би дошло до засићења.

III ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на достизање исхода прате се и вреднују не само продукти учења већ и сам процес учења. Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је ускладити нивое циљева учења и начине оцењивања.

Ниво циља учења	Ниво циља учења Одговарајући начин оцењивања
Памтити (навести, препознати, идентификовати...)	Објективни тестови са допуњавањем кратких одговора, задаци са означавањем, задаци вишеструког избора, спаривање појмова.
Разумети (навести пример, упоредити, објаснити, препричати...)	Дискусија на часу, мапе појмова, проблемски задаци, есеји.
Применити (употребити, спровести, демонстрирати...)	Увежбавање, играње улога, проблемски задаци, симулације.
Анализирати (систематизовати, приписати, разликовати...)	Истраживачки радови, есеји, студије случаја, решавање проблема
Евалуирати (проценити, критиковати, проверити...)	Дебате, есеји, дневници рада, студије случаја, критички прикази, проблемски задаци.
Креирати (поставити хипотезу, конструисати, планирати...)	Експерименти, истраживачки пројекти, активности у одељењу или заједници које ће осмислити ученици

Такође, потребно је ускладити оцењивање са његовом сврхом

Сврха оцењивања	Могућа средства оцењивања
Оцењивање наученог (сумативно)	Тестови, писмене вежбе, извештаји, усмено испитивање, есеји.
Оцењивање за учење (формативно)	Посматрање, давање конструктивне повратне информације, контролне вежбе, дневници рада, самоевалуација, практичне вежбе.

Како међу исходима има и оних који се односе на комуникацију, сарадњу, аргументовање, што доприноси развоју међупредметних компетенција, важно је да се и тај аспект ученичких активности прати и вреднује. Из тог разлога, сваки час и свака активност су прилика да се ученику да повратна информација, па и оцена. На пример, добро постављено питање или аргументовање заслужује поткрепљење оценом јер је свакако одраз ученичког знања, промишљања, радозналости. Ученике треба подстицати и оспособљавати да уз одговарајућу аргументацију сами процењују сопствени напредак у достизању исхода, као и напредак других ученика у одељењу. Тиме праћење и вредновање постају саставни део процеса учења.

IV МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Бавећи се кључним појмовима опште психологије ученик ће: развијати способност критичког мишљења, вештину успешне комуникације и функционисања у групи; унапређивати стратегије успешног учења, памћења и доношења одлука; формирати преференцију научног над лаичким приступом; разликовати употребу од злоупотребе психологије; повезивати психологију са другим наукама, уметношћу и културом; уважавати различитост међу људима и поштовати људска права; изражавати позитиван став према заштити и унапређењу менталног здравља.

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Ученик има знање о личности као јединству психичких процеса, особина и стања, о спрези психичког и телесног и теоријама које објашњавају природу личности; аргументовано дискутује о утицају наслеђа, средине и личне активности на развој личности; препознаје специфичности методологије и мерних инструмената који се користе у психолошким истраживањима; уочава могућности и ограничења примене психолошких сазнања у описивању, тумачењу и предвиђању, како сопственог тако и понашања других особа и друштвених појава; прихвата улогу испитаника у психолошким истраживањима искључиво на бази добровољности, информисаности о сврси и процедурама истраживања и гаранције да добијени подаци неће бити злоупотребљени.

Компетенција за целоживотно учење
Комуникација
Рад са подацима и информацијама
Дигитална компетенција
Решавање проблема
Сарадња
Одговоран однос према здрављу
Одговоран однос према околини
Естетичка компетенција
Предузимљивост и оријентација ка предузетништву
Одговорно учешће у демократском друштву

Начин остваривања принципа, циљева и исхода образовања и стандарда образовних постигнућа

Кроз наставни садржај Психологије реализују се и општи принципи образовања и васпитања.

Наставни предмет Психологија омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, инструментално учење, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, различиих софтвера, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација у настави општеобразовних предмета ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области општеобразовних предмета. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну наставу, допунску или додатну наставу, ванаставне активности као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем омогућава хоризонталну и вертикалну проходност, којом се осигурава могућност да ученици током образовања промене врсту образовања (хоризонтална проходност) и могућност даљег образовања и стицања вишег нивоа образовања (вертикална проходност);

У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:

-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;
-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;
-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.
Кроз наставу Психологије реализоваће се и циљеви образовања и васпитања.
- Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику, учење учења, дигиталне компетенције,..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања, потребама тржишта рада. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик ће умети да пронађе и асимилује нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.
Примењујући индивидуалани рад или групне активности код ученика ће доћи до поспешења развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;
Кроз наставу Психологије остариће се и исходи образовања и васпитања.
Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз усмено изаражавање, писмене задатке, домаће задатке, пројектну наставу, практичну наставу, вежбе где ће ученици показати да ли примењују нова сазнања. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз писану форму, изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се даје задатак у оквиру кога ће да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других;Ученику помоћи да зна како да учи, како да користи уџбеник и другу, доступну литературу, како да разликује и повезује целине.
У решавању задатака, ученик треба да зна да примени математичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који ми се свакодневно јављају.

Ученик треба да води рачуна о себи и другима у изазовима дигиталне технологије. Треба да зна шта је дозвољено, а шта не. Да зна како да се понаша у дигиталној комуникацији са другима.

Кроз наставу Психологије реализоваће се и стандарди образовања и васпитања.

Стандарди квалитета рада установе реализоваће се кроз Правилник о стандардима квалитета рада установе и редовно самовредновање и вредновање рада наставника.

Стандарди квалитета уџбеника остариће се кроз показатеље који су наведени у табели, као и Правилника о избору уџбеника.

Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз обавезно стручно усавршавање и похађање семинара из области:;

- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;

- Поучавање и учење-К2;

- Подршку развоју личности ученика-К3;

- Комуникацију и сарадњу-К4.

Улога наставника је вишеструка, јер наствник треба да:

- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;

- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима,

- ученицима омогућава да самостално процењују свој рад и рад других; да развијају све своје могућности у савременим условима

- кроз рад у тимовима, стручним већима, активима доприноси квалитету рада школе,

- кроз сарадњу са родитељима доприноси квалитетнијем праћењу и вредновању рада ученика, унапређењу квалитета рада школе

- кроз сарадњу са институцијама доприноси сарадњи школе и ученика са организацијама и институцијама локалне самоуправе;

Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

Историја

Смер: Друштвено-језички

Разред: Други

Предмет: Историја

Област/Тема	Број часова	Садржај	Исходи	Стандарди (ко има)
ОСНОВИ ИСТОРИЈСКОГ ИСТРАЖИВАЊА	3	Хронологија и простор – средњи и рани нови век Историјски извори (порекло, анализа, уочавање	– користи хронолошке одреднице и прецизно смешта кључне догађаје,	2.ИС.1.1.1. Разуме значење основних историјских и појмова историјске науке. 2.ИС.2.1.1.

Циљ учења наставног предмета историја:

Циљ учења историје је да ученик, изучавајући историјске догађаје, појаве, процесе и личности, стекне знања и компетенције неопходне за разумевање савременог света, развије вештине критичког мишљења и одговоран однос према себи, сопственом и националном идентитету, културно-историјском наслеђу, поштовању људских права и културних различитости, друштву и држави у којој живи.

		специфичности различитих медија и њихове сазнај-не вредности, примена у истраживању) Континуитет и промена Реконструкција и интерпретација прошлости	појаве, процесе и личности на временској ленти; – у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; – пореди изворе различите сазнајне вредности и процени њихову релевантност за истраживање; – уочи континуитет и промене код одређених историјских појава и процеса кратког и дугог трајања; – анализира узрочно-последичне везе и идентификује их на конкретним примерима; – примењује основну методологију у елементарном историјском истраживању и резултате презентује у усменом, писаном, или дигиталном облику; – објасни разлику између методолошки утемељеног и ненаучног приступа	Анализира специфичности одређених историјских појмова. 2.ИС.3.2.2. Издваја и објашњава специфичне сличности и разлике у тумачењима исте историјске појаве на основу различитих историјских извора. 2.ИС.1.2.4. Усмено интерпретира историјски наратив и саопштава резултате самосталног елементарног истраживања. 2.ИС.1.2.5. Писано саопштава резултате елементарног истраживања уз употребу текстуалне word датотеке (фајла). 2.ИС.1.2.1. Самостално прикупља и разврстава различите изворе информација о

			интерпретацији прошлости; – препозна на конкретним примерима злоупотребу историје и изведе закључак о могућим последицама на развој историјске свести у друштву; – наведе типове државних уређења у периоду средњег и новог века и издвоји њихове специфичности; – анализира специфичности и утицај међународних односа на положај држава и народа; – идентификује најважније друштвене групе, њихове улоге и односе у епохи феудализма; – анализира развој и промене у друштвеној структури и односима у средњем и новом веку; – идентификује најважније одлике српске државности у средњем веку;	прошлости и садашњости у функцији истраживања. 2.ИС.1.2.2. Уочава да постоје различита виђења исте историјске појаве на основу поређења више историјских извора. 2.ИС.1.3.1.Препознаје историјску димензију савремених друштвених појава и процеса. 2.ИС.1.3.7. Препознаје узроке, елементе и последице историјских конфликата и криза са циљем развијања толеранције, културе дијалога и сензибилитета за спречавање потенцијалних конфликата. 2.ИС.2.2.1. Процењује релевантност и квалитет различитих извора информација о прошлости и

			– упоређује сличности и разлике између средњовековне и модерне српске државности у првој половини 19. века; – анализира структуру и особености српског друштва и уочава промене изазване политичким и економским процесима у периоду средњег и новог века; – уочава повезаност појава из политичке, друштвене, привредне и културне историје; – на основу датих примера изводи закључак о повезаности појава и процеса из националне историје са појавама и процесима у регионалним, опским и светским оквирима; – идентификује основне елементе привредног живота и њихов утицај на друштвене промене	садашњости и примењује их у истраживању ипрезентацији. 2.ИС.3.2.2. Издваја и објашњава специфичне сличности и разлике у тумачењима исте историјске појаве на основу различитих историјских извора. 2.ИС.3.2.3. Усмено објашњава резултате самосталног елементарног истраживања и аргументовано брани изнете ставове и закључке. 2.ИС.3.2.4. Писано и графички презентује резултате елементарног истраживања уз употребу нових технологија. 2.ИС.1.1.2. Користи хронолошке термине у одговарајућем историјском и

			у средњем и новом веку; – анализира положај и начин живота деце, жена и мушкараца, припадника различитих друштвених слојева и мањинских група у средњем и новом веку; – изводи закључак о динамици одређених историјских појава и процеса из националне и опште историје, користећи историјску карту; – идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у историјском и савременом контексту; – уочава присуство политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и новог века у савременом друштву; – илуструје примерима значај прожимања различитих народа,	савременом контексту.

			култура и цивилизација; – препознаје утицај идеја и научно-техничких открића на промене и развој друштва, културе и образовања; – учествује у организовању и спровођењу заједничких активности у школи или у локалној заједници које подстичу друштвену одговорност и неговање културе сећања; – разликује споменике из различитих епоха са посебним освртом на оне у локалној средини; – препознаје улогу легенди и митова у реконструкцији прошлости и изградњи колективног и индивидуалног идентитета; – препознаје на конкретним примерима злоупотребе митова у историјском и	

			савременом контексту	
КЉУЧНЕ ПОЈАВЕ, ПРОЦЕСИ И ЛИЧНОСТИ ЕПОХЕ	17	Сеобе народа и колонизација Покрштавање Развој писмености, науке и цивилизације Верски покрети, односи и ратови (крсташки ратови, Велики раскол, јереси, исламизација, реформација, противреформација) Српски народ, земље, државност, друштво и цркве- на организација Османлијска освајања Научно-техничка и географска открића Развој и утицај нових идеја (хуманизам, ренесанса) Истакнуте личности: Јустинијан I, Ираклије I, Му- хамед, Карло Мартел, Карло Велики, кнез Власти- мир, цар Симеон, Јован Владимир, цар Самуило, Василије II, краљ Михаило, Ћирило и Методије, цар Отон I, цар Хенрих IV, папа Гргур VII, папа Ур- бан II, Фридрих I Барбароса, Ричард Лавље	– користи хронолошке одреднице и прецизно смешта кључне догађаје, појаве, процесе и личности на временској ленти; – у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; – пореди изворе различите сазнајне вредности и процени њихову релевантност за истраживање; – уочи континуитет и промене код одређених историјских појава и процеса кратког и дугог трајања; – анализира узрочно-последичне везе и идентификује их на конкретним примерима; – примењује основну методологију у елементарном историјском истраживању и резултате презентује	2.ИС.1.1.3. Препознаје историјски простор на историјској карти. 2.ИС.2.1.2. Показује историјске појаве на историјској карти и препознаје историјски простор на географској карти. 2.ИС.3.1.1. Разуме и анализира променљивост историјског простора у различитим периодима, уз употребу историјске, географске и савремене политичке карте.

		Срце, Саладин, цар Манојло I Комнин, папаИноћентије III, бан Кулин, Стефан Немања, Стефан Првовенчани, Сава Немањић, Милутин, Стефан Дечански, Стефан Душан, цар Карло IV Луксем-буршки, кнез Лазар и кнегиња Милица, Тврткo I Котроманић, Стефан Лазаревић, деспот Ђурађ Бранковић, султанија Мара, српски деспоти у ју-жној Угарској, Ђурађ Кастриот Скендербег, Мехмед II Освајач, Јанко Хуњади, краљ Матија Корвин, Јохан Гутенберг, Изабела Кастиљска, Марко Поло, Кристифор Колумбо, Фернандо Магелан, Ђото, Петрарка, Бокачо, Леонардо да Винчи, Мике-ланђело Буонароти, Николо Макијавели, Никола Коперник, Исак Њутн, Мартин Лутер, Карло V и Филип II Хабзбуршки, Сулејман Величанствени, Мехмед-паша Соколовић, Хенри VIII, Елизабета I, Сервантес, Вилијам Шекспир, Молијер, Луј	у усменом, писаном, или дигиталном облику; – објасни разлику између методолошки утемељеног и ненаучног приступа интерпретацији прошлости; – препозна на конкретним примерима злоупотребу историје и изведе закључак о могућим последицама на развој историјске свести у друштву; – наведе типове државних уређења у периоду средњег и новог века и издвоји њихове специфичности; – анализира специфичности и утицај међународних односа на положај држава и народа; – идентификује најважније друштвене групе, њихове улоге и односе у епохи феудализма; – анализира развој и промене у друштвеној	

		XIV, Петар Велики, Арсеније III Црнојевић, Арсеније IV Јовановић, принц Еуген Савојски...	структури и односима у средњем и новом веку; – идентификује најважније одлике српске државности у средњем веку; – упоређује сличности и разлике између средњовековне и модерне српске државности у првој половини 19. века; – анализира структуру и особености српског друштва и уочава промене изазване политичким и економским процесима у периоду средњег и новог века; – уочава повезаност појава из политичке, друштвене, привредне и културне историје; – на основу датих примера изводи закључак о повезаности појава и процеса из националне историје са појавама и процесима у регионалним,	

			опским и светским оквирима; – идентификује основне елементе привредног живота и њихов утицај на друштвене промене у средњем и новом веку; – анализира положај и начин живота деце, жена и мушкараца, припадника различитих друштвених слојева и мањинских група у средњем и новом веку; – изводи закључак о динамици одређених историјских појава и процеса из националне и опште историје, користећи историјску карту; – идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у историјском и савременом контексту; – уочава присуство политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и	

			новог века у савременом друштву; – илуструје примерима значај прожимања различитих народа, култура и цивилизација; – препознаје утицај идеја и научно-техничких открића на промене и развој друштва, културе и образовања; – учествује у организовању и спровођењу заједничких активности у школи или у локалној заједници које подстичу друштвену одговорност и неговање културе сећања; – разликује споменике из различитих епоха са посебним освртом на оне у локалној средини; – препознаје улогу легенди и митова у реконструкцији прошлости и изградњи колективног и	

			индивидуалног идентитета; – препознаје на конкретним примерима злоупотребе митова у историјском и савременом контексту	
ДРЖАВА И ИНСТИТУЦИЈЕ	34	Типови државних уређења Монархија Република Градска комуна Структура, унутрашње уређење и институције Скупштине Законодавство, државна управа и војска Међудржавни односи Односи државе и цркве Секуларизација Истакнуте владарске породице Европе (Каролинзи, Отонска династија, Капети, династија Арпадоваца, Хоенштауфовци, Комнини, Плантагенети, Валоа, Асеновци, Палеолози, Анжујци у Јужној Италији и Угарској, Медичи, Хабзбурговци, Тјудор, Бурбони, Османлије, Романови) Истакнуте српске	– користи хронолошке одреднице и прецизно смешта кључне догађаје, појаве, процесе и личности на временској ленти; – у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; – пореди изворе различите сазнајне вредности и процени њихову релевантност за истраживање; – уочи континуитет и промене код одређених историјских појава и процеса кратког и дугог трајања; – анализира узрочно-последичне везе и идентификује их на конкретним	2.ИС.1.1.3. Препознаје историјски простор на историјској карти. 2.ИС.2.1.2. Показује историјске појаве на историјској карти и препознаје историјски простор на географској карти. 2.ИС.3.1.1. Разуме и анализира променљивост историјског простора у различитим периодима, уз употребу историјске, географске и савремене политичке карте. 2.ИС.1.2.3. Препознаје предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове

		владарске породице (Немањићи, Котроманићи, Лазаревићи, Бранковићи, Мрњавче-вићи, Балшићи, Косаче, Црнојевићи)	примерима; – примењује основну методологију у елементарном историјском истраживању и резултате презентује у усменом, писаном, или дигиталном облику; – објасни разлику између методолошки утемељеног и ненаучног приступа интерпретацији прошлости; – препозна на конкретним примерима злоупотребу историје и изведе закључак о могућим последицама на развој историјске свести у друштву; – наведе типове државних уређења у периоду средњег и новог века и издвоји њихове специфичности; – анализира специфичности и утицај међународних односа на положај држава и народа; – идентификује најважније	пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација. 2.ИС.2.2.2. Анализира предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација и уочава њихове последице 2.ИС.1.1.4. Именује најзначајније личности и наводи основне процесе, појаве и догађаје из опште и националне историје. 2.ИС.1.3.1.Препознаје историјску димензију савремених друштвених појава и процеса. 2.ИС.1.3.2. Идентификује улогу историјских личности у

			друштвене групе, њихове улоге и односе у епохи феудализма; – анализира развој и промене у друштвеној структури и односима у средњем и новом веку; – идентификује најважније одлике српске државности у средњем веку; – упоређује сличности и разлике између средњовековне и модерне српске државности у првој половини 19. века; – анализира структуру и особености српског друштва и уочава промене изазване политичким и економским процесима у периоду средњег и новог века; – уочава повезаност појава из политичке, друштвене, привредне и културне историје; – на основу датих примера изводи	обликовању савремене државе и друштва. 2.ИС.2.1.3. Објашњава и повезује улогу личности, процесе, појаве, догађаје из националне и опште историје. 2.ИС.2.3.1. Наводи и описује појаве различитог историјског трајања и уочава сличности и прави разлику у односу на њихов савремени и историјски контекст. 2.ИС.3.1.2. Критички просуђује важне процесе, појаве, догађаје и личности из опште и националне историје. 2.ИС.3.3.1. Анализира савремене појаве и процесе у историјском контексту и на основу добијених резултата изводи закључке

			закључак о повезаности појава и процеса из националне историје са појавама и процесима у регионалним, опским и светским оквирима; – идентификује основне елементе привредног живота и њихов утицај на друштвене промене у средњем и новом веку; – анализира положај и начин живота деце, жена и мушкараца, припадника различитих друштвених слојева и мањинских група у средњем и новом веку; – изводи закључак о динамици одређених историјских појава и процеса из националне и опште историје, користећи историјску карту; – идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у историјском	

			и савременом контексту; – уочава присуство политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и новог века у савременом друштву; – илуструје примерима значај прожимања различитих народа, култура и цивилизација; – препознаје утицај идеја и научно-техничких открића на промене и развој друштва, културе и образовања; – учествује у организовању и спровођењу заједничких активности у школи или у локалној заједници које подстичу друштвену одговорност и неговање културе сећања; – разликује споменике из различитих епоха са посебним освртом на оне у локалној	

			средини; – препознаје улогу легенди и митова у реконструкцији прошлости и изградњи колективног и индивидуалног идентитета; – препознаје на конкретним примерима злоупотребе митова у историјском и савременом контексту	
ДРУШТВЕНИ И ПРИВРЕДНИ ОДНОСИ	8	Типови друштвених уређења и односа Патријахално друштво Феудализам Вазални односи Сталежи/друштвени слојеви и групе Мануфактура Натурална привреда Робно-новчана привреда	– користи хронолошке одреднице и прецизно смешта кључне догађаје, појаве, процесе и личности на временској ленти; – у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; – пореди изворе различите сазнајне вредности и процени њихову релевантност за истраживање; – уочи континуитет и промене код одређених	2.ИС.1.1.4. Именује најзначајније личности и наводи основне процесе, појаве и догађаје из опште и националне историје. 2.ИС.1.3.1.Препознаје историјску димензију савремених друштвених појава и процеса. 2.ИС.1.3.2. Идентификује улогу историјских личности у обликовању савремене државе и друштва.

			историјских појава и процеса кратког и дугог трајања; – анализира узрочно-последичне везе и идентификује их на конкретним примерима; – примењује основну методологију у елементарном историјском истраживању и резултате презентује у усменом, писаном, или дигиталном облику; – објасни разлику између методолошки утемељеног и ненаучног приступа интерпретацији прошлости; – препозна на конкретним примерима злоупотребу историје и изведе закључак о могућим последицама на развој историјске свести у друштву; – наведе типове државних уређења у периоду средњег и новог века и издвоји њихове специфичности;	2.ИС.2.1.3. Објашњава и повезује улогу личности, процесе, појаве, догађаје из националне и опште историје. 2.ИС.2.3.1. Наводи и описује појаве различитог историјског трајања и уочава сличности и прави разлику у односу на њихов савремени и историјски контекст. 2.ИС.3.1.2. Критички просуђује важне процесе, појаве, догађаје и личности из опште и националне историје. 2.ИС.3.3.1. Анализира савремене појаве и процесе у историјском контексту и на основу добијених резултата изводи закључке

			– анализира специфичности и утицај међународних односа на положај држава и народа; – идентификује најважније друштвене групе, њихове улоге и односе у епохи феудализма; – анализира развој и промене у друштвеној структури и односима у средњем и новом веку; – идентификује најважније одлике српске државности у средњем веку; – упоређује сличности и разлике између средњовековне и модерне српске државности у првој половини 19. века; – анализира структуру и особености српског друштва и уочава промене изазване политичким и економским процесима у периоду средњег и новог века;	

			– уочава повезаност појава из политичке, друштвене, привредне и културне историје; – на основу датих примера изводи закључак о повезаности појава и процеса из националне историје са појавама и процесима у регионалним, опским и светским оквирима; – идентификује основне елементе привредног живота и њихов утицај на друштвене промене у средњем и новом веку; – анализира положај и начин живота деце, жена и мушкараца, припадника различитих друштвених слојева и мањинских група у средњем и новом веку; – изводи закључак о динамици одређених историјских појава и процеса из националне и опште историје, користећи	

			историјску карту; – идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у историјском и савременом контексту; – уочава присуство политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и новог века у савременом друштву; – илуструје примерима значај прожимања различитих народа, култура и цивилизација; – препознаје утицај идеја и научно-техничких открића на промене и развој друштва, културе и образовања; – учествује у организовању и спровођењу заједничких активности у школи или у локалној заједници које подстичу друштвену одговорност и	

			неговање културе сећања; – разликује споменике из различитих епоха са посебним освртом на оне у локалној средини; – препознаје улогу легенди и митова у реконструкцији прошлости и изградњи колективног и индивидуалног идентитета; – препознаје на конкретним примерима злоупотребе митова у историјском и савременом контексту	
КУЛТУРА И СВАКОДНЕВН И ЖИВОТ	8	Религије и веровања Православље Католичанство Ислам Јудаизам Протестантизам Јереси Сујеверје Обичаји Наука Образовање Штампа Породични и родни односи Болести и лечење	– користи хронолошке одреднице и прецизно смешта кључне догађаје, појаве, процесе и личности на временској ленти; – у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; – пореди изворе различите сазнајне	2.ИС.1.2.3. Препознаје предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација. 2.ИС.2.2.2. Анализира

		Задужбинарство и споменици	вредности и процени њихову релевантност за истраживање; – уочи континуитет и промене код одређених историјских појава и процеса кратког и дугог трајања; – анализира узрочно-последичне везе и идентификује их на конкретним примерима; – примењује основну методологију у елементарном историјском истраживању и резултате презентује у усменом, писаном, или дигиталном облику; – објасни разлику између методолошки утемељеног и ненаучног приступа интерпретацији прошлости; – препозна на конкретним примерима злоупотребу историје и изведе закључак о могућим последицама на развој историјске	предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација и уочава њихове последице 2.ИС.1.1.4. Именује најзначајније личности и наводи основне процесе, појаве и догађаје из опште и националне историје. 2.ИС.1.3.1.Препознаје историјску димензију савремених друштвених појава и процеса. 2.ИС.1.3.2. Идентификује улогу историјских личности у обликовању савремене државе и друштва. 2.ИС.2.1.3. Објашњава и повезује улогу

			свести у друштву; – наведе типове државних уређења у периоду средњег и новог века и издвоји њихове специфичности; – анализира специфичности и утицај међународних односа на положај држава и народа; – идентификује најважније друштвене групе, њихове улоге и односе у епохи феудализма; – анализира развој и промене у друштвеној структури и односима у средњем и новом веку; – идентификује најважније одлике српске државности у средњем веку; – упоређује сличности и разлике између средњовековне и модерне српске државности у првој половини 19. века; – анализира структуру и особености српског	личности, процесе, појаве, догађаје из националне и опште историје. 2.ИС.2.3.1. Наводи и описује појаве различитог историјског трајања и уочава сличности и прави разлику у односу на њихов савремени и историјски контекст. 2.ИС.3.1.2. Критички просуђује важне процесе, појаве, догађаје и личности из опште и националне историје. 2.ИС.3.3.1. Анализира савремене појаве и процесе у историјском контексту и на основу добијених резултата изводи закључке 2.ИС.1.3.3. Разуме значај и показује одговоран однос према културно-историјском наслеђу сопственог

			друштва и уочава промене изазване политичким и економским процесима у периоду средњег и новог века; – уочава повезаност појава из политичке, друштвене, привредне и културне историје; – на основу датих примера изводи закључак о повезаности појава и процеса из националне историје са појавама и процесима у регионалним, опским и светским оквирима; – идентификује основне елементе привредног живота и њихов утицај на друштвене промене у средњем и новом веку; – анализира положај и начин живота деце, жена и мушкараца, припадника различитих друштвених слојева и мањинских група у средњем и новом	и других народа 2.ИС.1.3.4. Разуме смисао обележавања и неговања сећања на важне личности, догађаје и појаве из прошлости народа, држава, институција.

			веку; – изводи закључак о динамици одређених историјских појава и процеса из националне и опште историје, користећи историјску карту; – идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у историјском и савременом контексту; – уочава присуство политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и новог века у савременом друштву; – илуструје примерима значај прожимања различитих народа, култура и цивилизација; – препознаје утицај идеја и научно-техничких открића на промене и развој друштва, културе и образовања; – учествује у организовању и	

			спровођењу заједничких активности у школи или у локалној заједници које подстичу друштвену одговорност и неговање културе сећања; – разликује споменике из различитих епоха са посебним освртом на оне у локалној средини; – препознаје улогу легенди и митова у реконструкцији прошлости и изградњи колективног и индивидуалног идентитета; – препознаје на конкретним примерима злоупотребе митова у историјском и савременом контексту	
ПОЈАВЕ ДУГОГ ТРАЈАЊА – МИТ, ЛЕГЕНДА, НАУКА	4	Митови, легенде и предања – значење и значај некад и сад Злоупотреба историје и митова Псеудоисторија Савремени политички	– користи хронолошке одреднице и прецизно смешта кључне догађаје, појаве, процесе и личности на временској ленти;	2.ИС.1.2.3. Препознаје предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу

		митови. Научна методологија Култура сећања	– у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; – пореди изворе различите сазнајне вредности и процени њихову релевантност за истраживање; – уочи континуитет и промене код одређених историјских појава и процеса кратког и дугог трајања; – анализира узрочно-последичне везе и идентификује их на конкретним примерима; – примењује основну методологију у елементарном историјском истраживању и резултате презентује у усменом, писаном, или дигиталном облику; – објасни разлику између методолошки утемељеног и ненаучног приступа интерпретацији прошлости; – препозна на	историјских појава у историјским и савременим изворима информација. 2.ИС.2.2.2. Анализира предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација и уочава њихове последице 2.ИС.1.1.4. Именује најзначајније личности и наводи основне процесе, појаве и догађаје из опште и националне историје. 2.ИС.1.3.1.Препознаје историјску димензију савремених друштвених појава и процеса. 2.ИС.1.3.2. Идентификује улогу историјских

			конкретним примерима злоупотребу историје и изведе закључак о могућим последицама на развој историјске свести у друштву; – наведе типове државних уређења у периоду средњег и новог века и издвоји њихове специфичности; – анализира специфичности и утицај међународних односа на положај држава и народа; – идентификује најважније друштвене групе, њихове улоге и односе у епохи феудализма; – анализира развој и промене у друштвеној структури и односима у средњем и новом веку; – идентификује најважније одлике српске државности у средњем веку; – упоређује сличности и разлике између	личности у обликовању савремене државе и друштва. 2.ИС.2.1.3. Објашњава и повезује улогу личности, процесе, појаве, догађаје из националне и опште историје. 2.ИС.2.3.1. Наводи и описује појаве различитог историјског трајања и уочава сличности и прави разлику у односу на њихов савремени и историјски контекст. 2.ИС.3.1.2. Критички просуђује важне процесе, појаве, догађаје и личности из опште и националне историје. 2.ИС.3.3.1. Анализира савремене појаве и процесе у историјском контексту и на основу добијених резултата изводи

			средњовековне и модерне српске државности у првој половини 19. века; – анализира структуру и особености српског друштва и уочава промене изазване политичким и економским процесима у периоду средњег и новог века; – уочава повезаност појава из политичке, друштвене, привредне и културне историје; – на основу датих примера изводи закључак о повезаности појава и процеса из националне историје са појавама и процесима у регионалним, опским и светским оквирима; – идентификује основне елементе привредног живота и њихов утицај на друштвене промене у средњем и новом веку; – анализира положај	закључке 2.ИС.1.3.3. Разуме значај и показује одговоран однос према културно-историјском наслеђу сопственог и других народа 2.ИС.1.3.4. Разуме смисао обележавања и неговања сећања на важне личности, догађаје и појаве из прошлости народа, држава, институција.

			и начин живота деце, жена и мушкараца, припадника различитих друштвених слојева и мањинских група у средњем и новом веку; – изводи закључак о динамици одређених историјских појава и процеса из националне и опште историје, користећи историјску карту; – идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у историјском и савременом контексту; – уочава присуство политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и новог века у савременом друштву; – илуструје примерима значај прожимања различитих народа, култура и цивилизација; – препознаје утицај	

УПУТСТВО ЗА МЕТОДИЧКО ПРОГРАМА I **Планирање наставе и** Већина предметних непосредну ученика, а уз подстицај и				идеја и научно-техничких открића на промене и развој друштва, културе и образовања; – учествује у организовању и спровођењу заједничких активности у школи или у локалној заједници које подстичу друштвену одговорност и неговање културе сећања; – разликује споменике из различитих епоха са посебним освртом на оне у локалној средини; – препознаје улогу легенди и митова у реконструкцији прошлости и изградњи колективног и индивидуалног идентитета; – препознаје на конкретним примерима злоупотребе митова у историјском и савременом контексту		ДИДАКТИЧКО-ОСТВАРИВАЊЕ **учења** исхода постиже се кроз истраживачку активност подршку

наставника.Најефикасније методе наставе и учења јесу оне које ученика стављају у адекватну активну позицију у процесу развијања знања ивештина.При остваривању циља предмета историја и достизању исхода мора се имати увиду да су садржаји, методе наставе и учења и активности ученика неодвојиви у наставном процесу.Да би сви ученици достигли предвиђене исходе и да би се остварио циљ наставе историје, потребно је да наставник упозна специфичности начина учења својих ученика и да према њима планира и прилагођава наставне активности.Наставник има слободу да сам одреди распоред и динамику активности за сваку тему, уважавајући циљ предмета и дефинисане исходе.Редослед исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета.Између исхода постоји повезаност и остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода.Ученици у први разред гимназије улазе са знањем о најважнијим историјским појмовима стеченим током основног образовања, са одређеним животним искуствима и уобличеним ставовима и на томе треба пажљиво градити нова знања, вештине, ставове и вредности.Битно је искористити велике могућности које историја као наративни предмет пружа у подстицању ученичке радозналости, која је у основи сваког сазнања.Посебно место у настави историје имају питања, како она која поставља наставник ученицима, тако и она која долазе од ученика, подстакнута оним што су чули у учионици или што су сазнали ван ње користећи различите изворе информација.Добро осмишљена питања наставника имају подстицајну функцију за развој историјског мишљења и критичке свести, не само у фази утврђивања и систематизације градива, већ и у самој обради наставних садржаја. У зависности од циља који наставник жели да оствари, питања могу имати различите функције, као што су: фокусирање пажње на неки садржај или аспект, подстицање поређења, трагање за објашњењем. Настава би требало да помогне ученицима у стварању што јасније представе не само о томе „како је уистину било”, већ и зашто се нешто десило и какве су последице из тога проистекле. Одговарајућа питања могу да послуже и као подстицај за елементарна историјска истраживања, прилагођена узрасту и могућностима ученика, што доприноси достизању прописаних стандарда постигнућа. Да би схватио догађаје из прошлости, ученик треба да их „оживи у свом уму”, у чему велику помоћ може пружити употреба одабраних историјских извора, литературе, карата и других извора података (документарни и играни видео и дигитални материјали, музејски експонати, илустрације), обилажење културно-историјских споменика и посете установама културе. Треба искористити и утицај наставе историје на неговање језичке и говорне културе (вештине беседништва и дебате), као и на развијање културе сећања и свести о друштвеној одговорности и људским правима.Неопходно је имати у виду и интегративну функцију историје, која у образовном систему, где су знања подељена по наставним предметима, помаже ученицима да постигну целовито схватање о повезаности и условљености географских, економских и културних услова живота човека.Пожељно је избегавати фрагментарно и изоловано учење историјских чињеница јер оно има најкраће трајање у памћењу и најслабији трансфер у стицању других знања ивештина.У настави треба, кад год је то могуће, примењивати дидактички концепт мултиперспективности.Одређене теме, по могућности, треба реализовати са одговарајућим садржајима из сродних предмета, а посебну пажњу треба посветити оспособљавању ученика за ефикасно коришћење информационо-комуникационих технологија.

II**Оставаривање наставе и учења**

Основи историјског истраживања

У реализацији теме Основи историјског истраживања посебну пажњу требало би посветити оживљавању и проширивању већ постојећихученичких знањао историјској науци, хронологији и периодизацији, пореклу и вредности историјских извора, као и о самом истраживачком процесу чијој успешности доприносе и одговарајуће помоћне историјске науке и сродне научне дисциплине. Од кључне важности је да наставник одабере оне наставне методе, примере и задатке који ће омогућитиученицима да се упознају са различитим врстама извора историјског сазнања специфичним за одређене периоде (од праисторије

до савременог доба – од камених оруђа и оружја, митова и легенди до уметничких дела, новина, фотографија, филмова, интернета...), да их вреднују, тумаче, критички процењују, интерпретирају, одреде им порекло, да на основу њих аргументовано износе своје закључке, да разумеју разлоге различитог тумачења исте историјске појаве, да препознају стереотипе, предрасуде, злоупотребе, манипулације. С обзиром на то да за период праисторије није предвиђена посебна наставна тема, могуће је да кроз реализацију ове теме (бавећи се материјалним историјским изворима и њиховом интерпретацијом), ученици прошире и своја знања о праисторији, особеностима и етапама овог периода, као и праисторијским налазиштима и културама на територији Европе и Србије. Активности ученика чији је циљ развијање вештине коришћењаи критике историјских извора дају могућност и да се упознају са помоћним историјским наукама и науче како да достигнућа различитих научних дисциплина користе у својим истраживањима.

Држава и политички оквири цивилизација старог века

У оквиру теме Држава и политички оквири цивилизација старог века ученици ће да прошире своја знања о простору и најзначајнијим цивилизацијама старог века, основним одликама државног уређења и главним догађајима из политичке историје.У обради наставних садржаја о обележјима државних уређења фокус треба да буде на сталном упоређивању институција у цивилизацијама старог века и њиховом повезивању са савременим добом.Када је реч о политичкој историји, посебну пажњу треба посветити узроцима и последицама главних догађаја и личностима које су их покретале и у њима учествовале.Друштвени и привредни односи у старом веку Тематска целина Друштвени и привредни односи у старом веку ученицима треба да омогући да прошире постојећа и усвоје нова знања о друштвеним и привредним приликама у најстаријој историјској епохи и пореде их са савременим окружењем.Требало би да уоче законитости појава, шта је заједничко а шта различито у друштвима цивилизација старог века (процес од распадања родовско-племенских заједница до успостављања друштвених разлика). На примеру Египта и неке од држава Месопотамије треба показати поделу друштва и друштвену хијерархију (анализираће, на пример,структуру друштва према Хамурабијевом законику). На примерима грчког и римског друштва може се показати како економско јачање слојева без политичких права доводи до борбе и како се она завршава.Треба истаћи и улогу географског и климатског фактора на привредне прилике. На примерима држава Старог истока могу се показати основне етапепривредног развоја: земљорадња, сточарство, рударство, занатство, трговина. Поредећи и анализирајући различите привредне системе током дугог периода старог века, ученици треба да уоче основне чиниоце који утичу на привредне токове.

Култура и свакодневни живот у старом веку

Реализација тематске целине Култура и свакодневни живот у старом веку, поред упознавања са одликама појединих култура и њиховим достигнућима, подразумева и изучавање веровања и начина живота људи у цивилизацијама старог века.Када су одлике религија у питању, циљ не треба да буде приказивање појединих пантеона од Сумера до Рима, већ да се на примерима веровања покаже начин поимања света у тој епохи.Треба омогућити ученицима да уоче међусобне утицаје и прожимања појединих цивилизација и подстицати их да, на пример, пореде друштвени утицај и положај свештенства.Посебно је важно истаћи одлике јудаизма и хришћанства, како би се ученици припремили за потпуније разумевање средњовековне цивилизације засноване на јудео-хришћанским темељима.Ученици, такође, треба да се упознају и са одликама религиозно-филозофских учења Индије и Кине којима и данас припадају стотине милиона људи.Са народима који су стварали цивилизације у старом веку ученици треба да се упознају и кроз њихову књижевност.Пожељно је да се у корелацији са наставом књижевности посебно осветле друштвене и политичке околности настанка неког књижевног дела које се изучава, као и мотиви и књижевне врсте који се јављају у различитим културама.Ученици треба да стекну и прошире своја знања о научним достигнућима народа старог века која су уграђена у даље токове историјског развоја и која се налазе у основи данашњих наука.На основу већ усвојених знања о политичким, друштвеним и

привредним приликама ученици треба да анализирају историјске околности настанка писма, правних споменика, филозофије, уметничких, књижевних и научних дела.

Цивилизацијске тековине епохе старог века Реализација тематске целине Цивилизацијске тековине епохе старог века треба да омогући повезивање прошлости и садашњости и уочавање историјског наслеђа – шта су нам оставили народи старог века, шта је све из те епохе и данас присутно, не само као споменик, на пример на територији Србије, већ и као део цивилизације (институције, закони, хришћанство, књижевност, позориште, филозофија, медицина, уметност, архитектура, демократија, беседништво, олимпијске игре, спортови, абецеда, календар, путеви, водовод, канализација, терме, римски бројеви, бетон, стадиони...). Поред тога што је погодна за рекапитулацију и понављање претходно обрађених садржаја, ова тема омогућава и успешније испуњавање прописаних стандарда постигнућа ученика у оквиру области Историјске основе савременог друштва.

Праћење и вредновање наставе и учења

Праћење напредовања започиње иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази и у односу на шта ће се процењивати његов даљи рад.Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.Сваки наставни час и свака активност ученика су, у том смислу, прилика за регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности.Наставник треба да подржи саморефлексију (промишљање ученика о томе шта зна, уме, може) и подстакне саморегулацију процеса учења кроз постављање личних циљева напредовања.У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се процес и продукти учења.Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је ускладити нивое циљева учења и начине оцењивања.Потребно је, такође, ускладити оцењивање са његовом сврхом.У вредновању наученог, поред усменог испитивања, користе се и тестови знања.У формативном оцењивању се користе различити инструменти, а избор зависи од врсте активности која се вреднује.Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, може се обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање).Како ниједан од познатих начина вредновања није савршен, потребно је комбиновати различите начине оцењивања.Једино тако наставник може да сагледа слабе и јаке стране сваког свог ученика.Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење.Ако наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили.Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу.На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.Потребно је да наставник резултате вредновања постигнућа својих ученика континуирано анализира и користи тако да унапреди део своје наставне праксе.Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања.Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад.

IV**Међупредметне компетенције**

Компетенција за целоживотно учење
Комуникација
Рад са подацима и информацијама

Дигитална компетенција
Решавање проблема
Сарадња
Одговоран однос према здрављу
Одговоран однос према околини
Естетичка компетенција
Предузимљивост и оријентација ка предузетништву
Одговорно учешће у демократском друштву

Кроз наставни садржај Историје реализују се и општи принципи образовања и васпитања.
Наставни предмет Историја омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, инструментално учење, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, различиих софтвера, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика.Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација у настави општеобразовних предмета ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области општеобразовних предмета.Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну наставу, допунску или додатну наставу, ванаставне активности као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика.Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем омогућава хоризонталну и вертикалну проходност, којом се осигурава могућност да ученици током образовања промене врсту образовања (хоризонтална проходност) и могућност даљег образовања и стицања вишег нивоа образовања (вертикална проходност);
У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:
-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;
-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;
-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.
Кроз наставу Историје реализоваће се и циљеви образовања и васпитања.
- Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику, учење учења, дигиталне компетенције,..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања, потребама тржишта рада. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има.Ученик ће умети да пронађе и асимилује нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.

Примењујући индивидуалани рад или групне активности код ученика ће доћи до поспешења развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;
Кроз наставу Електроенергетрике остариће се и исходи образовања и васпитања.
Остаривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада.Исходи образовања и васпитања остариће се кроз усмено изаражавање, писмене задатке, домаће задатке, пројектну наставу, практичну наставу, вежбе где ће ученици показати да ли примењују нова сазнања.Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз писану форму, изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се даје задатак у оквиру кога ће да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других;Ученику помоћи да зна како да учи, како да користи уџбеник и другу, доступну литературу, како да разликује и повезује целине.
У решавању задатака, ученик треба да зна да примени математичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који ми се свакодневно јављају.
Ученик треба да води рачуна о себи и другима у изазовима дигиталне технологије.Треба да зна шта је дозвољено, а шта не.Да зна како да се понаша у дигиталној комуникацији са другима.
Кроз наставу Историја реализоваће се и стандарди образовања и васпитања.
Стандарди квалитета рада установе реализоваће се кроз Правилник о стандардима квалитета рада установе и редовно самовредновање и вредновање рада наставника.
Стандарди квалитета уџбеника остариће се кроз показатеље који су наведени у табели, као и Правилника о избору уџбеника;

Стандард 1.	Садржај уџбеника је релевантан за остаривање програма наставе и учења
Показатељи	1. Садржај уџбеника је усклађен са програмом наставе и учења предмета и доприноси остаривању дефинисаних исхода образовања и васпитања. 2. Садржај уџбеника доприноси достизању образовних стандарда и развијању компетенција ученика. 3. Садржај уџбеника је заснован на прихваћеним теоријама, чињеницама, закључцима, тумачењима, актуелним подацима и савременим достигнућима. 4. У садржају уџбеника нема материјалних грешака. 5. Визуелни садржаји су јасни, репрезентативни и имају различите функције. 6. Садржај уџбеника је у складу са системом вредности који је дефинисан циљевима образовања и васпитања. 7. У уџбенику се повезују садржаји у оквиру истог и других предмета. 8. Садржаји који нису предвиђени програмом су посебно означени, функционално прате ток излагања у уџбенику и имају за циљ да допуне или појасне садржаје који одговарају програму предмета.
Стандард 2.	Уџбеник подстиче развој ученике и омогућава самостално учење
Показатељи	1. Уџбеник је прилагођен узрасту, развојном нивоу ученика и њиховом предзнању.

	2. Уџбеник доприноси интеграцији знања, развоју система појмова и стицању функционалних знања. 3. Уџбеник афирмише различите методе учења и учење кроз различите облике рада. 4. Уџбеник подржава различите стилове учења. 5. Уџбеник поседује елементе који омогућавају ученику праћење сопственог напретка у учењу. 6. Уџбеник упућује на коришћење различитих извора и врста информација. 7. Уџбеник подстиче критичко и стваралачко мишљење. 8. У уџбенику се указује на везу садржаја са свакодневним животом, његовом применом и даљим учењем. 9. Уџбеник подстиче интересовање за предмет, односно наставну област и мотивише за самостално учење.
Стандард 3.	Уџбеник је обликован у складу са дидактичко-методичким захтевима
Показатељи	1. Уџбеник има јасну, логичну и кохерентну структуру. 2. У уџбенику се поштују дидактички принципи и методика наставе предмета. 3. Примери који се наводе у уџбенику су разноврсни, функционални и релевантни. 4. Питања, задаци и налози су логично повезани са садржајем, јасно формулисани, различити по сложености и функцији и подстичу примену наученог. 5. Задаци и налози су реално изводљиви, уважавају различитост средина у коме ученици живе и не доводе у опасност ученика, нити угрожавају животну средину. 6. Непознате речи и кључни појмови су јасно истакнути и објашњени.
Стандард 4.	Језик уџбеника је одговарајући и функционалан
Показатељи	1. Уџбеник поштује језичку и правописну норму језика на коме је написан. 2. Дужина и конструкција реченице одговарају узрасту ученика. 3. Текст је језички и стилски уједначен. 4. Страни изрази се користе само када је неопходно и објашњени су на месту где се користе. 5. Језик којим је уџбеник написан доприноси лакшем разумевању садржаја.
Стандард 5.	Уџбеник је ликовно-графички обликован и технички опремљен
Показатељи	1. Јасно је наведен наслов, за који наставни предмет, разред/годину учења, врсту школе или образовни профил је уџбеник намењен. 2. Ликовно-графичка средства су функционална и користе се логично и доследно. 3. Однос текстуалних и визуелних графичких елемената је складан и омогућава прегледност на свим уређајима на којима је предвиђено коришћење уџбеника. 4. Уџбеник је интерактиван, лак за коришћење и омогућава самостално учење у складу са узрастом и предзнањем ученика. 5. Уџбеник омогућава учење на више нивоа сложености и диференциран приступ

	садржајима. 6. Уџбеник садржи елементе за процену напредовања ученика.

Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз стручно усавршавање и похађањем семинара из области:;
- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;
- Поучавање и учење-К2;
- Подршку развоју личности ученика-К3;
- Комуникацију и сарадњу-К4.

Улога наставника вишеструка, јер треба да:
- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;
- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима. Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

Географија

Разред: II

Подручје рада: гимназија

Смер : природно-математички, друштвено-језички

Циљ учења географије је да ученик развија систем географских знања и вештина, свест и осећање припадности држави Србији, разумевање суштине промена у свету, неговање и стицање моралних вредности, еколошке културе, одрживог развоја, етничке и верске толеранције које ће му помоћи у професионалном и личном развоју.

Област/Тема	Број	Садржај	**Исходи**	**Стандарди**

	часова			(ко има)
Друштвена географија	4	Предмет проучавања, подела, задаци и развој друштвене географије. Извори података и методе проучавања у друштвеној географији. Картографски метод.	– користи картографски метод у објашњавању процеса у географском простору; – анализира и израђује тематске карте; – реализује истраживачки пројекат на задату тему; – користи статистичке изворе и средства ИКТ-а у анализи демографских диспаритета у свету и одабраним регијама; – објашњава факторе популационе динамике и доводи их у везу са степеном друштвено- економског развоја; – критички вреднује ефекте популационе политике и предлаже мере демографског развоја у будућности; – разматра демографске пројекције на глобалном и регионалном нивоу; –користећи географску карту доводи у везу географски положај насеља са његовим развојем; –успоставља односе између процеса у развоју насеља и економског и популационог развоја користећи географску карту и ИКТ; –објашњава поларизацијске процесе у развоју насеља и даје примере на локалном и глобалном нивоу; –анализира утицај природних и друштвених фактора на развој	2. ГЕ.1.1.1 2.ГЕ.3.1.2
Становништво и демографски процеси	6	Распоред становништва. Популациона динамика. Демографска транзиција. Просторна мобилност. Структуре становништва. Популациона политика.		2.ГЕ.2.3.1 2.ГЕ.2.3.2
Рурални и урбани простор	8	Фазе урбанизације. Деаграризација и дерурализација. Структура и ширење градских простора. Функционалне везе града и околног простора. Поларизација развоја насеља.		2.ГЕ.2.3.1. 2.ГЕ.3.1.3.

Привреда и географски простор	11	Економско-географска валоризација природних услова и ресурса. Привреда и животна средина. Глобални економски развој. Економско-географске регије. Мултинационалне компаније. Међународне економске организације и интеграције. Одрживи развој.	привреде у целини и појединих привредних делатности; – доводи у везу ниво развијености привреде у целини и појединих привредних грана са стањем животне средине и социјалним односима у изабраним регијама; – издваја економско-географске регије света користећи изворе економске статистике и тематске економске карте; – критички вреднује утицај мултинационалних компанија и међународних организација на развој и функционисање међународне трговине и неравномеран економски развој у свету;	2.ГЕ.2.2.2. 2.ГЕ.2.3.3.
Политичкогеографски процеси	4	Територија. Политичка територија. Административно-територијална организација простора. Држава. Сепаратизам, иредентизам, регионализам, аутономаштво. Политичка карта света.	– разликује појам, политички статус и хијерархију организације територије; – уочава ефекте центрипеталних и центрифугалних друштвено политичких процеса на територијални итегритет и суверинитет државе; –раздваја фазе у еволуцији политичко-географске карте света од средине XIX века до данас; –анализира везе између природних ресурса, демографских процеса и степена економског развоја на примерима регија уз помоћ географске карте и ИКТ; –доводи у везу регионалне проблеме са типовима	2.ГЕ.3.1.1. 2.ГЕ.3.3.2

			економског развоја на примерима у свету; –објашњава утицај глобалних процеса на очување идентитета на примерима из регија у свету; –користи различите изворе географских информација.	
Регионално-географске теме и глобални процеси	41	Туристичке регије Јужне Европе Велике урбане регије Западне и Средње Европе. Природни ресурси и транзициони процеси у Источној Европи (Руска Федерација и Украјина). Савремена миграциона кретања у европским регијама. Културно-цивилизацијске тековине и трансформација географског простора Југозападне Азије. Специфичности географског развоја Јужне Азије. Демографски и урбано-географски процеси у Источној Азији. Проблеми природних непогода у Југоисточној Азији. Културно-цивилизацијска трансформација Афричког Средоземља.		2.ГЕ.3.3.1 2.ГЕ.3.3.2 2.ГЕ.3.3.3

		Географски проблеми Сахарске и Субсахарске Африке. Културни, економски и политички развој и утицај САД и Канаде на глобалне процесе у свету. Друштвено-географски процеси у Мексику, Карибима и Централној Америци. Регионално-географске специфичности Јужне Америке. Савремени друштвено-географски развој Аустралије. Еколошка угроженост Океаније. Последице климатских промена на Антарктику.		
УКУПНО	74			

I. УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА НАСТАВЕ

ПЛАНИРАЊЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на процес и исходе учења наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању процеса наставе и учења. Полазећи од датих исхода и кључних појмова садржаја, образовних стандарда за крај општег средњег образовања, циљева и исхода образовања и васпитања, кључних компетенција за цело- животно учење, предметних и општих међупредметних компетен-ција, специфичних предметних компетенција, наставник најпре креира свој годишњи (глобални) план рада из кога ће касније ра- звијати своје оперативне планове. Наставник има слободу да сам одреди број часова за дате теме у годишњем плану.

Предметни исходи су дефинисани на нивоу разреда у складу са ревидираном Блумовом таксономијом и највећи број њих је на нивоу примене. Редослед исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета. Од наставника се очекује да операционализује дате исходе у својим оперативним плановима за конкретну тему, тако да тема буде једна заокружена целина која укључује могућа међупредметна повезивања. У фази планирања и писања припреме за час наставник дефинише циљ и исходе часа.

Основна карактеристика наставе и учења географије је исти- цање исхода учења, односно исказа о томе шта ученици знају, ра- зумеју и могу да ураде на крају периода учења, уместо фокуси- рања на оно о чему наставник намерава да подучава. Предвиђени исходи представљају знања, вештине, ставове и вредности које сви ученици треба да развију на крају другог разреда. Наставник у процесу учења код ученика развија истраживачки приступ у проучавању простора, омогућава реализацију истраживања, при- мену географских метода за постизање исхода учења. Многи гео- графски садржаји односе се на просторе који су знатно удаљени од простора локалне средине ученика, тако да применом ИКТ-а се омогућава визуалан доживљај свих делова света.

У оквиру тема дат је предлог географског истраживања, уче- ници се опредељују за једно у складу са својим интересовањима и предзнањем, које реализују у току школске године. Пројектни за-даци се могу реализовати у мањим групама. Наставник на почет-ку школске године упознаје ученике са наставним темама које ће бити реализоване у другом разреду као и са начином рада, одаби-ром теме и критеријумима за вредновање пројектног задатка. Теме истраживања треба да буду у складу са планираним исходима у другом разреду. Неопходно је да ученик врши избор релевантних извора географских знања и информација, анализира их, повезује

у сазнајне целине и користи у решавању постављеног проблемског задатка. Истраживачке активности ученика, наставник, усмерава на друштвеногеографске процесе, њихову анализу и синтезу. При-ликом планирања и реализовања пројектног задатка неопходно је да наставник прати активности ученика помаже, усмерава, бележи ангажовање ученика и код њих развија критички однос према гео- графском простору и процесима који се у њему одвијају. Као при-мер за реализацију пројектног задатка може послужити интернет платформа eTwinning. Ученици обрађују прикупљене информаци-је појединачно или у групи, анализирају их, излажу резултате по-моћу тематских карата, планова, графикона, дијаграма, схема, цр-тежа, фотографија, видео записа и презентација и изводе закључке о процесима и променама у географском простору.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Друштвена географија

У уводном часу ученике треба упознати са предметом проу- чавања, развојем и значајем друштвене географије у разумевању појава и процеса у географском простору. Улога наставника се огледа у правилном усмеравању ученика да применом одговарају- ћих техника спознају примену достигнућа друштвене географије

у свакодневном животу. Препорука је да технике наставника буду усмерене на поучавање и учење путем открића дефинисању и анализи друштвено-географских појава и процеса. Ученике треба усмерити на релевантне географске изворе информација, научи-ти их да класификују, интегришу и примене статистичке податке, а све у циљу долажења до конкретних закључака о географском простору.

За достизање исхода ученике треба упознати са практичном применом географских, тематских, топографских и других кара-та израђених у аналогном и дигиталном облику. Указати на значај картографског садржаја у анализи географских појава, објеката и процеса кроз конкретне примере.

Становништво и демографски процеси

У достизању исхода теме Становништво и демографскипроцеси ученике не треба оптерећивати великом количином фак-тографског материјала, већ користити методе и активности које ће подстицати ученике на развијање способности класификације и систематизације географских информација, појмова и статистич-ких података, као и на уочавање важних и суштинских података и чињеница. Веома је битно користити методе које ће бити усмерене не само на усвајање градива, већ и на обраду и примену демограф-ских података.

За достизање исхода: ученик ће бити у стању да користистатистичке изворе и средства ИКТ-а у анализи демографских диспаритета у свету и одабраним регијама, ученицима треба по-

моћи приликом избора релевантних статистичких извора података. Упутити их на званичне интернет странице светских организација које се баве демографском статистиком. Након тога, акценат треба ставити на правилно тумачење и анализу свих показатеља који су довели до демографских разлика међу континентима и одређеним регијама.

Веома је важна употреба средстава ИКТ-а као и различитих писаних извора што помаже ученицима да формирају слику не само о статистичким демографским показатељима већ и о начину живота, традицији и навикама људи у различитим деловима света. То доприноси и развијању свести о мултикултуралности и толе- ранцији међу појединцима али и припадницима различитих вер- ских, расних и етничких група.

С обзиром да су одређени демографски садржаји обрађени и у основној школи, ученици на почетку обраде ове наставне теме треба да се подсете појединих појмова, а након тога више се бази- рати на обради и анализи свих елемената популационе динамике и фактора који су довели до регионалних разлика услед различитих физичко-географских одлика и степена друштвено- економског ра-звоја.

Акценат треба ставити и на разматрање и анализу различи- тих фаза демографске транзиције које су условљене степеном друштвено-економског развоја. У том смислу посебну пажњу тре- ба посветити достизању исхода који се односи на популациону политику. Анализирати различите типове популационе политике који су у складу са актуелном демографском ситуацијом. Учени- ци треба да анализирају и вреднују постојеће мере популационе политике, али и да сами предлажу поједине мере које би могле да доведу до жељених и планираних резултата. За достизање исхода препорука је да технике наставника буду усмерене на самосталан рад ученика који подразумева истраживачки пројектни задатак. Представљање резултата може бити помоћу немих карата, карто-дијаграма или картограма, помоћу којих се може представити на пример миграциона кретања и промене у демографској структури становништва на одређеном простору.

Предлог пројектног задатка за ученике: израда мултимеди- јалне презентације, паноа или писање семинарског рада на тему демографских одлика појединих држава. Ученици бирају одре- ђене државе и за њих континуирано прикупљају, систематизују

и анализирају демографске чињенице коришћењем релевантних интернет извора. Након тога приступају изради мултимедијалне презентације, паноа или писању семинарског рада. Резултате сво- јих истраживања могу представити приликом обраде ове наставне теме, али и приликом обраде регионално-географских тема и гло- балних процеса.

Рурални и урбани простор

У достизању исхода ове теме ученици би најпре требало да се упознају са историјским развојем насеља и фазама урбанизације (прединдустријска, индустријска и постиндустријска). У објашње-њу процеса урбаног развоја потребно је истаћи значај популацио-ног и економског развоја. Функционална трансформација насеља представља једно од најважнијих обележја њиховог развоја.

У оквиру промена у руралном простору обрадити процесе деаграризације, дерурализације, депопулације, ревитализације села уз коришћење примера из света. Ови процеси су неодвојиви од процеса урбанизације и њихова динамика веома зависи од сте- пена друштвено-економског развоја.

У оквиру наставне теме објаснити и процесе који се односе на урбани простор. Препорука је да се најпре обради просторна структура града (физиономске одлике и зонирање града) као и процеси кроз које се градски простор мења (функционалне проме- не, реурбанизација, сегрегација). Други аспект промена градског простора јесте ширење урбаних простора кроз процесе субурбани-зације, псеудоурбанизације, али и стварања агломерација, конур-бација и мегалополиса.

Процеси у урбаном простору односе се и на утицај града на околни простор као и њихову функционалну повезаност. Препору-чује се да посебан сегмент у обради урбаних простора буде пола-ризација развоја насеља. Ученике је потребно упознати са појмом мрежа насеља, у оквиру кога се могу сагледати процеси равномер-ног и поларизованог развоја.

За остваривање исхода: ученик ће бити у стању да користе- ћи географску карту доводи у везу географски положај насеља са његовим развојем,важно је да зна да одреди географски положајнасеља у односу на физичко-географске и друштвено- географске факторе; разликује и објашњава фазе урбанизације у односу на друштвено-економски развој; разуме процесе дерурализације (де-аграризације и депопулације села) и урбанизације и наводи при-мере.

Како би се остварио исход: ученик ће бити у стању да обја- шњава поларизацијске процесе у развоју насеља и даје примере на локалном и глобалном нивоу,потребно је да разуме повезаност по- пулационог, економског и просторног развоја насеља. Ученик тре-ба да доводи у везу узроке проблема у непланском расту градова и депопулацији и гашењу села.

Предлог пројектног задатка: препоручује се истраживање ра- звоја одабраног градског насеља применом групног облика рада. Ученици истражују: постанак, назив, географски положај, физич- ко-географске и друштвено-економске одлике, морфолошку струк-туру и функције градског насеља.

Привреда и географски простор

За достизање исхода: ученик ће бити у стању да анализираутицај природних и друштвених фактора на развој привреде у целини и појединих привредних делатности, акценат треба стави-ти на проучавање природних услова и ресурса као и друштвених елемената географског простора који чине контекст у којима се ра-звијају пољопривреда, индустрија, саобраћај, трговина и туризам, као и привреда у целини. Овим темама ученици су се бавили и у основној школи па сходно спиралној концепцији програма наста- ве и учења ова њихова већ стечена знања сада се продубљују кроз упознавање са концептима економско-географске валоризације привредних услова и ресурса. Кључно је да ученици разумеју кри- теријуме економско-географске валоризације који нису апстрактни већ су врло индивидуализовани, нпр. оцена вредности рељефа за потребе виноградарства је другачија од оцене вредности рељефа за потребе саобраћаја.

Овај исход се операционализује током наставе кроз проверу остварености следећих исхода код ученика: именује природне и друштвене факторе који утичу на развој привреде у целини и поје-диних привредних делатности; објашњава појединачне и заједнич-ке утицаје природних и друштвених фактора на развој привреде у целини и појединих привредних делатности; врши избор критери-јума и елемената економско-географске валоризације географског простора за потребе развоја појединих привредних делатности; илуструје на конкретним примерима у свету и у нашој земљи ути-цај природних и друштвених фактора развоја привреде у целини и појединих привредних делатности.

Реализација овог исхода има два циља: да ученици разуме-ју физичко-географски и друштвено-географски контекст развоја привреде и појединих њених делатности у свету и одабраним гео- графским регијама и да ученици могу сами да вреднују (микро) простор као стециште услова и ресурса за развој појединих при- вредних делатности (грана).

Исход: ученик ће бити у стању да доводи у везу ниво разви- јености привреде у целини и појединих привредних делатности (пољопривреде, индустрије, саобраћаја, трговине и туризма) са стањем животне средине и социјалним односима у изабраним ре- гијама, се може достићи паралелно са претходним исходом уко-лико се привреда посматра у следећем логичком контексту: гео-графски простор као скуп услова и ресурса за развој привреде и привреда као фактор позитивних и негативних промена у географ-ском простору. Суштина у реализацији овог исхода је да ученици продубе своја знања о специфичним утицајима пољопривреде, ин-дустрије, саобраћаја и других привредних делатности на квалитет ваздуха, воде и земљишта како у нашој земљи, тако и у одабраним регијама (сиромашним, земљама у развоју и развијеним земљама). Ученици треба да увиде да је загађење ваздуха и воде често и гене-ратор политичких и социјалних конфликата, али и да представља подстицај за настанак одрживих друштвених заједница. Пожељно је и да се концепт одрживог развоја обрађује не само као позитив-но конотирана научна концепција, већ да се он и проблематизује у контексту политичких и економских односа у свету (извоз „зеле-них технологија" захваљујући чему богате земље постају још бо-гатије, а сиромашне још сиромашније, утицај човека на климатске промене итд.). Овај исход се операционализује током наставе кроз проверу усвојености следећих исхода код ученика: набраја пози-тивне и негативне ефекте појединачних привредних делатности на стање животне средине; наводи примере за позитивне и нега-тивне ефекте по животну средину у функционисању привредних делатности у државама и регијама различитих степена економске развијености; истражује доступне изворе (статистичке, располо-живу литературу, картографску грађу) у вези са функционисањем привредних делатности у одабраним државама и регијама (утицај на животну средину и социјалне односе).

За достизање исхода: ученик ће бити у стању да издвајаекономско-географске регије света користећи изворе економске статистике и тематске економске карте, кључно је да се ученикупозна са теоријским економско-географским концептима (техно-лошки развој и дифузија иновација, структура светског економског система, центар и периферија у глобалном економском простору) и на основу чега су издвојени, како функционишу и трансформи- шу се економско-географски региони света (високо развијени ре- гиони света: Европска унија, Англоамерика, Јапан; средње разви- јени региони света – економска полупериферија: Источна Европа и Русија, Кина; недовољно развијени региони – земље у развоју; најсиромашнији региони света). Овај исход се операционализу-је током наставе кроз проверу усвојености следећих исхода код ученика: издваја економско-географске регионе на основу разли- читих економских критеријума; објашњава економско-географску регионализацију света у светлу различитих теоријских концепата

(нпр. модел центар – периферија); самостално израђује карте или тумачи специфичности економско-географских региона на основу расположивих статистичких података и тематских економских ка- рата.

Исход: ученик ће бити у стању да критички вреднује ути- цај мултинационалних компанија и међународних организација на развој и функционисање међународне трговине и неравномеран економски развој у свету, је кључан за разумевање економско- гео-графских и политичко-географских диспаритета у савременом свету. Овај исход се операционализује постепено након достиза- ња следећих исхода код ученика: дефинише међународну трго- вину, мултинационалне компаније, економске интеграције; врши поређења различитих интеграција према степену економске и по- литичке интегрисаности, величини (броју држава и становника)и економском значају у свету; анализира мање студије случаја из области међународне трговине, функционисања мултинационал- них компанија и економских интеграција.

Препоручује се, да се приликом реализације наставног садр-жаја из области, Привреда и географски простор, исходи реализу-ју кроз подстицање следећих активности ученика: анализе студије случаја; прикупљање и критичка анализа различитих релевантних информација доступних на интернету; реализација микро-истра- живања; тумачење постојећих и самостална израда тематских економских карата; посете научним институцијама и привредним субјектима у локалној средини; студијска путовања.

Предлог пројектног задатка: на е-Твининг платформи учени- ци се повезују са ученицима из других школа у Европи и израђу- ју упоредну студију у области одрживог развоја (нпр. управљање отпадом). Ученици треба да уоче сличности и разлике у пракси (не)одрживог управљања отпадом и да одговоре на питања који су кључни предуслови и сметње за успостављање оваквог система на локалном нивоу.

Политичко-географски процеси

У достизању исхода ове теме ученици треба да се упознају са основним појмом и елементима (граница, облик, површина) територије као и са њеним политичким статусом (суверене држа- ве, зависне територије). Важно је указати на појам територијал- ности који подразумева организован утицај,деловање и контро- лу појединца или групе над људима и природним и друштвеним процесима на одређеном простору. Крајњи домет њиховог делова-ња означава појава граница, било да су оне државне или админи-стративне. Даља анализа би требала да иде у правцу утврђивања структуре територије, што би подразумевало сагледавање физич-ко-географских и друштвено-географских карактеристика унутар ње и из којих произилазе њени квалитети. У оквиру своје терито-рије, а у циљу ефикасног спровођења политике, држава спрово-ди административно- територијалну организацију простора кроз хијерархијски постављене нивое. Ученицима треба указати да су површина и хијерархијски ниво у оквиру територијалне органи-зације под утицајем друштвено- политичких процеса променљиви током времена.

Ученике упознати са узроцима и последицама територијал- них спорова и конфликата (сепаратизам, иредентизам, региона- лизам, аутономаштво). Приликом одвијања ових процеса треба указати на могућу појаву одређених модела етничке политике као што су асимилација, етничко померање, етничко пресељење и етничко чишћење. Како би се остварио принцип очигледности и знања која се стичу учинила трајним, ученици треба да користе зидне географске карте, географске атласе и геопортале.

Приликом анализирања садржаја савремене политичко- географске карте све-та неопходно је да их ученици доводе у везу са глобалним дру-штвено-историјским процесима. Те ефекте у погледу трансформа-ције простора препознајемо кроз стварање и нестајање суверених територија (држава). Промене

држава на политичкој карти света треба посматрати у временском оквиру од Берлинског конгреса. Достизање исхода ове наставне теме могуће је и кроз реализацију пројектне наставе.

Регионално-географске теме и глобални процеси

У достизању исхода теме Регионално-географске теме иглобални процеси ученици треба да се упознају са специфичнимдруштвено-географским процесима који утичу на трансформацију појединих географских регија у свету. Кроз тему важно је нагла-сити да се географске регије временом развијају и мењају своје функције. Важно је искористити могућности које ова тема пружа у подстицању ученичке радозналости, јер регионално-географске теме оплемењују фонд знања ученика. Избегавати понављање гео- графских садржаја у конкретним регијама, које су већ обрађене у оквиру претходних тема.

Европске регије упознати кроз садржаје: туристичке реги-је Јужне Европе, велике урбане регије Западне и Средње Европе, природни ресурси и транзициони процеси у Источној Европи и са-времена миграциона кретања у европским регијама.

Туристичке регије Јужне Европе приказати кроз везу природ-них потенцијала (средоземна клима, топло море), културно-циви-лизацијског развоја (споменици и грађевине из различитих епоха људске историје) и туризма, на примерима Италије, Грчке, Шпа-није и Португалије. Пожељно је избегавати фрагментарно учење историјских чињеница, већ их треба повезати са утицајем на ту-ризам.

Велике урбане регије Западне и Средње Европе објаснити кроз утицај друштвено-економског развоја (индустријске рево- луције, миграције село-град, урбана експлозија, пораст БДП) на трансформацију урбане средине (на пример, Лондонски басен, Париски басен, Рурски басен, Сарски басен, Ранштад, Шлески ба-сен). Ученици не треба да памте економске податке везане за де- мографски раст градова и вредности БДП по становнику, већ они треба да разумеју односе величина.

Природне ресурсе (земљиште, руде, енергенти) и транзицио- не процесе у Источној Европи довести у везу са политичким поло-жајем и савременим друштвено-географским развојем, на примеру Руске Федерације и Украјине.

Савремена миграциона кретања у европским регијама об- радити кроз утицај различитих типова миграција (унутрашње, спољашње, интраконтиненталне, интерконтиненталне, присилне, стихијске) на друштвено-географске процесе, укључујући попула- ционо динамику (настајање и издвајање густо и слабо насељених простора), као и односе и везе са привредним развојем (миграције према најразвијенијим регијама) и етнолингвистичким обележји- ма (на пример, Арапи у Француској, Турци у Немачкој, Индијци и Пакистанци у Уједињеном Краљевству). У циљу подстицања толе-ранције код ученика, указати на постајање различитих социјалних, етничких и културних група у Европи.

Азијске регије анализирати кроз следеће наставне садржаје: културно-цивилизацијске тековине и трансформација географског простора Југозападне Азије, специфичности географског развоја Јужне Азије, демографски и урбано-географски процеси у Источ- ној Азији и проблеми природних непогода у Југоисточној Азији.

У оквиру културно-цивилизацијских тековина и трансфор- мације географског простора Југозападне Азије објаснити како се регија хронолошки трансформисала од првих цивилизација (Су- мер, Персија, Османско царство), преко настанка великих моноте- истичких религија (јудаизам, хришћанство,

ислам) до савременог друштвено-економског развоја заснованог на експлоатацији енер- гената. Указати како различите историјске околности (на пример, цена нафте и природног гаса на светском тржишту) и економска развијеност утичу на динамичне промене у географском простору (изградња савремених урбаних целина у УАЕ, Катару, Кувајту на једној страни и политички сукоби у Ираку и Сирији око енергена- та на другој).

У оквиру специфичности географског развоја Јужне Азије објаснити регионалне контрасте кроз утицаје природних услова (утицај зимског и летњег монсуна), цивилизацијског развоја (стара краљевства), колонијалног и неоколонијалног периода (енглески, португалски, француски и други поседи) на савремене друштве-но- географске процесе (колевка хиндуизма, будизма, џаинизма, демографска експлозија, зависност традиционалне пољопривреде од монсуна, развој великих урбаних регија и псеудоурбанизација). Посебну пажњу треба посветити адекватној употреби дигиталних аудио-визуелних материјала у оквиру приказа културолошких осо- бености и демографских садржаја везаних за Јужну Азију (употре-ба интернета у анализи демографске статистике).

Демографске и урбано-географске процесе у Источној Ази-ји објаснити на примерима Кине и Јапана, и довести је у везу са наглим економским развојем (водеће светске економије, пораст БДП становништва) и урбанизацијом (стварање Токаида и великих агломерација у Кини). Ученике је неопходно упутити на различите географске и мултимедијалне изворе везане за Источну Азију (на пример, https://unstats.un.org, https://www.nationalgeographic.com), који им могу помоћи у разумевању пораста броја градског станов-ништва, трансформације градова у Источној Азији.

Југоисточну Азију анализирати на примеру природних непо- года као фактора трансформације простора (Малајски архипелаг). Податке о просторној и временској дистрибуцији непогода прику- пити са специјализованих геопортала.

Афричке регије упознати кроз наставне садржаје везане за културно-цивилизацијску трансформацију Афричког Средоземља и географске проблеме Сахарске и Субсахарске Африке.

У оквиру културно-цивилизацијске трансформације Африч- ког Средоземља анализирати како се регија трансформисала од првих цивилизација (Стари Египат, Римски период владавине Северном Африком, долазак Арапа и др.) до савременог друштве- но-економског развоја (на пример, туризам у Тунису, Мароку и Египту) заснованог на културним туристичким вредностима (спо- меници културе из различитих епоха), природним потенцијалима (топло море, средоземна клима), експлоатацији руда и енергената. Географске проблеме Сахарске и Субсахарске Африке обја- снити кроз технолошку неразвијеност, презадуженост, неухра- њеност и болести становништва, деградацију животне средине, десертификацију, дефорестацију, прекомерно трошење природ- них ресурса, неразвијену и неадекватну инфраструктуру, незапо- сленост и недостатак институционалних капацитета. У обради садржаја објаснити и стихијске процесе урбанизације Субсахар- ске Африке и последични велики јаз који постоји између развоја милионских градова са једне стране и бројних сеоских насеља са друге.

Северну Америку упознати кроз наставне садржаје: култур- ни, економски и политички развој и утицај САД и Канаде на гло- балне процесе у свету и друштвено-географске процесе у Мекси- ку, Карибима и Централној Америци.

Културни, економски и политички развој и утицај САД и Ка-наде на глобалне процесе у свету објаснити кроз динамичан дру-штвено-географски развој који се одвијао паралелно са ширењем њиховог културног, политичког и економског утицаја на друге делове света (технолошке иновације, вестернизација).

Уколико постоје техничке могућности, ученици могу припремити презен-тације, чиме се оспособљавају да кроз визуелизацију садржаја са-мостално анализирају и доносе закључке о улози САД и Канаде у глобалним процесима.

У оквиру друштвено-географских процеса у Мексику, Ка- рибима и Централној Америци анализирати узроке и последице честих политичких нестабилности (смене демократских и војних режима), сиромаштва, миграција становништва и утицаја туризма на географске промене. Оспособити ученике да израђују темат- ске карте о Мексику, Карибима и Централној Америци користећи неме карте.

Приликом обраде Јужне Америке анализирати регионално-- географске специфичности. Објаснити несклад између природ-них ресурса и степена економског развоја (на пример, Венецуела, Аргентина и Бразил). Указати на узроке и последице дефорестаци-је на примеру Амазоније (неконтролисана сеча амазонских селва-са) и довести у везу демографске процесе са псеудоурбанизацијом (фавеле у Бразилу), сиромаштвом и повећаним степеном крими-нала. Објаснити да се привреда већине држава Јужне Америке за-снива на експлоатацији сировина (руда и енергената), плантажној пољопривреди и прехрамбеној индустрији. Указати на велике ет- ничке и расне разноликости коју чине староседелачко индијанско становништво, потомци европских досељеника, потомци африч- ких робова и њихове расне мешавине. У школама које су технич- ки опремљене, ученици треба на часовима да користе релевантне статистичке изворе о економским параметрима везаним за држа- ве Јужне Америке, да их тумаче и сами или уз помоћ наставника представљају графиконима и тематским картама.

Наставни садржаји који се односе на Аустралију и Океанију су савремени друштвено-географски развој Аустралије и еколо- шка угроженост Океаније.

У оквиру савременог друштвено-географског развоја Аустра- лије повезати географски положај, велико природно богатство у рудама и енергентима и колонијални период са савременим дру- штвено-географским развојем (висок БДП, развој градова). Ука-зати и на факторе географске изолованости аустралијског кон-тинента у односу на остале континенте као и последице које се огледају у специфичним биогеографским и друштвеним одликама.

У оквиру становништва објаснити разлике у начину живота изме- ђу домицилног становништва (Аборицини, Маори) и придошлог европског и азијског становништва. Извршити периодизацију ет- нодемографског развоја на претколонијални, колонијални и пост- колонијални период.

Еколошку угроженост Океаније објаснити кроз утицаје кли- матских промена на еколошке процесе (урагани, издизања нивоа Светског мора и нестајање појединих атола у Тихом океану), као и неодговорно понашање човека у географској средини (острво пластике). Употреба средстава ИКТ у настави (програми за израду квизова за утврђивање градива) додатно ће допринети учвршћи- вању трајности ученичких знања везаних за еколошку угроженост океанских острва.

У оквиру наставног садржаја о Антарктику указати на по- следице климатских промена узрокованих људском активношћу. Достизање исхода је могуће кроз практичне активности, у оквиру самосталних или групних задатака, тако да ученици сами проуче и представе на часовима утицаје људских активности на климат- ске промене. То ће код ученика да развије свест о улози човека у простору.

Предлог пројектног задатка за ученике: Упоредна анализа де-мографских процеса одабраних регија (на пример, Јужна Европа и Јужна Азија). Ученици упоређују наведене процесе, тематски их приказују и указују на трансформацију географског простора. Ученици заједно са наставником пролазе кроз све

фазе рада на пројектном задатку. Као резултат пројектног задатка ученици раде упоредно пројекцију демографског развоја Јужне Европе и Јужне Азије. Резултате истраживања могу представити коришћењем ра-зличитих ИКТ алата.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Оцењивање је саставни део процеса наставе и учења којим се обезбеђује стално праћење и процењивање резултата постиг-нућа ученика, а у складу са Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању. Праћење и вредновање ученика започиње иницијалном проценом нивоа знања на коме се ученик налази. Свака активност на часу служи за континуирану процену напредовања ученика. Неопходно је ученике стално оспособљава-ти за процену сопственог напретка у остваривању исхода предмета.

Како ниједан од познатих начина вредновања није савршен, потребно је комбиновати различите начине оцењивања. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резул-тат и учење. Ако наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да пре-дузму да би свој рад унапредили. Оцењивање на тај начин постаје мотивациони фактор за ученике. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

Неопходно је да на почетку школске године наставници гео- графије поштујући временску динамику процењују постигнућа ученика кроз адекватну заступљеност сумативног и формативног оцењивања. Будући да се у новим програмима наставе и учења инсистира на функционалним знањима, развоју међупредметних компетенција и пројектној настави, важно је да наставници добро осмисле и са ученицима договоре како ће се обављати форматив-но оцењивање. У том смислу препоручује се наставницима да на нивоу стручних већа договоре критеријуме и елементе форматив-ног оцењивања (активност на часу, допринос групном раду, израда домаћих задатака, кратки тестови, познавање географске карте...).

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања, праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано спро- води евалуацију и самоевалуацију процеса наставе и учења.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРИНЦИПА, ЦИЉЕВА И ИСХОДА ОБРАЗОВАЊА И СТАНДАРДА ОБРАЗОВНИХ ПОСТИГНУЋА

Кроз наставни садржај Географије реализују се и општи принципи образовања и васпитања.

Наставни предмет Географије омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, инструментално учење, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, различиих софтвера, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација у настави општеобразовних предмета ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области општеобразовних предмета. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну

наставу, допунску или додатну наставу, ванаставне активности као и учешће у различитим активностиваа током живота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем омогућава хоризонталну и вертикалну проходност, којом се осигурава могућност да ученици током образовања промене врсту образовања (хоризонтална проходност) и могућност даљег образовања и стицања вишег нивоа образовања (вертикална проходност);

У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:

-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;

-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;

-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.

Кроз наставу Географије реализоваће се и циљеви образовања и васпитања.

- Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику, учење учења, дигиталне компетенције,..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања, потребама тржишта рада. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик ће умети да пронађе и асимилује нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.

Примењујући индивидуалани рад или групне активности код ученика ће доћи до поспешења развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;

Кроз наставу Географије остариће се и исходи образовања и васпитања.

Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз усмено изаражавање, писмене задатке, домаће задатке, пројектну наставу, практичну наставу, вежбе где ће ученици показати да ли примењују нова сазнања. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз писану форму, изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се даје задатак у оквиру кога ће да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације; Од ученика се очекује да се у ситуацијама када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и

аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других;ученику помоћи да зна како да учи, како да користи уџбеник и другу, доступну литературу, како да разликује и повезује целине.

У решавању задатака, ученик треба да зна да примени математичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који им се свакодневно јављају.

Ученик треба да води рачуна о себи и другима у изазовима дигиталне технологије. Треба да зна шта је дозвољено, а шта не. Да зна како да се понаша у дигиталној комуникацији са другима.

Кроз наставу Географије реализоваће се и стандарди образовања и васпитања.

Стандарди квалитета рада установе реализоваће се кроз Правилник о стандардима квалитета рада установе и редовно самовредновање и вредновање рада наставника.

Стандарди квалитета уџбеника остариће се кроз показатеље који су наведени у табели, као и Правилника о избору уџбеника;

Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз стручно усавршавање и похађањем семинара из области:;

- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;

- Поучавање и учење-К2;

- Подршку развоју личности ученика-К3;

- Комуникацију и сарадњу-К4.

Улога наставника вишеструка, јер треба да:

- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;

- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима. Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

Међупредметне компетенције

1. Компетенција за целоживотно учење
2. Комуникација
3. Рад са подацима и информацијама
4. Дигитална компетенција
5. Решавање проблема
6. Сарадња
7. Одговоран однос према здрављу
8. Одговоран однос према околини
9. Естетичка компетенција
10. Предузимљивост и оријентација ка предузетништву
11. Одговорно учешће у демократском друштву

Биологија

Разред: **други**

Смер-**друштвено језички**

Недељни фонд часова: **2**

Циљ учења *биологије* је да ученик развије биолошку, општу научну и језичку писменост, способности, вештине и ставове корисне у свакодневном животу, д развије мотивацију за учење и интересовања за биологију као науку, уз римену концепта одрживог развоја, етичности и права будућих генерација на оч вану животну сред ну.

Годишњи фонд часова: **74**

Област/Тема	Број часова	Садржај	Исходи	Стандарди
Основи генетике	**15часова**	Теорија мешаног наслеђивања. Особина и варијанта особине. Наследни фактор и ген. Теорија партикуларног наслеђивања. Алел. Генотип. Фенотип – генетички узроци варијабилности особина. Сродински узроци варијабилности особина. Квалитативне и квантитативне особине. Комплексне особине и фенотипска пластичност. Хромозомска теорија наслеђивања и хромозомске мутације.	– повеже Менделове законе наслеђивања са карактеристикама мејотичке поделе хромозома, посебно на примерима генетике човека; – разликује генетичку и фенотипску варијабилност; – графички прикаже и анализира одабране примере фенотипске варијабилности; – прикупи, прикаже и тумачи податке добијенеистраживањем; – изнесе и вреднује аргументе на основу доказа; – сарађује у тиму, поштујући разлике у мишљењу и интересима, дајући лични допринос постизању договора и афирмишући толеранцију и равноправност у дијалогу; – критички процени сопствени рад и рад сарадника у групи	2.БИ.1.3.3., 2.БИ.2.3.3.

Увод у еволуциону биологију	**17 часова**	Променљивост врста. Ламаркова теорија еволуције Дарвинова теорија еволуције. Харди – Вајнбергова равнотежа. Популација. Генски фонд. Генетичка структура популације. Еволуциони механизами (фактори еволуције). Неслучајно укрштање и учесталост генотипова. Адаптација. Специјација. Биолошки концепт врсте. Вештачка селекција	– идентификује начин на који основни еволуциони механизми утичу на генетичку структуру популације; –идентификује след догађаја током процеса адаптација на одабраним примерима; – повеже деловање природне селекције са настанком нових врста; – сарађује у тиму, поштујући разлике у мишљењу и интересима, дајући лични допринос постизању договора и афирмишући толеранцију и равноправност у дијалогу; – критички процени сопствени рад и рад сарадника у групи	2.БИ.1.3.4., 2.БИ.2.3.4.

Грађа, функција и разноврсност организама	**42 часва**	Еколошки фактори као селекциони агенси адаптација и настанка разноврсности организама. Еволуциона новина. Царство биљака. Порекло биљака од зелених алги. Трендови у еволуцији животних циклуса биљака. Царство животиња. Порекло животиња од колонијалних протиста. Трендови у еволуцији животиња. Коеволуција цветница са инсектима, птицама и сисарима. Појава адаптација које су омогућиле адаптивну радијацију у	конструише дрво живота у оквиру царства биљака на основу кључних филогенетских разлика у грађи, функцији и животним циклусима; – конструише дрво живота у оквиру царства животиња на основу кључних филогенетских разлика у грађи, функцији и развићу; – доведе у везу кључне филогенетске промене (промене грађе и функције) живих бића са еколошким факторима(утицај на преживљавање, размножавање и распоростирањење); – идентификује улогу организама у процесу преноса енергије и супстанце у екосистему; – повеже сопствене обрасце понашања са	2.БИ.1.1.2. 2.БИ.2.1.2. 2.БИ.3.1.2. 2.БИ.3.1.3. 2.БИ.1.1.4. 2.БИ.2.1.4.

		копненој средини. Царство гљива. Хетеротрофија код гљива – сапротрофија, паразитизам, мутуализам. Кружење материје у екосистемима.	одрживим коришћењуем природних ресурса и могућом улогом у нарушавању биодиверзитета; – сарађује у тиму, поштујући разлике у мишљењу и интересима, дајући лични допринос постизању договора и афирмишући толеранцију и равноправност у дијалогу; – критички процени сопствени рад и рад сарадника у групи	
укупно	**74 часа**			

I **Планирање наставе и учења**

Полазећи од исхода и кључних појмова садржаја, наставник најпре креира свој годишњи-глобални план рада из кога ће касни- је развијати своје оперативне планове. Потребно је да наставник за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани исход, дефинише исходе специфичне за наставну јединицу. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различи- тих активности. У фази планирања наставе и учења веома је ва- жно имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одре- ђује садржаје предмета. Зато је потребно садржајима у уџбенику приступити селективно, водећи се предвиђеним исходима које треба достићи. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања. Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално и у сарадњи са колегама због оства- ривања предметних и међупредметних компетенција код ученика

II **Остваривање наставе и учења**

У остваривању наставе потребно је подстицати радозналост, аргументовање, креативност, рефлексивност, истрајност, одговор- ност, аутономно мишљење, сарадњу, једнакост међу половима. Препоручује се максимално коришћење ИКТ решења јер се могу превазићи материјална, просторна и друга ограничења (платформе за групни рад нпр. Pbworks, платформа Moodle, сарадња у „обла- ку" као Гугл, Офис 365...; за јавне презентације могу се користити веб решења нпр. креирање сајтова, блогова – Weebly, Wordpress...; рачунарске симулације као нпр. https://phet.colorado.edu/sr/ и апли- кације за андроид уређаје; домаћи и међународни сајтови и порта- ли, нпр. www.cpn.rs, www.scientix.eu, www.go-lab-project.eu, www. scienceinschool.org, www.science-on-stage.eu и други).

Основи генетике

Као увод у тему и активности за достизање исхода: ученик ће бити у стању да *повеже Менделове законе наслеђивања са карак- теристикама мејотичке поделе хромозома, посебно на примерима генетике човека,* потребно је почети са историјом идеје о насле- ђивању особина са освртом на теорију мешаног наслеђивања, са акцентом на Менделова истраживања и законитости која су озна- чила почетак класичне генетике. Свакако треба споменути и ка- снија значајна открића везана за ову област као откриће хромозома и секундарне струкутуре ДНК.

У обради треба повезати знања о ћелијским деобама и Менде- лова правила у погледу поделе хромозома у мејози и њиховим ком- биновањем. Потребно је обновити појмове: хомологи хромозоми, биолошки важни макромолекули и мутације. Поред генских, треба обрадити и о хромозомске мутације на нивоу феномена (на примери- ма објаснити промене у структури и броју аутозома и броју полних хромозома, без улажења у детаље). Потребно је увести нове појмове као: алел, генотип, фенотип генски локус, хомозигот, хетерозигот, ка- риотип, кариограм, геном, структурни и регулаторни гени у геному еукариота (споменути их само информативно због схватања ћелиј- ске диференцијације), генетичко инжењерство, клонирање. У обради интеракције алела, поред доминантно рецесивне треба говорити и о непотпуној доминанси и кодоминанси на примерима.
На часовима вежби се могу радити задаци примене Мендело- вих правила у наслеђивању особина пре свега код људи, израдом генетичких дијаграма или родослова:
одређивање могућих генотипова особа у оквиру стабла, ако су познати фенотипови неких чланова,

предвиђање пропорције генотипова/ фенотипова или мо- гућност њихове појаве у потомству, а игром са куглицама различи читих боја које извлаче из две посуде, може се потврдити пропорција добијених генотипова у потомству, предвиђену употребом гене- тичког дијаграма,
анализа присуства доминантних и рецесивних особина (фе- нотипова) код сваког ученика у одељењу кроз индивидуалан рад, одређивање могућих генотипова и анализа на нивоу одељења (Који преовлађују? Зашто?). У овој активности је важно анализирати уче- сталост и образац наслеђивања облика скалпа обзиром да је рецесив- на варијанта (раван скалп) чешћа. Тако ће се појаснити да су доми- нантност и рецесивност појмови везани за интеракције између алела у генотипу, а не за учесталост варијанте особине у популацији.
организовање дебате о етичким дилемама генетичког инже- њерства и клонирања, за коју се ученици унапред припремају,
истраживање најчешћих наследних болести човека, са ме- ханизмима њиховог наслеђивања, путем интернета.
У активностима на достизању исхода ученик ће бити у стању да *разликује генетичку и фенотипску варијабилност*, треба стави- ти акценат на изворе генетичке варијабилности, мутације и реком- бинације. Важно је истаћи значај постојања генетичке варијабил- ности у контексту еволуције.
Путем интернета могу се истражити најчешћи синдроми код човека који су последица промене у броју или структури хромозо- ма (клиничка слика, учесталост, пренатална дијагностика).
Што се тиче фенотипске варијабилности, треба истаћи утицај средине на развиће особина. Треба увести појам фенотипске пла- стичности, као опште својство фенотипа, као могућност да један генотип може у различитим условима средине да оствари више фенотипова, са примерима (хетерофилија, телесна висина...).

У активности на достизању исхода ученик ће бити у стању да *графички прикаже и анализира одабране примере фенотипске варијабилности* треба увести појмове квалитативих и квантита- тивних особина, као начине дистрибуције особина у популацији. Треба их илустровати примерима:

израда и спровођење анкете у вези са присуством неке ква- литативне особине код свих ученика у одељењу (кружно/уздужно савијање језика, укрштање шака, облик скалпа...),
мерење дужине нпр. средњег прста или телесне висине свих ученика, формирање неколико категорија дужине и евиден- тирање броја ученика у оквиру сваке категорије; израчунавање средње вредности и графичко приказивање расподеле вредности у одељењу; омогућавање ученицима да уоче да квалитативне особи- не имају дискретну, а квантитативне континуирану дистрибуцију,
графичко приказавање оба истраживања са закључцима у вези варирања ових особина.
Све наведене активности ученика доприносе и достизању исхода: Ученик ће бити у стању да прикупи, прикаже и тумачи податке добијене истраживањем; изнесе и вреднује аргументе на основу доказа; сарађује у тиму, поштујући разлике у мишљењу и интересима, дајући лични допринос постизању договора и афир- мишући толеранцију и равноправност у дијалогу и критички про- цени сопствени рад и рад сарадника у групи.

Увод у еволуциону биологију

Као увод у тему предлаже се увођење ученика у еволуциону теорију на начин који прати историјски развој сазнања, јер омогу- ћава ученицима да увиде да различите научне теорије (на пример, Ламаркова и Дарвинова) објашњавају исте појаве на различите на- чине. Такође, овакав приступ омогућава да ученици схвате да је Дарвинова теорија еволуције прихваћена у научној заједници уз много отпора. Прихваћена је после подробног преиспитивања и после много времена, тек после синтезе са Менделовом теоријом, доприноса Хардија и Вајнберга и, коначно, савремених генетич- ких и других открића. Прихваћена је због тога што је савремена наука најбоље објаснила чињенице и податке до којих је дошао Дарвин и то после 100 и више година од њиховог објављивања у „Постанку врста”.
Активности у достизању исхода: ученик ће бити у стању да *изнесе и вреднује аргументе на основу доказа* су повезане са кључним појмовима: Променљивост врста, Ламаркова теорија еволуције, Дарвинова теорија еволуције. Препорука је да обрада градива започне кратким упознавањем ученика са историјом идеја о непроменљивости, односно, променљивости врста, закључно са објашњењем хипотеза изнетим у Ламарковој и Дарвиновој теорији као комплетним теоријама еволуције насталим у доба савремене науке. Дарвинову теорију је важно предочити као 5 независних хи- потеза изложених у „Постанку врста” (1859): Хипотеза о еволуци- ји, Хипотеза о заједничком пореклу (претку) свих врста, Хипотеза о природној селекцији као главном механизму еволуције, Хипоте- за о популационој специјацији и Хипотеза о постепености проме- на (градуализму).

На часу са половином одељења (вежбе) ученици, на припре- мљеном обрасцу (табели), могу да наведу Ламаркове и Дарвинове хипотезе о: променљивости врста, иницијатору промена особина, механизму промена особина, начину настанка врста, изумира- њу врста и међусобној повезаности врста. Затим, кроз дискусију/ дебату, на основу онога што већ знају о врстама, ученици треба самостално да вреднују Ламаркове и Дарвинове одговоре на пи- тања: Да ли су врсте изумирале у историји света? Да ли су врсте међусобно повезане? Да ли се свака врста неминовно усложњава и расте? и тд.
Активности у достизању исхода: ученик ће бити у стању да *идентификује начин на који основни еволуциони механизми утичу на генетичку структуру популације* повезане су са кључним појмо- вима: Харди − Вајнбергова равнотежа, Популација, Генски фонд, Генетичка структура популације и Неслучајно укрштање и учеста- лост генотипова. Важно је да наставник ученицима предочи савре- мену теорију еволуције као синтезу Дарвинове теорије еволуције путем природне селекције са Менделовом теоријом партикуларног наслеђивања, у којој су велику улогу одиграли Харди и Вајнберг. Односно, да се Харди – Вајнбергов принцип објасни као одговор на тврдњу Дарвинових савременика да је еволуција путем природ- не селекције немогућа због предвиђања (тада прихваћене) теорије мешаног наслеђивања, по којој се наследна варијабилност особина (предуслов за дејство природне селекције на еволуцију) брзо губи у популацијама у којима је присутна. Харди-Вајнбергов принцип смештен у историјски контекст треба да омогући ученицима да ра- зумеју зашто савремена

теорија еволуције третира популације као генске фондове и еволуцију као промену генетичке структуре по- пулације, услед дејства различитих еволуционих механизама.

Међу еволуционим механизмима важно је поменути неслу- чајно укрштање, иако оно не мења учесталости алела, због дејства које има на учесталост генотипова. Тако би ученицима било ка- сније јасно зашто код већине врста (биљака и животиња) чешће запажамо страноопло дњу, односно, дејство селекције против са- мооплодње и укрштања у сродству.

На вежбама наставник треба да омогући ученицима да разу- меју како различити начини нарушавања предуслова за оствари- вање Харди-Вајнбергове равнотеже генеришу различите еволуци- оне механизме (факторе еволуције), као и да различити фактори еволуције мењају генетичку структуру популације на различите начине. Прикладна табела (образац, игра) треба да има за циљ да ученици сваки еволуциони механизам (природна селекција, сек- суална селекција, генетички дрифт, проток гена, мутације, неслу- чајно укрштање) повежу са начином на који нарушава предуслове Харди-Вајнбергове равнотеже и начином на који мења генетичку структуру популације (на пример, генетички дрифт – узрок: роди- тељски гамети нису репрезентативни узорак генетичке структуре популације у датом тренутку – последица: учесталости алела се кроз генерације мењају насумично).

Активности у достизању исхода: ученик ће бити у стању да *идентификује след догађаја током процеса адаптација на ода- браним примерима* су повезане са кључним појмом Адаптација. Наставник треба да осмисли активности које ученицима олакша- вају разумевање процеса адаптације као еволуцију под дејством природне селекције у датим срединским околностима. Ученици треба да уоче уоче да је след догађаја у адаптивној еволуцији сле- дећи: промена средине иницира промену учесталости постојећи варијанти особина, што, ако се варијанте наслеђују, доводи до ево- луције (мењања популације). Такође, важно је појаснити да је тер- мин адаптација резервисан само за оне особине врста које облику- је природна селекција тако што повећава њихову учесталост због позитивног ефекта који имају на преживљавање/репродукцију у датим околностима. Односно, да еволуцију многих, селективно неутралних особина, воде други еволуциони механизми (на при- мер, облик скалпа еволуира путем генетичког дрифта).

Један од најпознатијих добро документованих примера ево- луције путем природне селекције је „индустријски меланизам”, промена боје лептира *Biston betularia* у Енглеској од краја 19. века до данас, из светле у тамну па опет у светлу. Ова појава се може симулирати игром. Ученици треба да припреме два велика хамера, један шарени један бели, и педесетак или више шарених и белих кругова (или лептира) на картонској подлози. Игра би на часу за- почињала разбацивањем једнаког броја белих и шарених кругова по једном од хамера. Задатак сваког играча (предатора) би био да за 5 секунди ухвати што више кругова. После сваког изловљавања, на хамер треба додати неки број кругова у боји која је боље „пре- живљавала” (симулација „круга” репродукције) и, на крају, диску- товати промену која се уочава. Исто треба да се понови и са дру- гим хамером (са другом групом ученика); треба да се укључи што више играча на сваком од хамера, док се скоро потпуно не „истре- бе” шарени кругови на белом и бели кругови на шареном хамеру. Оваква, или слична, игра би помогла ученицима да разумеју и да су адаптације условљене контекстом, односно, да иста варијанта особине може да буде адаптација у једној и штетна особина (мала- даптација) у другој средини.

Активности у достизању исхода: ученик ће бити у стању да *повеже деловање природне селекције са настанком нових врста* повезано је са кључним појмовима: Специјација, Биолошки кон- цепт врсте и Вештачка селекција. Специјацију треба представити ученицима као трајну поделу делова истог генског фонда (попу- лације) услед процеса адаптације на различите еколошке нише (станишта) и као кључни догађај у настанку биодиверзитета. При томе је важно објаснити улоге селекције наследне варијабилности у различитим еколошким нишама и прекида или смањења протока гена у еволуцији пре и постзиготних механизама изолације. Ова- кав приступ може да омогући ученицима да разумеју зашто биоло- шки концепт дефинише врсту као изолован генски фонд.

У сарадњи са колегама других стручних већа (наставницима географије, ликовне уметности) треба осмислити начин да се по- вежу догађаји у историји живота са догађајима у историји Плане- те, путем нпр. израде паноа, постера или табеле. Самосталан рад ученика коришћењем ИКТ на прикупљању фотографија фосила, организовању паноа и презентацији урађеног на часовима са по- ловином одељења, допринео би развоју и многих међупредмет- них компетенција (целоживотно учење, дигитална компетенција, сарадња, рад са подацима и информацијама, комуникација). Осим фосилних налаза, који документују нестанак врста и прелазне облике у настанку постојећих, важно је да наставник нађе начин да, у контекст доказа еволуције, смести и еволуцију отпорности бактерија на антибиотике, инсеката и биљака на пестициде и ве- штачку селекцију (паса, говеда, кокошака...).

Све наведене активности ученика доприносе и достизању ис- хода: Ученик ће бити у стању да *прикупи, прикаже и тумачи по- датке добијене истраживањем; сарађује у тиму, поштујући ра- злике у мишљењу и интересима, дајући лични допринос постизању договора и афирмишући толеранцију и равноправност у дијалогу* и *критички процени сопствени рад и рад сарадника у групи.*

Грађа, функција и разноврсност организама

Као увод у тему предлаже се упућивање ученика на основне морфо-физиолошке карактеристике којима се дефинише положај главних група организама на дрвету живота. Потребно је ослонити се на предзнање о разноврсности живих бића, значају успостављa- ња критеријума класификације, хијерархијској категоризацији жи- вог света и употреби бинарне номенклатуре.

Треба користити одлике које најочигледније демонстрирају главна обележја на основу којих одређена група показује слично- сти са другим групама (што указује на сродничке односе), односно одлике које је издвајају у односу на друге групе на дрвету живота. На вежбама ученици треба да примене принципе класификације на методски одабраним представницима, на основу задатих фи- логенетских критеријума. На неколико одабраних примера треба показати критеријуме на основу којих нека група организама зау- зима одређено место на дрвету живота, а затим задати ученицима да одреде положај одређеног таксона на дрвету живота, на новим (непознатим) примерима. Нагласак треба да буде на уочавању хи- јерархијске организације и принципа класификације, а не на фак- тографском набрајању одређених таксона и систематских катего- рија (не треба нужно инсистирати на употреби свих систематских категорија). Могу бити коришћена и латинска имена, уз навођење домаћих имена таксона (уколико постоје валидни називи на срп- ском језику).

Активности за достизање исхода: ученик ће бити у стању да *конструише дрво живота у оквиру царства биљака на осно- ву кључних филогенетских разлика у грађи, функцији и развићу* би требало започети анализом особености грађе, главних физиоло- шких процеса и животних циклуса основних група биљака (уз ко- ришћење слика, постера, филмова, свежих препарата, хербарских збирки, посета ботаничкој башти, тематским изложбама и др.). Потребно је ослонити се на предзнање ученика о основним карак- теристикама биљака и њиховим прилагођеностима на копнени на- чин живота (појаву апикалних меристема, проводног и механичког ткива, кутикуле, стома...) и нагласити порекло биљака од зелених алги (заједничке карактеристике које на то указују и период када су се појавиле).

У обради животних циклуса и размножавања биљака, тре- ба се ослонити на знања о мејози, оплођењу, смени хаплоидне и диплоидне фазе и прилагођеностима биљака на размножавање на копну. Потребно је детаљније обрадити смену генерација помоћу шема и постера које ученици сами могу да израђују. Нагласити ре- дукцију гаметофита и доминацију спорофита као тренд у еволуци- ји биљака.

У активностима за достизање исхода ученик ће бити у ста- њу да *конструише дрво живота у оквиру царства животиња на основу кључних филогенетских разлика у грађи, функцији и ра- звићу* потребно је нагласити порекло животиња од еукариотских колонијалних хетеротрофних облика са бичевима. Потребно је нагласити да се ћелије са бичевима срећу и код данашњих живо- тиња (нпр. неке ћелије сунђера, жарњака, сперматозоиди већине животиња...). При обради основних карактеристика животиња требало би се ослонити на предзнање ученика о вишећелично- сти, симетрији, цефализацији и сегментацији. Ову тематику треба проширити увођењем појмова поларитет и постојање различитих оса и равни симетрије и дискутовати њихов функционални значај и повезаност са начином живота, нпр: формирање осе глава–реп и појава цефализације; појава равни симетрије које деле тело на две исте половине и одређеног типа симетрије; утицај цефализа- ције и билатералне симетрије на активно-покретљиви начин жи- вота, итд.. Потребно је указати на периодичне обрасце понављања морфолошко-анатомских јединица дуж главне осе тела (предно- сти хомономне и хетерономне сегментације и регионализације тела) животиња и њихов значај као критеријума за одређивање положаја на дрвету живота. Различите морфолошке целине имају одређени положај и функцију на телу животиња, што се одражава на разноликост у спољашњој и унутрашњој грађи, као и у појави телесних наставака који су специјализовани за одређене функције (екстремитети, пипци, антене, крила...).

Треба обрадити појаву/типове телесних дупљи, као важног карактера за позиционирање одређених група животиња на дрве- ту живота. Без детаљнијег улажења у фазе ембрионалног развића (ове фазе ће бити изучаване у старијим разредима, на примеру човека), уз приказивање одговарајућих илустрација или анима- ција (наставникова презентација, постери, панои, интернет и др.), нагласити да у ембрионалном развићу животиња као резултат

митотичких деоба оплођеног јајета, настају ћелије од којих ће на- стати сва ткива новог организма, а да се у раном ступњу унутар ембриона појављује шупљина, која се код неких група може задр- жати и у телу одраслих организама (тзв. примарна телесна дупља). У ембриону се може развити и секундарна шупљина (целом) као потпуно нова дупља, која је за разлику од примарне, омеђена сво- јим омотачем (епителом мезодермалног порекла). Треба истаћи функционални значај течности у дупљи, нарочито код животиња без чврстог скелета. При обради овог садржаја нагласити да шу- пљину за варење (гастроваскуларна дупља, црево) која такође на- стаје у току ембрионалног развића, не треба поистовећивати са телесним дупљама.

Кроз дрво живота треба обрадити различите нивое сложено- сти телесне организације животиња, са нагласком да се тело већи- не животиња састоји од ткива и органа са различитим функцијама, а да само мали број најједноставнијих животиња нема ни ткива ни органе, већ се састоји од групација ћелија са комуникацијом на базичном нивоу (као што су сунђери). Ослањањем на предзнање ученика о особинама животиња, градиво треба обрадити кроз спе- цифичности грађе и начин усложњавања главних група животиња, појаву нових карактеристика и начина обављања основних физио- лошких процеса. Другим речима, пажњу треба усмерити на глав- не трендове у еволуцији животиња, кроз разумевање повезаности појаве нових карактеристика – еволуционих новина: појава/тип телесних дупљи, нових органа, усложњавање (понекад упрошћа- вање) грађе тела, појава унутрашњег оплођења, тренд увећавања површина за обављање животних функција – шкржни листићи, цревне ресице, алвеоле, појава сталне температуре тела, су само неки од примера. У складу са тим, треба се осврнути и на промене основних физиолошких процеса и понашања животиња. За сваку од кључних промена у току филогеније, треба означити место на дрвету живота где се ова промена појављује. Посебно обратити пажњу на појаве које су омогућиле адаптивну радијацију животи- ња у копненој средини (појава различитих видова чврстог скеле- та, еволутивне новине за спречавање исушивања – губитка воде из тела, коришћење атмосферског кисеоника за дисање, еволуција амнионског јајета, задебљале коже и кожних продуката и бубрега Амниота и сл.), као и адаптације на паразитски начин живота и повезати са изазивачима и векторима заразних болести биљака и животиња.

Образложити главне морфо-физиолошке промене у току жи- вотног циклуса (онтогеније) животиња. Животне циклусе треба обрадити тако да нагласак буде на основним принципима одређе- ног животног циклуса и основним морфо-физиолошким промена- ма у току животног циклуса, без улажења у детаљне описе и инси- стирање на пуком памћењу и репродуковању појединих назива и појмова. Ученике упућивати да уоче и критички процењују пред- ности и недостатке одређеног животног циклуса, као и важност појаве просторног и временског смењивања различитих фаза (или различитих начина размножавања) током одређеног животног ци- клуса, у складу са окружењем и начином живота јединки. Упоре- ђивањем животних циклуса и довођењем у везу са (променама) услова животне средине, ученици могу одређене групе организама ставити у еволутивни контекст и разумети њихово данашње рас- прострањење и диверзитет.

Препоручује се коришћење збирки, сувих и мокрих препара- та животиња, уколико постоје у школској збирци, посету природ- њачком музеју, научном парку или зоолошком врту, приказивање и анализа кратких филмова с научним садржајем (одабрани делови из различитих серијала Дејвида Атенбороа у продикцији BBC-а и SKY- service) и др. За таксоне који имају већи број разноликих група и обилују новим појмовима (нпр. зглавкари, хордати), уз илустровање положаја главних група на дрвету живота могу се ко- ристити и мапе (шеме) појмова.

Активности за достизање исхода: ученик ће бити у стању да *доведе у везу кључне филогенетске промене (промене грађе и функције) живих бића са еколошким факторима (утицај на пре- живљавање, размножавање и распорострањење*) стоје у непо- средној вези са активностима за достизање претходна два исхода.

Препорука је да се еволутивни развој (усложњавање) организама сагледава у зависности од промена еколошких услова (кроз при- мере еколошких фактора као селекционих агенаса адаптација и настанка разноврсности). Пожељно је довести у везу морфолошке карактеристике са променама услова животне средине, на приме- рима прилагођености у величини тела, прилагођености у грађи тела, биолошких прилагођености на живот у мраку, под земљом, на великим дубинама, прилагођености на начин опрашивања и на- чин распростирања семена (коеволуција биљака и животиња).

Грађу и основне функције биљних ткива и органа треба обра- дити превасходно у контексту адаптација које су омогућиле живот у копненој средини. Увести тропизме само као појам и нагласити њихов адаптивни значај, с обзиром да биљке не могу да се активно крећу.

У делу теме који се односи на царство гљива, треба се осло- нити на знања о филогенетској сродности гљива и животиња, као и кључним разликама у

начину исхране и грађи тела (апсорпцио- на наспрам холозојске и, сходно томе, повећање спољашње повр- шине, насупрот повећању унутрашњих површина). Треба истаћи адаптивни значај мицелијарне грађе и хифа (апсорпциона исхра- на), хитинског зида (изложеност осмотском стресу), као и непот- пуних/непостојећих преграда између ћелија (могућност струјања и брзе редистрибуције цитоплазме) за начин живота гљива. Ства- рање спорангија, плодоносних тела и спора довести у везу са на- ступањем неповољних услова средине. Указати на везу између стварања огромног броја врло ситних, лаганих и добро заштиће- них спора, са космополитским распрострањењем већине врста гљива. На вежбама се може радити микроскопирање хифа и спо- ра гљива (укључујући и процену броја спора, на основу отиска). Може се од произвођача набавити и засејани супстрат, па пратити прорастање и стварање плодоносних тела. При коришћењу овог материјала водити рачуна о безбедности, односно проверити да ли у групи има ученика осетљивих на споре гљива и сл.

Прилагођености биљака, гљива и животиња, као и различите обрасце понашања животиња, повезати са принципом ефикасно- сти и економичности који постоје у природи, што се може демон- стрирати на различитим примерима: значај појаве ткива и органа, значај (предност) редукције гаметофита код сувоземних биљака, прилагођености биљака на размножавање на копну итд. Демон- стрирање значаја различитих организационих решења може се вр- шити прерачунавањем односа (пропорција) одређених делова тела (златни пресек), упоређивањем површине и запремине тела разли- читих димензија и слично, у оквиру фонда часова предвиђеног за вежбе. Вежбе се могу извести и кроз модел пројектне наставе: поређење грађе појединих делова тела/особина одабране таксо- номске групе са функцијом коју обављају и везом ове особине са начином живота и понашањем животиња. Потребно је упоредити животне циклусе биљака, гљива и животиња.

Примери из области функцијске морфологије, еволуционе морфологије и морфолошких адаптација на различитим бескич- мењацима и кичмењацима (и другим организмима) могу се об- радити путем писања есеја, прављења скица, цртежа, постера, звучних записа, фотографија, снимањем кратких тематских фил- мова коришћењем мобилног телефона и сл. На овај начин се ус- поставља функционална повезаност са предметима: српски језик, страни језик, информатика, техничко васпитање, уметност.

У активностима за достизање исхода: ученик ће бити у ста- њу да *идентификује улогу организама у процесу преноса енергије и супстанце у екосистему* треба се ослонити на знање о значају фотосинтезе у процесу преноса енергије и супстанце у екосистему (шеме ланаца исхране, пирамиде исхране...). Обрадити еколошке факторе који утичу на фотосинтезу и примарну продукцију. Обра- тити посебну пажњу на „борбу између глади и жеђи” код већине биљака, рад стома ради размене гасова и везу са неизбежним гу- битком воде транспирацијом. На примерима треба објаснити адап- тације (еволутивне новине) којима су биљке стекле способност да фотосинтетишу и расту, упркос овом проблему. Треба обратити пажњу да примарна продукција у екосистему зависи од стварне евапотранспирације, која је мера тога колико дуго биљке могу да држе отворене стоме по дану и реално врше фотосинтезу. Могу се користити контрастни примери – биљке које расту у различитим климатским условима (различите комбинације температура и ко- личине и распореда падавина). Поновити и улогу биљака у круже- њу хемијских елемената који улазе у састав живих бића.

У делу теме посвећене гљивама, треба јасно истаћи њихов немерљив значај као кључних разлагача биљног материјала (при- мер: безидиомицете су једине способне да разлажу лигнин), па тиме и кључне карике у детритусним ланцима исхране. Посебну пажњу посветити микоризи као заједници која је омогућила изла- зак биљака на копно и данас омогућује ефикасну апсорпцију воде и минерала.

У делу теме посвећене животињама, потребно је посебну пажњу посветити месту појединих група животиња у трофичкој структури екосистема. Ученици треба да повежу адаптације живо- тиња, нарочито оне везане за исхрану, размену гасова и излучива- ње са њиховим улогама и значајем у преносу енергије и супстанце у екосистему. Адаптације се могу ставити и у временски тј. сезон- ски контекст (однос доступности хране и потреба за њом спрам сезонских циклуса неке врсте) или објаснити на примерима жи- вотињских врста чији ларвени ступњеви имају значајно другачију еколошку нишу од одраслих.

У активностима за достизање исхода ученик ће бити у ста- њу да *повеже сопствене обрасце понашања са одрживим кори- шћењуем природних ресурса и могућом улогом у нарушавању биодиверзитета*, на часовима предвиђеним за вежбе може се расправљати о биолошкој и етичкој оправданости неконтролиса- ног изловљавања животиња и брања биљака за прављење збирки, гајењу врста ради крзна, перја и сл., уношењу (интродуковању) алохтоних врста и сл. Такође, треба обратити пажњу на најважније угрожене и заштићене врсте биљака, животиња и гљива код нас. Кроз примере, уз слике и филмове, на вежбама, треба обрадити најчешће факторе нарушавања биодиверзитета. Треба радити на развоју одговорности ученика и улози сваког појединца у очувању

биодиверзитета, кроз различите активности као што су дискусије, пројектна настава, израда ученичких реферата, постера, ПП пре- зентација, друштвене акције и слично.
Све наведене активности ученика доприносе и достизању исхода: Ученик ће бити у стању да *прикупи, прикаже и тумачи податке добијене истраживањем; изнесе и вреднује аргументе на основу доказа; сарађује у тиму, поштујући разлике у мишљењу и интересима, дајући лични допринос постизању договора и афир- мишући толеранцију и равноправност у дијалогу* и *критички про- цени сопствени рад и рад сарадника у групи.*

III **Праћење и вредновање наставе и учења**

У настави оријентисаној ка достизању исхода прате се и вреднују процес наставе и учења, постигнућа ученика (продукти учења) и сопствени рад. Наставник треба континуирано да прати напредак ученика, који се огледа у начину на који ученици парти- ципирају, како прикупљају податке, како аргументују, евалуирају, документују итд.
Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је ускладити нивое исхода и начине оцењивања,

Ниво исхода	Одговарајући начин оцењивања
Памћење (навести, препознати, идентификовати...)	Објективни тестови са допуњавањем кратких одговора, задаци са означавањем, задаци вишеструког избора, спаривање појмова
Разумевање (навести пример, упоредити, објаснити, препричати...)	Дискусија на часу, мапе појмова, проблемски задаци, есеји

Примена (употребити, спровести, демонстрирати...)	Проблемски задаци, симулације
Анализирање (систематизовати, приписати, разликовати...	Дебате, истраживачки радови, есеји, студије случаја, решавање проблема
Евалуирање (проценити, критиковати, проверити...)	Дневници рада ученика, студије случаја, критички прикази, проблемски задаци
Креирање (поставити хипотезу, конструисати, планирати...)	Експерименти, истраживачки пројекти

као и оцењивање са његовом сврхом:

Сврха оцењивања	Могућа средства оцењивања
Оцењивање наученог (сумативно)	Тестови, писмене вежбе, извештаји, усмено испитивање, есеји
Оцењивање за учење (формативно)	Посматрање, контролне вежбе, дијагностички тестови, дневници рада ученика, самоевалуација, вршњачко оцењивање

За сумативно оцењивање разумевања и вештина научног ис- траживања ученици би требало да решавају задатке који садрже неке аспекте истраживачког рада, да садрже новине тако да учени- ци могу да примене стечена знања и вештине, а не само да се при- сете информација и процедура које су запамтили, да садрже захте- ве за предвиђањем, планирањем, реализацијом неког истраживања и интерпретацијом задатих података. У вредновању наученог, по- ред усменог испитивања, најчешће се користе тестови знања. На интернету, коришћењем кључних речи *outcome assessment (testing, forms, descriptiv/numerical),* могу се наћи различити инструменти за оцењивање и праћење.

У формативном вредновању наставник би требало да промо- више групни дијалог, користи питања да би генерисао податке из ђачких идеја, али и да помогне развој ђачких идеја, даје ученицима повратне информације, а повратне информације добијене од учени- ка користи да прилагоди подучавање, охрабрује ученике да оцењују квалитет свог рада. Избор инструмента за формативно вредновање зависи од врсте активности која се вреднује. Када је у питању нпр. практичан рад (тимски рад, пројектна настава, теренска настава и слично) може се применити чек листа у којој су приказани нивои постигнућа ученика са показатељима испуњености, а наставник треба да означи показатељ који одговара понашању ученика.
У процесу оцењивања добро је користити портфолио (збирка докумената и евиденција о процесу и продуктима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напре- довању ученика. Предности коришћења потрфолија су вишестру- ке: омогућава континуирано и систематско праћење напредовања, подстиче развој ученика, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији и поузданији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика.
Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је уче- нику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Ако наставник са ученицима до- говори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, а који су у складу са *Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању*, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредо- вање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, зајед- но са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.
Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, процес наставе и учења, себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и ефикасним треба и даље кори- стити у наставној пракси, а све што се покаже као недовољно ефи- касно требало би унапредити.

IV **Међупредметне компетенције**

Компетенција за целоживотно учење
Комуникација
Рад са подацима и информацијама
Дигитална компетенција
Решавање проблема
Сарадња
Одговоран однос према здрављу
Одговоран однос према околини
Естетичка компетенција
Предузимљивост и оријентација ка предузетништву
11.Одговорно учешће у демократском друштву

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРИНЦИПА, ЦИЉЕВА И ИСХОДА ОБРАЗОВАЊА И СТАНДАРДА ОБРАЗОВНИХ ПОСТИГНУЋА

Кроз наставни садржај Биологије реализују се и општи принципи образовања и васпитања.
Наставни предмет Биологија омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, инструментално учење, учење

по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, различиих софтвера, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација у настави општеобразовних предмета ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области општеобразовних предмета. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну наставу, допунску или додатну наставу, ванаставне активности као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем омогућава хоризонталну и вертикалну проходност, којом се осигурава могућност да ученици током образовања промене врсту образовања (хоризонтална проходност) и могућност даљег образовања и стицања вишег нивоа образовања (вертикална проходност);

У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:

-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;

-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;

-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.

Кроз наставу Биологије реализоваће се и циљеви образовања и васпитања.

- Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику, учење учења, дигиталне компетенције,..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања, потребама тржишта рада. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик ће умети да пронађе и асимилује нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.

Примењујући индивидуалани рад или групне активности код ученика ће доћи до поспешења развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;

Кроз наставу Биологије остариће се и исходи образовања и васпитања.

Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз усмено изаражавање, писмене задатке, домаће задатке, пројектну наставу, практичну наставу, вежбе где ће ученици показати да ли примењују нова сазнања. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз писану форму, изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се даје задатак у оквиру кога ће да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других;Ученику помоћи да зна како да учи, како да користи уџбеник и другу, доступну литературу, како да разликује и повезује целине.

У решавању задатака, ученик треба да зна да примени математичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који ми се свакодневно јављају.

Ученик треба да води рачуна о себи и другима у изазовима дигиталне технологије. Треба да зна шта је дозвољено, а шта не. Да зна како да се понаша у дигиталној комуникацији са другима.

Кроз наставу Биологије реализоваће се и **стандарди образовања и васпитања.**
Стандарди квалитета рада установе реализоваће се кроз Правилник о стандардима квалитета рада установе и редовно самовредновање и вредновање рада наставника.
Стандарди квалитета уџбеника остариће се кроз показатеље који су наведени у табели, као и Правилника о избору уџбеника;

Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз стручно усавршавање и похађањем семинара из области:;
- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;
- Поучавање и учење-К2;
- Подршку развоју личности ученика-К3;
- Комуникацију и сарадњу-К4.

Улога наставника вишеструка, јер треба да:
- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;
- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима. Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

Математика

Назив предмета: МАТЕМАТИКА
Годишњи фонд часова: 111
Образовни профил: Друштвено-језички смер
Разред: други
Циљ учења Математике је да ученик, усвајајући математичке концепте, знања, вештине и основе дедуктивног закључивања, развије апстрактно и критичко мишљење, способност комуникације математичким језиком и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.
Задаци:

- стицање знања неопходних за разумевање квантинтативних и просторних односа, као и проблема из разних подручја;
- стицање опште математичке културе, уз схватање места и значаја математике у прогресу цивилизације;
- оспособљавање ученика за успешно настављање образовања и изучавање других области у којима се математика примењује;
- допринос формирању и развијању научног погледа на свет;
- допринос радном и политехничком образовању ученика;

- развијање логичког мишљења и закључивања, апстрактног мишљења и математичке интуиције;
- допринос изграђивању позитивних особина личности као што су: упорност, систематичност, уредност, тачност, одговорност, смисао за самосталан рад, критичност;
- даље развијање радних, културних, етичких и естетских навика ученика;
- даље оспособљавање ученика за коришћење стручне литературе и других извора знања.

Оперативни задаци:
- разумевање и коректно коришћење математичких симбола и термина;
- довољно прецизно исказивање дефиниција и тврђења;
- оспособљавање за вршење потребних генерализација и њихово примењивање у новим ситуацијама;
- схватање суштине дедуктивног закључивања (природа аксиома, хипотеза и закључака, увиђање потреба за доказом);
- оспособљавање за репродуковање доказа теорема обрађених на часовима и самостално доказивање неких једноставнијих теорема;
- познавање основних принципа комбинаторике и њихова примена у једноставнијим задацима (пребројавање коначних скупова);
- познавање основних својстава операција са реалним бројевима и њихова успешна примена;
- уочавање потребе и значаја приближних вредности уз оспособљавање за вршење заокругљивања бројева и оцењивање грешке;
- добро познавање пропорционалности величина (директна, обрнута, општи појам) и њихових практичних примена;
- познавање (са аксиоматског становишта) основних релација између геометријских фигура (припадање, распоред, паралелност, подударност);
- упознавање основних чињеница о векторима (појам, једнакост, сабирање, одузимање, множење скаларом, линеарна комбинација) и неких њихових примена;
- уочавање сврхе идентичних трансформација рационалних алгебарских израза и оспособљавање да се оне поуздано врше;
- продубљивање знања о линеарним једначинама и системима линеарних једначина, линеарним неједначинама и простијим системима линеарних неједначина са једном непознатом;
- даље оспособљавање за решавање разноврсних задатака помоћу линеарних једначина и система линеарних једначина;
- продубљивање и проширивање знања о функцијама, а посебно о линеарној функцији;
- схватање појма геометријске трансформације, добро познавање изометријских трансформација и оспособљавање за њихову примену у доказивању теорема и геометријским конструкцијама;
- схватање хомотетије и сличности као геометријских трансформација и поуздано примењивање сличности у решавању једноставнијих задатака;
- разумевање и успешно примењивање Талесове теореме;
- разумевање и успешно примењивање Питагорине теореме;

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА
Основни ниво
Ученик решава једноставне математичке проблеме и описује основне природне и друштвене појаве. На основу непосредних информација ученик уочава очигледне законитости, доноси закључке и директно примењује одговарајуће математичке методе за решавање проблема. Израчунава и процењује метричке карактеристике објеката у окружењу. Процењује могућности и ризике у једноставним свакодневним ситуацијама. Ученик користи основне математичке записе и симболе за саопштавање решења проблема и тумачи их у реалном контексту
Средњи ниво

Ученик решава сложеније математичке проблеме и описује природне и друштвене појаве. Оспособљен је да формулише питања и претпоставке на основу доступних информација, решава проблеме и бира одговарајуће математичке методе. Користи информације из различитих извора, бира критеријуме за селекцију података и преводи их из једног облика у други. Анализира податке, дискутује и тумачи добијене резултате и користи их у процесу доношења одлука. Ученик просторно резонује (представља податке о просторном распореду објеката сликом или на менталном плану).

Напредни ниво

Ученик решава сложене математичке проблеме и описује комплексне природне и друштвене појаве. Разуме математички језик и користи га за јасно и прецизно аргументовање својих ставова. Комплексне проблеме из свакодневног живота преводи на математички језик и решава их. Користи индукцију, аналогију, дедукцију и правила математичке логике у решавању математичких проблема и извођењу закључака. Користи методе и технике решавања проблема, учења и откривања која су базирана на знању и искуству за постављање хипотеза и извођење закључака.

СПЕЦИФИЧНЕ ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Специфична предметна компетенција разврстана је у три домена: Математичко знање и резоновање, Примена математичких знања и вештина на решавање проблема и Математичка комуникације

Тема	Бр. час	Садржаји	Исходи	Стандарди
СТЕПЕНОВАЊЕ И КОРЕНОВАЊЕ	21	Степен чији је изложилац цео број. Функције y = x2 и y = x3 . Степен чији је изложилац рационалан број. Комплексни бројеви	– трансформише и израчуна вредност једноставних израза са степенима користећи својства операција и функција, по потреби користећи калкулатор; – скицира график степене функције; – комплексни број задат у алгебарском облику представи у равни, одреди његов модуо и примењује основне операције са комплексним бројевима; – анализира и образложи поступак решавања задатка и дискутује број решења; – користи математички језик за систематично и прецизно	2.МА.1.1.1 2.МА.1.1.2 2.МА.1.1.4 2.МА.2.1.2

			представљање идеја и	
КВАДРАТНА ЈЕДНАЧИНА И КВАДРАТНА ФУНКЦИЈА	25	Квадратне једначине. Вијетове формуле. Одређивање корена квадратне јеначине. Квадратна функција. Квадратне неједначине. Систем од једне квадратне и једне линеарне једначине	реши једноставан проблем који се своди на квадратне једначине и неједначине и системе од једне квадратне и једне линеарне једначине; − скицира и тумачи график квадратне функције − анализира и образложи поступак решавања задатка и дискутује број решења; − користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и	2.МА.1.1.5 2.МА.1.1.6 2.МА.1.3.2 2.МА.1.3.3 2.МА.1.4.4 2.МА.2.1.7 2.МА.2.3.3 2.МА.2.3.4 2.МА.2.1.5 2.МА.1.1.8 2.МА.1.1.9
ЕКСПОНЕНЦИЈАЛНА И ЛОГАРИТАМСКА ФУНКЦИЈА	20	Експоненцијална функција. Једноставне експоненцијалне једначине и основне неједначине. Логаритам, његова својства и примене. Логаритамска функција. Једноставне логаритамске једначине и основне неједначине.	− израчуна вредност експоненцијалне и логаритамске функције, по потреби користећи калкулатор; − скицира график експоненцијалне и логаритамске функције − реши једноставне експоненцијалне и логаритамске једначине и основне неједначине − анализира и образложи поступак решавања задатка и дискутује број решења; − користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и	2.МА.1.3.2 2.МА.1.3.3 2.МА.1.4.4 2.МА.2.1.3 2.МА.2.1.6 2.МА.2.3.3 2.МА.2.3.4
		Угао. Радијан. Тригонометријски круг.	израчуна вредност тригонометријске	2.МА.1.2.7 2.МА.1.3.2

ТРИГОНОМЕТРИЈСКЕ ФУНКЦИЈЕ	33	Основне тригонометријске функције. Адиционе формуле. Основне тригонометријске једначине и неједначине. Синусна и косинусна теорема	функције, по потреби користећи калкулатор; − примени адиционе формуле; − скицира графике основних тригонометријских функција; − реши проблем који се своди на основне тригонометријске једначине; − реши основну тригонометријску неједначину; − примени синусну и косинусну теорему у усну теорему у једноставним ситуацијама; − анализира и образложи поступак решавања задатка и дискутује број решења; − користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и	2.МА.1.3.3 2.МА.1.4.4 2.МА.2.1.3 2.МА.2.1.6 2.МА.2.2.5 2.МА.2.3.3 2.МА.2.3.4

.

2.МА.1.1.1. Користи природне, целе, рационалне и реалне бројеве, различите записе тих бројева и преводи их из једног записа у други.
2.МА.1.1.2. Израчунава вредност бројевног израза у коме се појављују сабирање, одузимање, множење, дељење, степеновање и кореновање и при томе по потреби користи калкулатор или одговарајући софтвер.
2.МА.1.1.4. Трансформише једноставне алгебарске изразе.
2.МА.1.1.5. Решава једноставне проблеме који се своде на линеарне и квадратне једначине.
2.МА.1.1.6. Решава једноставне проблеме који се своде на линеарне неједначине и једноставне квадратне неједначине.
2.МА.1.1.8. Зна и разуме основне логичке и скуповне операције и користи их . 2.МА.1.2.7. Примењује тригонометрију правоуглог троугла у једноставним реалним ситуацијама.
2.МА.1.3.2. Разуме појам, израчунава вредност, користи и скицира график линеарне, квадратне, степене, експоненцијалне, логаритамске и тригонометријских функција синуса и косинуса.

2.МА.1.3.3. Анализира графички представљене функције (одређује нуле, знак, интервале монотоности, екстремне вредности и тумачи их у реалном контексту).
2.МА.1.4.4. Графички представља податке у облику дијаграма и табела, анализира податке и њихову расподелу.
2.МА.2.1.2. Разуме појам комплексног броја, представља га у равни и зна основне операције са комплексним бројевима.
2.МА.2.1.3. Израчунава вредност израза у коме се појављују и елементарне функције и при томе по потреби користи калкулатор или одговарајући софтвер.
2.МА.2.1.5. Трансформише алгебарске изразе.
2.МА.2.1.6. Решава проблеме који се своде на једначине у којима се појављују елементарне функције .
2.МА.2.1.7. Решава квадратне и једноставне рационалне неједначине.
2.МА.2.1.9. Зна и користи логичке и скуповне операције, исказни рачун и појам релације (посебно поретка и еквиваленције).
2.МА.2.2.5. Примењује тригонометријске функције у једноставним реалним ситуацијама. 2.МА.2.3.3. Уме да скицира графике елементарних функција и да их трансформише користећи транслације и дилатације дуж координатних оса.
2.МА.2.3.4. Решава проблеме користећи основна својства функција (област дефинисаности, периодичност, парност, монотоност, ...).

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе, и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене исходе потребно више времена, активности и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода. При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално откривају математичке правилности и изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор нног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака. На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Препоручује се коришћење интерактивних метода, пројектне, проблемске и истраживачке методе, рад на референтном тексту, (истраживање по кључним речима, појмовима, питањима), дискусију, дебату и др. Заједничка особина свих наведених метода је да оне активно ангажују ученика током наставе, а процес учења смештају у различите и разнолике контексте. Избор метода и облика рада, као и планирање активности ученика зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II Оставаривање наставе и учења

Степеновање и кореновање

На почетним часовима требало би обновити појам степена са природним изложиоцем и квадратног корена које су ученици изучавали у основној школи. Проширити стечена знања о степенима увођењем рационалних изложилаца као и операција са степенима. Од посебног је значаја релација , а такође и децимални запис броја у тзв. стандардном облику $a \cdot 10n$, где је $1 \leq a < 10$ и ($n \in Z$). Ученике треба оспособити да рационалишу имениоце облика , (сви програми) и , (програми М1 и М3). Функцију $y = xn$ ($n \in N$) скицирати у неколико случајева, са посебним освртом на особину парности функције (за М2 само функције $y = x2$ и $y = x3$). У теми комплексни бројеви обрадити основне појмове и чињенице које ће бити неопходне при изучавању садржаја о квадратној

једначини – приказати комплексан број у равни, одредити његов модуо и кроз примере обрадити основне операције са комплексним бројевима. Сложеније проблеме обрађивати у програмима М1 и М3.

Квадратна једначина и квадратна функција

Обраду ове теме започети са основним знањима о квадратној једначини. Вредност квадратног тринома. Нуле. Дељење квадратног тринома са полиномом првог степена. Вијетове формуле. Налажење нула квадратне једначине. Дискриминанта и дискусија нула квадратне једначине. Решавати и једначине са непознатом у имениоцу, које се своде на квадратне при чему треба истаћи важност услова дефинисаности. У програмима М1 и М3 обрадити биквадратне, симетричне и кососиметричне једначине, као и једноставније једначине са параметрима. Пажњу посветити различитим начинима решавања квадратне једначине, као и разноврсним проблемима из свакодневног живота или из неке друге области. Пре него што се формално уведе квадратна функција на часу приказати неколико једноставних примера из живота, нпр. коси хитац и увести појам параболе. Неопходно је да ученици добро науче да скицирају и „читају" график квадратне функције. При испитивању квадратне функције прво скицирати њен график, а потом тумачити њене особине. Квадратне неједначине треба решавати користећи знања о графику квадратне функције. Решавати системе квадратних једначина и проблеме који се своде на њих, као и ирационалне једначине (програми М1 и М3) и ирационалне неједначине (програм М3). У неким од ових ситуација користити и графичку интерпретацију. Задаци, који се раде са ученицима у програму М2, треба да буду једноставнији. У овом програму предвиђени су само системи од једне квадратне и једне линеарне једначине, а ирационалне једначине и неједначине нису предвиђен

.

Експоненцијална и логаритамска функција

При увођењу појма експоненцијалне функције скренути пажњу ученицима да се на овом нивоу не може дати прецизна дефиниција, па самим тим се и не могу строго доказати њене особине, већ се о тим особинама закључује по аналогији са особинама степена са рационалним изложиоцем. Посебно, чињеница да је таква функција увек бијекција (између одговарајућих скупова) не може се строго доказати, али се илуструје на графику, што оправдава увођење појма логаритма. Ученике треба оспособити да одреде вредност експоненцијалне и логаритамске функције у датој тачки (при чему треба оспособити ученике да користе калкулатор када је то неопходно) и да скицирају и користе графике основних функција ових типова (сви програми), као и графике који се из основних добијају транслацијом (програми М1 и М3). Својства логаритама треба да упознају и примењују сви ученици, при чему је за програме М1 и М3 предвиђена примена у сложенијим ситуацијама. Експоненцијалне и логаритамске једначине и неједначине треба обрађивати у мери у којој је то наведено у исходима за одређени програм. **Тригонометријске функције**

Тригонометрија је област математике која има велику примену. Имајући ово у виду ученици треба да решавају проблеме у реалном контексту коришћењем тригонометрије. На почетним часовима требало би обновити тригонометријске функције оштрог угла (тригонометрију правоуглог троугла) које су ученици упознали у првом разреду. Успоставити везу између уопштеног угла и основног угла и увести појам радијана. На тригонометријском кругу најпре одређивати вредности тригонометријских функција у првом квадранту, а затим и за остале вредности углова. Осим помоћу тригонометријског круга потребно је да ученици у потпуности савладају одређивање вредности тригонометријских функција помоћу калкулатора, као и вредности њихових инверзних функција. Скицирати и тумачити графике основних тригонометријских функција, као и функција облика $y = \sin x + c$ и $y = \cos x + c$ (програм М2), односно $y = A \sin(ax + b) + c$ и $y = A \cos(ax + b) + c$ (програми М1 и М3). Ученици могу да користе апликативне софтвере за цртање графика функције и одређивања домена, кодомена, нула, знака, периодичности, монотоности и екстремних вредности функције. Приликом трансформација тригонометријских израза и у доказима тригонометријских идентитета користити основне идентитете и адиционе формуле (за програм М2 ограничити се на директну примену адиционих формула). Тригонометријске трансформације не заснивати само на алгебарским трансформацијама, већ при избору израза и идентитета са тригонометријским функцијама водити рачуна о сврсисходности израза и његове повезаности са предметом изучавања. Ученици решавају једноставније (програми М1 и М2) и сложеније (програм М3) проблеме у реалном контексту који се своде на тригонометријске једначине уз помоћ тригонометријског круга, користећи калкулатор или одговарајући софтвер (за програм М2 само једначине облика $\sin(ax) = b$ и $\cos(ax) = b$ на интервалу $[0, 2\pi]$). Ученици решавају тригонометријске неједначине уз помоћ тригонометријског круга или графика (за програм М1 само неједначине облика $\sin(ax) \leq b$, $\sin(ax) \geq b$, $\cos(ax) \leq b$, $\cos(ax) \geq b$, а за М2

неједначине облика $\sin(x) \leq a$, $\sin(x) \geq a$, $\cos(x) \leq a$, $\cos(x) \geq a$ на итервалу $[0, 2\pi]$). Синусну и косинусну теорему примењивати на решавање проблема из реалног контекста (за програм М2 једноставних проблема

III Праћење и вредновање наставе и учења

Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе је и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу. У процесу праћења и вредновања значајну улогу имају домаћи задаци. Редовно задавање домаћих задатака (уз обавезну повремену проверу од стране наставника), анализа задатака које ученици нису умели да реше, педагошка мотивација ученика који редовно раде домаће задатке... помаже наставнику да стекне бољи увид у степен остварености исхода.

IV Међупредметне компетенције

Компетенција за целоживотно учење;
Комуникације;
Рад с подацима и информацијама;
Дигитална компетенција;
Решавање проблема;
Сарадња;
Одговоран однос према здрављу;
Одговоран однос према околини;
Естетичка компетенција;
Предузимљивост;
Оријентација ка предузентиштву.

Наставни предмет математике омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, инструментално учење, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну наставу, допунску или додатну наставу, секције, ванаставне активности као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем омогућава хоризонталну и вертикалну проходност.

У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;

могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;

сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.

Кроз наставу математике реализоваће се и **циљеви образовања и васпитања.**

Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику,учење учења,дигиталне компетенције,..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања, потребама тржишта рада. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има.

Примењујући индивидуалани рад или групне активности код ученика ће доћи до поспешења развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекте, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;

Кроз наставу математике остариће се и **исходи образовања и васпитања.**

Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз усмено изаражавање, писмене задатке, домаће задатке, пројектну наставу, вежбе где ће ученици показати да ли примењују нова сазнања. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз писану форму, изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се даје задатак у оквиру кога ће да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других;Ученику помоћи да зна како да учи, како да користи уџбеник и другу, доступну литературу, како да разликује и повезује целине.

У решавању задатака, ученик треба да зна да примени математичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који ми се свакодневно јављају.

Кроз наставу математике реализоваће се и **стандарди образовања и васпитања.**

Стандарди квалитета рада установе реализоваће се кроз Правилник о стандардима квалитета рада установе и редовно самовредновање и вредновање рада наставника.

Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз стручно усавршавање и похађањем семинара из области:;

Наставна област, предмет и методика наставе- К1;

Поучавање и учење-К2;

Подршку развоју личности ученика-К3;

Комуникацију и сарадњу-К4.

Улога наставника вишеструка, јер треба да:

развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;

пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима. Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

ФИЗИКА-ДРУГИ РАЗРЕД-Језички смер

Разред Други

Недељни фонд часова 1 + 0,5 часова

Годишњи фонд часова 37 + 18,5 часова

Циљ учења физике јесте стицање функционалне научне писмености, оспособљавање ученика за уочавање и примену физичких закона у свакодневном животу, развој логичког и критичког мишљења у истраживањима физичких феномена

ОБЛАСТ-ТЕМА		ИСХОДИ	СТАНДАРДИ	САДРЖАЈ
МОЛЕКУЛСКО-КИНЕТИЧКА ТЕОРИЈА ГАСОВА	**9**	– користи научни језик физике за описивање физичких појава; – повеже макроскопске карактеристике гаса са микроскопским карактеристикама кретања молекула, користи једначину стања идеалног гаса и графике (P,V,T) за објашњавање изопроцеса; – користи одговарајуће појмове, величине и законе за описивање енергијских трансформација у топлотним	2ФИ.1.2.1. Разликује параметре гаса и својства идеалних гасова; зна све мерне јединице у којима се изражавају. 2ФИ.1.2.2. Разликује основна агрегатна стања супстанце и њихова основна топлотна и механичка својства. 2ФИ.1.2.3. Познаједијаграме који приказују промене стања гаса и међусобну повезаност параметара гаса кроз једначину стања идеалног гаса.	Модел идеалног гаса. Притисак гаса и Температура са становишта Молекулско-кинетичке теорије. Једначина стања идеалног гаса. Демонстрациони огледи: – Топлотно кретање молекула (модел Брауновог кретања). – Рејлијев оглед – Дифузија гасова Лабораторијска вежба 1. Провера Бојл-Мариотовог закона
ТЕРМОДИНАМИКА	**9**	енергијских трансформација у топлотним	2ФИ.1.2.4.Разуме Први принцип термодинамике и смер	Основни појмови и Принципи

ОСНОВИ ДИНАМИКЕ ФЛУИДА **МОЛЕКУЛСКЕ СИЛЕ И ФАЗНИ ПРЕЛАЗИ**	**9** **6**	процесима и примењује их у конкретним ситуацијама (климатизација, топлотна изолација...); – примени Први принцип термодинамике за објашњење термодинамичких изопроцеса; – разматра неповратност топлотних процеса са аспекта промене ентропије система; – познаје основни принцип рада топлотних машина, одреди коефицијент корисног дејства у термодинамичким циклусима; – повеже карактеристике молекулских сила са њиховим утицајем на макроскопска својства чврстих тела и течности: топлотно ширење, еластичност, стишљивост, вискозност, површински напон и капиларне појаве	топлотне размене. 2ФИ.1.2.5. Познаје дозвољене температурске скале и разликује материјале према њиховој топлотној проводљивости и стишљивости. 2ФИ.2.2.1.Повезује гасне законе и једначину стања идеалног гаса са првим и другим принципом термодинамике и са топлотним капацитетима; тумачи дијаграме који приказују промене стања гаса у једноставним изо-процесима. 2ФИ.2.2.2. Разликује повратне и неповратне процесе; разуме појмове, величине и појаве: моларна маса, апсолутна нула, Авогадров број, ентропија, топлотни капацитет, промена унутрашње енергије, рад гаса, топлота фазног прелаза, коефицијент термичког ширења и топлотне равнотеже. 2ФИ.2.2.3. Описује:	термодинамике. Ентропија. Демонстрациони огледи: – Адијабатски процеси (компресија, експанзија) Параметри и једначине којима се описује кретање флуида. Примена једначина механике флуида. Демонстрациони огледи: – Бернулијева једначина (Вертикална цев са бочним отворима, Питоова цев, Прантлова цев...). – Магнусов ефекат. Лабораторијска вежба 1. Провера Бернулијеве једначине (Вентуријева цев) Молекулске силе. Структура и еластичност чврстих тела. Вискозност и површински напон течности. Топлотна

ЕЛЕКТРОСТАТИКА	**13**	(исхрана биљака, проток крви...), промене агрегатних стања; користи појмове и законе механике флуида за описивање њиховог кретања и кретања чврстих тела у гасовима и течностима; – користи одговарајуће појмове, величине и законе за тумачење деловања електричног поља; – разликује понашање диелектрика и проводника у електричном пољу (плочасти кондензатор); – познаје електростатичке појаве у природи и пракси (електростатичка заштита, напон на ћелијској мембрани, пречишћавање ваздуха...); – демонстрира електростатичке појаве: линије сила поља,	реалне гасове, влажност ваздуха, дифузију, загревање, хлађење, промене агрегатних стања – испаравање, кључање, топљење, ширење тела при загревању и рад топлотног мотора. 2ФИ.2.2.4. Код објашњења топлотних својстава гаса разликујеи користи: специфични топлотни капацитет, моларни топлотни капацитет, топлоту фазног прелаза и специфичну топлоту фазног прелаза. 2ФИ.3.2.1. Тумачиграфик Максвелове расподеле молекула по брзинама, дијаграме који приказују промене стања гаса у сложеним или цикличним процесима и график који описује међусобну интеракцију између молекула – потенцијалну криву; разуме величине:тројна тачка,средња дужина слободног пута и ефективни пресек	проводљивост. Топлотно ширење чврстих тела и течности. Фазни прелази (агрегатна стања). Демонстрациони огледи: – Топлотно ширење метала и гасова. – Врсте еластичности, пластичност. – Капиларне појаве. Површински напон (рамови са опном од сапунице и други начини). – Модели кристалних решетки. – Испаравање и кондензација. Лабораторијске вежбе 1. Одређивање модула еластичности жице Основни појмови и закони електростатике. Проводници и диелектрици у електричном пољу. Електрична капацитивност и енергија електричног поља кондензатора.

ЈЕДНОСМЕРНА СТРУЈА	**10**	еквипотенцијалност, Фарадејев кавез, зависност капацитивности плочастог кондензатора од растојања и површине плоча и врсте диелектрика; – користи одговарајуће појмове, величине и законе за објашњење основних карактеристика проводника и електричне струје; – разликује електромоторну силу и напон; – решава прблеме са струјним колима; – тумачи механизме провођења струје у металима, електролитима и гасовима; – опише појаве које прате проток електричне струје и познаје њихову примену (топлотно, механичко, хемијско и магнетно деловање); – самостално постави експеримент,	судара. 2ФИ.3.2.2. Разуме како од сложености молекула зависи број степени слободе, Поасонове (адијабатске) константе и унутрашња енергија гаса и препознаје једначине адијабатског процеса;решава сложеније рачунске и проблемске задатке из топлотне физике. 2ФИ.3.2.3. Користи везу између макро и микро параметара гаса (притиска и средње кинетичке енергије молекула гаса, температуре и средње кинетичке енергије молекула гаса) за објашњење гасних процеса и појава у системима са великим бројем честица. 2.ФИ.1.1.7. Разуме смисао појмова притисак код свих агрегатних стања и познаје основе статике и динамике флуида. 2.ФИ.2.1.3. Примењује Хуков закон за објашњавање	Демонстрациони огледи: – Линије сила код електростатичког поља. – Еквипотенцијалност металне површине – Фарадејев кавез. – Електрична капацитативност проводника (зависност од величине и присуства других тела). – Зависност капацитативности од растојања плоча кондензатора и од диелектрика (електрометар, расклопни кондензатор) мови закони за електрична кола једносмерне струје. Џул-Ленцов закон и Кирхофова правила. Термоелектричне појаве. Електрична струја у електролитима и Фарадејеви закони електролизе. Електрична струја у гасовима. Демонстрациони огледи: – Омов

		прикупи податке мерењем, обради их на одговарајући начин (табеларно, графички) одреди тражену величину са грешком мерења, објасни резултате експеримента и процени њихову сагласност са предвиђањима (овај исход се односи на све наведене области); – решава једноставније квалитативне и рачунске проблеме, јасно изрази идеју, објасни поступак решавања и анализира добијени резултат (овај исход се односи на све наведене области); – безбедно по себе и околину рукује уређајима, алатима, материјалима; – наводи примере из свакодневног живота који потврђују значај физике за разумевање природних појава и развој природних наука и технологије.	еластичних својстава тела; користи Архимедов закон, законе одржања, Бернулијеву једначину и друге ефекте код флуида за објашњавање појава и решавање проблема код течности и гасова. 2.ФИ.3.1.2. Користи и разуме међумолекулске интеракције у флуидима за објашњење површинског напона и вискозности течности. 2.ФИ.3.1.4. Описује и објашњава физичке појаве: котрљање, равномерно променљиво кружно кретање, пренос механичких таласа кроз течности и гасове, динамичка равнотежа тела, механичка осциловања и таласи;користи уређаје и мерне инструменте за одређивање физичких величина, на пример, коефицијент површинског напона, модул еластичности, фреквенција осциловања звучне	закон за део и за цело струјно коло. – Електрична проводљивост електролита. – Струја у течности и гасу. – Електрична отпорност проводника. Лабораторијске вежбе: 2. 1. Провера Омовог закона

			виљушке, момент инерције, убрзање куглице која се котрља низ коси жлеб. 2.ФИ.1.3.1. Описује и објашњава физичке појаве: деловање електричног поља на наелектрисане честице и проводник, електростатичку заштиту, кретање наелектрисаних честица у електричном и магнетном пољу, магнетну интеракцију наелектрисања у кретању, узајамно деловање два паралелна праволинијска струјна проводника, појаву електромагнетне индукције, принцип рада генератора наизменичне струје. 2.ФИ.1.3.2. Разликује карактеристичне физичке величине за сваку тачку електричног поља (јачина поља и електрични потенцијал) и разуме да се при померању наелектрисања врши рад који зависи од разлике потенцијала.	

			2.ФИ.1.3.4. Разликује електромоторну силу и електрични напон, унутрашњу отпорност извора струје и електричну отпорност проводника и зна величине од којих зависи отпорност проводника. Разликује отпорности у колу једносмерне и наизменичне струје (термогена отпорност, капацитивна и индуктивна отпорност). 2.ФИ.1.3.6. Наводи примере практичне примене знања из физике о електричним и магнетним појавама и решава једноставне проблеме и задатке користећи Кулонов, Омов и Џул–Ленцов закон и примењује их у пракси. 2.ФИ.2.3.1. Објашњава физичке појаве: електрично пражњење у гасовима, појаву индуковане ЕМС у различитим случајевима, самоиндукцију и међусобну индукцију, настајање, основне карактеристике и	

			спектар електромагнетних таласа, својства магнетног поља Земље. 2.ФИ.2.3.2. Разуме смисао рада у електростатичком пољу. Познаје појам еквипотенцијалне површине и разуме везу између јачине електричног поља и потенцијала. 2.ФИ.2.3.3. Користи оба Кирхофова правила при решавању проблема и задатака разгранатих струјних колаи уме да израчуна еквивалентну отпорност у колу једносмерне струје са серијском, паралелном или мешовитом везом. 2.ФИ.2.3.5. Решава проблеме и задатке примењујући законе електростатике, електродинамике и магнетизма; користи уређаје и мерне инструменте и на основу анализе добијених резултата долази до емпиријске зависности између физичких величина. 2.ФИ.3.3.1. Објашњава	

			физичке појаве: деловање спољашњег електричног поља на дипол, различито понашање дијамагнетика, парамагнетика и феромагнетика у спољашњем магнетном пољу и, на основу тога, наводи примере практичне примене феромагнетика, магнетни хистерезис, принцип рада генератора наизменичне струје заснован на Фарадејевом закону електромагнетне индукције, принцип рада Теслиног трансформатора, притисак електромагнетних таласа. 2.ФИ.3.3.2. Уме да одреди јачину електричног поља два или више тачкастих наелектрисања у различитој геометријској конфигурацији и да израчуна поље наелектрисаних тела применом Гаусове теореме. 2.ФИ.3.3.3.	

			Разуме појам енергије електричног и магнетног поља и израчунава, на основу познатих релација, енергију електричног поља у плочастом кондензатору и магнетну енергију у соленоиду. 2.ФИ.3.3.5. Решава сложеније проблеме, рачунске и експерименталне задатке, и формулише научна објашњења појава примењујући законе електростатике, електродинамике и магнетизма и истраживачки приступ, не само у оквиру наставног предмета, већ их препознаје и решава и у пракси и свакодневном животу. На пример, осмишљава начин решавања проблема у струјним колима са R, L, C елементима, експериментално их одређује и тумачи добијене резултате; разуме физичке процесе и релације у вези са осцилаторним LC колом. 2.ФИ.2.1.5.Користи	

			уређаје и мерне инструменте за мерење физичких величина, на пример, густине, средње брзине, убрзања, коефицијента трења клизања, константееластичности опруге, брзине звука у ваздуху...; уме да представи резултате мерења таблично и графички и на основу тога дође до емпиријске зависности, на пример, силе трења од силе нормалног притиска, периода осциловања математичког клатна од његове дужине	

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА Полазна опредељења при дефинисању исхода и конципирању програма Физике били су усвојени стандарди постигнућа ученика у општем средњем образовању, међупредметне компетенције и циљ учења Физике. Програм наставе и учења у гимназији надовезује се структурно и садржајно на програм Физике у основној школи и даје добру основу за праћење програма Физике у даљем школовању, првенствено на природно-научним и техничким факултетима, али и на свим осталим на којима физика као фундаментална наука има примену у струци (медицина, стоматологија, биологија...).. Ученици гимназије треба да усвоје појмове и законе физике на основу којих ће разумети појаве у природи и имати целовиту слику о значају и месту физике у образовању и животу уопште. Стицањем знања и вештина ученици се оспособљавају за решавање практичних и теоријских проблема, развој критичког мишљења и логичког закључивања. Полазна опредељења утицала су на избор програмских садржаја и метода логичког закључивања, демонстрационих огледа и лабораторијских вежби.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА При планирању наставног процеса наставник, на основу дефинисаног циља предмета и исхода и стандарда постигнућа, самостално планира број часова обраде, утврђивања, као и методе и облике рада са ученицима. Улога наставника је да при планирању наставе води рачуна о саставу одељења и резултатима иницијалног теста, степену опремљености кабинета, степену опремљености школе (ИТ опрема, библиотека,...), уџбенику и другим наставним материјалима које ће користити. Полазећи од датих исхода и кључних појмова садржаја наставник најпре креира свој годишњи-глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу

операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани исход, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално, а у сарадњи са колегама обезбеди међупредметну корелацију.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА За други разред гимназије постоје два модела за остваривање програма, који се разликују по обиму, као што је представљено у табели. Садржаји су подељени на одређени број тематских целина, а теме су исте за оба модела (модел за природно-математички смер и модел за општи тип и друштвено-језички смер). Свака од тематских целина садржи одређени број наставних јединица

Смернице за реализацију наставних тема У оквиру наставних тема које су у програму другог разреда, од сваког ученика се на крају средњошколског образовања очекује продубљено и проширено знање у односу на основношколски ниво. Већ познате појмове треба даље развијати и повезивати их са новим појмовима, физичким величинама и законитостима који се користе за објашњење физичких појава.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се остварени ниво постигнућа и напредовање током процеса учења. Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је да буде усклађено са принципима оцењивања (Правилник о оцењивању у средњој школи). Наставник је дужан да континуирано прати рад сваког ученика кроз непрекидно проверавање његових усвојених знања, стечених на основу свих облика наставе: демонстрационих огледа, предавања, решавања квантитативних и квалитативних задатака, лабораторијских вежби, семинарских радова и пројеката... У сваком разреду треба континуирано проверавати и вредновати компетенције (знања, вештине и ставове) ученика помоћу усменог испитивања, кратких писмених провера, тестова на крају већих целина, контролних рачунских вежби и провером експерименталних вештина. Наставник треба да омогући ученицима да искажу алтернативна решења проблема, иновативност и критичко мишљење и да то адекватно вреднује. На почетку школске године потребно је спровести иницијални тест. Овај тест је инструмент провере предзнања и потенцијала ученика. На крају школске године, такође, треба спровести тест систематизације градива и проверити ниво постигнућа ученика и степен остварености образовних стандарда

МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

1.Целоживотно учење

2.Комуникација

3,Сарадња

4,ИКТ

5.Одговоран однос према друштву

Начин остваривања принципа, циљева и исхода образовања и стандарда образовних постигнућа

Општи принципи образовања и васпитања реализују се и кроз наставни садржај физике.

Наставни предмет Физика омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, инструментално учење, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, различиих софтвера, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација у настави општеобразовних предмета

ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области општеобразовних предмета. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну наставу, допунску или додатну наставу, ванаставне активности као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем омогућава хоризонталну и вертикалну проходност, којом се осигурава могућност да ученици током образовања промене врсту образовања (хоризонтална проходност) и могућност даљег образовања и стицања вишег нивоа образовања (вертикална проходност);

У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:

-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;

-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;

-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.

Кроз наставу физике реализоваће се и циљеви образовања и васпитања.

- Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику, учење учења, дигиталне компетенције,..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања, потребама тржишта рада. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик ће умети да пронађе и усвоји нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.

Примењујући индивидуалани рад, рад у пару или групне активности код ученика ће доћи до развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;

Исходи образовања и васпитања остариће се и кроз наставу физике.

Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз усмено изаражавање, писмене задатке, домаће задатке, пројектну наставу, практичну наставу, вежбе где ће ученици показати да ли примењују нова сазнања, како усвајају технике рада, повезују и представљају резултате експеримената. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз писану форму, изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се даје задатак у оквиру кога ће да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других; ученику ће се помоћи да учи како да учи, како да користи уџбеник и другу, доступну литературу, како да разликује и повезује целине.

У решавању задатака, ученик треба да зна да примени математичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који ми се свакодневно јављају.

Ученик треба да води рачуна о себи и другима у изазовима дигиталне технологије. Треба да зна шта је дозвољено, а шта не. Да зна како да се понаша у дигиталној комуникацији са другима.

Стандарди образовања и васпитања реализоваће се и кроз наставу физике**.**
Стандарди квалитета рада установе дефинисани су Правилником о стандардима квалитета рада установе, проверавају се и вреднују кроз редовно самовредновање и вредновање рада наставника.
Стандарди квалитета уџбеника остариће се кроз показатеље који су наведени у табели, као и Правилника о избору уџбеника;

Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз обавезно стручно усавршавање и похађање семинара из области:;
- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;
- Поучавање и учење-К2;
- Подршку развоју личности ученика-К3;
- Комуникацију и сарадњу-К4.

Улога наставника је вишеструка, јер наствник треба да:
- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;
- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима,
- ученицима омогућава да самостално процењују свој рад и рад других; да развијају све своје могућности у савременим условима
- кроз рад у тимовима, стручним већима, активима доприноси квалитету рада школе,
- кроз сарадњу са родитељима доприноси квалитетнијем праћењу и вредновању рада ученика, унапређењу квалитета рада школе
- кроз сарадњу са институцијама доприноси сарадњи школе и ученика са организацијама и институцијама локалне самоуправе;

Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације

Хемија

Предмет : **Хемија**

Разред : **II**

Подручје рада: **гимназија**

Смер : **друштвено – језички**

Теоретска настава + вежбе

Циљ учења *хемије* је да ученик развије хемијска и техничко-технолошка знања, способности апстрактног и критичког мишљења, способности за сарадњу и тимски рад, као припрему за даље универзитетско образовање и оспособљавање за примену хемијских знања у свакодневном животу, одговоран однос према себи, другима и животној средини и став о неопходности целоживотног образовања.

Област/Тема	**Број часова**	**Садржај**	**Исходи**	**Стандарди** **(ко има)**
Неорганске и органске супстанце у живој и неживој природи	**3 часа + 4 часа вежби**	Заступљеност елемената и њихових једињења у природи. Угаљ. Нафта и земни гас. Стене, руде и минерали. Вода. Ваздух. Биогени елементи. *Демонстрациони огледи*: демонстрирање узорака елемената, једињења, минерала, руда. ***Лабораторијска***	описује заступљеност неорганских и органских супстанци у живим и неживим системима, порекло загађујућих супстанци и њихов утицај на здравље и животну средину; именује и хемијским формулама приказује класе неорганских једињења;	2.ХЕ.1.2.1. Описује налажење метала и неметала у природи; наводи најважније легуре и описује њихова својства; испитује огледима и описује основна физичка својства метала и неметала; наводи примену метала, неметала и племенитих гасова у свакодневном животу и струци. 2.ХЕ.2.1.9. Повезује положај метала у напонском низу с реактивношћу и практичном применом; наводи електрохемијске процесе и њихову

		вежба 1 Правила рада у хемијској лабораторији ***Лабораторијска вежба 2*** Раздвајање састојака смеша.	опише процес електролизе и корозије и наводи примере тих процеса у свакодневном животу или индустријској производњи; наводи разлике у физичким и хемијским својствима метала, односно неметала на основу разлика у структури елементарних супстанци; повезује физичка и хемијска својства неорганских и органских једињења са њиховом честичном структуром, хемијским везама и међумолекулским интеракцијама; испитује огледима физичка и хемијска својства одабраних неорганских,	примену (хемијски извори струје, електролиза и корозија). 2.ХЕ.2.2.1. Упоређује реактивност метала натријума, магнезијума, алуминијума, калијума, калцијума, гвожђа, бакра, цинка с водом и гасовима из ваздуха (O_2, CO_2). 2.ХЕ.2.2.2. Описује квалитативни састав и примену легура гвожђа, бакра, цинка и алуминијума. 2.ХЕ.2.2.3. Пише једначине оксидације метала и неметала са кисеоником; разликује киселе, базне и неутралне оксиде на основу реакције оксида са водом, киселинама и базама и изводи огледе којима то потврђује. 2.ХЕ.2.2.4. Објашњава реакције настајања CO, CO_2, SO_2, HCl и NH_3 из фосилних горива и/или у индустријским процесима и описује њихов утицај на животну средину. 2.ХЕ.2.2.5. Описује
Хемија елемената и једињења	**30 часова + 28 часова вежби**	Племенити гасови. Метали: елементи 1, 2. и 13. групе Периодног система елемената и *d*-блока: гвожђе, цинк и бакар. Корозија. Електролиза. Хемијски извори струје. Неметали: водоник, кисеоник, угљеник, азот, сумпор, фосфор и хлор. Металоиди - силицијум. Функционалне групе и класе органских једињења. Угљоводоници. Органска једињења са кисеоником. Органска		

		једињења са азотом. Амино киселине. Протеини и ензими. Нуклеинске киселине. Алкалоиди. Антибиотици. Витамини. *Демонстрациони огледи*: реакције натријума и калијума с водом. *Демонстрациони огледи*: добијање оксида и демонстрирање промене својстава оксида према положају елемената у ПСЕ, добијање киселина, база и соли. ***Лабораторијска вежба 3*** Упоређивање физичких својстава метала, неметала и њихових легура: тврдоћа, проводљивост топлоте и електричне струје,	органских супстанци и биомолекула и препознаје физичке и хемијске промене супстанци; именује и хемијским формулама приказује представнике различитих класа органских једињења узимајући у обзир појам структурне изомерије; описује везу између различитих органских једињења и биомолекула; разликује једначине хемијских реакција неорганских и органских супстанци са аспекта термохемије и хемијске кинетике и повезује их са примерима из	налажење силицијума у природи и примену силицијума, SiO_2 и силикона у техници, технологији и медицини. 2.ХЕ.2.2.6. Наводи карактеристике неорганских једињења у комерцијалним производима хемијске индустрије (хлороводонична киселина, сумпорна киселина, азотна киселина, фосфорна киселина, натријум-хидроксид, раствор амонијака, водоник-пероксид), мере предострожности у раду и начин складиштења. 2.ХЕ.2.3.1. Пише структурне формуле на основу назива према IUPAC номенклатури и на основу назива пише структурне формуле угљоводоника, алкохола, фенола, алдехида, кетона, карбоксилних киселина, естара, примарних амина; разликује структурне изомере и пише њихове

		магнетичност. ***<u>Лабораторијска вежба 4</u>*** Добијање водоника; напонски низ елемената. ***<u>Лабораторијска вежба 5</u>*** Доказивање јона алкалних и земноалкалних метала у пламену; растворљивост једињења алкалних и земноалкалних метала; јонске реакције. ***<u>Лабораторијска вежба 6</u>*** Базна својства оксида метала; добијање и амфотерност алуминијум-хидроксида. ***<u>Лабораторијска вежба 7</u>*** Добијање угљеник(IV)-оксида; адсорпциона моћ активног угља. ***<u>Лабораторијска вежба 8</u>***	свакодневног живота; пише једначине хемијских реакција представника класе органских и неорганских једињења; описује структуру биомолекула и повезује је са њиховом биолошком активношћу; наводи значај и употребу органских и неорганских супстанци у свакодневном животу; препознаје важност природних и синтетичких биомолекула и наводи њихову улогу у живим системима; безбедно по себе и друге рукује лабораторијским прибором, посуђем и супстанцама;	формуле и називе према IUPAC номенклатури. 2.ХЕ.2.3.2.Класификује органска једињења према структури угљоводоничног низа на ациклична и циклична, засићена и незасићена, алифатична и ароматична; класификује алкохоле према атому угљеника за који је везана хидроксилна група на примарне, секундарне и терцијарне; класификује алкохоле и карбоксилне киселине према броју функционалних група. 2.ХЕ.2.3.3. Наводи начине добијања једињења која имају примену у свакодневном животу и струци (етен, етин, етанол, етанска киселина) и пише одговарајуће једначине хемијских реакција. 2.ХЕ.2.3.4. Пише једначине хемијских реакција представника класе органских једињења чији је назив или структурна

		Добијање сумпор(IV)-оксида; добијање пластичног сумпора; дехидратациона својства концентроване сумпорне киселине. ***<u>Лабораторијска вежба 9</u>*** Добијање кисеоника; својства водоник-пероксида. ***<u>Лабораторијска вежба 10</u>*** Електролиза раствора натријум-хлорида, натријум-сулфата или бакар(II)-хлорида. ***<u>Лабораторијска вежба 11</u>*** Одређивање pH вредности раствора органских и неорганских супстанци. ***<u>Лабораторијска вежба 12</u>*** Растворљивост алкохола; запаљивост	примењује сигурне лабораторијске технике у руковању, складиштењу и одлагању супстанци и амбалаже сагласно принципима зелене хемије.	формула дата: угљоводоника (супституција и адиција), алкохола (дехидратација, оксидација до карбонилних једињења и карбоксилних киселина и сагоревање), карбоксилних киселина (неутрализација, естерификација), естара (хидролиза). 2.ХЕ.2.4.1. Повезује структуру моносахарида, дисахарида и полисахарида, структуру естара из масти, уља и воскова, структуру аминокиселина и протеина са својствима и улогом у живим системима. 2.ХЕ.2.4.2. Описује четири нивоа структурне организације протеина: примарну, секундарну, терцијарну и кватернерну структуру и наводи њихов значај за биолошку активност протеина у живим системима.

		алкохола; оксидација алкохола до алдехида и киселина; Фелингова и Толенсова реакција. ***<u>Лабораторијска вежба 13</u>*** Добијање естара; хидролиза скроба. ***<u>Лабораторијска вежба 14</u>*** Испитивање својстава (киселост, растворљивост) неорганских и органских киселина (лимунска, сирћетна, бензоева, хлороводонична); реакције са карбонатима. ***<u>Лабораторијска вежба 15</u>*** Добијање сапуна и испитивање својстава сапуна. ***<u>Лабораторијска вежба 16</u>*** Доказивање сумпора и азота у		2.ХЕ.2.4.3. Описује структуру нуклеинских киселина; разликује рибонуклеотиде од дезоксирибонуклеотида и наводи улогу и-РНК, р-РНК и т-РНК у живим системима. 2.ХЕ.2.5.1. Објашњава настајање, последице и поступке за спречавање појаве киселих киша и ефекта стаклене баште; објашњава значај озонског омотача, узрок настанка озонских рупа и последице. 2.ХЕ.2.5.2. Објашњава значај употребе постројења за пречишћавање воде и ваздуха, индустријских филтера, аутомобилских катализатора и сличних уређаја у свакодневном животу и индустрији. 2.ХЕ.1.3.4. Повезује физичка и хемијска својства органских једињења и њихових смеша с употребом и значајем у свакодневном животу, струци и хемијској индустрији (земни гас, нафта, пластичне масе, каучук, гума, боје, ацетилен, метанол, етанол, етилен-гликол, глицерол,

		органским молекулима; таложне реакције из раствора протеина: денатурацијом на екстремним вредностима pH, топлотом и солима тешких метала.		формалдехид, ацетон, мрављa киселина, сирћетна киселина, бензоева киселина, лимунска киселина, млечна киселина, палмитинска киселина, стеаринска киселина, олеинска киселина). 2.ХЕ.1.4.3. Познаје алкалоиде као природна и синтетичка хемијска једињења која имају корисна и штетна физиолошка дејства. 2.ХЕ.1.4.4. Познаје улогу и примену антибиотика као природних и синтетичких хемијских једињења.
Хемијски аспекти загађивања животне средине	**4 часа + 5 часова вежби**	Загађивање атмосфере. Загађивање воде. Загађивање земљишта ***<u>Лабораторијска вежба 17</u>*** Рециклирање амбалаже, алуминијума и папира ***<u>Лабораторијска вежба 18</u>*** (1,5 часова) Тврдоћа воде; омекшавање воде; пречишћавање воде		
укупно	**37 часова теорије + 37 часова вежби (за обе групе)**			

I **Планирање наставе и учења**

При планирању наставе и учења важно је имати у виду да се исходи разликују по потребном времену за њихово постизање. Неки се остварити, лакше и брже могу исхода потребно више ствари и самостално и у сарадњи са активности. Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално и у сарадњи са колегама због успостављања корелација са предметима. У фази планирања наставе и учења треба имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Препоручен је број часова који укључује за реализацију сваке теме Број лабораторијске вежбе демонстрационе огледе. садржаја. Формирање наведен је уз предлог њеног демонстрационим огледима Ако у школи не постоје појмова треба базирати на предложених и лабораторијским вежбама. лабораторијских вежби, супстанце за извођење доступним супстанцама. демонстрационих огледа и Планирање наставе се врши огледи се могу извести са оперативних планова, као и и кроз планирање писаних вежби, а у складу са припрема за часове. Такође Планирање облика рада, у провера / контролних јединицама, исходима и законским прописима. индивидуални, рад у пару, складу са наставним настава, експериментални стандардима – фронтални, рад у групи, пројектна рад, писане провере,

тестови, контролне вежбе
Коришћење свих расположивих модела и средстава у остваривању наставе – уџбеници, практикуми и друга литература, интернет; пројектор, лап топ.

II **Оставаривање наставе и учења**

Ученици гимназије друштвено-језичког смера целокупно предвиђено градиво би требало да уче тако да формирају базичну хемијску писменост која ће им бити ослонац у разумевању физичких и хемијских својстава супстанци с којима могу доћи у контакт у свакодневном животу, као и оних које представљају биолошки важна једињења. На таквој основи они би требало да доносе одлуке како ће правилно, односно безбедно руковати супстанцама, да не угрозе сопствено здравље, као и да начином њиховог одлагања не угрозе животну средину. Поред тога, стечена знања би требало да омогуће праћење информација из науке, разумевање важности науке и технологије за развој друштва, за доношење одлука, односно прављење избора у циљу одговорнијег односа према сопственом здрављу и животној средини. Због тога се додатна пажња мора посветити интеграцији садржаја из области неорганске хемије, органске хемије и биохемије, и кроз те садржаје, као теоријски оквир који пружа објашњења за својства и промене супстанци, уградити садржаје опште хемије.

III **Праћење и вредновање наставе и учења**

Праћење остварености циљева, стандарда и исхода постигнућа врши се према: овладаности појмовном структуром и терминологијом; разумевања, примене и вредновања научених научних метода, поступака и процедура и решавања проблема; рада са информацијама и подацима; интерпретирања, закључивања и доношења одлука; комуникације и изражавања; свим усменим одговорима; раду на пројектима; изради различитих задатака на часовима, експеримената, писаних провера и контролних задатака, а у складу са стандардима и исходима учења, као и различитих компетенција.
Вредновање развоја и напредовања ученика у достизању исхода и стандарда постигнућа, у току школске године обавља се формативним и сумативним оцењивањем.
Формативно оцењивање је континуирано током часова и бележи се у есДневнику и педагошкој документацији наставника. На основу података прикупљених формативним оцењивањем могу се извести оцене које се уносе у књигу евиденције о образовно-васпитном раду, односно есДневник, као и у педагошку документацију наставника.
Сумативно оцењивање је вредновање постигнућа на крају наставне теме или класификационог периода Ученик се оцењује на основу усмене провере постигнућа, писмене провере и/или практичног рада,оцена је бројчана је и уноси се у књигу евиденције о образовно-васпитном раду, односно есДневник, као и у педагошку документацију наставника.
Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша учење и резултат. Свака активност је прилика за процену напредовања и давања повратне информације (формативно проверавање), а ученике треба оспособљавати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета.
Наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопстевени рад.

IV **Међупредметне компетенције**

Компетенција за целоживотно учење
Комуникација

Рад са подацима и информацијама
Дигитална компетенција
Решавање проблема
Сарадња
Одговоран однос према здрављу
Одговоран однос према околини
Естетичка компетенција
Предузимљивост и оријентација ка предузетништву
Одговорно учешће у демократском друштву

V **Начин остваривања принципа, циљева и исхода образовања и стандарда образовних постигнућа**

Општи принципи образовања и васпитања реализују се и кроз наставни садржај Хемије.

Наставни предмет Хемија омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, инструментално учење, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, различиих софтвера, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација у настави општеобразовних предмета ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области општеобразовних предмета. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну наставу, допунску или додатну наставу, ванаставне активности као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем омогућава хоризонталну и вертикалну проходност, којом се осигурава могућност да ученици током образовања промене врсту образовања (хоризонтална проходност) и могућност даљег образовања и стицања вишег нивоа образовања (вертикална проходност);

У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:

-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;

-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;

-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.

Кроз наставу Хемије реализоваће се и циљеви образовања и васпитања.

- Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику, учење учења, дигиталне компетенције,..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања, потребама тржишта рада. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик ће умети да пронађе и усвоји нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.

Примењујући индивидуалани рад, рад у пару или групне активности код ученика ће доћи до развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;

Исходи образовања и васпитања остариће се и кроз наставу Хемије.

Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз усмено изражавање, писмене задатке, домаће задатке, пројектну наставу, практичну наставу, вежбе где ће ученици показати да ли примењују нова сазнања, како усвајају технике рада, повезују и представљају резултате експеримената. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз писану форму, изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се даје задатак у оквиру кога ће да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других; ученику ће се помоћи да учи како да учи, како да користи уџбеник и другу, доступну литературу, како да разликује и повезује целине.

У решавању задатака, ученик треба да зна да примени математичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који ми се свакодневно јављају.

Ученик треба да води рачуна о себи и другима у изазовима дигиталне технологије. Треба да зна шта је дозвољено, а шта не. Да зна како да се понаша у дигиталној комуникацији са другима.

Стандарди образовања и васпитања реализоваће се и кроз наставу Хемије**.**

Стандарди квалитета рада установе дефинисани су Правилником о стандардима квалитета рада установе, проверавају се и вреднују кроз редовно самовредновање и вредновање рада наставника.

Стандарди квалитета уџбеника остариће се кроз показатеље који су наведени у табели, као и Правилника о избору уџбеника;

Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз обавезно стручно усавршавање и похађање семинара из области:;

- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;

- Поучавање и учење-К2;

- Подршку развоју личности ученика-К3;

- Комуникацију и сарадњу-К4.

Улога наставника је вишеструка, јер наствник треба да:

- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;

- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима,

- ученицима омогућава да самостално процењују свој рад и рад других; да развијају све своје могућности у савременим условима

- кроз рад у тимовима, стручним већима, активима доприноси квалитету рада школе,

- кроз сарадњу са родитељима доприноси квалитетнијем праћењу и вредновању рада ученика, унапређењу квалитета рада школе

- кроз сарадњу са институцијама доприноси сарадњи школе и ученика са организацијама и институцијама локалне самоуправе;

Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

Рачунарство и информатика

Рачунарство и информатика

Циљ учења Рачунарства и информатике је стицање знања, овладавање вештинама и формирање вредносних ставова који доприносе развоју информатичке писмености неопходне за даље школовање, живот и рад у савременом друштву. Усвајањем концепата из рачунарских наука, ученик развија способност

апстрактног и критичног мишљења о аутоматизацији послова уз помоћ информационо-комуникационих технологија и развија способност ефективног коришћења технологије на рационалан, етичан и безбедан начин.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Учењем наставног предмета Рачунарство и информатика ученик је оспособљен да примени стечена знања и вештине из области информационо-комуникационих технологија (ИКТ) ради испуњавања постављених циљева и задатака у свакодневном животу, даљем школовању и будућем раду. Развио је способност апстрактног и критичног мишљења уз помоћ ИКТ. Развио је дигиталну писменост и позитивне ставове према рачунарским наукама.

Основни ниво

Ученик користи ИКТ за свакодневну комуникацију, прикупљање и размену информација. Примењује поступке и правила безбедног понашања и представљања на мрежи, самостално претражује и проналази информације. Процењује могућности и ризике употребе ИКТ у решавању једноставних проблема из свакодневног живота. Ученик уочава проблем, рашчлањује га, дефинише и спроводи кораке за његово решавање уз примену адекватно одабраног софтверског алата. Коришћењем ИКТ ученик спроводи елементарне анализе података и графички представља добијене резултате.

Средњи ниво

Коришћењем ИКТ-а ученик примењује сложеније анализе података. Ученик разуме основне алгоритме, уме да их примени, комбинује их, и креира сопствене алгоритме за анализу серије/групе података. Ученик правилно користи податке у погледу поверљивости и заштите интегритета података.

Напредни ниво

Ученик користи ИКТ за самостално решавање сложенијих проблема из свакодневног живота. Организује веће количине података на начин погодан за обраду. Примењује анализу и обраду података у реалним проблемима. Осмишљава стратегије анализа и обрада података у циљу извлачења релевантних информација из података. Изводи закључке на основу добијених резултата спроведених анализа. Примењује програме и стратегије за заштиту и спречавање злоупотребе дигиталног идентитета.

СПЕЦИФИЧНЕ ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Специфичне предметне компетенције представљају опис специфичних способности ученика које му омогућавају да развије општу предметну компетенцију. Подразумевају способност за одговорно коришћење информационо-комуникационих технологија уз препознавање потенцијалних ризика и опасности.

Специфичне компетенције обухватају способност за брзо, ефикасно и рационално проналажење информација коришћењем дигиталних уређаја, као и њихово критичко анализирање, складиштење и преношење и представљање у графичком облик

Програми за табеларна израчунавања

Основни ниво

Ученик креира и форматира радну табелу, уноси податке и израчунава елементарне статистике (збир, просек, минимум, максимум, једноставно сортирање података), уме да прочита податке из готових графикона и да направи жељене измене.

Средњи ниво

Ученик примењује сложеније анализе података (сложеније функције, апсолутно и релативно адресирање, сортирање и филтрирање података по више критеријума) и разуме добијене резултате. Креира и форматира сложеније графиконе. Припрема и штампа радну табелу.

Напредни ниво

Ученик самостално одређује начин решавања проблема (одређује податке које треба прикупити, начин њихове организације у табеле и врсте анализе и визуализације погодне за одређену врсту проблема). Користи стечена знања за решавање реалних различитих проблема и изводи закључке на основу спроведених анализа.

Рад са подацима у текстуалном програмском језику

Основни ниво

Ученик уочава сличности и правила са радом у програму за рад са табелама. Ученик уноси серије података задавањем конкретних података у програмском коду и приказује их графички (у облику линијског, стубичастог и секторског графикона). Помоћу библиотечких функција израчунава основне дескриптивне статистике серија податка (збир, просек, минимум, максимум, …) и сортира податке. Уноси табеларне податке задавањем конкретних података у програмском коду и графички приказује податке из табеле

Средњи ниво

Применом библиотечких функција врши анализу табеларно представљених података по врстама и колонама, врши сортирање података по неком критеријуму, филтрира податке и израчунава статистике филтрираних података. Уноси и учитава серије података из локалних или удаљених датотека. Обрађене податке уписује у датотеке. Чита и анализира податке из више датотека.

Напредни ниво

Примењује анализу и обраду података у реалним проблемима. Организује веће количине података на начин погодан за обраду. Осмишљава стратегије анализа и обрада података у циљу извлачења релевантних информација из података. Изводи закључке на основу добијених резултата.

Програмирање

Основни ниво

У петљи учитава серије података са стандардног улаза и уме да имплементира алгоритме за одређивање основних статистика података (збира, производа, минимума, максимума). Врши трансформације серија података пресликавањем сваког податка применом одређене функције. Средњи ниво.

Средњи ниво

Прилагођава основне алгоритме конкретном проблему који се решава (нпр. на основу алгоритма проналажења максимума дизајнира и имплементира алгоритам проналажења другог елемента по величини). Гранањем унутар петље врши филтрирање података по неком задатом критеријуму. Алгоритмом линеарне претраге проверава да ли у подацима постоје елементи који задовљавају дати услов.

Напредни ниво

Имплементира анализе дводимензионих података коришћењем угнежђених петљи. Имплементира сортирање низа података неким елементарним алгоритмом (нпр. сортирањем селекцијом или сортирањем уметањем).

Разред: **Други**

Недељно фонд часова: **2 часа**

Годишњи фонд часова: **74 часова**

Област/Тема	Број часова	Садржај	Исходи По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
ПРОГРАМИ ЗА	25	Унос различитих типова	− разлику је типове података;

ТАБЕЛАРНА ИЗРАЧУНАВАЊА		података у табелу (нумеричких, текстуалних, датум, време....). Појам адресе и различите могућности (апсолутна и релативна адреса). Сортирање и филтрирање података. Примена формула за израчунавање статистика. Условно форматирање табела. Изведене табеле. Визуализација података. Форматирање табеле и припрема за штампу	− унесе и мења податке у табеле; − користи апсолутно и релативно адресирање; − сортира и филтрира податке по задатом критеријуму; − користи формуле за израчунавање статистика; − представи визуелно податке на одговарајући начин; − форматира табеле и одштампа их;
РАД СА ПОДАЦИМА У ТЕКСТУАЛНОМ ПРОГРАМСКОМ ЈЕЗИКУ	16	Програмски језици и окружења погодни за анализу и обраду података (Jupyter, Octave, R, ...). Унос података у једнодимензионе низове. Једноставне анализе низова података помоћу библиотечких функција (сабирање, просек, минимум, максимум, сортирање, филтрирање). Графичко представљање низова података. Унос и представљање табеларно записаних података. Анализе табеларно записаних података (нпр. просек сваке колоне, минимум сваке врсте, ...). Обраде табеларно	− унесе серију (низ) података; − изврши једноставне анализе низа података (израчуна збир, просек, проценте, ...); − графички представи низове података (у облику линијског, стубичастог или секторског дијаграма); − унесе табеларне податке или их учита из локалних или удаљених датотека и сними их; − изврши основне анализе и обраде табеларних података (по врстама и по колонама); − изврши основне обраде табеларних података (сортирање, филтрирање, ...);

		записаних података (сортирање, филтрирање, ...).	
ПРОГРАМИРАЊЕ	32	Основни алгоритми над серијама података (бројање, одређивање збира, производа, просека, минимума, максимума, линеарна претрага, филтрирање...). Угнежђене петље. Сортирање и примена. Рад са датотекама и директоријумима	– имплементира основне алгоритме над једнодимензионим и дводимензионим серијама података; – примени угнежђене петље; – разуме принцип функционисања неколико алгоритама сортирања; – примењује сортирања за анализу података; – чита, анализира и уписује садржаје у текстуалну датотеку; – обрађује више података у структури директоријума.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Настава се изводи у двочасу, са половином одељења у рачунарском кабинету, у групама не већим од 15 ученика.

На почетку наставе урадити проверу нивоа знања и вештина ученика, која треба да послужи као оријентир за организацију и евентуалну индивидуализацију наставе.

При реализацији програма дати предност пројектној, прблемској и активно оријентисаној настави, кооперативном учењу, изградњи знања и развоју критичког мишљења. Уколико услови дозвољавају дати ученицима подршку хибридним моделом наставе (комбинацијом традиционалне наставе и електронски подржаног учења), поготово у случајевима када је због разлика у предзнању потребна већа индивидуализација наставе

Предложени број часова по темама је оквирни, на наставнику је да процени потребан и довољан број часова по темама узимајући у обзир знања и вештине који ученици имају из претходног школовања и животног искуства. Препорука је да наставник, у зависности од могућности ученика и рачунарске опреме, процени и комбинује у току сваког двочаса различите наставне методе и облике рада као што су самостални рад ученика (по принципу један ученик – један рачунар), рад у паровима (два ученика истовремено и заједно решавају конкретне задатке), рад у мањим групама (почетна анализа и идеје за методе решавања), као и рад са целом групом када наставник објашњава, приказује, демонстрира и кроз дискусију уводи ученике у нове области.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе, и да изабере одговарајуће методе, актиности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и

вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене исходе потребно више времена, активности и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално откривају математичке правилности и изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Препоручује се коришћење интерактивних метода, пројектне, проблемске и истраживачке методе, рад на референтном тексту, (истраживање по кључним речима, појмовима, питањима), дискусију, дебату и др. Заједничка особина свих наведених метода је да оне активно ангажују ученика током наставе, а процес учења смештају у различите и разнолике контексте. Избор метода и облика рада, као и планирање активности ученика зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Централна тема наставе рачунарства и информатике у другом разреду је анализа и обрада података. Тема се обрађује на кроз три различита приступа. Први приступ је употреба програма за табеларна израчунавања (нпр. Microsoft Excel, LibreOffice Calc) уз коришћење њихових уграђених могућности за анализу и обраду података (уграђене функције уз коришћење специјализованог графичког-корисничког интерфејса). Други приступ је употреба специјализованих програмских језика и окружења (нпр. Jupyter/ Python, Matlab, Octave, R) уз употребу уграђених, библиотечких функција за анализу и обраду података. На крају, трећи приступ је употреба класичних програмских језика и ручна имплементација основних алгоритама за анализу и обраду података. Имајући ово у виду, исте или веома сличне задатке је могуће решавати кроз сва три приступа, на различите начине. На пример, задатак сортирања списка ученика по броју поена на контролном задатку се може прво решити његовим уношењем у програм за табеларна израчунавања и задавањем команде једноставним одабиром у менију тј. кликом на дугме, затим се може решити тако што се подаци учитавају у листу или неку другу адекватну структуру података и сортирају позивом библиотечке функције за сортирање и на крају се може решити коришћењем петљи и имплементацијом неког елементарног сортирања. Редослед излагања ових тема не би требало мењати, како би се постигло поступно повећање сложености градива.

Анализа и обрада података представљу веома важну тему готово у свим професијама и извођење закључака на основу података представља изузетно важну вештину свих будућих академских грађана. Стога је пожељно све време инсистирати да ученици доносе закључке на основу података и изведених статистика. Пожељно је да подаци долазе из домена који су блиски и разумљиви ученицима (нпр. електронски дневник, спортски резултати, статистике претраге интернета или посета друштвеним мрежама, временски и географски подаци) и да сами подаци буду што је више могуће реални (могуће их је, на пример, преузимати са портала отворених података Републике Србије https://data.gov.rs/ или са сајта Републичког завода за статистику Србије http://www.stat.gov.rs).

Потребно је да се говори о безбедности и интегритету података, опасностима и начинима заштите права приступа подацима, тј. важно је да ученик правилно користи податке у погледу поверљивости и заштите интегритета података, правилног дељења и управљања подацима. Ова тема треба да се провлачи кроз све три предвиђене области.

Програми за табеларна израчунавања (25 часова)

Упознати ученике са програмима за табеларна израчунавања, њиховим могућностима и основним сценаријима употребе. Објаснити основне појмове у програмима за рад са табелама (табела, врста, колона, ћелија,…) и указати на њихову општост у раду са подацима.

При уношењу података у табелу, објаснити разлику између различитих типова података (нумерички формати, датум и време), као и грешке које могу из тога да настану. У том смислу представити алате за валидацију података, увођењем ограничења која се тичу врсте података или вредности које корисници уносе у ћелију, као и додавања могућности избора из падајуће листе.

Приликом баратања са подацима (означавања ћелија, кретање кроз табелу, премештање, копирање,…), указати на општост ових команди и упоредити их са сличним командама у програмима за обраду текста.

Код трансформација табеле указати на различите могућности додавања или одузимања редова, или колона у табели. Објаснити појам опсега тј. распона ћелија.

Код форматирања приказа податка у ћелији, приказати на примерима могућност различитог тумачења истог нумеричког податка (број, датум, време). Указати на предности условног форматирања које омогућава означавање ћелије одређеном бојом у зависности од вредности ћелије, коришћењем већ уграђених правила као и дефинисање нових правила коришћењем формула.

Такође, нагласити важност доброг приказа података (висине и ширине ћелија, фонта, поравнања) и истицања појединих података или група података раздвајањем различитим типовима линија и бојењем или сенчењем. Представити опције за побољшање прегледности података груписањем редова и колона, као и замрзавањем изабране области како би иста била стално видљива при прегледу остатка садржаја радног листа.

Указати на повезаност података у табели и могућност добијања изведених података применом формула. Објаснити појам адресе и различите могућности референцирања ћелија. Указати на различите могућности додељивања имена подацима или групама података и предности коришћења имена. Приказати функције уграђене у програм и обратити пажњу на најосновније функције, посебно за сумирање, сортирање, филтрирање, а затим показати многобројност и примењивост осталих уграђених функција. Показати математичке, статистичке функције, функције за текст и време, референцирање итд. Примери могу бити статистика одељења, и статистика свих одељења на нивоу школе (или разреда) укључујући просек, успех, успех по предметима, издвајање датума рођења из ЈМБГ, одређивање дана у недељи кад је ученик рођен, ко је најстарији, најмлађи, раздвајање имена и презимена из табеле са уклањањем вишкова знакова (празнине), спајање имена и презимена уз кориговање великих слова тамо где треба, сортирање, филтрирање по различитим захтевима, итд.

Указати на различите могућности аутоматског уношења података у серији.

Посебну пажњу посветити различитим могућностима графичког представљања података. Указати на промене података дефинисаних у табели формулама, и графикону у случају измене појединих података у табели. Указати на могућност накнадних промена у графикону, како у тексту, тако и у размери и бојама (позадине слова, скале, боја, промена величине, лабеле…).

Показати анализу података кроз креирање и примену изведених (пивот) табела. Указати на потребу да подаци морају бити добро припремљени, и како се накнадно пивот табела мења и анализира, чиме се добијају различити погледи на почетни скуп података.

Указати на важност претходног прегледа података и графикона пре штампања, као и на основне опције при штампању.

Све појмове уводити кроз демонстрацију на реалним примерима. Од самог почетка давати ученицима најпре једноставне, а затим све сложеније примере кроз које ће сами практично испробати оно што је демонстрирао наставник.

Рад са подацима у текстуалном програмском језику (16 часова)

Анализа и обрада података коришћењем прилагођених програмских окружења (попут Jupyter/Python, Matlab, Octave, R). Све време вршити поређење овог приступа са решавањем истих задатака помоћу програма за табеларна израчунавања и истицати предности и мане једног у односу на други.

Објаснити начине како се може унети серија (низ) података (навођењем података директно у програмском коду, учитавањем са стандардног улаза или из локалне или удаљене датотеке). Објаснити како се подаци могу графички приказати у облику линијског, стубичастог (хистограм) или секторског (пита) дијаграма. Код формирања графикона објаснити начине форматирања њиховог визуелног приказа (нпр. постављање боја графикона, ознака на осама, легенди, ...). Приказати и могућности истовременог приказа више графикона. На пример, на истом графикону приказати просечне температуре током 12 месеци у једном граду северног умереног, једном граду жарког и једног граду јужног умереног појаса (нпр. у Београду, Најробију и Мелбурну), паралелни приказ просечне оцене ученика и број изостанака по одељењима, итд.

Приказати основне анализе података извођењем елементарних дескриптивних статистика применом одговарајућих већ дефинисаних функција (збира, просека, минимума, максимума, ...). На пример, на основу серије висина ученика одељења одредити висину најнижег и висину највишег ученика, као и просечну висину ученика

Осим једнодимензионалних серија података приказати и рад са вишедимензионалним, табеларно записаним подацима. Приказати креирање, унос, анализу и обраду табеларно представљених података. Након уноса табеларних података приказати како се врши анализа података по врстама и колонама. На пример, уноси се серија података (температура измерена током једне недеље три пута на дан (ујутру, у подне и увече), приказати графички температуре за сваки део дана и израчунати и приказати просечну температуру за сваки део дана. Објаснити додавање нових редова и колона, као и уписивање табела у датотеку.

Објаснити примене сортирања тј. преуређивање елемената серије или редова табеле како би се поређали по величини по неком критеријуму (нумерички, лексикографски). На пример, осим што нам сортирање олакшава претрагу података (податке о конкретном ученику много брже проналазимо када је списак сортиран), након сортирања лако можемо да идентификујемо и елиминишемо дупликате.

Указати на примене филтрирања података, тј. издвајања елемената серије или редова табеле који задовољавају неке услове (нпр. редови у којима су наведене подаци о девојчицама), као и бројању редова табеле који имају неке особине (фреквенцијска анализа) и одређивања статистика филтрираних података. На пример, желимо да одредимо колико имамо мушких или женских особа у одељењу, колика је разлика између просечне висине дечака и просечне висине девојчица и слично.

појмове уводити кроз демонстрацију на примерима реалних података. Од самог почетка давати ученицима најпре једноставне, а затим све сложеније примере кроз које ће сами практично испробати оно што је демонстрирао наставник.

Програмирање (32 часа)

Циљ овог сегмента је упознавање ученика са алгоритмима који леже у основи анализе и обраде података и упознавање ученика са њиховом имплементацијом у класичном програмском језику, без коришћења готових библиотечких функционалности. Кроз то ученик учи опште технике дизајна и анализе алгоритама и програмирања. Централни концепт представља концепт итерације, док је централна структура података серија тј. низ података (било складиштена у меморији, учитана елемент по елемент са улаза или из датотеке или генерисана на основу неког правилног итеративног поступка) и касније матрица (дводимензионални низ тј. табела).

Концепт итерације увести кроз примере обраде малих серија података (серија које садрже 3–5 података). На пример, увести алгоритме израчунавања минимума три броја, уопштити на израчунавање минимума пет бројева (без коришћења петље), а затим уопштити на минимум серије од n бројева (уз коришћење петље).

Приказати итеративне алгоритме израчунавања елементарних статистика серија бројева (броја елемената, збира, производа, просека, минимума, максимума, ...). Алгоритме илустровати на серијама података који се учитавају са улаза као и на серијама елемената складиштеним у низове у меморији (нпр. одређивање просека бројева учитаних са улаза и одређивање броја који је најближи просеку, што захтева учитавање елемената у низ, одређивање просека у првом пролазу и затим одређивање најближег броја у другом просеку). Приказати примене ових алгоритама у домену математике (на пример, приликом израчунавања факторијела и степена користи се алгоритам израчунавања производа серије елемената), али и у домену решавања реалних проблема (на пример, израчунавања просека оцена).

Нагласити важну улогу угњежђених петљи у обради једнодимензионалних низова података (на пример, при сортирању, али и при извођењу других сложенијих проблема) и дводимензионалних низова података (на пример, приликом израчунавања статистика свих врста или колона табеларно записаних података). Наредбе понављања се могу комбиновати тако да се једна петља извршава унутар друге, при чему се могу комбиновати и различите врсте петљи (нпр. for и while). Детаљно објаснити рад унутрашње и спољашње петље. Објаснити понашање наредби за прекид и наставак петљи (break и continue) у контексту угнежђених петљи.

Приказати учитавање података из текстуалних датотека и њихово складиштење (уписивање садржаја) у текстуалне датотеке. Приказати и могућност анализе и обраде података из више датотека у структури директоријума.

Основне концепте уводити кроз демонстрацију на примерима. Од самог почетка давати ученицима најпре једноставне, а затим све сложеније примере кроз које ће сами практично испробати оно што је демонстрирао наставник.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У процесу вредновања потребно је континуирано пратити рад ученика. У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се и процес и продукти учења. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу.

Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, се може обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање). Препоручује се да наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

У процесу оцењивања добро је користити портфолио (електронска збирка докумената и евиденција о процесу и продуктима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења потрфолија су вишеструке: омогућава континуирано и систематично праћење напредовања, подстиче развој ученика, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља, подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика. Употребу портфолија отежавају недостатак критеријума за одабир продуката учења, материјално-физички проблеми, време, финансијска средства и велики број ученика. Већи број ометајућих фактора, у прикупљању прилога и успостављању критеријума оцењивања, је решив успостављањем сарадње наставника са стручним сарадником, уз коришћење Блумове таксономије.

Препоручено је комбиновање различитих начина оцењивања да би се сагледале слабе и јаке стране сваког свог ученика. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Потребно је да наставник резултате вредновања постигнућа својих ученика континуирано анализира и користи тако да промени део своје наставне праксе.

IV МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Компетенције за целоживотно учење
Комуникација

Рад са подацима и информацијама
Дигитална компетенција
Решавање проблема
Сарадња
Одговоран однос према здрављу
Одговоран однос према околини
Естетичка компетенција
Предузимљивост и орјентација ка предузетништву
Одговорно учешће у демократском друштву

V НАЧИНИ РЕАЛИЗАЦИЈЕ ПРИНЦИПА ЦИЉЕВА И ИСХОДА ОБРАЗОВАЊА И СТАНДАРДИ ОБРАЗОВАЊА ПОСТИГНУЋА

Кроз наставни садржај реализују се **општи принципи образовања и васпитања.**

Наставни предмет Рачунарство и информатика омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, инструментално учење, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, различиих софтвера, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација у електротехници ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области електротехнике. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну наставу, практичну наставу, допунску или додатну наставу, секције, ванаставне активности као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем омогућава хоризонталну и вертикалну проходност, којом се осигурава могућност да ученици током образовања промене врсту образовања (хоризонтална проходност) и могућност даљег образовања и стицања вишег нивоа образовања (вертикална проходност);

У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:
-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;

-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;
-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.

Кроз наставу реализоваће се и **циљеви образовања и васпитања.**

Кроз активности на практичној настави као и вежбама води се рачуна о ергонометрији, развијању и практиковању здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности у раду. Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику, учење учења, дигиталне компетенције,..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања, потребама тржишта рада. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик ће умети да пронађе и асимилује нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.
Примењујући индивидуалани рад или групне активности код ученика ће доћи до поспешења развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;

Кроз наставу остариће се и **исходи образовања и васпитања.**

Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз усмено изражавање, писмене задатке, домаће задатке, пројектну наставу, практичну наставу, вежбе где ће ученици показати да ли примењују нова сазнања. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз писану форму, изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се даје задатак у оквиру кога ће да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других;Ученику помоћи да зна како да учи, како да користи уџбеник и другу, доступну литературу, како да разликује и повезује целине.
У решавању задатака, ученик треба да зна да примени математичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који ми се свакодневно јављају.
Ученик треба да води рачуна о себи и другима у изазовима дигиталне технологије. Треба да зна шта је дозвољено, а шта не. Да зна како да се понаша у дигиталној комуникацији са другима.

Кроз наставу реализоваће се и **стандарди образовања и васпитања.**

Стандарди квалитета рада установе реализоваће се кроз Правилник о стандардима квалитета рада установе и редовно самовредновање и вредновање рада наставника.

Стандарди квалитета уџбеника остариће се кроз показатеље који су наведени у табели, као и Правилника о избору уџбеника;

Стандард 1.	Садржај уџбеника је релевантан за остваривање програма наставе и учења
Показатељи	1. Садржај уџбеника је усклађен са програмом наставе и учења предмета и доприноси остваривању дефинисаних исхода образовања и васпитања. 2. Садржај уџбеника доприноси достизању образовних стандарда и развијању компетенција ученика. 3. Садржај уџбеника је заснован на прихваћеним теоријама, чињеницама, закључцима, тумачењима, актуелним подацима и савременим достигнућима. 4. У садржају уџбеника нема материјалних грешака. 5. Визуелни садржаји су јасни, репрезентативни и имају различите функције. 6. Садржај уџбеника је у складу са системом вредности који је дефинисан циљевима образовања и васпитања. 7. У уџбенику се повезују садржаји у оквиру истог и других предмета. 8. Садржаји који нису предвиђени програмом су посебно означени, функционално прате ток излагања у уџбенику и имају за циљ да допуне или појасне садржаје који одговарају програму предмета.
Стандард 2.	Уџбеник подстиче развој ученике и омогућава самостално учење
Показатељи	1. Уџбеник је прилагођен узрасту, развојном нивоу ученика и њиховом предзнању. 2. Уџбеник доприноси интеграцији знања, развоју система појмова и стицању функционалних знања. 3. Уџбеник афирмише различите методе учења и учење кроз различите облике рада. 4. Уџбеник подржава различите стилове учења. 5. Уџбеник поседује елементе који омогућавају ученику праћење сопственог напретка у учењу. 6. Уџбеник упућује на коришћење различитих извора и врста информација. 7. Уџбеник подстиче критичко и стваралачко мишљење. 8. У уџбенику се указује на везу садржаја са свакодневним животом, његовом применом и даљим учењем. 9. Уџбеник подстиче интересовање за предмет, односно наставну област и мотивише за самостално учење.
Стандард 3.	Уџбеник је обликован у складу са дидактичко-методичким захтевима
Показатељи	1. Уџбеник има јасну, логичну и кохерентну структуру. 2. У уџбенику се поштују дидактички принципи и методика наставе предмета.

	3. Примери који се наводе у уџбенику су разноврсни, функционални и релевантни. 4. Питања, задаци и налози су логично повезани са садржајем, јасно формулисани, различити по сложености и функцији и подстичу примену наученог. 5. Задаци и налози су реално изводљиви, уважавају различитост средина у коме ученици живе и не доводе у опасност ученика, нити угрожавају животну средину. 6. Непознате речи и кључни појмови су јасно истакнути и објашњени.
Стандард 4.	Језик уџбеника је одговарајући и функционалан
Показатељи	1. Уџбеник поштује језичку и правописну норму језика на коме је написан. 2. Дужина и конструкција реченице одговарају узрасту ученика. 3. Текст је језички и стилски уједначен. 4. Страни изрази се користе само када је неопходно и објашњени су на месту где се користе. 5. Језик којим је уџбеник написан доприноси лакшем разумевању садржаја.
Стандард 5.	Уџбеник је ликовно-графички обликован и технички опремљен
Показатељи	1. Јасно је наведен наслов, за који наставни предмет, разред/годину учења, врсту школе или образовни профил је уџбеник намењен. 2. Ликовно-графичка средства су функционална и користе се логично и доследно. 3. Однос текстуалних и визуелних графичких елемената је складан и омогућава прегледност на свим уређајима на којима је предвиђено коришћење уџбеника. 4. Уџбеник је интерактиван, лак за коришћење и омогућава самостално учење у складу са узрастом и предзнањем ученика. 5. Уџбеник омогућава учење на више нивоа сложености и диференциран приступ садржајима. 6. Уџбеник садржи елементе за процену напредовања ученика.

Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз стручно усавршавање и похађањем семинара из области:;
- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;
- Поучавање и учење-К2;
- Подршку развоју личности ученика-К3;
- Комуникацију и сарадњу-К4.

Улога наставника вишеструка, јер треба да:
- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;
- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима. Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

Стандарди квалификација ће се реализовати кроз успешно завршен процес средњег општег образовања. Програм средњег стручног образовања за стицање квалификација траје четири године. Квалификација се заснива на опису рада, циљевима и исходима средњег општег образовања.

Музичка култура

Наставни предмет: Музичка култура

Разред: II

Недељни фонд часова: 1 (0.5)

Годишњи фонд часова : 37 (19)

Смер: Друштвено језички и природно математички

Циљ учења музичке културе је да код ученика развије свест о значају и улози музичке уметности кроз развој цивилизације и друштва, да на основу стечених знања подстакне ученике на стваралачко и критичко мишљење, развије естетске критеријуме у циљу формирања одговорног односа према очувању музичког наслеђа и културе свога и других народа и даљег професионалног и личног развоја.

Област/Тема	Број часова	Садржај	Исходи
Опера у Италији, романтичарски композитори, развој музичких жанрова	**8(4)**	Романтизам	По препозна друштвено-историјски и културолошки амбијент у коме се развијају различити видови музичког изражавања; – демонстрира познавање музичке терминологије и изражајних средстава музичке уметности у склопу предложених тема; – препозна обрађене музичке стилове и жанрове према основним карактеристикама;
Развој музике, инструмената	**6(3)**	Експресионизам	– препозна утицај ритуалног понашања у музици савременог доба (музички елементи, наступ...); – препозна музику различитих народа Старог века; – уочи сличности и разлике између

Познати композитори, националне школе	**10(5)**	Импресионизам	ранохришћанске, православне и римокатоличке духовне музике; – разликује духовну од световне музике средњег века и ренесансе; – сагледа улогу музике у средњовековној Србији у односу на музику византијске и грегоријанске традиције средњег века; – разликује ренесансну полифонију од средњовековног вишегласја; –препозна репрезентативне музичке примере најзначајнијих пред ставника од ренесансе до краја барока; – анализира начине коришћења изражајних средстава у одабраним музичким примерима из различитих култура, стилова и жанрова; – презентује развој музичких инструмената и облика закључно са бароком; – повеже музичке облике са извођачким саставом; – разликује вокално-инструменталне и инструменталне облике до краја барока; – објасни настанак и развој опере и њен синкретички карактер; – звучно идентификује структуралне елементе опере (увертира, арија, речитатив, хор...)и њихову улогу;

инструменти, жанрови подела	**14(7)**	Подела музике и инструмената	– објасни значај Глукове реформе за даљи развој опере; – дефинише разлоге настанка комичне опере; – – изводи музичке примере користећи традиционалне и/или електрон ске инструменте, глас и покрет; – уочава у свакој од епоха међусобну повезаност музичке уметности са другим уметностима; – објасни како је музика повезана са дисциплинама ван уметности (музика и политика/друштво; технологија записивања, штампања нота; физичка својства инструмената; темперација и заједничко свирање); **– изрази доживљај музике језиком других уметности (плес, глума…);** **– објасни улогу свих актера у презентацији музичког дела/жанрова;** **– користи могућности ИКТ-а (коришћењем матрица, караоке програма, аудио снимака) за самостално истраживање, извођење и стваралаштво;** **– критички просуђује утицај**

				музике на здравље; **– поштује правила музичког бонтона.**

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Користи знања о музици у разумевању савремених догађаја, историје, науке, религије, уметности и сопствене културе и идентитета. Заступа одговоран однос према традицији свог народа и других култура а културолошке разлике сматра предностима што користи у развијању идеја и сарадњи. Искуства и вештине у слушању и опажању приликом индивидуалног и групног извођења примењује у комуникацији са другима. Развија естетске критеријуме према музичким и вредностима уопште и отворен је према различитим уметничким садржајима. Своја осећања, размишљања, ставове изражава на креативан и конструктиван начин што му помаже у остваривању постављених циљева.

СПЕЦИФИЧНЕ ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Ученик користи језик музике за изражавање својих осећања, идеја и комуникацију са другима. Кроз познавање музичког језика и стилова, ученик увиђа везу музике са догађањима у друштву и доприноси њиховом обликовању. Ученик у свакодневном животу примењује стечена музичка искуства и знања и истражује могућности ИКТ-а за слушање, стварање и извођење музике. Уважава и истражује музичке садржаје различитих жанрова, стилова и култура. Доприноси очувању и развоју музичке културне баштине. Има критички став према музици и њеном утицају на здравље. Прати и учествује у музичком животу заједнице и изражава критичко мишљење са посебним освртом на улогу музике у друштвеним дешавањима. Испољава и артикулише основне елементе музичког укуса.

Ликовна култура

Друштвено језички смер

Разред **Други**

Годишњи фонд часова **37 часова**

Циљ учења *ликовне културе* је оспособљавање за комуникацију и развијање креативности и одговорног односа према очувању културе и уметничког наслеђа свог и других народа.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Ученик свесно опажа и тумачи разноврсне визуелне и аудиовизуелне информације са којима се среће. Повезује нова сазнања са претходно стеченим знањем и искуством у смислене целине и истражује њихову примену у различитим ситуацијама. Користи разноврсне подстицаје за развијање креативних идеја. Бира најефикаснији начин да изрази своја запажања, идеје, имагинацију, искуство, естетске доживљаје, осећања и позитивне ставове. Препознаје своје потребе и способности, развија самопоуздање и самопоштовање и мотивисан је да се континуирано усавршава. Комуницира испољавајући разумевање и уважавање других и одговорно сарађује са другима. Разуме значај и улогу визуелне уметности у друштву, вредност сопствене културе и културе других народа и има одговоран однос према очувању културне баштине.

Основни ниво

На основном нивоу ученик има следеће компетенције: уважава различитости у опажању и доживљавању визуелних и аудиовизуелних информација. Разуме свакодневне визуелне и аудиовизуелне поруке. Самостално се изражава у одабраном медију и доприноси у заједничком раду. Разуме значај наслеђа културе свог и других народа.

Средњи ниво

На средњем нивоу ученик има следеће компетенције: уме јасно да пренесе другима свој доживљај визуелних и аудиовизуелних информација. Разуме садржаје уметничких дела и производа. Изражава се различитим медијима, самостално и у сарадњи са другима. Користи одабране садржаје као подстицај за стваралачки рад.

Укључује се у културни живот заједнице.

Напредни ниво

На напредном нивоу ученик има следеће компетенције: разуме значај и утицај визуелних садржаја у односу на контекст. Мотивисан је да континуирано развија естетичке критеријуме. Уме да преведе идеје и информације из једне форме у другу. Примењује одабране методе и поступке за развијање креативних идеја и стварање оригиналних радова. Доприноси очувању и неговању културног живота заједнице.

СПЕЦИФИЧНЕ ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Основни ниво

На основном нивоу ученик има следеће компетенције: испољава одговоран однос према себи и другима када преузима, модификује, објављује и коментарише визуелне и аудиовизуелне садржаје на интернету, друштвеним мрежама и у осталим видовима комуникације. Опажа и тумачи садржаје билборда, рекламних паноа, промотивних спотова, огласа на телевизији и интернету и друге визуелне и аудиовизуелне поруке са којима се свакодневно среће. Бира медиј и одговарајућу технику/апликацију којом најефикасније може да изрази своја запажања, идеје, имагинацију, искуство, естетске доживљаје, осећања и позитивне ставове, у самосталном и заједничком раду. Разматра значај наслеђа културе за национални идентитет, смањење сиромаштва, туризам и развој локалне и шире заједнице.

Средњи ниво

На средњем нивоу ученик има следеће компетенције: уме јасно да изрази своја опажања, тумачења и доживљај визуелних и аудиовизуелних информација, у усменој, писаној, визуелној или аудиовизуелној форми. Процењује свој доживљај уметничких дела поредећи исте теме, мотиве и поруке изражене различитим средствима и техникама визуелних уметности и различите теме, мотиве и поруке изражене истим средствима/материјалом. Уме да изрази запажања, идеје, имагинацију, искуство, естетске доживљаје, осећања и позитивне ставове различитим медијима, средствима и техникама визуелних уметности, самостално и у сарадњи са другима. Мотивисан је да истражује примену изражајних својства материјала, техника и принципа компоновања (дизајна). Самостално истражује различите изворе информација или наслеђе културе и користи одабрани појам, текст, визуелне, аудитивне и аудиовизуелне информације као подстицај за стварање оригиналног рада. Стекао је навику да прати и посећује догађаје културе у заједници.

Напредни ниво

На напредном нивоу ученик има следеће компетенције: тумачи значај и утицај визуелних садржаја на посматрача и друштво у односу на место, време, друштвене прилике, технолошки развој и културолошки оквир. Истражује форме уметничких дела кроз историју, њихове међусобне утицаје и утицај на савремену уметност и друштво. Пореди критеријуме за процену естетичких квалитета уметничких и неуметничких дела. Преводи визуелне садржаје у текстуалне и вербалне и текстуалне, вербалне, аудитивне и мисаоне садржаје у визуелне. Истрајан је у развијању техничких вештина у одабраном медију/дисциплини. Познаје начине помоћу којих уметници развијају креативне идеје, превазилазе стваралачку блокаду и проналазе подстицај за рад. Примењује научено у различитим ситуацијама које захтевају креативна решења. Активно доприноси очувању и неговању уметности и културе, као конзумент, промотер и/или учесник у уметничким дешавањима и пројектима.

Област/ Тема	Број часова	Садржај	Исходи
Повезаност	19	**Површина.** Линија, боја, облик и површина.Светлост и површина. Тактилност. Симетрија и асиметрија површина. Богатство и разноврсност површина као подстицај за стваралачки рад. **Наслеђе.** **Средњовековна уметност.** Средњовековна уметност Истока и Запада: стилови у уметности. Уметност и традиција. Уметнички споменици на тлу средњовековне Србије. **Ктитори.** Значај и улога ктитора. Однос светлости и површине у сакралним и профаним грађевинама у прошлости и садашњости. **Садржај уметничког дела**: мотиви и теме кроз епохе.	– користи различите технике и савремену технологију у креативном раду; – користи идеје и иновације у уметности као подстицај за стваралачки рад – реализује радове истражујући међусобне утицаје елемената и принципе компоновања – уважава етичка, здравствена и сигурносна правила у развијању и реализовању ликовних идеја – користи податке из литературе и са интернета за истраживачке и пројектне задатке; – презентује на различите начине резултате истраживачког и пројектног рада; – дискутује о сличностима и разликама у култури, историјским стиловима, идејама и начинима
Простор	18	**Перспектива.** Уметник и простор. Дводимензионални и	

		тродимензионални простор. Реални и имагинарни простор. Простор у уметничком делу и уметничко дело у простору. Ентеријер и екстеријер. Линеарна, ваздушна и колор перспектива. Истраживање простора као подстицај за стваралачки рад. **Савремени медији и простор**. Наслеђе. **Ренесанса.** Прекретнице и препород у уметности. Центри процвата уметности. Сакрална и световна архитектура. Урбанизам и архитектонски комплекси. Образовање уметника кроз време. Водећи уметници и њихова дела. **Ктитори и мецене.** **Колекције и колекционари** у прошлости и садашњости. **Културно наслеђе** као извор инспирације савремених стваралаца. **Неговање уметничке баштине** и одрживи развој. Уметничко и архитектонско **наслеђе и туризам**. **Установе културе.**	изражавања водећих уметника; – разматра како универзални језик уметности доприноси уважавању мултикултуралности и интеркултуралне сарадње; – пише есеје и приказе уметничких дела и изложби употребљавајући стручне термине и исказујући своје доживљаје и мишљење; – прави, самостално или у сарадњи са другима, планове које споменике и институције културе и уметности може посетити на путовањима; – дискутује о томе како уметничка баштина доприноси очувању националног идентитета и развоју друштва; – извештава о посетама или учешћу у дешавањима у институцијама културе (радионице, акције...).

Кључни појмови садржаја: уметност, пропорције, стваралаштво, ликовна дела, наслеђе.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програмска концепција се заснива на интеракцији три елемента (креативност, медијуми, садржаји), која води ка достизању исхода и развијању компетенција. У другој колони су називи тематских целина. Називи су осмишљени као општи појмови како би се наставницима олакшало планирање наставе.

У трећој колони су наведени, уместо садржаја, кључни појмови. У загради се налазе предлози тема који служе као подстицај наставнику (или тиму наставника) да осмисли своје теме.
У четвртој колони табеле дати су исходи за крај разреда који се достижу учењем током целе школске године. На основу једног исхода могуће је осмислити више разноврсних задатака/активности. Исходи су достижни за сваког ученика.

Редослед целина, појмова, предложених тема, као и распоред појмова по целинама није фиксан. Наставник има слободу да одабере неизоставне садржаје, да осмисли теме, да одабере наставне технике, методе и поступке који ће на најефикаснији начин омогућити сваком ученику да достигне исходе. Померање фокуса са садржаја може се уочити и у формулацијама предложених тема које су довољно широке да се могу повезати са скоро сваким кључним појмом у свакој целини.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава се планира оквирно, јер је неопходно да се прилагођава интересовањима ученика, могућностима одељења, неочекиваним приликама и ситуацијама...
Приликом планирања наставе и учења наставник полази од сврхе гимназије. Како гимназија не припрема ученике да буду уметници, наставник не треба да се фокусира на квалитет ликовног рада, већ на развијање креативних и иновативних идеја. Зато јеважно да се осмисле активности које омогућавају ученицима да развијају свест о процесу долажења до креативних идеја. Наставник као пример може да понуди причу о томе како су стварали познати уметници, шта их је мотивисало да дођу до неке идеје, али осим приче, потребно је и применити неку од техника за развијање креативних идеја. Такође, фокус није на оспособљавању ученика да изврше формалну анализу уметничког дела или да пишу ликовне критике. Много је важније знање о самом процесу анализе, због чега се то ради, где се може применити... Када је реч о принципима компоновања, фокус је на развијању опажања и примени принципа у свакодневном животу, затим, у изради презентација, у ликовном изражавању...
Учење о уметности није фокусирано на меморисање података, већ на подстицање ученика да размишљају, доживљавају уметничка дела, да разумеју појаве и промене у уметности, да аргументовано образлажу своје ставове и утиске, да повезују оно што уче са савременим животом... У складу са тим, појмови и теме само су подстицај за размишљање, истраживање и развијање знања, вештина и ставова током целог школовања. На пример, од ученика првог разреда не треба очекивати одговор на питање шта је уметност, већ их треба усмерити да сваке године трагају за одговором, у складу са богаћењем сопственог искуства и сазнања. Приликом смишљања тема и активности потребно је размислити о томе која знања су заиста неопходна ученицима гимназије и зашто. Поједина знања су важна за живот у савременом свету. На пример, знање о потенцијалу археолошких локалитета и налаза, споменика културе, музеја и културних манифестација за развој туризма и смањење сиромаштва. Нека чињенична знања су неопходна да би ученик могао да се укључи у активности које подстичу размишљање и формирање ставова. На пример, ученик не може да разматра факторе који су утицали на положај уметника, улогу уметности и промене у уметности уколико не зна кључне чињенице о друштвеним приликама и карактеристикама уметности дате епохе. Поједина знања су сувишна. На пример, знање о професионалним ликовним техникама које ученици не могу да примене ни у школи ни код куће, датум рођења уметника, количина материјала која је утрошена за израду неког споменика...
Истовремено са планирањем тема наставник планира начин реализације, односно задатке и активности за ученике и бира најефикасније методе које су фокусиране на подршку целовитом развоју ученика (а не на обраду садржаја теме). На пример, за ученике је далеко корисније да сами истражују податке о египатским пирамидама и да размењују сазнања на часу, него да наставник предаје о пирамидама. Уметничка дела подстичу развијање идеја уколико се

примене одговарајући поступци. На пример, ако се од ученика тражи да један сегмент уметничке слике искористе као подстицај за обликовање скулптуре, једну скулптуру као подстицај за дизајнирање ципела, музичко дело као подстицај за цртање графита и сл. Утицај античке архитектуре и уметности може се уочити у градовима, па наставник може да испланира обилазак неког града и потрагу за траговима прошлости које ће ученици фотографисати... могућности су бројне.

Треба имати у виду време и окружење у коме ученици живе и повезати теме са оним што је ученицима блиско и што их заиста интересује. На пример, уколико ученике интересује мода, наставник може у једној презентацији да прикаже промене у моди током историје или да покрене разговор и истраживање о дизајну, ауторским правима, комерцијализацији уметничких дела и сл.; уколико ученике занима како да зараде новац, наставник може да покрене истраживање о томе ко је финансирао уметност кроз историју, због чега је наслеђе културе и уметности важно за смањење сиромаштва, како слика, звук и текст могу да утичу на свест потрошача и сл. Прилагођавање наставе ученицима подразумева одређени степен импровизације, а програм додатно подржава креативност наставника.

Исходи који су наведени у табели нисуједини исходи које ученици достижу у току године. Ученици ће достићи још неке вредне исходе, које није могуће пројектовати као обавезне за све, јер зависе од индивидуалних способности ученика, одабраних тема и метода рада.

II. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење и вредновање се врши у складу са препорукама за праћење и вредновање датим у *Општем упутству за остваривање програма наставе и учења обавезних предмета*.

Елементи за праћење напредовања ученика су:

1) напредовање у комуникацији (у визуелном, вербалном и писаном изражавању);
2) напредовање у раду са подацима (визуелним, текстуалним и аудиовизуелним);
3) напредовање у развијању и примени идеја;
4) напредовање у развијању позитивних ставова.

У настави *ликовне културе* углавном није могуће мерити и објективно проценити напредак и постигнућа, нарочито када се процењује напредовање у развијању стваралачког мишљења и естетички квалитети ликовног рада. Међутим, могуће је поставити неке захтеве. На пример, када ученици раде презентације, постављају се прво неки основни захтеви (*5-7 слајдова, прикажите само кључне текстуалне и визуелне информације*), затим, у старијим разредима се тражи више (*безсерифна слова, контраст који не замара очи...*). Исто важи и за организацију ликовне композиције, за рад у тиму, за комуникацију на друштвеним мрежама (коју наставник не може увек да прати, али може са ученицима да анализира позитивне и негативне примере), за цртање у апликативном програму... Ове захтеве није могуће предвидети програмом, јер се постављају у складу са природом задатка који осмишљава наставник. СОЛО таксономија може да буде од помоћи наставнику када одређује захтеве по разредима. Никако није добро тражити од ученика готов продукт, а да претходно нису постепено увођени у процес.

Исходи	**Међупредметне компетенције**
користи различите технике и савремену технологију у креативном раду;	Естетичка компетенција, Решавање проблема, Дигитална компетенција, Компетенција за

	целоживотно учење
користи идеје и иновације у уметности као подстицај за стваралачки рад;	Естетичка компетенција, Решавање проблема, Рад са подацима и информацијама, Комуникација, Компетенција за целоживотно учење
реализује више решења истог ликовног проблема;	Естетичка компетенција, Решавање проблема, Предузимљивост и оријентација ка предузетништву
реализује радове истражујући међусобне утицаје елемената и принципе компоновања;	Естетичка компетенција, Решавање проблема, Рад са подацима и информацијама, Комуникација
уважава етичка, здравствена и сигурносна правила у развијању и реализовању ликовних идеја;	Решавање проблема, Одговоран однос према здрављу, Одговоран однос према околини, Одговорно учешће у демократском друштву
користи податке из литературе и са интернета за истраживачке и пројектне задатке;	Рад са подацима и информацијама, Комуникација, Компетенција за целоживотно учење
презентује на различите начине резултате истраживачког и пројектног рада;	Рад са подацима и информацијама, Комуникација, Предузимљивост и оријентација ка предузетништву, Компетенција за целоживотно учење
дискутује о сличностима и разликама у култури, историјским стиловима, идејама и начинима изражавања водећих уметника;	Естетичка компетенција, Комуникација, Рад са подацима и информацијама, Компетенција за целоживотно учење, Одговорно учешће демократском друштву
пише есеје и приказе уметничких дела и изложби употребљавајући стручне термине и исказујући своје доживљаје и мишљење;	Естетичка компетенција, Рад са подацима и информацијама, Комуникација, Компетенција за целоживотно учење, Одговорно учешће демократском друштву
прави, самостално или у сарадњи са другима, планове које споменике и институције културе и уметности може посетити приликом путовања;	Естетичка компетенција, Рад са подацима и информацијама, Комуникација, Одговорно учешће у демократском друштву, Компетенција за целоживотно учење
дискутује о томе како уметничка баштина доприноси очувању националног идентитета и развоју друштва;	Естетичка компетенција, Рад са подацима и информацијама, Комуникација, Одговорно учешће у демократском друштву, Компетенција за целоживотно учење
извештава о посетама или учешћу у дешавањима	Естетичка компетенција, Рад са подацима и

у институцијама културе (радионице, акције...).	информацијама, Комуникација, Одговорно учешће у демократском друштву, Компетенција за целоживотно учење

Начин остваривања принципа, циљева и исхода образовања и стандарда образовних постигнућа

Општи принципи образовања и васпитања

Индивидуализацијом наставе програм се у великој мери прилагођава ученику, без обзира на предиспозиције и таленат.
Настава се организује кроз обраду наставних садржаја и практичних ликовних вежби, као и упућивања ученика на самостално истраживање, рад у пару или у групи. Оцењивање се врши у складу са оствареностима исхода, ангажовањем и активношћу ученика и праћењем напредовања ученика.
Кроз упознавање са ликовном уметности негује се отвореност, сарадња, толеранција, свест о културној и цивилизацијској повезаности у свету, посвећеност основним моралним вредностима, вредностима правде, истине, солидарности, слободе, поштења и одговорности.
Предмет ликовне културе усмерен је на развој Естетске компетенције, али и ствара услове и за развој других компетенција;
Обезбеђује демократичност кроз поштовање потребе ученика да у складу са својим сензибилитетом изрази и своје интелектуалне, естетске и емотивне вредности и ставове и уважи вредности осталих учесника али и да прихвати обавезе и одговорности;
Идентификацији, праћењу и подстицању талентованих и даровитих ученика уз обезбеђивање услова кроз часове допунског и додатног рада, ваннаставних активности као и кроз индивидуализацију на часовима редовне наставе, и прилагођавањем задатака имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања и установама.
Настава ликовне културе методички је усмерена на сарадњу са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања.

Циљеви образовања и васпитања
Кроз наставу ликовне културе, негује се развој креативног и оригиналног мишљења појединца, развија се сензибилитет и осећајност, осећај за лепо, развија се перцепција и имагинација, као и критичко мишљење, вредновање и доношење вредносних процена, негује се мануелна способност занатског и техничког рада кроз вежбе. Што је подршка у целовитом развоју ученика.
Обрадом садржаја из области ликовне културе подстиче се интелектуални, емоционални, социјални, морални развој сваког ученика у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;

Упознавањем ученика са вредностима унетим у уметност различитих периода и стилова и кроз вежбе ликовног изражавања ученик развија свест о себи, стваралачким способностима, критичко мишљење, мотивацију за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;
Упознавањем са различитим професијама, занимањима и занатима везаним за област културе и ликовних уметности ученик се оспособљава за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;
Упознавањем и анализом вредности и идеја које се уче кроз садржаје предмета ликовне културе ученик развија позитивне људске вредности
Кроз заједничке пројекте на уређивању учионица, школског хола, постављању школске изложбе, и изради уметничких пројеката ученика, развија се осећање солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства;
Ученици су упућени на истраживање уметности различитих култура које су често удаљене и географски и временски и културолошки што доприноси развоју и поштовању расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранцији и уважавању различитости;
Упознавањем са споменицима културе и њиховим значењем и значајем развија се свест о сопственој култури и разноликости култура, подстиче се развој личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;

Исходи образовања и васпитања

Исходи образовања и васпитања су јасни искази о томе шта се од ученика очекује да зна, разуме и да је способан да покаже, односно уради након завршеног одговарајућег нивоа образовања и васпитања.

Исходи образовања и васпитања су основа за планирање, праћење и вредновање образовања и васпитања.

Исходи образовања и васпитања кроз предмет ликовне културе представљају способност ученика за:

-Прихватање практичног рада као могућности за стицање слободе у приступу увек новим стваралачким проблемима које намеће стварност;
-Схватање историјског и историјско-уметничког контекста дела, његовог постојања у времену и простору и његове форме која изражава друштвене, економске и културне особености разних епоха и народа;
-Схватање уметничког дела као самосвојне сложене структуре и јединствене целине;
-Развијање способности визуелног опажања и разумевања света око себе, као и његовог представљања у разним ликовним техникама и материјалима;
-Упознавање проблема попут проблема светлости и сенке и односа боја, мотива у ликовним уметностима као и уметничким делима;
-Уграђивање естетских вредности у практичан рад у свакодневном животу и у уобличавање своје околине;
-Развијање опажања и критичког односа према ликовним вредностима у свакодневном животу;
-Развијање активног односа према демократији и култури свог и других народа;
-Коришћење стечених знања као основе за даље материјално, лично и духовно богаћење.

Стандарди образовања и васпитања

Стандард образовних постигнућа ученика кроз предмет ликовне културе:

МЕДИЈИ, МАТЕРИЈАЛИ И ТЕХНИКЕ ВИЗУЕЛНИХ УМЕТНОСТИ

- разликује и користи (у свом раду) основне медије, материјале и технике (цртање, сликање, вајење) визуелних уметности
- изводи у свом раду дводимензионалне и тродимензионалне радове
- описује свој рад и радове других (нпр.исказује утисак)
- познаје и користи (у свом раду) основне изражајне могућности класичних и савремених медија, техника и материјала визуелне уметности
- образлаже свој рад и радове других (нпр.наводи садржај, тему, карактеристике технике...)
- познаје и користи (у свом раду) основне изражајне могућности класичних и савремених медија, техника и материјала визуелне уметности
- одабира адекватна средства (медиј, материјал, технику, поступак) помоћу кога ће на најбољи начин реализовати своју (одабрану) идеју

ЕЛЕМЕНТИ, ПРИНЦИПИ И САДРЖАЈИ (ТЕМЕ, МОТИВИ, ИДЕЈЕ...) ВИЗУЕЛНИХ УМЕТНОСТИ

- описује своје радове и радове других (нпр.исказује утисак)
- одабира адекватан садржај да би представио неку идеју или концепт
- образлаже свој рад и радове других (нпр.наводи садржај, тему, карактеристике технике...)
- одабира адекватна средства (медиј, материјал, технику, поступак) помоћу кога ће на најбољи начин реализовати своју (одабрану) идеју
- изводи радове са одређеном намером, користећи основне визуелне елементе и принципе да би постигао одређени ефекат
- користи тачне термине (нпр.текстура, ритам, облик...) из визуелних уметности (примерене узрасту и садржају) када образлаже свој рад и радове других
- уочава међусобну повезаност елемената, принципа и садржају на свом раду и на радовима других

УЛОГА, РАЗВОЈ И РАЗЛИЧИТОСТ ВИЗУЕЛНИХ УМЕТНОСТИ

- описује радове које уочава на уметничким радовима из различитих земаља, култура и периода
- зна да наведе различита занимања за која су стечена знања и вештине стечени учењем у визуелним уметностима (нпр.костимограф, дизајнер, архитекта...)
- познаје места и изворе где може да прошири своја знања везана за визуелне уметности (нпр.музеј, галерија, атеље, уметничка радионица...)
- зна неколико примера примене визуелних уметности у свакодневном животу
- лоцира одабрана уметничка дела у историјски и друштвени контекст
- анализира одабрана уметничка дела у односу на време настанка и према културној припадности (описује основне карактеристике, намеру уметника...)
- описује потребна знања и вештине који су неопходни у занимањима везаним за визуелне уметности
- користи друга места и изворе (нпр.библиотека, интернет...) да би проширио своја знања из визуелних уметности
- разуме међусобну повезаност и утицај уметности и других области живота.

Физичко и здравствено васпитање

Наставни предмет: **ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ**

Циљ учења наставног предмета:

Општи циљ:

- Циљ учења физичког васпитања је да ученик континуирано развија знања, физичке способности и моторичке вештине у складу са вредностима физичког вежбања, потребама за очување и унапређивање здравља и даљег професионалног развоја.

Посебни циљеви учења предмета:

- Подстицање раста и развоја и утицање на правилно држање тела (превенција постуралних поремећаја);
- Развој и усавршавање моторичких способности и теоријских знања неопходних самосгални рад на њима;
- Стицање моторичких умења (вештина) и теоријских знања неопходних за њихово усвајање;
- Проширење и продубљивање интересовања које су ученици стекли у основној школи и потпуније сагледавање спортске гране, за коју показују посебан интерес;
- Усвајање знања ради разумевања значаја и суштине физичког васпитања дефинисаних општим циљем овог предмега (васпитно-образовног подручја);
- Мотивација ученика за бављење физичким активностима и формирање позитивних психо-социјапних образаца понашања;
- Оспособљавање ученика да стечена умења, знања и навике користе у свакодневним условима живота и рада.

Разред: **II – Гимназија; друштвено-језички смер**

Годишњи фонд часова: 74

Недељни фонд часова: 2

Модул	**Број часова**	**Садржај**	**Исходи**
Здравствена култура и физичка активност, као основа за реализовање постављених циљева и исхода	10	- Вежбе обликовања (јачања, лабављење и растезање); - Вежбе из корективне гимнастике; - Провера стања моторичких и функционалних способности	- Препозна везе између физичке активности и здравља; - Објасни карактеристике положаја тела, покрета и кретања у професији за коју се школује и уочи оне, које могу имати негативан утицај на његов раст, развој; - Одабере и изведе вежбе обликовања и вежбе из корективне гимнастике, које ће

			превентивно утицати на могуће негативне утицаје услед рада у одабраној професији;
Развој моторичких и функционалних способности човека, као основа за реализовање постављених циљева и исхода;	8	-Вежбе снаге без и са малим теговима (до 4 кг.); - Трчање на 60 м и 100 м; - Трчање на 800 м ученице и 1000 м ученици; - Вежбе растезања (број понављања и издржај у крајњем положају), - Полигони спретности и окретности и спортске игре; - Аеробик;	- Именује моторичке способности које треба развијати, као и основна средства и методе за њихов развој; - Примени адекватна средства (изводи вежбе) за развој и усавршавање моторичких способности из: вежби обликовања, атлетике, гимнастике, пливања и спортских игара за развој: снаге, брзине, издржљивости, гипкости, спретности и окретности;
Усвајање знања, умења и вештина из спортских грана и дисциплина као основа за реализовање постављених циљева и исхода; - Атлетика; - Спортска гимнастика: (Вежбе на справама и тлу); - Спортска игра	**56**	**АТЛЕТИКА** У свим атлетским дисциплинама треба радити на развијању основних моторичких особина за дату дисциплину; *Трчања:* Усавршавање технике трчања на кратке и средње стазе: - 100 м ученици и ученице; - 800 м ученици и ученице; - штафета 4 х 100 м ученици и ученице Вежбање технике трчања на средњим стазама умереним интезитетом и различитим темпом у трајању од 5 до 10 мин. Крос: јесењи и пролећни - 800 м ученице, - 1000 м ученици. *Скокови:* Скок удаљ техником увинућа	• Кратко опише основне карактеристике и правила атлетике, гимнастике и спортске гране - дисциплина које се уче; • Демонстрира технику дисциплина из атлетике и гимнастике (вежби на справама и тлу) које - поседује вештину, технику и тактику спортске игре као и вежбе из осталих програмом предвиђених садржаја • Детаљније опише правила спортске гране за коју показује посебан интерес - за коју школа има услове; • Објасни због којих је карактеристика физичког васпитања важно, да активно учествује у процесу наставе и да самостално спроводи одређен програм физичке и спортске активности;

(кошарка); -Физичка, односно спортска активност: у складу са могућностима школе.		Скок увис лећном *Бацања:* Бацање кугле, једна од рационалних техника (ученице 4 кг, ученици 5 кг). Спровести такмичења у одељењу, на резултат, у свим реализованим атлетским дисциплинама. **СПОРТСКА ГИМНАСТИКА: ВЕЖБЕ НА СПРАВАМА И ТЛУ** Напомене: - Наставник формира групе на основу умења (вештина) ученика стечених после основне школе: основни, средњи и напредни ниво - Наставник олакшава, односно отежава програм на основу моторичких способности и претходно стечених умења ученика. *1. Вежбе на тлу* За ученике и ученице: - вага претклоном и заножењем и спојено, одразом једне ноге колут напред; - став на шакама, издржај, колут напред; - два повезана премета странце удесно и улево; - за напредни ниво премет странце са окретом за 180о и доскоком на обе ноге ("рондат") *2. Прескок* За ученике коњ у ширину висине 120 цм; за ученице 110 цм: - згрчка; - разношка - за напредни ниво: склонка	• Жели да се бави физичким, односно спортским активностима, пошто сагледава (детектује) позитивне карактеристике физичке и спортске активности - њихове позитивне утицаје на здравље, дружење и добро расположење; • Сагледа негативне утицаје савременог начина живота (пушење, дрога, насиље, деликвентно понашање) и буде свестан да је физичким, односно спортским активностима могуће предупредити негативне утицаје; • Комуницира путем физичких односно спортских активности са својим друговима и ужива у дружењу и контактима; • Доводи у везу свакодневни живот и способност за учење и практичан рад са физичким, односно спортским активностима и правилном исхраном; • самостално бира физичку, односно спортску активност и изводи је у окружењу у коме живи; • Објасни да покрет и кретање, без обзира на то којој врсти физичке, односно спортске активности припада, има своју естетску компоненту (лепота извођења, лепота доживљаја); • Ужива у извођењу покрета и кретања; • Наводи основне олимпијске

		3. Кругови За ученике /дохватни кругови/: - из мирног виса вучењем вис узнето, спуст у вис стражњи, издржај, вучењем вис узнето, спуст у вис предњи. За ученице /дохватни кругови/: - уз помоћ суножним одскоком наскок у згиб, њих у згибу /уз помоћ/; спуст у вис стојећи *4. Разбој* За ученике /паралелни разбој/: - из њиха у упору, предњихом саскок са окретом за 180° (окрет према притци); - њих у упору, у зањиху склек, предњихом упор, зањих у упору, у предњиху склек За ученице /двовисински разбој или једна притка вратила/: наскок у упор на н/п, премах једном ногом до упора јашућег, прехват у потхват упорном руком (до предножне) и спојено одножењем заножне премах и саскок са окретом за 90° (одношка), завршити боком према притци. *5. Вратило* За ученике /дохватно вратило/: - суножним одривом узмак; ковртљај назад у упору предњем; саскок замахом у заножење (зањихом). *6. Греда* За ученице /висока греда/: - залетом и суножним одскоком наскок у упор, премах одножно десном; окрет за 90°, упором рукама испред тела преднос разножно;	принципе и примењује их на школским спортским такмичењима и у слободном времену; • Препозна нетолерантно понашање својих другова и реагује на њега, шири дух пријатељства, буде истрајан је у својим активностима. • Се правилно односи према окружењу у коме вежба, рекреира се и бави се спортом, што преноси у свакодневни живот; • Учествује на школском такмичењу и у систему школских спортских такмичења.

		ослонцем ногу иза тела (напреднији ниво: замахом у заножење) до упора чучећег; усправ, усправ, ходање у успону са докорацима, вага претклоном, усклон, саскок пруженим телом (чеоно или бочно у односу на справу) 7. Коњ са хватаљкама За ученике: - премах одножно десном напред замах улево, замах удесно, замах улево и спојено премах левом напред; премах десном назад, замах улево, замах удесно и спојено одножењем десне, саскок са окретом за 90о улево до става на тлу, леви бок према коњу. Школско такмичење (одељење, школа): актив наставника физичког васпитања бира справе на којима ће се ученици такмичити. За напредније ученике: састави из система школских спортских такмичења и учешће на вишим нивоима школских такмичења. Минимални образовни захтеви: За ученике: наставни садржаји из програма вежби на тлу, прескока, једне справе у упору и једне справе у вису; За ученице: наставни садржаји из програма вежби на тлу, прескока, греде и двовисинског разбоја. **СПОРТСКА ИГРА (КОШАРКА)** • Понављање и учвршћивање раније обучаваних елемената игре;	

		• Даље проширивање и продубљавање техничко-тактичке припремљености ученика у складу са изборним програмом за дату игру. На основу претходних умења у техници и тактици наставник планира конкретне садржаје из спортске игре; • Актив наставника, према програму који сам доноси (из програма трећег разреда (програм по избору ученика) у складу са могућностима школе, организује наставу за коју ученици покажу посебно интересовање; • Препорука: уколико је могуће, организовати наставу пливања (посебно обуку за непливаче).	

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине које су ученику потребне за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене потребно више времена, активности и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. На ставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика. Током реализације часова физичког васпитања давати информације о томе које вежбе позитивно утичу на статус њиховог организма, с обзиром на карактеристике њихове професије, а које негативно утичу на здравље. Ученици који похађају трогодишње стручне школе далеко су више оптерећени у редовном образовању практичном и теоријском наставом од осталих ученика; Због тога је физичко васпитање, у овим школама, значајно за активан опоравак ученика, компензацију и релаксацију с обзиром на њихова честа статичка и једнострана оптерећења. Теоријска знања из области физичких активности су од великог значаја за укупним бављењем физичким вежбама.

II Оставаривање наставе и учења

- Садржаји програма усмерени су на:
- развијање физичких способности;
- спортско-техничко образовање;
- повезивање физичког васпитања са животом и радом.

У колико се укаже потреба, садржај програма се прилагођава како би се избегле негативне последице по здравље деце.Настава се реализује у циклусима који трају приближно 10-12 часова (узастопних). Наставнику физичког васпитања је остављено да, зависно од потреба, прецизира трајање сваког циклуса, као и редослед њиховог садржаја.

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, доношење опреме, понашање ученика на часу, уважавање гледишта других ученика, однос према раду, способност примене практичног знања у конкретним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

праћење остварености исхода;

васпитни део(доношење опреме, дисциплина на часу);

образовни део (практичне вештине);

активности ученика на часовима;

IVМеђупредметне компетенције

Компетенцију за целоживотно учење

Комуникацију

Решавање проблема

Сарадњу

Одговоран однос према здрављу

6) Одговоранодност према околини.

Кроз наставни садржај Физичког и здравственог васпитања реализују се и **општи принципи образовања и васпитања.**

Наставни предмет Физичко васпитање омогући ће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација и нових антрополошких достигнућа ученицима ће бити омогућено

континуирано напредовање у области физичког развоја. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну практичну наставу, допунску или додатну наставу, секције, ванаставне активности (крос, фер плеј манифестације), као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем.

У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:

-идентификацији,праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;

-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;

-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.

Кроз наставу Физичког и здравственог васпитања реализоваће се и **циљеви образовања и васпитања.**

Кроз активности на практичној настави, води се рачуна о развијању и практиковању здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности у раду. Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику,правилно усвајање ,дигиталне компетенције (коришћење дигиталних алата за унапређење практичног вежбања),..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања.Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик ће умети да пронађе и асимилује нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.

Примењујући индивидуалани рад или групне активностикод ученика ће доћи до поспешењаразвоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;

Кроз наставу Физичког и здравственог васпитања остариће се и **исходи образовања и васпитања.**

Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз практичан рад, вежбе у којима ће ученици показати да ли примењују нова сазнања. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз практичан рад, аналитички и синтетички разложе вежбу, дају идеје, изразе своја мишљења кроз чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се дају начини решавања одређених тактичких задатака и на основу конкретизованог решења ученик покушава

да пронађе нове приступе.; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других;
У решавању задатака, ученик треба да зна да примени логичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који му се јављају.
Треба да зна шта је дозвољено, а шта не. Да зна како да се понаша и приступа одређеним садржајима, јер на тај начин чува и себе и друге другима.
Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз стручно усавршавање и похађањем семинара из области:;
- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;
- Поучавање и учење-К2;
- Подршку развоју личности ученика-К3;
- Комуникацију и сарадњу-К4.
Улога наставника вишеструка, јер треба да:
- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;
- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима. Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

II. Изборни програми

Грађанско васпитање

Садржина Школског програма

Наставни предмет: Грађанско васпитање

Образовни профил: Средња школа

Разред: 2.

Годишњи фонд часова: 37

Циљ учења наставног предмета Грађанско васпитање је да ученик, изучавајући различите друштвене појаве и процесе, постане свестан својих права и одговорности, осетљив за потребе појединаца и заједнице и спреман да активно делује у заједници уважавајући демократске вредности.
По завршетку програма ученик ће бити у стању да:
– исказује поштовање, брани и афирмише људска права, демократију и владавину закона;
– критички разматра питања безбедности младих и процеса
глобализације и доводи их у везу са поштовањем људских
права;
– својим понашањем не угрожава своју и туђу безбедност;
– препозна ситуације угрожености нечијих права и проактивно делује;
– критички разматра утицај медија на безбедност младих и
процес глобализације са аспекта поштовања људских права;
– проналази релевантне и поуздане изворе информација на
којима заснива своје ставове о безбедности младих и процесу глобализације;
– у комуникацији активно слуша друге и дискутује аргументима .

Област/Тема	**Број часова**	**Садржај**	**Исходи**
СВИ РАЗЛИЧИТИ, А СВИ РАВНОПРАВНИ	20	Лични и друштвени идентитет. Социјална дистанца Осетљиве друштвене групе. Искљученост наспрам укључености у друштво. Дискриминација. Родно засновано насиље. Борба жена за равноправност. Повереник за заштиту равноправности. Стереотипи, аутостеротипи, хетеростереотипи, предрасуде, стигматизације, сегрегација. Ејџизам. Особе другачије сексуалне оријентације и њихова права. Особе са инвалидитетом. Националне мањине. Интеркулт	– испољава у свом понашању толеранцију према различитости; – доведе у везу личне особине као димензије различитости и дискриминацију; – превиђа последице одрастања деце миграната у условима одвојености од породице, дома, отаџбине; – наведе облике дискриминације; – разликује
МЕДИЈИ ЗА ГРАЂАНЕ	17	Слобода и одговорност медија. Професионална етика	

И ГРАЂАНИ ЗА МЕДИЈЕ		новинара. Говор мржње у медијима. Цензура медија. Стереотипи у медијима. Информације од јавног значаја. РТС медијски јавни сервис Србије. Он лајн медији. Заступљеност осетљивих друштвених група у медијима. Истраживачко новинарство. Сензационализам у медијима. Комерцијални програми у медијима. Будућност медија.	ситуације укључености наспрам искључености у друштвени живот заједнице; – аргументује значај супротстављања различитим врстама стереотипа и предрасуда; – разликује интеркултуралност од мултикултуралности; – аргументовано дискутује о родној равноправности и родно заснованом насиљу у свету и Србији; – наведе неколико невладиних организација које се баве питањима заштите људских права и циљеве њихових активности; – наведе најзначајније институције и документа у Србији и Европској унији

			које се баве заштитом равноправности; – доводи у везу слободу медија и развој демократије; – препознаје примере говора мржње у медијима; – критички разматра питање цензуре и сензационализма у медијима, границе између права на информисање и права на заштиту приватности; – наведе принципе новинарске етике; – критички се односи према комерцијалним програмима у медијима; – препозна примере манипулације информацијама у медијима; – предвиђа у ком правцу ће се медији у будућности развијати

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

Изборни програм Грађанско васпитање у другом разреду надовезује се на активности предвиђене програмом за први разред и такође доприноси остваривању општих исхода образовања и васпитања и развоју кључних и међупредметних компетенција. И даље се програм остварује кроз истраживачки и пројектни рад на начин како је то описано у општем упутству које се односи на све изборне програме. У наставку текста налази се упутство које изражава специфичности овог програма и примере за подстицај.

Као и у првом разреду програм садржи две теме. Није неопходно да се реализују у једнаком временском периоду (по једна у сваком полугодишту). Прва тема је комплекснија и захтевнија те је сасвим оправдано да се реализује нешто дуже него друга тема.

Програм не дефинише динамику рада, то је повезано и са активностима и интересовањима ученика али је наставник тај који води рачуна да и друга тема добије адекватно време за реализацију. Теме пружају велике могућности за истраживачке активности и осмишљавање пројеката. За сваку од њих понуђено је више садржаја које наставник може допунити још неким јер постоје многи аспекти из којих се појам различитости, равноправности, односно медији могу посматрати. Предложени садржаји омогућавају да се теме посматрају не само из различитих углова већ и из различитих перспектива: временске (некад–данас–сутра) и просторне (локално–глобално). Ослонци за рад на било ком садржају су кључна питања образовања за демократију – људска права, право и праведност, одговорност, грађанска иницијатива и међузависност различитих утицаја. У овом концепту Грађанског васпитања питања комуникације, сарадње и решавања конфликата немају статус теме али наставник све време води ученике имајући у виду ове вештине, које се постепено развијају кроз различите садржаје. Свака дискусија је прилика да се ученици подстичу на активно слушање, аргументовање, нападање проблема а не особе, као и на друге вештине конструктивне комуникације.

Након избора садржаја којим ће се бавити, ученици, организовани у мање групе или парове, треба да испланирају истраживање које не мора да буде велико и сложено али треба да буде реално изводљиво и да садржи потребне кораке. У истраживачким активностима ученици ће у највећој мери користити стандардне технике друштвених наука као што су прикупљање података, посматрање, интервјуисање, анкетирање, биографска метода, студија случаја, рад на тексту, испитивање ставова, анализа података или понашања. Наставник ће помоћи ученицима да, уколико буде потребно, припреме различите чек-листе или једноставне инструменте за испитивања знања, ставова и вредности, као и да на одговарајући начин обраде добијене податке. Начин на који ће ученици реализовати истраживање у великој мери је повезан са садржајем коју су изабрали. Ако се, на пример, ученици определе за *Невладине организације у Србији и свету које се баве заштитом људских права* могу истраживати на следећи начин: направити попис НВО (колико их има), анализирати чиме се баве, утврдити коликим средствима располажу и који су главни извори финансирања, колико дуго постоје, колико грађана окупљају, која су им највећа достигнућа. Томе се може додати истраживање где би се на малом узорку испитаника, водећи рачуна да буде правилно структуиран по основним карактеристикама (пол, узраст, образовање), утврдило колико грађани познају активности невладиног сектора и њихова постигнућа. Добијени подаци се могу квантитативно и квалитативно обрадити. Све ово може једна група радити на нивоу Србије, друга региона и/или Европе. Добијени подаци се могу упоредити.

Наставник подстиче ученике да осмишљавају што разноврсније начине истраживања и да развијају критички однос према добијеним подацима, пре свега у смислу њихове тачности. Међутим, без обзира које садржаје обрађивали и на који начин, свака мала група на крају припрема извештај и презентује резултате целој групи. На основу тих презентација развија се дискусија са циљем одабира резултата који је најинтригантнији или најподобнији за следећи корак – припрему пројекта.То је фаза у којој ученици јачају компетенцију да аргументују своје мишљење и доносе одлуке. У зависности од величине групе, може се радити један или два

пројекта у оквиру теме. Наставник води рачуна да се мале групе
за истраживање и пројекат не формирају на основу личних преференција, већ да сваки ученик што више сарађује са свима у групи и
у различитим активностима. Код осмишљавања пројекта ученицима је потребна помоћ и
подршка наставника, како би избегли проблем „широко" постављених циљева који самим тим постају тешко остварив. Имајући у виду природу изборног програма, највероватније ће многи пројекти бити усмерени ка организовању неке акције. На пример, ученици који су се определили да истражују интеркултуралност и мултикултуралност могу осмислити пројекат чији је циљ организовање заједничке активности особа које припадају различитим културама, верама, које говоре различите језике, а живе у истој средини. То може бити забавног карактера, спортског, едукативног, хуманитарног само је важно да се учесници међусобно што боље упознају. Пројекат може имати за циљ и организовање трибине,снимање едукативног кратког филма или прављење изложбе. Он
може бити и покретање неких иницијатива за нпр. измене и допуне закона, проналажење средстава за одређене сврхе и друго. Пројекат може бити тако конципиран да се повеже са активностима ученика који раде пројекте у оквиру других изборних програма што зхтева и већу сарадњу између наставника. Без обзира какви су ефекти пројекта, ученици треба кроз рад на њему да овладају свим његовим сегментима од одабира проблема, преко дефинисања циља до провере остварености циља.Ученике треба охрабривати да превазилазе тешкоће које ће им сепојавити у раду, да проблеме решавају сарадњом и да све време документују свој рад. Очекује се да у другом разреду ученици покажу напредак у односу на претходни разред у истраживачким и пројектим активностима као и у сарадњи у раду групе. Наставник
и даље има мање видљиву али важну улогу да води рачуна о динамици рада, да посредује кад се појави тешкоћа, помогне уколико је
потребно, да да предог.

Увод у програм

Уводне активности треба спровести путем вођеног разговора чији је циљ да се ученици упознају са програмом и начином рада. Подстицај се може користити на самом почетку часа или у тренутку кад наставник процени да је одговарајући. У разговору се могу користити питања која повезују обе теме и односе се на разумевање различитости међу људима, толеранцију и нетолеранцију различитости, утицају медија на људе и њихово понашање, као и питања о искуствима која су имали у прошлогодишњем истраживачко-пројектном раду у оквиру изборног програма Грађанско васпитање. Предлажемо да се разговор базира на дилеми да ли су различитости у друштву богатство или проблем. Питати ученике да ли могу навести примере два погрешна модела: једнак приступ различитим и различит приступ једнаким. У односу на њихове одговоре питати их одакле то знају и да ли медији помажутолеранцији на различитост или доприносе дискриминацији људи на основу различитости. Уколико је атмосфера пријатна и уколико је група по саставу иста као и претходне године наставник може да
тражи од ученика, наравно уколико желе, да поделе са групом нека своја искуства када су се осећали да су у неравноправном положају или да су били дискриминисани, или су били сведоци таквих догађаја. Уводну активност треба завршити кратким упознавањем ученика са темама којим ће се бавити и давањем одговорна на питања ученика.

Примери за подстицај

Половина их не жели за пријатеља, али то „није угрожавање" Истраживање које је ИПСОС у Србији спровео 2012. године показује контрадикторности у ставовима према особама дру гачије сексуалне оријентације. Само 29% учесника истраживања сматра да су њихова права у нашој земљи угрожена (у групацији испитаника старијих од 60 година тај проценат је само 18), али истовремено 48% њих не би желело да их има за пријатеља, а 40% не би желело да

их има као колегу на послу. Интересантна су и истраживања која су се бавила представљањем особа са другачијом сексуалном оријентацијом у нашим медијима. Она су показала да су овакве особе или невидљиве у медијима или су приказане
у негативном контексту. Међутим, у истраживању које је урадио ГЛИЦ (Геј лезбејски инфо центар) 2015. утврђен је известан помак у смислу да је мање негативних текстова и погрдних речи али и даље треба радити на објективнијем приказивању ове осетљиве
групе у медијима.

Детерџент за прање веша

Иако је поштовање равноправности једна од основних вредности Европске уније, један детерџент за прање веша је довео у питање да ли су сви грађани у ЕУ равноправни. У питању је афера око дуплих стандарда квалитета детерџента. Један за немачко или француско тржиште, а други за такозване периферне чланице Уније као што је Пољска, Бугарска, Румунија. Произвођач се бранио да детерџент који је нижег квалитета нема неке компоненте јер земље у које су га слале то не захтевају својим прописима. Наравно, о томе нису обавестили купце у тим земљама и свуда су се „вртеле" исте рекламе како је детерџент фантастичан у отклањању флека. Невоља је настала када је утврђено да постоје и други производи који су мање квалитетни за та тржишта (чипс, чоколада, нес кафа...). Ово све би остало скривено да нека удружења потрошача нису била упорна у доказивању дуплих стандарда квалитета и да медији то нису објавили.

Тема **СВИ РАЗЛИЧИТИ, А СВИ РАВНОПРАВНИ**

Својим садржајем ова тематска целина представља темељ за постизање циља програма Грађанско васпитање у средњој школи.
Смештена је баш у програм за други разред јер тада ученици изучавају предмет Психологија који својим садржајем пружа подршку
разумевању личног и друштвеног идентитета, процеса идентификације и имитације као и понашања индивидуе у социјалној интеракцији.
Очекује се да све активности кроз које буду прошли ученици у оквиру ове теме воде ка развоју толеранције на различитост,
осетљивости на различите облике дискриминације по основу различитости, затим да допринесу разумевању неких важних појмова у овој области као што су социјална дистанца, идентитет или осетљиве друштвене групе, као и да обезбеде упознавање са различитим документатима и телима која имају за циљ заштиту равноправности (нпр. Конвенција о правима особа са инвалидитетом; Повереник за заштиту равноправности, Координационо тело зародну равноправност...).
Садржаји који су предложени у оквиру ове теме свакако неисцрпљују све различитости које постоје међу људима али покривају оне које су најчешће и које су основ за негативне појаве као
што су дискриминација у различитим облицима, сегрегација, стереотипи, предрасуде. Ученици другог разреда свакако већ имају
сазнања о тим појавама, а неки од њих су имали и лична непријатна искуства или познају особе које су их имале. Истраживачку
активност треба тако водити да се тема проучава на општем нивоу,
да је све поткрепљено чињеницама и да се доводи у везу са људским правима. Уколико се у току рада појаве реакције ученика које
указују да је тема сувише узнемиравајућа за неког од њих потребно је да наставник преузме иницијативу за даљи ток комуникације
и не дозволи да неко буде повређен. То се посебно односи на радна дискриминацији, предрасудама, роднозаснованом насиљу.
Како су у табели поред тема дати кључни појмови садржаја,

у наставку овог упутства се, уз сваки од њих, налази кратко појашњење као оријентир наставнику за планирање активности, што не умањује његове могућности да се фокусира и на неке друге садржаје али водећи рачуна о наведеним исходима.

СВИ РАЗЛИЧИТИ, А СВИ РАВНОПРАВНИ:

Лични и друштвени идентитет. Развој идентитета деце која одрастају одвојена од породице, дома, отаџбине.

Социјална дистанца. Личне особине као димензије различитости и основ за дискриминацију.

Осетљиве друштвене групе и њихова осујећења. Индикатори за одређивање ко припада овим групама.

Искљученост наспрам укључености/инклузије у друштвени живот заједнице. Страх да нећемо бити прихваћени онакви какви јесмо. Имитација и идентификација као покушај да будемо као други како бисмо били прихваћени.

Толеранција различитости наспрам **дискриминације** засноване на различитости. Облици дискриминације.

Родна статистика Србије. **Родно засновано насиље** као облик дискриминације и кршења људских права. **Борба жена за равноправност** у прошлости у Србији, Европи и у свету. **Повереник за заштиту равноправности** у Србији – чиме се бави и да ли има посла?

Стереотипи, аутостеротипи, хетеростереотипи, предрасуде и стигматизације. Како се препознају и како им се супротставити?

Ејџизам – предрасуде према старима. Вишеструка дискриминација старих.

Особе другачије сексуалне оријентације и њихова права.

За и против Параде поноса.

Општи принципи **Конвенције о правима особа са инвалидитетом**. Мере којима држава штити права ове осетљиве друштвене групе.

Остваривање индивидуалних и колективних права **националних мањина.** Мањине у Србији - Национални савети националних мањина у Републици Србији. Срби као мањина у другим земљама. **Интеркултуралност** и мултикултуралност. Живимо заједно или једни поред других.

Невладине организације у Србији и свету које се баве мањинским групама и заштитом људских права. На које све начине делују и који су им циљеви?

Примери **сегрегације**, дискриминације и прогањања мањинских група кроз историју (хришћани у старом Риму,спаљивање вештица у средњем веку, Јевреји у Шпанији у 15 веку, домородачко становништво у Новом свету, Роми, хомосексуалци, ментално оболеле особе, Холокауст...).

Примери за подстицај

Родна статистика

И поред Закона о равноправности полова из 2009. Године родна статистика у Србији није задовољавајућа. Жене су још увек ретко на позицијама извршне власти. Број министарки у Влади од 2001. године варирао је од две до четири. У многим извршним одборима општина и градова нема ниједне жене. Само је 5% жена на положају председнице општина. Жене су упадљиво одсутне и на позицијама руковођења одборима Народне скупштине (10%), у посланичким групама (10%) и органима државне управе, као и у секторима као што су безбедност, економија, енергетика, спољна политика и спорт. Жена нема у управним одборима јавних агенција и завода, а ретко се нађу на позицијама руковођења у јавним предузећима и правним субјектима са великом финансијском моћи и

профитабилним делатностима. Ово говори о континуитету праксе да, што је виша позиција у институцији, односно органу одлучивања, то је учешће жена мање. Њихова присутност расте на нижим местима одлучивања, а нарочито на извршилачким позицијама без утицаја на доношење одлука. Ромкиње, жене са инвалидитетом и припаднице других рањивих група упадљиво су одсутне из јавног и политичког живота.

Србија као мултиетничка држава

У нашој земљи поред Срба, живе многобројне етничке заједнице различите у погледу историјског, социо-културног и демо графског развитка, религије и језика. По попису из 2011. Године Срби као већински народ чине 83,3% становништва, затим следе
Мађари са 3,5%, Роми 2,1% и Бошњаци 2,0%, док остале националности партиципирају са испод 1%, као што су Хрвати, Словаци, Власи, Албанци и други. У „остале националности" сврстане су етничке заједнице са мање од две хиљаде припадника (Египћани, Ашкалије, Чеси, Јевреји и др.) којих има укупно 17, 6 хиљада (0,2%). Број лица која су искористила своје Уставом загарантовано
право и нису желела да се национално декларишу износи 160,3 хиљада (2,2%). Такође, значајан је и број лица (30,7 хиљада или 0,4%)
која су се изјаснила у смислу регионалне припадности (на пример, Војвођанин, Шумадинац, Ваљевац, Београђанин и слично).
У Републици Србији 2017. године регистрован је 21 савет националних мањина чији се рад финансира из буџета Републике Србије.

Рекламе за Бенетон

Ниједна фирма није имала рекламне капмање за своје производе које су изазивале толико бурне реакције као што је то Бенетон. За њихове производе карактеристичне су јарке боје које се смело комбинују у складу са слоганом *Уједињене боје Бенетон*.
Главни фотограф бренда Оливијеро Тоскани зато за рекламне кампање већ годинама ствара провокативне социјалне фотографије
које уједињују различитости у друштву. Познате су његове фотографије на којима црнкиња доји белу бебу, на којима се љубе католички свештеник и опатица или фотографија са три иста срца извађена из човека на којима пише црно, бело, жуто. На његовим
фотографијама налазе се и особе са Дауновим синдромом или анорексијом, као и умирући од СИДЕ. За Тосканија нема ужасне слике, постоји само ужасна реалност. За неке је то врхунски пример ангажоване уметности, а за друге је то неприхватљива провокација.

Тема **МЕДИЈИ ЗА ГРАЂАНЕ, ГРАЂАНИ ЗА МЕДИЈЕ**

Имајући у виду колико су медији присутни у животу средњешколаца, за очекивати је да ова тема буде интересантна и подстицајна за истраживање и пројекте. Због утицаја који медији имају
на развој грађанства и демократије у једном друштву сасвим је логично што се у оквиру других тема увек налазе и садржаји који
праве везу са медијима. Међутим, потребно је овој теми посветити и посебну пажњу како би се заокружено, из различитих углова, сагледале моћи медија, како у позитивном тако и у негативномсмислу. Иако све теме и сви садржаји омогућавају да ученици унапређују своју компетенцију критичког мишљења у овој теми је то посебно изражено јер се тражи од ученика да разликују употребу
од злоупотребе медија, танку границу између доступности информација и нарушавања приватности, оправданости и неоправданости цензуре у медијима и друго. Како се већ данас живи у свету преплављености информација, тачних, полутачних и нетачних, за
сваку особу је важно да се према њима критички односи и изгради ставове засноване на објективно датим чињеницама, а не гласинама, претпоставкама, лажима. У оквиру овог програма има пуно простора за развој медијске писмености.
За овај изборни програм је посебно значајно питање на који начин грађани могу утицати на медије. Било би добро да ученици у будућности не буду само прости примаоци информација већ и активни учесници у креирању медијске стратегије и квалитета

медија. Рекламе у медијима су изузетно погодне за анализу што доприноси освешћивању какав утицај имају на људе, посебно младе у развоју. Ученици могу гледајући актуелне рекламе да дођу до валидних закључака о њиховим порукама (посебно оних које су
скривене). Могу се бавити анализом како се подстиче потрошачка култура у развијеним земљама где се баца огромна количина хране
и исправне технике без емпатије за милионе људи који немају елементарне услове за живот.
Као и за прву теме у наставку је следи кратко појашњење за наведене садржаје.

МЕДИЈИ ЗА ГРАЂАНЕ И ГРАЂАНИ ЗА МЕДИЈЕ

Веза између демократије и слободе медија. Уставне гаранције **слободе изражавања**. Ограничења неопходна да би се спречиле
повреде права других људи. Значај међународних организација и стандарда за слободу изражавања и остваривања права на информације.
Слобода и одговорност медија. **Професионална етика** новинара. Манипулације информацијама. Притисци на новинаре. Граница између права на
информисање и права на **заштиту приватности.**
Говор мржње у медијима – улога регулаторних и независнихтела и правосуђа.
Цензура медија – потреба или опасност за демократију.
Стереотипи у медијима. Имаш право да знаш - улога законске регулативе и Повереника за **информације од јавног значаја.**
Улога медија у **изборним кампањама** политичара и партија.
РТС медијски јавни сервис Србије – зашто је важно да постоји и колико кошта грађане годишње? Утицај грађана на квалитет рада медијског јавног сервиса
и његову одговорност да будеобјективан и равноправан у приказивању свих грађана и њихових
права.
Он лајн медији. Провера тачности информација у он лајн новинарству. Друштвене мреже као медији. Покрет anti social – напуштање друштвених мрежа.
Заступљеност осетљивих друштвених група, жена,деце и националних мањина у медијима. Њихова видљивост и објективно
представљање.
Истраживачко новинарство. Улога медија у откривању незаконитих активности, покретању хуманитарних акција, образовању људи.
Сензационализам и једностраност – добар профит за медије. Повреда права на приватност или слободан избор појединаца да учествују и гледају/читају такве
садржаје. Комерцијални програми у медијима и брига о потрошачима.
Права потрошача – ко и на који начин их штити. Доприносмедија подстицању потрошачке културе.
Будућност медија.
Примери за подстицај
Новинар – опасно занимање
Министар унутрашњих послова Словачке Роберт Калињак поднео је оставку на функцију, након антивладиних протеста организованих широм земље после
убиства истраживачког новинара Јана Куцијака. Пре него што је убијен, Куцијак је радио на причи о
утицају италијанске мафије у Словачкој.
И у другим земљама новинари који истражују „недодирљиве” људе и послове у ризику су да настрадају. Међутим, мало је земаља где грађани због тога
протестују, а политичари дају оставке што је свакако показатељ изграђености једног грађанског друштва.
Често се дешава да се владајућа странка обрачунава са новинарима који је критикују уместо да решавају проблеме на које им они указују. Један од примера је

међународни инцидент који се десио када је новинар *Вашингтон поста* Џамала Кашоги убијен у конзулату Саудијске Арабије у Истамбулу. Кашоги је критиковао своју земљу због војне интервенције у Јемену, дипломатског спора са Канадом и хапшења активиста за права жена.

Доступност информација

У Србији, крајем 1995. са радом почиње интернет сајт радија Б92, и то годину дана пре него што ће британски ББС добити своју онлајн верзију. Статистика каже да сада у нашој земљи 97,8% домаћинстава има телевизор и 68% има интернет с тим што тај проценат стално расте. Упркос томе у бројним истраживањима констатује се да Срби нису довољно информисани о важним питањима из области политике, здравља, права и одговорности, образовања.

Милиони људи су на интернету, али други милиони људи нису. Свет се дели на оне који су преплављени вестима, информацијама и на оне који их немају, односно не могу их добити. Информацијски јаз између младих, сиромашних, смохраних мајки и неких етничких група, с једне стране, и старијих људи, богатијих и неких група белаца, са друге стране – постаје све већи. Све је више података, мишљења, више слободе изражавања, али све је теже знати шта се заправо догађа, шта је тачно, а шта не. Познавање кључних чињеница у јавној политици је невероватно фрагментарно и нетачно као што је показано у једном истраживању из 2014. године. На пример, истраживање је показало да Британци којима су информације о друштву прилично доступне мисле да имигранти чине 24% посто популације (готово двоструко од стварне бројке од 13%) и верују да је скоро 24% радно способног становништва незапослено (права бројка је 7%). Уместо борбе да вести буду тачне и проверене медији се боре ко ће је пре објавити. На то указује догађај у нашој земљи када се неколико пута појавила вест да је познати глумац, тада врло болестан, умро иако то није било тачно. Његова породица је била узнемирена јер је почела да добија изразе саучешћа иако је глумац још увек био жив. Нико није одговарао за те лажне вести.

Верска настава

Годишњи фонд часова: **37**

Разред: **Други**

ТЕМА (наставне јединице)	ЦИЉ	ИСХОДИ По завршетку теме ученик ће:	ПРЕПОРУЧЕНИ САДРЖАЈИ ПО ТЕМАМА	НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА
I – УВОД 1. Понављање кључних појмова обрађених у првом	• Упознавање ученика са садржајем предмета, планом и програмом и начином реализације наставе Православног катихизиса;	• моћи да сагледа садржаје којима ће се бавити настава Православног катихизиса у току 2. године средњошколског или гимназијског образовања; • моћи да уочи какво је његово предзнање из градива Православног катихизиса обрађеног	• Специфичности наставе Православног катихизиса у средњој школи и гимназијама; • Рекапитулација обрађених садржаја о Богу, Цркви као	Катихизација као литургијска делатност-заједничко је дело катихете (вероучитеља) и његових ученика. Катихета (вероучитељ) би требало стално да има науму да катихеза не постоји ради гомилања информација („знања о вери“),

разреду средње школе	• Установити каква су знања стекли и какве ставове усвојили ученици у претходном школовању.	у претходном разреду школовања.	богослужбеној заједници, хришћанском животу.	већ као настојање да се учење и искуство Цркве лично усвоје и спроведу у живот кроз слободно учешће у богослужбеном животу Цркве.
II - СТВАРАЊЕ СВЕТА И ЧОВЕКА 2. Стварање света 3. Стварање човека по икони и подобију Божјем 4. Творевина и човеково место у њој 5. Свет је створен са циљем да постане Црква 6. Представе стварања света и човека у православној иконографији	• Омогућити ученицима да стекну неопходно знање да узрок постојања света јесте личносни Бог Који слободно из љубави ствара свет; • Развијање свести код ученика о стварању човека по „икони и подобију Божјем“, односно као слободне личности способне за љубав према другом бићу; • Оспособити ученике за разумевање да је свет и све што је у њему, створено за вечност, да буде причасник вечног Божјег живота; • Предочити ученицима	• моћи да интерпретира учење Цркве о стварању света; • моћи да објасни да је човек икона Божја зато што је слободан; • моћи да објасни да је човек подобије Бога зато што је способан за заједницу; • моћи да објасни да је Бог створио свет са циљем да вечно живи у заједници са Њим; • бити подстакнут да просуђује о смислу постојања човека и света; • моћи да разликује особености створеног и нестворeног; • моћи да развија одговорност за сопствени живот и живот других; • моћи да преиспитује и вреднује сопствени однос према Богу, другом човеку и према творевини Божјој.	• Библијска сведочанства о стварању света и човека; • Учење Цркве о стварању света и човека; • Последице стварања ни из чега по природу и човека; • Творевина и човеково место у њој; • Свет је створен са циљем да постане Црква; • Православна иконографија о стварању света.	На почетку сваке наставне теме ученике би требало упознати са циљевима и исходима наставе, садржајима по темама, начином остваривања програма рада, као и са начином вредновања њиховог рада. **<u>Врсте наставе</u>** Настава се реализује кроз следеће облике наставе: • **теоријска настава (35 часова)** • **практична настава (2 часа)** **<u>Место реализације наставе</u>** • Теоријска **настава се реализује у учионици**; • Практична настава се **реализује у цркви- учешћем у литургијском сабрању;** **<u>Дидактичко методичка упутства за реализацију наставе</u>** • Уводне часове требало би осмислити тако да допринесу међусобном

	чињеницу да је човек од Бога призван да управља целим светом и да га приноси Богу, те да се у тој заједници обожи и човек и свет.			упознавању ученика, упознавању ученика с циљевима, исходима, наставним садржајима, али и тако да наставник стекне почетни увид у то каквим предзнањима и ставовима из подручја Православног катихизиса, група располаже. • Реализација програма требало би да се одвија у складу с принципима савремене активне наставе, која својом динамиком подстиче ученике на истраживачки и проблемски приступ садржајима тема. У току реализације стављати нагласак више на доживљајно и формативно, а мање на сазнајно и информативно. • Квалитет наставе се постиже када се наставни садржаји реализују у складу са савременим педагошким захтевима у погледу употребе разноврсних метода, облика рада и наставних средстава. • Имаући у виду захтеве наставног програма и могућности транспоновања наставног садржаја у педагошко дидактичка решења, наставник би требало да води рачуна и о психолошким чиниоцима извођења наставе – узрасту ученика, нивоу психофизичког развоја, интересовањима, склоностима, способностима и мотивацији ученика. • У остваривању савремене наставе наставе наставник је извор знања, креатор, организатор и координатор ученичких активности у наставном процесу. • Настава је успешно реализована ако је ученик спреман да Цркву схвати као простор за остваривање своје личности кроз заједничарење са ближњима и Тројичним Богом који постаје извор и пуноћа његовог живота.
III - ПРАРОДИТЕЉСКИ ГРЕХ 7. Библијска повест о прародитељски греху 8. Прародитељски грех као промашај циља стварања 9. Светоотачко тумачење прародитељског греха 10. Јединство човека са Богом – једини начин да се превазиђе смрт 11. Човекова злоупотреба творевине 12. Прародитељски грех у светлости богослужбених текстова	• Пружити ученицима основ за разумевање прародитељског греха на основу библијског сведочанства, тумачења Светих Отаца и учења Цркве; • Ученицима предочити да се човеков промашај (грех) састоји у одвајању човека и света од Бога; • Пружити ученицима основ за разумевање да спасење као превазилажење смрти и задобијање вечног живота, јесте повратак у заједницу с Богом.	• моћи да објасни у чему се састоји прародитељски грех; • моћи да сагледа последице прародитељског греха и начин њиховог превазилажења; • моћи да објасни каква је улога човека у остваривању назначења света; • моћи да просуди о важности учествовања у литургијском сабрању за сопствено спасење; • бити подстакнут да се одговорније односи према природи; • моћи да стекне увид у личну одговорност за своје поступке; • моћи да уочи значај покајања за своје спасење.	• Библијска и светоотачка сведочанства о прародитељском греху; • Последице прародитељског греха; • Еколошки проблем као једна од последица човекове отуђености од Бога; • Превазилажење еколошке кризе је могуће повратком човека у заједницу са Богом; • Појам прародитељског греха у богослужбеним текстовима.	
IV – СВЕШТЕНА ИСТОРИЈА СПАСЕЊА (ОД АДАМА ДО ИЗРАИЉА) 13. Каин и Авељ 14. Нојев завет са	• Омогућити ученицима разумевање да се Стари Завет у главним цртама, периодима, личностима и догађајима може посматрати као праслика и најава новозаветних	• моћи да уочи да се Бог у Старом и Новом Завету открива као личност и да позива човека у заједницу са Њим; • моћи да, на примеру Каина и Авеља, закључи да је свако убиство – братоубиство;	• Тајна Христова у историји спасења; • Лични однос са Богом старозаветних патријараха и праотаца;	

праслике Христа и	догађаја;	• моћи да, на примеру Ноја, схвати значење појма праслика Христа и Цркве као места	• Праслике Христа и Цркве у периоду старозаветних	

Цркве 15. Црква и Вавилонска кула 16. Авраамов завет са Богом и наговештај Цркве Христове 17. Жртвовање Исака као праслика жртве Христове 18. Јаков постаје Израиљ	• Омогућити ученицима да стекну знање о историјском току остварења Божјег плана о свету; • Пружити ученицима основ за разумевање да се у личности Исуса Христа испуњава оно што је откривено и речено у Старом Завету; • Предочити ученицима у чему се састоји разлика између Цркве као богочовечанске заједнице и других облика људских заједница; • Предочити ученицима да се у старозаветној историји назире личност Месије Који сабира и избавља народ Божји.	спасења; • моћи да, на примеру Вавилонске куле, схвати да ни једна људска заједница мимо Бога не води остварењу човековог назначења; • моћи да разуме да је откривење Аврааму почетак остваривања Цркве у историји; • бити свестан да је за богопознање неопходан личан сусрет са Богом; • моћи да разуме да је обећање потомства дато Аврааму духовног карактера.	патријараха и праотаца.	**Евалуација наставе** Евалуацију наставе (процењивање успешности реализације наставе и остварености задатака и исхода наставе) наставник ће остварити на два начина: • процењивањем реакције ученика или прикупљањем коментара ученика путем анкетних евалуационих листића; • провером знања које ученици усвајају на часу и испитаивањем ставова; **Оцењивање** Непосредно описно оцењивање ученика може се вршити кроз: • усмено испитивање; • писмено испитивање; • посматрање понашања ученика; **Број часова предвиђених за обраду и систематизацију по темама:** • Стварање света и човека **(5 часова)** • Прародитељски грех **(6 часова)** • Свештена историја спасења (од Адама до Израиља) **(6 часова)** • Свештена историја спасења (од Мојсија до Христа) **(6 часова)** • Старозаветна ризница **(3 часа)** **Остали број часова предвиђен је за друге типове часа.**
V - СВЕШТЕНА ИСТОРИЈА СПАСЕЊА (ОД МОЈСИЈА ДО ХРИСТА) 19. Откривење Бога Мојсију (JXBX, ὁ ὢν) 20. Пасха 21. Месија циљ старозаветних ишчекивања	• Пружити ученицима основ за разумевање да је целокупан садржај старозаветне месијанске мисли остварен тек у Новом Завету у личности Господа Исуса Христа; • Предочити ученицима да се у старозаветној историји назире личност Месије Који сабира и	• знати да је старозаветна вера – вера у једнога Бога; • моћи да објасни нека од старозаветних пророштава која су се остварила у личности Христовој; • моћи да наведе који старозаветни догађаји јесу праслика Сина Божјег и новозаветне Цркве. • моћи да повезује догађаје старозаветне и	• Повезивање појмова: Стари и Нови Израиљ; мâна и Причешће, Пасха и Васкрсење, Педесетница и Силазак Светог Духа на Апостоле, Помазаник или Месија; • Месија – циљ старозаветних ишчекивања; • Откривење Бога Мојсију;	

22. Давид и Соломон 23. Испуњење старозаветних пророштава у Исусу	избавља народ Божји; • Упознати ученике са значајем старозаветног празновања Пасхе као праслике молитвеног	новозаветне историје; • моћи да уочи разлику између уобичајеног значења речи пророк и њеног библијског смисла;	• Пасха; • Давид и Соломон; • Делатност старозаветних	

Христу 24. Праслике Свете Тројице, Исуса Христа и Цркве у Старом Завету (систематизација теме)	сећања на Христово Страдање, Васкрсење и Други долазак; • Омогућити ученицима разумевање да се деловањем пророка Божјих увек изграђује Црква.	• моћи да, на примеру пророчке делатности, увиди значај старања о социјално угроженим категоријама друштва; • моћи да схвати, на примеру Израиља, да Црква има наднационални карактер; • моћи да упореди Десет заповести са Христовим заповестима о љубави; • знати да је месијанска идеја присутна током старозаветне историје; • моћи да промишља о сопственом месту у историји спасења;	пророка; • Испуњење старозаветних пророштава у Исусу Христу; • Праслике Свете Тројице, Исуса Христа и Цркве у Старом Завету.	
VI – СТАРОЗАВЕТНА РИЗНИЦА 25. Мудросна књижевност – одабрани одељци 26. Одабрани одељци из Псалама Давидових 27. Старозаветни списи у богослужењу Цркве	• Омогућити ученицима доживљај старозаветне побожности; • Подстицати ученике на промишљање о незамењивости и вредности сопствене личности; • Установити обим и квалитет знања и разумевања стечених у току школске године из Православног катихизиса.	• моћи да се, подстакнут примерима, смелије суочи са грехом самооправдавања и сваким грехом, уопште; • моћи да уочи у којој мери је напредовао и савладао градиво Православног катихизиса 2. разреда средње школе.	• Мудросна књижевност; • Псалми Давидови; • Пророци Илија и Јелисеј; • Старозаветни списи у богослужењу Цркве.	

КОРЕЛАЦИЈА С ДРУГИМ ПРЕДМЕТИМА / МОДУЛИМА:

1. Српски језик и књижевност
2. Историја
6. Философија
7. Социологија

3. Географија
4. Екологија
5. Физика
8. Ликовна култура
9. Музичка култура

Језик медији и култура

Изборни програм : **Језик, медији и култура**
Разред : **II**
Подручје рада: **гимназија**
Смер : **природно – математички, друштвено - језички**

Циљ учења изборног програма језик, медији и култура је да допринесе унапређивању комуникацијских вештина, развоју медијске културе и усвајању културних образаца који ће ученику омогућити сналажење у савременом свету, изградњу идентитета и даљи професионални развој.

Област/ Теме	Број часова	Садржај	Исходи	Стандарди
МЕДИЈИ И ЗАБАВА – ПОПУЛАРНЕ ЕКСПРЕСИВНЕ ФОРМЕ		– наративност и интерактивност (филмови, серије, видео игре, тв садржаји, влогови, јутјуб садржаји); – медијска конвергенција (медији и форме и садржаји: књига, филм, стрип, трејлер, позориште, спот, радио драма);	користи наративне могућности различитих медија; упореди особености различитих медија као и начине трансмедијалног преношења садржаја; користи различите алате из области медија, језика и културе за решавање друштвених проблема које је идентификовао;	Нема датих стандрада
АМАТЕРСКА КУЛТУРА И КРЕАТИВНИ АКТИВИЗАМ		– улична уметност (музика, плес, сликарство, слем поезија и друге вернакуларне праксе); – сквотери (squatter, squatting); – home-made музика: музика из собе	разликује различите аматерске начине изражавања у свакодневној култури и неке од њих примењује у оквиру активистичког пројекта;	

		(коришћење PC-а, лаптопова за музичко стварање у кућним условима);	установи сличности/разлике појмова: идентитет, интернет идентитет, дигитални идентитет, аватар; процени релевантност и поузданост информација (сопствених и туђих) представи, организује, структурира и форматира информације којима се представља у дигиталном окружењу; препознаје ризике и опасности по лични идентитет у дигиталном окружењу,примењује технике заштите у дигиталном окружењу	
ИДЕНТИТЕТ У ДИГИТАЛНОМ ОКРУЖЕЊУ		– истраживање интернет идентитета (личних и групних); – преиспитивање и грађење личног интернет идентитета – заштита интернет идентитета		
укупно	**37**			

I **Планирање наставе и учења**

У зависности од предзнања и искуства ученика иста тема у различитим групама може бити реализована на различите начине. Наставник је модератор активности, припрема почетни материјал и води рачуна о исходима који су кумулативни и достижу се постепено кроз већи број различитих активности. Избору материјала треба посветити велику пажњу имајући у виду узраст ученика, њихова интересовања и специфичност теме. Материјал треба да мотивише ученике да истражују, улазе у дискусију, образлажу своје ставове. Наставник је пратилац ученичких активности и, уколико је потребно, давалац додатних подстицаја, али не и готових решења. Потребно је подстицати радозналост, аргументовање, креативност, рефлексивност, истрајност, одговорност, аутономно мишљење, сарадњу, једнакост међу половима. Број часова по темама, број и редослед тема нису унапред дефинисани. За овај изборни програм дефинисани су исходи програма и исходи програма за крај разреда. Исходи програма би требало да буду достигнути до краја реализације програма у целини (за четири године трајања).

II **Остваривање наставе и учења**

Изборни програм Језик, медији и култура је програм кроз који ученици мултидисциплинарно (српски језик, први и други страни језик, грађанско васпитање, историја, ликовна култура, музичка култура...), истраживачким радом, изучавају феномене медија и комуникација и оспособљавају се како да своје идеје остваре кроз различите пројекте, односно развијају научне и технолошке компетенције.

Реализацију програма би требало започети представљањем тема, што се ефектно може урадити тако да се ученицима понуде одабрани чланци, снимци који обрађују занимљиву појаву, производ, креацију и слично, као подстицај за разговор и одабир тема за рад. Након тога би требало да се ученици изјасне о темама којима би се бавили, а наставник да упозна (подсети) ученике са кључним елементима научног истраживања и вештинама које могу да развију оваквим начином рада. Сви заједно би требало да договоре правила понашања током групног рада.

У реализацији програма требало би максимално користити ИКТ решења .

III **Праћење и вредновање наставе и учења**

Праћење остварености циљева и исхода постигнућа врши се према: овладаности појмовном структуром и терминологијом; разумевања, примене и вредновања научених научних метода, поступака и процедура и решавања проблема; рада са информацијама и подацима; интерпретирања, закључивања и доношења одлука; комуникације и изражавања; свим усменим одговорима; раду на пројектима; изради различитих задатака на часовима, експеримената, писаних провера и контролних задатака, а у складу са исходима учења, као и различитих компетенција.

Вредновање развоја и напредовања ученика у достизању исхода постигнућа, у току школске године обавља се формативним и сумативним оцењивањем.

Формативно оцењивање је континуирано током часова и бележи се у есДневнику и педагошкој документацији наставника. На основу података прикупљених формативним оцењивањем могу се извести оцене које се уносе у књигу евиденције о образовно-васпитном раду, односно есДневник, као и у педагошку документацију наставника.
Сумативно оцењивање је вредновање постигнућа на крају наставне теме или класификационог периода Ученик се оцењује на основу усмене провере постигнућа, писмене провере и/или практичног рада,оцена је бројчана је и уноси се у књигу евиденције о образовно-васпитном раду, односно есДневник, као и у педагошку документацију наставника.
Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша учење и резултат. Свака активност је прилика за процену напредовања и давања повратне информације (формативно проверавање), а ученике треба оспособљавати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета.
Наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопстевени рад.

IV **Међупредметне компетенције**
Компетенција за целоживотно учење
Комуникација
Рад са подацима и информацијама
Дигитална компетенција
Решавање проблема
Сарадња
Одговоран однос према здрављу
Одговоран однос према околини
Естетичка компетенција
Предузимљивост и оријентација ка предузетништву
Одговорно учешће у демократском друштву

V **Начин остваривања принципа, циљева и исхода образовања и стандарда образовних постигнућа**

Општи принципи образовања и васпитања реализују се и кроз наставни садржај предмета Језик, медији и култура за други разред.
Изборни програм Језик, медији и култура омогући ће учешће ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, инструментално учење, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, различиих софтвера, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација у настави изборног програма ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области изборног програма. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну наставу, ванаставне активности као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем омогућава хоризонталну и вертикалну проходност, којом се осигурава

могућност да ученици током образовања промене врсту образовања (хоризонтална проходност) и могућност даљег образовања и стицања вишег нивоа образовања (вертикална проходност);
У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:
-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;
-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;
-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и остваривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.
Кроз наставу предмета Језик, медији и култура реализоваће се и циљеви образовања и васпитања.
- Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику, учење учења, дигиталне компетенције,..) међупредметне компетенције и стручне компетенције. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик ће умети да пронађе и усвоји нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.
Примењујући индивидуалани рад, рад у пару или групне активности код ученика ће доћи до развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;
Исходи образовања и васпитања остариће се и кроз наставу предмета Језик, медији и култура.
Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз усмено изражавање, пројектну наставу. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз писану форму, изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се даје задатак у оквиру кога ће да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим ученицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других; ученику ће се помоћи да учи како да учи, како да користи уџбеник и другу, доступну литературу, како да разликује и повезује целине.
Ученик треба да води рачуна о себи и другима у изазовима дигиталне технологије. Треба да зна шта је дозвољено, а шта не. Да зна како да се понаша у дигиталној комуникацији са другима.

Стандарди образовања и васпитања реализоваће се и кроз наставу предмета Језик, медији и култура
Стандарди квалитета рада установе дефинисани су Правилником о стандардима квалитета рада установе, проверавају се и вреднују кроз редовно самовредновање и вредновање рада наставника.
Стандарди квалитета уџбеника остариће се кроз показатеље који су наведени у табели, као и Правилника о избору уџбеника;

Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз обавезно стручно усавршавање и похађање семинара из области:;
- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;

- Поучавање и учење-К2;
- Подршку развоју личности ученика-К3;
- Комуникацију и сарадњу-К4.

Улога наставника је вишеструка, јер наствник треба да:
- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;
- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима,
- ученицима омогућава да самостално процењују свој рад и рад других; да развијају све своје могућности у савременим условима
- кроз рад у тимовима, стручним већима, активима доприноси квалитету рада школе,
- кроз сарадњу са родитељима доприноси квалитетнијем праћењу и вредновању рада ученика, унапређењу квалитета рада школе
- кроз сарадњу са институцијама доприноси сарадњи школе и ученика са организацијама и институцијама локалне самоуправе;

Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

Појединац, група и друштво

Допунска настава

Српски језик и књижевност

Програм допунске наставе

Назив наставног предмета: Српски језик и књижевност, друштвено-језички смер гимназије, 2. година

Циљ: Брже и квалитетније усвајање знања, отклањање нејасноћа, препознавање и разумевање обрађених дела. Функционално повезивање наставе језика, књижевности и језичке културе.

Исходи	**Област/Тема**	**Садржај**	**Укупан број часова**
Ученик је у стању	Књижевност	-Проблеми у	15

да: -препозна и тумачи књижевно дело -наведе одлике књижевних праваца -основне књижевне термине доводи у функционалну везу са примерима из књижевног текста -препознаје одређене језичке појаве у тексту		наставном садржају - Особености барока, класицизма и просветитељства и њихови представници - Ј. С. Поповић: „Тврдица“ - анализа драме и ликова - А. С: Пушкин: „Цигани“ - композиција, ликови, стилске одлике - Значај Вукове победе за српску културу - Читање и тумачење гномских израза из „Горског вијенца“ - Анализа песама Б. Радичевића, Ђ. Јакшића и Ј. Ј. Змаја - Анализа песме „Santa Maria della Salute“ - Анализа приповедака српског реализма - „Госпођа министарка“ - извођење делова драме	
Ученик је у стању да:	Језик и језичка култура	-Историја српског књижевног језика	15

-примењује језичка и правописна правила -користи стручну литературу у циљу писања матурског рада -изводи закључке и решава задатке основног и средњег нивоа -препознаје одређене језичке појаве у тексту		- Врсте речи (подела) - Врсте речи (вежбање) - Спојено и одвојено писање речи - Писање бројева и изведеница од њих, писање заменица и заменичких прилога, спојеви предлога и других речци, глаголи и речце, писање негације -Најчешће правописне грешке на писменим задацима	

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I **Планирање наставе и учења**

Програмом се предвиђа утврђивање знања из области обрађених на часовима редовне наставе.

II **Оставаривање наставе и учења**

Ученици се обучавају за активну примену свих врста и видова читања (доживљајно, истраживачко, изражајно и интерпретативно, гласно читање, читање с белешкама, читање у себи), а пре свега за помно читање, читање с уживљавањем и разумевањем уз вредновање књижевног дела.

На часовима допунске наставе шири се интересовање ученика за књижевност, књижевна дела и ауторе, продубљују се и надопуњују читалачка интересовања и усавршавају читалачке компетенције.

Планом допунске наставе се предвиђа проширивање и утврђивање знања из области морфологије и творбе речи. Утврђују правописна правила и решавају језичке недоумице.

III **Праћење и вредновање наставе и учења**

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часовима допунске, као и на часовима редовне наставе, учешће у раду приликом тумачења дела, учесталост јављања, квалитет одговора, оригиналност и аргументовање ставова, уважавање гледишта других ученика и другачијих виђења, однос према раду. Вредновање обухвата и писмено изражавање кроз израду писмених и домаћих задатака.

Енглески

ПРВИ СТРАНИ ЈЕЗИК - ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

ДОПУНСКА НАСТАВА

Циљ: Омогућавање ученицима који заостају у савлађивању образовно-васпитних садржаја да се лакше укључују у редовни васпитно-образовни процес.
Разред: **други**

Смер**: друштвено-језички**

Годишњи фонд часова:**37**

ОБЛАСТ	ИСХОДИ	САДРЖАЈ
Разумевање говора	– разуме и извршава упутства и налоге за различите активности у образовном контексту и у свакодневним (приватним и јавним) комуникативним ситуацијама; – разуме општи садржај и најважније појединости краћих монолошких и дијалошких излагања о познатим и узрасно примереним темама, у којима се користи стандардни језик и разговетан изговор; – разуме општи смисао информативних прилога (на	**Граматички садржаји:** **Именице** -Именице у функцији придева -Саксонски генитив **Члан** -Употреба одређеног и неодређеног члана.

	интернету, радију,телевизији) о познатим или блиским темама, у којима се користи стандардни говор и разговетан изговор; – разуме основне елементе садржаја (актере и њихове међусобне односе, околности радње, заплет и епилог...) у краћим медијски подржаним аудио и аудио визуелним формама (исечци аудио-књига дијалошког карактера, радио-драма и других радијских снимака, краћих филмова и серија; видео спотови, прилози са јутјуба итд),у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме; – разуме суштину размене информација саговорника који разговарају о блиским и познатим темама; – разуме аргументе, осећања, жеље,потребе и образложења ставова и мишљења̂ саговорника, уколико су изнета једноставним језичким средствима, умереним темпом говора и уз евентуалну невербалну, паравербалну или визуелну подршку; – разуме најопштији садржај излагања у којима се на узрасно примерен начин тематизују опште друштвена питања; – разуме општи смисао и одређене препознатљиве појединости текстова савремене музике различитих жанрова; – разуме, на основу контекста и језичког предзнања, непознате елементе поруке контекстуализујући њене битне елементе;	Изостављање члана. **Заменице и детерминатори** -Присвојне -Повратне. **Придеви и прилози** -Прилози учесталости -Компаративи и суперлативи **Предлози** -Предлози после именица (нпр. difference between) -Предлози после глагола (нпр. talk to, look at). -Предлози са превозним средствима (by, on, get in/into/on/onto/off/out of) **Везници** Повезивање елемената исте важности: for, and, nor, but, or, yet, so. **Творба речи** -Суфикси за именице које означавају занимања –er/or, -ist, -ician -Префикси и суфикси за творбу глагола (dis-,mis-, re-; -ize, -fy) -Фразални глаголи са on, off, up, down... (нпр. go on, take off,cut down). **Глаголи** -Обнављање обрађених глаголских времена са посебним акцентом на употреби прошлих времена: Past Simple, Past Continuous, Present Perfect, Past Perfect, Present Perfect Continuous -Used to/would за уобичајене радње у прошлости -Will/going to за предвиђање -Модални глаголи (may/might; must/have to; must /mustn't / needn't;) -Пасивни глаголски облици и
Разумевање прочитаног текста	-разуме краће текстове о блиским темама из свакодневног живота, као и о темама културног, наставног и образовног контекста; – разуме општи садржај и допунске информације из обавештења или упозорења на јавним местима; – разуме описе догађаја, намера, осећања и интересовања из преписке коју добија имејлови, поруке, писма);	

	– проналази и издваја релевантне информације из обавештења или проспеката и рекламних материјала; – разуме основну нит аргументације, чак и уколико не разуме све детаље текста; – разуме краће текстове на блиске, познате и обрађиване друштвене теме, препознаје најважније ауторове ставове и закључке; – разуме једноставније књижевне текстове различитих жанрова (поезија, проза, драма), у којима се појављују учесталије метафоре, пренесена или скривена значења; – открива значење непознатих речи у писаном тексту на основу познатог контекста и језичког предзнања;	конструкције **Реченица** -Питања:WH-questions (who/whom/whose/which/what као субјекат и објекат у питањима; WHAT/HOW са мерама, нпр. What size/weight/length ...? How big/heavy/long... ?) -Tag questions (у потврдним, одричним и реченицама са Let's ...) -Погодбене реченице (потенцијалне,иреалне). -Неуправни говор (са и без слагања времена)
Усмено изражавање	– учествује у краћим дијалозима, размењује информације и мишљење са саговорником о блиским темама и интересовањима; – користи циљни језик као језик комуникације у образовном контексту, прилагођавајући свој говор комуникативној ситуацији, у временском трајању од два до три минута; – описује себе и своје окружење, догађаје у садашњости, прошлости и будућности у свом окружењу и изван њега; – изражава своје утиске и осећања и образлаже мишљење и ставове у вези са блиским темама; – описује догађаје и саопштава садржај неке књиге или филма, износећи своје утиске и мишљења; – излаже унапред припремљену краћу презентацију на одређену тему (из домена личног интересовања); – указује на значај одређених исказа и делова исказа пригодном гестикулацијом и мимиком или наглашавањем и интонацијом.	**Тематске области** -свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време) -свет рада (перспективе и образовни системи) -интересантне животне приче и догађаји -живи свет и заштита човекове околине -научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране) -медији и комуникација -храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света) -потрошачко друштво -спортови и спортске манифестације -Србија – моја домовина познати градови и њихове знаменитости - региони и земље у којима се говори циљни језик
Писмено изражавање	– попуњава формуларе, упитнике и различите обрасце у	-европа и заједнички живот народа

	личном и образовном домену; – пише белешке , поруке (имејлове, СМС поруке и сл.) да би тражио или пренео релевантне информације користећи стандардне формуле писаног изражавања; – пише текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикона, детаљних упутстава; – резимира прочитани/преслушани текст о блиским, познатим и обрађиваним друштвеним темама користећи једноставна језичка средства; – пише о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања; – описује особе и догађаје поштујући правила кохерентности користећи фреквентне речи и изразе; – пише о властитом искуству описујући своје утиске и осећања, износећи мишљења, планове и очекивања, једноставним језичким средствима	**Комуникативне функције** -представљање себе и других -поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично) -идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд. -давање једноставних упутстава и команди -изражавање молби и захвалности -изражавање извињења изражавање потврде и негирање -изражавање допадања и недопадања -изражавање физичких сензација и потреба -исказивање просторних и временских односа
Социокултурна компетенција	– препознаје и наводи најзначајније личности и догађаје културе земље/ земаља чији језик учи и разуме њихову улогу у светским оквирима; – познаје правила понашања, свакодневне навике, сличности и разлике у култури своје земље и земље/ земаља чији језик учи; – препознаје најчешће стереотипе у вези са културом своје земље и земаља чији језик учи; – разликује основне облике примереног и непримереног понашања у контексту културе земље/ земаља чији језик учи (у односу на категорије времена, простора и покрета у комуникацији, као нпр. тачност, лични простор, мимика и сл); – препознаје и користи најфреквентније регистре и стилове у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности комуникативне ситуације; – истражује различите аспекте култура земље/ земаља чији језик учи у оквиру својих интересовања; – користи савремене видове комуникације у откривању културе земље/земаља чији језик учи;	-давање и тражење информација и обавештења -описивање и упоређивање лица и предмета -изрицање забране и реаговање на забрану -изражавање припадања и поседовања -скретање пажње -тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања -тражење и давање дозволе -исказивање честитки -исказивање препоруке -изражавање хитности и обавезности -исказивање сумње и несигурности

	– користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације (електронске поруке, СМС поруке, дискусије на блогу или форуму, друштвене мреже)	
Медијација	– преноси суштину и важније појединости поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи, додајући, по потреби, једноставнија објашњења и обавештења, писмено и усмено; – у писаном облику резимира на структурисан начин садржај краћег текста, аудио или визуелног записа и краће интеракције; – у усменом облику преноси садржај писаног или усменог текста, прилагођавајући га исказаним или претпостављеним потребама саговорника; – користи одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају, на пример: преноси садржај уз употребу описа, парафраза...	

Задаци:
- ближе одређивање програмских садржаја у којима ученици не постижу добре резултате;
- савлађивање овако утврђених садржаја треба више ускладити са потребама и могућностима ученика за које се организује овакав рад;
- пружање помоћи ученицима да се лакше уклопе у редовну наставу и праћење њиховог напредовања.

Садржаји су идентични прописаном наставном плану и програму. Избор, ширина идубина обраде, као и дидактичко-методички поступци, у овим облицима рада су, више него обично, под утицајем индивидуалних карактеристика ученика укључених у допунски рад.

I **Планирање наставе и учења**

Планирање допунске наставе се врши у складу са потребама ученика, а и складу са обавезама, према решењу о четрдесеточасовној недељи, наставника. Претходном табелом су обухваћене све теме и сви садржаји, Одређивање термина врши се према важећим распоредима часова и дефинише у распореду за допунску и додатну наставу.

II **Остваривање наставе и учења**

Остваривање наставе и учења се одвија у школском кабинету – учионици..

Допунска настава се може одвијати кроз индивидуални или групни рад, зависно од броја ученика који је похађају. Може се остваривати кроз усмени и писани рад, различита вежбања и тестове, домаће задатке. Ученици: посматрају, питају, уз помоћ наставника записују, изводе закључке решавају задатке, одговарају на питања.

III **Праћење и вредновање наставе и учења**

Праћење наставе и учења се врши кроз све часове. Активности и постигнућа ученика се бележе у педагошкој документацији наставника и у књизи евиденције о образовно-васпитном раду, односно есДневнику.

Вредновање је и формативно и сумативно. Дакле постигнућа на допунској настави су предмет оцењивања свих активности , усмена одговарања, урађене писане провере .

Француски језик

План и програм рада допунске наставе

Назив наставног предмета-Француски језик

Циљ.-Оспособљавање ученика за савладавање страног језика,развој језичких компетенција,говорног и писменог изражавања,изражавање својих осећања,решавање проблема уз помоћ наставника,целоживотно учење,сарадња....

Исходи	Област/Тема	Садржај	Укупан број часова
-Ученик разуме аудио и ведео снимак -Правилно чита и акцентује речи -Разуме општи смисао поруке -Уз подршку наставника разликује именску и глаголску групу	Compréhension orale-réception	Lecture des textes Groupe du nom Groupe du verbe	10
-Правилно изговара назале	Compréhension écrite-Production	Phonétique Morphosytaxe	10

-разликује делове реченице **-Правилно употребљава времена** **-Богати речнички фонд** **-Самостално или уз помоћ води конверзацију на задату тему** **-Води дијалог са осталим ученицима** **-Правилно пише краће реченице** **-Преводи једноставан,прилагођен текст**	**Interaction** **Médiation**	**Syntaxe** **Lexicologie** **Conversation** **Traduction** **Укупно**	**10** **7** **37**

I Планирање наставе и учења

Планирање допунске наставе се врши у складу са потребама ученика, а и складу са обавезама, према решењу о четрдесеточасовној недељи, наставника. Претходном табелом су обухваћене све теме и сви садржаји, јер се не може унапред знати који ученици ће имати проблема и у којим темама.

Одређивање термина врши се према важећим распоредима часова и дефинише у распореду за допунску и додатну наставу.

II Оставаривање наставе и учења

Остваривање наставе и учења се одвија у школском кабинету – учионици..

Допунска настава се може одвијати кроз индивидуални или групни рад, зависно од броја ученика који је похађају. Може се остваривати кроз усмени и писани рад, различита вежбања и тестове, домаће задатке.

III Праћење и вредновање наставе и учења

Праћење наставе и учења се врши кроз све часове. Активности и постигнућа ученика се бележе у педагошкој документацији наставника и у књизи евиденције о образовно-васпитном раду, односно есДневнику.
Вредновање је и формативно и сумативно. Дакле постигнућа на допунској настави су предмет оцењивања и све активности , усмена одговарања, урађене писане провере могу бити

Руски језик

План и програм рада допунске наставе

Назив наставног предмета-Руски језик

РАЗРЕД-II

НЕДЕЉНИ ФОНД-1 ЧАС

ГОДИШЊИ ФОНД-18 ЧАСОВА(укупно за све разреде)

Циљ: Оспособљавање ученика за савладавање страног језика, развој језичких компетенција,говорног и писменог изражавања, изражавање својих осећања, решавање проблема уз помоћ наставника,целоживотно учење,сарадња....

Исходи	Област/Тема	Садржај	Укупан број часова
-Правилно употребљава времена, деклинира именице и користи правилно конструкције за исказивање припадности, негација, година, времене	**Граматика**	**Систематизација раније обрађених глаголских облика;деклинација именица и придева;префиксални глаголи кретања;систематизација усвојених глагола,који се разликују од еквивалентних глагола у матерњем језику ученика.** **I и II конјугација** **Глаголи кретања** **Префиксални глаголи кретања** **Деклинација именица** **Придеви**	**10**

-Правилно чита и акцентује речи -Разуме општи смисао поруке - Правилно изговара редуковане самогласнике -разликује делове реченице -Богати речнички фонд -Води дијалог са осталим ученицима -Правилно пише краће реченице -Преводи краће текстове	**Језичка култура**	**Комуникацијске вежбе са циљем усвајања многозначности речи; употреба предлога са падежима.** **Кон-ситуације(говорне вежбе** **Фонетика(руски самогласнички и сугласнички систем)**	**8**
		Укупно	**18**

I Планирање наставе и учења

Планирање допунске наставе се врши у складу са потребама ученика, а и складу са обавезама, према решењу о четрдесеточасовној недељи, наставника. Претходном табелом су обухваћене све теме и сви садржаји, јер се не може унапред знати који ученици ће имати проблема и у којим темама.

Одређивање термина врши се према важећим распоредима часова и дефинише у распореду за допунску и додатну наставу.

II Оставаривање наставе и учења

Остваривање наставе и учења се одвија у школском кабинету – учионици..

Допунска настава се може одвијати кроз индивидуални или групни рад, зависно од броја ученика који је похађају. Може се остваривати кроз усмени и писани рад, различита вежбања и тестове, домаће задатке. Ученици: посматрају, питају, уз помоћ наставника записују, изводе закључке решавају задатке, одговарју на питања.

III Праћење и вредновање наставе и учења
Праћење наставе и учења се врши кроз све часове. Активности и постигнућа ученика се бележе у педагошкој документацији наставника и у књизи евиденције о образовно-васпитном раду, односно есДневнику.
Вредновање је и формативно и сумативно. Дакле постигнућа на допунској настави су предмет оцењивања свих активности , усмена одговарања, урађене писане провере .

Латински језик

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ-ДОПУНСКА НАСТАВА-ЛАТИНСКИ ЈЕЗИК

РАЗРЕД-II

НЕДЕЉНИ ФОНД-1 ЧАС

ГОДИШЊИ ФОНД-20 ЧАСОВА

ЦИЉЕВИ-Допунска настава се организује за ученике који спорије усвајају знања или су били одсутни са часова и за оне који желе да утврде своје знање, са циљем разумевања, препознавања, отклањања нејасноћа и бржег и квалитетнијег усвајања знања, умења и вештина из наставног градива и постизање бољег општег успеха из предмета

ОБЛАСТ	**ИСХОДИ**	**САДРЖАЈ**	**БРОЈ ЧАСОВА**	**УКУПНО**
Теме из културне историје	читаправилно уочавајући специфичности изговора и правописа; – одређује самостално врсте речи разликујући номиналне и вербалне категорије; – анализира морфолошки и	Абецеда. Изговор. Нагласак. Квантитет слога. Врсте речи и њихова промена. Категорије номиналне и вербалне промене. Именске речи I или а деклинација	**10**	

Теме у вези са ортоепијом, ортографијом и граматиком	синтаксички реченицу; – препознаје основне истоветности, сличности и разлике упоређујући граматику матерњег и латинског, односно страног и латинског језика; – користи самостално двојезичне речнике; – преводи уз помоћ наставника или речника једноставне реченице са латинског на матерњи језик и обратно; – разуме и преводи уз помоћ наставника или речника прилагођен текст са латинског на матерњи језик	именица и придева. II или о деклинација именица и придева. III деклинација именица консонантских и вокалских основа (и придева). IV или u деклинација. V или e деклинација. Најважнији изузеци у деклинацији. Компарација придева. Суплетивна и описна компарација Бројеви: основни и редни. Глаголи Индикатив временâ презентске основе актива и пасива глагола свих конјугација (и глагол esse). Индикатив временâ	**10**	

Морфологија ене. Синтакса	користи двојезични речник на сврсисходан начин, уз познавање речничког облика латинских речи и осталих речничких конвенција;	перфекатске основе. Индикатив сложених времена. Императив презента (иглагол esse) – Главни типови; главне функције конституената. – Глаголски начини у простој реченици. – Главни типови именичке синтагме. Синтакса сложене реченице – Главни типови зависних клауза и нефинитних конструкциј		**20 ЧАСОВА**

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе и учења

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II Оставаривање наставе и учења

Настава се реализује кроз теоријску наставу. Програм за други разред организован је кроз два модула и блок наставу. Наставник користи различите методе и облике рада (фронтални, индивидуални, рад у паровима, групни рад, тимски рад-кооперативно учење, визуелне методе, вербалне методе, демонстративне методе). У настави се могу користити различита наставна средства (рачунар, пројектор, софтвери, шеме, панои..)

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;

- усмено излагање;

- активности ученика на часовима

Психологија

Допунска настава

Наставни предмет: Психологија

Разред: други

Допунска настава се организује за ученике који спорије усвајају знања или су били одсутни са часова и за оне који желе да утврде своје знање, са циљем разумевања, препознавања, отклањања нејасноћа и бржег и квалитетнијег усвајања знања, умења и вештина из наставног градива и постизање бољег општег успеха из предмета

Циљеви допунске наставе:

- усвајање минимума знања ученика у складу са стандардима образовања;
- осамостаљивање ученика у процесу учења.

Задаци допунске наставе:

- уочавање проблема и израда плана рада.

Област/Тема	Број часова	Садржај	Исходи
Психологија као наука и пракса	3	Предмет и дисциплине психологије. Психологија и друге науке, уметност и култура. Методе и технике психолошких истраживања. Употреба и злоупотреба психологије	– Правилно користи основне појмове који се односе на сазнајне, емоционалне и мотивационе аспекте личности; – прави везу између психологије као науке и других наука, уметности и културе; – препозна различите области примене психолошких сазнања као и животне ситуације у којима се људи обраћају психологу за помоћ; – на датом примеру психолошког истраживања одреди које су методе и технике коришћене; – разликује научни од лаичког приступа психолошким питањима и критички се односи према текстовима и псеудотестовима у медијима;

Личност као јединство психолошких процеса, особина и стања	3	Личност Појам и структура, темперамент, идентитет. Теорије личности. Особине, процеси и стања Сазнајни аспект: пажња, опажање, учење, памћење и заборављање, мишљење, интелигенција Измењена стања свести. Чиниоци развоја: наслеђе, лична активност и друштвени чиниоци Развој сазнајног, емоционалног и мотивационог аспекта личности Ментално здравље Појам и значај Одбрамбени механизми. Стрес и механизми превладавања Психолошки проблеми адолесцената	– психички живот особе посматра као целину међусобно повезаних процеса, особина и стања чији се развој одвија током целог живота и као јединство психичког и телесног функционисања; – аргументовано дискутује о утицају наслеђа, средине и личне активности на развој личности; – користећи стечена психолошка сазнања, препознаје емоције и мотиве сопственог понашања, понашања других и ликова из књижевности и филмова; – у учењу користи стратегије и технике успешног учења и памћења; – препознаје узроке фрустрација и унутрашњих конфликата, у својим реакцијама показује преференцију да их конструктивно решава и на примерима препознаје

			механизме одбране; – опише најважније психолошке карактеристике адолесцентског доба, препозна и критички се односи према најчешћим проблемима и ризичним понашањима адолесцената; – аргументује значај очувања менталног здравља, превенције менталних поремећаја и показује позитивни став према здравим стиловима живљења;
Особа у социјалној интеракцији	3	Социјализација Појам, функција и фактори Социјалне вештине. Социјални живот адолесцента Просоцијално и асоцијално понашање Карактеристике насилног понашања и особа које трпе насиље Реаговање на насиље. Услови успешне комуникације Интерперсонални конфликти и њихово	разликује облике и врсте социјалног учења на примерима; – уважава различитост међу људима, родну равноправност, поштује људска права и изражава негативан став према било ком облику насиља; – разликује основне врсте менталних

		решавање. Емпатија. Асертивност Односи у групи. Конформизам Стереотипи, предрасуде, дискриминација.	поремећаја и описује карактеристике најчешћих менталних поремећаја адолесцената; – у комуникацији узима у обзир могућност грешака при опажању других људи и тиме предупређује могуће конфликте; – наведе примере просоцијалног, асертивног понашања и алтруизма из свог искуства и понашања других људи; – опише контекст настанка најважнијих теорија личности, њихове

			основне карактеристике, представнике и утицај; – препозна и критички разматра примере предрасуда, стереотипа, дискриминације, конформизма, насилничког понашања и изражава спремност да реагује; – наведе примере и карактеристике различитих група, групних односа и типова руковођења, примењује правила сарадње у тимском раду поштујући различитост чланова; – препозна и критички разматра примере употребе и злоупотребе психологије у медијима, политици, маркетингу и на друштвеним мрежама; – у дискусији показује вештину активног слушања, износи свој став заснован на аргументима,

			комуницира на конструктиван начин; – прихвати улогу испитаника у психолошким истраживањима искључиво на бази добровољности, информисаности о сврси и процедурама истраживања и гаранције да добијени подаци неће бити злоупотребљени

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I **Планирање наставе и учења**

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности и индивидуалних карактеристика ученика.

II **Остваривање наставе и учења**

Настава се реализује кроз теоријски наставу. Програм за први разред организован је кроз три модула. Наставник користи различите методе и облике рада. У настави се могу користити различита наставна средства (рачунар, пројектор, софвтвери, шеме, панои..)

III **Праћење и вредновање наставе и учења**

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;
- усмено излагање;
- показивање практичних вештина;
- активности ученика на часовима;

Историја

Смер: Друштвено-језички
Разред: Други
Предмет: Историја
Циљ учења наставног предмета историја:
Циљ учења историје је да ученик, изучавајући историјске догађаје, појаве, процесе и личности, стекне знања и компетенције неопходне за разумевање савременог света, развије вештине критичког мишљења и одговоран однос према себи, сопственом и националном идентитету, културно-историјском наслеђу, поштовању људских права и културних различитости, друштву и држави у којој живи.

Област/Тема	Број часова	Садржај	Исходи	Стандарди (ко има)

ОСНОВИ ИСТОРИЈСКОГ ИСТРАЖИВАЊА	3	Хронологија и простор – средњи и рани нови век Историјски извори (порекло, анализа, уочавање специфичности различитих медија и њихове сазнај-не вредности, примена у истраживању) Континуитет и промена Реконструкција и интерпретација прошлости	– користи хронолошке одреднице и прецизно смешта кључне догађаје, појаве, процесе и личности на временској ленти; – у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; – пореди изворе различите сазнајне вредности и процени њихову релевантност за истраживање; – уочи континуитет и промене код одређених историјских појава и процеса кратког и дугог трајања; – анализира узрочно-последичне везе и идентификује их на конкретним примерима; – примењује основну методологију у елементарном историјском истраживању и резултате презентује у усменом, писаном, или дигиталном	2.ИС.1.1.1. Разуме значење основних историјских и појмова историјске науке. 2.ИС.2.1.1. Анализира специфичности одређених историјских појмова. 2.ИС.3.2.2. Издваја и објашњава специфичне сличности и разлике у тумачењима исте историјске појаве на основу различитих историјских извора. 2.ИС.1.2.4. Усмено интерпретира историјски наратив и саопштава резултате самосталног елементарног истраживања. 2.ИС.1.2.5. Писано саопштава резултате елементарног истраживања уз употребу текстуалне word датотеке (фајла). 2.ИС.1.2.1. Самостално прикупља и разврстава различите изворе информација о прошлости и садашњости у функцији истраживања. 2.ИС.1.2.2. Уочава да постоје различита виђења исте историјске појаве на основу поређења више историјских извора. 2.ИС.1.3.1.Препознаје историјску димензију савремених друштвених појава и процеса. 2.ИС.1.3.7. Препознаје узроке, елементе и

			облику; – објасни разлику између методолошки утемељеног и ненаучног приступа интерпретацији прошлости; – препозна на конкретним примерима злоупотребу историје и изведе закључак о могућим последицама на развој историјске свести у друштву; – наведе типове државних уређења у периоду средњег и новог века и издвоји њихове специфичности; – анализира специфичности и утицај међународних односа на положај држава и народа; – идентификује најважније друштвене групе, њихове улоге и односе у епохи феудализма; – анализира развој и промене у друштвеној структури и односима у средњем	последице историјских конфликата и криза са циљем развијања толеранције, културе дијалога и сензибилитета за спречавање потенцијалних конфликата. 2.ИС.2.2.1. Процењује релевантност и квалитет различитих извора информација о прошлости и садашњости и примењује их у истраживању ипрезентацији. 2.ИС.3.2.2. Издваја и објашњава специфичне сличности и разлике у тумачењима исте историјске појаве на основу различитих историјских извора. 2.ИС.3.2.3. Усмено објашњава резултате самосталног елементарног истраживања и аргументовано брани изнете ставове и закључке. 2.ИС.3.2.4. Писано и графички презентује резултате елементарног истраживања уз употребу нових технологија. 2.ИС.1.1.2. Користи хронолошке термине у одговарајућем историјском и савременом контексту.

			и новом веку; – идентификује најважније одлике српске државности у средњем веку; – упоређује сличности и разлике између средњовековне и модерне српске државности у првој половини 19. века; – анализира структуру и особености српског друштва и уочава промене изазване политичким и економским процесима у периоду средњег и новог века; – уочава повезаност појава из политичке, друштвене, привредне и културне историје; – на основу датих примера изводи закључак о повезаности појава и процеса из националне историје са појавама и процесима у регионалним, опским и светским оквирима;	

			– идентификује основне елементе привредног живота и њихов утицај на друштвене промене у средњем и новом веку; – анализира положај и начин живота деце, жена и мушкараца, припадника различитих друштвених слојева и мањинских група у средњем и новом веку; – изводи закључак о динамици одређених историјских појава и процеса из националне и опште историје, користећи историјску карту; – идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у историјском и савременом контексту; – уочава присуство политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и новог века у савременом	

			друштву; – илуструје примерима значај прожимања различитих народа, култура и цивилизација; – препознаје утицај идеја и научно-техничких открића на промене и развој друштва, културе и образовања; – учествује у организовању и спровођењу заједничких активности у школи или у локалној заједници које подстичу друштвену одговорност и неговање културе сећања; – разликује споменике из различитих епоха са посебним освртом на оне у локалној средини; – препознаје улогу легенди и митова у реконструкцији прошлости и изградњи колективног и индивидуалног идентитета;	

			– препознаје на конкретним примерима злоупотребе митова у историјском и савременом контексту	
КЉУЧНЕ ПОЈАВЕ, ПРОЦЕСИ И ЛИЧНОСТИ ЕПОХЕ	17	Сеобе народа и колонизација Покрштавање Развој писмености, науке и цивилизације Верски покрети, односи и ратови (крсташки ратови, Велики раскол, јереси, исламизација, реформација, противреформација) Српски народ, земље, државност, друштво и цркве- на организација Османлијска освајања Научно-техничка и географска открића Развој и утицај нових идеја (хуманизам, ренесанса) Истакнуте личности: Јустинијан I, Ираклије I, Му- хамед, Карло Мартел, Карло Велики, кнез Власти- мир, цар Симеон, Јован Владимир, цар Самуило, Василије II, краљ Михаило, Ћирило и	– користи хронолошке одреднице и прецизно смешта кључне догађаје, појаве, процесе и личности на временској ленти; – у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; – пореди изворе различите сазнајне вредности и процени њихову релевантност за истраживање; – уочи континуитет и промене код одређених историјских појава и процеса кратког и дугог трајања; – анализира узрочно-последичне везе и идентификује их на конкретним примерима; – примењује основну	2.ИС.1.1.3. Препознаје историјски простор на историјској карти. 2.ИС.2.1.2. Показује историјске појаве на историјској карти и препознаје историјски простор на географској карти. 2.ИС.3.1.1. Разуме и анализира променљивост историјског простора у различитим периодима, уз употребу историјске, географске и савремене политичке карте.

		Методије, цар Отон I, цар Хенрих IV, папа Гргур VII, папа Ур-бан II, Фридрих I Барбароса, Ричард Лавље Срце, Саладин, цар Манојло I Комнин, папаИноћентије III, бан Кулин, Стефан Немања, Стефан Првовенчани, Сава Немањић, Милутин, Стефан Дечански, Стефан Душан, цар Карло IV Луксем-буршки, кнез Лазар и кнегиња Милица, Тврткo I Котроманић, Стефан Лазаревић, деспот Ђурађ Бранковић, султанија Мара, српски деспоти у ју-жној Угарској, Ђурађ Кастриот Скендербег, Мехмед II Освајач, Јанко Хуњади, краљ Матија Корвин, Јохан Гутенберг, Изабела Кастиљска, Марко Поло, Кристифор Колумбо, Фернандо Магелан, Ђото, Петрарка, Бокачо, Леонардо да Винчи, Мике-ланђело Буонароти, Николо Макијавели, Никола Коперник, Исак Њутн, Мартин Лутер, Карло V и Филип II Хабзбуршки,	методологију у елементарном историјском истраживању и резултате презентује у усменом, писаном, или дигиталном облику; – објасни разлику између методолошки утемељеног и ненаучног приступа интерпретацији прошлости; – препозна на конкретним примерима злоупотребу историје и изведе закључак о могућим последицама на развој историјске свести у друштву; – наведе типове државних уређења у периоду средњег и новог века и издвоји њихове специфичности; – анализира специфичности и утицај међународних односа на положај држава и народа; – идентификује најважније друштвене групе, њихове улоге и	

		Сулејман Величанствени, Мехмед-паша Соколовић, Хенри VIII, Елизабета I, Сервантес, Вилијам Шекспир, Молијер, Луј XIV, Петар Велики, Арсеније III Црнојевић, Арсеније IV Јовановић, принц Еуген Савојски...	односе у епохи феудализма; – анализира развој и промене у друштвеној структури и односима у средњем и новом веку; – идентификује најважније одлике српске државности у средњем веку; – упоређује сличности и разлике између средњовековне и модерне српске државности у првој половини 19. века; – анализира структуру и особености српског друштва и уочава промене изазване политичким и економским процесима у периоду средњег и новог века; – уочава повезаност појава из политичке, друштвене, привредне и културне историје; – на основу датих примера изводи закључак о повезаности појава и	

			процеса из националне историје са појавама и процесима у регионалним, опским и светским оквирима; – идентификује основне елементе привредног живота и њихов утицај на друштвене промене у средњем и новом веку; – анализира положај и начин живота деце, жена и мушкараца, припадника различитих друштвених слојева и мањинских група у средњем и новом веку; – изводи закључак о динамици одређених историјских појава и процеса из националне и опште историје, користећи историјску карту; – идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у историјском и савременом контексту;	

			– уочава присуство политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и новог века у савременом друштву; – илуструје примерима значај прожимања различитих народа, култура и цивилизација; – препознаје утицај идеја и научно-техничких открића на промене и развој друштва, културе и образовања; – учествује у организовању и спровођењу заједничких активности у школи или у локалној заједници које подстичу друштвену одговорност и неговање културе сећања; – разликује споменике из различитих епоха са посебним освртом на оне у локалној средини; – препознаје улогу	

			легенди и митова у реконструкцији прошлости и изградњи колективног и индивидуалног идентитета; – препознаје на конкретним примерима злоупотребе митова у историјском и савременом контексту	
ДРЖАВА И ИНСТИТУЦИЈЕ	34	Типови државних уређења Монархија Република Градска комуна Структура, унутрашње уређење и институције Скупштине Законодавство, државна управа и војска Међудржавни односи Односи државе и цркве Секуларизација Истакнуте владарске породице Европе (Каролинзи, Отонска династија, Капети, династија Арпадоваца, Хоенштауфовци, Комнини, Плантагенети, Валоа, Асеновци, Палеолози, Анжујци у Јужној Италији и	– користи хронолошке одреднице и прецизно смешта кључне догађаје, појаве, процесе и личности на временској ленти; – у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; – пореди изворе различите сазнајне вредности и процени њихову релевантност за истраживање; – уочи континуитет и промене код одређених историјских појава и процеса кратког и	2.ИС.1.1.3. Препознаје историјски простор на историјској карти. 2.ИС.2.1.2. Показује историјске појаве на историјској карти и препознаје историјски простор на географској карти. 2.ИС.3.1.1. Разуме и анализира променљивост историјског простора у различитим периодима, уз употребу историјске, географске и савремене политичке карте. 2.ИС.1.2.3. Препознаје предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација. 2.ИС.2.2.2. Анализира предрасуде, стереотипе,

		Угарској, Медичи, Хабзбурговци, Тјудор, Бурбони, Османлије, Романови) Истакнуте српске владарске породице (Немањићи, Котроманићи, Лазаревићи, Бранковићи, Мрњавче-вићи, Балшићи, Косаче, Црнојевићи)	дугог трајања; – анализира узрочно-последичне везе и идентификује их на конкретним примерима; – примењује основну методологију у елементарном историјском истраживању и резултате презентује у усменом, писаном, или дигиталном облику; – објасни разлику између методолошки утемељеног и ненаучног приступа интерпретацији прошлости; – препозна на конкретним примерима злоупотребу историје и изведе закључак о могућим последицама на развој историјске свести у друштву; – наведе типове државних уређења у периоду средњег и новог века и издвоји њихове специфичности; – анализира специфичности и	пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација и уочава њихове последице 2.ИС.1.1.4. Именује најзначајније личности и наводи основне процесе, појаве и догађаје из опште и националне историје. 2.ИС.1.3.1.Препознаје историјску димензију савремених друштвених појава и процеса. 2.ИС.1.3.2. Идентификује улогу историјских личности у обликовању савремене државе и друштва. 2.ИС.2.1.3. Објашњава и повезује улогу личности, процесе, појаве, догађаје из националне и опште историје. 2.ИС.2.3.1. Наводи и описује појаве различитог историјског трајања и уочава сличности и прави разлику у односу на њихов савремени и историјски контекст. 2.ИС.3.1.2. Критички просуђује важне процесе, појаве, догађаје и личности из опште и националне историје. 2.ИС.3.3.1. Анализира савремене појаве и процесе у историјском контексту и на

			утицај међународних односа на положај држава и народа; – идентификује најважније друштвене групе, њихове улоге и односе у епохи феудализма; – анализира развој и промене у друштвеној структури и односима у средњем и новом веку; – идентификује најважније одлике српске државности у средњем веку; – упоређује сличности и разлике између средњовековне и модерне српске државности у првој половини 19. века; – анализира структуру и особености српског друштва и уочава промене изазване политичким и економским процесима у периоду средњег и новог века; – уочава повезаност појава из политичке,	основу добијених резултата изводи закључке

			друштвене, привредне и културне историје; – на основу датих примера изводи закључак о повезаности појава и процеса из националне историје са појавама и процесима у регионалним, опским и светским оквирима; – идентификује основне елементе привредног живота и њихов утицај на друштвене промене у средњем и новом веку; – анализира положај и начин живота деце, жена и мушкараца, припадника различитих друштвених слојева и мањинских група у средњем и новом веку; – изводи закључак о динамици одређених историјских појава и процеса из националне и опште историје, користећи историјску карту; – идентификује	

			најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у историјском и савременом контексту; – уочава присуство политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и новог века у савременом друштву; – илуструје примерима значај прожимања различитих народа, култура и цивилизација; – препознаје утицај идеја и научно-техничких открића на промене и развој друштва, културе и образовања; – учествује у организовању и спровођењу заједничких активности у школи или у локалној заједници које подстичу друштвену одговорност и неговање културе сећања;	

			– разликује споменике из различитих епоха са посебним освртом на оне у локалној средини; – препознаје улогу легенди и митова у реконструкцији прошлости и изградњи колективног и индивидуалног идентитета; – препознаје на конкретним примерима злоупотребе митова у историјском и савременом контексту	
ДРУШТВЕНИ И ПРИВРЕДНИ ОДНОСИ	8	Типови друштвених уређења и односа Патријахално друштво Феудализам Вазални односи Сталежи/друштвени слојеви и групе Мануфактура Натурална привреда Робно-новчана привреда	– користи хронолошке одреднице и прецизно смешта кључне догађаје, појаве, процесе и личности на временској ленти; – у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; – пореди изворе различите сазнајне вредности и процени њихову	2.ИС.1.1.4. Именује најзначајније личности и наводи основне процесе, појаве и догађаје из опште и националне историје. 2.ИС.1.3.1.Препознаје историјску димензију савремених друштвених појава и процеса. 2.ИС.1.3.2. Идентификује улогу историјских личности у обликовању савремене државе и друштва. 2.ИС.2.1.3. Објашњава и повезује улогу личности, процесе, појаве, догађаје из националне и

			релевантност за истраживање; – уочи континуитет и промене код одређених историјских појава и процеса кратког и дугог трајања; – анализира узрочно-последичне везе и идентификује их на конкретним примерима; – примењује основну методологију у елементарном историјском истраживању и резултате презентује у усменом, писаном, или дигиталном облику; – објасни разлику између методолошки утемељеног и ненаучног приступа интерпретацији прошлости; – препозна на конкретним примерима злоупотребу историје и изведе закључак о могућим последицама на развој историјске свести у друштву; – наведе типове	опште историје. 2.ИС.2.3.1. Наводи и описује појаве различитог историјског трајања и уочава сличности и прави разлику у односу на њихов савремени и историјски контекст. 2.ИС.3.1.2. Критички просуђује важне процесе, појаве, догађаје и личности из опште и националне историје. 2.ИС.3.3.1. Анализира савремене појаве и процесе у историјском контексту и на основу добијених резултата изводи закључке

			државних уређења у периоду средњег и новог века и издвоји њихове специфичности; – анализира специфичности и утицај међународних односа на положај држава и народа; – идентификује најважније друштвене групе, њихове улоге и односе у епохи феудализма; – анализира развој и промене у друштвеној структури и односима у средњем и новом веку; – идентификује најважније одлике српске државности у средњем веку; – упоређује сличности и разлике између средњовековне и модерне српске државности у првој половини 19. века; – анализира структуру и особености српског друштва и уочава промене изазване	

			политичким и економским процесима у периоду средњег и новог века; – уочава повезаност појава из политичке, друштвене, привредне и културне историје; – на основу датих примера изводи закључак о повезаности појава и процеса из националне историје са појавама и процесима у регионалним, опским и светским оквирима; – идентификује основне елементе привредног живота и њихов утицај на друштвене промене у средњем и новом веку; – анализира положај и начин живота деце, жена и мушкараца, припадника различитих друштвених слојева и мањинских група у средњем и новом веку; – изводи закључак о	

			динамици одређених историјских појава и процеса из националне и опште историје, користећи историјску карту; – идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у историјском и савременом контексту; – уочава присуство политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и новог века у савременом друштву; – илуструје примерима значај прожимања различитих народа, култура и цивилизација; – препознаје утицај идеја и научно-техничких открића на промене и развој друштва, културе и образовања; – учествује у организовању и спровођењу заједничких	

			активности у школи или у локалној заједници које подстичу друштвену одговорност и неговање културе сећања; – разликује споменике из различитих епоха са посебним освртом на оне у локалној средини; – препознаје улогу легенди и митова у реконструкцији прошлости и изградњи колективног и индивидуалног идентитета; – препознаје на конкретним примерима злоупотребе митова у историјском и савременом контексту	
КУЛТУРА И СВАКОДНЕВНИ ЖИВОТ	8	Религије и веровања Православље Католичанство Ислам Јудаизам Протестантизам Јереси Сујеверје Обичаји Наука	– користи хронолошке одреднице и прецизно смешта кључне догађаје, појаве, процесе и личности на временској ленти; – у усменом и писаном излагању	2.ИС.1.2.3. Препознаје предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација. 2.ИС.2.2.2. Анализира предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове

		Образовање Штампа Породични и родни односи Болести и лечење Задужбинарство и споменици	користи основне научне и историјске појмове; – пореди изворе различите сазнајне вредности и процени њихову релевантност за истраживање; – уочи континуитет и промене код одређених историјских појава и процеса кратког и дугог трајања; – анализира узрочно-последичне везе и идентификује их на конкретним примерима; – примењује основну методологију у елементарном историјском истраживању и резултате презентује у усменом, писаном, или дигиталном облику; – објасни разлику између методолошки утемељеног и ненаучног приступа интерпретацији прошлости; – препозна на конкретним примерима	пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација и уочава њихове последице 2.ИС.1.1.4. Именује најзначајније личности и наводи основне процесе, појаве и догађаје из опште и националне историје. 2.ИС.1.3.1.Препознаје историјску димензију савремених друштвених појава и процеса. 2.ИС.1.3.2. Идентификује улогу историјских личности у обликовању савремене државе и друштва. 2.ИС.2.1.3. Објашњава и повезује улогу личности, процесе, појаве, догађаје из националне и опште историје. 2.ИС.2.3.1. Наводи и описује појаве различитог историјског трајања и уочава сличности и прави разлику у односу на њихов савремени и историјски контекст. 2.ИС.3.1.2. Критички просуђује важне процесе, појаве, догађаје и личности из опште и националне историје. 2.ИС.3.3.1. Анализира савремене појаве и процесе у историјском контексту и на основу добијених резултата

			злоупотребу историје и изведе закључак о могућим последицама на развој историјске свести у друштву; – наведе типове државних уређења у периоду средњег и новог века и издвоји њихове специфичности; – анализира специфичности и утицај међународних односа на положај држава и народа; – идентификује најважније друштвене групе, њихове улоге и односе у епохи феудализма; – анализира развој и промене у друштвеној структури и односима у средњем и новом веку; – идентификује најважније одлике српске државности у средњем веку; – упоређује сличности и разлике између средњовековне и модерне српске	изводи закључке 2.ИС.1.3.3. Разуме значај и показује одговоран однос према културно-историјском наслеђу сопственог и других народа 2.ИС.1.3.4. Разуме смисао обележавања и неговања сећања на важне личности, догађаје и појаве из прошлости народа, држава, институција.

			државности у првој половини 19. века; – анализира структуру и особености српског друштва и уочава промене изазване политичким и економским процесима у периоду средњег и новог века; – уочава повезаност појава из политичке, друштвене, привредне и културне историје; – на основу датих примера изводи закључак о повезаности појава и процеса из националне историје са појавама и процесима у регионалним, опским и светским оквирима; – идентификује основне елементе привредног живота и њихов утицај на друштвене промене у средњем и новом веку; – анализира положај и начин живота деце, жена и мушкараца,	

			припадника различитих друштвених слојева и мањинских група у средњем и новом веку; – изводи закључак о динамици одређених историјских појава и процеса из националне и опште историје, користећи историјску карту; – идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у историјском и савременом контексту; – уочава присуство политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и новог века у савременом друштву; – илуструје примерима значај прожимања различитих народа, култура и цивилизација; – препознаје утицај идеја и научно-техничких открића	

			на промене и развој друштва, културе и образовања; – учествује у организовању и спровођењу заједничких активности у школи или у локалној заједници које подстичу друштвену одговорност и неговање културе сећања; – разликује споменике из различитих епоха са посебним освртом на оне у локалној средини; – препознаје улогу легенди и митова у реконструкцији прошлости и изградњи колективног и индивидуалног идентитета; – препознаје на конкретним примерима злоупотребе митова у историјском и савременом контексту	
ПОЈАВЕ ДУГОГ ТРАЈАЊА –	4	Митови, легенде и предања – значење и значај	– користи хронолошке одреднице и	2.ИС.1.2.3. Препознаје предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове

МИТ, ЛЕГЕНДА, НАУКА		некад и сад Злоупотреба историје и митова Псеудоисторија Савремени политички митови. Научна методологија Култура сећања	прецизно смешта кључне догађаје, појаве, процесе и личности на временској ленти; – у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; – пореди изворе различите сазнајне вредности и процени њихову релевантност за истраживање; – уочи континуитет и промене код одређених историјских појава и процеса кратког и дугог трајања; – анализира узрочно-последичне везе и идентификује их на конкретним примерима; – примењује основну методологију у елементарном историјском истраживању и резултате презентује у усменом, писаном, или дигиталном облику; – објасни разлику између методолошки	пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација. 2.ИС.2.2.2. Анализира предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација и уочава њихове последице 2.ИС.1.1.4. Именује најзначајније личности и наводи основне процесе, појаве и догађаје из опште и националне историје. 2.ИС.1.3.1.Препознаје историјску димензију савремених друштвених појава и процеса. 2.ИС.1.3.2. Идентификује улогу историјских личности у обликовању савремене државе и друштва. 2.ИС.2.1.3. Објашњава и повезује улогу личности, процесе, појаве, догађаје из националне и опште историје. 2.ИС.2.3.1. Наводи и описује појаве различитог историјског трајања и уочава сличности и прави разлику у односу на њихов савремени и историјски контекст. 2.ИС.3.1.2. Критички просуђује важне процесе,

			утемељеног и ненаучног приступа интерпретацији прошлости; – препозна на конкретним примерима злоупотребу историје и изведе закључак о могућим последицама на развој историјске свести у друштву; – наведе типове државних уређења у периоду средњег и новог века и издвоји њихове специфичности; – анализира специфичности и утицај међународних односа на положај држава и народа; – идентификује најважније друштвене групе, њихове улоге и односе у епохи феудализма; – анализира развој и промене у друштвеној структури и односима у средњем и новом веку; – идентификује најважније одлике	појаве, догађаје и личности из опште и националне историје. 2.ИС.3.3.1. Анализира савремене појаве и процесе у историјском контексту и на основу добијених резултата изводи закључке 2.ИС.1.3.3. Разуме значај и показује одговоран однос према културно-историјском наслеђу сопственог и других народа 2.ИС.1.3.4. Разуме смисао обележавања и неговања сећања на важне личности, догађаје и појаве из прошлости народа, држава, институција.

			српске државности у средњем веку; – упоређује сличности и разлике између средњовековне и модерне српске државности у првој половини 19. века; – анализира структуру и особености српског друштва и уочава промене изазване политичким и економским процесима у периоду средњег и новог века; – уочава повезаност појава из политичке, друштвене, привредне и културне историје; – на основу датих примера изводи закључак о повезаности појава и процеса из националне историје са појавама и процесима у регионалним, опским и светским оквирима; – идентификује основне елементе привредног живота и	

			њихов утицај на друштвене промене у средњем и новом веку; – анализира положај и начин живота деце, жена и мушкараца, припадника различитих друштвених слојева и мањинских група у средњем и новом веку; – изводи закључак о динамици одређених историјских појава и процеса из националне и опште историје, користећи историјску карту; – идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у историјском и савременом контексту; – уочава присуство политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и новог века у савременом друштву; – илуструје примерима значај	

			прожимања различитих народа, култура и цивилизација; – препознаје утицај идеја и научно-техничких открића на промене и развој друштва, културе и образовања; – учествује у организовању и спровођењу заједничких активности у школи или у локалној заједници које подстичу друштвену одговорност и неговање културе сећања; – разликује споменике из различитих епоха са посебним освртом на оне у локалној средини; – препознаје улогу легенди и митова у реконструкцији прошлости и изградњи колективног и индивидуалног идентитета; – препознаје на конкретним примерима	

			злоупотребе митова у историјском и савременом контексту	

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I **Планирање наставе и учења**

Већина предметних исхода постиже се кроз непосредну истраживачку активност ученика, а уз подстицај и подршку наставника.Најефикасније методе наставе и учења јесу оне које ученика стављају у адекватну активну позицију у процесу развијања знања ивештина.При остваривању циља предмета историја и достизању исхода мора се имати увиду да су садржаји, методе наставе и учења и активности ученика неодвојиви у наставном процесу.Да би сви ученици достигли предвиђене исходе и да би се остварио циљ наставе историје, потребно је да наставник упозна специфичности начина учења својих ученика и да према њима планира и прилагођава наставне активности.Наставник има слободу да сам одреди распоред и динамику активности за сваку тему, уважавајући циљ предмета и дефинисане исходе.Редослед исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета.Између исхода постоји повезаност и остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода.Ученици у први разред гимназије улазе са знањем о најважнијим историјским појмовима стеченим током основног образовања, са одређеним животним искуствима и уобличеним ставовима и на томе треба пажљиво градити нова знања, вештине, ставове и вредности.Битно је искористити велике могућности које историја као наративни предмет пружа у подстицању ученичке радозналости, која је у основи сваког сазнања.Посебно место у настави историје имају питања, како она која поставља наставник ученицима, тако и она која долазе од ученика, подстакнута оним што су чули у учионици или што су сазнали ван ње користећи различите изворе информација.Добро осмишљена питања наставника имају подстицајну функцију за развој историјског мишљења и критичке свести, не само у фази утврђивања и систематизације градива, већ и у самој обради наставних садржаја. У зависности од циља који наставник жели да оствари, питања могу имати различите функције, као што су: фокусирање пажње на неки садржај или аспект, подстицање поређења, трагање за објашњењем. Настава би требало да помогне ученицима у стварању што јасније представе не само о томе „како је уистину било”, већ и зашто се нешто десило и какве су последице из тога проистекле. Одговарајућа питања могу да послуже и као подстицај за елементарна историјска истраживања, прилагођена узрасту и могућностима ученика, што доприноси достизању прописаних стандарда постигнућа. Да би схватио догађаје из прошлости, ученик треба да их „оживи у свом уму”, у чему велику помоћ може пружити употреба одабраних историјских извора, литературе, карата и других извора података (документарни и играни видео и дигитални материјали, музејски експонати, илустрације), обилажење културно-историјских споменика и посете установама културе. Треба искористити и утицај наставе историје на неговање језичке и говорне културе (вештине беседништва и дебате), као и на развијање културе сећања и свести о друштвеној одговорности и људским правима.Неопходно је имати у виду и интегративну функцију историје, која у образовном систему, где су знања подељена по наставним предметима, помаже

ученицима да постигну целовито схватање о повезаности и условљености географских, економских и културних услова живота човека.Пожељно је избегавати фрагментарно и изоловано учење историјских чињеница јер оно има најкраће трајање у памћењу и најслабији трансфер у стицању других знања ивештина.У настави треба, кад год је то могуће, примењивати дидактички концепт мултиперспективности.Одређене теме, по могућности, треба реализовати са одговарајућим садржајима из сродних предмета, а посебну пажњу треба посветити оспособљавању ученика за ефикасно коришћење информационо-комуникационих технологија.

II**Остваривање наставе и учења**

Основи историјског истраживања

У реализацији теме Основи историјског истраживања посебну пажњу требало би посветити оживљавању и проширивању већ постојећихученичких знањао историјској науци, хронологији и периодизацији, пореклу и вредности историјских извора, као и о самом истраживачком процесу чијој успешности доприносе и одговарајуће помоћне историјске науке и сродне научне дисциплине. Од кључне важности је да наставник одабере оне наставне методе, примере и задатке који ће омогућитиученицима да се упознају са различитим врстама извора историјског сазнања специфичним за одређене периоде (од праисторије до савременог доба – од камених оруђа и оружја, митова и легенди до уметничких дела, новина, фотографија, филмова, интернета...), да их вреднују, тумаче, критички процењују, интерпретирају, одреде им порекло, да на основу њих аргументовано износе своје закључке, да разумеју разлоге различитог тумачења исте историјске појаве, да препознају стереотипе, предрасуде, злоупотребе, манипулације. С обзиром на то да за период праисторије није предвиђена посебна наставна тема, могуће је да кроз реализацију ове теме (бавећи се материјалним историјским изворима и њиховом интерпретацијом), ученици прошире и своја знања о праисторији, особеностима и етапама овог периода, као и праисторијским налазиштима и културама на територији Европе и Србије. Активности ученика чији је циљ развијање вештине коришћењаи критике историјских извора дају могућност и да се упознају са помоћним историјским наукама и науче како да достигнућа различитих научних дисциплина користе у својим истраживањима.

Држава и политички оквири цивилизација старог века

У оквиру теме Држава и политички оквири цивилизација старог века ученици ће да прошире своја знања о простору и најзначајнијим цивилизацијама старог века, основним одликама државног уређења и главним догађајима из политичке историје.У обради наставних садржаја о обележјима државних уређења фокус треба да буде на сталном упоређивању институција у цивилизацијама старог века и њиховом повезивању са савременим добом.Када је реч о политичкој историји, посебну пажњу треба посветити узроцима и последицама главних догађаја и личностима које су их покретале и у њима учествовале.Друштвени и привредни односи у старом веку Тематска целина Друштвени и привредни односи у старом веку ученицима треба да омогући да прошире постојећа и усвоје нова знања о друштвеним и привредним приликама у најстаријој историјској епохи и пореде их са савременим окружењем.Требало би да уоче законитости појава, шта је заједничко а шта различито у друштвима цивилизација старог века (процес од распадања родовско-племенских заједница до успостављања друштвених разлика). На примеру Египта и неке од држава Месопотамије треба показати поделу

друштва и друштвену хијерархију (анализираће, на пример,структуру друштва према Хамурабијевом законику). На примерима грчког и римског друштва може се показати како економско јачање слојева без политичких права доводи до борбе и како се она завршава.Треба истаћи и улогу географског и климатског фактора на привредне прилике. На примерима држава Старог истока могу се показати основне етапепривредног развоја: земљорадња, сточарство, рударство, занатство, трговина. Поредећи и анализирајући различите привредне системе током дугог периода старог века, ученици треба да уоче основне чиниоце који утичу на привредне токове.

Култура и свакодневни живот у старом веку

Реализација тематске целине Култура и свакодневни живот у старом веку, поред упознавања са одликама појединих култура и њиховим достигнућима, подразумева и изучавање веровања и начина живота људи у цивилизацијама старог века.Када су одлике религија у питању, циљ не треба да буде приказивање појединих пантеона од Сумера до Рима, већ да се на примерима веровања покаже начин поимања света у тој епохи.Треба омогућити ученицима да уоче међусобне утицаје и прожимања појединих цивилизација и подстицати их да, на пример, пореде друштвени утицај и положај свештенства.Посебно је важно истаћи одлике јудаизма и хришћанства, како би се ученици припремили за потпуније разумевање средњовековне цивилизације засноване на јудео-хришћанским темељима.Ученици, такође, треба да се упознају и са одликама религиозно-филозофских учења Индије и Кине којима и данас припадају стотине милиона људи.Са народима који су стварали цивилизације у старом веку ученици треба да се упознају и кроз њихову књижевност.Пожељно је да се у корелацији са наставом књижевности посебно осветле друштвене и политичке околности настанка неког књижевног дела које се изучава, као и мотиви и књижевне врсте који се јављају у различитим културама.Ученици треба да стекну и прошире своја знања о научним достигнућима народа старог века која су уграђена у даље токове историјског развоја и која се налазе у основи данашњих наука.На основу већ усвојених знања о политичким, друштвеним и привредним приликама ученици треба да анализирају историјске околности настанка писма, правних споменика, филозофије, уметничких, књижевних и научних дела.

Цивилизацијске тековине епохе старог века Реализација тематске целине Цивилизацијске тековине епохе старог века треба да омогући повезивање прошлости и садашњости и уочавање историјског наслеђа – шта су нам оставили народи старог века, шта је све из те епохе и данас присутно, не само као споменик, на пример на територији Србије, већ и као део цивилизације (институције, закони, хришћанство, књижевност, позориште, филозофија, медицина, уметност, архитектура, демократија, беседништво, олимпијске игре, спортови, абецеда, календар, путеви, водовод, канализација, терме, римски бројеви, бетон, стадиони...). Поред тога што је погодна за рекапитулацију и понављање претходно обрађених садржаја, ова тема омогућава и успешније испуњавање прописаних стандарда постигнућа ученика у оквиру области Историјске основе савременог друштва.

Праћење и вредновање наставе и учења

Праћење напредовања започиње иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази и у односу на шта ће се процењивати његов даљи рад.Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.Сваки наставни час и

свака активност ученика су, у том смислу, прилика за регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности.Наставник треба да подржи саморефлексију (промишљање ученика о томе шта зна, уме, може) и подстакне саморегулацију процеса учења кроз постављање личних циљева напредовања.У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се процес и продукти учења.Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је ускладити нивое циљева учења и начине оцењивања.Потребно је, такође, ускладити оцењивање са његовом сврхом.У вредновању наученог, поред усменог испитивања, користе се и тестови знања.У формативном оцењивању се користе различити инструменти, а избор зависи од врсте активности која се вреднује.Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, може се обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање).Како ниједан од познатих начина вредновања није савршен, потребно је комбиновати различите начине оцењивања.Једино тако наставник може да сагледа слабе и јаке стране сваког свог ученика.Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење.Ако наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили.Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу.На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.Потребно је да наставник резултате вредновања постигнућа својих ученика континуирано анализира и користи тако да унапреди део своје наставне праксе.Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања.Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад.

IV**Међупредметне компетенције**

Компетенција за целоживотно учење
Комуникација
Рад са подацима и информацијама
Дигитална компетенција
Решавање проблема
Сарадња
Одговоран однос према здрављу
Одговоран однос према околини
Естетичка компетенција
Предузимљивост и оријентација ка предузетништву
Одговорно учешће у демократском друштву

Кроз наставни садржај Историје реализују се и општи принципи образовања и васпитања.
Наставни предмет Историја омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, инструментално учење, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних

наставних средстава, различиих софтвера, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика.Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација у настави општеобразовних предмета ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области општеобразовних предмета.Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну наставу, допунску или додатну наставу, ванаставне активности као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика.Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем омогућава хоризонталну и вертикалну проходност, којом се осигурава могућност да ученици током образовања промене врсту образовања (хоризонтална проходност) и могућност даљег образовања и стицања вишег нивоа образовања (вертикална проходност);
У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:
-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;
-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;
-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.
Кроз наставу Историје реализоваће се и циљеви образовања и васпитања.
- Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику, учење учења, дигиталне компетенције,..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања, потребама тржишта рада. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има.Ученик ће умети да пронађе и асимилује нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.
Примењујући индивидуалани рад или групне активности код ученика ће доћи до поспешења развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;
Кроз наставу Електроенергетрике остариће се и исходи образовања и васпитања.
Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада.Исходи образовања и васпитања остариће се кроз усмено изаражавање, писмене задатке, домаће задатке, пројектну наставу, практичну наставу, вежбе где ће ученици показати да ли примењују нова сазнања.Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз писану форму, изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се даје задатак у оквиру кога ће да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других;Ученику помоћи да зна како да учи, како да користи уџбеник и другу, доступну литературу, како да разликује и повезује целине.

У решавању задатака, ученик треба да зна да примени математичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који ми се свакодневно јављају.
Ученик треба да води рачуна о себи и другима у изазовима дигиталне технологије.Треба да зна шта је дозвољено, а шта не.Да зна како да се понаша у дигиталној комуникацији са другима.
Кроз наставу Историја реализоваће се и стандарди образовања и васпитања.
Стандарди квалитета рада установе реализоваће се кроз Правилник о стандардима квалитета рада установе и редовно самовредновање и вредновање рада наставника.
Стандарди квалитета уџбеника остварићe се кроз показатеље који су наведени у табели, као и Правилника о избору уџбеника;

Стандард 1.	Садржај уџбеника је релевантан за остваривање програма наставе и учења
Показатељи	1. Садржај уџбеника је усклађен са програмом наставе и учења предмета и доприноси остваривању дефинисаних исхода образовања и васпитања. 2. Садржај уџбеника доприноси достизању образовних стандарда и развијању компетенција ученика. 3. Садржај уџбеника је заснован на прихваћеним теоријама, чињеницама, закључцима, тумачењима, актуелним подацима и савременим достигнућима. 4. У садржају уџбеника нема материјалних грешака. 5. Визуелни садржаји су јасни, репрезентативни и имају различите функције. 6. Садржај уџбеника је у складу са системом вредности који је дефинисан циљевима образовања и васпитања. 7. У уџбенику се повезују садржаји у оквиру истог и других предмета. 8. Садржаји који нису предвиђени програмом су посебно означени, функционално прате ток излагања у уџбенику и имају за циљ да допуне или појасне садржаје који одговарају програму предмета.
Стандард 2.	Уџбеник подстиче развој ученике и омогућава самостално учење
Показатељи	1. Уџбеник је прилагођен узрасту, развојном нивоу ученика и њиховом предзнању. 2. Уџбеник доприноси интеграцији знања, развоју система појмова и стицању функционалних знања. 3. Уџбеник афирмише различите методе учења и учење кроз различите облике рада. 4. Уџбеник подржава различите стилове учења. 5. Уџбеник поседује елементе који омогућавају ученику праћење сопственог напретка у учењу. 6. Уџбеник упућује на коришћење различитих извора и врста информација. 7. Уџбеник подстиче критичко и стваралачко мишљење. 8. У уџбенику се указује на везу садржаја са свакодневним животом, његовом применом и даљим учењем. 9. Уџбеник подстиче интересовање за предмет, односно наставну област и мотивише за

	самостално учење.
Стандард 3.	Уџбеник је обликован у складу са дидактичко-методичким захтевима
Показатељи	1. Уџбеник има јасну, логичну и кохерентну структуру. 2. У уџбенику се поштују дидактички принципи и методика наставе предмета. 3. Примери који се наводе у уџбенику су разноврсни, функционални и релевантни. 4. Питања, задаци и налози су логично повезани са садржајем, јасно формулисани, различити по сложености и функцији и подстичу примену наученог. 5. Задаци и налози су реално изводљиви, уважавају различитост средина у коме ученици живе и не доводе у опасност ученика, нити угрожавају животну средину. 6. Непознате речи и кључни појмови су јасно истакнути и објашњени.
Стандард 4.	Језик уџбеника је одговарајући и функционалан
Показатељи	1. Уџбеник поштује језичку и правописну норму језика на коме је написан. 2. Дужина и конструкција реченице одговарају узрасту ученика. 3. Текст је језички и стилски уједначен. 4. Страни изрази се користе само када је неопходно и објашњени су на месту где се користе. 5. Језик којим је уџбеник написан доприноси лакшем разумевању садржаја.
Стандард 5.	Уџбеник је ликовно-графички обликован и технички опремљен
Показатељи	1. Јасно је наведен наслов, за који наставни предмет, разред/годину учења, врсту школе или образовни профил је уџбеник намењен. 2. Ликовно-графичка средства су функционална и користе се логично и доследно. 3. Однос текстуалних и визуелних графичких елемената је складан и омогућава прегледност на свим уређајима на којима је предвиђено коришћење уџбеника. 4. Уџбеник је интерактиван, лак за коришћење и омогућава самостално учење у складу са узрастом и предзнањем ученика. 5. Уџбеник омогућава учење на више нивоа сложености и диференциран приступ садржајима. 6. Уџбеник садржи елементе за процену напредовања ученика.

Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз стручно усавршавање и похађањем семинара из области:;
- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;
- Поучавање и учење-К2;
- Подршку развоју личности ученика-К3;
- Комуникацију и сарадњу-К4.

Улога наставника вишеструка, јер треба да:
- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;
- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима. Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

Географија

Назив предмета : Географија – допунска настава

Гимназија : друштвено-језички и природно-математички смер

Разред : други

Допунски рад се организује за ученике који , из објективних разлога , у редовној настави не постижу задовољавајуће резултате у неком од програмско-тематских подручја, за ученике који спорије усвајају знања или су били одсутни са часова и за оне који желе да утврде своје знање, са циљем разумевања, препознавања и отклањања нејасноћа и бржег и квалитетнијег усвајања знања, умења и вештина из наставног садржаја.

Задаци допунске наставе: Продубљивање и проширивање знања ученика, подстицање ученика на самосталан рад, развијање код ученика способности логичког мишљења, оспособљавање ученика за самообразовање уз помоћ литературе.

Исходи	Област/Тема	Садржај	Укупан број часова
користи картографски метод у објашњавању процеса у географском простору;	Друштвена географија	Предмет проучавања, подела, задаци и развој друштвене географије. Извори података и методе проучавања у друштвеној географији. Картографски метод.	**1**
– објашњава факторе популационе динамике	Становништво и демографски процеси	Распоред становништва.	**1**

и доводи их у везу са степеном друштвено-економског развоја; – критички вреднује ефекте популационе политике и предлаже мере демографског развоја у будућности;		Популациона динамика. Демографска транзиција. Просторна мобилност. Структуре становништва. Популациона политика.	
–користећи географску карту доводи у везу географски положај насеља са његовим развојем;	Рурални и урбани простор	Фазе урбанизације. Деаграризација и дерурализација. Структура и ширење градских простора. Функционалне везе града и околног простора. Поларизација развоја насеља.	**1**
–анализира утицај природних и друштвених фактора на развој привреде у целини и појединих привредних делатности; – доводи у везу ниво развијености привреде у целини и појединих привредних грана са стањем животне средине и социјалним односима у изабраним регијама;	Привреда и географски простор	Економско-географска валоризација природних услова и ресурса. Привреда и животна средина. Глобални економски развој. Економско-географске регије. Мултинационалне компаније.	2

		Међународне економске организације и интеграције. Одрживи развој.	
– разликује појам, политички статус и хијерархију организације територије; –раздваја фазе у еволуцији политичко-географске карте света од средине XIX века до данас;	Политичкогеографски процеси	Територија. Политичка територија. Административно-територијална организација простора. Држава. Сепаратизам, иредентизам, регионализам, аутономаштво. Политичка карта света.	**1**
–анализира везе између природних ресурса, демографских процеса и степена економског развоја на примерима регија уз помоћ географске карте и ИКТ; –доводи у везу регионалне проблеме са типовима економског развоја на примерима у свету; –објашњава утицај глобалних процеса на очување идентитета на примерима из регија у свету;	Регионално-географске теме и глобални процеси	Туристичке регије Јужне Европе Велике урбане регије Западне и Средње Европе. Природни ресурси и транзициони процеси у Источној Европи (Руска Федерација и Украјина). Савремена миграциона кретања у европским регијама. Културно-цивилизацијске тековине и трансформација географског простора Југозападне Азије.	**9**

–користи различите изворе географских информација		Специфичности географског развоја Јужне Азије. Демографски и урбано-географски процеси у Источној Азији. Проблеми природних непогода у Југоисточној Азији. Културно-цивилизацијска трансформација Афричког Средоземља. Географски проблеми Сахарске и Субсахарске Африке. Културни, економски и политички развој и утицај САД и Канаде на глобалне процесе у свету. Друштвено-географски процеси у Мексику, Карибима и Централној Америци. Регионално-географске специфичности Јужне Америке. Савремени друштвено-географски развој Аустралије. Еколошка угроженост	

		Океаније. Последице климатских промена на Антарктику	

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе и учења

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности и индивидуалних карактеристика ученика.

II Оставаривање наставе и учења

Настава се реализује кроз теоријску наставу. Програм за ДРУГИ разред организован је кроз 6 наставних тема. Наставник користи различите методе и облике рада. У настави се могу користити различита наставна средства (рачунар, пројектор, шеме, панои..)

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;

- усмено излагање;

- показивање практичних вештина;

- активности ученика на часовима;

Биологија

Назив предмета: Биологија - допунска настава
Гимназија: друштвено језички смер
Разред: други

Допунски рад се организује за ученике који , из објективних разлога , у редовној настави не постижу задовољавајуће резултате у неком од програмско-тематских подручја, за ученике који спорије усвајају знања или су били одсутни са часова и за оне који желе да утврде своје знање, са циљем разумевања, препознавања и отклањања нејасноћа и бржег и квалитетнијег усвајања знања, умења и вештина из наставног садржаја.

Задаци допунске наставе: Продубљивање и проширивање знања ученика, подстицање ученика на самосталан рад, развијање код ученика способности логичког мишљења, оспособљавање ученика за самообразовање уз помоћ литературе.

Област/Тема	**Број часова**	**Садржај**	**Исходи**
Основи генетике	**5часова**	Теорија мешаног наслеђивања. Особина и варијанта особине. Наследни фактор и ген. Теорија партикуларног наслеђивања. Алел. Генотип. Фенотип – генетички узроци варијабилности особина. Средински узроци варијабилности особина. Квалитативне и квантитативне особине. Комплексне особине и фенотипска пластичност. Хромозомска теорија наслеђивања и хромозомске мутације.	– повеже Менделове законе наслеђивања са карактеристикама мејотичке поделе хромозома, посебно на примерима генетике човека; – разликује генетичку и фенотипску варијабилност; – графички прикаже и анализира одабране примере фенотипске варијабилности; – прикупи, прикаже и тумачи податке добијенеистраживањем; – изнесе и вреднује аргументе на основу доказа;

Увод у еволуциону биологију	**2 часова**	Променљивост врста. Ламаркова теорија еволуције Дарвинова теорија еволуције. Харди – Вајнбергова равнотежа. Популација. Генски фонд. Генетичка структура популације. Еволуциони механизами (фактори еволуције). Неслучајно укрштање и учесталост генотипова. Адаптација. Специјација. Биолошки концепт врсте. Вештачка селекција	– идентификује начин на који основни еволуциони механизми утичу на генетичку структуру популације; –идентификује след догађаја током процеса адаптација на одабраним примерима; – повеже деловање природне селекције са настанком нових врста;

Грађа, функција и разноврсност организама	**5 часва**	Еколошки фактори као селекциони агенси адаптација и настанка разноврсности организама. Еволуциона новина. Царство биљака. Порекло биљака од зелених алги. Трендови у еволуцији животних циклуса биљака. Царство животиња. Порекло животиња од колонијалних протиста. Трендови у еволуцији животиња. Коеволуција цветница са инсектима, птицама и сисарима. Појава адаптација које су омогућиле адаптивну радијацију у копненој средини. Царство гљива. Хетеротрофија код гљива – сапротрофија, паразитизам, мутуализам. Кружење материје у екосистемима.	конструише дрво живота у оквиру царства биљака на основу кључних филогенетских разлика у грађи, функцији и животним циклусима; – конструише дрво живота у оквиру царства животиња на основу кључних филогенетских разлика у грађи, функцији и развићу; – доведе у везу кључне филогенетске промене (промене грађе и функције) живих бића са еколошким факторима(утицај на преживљавање, размножавање и распорострањење); – идентификује улогу организама у процесу преноса енергије и супстанце у екосистему; – повеже сопствене обрасце понашања са одрживим коришћењуем природних ресурса и могућом улогом у нарушавању биодиверзитета;

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе и учења

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности и индивидуалних карактеристика ученика.

II Оставаривање наставе и учења

Настава се реализује кроз теоријску наставу. Програм за други разред организован је кроз 3 наставне теме. Наставник користи различите методе и облике рада. У настави се могу користити различита наставна средства (рачунар, пројектор, шеме, панои..)

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;

- усмено излагање;

- показивање практичних вештина;

- активности ученика на часовима;

Математика

Назив предмета: Математика
Образовни профил: Друштвено-језички
Разред: други
Допунски рад се организује за ученике који , из објективних разлога , у редовној настави не постижу задовољавајуће резултате у неком од програмско-тематских подручја, за ученике који спорије усвајају знања или су били одсутни са часова и за оне који желе да утврде своје знање, са циљем разумевања, препознавања и отклањања нејасноћа и бржег и квалитетнијег усвајања знања, умења и вештина из наставног садржаја.
Задаци допунске наставе: Продубљивање и проширивање знања ученика, подстицање ученика на самосталан рад, развијање код ученика способности логичког мишљења, оспособљавање ученика за самообразовање уз помоћ литературе.

Тема	Бр. час	Садржаји	Исходи
СТЕПЕНОВАЊЕ И КОРЕНОВАЊЕ	7	Степен чији је изложилац цео број. Функција y = xn (n ∈ N). Степен чији је изложилац рационалан број. Комплексни бројеви	− трансформише и израчуна вредност израза са степенима користећи својства операција и функција, по потреби користећи калкулатор; − скицира, тумачи и трансформише график степене функције; − комплексни број задат у алгебарском облику представи у равни, одреди његов модуо и решава проблеме у којима примењује основне операције са комплексним

			бројевима− анализира и образложи поступак решавања задатка и дискутује број решења; − користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења; − доказује једноставније математичке теореме и аргументује решења задатака; − проблеме из свакодневног живота преведе на математички језик и добијени математички модел реши водећи рачуна о реалном контексту
КВАДРАТНА ЈЕДНАЧИНА И КВАДРАТНА ФУНКЦИЈА	9	Квадратне једначине. Вијетове формуле. Једначине које се своде на квадратне. Квадратна функција. Одређивање корена квадратне јеначине. Квадратне неједначине. Системи једначина са две непознате који садрже квадратну једначину. Ирационалне једначин	реши проблем који се своди на квадратне и ирационалне једначине и неједначине и њихове системе; − скицира и тумачи график квадратне функције и користи је у реалним ситуацијама; − израчуна вредност експоненцијалне и логаритамске функције, по потреби користећи калкулато− анализира и образложи поступак решавања задатка и дискутује број решења; − користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења; − доказује једноставније математичке теореме и аргументује решења задатака; − проблеме из свакодневног живота преведе на математички језик и добијени математички модел реши водећи рачуна о реалном контексту
	6	. Експоненцијална функција. Експоненцијалне једначине и неједначине.	користи својства логаритама; − скицира, тумачи и трансформише график експоненцијалне и логаритамске функције; − реши проблем који се своди на експоненцијалне или логаритамске

ЕКСПОНЕНЦИЈАЛНА И ЛОГАРИТАМСКА ФУНКЦИЈА	11	Логаритам, његова својства и примене. Логаритамска функција. Логаритамске једначине и једноставне неједначине	једначине и неједначине или њихове системе користећи својства одговарајућих функција− анализира и образложи поступак решавања задатка и дискутује број решења; − користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења; − доказује једноставније математичке теореме и аргументује решења задатака; − проблеме из свакодневног живота преведе на математички језик и добијени математички модел реши водећи рачуна о реалном контексту;
ТРИГОНОМЕТРИЈСКЕ ФУНКЦИЈЕ		Угао. Радијан. Тригонометријски круг. Тригонометријске функције. Тригонометријске трансформације. Једноставне тригонометријске једначине и неједначине. Синусна и косинусна теорема.	израчуна вредност тригонометријске функције, по потреби користећи калкулатор; − трансформише тригонометријске изразе; − скицира, тумачи и трансформише графике тригонометријских функција; − реши проблем који се своди на тригонометријске једначине и неједначине користећи својства одговарајућих функција; − примени синусну и косинусну теорему; − анализира и образложи поступак решавања задатка и дискутује број решења; − користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења; − доказује једноставније математичке теореме и аргументује решења задатака; − проблеме из свакодневног живота преведе на математички језик и добијени математички модел реши водећи

			рачуна о реалном контексту

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе и учења

Приликом планирања наставе и учења потребно је руководити се:

– индивидуалним разликама међу ученицима у погледу начина учења, темпа учења и брзине напредовања;

–интегрисаним приступом у којем постоји хоризонтална и верт. повезаност унутар истог предмета и различитих наставних предмета

– активним методама наставе и учења;

– повезивањем активности и садржаја учења са животним искуствима ученика и подстицањем примене наученог у свак.животу;

– неговањем радозналости, одржавањем и подстицањем интересовања за учење и континуирано сазнавање;

II Остваривање наставе и учења

Програмски садржаји доследно су приказани у форми која задовољава основне методске захтеве наставе физике:

– **Поступност** (од простијег ка сложенијем) при упознавању нових појмова и формулисању закона.

– **Очигледност** при излагању наставних садржаја .

– Повезаност наставних садржаја (хоризонтална и вертикална).

Очекује се да ученици у добро осмишљеним и разноврсним активностима наставе развијају своје компетенције целоживотног учења кроз проналажење додатних информација, критичко разматрање.Треба имати у виду да се неке планиране активности у пракси могу показати као неодговарајуће зато што су, на пример, испод или изнад могућности ученика, не обезбеђују остваривање исхода учења, не доприносе развоју компетенција, не одговарају садржају итд. Кључно питање у избору метода, техника, облика рада, активности ученика и наставника јесте да ли је нешто релевантно, чему то служи, које процесе код ученика подстиче (са фокусом на подстицање когнитивних процеса мишљења, учења, памћења), којим исходима и компетенцијама води.

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика врши се редовним и осмишљеним прикупљањем релевантних података о напредовању ученика, остваривању исхода учења и постигнутом степену развоја компетенција ученика.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

праћење остварености исхода

усмено излагање

показивање практичних вештина

активности ученика на допунској настави

Физика

Хемија

Предмет : **Хемија**

Разред : **II**

Подручје рада: **гимназија**

Смер : **друштвено – језички**

Теоретска настава + вежбе

Циљ учења *хемије* је да ученик развије хемијска и техничко-технолошка знања, способности апстрактног и критичког мишљења, способности за сарадњу и тимски рад, као припрему за даље универзитетско образовање и оспособљавање за примену хемијских знања у свакодневном животу, одговоран однос према себи, другима и животној средини и став о неопходности целоживотног образовања.

Област/Тема	**Број часова**	**Садржај**	**Исходи**	**Стандарди** **(ко има)**
Неорганске и органске супстанце у живој и неживој природи	**3 часа + 4 часа вежби**	Заступљеност елемената и њихових једињења у природи. Угаљ. Нафта и земни гас. Стене, руде и минерали. Вода. Ваздух.	описује заступљеност неорганских и органских супстанци у живим и неживим системима, порекло загађујућих	2.ХЕ.1.2.1. Описује налажење метала и неметала у природи; наводи најважније легуре и описује њихова својства; испитује огледима и описује основна физичка својства метала и неметала; наводи примену метала, неметала и племенитих гасова у

		Биогени елементи. *<u>Демонстрациони огледи</u>*: демонстрирање узорака елемената, једињења, минерала, руда. ***<u>Лабораторијска вежба 1</u>*** Правила рада у хемијској лабораторији ***<u>Лабораторијска вежба 2</u>*** Раздвајање састојака смеша.	супстанци и њихов утицај на здравље и животну средину; именује и хемијским формулама приказује класе неорганских једињења; опише процес електролизе и корозије и наводи примере тих процеса у свакодневном животу или индустријској производњи; наводи разлике у физичким и хемијским својствима метала, односно неметала на основу разлика у структури елементарних супстанци; повезује физичка и хемијска својства неорганских и органских једињења са њиховом	свакодневном животу и струци. 2.ХЕ.2.1.9. Повезује положај метала у напонском низу с реактивношћу и практичном применом; наводи електрохемијске процесе и њихову примену (хемијски извори струје, електролиза и корозија). 2.ХЕ.2.2.1. Упоређује реактивност метала натријума, магнезијума, алуминијума, калијума, калцијума, гвожђа, бакра, цинка с водом и гасовима из ваздуха (O_2, CO_2). 2.ХЕ.2.2.2. Описује квалитативни састав и примену легура гвожђа, бакра, цинка и алуминијума. 2.ХЕ.2.2.3. Пише једначине оксидације метала и неметала са кисеоником; разликује киселе, базне и неутралне оксиде на основу реакције оксида са водом, киселинама и
Хемија елемената и једињења	**30 часова + 28 часова вежби**	Племенити гасови. Метали: елементи 1, 2. и 13. групе Периодног система елемената и *d*-блока: гвожђе, цинк и бакар. Корозија. Електролиза. Хемијски извори струје. Неметали: водоник, кисеоник, угљеник, азот, сумпор, фосфор и хлор. Металоиди -		

		силицијум. Функционалне групе и класе органских једињења. Угљоводоници. Органска једињења са кисеоником. Органска једињења са азотом. Амино киселине. Протеини и ензими. Нуклеинске киселине. Алкалоиди. Антибиотици. Витамини. *Демонстрациони огледи*: реакције натријума и калијума с водом. *Демонстрациони огледи*: добијање оксида и демонстрирање промене својстава оксида према положају елемената у ПСЕ, добијање киселина, база и соли.	честичном структуром, хемијским везама и међумолекулским интеракцијама; испитује огледима физичка и хемијска својства одабраних неорганских, органских супстанци и биомолекула и препознаје физичке и хемијске промене супстанци; именује и хемијским формулама приказује представнике различитих класа органских једињења узимајући у обзир појам структурне изомерије; описује везу између различитих органских једињења и биомолекула;	базама и изводи огледе којима то потврђује. 2.ХЕ.2.2.4. Објашњава реакције настајања CO, CO_2, SO_2, HCl и NH_3 из фосилних горива и/или у индустријским процесима и описује њихов утицај на животну средину. 2.ХЕ.2.2.5. Описује налажење силицијума у природи и примену силицијума, SiO_2 и силикона у техници, технологији и медицини. 2.ХЕ.2.2.6. Наводи карактеристике неорганских једињења у комерцијалним производима хемијске индустрије (хлороводонична киселина, сумпорна киселина, азотна киселина, фосфорна киселина, натријум-хидроксид, раствор амонијака, водоник-пероксид), мере предострожности у раду и начин складиштења. 2.ХЕ.2.3.1. Пише структурне формуле на основу назива према

		Лабораторијска вежба 3 Упоређивање физичких својстава метала, неметала и њихових легура: тврдоћа, проводљивост топлоте и електричне струје, магнетичност. ***Лабораторијска вежба 4*** Добијање водоника; напонски низ елемената. ***Лабораторијска вежба 5*** Доказивање јона алкалних и земноалкалних метала у пламену; растворљивост једињења алкалних и земноалкалних метала; јонске реакције. ***Лабораторијска вежба 6*** Базна својства оксида метала; добијање и амфотерност алуминијум-	разликује једначине хемијских реакција неорганских и органских супстанци са аспекта термохемије и хемијске кинетике и повезује их са примерима из свакодневног живота; пише једначине хемијских реакција представника класе органских и неорганских једињења; описује структуру биомолекула и повезује је са њиховом биолошком активношћу; наводи значај и употребу органских и неорганских супстанци у свакодневном животу; препознаје	IUPAC номенклатури и на основу назива пише структурне формуле угљоводоника, алкохола, фенола, алдехида, кетона, карбоксилних киселина, естара, примарних амина; разликује структурне изомере и пише њихове формуле и називе према IUPAC номенклатури. 2.ХЕ.2.3.2.Класификује органска једињења према структури угљоводоничног низа на ациклична и циклична, засићена и незасићена, алифатична и ароматична; класификује алкохоле према атому угљеника за који је везана хидроксилна група на примарне, секундарне и терцијарне; класификује алкохоле и карбоксилне киселине према броју функционалних група. 2.ХЕ.2.3.3. Наводи начине добијања једињења која имају примену у свакодневном животу и

		хидроксида. ***<u>Лабораторијска вежба 7</u>*** Добијање угљеник(IV)-оксида; адсорпциона моћ активног угља. ***<u>Лабораторијска вежба 8</u>*** Добијање сумпор(IV)-оксида; добијање пластичног сумпора; дехидратациона својства концентроване сумпорне киселине. ***<u>Лабораторијска вежба 9</u>*** Добијање кисеоника; својства водоник-пероксида. ***<u>Лабораторијска вежба 10</u>*** Електролиза раствора натријум-хлорида, натријум-сулфата или бакар(II)-хлорида. ***<u>Лабораторијска вежба 11</u>*** Одређивање pH	важност природних и синтетичких биомолекула и наводи њихову улогу у живим системима; безбедно по себе и друге рукује лабораторијским прибором, посуђем и супстанцама; примењује сигурне лабораторијске технике у руковању, складиштењу и одлагању супстанци и амбалаже сагласно принципима зелене хемије.	струци (етен, етин, етанол, етанска киселина) и пише одговарајуће једначине хемијских реакција. 2.ХЕ.2.3.4. Пише једначине хемијских реакција представника класе органских једињења чији је назив или структурна формула дата: угљоводоника (супституција и адиција), алкохола (дехидратација, оксидација до карбонилних једињења и карбоксилних киселина и сагоревање), карбоксилних киселина (неутрализација, естерификација), естара (хидролиза). 2.ХЕ.2.4.1. Повезује структуру моносахарида, дисахарида и полисахарида, структуру естара из масти, уља и воскова, структуру аминокиселина и протеина са својствима и улогом у живим системима.

		вредности раствора органских и неорганских супстанци. ***<u>Лабораторијска вежба 12</u>*** Растворљивост алкохола; запаљивост алкохола; оксидација алкохола до алдехида и киселина; Фелингова и Толенсова реакција. ***<u>Лабораторијска вежба 13</u>*** Добијање естара; хидролиза скроба. ***<u>Лабораторијска вежба 14</u>*** Испитивање својстава (киселост, растворљивост) неорганских и органских киселина (лимунска, сирћетна, бензоева, хлороводонична); реакције са		2.ХЕ.2.4.2. Описује четири нивоа структурне организације протеина: примарну, секундарну, терцијарну и кватернерну структуру и наводи њихов значај за биолошку активност протеина у живим системима. 2.ХЕ.2.4.3. Описује структуру нуклеинских киселина; разликује рибонуклеотиде од дезоксирибонуклеотида и наводи улогу и-РНК, р-РНК и т-РНК у живим системима. 2.ХЕ.2.5.1. Објашњава настајање, последице и поступке за спречавање појаве киселих киша и ефекта стаклене баште; објашњава значај озонског омотача, узрок настанка озонских рупа и последице. 2.ХЕ.2.5.2. Објашњава значај употребе постројења за пречишћавање воде и ваздуха, индустријских филтера, аутомобилских катализатора и сличних уређаја у свакодневном

		карбонатима. ***<u>Лабораторијска вежба 15</u>*** Добијање сапуна и испитивање својстава сапуна. ***<u>Лабораторијска вежба 16</u>*** Доказивање сумпора и азота у органским молекулима; таложне реакције из раствора протеина: денатурацијом на екстремним вредностима pH, топлотом и солима тешких метала.		животу и индустрији. 2.ХЕ.1.3.4. Повезује физичка и хемијска својства органских једињења и њихових смеша с употребом и значајем у свакодневном животу, струци и хемијској индустрији (земни гас, нафта, пластичне масе, каучук, гума, боје, ацетилен, метанол, етанол, етилен-гликол, глицерол, формалдехид, ацетон, мрављa киселина, сирћетна киселина, бензоева киселина, лимунска киселина, млечна киселина, палмитинска киселина, стеаринска киселина, олеинска киселина). 2.ХЕ.1.4.3. Познаје алкалоиде као природна и синтетичка хемијска једињења која имају корисна и штетна физиолошка дејства. 2.ХЕ.1.4.4. Познаје улогу и примену антибиотика као природних и синтетичких хемијских једињења.
Хемијски аспекти загађивања животне средине	**4 часа + 5 часова вежби**	Загађивање атмосфере. Загађивање воде. Загађивање земљишта ***<u>Лабораторијска вежба 17</u>*** Рециклирање амбалаже, алуминијума и папира ***<u>Лабораторијска</u>***		

		вежба 18 (1,5 часова) Тврдоћа воде; омекшавање воде; пречишћавање воде		
укупно	**37 часова теорије + 37 часова вежби (за обе групе)**			

I **Планирање наставе и учења**

При планирању наставе и учења важно је имати у виду да се исходи разликују по потребном времену за њихово постизање. Неки се лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално и у сарадњи са колегама због успостављања корелација са предметима. У фази планирања наставе и учења треба имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Препоручен је број часова за реализацију сваке теме који укључује демонстрационе огледе. Број лабораторијске вежбе наведен је уз предлог њеног садржаја. Формирање појмова треба базирати на демонстрационим огледима и лабораторијским вежбама. Ако у школи не постоје супстанце за извођење предложених демонстрационих огледа и лабораторијских вежби, огледи се могу извести са доступним супстанцама.
Планирање наставе се врши кроз израду годишњих и оперативних планова, као и припрема за часове. Такође и кроз планирање писаних провера / контролних вежби, а у складу са законским прописима.
Планирање облика рада, у складу са наставним јединицама, исходима и стандардима – фронтални, индивидуални, рад у пару, рад у групи, пројектна настава, експериментални рад, писане провере, тестови, контролне вежбе
Коришћење свих расположивих модела и средстава у остваривању наставе – уџбеници, практикуми и друга литература, интернет; пројектор, лап топ.

II **Остваривање наставе и учења**

Ученици гимназије друштвено-језичког смера целокупно предвиђено градиво би требало да уче тако да формирају базичну хемијску писменост која ће им бити ослонац у разумевању физичких и хемијских својстава супстанци с којима могу доћи у контакт у свакодневном животу, као и оних које представљају биолошки важна једињења. На таквој основи они би требало да доносе одлуке како ће правилно, односно безбедно руковати супстанцама, да не угрозе сопствено здравље, као и да начином њиховог одлагања не угрозе

животну средину. Поред тога, стечена знања би требало да омогуће праћење информација из науке, разумевање важности науке и технологије за развој друштва, за доношење одлука, односно прављење избора у циљу одговорнијег односа према сопственом здрављу и животној средини. Због тога се додатна пажња мора посветити интеграцији садржаја из области неорганске хемије, органске хемије и биохемије, и кроз те садржаје, као теоријски оквир који пружа објашњења за својства и промене супстанци, уградити садржаје опште хемије.

III **Праћење и вредновање наставе и учења**

Праћење остварености циљева, стандарда и исхода постигнућа врши се према: овладаности појмовном структуром и терминологијом; разумевања, примене и вредновања научених научних метода, поступака и процедура и решавања проблема; рада са информацијама и подацима; интерпретирања, закључивања и доношења одлука; комуникације и изражавања; свим усменим одговорима; раду на пројектима; изради различитих задатака на часовима, експеримената, писаних провера и контролних задатака, а у складу са стандардима и исходима учења, као и различитих компетенција.
Вредновање развоја и напредовања ученика у достизању исхода и стандарда постигнућа, у току школске године обавља се формативним и сумативним оцењивањем.
Формативно оцењивање је континуирано током часова и бележи се у есДневнику и педагошкој документацији наставника. На основу података прикупљених формативним оцењивањем могу се извести оцене које се уносе у књигу евиденције о образовно-васпитном раду, односно есДневник, као и у педагошку документацију наставника.
Сумативно оцењивање је вредновање постигнућа на крају наставне теме или класификационог периода Ученик се оцењује на основу усмене провере постигнућа, писмене провере и/или практичног рада,оцена је бројчана је и уноси се у књигу евиденције о образовно-васпитном раду, односно есДневник, као и у педагошку документацију наставника.
Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша учење и резултат. Свака активност је прилика за процену напредовања и давања повратне информације (формативно проверавање), а ученике треба оспособљавати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета.
Наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопстевени рад.

IV **Међупредметне компетенције**

Компетенција за целоживотно учење
Комуникација
Рад са подацима и информацијама
Дигитална компетенција
Решавање проблема
Сарадња
Одговоран однос према здрављу
Одговоран однос према околини
Естетичка компетенција

Предузимљивост и оријентација ка предузетништву
Одговорно учешће у демократском друштву

V **Начин остваривања принципа, циљева и исхода образовања и стандарда образовних постигнућа**

Општи принципи образовања и васпитања реализују се и кроз наставни садржај Хемије.

Наставни предмет Хемија омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, инструментално учење, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, различиих софтвера, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација у настави општеобразовних предмета ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области општеобразовних предмета. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну наставу, допунску или додатну наставу, ванаставне активности као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем омогућава хоризонталну и вертикалну проходност, којом се осигурава могућност да ученици током образовања промене врсту образовања (хоризонтална проходност) и могућност даљег образовања и стицања вишег нивоа образовања (вертикална проходност);

У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:

-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;

-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;

-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.

Кроз наставу Хемије реализоваће се и циљеви образовања и васпитања.

- Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику, учење учења, дигиталне компетенције,..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања, потребама тржишта рада. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик ће умети да пронађе и усвоји нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.

Примењујући индивидуалани рад, рад у пару или групне активности код ученика ће доћи до развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;

Исходи образовања и васпитања остварће се и кроз наставу Хемије.

Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остварће се кроз усмено изаражавање, писмене задатке, домаће задатке, пројектну наставу, практичну наставу, вежбе где ће ученици показати да ли примењују нова сазнања, како усвајају технике рада, повезују и представљају резултате експеримената. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз писану форму, изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се даје задатак у оквиру кога ће да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других; ученику ће се помоћи да учи како да учи, како да користи уџбеник и другу, доступну литературу, како да разликује и повезује целине.

У решавању задатака, ученик треба да зна да примени математичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који ми се свакодневно јављају.

Ученик треба да води рачуна о себи и другима у изазовима дигиталне технологије. Треба да зна шта је дозвољено, а шта не. Да зна како да се понаша у дигиталној комуникацији са другима.

Стандарди образовања и васпитања реализоваће се и кроз наставу Хемије**.**

Стандарди квалитета рада установе дефинисани су Правилником о стандардима квалитета рада установе, проверавају се и вреднују кроз редовно самовредновање и вредновање рада наставника.

Стандарди квалитета уџбеника остварће се кроз показатеље који су наведени у табели, као и Правилника о избору уџбеника;

Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз обавезно стручно усавршавање и похађање семинара из области:;

- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;

- Поучавање и учење-К2;

- Подршку развоју личности ученика-К3;

- Комуникацију и сарадњу-К4.

Улога наставника је вишеструка, јер наствник треба да:

- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;

- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима,

- ученицима омогућава да самостално процењују свој рад и рад других; да развијају све своје могућности у савременим условима

- кроз рад у тимовима, стручним већима, активима доприноси квалитету рада школе,

- кроз сарадњу са родитељима доприноси квалитетнијем праћењу и вредновању рада ученика, унапређењу квалитета рада школе

- кроз сарадњу са институцијама доприноси сарадњи школе и ученика са организацијама и институцијама локалне самоуправе;

Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

Предмет: Рачунарство и информатика

Разред: Други

Одељење: II

Циљ и задаци:

Допунска настава се организује за ученике који имају потешкоће у погледу стицања елементарних знања у некој области.

Допунска настава похађају ученици који у редовној настави нису били успешни. Часови могу бити организовани и за поједине ученике који нису савладали само неке делове из целине или за ученике који су дуже одсуствовали са редовне наставе (наставе вежби). Неки часови ће бити само инструктивне природе (часови допунске наставе сводити на консултације). На часовима допунске наставе треба да се оствари максимална индивидуализација рада и непрекидно праћење напредовања сваког ученика.

Циљ допунске наставе рачунарства и информатике је:

-да ученик, уз додатну помоћ наставника, стекне минимум основних знања из садржаја које предвиђа програм;

-да се ученици оспособе да садржаје који следе боље и лакше схватају.

Задаци допунске наставе су да ученици:

-развијају свест о неопходности коришћења рачунара у свакодневном животу и значај информатике за савремено друштво;

-развијају способности јасног и прецизног изражавања и коришћења основних информатичких термина;

-стичу знања и вештине корисне за трансфер у друге предмете и развијају способмости за правилно коришћење стручне литературе;

-буду подстакнути за стручни развој и усавршавање у складу са индивидуалним способностима и потребама друштва;

-развијају способности потребне за решавање проблема и нових ситуација у процесу рада и свакодневном животу.

Исходи	Област/Тема	Садржај	Укупан број часова
– разлику је типове података; – унесе и мења податке у табеле;	Програми за табеларна израчунавања	1.Унос различитих типова података у табелу (нумерисаних, текстуалних, датум, време...)	8

− користи апсолутно и релативно адресирање; − сортира и филтрира податке по задатом критеријуму; − користи основне формуле за израчунавање статистика; − представи визуелно податке на одговарајући начин; − форматира табеле и одштампа их;		2. Појам адресе и различите могућности 3. Сортирање и филтрирање 4. Примена формула за израчунавање статистике 5. Условно форматирање табела 6. Визуелизација података 7. Форматирање табеле и припрема за штампу 8. Табеларна израчунавања	
− унесе серију (низ) података; − изврши једноставне анализе низа података (израчуна збир, просек, проценте, ...); − графички представи низове података (у облику линијског, стубичастог или секторског дијаграма); − унесе табеларне податке или их учита из локалних или удаљених датотека и сними их; − изврши основне анализе и обраде табеларних података (по врстама и по колонама); − изврши основне обраде табеларних података	Рад са подацима у текстуалном програмском језику	9. Програмски језици и окружења погодна за анализу и обраду података 10. Једноставне анализе низова података помоћу библиотечких функција (сабирање, просек, минимум, максимум, сортирање, филтрирање) 11. Једноставне анализе низова података помоћу библиотечких функција (сабирање, просек, минимум, максимум, сортирање, филтрирање)	6

(сортирање, филтрирање, ...);		12. Графичко представљање низова података 13. Унос, анализа и графичко представљање низова података 14. Обрада табеларно уписаних података (сортирање, филтрирање...)	
– имплементира основне алгоритме над једнодимензионим и дводимензионим серијама података; – примени угнежђене петље; – разуме принцип функционисања неколико алгоритама сортирања; – примењује сортирања за анализу података; – чита, анализира и уписује садржаје у текстуалну датотеку; – обрађује више датотека у структури директоријума.	Програмирање	15. Основни алгоритми над серијама података (бројање, одређивање збира, производа, просека, минимума, максимума, линеарна претрага, филтрирање...) 16. Основни алгоритми над серијама података 17. Основни алгоритми над серијама података 18. Основни алгоритми над серијама података 19. Основни алгоритми над серијама података 20. Основни алгоритми над серијама података 21. Угнежђене петље 22. Основни алгоритми над серијама података	12

		23. Сортирање и примена 24. Сортирање и примена 25. Рад са датотекама и директоријумима 26. Рад са датотекама и директоријумима	

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Настава се изводи у двочасу, са половином одељења у рачунарском кабинету, у групама не већим од 15 ученика.

На почетку наставе урадити проверу нивоа знања и вештина ученика, која треба да послужи као оријентир за организацију и евентуалну индивидуализацију наставе.

При реализацији програма дати предност пројектној, прблемској и активно оријентисаној настави, кооперативном учењу, изградњи знања и развоју критичког мишљења. Уколико услови дозвољавају дати ученицима подршку хибридним моделом наставе (комбинацијом традиционалне наставе и електронски подржаног учења), поготово у случајевима када је због разлика у предзнању потребна већа индивидуализација наставе

Предложени број часова по темама је оквирни, на наставнику је да процени потребан и довољан број часова по темама узимајући у обзир знања и вештине који ученици имају из претходног школовања и животног искуства. Препорука је да наставник, у зависности од могућности ученика и рачунарске опреме, процени и комбинује у току сваког двочаса различите наставне методе и облике рада као што су самостални рад ученика (по принципу један ученик – један рачунар), рад у паровима (два ученика истовремено и заједно решавају конкретне задатке), рад у мањим групама (почетна анализа и идеје за методе решавања), као и рад са целом групом када наставник објашњава, приказује, демонстрира и кроз дискусију уводи ученике у нове области.

I ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе, и да изабере одговарајуће методе, актиности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене исходе потребно више времена, активности и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално откривају математичке правилности и изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Препоручује се коришћење интерактивних метода, пројектне, проблемске и истраживачке методе, рад на референтном тексту, (истраживање по кључним речима, појмовима, питањима), дискусију, дебату и др. Заједничка особина свих наведених метода је да оне активно ангажују ученика током наставе, а процес учења смештају у различите и разнолике контексте. Избор метода и облика рада, као и планирање активности ученика зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Централна тема наставе рачунарства и информатике у другом разреду је анализа и обрада података. Тема се обрађује на кроз три различита приступа. Први приступ је употреба програма за табеларна израчунавања (нпр. Microsoft Excel, LibreOffice Calc) уз коришћење њихових уграђених могућности за анализу и обраду података (уграђене функције уз коришћење специјализованог графичког-корисничког интерфејса). Други приступ је употреба специјализованих програмских језика и окружења (нпр. Jupyter/ Python, Matlab, Octave, R) уз употребу уграђених, библиотечких функција за анализу и обраду података. На крају, трећи приступ је употреба класичних програмских језика и ручна имплементација основних алгоритама за анализу и обраду података. Имајући ово у виду, исте или веома сличне задатке је могуће решавати кроз сва три приступа, на различите начине. На пример, задатак сортирања списка ученика по броју поена на контролном задатку се може прво решити његовим уношењем у програм за табеларна израчунавања и задавањем команде једноставним одабиром у менију тј. кликом на дугме, затим се може решити тако што се подаци учитавају у листу или неку другу адекватну структуру података и сортирају позивом библиотечке функције за сортирање и на крају се може решити коришћењем петљи и имплементацијом неког елементарног сортирања. Редослед излагања ових тема не би требало мењати, како би се постигло поступно повећање сложености градива.

Анализа и обрада података представљу веома важну тему готово у свим професијама и извођење закључака на основу података представља изузетно важну вештину свих будућих академских грађана. Стога је пожељно све време инсистирати да ученици доносе закључке на основу података и изведених статистика. Пожељно је да подаци долазе из домена који су блиски и разумљиви ученицима (нпр. електронски дневник, спортски резултати, статистике претраге интернета или посета друштвеним мрежама, временски и географски подаци) и да сами подаци буду што је више могуће реални (могуће их је, на пример, преузимати са портала отворених података Републике Србије https://data.gov.rs/ или са сајта Републичког завода за статистику Србије http://www.stat.gov.rs).

Потребно је да се говори о безбедности и интегритету података, опасностима и начинима заштите права приступа подацима, тј. важно је да ученик правилно користи податке у погледу поверљивости и заштите интегритета података, правилног дељења и управљања подацима. Ова тема треба да се провлачи кроз све три предвиђене области.

Програми за табеларна израчунавања (8 часова)

Упознати ученике са програмима за табеларна израчунавања, њиховим могућностима и основним сценаријима употребе. Објаснити основне појмове у програмима за рад са табелама (табела, врста, колона, ћелија,…) и указати на њихову општост у раду са подацима.

При уношењу података у табелу, објаснити разлику између различитих типова података (нумерички формати, датум и време), као и грешке које могу из тога да настану. У том смислу представити алате за валидацију података, увођењем ограничења која се тичу врсте података или вредности које корисници уносе у ћелију, као и додавања могућности избора из падајуће листе.

Приликом баратања са подацима (означавања ћелија, кретање кроз табелу, премештање, копирање,…), указати на општост ових команди и упоредити их са сличним командама у програмима за обраду текста.

Код трансформација табеле указати на различите могућности додавања или одузимања редова, или колона у табели. Објаснити појам опсега тј. распона ћелија.

Код форматирања приказа податка у ћелији, приказати на примерима могућност различитог тумачења истог нумеричког податка (број, датум, време). Указати на предности условног форматирања које омогућава означавање ћелије одређеном бојом у зависности од вредности ћелије, коришћењем већ уграђених правила као и дефинисање нових правила коришћењем формула.

Такође, нагласити важност доброг приказа података (висине и ширине ћелија, фонта, поравнања) и истицања појединих података или група података раздвајањем различитим типовима линија и бојењем или сенчењем. Представити опције за побољшање прегледности података груписањем редова и колона, као и замрзавањем изабране области како би иста била стално видљива при прегледу остатка садржаја радног листа.

Указати на повезаност података у табели и могућност добијања изведених података применом формула. Објаснити појам адресе и различите могућности референцирања ћелија. Указати на различите могућности додељивања имена подацима или групама података и предности коришћења имена. Приказати функције уграђене у програм и обратити пажњу на најосновније функције, посебно за сумирање, сортирање, филтрирање, а затим показати многобројност и примењивост осталих уграђених функција. Показати математичке, статистичке функције, функције за текст и време, референцирање итд. Примери могу бити статистика одељења, и статистика свих одељења на нивоу школе (или разреда) укључујући просек, успех, успех по предметима, издвајање датума рођења из ЈМБГ, одређивање дана у недељи кад је ученик рођен, ко је најстарији, најмлађи, раздвајање имена и презимена из табеле са уклањањем вишкова знакова (празнине), спајање имена и презимена уз кориговање великих слова тамо где треба, сортирање, филтрирање по различитим захтевима, итд.

Указати на различите могућности аутоматског уношења података у серији.

Посебну пажњу посветити различитим могућностима графичког представљања података. Указати на промене података дефинисаних у табели формулама, и графикону у случају измене појединих података у табели. Указати на могућност накнадних промена у графикону, како у тексту, тако и у размери и бојама (позадине слова, скале, боја, промена величине, лабеле…).

Показати анализу података кроз креирање и примену изведених (пивот) табела. Указати на потребу да подаци морају бити добро припремљени, и како се накнадно пивот табела мења и анализира, чиме се добијају различити погледи на почетни скуп података.

Указати на важност претходног прегледа података и графикона пре штампања, као и на основне опције при штампању.

Све појмове уводити кроз демонстрацију на реалним примерима. Од самог почетка давати ученицима најпре једноставне, а затим све сложеније примере кроз које ће сами практично испробати оно што је демонстрирао наставник.

Рад са подацима у текстуалном програмском језику (6 часова)

Анализа и обрада података коришћењем прилагођених програмских окружења (попут Jupyter/Python, Matlab, Octave, R). Све време вршити поређење овог приступа са решавањем истих задатака помоћу програма за табеларна израчунавања и истицати предности и мане једног у односу на други.

Објаснити начине како се може унети серија (низ) података (навођењем података директно у програмском коду, учитавањем са стандардног улаза или из локалне или удаљене датотеке). Објаснити како се подаци могу графички приказати у облику линијског, стубичастог (хистограм) или секторског (пита) дијаграма. Код формирања графикона објаснити начине форматирања њиховог визуелног приказа (нпр. постављање боја графикона, ознака на осама, легенди, ...). Приказати и могућности истовременог приказа више графикона. На пример, на истом графикону приказати просечне температуре током 12 месеци у једном граду северног умереног, једном граду жарког и једног граду јужног умереног појаса (нпр. у Београду, Најробију и Мелбурну), паралелни приказ просечне оцене ученика и број изостанака по одељењима, итд.

Приказати основне анализе података извођењем елементарних дескриптивних статистика применом одговарајућих већ дефинисаних функција (збира, просека, минимума, максимума, ...). На пример, на основу серије висина ученика одељења одредити висину најнижег и висину највишег ученика, као и просечну висину ученика

Осим једнодимензионалних серија података приказати и рад са вишедимензионалним, табеларно записаним подацима. Приказати креирање, унос, анализу и обраду табеларно представљених података. Након уноса табеларних података приказати како се врши анализа података по врстама и колонама. На пример, уноси се серија података (температура измерена током једне недеље три пута на дан (ујутру, у подне и увече), приказати графички температуре за сваки део дана и израчунати и приказати просечну температуру за сваки део дана. Објаснити додавање нових редова и колона, као и уписивање табела у датотеку.

Објаснити примене сортирања тј. преуређивање елемената серије или редова табеле како би се поређали по величини по неком критеријуму (нумерички, лексикографски). На пример, осим што нам сортирање олакшава претрагу података (податке о конкретном ученику много брже проналазимо када је списак сортиран), након сортирања лако можемо да идентификујемо и елиминишемо дупликате.

Указати на примене филтрирања података, тј. издвајања елемената серије или редова табеле који задовољавају неке услове (нпр. редови у којима су наведене подаци о девојчицама), као и бројању редова табеле који имају неке особине (фреквенцијска анализа) и одређивања статистика филтрираних података. На пример, желимо да одредимо колико имамо мушких или женских особа у одељењу, колика је разлика између просечне висине дечака и просечне висине девојчица и слично.

појмове уводити кроз демонстрацију на примерима реалних података. Од самог почетка давати ученицима најпре једноставне, а затим све сложеније примере кроз које ће сами практично испробати оно што је демонстрирао наставник.

Програмирање (12 часова)

Циљ овог сегмента је упознавање ученика са алгоритмима који леже у основи анализе и обраде података и упознавање ученика са њиховом имплементацијом у класичном програмском језику, без коришћења готових библиотечких функционалности. Кроз то ученик учи опште технике дизајна и анализе алгоритама и програмирања. Централни концепт представља концепт итерације, док је централна структура података серија тј. низ података (било складиштена у меморији, учитана елемент по елемент са улаза или из датотеке или генерисана на основу неког правилног итеративног поступка) и касније матрица (дводимензионални низ тј. табела).

Концепт итерације увести кроз примере обраде малих серија података (серија које садрже 3–5 података). На пример, увести алгоритме израчунавања минимума три броја, уопштити на израчунавање минимума пет бројева (без коришћења петље), а затим уопштити на минимум серије од n бројева (уз коришћење петље).

Приказати итеративне алгоритме израчунавања елементарних статистика серија бројева (броја елемената, збира, производа, просека, минимума, максимума, ...). Алгоритме илустровати на серијама података који се учитавају са улаза као и на серијама елемената складиштеним у низове у меморији (нпр. одређивање просека бројева учитаних са улаза и одређивање броја који је најближи просеку, што захтева учитавање елемената у низ, одређивање просека у првом пролазу и затим одређивање најближег броја у другом просеку). Приказати примене ових алгоритама у домену математике (на пример, приликом израчунавања факторијела и степена користи се алгоритам израчунавања производа серије елемената), али и у домену решавања реалних проблема (на пример, израчунавања просека оцена).

Нагласити важну улогу угњежђених петљи у обради једнодимензионалних низова података (на пример, при сортирању, али и при извођењу других сложенијих проблема) и дводимензионалних низова података (на пример, приликом израчунавања статистика свих врста или колона табеларно записаних података). Наредбе понављања се могу комбиновати тако да се једна петља извршава унутар друге, при чему се могу комбиновати и различите врсте петљи (нпр. for и while). Детаљно објаснити рад унутрашње и спољашње петље. Објаснити понашање наредби за прекид и наставак петљи (break и continue) у контексту угнежђених петљи.

Приказати учитавање података из текстуалних датотека и њихово складиштење (уписивање садржаја) у текстуалне датотеке. Приказати и могућност анализе и обраде података из више датотека у структури директоријума.

Основне концепте уводити кроз демонстрацију на примерима. Од самог почетка давати ученицима најпре једноставне, а затим све сложеније примере кроз које ће сами практично испробати оно што је демонстрирао наставник.

III ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У процесу вредновања потребно је континуирано пратити рад ученика. У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се и процес и продукти учења. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу.

Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, се може обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање). Препоручује се да наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

У процесу оцењивања добро је користити портфолио (електронска збирка докумената и евиденција о процесу и продуктима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења потрфолија су вишеструке: омогућава континуирано и систематично праћење напредовања, подстиче развој ученика, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља, подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика. Употребу портфолија отежавају недостатак критеријума за одабир продуката учења, материјално-физички проблеми, време, финансијска средства и велики број ученика. Већи број ометајућих фактора, у прикупљању прилога и успостављању критеријума оцењивања, је решив успостављањем сарадње наставника са стручним сарадником, уз коришћење Блумове таксономије.

Препоручено је комбиновање различитих начина оцењивања да би се сагледале слабе и јаке стране сваког свог ученика. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Потребно је да наставник резултате вредновања постигнућа својих ученика континуирано анализира и користи тако да промени део своје наставне праксе.

Музичка култура

Разред II

Предмет музичка култура

Допунска настава се организује за ученике који у редовној настави нису били успешни.

Циљ допунске наставе је да ученик, уз додатну помоћ наставника, стекне минимум основних знања из садржаја које предвиђа програм. Ова настава омогућава укључивање у наставу ученицима који су из оправданих разлога били одсутни са редовних часова.

Редни број наставне теме	Број часова	Наставни садржај	Начин и поступак остваривања	Активности ученика
1	5	Музика Романтизма	индивидуални рад фронтални рад дијалошка метода	Слушају, питају, препознају музичке примере

2	3	Опера	индивидуални рад фронтални рад дијалошка метода	Слушају, питају, препознају музичке примере

3	3	Неокласицизам	индивидуални рад фронтални рад дијалошка метода	Слушају, питају, препознају музичке примере

Ликовна култура

Допунска настава

Циљеви допунске наставе:
– усвајање минимума знања ученика у складу са стандардима образовања;
— осамостаљивање ученика у процесу учења.
Задаци допунске наставе:
– уочавање проблема и израда плана рада.
Исходи допунске наставе:
– усвојено знање омогућава ученику самостално учење и праћење наредног градива што је основни стандард постигнућа;
– ученик је оспособљен да користи практичне вештине.

Исходи	**Област/Тема**	**Садржај**	**Укупан број часова**
-обликује презентације усклађујући текст и слику;	**Садржај уметничког дела**: мотиви и теме кроз епохе.	Уметност кроз епохе	**6**

-укаже на сличности, разлике и међусобни утицај уметности одређених култура, цивилизација и периода; -издваја кључне информације из текста и слике;			
-користи уметничко наслеђе као подстицај за стваралачки рад; -изражава своја интересовања и естетске доживљаје одабраним средствима и техникама;	**Културно наслеђе** као извор инспирације савремених стваралаца.	Човек и простор; Скулптуре у пленеру; Пејзаж и архитектура; Реални и имагинарни простор	**6**

Физичко и здравствено васпитање

Назив наставног предмета: Физичко васпитање

Циљ учења физичког васпитања је да се разноврсним и систематским моторичким активностима, у повезаности са осталим васпитно - образовним подручјима, допринесе интегралном развоју личности ученика. План допунске и додатне за циљ има да темељније презентује одређени наставни садржај и отклони све недоумице са редовне наставе, као и да се усавршавају одређени наставни садржаји кроз додатне часове рада.

Разред: Први, други, трећи и четврти

Исходи	Област/Тема	Садржај	Укупан број часова

-Именује моторичке способности које треба развијати -- Примени адекватна средства - Учествује на школском такмишењу и у систему школских спортских такмичења	Провера физичких способности(иницијално тестирање)	- Вежбе обликовања (јачања, лабављење и растезање); - Вежбе из корективне гимнастике; - Провера стања моторичких и функционалних способности	**2**
Кратко опише основне карактеристике и правила атлетике, гимнастике и спортске гране - дисциплина које се уче	Атлетика	АТЛЕТИКА У свим атлетским дисциплинама треба радити на развијању основних моторичких особина за дату дисциплину; *Трчања:* Усавршавање технике трчања на кратке и средње стазе: - 100 м ученици и ученице; - 800 м ученици и ученице; - штафета 4 х 100 м ученици и ученице Вежбање технике трчања	**3**

		на средњим стазама умереним интезитетом и различитим темпом у трајању од 5 до 10 мин. Крос: јесењи и пролећни - 800 м ученице, - 1000 м ученици. *Скокови:* Скок удаљ техником увинућа Скок увис леђном *Бацања:* Бацање кугле, једна од рационалних техника (ученице 4 кг, ученици 5 кг). Спровести такмичења у одељењу, на резултат, у свим реализованим атлетским дисциплинама.	
- Одржава стабилну и динамичку равнотежу у различитим кретањима	Спортска гимнастика са елементима акробатике: Вежбе на	*1. Вежбе на тлу* *2. Прескок* *3. Кругови*	**2**

-изводи ротације тела	справама и тлу	*4. Разбој* *5. Вратило* *6. Греда*	
Користи елементе технике у игри Примењује правила у игри Учествује на спортским такмичењима	Спортска игра(Рукомет, Кошарка, одбојка,фудбал)	• Понављање и учвршћивање раније обучаваних елемената игре; • Даље проширивање и продубљавање техничко-тактичке припремљености ученика у складу са изборним програмом за дату игру. На основу претходних умења у техници и тактици наставник планира конкретне садржаје из спортске игре; • Актив наставника, према програму који сам доноси (из програма трећег разреда (програм по избору ученика) у складу са могућностима школе,	**11**

		организује наставу за коју ученици покажу посебно интересовање; • Препорука: уколико је могуће, организовати наставу пливања (посебно обуку за непливаче).	

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине које су ученику потребне за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене потребно више времена, активности и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. На ставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика. Током реализације часова физичког васпитања давати информације о томе које вежбе позитивно утичу на статус њиховог организма, с обзиром на карактеристике њихове професије, а које негативно утичу на здравље. Ученици који похађају трогодишње стручне школе далеко су више оптерећени у редовном образовању практичном и теоријском наставом од осталих ученика; Због тога је физичко васпитање, у овим школама, значајно за активан опоравак ученика, компензацију и релаксацију с обзиром на њихова честа статичка и једнострана оптерећења. Теоријска знања из области физичких активности су од великог значаја за укупним бављењем физичким вежбама.

II Оставаривање наставе и учења

- Садржаји програма усмерени су на:
- развијање физичких способности;
- спортско-техничко образовање;
- повезивање физичког васпитања са животом и радом.

У колико се укаже потреба, садржај програма се прилагођава како би се избегле негативне последице по здравље деце. Настава се реализује у циклусима који трају приближно 10-12 часова (узастопних). Наставнику физичког васпитања је остављено да, зависно од потреба, прецизира трајање сваког циклуса, као и редослед њиховог садржаја.

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, доношење опреме, понашање ученика на часу, уважавање гледишта других ученика, однос према раду, способност примене практичног знања у конкретним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;
- васпитни део(доношење опреме, дисциплина на часу);
- образовни део (практичне вештине);
- активности ученика на часовима;

IV Међупредметне компетенције

1) Компетенцију за целоживотно учење
2) Комуникацију
3) Решавање проблема
4) Сарадњу
5) Одговоран однос према здрављу
6) Одговоран однос према околини.

Кроз наставни садржај додатне, допунске и секције који се реализује као допуна Физичког васпитања остварују се и **општи принципи образовања и васпитања.**

Наставни предмет Физичко васпитање омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова

и програма, иновација и нових антрополошких достигнућа ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области физичког развоја. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну практичну наставу, допунску или додатну наставу, секције, ванаставне активности (крос, фер плеј манифестације), као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем.

У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:

-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;

-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;

-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.

Кроз додатну, допунску и секцију реализоваће се и **допунски циљеви образовања и васпитања.**

Кроз активности на практичној настави, води се рачуна о развијању и практиковању здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности у раду. Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику,правилно усвајање ,дигиталне компетенције (коришћење дигиталних алата за унапређење практичног вежбања),..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик ће умети да пронађе и асимилује нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.

Примењујући индивидуалани рад или групне активности код ученика ће доћи до поспешења развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;

Кроз додатну, допунску и секцију остариће се и **исходи образовања и васпитања.**

Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз практичан рад, вежбе у којима ће ученици показати да ли примењују нова сазнања. Од ученика се очекује да на

српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз практичан рад, аналитички и синтетички разложе вежбу, дају идеје, изразе своја мишљења кроз чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се дају начини решавања одређених тактичких задатака и на основу конкретизованог решења ученик покушава да пронађе нове приступе.; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других;

У решавању задатака, ученик треба да зна да примени логичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који му се јављају.

Треба да зна шта је дозвољено, а шта не. Да зна како да се понаша и приступа одређеним садржајима, јер на тај начин чува и себе и друге другима.

Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз стручно усавршавање и похађањем семинара из области:;

- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;
- Поучавање и учење-К2;
- Подршку развоју личности ученика-К3;
- Комуникацију и сарадњу-К4.

Улога наставника вишеструка, јер треба да:

- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;
- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима. Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

Додатна настава

Српски језик и књижевност

Програм додатне наставе (други разред)

Назив наставног предмета: Српски језик и књижевност, друштвено-језички смер гимназије

Циљ: Проширивање стечених знања, њихова примена, самосталан истраживачки рад и припреме за такмичења. Функционално повезивање наставе језика, књижевности и језичке културе.

Исходи	Област/Тема	Садржај	Укупан број

			часова
Ученик је у стању да: -самостално истражује и тумачи књижевноуметнички текст -користи стручну и додатну литературу -критички приступа анализи дела и аргументовано дискутује о делу -изводи закључке и даје креативна решења -учествује на такмичењу из књижевности	Књижевност	- Барок и класицизам - Гаврил Стефановић Венцловић: *Црни биво у срцу* и Захарија Орфелин: *Плач Сербији*, анализа изборних садржаја ових аутора - поезија Милосава Тешића *Прелет севера – Круг Рачански Дунавом / Као лађа на пучини* - Значај Доситејевог рада за српску културу и књижевност и анализа најзначајнијих дела (припрема за обележавање Дана Доситеја Обрадовића - Ј. С. Поповић: „Тврдица“ - анализа и поређење са истоименом Молијеровом драмом - Романтизам у Европи и код нас (одлике, представници) - Анализа	18

		Пушкинових дела по избору ученика - Анализа песме „Лорелај“ Х: Хајнеа - Специфичности романтизма у српској књижевности односно усмереност на национално буђење и почетак стварања на народном језику (Вук С. Караџић) - Хуманистичко-филозофске мисли „Горског вијенца“ - читање и анализа - Анализа песама Б. Радичевића, Ђуре Јакшића и Ј.Ј.Змаја по избору ученика - „Santa Maria della Salute“ - анализа песме - Карактеристике и вредности књижевности реализма на програмским текстовима: Оноре де Балзак: *Предговор Људској комедији* (одломак) – поетичке и тематске особености	

		реализма; Светозар Марковић: *Певање и мишљење* – идеолошки предзнак реализма као правца; -европски реализам: Балзак, Гогољ, Толстој - Анализа и поређење приповедака српског реализма - Бранислав Нушић: „Госпођа министарка“ (извођење делова драме) -Иво Андрић *Аникина времена* -Учешће ученика на литерарним конкурсима -Решавање тестова са такмичења *Књижевна олимпијада*	
Ученик је у стању да: -самостално истражује језичка и правописна правила -користи стручну и додатну литературу -изводи закључке и решава задатке такмичарског нивоа -учествује на	Језик и језичка култура	-Историја српског књижевног језика (Вук С. караџић) -Српски језички приручник, П. Ивића, И. Клајна, М. Пешикана и Б. Брборића; Речник језичких недоумица И. Клајна; Странпутице смисла	12

такмичењу из језика и језичке културе		И. Клајна; Језичке доумице (I, II) Е. Фекетеа; Приче о речима, М. Шипке; Зашто се каже М. Шипке; Како се каже М. Телебака - Врсте речи (рад на тексту) - Писање бројева и изведеница од њих, писање заменица и заменичких прилога, спојеви предлога и других речци, глаголи и речце, писање негације - Основна правила спојеног, полусложеничког и одвојеног писања -Језичке недоумице (правописне вежбе) -Анализа лексике новинарског стила, истраживање новинарског стила -Решавање тестова са такмичења из српског језика и језичке културе	

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I **Планирање наставе и учења**

Програмом се предвиђа проширивање знања из области обрађених на часовима редовне наставе, али и увођење нових појмова у складу са планом и програмом такмичења из језика и књижевности.

Додатна настава треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове којима се чува национална и светска културна баштина; буду оспособљени за живот у мултикултуралном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

Додатна настава обезбеђује квалитет и трајност знања, умења, вештина и ставова ученика уз појачану мисаону активност ученика, поштовање и уважавања дидактичких принципа (посебно: свесне активности ученика, научности, примерености, поступности, систематичности и очигледности).

II **Остваривање наставе и учења**

Ученици се обучавају за активну примену свих врста и видова читања (доживљајно, истраживачко, изражајно и интерпретативно, гласно читање, читање с белешкама, читање у себи), а пре свега за помно читање, читање с уживљавањем и разумевањем уз вредновање књижевног дела.

На часовима додатне наставе шири се интересовање ученика за књижевност, књижевна дела и ауторе, продубљују се и надопуњују читалачка интересовања и усавршавају читалачке компетенције. Стваралачке активности реализују се као усмена продукција (говорне вежбе, дискусије, разговори, монолози, рецитовање и казивање), писмена продукција (писање есеја, радова, домаћих задатака) и комбинована продукција (реферисања и презентације).

Планом додатне наставе се предвиђа проширивање и утврђивање знања из области историје језика и морфологије.

III **Праћење и вредновање наставе и учења**

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика током припремне фазе рада и током рада на часу, учешће у раду приликом тумачења дела, учесталост јављања, квалитет одговора, оригиналност и аргументовање ставова, уважавање гледишта других ученика и другачијих виђења, однос према раду, способност примене теоријских знања кроз учешће на такмичењима из српског језика и језичке културе и књижевности. Вредновање обухвата и писмено изражавање кроз учешће на литерарним конкурсима.

Енглески

ПРВИ СТРАНИ ЈЕЗИК - ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

ДОДАТНА НАСТАВА

Циљ додатне наставе је да омогући одабраним и талентованим ученицима да прошире и да продубе своја знања и вештине из неких наставних области и предмета у складу са својим интересовањима, способностима и склоностима, као и да подстиче ученике на самостални рад, развој логичког, стваралачког и критичког мишљења и да допринесе њиховом оспособљавању за даље самообразовање.

Разред: **други**

Смер**: друштвено-језички**

Годишњи фонд часова:**37**

ОБЛАСТ	ИСХОДИ	САДРЖАЈ
Разумевање говора	– разуме и извршава упутства и налоге за различите активности у образовном контексту и у свакодневним (приватним и јавним) комуникативним ситуацијама; – разуме општи садржај и најважније појединости краћих монолошких и дијалошких излагања о познатим и узрасно примереним темама, у којима се користи стандардни језик и разговетан изговор; – разуме општи смисао информативних прилога (на интернету, радију,телевизији) о познатим или блиским темама, у којима се користи стандардни говор и разговетан изговор; – разуме основне елементе садржаја (актере и њихове међусобне односе, околности радње, заплет и епилог...) у краћим медијски подржаним аудио и аудио визуелним формама (исечци аудио-књига дијалошког карактера, радио-драма и других радијских снимака, краћих филмова и серија; видео спотови, прилози са јутјуба итд),у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме; – разуме суштину размене информација саговорника који разговарају о блиским и познатим	**Граматички садржаји:** **Именице** -Именице у функцији придева -Саксонски генитив **Члан** -Употреба одређеног и неодређеног члана. Изостављање члана. **Заменице и детерминатори** -Присвојне -Повратне. **Придеви и прилози** -Прилози учесталости -Компаративи и суперлативи **Предлози** -Предлози после именица (нпр. difference between) -Предлози после глагола (нпр. talk to, look at). -Предлози са превозним средствима (by,

	темама; – разуме аргументе, осећања, жеље,потребе и образложења ставова и мишљења̂ саговорника, уколико су изнета једноставним језичким средствима, умереним темпом говора и уз евентуалну невербалну, паравербалну или визуелну подршку; – разуме најопштији садржај излагања у којима се на узрасно примерен начин тематизују опште друштвена питања; – разуме општи смисао и одређене препознатљиве појединости текстова савремене музике различитих жанрова; – разуме, на основу контекста и језичког предзнања, непознате елементе поруке контекстуализујући њене битне елементе;	on, get in/into/on/onto/off/out of) **Везници** Повезивање елемената исте важности: for, and, nor, but, or, yet, so. **Творба речи** -Суфикси за именице које означавају занимања –er/or, -ist, -ician -Префикси и суфикси за творбу глагола (dis-,mis-, re-; -ize, -fy) -Фразални глаголи са on, off, up, down... (нпр. go on, take off,cut down). **Глаголи** -Обнављање обрађених глаголских времена са посебним акцентом на употреби прошлих времена: Past Simple, Past Continuous, Present Perfect, Past Perfect, Present Perfect Continuous -Used to/would за уобичајене радње у прошлости -Will/going to за предвиђање -Модални глаголи (may/might; must/have to; must /mustn't / needn't;) -Пасивни глаголски облици и конструкције **Реченица** -Питања:WH-questions (who/whom/whose/which/what као субјекат и објекат у питањима; WHAT/HOW са мерама, нпр. What size/weight/length ...? How big/heavy/long... ?) -Tag questions (у потврдним, одричним и реченицама са Let's ...) -Погодбене реченице (потенцијалне,ireалне). -Неуправни говор (са и без слагања
Разумевање прочитаног текста	-разуме краће текстове о блиским темама из свакодневног живота, као и о темама културног, наставног и образовног контекста; – разуме општи садржај и допунске информације из обавештења или упозорења на јавним местима; – разуме описе догађаја, намера, осећања и интересовања из преписке коју добија имејлови, поруке, писма); – проналази и издваја релевантне информације из обавештења или проспеката и рекламних материјала; – разуме основну нит аргументације, чак и уколико не разуме све детаље текста; – разуме краће текстове на блиске, познате и обрађиване друштвене теме, препознаје најважније ауторове ставове и закључке; – разуме једноставније књижевне текстове различитих жанрова (поезија, проза, драма), у којима се појављују учесталије метафоре, пренесена или скривена значења; – открива значење непознатих речи у писаном тексту на основу познатог контекста и језичког предзнања;	

		времена)
Усмено изражавање	– учествује у краћим дијалозима, размењује информације и мишљење са саговорником о блиским темама и интересовањима; – користи циљни језик као језик комуникације у образовном контексту, прилагођавајући свој говор комуникативној ситуацији, у временском трајању од два до три минута; – описује себе и своје окружење, догађаје у садашњости, прошлости и будућности у свом окружењу и изван њега; – изражава своје утиске и осећања и образлаже мишљење и ставове у вези са блиским темама; – описује догађаје и саопштава садржај неке књиге или филма, износећи своје утиске и мишљења; – излаже унапред припремљену краћу презентацију на одређену тему (из домена личног интересовања); – указује на значај одређених исказа и делова исказа пригодном гестикулацијом и мимиком или наглашавањем и интонацијом.	**Тематске области** -свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време) -свет рада (перспективе и образовни системи) -интересантне животне приче и догађаји -живи свет и заштита човекове околине -научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране) -медији и комуникација -храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света) -потрошачко друштво -спортови и спортске манифестације -Србија – моја домовина познати градови и њихове знаменитости - региони и земље у којима се говори циљни језик -европа и заједнички живот народа
Писмено изражавање	– попуњава формуларе, упитнике и различите обрасце у личном и образовном домену; – пише белешке , поруке (имејлове, СМС поруке и сл.) да би тражио или пренео релевантне информације користећи стандардне формуле писаног изражавања; – пише текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикона, детаљних упутстава; – резимира прочитани/преслушани текст о блиским, познатим и обрађиваним друштвеним темама користећи једноставна језичка средства; – пише о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања; – описује особе и догађаје поштујући правила кохерентности користећи фреквентне речи и изразе;	**Комуникативне функције** -представљање себе и других -поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично) -идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд. -давање једноставних упутстава и команди -изражавање молби и захвалности -изражавање извињења изражавање потврде и негирање

	– пише о властитом искуству описујући своје утиске и осећања, износећи мишљења, планове и очекивања, једноставним језичким средствима	-изражавање допадања и недопадања -изражавање физичких сензација и потреба -исказивање просторних и временских односа
Социокултурна компетенција	– препознаје и наводи најзначајније личности и догађаје културе земље/ земаља чији језик учи и разуме њихову улогу у светским оквирима; – познаје правила понашања, свакодневне навике, сличности и разлике у култури своје земље и земље/ земаља чији језик учи; – препознаје најчешће стереотипе у вези са културом своје земље и земаља чији језик учи; – разликује основне облике примереног и непримереног понашања у контексту културе земље/ земаља чији језик учи (у односу на категорије времена, простора и покрета у комуникацији, као нпр. тачност, лични простор, мимика и сл); – препознаје и користи најфреквентније регистре и стилове у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности комуникативне ситуације; – истражује различите аспекте култура земље/ земаља чији језик учи у оквиру својих интересовања; – користи савремене видове комуникације у откривању културе земље/земаља чији језик учи; – користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације (електронске поруке, СМС поруке, дискусије на блогу или форуму, друштвене мреже)	-давање и тражење информација и обавештења -описивање и упоређивање лица и предмета -изрицање забране и реаговање на забрану -изражавање припадања и поседовања -скретање пажње -тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања -тражење и давање дозволе -исказивање честитки -исказивање препоруке -изражавање хитности и обавезности -исказивање сумње и несигурности
Медијација	– преноси суштину и важније појединости поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи, додајући, по потреби, једноставнија објашњења и обавештења, писмено и усмено; – у писаном облику резимира на структурисан начин садржај краћег текста, аудио или визуелног записа и краће интеракције;	

	– у усменом облику преноси садржај писаног или усменог текста, прилагођавајући га исказаним или претпостављеним потребама саговорника; – користи одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају, на пример: преноси садржај уз употребу описа, парафраза...	

Задаци:
- задовољавање индивидуалних особености ученика, склоности, интересовања, способности за учење;
- подстицање индивидуалног развоја ученика (адекватног темпа), пре свега њихових интелектуалних карактеристика, што омогућава брже напредовање ученика (акцелерација);
- проширивање и продубљивање обима и садржаја појединих предмета за које ученици показују интересовање и способности;
- груписање ученика према способностима и интересовањима чиме се стварају услови за индивидуализацију додатног рада;
- идентификовање обдарених и талентованих ученика.

Садржаји додатног рада полазе од редовног плана и програма, али се, сходно интересовањима и потребама ученика, проширују, продубљују и допуњују новим садржајима, и као такви важе само за ученике обухваћене овим обликом рада. Самим тим, садржаји додатног рада су индивидуализовани, како у односу на ученика, тако и у односу на наставника.

Објашњење за реализацију
Додатним радом треба обухватити ученике: који постижу изузетне резултате усавладавању садржаја програма, који показују интересовање за проширивање и продубљивање знања и вештина који су обдарени и талентовани за одређене области и предмете.
Програм додатног рада треба планирати и организовати у оквиру недељног распореда часова образовно-васпитног рада. Часови могу да трају краће или дуже од 45 минута, зависно од садржаја који се остварују.

С обзиром на примену и функцију додатног рада наставник треба да препоручи најразноврсније облике, методе и поступке рада који ће ученицима омогућити да њихове креативне способности и интересовања максимално дођу до изражаја (индивидуални и групни облик; проблемска, индивидуализована и други облици наставног рада). Наставник треба да упућује ученике да самостално испитују разне појаве, да се служе литературом, приручницима, алатима и инструментима, као и да сачине записе, анализе, закључке и сл.

I Планирање наставе и учења

Планирање додатне наставе се врши у складу са потребама и интересовању ученика, а и складу са обавезама, према решењу о четрдесеточасовној недељи, наставника. Одређивање термина врши се према важећим распоредима часова и дефинише у распореду за допунску и додатну наставу.

II **Остваривање наставе и учења**

Остваривање наставе и учења се одвија у школском кабинету – учионици..

На часовима комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, што подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Ученици: посматрају, питају, уз помоћ наставника записују, изводе закључке решавају задатке, одговарју на питања.

III **Праћење и вредновање наставе и учења**

Праћење наставе и учења се врши кроз све часове континуирано и систематично. Вреднују се активности и постигнућа ,квалитет одговора, способности примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање наставе и учења врши се кроз: праћење остварености исхода, усмено излагање, учествовање на конкурсима и такмичењима, као и резултатима постигнутим на истим.

Француски језик

РАЗРЕД-II

НЕДЕЉНИ ФОНД-1 ЧАС

ГОДИШЊИ ФОНД-37 ЧАСОВА(укупно за све разреде)

ЦИЉЕВИ ДОДАТНЕ НАСТАВЕ

ЦИЉ додатне наставе је проширивање и продубљивање знања за даровите и талентоване ученике који желе да усавршавају знања из француског језика на свим нивоима од рецепције до продукције,интеракције,медијације и знања о језику,као и да учествују на такмичењима и конкурсима из француског језика.

ОБЛАСТ-ТЕМА	ИСХОДИ	САДРЖАЈ	БРОЈ ЧАСОВА
РЕЦЕПЦИЈА	– разуме једноставне књижевне текстове различитих жанрова (поезија, проза, драма), у којима се појављују учесталије метафоре; – открива значење непознатих речи у писаном тексту на основу познатог контекста и језичког предзнања;	Именичка група 1) Систематизација употребе детерминаната: партитивних чланова и партитивног de; присвојних и показних придева; основних, редних бројева. 2) Систематизација рода и броја именица и придева, поређења придева и именица. 3) Систематизација заменица: личних ненаглашених (укључујући и заменицу on) и наглашених; заменица за директни и индиректни објекат; показних и присвојних; упитних.	**5**
ПРОДУКЦИЈА	користи релативно спонтано и самостално циљни језик као језик комуникације у учионици са наставником и са осталим ученицима и ученицама; – описује особе, радњу, место, доживљај или актуелна дешавања у садашњости, прошлости и будућности, користећи познате језичке и ванјезичке елементе; – саопштава и интерпретира најважније информације садржаја	Глаголска група 1) Систематизација глаголских времена индикатива (презент, сложени перфект, имперфект, плусквамперфект, футур први), као и перифрастичних конструкција: блиског	**15**

ИНТЕРАКЦИЈА	писаних, илустрованих и усмених текстова на теме предвиђене наставним програмом, користећи познате језичке елементе; – саопштава и интерпретира најважније информације садржаја кратких емисија, видео записа на теме предвиђене наставним програмом, користећи познате језичке елементе ; – износи своје мишљење, изражава и образлаже ставове и реагује на мишљење и ставове других (допадање/недопадање итд.), користећи познате и једноставне језичке елементе; – започиње и учествује у дијалогу и размењује мишљења и информације у вези са својим окружењем и свакодневним ситуацијама; илустрација, табела, слика, графикона, детаљних упутстава; – резимира прочитани/преслушани	футура, блиске прошлости. 2) Систематизација фреквентних униперсоналних глагола. 3) Систематизација презента кондиционала. 4) Презент субјунктива најфреквентнијих глагола (после il faut que, il vaut mieux que, il est nécessaire que, il est possible que и глагола заповести, жеље и осећања). Предлози 1) Систематизација употребе предлога и фреквентних предложних израза (par rapport à, à côté de, au lieu de, à l'occasion de, à l'aide de, malgré). 2) Систематизација предлога за време и временских одредница (depuis, ça fait … que, en, dans, pour, il y a). Прилози 1) Систематизација прилога за место, време, начин, количину (интензитет). 2) Поређење прилога. Модалитети и форме	**10**

МЕДИЈАЦИЈА	текст о блиским, познатим и обрађиваним друштвеним темама користећи једноставна језичка средства; – пише о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања; – описује особе и догађаје поштујући правила кохерентности користећи фреквентне речи и изразе; – пише о властитом искуству описујући своје утиске и осећања, износећи мишљења, планове и очекивања, једноставним језичким средствима	реченице 1) Директни и индиректни говор. 2) Систематизација интерогативног и императивног модалитета. 3) Систематизација негације. Сложене реченице 1) Систематизација координирања реченице са везницима et, ou, mais, car и прилозима/прилошким изразима c'est pourquoi, donc, puis, pourtant, par contre, par conséquent, au contraire.	**2**
ЗНАЊА О ЈЕЗИКУ	користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације (електронске поруке, СМС поруке, дискусије на блогу или форуму, друштвене мреже) преноси суштину и најважније појединости поруке са	2) Систематизација зависних реченица са најфеквентнијим везницима: релативних са заменицама qui, que, où; временских са везницима quand, chaque fois que, pendant que, depuis que; узрочних са везницима parce que и comme (рецептивно) ; финалних са везником pour que/pour+инфинитив; хипотетичних са везником si	**5**

	матерњег на страни језик/са страног на матерњи, додајући, по потреби, једноставнија објашњења и обавештења, писмено и усмено; – у писаном облику резимира на структурисан начин садржај краћег текста, аудио или визуелног записа и краће интеракције; – у усменом облику преноси садржај писаног или усменог текста, прилагођавајући га исказаним или претпостављеним потребама саговорника; – користи одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају, на пример: преноси садржај уз употребу описа, парафраза и сл.;		

			37
			37

		УКУПНО	

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе и учења

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II Оставаривање наставе и учења

Настава се реализује кроз теоријску наставу.. Наставник користи различите методе и облике рада (фронтални, индивидуални, рад у паровима, групни рад, тимски рад-кооперативно учење, визуелне методе, вербалне методе, демонстративне методе). У настави се могу користити различита наставна средства (рачунар, пројектор, софвтвери, шеме, панои..)

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:
- праћење остварености исхода;
- усмено излагање;
-учествовање на конкурсима и такмичењима;
- активности ученика на часовима

Руски језик

План и програм рада додатне наставе

Назив наставног предмета-Руски језик

РАЗРЕД-II

НЕДЕЉНИ ФОНД-1 ЧАС

ГОДИШЊИ ФОНД-18 ЧАСОВА(укупно за све разреде)

ЦИЉЕВИ ДОДАТНЕ НАСТАВЕ:

проширивање и продубљивање знања за даровите и талентоване ученике који желе да усавршавају знања из руског језика на свим нивоима од рецепције до продукције ,интеракције, медијације и знања о језику, као и да учествују на такмичењима (државна такмичења, НИС-ове олимпијаде) и различитим конкурсима из руског језика.

Исходи	Област/Тема	Садржај	Укупан број часова
користи самостално циљни језик као језик комуникације; – говори, с лакоћом, о познатим темама и темама које су из домена његовог интересовања на кохерентан начин, примењујући познату лексичку грађу и језичке структуре; – препричава неки догађај или дешавање и износи очекивања у вези са тим; – укратко образлаже и објашњава разлоге догађаја или дешавања; – образлаже своје мишљење и реагује на мишљење других; – излаже пред публиком, на разумљив начин, унапред припремљену презентацију на познате и одабране теме уз помоћ визуеалног подстицаја; – током и после презентације разуме питања у вези са темом, одговара на њих и пружа додатна објашњења; – учествује у дијалогу и размењује мишљења и информације у вези са својим окружењем и свакодневним ситуацијама; – интерпретира тематски прилагођене песме, рецитације и скечеве;	**ЗНАЊА О ЈЕЗИКУ** **Рецепција** **Продукција** **Медијација**	**Језичка култура** **Комуникацијске вежбе са циљем усвајања многозначности речи;антоними,пароними и међујезички хомоними и пароними;сложенице;најефикаснији везници у сложеној реченици;употреба предлога са падежима.** **Књижевни текстови** **Видео садржаји** **Кон-ситуације(говорне вежбе)** **Фонетика(руски самогласнички и сугласнички систем)**	**10**

– користи интонацију, ритам и висину гласа у складу са сопственом комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације;.			
- увиђа и разуме постојање културног плуралитета у својој земљи и земљама чији језик учи; – реагује адекватно на најчешће облике граматичких облика, разуме префиксалне глаголе кретања и правилно их употребљава – користи фреквентније регистре у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности комуникативне ситуације; – користи на креативан начин ограничена знања из различитих језика како би успешно остварио комуникативну намеру; – истражује различите аспекте култура земље/ земаља чији језик учи у оквиру својих интересовања;	**ГРАМАТИКА Лингвокултурологија**	**Систематизација раније обрађених глаголских облика;партиципи;префиксални глаголи кретања;систематизација усвојених глагола,који се разликују од еквивалентних глагола у матерњем језику ученика. Синтакса Лексикологија**	**8**

I **Планирање наставе и учења**

Планирање додатне наставе се врши у складу са потребама и интересовању ученика, а и складу са обавезама, према решењу о четрдесеточасовној недељи, наставника. Одређивање термина врши се према важећим распоредима часова и дефинише у распореду за допунску и додатну наставу.

II **Оставаривање наставе и учења**

Остваривање наставе и учења се одвија у школском кабинету – учионици..

На часовима комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, што подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Ученици: посматрају, питају, уз помоћ наставника записују, изводе закључке решавају задатке, одговарју на питања.

III **Праћење и вредновање наставе и учења**
Праћење наставе и учења се врши кроз све часове континуирано и систематично. Вреднују се активности и постигнућа ,квалитет одговора, способности примене теоријских знања у конкретним радним условима.
Вредновање наставе и учења врши се кроз: праћење остварености исхода, усмено излагање, учествовање на конкурсима и такмичењима, као и резултатима постигнутим на истим.

Латински језик

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ-ЛАТИНСКИ ЈЕЗИК-ДОДАТНА НАСТАВА

РАЗРЕД-II

НЕДЕЉНИ ФОНД-1 ЧАС

ГОДИШЊИ ФОНД-17 ЧАСОВА

ЦИЉЕВИ-Циљеви рада на додатним часовима су проширивање знања из латинског језика,боље упознавање са класичним језицима,са класичном књижевности и цивилизацијом античког периода,богаћење речничког фонда новим терминима,читањем краћих текстова Римских писаца.усавршавање правилног изговора и акцента,развијање језичких компетенција,и такмичарског духа

ОБЛАСТ-МОДУЛ	ИСХОДИ	САДРЖАЈ	БРОЈ ЧАСОВА
ЈЕЗИК ММорфологија	ни текст на латинском језику; – уочи поруку и протумачи садржај	Именске речи – Неправилности и мање фреквентни обрасци именске	**5**

Синтакса	прочитаног текста; – идентификује различите односе у тексту, међу реченицама и унутар реченица; – преведе прочитано с ослонцем на коментар и/или двојезични речник; – примени правила латинске глаголске и именске промене, као и морфологије непромењивих речи; – изложи правила латинске глаголске и именске промене, као и морфологије непромењивих речи; – идентификује функцију речи, састав и функцију различитих реченичних конституената као и делова сложене реченице; – употреби, пасивно и активно, основни латински вокабулар; – користи двојезични речник на сврсисходан начин, уз познавање речничког облика латинских речи и осталих речничких	промене. Глаголи – Морфологија глаголских начина, укљ. конјунктив и нефинитни облици глагола. – Неправилности и мање фреквентни обрасци глаголске промене Синтакса падежа – Употпуњавање и систематизација. Синтакса просте	**5**

КЛАСИЧНА ЦИВИЛИЗАЦИЈА	конвенција; – изложи правила латинске глаголске и именске промене, као и морфологије непромењивих речи; – идентификује функцију речи, састав и функцију различитих реченичних конституената као и делова сложене реченице; – употреби, пасивно и активно, основни латински вокабулар; – користи двојезични речник на сврсисходан начин, уз познавање речничког облика латинских речи и осталих речничких конвенциј користи двојезични речник на сврсисходан начин, уз познавање речничког облика латинских речи и осталих речничких конвенција; сродним речима у матерњем и страним модерним језицима,	реченице – Главни типови; главне функције конституената. – Глаголски начини у простој реченици. – Главни типови именичке синтагме. Синтакса сложене реченице – Главни типови зависних клауза и нефинитних конструкција. – Класични књижевни жанрови и културни обрасци као прецедент модерне цивилизације. – Латински после Римљана. – Елементи и путеви класичног наслеђа до данас.	**7**

	оплемењујући своју културу говора и изражавања; – примени, у различитим ситуацијама, своје познавање класичне културе (нарочито у њеном књижевном аспекту) и класичне цивилизације, политичке и културне историје класичних народа, њихове свакодневице, веровања, митова и легенди; – разуме смисао и вредност духовног наслеђа класичне цивилизације, као и њених материјалних остатака на нашем тлу и другде.		**17(укупно)**

I Планирање наставе и учења

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II Остваривање наставе и учења

Настава се реализује кроз теоријску наставу.. Наставник користи различите методе и облике рада (фронтални, индивидуални, рад у паровима, групни рад, тимски рад-кооперативно учење, визуелне методе, вербалне методе, демонстративне методе). У настави се могу користити различита наставна средства (рачунар, пројектор, софвтвери, шеме, панои..)

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;

- усмено излагање;

- активности на часу

-вежбе превођења

Психологија

Додатна настава
Наставни предмет: Историја
Смер: Машински техничар моторних возила
Разред: други
Циљ наставе учења:
Циљ додатне наставе је да омногући одабраним и талентованим ученицима да прошире и продубе своје знање и вештине из неких наставних области и предмета у складу са интересовањима, способностима и склоностима као и да постиче ученике на самостални рад, развој логичког, стваралачког и критичког мишљења и да допринесе њиховом оспособљавању за даље образовање

Задаци додатне наставе:

- уочавање индивидуалних квалитета и интересовања ученика.

Област/Тема	Број часова	Садржај	Исходи
Психологија као наука и пракса	3	Методе и технике психолошких истраживања Употреба и злоупотреба психологије.	Правилно користи основне појмове који се односе на сазнајне, емоционалне и мотивационе аспекте личности; – прави везу између психологије као науке и других наука, уметности и културе; – препозна различите области примене психолошких сазнања као и животне ситуације у којима се људи обраћају психологу за помоћ; – на датом примеру психолошког истраживања одреди које су методе и технике коришћене;
Личност као јединство психолошких процеса, особина и стања	3	Теорије личности. Особине, процеси и стања Сазнајни аспект: пажња, опажање, учење, памћење и заборављање, мишљење, интелигенција. Емоционални аспект: осећања. Мотивациони аспект:потребе,	– психички живот особе посматра као целину међусобно повезаних процеса, особина и стања чији се развој одвија током целог живота и као јединство

		вредности, ставови и интересовања Теорије личности. Особине, процеси и стања Сазнајни аспект: пажња, опажање, учење, памћење и заборављање, мишљење, интелигенција. Емоционални аспект: осећања. Мотивациони аспект:потребе, вредности, ставови и интересовања	психичког и телесног функционисања; – аргументовано дискутује о утицају наслеђа, средине и личне активности на развој личности; – користећи стечена психолошка сазнања, препознаје емоције и мотиве сопственог понашања, понашања других и ликова из књижевности и филмова; – у учењу користи стратегије и технике успешног учења и памћења; – препознаје узроке фрустрација и унутрашњих конфликата, у својим реакцијама показује преференцију да их конструктивно решава и на примерима препознаје механизме одбране; – опише најважније психолошке

			карактеристике адолесцентског доба, препозна и критички се односи према најчешћим проблемима и ризичним понашањима адолесцената; – аргументује значај очувања менталног здравља, превенције менталних поремећаја
Особа у социјалној интеракцији	3	Облици и врсте социјалног учења. Социјалне вештине. Социјални живот адолесцента. Просоцијално и асоцијално понашање. Појам, врсте насиља и фактори који доприносе насилном понашању. Карактеристике насилног понашања и особа које трпе насиље. Реаговање на насиље. Комуникација Вербална и невербална комуникација. Услови успешне комуникације. Социјална перцепција и грешке у опажању особа. Емпатија. Асертивност Конформизам. Одупирање групном притиску Стереотипи, предрасуде,	– препозна и критички разматра примере предрасуда, стереотипа, дискриминације, конформизма, насилничког понашања и изражава спремност да реагује; препозна и критички разматра примере употребе и злоупотребе психологије у медијима, политици, маркетингу и на друштвеним мрежама;

		дискриминација	– у дискусији показује вештину активног слушања, износи свој став заснован на аргументима, комуницира на конструктиван начин; – прихвати улогу испитаника у психолошким истраживањима искључиво на бази добровољности, информисаности о сврси и процедурама истраживања и гаранције да добијени подаци неће бити злоупотребљени

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I **Планирање наставе и учења**

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II **Остваривање наставе и учења**

Настава се реализује кроз вежбе, при чему се ученици се деле у групе до 15 ученика. Програм за други разред организован је кроз три модула и блок наставу. Наставник користи различите методе и облике рада (фронтални, индивидуални, рад у паровима, групни рад,

тимски рад-кооперативно учење, практичан рад, визуелне методе, вербалне методе, демонстративне методе). У настави се могу користити различита наставна средства (рачунар, пројектор, софтвери, шеме, панои..)

III **Праћење и вредновање наставе и учења**

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;
- усмено излагање;
- показивање практичних вештина;
- активности ученика на часовима;

Историја

Додатна настава

Наставни предмет:Историја

Смер: Друштвено-језички

Разред: други

Циљ додатне наставе је да омогући одабраним и талентованим ученицима да прошире и продубе своје знање и вештине из неких наставних области и предмета у складу са интересовањима, способностима и склоностима као и да постиче ученике на самостални рад, развој логичког, стваралачког и критичког мишљења и да допринесе њиховом оспособљавању за даље образовање

Задаци додатне наставе:

- уочавање индивидуалних квалитета и интересовањаученика.

Област/Тема	Број часова	Садржај	Исходи
Основи историјског истраживања	3	ронологија и простор – редњи и рани нови век Историјски извори (порекло, анализа, уочавање специфичности	– користи хронолошке одреднице и рецизно смешта ључне догађаје, ојаве, процесе и

		различитих медија и њихове сазнај- вредности, примена у истраживању) онтинуитет и промена Реконструкција и интерпретација прошлости	личности на еменској ленти; – у усменом и исаном излагању ористи основне учне и историјске појмове; - пореди изворе зличите сазнајне вредности и роцени њихову релевантност за истраживање; очи континуитет и промене код одређених торијских појава процеса кратког и дугог трајања; – анализира очно-последичне е и идентификује к на конкретним примерима; – примењује основну методологију у елементарном историјском истраживању и ултате презентује сменом, писаном, или дигиталном облику; објасни разлику између методолошки утемељеног и

			научног приступа интерпретацији прошлости; – препозна на конкретним примерима злоупотребу сторије и изведе ључак о могућим последицама на азвој историјске вести у друштву; – наведе типове кавних уређења у риоду средњег и вог века и издвоји њихове специфичности; – анализира специфичности и утицај међународних односа на положај ржава и народа; – идентификује најважније руштвене групе, њихове улоге и односе у епохи феудализма; анализира развој и промене у друштвеној структури и односима у средњем и новом веку; – идентификује јважније одлике

			пске државности средњем веку; – упоређује чности и разлике између редњовековне и модерне српске жавности у првој ловини 19. века; – анализира структуру и бености српског руштва и уочава ромене изазване политичким и економским процесима у риоду средњег и новог века; очава повезаност ава из политичке, друштвене, привредне и лтурне историје; на основу датих примера изводи закључак о везаности појава и процеса из националне ории са појавама и процесима у регионалним, ским и светским оквирима; - идентификује сновне елементе ивредног живота

			њихов утицај на уштвене промене средњем и новом веку; нализира положај и начин живота деце, жена и мушкараца, припадника различитих уштвених слојева мањинских група средњем и новом веку; зводи закључак о динамици одређених торијских појава и процеса из ционалне и опште торије, користећи торијску карту; - идентификује најзначајније следице настанка и ширења личитих верских учења у историјском и савременом контексту; очава присуство политичких, привредних, научних и итурних тековина редњег и новог ка у савременом

			друштву; – илуструје примерима значај прожимања различитих народа, култура и цивилизација; препознаје утицај идеја и научно-техничких открића промене и развој друштва, културе и образовања; – учествује у организовању и спровођењу заједничких активности у школи или у локалној заједници које подстичу друштвену одговорност и неговање културе сећања; – разликује споменике из различитих епоха са посебним освртом на оне у локалној средини; препознаје улогу легенди и митова у реконструкцији прошлости и изградњи колективног и индивидуалног

			идентитета; – препознаје на конкретним примерима употребе митова у историјском и савременом контексту
Кључне појаве, процеси и личности епохе	3	Сеобе народа и колонизација Покрштавање Развој писмености, науке и цивилизације Српски покрети, односи и ратови (крсташки ратови, Велики раскол, јереси, исламизација, реформација, контрареформација) Српски народ, земље, државност, друштво и цркве- на организација Османлијска освајања Научно-техничка и географска открића Развој и утицај нових идеја (хуманизам, ренесанса) Истакнуте личности: Јустинијан I, Ираклије I, Му- хамед, Карло Мартел, Карло Велики, кнез Власти- мир, цар Симеон, Јован Владимир, цар Самуило, Василије II, краљ	у реконструкцији прошлости и уочава постојање различитих интерпретација; – анализира узрочно-последичне везе и идентификује их на конкретним примерима; – анализира историјске податке и идентификује особености, континуитет и промене у различитим појавама дугог трајања; – уочи и изрази став у односу на предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге врсте

		Михаило, Ћирило и Методије, ар Отон I, цар Хенрих V, папа Гргур VII, папа Ур-бан II, Фридрих I рбароса, Ричард Лавље Срце, аладин, цар Манојло I мнин, папаИнокентије II, бан Кулин, Стефан Немања, Стефан Првовенчани, Сава Немањић, Милутин, Стефан нански, Стефан Душан, цар Карло IV Луксем-буршки, кнез Лазар и егиња Милица, Твртко Котроманић, Стефан заревић, деспот Ђурађ Бранковић, султанија Мара, српски деспоти у ју-кној Угарској, Ђурађ Кастриот Скендербег, Мехмед Освајач, Јанко Хуњади, краљ Матија Корвин, кан Гутенберг, Изабела стиљска, Марко Поло, Христифор Колумбо, рнандо Магелан, Ђото, Петрарка, Бокачо, Леонардо да Винчи, Мике-ланђело Буонароти, Николо Макијавели,	манипулација прошлошћу на конкретним примерима; – учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности и активности које подстичу друштвену одговорност; – користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе;

		Никола Коперник, Исак Њутн, артин Лутер, Карло V и Филип II Хабзбуршки, лејман Величанствени, хмед-паша Соколовић, енри VIII, Елизабета I, Сервантес, Вилијам Шекспир, Молијер, Луј XIV, етар Велики, Арсеније I Црнојевић, Арсеније IV вановић, принц Еуген Савојски...	
Држава и институције	3	Типови државних уређења Монархија Република Градска комуна труктура, унутрашње ређење и институције Скупштине конодавство, државна управа и војска Међудржавни односи дноси државе и цркве Секуларизација Истакнуте владарске породице Европе (Каролинзи, Отонска династија, Капети, династија Арпадоваца, Хоенштауфовци, омнини, Плантагенети, Валоа, Асеновци, Палеолози,	у реконструкцији прошлости и уочава постојање различитих интерпретација; – анализира узрочно-последичне везе и идентификује их на конкретним примерима; – анализира историјске податке и идентификује особености, континуитет и промене у различитим појавама дугог

		жујци у Јужној Италији и Угарској, Медичи, Хабзбурговци, Тјудор, Бурбони, Османлије, Романови) Истакнуте српске владарске породице (Немањићи, Котромани́ћи, Лазаревићи, Бранковићи, Мрњавчевићи, Балшићи, Косаче, Црнојевићи)	трајања; – уочи и изрази став у односу на предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге врсте манипулација прошлошћу на конкретним примерима; – учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности и активности које подстичу друштвену одговорност; – користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе;
Друштвени и привредни односи	3	Типови друштвених уређења и односа Патријахално друштво Феудализам Вазални односи	– користи хронолошке одреднице и просторно смешта кључне догађаје,

		Сталежи/друштвени слојеви и групе Мануфактура Натурална привреда бно-новчана привреда	ојаве, процесе и личности на еменској ленти; – у усменом и исаном излагању ористи основне чне и историјске појмове; - пореди изворе зличите сазнајне вредности и роцени њихову елевантност за истраживање; очи континуитет и промене код одређених торијских појава роцеса кратког и дугог трајања; – анализира очно-последичне е и идентификује к на конкретним примерима; – примењује основну методологију у елементарном историјском истраживању и ултате презентује сменом, писаном, или дигиталном облику; објасни разлику између методолошки

			утемељеног и научног приступа интерпретацији прошлости; – препозна на конкретним примерима злоупотребу сторије и изведе ључак о могућим последицама на азвој историјске ести у друштву; - наведе типове кавних уређења у риоду средњег и ог века и издвоји њихове пецифичности; – анализира пецифичности и утицај међународних носа на положај ржава и народа; - идентификује најважније руштвене групе, њихове улоге и односе у епохи феудализма; нализира развој и промене у друштвеној структури и носима у средњем и новом веку; - идентификује

			јважније одлике пске државности средњем веку; – упоређује чности и разлике између редњовековне и модерне српске жавности у првој ловини 19. века; – анализира структуру и бености српског руштва и уочава ромене изазване политичким и економским процесима у риоду средњег и новог века; очава повезаност ава из политичке, друштвене, привредне и лтурне историје; на основу датих примера изводи закључак о везаности појава и процеса из националне орије са појавама и процесима у регионалним, ским и светским оквирима; - идентификује сновне елементе

			ивредног живота њихов утицај на уштвене промене средњем и новом веку; нализира положај и начин живота деце, жена и мушкараца, припадника различитих уштвених слојева мањинских група средњем и новом веку; зводи закључак о динамици одређених торијских појава и процеса из ционалне и опште торије, користећи сторијску карту; - идентификује најзначајније следице настанка и ширења личитих верских учења у историјском и савременом контексту; очава присуство политичких, привредних, научних и итурних тековина редњег и новог

			ка у савременом друштву; – илуструје примерима значај прожимања различитих народа, култура и цивилизација; препознаје утицај идеја и научно-техничких открића промене и развој друштва, културе и образовања; – учествује у организовању и спровођењу заједничких активности у школи или у локалној заједници које подстичу друштвену одговорност и негговање културе сећања; – разликује споменике из различитих епоха са посебним освртом на оне у локалној средини; препознаје улогу легенди и митова у реконструкцији прошлости и изградњи колективног и

			индивидуалног идентитета; - препознаје на конкретним примерима употребе митова у историјском и савременом контексту
Култура и свакодневни живот	3	Религије и веровања Православље Католичанство Ислам Јудаизам Протестантизам Јереси Сујеверје Обичаји Наука Образовање Штампа Породични и родни односи Болести и лечење Задужбинарство и споменици	– користи хронолошке одреднице и прецизно смешта кључне догађаје, појаве, процесе и личности на временској ленти; – у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; - пореди изворе различите сазнајне вредности и процени њихову релевантност за истраживање; уочи континуитет и промене код одређених историјских појава и процеса кратког и дугог трајања; – анализира узрочно-последичне везе и идентификује их на конкретним

			примерима; – примењује основну методологију у елементарном историјском истраживању и ултате презентује сменом, писаном, или дигиталном облику; – објасни разлику између методолошки утемељеног и научног приступа интерпретацији прошлости; – препозна на конкретним примерима злоупотребу сторије и изведе ључак о могућим последицама на азвој историјске вести у друштву; – наведе типове кавних уређења у риоду средњег и вог века и издвоји њихове пецифичности; – анализира пецифичности и утицај међународних носа на положај

			ржава и народа; - идентификује најважније руштвене групе, њихове улоге и односе у епохи феудализма; нализира развој и промене у друштвеној структури и носима у средњем и новом веку; - идентификује јважније одлике пске државности средњем веку; – упоређује чности и разлике између редњовековне и модерне српске жавности у првој ловини 19. века; – анализира структуру и бености српског руштва и уочава ромене изазване политичким и економским процесима у риоду средњег и новог века; очава повезаност ава из политичке, друштвене, привредне и

			лтурне историје; на основу датих примера изводи закључак о везаности појава и процеса из националне торије са појавама и процесима у регионалним, ским и светским оквирима; - идентификује сновне елементе ивредног живота њихов утицај на уштвене промене средњем и новом веку; нализира положај и начин живота деце, жена и мушкараца, припадника различитих уштвених слојева мањинских група средњем и новом веку; зводи закључак о динамици одређених торијских појава и процеса из ционалне и опште торије, користећи сторијску карту; - идентификује

			најзначајније следице настанка и ширења личитих верских учења у историјском и савременом контексту; очава присуство политичких, привредних, научних и итурних тековина редњег и новог ка у савременом друштву; – илуструје примерима значај прожимања личитих народа, култура и цивилизација; репознаје утицај идеја и научно-хничких открића промене и развој уштва, культуре и образовања; – учествује у организовању и спровођењу заједничких тивности у школи или у локалној заједници које подстичу друштвену одговорност и

			егување културе сећања; – разликује споменике из личитих епоха са осебним освртом а оне у локалној средини; препознаје улогу генди и митова у реконструкцији прошлости и изградњи колективног и индивидуалног идентитета; - препознаје на конкретним примерима употребе митова у историјском и савременом контексту

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I **Планирање наставе и учења**

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности и индивидуалних карактеристика ученика.

II**Остваривање наставе и учења**

Настава се реализује кроз теоријски наставу. Програм за први разред организован је кроз три модула. Наставник користи различите методе и облике рада. У настави се могу користити различита наставна средства (рачунар, пројектор, софвтвери, шеме, панои..)

III**Праћење и вредновање наставе и учења**

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;
- усмено излагање;
- показивање практичних вештина;
- активности ученика на часовима;

Географија

Назив предмета : Географија – додатна настава

Гимназија : друштвено-језички и природно-математички смер

Разред : други

Циљ додатне наставе је да омогући одабраним и талентованим ученицима да прошире и продубе своје знање и вештине из неких наставних области и предмета у складу са интересовањима, способностима и склоностима као и да постиче ученике на самостални рад, развој логичког, стваралачког и критичког мишљења и да допринесе њиховом оспособљавању за даље образовање**.**

Исходи	Област/Тема	Садржај	Укупан број часова
– користи картографски метод у објашњавању процеса у географском простору; – анализира и израђује тематске карте; – реализује истраживачки пројекат на задату тему; – користи статистичке изворе и средства ИКТ-а у анализи демографских диспаритета у свету и	Друштвена географија	Предмет проучавања, подела, задаци и развој друштвене географије. Извори података и методе проучавања у друштвеној географији. Картографски метод.	**1**

одабраним регијама;			
– објашњава факторе популационе динамике и доводи их у везу са степеном друштвено-економског развоја; – критички вреднује ефекте популационе политике и предлаже мере демографског развоја у будућности; – разматра демографске пројекције на глобалном и регионалном нивоу;	Становништво и демографски процеси	Распоред становништва. Популациона динамика. Демографска транзиција. Просторна мобилност. Структуре становништва. Популациона политика.	**1**
–користећи географску карту доводи у везу географски положај насеља са његовим развојем; –успоставља односе између процеса у развоју насеља и економског и популационог развоја користећи географску карту и ИКТ; –објашњава поларизацијске процесе у развоју насеља и даје примере на локалном и глобалном нивоу; –анализира утицај природних и друштвених фактора на развој привреде у целини и појединих	Рурални и урбани простор	Фазе урбанизације. Деаграризација и дерурализација. Структура и ширење градских простора. Функционалне везе града и околног простора. Поларизација развоја насеља.	**1**

привредних делатности;			
– доводи у везу ниво развијености привреде у целини и појединих привредних грана са стањем животне средине и социјалним односима у изабраним регијама; – издваја економско-географске регије света користећи изворе економске статистике и тематске економске карте; – критички вреднује утицај мултинационалних компанија и међународних организација на развој и функционисање међународне трговине и неравномеран економски развој у свету;	Привреда и географски простор	Економско-географска валоризација природних услова и ресурса. Привреда и животна средина. Глобални економски развој. Економско-географске регије. Мултинационалне компаније. Међународне економске организације и интеграције. Одрживи развој.	2
– разликује појам, политички статус и хијерархију организације територије; – уочава ефекте центрипеталних и центрифугалних друштвено политичких процеса на	Политичкогеографски процеси	Територија. Политичка територија. Административно-територијална организација простора. Држава.	**1**

територијални итегритет и суверинитет државе; –раздваја фазе у еволуцији политичко-географске карте света од средине XIX века до данас;		Сепаратизам, иредентизам, регионализам, аутономаштво. Политичка карта света.	
–анализира везе између природних ресурса, демографских процеса и степена економског развоја на примерима регија уз помоћ географске карте и ИКТ; –доводи у везу регионалне проблеме са типовима економског развоја на примерима у свету; –објашњава утицај глобалних процеса на очување идентитета на примерима из регија у свету; –користи различите изворе географских информација.	Регионално-географске теме и глобални процеси	Туристичке регије Јужне Европе Велике урбане регије Западне и Средње Европе. Природни ресурси и транзициони процеси у Источној Европи (Руска Федерација и Украјина). Савремена миграциона кретања у европским регијама. Културно-цивилизацијске тековине и трансформација географског простора Југозападне Азије. Специфичности географског развоја Јужне Азије. Демографски и урбано-географски процеси у Источној Азији. Проблеми природних непогода у Југоисточној Азији.	**9**

		Културно-цивилизацијска трансформација Афричког Средоземља. Географски проблеми Сахарске и Субсахарске Африке. Културни, економски и политички развој и утицај САД и Канаде на глобалне процесе у свету. Друштвено-географски процеси у Мексику, Карибима и Централној Америци. Регионално-географске специфичности Јужне Америке. Савремени друштвено-географски развој Аустралије. Еколошка угроженост Океаније. Последице климатских промена на Антарктику	

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе и учења

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности и индивидуалних карактеристика ученика.

II Остваривање наставе и учења

Настава се реализује кроз теоријску наставу. Програм за други разред организован је кроз 6 наставних тема. Наставник користи различите методе и облике рада. У настави се могу користити различита наставна средства (рачунар, пројектор, шеме, панои..)

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;

- усмено излагање;

- показивање практичних вештина;

- активности ученика на часовима;

Биологија

Назив предмета: Биологија – додатна настава
Гимназија: друштвено језички смер

Разред: други

Циљ наставе учења:
Циљ додатне наставе је да омогући одабраним и талентованим ученицима да прошире и продубе своје знање и вештине из неких наставних области и предмета у складу са интересовањима, способностима и склоностима као и да постиче ученике на самостални рад, развој логичког, стваралачког и критичког мишљења и да допринесе њиховом оспособљавању за даље образовање.
Задаци додатне наставе:
- уочавање индивидуалних квалитета и интересовања ученика.

Област/Тема	**Број часова**	**Садржај**	**Исходи**
Основи генетике	**5часова**	Теорија мешаног наслеђивања. Особина и варијанта особине. Наследни фактор и ген. Теорија партикуларног наслеђивања. Алел. Генотип. Фенотип – генетички узроци варијабилности особина. Сродински узроци варијабилности особина. Квалитативне и квантитативне особине. Комплексне особине и фенотипска пластичност. Хромозомска теорија наслеђивања и	– повеже Менделове законе наслеђивања са карактеристикама мејотичке поделе хромозома, посебно на примерима генетике човека; – разликује генетичку и фенотипску варијабилност; – графички прикаже и анализира одабране примере фенотипске варијабилности; – прикупи, прикаже и тумачи податке добијенеистраживањем; – изнесе и вреднује аргументе на основу доказа; – сарађује у тиму, поштујући разлике у мишљењу и интересима, дајући лични допринос постизању договора и

		хромозомске мутације.	афирмишући толеранцију и равноправност у дијалогу; – критички процени сопствени рад и рад сарадника у групи
Увод у еволуциону биологију	**3 часова**	Променљивост врста. Ламаркова теорија еволуције Дарвинова теорија еволуције. Харди – Вајнбергова равнотежа. Популација. Генски фонд. Генетичка структура популације. Еволуциони механизами (фактори еволуције). Неслучајно укрштање и	– идентификује начин на који основни еволуциони механизми утичу на генетичку структуру популације; –идентификује след догађаја током процеса адаптација на одабраним примерима; – повеже деловање природне селекције са настанком нових врста; – сарађује у тиму, поштујући разлике у мишљењу и интересима, дајући лични допринос постизању договора и

		учесталост генотипова. Адаптација. Специјација. Биолошки концепт врсте. Вештачка селекција	афирмишући толеранцију и равноправност у дијалогу; – критички процени сопствени рад и рад сарадника у групи

Грађа, функција и разноврсност организама	**5 часова**	Еколошки фактори као селекциони агенси адаптација и настанка разноврсности организама. Еволуциона новина. Царство биљака. Порекло биљака од зелених алги. Трендови у еволуцији животних циклуса биљака. Царство животиња. Порекло животиња од колонијалних протиста. Трендови у еволуцији животиња. Коеволуција цветница са инсектима, птицама и сисарима. Појава адаптација које су омогућиле адаптивну радијацију у копненој средини. Царство гљива. Хетеротрофија код гљива – сапротрофија, паразитизам, мутуализам. Кружење материје у екосистемима.	конструише дрво живота у оквиру царства биљака на основу кључних филогенетских разлика у грађи, функцији и животним циклусима; – конструише дрво живота у оквиру царства животиња на основу кључних филогенетских разлика у грађи, функцији и развићу; – доведе у везу кључне филогенетске промене (промене грађе и функције) живих бића са еколошким факторима(утицај на преживљавање, размножавање и распорострањење); – идентификује улогу организама у процесу преноса енергије и супстанце у екосистему; – повеже сопствене обрасце понашања са одрживим коришћењуем природних ресурса и могућом улогом у нарушавању биодиверзитета; – сарађује у тиму,

			поштујући разлике у мишљењу и интересима, дајући лични допринос постизању договора и афирмишући толеранцију и равноправност у дијалогу; – критички процени сопствени рад и рад сарадника у групи

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе и учења

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности и индивидуалних карактеристика ученика.

II Оставаривање наставе и учења

Настава се реализује кроз теоријску наставу. Програм за други разред организован је кроз 3 наставне теме. Наставник користи различите методе и облике рада. У настави се могу користити различита наставна средства (рачунар, пројектор, шеме, панои..)

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;

- усмено излагање;

- показивање практичних вештина;

- активности ученика на часовима;

Математика

Физика

Хемија

Предмет : **Хемија**

Разред : **I I**

Подручје рада: **гимназија**

Смер : **друштвено - језички**

Циљ додатне наставе хемије јесте проширивање и продубљивање знања ученика који се у већој мери интересују за хемију и који су на редовним часовима показали висок ниво савладаног градива, развијање способности и вештина ученика према њиховим интересовањима и склоностима и развијање такмичарског духа.

Исходи	Област/Тема	Садржај	Укупан број часова
– описује заступљеност неорганских и органских супстанци у живим и неживим	Н Неорганске и органске супстанце у живој и неживој природи	Заступљеност елемената и њихових једињења у природи. Угаљ. Нафта и земни гас.	1

системима, порекло загађујућих супстанци и њихов утицај на здравље и животну средину; – именује и хемијским формулама приказује класе неорганских једињења; – опише процес електролизе и корозије и наводи примере тих процеса у свакодневном животу или индустријској производњи; – наводи разлике у физичким и хемијским својствима метала, односно неметала на основу разлика у структури елементарних супстанци; – повезује		Стене, руде и минерали. Вода. Ваздух. Биогени елементи.	
	Хемија елемената и једињења	Племенити гасови. Метали: елементи 1, 2. и 13. групе Периодног система елемената и *d*-блока: гвожђе, цинк и бакар. Корозија. Електролиза. Хемијски извори струје. Неметали: водоник, кисеоник, угљеник, азот, сумпор, фосфор и хлор. Металоиди – силицијум. Функционалне групе и класе органских једињења. Угљоводоници. Органска једињења са кисеоником. Органска једињења	15

физичка и хемијска својства неорганских и органских једињења са њиховом честичном структуром, хемијским везама и међумолекулским интеракцијама; – испитује огледима физичка и хемијска својства одабраних неорганских, органских супстанци и биомолекула и препознаје физичке и хемијске промене супстанци; – именује и хемијским формулама приказује представнике различитих класа органских		са азотом. Амино киселине. Протеини и ензими. Нуклеинске киселине. Алкалоиди. Антибиотици. Витамини.	
	Хемијски аспекти загађивања животне средине	Загађивање атмосфере. Загађивање воде. Загађивање земљишта	2
	УКУПНО		**18**

једињења узимајући у обзир појам структурне изомерије; – описује везу између различитих органских једињења и биомолекула; – разликује једначине хемијских реакција неорганских и органских супстанци са аспекта термохемије и хемијске кинетике и повезује их са примерима из свакодневног живота; – пише једначине хемијских реакција представника класе органских и неорганских једињења; – описује структуру биомолекула и			

повезује је са њиховом биолошком активношћу; – наводи значај и употребу органских и неорганских супстанци у свакодневном животу; – препознаје важност природних и синтетичких биомолекула и наводи њихову улогу у живим системима; – безбедно по себе и друге рукује лабораторијским прибором, посуђем и супстанцама; – примењује сигурне лабораторијске технике у руковању, складиштењу и одлагању супстанци и амбалаже сагласно принципима			

зелене хемије.			

I **Планирање наставе и учења**

Планирање додатне наставе се врши у складу са потребама ученика, а и складу са обавезама, према решењу о четрдесеточасовној недељи, наставника. Према могућностима ће бити обрађене теме, а што се експерименталног дела тиче, биће урађен у оној мери коју омогућава опремљеност кабинета. У том смислу биће коришћене ИКТ, као замена.

Одређивање термина врши се према важећим распоредима часова и дефинише у распореду за допунску и додатну наставу.

II **Остваривање наставе и учења**

Остваривање наставе и учења се одвија у школском кабинету – лабораторији.
Кроз часове додатне наставе оствариваће се следеће: да ученици овладају основама научног метода, развијају аналитичко и критичко мишљење, у складу са могућностима, раде на развијању експерименталног рада, решавају теоријске и експерименталне проблеме, израђују различите материјале који се могу користити и у настави (табеле, шеме, слике, презентације и сл.) а доминантоно припремају за учешће на такмичењима из хемије.
Додатна настава биће организована кроз индивидуални, рад у пару или групни рад, у зависности од броја ученика који је буде похађао.

III **Праћење и вредновање наставе и учења**

Праћење наставе и учења се врши кроз све часове. Активности и постигнућа ученика се бележе у педагошкој документацији наставника и у књизи евиденције о образовно-васпитном раду, односно есДневнику.
Вредновање је и формативно и сумативно. Дакле постигнућа на додатној настави су предмет оцењивања и све активности могу бити и сумативно оцењене.

Рачунарство и информатика

Предмет: Рачунарство и информатика

Разред: Други

Одељење: II

Циљ и задаци:

Циљ додатне наставе рачунарства и информатике јесте проширивање знања ученика који се у већој мери интересују за предмет и који су на редовним часовима показали висок ниво савладаног градива, развијање способности и вештина ученика према њиховим интересовањима и развијање такмичарског духа.

Задаци:

-Оспособљавање ученик да самостално одређује начин решавања проблема (одређује податке које треба прикупити, начин њихове организације у табеле и врсте анализе и визуализације погодне за одређену врсту проблема).
- Оспособљавање ученика да користе стечена знања за решавање реалних различитих проблема и изводи закључке на основу спроведених анализа.
- Развијање способности да примењују анализу и обраду података у реалним проблемима. Организују веће количине података на начин погодан за обраду. Осмишљавају стратегије анализа и обрада података у циљу извлачења релевантних информација из података.
-Способност да изводе закључке на основу добијених резултата.
-Способност да имплементирају анализе дводимензионих података коришћењем угнежђених петљи. Имплементирају сортирање низа података неким
елементарним алгоритмом (нпр. сортирањем селекцијом или сортирањем уметањем).

Исходи	Област/Тема	Садржај	Укупан број часова
− разлику је типове података; − унесе и мења податке у табеле; − користи апсолутно и релативно адресирање; − сортира и филтрира податке по задатом критеријуму; − користи основне формуле за израчунавање статистика; − представи визуелно	Програми за табеларна израчунавања	1.Унос различитих типова података у табелу (нумерисаних, текстуалних, датум, време...) 2. Појам адресе и различите могућности 3. Сортирање и филтрирање	8

податке на одговарајући начин; − форматира табеле и одштампа их;		4. Примена формула за израчунавање статистике 5. Условно форматирање табела 6. Визуелизација података 7. Форматирање табеле и припрема за штампу 8. Табеларна израчунавања	
− унесе серију (низ) података; − изврши једноставне анализе низа података (израчуна збир, просек, проценте, ...); − графички представи низове података (у облику линијског, стубичастог или секторског дијаграма); − унесе табеларне податке или их учита из локалних или удаљених датотека и сними их; − изврши основне анализе и обраде табеларних података (по врстама и по колонама); − изврши основне обраде табеларних података (сортирање, филтрирање, ...);	Рад са подацима у текстуалном програмском језику	9. Програмски језици и окружења погодна за анализу и обраду података 10. Једноставне анализе низова података помоћу библиотечких функција (сабирање, просек, минимум, максимум, сортирање, филтрирање) 11. Једноставне анализе низова података помоћу библиотечких функција (сабирање, просек, минимум, максимум, сортирање, филтрирање) 12. Графичко представљање низова података 13. Унос, анализа и графичко представљање низова података 14. Обрада табеларно уписаних	6

		података (сортирање, филтрирање...)	
– имплементира основне алгоритме над једнодимензионим и дводимензионим серијама података; – примени угнежђене петље; – разуме принцип функционисања неколико алгоритама сортирања; – примењује сортирања за анализу података; – чита, анализира и уписује садржаје у текстуалну датотеку; – обрађује више датотека у структури директоријума.	Програмирање	15. Основни алгоритми над серијама података (бројање, одређивање збира, производа, просека, минимума, максимума, линеарна претрага, филтрирање...) 16. Основни алгоритми над серијама података 17. Основни алгоритми над серијама података 18. Основни алгоритми над серијама података 19. Основни алгоритми над серијама података 20. Основни алгоритми над серијама података 21. Угнежђене петље 22. Основни алгоритми над серијама података 23. Сортирање и примена 24. Сортирање и примена 25. Рад са датотекама и директоријумима	12

		26. Рад са датотекама и директоријумима	

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Настава се изводи у двочасу, са половином одељења у рачунарском кабинету, у групама не већим од 15 ученика.

На почетку наставе урадити проверу нивоа знања и вештина ученика, која треба да послужи као оријентир за организацију и евентуалну индивидуализацију наставе.

При реализацији програма дати предност пројектној, прблемској и активно оријентисаној настави, кооперативном учењу, изградњи знања и развоју критичког мишљења. Уколико услови дозвољавају дати ученицима подршку хибридним моделом наставе (комбинацијом традиционалне наставе и електронски подржаног учења), поготово у случајевима када је због разлика у предзнању потребна већа индивидуализација наставе

Предложени број часова по темама је оквирни, на наставнику је да процени потребан и довољан број часова по темама узимајући у обзир знања и вештине који ученици имају из претходног школовања и животног искуства. Препорука је да наставник, у зависности од могућности ученика и рачунарске опреме, процени и комбинује у току сваког двочаса различите наставне методе и облике рада као што су самостални рад ученика (по принципу један ученик – један рачунар), рад у паровима (два ученика истовремено и заједно решавају конкретне задатке), рад у мањим групама (почетна анализа и идеје за методе решавања), као и рад са целом групом када наставник објашњава, приказује, демонстрира и кроз дискусију уводи ученике у нове области.

I ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе, и да изабере одговарајуће методе, актиности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене исходе потребно више времена, активности и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално откривају математичке правилности и изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Препоручује се коришћење интерактивних метода, пројектне, проблемске и истраживачке методе, рад на референтном тексту, (истраживање по кључним речима, појмовима, питањима), дискусију, дебату и др. Заједничка особина свих наведених метода је да оне активно ангажују ученика током наставе, а процес учења смештају у различите и разнолике контексте. Избор метода и облика рада, као и планирање активности ученика зависи од

наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Централна тема наставе рачунарства и информатике у другом разреду је анализа и обрада података. Тема се обрађује на кроз три различита приступа. Први приступ је употреба програма за табеларна израчунавања (нпр. Microsoft Excel, LibreOffice Calc) уз коришћење њихових уграђених могућности за анализу и обраду података (уграђене функције уз коришћење специјализованог графичког-корисничког интерфејса). Други приступ је употреба специјализованих програмских језика и окружења (нпр. Jupyter/ Python, Matlab, Octave, R) уз употребу уграђених, библиотечких функција за анализу и обраду података. На крају, трећи приступ је употреба класичних програмских језика и ручна имплементација основних алгоритама за анализу и обраду података. Имајући ово у виду, исте или веома сличне задатке је могуће решавати кроз сва три приступа, на различите начине. На пример, задатак сортирања списка ученика по броју поена на контролном задатку се може прво решити његовим уношењем у програм за табеларна израчунавања и задавањем команде једноставним одабиром у менију тј. кликом на дугме, затим се може решити тако што се подаци учитавају у листу или неку другу адекватну структуру података и сортирају позивом библиотечке функције за сортирање и на крају се може решити коришћењем петљи и имплементацијом неког елементарног сортирања. Редослед излагања ових тема не би требало мењати, како би се постигло поступно повећање сложености градива.

Анализа и обрада података представљу веома важну тему готово у свим професијама и извођење закључака на основу података представља изузетно важну вештину свих будућих академских грађана. Стога је пожељно све време инсистирати да ученици доносе закључке на основу података и изведених статистика. Пожељно је да подаци долазе из домена који су блиски и разумљиви ученицима (нпр. електронски дневник, спортски резултати, статистике претраге интернета или посета друштвеним мрежама, временски и географски подаци) и да сами подаци буду што је више могуће реални (могуће их је, на пример, преузимати са портала отворених података Републике Србије https://data.gov.rs/ или са сајта Републичког завода за статистику Србије http://www.stat.gov.rs).

Потребно је да се говори о безбедности и интегритету података, опасностима и начинима заштите права приступа подацима, тј. важно је да ученик правилно користи податке у погледу поверљивости и заштите интегритета података, правилног дељења и управљања подацима. Ова тема треба да се провлачи кроз све три предвиђене области.

Програми за табеларна израчунавања (8 часова)

Упознати ученике са програмима за табеларна израчунавања, њиховим могућностима и основним сценаријима употребе. Објаснити основне појмове у програмима за рад са табелама (табела, врста, колона, ћелија,…) и указати на њихову општост у раду са подацима.

При уношењу података у табелу, објаснити разлику између различитих типова података (нумерички формати, датум и време), као и грешке које могу из тога да настану. У том смислу представити алате за валидацију података, увођењем ограничења која се тичу врсте података или вредности које корисници уносе у ћелију, као и додавања могућности избора из падајуће листе.

Приликом баратања са подацима (означавања ћелија, кретање кроз табелу, премештање, копирање,…), указати на општост ових команди и упоредити их са сличним командама у програмима за обраду текста.

Код трансформација табеле указати на различите могућности додавања или одузимања редова, или колона у табели. Објаснити појам опсега тј. распона ћелија.

Код форматирања приказа податка у ћелији, приказати на примерима могућност различитог тумачења истог нумеричког податка (број, датум, време). Указати на предности условног форматирања које омогућава означавање ћелије одређеном бојом у зависности од вредности ћелије, коришћењем већ уграђених правила као и дефинисање нових правила коришћењем формула.

Такође, нагласити важност доброг приказа података (висине и ширине ћелија, фонта, поравнања) и истицања појединих података или група података раздвајањем различитим типовима линија и бојењем или сенчењем. Представити опције за побољшање прегледности података груписањем редова и колона, као и замрзавањем изабране области како би иста била стално видљива при прегледу остатка садржаја радног листа.

Указати на повезаност података у табели и могућност добијања изведених података применом формула. Објаснити појам адресе и различите могућности референцирања ћелија. Указати на различите могућности додељивања имена подацима или групама података и предности коришћења имена. Приказати функције уграђене у програм и обратити пажњу на најосновније функције, посебно за сумирање, сортирање, филтрирање, а затим показати многобројност и примењивост осталих уграђених функција. Показати математичке, статистичке функције, функције за текст и време, референцирање итд. Примери могу бити статистика одељења, и статистика свих одељења на нивоу школе (или разреда) укључујући просек, успех, успех по предметима, издвајање датума рођења из ЈМБГ, одређивање дана у недељи кад је ученик рођен, ко је најстарији, најмлађи, раздвајање имена и презимена из табеле са уклањањем вишкова знакова (празнине), спајање имена и презимена уз кориговање великих слова тамо где треба, сортирање, филтрирање по различитим захтевима, итд.

Указати на различите могућности аутоматског уношења података у серији.

Посебну пажњу посветити различитим могућностима графичког представљања података. Указати на промене података дефинисаних у табели формулама, и графикону у случају измене појединих података у табели. Указати на могућност накнадних промена у графикону, како у тексту, тако и у размери и бојама (позадине слова, скале, боја, промена величине, лабеле…).

Показати анализу података кроз креирање и примену изведених (пивот) табела. Указати на потребу да подаци морају бити добро припремљени, и како се накнадно пивот табела мења и анализира, чиме се добијају различити погледи на почетни скуп података.

Указати на важност претходног прегледа података и графикона пре штампања, као и на основне опције при штампању.

Све појмове уводити кроз демонстрацију на реалним примерима. Од самог почетка давати ученицима најпре једноставне, а затим све сложеније примере кроз које ће сами практично испробати оно што је демонстрирао наставник.

Рад са подацима у текстуалном програмском језику (6 часова)

Анализа и обрада података коришћењем прилагођених програмских окружења (попут Jupyter/Python, Matlab, Octave, R). Све време вршити поређење овог приступа са решавањем истих задатака помоћу програма за табеларна израчунавања и истицати предности и мане једног у односу на други.

Објаснити начине како се може унети серија (низ) података (навођењем података директно у програмском коду, учитавањем са стандардног улаза или из локалне или удаљене датотеке). Објаснити како се подаци могу графички приказати у облику линијског, стубичастог (хистограм) или секторског (пита) дијаграма. Код формирања графикона објаснити начине форматирања њиховог визуелног приказа (нпр. постављање боја графикона, ознака на осама, легенди, ...). Приказати и могућности истовременог приказа више графикона. На пример, на истом графикону приказати просечне температуре током 12 месеци у једном граду северног умереног, једном граду

жарког и једног граду јужног умереног појаса (нпр. у Београду, Најробију и Мелбурну), паралелни приказ просечне оцене ученика и број изостанака по одељењима, итд.

Приказати основне анализе података извођењем елементарних дескриптивних статистика применом одговарајућих већ дефинисаних функција (збира, просека, минимума, максимума, ...). На пример, на основу серије висина ученика одељења одредити висину најнижег и висину највишег ученика, као и просечну висину ученика

Осим једнодимензионалних серија података приказати и рад са вишедимензионалним, табеларно записаним подацима. Приказати креирање, унос, анализу и обраду табеларно представљених података. Након уноса табеларних података приказати како се врши анализа података по врстама и колонама. На пример, уноси се серија података (температура измерена током једне недеље три пута на дан (ујутру, у подне и увече), приказати графички температуре за сваки део дана и израчунати и приказати просечну температуру за сваки део дана. Објаснити додавање нових редова и колона, као и уписивање табела у датотеку.

Објаснити примене сортирања тј. преуређивање елемената серије или редова табеле како би се поређали по величини по неком критеријуму (нумерички, лексикографски). На пример, осим што нам сортирање олакшава претрагу података (податке о конкретном ученику много брже проналазимо када је списак сортиран), након сортирања лако можемо да идентификујемо и елиминишемо дупликате.

Указати на примене филтрирања података, тј. издвајања елемената серије или редова табеле који задовољавају неке услове (нпр. редови у којима су наведене подаци о девојчицама), као и бројању редова табеле који имају неке особине (фреквенцијска анализа) и одређивања статистика филтрираних података. На пример, желимо да одредимо колико имамо мушких или женских особа у одељењу, колика је разлика између просечне висине дечака и просечне висине девојчица и слично.

појмове уводити кроз демонстрацију на примерима реалних података. Од самог почетка давати ученицима најпре једноставне, а затим све сложеније примере кроз које ће сами практично испробати оно што је демонстрирао наставник.

Програмирање (12 часова)

Циљ овог сегмента је упознавање ученика са алгоритмима који леже у основи анализе и обраде података и упознавање ученика са њиховом имплементацијом у класичном програмском језику, без коришћења готових библиотечких функционалности. Кроз то ученик учи опште технике дизајна и анализе алгоритама и програмирања. Централни концепт представља концепт итерације, док је централна структура података серија тј. низ података (било складиштена у меморији, учитана елемент по елемент са улаза или из датотеке или генерисана на основу неког правилног итеративног поступка) и касније матрица (дводимензионални низ тј. табела).

Концепт итерације увести кроз примере обраде малих серија података (серија које садрже 3–5 података). На пример, увести алгоритме израчунавања минимума три броја, уопштити на израчунавање минимума пет бројева (без коришћења петље), а затим уопштити на минимум серије од n бројева (уз коришћење петље).

Приказати итеративне алгоритме израчунавања елементарних статистика серија бројева (броја елемената, збира, производа, просека, минимума, максимума, ...). Алгоритме илустровати на серијама података који се учитавају са улаза као и на серијама елемената складиштеним у низове у меморији (нпр. одређивање просека бројева учитаних са улаза и одређивање броја који је најближи просеку, што захтева учитавање елемената у низ, одређивање просека у првом пролазу и затим одређивање најближег броја у другом просеку). Приказати примене ових алгоритама у домену математике (на пример, приликом израчунавања факторијела и степена користи се алгоритам израчунавања производа серије елемената), али и у домену решавања реалних проблема (на пример, израчунавања просека оцена).

Нагласити важну улогу угњежђених петљи у обради једнодимензионалних низова података (на пример, при сортирању, али и при извођењу других сложенијих проблема) и дводимензионалних низова података (на пример, приликом израчунавања статистика свих врста или колона табеларно записаних података). Наредбе понављања се могу комбиновати тако да се једна петља извршава унутар друге, при чему се могу комбиновати и различите врсте петљи (нпр. for и while). Детаљно објаснити рад унутрашње и спољашње петље. Објаснити понашање наредби за прекид и наставак петљи (break и continue) у контексту угнежђених петљи.

Приказати учитавање података из текстуалних датотека и њихово складиштење (уписивање садржаја) у текстуалне датотеке. Приказати и могућност анализе и обраде података из више датотека у структури директоријума.

Основне концепте уводити кроз демонстрацију на примерима. Од самог почетка давати ученицима најпре једноставне, а затим све сложеније примере кроз које ће сами практично испробати оно што је демонстрирао наставник.

III ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У процесу вредновања потребно је континуирано пратити рад ученика. У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се и процес и продукти учења. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу.

Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, се може обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање). Препоручује се да наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

У процесу оцењивања добро је користити портфолио (електронска збирка докумената и евиденција о процесу и продуктима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења потрфолија су вишеструке: омогућава континуирано и систематично праћење напредовања, подстиче развој ученика, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља, подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика. Употребу портфолија отежавају недостатак критеријума за одабир продуката учења, материјално-физички проблеми, време, финансијска средства и велики број ученика. Већи број ометајућих фактора, у прикупљању прилога и успостављању критеријума оцењивања, је решив успостављањем сарадње наставника са стручним сарадником, уз коришћење Блумове таксономије.

Препоручено је комбиновање различитих начина оцењивања да би се сагледале слабе и јаке стране сваког свог ученика. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Потребно је да наставник резултате вредновања постигнућа својих ученика континуирано анализира и користи тако да промени део своје наставне праксе.

Музичка култура

Разред II

Предмет музичка култура

За ученике чије се интересовање и **љубав за музику** не могу задовољити оним што им пружа редовна настава, могу се организовати додатна настава или секције.У зависности од афинитета, креативних способности или извођачких могућности ученика, рад се може организовати кроз следеће активности:

- солистичко певање;
- групе певача;
- „Мала школа инструмента” (клавир, гитара, тамбуре...);
- групе инструмената;
- млади композитори;
- млади етномузиколози (прикупљање мало познатих или готово заборављених песама средине у којој живе).

Циљ је разумевање,препознавање,отклањање нејасноћа брже и квалитетније усвајање знања умења и вештина из наставног градива и постизање бољег општег успеха из предмета.

едни број наставне теме	Број часова	Наставни садржај	Начин и поступак остваривања	Активности ученика
1	5	Музика Романтизма	индивидуални рад фронтални рад дијалошка метода	Слушају, питају, препознају музичке примере

2	5	Опера	индивидуални рад фронтални рад дијалошка метода	Слушају, питају, препознају музичке примере
3	5	Неокласицизам	индивидуални рад фронтални рад дијалошка метода	Слушају, питају, препознају музичке примере

Ликовна култура

Циљеви додатне наставе:

- продубљивање знања стечених на редовној настави;
- припремити ученика да одржи предавање на неку ваннаставну или наставну, занимљиву тему по сопственом избору или избору у договору са професором;
- избор и мотивисање ученика за учешће на конкурсима;
- откривати код ученика све расположиве могућности за ликовне активности и за разумевање ликовних дела и оплемењивати их.

Задаци додатне наставе:

- уочавање индивидуалних квалитета и интересовања ученика;
- увођење ученика у свет ликовних вредности и стваралачког мишљења кроз практичне и теоријске задатке;
- омогућавање схватања уметничког дела у културно-историјским условима;
- омогућавање ученицима да стечена практична и теоретска знања усвоје као систем примењљив у будућим заниманјима;
- познавање ликовног наслеђа наше земље, како би ученици развијали смисао, осећања и потебу неговања културних тековина;
-упознавање ликовних законитости кроз самостална ликовна остварења;
- увођење ученика у свет опажања и доживљавања ликовних дела и развијање личног односа према властитим и туђим ликовним делима ;

- омогућавање критичког односа према делима ликовних уметности, као и према поставкама теорије и историје уметности;
- упознавање основних одлика и развоја уметности у друштвено-историјским раздобљима код нас и у свету;
- омогућавање свестраног развоја ученикове личности, његових, како емоционално-доживљених, тако и интелектуално-креативних способности;
- омогућавање разумевања уметности које доприноси оплемењивању демократије и толеранције;
- истицање да универзалност ликовног језика утиче на укидање језичких, националних и расних раздвајања;
- праћење ликовних догађаја и посете музејима и галеријама треба да постане навика за развој целовите личности.

Исходи додатне наставе:
- ученик има висок квалитет стечених знања, уме да их примењује, да се према садржајима односи критички, да користи литературу и способности у односу на градиво које се обрађује на редовној настави;
- ученик је способан да осмисли и реализује пројекат за конкурс;
- ученик је способан да презентује пројекат другим ученицима.

Исходи	**Област/Тема**	**Садржај**	**Укупан број часова**
-обликује презентације усклађујући текст и слику; -укаже на сличности, разлике и међусобни утицај уметности одређених култура, цивилизација и периода; -издваја кључне информације из текста и слике;	**Садржај уметничког дела**: мотиви и теме кроз епохе.	Уметност кроз епохе	**6**
-користи уметничко наслеђе као подстицај за стваралачки рад; -изражава своја интересовања и естетске доживљаје одабраним средствима и техникама;	**Културно наслеђе** као извор инспирације савремених стваралаца.	Човек и простор; Скулптуре у пленеру; Пејзаж и архитектура; Реални и имагинарни простор	**6**

Физичко и здравствено васпитање

Циљ учења физичког васпитања је да се разноврсним и систематским моторичким активностима, у повезаности са осталим васпитно - образовним подручјима, допринесе интегралном развоју личности ученика. План допунске и додатне за циљ има да темељније презентује одређени наставни садржај и отклони све недоумице са редовне наставе, као и да се усавршавају одређени наставни садржаји кроз додатне часове рада.

Разред: Први, други, трећи и четврти

Исходи	**Област/Тема**	**Садржај**	**Укупан број часова**
-Именује моторичке способности које треба развијати -- Примени адекватна средства - Учествује на школском такмишењу и у систему школских спортских такмичења	Провера физичких способности(иницијал но тестирање)	- Вежбе обликовања (јачања, лабављење и растезање); - Вежбе из корективне гимнастике; - Провера стања моторичких и функционалних способности	**2**
Кратко опише основне карактеристике и правила атлетике, гимнастике и спортске гране - дисциплина које се уче	Атлетика	АТЛЕТИКА У свим атлетским дисциплинама треба радити на развијању основних моторичких особина за дату дисциплину; *Трчања:* Усавршавање технике трчања на кратке и	**3**

		средње стазе: - 100 м ученици и ученице; - 800 м ученици и ученице; - штафета 4 х 100 м ученици и ученице Вежбање технике трчања на средњим стазама умереним интезитетом и различитим темпом у трајању од 5 до 10 мин. Крос: јесењи и пролећни - 800 м ученице, - 1000 м ученици. *Скокови:* Скок удаљ техником увинућа Скок увис лећном *Бацања:* Бацање кугле, једна од рационалних техника (ученице 4 кг, ученици 5 кг). Спровести	

		такмичења у одељењу, на резултат, у свим реализованим атлетским дисциплинама.	
- Одржава стабилну и динамичку равнотежу у различитим кретањима -изводи ротације тела	Спортска гимнастика са елементима акробатике: Вежбе на справама и тлу	*1. Вежбе на тлу* *2. Прескок* *3. Кругови* *4. Разбој* *5. Вратило* *6. Греда*	**2**
Користи елементе технике у игри Примењује правила у игри Учествује на спортским такмичењима	Спортска игра(Рукомет, Кошарка, одбојка,фудбал)	• Понављање и учвршћивање раније обучаваних елемената игре; • Даље проширивање и продубљавање техничко-тактичке припремљености ученика у складу са изборним програмом за дату игру. На основу претходних умења у техници и тактици наставник планира конкретне садржаје из спортске игре;	**11**

		• Актив наставника, према програму који сам доноси (из програма трећег разреда (програм по избору ученика) у складу са могућностима школе, организује наставу за коју ученици покажу посебно интересовање; • Препорука: уколико је могуће, организовати наставу пливања (посебно обуку за непливаче).	

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине које су ученику потребне за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене потребно више времена, активности и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. На ставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање

активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика. Током реализације часова физичког васпитања давати информације о томе које вежбе позитивно утичу на статус њиховог организма, с обзиром на карактеристике њихове професије, а које негативно утичу на здравље. Ученици који похађају трогодишње стручне школе далеко су више оптерећени у редовном образовању практичном и теоријском наставом од осталих ученика; Због тога је физичко васпитање, у овим школама, значајно за активан опоравак ученика, компензацију и релаксацију с обзиром на њихова честа статичка и једнострана оптерећења. Теоријска знања из области физичких активности су од великог значаја за укупним бављењем физичким вежбама.

II Остваривање наставе и учења

- Садржаји програма усмерени су на:
- развијање физичких способности;
- спортско-техничко образовање;
- повезивање физичког васпитања са животом и радом.

У колико се укаже потреба, садржај програма се прилагођава како би се избегле негативне последице по здравље деце. Настава се реализује у циклусима који трају приближно 10-12 часова (узастопних). Наставнику физичког васпитања је остављено да, зависно од потреба, прецизира трајање сваког циклуса, као и редослед њиховог садржаја.

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, доношење опреме, понашање ученика на часу, уважавање гледишта других ученика, однос према раду, способност примене практичног знања у конкретним условима.
Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;
- васпитни део(доношење опреме, дисциплина на часу);
- образовни део (практичне вештине);
- активности ученика на часовима;

IV Међупредметне компетенције

6) Компетенцију за целоживотно учење
7) Комуникацију
8) Решавање проблема
9) Сарадњу

10) Одговоран однос према здрављу
6) Одговоран однос према околини.

Кроз наставни садржај додатне, допунске и секције који се реализује као допуна Физичког васпитања остварују се и **општи принципи образовања и васпитања.**

Наставни предмет Физичко васпитање омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација и нових антрополошких достигнућа ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области физичког развоја. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну практичну наставу, допунску или додатну наставу, секције, ванаставне активности (крос, фер плеј манифестације), као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем.

У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:

-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;

-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;

-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.

Кроз додатну, допунску и секцију реализоваће се и **допунски циљеви образовања и васпитања.**

Кроз активности на практичној настави, води се рачуна о развијању и практиковању здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности у раду. Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику,правилно усвајање ,дигиталне компетенције (коришћење дигиталних алата за унапређење практичног вежбања),..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са

намерама и циљем који има. Ученик ће умети да пронађе и асимилује нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.
Примењујући индивидуалани рад или групне активности код ученика ће доћи до поспешења развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;

Кроз додатну, допунску и секцију остариће се и **исходи образовања и васпитања.**

Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз практичан рад, вежбе у којима ће ученици показати да ли примењују нова сазнања. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз практичан рад, аналитички и синтетички разложе вежбу, дају идеје, изразе своја мишљења кроз чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се дају начини решавања одређених тактичких задатака и на основу конкретизованог решења ученик покушава да пронађе нове приступе.; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других;
У решавању задатака, ученик треба да зна да примени логичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који му се јављају.
Треба да зна шта је дозвољено, а шта не. Да зна како да се понаша и приступа одређеним садржајима, јер на тај начин чува и себе и друге другима.
Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз стручно усавршавање и похађањем семинара из области:;
- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;
- Поучавање и учење-К2;
- Подршку развоју личности ученика-К3;
- Комуникацију и сарадњу-К4.
Улога наставника вишеструка, јер треба да:
- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;
- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима. Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

Припремна настава

Трећи разред

I.Обавезни наставни предмети

Српски језик и књижевност

Предмет: Српски језик и књижевност

Циљ учења *Српског језика и књижевности* је унапређивање језичке и функционалне писмености; стицање и неговање језичке и књижевне културе; оспособљавање за тумачење и вредновање књижевних дела; афирмисање и прихватање вредности хуманистичког образовања и васпитања ученика; развијање личног, националног и културног идентитета, љубави према матерњем језику, традицији и култури српског народа и других народа и етничких заједница.

Недељни фонд часова: 5 часова

Годишњи фонд часова:185 часова

Област/ Тема	Број часо-ва	Садржај	Исходи	Стандарди
J E		Творба речи	По завршетку трећег разреда ученик ће бити у стању да:	Ученик ће бити у стању да: 2CJK.1.1.4. Познаје врсте и подвр-

З И К	56		– препозна најважније типове творбе у српском језику – извођење, слагање, комбиновану творбу и претварање; – препозна делове творенице у типичним случајевима; – објасни значење префиксоида и суфиксоида у типичним случајевима; – примени правила промене полусложеница; – одреди место акцента у полусложеницама; – разликује значењске односе међу речима; – примени језичке механизме за богаћење речника (метафору, метонимију и синегдоху); – разликује типове лексике с обзиром на порекло (народне речи, црквенословенске речи и позајмљенице) и сферу употребе (историзми, архаизми, неологизми, термини);	сте речи; примењује норму у вези с облицима речи у фреквентним случајевима (укључујући и гласовне промене у вези с облицима речи); издваја делове речи у вези са облицима речи (граматичка основа и наставак за облик) у једноставнијим случајевима; издваја делове речи у вези с грађењем речи (префикс, творбена основа, суфикс) у једноставнијим случајевима; препознаје основне начине грађења речи; примењује норму у вези с грађењем речи (укључујући и гласовне промене у вези с грађењем речи); примењује постојеће моделе при грађењу нових речи. 2СЈК.2.1.4. Има шира знања о врстама и подврстама речи; уме да одреди облик променљиве речи и да употреби реч у задатом облику; познаје појам морфеме; дели реч на творбене морфеме у једноставнијим случајевима и именује те морфеме; познаје основне начине грађења речи; примењује норму у вези с облицима речи у мање фреквентним случајевима. 2СЈК.3.1.3. Има детаљнија знања о морфологији у ужем смислу и творби речи у српском језику (дели реч на творбене морфеме у сложенијим случајевима и именује те морфеме). 2СЈК.1.1.6. Има лексички фонд ко-
		Лексикологија		
		Синтакса		
		Стилистика		
		Општа лингвистика		

			– разликује некњижевну лексику (дијалектизми, регионализми, жаргон и вулгаризми) од књижевне лексике; – наведе и користи најзначајније речнике српског језика; – препозна и правилно користи устаљене изразе (фразеологизме); – разликује синтаксичке јединице и познаје све типове реченичних чланова; – разликује посебне типове предикатских реченица (пасивне реченице, безличне реченице, безличне реченице с логичким субјектом и обезличене реченице); – наведе особине разговорног стила, посебно оне које га разликују од осталих стилова; – примени општелингвистичка знања о развоју и значају писма.	ји је у складу са средњим нивоом образовања; прави разлику између формалне и неформалне лексике и употребљава их у складу са приликом; има основна знања о значењу речи; познаје основне лексичке односе (синонимију, антонимију, хомонимију); познаје метафору као лексички механизам; нема одбојност према речима страног порекла, али их не прихвата некритички и аутоматски; познаје појам термина и фразеологизма; познаје најважније речнике српског језика и уме да се њима користи. 2СЈК.2.1.6. Има богат и уразноличен лексички фонд (укључујући и интелектуалну и интернационалну лексику и познавање најфреквентнијих интернационалних префикса и суфикса). Тај фонд употребљава у складу с приликом; види језик као низ могућности које му служе да изрази индивидуално искуство и усмерен је ка богаћењу сопственог речника; познаје хиперонимију/хипонимију, паронимију; разликује лексичке слојеве; познаје метонимију као лексички механизам. 2СЈК.1.1.5. Правилно склапа реченицу; разликује синтаксичке јединице; разликује активне и пасивне реченице; уме да анализира једноставније реченице грађене по основним моделима и проширене

				прилошким одредбама. 2СЈК.2.1.5. Користи се свим синтаксичким могућностима српског језика; разликује безличне и личне реченице; анализира реченице грађене по различитим моделима; има шира знања о синтагми; препознаје основне врсте зависних предикатских реченица (типични случајеви); зна основно о напоредним односима, конгруенцији и негацији; разликује врсте независних предикатских реченица; разуме појам елипсе; има основна знања о употреби падежа и глаголских облика.
К Њ И Ж Е В Н О С Т	105	Модерна у европској и српској књижевности Међуратна и ратна књижевност Дијалог књижевних епоха	По завршетку трећег разреда ученик ће бити у стању да: - систематизује усвојена знања о књижевности, процени сопствену успе. шност, идентификује тешкоће и, уколико их има, утврди план за њихово превазилажење; - повеже друштвено-историјски контекст са појавом дендизма, симболизма и естетике ларпурлартизма; - испита одјеке европске модерне у српској књижевности и објасни сличност и особеност тих	Ученик ће бити устању да: 2СЈК.1.2.1. Познаје ауторе дела из обавезног школског програма и локализује их у контекст стваралачког опуса и књижевноисторијски контекст. 2СЈК.2.2.1. Интерпретира књижевни текст увидом у његове интеграционе чиниоце (доживљајни контекст, тематско-мотивски слој, композиција, ликови, форме приповедања, идејни слој, језичко-стилски аспекти...). 2СЈК.3.2.1. Чита, доживљава и самостално тумачи књижевноуметничка и књижевнонаучна дела из обавезног школског програма, као и додатне (изборне) и факултативне књижевноуметничке и књижев-

			појава; - анализира примере декаденције и дезинтеграције модерне у српској књижевности; - повеже појаве у књижевности са друштвено-историјским околностима које су довеле до Првог светског рата; - препозна и испита однос ратне и међуратне књижевности према традицији (прошлости) и њену улогу у друштвено-политичком ангажману; - разуме улогу коју форма, стил и тип приповедања имају у обликовању значења и идеје књижевног дела.	нонаучне текстове; током интерпретације поуздано користи стечена знања о стваралачком опусу аутора и књижевноисторијском контексту. 2СЈК.1.2.2. Познаје књижевнотеоријску терминологију и доводи је у функционалну везу са примерима из књижевних и неуметничких текстова предвиђених програмом. 2СЈК.2.2.2. Познаје књижевнотеоријску терминологију и књижевнотеоријска знања адекватно примењује у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом. 2СЈК.2.2.4. Уочава и образлаже поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевноуметничких и књижевнонаучних дела у оквиру школске лектире; процењује да ли је сложенији књижевнонаучни текст добро структуриран и кохерентан, да ли су идеје изложене јасно и прецизно; уочава стилске поступке у књижевноуметничком и књижевнонаучном тексту; процењује колико одређене одлике текста утичу на његово разумевање и доприносе тумачењу значења текста. 2СЈК.1.2.6. Наводи основне књижевноисторијске и поетичке одлике стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске

				књижевности и повезује их са делима и писцима из обавезне лектире школског програма. 2СЈК.2.2.6. Приликом тумачења књижевноуметничких и књижевнонаучних дела из школског програма примењује знања о основним књижевноисторијским и поетичким одликама стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности. 2СЈК.3.2.6. Приликом тумачења и вредновања књижевноуметничких и књижевнонаучних дела примењује и упоређује књижевноисторијске и поетичке одлике стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности. 2СЈК.1.2.7. Анализира издвојене проблеме у књижевном делу и уме да их аргументује примарним текстом. 2СЈК.2.2.7. Самостално уочава и анализира проблеме у књижевном делу и уме да аргументује своје ставове на основу примарног текста. 2СЈК.2.2.8. Активно користи препоручену и ширу, секундарну литературу (књижевноисторијску, критичку, аутопоетичку, теоријску) у тумачењу књижевноумет-

				ничких и књижевнонаучних дела предвиђених програмом.
ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	24	Правопис Усмено и писано изражавање	Ученик ће на крају трећег разреда бити у стању да: – правилно пише цртицу у полусложеницама када су у једном реду и када се деле на крају реда; – примењује основна правила транскрипције имена из страних језика; – говори јавно и пред већим аудиторијумом о темама из језика, књижевности и културе; – саслуша туђе мишљење и узме га у обзир приликом своје аргументације; – активно учествује у јавној дебати – припреми се за дебату, аргументовано излаже и изведе закључке; – напише састав на тему из језика и књижевности, уважавајући начела правописа и језичке норме.	Ученик ће бити у стању да: 2СЈК.2.3.2. Саставља сложенији говорени и писани текст (из језика, књижевности или слободна тема) користећи се описом, приповедањем и излагањем (експозицијом); у говореној или писаној расправи прецизно износи своје идеје и образлаже свој став; труди се да говори и пише занимљиво, правећи прикладне дигресије и бирајући занимљиве детаље и одговарајуће примере; уочава поенту и излаже је на прикладан начин; прецизно износи свој доживљај и утиске поводом књижевног или другог уметничког дела; сажето препричава сложенији књижевни текст и резимира сложенији књижевни и неуметнички текст на теме непосредно везане за градиво; пише извештај и реферат; примењује правописну норму у случајевима предвиђеним програмом. 2СЈК.2.3.1. Говори у званичним ситуацијама, јавно и пред већим аудиторијумом о темама из области језика, књижевности и културе, користећи се књижевним језиком и одговарајућом терминологијом; учествује у јавним разговорима са

				више учесника; процењује слушаоца односно аудиторијум и обликује свој говор према његовим потребама и могућностима; има потребу и навику да развија сопствену говорну културу; с пажњом и разумевањем слуша теже излагање (нпр. предавање) с темом из језика, књижевности и културе; слуша критички, процењујући говорникову аргументацију и објективност. 2СЈК.3.3.2. Излаже (у званичним ситуацијама, јавно и пред већим аудоторијумом) и пише о темама из области језика, књижевности и културе; има развијене говорничке (ораторске) вештине; претпоставља различите ставове аудиторијума и у складу с тим проблематизује поједине садржаје; препознаје и анализира вербалну и невербалну реакцију саговорника односно аудиторијума и томе прилагођава свој говор; слушајући говорника, процењује садржину и форму његовог говора и начин говорења.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава и учење Српског језика и књижевности треба да допринесу развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове којима се чува национална и светска културна баштина; буду оспособљени за

живот у мултикултуралном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

Квалитет и трајност знања, умења, вештина и ставова ученика умногоме зависе од принципа, облика, метода и средстава који се користе у процесу учења. Због тога савремена настава Српског језика и књижевности претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовања и уважавања дидактичких принципа (посебно: свесне активности ученика, научности, примерености, поступности, систематичности и очигледности), као и адекватну примену оних наставних облика, метода, поступака и средстава чију су вредност утврдиле и потврдиле савремена пракса и методика наставе и учења Српског језика и књижевности (пре свега: разни видови организације рада и коришћење комуникативних, логичких и стручних (специјалних) метода примерених садржајима обраде и могућностима ученика). Избор одређених наставних облика, метода, поступака и средстава условљен је, пре свега, исходима које треба остварити, а потом и садржајима који ће помоћи да се прописани исходи остваре.

Настава Српског језика и књижевности треба да буде усмерена ка развоју међупредметних компетенција: компетенције за учење, комуникацију и сарадњу, естетску компетенцију, дигиталну, компетенцију за рад са подацима, учешће у демократском друштву и здрав живот.

Редовна настава и учење Српског језика и књижевности изводи се у специјализованим учионицама и кабинетима за овај предмет, који треба да буду опремљени у складу са нормативима за гимназије. Делимично, она се организује и у другим школским просторијама (библиотеци-медијатеци, читаоници, аудиовизуелној сали и сл.). Настава може да се реализује и путем планираних активности и дефинисаних циљева усклађених са општим циљевима наставе Српског језика и књижевности и на Сајму књига, књижевној вечери, у позоришту и сл.

У настави Српског језика и књижевности користе се одобрени уџбеници и приручници, као и библиотечко-информацијска и информатичка грађа, значајна за систематско оспособљавање ученика за самостално коришћење разних извора сазнања у настави и ван ње.

Области *Језик, Књижевност* и *Језичка култура* треба да чине предметну целину, да се прожимају и употпуњују. Стога је препоручени број часова само оквиран (за област *Језик* 56, за *Књижевност* 105, а за *Језичку културу* 24). Пажљивим планирањем наставе и учења које треба да доведу до остварености предвиђених исхода за све три области, наставник ће сам, уз праћење резултата ученика, распоређивати број часова.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ЈЕЗИК (56 часова)

Програм за трећи разред гимназије друштвено-језичког смера, у структуралној целини *Језик* организован је у пет области/тема, усклађен са исходима за овај разред, према описима стандарда ученичких постигнућа. Области које улазе у састав струк-туралне целине *Језик* су: *Творба речи, Лексикологија, Синтакса, Стилистика* и *Општа лингвистика*. Програмом се предвиђа проширивање знања из области обрађених у основној школи, али и увођење нових појмова.

Приликом обраде садржаја из језика препоручују се активности подстицајне за критичко мишљење ученика:

– проблематизација знања – отварање когнитивног конфликта;
– различите стратегије читања и слушања текстова са усмеравањем пажње на одређену језичку појаву;
– стратегије организовања предзнања и новог знања из одређене области;

– представљање граматичке појаве у различитим симболичким модалитетима (табелама, цртежима, схемама, графиконима итд.);
– продукција према задатом циљу/критеријуму, уз препознавање других језичких питања која се са датом језичком појавом доводе у везу, као и најава могућности њиховог ис-траживања кроз наставу.

Творба речи. У оквиру ове теме ученици треба да прошире знања о творби речи, стечена у ранијим разредима. Потребно је обрадити и поновити основне начине творбе речи у српском језику: извођење, слагање, префиксацију, комбиновану творбу, творбу претварањем. Очекује се да наставник упозна ученике са важнијим моделима за извођење и слагање именица, придева и глагола, као и са најважнијим префиксоидима и суфиксоидима у српском језику.

Проширити знање о полусложеницама (разлике у значењу придевских полусложеница у односу на сложенице, у примерима типа *наранџасто-жут* и *наранџастожут*, задржавање акцента на првом члану у споју, променљивост другог члана приликом промене у броју и падежу, специфични примери полусложеница са два акцента, нпр. *рѐмек-дело* (унети краткосилазни акценат на *Е* у *дело*!), двојака решења у спојевима чији је први део *ауто-/аеро-/мото-/фото-/видео-/аудио–* и сл., у примерима типа – *ауто-пут* и *аутострада, аеродром* и *аеро-загађење, мотоцикл* и *мото-клуб, фотографија* и *фото-монтажа, видеотека* и *видео-сигна*л итд.), као и правописним решењима у вези са њима.

Потребно је посебно нагласити разлику у писању цртице и црте приликом куцања на рачунару (дистинктивна функција раз- мака и дужине линије). **Препоручени број часова: 17**

Лексикологија. У оквиру ове теме ученици треба да прошире знања из лексикологије стечена у основној школи. Потребно је објаснити чиме се бави лексикологија, а чиме лексикографија (упознати ученике са најважнијим речницима срп-ског језика и начинима њиховог коришћења).

Важно је проширити основна знања о полисемији и, у вези с тим, упутити ученике у најважније начине за проширивање значења речи – метафора, метонимија и синегдоха (као језичке механизме за богаћење речника). Потребно је проширити знања о си-нонимији, антонимији, хомонимији, хиперонимији и паронимији.

Потребно је упознати ученике са класификацијом лексике с обзиром на порекло (народне речи, позајмљенице, црквенословенске речи) и сферу употребе (историзми, архаизми, неологизми, термини), као и проширити знања о некњижевној лексици српског језика (дијалектизми, регионализми, жаргон и вулгаризми).

Потребно је објаснити шта су то фразеологизми и указати на њихову употребу у различитим функционалним стиловима (нпр., у разговорном функционалном стилу: *пресипати из шупљег у празно* – „бавити се бескорисним послом”; научном: *заједнички именитељ* – „заједничка одлика”; административном: *ставити на дневни ред* – „почети разматрати или решавати нешто” итд.). Препоручује се повезивање садржаја са садржајима из књижевности и примена знања у оквиру истраживачких задатака који се односе на језик и стил књижевника (нпр.: Иво Андрић: *На Дрини ћуприја*, Орхан Памук: *Зовем се Црвено*). Упознавање ученика са појмом *стилски неутрални фразеологизми*, који се односи на фразеологизме чија употреба обухвата више функционалних стилова (*наћи заједнички језик, изаћи на светлост дана* итд.).

Препоручује се усмеравање ученика на истраживачки рад и пројектну наставу, чији би циљ био анализа лексике у непосредном окружењу, истраживање разговорног стила и извођење закључака. **Препоручени број часова: 27**

Синтакса: У оквиру ове теме ученици проширују и продубљују знања о синтаксичким јединицама (реч, синтагма и реченица). Потребно је продубити и проширити ученичка знања о свим типовима реченичних чланова и могућностима за њихово изражавање речју

и синтагмом. Очекује се да наставник упозна ученике са структуром сложеног предиката (са задржавањем на модалним и фазним глаголима и њиховим местом у структури сложеног предиката) и апозитивом. Препоручује се да се ново градиво о апозитиву повеже са понављањем градива о апозицији, те да се и апозитив и апозиција представе као додатне одредбе именица, издвојене паузама у говору, односно запетама у писању.

Потребно је објаснити посебне типове предикатских реченица (пасивне реченице, безличне реченице, безличне реченице с логичким субјектом и обезличене реченице). **Препоручени број часова: 8**

Функционални стилови српског књижевног језика. У оквиру ове теме проучавају се основне одлике разговорног стила, поредећи га са новинарским, и административним стилом, обрађеним у претходним разредима гимназије. У овом случају наставу језика треба функционално повезати са наставом књижевности и језичке културе. **Препоручени број часова: 2**

Општа лингвистика. У оквиру ове тематске области ученици проширују знања о настанку и развоју писма, значају писма за културни и национални идентитет. Препоручује се повезивање са исходима наставе и учења садржаја из *Језичке културе* (усмено изражавање) – групна израда презентација и излагање ученика на одабрану тему из ове области. **Препоручени број часова: 2**

КЊИЖЕВНОСТ (105 часова)

Обавезни садржаји

Модерна у европској и српској књижевности

У оквиру ове теме ученици треба да се упознају са друштвено-историјским кретањима у свету на прелазу из 19. у 20. век који су одлучујуће утицали на стварање покрета модерне и стилских праваца у оквиру ње. Постепене промене друштвеног система, технолошки успон, убрзани развој капитализма, грађанске слободе и права утицали су на обликовање посебног односа према животу и друштву и специфичних животних стилова који утичу на уметничко стварање. Да би се разумела поезија која је у то време настајала, богата синестезијама, симболима, затим мотивима и сликама модерног, урбаног живота, од пресудног је значаја да се ученици упознају са дендизмом као стилом живота и погледом на свет који изражава тежњу за лепотом и отменошћу. Посебно се то огледа код уметника који не припадају аристократији, али се својим денди-елитизмом противе наступајућем егалитаризму новог времена. У таквом миљеу је стварао и **Шарл Бодлер**, са чијом поезијом ће се ученици упознати кроз програмску песму **„Везе”** у којој се објашњава идеја симболизма, док се песмом **„Читаоцу”** описује модерно схватање ограничености и јаловости човекове духовности које је овде представљено сликама пакла, смрти, распадања и опште декаденције.

Од представника симболистичке поезије ученици ће се упознати и са **Артуром Рембоом**, заступљеног у програму са песмом **„Самогласници”,** која је по синестезијским сликама којима су самогласници дочарани сродна Бодлеровој поезији.

Иако формално спада у корпус писаца реализма, **Антон Павлович Чехов** у својим драмама, крајем 19. века, поставља облик модерне драме, која се ослобађа стриктне форме (трагедија или комедија) и предочава унутрашњи, психолошки и социолошки сукоб у јунацима и њиховој средини, а чији исход нема нужно срећан или трагичан завршетак. Драма **Ујка Вања** треба да покаже осипање и одумирање аристократског друштва, несналажење у новим друштвеним токовима али и подмуклост и бездушност новог,

капиталистичког система који је заменио стари спахијски и једнако разара породицу, идеале и рањиве генерацијске групе – старе који не могу да се уклопе у ново лицемерје и младе којима су сасечена крила на почетку.

Почетак модерне у српској књижевности, пре свега у поезији, обрађује се читањем **„Предговора" Богдана Поповића** *Антологији новије српске лирике* у којем су јасно назначене смернице новог поетског кретања на почетку века, односно захтев за естетском лепотом песме, углађеношћу и музикалношћу, што посебно одговара поезији Дучића, Ракића и Шантића и елементима ларпурлартизма који се код њих могу препознати. Песништво **Војислава Илића**, као песника који је стварао на прелазу два века биће представљено песмом **„У позну јесен"** у којој се поред традиционалних слика из сеоског живота наслућује симболистички потенцијал многих мотива и језичких тонова. Традиционалност у погледу форме и романтичарски мотиви заступљени су у песништву **Алексе Шантића**. Песме **„Претпразничко вече"** и **„Вече на школу"** показују како је код овог великог песника дошло до сливања традиционалних песничких слика које евоцирају прошлост са модерним осећањем носталгије, усамљености и туге („Претпразничко вече") или продора модернистичких језичких и ритмичких елемената који се спајају са социјалном тематиком („Вече на школу"). Песме **Јована Дучића „Сунцокрети"**, **„Јабланови"** и **„Човек говори Богу"** треба да покажу начин на који су елементи симболизма ушли у нашу поезију, и на њихову прочишћеност од бодлеровског сплина, декаденције и усмереност на уметничко-естетички доживљај.

Симболистички регистар присутан је и у поезији **Милана Ракића**, најизразитије у песми **„Јасика"**. Већ у овој песми, а још истакнутије у **„Искреној песми",** симболистички значењски слој кореспондира са новијим импулсима модернизма у којима се посматрају тамни аспекти живота и његове појаве и осећања проживљавају са цинизмом и иронијом.

Својеврсни отклон од уметности ради уметности и дезинтеграција елемената симболизма присутни су већ у поезији **Владислава Петковића Диса**. У песмама **„Можда спава", „Тамница"** и **„Нирвана"** могу се уочити елементи снова, подсвести који одговарају духу времена и психолошких теорија које га одређују као и помирљив однос према смрти и саживљеност са њом. Тај процес је код песника **Симе Пандуровића** отишао много даље и у његовој песми **„Светковина"** може се пратити инверзни, декадентни поглед на свет, прослављање лудила као модерног стања свести, а у песми **„Потрес"** општа дијагноза стања ствари је утрнулост, несећање, потискивање, што су песнички импулси који на одређени начин прејудицирају општу друштвену и психолошку климу у освит Првог светског рата. Сам рат, трагична судбина народа и војске која је прешавши Албанију стигла на Крф и оних који су на том путу страдали, химнично је опевана у песми **Милутина Бојића „Плава гробница".**

Проза која је у српској књижевности настајала у доба модерне одређена је такође прожимањем традиционалних тема и мотива са изразито модерним поступцима обраде. ***Нечиста крв*** **Борисава Станковића** представља први модерни роман у српској књижевности, у којем су традиционалне карактеристике локалног живота уздигнуте на висок степен психолошке општости, а драма ***Коштана*** на сличан начин спаја архаични порив за страсним проживљавањем живота са модернистичким мотивима еротичности и боемије који у таквом облику први пут улазе у српску књижевност.

Задирање у психологију доминантно је и у причи ***Мрачајски прота*** **Петра Кочића**, која, иако у великој мери одише традиционалним концептом приповедања, уводи прилично нов и модеран лик особењака у српску прозу који наговештава многе интроверте и чудаке, из сличног поднебља, који ће своје место наћи касније у прози Иве Андрића.

Збирка прича ***Сапутници*** **Исидоре Секулић**, и пре свега прича „**Круг"**, означавају почетак једног другачијег израза и осећања света, у којем се напушта традиционална форма приповетке и њен језик и садржај постају дифузни, означавајући тако сложен однос модерног приповедача или јунака према свету који га окружује а који такође више није једнозначан. Ова прича (као и остале из ове збирке) директни су путоказ на који ће се надовезати коју годину касније нова, авангардна проза између два светска рата.

Међуратна књижевност

Промењена слика света након Првог светског рата, велике трауме које су се десиле на националном и индивидуалном плану, као и галопирајући индустријски и технолошки напредак, утицали су на видно другачије концепте у свим гранама уметности, па тако и у књижевности. Како је то време у којем није постојао јединствен стилски правац већ су се различите уметничке и стилске тенденције груписале у оквиру мањих или већих покрета, њихови представници су своје програме, уметничке поруке и мисије изражавали у манифестима, који сагледани заједно дају печат почетку авангардне књижевности у Европи (и свету), па и у нашој земљи. **Манифести футуризма, експресионизма, дадаизма, зенитизма** могу се читати као увод у књижевност која на тој подлози настаје и као посебан тип текста, односно својеврсни жанр (манифест као књижевни текст). Један од бољих примера, у размерама и наше и европске књижевности, где манифест прераста у књижевни текст јесте **„Манифест експресионистичке школе" Станислава Винавера**. Оно што посебно треба имати у виду јесте да тада друштвена ангажованост утиче на уметничко испољавање па ово постаје време када први пут настаје ангажована уметност и књижевност, што је као појам пласирао и дефинисао Сартр у то време. Такав вид ангажованости се може пратити у поеми **Владимира Мајаковског „Облак у панталонама"**. Имплицитна ангажованост садржана је и у **Кафкином** стваралаштву, пре свега у ***Процесу*** где се исцртавају облици тоталитаризма и облици апсурда и немоћи појединца пред системом који се на њега обрушава, а исто тако и у приповеци **„Преображај"** где је питање људског идентитета и достојанства иронизовано и такође доведено до апсурда.

Отворено критички став према рату, и конкретно Првом светском рату који је оставио за собом пустош и огромне жртве и трагедије, доноси један од најбољих антиратних романа свих времена, ***Путовање на крај ноћи*** **Л. Ф. Селина**.

Проблематизовање грађанске културе, однос високе класе која нестаје и модерне буржоазије као и положај уметника у друштву теме су које се могу издвојити приликом обраде приповедака **То**маса **Мана „Смрт у Венецији"** или **„Тонио Крегер"** У европској књижевности тог времена као писац који разуме дух епохе и анализира у свом делу сукоб одумирућег, аристократског поретка са надолазећим модерним захтевима друштва, издваја се и **Мирослав Крлежа** и ова тема, удружена са савременим психолошким промишљањем чита се најбоље у његовој драми ***Господа Глембајеви***.

Иако настала нешто раније **„Свакидашња јадиковка" Тина Ујевића** пример је авангардне европске поезије која одражава умор, потиштеност, прерану остарелост и усамљеност савременог човека скрханог притисцима нових времена.

Исту такву дистанцираност од новог света насталог на крхотинама Великог рата изражава и збирка песама ***Лирика Итаке*** **Милоша Црњанског**. Негаторски однос према традицији који је у њој заступљен и формом (зачетак слободног стиха) и иронично-гротескним сликама националних вредности и митова, пример је новог, експре- сионистичког промишљања света у којем елементи ониричног, мистичног и поетског доминирају над традиционалним национално-патетичним изражавањем.

Бесмисленост ратних несрећа и бесперспективност људи изашлих из гротла Великог рата изражена је и у песми **„Човек пева после рата" Душана Васиљева**. Критички однос према рату и морална и психолошка деформисаност младих генерација које су у њему учествовале уметнички је најуспелије представљена у **Црњансковом роману** ***Дневник о Чарнојевићу***, који опет и својом формом (дифузност жанрова, роман као дневник о другоме који постаје лирски дневник о себи) изражава авангардне, експресионистичке тежње свог доба.

Тема рата, (бес)смисленост давања живота за велику, општу ствар, тематизована је и романом ***Сеобе***, где поред тога Црњански рехабилитује неке заборављене слојеве српске историје покушавајући у њима да пронађе узрок или макар везу са злокобном судбином народа у целини. Подстичући већ испробан експресионистички манир мешања стилско-жанровских особености дела, он у овом роману успева да лирским средствима издигне на универзалну, космичку раван националну тематику.

Отклон од чврстог жанровског одређења присутан је и у ремек-делу авангардне књижевности, ***Људи говоре*** **Растка Петровића** које поред неодређености форме одражава дух нових времена.

Дослух традиционалних модела живљења са изразито модерним психолошким теоријама које тај живот објашњавају присутан је у комплетном књижевном опусу **Момчила Настасијевића**. Његова приповетка **„Запис о даровима моје рођаке Марије”** пример је продора јунговских претпоставки о архетипу у књижевности, али исто тако и евоцирање фолклорних слојева у бићу нашег народа и њихово преплитање са модерним, градским.

Читање романа ***На Дрини ћуприја*** **Иве Андрића** треба да покаже главну путању међуратне књижевности, јединствен уметнички начин на који је писац, зашавши у далеку прошлост, показао кључ и узрок проблема који узнемиравају и потресају земљу у његовој савремености – Босну и Србију пре рата и између два рата.

Изборни садржаји (одабрати 10)

А) Епоха

Ученици заинтересовани за добијање потпуније слике о симболистичкој поезији, дендизму, јединственој појави Шарла Бодлера, могу читати у целини његову збирку песама *Цвеће зла*.

Наставак развоја модерне европске драме након Чехова, може се пратити упознавањем са стваралаштвом **Хенрика Ибзена**. Постављање статичне радње која се постепено развија тако да у неком тренутку потиснути догађаји и тајне из прошлости граде драму у садашњем тренутку, најбоље се уочава у његовом најважнијем делу ***Луткина кућа*.**

О различитим тежњама у оквиру модерне у српској књижевности, поделама на традиционално и ново, као и зачетку књижевне критике, ученици могу сазнати читањем два критичка текста **Јована Скерлића „Лажни модернизам у српској књижевности”; „О Коштани”** упознајући се истовремено са личношћу и улогом овог критичара у историји српске књижевности.

Путописи **Јована Дучића** ***Градови и химере*** могу показати начин на који се путопис у време модернизма развија и како су националне теме промишљане контрастним посматрањем неког другог, спољног света.

Различите авангардне тенденције у европској књижевности могу се упознати читањем **избора** из европске поезије тог времена: (**Р. М. Рилке, Готфрид Бен, Георг Тракл, Александар Блок, Гијом Аполинер, Марина Цветајева, В. Б. Јејтс**). Револуционарно-социјална тематика у поезији тог времена и антиратни импулси (према Шпанском грађанском рату) могу се пратити у поезији чилеанског песника **Пабла Неруде**. Дух епохе може се пратити и кроз поезију индијског песника **Рабиндранта Тагореа.** Његов ***Градинар*** иако састављен од љубавних песама у прози, сагледан заједно са укупним деловањем овог аутора, одражава епохално кретање Индије тог времена, борбу за независност и све остале видове еманципације.

Како у овом периоду, између два светска рата, настају и нови прозни изрази и концепти приповедања, зачеци поступка тока свести, ученици се могу упознати са стваралаштвом **Џејмса Џојса** његовим романом ***Портрет уметника у младости***, са стваралаштвом **Вирџиније Вулф** где се у њеном роману ***Госпођа Даловеј*** поред тока свести у центар поставља савремена јунакиња и проблематизује устајали (мало)грађански стил живота, или са стваралаштвом **Хермана Хесеа**, код ког се у роману ***Демијан*** у традицији романа одрастања (билдунгсроман) поставља питање проналажења себе и самоостварења у отуђеном модерном свету.

У српској књижевности тема Првог светског рата и разочараности и губљења идеала и општег посрнућа друштва након рата, може се пратити и обрађивањем приповедака **Драгише Васића „Ресимић Добошар”** и **„Реконвалесценти”**.

А најбољи увид у ову тему и надовезивање на „Плаву гробницу” Милутина Бојића ученици могу да стекну читањем путописа **Милоша Црњанског „Хаџилук на Крф, до Плаве гробнице”, „Видо, острво смрти”** и **„Гробља Србије на Крфу”.** Дубље залажење у

Настасијевићев концепт матерње мелодије која из јунговског колективног несвесног извлачи музику и речи песме, може се постићи обрадом целине збирке песама ***Седам лирских кругова***.

Б) Дијалог књижевних епоха

У збирци прича ***Продавница тајни*** **Дина Буцатија**, а посебно у причи **„7 спратова"** која је настајала шездесетих година 20. века, уочљиве су апсурдне ситуације, немир, стрепња, прелази из реалности у фантастику, што све кореспондира са тескобом и страхом присутним у **Кафкиној** прози.

Као савремени одјек **Бојићеве „Плаве гробнице"**, може се читати **„Плава гробница" Ивана В. Лалића** у којој песник задржава исти тон Бојићеве песме, позива се на његове стихове, али са још даље временске дистанце упозорава на лако заборављање великих националних трагедија.

Роман ***Зовем се Црвено***, нобеловца **Орхана Памука**, својом причом о Цариграду у 16. веку, сатканом од низа гласова који се укрштају и граде слику оријента тог доба и карактеристика исламске културе и њеног укрштања са европском, може се читати у дијалогу са **Андрићевим** ремек-делом ***На Дрини ћуприја*** где се на сличан начин кроз више прича формира слика оријента на Балкану у време Отоманске империје.

Ученици и наставници током обраде дела и из обавезног и из изборног садржаја могу да се определе за **анализу специфичних питања** у њима: **национални идентитет, традиција, националне вредности** (афирмација и критичко преиспитивање): „Претпра-зничко вече", „Плава гробница", „Човек пева после рата", *Лирика Итаке*, *Дневник о Чарнојевићу*, *Сеобе*, „Хаџилук на Крф, до Плаве гробнице", „Видо, острво смрти" и „Гробља Србије на Крфу", *На Дрини ћуприја*, „Ресимић добошар", „Реконвалесценти"; **родна осетљивост**: *Нечиста крв* (лик Софке), *Коштана* (насловни лик), *Сеобе* (лик Дафине), „Запис о даровима моје рођаке Марије" (лик Марије), *На Дрини ћуприја* (различити женски ликови, нпр. Фата из Велог Луга), *Луткина кућа* (лик Норе), *Госпођа Даловеј* (насловни лик), поезија Марине Цветајеве, фигура Исидоре Секулић у предратном друштву и књижевном и уметничком свету...

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА (24 часа)

Програм за трећи разред гимназије у области *Језичка култура* организован је тако да подразумева четири вештине: писање и говор (као продуктивне) и слушање и читање (као рецептивне). Припрема за израду писменог задатка, сама израда и исправка пи-сменог задатка (писање побољшане верзије задатка) подразумевају укупно 16 часова, по четири за сваки писмени задатак. Реализација наставе и учења језичке културе остварује се у предметном јединству са наставом књижевности.

Правопис. У оквиру ове теме ученици треба да обнове и прошире знања из правописа стечена у основној школи.

Посебно обрадити транскрипцију страних речи, промену страних имена и презимена. Потребно је упознати ученике са два начина писања страних имена у српском језику – прилагођеним (транскрибованим) и изворним, карактеристичним за прво навођење у стручним текстовима. Препоручују се вежбе са примерима из непосредне језичке околине ученика – страна имена јавних личности, топоними, називи производа (мобилних апликација, рачунарских програма, парфема, аутомобила, слаткиша и сл.). **Препоручени број часова: 5.**

Усмено изражавање: Препоручује се континуирано подстицање ученика да на редовној настави и ван ње говоре на теме из језика, књижевности и културе, као и редовно указивање на смисао и значај неговања говорне културе.

Јавна дебата. Посебно обрадити: припрему за дебату (прикупљање чињеница, састављање плана излагања), аргументовано излагање, извођење закључака и уважавање културе дијалога. **Препоручени број часова: 3.**

Писано изражавање. У оквиру ове теме планирана је израда четири писмена задатка и писање унапређене верзије писменог задатка (исправка писменог задатка). Као и у претходним разредима, припрема за израду писмених задатака је континуирана делатност и не ограничава се само на један час (пре израде писменог задатка). Писмени задатак се ради писаном ћирилицом. Препорука је да се исправка писменог задатка ради писаном латиницом. **Препоручени број часова: 16.**

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Поред стандардног, сумативног вредновања које још увек доминира у нашем систему образовања (процењује знање ученика на крају једне програмске целине и спроводи се стандардизованим мерним инструментима – писменим и усменим проверама знања, есејима, тестовима, што за последицу има кампањско учење оријентисано на оцену), савремени приступ настави претпоставља формативно вредновање – процену знања **током** савладавања програма и стицања одговарајуће компетенције. Резултат оваквог вредновања даје повратну информацију и ученику и наставнику о томе које компетенције су добро савладане, а које не, као и о ефикасности одговарајућих метода које је наставник применио за остваривање циља. Формативно мерење подразумева прикупљање података о ученичким постигнућима, а најчешће технике су: реализација практичних задатака, посматрање и бележење ученикових активности током наставе, непосредна комуникација између ученика и наставника, регистар за сваког ученика (мапа напредовања) итд. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказана и сумативно – бројчаном оценом. Оваква оцена има смисла ако су у њој садржана сва постигнућа ученика, редовно праћена и објективно и професионално бележена.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и корисним наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже недовољно ефикасним и ефективним требало би унапредити.

Међупредметна компетенција

Настава Српског језика и књижевности треба да буде усмерена ка развоју **међупредметних компетенција**: компетенције за учење, комуникацију и сарадњу, решавање проблема, естетску компетенцију, дигиталну, компетенцију за рад са подацима, учешће у демократском друштву и здрав живот.

Кроз наставни предмет српски језик књижевност остварују се и **општи принципи** образовања и васпитања.

Настава Српског језика и књижевности биће усмерена на опште принципе образовања и васпитања кроз разноврсне облике учења, редовност оцењивања, једнаког права на образовање, исте шансе за учење без дискриминације, истицањем људских права и достојанства и одбрану истих кроз анализу репрезентативних дела светске и српске књижевности. Упућиваће ученике на вертикално повезивање градива и временску и месну локализацију интерпретираних наставних садржаја. Развијање говорне и писане културе изражавања је целоживотни процес и зато се код ученика развија љубав према читању, неговању матерњег језика и богаћењу сопственог речника. У

оквиру садржаја предмета усмераваћемо ученике на различите форме изражавања сопствених ставова али и културу слушања, разговарања, дискутовања и уважавања мишљења и осећања других. Сарадња са породицом је неопходна и она се одвија преко одељењског старешине и непосредно у оквиру термина планираног за консултације и сарадњу са родитељима уоквиру Дана отворених врата као и доступности оцена, напомена и препорука из педагошке документације у ес дневнику. Пажња наставника и усмеравање наставе биће на добробит и подстицање талентованих ученика и ученика са посебним потребама.

Кроз наставу српског језика и књижевности остварују се и основни циљеви образовања и васпитања.

Сталним професионалним усавршавањем наставници стичу одређена знања и компетенције, које доводе до континуираног унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања.

Теме које се обрађују кроз наставу српског језика и књижевности имају за циљ и развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, развијање свести о значају заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња, развијање позитивних људских вредности, као и развијање кључних компетенција за целоживотно учење и међупредметних компетенција. Кроз потенцирање различитих облика и метода активног учествовања ученика у наставном процесу (рад у групи/пару, пројектно-оријентисана настава, истраживачке активности, дебата, дијалог...) развијају се стваралачке способности, критичко мишљење, мотивација за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;

Кроз социокултурну компетенцију српског језика и књижевности развијају се компетенције за разумевање и поштовање људских права, грађанских слобода; развија се осећај солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости, као и развијање личног и националног идентитета, поштовање и неговање српског језика матерњег језика и страних језика, традиције и културе српског народа и националних мањина других народа, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине.

Кроз наставу српског језика и књижевности остварују се **и исходи** образовања и васпитања.

Применом различитих облика и метода организације наставе, као и одабиром различитих тематских области а посебно стручних тема и акцентовањем развијања комуникативних функција језика развија се способност ученика да користи матерњи језик у зависности од културног наслеђа и средине, потреба и интересовања, да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације, да изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове у усменој и писаној форми, да ради ефикасно са другима као члан тима, групе, организације и заједнице, да зна како да учи, поштује људска права и слободе, комуницира асертивно и ненасилно, да има свест о сопственој култури и разноликости култура, уважава значај креативног изражавања идеја, искустава и осећања путем различитих медија, укључујући музику, књижевност, извођачке и визуелне уметности.

Кроз наставу српског језика и књижевности остварују се стандарди образовних постигнућа ученика, који представљају део општих стандарда образовања и васпитања (скуп норми на основу којих се врши процена квалитета у систему образовања и васпитања).

Начин реализације садржаја

Полазећи од датих исхода и кључних појмова садржаја наставник планирани програм контекстуализује,односно планира наставу и учење према потребама одељења имајући у виду карактеристике, наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и друге ресурсе школе и локалне средине.

Приликом планирања наставе и учења наставник се руководи:

- индивидуалним разликама међу ученицима у погледу начина учења, темпа учења и брзине напредовања

- интегрисаним приступом у којем постоји хоризонтална и вертикална повезаност унутар истог предмета и различитих наставних предмета

- уважавањем свакодневног искуства и знања које је ученик изградио ван школе, повезивањем активности и садржаја учења са животним искуствима ученика и подстицањем примене наученог у свакодневном животу

- активним и искуственим методама наставе и учења

- неговањем радозналости, одржавањем и подстицањем интересовања за учење и континуирано сазнавање

- редовним и осмишљеним прикупљањем релевантних података о напредовању ученика, остваривању исхода учења и постигнутом степену развоја компетенција ученика.

Компаративно се повезују и тумаче текстови који долазе из различитих историјских, културних и жанровских оквира (нпр. поређење овдашње епске традиције са сумерско-вавилонском, хеленском, словенским, итд; поређење структурних и мотивских конституената епских песама, епова, народних бајки и библијских предања, итд). Посебна пажња се обраћа и на осветљавање разноврсности релација које се успостављају између канонских дела националне и светске књижевности и доминантних савремених форми уметничког израза и презентације (савремени роман, драмски текст; филм, анимирани филм, стрип, позоришна представа, историјско-образовни садржаји на телевизији и интернету, итд).

Поред читања, као прворазредне стваралачке активности, у настави се организују и одговарајуће стваралачке активности поводом обраде књижевних дела. Посредством њих шири се интересовање ученика за књижевност, књижевна дела и ауторе, продубљују се и надопуњују читалачка интересовања и усавршавају читалачке компетенције. Стваралачке активности реализују се као усмена продукција (говорне вежбе, дискусије, разговори, монолози, рецитовање и казивање), писмена продукција (писање есеја, радова, домаћих задатака) и комбинована продукција (реферисања и презентације).

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика током припремне фазе рада и током рада на часу, учешће у раду приликом тумачења дела, учесталост јављања, квалитет одговора, оригиналност и аргументовање ставова, уважавање гледишта других ученика и другачијих виђења, однос према раду, способност примене теоријских знања у конкретним радним околностима. Вредновање обухвата и писмено изражавање (домаћи задаци поводом конкретних књижевних дела; годишње до шест домаћих задатака). У сврху вредновања може бити планирано и тестирање, како би се стекао непосредан увид у текућа знања ученика.

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању* и по препорукама за праћење и вредновање постигнућа ученика датих у оквиру *Упутства за дидактичко-методичко остваривање програма.*

Први страни језик-Енглески

ПРВИ СТРАНИ ЈЕЗИК -ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

разред: **трећи**

смер**: друштвено-језички**

недељни фонд часова: **3+1**
годишњи фонд часова: **теорија 111 часа + вежбе 37**

ОБЛАСТ	ИСХОДИ	СТАНДАРДИ	САДРЖАЈ
Разумевање говора – разумевање говора; – комуникативна ситуација; – монолошко и дијалошко	– разуме и извршава упутства и налоге за различите активности, у приватним и јавним комуникативним ситуацијама, исказане стандарднојезичком артикулаци-јом, уз минимално ометање позадинским шумовима; – разуме општи садржај и важније појединости монолошких излагања у вези са друштвено релевантним и узрасно	Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ **Основни ниво** 2. СТ.1.1.1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговетно и полако. 2. СТ.1.1.2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више (са)говорника у личном, образовном и јавном контексту.	**Граматички садржаји:** **Именице** -Множина именица: pluralia tantum, singularia tantum -Збирне именице са глаголом у једнини и множини (нпр.

излагање; – стандардни језик; – изговор; – информативни прилози; – размена информација; -аргументација – невербална и паравербална комуникација – култура и уметност; – ИКТ;	примереним темама, уколико се користи стандардни језик; – разуме општи смисао и најважније појединости информативних прилога из различитих медија о познатим, друштвено и узрасно релевантним темама, у којима се користи стандардни говор; – разуме битне елементе садржаја у краћим аудио и аудио-визуелним формама, у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме – разуме општи садржај и идентификује важније појединости дијалошких форми у којима учествује двоје или више говорника, уколико је реч о размени информација,мишљења и ставова на познате и блиске теме из свакодневног живота, уз употребу стандарднојезичких елемената и споријег ритма; – разуме општи садржај и идентификује важније појединости дијалошких форми у којима учествује двоје или више говор-ника, уколико је реч о размени информа-ција, мишљења и ставова на познате и блиске теме из свакодневног живота, уз употребу стандарднојезичких елемената и споријег ритма, уз евентуална понављања и појашњења; – разуме садржај и већину тематски повезаних појединости у текстовима савремене музике различитих жанрова, уз поновљена слушања и одговарајућу припрему	2. СТ.1.1.3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту. 2. СТ.1.1.4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговетни изговор и спор ритам излагања). **Средњи ниво** 2.СТ.2.1.1. Разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности. 2.СТ.2.1.2. Разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или више (са)говорника у приватном, образовном и јавном контексту. 2.СТ.2.1.3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано. 2.СТ.2.1.4. Разуме суштину аутентичног тонског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком. **Напредни ниво** 2.СТ.3.1.1. Разуме појединости значајне за разговор или расправу са сложеном аргументацијом у којој се износе лични ставови једног или више (са)говорника, у приватном, образовном, јавном и професионалном контексту. 2.СТ.3.1.2. Разуме презентацију или предавање са сложеном аргументацијом уз помоћ пропратног материјала. 2.СТ.3.1.3. Разуме аутентични аудио и видео запис у коме се износе ставови на теме из друштвеног или професионалног	people, police; family, team, orchestra ...) **Члан (**проширивање опсега употреба и изостављања одређе-ног и неодређеног члана) **Заменице** -Сложене заменице са some-, any-, no- -Неодређене заменице **Детерминатори** **Придеви и прилози** -Придеви и прилози истог облика (fast, early, late, hard) -Прилози са два облика (нпр. hard/hardly, near/nearly) -Појачавање значења придева и прилога (so, such, too, enough) **Везници** -Везници у пару: as... as, both... and, so... as, either... or, neither... nor, not... only, but... also, though... yet) **Творба речи** -Најчешћи суфикси (-hood, -ness, -ment, -ion/-ation) и префикси (co-, dis-, in-, mis-) за творбу именица -Одрични префикси: un-, in-, im-, ir-, dis- **Глаголи** -обнављање обрађених

		живота	глаголских времена Past Perfect Continuous -Изражавање будућности: Simple Present, Present Continuous, going to, Future Perfect, Future Continuous, Present Perfect , be about + inf. -Конјунктив садашњи и прошли -Герунд (употреба после глагола enjoy, prefer, avoid ... и после израза It's no use, I can't help ...) -Модални глаголи са инфинитивом перфекта -Партиципи (садашњи и прошли) -Пасивне конструкције Causative have/get -Пасивни изрази (нпр. It is said that... He is believed to ...) **Предлози** -Предлози после придева и партиципа (Нпр. angry about, fond of, disappointed with) -Предлози после глагола (нпр. congratulate on, borrow from,divide into ...) -Фразални глаголи са објектом (Take off your coat. /Take your coat off.)
Разумевање прочитаног текста – разумевање прочитаног текста; – врсте текстова; – стратегија читања; – ИКТ	– примењује стратегије читања које омогућавају откривање значења непознатих речи; – разуме општи садржај и најважније појединости дужих текстова у вези с темама везаним за лична интересовања; – разуме општи садржај и најважније појединости аутентичних, адаптираних и неаутентичних дужих текстова у вези с блиским темама; – разуме општи садржај и најважније појединости текстова о мање познатим темама, које спадају у шири спектар интересовања; – разуме општи садржај и најважније појединости дужих текстова о различитим конкретним и делимично апстрактним темама; – разуме текстове који садрже различита упутства; – разуме дуже и сложеније савремене књижевне текстове различитих жанрова, примерене узрасту;	2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ **Основни ниво** 2 2.СТ.1.2.1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми. 2.СТ.1.2.2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи, брошуре, обавештења, кратке новинске вести). 2.СТ.1.2.3. Разуме једноставне личне поруке и писма. 2.СТ.1.2.4. Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи на јавним местима, упутства о руковању, етикете на производима, јеловник и сл.). 2.СТ.1.2.5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа **Средњи ниво** 2СТ.2.2.1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста. 2.СТ.2.2.2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак. 2.СТ.2.2.3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци. 2.СТ.2.2.4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари). 2.СТ.2.2.5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно	

		сложеним структурама, у коме се износе мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови). 2.СТ.2.2.6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа. **Напредни ниво** 2.СТ.3.2.1. Препознаје тему и схвата садржај разноврсних текстова, примењујући одговарајуће технике/врсте читања. 2.СТ.3.2.2. Из различитих писаних извора, уз одговарајућу технику читања, долази до потребних информација из области личног интересовања. 2.СТ.3.2.3. Разуме формалну кореспонденцију у вези са струком или личним интересовањима. 2.СТ.3.2.4. Разуме општи смисао и појединости у стручним текстовима на основу сопственог предзнања (нпр. специјализовани чланци, приручници, сложена упутства). 2.СТ.3.2.5. Разуме садржај извештаја и/или чланка о конкретним или апстрактним темама у коме аутор износи нарочите ставове и гледишта. 2.СТ.3.2.6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа	**Реченица** -Релативне реченице (рестриктивне и нерестриктивне) -Погодбене реченице (обнављање сва три типа) **Тематске области** -свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време) -свет рада (перспективе и образовни системи) -интересантне животне приче и догађаји -живи свет и заштита човекове околине -научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране) -медији и комуникација -храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света) -потрошачко друштво -спортови и спортске манифестације -Србија – моја домовина познати градови и њихове знаменитости - региони и земље у којима се говори циљни
Усмено изражавање – усмено изражавање; – неформални	– користи самостално циљни језик као језик комуникације; – говори, с лакоћом, о познатим темама и темама које су из домена његовог интере-совања на кохерентан начин, примењујући познату лексичку грађу и	3. Област језичке вештине – ГОВОР **Основни ниво** 2.СТ.1.3.1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захваљивање). 2.СТ.1.3.2. Изражава слагање/неслагање,	

разговор; – формална дискусија; – функционална комуникација; – дијалог; –интерпретирање; – образлагање; – аргументација; – ставови; – ИКТ;	језичке структуре; – препричава неки догађај или дешавање и износи очекивања у вези са тим; – укратко образлаже и објашњава разлоге догађаја или дешавања; – образлаже своје мишљење и реагује на мишљење других; – излаже пред публиком, на разумљив начин, унапред припремљену презентацију на познате и одабране теме уз помоћ визуеалног подстицаја; – током и после презентације разуме питања у вези са темом, одговара на њих и пружа додатна објашњења; – учествује у дијалогу и размењује мишљења и информације у вези са својим окружењем и свакодневним ситуацијама; – интерпретира тематски прилагођене песме, рецитације и скечеве; – користи интонацију, ритам и висину гласа у складу са сопственом комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације;	предлаже, прихвата или упућује понуду или позив. 2.СТ.1.3.3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту. 2.СТ.1.3.4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активности, догађаје). 2.СТ.1.3.5. Излаже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама. 2.СТ.1.3.6. Преноси или интерпретира кратке поруке, изјаве, упутства или питања. 2.СТ.1.3.7. Излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог и других народа. **Средњи ниво** 2.СТ.2.3.1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу. 2.СТ.2.3.2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других учесника у разговору. 2.СТ.2.3.3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима). 2.СТ.2.3.4. Описује или препричава стварне или измишљене догађаје, осећања, искуства. 2.СТ.2.3.5. Излаже већ припремљену презентацију о темама из свог окружења или струке. 2.СТ.2.3.6. Извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл. 2.СТ.2.3.7. Излаже садржаје и износи своје	језик -европа и заједнички живот народа **Комуникативне функције** -представљање себе и других -поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично) -идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд. -давање једноставних упутстава и команди -изражавање молби и захвалности -изражавање извињења -изражавање потврде и негирање -изражавање допадања и недопадања -изражавање физичких сензација и потреба -исказивање просторних и временских односа -давање и тражење информација и обавештења -описивање и упоређивање лица и предмета -изрицање забране и реаговање на забрану

		мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа **Напредни ниво** 2.СТ.3.3.1. Активно учествује у формалним и неформалним разговорима/ дискусијама о општим и стручним темама, с једним или више саговорника. 2.СТ.3.3.2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара. 2.СТ.3.3.3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје становиште износећи предности и недостатке различитих тачака гледишта и одговара на питања слушалаца. 2.СТ.3.3.4. Извештава о информацијама из нпр. новинског чланка, документарног програма, дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи). 2.СТ.3.3.5. Упоређује ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа	-изражавање припадања и поседовања -скретање пажње -тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања -тражење и давање дозволе -исказивање честитки -исказивање препоруке -изражавање хитности и обавезности -исказивање сумње и несигурности
Писмено изражавање – писмено изражавање – врсте текста; – описивање; – стандардне формуле писаног изражавања; – издвајање и преношење релевантних информација;	– пише текст примењујући правила право-писа и интерпункције, поштујући основна начела организације текста; – пише текстове о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања; – пише краће прегледе/ сажетке књига, филмова, тв емисија и сл. користећи једноставне изразе; – описује утиске, мишљења, осећања, истиче предности и мане неке појаве или поступка; – пише белешке, поруке (имејлове, смс поруке и сл.), детаљне извештаје у којима тражи или преноси релевантне информације;	4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ **Основни ниво** 2.СТ.1.4.1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. Изражава захвалност, извињење, упозорење). 2.СТ.1.4.2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања). 2.СТ.1.4.3. Попуњава образац/упитник, наводећи личне податке, образовање, интересовања и сл. 2.СТ.1.4.4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикона, детаљних	

– лексика и комуникативне функције; – ИКТ;	– пише одговоре у којима тражи и преноси релевантне информације и објашњења користећи стандардне формуле писаног изражавања; – пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања износећи личан став и аргументе сложенијим језичким средствима; – пише текстове према моделу, тумачи и описује илустрације, табеле, слике, графи-коне, истичући релевантне детаље; – пише неформална писма/мејлове/позивнице и сл. користећи се устаљеним изразима за одбијање/прихватање позива, извињења и сл.	упутстава. 2.СТ.1.4.5. Преводи или интерпретира информације из једноставних порука, бележака или образаца. **Средњи ниво** 2.СТ.2.4.1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље. 2.СТ.2.4.2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе. 2.СТ.2.4.3. Пише, према упутству, дескриптивне и наративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искустава. 2.СТ.2.4.4. Пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста. 2.СТ.2.4.5. Пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша. **Напредни ниво** 2.СТ.3.4.1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емотивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или искуства и коментаришући туђе ставове. 2.СТ.3.4.2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребе и потребе струке. 2.СТ.3.4.3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима. 2.СТ.3.4.4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и детаљно исказује став,	

		осећање, мишљење или реакцију. 2.СТ.3.4.5. Пише извештај/преводи садржаје и информације из дужих и сложенијих текстова из различитих области које чита или слуша (нпр. препричава, описује, систематизује и сл.).	
Социокултурна компетенција – интеркултурност – екосистем; – друштвени систем; – правила понашања; – одрживи развој; – стереотипи; – стилови у комуникацији на страном језику; – ИКТ; – електронске поруке, СМС поруке, дискусије на блогу или форуму, друштвене мреже;	-познаје основне одлике екосистема и друштвеног система земаља чији језик учи и разуме њихову међусобну условљеност; – објашњава на једноставан начин традиционално схваћене одлике властите културе припадницима страних култура; – објашњава, на једноставан начин, традиционално схваћене одлике култура чији језик учи припадницима властите културе; – увиђа и разуме да поступци учесника у свакодневним комуникативним ситуацијама могу да буду протумачени на различите начине; – увиђа и разуме постојање културног плуралитета у својој земљи и земљама чији језик учи; – реагује адекватно на најчешће облике примереног и непримереног понашања у контексту културе земље/ земаља чији језик учи, примењујући обрасце љубазног понашања; – користи фреквентније регистре у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности комуникативне ситуације; – користи на креативан начин ограничена знања из различитих језика како би успешно остварио комуникативну намеру; – истражује различите аспекте култура земље/ земаља чији језик учи у оквиру	5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ **Основни ниво** 2.СТ.1.5.1. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које му омогућавају изражавање основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама. 2.СТ.1.5.2. Саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре. 2.СТ.1.5.3. Има углавном јасан и разумљив изговор. 2.СТ.1.5.4. Пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи у говору. 2.СТ.1.5.5. Примењује основну правописну норму. 2.СТ.1.5.6. Користи неутралан језички регистар. **Средњи ниво** 2.СТ.2.5.1. Користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникацију у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл. 2.СТ.2.5.2. Правилно разуме и користи већи број сложенијих језичких структура. 2.СТ.2.5.3. Има сасвим разумљив изговор. 2.СТ.2.5.4. Пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри. 2.СТ.2.5.5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила	

	својих интересовања; – користи савремене видове комуникације у откривању културе земље/ земаља чији језик учи; – користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације	понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи. **Напредни ниво** 2.СТ.3.5.1. Разуме и користи разноврстан репертоар речи, израза и идиома, који му омогућавају да се изражава јасно, течно, прецизно и детаљно. 2.СТ.3.5.2. Разуме целокупни репертоар граматичких структура и активно користи све уобичајене граматичке структуре. 2.СТ.3.5.3. Има јасан и природан изговор и интонацију. 2.СТ.3.5.4. Пише јасне, прегледне и разумљиве текстове, доследно примењујући језичка правила, правила организације текста и правописну норму. 2.СТ.3.5.5. Познаје и адекватно користи формални и неформални језички регистар	
Медијација – преношење поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи; – стратегије преношења поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи; – посредовање у неформалној усменој интеракцији; – превођење	– преноси, на структурисан начин, основне информација из више сродних текстова, у писаном и усменом облику; – преноси општи садржај из текстуалних извора у којима се износе различити ставови, у писаном облику; – преноси, у усменом облику, садржај усменог излагања или писаног текста прилагођавајући регистар и стил потребама комуникативне ситуације; – посредује у неформалној усменој интеракцији уз уважавање различитих културних вредности и избегавајући двосмисленості и нејасноће.		

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. Планирање наставе и учења

Општи комуникативни циљ наставе страних језика се постиже помоћу различитих поступака, метода наставе и наставних средстава. Комуникативни приступ у настави страних језика се остварује кроз примену различитих облика рада (рад у групама и паровима, индивидуални рад, пројекти), употребу додатних средстава у настави (АВ материјали, ИТ, игре, аутентични материјали,итд.),као и уз примену принципа наставе засноване на сложеним задацима, који не морају бити искључиво језичке природе(task-based language

teaching;).Савремена настава страних језика претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика,поштовања и уважавања дидактичких принципа и треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа, који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове; буду оспособљени за живот у мултикултуралном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

Приликом планирања неопходно је руководити се очекиваним резултатима учења, јер су они дефинисани тако да је природна веза са стандардима, општим и међупредметним компетенцијамља јасна и лако уочљива. Планирању се може приступити аналитички и синтетички. Аналитичка метода подразумева рашчлањавање програма до нивоа наставних јединица које се затим распоређују у плану за одређени временски период. Синтетичка метода препоручује обрађивање наставне грађе по ширим целинама. Да би планирање (глобално, оперативно, лекцијско) било функционално и квалитетно, треба водити рачуна о предвиђеном годишњем фонду часова (теорија + вежбе), контексту у коме се реализује настава и образовним захтевима гимназијског смера. С обзиром на то да је настава страног језика теоријско-практичног карактера, одељење се дели на групе (подгрупе) ученика, сагласно Плану наставе и учења за гимназију, односно Остваривању плана и програма наставе и учења за гимназију.

II. Остваривање наставе и учења

ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ

– Слушање и реаговање на налоге и/или задатке у вези са текстом намењеним развоју и провери разумевања говора;
– Рад у паровима, малим и већим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.);
– Активности (израда паноа, презентација, зидних новина,постера за учионицу, организација тематских вечери и сл.);
– Дебате и дискусије примерене узрасту (дебате представљају унапред припремљене аргументоване монологе са ограниченим трајањем, док су дискусије спонтаније и неприпремљене интеракције на одређену тему);
– Обимнији пројекти који се раде у учионици и ван ње у трајању од неколико недеља до читавог полугодишта уз конкретно видљиве и мерљиве производе и резултате;
– Граматичка грађа добија свој смисао тек када се доведе у везу са одговарајућим комуникативним функцијама и темама, и то у склопу језичких активности разумевања (усменог) говора и писаног текста, усменог и писменог изражавања и медијације;
– Полазиште за посматрање и увежбавање језичких законитости јесу усмени и писани текстови различитих врста, дужине и степена тежине; користе се, такође, изоловани искази, под условом да су контекстуализовани и да имају комуникативну вредност;
– Планира се израда два писмена задатка за сваки разред.

РАЗВИЈАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ КОМПЕТЕНЦИЈА

Развој предметних компетенција се тешко може одвојити од општих и међупредметних компетенција. Колико год биле специфичне, предметне компетенције треба да доприносе да ученици успешније живе и уче. Сваки час је прилика да се развијају и предметне и међупредметне компетенције кроз добро осмишљене активности ученика које погодују трансферу знања, развијању спознајних способности ученика, побољшању њихове радне културе и примени стеченог знања у реалним животним контекстима.

Разумевање говора

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје и поима фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање, ученик треба да поседује и следеће компетенције: **дискурзивну** (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука), **референцијалну** (о темама о којима је реч) и **социокултурну** (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца: од личних особина и способности онога ко слуша,укључујући и његов капацитет когнитивне обраде, од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст, од особина онога ко говори, од намера с којима говори, од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују, од карактеристика и врсте текста који се слуша итд. Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следећи аспекти: присуство/одсуство визуелних елемената, дужина усменог текста, брзина говора, јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора, познавање теме, могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Стално развијање способности разумевања говора на страном језику услов је за развој аутономије у употреби страног језика ван учионице и аутономије у учењу тог језика. Стога се у настави и учењу страног језика непрекидно ради на стицању стратешке компетенције, коју чине когинитивне и метакогнитивне стратегије: коришћење раније усвојених знања, дедуктивно/индуктивно закључивање, употреба контекста, предвиђање, анализа и критичко расуђивање, самостална контрола активности.

Могуће комуникативне ситуације и интенције за проверу разумевања говора:

− Разумевање и извршавање упутстава и налога за различите активности

− Разумевање садржаја монолошких излагања на познате теме, узрасно примерених и у складу са личним интересовањима ученика

− Разумевање општег смисла и најважнијих појединости информативних прилога из различитих медија (радио, телевизија, интернет) о познатим, друштвено и узрасно релевантним темама

− Разумевање битних елемената аудио и аудио-визуелних форми, у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме

– Разумевање општег садржаја и идентификовање важнијих појединости дијалошких форми у којима учествује двоје или више говорника

Разумевање прочитаног текста

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација, као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.
На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте визуелне рецепције:читање ради усмеравања, читање ради информисаности, читање ради праћења упутстава,читање ради задовољства. Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели: глобалну информацију, посебну информацију,потпуну информацију, скривено значење одређене поруке.
На основу ових показатеља програм садржи делове који указују на прогресију у домену дужине текста, количине информација и нивоа препознатљивости и разумљивости и примени различитих стратегија читања. У складу са тим, градирани су по нивоима следећи делови програма: разликовање текстуалних врста, препознавање и разумевање тематике – ниво глобалног разумевања,глобално разумевање у оквиру специфичних текстова, препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања, разумевање стручних текстова,разумевање књижевних текстова

Писмено изражавање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, мишљења и осећања, пише електронске и СМС поруке, учествује у дискусијама на блогу, резимира садржај различитих порука о познатим темама (из медија, књижевних и уметничких текстова и др.), као и да сачини краће презентације и слично. Задатак писања на овом нивоу остварује се путем тзв. вођеног састава. Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста. За ову језичку активност у оквиру програма наставе и учења предвиђена је прогресија на више равни.

Посебно су релевантне следеће ставке:
– теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);
– текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, наративни текстови и др.);
– лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази захвалност, да се извини, да нешто честита и слично у доменима као што су приватни, јавни и образовни).

Усмено изражавање

Усмено изражавање као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања текста, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:
– јавно обраћање путем разгласа (сапоштења, давање упутстава и информација);
– излагање пред публиком (јавни говори, предавања, презентације разних производа, репортаже, извештавање и коментари о неким култруним догађајима и сл.).
Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:читањем писаног текста пред публиком, спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа , реализацијом увежбане улоге или певањем.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остаривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример: размену информација, спонтану конверзацију, неформалну или формалну дискусију, дебату, интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Стога се и у програму прати развој вештине говора у интеракцији кроз следеће активности: разумевање изворног говорника, неформални разговор, формална дискусија, функционална сарадња, интервјуисање.

Социокултурна компетенција

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између властите заједнице ученика и заједница чији језик учи. Та знања се односе на све аспекте живота једне заједнице, од свакодневне културе (навике, начин исхране, радно време, разонода), услова живота (животни стандард, здравље, сигурност) и умећа живљења (тачност, конвенције и табуи у разговору и понашању), преко међуљудских односа, вредности, веровања и понашања, до паравербалних средстава (гест, мимика, просторни односи међу саговорницима итд.). Ова знања су услов за успешну комуникацију, те чине неодвојиви део наставе страног језика. Социокултурна компетенција се развија кроз активно укључивање у аутентичну усмену и писану комуникацију (слушање песама, гледање емисија, читање аутентичних текстова, разговор, електронске поруке, СМС, друштвене мреже, дискусије на форуму или блогу итд.), као и истраживање тема које су релевантне за ученика у погледу његовог узраста, интересовања и потреба. У тесној вези са социокултурном компетенцијом је и интер-културна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између говорних заједница у којима се ученик креће (како у матерњемјезику/језицима, тако и у страним

језицима које учи). Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање радозналости,толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности.

Медијација

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење већ преузима улогу посредника између особа које нису у стању или могућности да се непосредно споразумевају. На овом нивоу образовања, медијација може бити усмена, писана или комбинована, неформална или полуформална, и укључује, на Л1 или на Л2, сажимање текста, његово експликативно проширивање и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом нити као елемент за вредновање језичких постигнућа – оцењивање (нпр. за проверу разумевања говора или писаног текста). Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија итд.) и способност изналажења језичких и културних еквивалената између језика са којег се преводи и језика на који се преводи. Поред поменутог, у склопу те језичке активности користе се одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају у оквиру језичке активности медијације (на пример перифраза, парафраза и друго), о којима је такође потребно водити рачуна у настави и учењу.

УПУТСТВО ЗА ТУМАЧЕЊЕ ГРАМАТИЧКИХ САДРЖАЈА

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора. Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта тј. од значења према средствима за његово изражавање (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности(слушање, читање, говорење и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, у овом случају у свим типовима гимназије, према јасно утврђеним циљевима и задацима, стандардима и исходима наставе страних језика.Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језику и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

III. Праћење и вредновање наставе и учења

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању. Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење страног језика. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима. Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода. Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења.Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика. Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетирања ученика. Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и стеченим компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника

КАКО СЕ ПРАТИ И ВРЕДНУЈЕ РАЗВОЈ ЈЕЗИЧКИХ КОМПЕТЕНЦИЈА

Нека правила и поступци у процесу праћења и процењивања компетенција код ученика:

● Развој компетенција наставници прате заједно са својим ученицима.

● Наставници сарађују и заједнички процењују развој компетенција код својих ученика.

● Процес праћења је по карактеру пре формативан него сумативан.

● У проценама се узимају у обзир разноврсни примери који илуструју развијеност компетенције.

● У процењивању се узимају у обзир и самопроцене ученика и вршњачке процене, а не само процене наставника.

● Велики значај се придаје квалитативним, уместо претежно квантитативним подацима и показатељима.

● Процена садржи опис јаких и слабијих страна развијености компетенције и предлоге за њено даље унапређивање, а не само суд о нивоу развијености.

МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Кроз наставу енглеског језика, као првог страног језика остварују се и међупредметне компетенције

1. Компетенција за целоживотно учење
2. Комуникација
3. Рад с подацима и информацијама
4. Дигитална компетенција
5. Решавање проблема
6. Сарадња
7. Одговорно учешће у демократском друштву
8. Одговоран однос према здрављу
9. Одговоран однос према околини
10. Естетичка компетенција

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРИНЦИПА, ЦИЉЕВА И ИСХОДА ОБРАЗОВАЊА И СТАНДАРДА ОБРАЗОВНИХ ПОСТИГНУЋА

Кроз наставни предмет први страни језик-енглески језик остварују се и **општи принципи образовања и васпитања.**

Настава страног језика остварује се кроз примену разноврсних облика учења, наставе и оцењивања, где се развијају мотивација за учење и подиже квалитет образовних постигнућа, и где се излази у сусрет различитим потребама ученика. Кроз теме, које се обрађују у оквиру овог наставног предмета, као и кроз сам наставни процес, потенцира се поштовање људских права и права сваког ученика и уважавање људског достојанства. Негује се отвореност, сарадња, толеранција, моралне вредности...Кроз наставу страног језика потенцира се и целоживотно учење, које укључује све облике учења и значи учествовање у различитим облицима образовних активности ,са циљем сталног унапређивања компетенција;

- У остваривању принципа, посебна пажња посвећује се:

-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) и сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, кроз додатну наставу, и усмеравање ученика на

учествовање у различитим конкурсима, такмичењима и реализацији пројеката, тематских програма школе у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања.

- могућности да деца, са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, остварују право на образовање, кроз допунску наставу, остваривање ИОП програма, као и применом индивидуализације у настави.

Кроз наставу страног језика остварују се и **основни циљеви образовања и васпитања**

Сталним професионалним усавршавањем наставници стичу одређена знања и компетенције, које доводе до континуираног унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог

Теме, које се обрађују кроз наставу страног језика имају за циљ и развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, развијање свести о значају заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња, развијање позитивних људских вредности, као и развијање кључних компетенција за целоживотно учење и међупредметних компетенција. Кроз потенцирање различитих облика и метода активног учествовања ученика у наставном процесу (рад у групи/пару, пројекно-орјентисана настава, истраживачке активности, дебата, дијалог...) развијају се стваралачке способности, критичко мишљење, мотивација за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;

Кроз социокултурну компетенцију страног језика развијају се компетенције за разумевање и поштовање људских права, грађанских слобода; развија се осећај солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости, као и развијање личног и националног идентитета, поштовање и неговање српског језика ,матерњег језика и страних језика, традиције и културе српског народа и националних мањина других народа, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине.

Кроз наставу првог страног језика остварују се и **исходи образовања и васпитања**.

Применом различитих облика и метода организације наставе , као и одабиром различитих тематских области и акцентовањем развијања комуникативних функција језика развија се способност ученика да користи страни језик у зависности од културног наслеђа и средине, потреба и интересовања, да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације, да изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове у усменој и писаној форми, да ради ефикасно са другима као члан тима, групе, организације и заједнице, дазна како да учи, поштује људска права и слободе, комуницира асертивно и ненасилно, да има свест о сопственој култури и разноликости култура, уважава значај креативног изражавања идеја, искустава и осећања путем различитих медија, укључујући музику, књижевност, извођачке и визуелне уметности.

Кроз наставу страног језика остварују се **стандарди образовних постигнућа ученика,** који представљају део **општих стандарда образовања и васпитања (**скуп норми на основу којих се врши процена квалитета у систему образовања и васпитања)

Други страни језик

Француски језик

ДРУГИ СТРАНИ ЈЕЗИК-ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

Разред Трећи (оба смера)

Недељни фонд часова 1 + 0,5 часова

Годишњи фонд часова 37 + 18,5 часова

ОБЛАСТ	ИСХОДИ	СТАНДАРДИ	САДРЖАЈ
РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА – разумевање говора; – комуникативна ситуација; – монолошко и дијалошко излагање; – стандардни језик; – изговор; – информативни прилози; – размена информација; – култура и уметност; –	разуме и извршава упутства и налоге за различите активности у образовном контексту и у свакодневним (приватним и јавним) комуникативним ситуацијама; – разуме општи садржај и најважније појединости краћих монолошких и дијалошких излагања о познатим и узрасно примереним темама, у којима се користи стандардни језик и разговетан изговор уз одговарајући број	Основни ниво Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ 2.СТ.1.1.1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговетно и полако. 2.СТ.1.1.2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више (са)говорника у личном, образовном и јавном контексту. 2.СТ.1.1.3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту. 2.СТ.1.1.4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези	**Именичка група** – Систематизација употребе детерминаната: одређених, неодређених и партитивних чланова; присвојних и показних придева; основних и редних бројева. – Место придева и промена значења најфреквентнијих (рецептивно). – Систематизација заменица: личних ненаглашених (укључујући и

	понављања или успоренији темпо говора; – разуме општи смисао информативних о познатим или блиским темама, у којима се користи стандардни говор и разговетан изговор уз одговарајући број понављања; – разуме основне елементе садржаја у краћим медијски подржаним аудио и аудио-визуелним формама, у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме; – разуме суштину размене информација саговорника који разговарају о блиским и познатим темама, уз евентуална понављања и појашњавања; – разуме основне (суштинске) аргументе, жеље, потребе и мишљењâ саговорника, уколико су изнета једноставним језичким средствима, умереним темпом говора и уз евентуалну невербалну, паравербалну ил – разуме најопштији садржај излагања у којима се на узрасно	с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговетни изговор и спор ритам излагања). 2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ 2.СТ.1.2.1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми. 2.СТ.1.2.2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи, брошуре, обавештења, кратке новинске вести). 2.СТ.1.2.3. Разуме једноставне личне поруке и писма. 2.СТ.1.2.4. Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи на јавним местима, упутства о руковању, етикете на производима, јеловник и сл.). 2.СТ.1.2.5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа. 3. Област језичке вештине – ГОВОР 2.СТ.1.3.1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захваљивање). 2.СТ.1.3.2.	заменицу on) и наглашених; заменица за директни и индиректни објекат; показних и присвојних; упитних и фреквентних неодређених; прилошких. Место заменица у различитим модалитетима реченица (личне-прилошке). – Сложене упитне заменице lequel, laquelle… – Сложене релативне заменице: auquel, de laquelle, avec lesquels, pour lesquelles … **Глаголска група –** Основне вредности и употреба начина,времена и перифрастичних конструкција савладаних у претходним разредима. – Систематизација плусквамперфекта. – Систем прошлих времена у нарацији, опозиција перфекат/ имперфекат. – Слагање времена (објекатске реченице, индиректно питање). – Систематизација

	примерен начин тематизују опште друштвена питања; – разуме општи смисао и одређене препознатљиве појединости текстова савремене музике различитих жанрова.	Изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив. 2.СТ.1.3.3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту. 2.СТ.1.3.4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активности, догађаје). 2.СТ.1.3.5. Излаже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама. 2.СТ.1.3.6. Преноси или интерпретира кратке поруке, изјаве, упутства 2.СТ.1.3.7. Излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог идругих народа. 4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ 2.СТ.1.4.1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење). 2.СТ.1.4.2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања). 2.СТ.1.4.3. Попуњава образац/упитник, наводећи личне податке, образовање, интересовања и сл. 2.СТ.1.4.4. Пише	презента субјунктива; најфреквентнији везници праћени субјунктивом (pour que, avant que, bien que). – Перфект субјунктива (рецептивно). – **Пасив уведен** предлогом par и без израженог агенса. – Партицип презента и герундив. – Кондиционал прошли. **Предлози** – Систематизација употребе предлога и фреквентних предложних израза. **Прилози** – Систематизација поређења прилога. Модалитети и форме реченице – Императивни модалитет. – Систематизиција интерогативног модалитета. – Директно и индиректно парцијално питање. – Систематизиција негација са pas; са форклузивима plus, personne, rien, jamais. – Рестрикција ne… que. **Сложене реченице** – Систематизација зависних реченица са

РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ ТЕКСТА – разумевање прочитаног текста; – врсте текстова; – издвајање поруке и суштинских информација; – препознавање основне аргументације; – непознате речи; –	разуме краће текстове о конкретним, блиским темама из свакодневног живота, као и о темама културног, наставног и образовног контекста; – разуме општи садржај и допунске информације из обавештења или упозорења на јавним местима; – разуме једноставније описе догађаја, намера, осећања и интересовања из преписке коју добија (имејлови, поруке, писма); – проналази и издваја релевантне информације из обавештења или проспеката и рекламних материјала; – разуме основну нит аргументације, чак и уколико не разуме све детаље текста; – разуме	једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикона, детаљних упутстава. 2.СТ.1.4.5. Преводи или интерпретира информације из једноставних порука, бележака или образаца. 5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ 2.СТ.1.5.1. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које му омогућавају изражавање основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама. 2.СТ.1.5.2. Саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре. 2.СТ.1.5.3. Има углавном јасан и разумљив изговор. 2.СТ.1.5.4. Пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичај 2.СТ.1.5.5. Примењује основну правописну норму. 2.СТ.1.5.6. Користи неутралан језички регистар. Средњи ниво 1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ 2.СТ.2.1.1. Разуме суштину и битне појединости порука,	фреквентним везницима: релативних, компаративних, временских, узрочних, финалних. – Систематизација погодбених реченица (1. и 2. тип) – Погодбене реченице 3. тип. – Концесивне и опозитивне реченице са најфреквентнијим везницима (bien que, quoique, alors que, pourtant, par contre). Тематске области: Свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време) Свет рада (перспективе и образовни системи) Интересантне животне приче и догађаји Живи свет и заштита човекове околине Научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране) Медији и комуникација Храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела

УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ – усмено изражавање; – неформални разговор; – формална дискусија; – функционална комуникација; –	краће текстове на блиске, познате и обрађиване друштвене теме, препознаје најважније ауторове ставове и закључке; – разуме једноставне књижевне текстове различитих жанрова (поезија, проза, драма), у којима се појављују учесталије метафоре; – открива значење непознатих речи у писаном тексту на основу познатог контекста и језичког предзнања;	упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности. 2.СТ.2.1.2. Разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или више (са)говорника у приватном, образовном и јавном контексту. 2.СТ.2.1.3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано. 2.СТ.2.1.4. Разуме суштину аутентичног тонског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком. 2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ 2.СТ.2.2.1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста. 2.СТ.2.2.2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак. 2.СТ.2.2.3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци. 2.СТ.2.2.4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка,	и пића у земљама света) Потрошачко друштво Спортови и спортске манифестације Србија – моја домовина Познати градови и њихове знаменитости, региони и земље у којима се говори циљни језик Европа и заједнички живот народа КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ Представљање себе и других Поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично) Идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд. Давање једноставних упутстава и команди Изражавање молби и захвалности Изражавање извињења Изражавање потврде и негирање Изражавање допадања и недопадања Изражавање физичких сензација и потреба

интервјуисање; – интонација; –	користи релативно спонтано и самостално циљни језик као језик комуникације у учионици са наставником и са осталим ученицима и ученицама; – описује особе, радњу, место, доживљај или актуелна дешавања у садашњости, прошлости и будућности, користећи познате језичке и ванјезичке елементе; – саопштава и интерпретира најважније информације садржаја писаних, илустрованих и усмених текстова на теме предвиђене наставним програмом, користећи познате језичке елементе; – саопштава и интерпретира најважније информације садржаја кратких емисија, видео записа на теме предвиђене наставним програмом, користећи познате језичке елементе ; – износи своје мишљење, изражава и образлаже ставове и реагује на мишљење и ставове	проспекти, формулари). 2.СТ.2.2.5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложеним структурама, у коме се износе мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови). 2.СТ.2.2.6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа. 3. Област језичке вештине – ГОВОР 2.СТ.2.3.1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу. 2.СТ.2.3.2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других учесника у разговору. 2.СТ.2.3.3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима). 2.СТ.2.3.4. Описује или препричава стварне или измишљене догађаје, осећања, искуства. 2.СТ.2.3.5. Излаже већ припремљену презентацију	Исказивање просторних и временских односа Давање и тражење информација и обавештења Описивање и упоређивање лица и предмета Изрицање забране и реаговање на забрану

	других (допадање/недопадање итд.), користећи познате и једноставне језичке елементе; – започиње и учествује у дијалогу и размењује мишљења и информације у вези са својим окружењем и свакодневним ситуацијама; – представља укратко резултате самосталног истраживања на одређену тему; – интерпретира тематски прилагођене песме, рецитације и скечеве; – користи интонацију, ритам и висину гласа у складу са сопственом комуникативном намером и са степеном формалности	о темама из свог окружења или струке. 2.СТ.2.3.6. Извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, 2.СТ.2.3.7. Излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа. 4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ 2.СТ.2.4.1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље. 2.СТ.2.4.2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе. 2.СТ.2.4.3. Пише, према упутству, дескриптивне и наративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искустава. 2.СТ.2.4.4. Пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста. 2.СТ.2.4.5. Пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који	

ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ –		чита или слуша. 5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ 2.СТ.2.5.1. Користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникацију у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл. 2.СТ.2.5.2. Правилно разуме и користи већи број сложенијих језичких структура. 2.СТ.2.5.3. Има сасвим разумљив изговор. 2.СТ.2.5.4. Пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном	

писмено изражавање; – врсте текста; – описивање; – имејлови, СМС поруке; – стандардне формуле писаног изражавања; – лексика и комуникативне функције	попуњава формуларе, упитнике и различите обрасце у личном и образовном домену; – пише белешке, поруке да би тражио или пренео релевантне информације користећи стандардне формуле писаног изражавања; – пише текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикона, детаљних упутстава; – резимира прочитани/преслушани текст о блиским, познатим и обрађиваним друштвеним темама користећи једноставна језичка средства; – пише о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања; – описује особе и догађаје поштујући правила кохерентности користећи фреквентне речи и изразе;	добри. 2.СТ.2.5.5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи. Напредни ниво 1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ 2.СТ.3.1.1. Разуме појединости значајне за разговор или расправу са сложеном аргументацијом у којој се износе лични ставови једног или више са/говорника, у приватном, образовном, јавном и професионалном контексту. 2.СТ.3.1.2. Разуме презентацију или предавање са сложеном аргументацијом уз помоћ пропратног материјала. 2.СТ.3.1.3. Разуме аутентични аудио и видео запис у коме се износе ставови на теме из друштвеног или професионалног живота. 2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ 2.СТ.3.2.1. Препознаје тему и схвата садржај разноврсних текстова, примењујући одговарајуће технике/врсте читања. 2.СТ.3.2.2. Из различитих писаних извора, уз одговарајућу технику читања, долази до	

СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА – интеркултурност; – правила понашања; – стереотипи; – стилови у комуникацији на страном језику; – И	– препознаје и наводи најзначајније личности и догађаје културе земље/ земаља чији језик учи и разуме њихову улогу у светским оквирима; – познаје правила понашања, свакодневне навике, сличности и разлике у култури своје земље и земље/ земаља чији језик учи; – препознаје најчешће стереотипе у вези са културом своје земље и земаља чији језик учи; – разликује основне облике примереног и непримереног понашања у контексту културе земље/ земаља чији језик учи (у односу на категорије времена,	потребних информација из области личног интересовања. 2.СТ.3.2.3. Разуме формалну кореспонденцију у вези са струком или личним интересовањима. 2.СТ.3.2.4. Разуме општи смисао и појединости у стручним текстовима на основу сопственог предзнања (нпр. специјализовани чланци, приручници, сложена упутства). 2.СТ.3.2.5. Разуме садржај извештаја и/или чланка о конкретним или апстрактним темама у коме аутор износи нарочите ставове и гледишта. 2.СТ.3.2.6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и други	

МЕДИЈАЦИЈА – стратегије преношења поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи; – п	простора и покрета у комуникацији, као нпр. тачност, лични простор, мимика и сл); – препознаје и користи најфреквентније регистре и стилове у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности комуникативне ситуације; – истражује различите аспекте култура земље/ земаља чији језик учи у оквиру својих интересовања; – користи савремене видове комуникације у откривању културе земље/земаља чији језик учи; – користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације – преноси суштину и најважније појединости поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи, додајући, по потреби, једноставнија објашњења и обавештења, писмено и усмено; – у писаном	. Област језичке вештине – ГОВОР 2.СТ.3.3.1. Активно учествује у формалним и неформалним разговорима/ дискусијама о општим и стручним темама, с једним или више саговорника. 2.СТ.3.3.2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара. 2.СТ.3.3.3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје становиште износећи предности и недостатке различитих	

	облику резимира на структурисан начин садржај краћег текста, аудио или визуелног записа и краће интеракције; – у усменом облику преноси садржај писаног или усменог текста, прилагођавајући га исказаним или претпостављеним потребама саговорника; – користи одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају, на пример: преноси садржај уз употребу описа, парафраза и с	тачака гледишта и одговара на питања слушалаца. 2.СТ.3.3.4. Извештава о информацијама из нпр. новинског чланка, документарног програма, дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи). 2.СТ.3.3.5. Упоређује ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа. 4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ 2.СТ.3.4.1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емотивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или искуства и коментаришући туђе ставове. 2.СТ.3.4.2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребе и потребе струке. 2.СТ.3.4.3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима. 2.СТ.3.4.4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и детаљно исказује став, осећање, мишљење или реакцију.	

		2.СТ.3.4.5. Пише извештај/преводи садржаје и информације из дужих и сложенијих текстова из различитих области које чита или слуша (нпр. препричава, описује, систематизује и сл.). 5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ 2.СТ.3.5.1. Разуме и користи разноврстан репертоар речи, израза и идиома, који му омогућавају да се изражава јасно, течно, прецизно и детаљно. 2.СТ.3.5.2. Разуме целокупни репертоар граматичких структура и активно користи све уобичајене граматичке структуре. 2.СТ.3.5.3. Има јасан и природан изговор и интонацију. 2.СТ.3.5.4. Пише јасне, прегледне и разумљиве текстове, доследно примењујући језичка правила, правила организације текста и правописну норму. 2.СТ.3.5.5. Познаје и адекватно користи формални и неформални језичк	

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА Општи комуникативни циљ наставе страних језика се постиже помоћу различитих поступака, метода наставе и наставних средстава. Комуникативни приступ у настави страних језика се остварује кроз примену различитих облика рада (рад у групама и паровима, индивидуални рад, пројекти), употребу додатних средстава у настави (АВ материјали, ИКТ, игре, аутентични материјали, итд.), као и уз примену принципа наставе засноване на сложеним задацима који не морају бити искључиво језичке природе (task-based language teaching; enseñanza por tareas, handlungsorientierter FSU). Савремена настава страних језика претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовање и уважавање дидактичких принципа и треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове; буду оспособљени за живот у мултикултурном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење. Приликом планирања неопходно је руководити се очекиваним резултатима учења, јер су они дефинисани тако да је природна веза са стандардима, општим и међупредметним компетенцијама јасна и лако уочљива. Планирању се може приступити аналитички и синтетички. Аналитичка метода подразумева рашчлањавање програма до нивоа наставних јединица које се затим распоређују у плану за одређени временски период. Синтетичка метода препоручује обрађивање наставне грађе по ширим целинама. Да би планирање (глобално, оперативно, лекцијско) било функционално и квалитетно, треба водити рачуна о предвиђеном годишњем фонду часова (теорија + вежбе), контексту у коме се реализује настава и образовним захтевима гимназијског смера. С обзиром на то да је настава страног језика теоријско-практичног карактера, одељење се дели на групе (подгрупе) ученика, сагласно Плану наставе и учења за гимназију, односно Остваривању плана и програма наставе и учења за гимназију

II.II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ – Слушање и реаговање на налоге и/или задатке у вези са текстом намењеним развоју и провери разумевања говора; – Рад у паровима, малим и већим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.); – Активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера за учионицу, организација тематских вечери и сл.); – Дебате и дискусије примерене узрасту (дебате представљају унапред припремљене аргументоване монологе са ограниченим трајањем, док су дискусије спонтаније и неприпремљене интеракције на одређену тему); – Обимнији пројекти који се раде у учионици и ван ње у трајању од неколико недеља до читавог полугодишта уз конкретно видљиве и мерљиве производе и резултате; – Граматичка грађа добија свој смисао тек када се доведе у везу са одговарајућим комуникативним функцијама и темама, и то у склопу језичких активности разумевања (усменог) говора и писаног текста, усменог и писменог изражавања и медијације;

III. КАКО СЕ РАЗВИЈАЈУ ЈЕЗИЧКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ Развој предметних компетенција се тешко може одвојити од општих и међупредметних компетенција. Колико год биле специфичне, предметне компетенције треба да доприносе да ученици успешније живе и уче. Сваки час је прилика да се развијају и предметне и међупредметне компетенције кроз добро осмишљене активности ученика које погодују трансферу знања, развијању спознајних способности ученика, побољшању њихове радне културе и примени стеченог знања у реалним животним контекстима. Разумевање говора Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред

способности да разазнаје и поима фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање, ученик треба да поседује и следеће компетенције: дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука), референцијалну (о темама о којима је реч) и социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.). Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца: од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде, од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст, од особина онога ко говори, од намера с којима говори, од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују, од карактеристика и врсте текста који се слуша итд. Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће: – присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима, због обиља контекстуалних информација које се аутоматски процесуирају, остављајући ученику могућност да пажњу усредсреди на друге појединости); – дужина усменог текста (напори да се разумеју текстови дужи од три минута оптерећују и засићују радну меморију); – брзина говора; – јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора; – познавање теме; – могућност/немогућност поновног слушања и друго. Уопште говорећи, без обзира на врсту текста који се слуша на страном језику, текст се лакше разуме ако поседује следеће карактеристике: ограничен број личности и предмета; личности и предмете који се јасно разликују; једноставне просторне релације (нпр. једна улица, један град) уместо неодређених формулација („мало даље” и слично); хронолошки след; логичке везе између различитих исказа (нпр. узрок/последица); могућност да се нова информација лако повеже са претходно усвојеним знањима. У вези са тим, корисне су следеће терминолошке напомене: – категорије насловљене Аудио и видео материјали подразумевају све врсте снимака (ДВД, ЦД, материјали са интернета) разних усмених дискурзивних форми, укључујући и песме, текстове писане да би се читали или изговарали и сл., који се могу преслушавати више пута; – категорије насловљене Монолошка излагања, Медији (информативне и забавне емисије, документарни програми, интервјуи, дискусије), Спонтана интеракција, Упутства, подразумевају снимке неформалних, полуформалних иформалних комуникативних ситуација у којима слушалац декодира речено у реалном времену, то јест без могућности преслушавања/поновног прегледа аудио и видео материјала, као и реалне ситуације којима присуствује уживо у својству посматрача, гледаоца или слушаоца (предавања, филмови, позоришне представе и сл). Стално развијање способности разумевања говора на страном језику услов је за развој аутономије у употреби страног језика ван учионице и аутономије у учењу тог језика. Стога се у настави и учењу страног језика непрекидно ради на стицању стратешке компетенције, коју чине когинитивне и метакогнитивне стратегије, на пример (когнитивне од броја 1 до 4, метакогнитивне под бројем 5 и 6): 1. коришћење раније усвојених знања; 2. дедуктивно/индуктивно закључивање; 3. употреба контекста; 4. предвиђање; 5. анализа и критичко расуђивање; 6. самостална контрола активности. Како би ученици са већим успехом разумели говор на страном језику, потребно је да приликом слушања примене стратегије чија је делотворност доказана у разним ситуацијама, то јест да обрате пажњу на а) општу тему разговора или поруке, б) улоге саговорника, в) њихово расположење, г) место где се разговор одвија и д) време када се разговор одвија. Битно је, такође, да буду свесни свега што је допринело да дођу до тих информација како би се навикли да предвиде развој разговора на основу онога што су чули и на основу својих чињеничних знања; да износе претпоставке на основу контекста и тона разговора; да слушају „између речи” (као што се чита „између редова”) да би разумели шта стварно мисле саговорници, јер људи не кажу увек оно што мисле; да разликују чињенице од мишљења како би постали критички слушаоци. Могуће комуникативне ситуације и интенције за проверу разумевања говора: − Разумевање и извршавање упутстава и налога за различите активности Комуникативна ситуација: спортске активности, инструкције везане за употребу апарата,

преузимање докумената или апликација на крајњи/персонални уређај, једноставније техничке информације, припремање хране, састављање предмета сачињених из делова, нпр. намештај, проналажење информација потребних за усвајање школских и других знања, сналажење у простору, проналажење траженог објекта, праћење инструкција добијених у јавном простору, путем разгласа на станицама, аеродромима, у тржним центрима итд. − Разумевање садржаја монолошких излагања на познате теме, узрасно примерених и у складу са личним интересовањима ученика Комуникативна ситуација: краћа излагања, изводи из предавања или саопштења, извештаји, кратке „исповедне" форме персонализованог карактера на основу личних искустава итд. − Разумевање општег смисла и најважнијих појединости информативних прилога из различитих медија (радио, телевизија, интернет) о познатим, друштвено и узрасно релевантним темама Комуникативна ситуација: аудио и аудио визуелни прилози радијског, телевизијског и мултимедијалног карактера – вести, репортаже, извештаји. − Разумевање битних елемената аудио и аудио-визуелних форми, у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме Комуникативна ситуација: исечци аудио-књига дијалошког карактера, радио-драма и других радијских снимака, краћих филмова и серија; видео спотови, прилози са јутјуба итд. − Разумевање општег садржаја и идентификовање важнијих појединости дијалошких форми у којима учествује двоје или више говорника Комуникативна ситуација: кратке дискусије, размена информација између двоје и више говорника, укључујући и једноставним језичким средствима изведено преговарање, договарање, убеђивање

IV. Разумевање прочитаног текста Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација, као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита. На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте визуелне рецепције: – читање ради усмеравања; – читање ради информисаности; – читање ради праћења упутстава; – читање ради задовољства. Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели: – глобалну информацију; – посебну информацију, – потпуну информацију; – скривено значење одређене поруке. На основу ових показатеља програм садржи делове који, из разреда у разред, указују на прогресију у домену дужине текста, количине информација и нивоа препознатљивости и разумљивости и примени различитих стратегија читања. У складу са тим, градирани су по нивоима следећи делови програма: – разликовање текстуалних врста; – препознавање и разумевање тематике – ниво глобалног разумевања; – глобално разумевање у оквиру специфичних текстова; – препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања; – разумевање стручних текстова; – разумевање књижевних текстова

V. Писмено изражавање Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, мишљења и осећања, пише електронске и СМС поруке, учествује у дискусијама на блогу, резимира садржај различитих порука о познатим темама (из медија, књижевних и уметничких текстова и др.), као и да сачини краће презентације и слично. Задатак писања на овом нивоу остварује се путем тзв. вођеног састава. Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста. Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма наставе и учења предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће ставке: – теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање,

актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима); – текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, наративни текстови и др.); – лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази захвалност, да се извини, да нешто честита и слично у доменима као што су приватни, јавни и образовни). Усмено изражавање Усмено изражавање као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања текста, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога. Активности монолошке говорне продукције су: – јавно обраћање путем разгласа (саопштења, давање упутстава и информација); – излагање пред публиком (јавни говори, предавања, презентације разних производа, репортаже, извештавање и коментари о неким културним догађајима и сл.). Ове активности се могу реализовати на различите начине и то: – читањем писаног текста пред публиком; – спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др. – реализацијом увежбане улоге или певањем. Зато је у програму и описан, из разреда у разред, развој способности општег монолошког излагања које се огледа кроз описивање, аргументовање и излагање пред публиком. Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример: размену информација, спонтану конверзацију, неформалну или формалну дискусију, дебату, интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу. Стога се и у програму, из разреда у разред, прати развој вештине говора у интеракцији кроз следеће активности: – разумевање изворног говорника; – неформални разговор

VI. Социокултурна компетенција Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између властите заједнице ученика и заједница чији језик учи. Та знања се односе на све аспекте живота једне заједнице, од свакодневне културе (навике, начин исхране, радно време, разонода), услова живота (животни стандард, здравље, сигурност) и умећа живљења (тачност, конвенције и табуи у разговору и понашању), преко међуљудских односа, вредности, веровања и понашања, до паравербалних средстава (гест, мимика, просторни односи међу саговорницима итд.). Ова знања су услов за успешну комуникацију, те чине неодвојиви део наставе страног језика. Социокултурна компетенција се развија кроз активно укључивање у аутентичну усмену и писану комуникацију (слушање песама, гледање емисија, читање аутентичних текстова, разговор, електронске поруке, СМС, друштвене мреже, дискусије на форуму или блогу итд.), као и истраживање тема које су релевантне за ученика у погледу његовог узраста, интересовања и потреба. У тесној вези са социокултурном компетенцијом је и интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између говорних заједница у којима се ученик креће (како у матерњем језику/језицима, тако и у страним језицима које учи). Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање радозналости, толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности. Медијација Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење већ преузима улогу посредника између особа које нису у стању или могућности да се непосредно споразумевају. На овом нивоу образовања, медијација може бити усмена, писана или комбинована, неформална или полуформална, и укључује, на Л1 или на Л2, сажимање текста, његово експликативно проширивање и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако

не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом нити као елемент за вредновање језичких постигнућа – оцењивање (нпр. за проверу разумевања говора или писаног текста). Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија итд.) и способност изналажења језичких и културних еквивалената између језика са којег се преводи и језика на који се преводи. Поред поменутог, у склопу те језичке активности користе се одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају у оквиру језичке активности медијације (на пример перифраза, парафраза и друго), о којима је такође потребно водити рачуна у настави и учењу.

VII. УПУТСТВО ЗА ТУМАЧЕЊЕ ГРАМАТИЧКИХ САДРЖАЈА Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичких структура код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора. Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта тј. од значења према средствима за његово изражавање (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говорење и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, у овом случају у свим типовима гимназије, према јасно утврђеним циљевима и задацима, стандардима и исходима наставе страних језика. Граматичке категорије су разврстане у складу са Европским референтним оквиром за живе језике за сваки језички ниво (од нивоа А2.2 до нивоа Б2.1) који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената, надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста. Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језику и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

VIII. III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању. Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење страног језика. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима. Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода. Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост,

оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења. Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика. Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетирања ученика. Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и стеченим компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

IX. КАКО СЕ ПРАТИ И ВРЕДНУЈЕ РАЗВОЈ ЈЕЗИЧКИХ КОМПЕТЕНЦИЈА Нека правила и поступци у процесу праћења и процењивања компетенција код ученика: ● Развој компетенција наставници прате заједно са својим ученицима. ● Наставници сарађују и заједнички процењују развој компетенција код својих ученика. ● Процес праћења је по карактеру пре формативан него сумативан. ● У проценама се узимају у обзир разноврсни примери који илуструју развијеност компетенције. ● У процењивању се узимају у обзир и самопроцене ученика и вршњачке процене, а не само процене наставника. ● Велики значај се придаје квалитативним, уместо претежно квантитативним подацима и показатељима. ● Процена садржи опис јаких и слабијих страна развијености компетенције и предлоге за њено даље унапређивање, а не само суд о нивоу развијености

X.МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ-САРАДЊА,КОМУНИКАЦИЈА,ЦЕЛОЖИВОТНО УЧЕЊЕ,РАД СА ПОДАЦИМА,ОДГОВОРАН ОДНОС ПРЕМА ДРУШТВУ,ЕСТЕТИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА

XI. МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

XII. Кроз наставу француског,као другог страног језикаостварују се и међупредметне компетенције

XIII. 1. Компетенција за целоживотно учење 2. Комуникација 3. Рад с подацима и информацијама 4. Дигитална компетенција 5. Решавање проблема 6. Сарадња 7. Одговорно учешће у демократском друштву 8. Одговоран однос према здрављу 9. Одговоран однос према околини 10. Естетичка компетенција

XIV. НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРИНЦИПА, ЦИЉЕВА И ИСХОДА ОБРАЗОВАЊА И СТАНДАРДА ОБРАЗОВНИХ ПОСТИГНУЋА

XV. Кроз наставни предмет француски језик остварују се и општи принципи образовања и васпитања.

XVI. Настава страног језика остварује се кроз примену разноврсних облика учења, наставе и оцењивања, где се развијају мотивација за учење и подиже квалитет образовних постигнућа, и где се излази у сусрет различитим потребама ученика. Кроз теме, које се обрађују у оквиру овог наставног предмета, као и кроз сам наставни процес, потенцира се поштовање људских права и права сваког ученика и уважавање људског достојанства. Негује се отвореност, сарадња, толеранција, моралне вредности...Кроз наставу страног језика потенцира се и целоживотно учење, које укључује све облике учења и значи учествовање у различитим облицима образовних активности ,са циљем сталног унапређивања компетенција;

XVII. - У остваривању принципа, посебна пажња посвећује се:

XVIII. -идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) и сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, кроз додатну наставу, и усмеравање ученика на учествовање у различитим конкурсима, такмичењима и реализацији пројеката, тематских програма школе у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања.

XIX. - могућности да деца, са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, остварују право на образовање, кроз допунску наставу, остваривање ИОП програма, као и применом индивидуализације у настави.

XX. Кроз наставу страног језика остварују се и основни циљеви образовања и васпитања

XXI. Сталним професионалним усавршавањем наставници стичу одређена знања и компетенције, које доводе до континуираног унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог

XXII. Теме, које се обрађују кроз наставу страног језика имају за циљ и развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, развијање свести о значају заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња, развијање позитивних људских вредности, као и развијање кључних компетенција за целоживотно учење и међупредметних компетенција. Кроз потенцирање различитих облика и метода активног учествовања ученика у наставном процесу (рад у групи/пару, пројекно-орјентисана настава, истраживачке активности, дебата, дијалог...) развијају се стваралачке способности, критичко мишљење, мотивација за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;

XXIII. Кроз социокултурну компетенцију страног језика развијају се компетенције за разумевање и поштовање људских права, грађанских слобода; развија се осећај солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости, као и развијање личног и националног идентитета, поштовање и неговање српског језика ,матерњег језика и страних језика, традиције и културе српског народа и националних мањина других народа, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине.

XXIV. Кроз наставу првог страног језика остварују се и исходи образовања и васпитања.

XXV. Применом различитих облика и метода организације наставе , као и одабиром различитих тематских области и акцентовањем развијања комуникативних функција језика развија се способност ученика да користи страни језик у зависности од културног наслеђа и средине, потреба и интересовања, да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације, да изрази и

XXVI. тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове у усменој и писаној форми, да ради ефикасно са другима као члан тима, групе, организације и заједнице, дазна како да учи, поштује људска права и слободе, комуницира асертивно и ненасилно, да има свест о сопственој култури и разноликости култура, уважава значај креативног изражавања идеја, искустава и осећања путем различитих медија, укључујући музику, књижевност, извођачке и визуелне уметности.

XXVII. Кроз наставу страног језика остварују се стандарди образовних постигнућа ученика, који представљају део општих стандарда образовања и васпитања (скуп норми на основу којих се врши процена квалитета у систему образовања и васпитања

ДРУГИ СТРАНИ ЈЕЗИК -РУСКИ ЈЕЗИК

разред: **трећи**

смер**: друштвено-језички**

недељни фонд часова: **1+0,5**
годишњи фонд часова: **теорија 37 часа + вежбе 18,5**

ОБЛАСТ	ИСХОДИ	СТАНДАРДИ	САДРЖАЈ
Разумевање говора – разумевање говора; – комуникативна ситуација; – монолошко и дијалошко излагање; – стандардни језик; – изговор; – информативни прилози; – размена информација; -аргументација – невербална и паравербална комуникација – култура и уметност; – ИКТ;	– разуме и извршава упутства и налоге за различите активности, у приватним и јавним комуникативним ситуацијама, исказане стандарднојезичком артикулаци-јом, уз минимално ометање позадинским шумовима; – разуме општи садржај и важније појединости монолошких излагања у вези са друштвено релевантним и узрасно примереним темама, уколико се користи стандардни језик; – разуме општи смисао и најважније појединости информативних прилога из различитих медија о познатим, друштвено и узрасно релевантним темама, у којима се користи стандардни говор; – разуме битне елементе садржаја у краћим аудио и аудио-визуелним формама, у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме – разуме општи садржај и идентификује важније појединости дијалошких форми у којима учествује двоје или више говорника, уколико је реч о размени информација,мишљења и ставова на	Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ **Основни ниво** 2. СТ.1.1.1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговетно и полако. 2. СТ.1.1.2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више (са)говорника у личном, образовном и јавном контексту. 2. СТ.1.1.3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту. 2. СТ.1.1.4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговетни изговор и спор ритам излагања). **Средњи ниво** 2.СТ.2.1.1. Разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности. 2.СТ.2.1.2. Разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или више (са)говорника у	**Граматички садржаји:** **Именице** - Именице Именице општег рода (умница, невежда, соња). Род скраћеница. Домаћи и страни познатији географски називи са специфичностима у роду, броју и промени. Именице које означавају материју. Називи представника националних и територијалних група. Именице придевског порекла (учёный, зодчий, портной, гостиная, запятая, жаркое, пирожное). Заменице Одричне заменице; некого, нечего. Неодређене заменице са

	познате и блиске теме из свакодневног живота, уз употребу стандарднојезичких елемената и споријег ритма; – разуме општи садржај и идентификује важније појединости дијалошких форми у којима учествује двоје или више говор-ника, уколико је реч о размени информа-ција, мишљења и ставова на познате и блиске теме из свакодневног живота, уз употребу стандарднојезичких елемената и споријег ритма, уз евентуална понављања и појашњења; – разуме садржај и већину тематски повезаних појединости у текстовима савремене музике различитих жанрова, уз поновљена слушања и одговарајућу припрему	приватном, образовном и јавном контексту. 2.СТ.2.1.3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано. 2.СТ.2.1.4. Разуме суштину аутентичног тонског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком. **Напредни ниво** 2.СТ.3.1.1. Разуме појединости значајне за разговор или расправу са сложеном аргументацијом у којој се износе лични ставови једног или више (са)говорника, у приватном, образовном, јавном и професионалном контексту. 2.СТ.3.1.2. Разуме презентацију или предавање са сложеном аргументацијом уз помоћ пропратног материјала. 2.СТ.3.1.3. Разуме аутентични аудио и видео запис у коме се износе ставови на теме из друштвеног или професионалног живота	постфиксима -то, -нибудь, -либо, префиксом кое-; заменице некто, нечто. Повратна заменица уз глаголе (Мы чувствуем себя хорошо. Он уважает себя). Односне заменице и корелације (Увидишь чудеса, каких не видел. Каков привет, таков ответ.). Заменица сей (у устаљеним конструкцијама: до сих пор, ни с того ни с сего). Придеви Присвојни придеви типа медвежий, лисий. Придеви са различитом рекцијом у односу на српски језик: способный к чему, интересный чем, готовый к чему и др. Елатив: Он рассказал всё до мельчайших подробностей. Бројеви Основни бројеви и њихова употреба. Бројеви полтора, полтораста. Сложенице с морфемом пол. Глаголи Фреквентни двовидски и непарни глаголи: адресовать, исследовать, организовать, родиться, лежать, сидеть,
Разумевање прочитаног текста – разумевање прочитаног текста; – врсте текстова; – стратегија читања; – ИКТ	– примењује стратегије читања које омогућавају откривање значења непознатих речи; – разуме општи садржај и најважније појединости дужих текстова у вези с темама везаним за лична интересовања; – разуме општи садржај и најважније појединости аутентичних, адаптираних и неаутентичних дужих текстова у вези с блиским темама; – разуме општи садржај и најважније појединости текстова о мање познатим темама, које спадају у шири спектар интересовања; – разуме општи садржај и најважније	2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ **Основни ниво** 2 2.СТ.1.2.1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми. 2.СТ.1.2.2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи, брошуре, обавештења, кратке новинске вести). 2.СТ.1.2.3. Разуме једноставне личне поруке и писма. 2.СТ.1.2.4. Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи на јавним местима, упутства о	

	појединости дужих текстова о различитим конкретним и делимично апстрактним темама; – разуме текстове који садрже различита упутства; – разуме дуже и сложеније савремене књижевне текстове различитих жанрова, примерене узрасту;	руковању, етикете на производима, јеловник и сл.). 2.СТ.1.2.5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа **Средњи ниво** 2СТ.2.2.1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста. 2.СТ.2.2.2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак. 2.СТ.2.2.3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци. 2.СТ.2.2.4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари). 2.СТ.2.2.5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложеним структурама, у коме се износе мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови). 2.СТ.2.2.6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа. **Напредни ниво** 2.СТ.3.2.1. Препознаје тему и схвата садржај разноврсних текстова, примењујући одговарајуће технике/врсте читања. 2.СТ.3.2.2. Из различитих писаних извора, уз одговарајућу технику читања, долази до потребних информација из области личног интересовања.	очутиться итд. Глаголи кретања са префиксима (систематизација). Императив глагола пить, петь, лечь, есть. Префикси са временским значењем почетка, понављања и завршетка глаголске радње. Радни и трпни глаголски придеви – грађење, употреба и промена. Трпни глаголски придев садашњег и прошлог времена – грађење, употреба и промена. Прилози Употреба прилога образованих од других врста речи (од именица: домой, вечером, од придева: новый − ново, хороший − хорошо, од бројева: однажды, дважды, од заменица: по-моему, всегда; од глагола, али у облику партиципа и глаголских прилога: блестеть − блестяще, читать − читая, од других прилога: отсюда, оттуда). Реченица Одричне реченице. Разноврсни облици и специфичности изражавања одрицања у руском језику (не, нет,

		2.СТ.3.2.3. Разуме формалну кореспонденцију у вези са струком или личним интересовањима. 2.СТ.3.2.4. Разуме општи смисао и појединости у стручним текстовима на основу сопственог предзнања (нпр. специјализовани чланци, приручници, сложена упутства). 2.СТ.3.2.5. Разуме садржај извештаја и/или чланка о конкретним или апстрактним темама у коме аутор износи нарочите ставове и гледишта. 2.СТ.3.2.6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа	ни;никто, ничто, никакой; нигде, никогда...). Партиципске конструкције. Замена пасивне конструкције активном и обрнуто. Замена партиципских конструкција зависносложеном реченицом с везником который и обрнуто. Сложене реченице. Употреба зависносложених реченица (временске, начинске, мере и степена и др.; Солнце уже было высоко, когда я открыл глаза. Писать надо так, чтобы всё было понятно. Он принёс столько словарей, сколько было нужно.). Безличне реченице. (Уже светает. Реки сковало льдом. Мечтам и годам нет возврата и сл.). Реченични модели Реченичне моделе предвиђене за претходне разреде и даље примењивати у различитим комбинацијама. У III разреду посебну пажњу посветити (у виду
Усмено изражавање – усмено изражавање; – неформални разговор; – формална дискусија; – функционална комуникација; – дијалог; –интерпретирање; – образлагање; – аргументација; – ставови; – ИКТ;	– користи самостално циљни језик као језик комуникације; – говори, с лакоћом, о познатим темама и темама које су из домена његовог интересовања на кохерентан начин, примењујући познату лексичку грађу и језичке структуре; – препричава неки догађај или дешавање и износи очекивања у вези са тим; – укратко образлаже и објашњава разлоге догађаја или дешавања; – образлаже своје мишљење и реагује на мишљење других; – излаже пред публиком, на разумљив начин, унапред припремљену презентацију на познате и одабране теме уз помоћ визуеалног подстицаја; – током и после презентације разуме питања у вези са темом, одговара на њих и пружа додатна објашњења; – учествује у дијалогу и размењује мишљења и информације у вези са својим	3. Област језичке вештине – ГОВОР **Основни ниво** 2.СТ.1.3.1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захваљивање). 2.СТ.1.3.2. Изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив. 2.СТ.1.3.3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту. 2.СТ.1.3.4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активности, догађаје). 2.СТ.1.3.5. Излаже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама. 2.СТ.1.3.6. Преноси или интерпретира кратке поруке, изјаве, упутства или питања. 2.СТ.1.3.7. Излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог и других народа.	

	окружењем и свакодневним ситуацијама; – интерпретира тематски прилагођене песме, рецитације и скечеве; – користи интонацију, ритам и висину гласа у складу са сопственом комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације;	**Средњи ниво** 2.СТ.2.3.1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу. 2.СТ.2.3.2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других учесника у разговору. 2.СТ.2.3.3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима). 2.СТ.2.3.4. Описује или препричава стварне или измишљене догађаје, осећања, искуства. 2.СТ.2.3.5. Излаже већ припремљену презентацију о темама из свог окружења или струке. 2.СТ.2.3.6. Извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл. 2.СТ.2.3.7. Излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа **Напредни ниво** 2.СТ.3.3.1. Активно учествује у формалним и неформалним разговорима/ дискусијама о општим и стручним темама, с једним или више саговорника. 2.СТ.3.3.2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара. 2.СТ.3.3.3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје становиште износећи предности и недостатке различитих тачака гледишта и одговара на питања слушалаца. 2.СТ.3.3.4. Извештава о информацијама из	вежби) моделима за исказивање следећих односа и значења: Субјекатско-предикатски односи а) Реченице са субјектом израженим конструкцијом: номинатив + с + инструментал: Мы с вами опять в школе. б) Реченице с копулама: являться, называться, служить и сл. Металлы являются хорошими проводниками электричества. Глина служит сырьём для керамических изделий. в) Реченице са копулом есть Организм есть живое существо. г) Реченице са это у предикату Золото это драгоценный металл. д) Реченице с трпним глаголским придевом у предикату Лес посаженнедавно. Проект здания создан архитектором. Просторни односи Реченице с прилошким одредбама за место, правац и трасу Я там никогда не был, но очень хочу поехать туда. Северная его часть

		нпр. новинског чланка, документарног програма, дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи). 2.СТ.3.3.5. Упоређује ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа	лежит за полярным кругом. Авала расположена в двадцати километрах от Белграда. Квантитативни односи а) Реченице са одредбом за меру и количину Был мороз в тридцать градусов. Предмет весом в пять килограммов. б) Реченице са одредбом за приближну количину Я приду минут через десять. В классе было учеников тридцать. Атрибутивни односи Реченице са атрибутом израженим партиципском конструкцијом. Ученик, стоящий у доски, долго решает задачу. Мы возьмём письменные работы, проверяемые преподавателем. Товарищ, прочитавший новую книгу, рассказал нам её содержание. Книга, прочитанная товарищем, заинтересовала нас. Ортографија Речи са удвојеним сугласницима. Писање речи страног порекла (Афины, Белград, Нью-Јорк, Гаага, интервју,
Писмено изражавање – писмено изражавање – врсте текста; – описивање; – стандардне формуле писаног изражавања; – издвајање и преношење релевантних информација; – лексика и комуникативне функције; – ИКТ;	– пише текст примењујући правила правописа и интерпункције, поштујући основна начела организације текста; – пише текстове о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања; – пише краће прегледе/ сажетке књига, филмова, тв емисија и сл. користећи једноставне изразе; – описује утиске, мишљења, осећања, истиче предности и мане неке појаве или поступка; – пише белешке, поруке (имејлове, смс поруке и сл.), детаљне извештаје у којима тражи или преноси релевантне информације; – пише одговоре у којима тражи и преноси релевантне информације и објашњења користећи стандардне формуле писаног изражавања; – пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања износећи личан став и аргументе сложенијим језичким средствима; – пише текстове према моделу, тумачи и описује илустрације, табеле, слике, графиконе, истичући релевантне детаље; – пише неформална писма/мејлове/позивнице и сл. користећи се устаљеним изразима за одбијање/прихватање позива, извињења и сл.	4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ **Основни ниво** 2.СТ.1.4.1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. Изражава захвалност, извињење, упозорење). 2.СТ.1.4.2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања). 2.СТ.1.4.3. Попуњава образац/упитник, наводећи личне податке, образовање, интересовања и сл. 2.СТ.1.4.4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикона, детаљних упутстава. 2.СТ.1.4.5. Преводи или интерпретира информације из једноставних порука, бележака или образаца. **Средњи ниво** 2.СТ.2.4.1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље. 2.СТ.2.4.2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе. 2.СТ.2.4.3. Пише, према упутству, дескриптивне и наративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искустава. 2.СТ.2.4.4. Пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства,	

		приватног, образовног и јавног контекста. 2.СТ.2.4.5. Пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша. **Напредни ниво** 2.СТ.3.4.1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емотивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или искуства и коментаришући туђе ставове. 2.СТ.3.4.2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребе и потребе струке. 2.СТ.3.4.3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима. 2.СТ.3.4.4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и детаљно исказује став, осећање, мишљење или реакцију. 2.СТ.3.4.5. Пише извештај/преводи садржаје и информације из дужих и сложенијих текстова из различитих области које чита или слуша (нпр. препричава, описује, систематизује и сл.).	шоссе, джинсы). Лексикологија Даљи рад на усвајању синонима, антонима, хомонима и паронима, као и међујезичких хомонима и паронима. Вишезначност речи и њихова семантизација. Најучесталији руски фразеологизми. Лексикографија Једнојезични речници и служење њима. Речник синонима, антонима, хомонима, фразеолошки речник, ортографски речник. Упућивање у коришћење дигиталних речника и ресурса (www. gramota.ru) Фонетика Обнављање и систематизација фонетских појава са посебним нагласком на асимилационе промене. Изговор речи страног порекла (нпр. отель [атэл’],бордо [бордó], досье [дос’jé], Флобер [Флоб’ер], модель [мадэл’] Интернет [интэрнэт] и сл.). Стилистика Стилска компонента у настави страног језика. Функционални стилови изражавања у процесу
Социокултурна компетенција – интеркултурност – екосистем; – друштвени систем; – правила понашања; – одрживи развој;	-познаје основне одлике екосистема и друштвеног система земаља чији језик учи и разуме њихову међусобну условљеност; – објашњава на једноставан начин традиционално схваћене одлике властите културе припадницима страних култура; – објашњава, на једноставан начин, традиционално схваћене одлике култура чији језик учи припадницима властите	5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ **Основни ниво** 2.СТ.1.5.1. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које му омогућавају изражавање основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама. 2.СТ.1.5.2. Саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре.	

– стереотипи; – стилови у комуникацији на страном језику; – ИКТ; – електронске поруке, СМС поруке, дискусије на блогу или форуму, друштвене мреже;	културе; – увиђа и разуме да поступци учесника у свакодневним комуникативним ситуацијама могу да буду протумачени на различите начине; – увиђа и разуме постојање културног плуралитета у својој земљи и земљама чији језик учи; – реагује адекватно на најчешће облике примереног и непримереног понашања у контексту културе земље/ земаља чији језик учи, примењујући обрасце љубазног понашања; – користи фреквентније регистре у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности комуникативне ситуације; – користи на креативан начин ограничена знања из различитих језика како би успешно остварио комуникативну намеру; – истражује различите аспекте култура земље/ земаља чији језик учи у оквиру својих интересовања; – користи савремене видове комуникације у откривању културе земље/ земаља чији језик учи; – користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације	2.СТ.1.5.3. Има углавном јасан и разумљив изговор. 2.СТ.1.5.4. Пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи у говору. 2.СТ.1.5.5. Примењује основну правописну норму. 2.СТ.1.5.6. Користи неутралан језички регистар. **Средњи ниво** 2.СТ.2.5.1. Користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникацију у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл. 2.СТ.2.5.2. Правилно разуме и користи већи број сложенијих језичких структура. 2.СТ.2.5.3. Има сасвим разумљив изговор. 2.СТ.2.5.4. Пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри. 2.СТ.2.5.5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи. **Напредни ниво** 2.СТ.3.5.1. Разуме и користи разноврстан репертоар речи, израза и идиома, који му омогућавају да се изражава јасно, течно, прецизно и детаљно. 2.СТ.3.5.2. Разуме целокупни репертоар граматичких структура и активно користи све уобичајене граматичке структуре. 2.СТ.3.5.3. Има јасан и природан изговор и интонацију. 2.СТ.3.5.4. Пише јасне, прегледне и разумљиве текстове, доследно примењујући језичка правила, правила	формирања комуникативне и језичке компетенције код ученика (текстови различитог стила изражавања – књижевно-уметнички, информативно-публицистички, административно-пословни, научни, разговорни). Дијалог, монолог и полилог Основне карактеристике ових облика комуникације у различитим ситуацијама (илустративни примери, уз различите типове вежби). **Тематске области** -свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време) -свет рада (перспективе и образовни системи) -интересантне животне приче и догађаји -живи свет и заштита човекове околине -научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране) -медији и комуникација
Медијација – преношење поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи; – стратегије преношења	– преноси, на структурисан начин, основне информација из више сродних текстова, у писаном и усменом облику; – преноси општи садржај из текстуалних извора у којима се износе различити ставови, у писаном облику; – преноси, у усменом облику, садржај усменог излагања или писаног текста прилагођавајући регистар и стил потребама комуникативне ситуације;		

поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи; – посредовање у неформалној усменој интеракцији; – превођење	– посредује у неформалној усменој интеракцији уз уважавање различитих културних вредности и избегавајући двосмислености и нејасноће.	организације текста и правописну норму. 2.СТ.3.5.5. Познаје и адекватно користи формални и неформални језички регистар	-храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света) -потрошачко друштво -спортови и спортске манифестације -Србија – моја домовина познати градови и њихове знаменитости - региони и земље у којима се говори циљни језик -европа и заједнички живот народа **Комуникативне функције** -представљање себе и других -поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично) -идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд. -давање једноставних упутстава и команди -изражавање молби и захвалности -изражавање извињења -изражавање потврде и негирање -изражавање допадања и недопадања

			-изражавање физичких сензација и потреба -исказивање просторних и временских односа -давање и тражење информација и обавештења -описивање и упоређивање лица и предмета -изрицање забране и реаговање на забрану -изражавање припадања и поседовања -скретање пажње -тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања -тражење и давање дозволе -исказивање честитки -исказивање препоруке -изражавање хитности и обавезности -исказивање сумње и несигурности

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. Планирање наставе и учења

Општи комуникативни циљ наставе страних језика се постиже помоћу различитих поступака, метода наставе и наставних средстава. Комуникативни приступ у настави страних језика се остварује кроз примену различитих облика рада (рад у групама и паровима, индивидуални рад, пројекти), употребу додатних средстава у настави (АВ материјали, ИТ, игре, аутентични материјали,итд.),као и уз примену принципа наставе засноване на сложеним задацима, који не морају бити искључиво језичке природе(task-based language

teaching;).Савремена настава страних језика претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика,поштовања и уважавања дидактичких принципа и треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа, који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове; буду оспособљени за живот у мултикултуралном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

Приликом планирања неопходно је руководити се очекиваним резултатима учења, јер су они дефинисани тако да је природна веза са стандардима, општим и међупредметним компетенцијамља јасна и лако уочљива. Планирању се може приступити аналитички и синтетички. Аналитичка метода подразумева рашчлањавање програма до нивоа наставних јединица које се затим распоређују у плану за одређени временски период. Синтетичка метода препоручује обрађивање наставне грађе по ширим целинама. Да би планирање (глобално, оперативно, лекцијско) било функционално и квалитетно, треба водити рачуна о предвиђеном годишњем фонду часова (теорија + вежбе), контексту у коме се реализује настава и образовним захтевима гимназијског смера. С обзиром на то да је настава страног језика теоријско-практичног карактера, одељење се дели на групе (подгрупе) ученика, сагласно Плану наставе и учења за гимназију, односно Остваривању плана и програма наставе и учења за гимназију.

II. Остваривање наставе и учења

ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ

– Слушање и реаговање на налоге и/или задатке у вези са текстом намењеним развоју и провери разумевања говора;
– Рад у паровима, малим и већим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.);
– Активности (израда паноа, презентација, зидних новина,постера за учионицу, организација тематских вечери и сл.);
– Дебате и дискусије примерене узрасту (дебате представљају унапред припремљене аргументоване монологе са ограниченим трајањем, док су дискусије спонтаније и неприпремљене интеракције на одређену тему);
– Обимнији пројекти који се раде у учионици и ван ње у трајању од неколико недеља до читавог полугодишта уз конкретно видљиве и мерљиве производе и резултате;
– Граматичка грађа добија свој смисао тек када се доведе у везу са одговарајућим комуникативним функцијама и темама, и то у склопу језичких активности разумевања (усменог) говора и писаног текста, усменог и писменог изражавања и медијације;
– Полазиште за посматрање и увежбавање језичких законитости јесу усмени и писани текстови различитих врста, дужине и степена тежине; користе се, такође, изоловани искази, под условом да су контекстуализовани и да имају комуникативну вредност;
– Планира се израда два писмена задатка за сваки разред.

РАЗВИЈАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ КОМПЕТЕНЦИЈА

Развој предметних компетенција се тешко може одвојити од општих и међупредметних компетенција. Колико год биле специфичне, предметне компетенције треба да доприносе да ученици успешније живе и уче. Сваки час је прилика да се развијају и предметне и међупредметне компетенције кроз добро осмишљене активности ученика које погодују трансферу знања, развијању спознајних способности ученика, побољшању њихове радне културе и примени стеченог знања у реалним животним контекстима.

Разумевање говора

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје и поима фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање, ученик треба да поседује и следеће компетенције: **дискурзивну** (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука), **референцијалну** (о темама о којима је реч) и **социокултурну** (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца: од личних особина и способности онога ко слуша,укључујући и његов капацитет когнитивне обраде, од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст, од особина онога ко говори, од намера с којима говори, од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују, од карактеристика и врсте текста који се слуша итд. Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следећи аспекти: присуство/одсуство визуелних елемената, дужина усменог текста, брзина говора, јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора, познавање теме, могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Стално развијање способности разумевања говора на страном језику услов је за развој аутономије у употреби страног језика ван учионице и аутономије у учењу тог језика. Стога се у настави и учењу страног језика непрекидно ради на стицању стратешке компетенције, коју чине когинитивне и метакогнитивне стратегије: коришћење раније усвојених знања, дедуктивно/индуктивно закључивање, употреба контекста, предвиђање, анализа и критичко расуђивање, самостална контрола активности.

Могуће комуникативне ситуације и интенције за проверу разумевања говора:

− Разумевање и извршавање упутстава и налога за различите активности

− Разумевање садржаја монолошких излагања на познате теме, узрасно примерених и у складу са личним интересовањима ученика

− Разумевање општег смисла и најважнијих појединости информативних прилога из различитих медија (радио, телевизија, интернет) о познатим, друштвено и узрасно релевантним темама

− Разумевање битних елемената аудио и аудио-визуелних форми, у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме

– Разумевање општег садржаја и идентификовање важнијих појединости дијалошких форми у којима учествује двоје или више говорника

Разумевање прочитаног текста

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација, као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.
На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте визуелне рецепције:читање ради усмеравања, читање ради информисаности, читање ради праћења упутстава,читање ради задовољства. Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели: глобалну информацију, посебну информацију,потпуну информацију, скривено значење одређене поруке.
На основу ових показатеља програм садржи делове који указују на прогресију у домену дужине текста, количине информација и нивоа препознатљивости и разумљивости и примени различитих стратегија читања. У складу са тим, градирани су по нивоима следећи делови програма: разликовање текстуалних врста, препознавање и разумевање тематике – ниво глобалног разумевања,глобално разумевање у оквиру специфичних текстова, препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања, разумевање стручних текстова,разумевање књижевних текстова

Писмено изражавање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, мишљења и осећања, пише електронске и СМС поруке, учествује у дискусијама на блогу, резимира садржај различитих порука о познатим темама (из медија, књижевних и уметничких текстова и др.), као и да сачини краће презентације и слично. Задатак писања на овом нивоу остварује се путем тзв. вођеног састава. Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста. За ову језичку активност у оквиру програма наставе и учења предвиђена је прогресија на више равни.

Посебно су релевантне следеће ставке:
– теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);
– текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, наративни текстови и др.);
– лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази захвалност, да се извини, да нешто честита и слично у доменима као што су приватни, јавни и образовни).

Усмено изражавање

Усмено изражавање као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања текста, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:
– јавно обраћање путем разгласа (сапоштења, давање упутстава и информација);
– излагање пред публиком (јавни говори, предавања, презентације разних производа, репортаже, извештавање и коментари о неким култруним догађајима и сл.).
Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:читањем писаног текста пред публиком, спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа , реализацијом увежбане улоге или певањем.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остаривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример: размену информација, спонтану конверзацију, неформалну или формалну дискусију, дебату, интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Стога се и у програму прати развој вештине говора у интеракцији кроз следеће активности: разумевање изворног говорника, неформални разговор, формална дискусија, функционална сарадња, интервјуисање.

Социокултурна компетенција

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између властите заједнице ученика и заједница чији језик учи. Та знања се односе на све аспекте живота једне заједнице, од свакодневне културе (навике, начин исхране, радно време, разонода), услова живота (животни стандард, здравље, сигурност) и умећа живљења (тачност, конвенције и табуи у разговору и понашању), преко међуљудских односа, вредности, веровања и понашања, до паравербалних средстава (гест, мимика, просторни односи међу саговорницима итд.). Ова знања су услов за успешну комуникацију, те чине неодвојиви део наставе страног језика. Социокултурна компетенција се развија кроз активно укључивање у аутентичну усмену и писану комуникацију (слушање песама, гледање емисија, читање аутентичних текстова, разговор, електронске поруке, СМС, друштвене мреже, дискусије на форуму или блогу итд.), као и истраживање тема које су релевантне за ученика у погледу његовог узраста, интересовања и потреба. У тесној вези са социокултурном компетенцијом је и интер-културна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између говорних заједница у којима се ученик креће (како у матерњемјезику/језицима, тако и у страним

језицима које учи). Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање радозналости,толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности.

Медијација

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење већ преузима улогу посредника између особа које нису у стању или могућности да се непосредно споразумевају. На овом нивоу образовања, медијација може бити усмена, писана или комбинована, неформална или полуформална, и укључује, на Л1 или на Л2, сажимање текста, његово експликативно проширивање и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом нити као елемент за вредновање језичких постигнућа – оцењивање (нпр. за проверу разумевања говора или писаног текста). Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија итд.) и способност изналажења језичких и културних еквивалената између језика са којег се преводи и језика на који се преводи. Поред поменутог, у склопу те језичке активности користе се одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају у оквиру језичке активности медијације (на пример перифраза, парафраза и друго), о којима је такође потребно водити рачуна у настави и учењу.

УПУТСТВО ЗА ТУМАЧЕЊЕ ГРАМАТИЧКИХ САДРЖАЈА

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора. Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта тј. од значења према средствима за његово изражавање (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности(слушање, читање, говорење и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, у овом случају у свим типовима гимназије, према јасно утврђеним циљевима и задацима, стандардима и исходима наставе страних језика.Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језику и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

III. Праћење и вредновање наставе и учења

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању. Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење страног језика. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима. Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода. Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења.Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика. Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетирања ученика. Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и стеченим компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника

КАКО СЕ ПРАТИ И ВРЕДНУЈЕ РАЗВОЈ ЈЕЗИЧКИХ КОМПЕТЕНЦИЈА

Нека правила и поступци у процесу праћења и процењивања компетенција код ученика:

● Развој компетенција наставници прате заједно са својим ученицима.
● Наставници сарађују и заједнички процењују развој компетенција код својих ученика.
● Процес праћења је по карактеру пре формативан него сумативан.
● У проценама се узимају у обзир разноврсни примери који илуструју развијеност компетенције.
● У процењивању се узимају у обзир и самопроцене ученика и вршњачке процене, а не само процене наставника.
● Велики значај се придаје квалитативним, уместо претежно квантитативним подацима и показатељима.

● Процена садржи опис јаких и слабијих страна развијености компетенције и предлоге за њено даље унапређивање, а не само суд о нивоу развијености.

МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Кроз наставу енглеског језика, као првог страног језика остварују се и међупредметне компетенције

1. Компетенција за целоживотно учење
2. Комуникација
3. Рад с подацима и информацијама
4. Дигитална компетенција
5. Решавање проблема
6. Сарадња
7. Одговорно учешће у демократском друштву
8. Одговоран однос према здрављу
9. Одговоран однос према околини
10. Естетичка компетенција

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРИНЦИПА, ЦИЉЕВА И ИСХОДА ОБРАЗОВАЊА И СТАНДАРДА ОБРАЗОВНИХ ПОСТИГНУЋА

Кроз наставни предмет први страни језик-енглески језик остварују се и **општи принципи образовања и васпитања.**

Настава страног језика остварује се кроз примену разноврсних облика учења, наставе и оцењивања, где се развијају мотивација за учење и подиже квалитет образовних постигнућа, и где се излази у сусрет различитим потребама ученика. Кроз теме, које се обрађују у оквиру овог наставног предмета, као и кроз сам наставни процес, потенцира се поштовање људских права и права сваког ученика и уважавање људског достојанства. Негује се отвореност, сарадња, толеранција, моралне вредности...Кроз наставу страног језика потенцира се и целоживотно учење, које укључује све облике учења и значи учествовање у различитим облицима образовних активности ,са циљем сталног унапређивања компетенција;

- У остваривању принципа, посебна пажња посвећује се:

-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) и сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, кроз додатну наставу, и усмеравање ученика на учествовање у различитим конкурсима, такмичењима и реализацији пројеката, тематских програма школе у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања.

- могућности да деца, са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, остварују право на образовање, кроз допунску наставу, остваривање ИОП програма, као и применом индивидуализације у настави.

Кроз наставу страног језика остварују се и **основни циљеви образовања и васпитања**

Сталним професионалним усавршавањем наставници стичу одређена знања и компетенције, које доводе до континуираног унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог

Теме, које се обрађују кроз наставу страног језика имају за циљ и развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, развијање свести о значају заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња, развијање позитивних људских вредности, као и развијање кључних компетенција за целоживотно учење и међупредметних компетенција. Кроз потенцирање различитих облика и метода активног учествовања ученика у наставном процесу (рад у групи/пару, пројекно-орјентисана настава, истраживачке активности, дебата, дијалог...) развијају се стваралачке способности, критичко мишљење, мотивација за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;

Кроз социокултурну компетенцију страног језика развијају се компетенције за разумевање и поштовање људских права, грађанских слобода; развија се осећај солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости, као и развијање личног и националног идентитета, поштовање и неговање српског језика ,матерњег језика и страних језика, традиције и културе српског народа и националних мањина других народа, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине.

Кроз наставу првог страног језика остварују се и **исходи образовања и васпитања**.

Применом различитих облика и метода организације наставе , као и одабиром различитих тематских области и акцентовањем развијања комуникативних функција језика развија се способност ученика да користи страни језик у зависности од културног наслеђа и средине, потреба и интересовања, да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације, да изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове у усменој и писаној форми, да ради ефикасно са другима као члан тима, групе, организације и заједнице, дазна како да учи, поштује људска права и слободе, комуницира асертивно и ненасилно, да има свест о сопственој култури и разноликости култура, уважава значај креативног изражавања идеја, искустава и осећања путем различитих медија, укључујући музику, књижевност, извођачке и визуелне уметности.

Кроз наставу страног језика остварују се **стандарди образовних постигнућа ученика,** који представљају део **општих стандарда образовања и васпитања (**скуп норми на основу којих се врши процена квалитета у систему образовања и васпитања)

Филозофија

Назив предмета	ФИЛОЗОФИЈА III		
Циљ	Циљ учења Филозофије је да развијањем способности за систематско, самостално, проблемски интонирано, рефлексивно, креативно и критичко мишљење ученицима омогући и олакша мисаоно и вредносно оријентисање у савременом свету, да их оснажи у формирању сопственог погледа на стварност и пружи им ослонац за промишљено и одговорно одлучивање и деловање.		
Разред	Трећи разред		
Годишњи фонд часова	74 часова	Недељни фонд часова	2 часова

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
– приступи изучавању мишљења на неемпиријски односно нормативни начин, карактеристичан за логику; – примењује методе и правила дефинисања и класификовања појмова у структурисању различитих знања; – користи логичке форме, поступке и правила	**Уводна предавања**	**1. Постанак и развој логике** **2. Логика, филозофија и наука** **3. Критеријуми сазнања** **4. Извори мишљења** **5. Однос мишљења и језика, знак и симбол** **6. Врсте сазнања** **7. Теорије истине**

да анализира сазнајне процесе суђења и закључивања и одреди њихову ваљаност; – примерима илуструје различите функције језика и његову улогу у формирању и саопштавању мишљења; – користи апарат исказне логике да симболички прикаже форму и истиносне релације исказа; – решава различите проблеме применом логичке формализације, моделовања и алгоритма; примењује логичка правила и терминологију да у стандардној форми прикаже, анализира и евалуира аргументацију; – уочава типичне грешке у закључивању и доказивању са којима се сусреће у свакодневној комуникацији и различитим медијима и избегава их у сопственом мишљењу; – користи термине епистемологије, логике и опште методологије да опише филозофски приступ питањима сазнања; – уочи структуру и илуструје употребу различитих метода и врста хипотеза у опису неког научног истраживања; – процењује компаративне предности и ограничења примене индуктивног, дедуктивног и аналогијског закључивања у сазнању; – примени познавање структуре научног истраживања да систематизује знања стечена у различитим областима учења.		

	Учење о елементима мишљења	**Појам**	**1. Шта је појам?** **2. Образовање појмова** **3. Појам и термин** **4. Обим и садржај појма** **5. Односи међу појмовима** **6. Појединачни посебни и општи појмови** **7. Јасни и нејасни појмови** **8. Апстрактни и конкретни појмови** **9. Појам дефиниције** **10. Врсте и методи дефинисања** **11. Правила дефинисања** **12. Деоба и класификација** **13. Правила класификације**
		Суд	**1. Шта је суд?** **2. Састав судова** **3. Врсте судова по квалитету** **4. Врсте судова по кавнтитету** **5. Врсте судова по сложености** **6. Везници сложених исказа** **7. Формуле рачуна исказа** **8. Истиносне таблице**
		Закључак	**1. Шта је закључивање?** **2. Непосредно закључивање** **3. Интуиција** **4. Логички квадрат** **5. Конверзија, еквиполенција и контрапозиција** **6. Закључивање по аналогији** **7. Правила закључивања по аналогији** **8. Опште карактеристике индукције** **9. Потпуна и непотпуна индукција** **10. Индукција простим набрајањем и индукција елиминацијом** **11. Логички проблем индукције и прихватљивост**

			индуктивног закључка **12. Опште карактеристике дедукције** **13. Однос аналогије, иддукције и дедукције** **14. Теорија силогизма** **15. Остали облици дедуктивног закључивања** **16. Суштина доказивања** **17. Однос доказивања и закључивања** **18. Елементи доказа и његове врсте** **19. Оповргавање** **20. Логичке грешке** **21. Софизми и паралогизми**
	Општа методологија		**1. Језик научних теорија** **2. Припрема теоријског истраживања** **3. Утврђивање научних чињеница** **4. Научно објашњење** 5. **Основне филозофске методе**

Кључни појмови садржаја: појам, суд, закључак

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Изградњом знања и вештина својствених филозофски култивисаној мисли, ученик је оспособљен да свестрано анализира стварност и решава теоријске и практичне проблеме, да своје ставове и уверења поткрепљује уверљивим логичким аргументима, просуди ваљаност и релевантност аргументације и критички користи разноврсне изворе информација. При процени и избору поступака евалуира различите погледе на стварност и руководи се вредностима истине, добра, праведности и лепог, чији смисао и значај открива испитујући карактеристичне филозофске проблеме. Основни ниво: Ученик је у стању да интерпретира карактеристична питања и проблеме основних филозофских дисциплина у контексту одређених филозофских епоха, праваца и учења. Разликује карактер и методе филозофског и научног истраживања и критички сагледава домете и могућности различитих врста сазнања. Комбинује изворе информација и користи основну филозофску терминологију, као и симболички језик и алгоритамску апаратуру логике у различитим облицима анализе, приказа и комуникације мисаоних садржаја. Уме да примени основне концепције практичке филозофије при вредновању различитих појава и поступака у природном и друштвеном окружењу и просуђивању властитих и туђих уверења и ставова. Средњи ниво: Ученик анализира проблемска чворишта филозофије и утицај идеја из најзначајнијих филозофских опуса на обликовање интелектуалних традиција и моралне и политичке културе у Европи. Тумачи репрезентативна становишта и контроверзе водећи рачуна о културно-историјском

контексту и користи их да свестраније приступи личним, локалним и глобалним проблемима које доноси савремени начин живота. Критички промишља филозофски текст и примењује знања о логичким формама и правилима када просуђује аргументацију. Артикулише своје идеје и ставове у писаној форми и усменој размени, изражава их логички консеквентно и јасно, користећи филозофски речник. Напредни ниво: Ученик је развио проблемски начин мишљења који одговара природи филозофије, њеним истраживачким методама и отворености за стално преиспитивање. Дискутује о темама из различитих филозофских дисциплина, активно се служи логичким техникама и стручном терминологијом. Уме да напише филозофски есеј на захтевније филозофске теме, или артикулисан критички коментар на актуелне друштвене појаве, да продубљено и критички промишља одломке из текстова. Суд о неком филозофском схватању, правцу, питању и проблему износи аргументовано, поредећи своју са интерпретацијама других. Осамостаљен је у учењу захваљујући унапређеној читалачкој култури и ефикасном коришћењу различитих извора и савремених информационо-комуникационих технологија.

СПЕЦИФИЧНЕ ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

1. Филозофско тумачење природе стварности, сазнања и вредности Ученик разматра карактеристике и међузависност сазнајних способности и односе језика и мишљења у процесу сазнавања. Анализира логичке форме и правила мишљења, као и методолошке карактеристике филозофског и научног испитивања. Из перспективе различитих становишта тумачи теоријске и практичне концепте и проблеме у главним дисциплинама филозофије. Доводи у везу филозофске расправе са научним, уметничким и религијским тумачењима стварности, природе, човека, времена, вредности, као и са актуелним питањима савременог света. Користи их да уобличи властита мисаона искустава и светоназор. Реконструише културно-историјски контекст и развојне димензије у генерисању филозофских идеја, и на тај начин активира, употпуњује и синтетизује усвојена знања из различитих области учења. 2. Критичко мишљење и конструктивна комуникација Кроз интерпретацију филозофских текстова и евалуацију аргумената, ученик практикује самостално и критичко мишљење. Суочавајући се са филозофским и научним проблемима, преиспитује начине оправдавања знања, његове границе и искушава их у контексту свакодневног мишљења. Примењује знања о формама и принципима ваљане мисли у структурисању властитог сазнања и алгоритамском решавању проблема, и тиме поспешује властито учење. Разложно (писмено и усмено) излаже мисаоне садржаје и избегава типичне грешке у закључивању и доказивању у свакодневној комуникацији. Ефикасно примењује логичке процедуре у анализи, реконструкцији или извођењу филозофске и друге аргументације, а своје становиште преиспитује и у складу с критичким увидима коригује. 3. Артикулација вредности и ставова Ученик практикује одговарајуће врлине, ставове и вредности: интелектуалну отвореност и радозналост, уважавање сведочанства и доброг аргумента, спремност на аутокритику, толеранцију према разликама у мишљењу и непристрасност у процени властитих и туђих гледишта, поступака и постигнућа. Критички просуђује различита филозофска становишта о основним етичким и естетичким принципима, о праведној и рационалној организацији друштва тако што анализира њихову логичку конзистентност, културно-историјску условљеност и претензије на универзално важење. Користи филозофске увиде да сагледа и решава свакодневне личне и опште вредносне дилеме и питања са којима се суочава у савременом друштву. Процењује своје и туђе назоре о традиционалним и актуелним питањима практичке филозофије, тумачи их и брани у артикулисаној и аргументованој расправи са другима.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Двогодишњи програм наставе и учења Филозофије у целини је посвећен неговању интелектуалне радозналости и развијању способности критичког мишљења и филозофске рефлексије како би ученици стекли мисаоне и вредносне оријентире за живот у савременом друштву. Ако се има у виду да ће се они опредељивати за разнолики дијапазон студија и занимања, и да је за многе ово једина прилика да систематски усвајају и практикују особености филозофског начина мишљења, онда акценат треба свакако ставити на интегралне процесе и резултате учења овог предмета у контексту општег средњег образовања: на њихову формативну улогу у оспособљавању за целоживотно учење, на подршку изградњи метакогнитивних знања и вештина, лично и друштвено освешћених одговорних одлука, примењивих у свакодневним ситуацијама и реалном окружењу, на усвајање критичког става и неговање данас често угрожених темељних хуманистичких вредности. У програму наставе и учења пут до ових есенцијалних формативних, функционалних и васпитних продуката учења трасиран је формулацијом општих и предметних компетенција, и то на начин да о њиховој изграђености сведочи читав низ повезаних исхода као очекиваних реалистичних и мерљивих резултата целокупног процеса учења током једне школске године. Предметни исходи, када се прецизно дефинишу као експлицитни показатељи онога шта ученици могу да ураде на основу комптенција које су развили, отварају наставнику низ могућности да креира мапу повезаности исхода и компетенција, да пројектује смисаону везу и унутрашњу динамику остваривања исхода кроз подесне садржаје, и да на основу тога направи смернице за планирање и организацију наставе, укључујући и вредновање процеса и резултата учења. Усмеравањем на развој компетенција и остваривање одговарајућих исхода, и наставни програм престаје да буде калуп „по мери свакога и никога”, и постаје материјал који је могуће разрађивати на много начина. Наиме, наставник треба да промисли на које начин ће постојеће наставне садржаје учинити релевантним за ученике различитих интересовања и опредељења, у чему му може помоћи разуђеност опште предметне компетенције у три нивоа: основни и средњи – примерене ученицима којима би филозофска култура требало да оплемени мишљење и деловање, а чије је даље образовно и професионално усмерење удаљено од филозофије, и напредни – где је учење мање или више директна припрема за студије филозофије или сродних области. Моћан интердисциплинарни потенцијал овог предмета лежи у поучавању филозофској култури мишљења, која није само стицање рутине у коришћењу логичких процедура и евалуирању доказа, већ пре свега њихове умесне употребе у различитим ситуацијама расуђивања, вредновања и одлучивања. У трећем разреду, допринос наставе Филозофије општем култивисању мишљења, како у теоријској тако и у критичкој и вредносној равни, постаје посебно важан у светлу развијања следећих кључних и општих међупредметних компетенција: – Применом логички уређених форми и процедура мишљења, заједно са разликовањем методолошких и сазнајних особености филозофског и научног испитивања стварности развија се компетенција за учење као активно конструисање знања и вештина прилагођено предмету и циљевима учења. – Практиковањем различитих примена критичког мишљења (читања, интерпретације, евалуације), које традиционално чине срж наставе Филозофије, унапређују се стратегије учења кроз способност уочавања битних идеја, анализирање сложених концепата, њихово тумачење из разних углова, самостално проналажење и синтетизовање информација у различитим модалитетима обраде, интерпретације и приказа уз активно коришћење ИКТ-а. – Систематским развијањем предметне компетенције критичког мишљења и конструктивне комуникације, заједно са вештином да се уоче и избегну типичне грешке у мисаоним процесима, препозна евентуални конфликт сазнајне и вредносне равни у расуђивању, и изгради култура уважавања јачег

разлога, толеранције и плурализма мишљења, даје се потпунија образовна основа за изградњу аргументативних стратегија као супстанцијалне когнитивне способности и рационалне основе за комуникацију и сарадњу. Организовање наставе усмерене на исходе свој логичан почетак налази у глобалном и оперативном планирању, када се на дужи и краћи рок бирају методе, технике и приступи учењу најпогоднији за њихово остваривање и води рачуна о унутарпредметној и међупредметној (у једној или више области) повезаности садржаја и вештина који нарочито доприносе њиховом што ефикаснијем достизању. Посебно за ту сврху, пожељно је да се наставници упознају са исходима не само свог већ и других предмета (дефинисаним у програмима наставе и учења за трећи разред општег средњег образовања), и да у процес планирања систематски, а не спорадично, укључују колеге са којима би могли да реализују заједничке наставне и ваннаставне садржаје, активности или облике рада. Систематском и артикулисаном сарадњом наставници могу делом да превазиђу временску и сваку другу неусклађеност која блокира синтетичну обраду сродних садржаја, отварање различитих перспектива у сагледавању и проучавању феномена, примену знања и умећа развијених у оквиру једног предмета у контексту наставе других предмета те умрежавање њихових активности које доприносе остваривању сродних или заједничких исхода. На тај начин, оспособљавање ученика да сврсисходно и ефикасно уче, критички мисле и хармонизују изградњу свог естетског, етичког, интелектуалног, емоционалног и културног идентитета, усмеравајући га ка будућим професионалним и грађанским улогама, постаје општа брига, дакле, не искључиво Филозофије.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Исходи, јасно је, не могу сами од себе произаћи из упознавања с различитим филозофским теоријама или логичким поступцима као наставним темама. Ако се у формату лекције, као нешто већ дато, „сервирају” логичке норме, ученик их не препознаје нити искушава као изазов сопственом мишљењу већ их третира као чињенички материјал намењен запамћивању. Напротив, треба рачунати с тим да садржаји, као ни исходи, нису нешто што је заувек дато, да су то динамичне и развојне компоненте процеса учења које је сталном евалуацијом кроз праксу потребно увек изнова усклађивати. Упућен на мрежу предметних исхода, унутрашњу динамику њихове надоградње и усложњавања, и проток садржаја у наставном програму Филозофије прописаном за две године учења требало би да не остане затворен унутар филозофских дисциплина. Наиме, обраду неких основних гносеолошких и аксиолошких проблема и расправа у филозофији могуће је кроз пригодне примере, нпр. елементарно упознавање с рационалистичким и емпиристичким вредновањем сазнања, традиционалним филозофским поделама знања и класификацијама наука, испитивањем различитих филозофских схватања истине, анализом скептичких аргумената и структуре вредносне аргументације, укључити у наставу већ у трећем разреду.

ДРУШТВЕНО-ЈЕЗИЧКИ СМЕР

Због смањеног броја часова Филозофије у трећем разреду друштвено-језичког смера и њихове стриктне поделе на часове за теоријску обраду и оне за вежбе, исходи такве наставе и учења биће донекле другачији. С обзиром на то да је упознавање нормативног плана мишљења и различитих формата основних логичких поступака (поимања, суђења и закључивања) услов за њихову примену било у свакодневној, професионалној или широј друштвеној комуникацији, око две трећине часова (како теорије, тако и вежби) требало би посветити тим темама. С друге стране, под претпоставком да ће се већина ученика друштвено-језичког смера определити за студирање неке од друштвених наука, акценат теме посвећене примени логике стављен је на аргументацију и логичке грешке. Логика научног истраживања ограничена је на садржаје који ће ученицима омогућити да препознају опште карактеристике научног у односу на друге врсте знања, уоче структуру научног истраживања и улогу основних метода помоћу којих науке долазе до својих знања и проверавају их. Будући да у свакој од тема постоје садржаји који су чисто теоријски (нпр. Постанак логике, Однос мишљења и језика, различите поделе судова односно закључивања и сл.), као и да је могуће да две групе ученика једног одељења пре вежби не прођу кроз исте теоријске садржаје, усклађивање часова теорије са часовима вежби које се одржавају само са половином одељења вероватно је најизазовнији део у реализацији овог програма. Због тога је препорука да се оне школским распоредом организују тако да их обе групе реализују у истој недељи, што би значило да се одржавају сваке друге недеље. Вежбе би требало конципирати тако да обухватају целине шире од конкретних лекција (наставних јединица) и да део њих може да се решава и интуитивно или на основу знања стечених у другим предметима, дакле да за њихово решавање није увек неопходно претходно упознавање с одговарајућом теоријом. На пример, упознавање са односима језика и мишљења и функцијама језика заснива се на тесној вези између појма и термина (значење речи, конотација термина, садржај појма). За часове намењене вежбама, уколико они (због распореда) испредњаче у односу на одговарајуће теоријске садржаје, могуће је изабрати прикладан текст на коме ће ученици, у зависности од предзнања, или издвајати речи и групе речи (термине) и одређивати на шта се ти термини односе у стварности (денотација) и шта је њихово значење, односно како би се некоме објаснили користећи другачије речи (конотација) или пак одређивати садржај и обим појмова, о којим врстама појмова је реч и у којим односима стоје. Све ово може се накнадно повезати с поступцима дефинисања, деобе и класификације, а исти текстови бити коришћени и за увођење ученика у тему Суд или исказ, када је потребно одредити да ли су реченице судови или не, као и у коју врсту судова спада свака од њих. Уџбеници које ученици користе у настави других предмета обилују дефиницијама и поделама, тако да њихово проналажење може послужити као припрема и увод у методе ближег одређивања појма, а и као материјал за каснију детаљнију анализу (у коју врсту дефиниције спадају, да ли поштују правила дефинисања, по ком принципу је деоба изведена и сл.). Вежбе у којима се користе дијаграми (као Ојлерови или Венови) да би се чулно представили апстрактни мисаони односи (међу појмовима, судовима, логичка веза у закључивању, деоба појма) олакшаће ученицима анализу и процену исправности различитих сазнајних процеса, те се њихова примена препоручује где год је то могуће. Дебата представља идеалан полигон за препознавање исправности и ваљаности закључивања и анализу поузданости аргументације базиране на различитим врстама тих закључивања. Уколико се организује у оквиру вежби (на унапред задату тему како би се припремила) ученицима ће пружити прилику не само да се огледају у сучељавању аргумената с другима него и да препознају логичке грешке (у свом и туђем излагању). Логику научног истраживања, због малог броја часова који се тој теми могу

посветити, добро би било обрадити у склопу одговарајуће вежбе као пројектни задатак – у виду реконструкције фаза и елемената неког научног истраживања на познатом примеру, а то могу бити и садржаји којима се ученици баве у неком другом предмету или пример преузет с интернета, из неког научно-популарног видеа и сл. Избор активности, метода, начина и средстава рада Пошто сви исходи показују оспособљеност ученика за примену знања и практиковање вештина, наставник треба крајње рационално да прибегава монолошкој методи како би се избегло пасивизовање ученика и отворио простор за проблемску, тематски интегративну, хеуристичку и уопште истраживачку наставу. Захваљујући својој инвентивности, наставник предметне садржаје може да оживи кроз мноштво занимљивих примера, вежбања, сазнајно интригантних или чак конфликтних ситуација јер на тај начин настава престаје да буде испорука готових знања и постаје подстицајна за развој личности ученика. Притом треба имати на уму да се интегрално усвајање опште филозофске културе мишљења и толерантног аргументованог расправљања не постиже ни у једном изолованом наставном садржају и задатку, већ се гради постепено коришћењем различитих ситуација за учење и пажљивим избором погодних програмских садржаја и материјала за наставу, подстицајних и разноврсних метода, техника и начина рада. Препоручује се комбиновање и смењивање разноврсних облика рада – фронталног и индивидуалног, тимског или рада у паровима јер се на тај начин поспешује динамика часа, омогућава индивидуализована и диференцирана настава и отвара простор за вршњачко учење. Израда самосталних или тимских истраживачких задатака, краћих есеја и приказа оспособљава ученика за тражење и обраду информација и функционализује његову језичку и информатичку писменост. Осим тога, ова врста ангажовања омогућава ученику да усваја норме за писање стручног рада, што је важан сегмент припреме за наредни ниво школовања. Поред стандардних средстава рада (уџбеничке и друге изабране литературе), наставницима се препоручује да (у сврху изградње дигиталне и других међупредметних компетенција) укључују у наставни процес коришћење електронских медија и материјала. Пожељно је да део својих припрема за часове (текстове, вежбе, задатке, презентације, анимације, схеме, примере), по могућности, поставе на своју или школску интернет страницу, или да у ту сврху искористе широку популарност друштвених мрежа, демонстрирајући ученицима како да их користе као образовни ресурс. Интернет (Cloud) сервиси нарочито су погодни за онлајн повезивање ученика и наставника, нпр. када се реализује заједнички пројектни задатак или редигује текст истраживачког, односно матурског рада. Дебата се може припремити посредством ангажованог документарног филма, видео-курсева (какав је нпр. Justice из Практичке филозофије професора Сандела /Michael Sandel/ са Харвардског универзитета) и различитих материјала који подстичу активну и истраживачку наставу (фотографије, мапе, употребни и уметнички предмети). Путем интернета, све више су доступни квалитетни научно-популарни документарни филмови који одлично илуструју природу и све фазе у току научног истраживања, на шта се може ослонити обрада већине тема из дела програма Филозофије за трећи разред посвећеног примени логике у методологији.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава која је усмерена на исходе захтева да одговарајуће наставне методе, облици рада, наставни материјали и сви други чиниоци и елементи наставног процеса буду у функцији њиховог остварења. У том смислу је и оцењивање саставни део процеса подучавања и учења. Њиме се процењује индивидуално напредовање ученика у процесу постизања дефинисаног исхода, а уједно је средство помоћу ког ученици мере свој напредак у учењу и наставници просуђују успешност својих подучавања. Из тог разлога потребно је да су

ученицима познати очекивани исходи наставе Филозофије и да критеријуми за њихово постизање буду разумљиви, а методологија оцењивања усаглашена са знањима, вештинама и ставовима који су експлицитно или имплицитно садржани у исходима наставе. Укључивање ученика у процес оцењивања непосредно негује рефлексију, метакогнитивни приступ и независно мишљење, који су и сама суштина филозофског образовања. Наставник, који непрестано има у виду да је проверавање и оцењивање постигнућа у директној вези са исходима наставе Филозофије, оцењује сва знања, умећа, способности и вештине којима се они остварују, разноврсним методама и инструментима, током свих часова а не само оних намењених утврђивању или систематизацији, како би оцена, уистину, имала информативну, мотивациону и оријентациону улогу, када је у питању напредовање ученика. У настави усмереној на исходе комбинује се више врста оцењивања: дијагностичко, формативно и сумативно оцењивање. Ово прво има за циљ да наставник, провером претходно стеченог знања и вештина ученика, идентификује њихове могућности и слабе стране, али и ефекте сопствене наставе и да на основу тога планира садржаје и стратегије даљег рада. Формативно оцењивање је саставни део наставног процеса и обавља се чешће током процеса подучавања и учења, нпр. на крају неке активности учења, како би наставник уочио тешкоће и потребе ученика и томе прилагодио даљи рад. Поред тога, оно има развојну функцију, јер његов саставни део је давање конструктивне повратне информације ученицима, на основу којих тачно разумеју шта треба да науче, шта се од њих очекује и како могу да унапреде своје учење. У том смислу, формативно оцењивање развија код ученика вештине и стратегије којима се „учи како треба учити’’ (метакогнигивне стратегије). Сумативним оцењивањем, након одређеног периода учења, вреднују се резултати учења тј. у којој мери је ученик остварио очекиване исходе. Провера постигнућа ученика може се реализовати различитим усменим и писменим поступцима, на пример, кроз писане радове, есеје, тестове различитог типа, усмено излагање, дијалог, дебату, пројектни рад, вођење портфолија (који осим евиденције о ученичком раду, дескрипција, коментара итд. садржи и самооцењивање и вршњачко оцењивање). Оцењивати се може и спремност ученика на сарадњу и интелектуалну размену у дискусији са другима, кућна припрема за најављену тему часа (нпр. упознавање са текстуалним материјалом, обрада понуђених асимилационих табела, састављање листе кључних појмова и сл.), властито усавршавање кроз додатно читање препоручене литературе, лично истраживање и селекцију материјала за учење, самостална или тимска припрема и презентовање пројектних задатака. Захваљујући јасној оријентацији коју процес учења добија са компетенцијама и исходима, и оцењивање обогаћује своје функције, методе и технике, посебно кад је реч о континуираном оцењивању. Оно се одвија непрекидно како би ученику и наставнику омогућило стални увид у јаке и слабе стране учења, и на основу тога прилагођавање, индивидуализацију и диференцијацију наставе, као и ефикасније планирање и коришћење допунског и додатног рада. Пошто укључује и самопроцену ученика и наставника, значајно унапређује етос школе кроз њихов дијалог, сарадњу и узајамно уважавање. Активно упућивање и укључивање ученика у процес (само)оцењивања и, на крају, у вршњачко оцењивање, уједно је средство развоја низа међупредметних компетенција као што су компетенција за целоживотно учење, комуникација, сарадња, предузимљивост и одговорно учешће у демократском друштву

Историја

Смер: Друштвено-језички

Разред: Трећи

Предмет: Историја

Циљ учења наставног предмета историја:

Циљ учења историје је да ученик, изучавајући историјске догађаје, појаве, процесе и личности, стекне знања и компетенције неопходне за разумевање савременог света, развије вештине критичког мишљења и одговоран однос према себи, сопственом и националном идентитету, културно-историјском наслеђу, поштовању људских права и културних различитости, друштву и држави у којој живи.

Област/Тема	Број часова	Садржај	Исходи	Стандарди (ко има)
Основи историјског истраживања	10	Хронологија и простор – основне одлике периода од Индустријске револуције до завршетка Првог светског рата. Историјски извори, њихова специфичност и сазнајна вредност (материјални, писани, аудио и визуелни – фотографија, филм). Историјске перспективе – примена концепта мулти-перспективности; слика „другог”	– идентификује узроке и последице историј-ских догађаја, појава и процеса из опште и националне историје; – анализира историјске догађаје и појаве на основу доступних визуелних, аудио-ви-зуелних извора и статистички-табеларно обрађених података; – наведе типове државних уређења у перио-ду новог века; – користи хронолошке одреднице и	2.ИС.1.1.1. Разуме значење основних историјских и појмова историјске науке. 2.ИС.1.1.2. Користи хронолошке термине у одговарајућем историјском и савременом контексту. 2.ИС.1.1.3. Препознаје историјски простор на историјској карти. 2.ИС.1.1.4. Именује најзначајније личности и наводи основне процесе,

			исправним хронолошким редоследом наводи кључне догађаје, појаве, процесе и личности; − у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; − пореди изворе различите сазнајне вред-ности и процени њихову релевантност за истраживање; − примењује основну методологију у еле-ментарном историјском истраживању и резултате презентује у усменом, писаном, или дигиталном облику; − анализира специфичности и утицај међународних односа на положај држава и народа; − на основу датих примера изводи	појаве и догађаје из опште и националне историје. 2.ИС.1.2.1. Самостално прикупља и разврстава различите изворе инфор-мација о прошлости и садашњости у функцији истраживања. 2.ИС.1.2.2. Уочава да постоје различита виђења исте историјске појаве на основу поређења више историјских извора. 2.ИС.1.2.3. Препознаје предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација. 2.ИС.1.2.4. Усмено интерпретира

			закључак о повезаности појава и процеса из нацио- оналне историје са појавама и процесима у регионалним, европским и светским оквирима; − анализира положај и начин живота деце, жена и мушкараца, припадника разли- читих друштвених слојева и мањинских група у у новом веку; − учествује у организовању и спровођењу заједничких активности у школи или ло- калној заједници које подстичу друштвену одговорност и неговање културе сећања; − користи сазнања из других научних области, ради потпунијег сагледавања историјских појава и процеса; − анализира развој и	историјски наратив и саопштава резул- тате самосталног елементарног истраживања. 2.ИС.1.2.5. Писано саопштава резултате елементарног истраживања уз употребу текстуалне word датотеке (фајла). 2.ИС.1.3.1. Препознаје историјску димензију савремених друштвених појава и процеса. 2.ИС.1.3.2. Идентификује улогу историјских личности у обликовању савремене државе и друштва. 2.ИС.1.3.3. Разуме значај и показује одговоран однос према култур- но-историјском наслеђу сопственог и других народа. 2.ИС.1.3.4. Разуме смисао обележавања и неговања сећања

			промене државних институција у новом веку; − препозна историјске корене савремених институција и друштвених појава; − наводи најважније одлике српске држав-ности у новом веку; − идентификује најважније друштвене групе, њихове улоге и односе у периоду новог века; − анализира структуру и особености срп-ског друштва и уочава промене изазване политичким и економским процесима у периоду новог века; − наведе специфичности друштвених поја-ва, процеса, политичких идеја, ставова по-јединаца и група насталих у новом веку; − анализира, на	на важне личности, догађаје и појаве из прошлости народа, држава, институција. 2.ИС.1.3.5. Уочава елементе интеркултуралних односа и препознаје вредности друштва заснованог на њиховом неговању. 2.ИС.1.3.6. Пореди историјски и савремени контекст поштовања људских права и активно учествује у интеркултуралном дијалогу. 2.ИС.1.3.7. Препознаје узроке, елементе и последице историјских конфликата и криза са циљем развијања толеранције, културе дијалога и сензибилитета за спречавање потенцијалних конфликата.

			примерима, процес настан- ка модерних нација; − повезује појаву нових идеја, научног, технолошког и културног напретка са про- менама у друштву, привреди, образовању и начину живота; − уочава утицај и улогу књижевних и умет- ничких дела на формирање националног идентитета у прошлости; − уочава важност одређених историјских догађаја и личности кроз истраживање меморијала у локалној заједници, допри- носећи неговању културе сећања; − препознаје и пореди различита виђења једне историјске појаве, личности или догађаја на основу тумачења	2.ИС.2.1.1. Анализира специфичности одређених историјских појмова. 2.ИС.2.1.2. Показује историјске појаве на историјској карти и препознаје историјски простор на географској карти. 2.ИС.2.1.3. Објашњава и повезује улогу личности, процесе, појаве, дога- ђаје из националне и опште историје. 2.ИС.2.2.1. Процењује релевантност и квалитет различитих извора ин- формација о прошлости и садашњости и примењује их у истраживању. 2.ИС.2.2.2. Анализира предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове

			историјских извора;	пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација и уочава њихове последице. 2.ИС.2.3.1. Наводи и описује појаве дугог трајања, уочава сличности и прави разлику у односу на њихов савремени и историјски контекст. 2.ИС.3.1.1.Разуме и анализира променљивост историјског простора у различитим периодима, уз употребу историјске, географске и савремене политичке карте. 2.ИС.3.1.2. Критички просуђује важне процесе, појаве, догађаје и личности из опште и националне историје.

				2.ИС.3.2.1. Закључује на основу истраживања различитих извора инфор-мација о прошлости и садашњости. 2.ИС.3.2.2. Издваја и објашњава специфичне разлике и сличности у тума-чењима исте историјске појаве на основу различитих историјских извора. 2.ИС.3.2.3. Усмено објашњава резултате самосталног елементарног истраживања и аргументовано брани изнете ставове и закључке. 2.ИС.3.2.4. Писано и графички приказује резултате елементарног истра-живања уз употребу

				компјутерских програма за презентацију (текстуал- них, визуелних, филмских датотека и powerpoint програма). 2.ИС.3.3.1. Анализира савремене појаве и процесе у историјском контек- сту и на основу добијених резултата изводи закључке.__
Међународ ни односи, савези и кризе	16	Међудржавни односи Наполеонови ратови Револуције 1848/49. Кримски рат Грађански рат у САД Империјализам Блоковске поделе и савези великих сила Источно питање Ратови за српско национално ослобођење у 19. веку Балкански ратови Велики рат	− идентификује узроке и последице историј- ских догађаја, појава и процеса из опште и националне историје; − анализира историјске догађаје и појаве на основу доступних визуелних, аудио-ви- зуелних извора и статистички-табеларно обрађених података; − наведе типове државних уређења у перио- ду новог века;	2.ИС.1.1.1. Разуме значење основних историјских и појмова историјске науке. 2.ИС.1.1.2. Користи хронолошке термине у одговарајућем историјском и савременом контексту. 2.ИС.1.1.3. Препознаје историјски простор на историјској карти. 2.ИС.1.1.4. Именује

			− користи хронолошке одреднице и исправним хронолошким редоследом наводи кључне догађаје, појаве, процесе и личности; − у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; − пореди изворе различите сазнајне вред-ности и процени њихову релевантност за истраживање; − примењује основну методологију у еле-ментарном историјском истраживању и резултате презентује у усменом, писаном, или дигиталном облику; − анализира специфичности и утицај међународних односа на положај држава	најзначајније личности и наводи основне процесе, појаве и догађаје из опште и националне историје. 2.ИС.1.2.1. Самостално прикупља и разврстава различите изворе инфор-мација о прошлости и садашњости у функцији истраживања. 2.ИС.1.2.2. Уочава да постоје различита виђења исте историјске појаве на основу поређења више историјских извора. 2.ИС.1.2.3. Препознаје предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима

			и народа; − на основу датих примера изводи закључак о повезаности појава и процеса из нацио-налне историје са појавама и процесима у регионалним, европским и светским оквирима; − анализира положај и начин живота деце, жена и мушкараца, припадника разли-читих друштвених слојева и мањинских група у у новом веку; − учествује у организовању и спровођењу заједничких активности у школи или ло-калној заједници које подстичу друштвену одговорност и неговање културе сећања; − користи сазнања из других научних области, ради потпунијег сагледавања	информација. 2.ИС.1.2.4. Усмено интерпретира историјски наратив и саопштава резул-тате самосталног елементарног истраживања. 2.ИС.1.2.5. Писано саопштава резултате елементарног истраживања уз употребу текстуалне word датотеке (фајла). 2.ИС.1.3.1. Препознаје историјску димензију савремених друштвених појава и процеса. 2.ИС.1.3.2. Идентификује улогу историјских личности у обликовању савремене државе и друштва. 2.ИС.1.3.3. Разуме значај и показује одговоран однос према култур-но-историјском наслеђу сопственог и других народа. 2.ИС.1.3.4. Разуме

			историјских појава и процеса; − анализира развој и промене државних институција у новом веку; − препозна историјске корене савремених институција и друштвених појава; − наводи најважније одлике српске држав- ности у новом веку; − идентификује најважније друштвене групе, њихове улоге и односе у периоду новог века; − анализира структуру и особености срп- ског друштва и уочава промене изазване политичким и економским процесима у периоду новог века; − наведе специфичности друштвених поја- ва, процеса, политичких идеја, ставова по- јединаца и група	смисао обележавања и неговања сећања на важне личности, догађаје и појаве из прошлости народа, држава, институција. 2.ИС.1.3.5. Уочава елементе интеркултуралних односа и препознаје вредности друштва заснованог на њиховом неговању. 2.ИС.1.3.6. Пореди историјски и савремени контекст поштовања људских права и активно учествује у интеркултуралном дијалогу. 2.ИС.1.3.7. Препознаје узроке, елементе и последице историјских конфликата и криза са циљем развијања толеранције, културе дијалога и сензибилитета за

			насталих у новом веку; − анализира, на примерима, процес настан- ка модерних нација; − повезује појаву нових идеја, научног, технолошког и културног напретка са про- менама у друштву, привреди, образовању и начину живота; − уочава утицај и улогу књижевних и умет- ничких дела на формирање националног идентитета у прошлости; − уочава важност одређених историјских догађаја и личности кроз истраживање меморијала у локалној заједници, допри- носећи неговању културе сећања; − препознаје и пореди различита виђења једне историјске	спречавање потенцијалних конфликата. 2.ИС.2.1.1. Анализира специфичности одређених историјских појмова. 2.ИС.2.1.2. Показује историјске појаве на историјској карти и препознаје историјски простор на географској карти. 2.ИС.2.1.3. Објашњава и повезује улогу личности, процесе, појаве, дога- ђаје из националне и опште историје. 2.ИС.2.2.1. Процењује релевантност и квалитет различитих извора ин- формација о прошлости и садашњости и примењује их у истраживању. 2.ИС.2.2.2. Анализира предрасуде,

			појаве, личности или догађаја на основу тумачења историјских извора;	стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација и уочава њихове последице. 2.ИС.2.3.1. Наводи и описује појаве дугог трајања, уочава сличности и прави разлику у односу на њихов савремени и историјски контекст. 2.ИС.3.1.1.Разуме и анализира променљивост историјског простора у различитим периодима, уз употребу историјске, географске и савремене политичке карте. 2.ИС.3.1.2. Критички просуђује важне процесе, појаве, догађаје и лично-

				сти из опште и националне историје. 2.ИС.3.2.1. Закључује на основу истраживања различитих извора инфор- мација о прошлости и садашњости. 2.ИС.3.2.2. Издваја и објашњава специфичне разлике и сличности у тума- чењима исте историјске појаве на основу различитих историјских извора. 2.ИС.3.2.3. Усмено објашњава резултате самосталног елементарног истраживања и аргументовано брани изнете ставове и закључке. 2.ИС.3.2.4. Писано и графички приказује резултате елементарног

				истра- живања уз употребу компјутерских програма за презентацију (текстуал- них, визуелних, филмских датотека и powerpoint програма). 2.ИС.3.3.1. Анализира савремене појаве и процесе у историјском контек- сту и на основу добијених резултата изводи закључке.__
Држава и институциј е	14	Типови државних уређења Монархија Република Револуције и њихове тековине Уставност Структура, унутрашње уређење и институције Скупштина и парламентаризам Законодавство, државна управа и војска Односи државе и цркве, секуларизација Стварање националних држава и нестанак импе-рија	− идентификује узроке и последице историј- ских догађаја, појава и процеса из опште и националне историје; − анализира историјске догађаје и појаве на основу доступних визуелних, аудио-ви-зуелних извора и статистички-табеларно обрађених података; − наведе типове	2.ИС.1.1.1. Разуме значење основних историјских и појмова историјске науке. 2.ИС.1.1.2. Користи хронолошке термине у одговарајућем историјском и савременом контексту. 2.ИС.1.1.3. Препознаје историјски простор на историјској

		Стварање модерне српске државе Српски народ под страном влашћу Српска Војводина Независност Србије и Црне Горе Развој српске државности и уставности Кнежевина Србија Краљевина Србија	државних уређења у перио- ду новог века; − користи хронолошке одреднице и исправним хронолошким редоследом наводи кључне догађаје, појаве, процесе и личности; − у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; − пореди изворе различите сазнајне вред- ности и процени њихову релевантност за истраживање; − примењује основну методологију у еле- ментарном историјском истраживању и резултате презентује у усменом, писаном, или дигиталном облику; − анализира специфичности и утицај	карти. 2.ИС.1.1.4. Именује најзначајније личности и наводи основне процесе, појаве и догађаје из опште и националне историје. 2.ИС.1.2.1. Самостално прикупља и разврстава различите изворе инфор- мација о прошлости и садашњости у функцији истраживања. 2.ИС.1.2.2. Уочава да постоје различита виђења исте историјске појаве на основу поређења више историјских извора. 2.ИС.1.2.3. Препознаје предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава

			међународних односа на положај држава и народа; − на основу датих примера изводи закључак о повезаности појава и процеса из наци- оналне историје са појавама и процесима у регионалним, европским и светским оквирима; − анализира положај и начин живота деце, жена и мушкараца, припадника разли- читих друштвених слојева и мањинских група у у новом веку; − учествује у организовању и спровођењу заједничких активности у школи или ло- калној заједници које подстичу друштвену одговорност и неговање културе сећања; − користи сазнања из других научних	у историјским и савременим изворима информација. 2.ИС.1.2.4. Усмено интерпретира историјски наратив и саопштава резул- тате самосталног елементарног истраживања. 2.ИС.1.2.5. Писано саопштава резултате елементарног истраживања уз употребу текстуалне word датотеке (фајла). 2.ИС.1.3.1. Препознаје историјску димензију савремених друштвених појава и процеса. 2.ИС.1.3.2. Идентификује улогу историјских личности у обликовању савремене државе и друштва. 2.ИС.1.3.3. Разуме значај и показује одговоран однос према култур- но-историјском

			области, ради потпунијег сагледавања историјских појава и процеса; − анализира развој и промене државних институција у новом веку; − препозна историјске корене савремених институција и друштвених појава; − наводи најважније одлике српске држав- ности у новом веку; − идентификује најважније друштвене групе, њихове улоге и односе у периоду новог века; − анализира структуру и особености срп- ског друштва и уочава промене изазване политичким и економским процесима у периоду новог века; − наведе специфичности друштвених поја- ва, процеса,	наслеђу сопственог и других народа. 2.ИС.1.3.4. Разуме смисао обележавања и неговања сећања на важне личности, догађаје и појаве из прошлости народа, држава, институција. 2.ИС.1.3.5. Уочава елементе интеркултуралних односа и препознаје вредности друштва заснованог на њиховом неговању. 2.ИС.1.3.6. Пореди историјски и савремени контекст поштовања људских права и активно учествује у интеркултуралном дијалогу. 2.ИС.1.3.7. Препознаје узроке, елементе и последице историјских конфликата и криза са циљем развијања

			политичких идеја, ставова по- јединаца и група насталих у новом веку; − анализира, на примерима, процес настан- ка модерних нација; − повезује појаву нових идеја, научног, технолошког и културног напретка са про- менама у друштву, привреди, образовању и начину живота; − уочава утицај и улогу књижевних и умет- ничких дела на формирање националног идентитета у прошлости; − уочава важност одређених историјских догађаја и личности кроз истраживање меморијала у локалној заједници, допри- носећи неговању културе сећања; − препознаје и	толеранције, културе дијалога и сензибилитета за спречавање потенцијалних конфликата. 2.ИС.2.1.1. Анализира специфичности одређених историјских појмова. 2.ИС.2.1.2. Показује историјске појаве на историјској карти и препознаје историјски простор на географској карти. 2.ИС.2.1.3. Објашњава и повезује улогу личности, процесе, појаве, дога- ђаје из националне и опште историје. 2.ИС.2.2.1. Процењује релевантност и квалитет различитих извора ин- формација о прошлости и садашњости и примењује их у истраживању.

			пореди различита виђења једне историјске појаве, личности или догађаја на основу тумачења историјских извора;	2.ИС.2.2.2. Анализира предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација и уочава њихове последице. 2.ИС.2.3.1. Наводи и описује појаве дугог трајања, уочава сличности и прави разлику у односу на њихов савремени и историјски контекст. 2.ИС.3.1.1.Разуме и анализира променљивост историјског простора у различитим периодима, уз употребу историјске, географске и савремене политичке карте. 2.ИС.3.1.2. Критички

				просуђује важне процесе, појаве, догађаје и личности из опште и националне историје. 2.ИС.3.2.1. Закључује на основу истраживања различитих извора информ- мација о прошлости и садашњости. 2.ИС.3.2.2. Издваја и објашњава специфичне разлике и сличности у тумачењима исте историјске појаве на основу различитих историјских извора. 2.ИС.3.2.3. Усмено објашњава резултате самосталног елементарног истраживања и аргументовано брани изнете ставове и закључке. 2.ИС.3.2.4. Писано и графички

				приказује резултате елементарног истра-живања уз употребу компјутерских програма за презентацију (текстуал-них, визуелних, филмских датотека и powerpoint програма). 2.ИС.3.3.1. Анализира савремене појаве и процесе у историјском контек-сту и на основу добијених резултата изводи закључке.__
Друштвени и привредни феномени и односи	14	Типови друштвених уређења и односа Укидање феудалних односа Друштвени слојеви и групе – грађанство, сеља-штво, радништво Прва и Друга индустријска револуција Идеје и идеологије – либерализам, национализам, расизам, социјализам, комунизам	− идентификује узроке и последице историј-ских догађаја, појава и процеса из опште и националне историје; − анализира историјске догађаје и појаве на основу доступних визуелних, аудио-ви-зуелних извора и статистички-	2.ИС.1.1.1. Разуме значење основних историјских и појмова историјске науке. 2.ИС.1.1.2. Користи хронолошке термине у одговарајућем историјском и савременом контексту. 2.ИС.1.1.3.

		Грађанска и политичка права Аболиционизам Капитализам Специфичности српског друштва и привреде	табеларно обрађених података; − наведе типове државних уређења у перио- ду новог века; − користи хронолошке одреднице и исправним хронолошким редоследом наводи кључне догађаје, појаве, процесе и личности; − у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; − пореди изворе различите сазнајне вред- ности и процени њихову релевантност за истраживање; − примењује основну методологију у еле- ментарном историјском истраживању и резултате презентује у усменом, писаном, или дигиталном облику;	Препознаје историјски простор на историјској карти. 2.ИС.1.1.4. Именује најзначајније личности и наводи основне процесе, појаве и догађаје из опште и националне историје. 2.ИС.1.2.1. Самостално прикупља и разврстава различите изворе инфор- мација о прошлости и садашњости у функцији истраживања. 2.ИС.1.2.2. Уочава да постоје различита виђења исте историјске појаве на основу поређења више историјских извора. 2.ИС.1.2.3. Препознаје предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове

			− анализира специфичности и утицај међународних односа на положај држава и народа; − на основу датих примера изводи закључак о повезаности појава и процеса из нацио-налне историје са појавама и процесима у регионалним, европским и светским оквирима; − анализира положај и начин живота деце, жена и мушкараца, припадника разли-читих друштвених слојева и мањинских група у у новом веку; − учествује у организовању и спровођењу заједничких активности у школи или ло-калној заједници које подстичу друштвену одговорност и неговање културе	пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација. 2.ИС.1.2.4. Усмено интерпретира историјски наратив и саопштава резул-тате самосталног елементарног истраживања. 2.ИС.1.2.5. Писано саопштава резултате елементарног истраживања уз употребу текстуалне word датотеке (фајла). 2.ИС.1.3.1. Препознаје историјску димензију савремених друштвених појава и процеса. 2.ИС.1.3.2. Идентификује улогу историјских личности у обликовању савремене државе и друштва. 2.ИС.1.3.3. Разуме значај и показује

			сећања; − користи сазнања из других научних области, ради потпунијег сагледавања историјских појава и процеса; − анализира развој и промене државних институција у новом веку; − препозна историјске корене савремених институција и друштвених појава; − наводи најважније одлике српске држав- ности у новом веку; − идентификује најважније друштвене групе, њихове улоге и односе у периоду новог века; − анализира структуру и особености срп- ског друштва и уочава промене изазване политичким и економским процесима у периоду новог века; − наведе	одговоран однос према култур- но-историјском наслеђу сопственог и других народа. 2.ИС.1.3.4. Разуме смисао обележавања и неговања сећања на важне личности, догађаје и појаве из прошлости народа, држава, институција. 2.ИС.1.3.5. Уочава елементе интеркултуралних односа и препознаје вредности друштва заснованог на њиховом неговању. 2.ИС.1.3.6. Пореди историјски и савремени контекст поштовања људских права и активно учествује у интеркултуралном дијалогу. 2.ИС.1.3.7. Препознаје узроке, елементе и последице историјских

			специфичности друштвених поја-ва, процеса, политичких идеја, ставова по-јединаца и група насталих у новом веку; − анализира, на примерима, процес настан-ка модерних нација; − повезује појаву нових идеја, научног, технолошког и културног напретка са про-менама у друштву, привреди, образовању и начину живота; − уочава утицај и улогу књижевних и умет-ничких дела на формирање националног идентитета у прошлости; − уочава важност одређених историјских догађаја и личности кроз истраживање меморијала у локалној заједници, допри-	конфликата и криза са циљем развијања толеранције, културе дијалога и сензибилитета за спречавање потенцијалних конфликата. 2.ИС.2.1.1. Анализира специфичности одређених историјских појмова. 2.ИС.2.1.2. Показује историјске појаве на историјској карти и препознаје историјски простор на географској карти. 2.ИС.2.1.3. Објашњава и повезује улогу личности, процесе, појаве, дога-ђаје из националне и опште историје. 2.ИС.2.2.1. Процењује релевантност и квалитет различитих извора ин-формација о прошлости и

			носећи неговању културе сећања; − препознаје и пореди различита виђења једне историјске појаве, личности или догађаја на основу тумачења историјских извора;	садашњости и примењује их у истраживању. 2.ИС.2.2.2. Анализира предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација и уочава њихове последице. 2.ИС.2.3.1. Наводи и описује појаве дугог трајања, уочава сличности и прави разлику у односу на њихов савремени и историјски контекст. 2.ИС.3.1.1.Разуме и анализира променљивост историјског простора у различитим периодима, уз употребу историјске, географске и савремене

				политичке карте. 2.ИС.3.1.2. Критички просуђује важне процесе, појаве, догађаје и личности из опште и националне историје. 2.ИС.3.2.1. Закључује на основу истраживања различитих извора информација о прошлости и садашњости. 2.ИС.3.2.2. Издваја и објашњава специфичне разлике и сличности у тумачењима исте историјске појаве на основу различитих историјских извора. 2.ИС.3.2.3. Усмено објашњава резултате самосталног елементарног истраживања и аргументовано брани изнете ставове и

				закључке. 2.ИС.3.2.4. Писано и графички приказује резултате елементарног истра- живања уз употребу компјутерских програма за презентацију (текстуал- них, визуелних, филмских датотека и powerpoint програма). 2.ИС.3.3.1. Анализира савремене појаве и процесе у историјском контек- сту и на основу добијених резултата изводи закључке.
Култура и свакодневн и живот	22	Религија и атеизам Просветитељство Бел епок Наука, техника и технологија Образовање Књижевност и уметност Медији Породични и родни односи Грађанска култура	− идентификује узроке и последице историј- ских догађаја, појава и процеса из опште и националне историје; − анализира историјске догађаје и појаве на основу доступних	2.ИС.1.1.1. Разуме значење основних историјских и појмова историјске науке. 2.ИС.1.1.2. Користи хронолошке термине у одговарајућем историјском и

		Социјална заштита Брига о здрављу	визуелних, аудио-визуелних извора и статистички-табеларно обрађених података; − наведе типове државних уређења у перио- ду новог века; − користи хронолошке одреднице и исправним хронолошким редоследом наводи кључне догађаје, појаве, процесе и личности; − у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; − пореди изворе различите сазнајне вред- ности и процени њихову релевантност за истраживање; − примењује основну методологију у еле- ментарном историјском истраживању и резултате презентује	савременом контексту. 2.ИС.1.1.3. Препознаје историјски простор на историјској карти. 2.ИС.1.1.4. Именује најзначајније личности и наводи основне процесе, појаве и догађаје из опште и националне историје. 2.ИС.1.2.1. Самостално прикупља и разврстава различите изворе инфор- мација о прошлости и садашњости у функцији истраживања. 2.ИС.1.2.2. Уочава да постоје различита виђења исте историјске појаве на основу поређења више историјских извора. 2.ИС.1.2.3. Препознаје предрасуде,

			у усменом, писаном, или дигиталном облику; − анализира специфичности и утицај међународних односа на положај држава и народа; − на основу датих примера изводи закључак о повезаности појава и процеса из нацио-налне историје са појавама и процесима у регионалним, европским и светским оквирима; − анализира положај и начин живота деце, жена и мушкараца, припадника разли-читих друштвених слојева и мањинских група у у новом веку; − учествује у организовању и спровођењу заједничких активности у школи или ло-калној заједници које подстичу	стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација. 2.ИС.1.2.4. Усмено интерпретира историјски наратив и саопштава резул-тате самосталног елементарног истраживања. 2.ИС.1.2.5. Писано саопштава резултате елементарног истраживања уз употребу текстуалне word датотеке (фајла). 2.ИС.1.3.1. Препознаје историјску димензију савремених друштвених појава и процеса. 2.ИС.1.3.2. Идентификује улогу историјских личности у обликовању савремене државе

			друштвену одговорност и неговање културе сећања; − користи сазнања из других научних области, ради потпунијег сагледавања историјских појава и процеса; − анализира развој и промене државних институција у новом веку; − препозна историјске корене савремених институција и друштвених појава; − наводи најважније одлике српске држав- ности у новом веку; − идентификује најважније друштвене групе, њихове улоге и односе у периоду новог века; − анализира структуру и особености срп- ског друштва и уочава промене изазване политичким и економским	и друштва. 2.ИС.1.3.3. Разуме значај и показује одговоран однос према култур- но-историјском наслеђу сопственог и других народа. 2.ИС.1.3.4. Разуме смисао обележавања и неговања сећања на важне личности, догађаје и појаве из прошлости народа, држава, институција. 2.ИС.1.3.5. Уочава елементе интеркултуралних односа и препознаје вредности друштва заснованог на њиховом неговању. 2.ИС.1.3.6. Пореди историјски и савремени контекст поштовања људских права и активно учествује у интеркултуралном дијалогу. 2.ИС.1.3.7. Препознаје узроке,

			процесима у периоду новог века; − наведе специфичности друштвених поја-ва, процеса, политичких идеја, ставова по-јединаца и група насталих у новом веку; − анализира, на примерима, процес настан-ка модерних нација; − повезује појаву нових идеја, научног, технолошког и културног напретка са про-менама у друштву, привреди, образовању и начину живота; − уочава утицај и улогу књижевних и умет-ничких дела на формирање националног идентитета у прошлости; − уочава важност одређених историјских догађаја и личности кроз истраживање	елементе и последице историјских конфликата и криза са циљем развијања толеранције, културе дијалога и сензибилитета за спречавање потенцијалних конфликата. 2.ИС.2.1.1. Анализира специфичности одређених историјских појмова. 2.ИС.2.1.2. Показује историјске појаве на историјској карти и препознаје историјски простор на географској карти. 2.ИС.2.1.3. Објашњава и повезује улогу личности, процесе, појаве, дога-ђаје из националне и опште историје. 2.ИС.2.2.1. Процењује релевантност и квалитет различитих извора

			меморијала у локалној заједници, допри-носећи неговању културе сећања; − препознаје и пореди различита виђења једне историјске појаве, личности или догађаја на основу тумачења историјских извора;	ин-формација о прошлости и садашњости и примењује их у истраживању. 2.ИС.2.2.2. Анализира предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација и уочава њихове последице. 2.ИС.2.3.1. Наводи и описује појаве дугог трајања, уочава сличности и прави разлику у односу на њихов савремени и историјски контекст. 2.ИС.3.1.1.Разуме и анализира променљивост историјског простора у различитим периодима, уз употребу

				историјске, географске и савремене политичке карте. 2.ИС.3.1.2. Критички просуђује важне процесе, појаве, догађаје и личности из опште и националне историје. 2.ИС.3.2.1. Закључује на основу истраживања различитих извора информација о прошлости и садашњости. 2.ИС.3.2.2. Издваја и објашњава специфичне разлике и сличности у тумачењима исте историјске појаве на основу различитих историјских извора. 2.ИС.3.2.3. Усмено објашњава резултате самосталног елементарног истраживања и

				аргументовано брани изнете ставове и закључке. 2.ИС.3.2.4. Писано и графички приказује резултате елементарног истра- живања уз употребу компјутерских програма за презентацију (текстуал- них, визуелних, филмских датотека и powerpoint програма). 2.ИС.3.3.1. Анализира савремене појаве и процесе у историјском контек- сту и на основу добијених резултата изводи закључке.__
Појаве дугог трајања – комуникац ија некад и сад	35	Историјски контекст, потребе друштва и појединца, средства, инфраструктура, врсте (културна, економска, политичка, научно-технолошка), по- следице (интеркултурне,	− идентификује узроке и последице историј- ских догађаја, појава и процеса из опште и националне историје; − анализира	2.ИС.1.1.1. Разуме значење основних историјских и појмова историјске науке. 2.ИС.1.1.2. Користи хронолошке

		геополитичке, економске, еколошке)	историјске догађаје и појаве на основу доступних визуелних, аудио-визуелних извора и статистички-табеларно обрађених података; − наведе типове државних уређења у перио-ду новог века; − користи хронолошке одреднице и исправним хронолошким редоследом наводи кључне догађаје, појаве, процесе и личности; − у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; − пореди изворе различите сазнајне вред-ности и процени њихову релевантност за истраживање; − примењује основну методологију у еле-ментарном	термине у одговарајућем историјском и савременом контексту. 2.ИС.1.1.3. Препознаје историјски простор на историјској карти. 2.ИС.1.1.4. Именује најзначајније личности и наводи основне процесе, појаве и догађаје из опште и националне историје. 2.ИС.1.2.1. Самостално прикупља и разврстава различите изворе инфор-мација о прошлости и садашњости у функцији истраживања. 2.ИС.1.2.2. Уочава да постоје различита виђења исте историјске појаве на основу поређења више историјских извора.

			историјском истраживању и резултате презентује у усменом, писаном, или дигиталном облику; − анализира специфичности и утицај међународних односа на положај држава и народа; − на основу датих примера изводи закључак о повезаности појава и процеса из нацио-налне историје са појавама и процесима у регионалним, европским и светским оквирима; − анализира положај и начин живота деце, жена и мушкараца, припадника разли-читих друштвених слојева и мањинских група у у новом веку; − учествује у организовању и спровођењу заједничких активности у школи	2.ИС.1.2.3. Препознаје предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација. 2.ИС.1.2.4. Усмено интерпретира историјски наратив и саопштава резул-тате самосталног елементарног истраживања. 2.ИС.1.2.5. Писано саопштава резултате елементарног истраживања уз употребу текстуалне word датотеке (фајла). 2.ИС.1.3.1. Препознаје историјску димензију савремених друштвених појава и процеса. 2.ИС.1.3.2. Идентификује улогу историјских

			или ло- калној заједници које подстичу друштвену одговорност и неговање културе сећања; − користи сазнања из других научних области, ради потпунијег сагледавања историјских појава и процеса; − анализира развој и промене државних институција у новом веку; − препозна историјске корене савремених институција и друштвених појава; − наводи најважније одлике српске држав- ности у новом веку; − идентификује најважније друштвене групе, њихове улоге и односе у периоду новог века; − анализира структуру и особености срп- ског друштва и уочава промене	личности у обликовању савремене државе и друштва. 2.ИС.1.3.3. Разуме значај и показује одговоран однос према култур- но-историјском наслеђу сопственог и других народа. 2.ИС.1.3.4. Разуме смисао обележавања и неговања сећања на важне личности, догађаје и појаве из прошлости народа, држава, институција. 2.ИС.1.3.5. Уочава елементе интеркултуралних односа и препознаје вредности друштва заснованог на њиховом неговању. 2.ИС.1.3.6. Пореди историјски и савремени контекст поштовања људских права и активно учествује у интеркултуралном

			изазване политичким и економским процесима у периоду новог века; − наведе специфичности друштвених поја-ва, процеса, политичких идеја, ставова по-јединаца и група насталих у новом веку; − анализира, на примерима, процес настан-ка модерних нација; − повезује појаву нових идеја, научног, технолошког и културног напретка са про-менама у друштву, привреди, образовању и начину живота; − уочава утицај и улогу књижевних и умет-ничких дела на формирање националног идентитета у прошлости; − уочава важност одређених	дијалогу. 2.ИС.1.3.7. Препознаје узроке, елементе и последице историјских конфликата и криза са циљем развијања толеранције, културе дијалога и сензибилитета за спречавање потенцијалних конфликата. 2.ИС.2.1.1. Анализира специфичности одређених историјских појмова. 2.ИС.2.1.2. Показује историјске појаве на историјској карти и препознаје историјски простор на географској карти. 2.ИС.2.1.3. Објашњава и повезује улогу личности, процесе, појаве, дога-ђаје из националне и опште историје. 2.ИС.2.2.1. Процењује

			историјских догађаја и личности кроз истраживање меморијала у локалној заједници, допри- носећи неговању културе сећања; − препознаје и пореди различита виђења једне историјске појаве, личности или догађаја на основу тумачења историјских извора;	релевантност и квалитет различитих извора ин- формација о прошлости и садашњости и примењује их у истраживању. 2.ИС.2.2.2. Анализира предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација и уочава њихове последице. 2.ИС.2.3.1. Наводи и описује појаве дугог трајања, уочава сличности и прави разлику у односу на њихов савремени и историјски контекст. 2.ИС.3.1.1.Разуме и анализира променљивост историјског простора у

				различитим периодима, уз употребу историјске, географске и савремене политичке карте. 2.ИС.3.1.2. Критички просуђује важне процесе, појаве, догађаје и личности из опште и националне историје. 2.ИС.3.2.1. Закључује на основу истраживања различитих извора информација о прошлости и садашњости. 2.ИС.3.2.2. Издваја и објашњава специфичне разлике и сличности у тумачењима исте историјске појаве на основу различитих историјских извора. 2.ИС.3.2.3. Усмено објашњава резултате

				самосталног елементарног истраживања и аргументовано брани изнете ставове и закључке. 2.ИС.3.2.4. Писано и графички приказује резултате елементарног истра-живања уз употребу компјутерских програма за презентацију (текстуал-них, визуелних, филмских датотека и powerpoint програма). 2.ИС.3.3.1. Анализира савремене појаве и процесе у историјском контек-сту и на основу добијених резултата изводи закључке.__

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I **Планирање наставе и учења**

Већина предметних исхода постиже се кроз непосредну истраживачку активност ученика, а уз подстицај и подршку наставника.Најефикасније методе наставе и учења јесу оне које ученика стављају у адекватну активну позицију у процесу развијања знања ивештина.При остваривању циља предмета историја и достизању исхода мора се имати увиду да су садржаји, методе наставе и учења и активности ученика неодвојиви у наставном процесу.Да би сви ученици достигли предвиђене исходе и да би се остварио циљ наставе историје, потребно је да наставник упозна специфичности начина учења својих ученика и да према њима планира и прилагођава наставне активности.Наставник има слободу да сам одреди распоред и динамику активности за сваку тему, уважавајући циљ предмета и дефинисане исходе.Редослед исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета.Између исхода постоји повезаност и остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода.Ученици у први разред гимназије улазе са знањем о најважнијим историјским појмовима стеченим током основног образовања, са одређеним животним искуствима и уобличеним ставовима и на томе треба пажљиво градити нова знања, вештине, ставове и вредности.Битно је искористити велике могућности које историја као наративни предмет пружа у подстицању ученичке радозналости, која је у основи сваког сазнања.Посебно место у настави историје имају питања, како она која поставља наставник ученицима, тако и она која долазе од ученика, подстакнута оним што су чули у учионици или што су сазнали ван ње користећи различите изворе информација.Добро осмишљена питања наставника имају подстицајну функцију за развој историјског мишљења и критичке свести, не само у фази утврђивања и систематизације градива, већ и у самој обради наставних садржаја. У зависности од циља који наставник жели да оствари, питања могу имати различите функције, као што су: фокусирање пажње на неки садржај или аспект, подстицање поређења, трагање за објашњењем. Настава би требало да помогне ученицима у стварању што јасније представе не само о томе „како је уистину било”, већ и зашто се нешто десило и какве су последице из тога проистекле. Одговарајућа питања могу да послуже и као подстицај за елементарна историјска истраживања, прилагођена узрасту и могућностима ученика, што доприноси достизању прописаних стандарда постигнућа. Да би схватио догађаје из прошлости, ученик треба да их „оживи у свом уму”, у чему велику помоћ може пружити употреба одабраних историјских извора, литературе, карата и других извора података (документарни и играни видео и дигитални материјали, музејски експонати, илустрације), обилажење културно-историјских споменика и посете установама културе. Треба искористити и утицај наставе историје на неговање језичке и говорне културе (вештине беседништва и дебате), као и на развијање културе сећања и свести о друштвеној одговорности и људским правима.Неопходно је имати у виду и интегративну функцију историје, која у образовном систему, где су знања подељена по наставним предметима, помаже ученицима да постигну целовито схватање о повезаности и условљености географских, економских и културних услова живота човека.Пожељно је избегавати фрагментарно и изоловано учење историјских чињеница јер оно има најкраће трајање у памћењу и најслабији трансфер у стицању других знања ивештина.У настави треба, кад год је то могуће, примењивати дидактички концепт мултиперспективности.Одређене теме, по могућности, треба реализовати са одговарајућим садржајима из сродних предмета, а посебну пажњу треба посветити оспособљавању ученика за ефикасно коришћење информационо-комуникационих технологија.

IIОставаривање наставе и учења

Основи историјског истраживања

У реализацији теме Основи историјског истраживања посебну пажњу требало би посветити оживљавању и проширивању већ постојећихученичких знањао историјској науци, хронологији и периодизацији, пореклу и вредности историјских извора, као и о самом истраживачком процесу чијој успешности доприносе и одговарајуће помоћне историјске науке и сродне научне дисциплине. Од кључне важности је да наставник одабере оне наставне методе, примере и задатке који ће омогућитиученицима да се упознају са различитим врстама извора историјског сазнања специфичним за одређене периоде (од праисторије до савременог доба – од камених оруђа и оружја, митова и легенди до уметничких дела, новина, фотографија, филмова, интернета...), да их вреднују, тумаче, критички процењују, интерпретирају, одреде им порекло, да на основу њих аргументовано износе своје закључке, да разумеју разлоге различитог тумачења исте историјске појаве, да препознају стереотипе, предрасуде, злоупотребе, манипулације. С обзиром на то да за период праисторије није предвиђена посебна наставна тема, могуће је да кроз реализацију ове теме (бавећи се материјалним историјским изворима и њиховом интерпретацијом), ученици прошире и своја знања о праисторији, особеностима и етапама овог периода, као и праисторијским налазиштима и културама на територији Европе и Србије. Активности ученика чији је циљ развијање вештине коришћењаи критике историјских извора дају могућност и да се упознају са помоћним историјским наукама и науче како да достигнућа различитих научних дисциплина користе у својим истраживањима.

Држава и политички оквири цивилизација старог века

У оквиру теме Држава и политички оквири цивилизација старог века ученици ће да прошире своја знања о простору и најзначајнијим цивилизацијама старог века, основним одликама државног уређења и главним догађајима из политичке историје.У обради наставних садржаја о обележјима државних уређења фокус треба да буде на сталном упоређивању институција у цивилизацијама старог века и њиховом повезивању са савременим добом.Када је реч о политичкој историји, посебну пажњу треба посветити узроцима и последицама главних догађаја и личностима које су их покретале и у њима учествовале.Друштвени и привредни односи у старом веку Тематска целина Друштвени и привредни односи у старом веку ученицима треба да омогући да прошире постојећа и усвоје нова знања о друштвеним и привредним приликама у најстаријој историјској епохи и пореде их са савременим окружењем.Требало би да уоче законитости појава, шта је заједничко а шта различито у друштвима цивилизација старог века (процес од распадања родовско-племенских заједница до успостављања друштвених разлика). На примеру Египта и неке од држава Месопотамије треба показати поделу друштва и друштвену хијерархију (анализираће, на пример,структуру друштва према Хамурабијевом законику). На примерима грчког и римског друштва може се показати како економско јачање слојева без политичких права доводи до борбе и како се она завршава.Треба истаћи и улогу географског и климатског фактора на привредне прилике. На примерима држава Старог истока могу се показати основне етапепривредног развоја: земљорадња, сточарство, рударство, занатство, трговина. Поредећи и анализирајући различите привредне системе током дугог периода старог века, ученици треба да уоче основне чиниоце који утичу на привредне токове.

Култура и свакодневни живот у старом веку

Реализација тематске целине Култура и свакодневни живот у старом веку, поред упознавања са одликама појединих култура и њиховим достигнућима, подразумева и изучавање веровања и начина живота људи у цивилизацијама старог века.Када су одлике религија у питању, циљ не треба да буде приказивање појединих пантеона од Сумера до Рима, већ да се на примерима веровања покаже начин поимања света у тој епохи.Треба омогућити ученицима да уоче међусобне утицаје и прожимања појединих цивилизација и подстицати их да, на пример, пореде друштвени утицај и положај свештенства.Посебно је важно истаћи одлике јудаизма и хришћанства, како би се ученици припремили за потпуније разумевање средњовековне цивилизације засноване на јудео-хришћанским темељима.Ученици, такође, треба да се упознају и са одликама религиозно-филозофских учења Индије и Кине којима и данас припадају стотине милиона људи.Са народима који су стварали цивилизације у старом веку ученици треба да се упознају и кроз њихову књижевност.Пожељно је да се у корелацији са наставом књижевности посебно осветле друштвене и политичке околности настанка неког књижевног дела које се изучава, као и мотиви и књижевне врсте који се јављају у различитим културама.Ученици треба да стекну и прошире своја знања о научним достигнућима народа старог века која су уграђена у даље токове историјског развоја и која се налазе у основи данашњих наука.На основу већ усвојених знања о политичким, друштвеним и привредним приликама ученици треба да анализирају историјске околности настанка писма, правних споменика, филозофије, уметничких, књижевних и научних дела.

Цивилизацијске тековине епохе старог века Реализација тематске целине Цивилизацијске тековине епохе старог века треба да омогући повезивање прошлости и садашњости и уочавање историјског наслеђа – шта су нам оставили народи старог века, шта је све из те епохе и данас присутно, не само као споменик, на пример на територији Србије, већ и као део цивилизације (институције, закони, хришћанство, књижевност, позориште, филозофија, медицина, уметност, архитектура, демократија, беседништво, олимпијске игре, спортови, абецеда, календар, путеви, водовод, канализација, терме, римски бројеви, бетон, стадиони...). Поред тога што је погодна за рекапитулацију и понављање претходно обрађених садржаја, ова тема омогућава и успешније испуњавање прописаних стандарда постигнућа ученика у оквиру области Историјске основе савременог друштва.

Праћење и вредновање наставе и учења

Праћење напредовања започиње иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази и у односу на шта ће се процењивати његов даљи рад.Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.Сваки наставни час и свака активност ученика су, у том смислу, прилика за регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности.Наставник треба да подржи саморефлексију (промишљање ученика о томе шта зна, уме, може) и подстакне саморегулацију процеса учења кроз постављање личних циљева напредовања.У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се процес и продукти учења.Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је ускладити нивое циљева учења и начине оцењивања.Потребно је, такође, ускладити оцењивање са његовом сврхом.У вредновању наученог, поред усменог испитивања, користе се и тестови знања.У

формативном оцењивању се користе различити инструменти, а избор зависи од врсте активности која се вреднује.Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, може се обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање).Како ниједан од познатих начина вредновања није савршен, потребно је комбиновати различите начине оцењивања.Једино тако наставник може да сагледа слабе и јаке стране сваког свог ученика.Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење.Ако наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили.Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу.На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.Потребно је да наставник резултате вредновања постигнућа својих ученика континуирано анализира и користи тако да унапреди део своје наставне праксе.Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања.Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад.

IV**Међупредметне компетенције**

1. Компетенција за целоживотно учење
2. Комуникација
3. Рад са подацима и информацијама
4. Дигитална компетенција
5. Решавање проблема
6. Сарадња
7. Одговоран однос према здрављу
8. Одговоран однос према околини
9. Естетичка компетенција
10. Предузимљивост и оријентација ка предузетништву
11. Одговорно учешће у демократском друштву

Кроз наставни садржај Историје реализују се и општи принципи образовања и васпитања.
Наставни предмет Историја омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, инструментално учење, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, различиих софтвера, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика.Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација у настави општеобразовних предмета ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области општеобразовних предмета.Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну наставу, допунску или додатну наставу, ванаставне активности као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика.Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу

стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем омогућава хоризонталну и вертикалну проходност, којом се осигурава могућност да ученици током образовања промене врсту образовања (хоризонтална проходност) и могућност даљег образовања и стицања вишег нивоа образовања (вертикална проходност);
У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:
-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;
-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;
-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.
Кроз наставу Историје реализоваће се и циљеви образовања и васпитања.
- Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику, учење учења, дигиталне компетенције,..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања, потребама тржишта рада. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има.Ученик ће умети да пронађе и асимилује нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.
Примењујући индивидуалани рад или групне активности код ученика ће доћи до поспешења развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;
Кроз наставу Електроенергетрике остариће се и исходи образовања и васпитања.
Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада.Исходи образовања и васпитања остариће се кроз усмено изаражавање, писмене задатке, домаће задатке, пројектну наставу, практичну наставу, вежбе где ће ученици показати да ли примењују нова сазнања.Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз писану форму, изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се даје задатак у оквиру кога ће да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других;Ученику помоћи да зна како да учи, како да користи уџбеник и другу, доступну литературу, како да разликује и повезује целине.
У решавању задатака, ученик треба да зна да примени математичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који ми се свакодневно јављају.
Ученик треба да води рачуна о себи и другима у изазовима дигиталне технологије.Треба да зна шта је дозвољено, а шта не.Да зна како да се понаша у дигиталној комуникацији са другима.
Кроз наставу Историја реализоваће се и стандарди образовања и васпитања.
Стандарди квалитета рада установе реализоваће се кроз Правилник о стандардима квалитета рада установе и редовно самовредновање и вредновање рада наставника.

Стандарди квалитета уџбеника остариће се кроз показатеље који су наведени у табели, као и Правилника о избору уџбеника;

Стандард 1.	Садржај уџбеника је релевантан за остваривање програма наставе и учења
Показатељи	1. Садржај уџбеника је усклађен са програмом наставе и учења предмета и доприноси остваривању дефинисаних исхода образовања и васпитања. 2. Садржај уџбеника доприноси достизању образовних стандарда и развијању компетенција ученика. 3. Садржај уџбеника је заснован на прихваћеним теоријама, чињеницама, закључцима, тумачењима, актуелним подацима и савременим достигнућима. 4. У садржају уџбеника нема материјалних грешака. 5. Визуелни садржаји су јасни, репрезентативни и имају различите функције. 6. Садржај уџбеника је у складу са системом вредности који је дефинисан циљевима образовања и васпитања. 7. У уџбенику се повезују садржаји у оквиру истог и других предмета. 8. Садржаји који нису предвиђени програмом су посебно означени, функционално прате ток излагања у уџбенику и имају за циљ да допуне или појасне садржаје који одговарају програму предмета.
Стандард 2.	Уџбеник подстиче развој ученике и омогућава самостално учење
Показатељи	1. Уџбеник је прилагођен узрасту, развојном нивоу ученика и њиховом предзнању. 2. Уџбеник доприноси интеграцији знања, развоју система појмова и стицању функционалних знања. 3. Уџбеник афирмише различите методе учења и учење кроз различите облике рада. 4. Уџбеник подржава различите стилове учења. 5. Уџбеник поседује елементе који омогућавају ученику праћење сопственог напретка у учењу. 6. Уџбеник упућује на коришћење различитих извора и врста информација. 7. Уџбеник подстиче критичко и стваралачко мишљење. 8. У уџбенику се указује на везу садржаја са свакодневним животом, његовом применом и даљим учењем. 9. Уџбеник подстиче интересовање за предмет, односно наставну област и мотивише за самостално учење.
Стандард 3.	Уџбеник је обликован у складу са дидактичко-методичким захтевима
Показатељи	1. Уџбеник има јасну, логичну и кохерентну структуру. 2. У уџбенику се поштују дидактички принципи и методика наставе предмета. 3. Примери који се наводе у уџбенику су разноврсни, функционални и релевантни. 4. Питања, задаци и налози су логично повезани са садржајем, јасно формулисани, различити по сложености и функцији и подстичу примену наученог. 5. Задаци и налози су реално изводљиви, уважавају различитост средина у коме ученици живе и не доводе у опасност ученика, нити угрожавају животну средину. 6. Непознате речи и кључни појмови су јасно истакнути и објашњени.

Стандард 4.	Језик уџбеника је одговарајући и функционалан
Показатељи	1. Уџбеник поштује језичку и правописну норму језика на коме је написан. 2. Дужина и конструкција реченице одговарају узрасту ученика. 3. Текст је језички и стилски уједначен. 4. Страни изрази се користе само када је неопходно и објашњени су на месту где се користе. 5. Језик којим је уџбеник написан доприноси лакшем разумевању садржаја.
Стандард 5.	Уџбеник је ликовно-графички обликован и технички опремљен
Показатељи	1. Јасно је наведен наслов, за који наставни предмет, разред/годину учења, врсту школе или образовни профил је уџбеник намењен. 2. Ликовно-графичка средства су функционална и користе се логично и доследно. 3. Однос текстуалних и визуелних графичких елемената је складан и омогућава прегледност на свим уређајима на којима је предвиђено коришћење уџбеника. 4. Уџбеник је интерактиван, лак за коришћење и омогућава самостално учење у складу са узрастом и предзнањем ученика. 5. Уџбеник омогућава учење на више нивоа сложености и диференциран приступ садржајима. 6. Уџбеник садржи елементе за процену напредовања ученика.

Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз стручно усавршавање и похађањем семинара из области:;
- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;
- Поучавање и учење-К2;
- Подршку развоју личности ученика-К3;
- Комуникацију и сарадњу-К4.

Улога наставника вишеструка, јер треба да:
- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;
- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима. Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

Географија

Разред: III

Подручје рада: гимназија

Смер : природно-математички, друштвено-језички

Циљ наставе физичке географије у гимазији су продуибљивање постојећих и стицање нових знања, вештина и ставова из области физичке географије (географски појмови, појаве, процеси и законитости), неопходних за формирање образовне и свестране личности; неговање и развијање географског, логичког мишљења.

Посебни циљеви су: праћење актуелних физичкогеографских појава и процеса, тумачења њихових узрока и последица, као њихов утицај на географску средину; стицање практичних знања.

Област/Тема	Број часова	Садржај	**Исходи**	**Стандарди (ко има)**
Географски положај Србије у Европи	6	Балканско полуострво и Подунавље. Физичко-географски положај. Друштвено-географски положај. Територија и границе Србије	– користи картографски метод у објашњавању процеса у географском простору; – анализира и израђује тематске карте; – реализује истраживачки пројекат на задату тему; – користи статистичке изворе и средства ИКТ-а у анализи демографских диспаритета у свету и одабраним регијама; – објашњава факторе популационе динамике и доводи их у везу са степеном друштвено-економског развоја; – критички вреднује ефекте популационе политике и предлаже мере демографског развоја у будућности; – разматра демографске пројекције на глобалном и регионалном нивоу; –користећи географску карту доводи у везу географски положај насеља са његовим развојем; –успоставља односе између процеса у развоју насеља и економског и популационог развоја користећи географску карту и ИКТ; –објашњава поларизацијске процесе у развоју насеља и	2.ГЕ.1.1.1. Чита и тумачи географске карте различитог размера и садржаја, користи компас и систем за глобално позиционирање (ГПС) ради оријентације у простору и планирања активности.
Физичко-географске карактеристике	19	Рељеф. Клима. Воде. Земљиште. Биогеографске зоне.		2.ГЕ.1.1.3. Правилно дефинише географске појмове и користи различите изворе (статистичке податке,научно популарну литературу, географскечасописе,

			даје примере на локалном и глобалном нивоу; –анализира утицај природних и друштвених фактора на развој привреде у целини и појединих привредних делатности; – доводи у везу ниво развијености привреде у целини и појединих привредних грана са стањем животне средине и социјалним односима у изабраним регијама; – издваја економско-географске регије света користећи изворе економске статистике и тематске економске карте; – критички вреднује утицај мултинационалних компанија и међународних организација на развој и функционисање међународне трговине и неравномеран економски развој у свету; – разликује појам, политички статус и хијерархију организације територије;	информације из медија, интернет) за прикупљање и представљање географских података у локалној средини, Републици Србији и земљама у окружењу.
Друштвено-географске карактеристике	31	Становништво. Насеља. Привреда.		2.ГЕ.1.2.4. Разуме концепт одрживог развоја као услов за опстанак и напредак људског друштва и привредни развој 2.ГЕ.1.3.1. Описује историјско-географске факторе и њихов утицај на неравномеран регионални развој Републике Србије и земаља у окружењу
Регионализација Србије	15	Принципи регионализације. Политичко-административни принцип регионализације. Географска регионализација. Београдска регија. Војводина.	– уочава ефекте центрипеталних и центрифугалних друштвено политичких процеса на територијални итегритет и суверинитет државе; –раздваја фазе у еволуцији политичко-географске карте света од средине XIX века	2.ГЕ.1.3.3. Описује демографски развој (природни и механички) и структуре становништва у Републици Србији и земљама у окружењу.

		Косово и Метохија. Шумадија. Западно Поморавље. Велико Поморавље. Јужно Поморавље. Источна Србија. Западна Србија. Старовлашко-рашка висија. Ибарско-копаонички крај. Осовине развоја. Неразвијена подручја. Заштићена подручја.	до данас; –анализира везе између природних ресурса, демографских процеса и степена економског развоја на примерима регија уз помоћ географске карте и ИКТ; –доводи у везу регионалне проблеме са типовима економског развоја на примерима у свету; –објашњава утицај глобалних процеса на очување идентитета на примерима из регија у свету; –користи различите изворе географских информација.	2.ГЕ.1.3.4. Разуме појмове: транзиција, интеграција, глобализација и њихов утицај на промене и проблеме у Републици Србији и земљама у окружењу.
Срби ван Србије	3	Срби у региону. Срби у дијаспори. Организација и активности. српске дијаспоре. Република Српска.		2.ГЕ.2.2.2. Објашњава географске везе између природних услова, ресурса и људских делатности. 2.ГЕ.2.2.3. Објашњава географски размештај природних ресурса у Републици Србији, региону и Европи и објашњава њихов утицај на економски развој.
УКУПНО	74			

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на процес и исходе учења наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању процеса наставе и учења. Полазећи од датих исхода и кључних појмова садржаја, образовних стандарда за крај општег средњег образовања, циљева и исхода образовања и васпитања, кључних компетенција за целоживотно учење, предметних и општих међупредметних компетенција, специфичних предметних компетенција, наставник најпре креира свој годишњи (глобални) план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Наставник има слободу да сам одреди број часова за дате теме у годишњем плану.

Предметни исходи су дефинисани на нивоу разреда у складу са ревидираном Блумовом таксономијом и највећи број њих је на нивоу примене. Редослед исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета. Од наставника се очекује да операционализује дате исходе у својим оперативним плановима за конкретну тему, тако да тема буде једна заокружена целина која укључује могућа међупредметна повезивања. У фази планирања и писања припреме за час наставник дефинише циљ и исходе часа. Степен остварености исхода наставник прати и процењује планирајући различите, могуће начине провере.

Основна карактеристика наставе и учења Географије је истицање исхода учења, односно исказа о томе шта ученици знају, разумеју и могу да ураде на крају периода учења, уместо фокусирања на оно о чему наставник намерава да подучава. Предвиђени исходи представљају знања, вештине, ставове и вредности које сви ученици треба да развију на крају трећег разреда. Наставник у процесу учења код ученика развија истраживачки приступ у проучавању простора, омогућава реализацију истраживања, примену географских метода за постизање исхода учења.

У оквиру тема дат је предлог географског истраживања, ученици се опредељују за једно у складу са својим интересовањима и предзнањем, које реализују у току школске године. Пројектни задаци се могу реализовати у мањим групама. Наставник на почетку школске године упознаје ученике са наставним темама које ће бити реализоване у трећем разреду као и са начином рада, одабиром теме и критеријумима за вредновање пројектног задатка. Теме истраживања треба да буду у складу са планираним исходима у трећем разреду. Неопходно је да ученик врши избор релевантних извора географских знања и информација, анализира их, повезује у сазнајне целине и користи у решавању постављеног проблемског задатка. Истраживачке активности ученика, наставник, усмерава на географске процесе, њихову анализу и синтезу. Приликом планирања и реализовања пројектног задатка неопходно је да наставник прати активности ученика помаже, усмерава, бележи ангажовање ученика и код њих развија критички однос према географском простору и процесима који се у њему одвијају. Ученици обрађују прикупљене информације појединачно или у групи, анализирају их, излажу резултате помоћу тематских карата, графикона, дијаграма, схема, цртежа, фотографија, видео записа и презентација и изводе закључке о процесима и променама у географском простору.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На уводном часу ученике треба упознати са програмом наставе и учења Географије у трећем разреду и значајем националне географије у разумевању појава и процеса у локалној средини и географском простору Србије и окружења. Улога наставника се огледа у правилном усмеравању и подстицању ученика на развијање позитивних људских вредности, развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и очување националне културне баштине. Препорука је да технике наставника буду усмерене на поучавање и учење путем открића, дефинисању и анализи географских појава и процеса у Србији. Ученике треба усмерити на релевантне географске изворе информација, научити их да класификују, интегришу и примене статистичке податке, а све у циљу долажења до конкретних закључака о географском простору.

Географски положај Србије у Европи

За достизање исхода: ученик ће бити у стању да анализира утицај природних услова на друштвено-географски развој Балканског полуострва и Подунавља; потребно је довести у вези природне одлике (рељеф, клима, воде, биљни свет) са друштвено-географским развојем (становништво, насеља, привреда). Да би се достигао овај исход, од ученика се очекује да самостално одреде математичко-географски положај Србије, након чега треба инсистирати на извођењу научно заснованих закључака о утицају физичко-географских карактеристика на друштвено-географски развој Балканског полуострва и Подунавља.

За достизање исхода: ученик ће бити у стању да установи сличности и разлике географског положаја Србије и суседних држава, неопходно је да наставник од ученика тражи да самостално укажу на савремене друштвено-географске проблеме који постоје у регији, као на пример: објасне економске диспаритете, демографске процесе, неразвијену инфраструктуру у односу на друге делове Европе. У оквиру друштвено-географског положаја указати на постојање различитих социјалних и етничких група, и објаснити разноликост у начину живота народа Балкана и Подунавља са циљем развијања и очувања националног идентитета код ученика и неговања интеркултуралности. Такође, треба указати на интеграционе процесе у регији и Европи у које је укључена Србија и њихов утицај на друштвено-географски положај Србије.

Ученике је неопходно упознати и са различитим називима регије у којој се налази Србија (Југоисточна Европа, Балканско полуострво, Западни Балкан, Подунавље). Од ученика тражити да примењују географска знања и коментаришу историчност (временску променљивост) географског положаја Србије. Пожељно би било да ученици анализирају и израђују различите тематске карте Србије, организују студијска путовања и повезују историјске догађаје са савременим географским процесима.

Неопходно је да ученици, кроз анализу граница Србије, разумеју различите функције и значај граничних прелаза као фактора протока робе и људи.

Предлог пројектног задатка: упоређивање географског положаја Србије и државе из регије (Црна Гора, Аустрија, Северна Македонија...). Како би задатак био успешно реализован, ученике је потребно поделити у неколико група. Свака група би урадила упоредну анализу

географског положаја Србије и одабране државе из регије, указала на предности и недостатке, утицај на друштвено-географске процесе и међународни положај. Приликом израде задатка наставник треба да подстиче ученике на критичко мишљење и развијање сопствених ставова, анализом историјско- географског положаја држава, друштвено-географских процеса и њиховог утицаја на економски развој, интеграционе процесе држава и утицај у регионалним и светским оквирима, као и анализом могућности развоја привреде и економије ван ових оквира.

Физичко-географске карактеристике

За достизање исхода: ученик ће бити у стању да објашњава физичко-географске елементе простора Србије у смислу генезе, типологије и њихових општих карактеристика; потребно је да ученици савладају наставне садржаје који се односе на геоморфолошке, климатске, хидролошке и биогеографске одлике наше земље.

Прво треба сагледати генезу основних морфотектонских целина на простору Србије. Потребно је подсетити се знања из претходних разреда о формирању крупних рељефних целина на европском континенту и применити их на простору Србије. Након анализе и класификације крупних морфотектонских целина, у наставној теми Регионализација Србије потребно је детаљније проучити и извршити анализу и типологију осталих облика рељефа у свакој од регија.

Посебну пажњу треба посветити проучавању хидролошких особина наше државе. У овој наставној теми потребно је извршити поделу према морским сливовима, класификовати језера према начину постанка, објаснити типологију термоминералних вода према температури и хемијском саставу. Након анализе површинских и подземних вода утврдити мере за заштиту вода и заштиту од вода (бујице и поплаве). Након тога утврдити и могућности привредне валоризације различитих облика вода.

Приликом проучавања климатских одлика наше државе треба користити што више статистичких података о климатским елементима. Од значаја ће бити прикупљање података из различитих статистичких годишњака или узимање података са званичног портала Републичког хидрометеоролошког завода. У овој наставној теми акценат ставити на утицај различитих климатских фактора који дефинишу климу наше земље. Након анализе климатских фактора, потребно је издвојити основне типове климе са њиховим главним карактеристикама. Детаљнију анализу свих типова климе на основу проучавања података са конкретних метеоролошких станица потребно је извршити у наставној теми Регионализација Србије.

Проучавањем и анализом пре свега климатских али и геоморфолошких и хидролошких особина, потребно је издвојити основне биогеографске ареале и типове земљишта на простору Србије.

У сваком делу градива који се односи на проучавање физичко-географских одлика треба код ученика инсистирати на повезивању између природних карактеристика и могућности за развој различитих привредних делатности попут пољопривреде, шумарства, енергетике, рударства, индустрије, саобраћаја и туризма.

Предлог пројектног задатка: природа одабране регије или насеља. Визуелним посматрањем терена и прикупљањем података из различитих писаних и интернет извора ученици треба да припреме пано или мултимедијалну презентацију о физичко-географским одликама насеља у коме живе. Ученици могу да фотографишу, лоцирају и картирају облике рељефа, хидрографске објекте и основне биогеографске ареале који су присутни у посматраном насељу. Прикупљањем података из најближе метеоролошке станице ученици ће утврдити основне климатске карактеристике.

Друштвено-географске карактеристике Србије

Исход: ученик ће бити у стању да вреднује утицај географских фактора на демографски развој, размештај становништва, насеља и привреде у Србији и њеним географским регијама; подразумева продубљивање и проширивање знања које су ученици већ стекли у досадашњем школовању о утицају природних услова и ресурса, као и друштвених елемената географског простора на развој становништва, насеља и привреде. Потребно је да ученици уоче кључни значај бројности, размештаја, кретања и структура становништва за развој привреде као целине и појединачних привредних грана (делатности). У том смислу потребно је указати на специфичности радно-интензивних грана привреде, као и оних који захтевају квалификовану радну снагу, а посебно за нова занимања која се развијају у овом веку. Овај исход се операционализује током наставе кроз проверу остварености следећих исхода код ученика: именује географске факторе који утичу на размештај и кретање становништва; проналази и анализира податке демографске и економске статистике; утврђује географске факторе који детерминишу развој и размештај насеља; објашњава утицај демографских процеса на ниво економске развијености Србије и њених географских регија; наводи географске факторе развоја и размештаја појединих привредних делатности и значајних привредних објеката у нашој земљи и појединим географским регијама; објашњава појединачне, антагонистичке и синергетске утицаје природних и друштвених географских фактора на развој и размештај становништва, привреде и насеља у Србији и појединачним географским регијама; објашњава историјске промене у дејству географских фактора на развој и размештај становништва, привреде и насеља у Србији и њеним географским регијама… Овим исходом се постиже да ученици разумеју физичко-географски и друштвено-географски контекст развоја становништва, привреде и насеља у Србији и њеним географским регијама.

Исход: ученик ће бити у стању да анализира узроке и последице актуелног стања развоја привреде у Србији и њеним географским регијама; подразумева даље продубљивање знања из области економске географије која су стицана у другом разреду гимназије и њихово смештање у просторни контекст наше земље. Ученици треба да се упознају или продубе већ стечена знања о процесима економске и политичке транзиције, глобализације, светске економске кризе и реиндустријализације, да уоче њихов утицај на приведу Србије и њених географских регија. Овај исход може се операционализовати на следећи начин: ученик дефинише појмове транзиција, глобализација, светска економска криза, директне стране инвестиције, реиндустријализација; анализира квантитативне податке о наведеним процесима у Србији и њеним географским регијама; ученик објашњава промене у структури привреде (власничка структура, структура по економским делатностима и гранама, промена структура запослених) и њеном просторном размештају.

Регионализација Србије

Исход: ученик ће бити у стању да дефинише принципе регионализације и доводи их у везу са савременим просторно-функционалним развојем Србије; подразумева да ученик разликује принципе регионализације и да на основу различитих принципа регионализације (географских, политичко- административних, статистичких, економских др.) издваја регионалне целине у Србији. Овај исход се операционализује током наставе кроз проверу остварености следећих исхода код ученика: објашњава принципе регионализације; доводи у везу спроведене принципе регионализације у пракси са савременим развојем Србије; истражује статистичке и интернет изворе, научну и научно-популарну литературу о географским регијама; доведи у везу природне услове и ресурсе географских регија Србије са друштвено-географским развојем.

Исход: ученик ће бити у стању да изводи закључке о узајамном односу физичко-географских и друштвено-географских одлика на развој Србије и регионалних целина; подразумева анализу и довођење у везу физичко-географских и друштвено-географских карактеристика Београдске регије, Војводине, Косова и Метохије, Шумадије, Западног Поморавља, Великог Поморавља, Јужног Поморавља, Источне Србије, Западне Србије, Старовлашко-рашке висије и Ибарско-копаоничког краја. Овај исход се операционализује током наставе кроз проверу остварености следећих исхода код ученика: објашњава на основу којих критеријума су издвојене дате просторне целине, анализира географски положај, границе и величину регије, објашњава најважније физичко-географске и друштвено-географске одлике регије, описује историјски развој географске регије, објашњава утицај различитих географских фактора на развој географске регије. Овде би требало указати на то да територија Србије није једнолична или хомогена, већ да је одликује заступљеност различитих физичко-географских и друштвено-географских елемената, које је чине хетерогеним простором. Обраду ових наставних садржаја вршити по Керовом систему, који подразумева следећи редослед излагања: географски положај, границе и величина, рељеф, клима, воде, живи свет, становништво, насеља и привреда.

Исход: ученик ће бити у стању да помоћу општих и тематских географских карата демонстрира регионалне специфичности развоја становништва, привреде и насеља Србије и њених географских регија; подразумева да ученици науче да наведене карте користе као извор географских информација о регионалним специфичностима развоја становништва, привреде и насеља у Србији и њеним географским регијама, као и да на тематским картама приказују специфичности друштвено- географских појава и процеса у одређеној географској регији или Србији као целини. Овај исход се операционализује током наставе кроз проверу остварености следећих исхода код ученика: на општегеографској карти Србије или појединих географских регија ученик показује географски размештај насеља, саобраћајница, привредних објеката; на општегеографској карти Србије ученик показује географске регије које се одликују специфичностима развоја становништва, насеља и привреде; проналази и анализира тематске карте (историјске, економске, административне, итд.) на којима су приказане специфичности становништва, привреде и насеља; израђује тематске карте развоја и размештаја становништва, привреде и насеља у одређеној географској регији и/или Србији као целини.

Исход: ученик ће бити у стању да разликује просторе који имају својство осовине развоја у односу на неразвијена подручја; подразумева да ученик увиди да друштвено-географски објекти и процеси нису равномерно заступљени на територији Србије већ да су линеарно структуирани. То значи да је традиционални географски простор места – локације замењен простором токова. Ученику треба указати да се простор токова темељи на размени информација, капитала и власти а све посредством телекомуникација и саобраћајне инфраструктуре. Пратећи наведене објекте кроз историју друштвено-географски процеси су довели до настанка линеарних просторних система које ми данас означавамо осовинама развоја (коридори). Они су носиоци савремених друштвено- економских, политичких (интеграцијских), демографских, културних и еколошких процеса на простору Србије. Најзначајније осовине развоја Србије су Дунавско-савска и Моравска осовина развоја (коридори VII и X). Анализу осовина развоја треба почети сагледавањем макроморфолошке структуре рељефа Србије (котлинско-долинских система) као природне предиспозиције за њихово формирање. Потом указати на значај транзитног карактера територије Србије у односу на околне европске и азијске регије.

Ученику треба предочити да насупрот осовинама развоја, које представљају снажна имиграциона подручја као и места радно-интензивних грана привреде, постоје изразито емиграциона подручја са неповољном старосном и образовном структуром становништва, са јако ниским степеном привредне диверзификације и јако лошом инфраструктурном опремљеношћу. Те просторе означавамо као неразвијена подручја Србије. Важно је да ученик зна просторно да их препозна као и да сагледа иницијалне факторе њиховог формирања.

Овај исход се операционализује током наставе кроз проверу остварености следећих исхода код ученика: издваја развијена и неразвијена подручја на основу анализе података демографске и економске статистике; утврђује географске факторе који детерминишу осовине развоја; објашњава утицај демографских процеса на ниво економске развијености развијених и неразвијених подручја.

Исход: ученик ће бити у стању да предвиди ефекте заштите природних добара на животне и превредне активности људи; подразумева да је ученик способан да увиди какве ефекте режим заштите оставља и како утиче на трансформацију одређеног простора. Ученика најпре треба упознати са типовима заштићених природних добара као и најзначајнијим примерима на простору Србије. Потом указати на режиме заштите I, II и III степена који подразумевају рестрикцију одређених привредних и животних активности. Ученик ће достизањем овог исхода бити у стању да предложи мере које би довеле до смањења колизије заштите природни добара са једне и животних и привредних активности људи са друге стране. Овај исход се операционализује током наставе кроз проверу остварености следећих исхода код ученика: проналази податке о заштићеним подручјима како би самостално закључили који је њихов значај; утврђује узроке и последице угрожености заштићених подручја и предлаже мере ревитализације; приказује тематским картама географски размештај заштићен подручја и сл. Овај исход је погодан за примену различитих облика кооперативног учења (у пару, у групама) и за развој међупредметних компетенција ученика (комуникација и сарадња, рад са подацима, решавање проблема, одговоран однос према околини, итд.).

Исход: ученик ће бити у стању да анализира успешне примере одрживог развоја у различитим областима и предлаже решења за њихову преношење у своју локалну средину; представља финализацију сличних исхода који се налазе у структури програма од основног

образовања и васпитања до завршетка гимназије. Овај исход се операционализује током наставе кроз проверу остварености следећих исхода код ученика: дефинише концепт одрживог развоја и циркуларне економије; наводи штетне последице загађења животне средине у Србији, одређеној географској регији; проналази примере одрживих решења проблема животне средине у регијама Србије; предлаже могућности преношења решења одрживог коришћења природних ресурса или управљања животном средином у географској регији у којој живи. Кроз реализацију овог исхода ученици стичу функционална, употребљива знања која могу да примене у даљем образовању, на другим наставним предметима и у свакодневном животу.

Предлог пројектног задатка: ученици предлажу начине управљања отпадом у свом насељу или дају предлог за развој одрживе туристичке дестинације (где ће се адекватно решити проблем,управљања отпадом, остварити економска добит и неговати традиционална култура и фолклор неког насеља или регије).

Срби ван Србије

Исход: ученик ће бити у стању да изводи закључке о узроцима и последицама историјских и савремених миграција на просторни размештај Срба у регији и у свету; операционализује се кроз достизање следећих исхода код ученика: наводи и објашњава узроке и последице добровољних и принудних миграција нашег народа, врши периодизацију насељавања нашег народа по земљама региона и у дијаспори.

Исход: ученик ће бити у стању да упоређује положај националних мањина у Србији и положај Срба у земљама регије операционализује се кроз достизање следећих исхода код ученика: наводи које националне мањине су заступљене у Србији, наводи број припадника националних мањина у Србији, наводи број припадника српског народа у земљама из којих су националне мањине заступљене у Србији, упоређује правни положај националних мањина у Србији и припадника српског народа у земљама порекла националних мањина у Србији (употреба језика и писма, могућност школовања, неговање традиције и културе, уставно-правни положај, итд.).

Исход: ученик ће бити у стању да процењује утицај различитих институција (државних институција, Српске православне цркве, школа, културно-уметничких друштава) на очување националног идентитета Срба ван Србије; операционализује се кроз достизање следећих исхода код ученика: наводи институције које доприносе неговању и очувању националног идентитета Срба ван Србије, објашњава деловање институција које се баве очувањем националног идентитета Срба ван Србије, анализира узроке и последице процеса асимилације припадника нашег народа у појединим државама света.

Исход: ученик ће бити у стању да објашњава географски положај, физичко-географске, друштвено-географске и регионалне одлике Републике Српске операционализује се кроз достизање следећих исхода код ученика: уз помоћ географске карте описује границе и географски положај Републике Српске, анализира најважније одлике рељефа, климе, вода, земљишта и живог света Републике Српске, објашњава најважније демографске, економске и насеобине специфичности Републике Српске, наводи узроке и последице догађаја који

су довели до настанка Републике Српске, описује положај Републике Српске у Босни и Херцеговини и везе Републике Српске са Републиком Србијом, издваја регионално-географске целине Републике Српске.

Закон о дијаспори и Србима у региону дефинише појмове дијаспора и регион као и државе које ти појмови обухватају. Израз дијаспора обухвата држављане Републике Србије који живе у иностранству и припаднике српског народа исељенике са територије Републике Србије и из региона и њихове потомке. Израз Срби у региону, означава припаднике српског народа који живе у Републици Словенији, Републици Хрватској, Босни и Херцеговини, Црној Гори, Републици Македонији, Румунији, Републици Албанији и Републици Мађарској.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Оцењивање је саставни део процеса наставе и учења којим се обезбеђује стално праћење и процењивање резултата постиг-нућа ученика, а у складу са Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању. Праћење и вредновање ученика започиње иницијалном проценом нивоа знања на коме се ученик налази. Свака активност на часу служи за континуирану процену напредовања ученика. Неопходно је ученике стално оспособљава-ти за процену сопственог напретка у остваривању исхода предмета.

Како ниједан од познатих начина вредновања није савршен, потребно је комбиновати различите начине оцењивања. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резул-тат и учење. Ако наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да пре-дузму да би свој рад унапредили. Оцењивање на тај начин постаје мотивациони фактор за ученике. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

Неопходно је да на почетку школске године наставници гео- графије поштујући временску динамику процењују постигнућа ученика кроз адекватну заступљеност сумативног и формативног оцењивања. Будући да се у новим програмима наставе и учења инсистира на функционалним знањима, развоју међупредметних компетенција и пројектној настави, важно је да наставници добро осмисле и са ученицима договоре како ће се обављати форматив-но оцењивање. У том смислу препоручује се наставницима да на нивоу стручних већа договоре критеријуме и елементе форматив-ног оцењивања (активност на часу, допринос групном раду, израда домаћих задатака, кратки тестови, познавање географске карте...).

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања, праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано спро- води евалуацију и самоевалуацију процеса наставе и учења.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРИНЦИПА, ЦИЉЕВА И ИСХОДА ОБРАЗОВАЊА И СТАНДАРДА ОБРАЗОВНИХ ПОСТИГНУЋА

Кроз наставни садржај Географије реализују се и општи принципи образовања и васпитања.Наставни предмет Географије омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, инструментално учење, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, различиих софтвера, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација у настави општеобразовних предмета ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области општеобразовних предмета. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну наставу, допунску или додатну наставу, ванаставне активности као и учешће у различитим активностиваа током живота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем омогућава хоризонталну и вертикалну проходност, којом се осигурава могућност да ученици током образовања промене врсту образовања (хоризонтална проходност) и могућност даљег образовања и стицања вишег нивоа образовања (вертикална проходност);

У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:

-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;

-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;

-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања

васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.

Кроз наставу Географије реализоваће се и циљеви образовања и васпитања.

- Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику, учење учења, дигиталне компетенције,..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања, потребама тржишта рада. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик ће умети да пронађе и асимилује нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.

Примењујући индивидуалани рад или групне активности код ученика ће доћи до поспешења развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;

Кроз наставу Географије остариће се и исходи образовања и васпитања.

Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз усмено изаражавање, писмене задатке, домаће задатке, пројектну наставу, практичну наставу, вежбе где ће ученици показати да ли примењују нова сазнања. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз писану форму, изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се даје задатак у оквиру кога ће да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације; Од ученика се очекује да се у ситуацијама када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других;ученику помоћи да зна како да учи, како да користи уџбеник и другу, доступну литературу, како да разликује и повезује целине.

У решавању задатака, ученик треба да зна да примени математичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који им се свакодневно јављају.

Ученик треба да води рачуна о себи и другима у изазовима дигиталне технологије. Треба да зна шта је дозвољено, а шта не. Да зна како да се понаша у дигиталној комуникацији са другима.

Кроз наставу Географије реализоваће се и стандарди образовања и васпитања.

Стандарди квалитета рада установе реализоваће се кроз Правилник о стандардима квалитета рада установе и редовно самовредновање и вредновање рада наставника.

Стандарди квалитета уџбеника остариће се кроз показатеље који су наведени у табели, као и Правилника о избору уџбеника;

Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз стручно усавршавање и похађањем семинара из области:;

- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;

- Поучавање и учење-К2;

- Подршку развоју личности ученика-К3;

- Комуникацију и сарадњу-К4.

Улога наставника вишеструка, јер треба да:

- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;

- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима. Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

Међупредметне компетенције

1. Компетенција за целоживотно учење
2. Комуникација
3. Рад са подацима и информацијама
4. Дигитална компетенција
5. Решавање проблема
6. Сарадња
7. Одговоран однос према здрављу
8. Одговоран однос према околини
9. Естетичка компетенција
10. Предузимљивост и оријентација ка предузетништву
11. Одговорно учешће у демократском друштву

Биологија

Разред: **трећи**

Смер: **друштвено-језички**

Недељни фонд часова: **1 час теорије + 0,5 часова вежби**

Циљ учења *биологије* је да ученик развије биолошку, општу научну и језичку писменост, способности, вештине и ставове корисне у свакодневном животу, да развије мотивацију за учење и интересовања за биологију као науку, уз примену концепта одрживог развоја, етичности и права будућих генерација на очувану животну средину.

Годишњи фонд часова: **37 часова теорије + 18,5 часова вежби у групи до 15 ученика**

Област/Тема	**Број часова**	**Садржај**	**Исходи**	**Стандарди**
Порекло човека	**15часова 12+3**	Предачаке и изведене особине Примата. Адаптације на живот у крошњи дрвећа и сложеним друштвеним заједницама. Филогенија Примата. Филогенија Хоминоидеа. Фосили аустралопитецина и рода Хомо. Еволуција рода	– конструише филогенетско стабло у оквиру реда Примата, групе хоминида, на основу разлика у грађи тела, величини лобање и начину живота; – илуструје примерима утицај срединских, генетичких и културних чинилаца на еволуцију људи; – идентификује фазе развића човека на слици или моделу;	2.БИ.2.2.2 2.БИ. 1.2.3.

		Хомо. Фосилне врсте људи. Еволуција величине лобање и мозга бипедалних хоминина и рода Хомо.		
Физиолошки процеси и хомеостаза	19+11,5	Продукција, асимилација, транспорт, складиштење и излучивање супстанци. Хормонална регулација физиолошких процеса. Физиолошке адаптације. Болести човека везане за дисфункцију органских система изазваних начином живота. Заразне болести – епидемиолошки ланци и превенција.	– повеже основне физиолошке процесе организама са њиховом грађом; – доведе у везу функционалну повезаност органа у организму са одржавањем хомеостазе у променљивим условима средине; – разликује начине одбране организма од патогена и њихове механизме деловања; – анализира епидемиолошке ланце заразних болести и повеже их са мерама превенције; – дискутује о важности одговорног односа према свом и здрављу других особа;	2.БИ.2.2.2. 2.БИ. 1.2.3. 2.БИ. 2.2.3. 2.БИ. 3.2.3 2.БИ. 1.2.4. 2.БИ. 2.2.4. 2.БИ. 3.2.4. 2.БИ. 3.3.2. 2.БИ. 3.3.4. 2.БИ.2.4.1. 2.БИ. 2.4.3. 2.БИ. 3.4.3. 2.БИ. 1.4.4. 2.БИ. 3.4.4. 2.БИ. 1.5.1. 2.БИ. 2.5.1. 2.БИ. 3.5.1. 2.БИ. 1.5.2. 2.БИ. 2.5.2. 2.БИ. 1.5.3. 2.БИ. 2.5.3.

Утицај развоја цивилизације на животну средину	**6+4**	Развој људских заједница. Динамика људске популације. Развој градова и загађење животне средине. Физиологија здравља кроз развој људских заједница. Пораст људских популација и одрживи развој.		2.БИ.2.2.2. 2.БИ. 1.2.3. 2.БИ. 2.2.3. 2.БИ. 3.2.3. 2.БИ. 1.2.4. 2.БИ. 2.2.4. 2.БИ. 3.2.4. 2.БИ. 3.3.2 2.БИ. 3.3.4. 2.БИ.2.4.1. 2.БИ. 2.4.3. 2.БИ. 3.4.3.. 2.БИ. 1.4.4. 2.БИ. 3.4.4. 2.БИ. 1.5.1. 2.БИ. 2.5.1. 2.БИ. 3.5.1. 2.БИ. 1.5.2. 2.БИ. 2.5.2.. 2.БИ. 1.5.3. 2.БИ. 2.5.3.
укупно	**37+18,5часова**			

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Полазећи од исхода и кључних појмова садржаја наставник најпре креира свој годишњи-глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Потребно је да наставник за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани исход, дефинише исходе специфичне за наставну јединицу. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Зато је потребно садржајима у уџбенику приступити селективно, водећи се предвиђеним исходима које треба достићи. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања. Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално и у сарадњи са колегама због успостављања корелација међу предметима.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У остваривању наставе потребно је подстицати радозналост, аргументовање, креативност, рефлексивност, истрајност, одговорност, аутономно мишљење, сарадњу, једнакост међу половима. Препоручује се максимално коришћење ИКТ решења јер се могу превазићи материјална, просторна и друга ограничења (платформе за групни рад нпр. Pbworks, платформа Moodle, сарадња у „облаку“ као Гугл, Офис 365...; за јавне презентације могу се користити веб решења нпр. креирање сајтова, блогова – Weebly, Wordpress...; рачунарске симулације као нпр. https://phet.colorado.edu/sr/ и апликације за андроид уређаје; домаћи и међународни сајтови и портали, нпр. www.cpn.rs, www.scientix.eu, www.go-lab-project.eu, www.scienceinschool.org, www.science-on-stage.eu и други).

У програму је предложено мноштво вежби од којих наставник треба да изабере вежбе у складу са временом предвиђеним за реализацију вежби, образовним потребама ученика и могућностима школе.

Порекло човека

У достизању исхода *ученик ће бити у стању да конструише филогенетско стабло у оквиру реда Примата и надфамилије Хоминоидеа, на основу разлика у начину живота, грађи тела и величини лобање* требало би повезати са стеченим знањима из филогеније

и факторима еволуције, адаптацијама и процесом специјације. Ученике би требало подсетити на кључне еволуционе новине које су омогућиле диверзификацију у царству животиња тако што би добили задатак да неке од њих препознају код себе. Припрема за час би могао да буде кратак видео на Јутјубу „Proof of evolution that you can find on your body", после чега би ученици добили задатак да објасне најчешће атавизме код људи нпр. реп, већи број брадавица, отворене шкржне прорезе…). Врло је важно нагласити позицију реда Примата у класи Сисари, као једног од најстаријих редова, разврставањем предачких и изведених особина Примата. Особине које издвајају примате од других сисарских редова би требало обрадити као адаптације на живот у крошњама дрвећа (хватајуће шаке, стопала и репови, предњи вид, седење без ослањања, један до два потомка по леглу, само један пар брадавица), односно, живот у сложеним друштвеним заједницама (пропорционално највећи предњи мозак у животињском царству, развијеност мишића лица који омогућавају изражајну мимику, развијеност гласовних апарата, дуготрајна везаност потомака за родитеље и дуготрајно учење сложених друштвених односа и карактеристика станишта и хране).

Предлог вежбе:

- дискусија о понашању и значају интелигенције у сложеним друштвеним заједницама, на основу девете епизоде BBC серијала „Life of Mammals" која је у целости посвећена приматима.

Филогенију Примата треба представити кладограмом (извори додатних информација: Smithsonian Institut, http://humanorigins.si.edu/research) како би се дочарала разноврсност реда и редослед одвајања појединих приматских таксона. Филогенију човеколиких мајмуна (надфамилија Хоминоидеа) треба приказати посебно детаљно. Осим заједничких карактеристика које их одвајају од осталих таксона, треба представити и време одвајања две врсте евроазијског распрострањења, Сирапитекус (предак азијских гибона и орангутана) и Дриопитекус (предак горила, шимпанзи и људи) који је мигрирао у Африку (пре око 9 милиона година).

Одвајање потомачких таксона Дриопитекуса треба приказати на начин да сваком ученику буде потпуно јасно да људи нису настали од шимпанзи или горила, него да су све данашње врсте настале од заједничких предака у процесу специјације. У том контексту, неопходно је повезати одвајање предачких популација са променом климе.

Предлог вежбе:

- израда кладограма који почиње врстом Аустралопитекус афаренсис („Луси") а садржи све откривене потомачке фосилне врсте родова Аустралопитекус, Робустус и Хомо како би ученици могли да уоче да је у Африци истовремено живело више врста аустралопитекуса и људи (Хомо). Припрема за вежбу би обухватила проналажење података о промени климе пре 5-6 милиона година. Као наставни материјал могао би да послужи документарни филм доступан на Јутјубу „The First Human (Evolutionary Documentary) | Timeline" или сл., у коме су приказана нека од најновијих открића (после 2010. године) важна за реконструкцију еволуције усправног хода, као и приказ рада палеонтолога на терену.

За достизање исхода *ученик ће бити у стању да илуструје примерима утицај срединских, генетичких и културних чинилаца на еволуцију људи* изузетно је важно да се процес настанка људске врсте прикаже као след догађаја који прво треба илустровати богатством фосилних налаза на местима на којима су бипедални преци људи живели. Почев од лобања Аустралопитекус афаренсис („Луси”), преко лобања робусних и грацилних аустралопитекуса и две фосилне врсте рода Хомо (Х. хабилис и Х. еректус) до две подврсте Х. сапиенс (Х. сапиенс сапиенс и Х. сапиенс неандерталенсис). Тако би јасно био показан процес убрзавања пораста величине лобање у линији која води од грацилних аустралопитекуса до Х. сапиенс. Ученике би требало упознати са налазима који показују да је преко 98% структуре ДНК код шимпанзи и људи исто. Било би добро да ученици дођу до закључка да се већина генских промена, укупног обима мањег од 2%, морала налазити у геномским доменима који утичу на развиће промењених скелетних особина које подржавају усправни ход, те да изузетно мали број мутација објашњавају генетички аспект еволуције лобање и мозга (нпр. мутација која је утицала на регулацију броја ћелијских деоба током развића мозга). Веома је важно повезати ефекат ове мутације и са развојним и са еволуционим срединским контекстом (мутација не би имала позитиван ефекат на развиће већег мозга да није била подржана исхраном која је богата омега 3 и омега 6 киселинама). Такође, много већа запремина мозга, специјализација појединих делова за говор и, у вези са тим, огромна интелигенција не би еволуирали да нису пружали предност у преживљавању и репродукцији јединкама код којих су се развиле. Контекст у коме се путем природне и сексуалне селекције могла фаворизовати висока интелигенција и језичка способност је живот у великим друштвеним заједницама.

Предлог вежбе:

- израда паноа са реконструисаним правцима миграција на основу резултата изнесених у научно-популарним емисијама, нпр. „Probing Human Ancestry with Ancient DNA” или „Ancient DNA and the New Science of the Human Past”.

Врло је важно мотивисати ученике да затим, кроз дискусију, изведу закључак да су сви данашњи народи потомци популација праисторијских и, затим, пољопривредних људских популација чији су се припадници често укрштали међу собом. Због тога је савременим палеонтолошким, антрополошким и генетичким методама могуће, с једне стране, реконструисати миграцијске токове старих популација и, са друге стране, доћи до закључка да су концепти „раса”, „народа” и „нација” културолошки а не биолошки концепти.

Десета епизода BBC серијала „Life of Mammals” је посвећена биолошкој и културној еволуцији људи и еколошким ефектима развоја цивилизације и технологије. Као таква може бити одличан предложак за дискусије на часовима који су посвећени еволуцији људи.

Физиолошки процеси и хомеостаза

У достизању исхода ученик ће бити у стању да идентификује фазе развића човека на слици или моделу требало би се ослонити на ученичка знања о основним морфо-физиолошким променама током онтогеније животиња и међусобној условљености генетичких и

срединских чинилаца у процесу развића особина. Изузетно је важно да се процес развића предочи ученицима као каскада догађаја у којој се растући број ћелија вишећелијског организма диференцира, организује и специјализује за обављање само дела физиолошких процеса неопходних за преживљавање/репродукцију сваке ћелије понаособ и тела као целине.

Требало би обрадити на информативном нивоу пренатално и постнатално развиће човека: сперматогенеза; овогенеза; оплођење; рани ступњеви ембриогенезе (браздање зигота, бластулација, имплантација, гаструлација); органогенеза, рађање; неонатални период. Препорука је да ученици на моделу или схеми умеју да препознају и објасне стадијуме бластуле и гаструле, и да на схеми временске скале позиционирају фазе органогенезе у смислу порекла органа од појединих делова ембриона.

Предлог вежбе:

- посматрање и препознавање различитих фаза ембрионалног развића човека на микроскопским препаратима, постерима, моделима или микрографијама.

У достизању исхода ученик ће бити у стању да повеже основне физиолошке процесе организама са њиховом грађом и доведе у везу функционалну повезаност органа у организму са одржавањем хомеостазе у променљивим условима средине важно је ослонити се на знања о развићу вишећелијских организама, нарочито на чињеницу да појединачне ћелије великог организма (биљке, гљиве, животиње) нису у стању да се репродукују/преживе самостално и да се, током развића, поједине групе ћелија организују у ткива, органе и органске системе специјализоване за одређене функције. У обради функционисања органских система треба се ослонити на раније стечена знања о хомеостази. Животне функције које се јављају код биљака и животиња као што су: исхрана, транспорт, дисање, излучивање, интеграција и координација и репродукција треба приказати упоредо. Обраду синтезе органских супстанци треба повезати са адаптацијама у грађи листа које су важне за процес фотосинтезе и лимитирајућим факторима фотосинтезе. Светлу и тамну фазу фотосинтезе би требало обрадити на информативном нивоу. Требало би обрадити коришћење и транспорт производа фотосинтезе у биљци. Грађу и функцију органа који обављају усавајање воде и минерала, стварање хране, размену гасова, екскрецију штетних материја и одржање осмотске хомеостазе, хормонску регулацију раста и развића, кретање итд., требало би да ученици истражују, презентују и дискутују.

Предлог вежби и тема за истраживање, ученичке презентације и дискусије:

- физиолошке адаптације биљака у специфичним условима средине (нпр. живот у сушним стаништима);
- примена биљних хормона;
- реаговање биљака на спољашње стресоре (нпр. болести, хербиворију, сушу, топлоту, хладноћу);

- истраживање контроле лимитирајућих фактора и подстицања фотосинтезе при вештачком гајењу биљака у пластенику;

У оквиру физиологије човека требало би се ослонити на раније стечена знања и највише пажње, на одговарајућим примерима, посветити органским системима (циркулаторном, нервном, ендокрином и полном) који повезују, интегришу и регулишу парцијалне функције других система.

Такође би требало обрадити поремећаје органских система изазваних штетним навикама (нпр. стрес, конзумирање дрога, алкохола, неадекватна исхрана, спортски додаци, поремећаји дневно-ноћног ритма итд).

Предлог вежби:

- кардиоваскуларне болести – узроци, последице, статистика у свету и Србији, превенција;
- болести дигестивног тракта – узроци, последице и превенција;
- механизми развоја зависности од дрога, алкохола, дувана;
- значај спавања за здравље;
- дијете и поремећаји исхране;
- спорт и допинг стероидним хормонима;
- малолетничка трудноћа и адекватна контрацепција или дебата на тему За и против контрацепције;
- значај дојења за здравље детета.

У достизању исхода *ученик ће бити у стању да разликује начине одбране организма од патогена и њихове механизме деловања* активности ученика би требало усмерити на проучавање начина на које људско тело успева да, упркос сталном присуству изазивача заразних болести у његовој околини, остане здраво. Требало би обрадити три линије одбране од патогена: 1) баријере продору патогена (кожа, слузокожа, мукус, хлороводонична киселина у желуцу, симбиотске бактерије, тзв. микробиом), 2) неспецифичну одбрану (инфламација, гранулоцити, лимфоцити природне убице, интерферон, комплементарни протеини, повишена температура) и 3) специфичну одбрану или трајни имуни одговор на стране изазиваче болести и ширење канцерозних ћелија (коштана срж, тимус, слезина, лимфоток, Т и Б лимфоцити).

У том смислу потребно је да ученици разликују примарни од секундарног одговора на напад истим патогеном или канцерозном ћелијом. Односно, да знају како се препознају патогени и канцерозне ћелије у интеракцији неспецифичних и специфичних леукоцита у

лимфним жлездама, како се активирају лимфоцити за њихово уништење (примарни одговор) и да се део активираних лимфоцита дистрибуира у све лимфне жлезде после успешно савладаног напада, да „памте” нападача и брзо реагују у поновљеном сусрету (секундарни одговор).

У достизању исхода *ученик ће бити у стању да анализира епидемиолошке ланце заразних болести и повеже их са мерама превенције* и *дискутује о важности одговорног односа према свом и здрављу других особа* требало би обрадити заразне болести и поремећаје у оквиру одговарајућег система органа. У одабиру заразних болести требало би се руководити учесталошћу и опасностима од заразе, као нпр: грип и значај вакцинације (у вези са респираторним системом); говеђа/свињска пантљичара (у оквиру система за варење); хепатитис и АИДС (у оквиру крвног система) и слично. Активности ученика треба да се одвијају у контексту значаја одговорног понашања у очувању сопственог здравља. Важно је да се ученици упознају са чињеницом да постоје здравствена стања у којима људи не могу да се вакцинишу, те да је вакцинација здраве деце начин да се заштите од болести, не само она, него и друга, болесна деца и одрасли у њиховој заједници.

Након упознавања са свим линијама одбране људског тела, ученици би требало да разумеју важност неговања коже и слузокоже, очувања микробиома, важност вакцинације за заштиту здравља заједнице и правилно третирају повишену температуру.

Предлог вежби:

- здравље репродуктивног система (полно преносиве болести);
- истраживање утицаја неадекватне употребе антибиотика на појаву отпорности патогених бактерија на антибиотике и кожни, цревни и вагинални микробиом;
- ученичке презентације и дебате на тему вакцине и вакцинација;
- алергије и неспецифични имунитет;
- аутоимуне болести и специфични имунитет;

(додатне информације се могу добити на: https://www.scienceinschool.org/sr/content/evolucija-na-delu-patogeni
https://www.scienceinschool.org/content/manipulating-gut-microbiome-potential-poo
https://www.scienceinschool.org/sr/content/safari-u-va%C5%A1im-ustima-mikrobiolo%C5%A1ka-d%C5%BEungla).

Утицај развоја цивилизације на животну средину

Активности за достизање исхода *ученик ће бити у стању да: доведе у везу пораст људске популације са потребом очувања природе и биодиверзитета, критички процени сопствене животне навике у односу на одрживи развој* и *предложи акције заштите и*

унапређења животне средине и активно учествује у њима, требало би почети са историјом људских активности и њиховим утицајима на животну средину:

- човек као ловац и сакупљач, са утицајем на животну средину који се није разликовао од утицаја других животиња; постојао је мали број људи, а лимитирајући фактор је била количина хране на територији (у неким земљама племена још живе оваквим начином живота);

- доместификацијом дивљих животиња и биљака (почела пре око 10.000 година, а данас се номадско сточарство задржало само у појединим деловима света), количина доступне хране се повећавала, што је утицало и на пораст броја људи.

Предлог вежбе:

- истраживање живота племена која воде сакупљачки и пасторални начин живота (племена Амазоније и Масаи племе у Кенији) и поређење њихових и наших животних навика у контексту одрживог развоја.

Развој пољопривреде, занатства, трговине и транспорта требало би повезати са утицајем на животну средину (крчење шума, исушивање мочвара и други видови уништавања станишта, претерана испаша, ерозија и дезертификација, наводњавање, грађење брана, салинизација, преношење биљака на друге континенте, употреба ГМ биљака и биотехнологије у производњи хране и замена природних биљних заједница монокултурама...). Као припрема за вежбу би се могла проучити нека од стратегија очувања животне средине (интернет страница Завода за заштиту природе).

Посебну пажњу би требало посветити феномену тзв. „великог убрзавања“ (енгл. „The Great Acceleration“, може се употребити као појам за претрагу). При томе треба подстаћи ученике да уоче тренд све већег убрзавања утицаја људских активности на природне екосистеме и животну средину, које је нарочито уочљиво од доба Великих открића, па потом индустријализације током 19. и 20. века. Нагласак треба ставити на изразито убрзавање свих компоненти, како технолошко-економског развоја, тако и притисака на животну средину и природне екосистеме, које се дешава током последњих 70 година. Активности би могле бити заокружене дебатом на тему да ли је такав развој одржив, подношљив или води ка катастрофичном исходу.

Предлог вежбе:

- анализирање аспеката нарушавања животне средине и предлагање могућих решења (пројектни задатак).

Требало би обрадити концепт одрживе пољопривреде: контрола наводњавања (директан доток воде до биљака које гајимо), употреба органских ђубрива, примена плодореда (легуминозе), замена вештачких пестицида природним (дериватима метаболизма биљака и животиња), контролисано уношење природних предатора или уношење паразитских облика који смањују бројност врста непожељних за човека, коришћење хибрида са бољим приносом, добијање биодизела и биогаса од отпада и ђубрива (смањује се емисија штетних гасова).

Предлог вежбе:

- примена рецептуре за производњу компоста од биоразградивих отпадака у домаћинству за гајење украсних биљака (у саксијама, жардињерама и сл.).

У достизању исхода *доведе у везу ефекте еколошких фактора са динамиком људских популација* требало би обрадити: узроке пораста бројности људске популације у претходних 200 година у контексту индустријских револуција, развоја квалитета живота, повећања животног века; однос наталитета и морталитета у развијеним земљама и земљама у развоју кроз бројчане податке (табеле) и графиконе; демографски транзициони модел; популационе пирамиде; узроке наглог пораста броја становништва у појединим земљама и примере стратегија за контролу пораста популације у појединим државама. У обради демографског транзиционог модела требало би обрадити специфичности свих фаза у историји цивилизације, кроз однос две демографске карактеристике - наталитета и морталитета, повезати високу стопу морталитета у првој фази, са честим пандемијама и њиховим узроцима (лоши животни услови, контаминирана вода и храна и непознавање здравствених мера), и њеним смањењем, након друге индустријске револуције, захваљујући развоју модерне медицине.

Предлог вежбе:

- компаративна анализа популационих пирамида појединих неразвијених и развијених земаља (стопа рађања, животни век, облик популационе пирамиде, одређивање процента заступљености сваке од три узрасне групе у укупној популацији).

Исходи *ученик ће бити у стању да: планира и спроведе истраживање користећи једноставне процедуре, технике, инструменте и литературу, прикупи, прикаже и дискутује податке добијене истраживањем, изнесе и вреднује аргументе на основу доказа, сарађује у тиму, поштујући разлике у мишљењу и интересима, дајући лични допринос постизању договора и афирмишући толеранцију и равноправност у дијалогу* и *критички процени сопствени рад и рад сарадника у групи* су развојни, предметни и међупредметни и треба их планирати и радити на њиховом достизању уз остале исходе.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној ка достизању исхода прате се и вреднују процес наставе и учења, постигнућа ученика (продукти учења) и сопствени рад. Наставник треба континуирано да прати напредак ученика, који се огледа у начину на који ученици партиципирају, како прикупљају податке, како аргументују, евалуирају, документују итд.

Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је ускладити нивое исхода и начине оцењивања,

Ниво исхода	Одговарајући начин оцењивања
Памћење(навести, препознати, идентификовати...)	Објективни тестови са допуњавањем кратких одговора, задаци са означавањем, задаци вишеструког избора, спаривање појмова
Разумевање (навести пример, упоредити, објаснити, препричати...)	Дискусија на часу, мапе појмова, проблемски задаци, есеји
Примена (употребити, спровести, демонстрирати...)	Лабораторијске вежбе, проблемски задаци, симулације
Анализирање (систематизовати, приписати, разликовати...	Дебате, истраживачки радови, есеји, студије случаја, решавање проблема
Евалуирање (проценити, критиковати, проверити...)	Дневници рада ученика, студије случаја, критички прикази, проблемски задаци
Креирање (поставити хипотезу, конструисати, планирати...)	Експерименти, истраживачки пројекти

као и оцењивање са његовом сврхом:

Сврха оцењивања	Могућа средства оцењивања
Оцењивање наученог (сумативно)	Тестови, писмене вежбе, извештаји, усмено испитивање, есеји
Оцењивање за учење (формативно)	Посматрање, контролне вежбе, дијагностички тестови, дневници рада ученика, самоевалуација, вршњачко оцењивање, практичне вежбе

За сумативно оцењивање разумевања и вештина научног истраживања ученици би требало да решавају задатке који садрже неке аспекте истраживачког рада, да садрже новине тако да ученици могу да примене стечена знања и вештине, а не само да се присете информација и процедура које су запамтили, да садрже захтеве за предвиђањем, планирањем, реализацијом неког истраживања и

интерпретацијом задатих података. У вредновању наученог, поред усменог испитивања, најчешће се користе тестови знања. На интернету, коришћењем кључних речи *outcome assessment (testing, forms, descriptiv/numerical)*, могу се наћи различити инструменти за оцењивање и праћење.

У формативном вредновању наставник би требало да промовише групни дијалог, користи питања да би генерисао податке из ђачких идеја, али и да помогне развој ђачких идеја, даје ученицима повратне информације, а повратне информације добијене од ученика користи да прилагоди подучавање, охрабрује ученике да оцењују квалитет свог рада. Избор инструмента за формативно вредновање зависи од врсте активности која се вреднује. Када је у питању нпр. практичан рад (тимски рад, пројектна настава, теренска настава и слично) може се применити чек листа у којој су приказани нивои постигнућа ученика са показатељима испуњености, а наставник треба да означи показатељ који одговара понашању ученика.

У процесу оцењивања добро је користити портфолио (збирка докумената и евиденција о процесу и продуктима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења портфолија су вишеструке: омогућава континуирано и систематско праћење напредовања, подстиче развој ученика, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији и поузданији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика.

Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Ако наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, а који су у складу са *Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању*, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, процес наставе и учења, себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и ефикасним треба и даље користити у наставној пракси, а све што се покаже као недовољно ефикасно требало би унапредити.

МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

1. Компетенција за целоживотно учење
2. Комуникација
3. Рад са подацима и информацијама
4. Дигитална компетенција
5. Решавање проблема

6. Сарадња
7. Одговоран однос према здрављу
8. Одговоран однос према околини
9. Естетичка компетенција
10. Предузимљивост и оријентација ка предузетништву
11. Одговорно учешће у демократском друштву

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРИНЦИПА, ЦИЉЕВА И ИСХОДА ОБРАЗОВАЊА И СТАНДАРДА ОБРАЗОВНИХ ПОСТИГНУЋА

Кроз наставни садржај Биологије реализују се и општи принципи образовања и васпитања.
Наставни предмет Биологија омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, инструментално учење, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, различиих софтвера, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација у настави општеобразовних предмета ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области општеобразовних предмета. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну наставу, допунску или додатну наставу, ванаставне активности као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем омогућава хоризонталну и вертикалну проходност, којом се осигурава могућност да ученици током образовања промене врсту образовања (хоризонтална проходност) и могућност даљег образовања и стицања вишег нивоа образовања (вертикална проходност);
У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:
-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;
-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;
-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.
Кроз наставу Биологије реализоваће се и циљеви образовања и васпитања.
- Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику, учење учења, дигиталне компетенције,..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања, потребама тржишта рада. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик ће умети да пронађе и асимилује нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.

Примењујући индивидуалани рад или групне активности код ученика ће доћи до поспешења развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;
Кроз наставу Биологије остариће се и исходи образовања и васпитања.
Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз усмено изаражавање, писмене задатке, домаће задатке, пројектну наставу, практичну наставу, вежбе где ће ученици показати да ли примењују нова сазнања. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз писану форму, изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се даје задатак у оквиру кога ће да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других;Ученику помоћи да зна како да учи, како да користи уџбеник и другу, доступну литературу, како да разликује и повезује целине.
У решавању задатака, ученик треба да зна да примени математичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који ми се свакодневно јављају.
Ученик треба да води рачуна о себи и другима у изазовима дигиталне технологије. Треба да зна шта је дозвољено, а шта не. Да зна како да се понаша у дигиталној комуникацији са другима.
Кроз наставу Биологије реализоваће се и **стандарди образовања и васпитања.**
Стандарди квалитета рада установе реализоваће се кроз Правилник о стандардима квалитета рада установе и редовно самовредновање и вредновање рада наставника.
Стандарди квалитета уџбеника остариће се кроз показатеље који су наведени у табели, као и Правилника о избору уџбеника;

Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз стручно усавршавање и похађањем семинара из области:;
- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;
- Поучавање и учење-К2;
- Подршку развоју личности ученика-К3;
- Комуникацију и сарадњу-К4.

Улога наставника вишеструка, јер треба да:
- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;
- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима. Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

ДРУШТВЕНО-ЈЕЗИЧКИ СМЕР -Физика

Разред Трећи

Недељни фонд часова 1 + 0,5 часова

Годишњи фонд часова 37 + 18,5 часова

Циљ учења Физике јесте стицање функционалне научне писмености, оспособљавање ученика за уочавање и примену физичких закона у свакодневном животу, развој логичког и критичког мишљења у истраживањима физичких феномена

ОБЛАСТ-ТЕМА		ИСХОДИ	СТАНДАРДИ	САДРЖАЈ
МАГНЕТНО ПОЉЕ	**8**	– користи научни језик физике за описивање физичких појава; – користи одговарајуће појмове, величине и законе за објашњавање основних карактеристика магнетног поља сталних магнета и електричне струје; – анализира кретање наелектрисаних честица у електричном и магнетном пољу и објашњава	2.ФИ.1.1.1. Описује и објашњава физичке појаве: равномерно праволинијско кретање, равномерно променљиво праволинијско кретање, пренос притиска кроз течности и гасове, пливање тела, механичка осциловања и таласи. 2.ФИ.1.1.6. Познаје услове за настајање звука и зна да наведе његова основна својства као механичког таласа.	Магнетно поље и магнети. Магнетна индукција, јачина магнетног поља и магнетни флукс. Кретање наелектрисаних честица у магнетном и електричном пољу. Деловање магнетног поља на струјне проводнике . Демонстрациони огледи: – Ерстедов оглед. – Интеракција два паралелна струјна проводника. – Деловање магнетног поља на електронски сноп. – Деловање магнетног поља на рам са струјом. – Лоренцова сила. Лабораторијска вежба: 1. Одређивање хоризонталне компоненте магнетног поља Земље Предлог за пројекат 1. Магнетно поље

		примену (осцилоскоп, масени сепаратор, циклотрон); – опише деловање магнетног поља на струјни проводник и наводи примере примене; – разликује материјале према магнетним својствима; – повезује	2.ФИ.1.3.1. Описује и објашњава физичке појаве: деловање електричног поља на наелектрисане честице и проводник, електростатичку заштиту, кретање наелектрисаних честица у електричном и магнетном пољу,	Земље (од историје и географије до физике, тангентна бусола, компас, мерење компоненти)
ЕЛЕКТРОМАГНЕТНА ИНДУКЦИЈА	**6**	индуковану електромоторну силу са променом магнетног флукса и наводи њену примену (трансформатори, магнетне кочнице); – разликује физичке величине код једносмерне и наизменичне електричне струје; – разликује појмове активне и реактивне отпорности и	магнетну интеракцију наелектрисања у кретању, узајамно деловање два паралелна праволинијска струјна проводника, појаву електромагнетне индукције, принцип рада генератора наизменичне струје. 2.ФИ.1.3.3. Познаје релације и физичке величине које описују деловање	Појава електромагнетне индукције. Фарадејев закон и Ленцово правило. Електромагнетна индукција и закон одржања енергије. Демонстрациони огледи: – Појава електромагнетне индукције (помоћу магнета, калема и унимера, комплет расклопиви трансформатор). – Ленцово правило
НАИЗМЕНИЧНА СТРУЈА	**6**	снаге код наизменичне струје; – процени и израчуна	магнетног поља на наелектрисане честице и проводник са	Појам наизменичне струје. Вредности напона и струје. Отпорности у колу

ХАРМОНИЈСКЕ ОСЦИЛАЦИЈЕ	**8**	потрошњу електричне енергије – тумачи начин преношења електричне енергије на даљину (од генератора наизменичне струје до потрошача, степен корисног дејства); – анализира енергијске трансформације код хармонијских, пригушених и принудних осцилација; – објасни и анализира процесе у електричном осцилаторном колу; – разуме појам механичке резонанције, услове њеног настајања и примену; – опише и објасни различите врсте механичких таласа и њихове карактеристичне параметре; –	струјом (Лоренцова и Амперова сила). 2.ФИ.1.3.4. Разликује електромоторну силу и електрични напон, унутрашњу отпорност извора струје и електричну отпорност проводника и зна величине од којих зависи отпорност проводника. Разликује отпорности у колу једносмерне и наизменичне струје (термогена отпорност, капацитивна и индуктивна отпорност). 2.ФИ.1.3.5. Уме да објасни појаву електромагнетне индукције и зна Фарадејев закон. 2.ФИ.1.3.6. Наводи примере практичне примене знања из физике о електричним и магнетним појавама и решава једноставне	наизменичне струје и Омов закон за RLC коло. Снага наизменичне струје. Ефективне вредности напона и струје. Пренос електричне енергије на даљину. Демонстрациони огледи: – Генератор, пренос енергије од извора до потрошача. – Фазни померај наизменичне струје – Демонстрациони трансформатор. Лабораторијска вежба: 11. Омов закон за RLC коло Механичке хармонијске осцилације. Енергија хармонијског осцилатора. Математичко и физичко клатно. Пригушене осцилације. Принудне осцилације, резонанција. Електрично осцилаторно коло. Демонстрациони огледи: – Хармонијске осцилације (тег на еластичној опрузи, математичко клатно...) – Пригушене осцилације. – Појава резонанције

МЕХАНИЧКИ ТАЛАСИ	**6**	примењује законе одбијања и преламања таласа; – разликује звук, ултразвук и инфразвук и познаје њихову примену; – разликује карактеристике звука (висина, јачина, боја), познаје штетан утицај буке и мере заштите; – анализира Доплеров ефекат у различитим ситуацијама; објасни спектар електромагнетних таласа и наведе примере примене електромагнетног зрачења (пренос сигнала на даљину: мобилна телефонија, интернет, GPS; форензика...); – образлаже појаве које су последица таласне природе светлости и њихову примену (поларимeтар, спектрални	проблеме и задатке користећи Кулонов, Омов и Џул–Ленцов закон и примењује их у пракси. 2.ФИ.1.4.1. Разуме природу светлости и њена основна својства (електромагнетна природа, видљиви део спектра, таласна дужина, фреквенција и брзина); уме да набројi и опише физичке појаве везане за таласну природу светлости. 2.ФИ.1.4.2. Описује и објашњава спектар електромагнетних таласа у видљивом делу и боје предмета. 2.ФИ.1.4.3. Познаје основне законе геометријске оптике: праволинијско простирање светлости, закон одбијања и преламања светлости и индекс преламања;	(механичке и електричне). Лабораторијска вежба: 12. Мерења помоћу математичког и физичког клатна. 13. Пригушене осцилације, одређивање логаритамског декремента Врсте механичких таласа. Једначина таласа. Енергија и интензитет таласа. Одбијање и преламање таласа. Принцип суперпозиције. Прогресивни и стојећи таласи. Демонстрациони огледи: – Врсте таласа (помоћу таласне машине или таласне каде). – Одбијање и преламање таласа (помоћу таласне каде, WSP уређаја...).

АКУСТИКА	**3**	апарати, интерферометри, холографија, ...); – наведе и објасни примере оптичких појава у природи (дуга, фатаморгана, боје предмета..) – примењује законе геометријске оптике; – кратко опише физику људског ока и примену оптичких инструмената; – познаје штетне утицаје електромагнетног зрачења (сунце, соларијум, заваривање, далековод, трафо-станице, мобилни телефони, …) и начине заштите; – самостално постави експеримент, прикупи податке мерењем, обради их на одговарајући начин (табеларно, графички) одреди тражену величину са	тотална рефлексија и привидна дебљина и дубина; веза између оптичке „густине” и индекса преламања. 2.ФИ.1.4.4. Познаје основна својства огледала и сочива и објашњава формирање лика; разуме принцип рада лупе, зна шта је увећање, оптичка јачина оптичког елемента. Зна шта су главна оптичка оса и карактеристичне тачке сферних огледала и сочива и уме да нацрта лик предмета. 2.ФИ.2.1.1. Описује и објашњава физичке појаве: равномерно кружно кретање, равномерно променљиво кружно кретање, хоризонталан хитац, сударе тела, протицање идеалне течности, појам	Извори и карактеристике звука. Инфразвук и ултразвук Доплеров ефекат. Демонстрациони огледи: – Својства звучних извора (монокорд, звучне виљушке, музички инструменти и сл.). Звучна резонанција. Лабораторијске вежбе: 14. Мерење брзине звука у ваздуху (ваздушни стуб). 15. Одређивање брзине звука помоћу Кунтове цеви са тонгенератором
ЕЛЕКТРОМАГНЕТНИ ТАЛАСИ	**5**			Појам и Спектар електромагнетних таласа. Енергија и интензитет електромагнетних таласа. Демонстрациони огледи: – анимације на рачунару (Херцови огледи, радар, пренос радио таласа...) – рад сензора Предлог за пројекат 2. Пренос сигнала 3. Детекција објеката у атмосфери радари, рад контроле лета, невидљиви авион.

ТАЛАСНА ОПТИКА **ГЕОМЕТРИЈСКА ОПТИКА**	**7**	грешком мерења, објасни резултате експеримента и процени њихову сагласност са предвиђањима (ов решава квалитативне и квантитативне проблеме, јасно и прецизно изрази идеју, објасни поступак решавања и анализира добијени резултат (овај исход се односи на све наведене области); – безбедно по себе и околину рукује уређајима, алатима, материјалима; – анализира примере из свакодневног живота који потврђују значај физике за разумевање природних појава и развој природних наука и технологије; – самостално	средње брзине, законе одржања, хармонијске пригушене осцилације. 2.ФИ.2.1.4. Познаје основне величине којима се описују механички таласи; користи везе између ових величина за објашњење појава код таласа; објашњава својства звука. 2.ФИ.2.1.5. Користи уређаје и мерне инструменте за мерење физичких величина, на пример, густине, средње брзине, убрзања, коефицијента трења клизања, константе еластичности опруге, брзине звука у ваздуху...; уме да представи резултате мерења таблично и графички и на основу тога дође до емпиријске зависности, на пример, силе	Интерференција и Дифракција светлости. Поларизација светлости. Дисперзија светлости. Расејање и апсорпција светлости. Доплеров ефекат у оптици. Демонстрациони огледи: – Интерференција ласерске светлости – Дифракција ласерске светлости на (оштрој ивици, пукотини, нити...) – Поларизација светлости помоћу поларизационих филтера. – Дисперзија беле светлости помоћу стаклене призме. Лабораторијска вежба: 16. Мерење таласне дужине светлости дифракционом решетком . Брзина светлости. Закони одбијања и преламања светлости. Тотална рефлексија. Огледала. Сочива. Демонстрациони огледи: – Оптика на магнетној табли (Закони геометријске оптике, Тотална рефлексија, Формирање ликова код огледала и сочива – магнетна табла или оптичка клупа). Лабораторијске вежбе: 17. Одређивање индекса преламања планпаралелне плоче

ОПТИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ	**6** **2**	планира, скицира, реализује и презентује пројекат; – уочи проблем, самостално га дефинише, предложи могућа решења, истражи и постави експеримент	трења од силе нормалног притиска, периода осциловања математичког клатна од његове дужине, периода осциловања тега на опрузи од масе тега. 2.ФИ.2.3.1. Објашњава физичке појаве: електрично пражњење у гасовима, појаву индуковане ЕМС у различитим случајевима, самоиндукцију и међусобну индукцију, настајање, основне карактеристике и спектар електромагнетних таласа, својства магнетног поља Земље. 2.ФИ.2.3.4. Зна отпорности у колу наизменичне струје и разлику између њих; примењује Омов закон за серијско RLC коло и уме да изрази активну снагу преко ефективних	. Око. Лупа. Микроскоп. Телескоп. Демонстрациони огледи: – Принцип рада оптичких инструмената. Лабораторијска вежба 19. Одређивање увећања микроскопа. Предлог за пројекат 4. Обновљиви извори енергије (ветрогенератори, соларни панели, мини хидроелектране,...еколошки аспекти, степен корисног дејства, трендови развој

			вредности наизменичне струје и напона. 2.ФИ.2.3.5. Решава проблеме и задатке примењујући законе електростатике, електродинамике и магнетизма; користи уређаје и мерне инструменте и на основу анализе добијених резултата долази до емпиријске зависности између физичких величина. 2.ФИ.2.4.1. Разуме и описује појаве таласне оптике (дифракцију и интерференцију, дисперзију, поларизацију, спектар). 2.ФИ.2.4.2. Зна Снелијус–Декартов закон као и апсолутни и релативни индекс преламања. 2.ФИ.2.4.3. Користи једначине сочива и огледала за објашњење и примену оптичких	

			система (лупа, микроскоп, телескоп, спектроскоп). 2.ФИ.2.4.4. Уме да објасни недостатке (аберације) сочива и разуме основни начин исправљања далековидости и кратковидости људског ока. 2.ФИ.2.4.5. Разликује реалне од имагинарних ликова; уме да објасни преламање светлости кроз планпаралелну плочу и призму 2.ФИ.3.1.3. Објашњава појаве везане за принудне осцилације; пригушене осцилације, Доплеров ефекат и слагање таласа; зна да решава сложене задатке о осцилацијама и таласима. 2.ФИ.3.1.4. Описује и објашњава физичке појаве: котрљање, равномерно	

			променљиво кружно кретање, пренос механичких таласа кроз течности и гасове, динамичка равнотежа тела, механичка осциловања и таласи; користи уређаје и мерне инструменте за одређивање физичких величина, на пример, коефицијент површинског напона, модул еластичности, фреквенција осциловања звучне виљушке, момент инерције, убрзање куглице која се котрља низ коси жлеб. 2.ФИ.3.1.5. Представља резултате мерења таблично и графички и на основу тога долази до емпиријске зависности: убрзања куглице од нагибног угла жлеба, силе трења од степена	

			углачаности подлоге, периода осциловања физичког клатна од његове редуковане дужине, амплитуде амортизованог осциловања тега на опрузи од времена. 2.ФИ.3.3.1. Објашњава физичке појаве: деловање спољашњег електричног поља на дипол, различито понашање дијамагнетика, парамагнетика и феромагнетика у спољашњем магнетном пољу и, на основу тога, наводи примере практичне примене феромагнетика, магнетни хистерезис, принцип рада генератора наизменичне струје заснован на Фарадејевом закону електромагнетне индукције,	

			принцип рада Теслиног трансформатора, притисак електромагнетних таласа. 2.ФИ.3.3.3. Разуме појам енергије електричног и магнетног поља и израчунава, на основу познатих релација, енергију електричног поља у плочастом кондензатору и магнетну енергију у соленоиду. 2.ФИ.3.3.4. Повезујући знања о макропојавама у области магнетизма са честичном структуром, односно атомом, разуме микропојаве, на пример, на основу познавања магнетног момента струјне контуре, разуме магнетни момент атома и његову везу са орбиталним моментом. 2.ФИ.3.3.5. Решава	

			сложеније проблеме, рачунске и експерименталне задатке, и формулише научна објашњења појава примењујући законе електростатике, електродинамике и магнетизма и истраживачки приступ, не само у оквиру наставног предмета, већ их препознаје и решава и у пракси и свакодневном животу. На пример, осмишљава начин решавања проблема у струјним колима са R, L, C елементима, експериментално их одређује и тумачи добијене резултате; разуме физичке процесе и релације у вези са осцилаторним LC колом. 2.ФИ.3.4.1. Уме да одреди зависност увећања сферних сочива и	

			огледала од положаја предмета и користи оптичарску једначину за израчунавање параметара оптичких сочива. 2.ФИ.3.4.2. Зна да објасни конструктивну и деструктивну интерференцију. 2.ФИ.3.4.4. Објашњава дифракцију помоћуХајгенсовог принципа; двојно преламање, Брустеров и Малусов закон	

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА Полазна опредељења при дефинисању исхода и конципирању програма физике били су усвојени стандарди постигнућа ученика у општем средњем образовању, међупредметне компетенције и циљ учења физике. Програм наставе и учења у гимназији надовезује се структурно и садржајно на програм физике у основној школи и даје добру основу за праћење програма физике у даљем школовању, првенствено на природно-научним и техничким факултетима, али и на свим осталим на којима физика као фундаментална наука има примену у струци (медицина, стоматологија, биологија...).. Ученици гимназије треба да усвоје појмове и законе физике на основу којих ће разумети појаве у природи и имати целовиту слику о значају и месту физике у образовању и животу уопште. Стицањем знања и вештина ученици се оспособљавају за решавање практичних и теоријских проблема, развој критичког мишљења и логичког закључивања. Полазна опредељења утицала су на избор програмских садржаја и метода логичког закључивања, демонстрационих огледа и лабораторијских вежби.

I. **ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА** При планирању наставног процеса наставник, на основу дефинисаног циља предмета и исхода и стандарда постигнућа, самостално планира број часова обраде, утврђивања, као и методе и облике рада са ученицима. Улога наставника је да при планирању наставе води рачуна о саставу одељења и резултатима иницијалног теста,

степену опремљености кабинета за физику, степену опремљености школе (ИТ опрема, библиотека...), уџбенику и другим наставним материјалима које ће користити

II. **II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА** За трећи разред гимназије постоје три модела за остваривање програма, који се разликују по обиму, као што је представљено у табели. Садржаји су подељени на одређени број тематских целина, а теме су исте за сва три модела (природно-математички смер, општи тип и друштвено-језички смер). Свака од тематских целина садржи одређени број наставних јединица

III. . **Смернице за реализацију** наставних тема У оквиру наставних тема које су у програму трећег разреда, од сваког ученика се на крају средњошколског образовања очекује продубљено и проширено знање у односу на основношколски ниво. Већ познате појмове треба даље развијати и повезивати их са новим појмовима, физичким величинама и законитостима који се користе за објашњење физичких појава

IV. **III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА У** настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се остварени ниво постигнућа и напредовање током процеса учења. Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је да буде усклађено са принципима оцењивања (Правилник о оцењивању у средњој школи). Наставник је дужан да континуирано прати рад сваког ученика кроз непрекидно проверавање његових усвојених знања, стечених на основу свих облика наставе: демонстрационих огледа, предавања, решавања квантитативних и квалитативних задатака, лабораторијских вежби, семинарских радова и пројеката... У сваком разреду треба континуирано проверавати и вредновати компетенције (знања, вештине и ставове) ученика помоћу усменог испитивања, кратких писмених провера, тестова на крају већих целина, контролних рачунских вежби и провером експерименталних вештина. Наставник физике треба да омогући ученицима да искажу алтернативна решења проблема, иновативност и критичко мишљење и да то адекватно вреднује. На почетку школске године потребно је спровести иницијални тест. Овај тест је инструмент провере предзнања и потенцијала ученика. На крају школске године, такође, треба спровести тест систематизације градива и проверити ниво постигнућа ученика и степен остварености образовних стандарда

V. **МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ**

VI. **Рад са подацима,комуникација,сарадња,целоживотно учење.дигиталне компетенције**

VII. **Начин остваривања принципа, циљева и исхода образовања и стандарда образовних постигнућа**

VIII.

IX. **Општи принципи образовања и васпитања** реализују се и кроз наставни садржај физике.

X. Наставни предмет Физика омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, инструментално учење, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, различиих софтвера, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација у настави

општеобразовних предмета ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области општеобразовних предмета. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну наставу, допунску или додатну наставу, ванаставне активности као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем омогућава хоризонталну и вертикалну проходност, којом се осигурава могућност да ученици током образовања промене врсту образовања (хоризонтална проходност) и могућност даљег образовања и стицања вишег нивоа образовања (вертикална проходност);

XI. У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:

XII. -идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;

XIII. -могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;

XIV. -сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.

XV. Кроз наставу физике реализоваће се и циљеви образовања и васпитања.

XVI. - Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику, учење учења, дигиталне компетенције,..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања, потребама тржишта рада. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик ће умети да пронађе и усвоји нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.

XVII. Примењујући индивидуалани рад, рад у пару или групне активности код ученика ће доћи до развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;

XVIII. **Исходи образовања и васпитања** остариће се и кроз наставу физике.

XIX. Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз усмено изаражавање, писмене задатке, домаће задатке, пројектну наставу, практичну наставу, вежбе где ће ученици показати да ли примењују нова сазнања, како усвајају технике рада, повезују и представљају резултате

експеримената. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз писану форму, изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се даје задатак у оквиру кога ће да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других; ученику ће се помоћи да учи како да учи, како да користи уџбеник и другу, доступну литературу, како да разликује и повезује целине.

XX. У решавању задатака, ученик треба да зна да примени математичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који ми се свакодневно јављају.

XXI. Ученик треба да води рачуна о себи и другима у изазовима дигиталне технологије. Треба да зна шта је дозвољено, а шта не. Да зна како да се понаша у дигиталној комуникацији са другима.

XXII.

XXIII. **Стандарди образовања и васпитања** реализоваће се и кроз наставу физике**.**

XXIV. Стандарди квалитета рада установе дефинисани су Правилником о стандардима квалитета рада установе, проверавају се и вреднују кроз редовно самовредновање и вредновање рада наставника.

XXV. Стандарди квалитета уџбеника остариће се кроз показатеље који су наведени у табели, као и Правилника о избору уџбеника;

XXVI.

XXVII. Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз обавезно стручно усавршавање и похађање семинара из области:;

XXVIII. - Наставна област, предмет и методика наставе- К1;

XXIX. - Поучавање и учење-К2;

XXX. - Подршку развоју личности ученика-К3;

XXXI. - Комуникацију и сарадњу-К4.

XXXII.

XXXIII. Улога наставника је вишеструка, јер наствник треба да:

XXXIV. - развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;

XXXV. - пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима,

XXXVI. - ученицима омогућава да самостално процењују свој рад и рад других; да развијају све своје могућности у савременим условима

XXXVII. - кроз рад у тимовима, стручним већима, активима доприноси квалитету рада школе,

XXXVIII. - кроз сарадњу са родитељима доприноси квалитетнијем праћењу и вредновању рада ученика, унапређењу квалитета рада школе

XXXIX. - кроз сарадњу са институцијама доприноси сарадњи школе и ученика са организацијама и институцијама локалне самоуправе;

XL. Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и д

Математика

Назив предмета: МАТЕМАТИКА
Годишњи фонд часова: 111
Образовни профил: Друштвено-језички смер
Разред: Трећи

Циљ учења Математике је да ученик, усвајајући математичке концепте, знања, вештине и основе дедуктивног закључивања, развије апстрактно и критичко мишљење, способност комуникације математичким језиком и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.

Задаци:

- стицање знања неопходних за разумевање квантинтативних и просторних односа, као и проблема из разних подручја;
- стицање опште математичке културе, уз схватање места и значаја математике у прогресу цивилизације;
- оспособљавање ученика за успешно настављање образовања и изучавање других области у којима се математика примењује;
- допринос формирању и развијању научног погледа на свет;
- допринос радном и политехничком образовању ученика;
- развијање логичког мишљења и закључивања, апстрактног мишљења и математичке интуиције;
- допринос изграђивању позитивних особина личности као што су: упорност, систематичност, уредност, тачност, одговорност, смисао за самосталан рад, критичност;
- даље развијање радних, културних, етичких и естетских навика ученика;
- даље оспособљавање ученика за коришћење стручне литературе и других извора знања.

Оперативни задаци:

- разумевање и коректно коришћење математичких симбола и термина;

- довољно прецизно исказивање дефиниција и тврђења;
- оспособљавање за вршење потребних генерализација и њихово примењивање у новим ситуацијама;
- схватање суштине дедуктивног закључивања (природа аксиома, хипотеза и закључака, увиђање потреба за доказом);
- оспособљавање за репродуковање доказа теорема обрађених на часовима и самостално доказивање неких једноставнијих теорема;
- познавање основних принципа комбинаторике и њихова примена у једноставнијим задацима (пребројавање коначних скупова);
- познавање основних својстава операција са реалним бројевима и њихова успешна примена;
- уочавање потребе и значаја приближних вредности уз оспособљавање за вршење заокругљивања бројева и оцењивање грешке;
- добро познавање пропорционалности величина (директна, обрнута, општи појам) и њихових практичних примена;
- познавање (са аксиоматског становишта) основних релација између геометријских фигура (припадање, распоред, паралелност, подударност);
- упознавање основних чињеница о векторима (појам, једнакост, сабирање, одузимање, множење скаларом, линеарна комбинација) и неких њихових примена;
- уочавање сврхе идентичних трансформација рационалних алгебарских израза и оспособљавање да се оне поуздано врше;
- продубљивање знања о линеарним једначинама и системима линеарних једначина, линеарним неједначинама и простијим системима линеарних неједначина са једном непознатом;
- даље оспособљавање за решавање разноврсних задатака помоћу линеарних једначина и система линеарних једначина;
- продубљивање и проширивање знања о функцијама, а посебно о линеарној функцији;
- схватање појма геометријске трансформације, добро познавање изометријских трансформација и оспособљавање за њихову примену у доказивању теорема и геометријским конструкцијама;
- схватање хомотетије и сличности као геометријских трансформација и поуздано примењивање сличности у решавању једноставнијих задатака;
- разумевање и успешно примењивање Талесове теореме;
- разумевање и успешно примењивање Питагорине теореме;

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Основни ниво

Ученик решава једноставне математичке проблеме и описује основне природне и друштвене појаве. На основу непосредних информација ученик уочава очигледне законитости, доноси закључке и директно примењује одговарајуће математичке методе за решавање проблема. Израчунава и процењује метричке карактеристике објеката у окружењу. Процењује могућности и ризике у једноставним свакодневним ситуацијама. Ученик користи основне математичке записе и симболе за саопштавање решења проблема и тумачи их у реалном контексту

Средњи ниво

Ученик решава сложеније математичке проблеме и описује природне и друштвене појаве. Оспособљен је да формулише питања и претпоставке на основу доступних информација, решава проблеме и бира одговарајуће математичке методе. Користи информације из различитих извора, бира критеријуме за селекцију података и преводи их из једног облика у други. Анализира податке, дискутује и тумачи добијене резултате и користи их у процесу доношења одлука. Ученик просторно резонује (представља податке о просторном распореду објеката сликом или на менталном плану).

Напредни ниво
Ученик решава сложене математичке проблеме и описује комплексне природне и друштвене појаве. Разуме математички језик и користи га за јасно и прецизно аргументовање својих ставова. Комплексне проблеме из свакодневног живота преводи на математички језик и решава их. Користи индукцију, аналогију, дедукцију и правила математичке логике у решавању математичких проблема и извођењу закључака. Користи методе и технике решавања проблема, учења и откривања која су базирана на знању и искуству за постављање хипотеза и извођење закључака.

СПЕЦИФИЧНЕ ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Специфична предметна компетенција разврстана је у три домена: Математичко знање и резоновање, Примена математичких знања и вештина на решавање проблема и Математичка комуникације

Тема	Бр. час	Садржаји	Исходи	Стандарди
ПОЛИЕДРИ	20	Међусобни односи тачака, правих и равни. Угао праве према равни. Диедар. Полиедар, правилан полиедар. Површина и запремина полиедра (посебно праве призме, пирамиде и зарубљене пирамиде). Равни пресеци призме и пирамид	разликује узајамне положаје тачака, правих и равни у простору; – израчуна површину и запремину праве призме, пирамиде и зарубљене пирамиде и примени их у једноставним ситуацијама – анализира и образложи поступак решавања задатка и дискутује број решења; – користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења.	2.МА.1.2.3 2.МА.1.2.7 2.МА.2.2.1 2.МА.2.2.2

ОБРТНА ТЕЛА	16	Цилиндрична и конусна површ. Прав ваљак, права купа, зарубљена права купа и њихове површине и запремине. Сфера и лопта. Површина сфере и запремина лопте.	израчуна површину и запремину правог ваљка, праве купе, зарубљене праве купе и лопте, и примени их у једноставним ситуацијама; – уочава равне пресеке тела и израчуна њихову површину; – анализира и образложи поступак решавања задатка и дискутује број решења; – користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења.	2.МА.1.2.3 2.МА.1.2.7 2.МА.2.2.1 2.МА.2.2.2
СИСТЕМИ ЛИНЕАРНИХ ЈЕДНАЧИНА	8	Системи линеарних једначина са две и три непознате. Гаусов поступак. Детерминанте другог и трећег реда. Крамерово правило.	примени Гаусов поступак за решавање система линеарних једначина; – израчуна вредност и примени детерминанте трећег реда; – реши једноставан проблем који се своди на систем линеарних једначина – анализира и образложи поступак решавања задатка и дискутује број решења; – користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења.	2.МА.1.1.1 2.МА.1.1.2 2.МА.1.1.5 2.МА.1.1.7 2.МА.1.1.3 2.МА.2.1.8 2.МА.3.1.6
		Правоугли координатни систем у простору, координате вектора.	примени својства скаларног и векторског	2.МА.1.2.3 2.МА.1.2.6 2.МА.1.2.7

ВЕКТОРИ	8	Скаларни и векторски производ вектора. Примене вектора.	производа при решавању једноставних проблема; – анализира и образложи поступак решавања задатка и дискутује број решења; – користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења.	2.МА.2.2.1 2.МА.2.2.4 2.МА.3.2.4
АНАЛИТИЧКА ГЕОМЕТРИЈА У РАВНИ	31	Растојање двеју тачака, површина троугла. Разни облици једначине праве, угао између две праве, растојање тачке од праве. Криве линије другог реда (кружница, елипса, хипербола и парабола). Однос праве и криве другог реда	реши једноставне проблеме међусобних односа тачака и правих у координатној равни; – реши једноставне проблеме користећи једначине праве и кривих другог реда; – примени услов додира и одреди једначину тангенте криве другог реда – анализира и образложи поступак решавања задатка и дискутује број решења; – користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења.	2.МА.1.1.6 2.МА.1.2.1 2.МА.1.2.2 2.МА.1.2.4 2.МА.1.2.5 2.МА.1.2.7 2.МА.1.3.2 2.МА.2.2.1 2.МА.2.2.3 2.МА.3.1.6
МАТЕМАТИЧКА ИНДУКЦИЈА. НИЗОВИ	16	Принцип математичке индукције и његове примене. Основни појмови о низовима. Аритметички и геометријски н	– примени математичку индукцију, аритметички и геометријски низ у једноставним ситуацијама; – анализира и образложи	2.МА.1.1.1 2.МА.1.1.2 2.МА.1.1.3 2.МА.1.3.1 2.МА.1.4.6 2.МА.2.3.1

			поступак решавања задатка и дискутује број решења; – користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења.	2.МА.2.4.6

.

2.МА.1.1.1. Користи природне, целе, рационалне и реалне бројеве, различите записе тих бројева и преводи их из једног записа у други.
2.МА.1.1.2. Израчунава вредност бројевног израза у коме се појављују сабирање, одузимање, множење, дељење, степеновање и кореновање и при томе по потреби користи калкулатор или одговарајући софтвер.
2.МА.1.1.3. Примењује правила заокругљивања бројева и процењује вредност израза у једноставним реалним ситуацијама.
2.МА.1.1.5. Решава једноставне проблеме који се своде на линеарне и квадратне једначине. 2.МА.1.1.6. Решава једноставне проблеме који се своде на линеарне неједначине и једноставне квадратне неједначине.
2.МА.1.1.7. Решава једноставне проблеме који се своде на систем две линеарне једначине са две непознате.
2.МА.1.2.1. Разуме концепте подударности и сличности геометријских објеката, симетрије, транслације и ротације у равни.
2.МА.1.2.2. Израчунава и процењује растојања, обиме и површине геометријских фигура у равни користећи формуле.
2.МА.1.2.3. Израчунава и процењује површине и запремине геометријских тела у простору, користећи формуле.
2.МА.1.2.4. Користи координатни систем за представљање једноставних геометријских објеката у равни. 2.МА.1.2.5. Препознаје криве другог реда.
2.МА.1.2.6. Разуме појам вектора,зна основне операције са векторима и примењује их.
2.МА.1.2.7. Примењује тригонометрију правоуглог троугла у једноставним реалним ситуацијама. 2.МА.1.3.1. Препознаје правилност у низу података (аритметички и геометријски низ...), израчунава чланове који недостају, као и суму коначног броја чланова низа.
2.МА.1.3.2. Разуме појам, израчунава вредност, користи и скицира график линеарне, квадратне, степене, експоненцијалне, логаритамске и тригонометријских функција синуса и косинуса. 2.МА.1.4.6. Примењује основна математичка знања за доношење финансијских закључака и одлука. 2.МА.2.1.8. Решава проблеме који се своде на системе линеарних једначина са највише три непознате.
2.МА.2.2.1. Решава проблеме и доноси закључке користећи основна геометријска тврђења, метричка својства и распоред геометријских објеката.
2.МА.2.2.2. Уочава равне пресеке геометријских фигура у простору и рачуна њихову површину. 2.МА.2.2.3. Решава једноставне проблеме користећи једначину праве и криве другог реда. 2.МА.2.2.4. Примењује својства вектора при решавању проблема.
2.МА.2.3.1. Решава проблеме користећи својства аритметичког и геометријског низа, примењује математичку индукцију и израз за суму бесконачног геометријског низа у једноставним случајевима.
2.МА.2.4.6. Примењује математичка знања за доношење финансијских закључака и одлука. 2.МА.3.1.6. Решава системе линеарних једначина са и без параметара и једноставне системе нелинеарних једначина.
2.МА.3.2.4. Примењује рачун са векторима (скаларни и векторски производ...).

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе, и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене исходе потребно више времена, активности и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода. При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално откривају математичке правилности и изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор нног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака. На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Препоручује се коришћење интерактивних метода, пројектне, проблемске и истраживачке методе, рад на референтном тексту, (истраживање по кључним речима, појмовима, питањима), дискусију, дебату и др. Заједничка особина свих наведених метода је да оне активно ангажују ученика током наставе, а процес учења смештају у различите и разнолике контексте. Избор метода и облика рада, као и планирање активности ученика зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II Оставаривање наставе и учења

Полиедри

Ученици већ поседују знања о основним појмовима просторне геометрије, те би их на почетку области требало подсетити на аксиоматско заснивање геометрије (основни и изведени појмови и тврђења) и планиметријске последице аксиома. Затим обрадити стереометријске последице аксиома и већ познатих теорема. Обрадити угао праве према равни и посебно услов нормалности праве на раван (сви програми), као и теорему о три нормале и њену примену у задацима (програми М1 и М3). Дефинисати диедар, триедар, рогаљ и илустровати их задацима. Увести појам полиедра и правилног полиедра (сви програми) и навести Ојлерову формулу (програми М1 и М3). Извести формуле за површину и запремину одређених полиедара у складу са исходима за одређени програм. У програмима М1 и М3 користити Кавалијеријев принцип. Обрадити равне пресеке призме и пирамиде.

Обртна тела

Описати настанак цилиндричних и конусних површи. Обрадити обртна тела: ваљак, купу, зарубљену праву купу и извести формуле за њихове површине и запремине у складу са исходима за одређени програм. Увести појам сфере и лопте и навести формуле за површину сфере и запремину лопте. Обрадити задатке у вези са међусобним положајима сфере и равни (сви програми), уписаном и описаном сфером полиедра, правог ваљка и купе, као и задатке о равним пресецима сфере, односно лопте (програми М1 и М3). Ученицима би требало предочити да се својства полиедара и обртних тела користе у пракси, астрономији, географији, физици, хемији итд. Посебну пажњу треба посветити развијању апстрактног мишљења и просторних представа, чему у извесној мери може допринети позивање на очигледност, коришћење динамичких софтвера и правилно скицирање просторних фигура.

Системи линеарних једначина

Водити рачуна о природном појављивању система линеарних једначина код разноврсних текстуалних задатака са линеарним зависностима за више објеката (количина, цена и укупна вредност неколико артикала; брзина, време и пређени пут неколико тела и

слично). Код решавања система подсетити се прво система 2x2, методе замене и методе елиминације. Исте методе размотрити код система 3x3 и надовезати на то Гаусов алгоритам. Нагласити алгоритамску природу поступка, али обратити и пажњу на случајеве одступања од алгоритма које убрзавају решавање (на пример, за елиминацију бирамо ону променљиву код које је коефицијент 1, или делимо једначину заједничким делитељем свих коефицијената). Размотрити уз примере све могуће исходе алгоритма: случајеве несагласног, неодређеног и одређеног система. Приказати и системе других формата – 2 x 3 и 3 x 2 и на њима такође илустровати све три могућности (програми М1 и М3). Увођење детерминанте мотивисати решавањем система линеарних једначина елиминацијом појединих непознатих. Израчунавати детерминанте 3 x 3 развојем по врстама и колонама као и Сарусовим правилом. Навести, проверити и примерима илустровати елементарна својства детерминанте (адитивност и хомогеност по врстама и колонама, антисиметричност) и користити их приликом израчунавања развојем по врстама/колонама. Изложити и примењивати Крамерово правило, уз указивање на ограничења његове примене. Решавати задатке са једним и више параметара различитим методама, нарочито као илустрацију различитих могућности за скуп решења (програми М1 и М3)

Вектори

Подсетити ученике на векторе у равни. Увести координатни систем у простору. Векторе увести као уређене парове тачака, са идентификацијом помоћу паралелног преноса (транслације). Осврнути се на идентификацију тачака у простору, уређених тројки координата и радијус-вектора. Разлагати вектор у збир три компоненте – пројекције на координатне осе и координате посматрати као коефицијенте у разлагању. Геометријски извести формулу за интензитет вектора и растојање између тачака. Страна 568 – Број 4 ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК 2. јун 2020. Скаларни, векторски (сви програми) и мешовити производ (програми М1 и М3) увести геометријски и преко координата, повезати са детерминантама реда 2 и 3. Навести својства ових производа (адитивност, хомогеност, (анти)симетричност) и формуле које их повезују. Примењивати векторе у геометријским (одређивање угла између два вектора, израчунавање површине и запремине фигура и др.) и физичким проблемима (сабирање и разлагање брзина и сила, момент силе и др.)

Аналитичка геометрија

Основни циљ увођења аналитичке геометрије је дубље повезивање алгебарских и геометријских садржаја. Ученици првенствено треба добро да упознају Декартов правоугли координатни систем и приступ геометрији помоћу координата. При извођењу формула за одређивање растојања тачака, поделу дужи у датом односу и израчунавање површине троугла чија су темена задата, искористити одговарајуће већ познате чињенице и својства вектора. Неопходно је да ученици повежу линеарну једначину са две непознате са једначином праве у координатном систему и да упознају општи (имплицитни), експлицитни, сегментни (сви програми) и нормални облик (програми М1 и М3) једначине праве. Кроз задатке ученици треба да увежбају и формуле за једначину праве кроз две тачке (сви програми), прамен правих и симетралу угла (програми М1 и М3). При извођењу формула за одређивање величине угла између две праве, специјално услова за паралелност, односно нормалност правих, искористити знања из вектора и тригонометрије. Формулу за одстојање тачке од праве и растојање паралелних правих ученици треба да повежу са нормалним обликом једначине праве (програми М1 и М3). Значајна је геометријска интерпретација скупа решења линеарне неједначине са две непознате као полуравни у координатном систему, а система оваквих неједначина као пресека полуравни (програми М1 и М3). Криве другог реда треба довести у везу са равним пресецима конусне површи а дефинисати их као геометријска места тачака у равни са одређеним својствима. Код одређивања међусобног односа праве и криве другог реда, користити знања из теорије квадратних једначина. Посебно обратити пажњу на случај када права додирује криву (услов додира), као и једначине тангенти. У свим ситуацијама инсистирати на геометријској интерпретацији (на пример код решавања система квадратних једначина).

Математичка индукција

Ова наставна тема има велики значај за развијање математичке културе ученика, јер је математичка индукција веома чест, практичан и ефикасан метод доказивања математичких тврђења. Увод у математичку индукцију треба направити коришћењем емпиријске индукције (као метода наслућивања тврђења) и указивањем на грешке које су могуће ако се користи непотпуна индукција (навести неколико примера и неке грешке из историје математике). Код обраде математичке индукције посебну пажњу обратити на њену суштину, а нарочито на међусобну повезаност и обавезну комплементарност два доказна корака: базе индукције и индукцијског корака. Математичку индукцију треба увежбати на разноврсним и једноставним примерима једнакости, неједнакости, дељивости. У програмима М1 и М3 могу се обрадити и сложенији примери (суме и производи са природним бројевима, Бернулијева неједнакост, примери примене математичке индукције у геометрији...). У програмима М1 и М3 увести појам конгруенције по модулу у скупу целих бројева, доказати еквивалентност разних дефиниција и приказати њене особине (рефлексивност, симетричност и транзитивност). Доказати сагласност конгруенције са операцијама сабирања, одузимања, множења и степеновања (природним изложиоцем). Примену конгруенције приказати на разноврсним примерима из елементарне теорије бројева, везаним за дељивост и просте бројеве (укључујући и критеријуме дељивости, канонски облик природног броја..

Низови

Појам низа увести као пресликавање скупа природних бројева у скуп реалних бројева уз одговарајуће графичке интерпретације. Показати да се низови могу дефинисати и рекурентним релацијама. Посебно увести аритметички низ и геометријски низ указујући на специфичности разлике, односно количника. Применом метода математичке индукције извести формуле за везу n-тог члана низа и збира првих n чланова низа са улазним подацима (први члан и разлика, односно количник). Сврху увођења аритметичког и геометријског низа приказати једноставнијим примерима примене (сва три програма) и нешто сложенијим (програми М1 и М3). Обновити прост и обрадити сложен каматни рачун.

III Праћење и вредновање наставе и учења

Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе је и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу. У процесу праћења и вредновања значајну улогу имају домаћи задаци. Редовно задавање домаћих задатака (уз обавезну повремену проверу од стране наставника), анализа задатака које ученици нису умели да реше, педагошка мотивација ученика који редовно раде домаће задатке... помаже наставнику да стекне бољи увид у степен остварености исхода.

IV Међупредметне компетенције

- Компетенција за целоживотно учење;
- Комуникације;
- Рад с подацима и информацијама;
- Дигитална компетенција;
- Решавање проблема;
- Сарадња;
- Одговоран однос према здрављу;
- Одговоран однос према околини;

- Естетичка компетенција;
- Предузимљивост;
- Оријентација ка предузентиштву.
- Наставни предмет математике омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, инструментално учење, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну наставу, допунску или додатну наставу, секције, ванаставне активности као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем омогућава хоризонталну и вертикалну проходност.
- У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;
- могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;
- сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.
- Кроз наставу математике реализоваће се и **циљеви образовања и васпитања.**
- Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику,учење учења,дигиталне компетенције,..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања, потребама тржишта рада. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има.
- Примењујући индивидуалани рад или групне активности код ученика ће доћи до поспешења развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекте, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;
- Кроз наставу математике остариће се и **исходи образовања и васпитања.**
- Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз усмено изаражавање, писмене задатке, домаће задатке, пројектну наставу, вежбе где ће ученици показати да ли примењују нова сазнања. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз писану форму, изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се даје задатак у оквиру кога ће да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава

мишљење других;Ученику помоћи да зна како да учи, како да користи уџбеник и другу, доступну литературу, како да разликује и повезује целине.

- У решавању задатака, ученик треба да зна да примени математичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који ми се свакодневно јављају.
- Кроз наставу математике реализоваће се и **стандарди образовања и васпитања.**
- Стандарди квалитета рада установе реализоваће се кроз Правилник о стандардима квалитета рада установе и редовно самовредновање и вредновање рада наставника.
- Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз стручно усавршавање и похађањем семинара из области:;
- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;
- Поучавање и учење-К2;
- Подршку развоју личности ученика-К3;
- Комуникацију и сарадњу-К4.
- Улога наставника вишеструка, јер треба да:
- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;
- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима. Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

Рачунарство и информатика

РАЧУНАРСТВО И ИНФОРМАТИКА

Циљ учења Рачунарства и информатике је стицање знања, овладавање вештинама и формирање вредносних ставова који доприносе развоју информатичке писмености неопходне за даље школовање, живот и рад у савременом друштву. Усвајањем концепата из рачунарских наука, ученик развија способност апстрактног и критичног мишљења о аутоматизацији послова уз помоћ информационо-комуникационих технологија и развија способност ефективног коришћења технологије на рационалан, етичан и безбедан начин.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Учењем наставног предмета Рачунарство и информатика ученик је оспособљен да примени стечена знања и вештине из области информационо-комуникационих технологија (ИКТ) ради испуњавања постављених циљева и задатака у свакодневном животу, даљем школовању и будућем раду. Развио је способност апстрактног и критичног мишљења уз помоћ ИКТ. Развио је дигиталну писменост и позитивне ставове према рачунарским наукама.

Основни ниво

Ученик користи ИКТ за свакодневну комуникацију, прикупљање и размену информација. Примењује поступке и правила безбедног понашања и представљања на мрежи, самостално претражује и проналази информације. Процењује могућности и ризике употребе ИКТ у решавању једноставних проблема из свакодневног живота. Ученик уочава проблем, рашчлањује га, дефинише и спроводи кораке за његово решавање уз примену адекватно одабраног софтверског алата. Коришћењем ИКТ ученик спроводи елементарне анализе података и графички представља добијене резултате.

Средњи ниво

Коришћењем ИКТ-а ученик примењује сложеније анализе података. Ученик разуме основне алгоритме, уме да их примени, комбинује их, и креира сопствене алгоритме за анализу серије/групе података. Ученик правилно користи податке у погледу поверљивости и заштите интегритета података.

Напредни ниво

Ученик користи ИКТ за самостално решавање сложенијих проблема из свакодневног живота. Организује веће количине података на начин погодан за обраду. Примењује анализу и обраду података у реалним проблемима. Осмишљава стратегије анализа и обрада података у циљу извлачења релевантних информација из података. Изводи закључке на основу добијених резултата спроведених анализа. Примењује програме и стратегије за заштиту и спречавање злоупотребе дигиталног идентитета.

СПЕЦИФИЧНЕ ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Специфичне предметне компетенције представљају опис специфичних способности ученика које му омогућавају да развије општу предметну компетенцију. Подразумевају способност за одговорно коришћење информационо-комуникационих технологија уз препознавање потенцијалних ризика и опасности. Специфичне компетенције обухватају способност за брзо, ефикасно и рационално проналажење информација коришћењем дигиталних уређаја, као и њихово критичко анализирање, складиштење и преношење и представљање у графичком облику.

Рачунарска графика

Основни ниво

Ученик разликује векторски и растерски начин представљања слике, уме да објасни предности и недостатке једног и другог начина и одабере начин који је погоднији за конкретну примену. Ученик уме да наброји основне типове формата слика и укаже на разлике међу њима. Користи програме за растерску графику на основном нивоу.

Средњи ниво

Ученик примењује библиотеке готових цртежа и слика, мења и прилагођава слику, може да слику сачува у другом формату, комбинује више слика различитих формата.

Напредни ниво

Ученик уме да оптимизује креирану слику за приказ на различитим медијима; бира одговарајући формат записа слика у зависности од тога која је намена слике.

Готова веб дизајн решења

Основни ниво

Разликује појмове који се односе на веб, поделу веб-садржаја на статички и динамички веб. Наводи примере програма за креирање готових веб-страница. Креира једноставан веб-сајт на основу готових веб решења.

Средњи ниво

У своју страницу убацује слику, видео, табелу, галерију, хиперлинк и линк.

Напредни ниво

Креира низ логички повезаних страница коришћењем готових дизајнерских веб решења. Уграђује друге елементе у своју HTML страницу.

Веб дизајн

Основни ниво

Разликује појмове интернет и веб, познаје поделу веб садржаја на статички и динамички. Наводи примере програма за креирање готових веб страница. Креира једноставни веб-сајт на основу готових веб решења (енгл. CMS система).

Средњи ниво

Ученик креира статичку веб-страну коришћењем основних елемената језика HTML.

Напредни ниво

Ученик стилизује веб-страну коришћењем стилова (CSS), комбинује HTML и CSS.

ДРУШТВЕНО-ЈЕЗИЧКИ СМЕР И ОПШТИ ТИП ГИМНАЗИЈЕ

Разред: Трећи

Недељни фонд часова: 1 час

Годишњи фонд часова: 37 часова

Област/Тема	Број часова	Садржај	Исходи По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
РАЧУНАРСКА ГРАФИКА	10	Карактеристике рачунарске графике (пиксел, резолуција, RGB и CMYK модели приказа боја, растерска и векторска графика). Рад у програму за растерску графику. Рад у програму за векторску графику	– објасни принципе растерске и векторске графике и модела приказа боја; – креира растерску слику у изабраном програму; – креира векторску слику у изабраном програму; – користи алате за уређивање и трансформацију слике; – оптимизује креирану слику за приказ на различитим

			медијима; – одабере одговарајући формат записа слика;
ГОТОВА ВЕБ ДИЗАЈН РЕШЕЊА	7	Готова веб дизајн решења (WordPress, Weebly, Wix…). Блог, вики, електронски портфолио	– креира једноставни веб-сајт на основу готових веб решења;
ВЕБ ДИЗАЈН	20	Универзални принципи Веб дизајна. Основе HTML-а, основни елементи и атрибути. Стилови (CSS), основни селектори, својства и вредности	– креира статичку веб-страну коришћењем HTML-а; – стилизује веб-страну коришћењем CSS-а.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Настава се изводи у двочасу, са половином одељења у рачунарском кабинету, у групама не већим од 15 ученика. На почетку наставе урадити проверу нивоа знања и вештина ученика, која треба да послужи као оријентир за организацију и евентуалну индивидуализацију наставе. При реализацији програма дати предност пројектној, проблемској и активно оријентисаној настави, кооперативном учењу, изградњи знања и развоју критичког мишљења. Уколико услови дозвољавају дати ученицима подршку хибридним моделом наставе (комбинацијом традиционалне наставе и електронски подржаног учења), поготово у случајевима када је због разлика у предзнању потребна већа индивидуализација наставе. Предложени број часова по темама је оквирни, на наставнику је да процени потребан и довољан број часова по темама узимајући у обзир знања и вештине који ученици имају из претходног школовања и животног искуства. Препорука је да наставник, у зависности од могућности ученика и рачунарске опреме, процени и комбинује у току сваког двочаса различите наставне методе и облике рада као што су самостални рад ученика (по принципу један ученик – један рачунар), рад у паровима (два ученика истовремено и заједно решавају конкретне задатке), рад у мањим групама (почетна анализа и идеје за методе решавања), као и рад са целом групом када наставник објашњава, приказује, демонстрира и кроз дискусију уводи ученике у нове области.

I ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе, и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене исходе потребно више времена, активности и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода. При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално откривају правилности и изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака. На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Препоручује се коришћење интерактивних метода, пројектне, проблемске и истраживачке методе, рад на референтном тексту, (истраживање по кључним речима, појмовима, питањима), дискусију, дебату и др. Заједничка особина свих наведених метода је да оне активно ангажују ученика током наставе, а процес учења смештају у различите и разнолике контексте. Избор метода и облика рада, као и планирање активности ученика зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Рачунарска графика (10)

Увод у рачунарску графику (препорука: 1 час)

Објаснити разлику између векторског и растерског представљања слике, предности и недостатке једног и другог начина.

Подсетити ученике на постојање RGB и CMYK палета боја и на везу избора палете у односу на намену: RGB за приказивање на дигиталном уређају или на интернету, односно CMYK палете боја за припрему за штампање. Размотрити питање одговарајуће резолуције (квалитета) графичке датотеке у контексту конкретне потребе, штампање или коришћење на дигиталном уређају, односно постављање на интернет. Код помињања резолуције слике, још једном подсетити ученике на појам пиксел, однос квалитета слике и

резолуције. Коментарисати количину меморијског простора који заузима иста дигитална слика припремљена за штампу и припремљена за приказивање на вебу или слање електронском поштом. Повезати са претрагом слика у оквиру интернет прегледача (претрага по „величини” слике). Објаснити појам битмапе и најчешће технике компресије података (компресија редуковањем величине, компресија без губитка података и компресија са губитком квалитета слике), без уласка у техничке детаље самих алгоритама компресије.

Пример програма за креирање и обраду растерске графике (препорука: 5 часова)

Наставити рад на креирању растерске графике у програму који су ученици користили у

претходним разредима. Разматрати јединице за опис квалитета слике, PPI (pixel per inch) и DPI (dot per inch) и различите формате записа фотографије (bmp, gif, mpeg, png, tiff). Подсетити ученике на појам и сврху слојева. Урадити пример са сликом која садржи више слојева, од којих је један слој текст дат као векторски слој у растерској слици. Демонстрирати увећавање слова док је слој векторски. Провежбати технике: додавања и брисања слоја, видљивости и сакривања слоја, подешавања провидности, закључавања слоја за измену и стапања слојева.

На више основних примера поновити основне геометријске трансформације над сликом (опсецање, ротирање, смицање и превртање слике у целини...), провежбати рад са алатима за селекцију и основне корекције дигиталних слика и фотографија као што су промена нивоа осветљености, контраста и обојености. Провежбати коришћење филтера као што су Blur (замућеност) и Sharpen (оштрина) и тражити од ученика да сами изаберу различите околности када користе различите филтере (нпр. поштовање права приватности особа које сликамо...). Приказати могућности аутоматске обраде већег броја дигиталних слика (нпр. аутоматско смањење величине свих слика преузетих са дигиталног фото-

-апарата).

Припремити за часове дигитални фото-апарат или мобилни телефон са камером и на часу правити фотографије. На претходном часу дати ученицима задатак да донесу фотографије које ће на часу скенирати.

Пример програма за креирање векторске графике (препорука: 4 часа)

Објаснити објекат као основни графички елемент у векторској графици и његове најважније атрибуте: боју, границу, место и величину.

Посебну пажњу посветити пројектовању цртежа (подели на нивое, уочавању симетрије, објеката који се добијају померањем, ротацијом, трансформацијом или модификацијом других објеката итд.), као и припреми за цртање (избор величине и оријентације папира, постављање јединица мере, размере, помоћних линија и мреже, привлачења, углова, итд.).

Код цртања основних графичких елемената (дуж, изломљена линија, правоугаоник, квадрат, круг, елипса) објаснити принцип коришћења алатки и указати на сличности са командама у различитим програмима. Слично је и са радом са графичким елементима и њиховим означавањем, брисањем, копирањем, груписањем и разлагањем, премештањем, ротирањем, симетричним пресликавањем и осталим манипулацијама. Указати на важност поделе по нивоима и основне особине нивоа (видљивост, могућност штампања, закључавање).

Код трансформација објеката обратити пажњу на тачно одређивање величине, промену величине (по једној или обе димензије), промену атрибута линија и њихово евентуално везивање за ниво. Посебно указати на разлику отворене и затворене линије и могућност попуњавања (бојом, узорком, итд.).

Указати на важност промене величине приказа слике на екрану (увећавање и умањивање цртежа), и на разлоге и начине освежавања цртежа. Код коришћења текста указати на различите врсте текста у овим програмима, објаснити њихову намену и приказати ефекте који се тиме постижу.

Код штампања указати на различите могућности штампања цртежа и детаљно објаснити само најосновније.

За увежбавање дати ученицима конкретан задатак да нацртају грб школе, свог града или спортског друштва, насловну страну школског часописа, рекламни пано и сл.

Готова веб дизајн решења (7)

Потребно је објаснити ученицима појам Веб-а (WWW) и теорију веб дизајна (шта је веб дизајн, аспекти веб дизајна, технологије веб дизајна, развој веб сајта). Упознати ученике са појмом Динамички системи за управљање садржајем веба (CMS – content

management system) и представити неколико примера тренутно најкоришћенијих система као што су: WordPress, Weebly, Wix… Објаснити потребу за увођење ових система и набројати основне карактеристике које их чине лаким за рад:

● садржај странице може да мења било која особа којој су од стране власника дата администраторска права приступа на портал;

● промене на веб странама могу бити направљене било када са било ког рачунара повезаног на интернет. Указати на основне заједничке особине свих CMS система:

● раздвојеност садржаја од дизајна;

● измена садржаја се најчешће врши преко WYSIWYG текст едитора;

● кориснички интерфејс за приказ садржаја је заснован на систему темплејта (веб-шаблони);

● веб интерфејсу за управљање садржајем и администрацију се приступа директно преко веб-прегледача;

● садржај се чува у бази података, скривено од корисника;

● управљање сликама и свим осталим документима се врши преко корисничког интерфејса;

● могућност да више корисника управља садржајима, кориснички налози и контрола приступа.

Приказати ученицима конкретне примере блога, викија и електронског портфолија, размотрити могућности примене, ученицима пружити прилику да креирају садржаје и коментаре на веб-сајтовима и порталима са слободним приступом или у саставу школског веб-сајта или платформе за електронски подржано учење. Активности осмислити тако да подстичу тимски рад, сарадњу, критичко мишљење, процену и самопроцену кроз рад на часу, примену у другим наставним областима и домаће задатке. Неки од додатних модула које би требало да има сајт (блог, вики или електронски портфолио) који ученици креирају коришћењем изабраног CMS-а су:

● вишејезичност;

● претрага садржаја;

● контакт страница;

● коментарисање и оцењивање чланака;

● галерија;

● статистика посете;

● могућност дељења на друштвеним мрежама.

На крају ове наставне целине пожељно је да ученик креира низ веб-страница на изабрану тему које садрже горе наведене елементе. Посебну пажњу обратити на проблематику ауторских права, етичких норми, поштовање права на приватност, правилно писање и изражавање и правила лепог понашања у комуникацији.

Веб дизајн (20)

Објаснити ученицима појам веб-а (енгл. world wide web, WWW), поделу на статички и динамички веб, поделу на клијентске и серверске технологије и теорију веб-дизајна (шта је веб-дизајн, аспекти веб -дизајна, технологије веб-дизајна, развој веб-сајта). Ученицима треба објаснити разлику између статичке веб-стране, динамичке веб-стране која може да садржи формуларе за спрегу са неком базом података и веб-портала (дати примере конкретних портала са којима се ученици срећу, попут школског електронског дневника, портала за електронско пословање или портала који се користи у забавне сврхе). При налажењу примера на интернету, пожељно је поделити ученике у тимове ради лакшег и бржег проналажења ових примера у складу са интересовањима ученика. Код поделе на статички и динамички веб подстаћи ученике да сами пронађу примере претраживањем на интернету. Продискутовати евентуалне предности и мане оба приступа.

Потребно је поменути, без улажења у детаљнији опис програмских језика, најчешће клијентске технологије (HTML, CSS, Java Script) и најчешће серверске технологије (PHP, Python, Ruby, ASP.Net/C#, NodeJS...).

Представити језик HTML (Hypertext Markup Language) који служи за означавање хиптерекста и хипермедија (текста, слике, звука, видеа…), међусобно повезаних објеката, помоћу линкова. Истаћи постојање различитих верзија стандарда језика и приликом излагања се држати искључиво најновијег стандарда.

На примеру готове стране приказати могућност приказа HTML кода унутар прегледача веба. Приказати могућности које савремени прегледачи веба нуде креаторима веб-страница (обично је то опција F12, web developer tools) и приказати како те алатке помажу да се идентификују појединачни елементи веб-страница и њихов опис у језику HTML.

Кроз примере увести општу синтаксу језика HTML. Објаснити појам елемента у HTML-у, тагове (етикете), и њихову особину да могу бити „упарени” или „неупарени” тј. „затварајући” и „самозатварајући”. Објаснити да се елемент у HTML-у састоји од отварајућег тага, садржаја и затварајућег тага. Објаснити појам атрибута, запис атрибута у оквиру тага као и то да атрибути увек описују неки

елемент и не могу се писати самостално. Нагласити да атрибути најчешће прецизније дефинишу начин на који се елементи приказују у прегледачу. Објаснити да неки атрибути нису обавезни, али су некада врло битни и пожељни. Нагласити да да су имена атрибута, њихове вредности, тип и интервали унапред дефинисани језиком и да различити елементи могу бити описани различитим атрибутима.

Представити елементе који описују основну структуру HTML документа (<html>, <head>, <title>, <body>). Објаснити елемент мета којим се задају основне мета-информације о документу. Истаћи употребу атрибута charset и његову везу са кодирањем карактера приликом чувања документа. Приказати примере HTML докумената чији је садржај записан на ћирилици и на латиници и показати како се обезбеђује њихов исправан приказ.

Представити основне елементе за организацију текста унутар веб-странице: елементе за обележавање наслова (<h1>, <h2>,...), елементе за обележавање пасуса <p> и елементе за обележавање листа са нумерацијом и без нумерације (<ul>, <ol>, <li>) и инсистирати на томе да ученици добро овладају коришћењем ових основних елемената. Поменути и семантичке елементе за организацију садржаја странице (<header>, <footer>, <nav>, <main>, <section>, <article>...), поменути и друге, ређе коришћене елементе (на пример, <address>, <blockquote>, <code>…), али не инсистирати да их ученици напамет уче. Скренути пажњу ученицима на могућност коришћења документације и референтних прегледа и приручника.

Описати елементе за дефинисање табела (<table>, <tr>, <th>, <td>). Навести најзначајније атрибуте којима се ови елементи описују (width, height, border, rowspan и colspan за спајање ћелија итд.).

Описати елемент <a> и атрибут href за креирање хиперлинкова. Подсетити ученике на појам URL и описати референцирање објеката путем релативне и путем апсолутне адресе. Описати креирање линкова ка деловима унутар веб-стране. Описати основне елементе за промену физичког и логичког стила карактера (<b>, <i>, <u>, <emph>, ...)

Описати елементе за уметање мултимедијалног садржаја у HTML стране: <img> за уметање слика, <video> за уметање ви део-записа и <audio> за уметање аудио-записа. Навести значај атрибута alt, значај компресије и прилагођавање формата мултимедијалног садржаја за коришћење на вебу, атрибуте width и height и слично.

Елементе за опис формулара у склопу веб страница описати у комбинацији са обрадом

формулара (у склопу теме писања клијентских и серверских веб-скриптова).

Објаснити улогу CSS (Cascading Style Sheets) стилова код визуелног стилизовања HTML страна. Истаћи значај јасног разликовања логичког описа садржаја стране помоћу језика HTML и описа њене визуелне презентације помоћу језика CSS.

Описати начине да се елементу измени стил: коришћење атрибута style, коришћење елемента <style> у заглављу веб-странице и коришћење екстерног стилског описа увезеног у веб-страницу. Описати када је пожељно користити ове начине стилизовања (стилизовање на нивоу веб-сајта, стилизовање на нивоу веб-странице), као и приоритет различитих стилских описа.

Описати основне селекторе у језику CSS: селекцију на основу назива елемента, селекцију на основу идентификатора елемента (оператор #), селекцију на основу класе елемента (оператор.), селекцију угнежђених елемената (нпр. p img селектује све слике које се налазе унутар пасуса), комбиновање селектора (нпр. h1, h2 селектује све наслове првог и све наслове другог нивоа).

Описати основна својства елемената и њихове вредности: својства која се односе на фонт и атрибуте текста, својства која се односе на боју текста и боју позадине, својства која се односе на ширину и висину елемената, својства која се односе на оквире елемената и својства која се односе на унутрашње и спољашње маргине.

Поменути употребу CSS-а за распоређивање садржаја на страници (својства која се односе на позиционирање елемената и на плутајуће елементе тј. својство float).

При реализацији ове тематске целине потребно је све странице креирати у текстуалном едитору, при чему то може бити едитор прилагођен креирању веб-страница, који нуди бојење кода на основу синтаксе, аутоматско допуњавање започетог кода, падајуће листе за избор HTML елемената и атрибута и слично. Подстаћи ученике да примене стечена знања из рада са програмима за обраду текста и програмима за обраду слика и тако припреме садржај за креирање сопствене веб стране.

Пожељно је да, у виду пројекта на крају области, ученици креирају веб-странице која ће садржати одређене HTML елементе при чему садржај треба да представља истраживачки рад ученика, да буде аутентичан.

Пример пројекта је да ученици у тиму креирају веб-сајт, који ће имати најмање пет повезаних страница, при чему странице треба да садрже следеће елементе:

● три наслова и поднаслова; текст мора бити подељен у пасусе при чему се могу користити визуелни елементи којим се пасуси јасније раздвајају (хоризонтална линија или подешавање доњих или горњих оквира пасуса);

● форматиран текст коришћењем CSS-а;

● најмање 5 текстуалних линкова, којим ће се линковани садржај отворити у потпуно новој страници;

● најмање 5 слика (користити слике преузете са интернета, водећи рачуна о ауторским правима);

● најмање 2 линка у виду слике, којим ће се линковани садржај отворити у потпуно новој страници;

● 2 табеле, бар у једној табели приказати оквир и спојене колоне или врсте;

● 3 угнежђена видео материјала који покривају тему коју су ученици изабрали;

● најмање по једну уређену и неуређену листу.

Препоручује се да цео сајт буде стилизован коришћењем CSS-а при чему треба: користити стилизовање на нивоу веб-сајта, али и на нивоу појединачних страница; одредити фонт свим текстуалним деловима при чему би требало да кључне речи или реченице буду истакнуте неком опцијом за форматирање (искошена слова, подебљана, подвучена или промењена боја тог дела текста); прилагодити унутрашње и спољашње маргине неких елемената; променити боју текста и позадине и бар на једном елементу и поставити слику у позадини; увести бар једну класу елемената и стилизовати елементе на нивоу класе.

При свему овоме неопходно је перманентно радити на развијању свести о важности поштовања правних и етичких норми при коришћењу интернета, критичком прихватању информација са веба, поштовању ауторских права при коришћењу информација са веба, поштовању права приватности.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У процесу вредновања потребно је континуирано пратити рад ученика. У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се и процес и продукти учења. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу.

Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, се може обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање). Препоручује се да наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

У процесу оцењивања добро је користити портфолио (електронска збирка докумената и евиденција о процесу и продуктима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења портфолија су

вишеструке: омогућава континуирано и систематично праћење напредовања, подстиче развој ученика, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља, подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика. Употребу портфолија отежавају недостатак критеријума за одабир продуката учења, материјално-физички проблеми, време, финансијска средства и велики број ученика. Већи број ометајућих фактора, у прикупљању прилога и успостављању критеријума оцењивања је решив успостављањем сарадње наставника са стручним сарадником, уз коришћење Блумове таксономије.

Препоручено је комбиновање различитих начина оцењивања да би се сагледале слабе и јаке стране сваког свог ученика. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Потребно је да наставник резултате вредновања постигнућа својих ученика континуирано анализира и користи тако да промени део своје наставне праксе.

IV. МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

1. Компетенције за целоживотно учење
2. Комуникација
3. Рад са подацима и информацијама
4. Дигитална компетенција
5. Решавање проблема
6. Сарадња
7. Одговоран однос према здрављу
8. Одговоран однос према околини
9. Естетичка компетенција
10. Предузимљивост и орјентација ка предузетништву
11. Одговорно учешће у демократском друштву

V. НАЧИНИ РЕАЛИЗАЦИЈЕ ПРИНЦИПА ЦИЉЕВА И ИСХОДА ОБРАЗОВАЊА И СТАНДАРДИ ОБРАЗОВАЊА ПОСТИГНУЋА

Кроз наставни садржај реализују се **општи принципи образовања и васпитања.**

Наставни предмет Рачунарство и информатика омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, инструментално учење, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, различиих софтвера, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација у електротехници ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области електротехнике. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну наставу, практичну наставу, допунску или додатну наставу, секције, ванаставне активности као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем омогућава хоризонталну и вертикалну проходност, којом се осигурава могућност да ученици током образовања промене врсту образовања (хоризонтална проходност) и могућност даљег образовања и стицања вишег нивоа образовања (вертикална проходност);

У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:

-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;

-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;

-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.

Кроз наставу реализоваће се и **циљеви образовања и васпитања.**

Кроз активности на практичној настави као и вежбама води се рачуна о ергонометрији, развијању и практиковању здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности у раду. Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику, учење учења, дигиталне компетенције,..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања, потребама тржишта рада. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик ће умети да пронађе и асимилује нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.

Примењујући индивидуалани рад или групне активности код ученика ће доћи до поспешења развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;

Кроз наставу остариће се и **исходи образовања и васпитања.**

Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз усмено изражавање, писмене задатке, домаће задатке, пројектну наставу, практичну наставу, вежбе где ће ученици показати да ли примењују нова сазнања. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз писану форму, изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се даје задатак у оквиру кога ће да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других;Ученику помоћи да зна како да учи, како да користи уџбеник и другу, доступну литературу, како да разликује и повезује целине.

У решавању задатака, ученик треба да зна да примени математичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који ми се свакодневно јављају.

Ученик треба да води рачуна о себи и другима у изазовима дигиталне технологије. Треба да зна шта је дозвољено, а шта не. Да зна како да се понаша у дигиталној комуникацији са другима.

Кроз наставу реализоваће се и **стандарди образовања и васпитања.**

Стандарди квалитета рада установе реализоваће се кроз Правилник о стандардима квалитета рада установе и редовно самовредновање и вредновање рада наставника.

Стандарди квалитета уџбеника остариће се кроз показатеље који су наведени у табели, као и Правилника о избору уџбеника;

Стандард 1.	Садржај уџбеника је релевантан за остваривање програма наставе и учења
Показатељи	1. Садржај уџбеника је усклађен са програмом наставе и учења предмета и доприноси остваривању дефинисаних исхода образовања и васпитања. 2. Садржај уџбеника доприноси достизању образовних стандарда и развијању компетенција ученика. 3. Садржај уџбеника је заснован на прихваћеним теоријама, чињеницама, закључцима, тумачењима, актуелним подацима и савременим достигнућима. 4. У садржају уџбеника нема материјалних грешака. 5. Визуелни садржаји су јасни, репрезентативни и имају различите функције. 6. Садржај уџбеника је у складу са системом вредности који је дефинисан циљевима образовања и васпитања. 7. У уџбенику се повезују садржаји у оквиру истог и других предмета. 8. Садржаји који нису предвиђени програмом су посебно означени, функционално прате ток излагања у уџбенику и имају за циљ да допуне или појасне садржаје који одговарају програму предмета.
Стандард 2.	Уџбеник подстиче развој ученике и омогућава самостално учење
Показатељи	1. Уџбеник је прилагођен узрасту, развојном нивоу ученика и њиховом предзнању. 2. Уџбеник доприноси интеграцији знања, развоју система појмова и стицању функционалних знања. 3. Уџбеник афирмише различите методе учења и учење кроз различите облике рада. 4. Уџбеник подржава различите стилове учења. 5. Уџбеник поседује елементе који омогућавају ученику праћење сопственог напретка у учењу. 6. Уџбеник упућује на коришћење различитих извора и врста информација. 7. Уџбеник подстиче критичко и стваралачко мишљење. 8. У уџбенику се указује на везу садржаја са свакодневним животом, његовом применом и даљим учењем. 9. Уџбеник подстиче интересовање за предмет, односно наставну област и мотивише за самостално учење.

Стандард 3.	Уџбеник је обликован у складу са дидактичко-методичким захтевима
Показатељи	1. Уџбеник има јасну, логичну и кохерентну структуру. 2. У уџбенику се поштују дидактички принципи и методика наставе предмета. 3. Примери који се наводе у уџбенику су разноврсни, функционални и релевантни. 4. Питања, задаци и налози су логично повезани са садржајем, јасно формулисани, различити по сложености и функцији и подстичу примену наученог. 5. Задаци и налози су реално изводљиви, уважавају различитост средина у коме ученици живе и не доводе у опасност ученика, нити угрожавају животну средину. 6. Непознате речи и кључни појмови су јасно истакнути и објашњени.
Стандард 4.	Језик уџбеника је одговарајући и функционалан
Показатељи	1. Уџбеник поштује језичку и правописну норму језика на коме је написан. 2. Дужина и конструкција реченице одговарају узрасту ученика. 3. Текст је језички и стилски уједначен. 4. Страни изрази се користе само када је неопходно и објашњени су на месту где се користе. 5. Језик којим је уџбеник написан доприноси лакшем разумевању садржаја.
Стандард 5.	Уџбеник је ликовно-графички обликован и технички опремљен
Показатељи	1. Јасно је наведен наслов, за који наставни предмет, разред/годину учења, врсту школе или образовни профил је уџбеник намењен. 2. Ликовно-графичка средства су функционална и користе се логично и доследно. 3. Однос текстуалних и визуелних графичких елемената је складан и омогућава прегледност на свим уређајима на којима је предвиђено коришћење уџбеника. 4. Уџбеник је интерактиван, лак за коришћење и омогућава самостално учење у складу са узрастом и предзнањем ученика. 5. Уџбеник омогућава учење на више нивоа сложености и диференциран приступ садржајима. 6. Уџбеник садржи елементе за процену напредовања ученика.

Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз стручно усавршавање и похађањем семинара из области:;

- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;

- Поучавање и учење-К2;

- Подршку развоју личности ученика-К3;

- Комуникацију и сарадњу-К4.

Улога наставника вишеструка, јер треба да:

- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;

- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима. Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

Стандарди квалификација ће се реализовати кроз успешно завршен процес средњег општег образовања. Програм средњег стручног образовања за стицање квалификација траје четири године. Квалификација се заснива на опису рада, циљевима и исходима средњег општег образовања.

Музичка култура

Наставни предмет: Музичка култура
Разред: III
Недељни фонд часова: 1
Годишњи фонд часова : 37
Смер: Друштвено језички

Циљ учења музичке културе је да код ученика развије свест о значају и улози музичке уметности кроз развој цивилизације и друштва, да на основу стечених знања подстакне ученике на стваралачко и критичко мишљење, развије естетске критеријуме у циљу формирања одговорног односа према очувању музичког наслеђа и културе свога и других народа и даљег професионалног и личног развоја.

Област/Тема	Број часова	Садржај	Исходи
Опера и најпознатији композитори класицизма	**6**	Опера	По – препозна друштвено-историјски и културолошки амбијент у коме се развијају различити видови музичког изражавања; – демонстрира познавање музичке терминологије и изражајних средстава музичке уметности у склопу предложених тема; – препозна обрађене музичке стилове и жанрове према основним карактеристикама; – препозна утицај ритуалног понашања у музици савременог доба (музички елементи, наступ...); – препозна музику различитих народа Старог века; – уочи сличности и разлике између ранохришћанске, православне и римокатоличке духовне музике; – разликује духовну од световне музике средњег века и ренесансе; – сагледа улогу музике у средњовековној Србији у односу на музику византијске и грегоријанске традиције средњег века; – разликује ренесансну полифонију од средњовековног вишегласја; –препозна репрезентативне музичке примере најзначајнијих пред ставника од ренесансе до краја барока; – анализира начине коришћења изражајних
Модерна музика основне одлике жанрови, инструменти, композитори	**15**	Модернизам	

			средстава у одабраним музичким примерима из различитих култура, стилова и жанрова; – презентује развој музичких инструмената и облика закључно са бароком; – повеже музичке облике са извођачким саставом; – разликује вокално-инструменталне и инструменталне облике до краја барока; – објасни настанак и развој опере и њен синкретички карактер; – звучно идентификује структуралне елементе опере (увертира, арија, речитатив, хор...)и њихову улогу; – објасни значај Глукове реформе за даљи развој опере; – дефинише разлоге настанка комичне опере;
Познати композитори, развој инструмената, жанрови	**14**	Музика 20-ог века	– – изводи музичке примере користећи традиционалне и/или електрон ске инструменте, глас и покрет; – уочава у свакој од епоха међусобну повезаност музичке уметности са другим уметностима; – објасни како је музика повезана са дисциплинама ван уметности
Развој и подела инструмената	**2**	Развој инструмената кроз векове	(музика и политика/друштво; технологија записивања, штампања нота; физичка својства инструмената; темперација и заједничко свирање); **– изрази доживљај музике језиком других уметности (плес, глума…);** **– објасни улогу свих актера у презентацији музичког дела/жанрова;** **– користи могућности ИКТ-а (коришћењем матрица, караоке**

			програма, аудио снимака) за самостално истраживање, извођење и стваралаштво; **– критички просуђује утицај музике на здравље;** **– поштује правила музичког бонтона.**

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Користи знања о музици у разумевању савремених догађаја, историје, науке, религије, уметности и сопствене културе и идентитета. Заступа одговоран однос према традицији свог народа и других култура а културолошке разлике сматра предностима што користи у развијању идеја и сарадњи. Искуства и вештине у слушању и опажању приликом индивидуалног и групног извођења примењује у комуникацији са другима. Развија естетске критеријуме према музичким и вредностима уопште и отворен је према различитим уметничким садржајима. Своја осећања, размишљања, ставове изражава на креативан и конструктиван начин што му помаже у остваривању постављених циљева.

СПЕЦИФИЧНЕ ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Ученик користи језик музике за изражавање својих осећања, идеја и комуникацију са другима. Кроз познавање музичког језика и стилова, ученик увиђа везу музике са догађањима у друштву и доприноси њиховом обликовању. Ученик у свакодневном животу примењује стечена музичка искуства и знања и истражује могућности ИКТ-а за слушање, стварање и извођење музике. Уважава и истражује музичке садржаје различитих жанрова, стилова и култура. Доприноси очувању и развоју музичке културне баштине. Има критички став према музици и њеном утицају на здравље. Прати и учествује у музичком животу заједнице и изражава критичко мишљење са посебним освртом на улогу музике у друштвеним дешавањима. Испољава и артикулише основне елементе музичког укуса.

Ликовна култура

Друштвено-језички смер

Разред **Трећи**

Недељни фонд часова **1**

Годишњи фонд часова **37**

Циљ учења *ликовне културе* је оспособљавање за комуникацију и развијање креативности и одговорног односа према очувању културе и уметничког наслеђа свог и других народа.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Ученик свесно опажа и тумачи разноврсне визуелне и аудиовизуелне информације са којима се среће. Повезује нова сазнања са претходно стеченим знањем и искуством у смислене целине и истражује њихову примену у различитим ситуацијама. Користи разноврсне подстицаје за развијање креативних идеја. Бира најефикаснији начин да изрази своја запажања, идеје, имагинацију, искуство, естетске доживљаје, осећања и позитивне ставове. Препознаје своје потребе и способности, развија самопоуздање и самопоштовање и мотивисан је да се континуирано усавршава. Комуницира испољавајући разумевање и уважавање других и одговорно сарађује са другима. Разуме значај и улогу визуелне уметности у друштву, вредност сопствене културе и културе других народа и има одговоран однос према очувању културне баштине.

Основни ниво

На основном нивоу ученик има следеће компетенције: уважава различитости у опажању и доживљавању визуелних и аудиовизуелних информација. Разуме свакодневне визуелне и аудиовизуелне поруке. Самостално се изражава у одабраном медију и доприноси у заједничком раду. Разуме значај наслеђа културе свог и других народа.

Средњи ниво

На средњем нивоу ученик има следеће компетенције: уме јасно да пренесе другима свој доживљај визуелних и аудиовизуелних информација. Разуме садржаје уметничких дела и производа. Изражава се различитим медијима, самостално и у сарадњи са другима. Користи одабране садржаје као подстицај за стваралачки рад.

Укључује се у културни живот заједнице.

Напредни ниво

На напредном нивоу ученик има следеће компетенције: разуме значај и утицај визуелних садржаја у односу на контекст. Мотивисан је да континуирано развија естетичке критеријуме. Уме да преведе идеје и информације из једне форме у другу. Примењује одабране методе и поступке за развијање креативних идеја и стварање оригиналних радова. Доприноси очувању и неговању културног живота заједнице.

СПЕЦИФИЧНЕ ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Основни ниво

На основном нивоу ученик има следеће компетенције: испољава одговоран однос према себи и другима када преузима, модификује, објављује и коментарише визуелне и аудиовизуелне садржаје на интернету, друштвеним мрежама и у осталим видовима комуникације. Опажа и тумачи садржаје билборда, рекламних паноа, промотивних спотова, огласа на телевизији и интернету и друге визуелне и аудиовизуелне поруке са којима се свакодневно среће. Бира медиј и одговарајућу технику/апликацију којом најефикасније може да изрази своја запажања, идеје, имагинацију, искуство, естетске доживљаје, осећања и позитивне ставове, у самосталном и заједничком раду. Разматра значај наслеђа културе за национални идентитет, смањење сиромаштва, туризам и развој локалне и шире заједнице.

Средњи ниво

На средњем нивоу ученик има следеће компетенције: уме јасно да изрази своја опажања, тумачења и доживљај визуелних и аудиовизуелних информација, у усменој, писаној, визуелној или аудиовизуелној форми. Процењује свој доживљај уметничких дела поредећи исте теме, мотиве и поруке изражене различитим средствима и техникама визуелних уметности и различите теме, мотиве и поруке изражене истим средствима/материјалом. Уме да изрази запажања, идеје, имагинацију, искуство, естетске доживљаје, осећања и позитивне ставове различитим медијима, средствима и техникама визуелних уметности, самостално и у сарадњи са другима. Мотивисан је да истражује примену изражајних својства материјала, техника и принципа компоновања (дизајна). Самостално истражује различите изворе информација или наслеђе културе и користи одабрани појам, текст, визуелне, аудитивне и аудиовизуелне информације као подстицај за стварање оригиналног рада. Стекао је навику да прати и посећује догађаје културе у заједници.

Напредни ниво

На напредном нивоу ученик има следеће компетенције: тумачи значај и утицај визуелних садржаја на посматрача и друштво у односу на место, време, друштвене прилике, технолошки развој и културолошки оквир. Истражује форме уметничких дела кроз историју, њихове међусобне утицаје и утицај на савремену уметност и друштво. Пореди критеријуме за процену естетичких квалитета уметничких и неуметничких дела. Преводи визуелне садржаје у текстуалне и вербалне и текстуалне, вербалне, аудитивне и мисаоне садржаје у визуелне. Истрајан је у развијању техничких вештина у одабраном медију/дисциплини. Познаје начине помоћу којих уметници развијају креативне идеје, превазилазе стваралачку блокаду и проналазе подстицај за рад. Примењује научено у различитим ситуацијама које захтевају креативна решења. Активно доприноси очувању и неговању уметности и културе, као конзумент, промотер и/или учесник у уметничким дешавањима и пројектима.

Област/ Тема	Број часова	Садржај	Исходи
Светлост	17	**Светлост.** Светлост и сенка. Светлосни односи. Контраст. Карактеристике светлости. Природна и вештачка светлост. Светлост и фотографија. Светлост и боја. **Наслеђе.** **Уметност барока.** Одлике уметности у свету и код нас. Водећи представници и њихова дела. Рококо. Тековине барока и рококоа у савременом друштву. **Наручиоци и дела.** Колекционарство и тржиште уметничких дела. Настанак музејских збирки. **Садржај уметничког дела**: мотиви и теме кроз епохе.	- изражава своје идеје, имагинацију, мишљење и ставове традиционалним и савременим медијима; - организује композиције примењујући знања о елементима и принципима компоновања; користи дела различитих стилова и епоха као подстицај за стваралачки рад; - повезује уметност са друштвено-историјским приликама, развојем науке, новим материјалима и техникама; - дискутује о положају уметника, развоју уметничких занимања, приватних збирки, колекционарства и тржишта уметничких дела; - тумачи на који начин различита уметничка остварења делују на чула, осећања и свест посматрача; - износи аргументе о томе како уметност и култура формирају лични и друштвени идентитет; - извештава о посети или учешћу у уметничким дешавањима у окружењу, алтернативним просторима или институцијама културе; - критички процењује податке из литературе и са интернета које користи за истраживачке и пројектне задатке пише кратке ликовне критике о уметничким делима, изложбама или
Промене	20	**Нове врсте уметности.** Фотографија. Стрип. Карикатура. Плакат. Дизајн. Нове врсте уметности као подстицај за стваралачки рад. **Наслеђе**. **Уметност 19. века.** Стилови и правци у уметности. Нове теме у уметности. Водећи уметници и њихова дела. Нове појаве у архитектури. Утицаји на савремене појаве у уметности. **Школовање уметника.** Академије и салони. Неформално образовање уметника. **Културно наслеђе** као извор инспирације савремених	

		стваралаца. **Неговање уметничке баштине** и одрживи развој. **Дешавања у уметности.** Установе културе. Манифестације. Алтернативни простори. **Уметност и туризам**. Уметничко наслеђе и дешавања у култури као ресурси за развој туризма.	стваралаштву уметника употребљавајући стручне изразе; - планира, сам или у сарадњи са другима, посете градовима или музејима који чувају значајна уметничка дела; - анализира како уметничка баштина и савремена дешавања у култури доприносе друштвено-економском напретку.

Кључни појмови садржаја: уметност, пропорције, стваралаштво, ликовна дела, наслеђе.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења Ликовне културе садржи циљ, општу и специфичну предметну компетенцију, исходе за крај разреда, теме и кључне појмове садржаја, као и упутство за дидактичко-методичко остваривање програма, које ближе објашњава нови приступ настави и учењу Ликовне културе. Оствареност циља и достизање исхода доприносе развоју кључних, међупредметних и предметних компетенција ученика. Исходи су достижни за сваког ученика, у мањој или већој мери. Дефинисани су као функционално знање ученика и указују на то шта ће ученик бити у стању да уради, осмисли, предузме, реализује, испољи... захваљујући знањима, умењима и ставовима које је развијао током једне године учења Ликовне културе. Исходи су процесни и достижу се учењем и стваралачким радом током целе школске године.

Програм подржава наставу и учење као креативни процес. Настава је усмерена на процес развијања компетенција и индивидуалних потенцијала ученика кроз интеракцију креативности, медијума и садржаја. Кључни појмови указују на неизоставна знања и полазна су основа за развијање мреже појмова. Наставник усмерава процес учења водећи рачуна о томе да ученици развијају знања, умења и ставове који су неопходни за живот у савременом свету и за наставак школовања. Како се технологија убрзано развија, а друштво мења, неопходно је да настава иде у корак са савременим животом, а нарочито да прати дешавања у култури и визуелној уметности. Настава се прилагођава и интересовањима ученика, окружењу у коме ученици живе, могућностима одељења, неочекиваним приликама и ситуацијама (на пример, гостовања уметника).

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставник креира свој годишњи план рада, оперативне пла-нове, наставне јединице, задатке/пројекте полазећи од циља, исхода за крај разреда и кључних појмова. На основу једног исхода могуће је осмислити више задатака и активности. Такође, један задатак/активност може водити ка достизању више исхода. Имајући

У виду фонд часова, ефикасније је планирати активност/задатак/ пројекат који води ка достизању више исхода за крај разреда. На тај начин се обезбеђује да ученик континуирано развија компетенције. У табели је приказан однос исхода за крај разреда и међупредметних компетенција. оперативним плановима наставника и у припремама за час потребно је да буду видљиве методе и технике којима је планирано активно учешће ученика на часу. Наставник планира задатке и активности за ученике, наставне методе и технике, као и начин праћења и процењивања напредовања ученика.

Исходи за крај разреда су тако формулисани да омогућавају наставнику даљу операционализацију на нивоу конкретне наставне јединице. На пример, исход: *По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: уважава етичке, здравствене и сигурносне нор-ме у развијању и реализовању ликовних идеја* може да се конкретизује на следећи начин: *По завршетку наставне јединице ученик ће бити у стању да: образложи зашто су уметничке фотографије заштићене ауторским правима и под којим условима могу да се користе.* Исходи се операционализују и контекстуализују у складу са циљевима часа/задатка/пројекта.

II ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставник бира најефикасније методе, технике и поступке који подржавају целовити развој ученика. На пример, може да осмисли активности које омогућавају ученицима да развијају свест о процесу долажења до креативних идеја, а који се може применити у свим областима стваралаштва. Уметничка дела подстичу развијање идеја уколико се примене одговарајући поступци. На пример, ученици могу да пореде исту идеју, тему или мотив у уметничким делима током историје. Примери на којима се остварује учење треба да буду најзначајнија остварења националне и светске културне баштине, као и примери дела најзначајнијих уметника и споменика културе етничких заједница.

Пројектни задаци (индивидуални, тимски, одељенски и школски пројекти) могу да се реализују у школи и ван ње. Наставник и ученици заједно договарају активности у складу са интересовањима и могућностима ученика. У овом Упутству је наведен један пример пројектног задатка, који не треба преузети као готово решење, већ га треба користити као подстицај за креирање оригиналних задатака и активности.

Назив задатка: *Трагови оријенталног Београда*

Тип задатка: Одељенски пројекат (видео-презентација архитектонског наслеђа)

Могуће активности ученика: праве краћи филм у коме представљају најзначајније споменике оријенталне архитектуре главног града Србије; истражују податке о историјату грађевина и њихове фотографије у литератури и на интернету; снимају краће видео-

клипове пред одговарајућим зданима; снимају своје анализе архитектонских остварења и коментаре о споменицима; приказују грађевине или друга остварења у којима се могу уочити оријентални утицаји; монтирају филм у апликативном програму; праве краћу анализу како очување уметничке баштине доприноси очувању националне традиције, неговању мултикултуралности и општем друштвено-економском напретку. Радећи на филму ученици могу себе замислити у некој улози (нпр. могу бити „холивудски" глумци, репортери или туристи, могу монтирати и гафове са лапсусима које су правили током снимања и сл.). По завршетку пројекта филм се приказује ученицима осталих одељења, наставницима и родитељима.

Пројекат доприноси развијању компетенција: Естетичка компетенција, Сарадња, Рад са подацима и информацијама, Решавање проблема, Комуникација, Дигитална компетенција, Предузимљивост и оријентација ка предузетништву, Одговорно учешће у демократском друштву, Компетенција за целоживотно учење.

III ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставник одређује елементе за процењивање напретка и оцењивање постигнућа у складу са задацима/активностима ученика које је планирао. Неопходно је да наставник постави јасне критеријуме и да редовно информише ученике о циљевима часа/ задатка/активности и о томе шта се од њих очекује.

Могући елементи за праћење напредовања ученика су:
1) напредовање у комуникацији (у визуелном, вербалном и писаном изражавању);
2) напредовање у раду са подацима (визуелним, текстуалним и аудиовизуелним);
3) напредовање у развијању и примени идеја;
4) напредовање у развијању позитивних ставова.

Исходи	**Међупредметне компетенције**
- изражава своје идеје, имагинацију, мишљење и ставове традиционалним и савременим медијима;	Естетичка компетенција, Решавање проблема, Дигитална компетенција, Компетенција за целоживотно учење
- дискутује о положају уметника, развоју уметничких занимања, приватних збирки, колекционарства и тржишта уметничких дела;	Естетичка компетенција, Решавање проблема, Рад са подацима и информацијама, Комуникација, Компетенција за целоживотно учење
- организује композиције примењујући знања о елементима и принципима компоновања;	Естетичка компетенција, Решавање проблема, Предузимљивост и оријентација ка предузетништву

- користи дела различитих стилова и епоха као подстицај за стваралачки рад;	Естетичка компетенција, Решавање проблема, Рад са подацима и информацијама, Комуникација
- планира, сам или у сарадњи са другима, посете градовима или музејима који чувају значајна уметничка дела;	Решавање проблема, Одговоран однос према здрављу, Одговоран однос према околини, Одговорно учешће у демократском друштву
- повезује уметност са друштвено-историјским приликама, развојем науке, новим материјалима и техникама;	Рад са подацима и информацијама, Комуникација, Компетенција за целоживотно учење
- анализира како уметничка баштина и савремена дешавања у култури доприносе друштвено-економском напретку;	Рад са подацима и информацијама, Комуникација, Предузимљивост и оријентација ка предузетништву, Компетенција за целоживотно учење
- планира, сам или у сарадњи са другима, посете градовима или музејима који чувају значајна уметничка дела;	Естетичка компетенција, Комуникација, Рад са подацима и информацијама, Компетенција за целоживотно учење, Одговорно учешће демократском друштву
- извештава о посети или учешћу у уметничким дешавањима у окружењу, алтернативним просторима или институцијама културе;	Естетичка компетенција, Рад са подацима и информацијама, Комуникација, Компетенција за целоживотно учење, Одговорно учешће демократском друштву
- тумачи на који начин различита уметничка остварења делују на чула, осећања и свест посматрача;	Естетичка компетенција, Рад са подацима и информацијама, Комуникација, Одговорно учешће у демократском друштву, Компетенција за целоживотно учење
- критички процењује податке из литературе и са интернета које користи за истраживачке и пројектне задатке пише кратке ликовне критике о уметничким делима, изложбама или стваралаштву уметника употребљавајући стручне изразе;	Естетичка компетенција, Рад са подацима и информацијама, Комуникација, Одговорно учешће у демократском друштву, Компетенција за целоживотно учење
- износи аргументе о томе како уметност и култура формирају лични и друштвени идентитет;	Естетичка компетенција, Рад са подацима и информацијама, Комуникација, Одговорно учешће у демократском друштву, Компетенција за целоживотно учење

Начин остваривања принципа, циљева и исхода образовања и стандарда образовних постигнућа

Општи принципи образовања и васпитања

Индивидуализацијом наставе програм се у великој мери прилагођава ученику, без обзира на предиспозиције и таленат.
Настава се организује кроз обраду наставних садржаја и практичних ликовних вежби, као и упућивања ученика на самостално истраживање, рад у пару или у групи. Оцењивање се врши у складу са оствареностима исхода, ангажовањем и активношћу ученика и праћењем напредовања ученика.
Кроз упознавање са ликовном уметности негује се отвореност, сарадња, толеранција, свест о културној и цивилизацијској повезаности у свету, посвећеност основним моралним вредностима, вредностима правде, истине, солидарности, слободе, поштења и одговорности.
Предмет ликовне културе усмерен је на развој Естетске компетенције, али и ствара услове и за развој других компетенција;
Обезбеђује демократичност кроз поштовање потребе ученика да у складу са својим сензибилитетом изрази и своје интелектуалне, естетске и емотивне вредности и ставове и уважи вредности осталих учесника али и да прихвати обавезе и одговорности;
Идентификацији, праћењу и подстицању талентованих и даровитих ученика уз обезбеђивање услова кроз часове допунског и додатног рада, ваннаставних активности као и кроз индивидуализацију на часовима редовне наставе, и прилагођавањем задатака имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања и установама.
Настава ликовне културе методички је усмерена на сарадњу са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања.

Циљеви образовања и васпитања
Кроз наставу ликовне културе, негује се развој креативног и оригиналног мишљења појединца, развија се сензибилитет и осећајност, осећај за лепо, развија се перцепција и имагинација, као и критичко мишљење, вредновање и доношење вредносних процена, негује се мануелна способност занатског и техничког рада кроз вежбе. Што је подршка у целовитом развоју ученика.
Обрадом садржаја из области ликовне културе подстиче се интелектуални, емоционални, социјални, морални развој сваког ученика у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;

Упознавањем ученика са вредностима унетим у уметност различитих периода и стилова и кроз вежбе ликовног изражавања ученик развија свест о себи, стваралачким способностима, критичко мишљење, мотивацију за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;
Упознавањем са различитим професијама, занимањима и занатима везаним за област културе и ликовних уметности ученик се оспособљава за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;
Упознавањем и анализом вредности и идеја које се уче кроз садржаје предмета ликовне културе ученик развија позитивне људске вредности
Кроз заједничке пројекте на уређивању учионица, школског хола, постављању школске изложбе, и изради уметничких пројеката ученика, развија се осећање солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства;
Ученици су упућени на истраживање уметности различитих култура које су често удаљене и географски и временски и културолошки што доприноси развоју и поштовању расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранцији и уважавању различитости;
Упознавањем са споменицима културе и њиховим значењем и значајем развија се свест о сопственој култури и разноликости култура, подстиче се развој личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;

Исходи образовања и васпитања

Исходи образовања и васпитања су јасни искази о томе шта се од ученика очекује да зна, разуме и да је способан да покаже, односно уради након завршеног одговарајућег нивоа образовања и васпитања.

Исходи образовања и васпитања су основа за планирање, праћење и вредновање образовања и васпитања.

Исходи образовања и васпитања кроз предмет ликовне културе представљају способност ученика за:

-Прихватање практичног рада као могућности за стицање слободе у приступу увек новим стваралачким проблемима које намеће стварност;
-Схватање историјског и историјско-уметничког контекста дела, његовог постојања у времену и простору и његове форме која изражава друштвене, економске и културне особености разних епоха и народа;
-Схватање уметничког дела као самосвојне сложене структуре и јединствене целине;
-Развијање способности визуелног опажања и разумевања света око себе, као и његовог представљања у разним ликовним техникама и материјалима;

-Упознавање проблема попут проблема светлости и сенке и односа боја, мотива у ликовним уметностима као и уметничким делима;
-Уграђивање естетских вредности у практичан рад у свакодневном животу и у уобличавање своје околине;
-Развијање опажања и критичког односа према ликовним вредностима у свакодневном животу;
-Развијање активног односа према демократији и култури свог и других народа;
-Коришћење стечених знања као основе за даље материјално, лично и духовно богаћење.

Стандарди образовања и васпитања

Стандард образовних постигнућа ученика кроз предмет ликовне културе:

МЕДИЈИ, МАТЕРИЈАЛИ И ТЕХНИКЕ ВИЗУЕЛНИХ УМЕТНОСТИ

- разликује и користи (у свом раду) основне медије, материјале и технике (цртање, сликање, вајење) визуелних уметности
- изводи у свом раду дводимензионалне и тродимензионалне радове
- описује свој рад и радове других (нпр.исказује утисак)
- познаје и користи (у свом раду) основне изражајне могућности класичних и савремених медија, техника и материјала визуелне уметности
- образлаже свој рад и радове других (нпр.наводи садржај, тему, карактеристике технике...)
- познаје и користи (у свом раду) основне изражајне могућности класичних и савремених медија, техника и материјала визуелне уметности
- одабира адекватна средства (медиј, материјал, технику, поступак) помоћу кога ће на најбољи начин реализовати своју (одабрану) идеју

ЕЛЕМЕНТИ, ПРИНЦИПИ И САДРЖАЈИ (ТЕМЕ, МОТИВИ, ИДЕЈЕ...) ВИЗУЕЛНИХ УМЕТНОСТИ

- описује своје радове и радове других (нпр.исказује утисак)
- одабира адекватан садржај да би представио неку идеју или концепт
- образлаже свој рад и радове других (нпр.наводи садржај, тему, карактеристике технике...)
- одабира адекватна средства (медиј, материјал, технику, поступак) помоћу кога ће на најбољи начин реализовати своју (одабрану) идеју
- изводи радове са одређеном намером, користећи основне визуелне елементе и принципе да би постигао одређени ефекат
- користи тачне термине (нпр.текстура, ритам, облик...) из визуелних уметности (примерене узрасту и садржају) када образлаже свој рад и радове других
- уочава међусобну повезаност елемената, принципа и садржају на свом раду и на радовима других

УЛОГА, РАЗВОЈ И РАЗЛИЧИТОСТ ВИЗУЕЛНИХ УМЕТНОСТИ

- описује радове које уочава на уметничким радовима из различитих земаља, култура и периода

- зна да наведе различита занимања за која су стечена знања и вештине стечени учењем у визуелним уметностима (нпр.костимограф, дизајнер, архитекта...)
- познаје места и изворе где може да прошири своја знања везана за визуелне уметности (нпр.музеј, галерија, атеље, уметничка радионица...)
- зна неколико примера примене визуелних уметности у свакодневном животу
- лоцира одабрана уметничка дела у историјски и друштвени контекст
- анализира одабрана уметничка дела у односу на време настанка и према културној припадности (описује основне карактеристике, намеру уметника...)
- описује потребна знања и вештине који су неопходни у занимањима везаним за визуелне уметности
- користи друга места и изворе (нпр.библиотека, интернет...) да би проширио своја знања из визуелних уметности
- разуме међусобну повезаност и утицај уметности и других области живота.

Физичко и здравствено васпитање

Наставни предмет: **ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ**

Циљ учења наставног предмета:

Општи циљ:

- Циљ учења физичког васпитања је да ученик континуирано развија знања, физичке способности и моторичке вештине у складу са вредностима физичког вежбања, потребама за очување и унапређивање здравља и даљег професионалног развоја.

Посебни циљеви учења предмета:

- Подстицање раста и развоја и утицање на правилно држање тела (превенција постуралних поремећаја);
- Развој и усавршавање моторичких способности и теоријских знања неопходних самосгални рад на њима;
- Стицање моторичких умења (вештина) и теоријских знања неопходних за њихово усвајање;
- Проширење и продубљивање интересовања које су ученици стекли у основној школи и потпуније сагледавање спортске гране, за коју показују посебан интерес;
- Усвајање знања ради разумевања значаја и суштине физичког васпитања дефинисаних општим циљем овог предмега (васпитно-образовног подручја);
- Мотивација ученика за бављење физичким активностима и формирање позитивних психо-социјапних образаца понашања;
- Оспособљавање ученика да стечена умења, знања и навике користе у свакодневним условима живота и рада.

Разред: **III – Гимназија; Природно-математички и друштвено-језички смер**

Годишњи фонд часова: 74
Недељни фонд часова: 2

Модул	**Број часова**	**Садржај**	**Исходи**
Здравствена култура и физичка активност, као основа за реализовање постављених циљева и исхода	10	- Вежбе обликовања (јачања, лабављење и растезање); - Вежбе из корективне гимнастике; - Провера стања моторичких и функционалних способности	- Препозна везе између физичке активности и здравља; - Објасни карактеристике положаја тела, покрета и кретања у професији за коју се школује и уочи оне, које могу имати негативан утицај на његов раст, развој; - Одабере и изведе вежбе обликовања и вежбе из корективне гимнастике, које ће превентивно утицати на могуће негативне утицаје услед рада у одабраној професији;
Развој моторичких и функционалних способности човека, као основа за реализовање постављених циљева и исхода;	8	-Вежбе снаге без и са малим теговима (до 4 кг.); - Трчање на 60 м и 100 м; - Трчање на 800 м ученице и 1000 м ученици; - Вежбе растезања (број понављања и издржај у крајњем положају), - Полигони спретности и окретности и спортске игре; - Аеробик;	- Именује моторичке способности које треба развијати, као и основна средства и методе за њихов развој; - Примени адекватна средства (изводи вежбе) за развој и усавршавање моторичких способности из: вежби обликовања, атлетике, гимнастике, пливања и спортских игара за развој: снаге, брзине, издржљивости, гипкости, спретности и окретности;

Усвајање знања, умења и вештина из спортских грана и дисциплина као основа за реализовање постављених циљева и исхода; - Атлетика; - Спортска гимнастика: (Вежбе на справама и тлу); - Спортска игра (одбојка); -Физичка, односно спортска активност: у складу са могућностима школе.	**56**	**АТЛЕТИКА** У свим атлетским дисциплинама треба радити на развијању основних моторичких особина за дату дисциплину; *Трчања:* Усавршавање технике трчања на кратке и средње стазе: - 100 м ученици и ученице; - 800 м ученици и ученице; - штафета 4 х 100 м ученици и ученице Вежбање технике трчања на средњим стазама умереним интезитетом и различитим темпом у трајању од 5 до 10 мин. Крос: јесењи и пролећни - 800 м ученице, - 1000 м ученици. *Скокови:* Скок удаљ техником увинућа Скок увис лећном *Бацања:* Бацање кугле, једна од рационалних техника (ученице 4 кг, ученици 5 кг). Спровести такмичења у одељењу, на резултат, у свим реализованим атлетским дисциплинама. **СПОРТСКА ГИМНАСТИКА: ВЕЖБЕ НА СПРАВАМА И ТЛУ** Напомене: - Наставник формира групе на основу умења (вештина) ученика стечених после основне школе: основни, средњи и напредни ниво - Наставник олакшава, односно	• Кратко опише основне карактеристике и правила атлетике, гимнастике и спортске гране - дисциплина које се уче; • Демонстрира технику дисциплина из атлетике и гимнастике (вежби на справама и тлу) које - поседује вештину, технику и тактику спортске игре као и вежбе из осталих програмом предвиђених садржаја • Детаљније опише правила спортске гране за коју показује посебан интерес - за коју школа има услове; • Објасни због којих је карактеристика физичког васпитања важно, да активно учествује у процесу наставе и да самостално спроводи одређен програм физичке и спортске активности; • Жели да се бави физичким, односно спортским активностима, пошто сагледава (детектује) позитивне карактеристике физичке и спортске активности - њихове позитивне утицаје на здравље, дружење и добро расположење; • Сагледа негативне утицаје савременог начина живота (пушење, дрога, насиље, деликвентно понашање) и буде свестан да је физичким, односно спортским активностима могуће предупредити негативне утицаје; • Комуницира путем физичких

		отежава програм на основу моторичких способности и претходно стечених умења ученика. *1. Вежбе на тлу* За ученике и ученице: - вага претклоном и заножењем и спојено, одразом једне ноге колут напред; - став на шакама, издржај, колут напред; - два повезана премета странце удесно и улево; - за напредни ниво премет странце са окретом за 180о и доскоком на обе ноге ("рондат") *2. Прескок* За ученике коњ у ширину висине 120 цм; за ученице 110 цм: - згрчка; - разношка - за напредни ниво: склонка *3. Кругови* За ученике /дохватни кругови/: - из мирног виса вучењем вис узнето, спуст у вис стражњи, издржај, вучењем вис узнето, спуст у вис предњи. За ученице /дохватни кругови/: - уз помоћ суножним одскоком наскок у згиб, њих у згибу /уз помоћ/; спуст у вис стојећи *4. Разбој* За ученике /паралелни разбој/: - из њиха у упору, предњихом саскок са окретом за 180° (окрет према притци); - њих у упору, у зањиху склек,	односно спортских активности са својим друговима и ужива у дружењу и контактима; • Доводи у везу свакодневни живот и способност за учење и практичан рад са физичким, односно спортским активностима и правилном исхраном; • самостално бира физичку, односно спортску активност и изводи је у окружењу у коме живи; • Објасни да покрет и кретање, без обзира на то којој врсти физичке, односно спортске активности припада, има своју естетску компоненту (лепота извођења, лепота доживљаја); • Ужива у извођењу покрета и кретања; • Наводи основне олимпијске принципе и примењује их на школским спортским такмичењима и у слободном времену; • Препозна нетолерантно понашање својих другова и реагује на њега, шири дух пријатељства, буде истрајан је у својим активностима. • Се правилно односи према окружењу у коме вежба, рекреира се и бави се спортом, што преноси у свакодневни живот; • Учествује на школском такмичењу и у систему школских

		предњихом упор, зањих у упору, у предњиху склек За ученице /двовисински разбој или једна притка вратила/: наскок у упор на н/п, премах једном ногом до упора јашућег, прехват у потхват упорном руком (до предножне) и спојено одножењем заножне премах и саскок са окретом за 90° (одношка), завршити боком према притци. *5. Вратило* За ученике /дохватно вратило/: - суножним одривом узмак; ковртљај назад у упору предњем; саскок замахом у заножење (зањихом). *6. Греда* За ученице /висока греда/: - залетом и суножним одскоком наскок у упор, премах одножно десном; окрет за 90°, упором рукама испред тела преднос разножно; ослонцем ногу иза тела (напреднији ниво: замахом у заножење) до упора чучећег; усправ, усправ, ходање у успону са докорацима, вага претклоном, усклон, саскок пруженим телом (чеоно или бочно у односу на справу) 7. Коњ са хватаљкама За ученике: - премах одножно десном напред замах улево, замах удесно, замах улево и спојено премах левом напред; премах десном назад, замах улево, замах удесно и спојено одножењем десне, саскок са окретом за 90о улево	спортских такмичења.

		до става на тлу, леви бок према коњу. Школско такмичење (одељење, школа): актив наставника физичког васпитања бира справе на којима ће се ученици такмичити. За напредније ученике: састави из система школских спортских такмичења и учешће на вишим нивоима школских такмичења. Минимални образовни захтеви: За ученике: наставни садржаји из програма вежби на тлу, прескока, једне справе у упору и једне справе у вису; За ученице: наставни садржаји из програма вежби на тлу, прескока, греде и двовисинског разбоја. **СПОРТСКА ИГРА (ОДБОЈКА)** • Понављање и учвршћивање раније обучаваних елемената игре; • Даље проширивање и продубљавање техничко-тактичке припремљености ученика у складу са изборним програмом за дату игру. На основу претходних умења у техници и тактици наставник планира конкретне садржаје из спортске игре; • Актив наставника, према програму који сам доноси (из програма трећег разреда (програм по избору ученика) у складу са могућностима школе, организује наставу за коју ученици покажу посебно интересовање; • Препорука: уколико је могуће, организовати наставу пливања	

		(посебно обуку за непливаче).	

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине које су ученику потребне за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене потребно више времена, активности и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. На ставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика. Током реализације часова физичког васпитања давати информације о томе које вежбе позитивно утичу на статус њиховог организма, с обзиром на карактеристике њихове професије, а које негативно утичу на здравље. Ученици који похађају трогодишње стручне школе далеко су више оптерећени у редовном образовању практичном и теоријском наставом од осталих ученика; Због тога је физичко васпитање, у овим школама, значајно за активан опоравак ученика,

компензацију и релаксацију с обзиром на њихова честа статичка и једнострана оптерећења. Теоријска знања из области физичких активности су од великог значаја за укупним бављењем физичким вежбама.

II Остваривање наставе и учења

- Садржаји програма усмерени су на:
- развијање физичких способности;
- спортско-техничко образовање;
- повезивање физичког васпитања са животом и радом.

У колико се укаже потреба, садржај програма се прилагођава како би се избегле негативне последице по здравље деце.Настава се реализује у циклусима који трају приближно 10-12 часова (узастопних). Наставнику физичког васпитања је остављено да, зависно од потреба, прецизира трајање сваког циклуса, као и редослед њиховог садржаја.

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, доношење опреме, понашање ученика на часу, уважавање гледишта других ученика, однос према раду, способност примене практичног знања у конкретним условима.
Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;
- васпитни део(доношење опреме, дисциплина на часу);
- образовни део (практичне вештине);
- активности ученика на часовима;

IVМеђупредметне компетенције

1. Компетенцију за целоживотно учење
2. Комуникацију
3. Решавање проблема
4. Сарадњу
5. Одговоран однос према здрављу
6. Одговоранодност према околини.

Кроз наставни садржај Физичког и здравственог васпитања реализују се и **општи принципи образовања и васпитања.**
Наставни предмет Физичко васпитање омогући ће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење

путем покушаја и погрешака, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација и нових антрополошких достигнућа ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области физичког развоја. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну практичну наставу, допунску или додатну наставу, секције, ванаставне активности (крос, фер плеј манифестације), као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем.

У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:

-идентификацији,праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;

-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;

-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.

Кроз наставу Физичког и здравственог васпитања реализоваће се и **циљеви образовања и васпитања.**

Кроз активности на практичној настави, води се рачуна о развијању и практиковању здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности у раду. Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику,правилно усвајање ,дигиталне компетенције (коришћење дигиталних алата за унапређење практичног вежбања),..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања.Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик ће умети да пронађе и асимилује нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.

Примењујући индивидуалани рад или групне активностикод ученика ће доћи до поспешењаразвоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;

Кроз наставу Физичког и здравственог васпитања остариће се и **исходи образовања и васпитања.**

Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз практичан рад, вежбе у којима ће ученици показати да ли примењују нова сазнања. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз практичан рад, аналитички и синтетички разложе вежбу, дају идеје, изразе своја мишљења кроз чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се дају начини решавања одређених тактичких задатака и на основу конкретизованог решења ученик покушава да пронађе нове приступе.; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других;

У решавању задатака, ученик треба да зна да примени логичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који му се јављају.

Треба да зна шта је дозвољено, а шта не. Да зна како да се понаша и приступа одређеним садржајима, јер на тај начин чува и себе и друге другима.

Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз стручно усавршавање и похађањем семинара из области:;

- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;
- Поучавање и учење-К2;
- Подршку развоју личности ученика-К3;
- Комуникацију и сарадњу-К4.

Улога наставника вишеструка, јер треба да:

- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;
- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима. Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

II. Изборни програми

Грађанско васпитање

Наставни предмет: Грађанско васпитање

Образовни профил: Средња школа

Разред: 3.

Годишњи фонд часова: 37

Циљ учења наставног предмета Грађанско васпитање је да ученик, изучавајући различите друштвене појаве и процесе, постане свестан својих права и одговорности, осетљив за потребе појединаца и заједнице и спреман да активно делује у заједници уважавајући демократске вредности.

По завршетку програма ученик ће бити у стању да:

– исказује поштовање, брани и афирмише људска права, демократију и владавину закона;

– критички разматра питања безбедности младих и процеса глобализације и доводи их у везу са поштовањем људских права;

– својим понашањем не угрожава своју и туђу безбедност;

– препозна ситуације угрожености нечијих права и проактивно делује;

– критички разматра утицај медија на безбедност младих и процес глобализације са аспекта поштовања људских права;

– проналази релевантне и поуздане изворе информација на којима заснива своје ставове о безбедности младих и процесу глобализације;

– у комуникацији активно слуша друге и дискутује аргументима .

Област/Тема	**Број часова**	**Опште међупредметне компетенције**	**Исходи**
ЉУДСКА ПРАВА, ГРАЂАНИ И ДЕМОКРАТИЈА	20	Компетенција за целоживотно учење; Сарадња; Решавање проблема; Одговорно учешће у демократском друштву; Рад са подацима и информацијама; Дигитална компетенција; Комуникација; Одговоран однос према околини; Одговоран однос према здрављу; Предузимљивост и оријентација ка преду зетништву.	– наведе карактеристике људских права; – критички разматра механизме надзора поштовања људских права и санкционисања њиховог кршења; – опише контекст и начин борбе неког од истакнутих бораца за људска права у прошлости или садашњости; – образложи значај учешћа грађана на
МИР И ПРЕТЊЕ МИРУ	17	Мир као људско право. Међународно хуманитарно	

		право. Економске политике наоружавања. Антиратни грађански активизам. Насилни екстремизам. Насиље у спорту. Индекс светског мира. Изазови и претње миру – поглед у будућност	изборима и референдумима; – наведе пример успешне грађанске иницијативе и показује спремност да учествује у таквим активностима; – на изабраном примеру грађанске непослушности опише контекст настанка и последице до којих је довела; – изрази позитиван став према грађанској солидарности и волонтеризму; – препозна појаве корупције и наведе начине њеног сузбијања; – наведе показатеље недостатка културе људских права; – доведе у везу угрожавање мира са људским правима; – наведе примере кршења хуманитарног права у прошлости и садашњости;

			– критички разматра економске политике са становишта наоружања и претњи миру; – образложи значај антиратног грађанског активизма и наведе пример; – наведе примере насилног екстремизма и начине на који се регрутују деца и млади; – критички разматра проблем насиља у спорту и изражава негативан став према њему; – наведе показатеље светског мира и државе најнижег и највишег индекса; – критички процењује изазове и претње миру у будућности; – у дискусији показује вештину активног слушања, износи свој став заснован на аргументима и

			комуницира на конструктиван начин; – у сарадњи са другим ученицима учествује у дизајнирању и спровођењу истраживања и пројекта; – прикупи, одабере и обради информације релевантне за истраживање и пројекат, користећи ИКТ и друге ресурсе на безбедан начин; – сарађује у тиму, поштујући разлике у мишљењу и интересима; – процени сопствени допринос и других чланова у раду групе.

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

Изборни програм Грађанско васпитање у трећем разреду надовезује се на активности предвиђене програмом за први и други разред и доприноси остваривању општих исхода образовања и васпитања, као и развоју кључних и међупредметних компетенција. Програм се и даље остварује кроз истраживачки и пројектни рад на начин како је то описано у општем упутству које се односи на све изборне програме. У наставку текста налази се упутство које изражава специфичности овог програма и примере за подстицај.
Као и у претходним разредима програм садржи две теме. Није неопходно да се реализују у једнаком временском периоду

(по једна у сваком полугодишту). Програм не дефинише динамику рада, јер је то повезано и са активностима и интересовањима ученика, али је наставник тај који води рачуна да и друга тема добије адекватно време за реализацију.
Теме пружају велике могућности за истраживачке активности и осмишљавање пројеката. За сваку од њих понуђено је више садржаја који се могу изменити и допунити, јер постоје многи аспекти учешћа грађана у демократском друштву и проблема мира и угрожавања мира. Предложени садржаји омогућавају да се теме посматрају не само из различитих углова већ и из различитих перспектива: временске (некад–данас–сутра) и просторне (локално– глобално). Ослонци за рад на било ком садржају су кључна питања образовања за демократију – људска права, право и праведност, одговорност, грађанска иницијатива и међузависност различитих утицаја. У овом концепту Грађанског васпитања питања комуникације, сарадње и решавања конфликата немају статус теме, али наставник све време води ученике имајући у виду наведене вештине, које се постепено развијају кроз различите активности и садржаје.Свака дискусија је прилика да се ученици, на пример, подстичу на активно слушање, аргументовање, нападање проблема а не на особе, као и на друге вештине конструктивне комуникације. Након избора садржаја којим ће се бавити, ученици, организовани у мање групе или парове (може и индивидуално), планирају истраживање које не мора да буде велико и сложено, али тре ба да води прикупљању релевантих података. У истраживачким активностима ученици ће у највећој мери користити стандардне технике друштвених наука, као што су прикупљање и обрада података, посматрање, интервјуисање, анкетирање, биографска метода, студије случаја, рад на тексту, испитивање ставова, анализа података или понашања. Наставник ће помоћи ученицима да, уколико буде потребно, припреме различите чек-листе или једноставне инструменте за испитивања знања, ставова и вредности, као и да на одговарајући начин обраде добијене податке. Начин на који ће ученици реализовати истраживање у великој мери је повезан са садржајем коју су изабрали. Ако се, на пример, определе за истраживање садржаја који се односи на личности које су посебно допринеле развоју људских права, вероватно је да би се одлучили за биографски метод. Уколико истражују страдање цивила и однос према рањеницима и заробљеницима у ратовима у 21. веку, користиће, на пример, статистичке податке Црвеног крста. Уколико истражују индекс светског мира, потражиће на интернету податке које сваке године објављује Институт за економију и мир. Уколико их интересује колико се новца годишње троши за наоружавање у свету и које земље су највећи купци оружја, податке могу потражити на више сајтова, водећи рачуна да буду званични. Уколико те податке прикупе преко новинских текстова, што је прихватљиво у истраживачком делу рада на теми, потребно је проверити их код још неких извора. Наставник подстиче ученике да осмишљавају што разноврсније начине истраживања и да развијају критички однос према добијеним подацима, пре свега у смислу њихове тачности, поузданости, релевантности. Без обзира које садржаје обрађивали и на који начин, свака мала група, пар или појединац, на крају истраживачког рада припремају извештај и презентују резултате целој групи. На основу тих презентација развија се дискусија чији је циљ одабир резултата који је најинтригантнији или најподобнији за следећи корак – припрему пројекта. То је фаза у којој ученици јачају компетенцију да аргументују своје мишљење и доносе одлуке. У зависности од величине групе, могу се покренути један или два пројекта у оквиру теме. Наставник води рачуна да се мале групе за истраживање и пројекат не формирају на основу личних преференција, већ да сваки ученик што више сарађује са свима у групи и у различитим активностима. Код осмишљавања пројекта ученицима је потребна помоћ и подршка наставника, како би избегли проблем „широко” постављених циљева који самим тим постају тешко остварив. На пример, ученици који су се определили да истражују корупцију припремили су презентацију која је групи била подстицајна за пројекат. Његов циљ могао би бити упознавање ученика 3. и 4. разреда са корупцијом, њеним појавним облицима, размерама и превентивним мерама и то путем организовања предавања стручњака или трибине, снимања кратког едукативног филма или прављења плаката. Ради евалуације ефеката пројекта ученици могу да припреме кратки упитник са питањима о корупцији и да упореде одговоре пре и после спроведених активности. Уколико се определе да пројекат буде у вези с насиљем у спорту, циљ може бити организовање

спортског догађаја, на пример турнира у одбојци за девојке и момке неколико гимназија, који би неговао културу навијања (имао би посебно развијене наступе навијача – одећа, кореографија, песме које не вређају друге учеснике) и укључивао пратеће догађаје који захтевају сарадњу и такмичара и навијача на неком опште прихваћеном циљу (нпр. хуманитарном).
Без обзира какви су ефекти пројекта, ученици треба кроз рад на њему да овладају свим његовим сегментима, од одабира проблема, преко дефинисања циља до провере остварености циља. Ученике треба охрабривати да превазилазе тешкоће које ће им се
појавити у раду, да проблеме решавају сарадњом и да све време документују свој рад. Очекује се да у трећем разреду ученици покажу напредак у односу на претходне разреде у истраживачким и пројектним активностима као и у сарадњи у раду групе. Наставник и даље има мање видљиву али важну улогу у томе да води рачуна о динамици рада, да посредује кад се појави тешкоћа, помогне уколико је потребно, да да предлог.

Увод у програм

Уводне активности треба спровести, током једног до два часа, путем вођеног разговора чији је циљ да се ученици упознају са програмом и начином рада. Подстицај се може користити на самом почетку часа или у тренутку кад наставник процени да је одговарајући. У разговору се могу користити питања која повезују обе теме и односе се на учешће грађана у демократском друштву и питања мира. Уводну активност треба завршити презентацијом предложених садржаја по темама и давањем одговора на питања ученика.

Пример за подстицај

Ширин Ебади

Ширин Ебади, иранска правница и активисткиња за људска права добила је Нобелову награду за мир 2003. године за свој труд у борби за демократију и људска права, посебно у борби за права жена и деце. Живела је у Техерану где је била приморана да напусти место судије, јер женама после Исламске револуције није било дозвољено да буду на тој функцији. Због све већег прогона иранских грађана који су били критични према актуелном политичком режиму 2009. године је избегла у Велику Британију. Гост наше земље била је 2014. године и одржала предавање у Ректорату Универзитета у Београду. Тада је рекла да мир не значи недостатак рата јер, како каже, није важно да ли је неко убијен пиштољем или пијући загађену воду, да ли је у затвору као странац или новинар због свог текста, да ли је бескућник јер је избеглица, или зато што није запослен. „Мир за мене значи да се људско достојанство поштује свуда, од стране свих” – рекла је Ебади и подвукла да је мир достижан само у демократском друштву у којем постоји социјална правда. Ебади је, ипак, нагласила да се не сме заборавити да су неки диктатори дошли на власт демократским средствима, наводећи пример Хитлера и да демократија не може да постоји без
разумевања и уважавања људских права и мишљења грађана. „Не постоји ниједан изузетак за непоштовање људских права, а демократија у којој се не чује мишљење грађана нема легитимитет” – истакла је она.

Тема **ЉУДСКА ПРАВА, ГРАЂАНИ И ДЕМОКРАТИЈА**

За ову тему може се рећи да представља окосницу Грађанскогваспитања у гимназији и изузетно је важна за постизање циља

овог изборног програма. Смештена је баш у програм за трећи разред јер кореспондира са садржајем предмета Историја, где се обрађује развој грађанских права у прошлости и са чињеницом да највећи број ученика током тог разреда постаје пунолетно и стиче право да гласа. Очекује се да све активности кроз које буду прошли ученици у оквиру ове теме воде ка стицању знања, вештина, ставова и вредности релевантних за одговорну улогу грађанина у демократском друштву. Као и у раду на претходним темама основу чине људска
права и њихово поштовање. Посебну пажњу треба да добију борци за људска права и то како у прошлости тако и у садашњости, како би ученици схватили да у свету постоји још много примера кршења људских права и простора за борбу. У складу са тим су и садржаји који се односе на показатеље недостатака културе људских права, међународне механизме надзора поштовања људских права, као и санкционисање њиховог кршења. Садржаји који су предложени у оквиру ове теме свакако не исцрпљују све што је важно за људска права, грађане и демократију али настоје да покрију најважнија питања учешћа грађана у демократском друштву, где се поред уобичајених (избори, референдум, покретање иницијатива...), појављују и садржаји који се односе на корупцију и грађане узбуњиваче, који јавно упозоравају на незаконите активности у друштву. Ова тема пружа могућност да се ученици баве не само позитивним примерима, као што су грађанска солидарност и волонтеризам, већ и негативним по демократско друштво. Наставници могу да воде ученике тако да све ове садржаје доведу у везу са актуелним догађајима у локалној заједници, као и са проблемима грађана у другим земљама. Ученици трећег разреда свакако већ имају сазнања о тим појавама и могу јасно изражавати своје ставове и критички дискутовати уз коришћење проверених чињеница.

Примери за подстицај

Референдум – за или против

Швајцарска је међу ретким државама у свету у којој грађани по неколико пута годишње излазе на референдуме и то по врло различитим питањима. Ова алпска земља је зато многима „узор демократије”, иако су неке одлуке грађана добиле критику из читавог света. Тако су 2009. године грађани ове земље одлучили да забране изградњу нових минарета уз џамије, а 2014. године су тесном већином изгласали ограничавање досељавања странаца.

Многи угледни правници су указали да такве одлуке, иако су последица воље грађана, ипак нису демократске.

По неким мишљењима, изражавање воље грађана понекад може да изазове више проблема него што их решава. Грађани Дрездена су, на пример, пре неколико година били позвани да одлуче о изградњи новог моста и тек кад су се на референдуму изјаснили за изградњу, огласила су се удружења за очување заштите околине која су била оштро против тога. Политиколог Ворен Монтаг наводи да се у пракси догађа да такве форме непосредне демократије поларизују грађане, што не иде у прилог демократским процесима у једном друштву. Немачка је имала лоша искустава са изражавањем воље грађана за време нацизма, јер управо диктатори често користе референдуме како би својој политици дали неку врсту легитимитета. Зато Монтаг сматра како је реч о некој врсти „привидне демократије” и да се и у демократским друштвима може отворити простор популистима да на референдуму спроведу своје идеје. У вези са тим поставља се још питања: Да ли референдум заиста представља израз воље свих грађана и свих социјалних

групација? Да ли на референдуме пре свега излазе образовани грађани који прате политичка збивања, па се тако чак и повећавају социјалне разлике? Да ли неки грађани који нису изашли на референдум тек по његовом окончању добијају потребу да искажу своју вољу? Пример референдума у Великој Британији о изласку из Европске Уније показује колико је компликована прича о примени тог облика непосредне демократије. Догађаји после референдума, довели су до тога да су многи грађани тражили нови референдум са питањем *Да ли желите да Британија напусти Европску Унију сада када знамо под којим условима*?

Корупција – социјални динамит

У Румунији су најмасовнији протести након обарања комунистичке диктатуре, избили 2017. године због противљења грађана уредби која штити званичнике од истрага за корупцију. Протест је организовало више десетина група цивилног друштва и две синдикалне федерације. У Израелу је десетине хиљада људи демонстрирало 2017. године против владе, након што је премијер Бењамин Нетањаху оптужио полицију да му „пакује" корупционашку аферу.

На транспарентима су га назвали „crime minister" уместо „prime minister". У Доминиканској Републици демонстрације је организовала антикорупциона група *Зелени марш*. Масовне демонстрације против корупције су се одвијале и у главном граду Ирака Багдаду. Све су ово примери покушаја грађана да се изборе са проблемом корупције. За корупцију се често каже да је израз социјалне патологије која омета развој једног друштва, јер доводи до коришћења јавних ресурса за личну корист појединаца. Називају је и *социјални динамит*, јер изазива масовно незадовољство грађана. У политичкој борби она се често користи тако што у кампањама политичари убеђују гласаче да ће се са том појавом изборити. Чешће се, нажалост, дешава да политичари буду осумњичени за корумпираност. Индекс перцепције корупције 2017. године показује да су Нови Зеланд и Данска земље са најмањом стопом корупције, док су Сирија, Јужни Судан и Сомалија са највећом. Са скором 41, Србија је у групи земаља са раширеном корупцијом – дели 77. место (од 180) са Кином, Суринамом и Тринидадом и Тобагом. Савет за борбу против корупције у Србији наводи да корупцију најуспешније можемо савладати упорношћу.

Тема **МИР И ПРЕТЊЕ МИРУ**

И ова тема повезана је са другим, јер мир, разоружање, развој друштва и људска права се морају изучавати у својој међузависности. Мир се може посматрати кроз разликовање позитивног и негативног мира. Негативно одређење значи да нема насилног конфликта између држава или унутар једне државе, док позитивно подразумева да нема рата, а да постоји стање једнакости и правде које омогућава лични и друштвени развој. Висок ниво социјалне правде и минимално присуство насиља карактеришу позитиван мир. Док неки мисле да се сви проблеми решавају спречавањем

или заустављањем рата, у стварности свакодневнице остаје да се уради велики посао уређења структуре која ће водити ка увећањусоцијалне правде и могућности развоја за све људе. Сходно томе, ученици треба да схвате да мир није само заустављање сукоба иразоружање, него је, такође, начин на који људи живе и раде.Питање ратних сукоба је осетљиво, јер је могуће да међуученицима буду и они чије је породично сећање по том питању живо и болно (на пример, грађански рат у Југославији). То захтевапосебну пажњу и рад са

емоцијама. Као и код других тема треба радити из различитих временских и просторних перспектива(некад–сад–сутра; локално–глобално). Ученици свакако имају солидно познавање проблематике ратовања и успостављања мира упрошлости, јер се историја доминантно кроз те аспекте људске цивилизације изучава у школама, али у оквиру Грађанског васпитања било би добро да схвате колико ратних жаришта тренутно постоји у свету, који су узроци настанка, какве су све последице (локално– глобално) и могућности разрешења, а да затим то доведу у везу са
степеном оствареност људских права. Посебно важан део програма представља садржај који се односи на хуманитарно право. Ученици треба да у истраживачкомм делу открију не само на шта се оно односи већ и колико се поштује у актуелним ратним жариштима. Било би добро да се доведе у везу и са темом о медијима, јер је захваљујући активностима неких новинара јавност сазнала за нехумано поступање у ратним условима у 21. веку.

Примери за подстицај

Јемен 2019.

После четири године рата, опасности од „озбиљног недостатка хране" изложено је више од 16 милиона становника ове земље, упозоравају УН. Сукоб је започео 2014. године, пошто су побуњеници из покрета Хути протерали међународно признату владу из главног града. Затим се укључила Саудијска Арабија и, заједно с Уједињеним Арапским Емиратима, почела да бомбардује и блокира Јемен како би поново инсталирала збачену владу. Западне силе увелико су подржале саудијску кампању. Пресечени су путеви којима се храна допрема до становника, а УН на својим конференцијама упозорава како земљи прети „велика, страшна глад". Истина је да је у Јемену од глади већ умрло више хиљада људи, углавном деце. Са друге стране, познато је колико се хране у другим деловим света баца, па се поставља питање да ли је светска заједница учинила све што је могла за ситуацију у Јемену.

Деца војници

Хуманитарно право забрањује учешће деце у борбеним активностима, али деца војници и даље представљају озбиљан проблем у многим деловима света. Међународно хуманитарно право налаже да се деца млађа од петнаест година не смеју регрутовати
у оружане снаге, као и то да се морају предузети „све расположиве мере" како би се спречило њихово директно учешће у оружаним борбама. Приликом регрутовања деце између 15 и 18 година старости, приоритет се мора дати регрутовању оних старијих. Број деце која постају војници, било добровољно или присилно, нажалост, све више расте. Деца која живе у конфликтним подручјима, а посебно она одвојена од породице и маргинализована на неки други начин, лако могу постати потенцијални регрути. Деца су често присиљена да се придруже некој оружаној групи или да постану борци само да би преживела. На друштвеним мрежама се могу видети фотографије сасвим мале деце у ратној одећи и са оружјем.
Како реаговати ако је те слике ставио родитељ?

Експлозије бомби у Бриселу 2016.
У осам ујутру, 22. марта 2016. године, у холу главног бриселског међународног аеродрома експлодирала је бомба у коферу испред кафетерије „Старбакс” на терминалу за одласке, а одмах
затим огласила се и друга експлозија и цео стаклени зид аеродромске зграде разлетео се у парампарчад. Страдало је најмање четрнаесторо људи а било је много више рањених. Један час касније, експлодирала је бомба у вагону подземне железнице на станици Малбек у центру Брисела, неколико стотина метара од седишта Европске комисије, Савета и Парламента. Погинуло је двадесет путника, више од сто је рањено. Списак жртава би био још дужи да је експлодирала још једна кофер-бомба, коју је полиција касније нашла на аеродрому. Терористи су очигледно планирали нападе тако да изазову што више мртвих: аеродром је нападнут непосредно пред укрцавање на неколико интерконтиненталних летова,
у време кад је хол био пун путника, а жртве експлозије у метроу били су махом људи који су ишли на посао и средњошколци. Одговорност за нападе преузела је Исламска држава, са образложењем да је Белгија стављена на мету зато што је чланица међународне коалиције за борбу против исламистичког тероризма. Како једна држава треба да реагује у таквој ситуацији?

Верска настава

Савремене технологије

Назив предмета: **САВРЕМЕНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ**
Годишњи фонд часова: 74
Образовни профил: Гимназија
Разред: трећи
Циљ :Циљ изборног програма Савремене технологије јесте развијање знања и вештина ученика за ефикасно, креативно, безбедно и савесно коришћење савремених технологија у животном окружењу и окружењу за учење и рад и спремности за континуирано праћење развоја савремених технологија зарад даљег личног и професионалног развоја.

По завршетку програма ученик ће бити у стању да:
– поуздано, критички, безбедно и одговорно према себи и другима користи савремене технологије за решавање проблема;
– изводи закључке о томе како савремене технологије функционишу и који су њихови трендови развоја у различитим сферама живота;
– примени логички и алгоритамски начин размишљања у циљу решавања низа проблема у свакодневним ситуацијама;
– истражи, анализира и критички процени резултате истраживања;
– критички процени ефекте употребе савремених технологија на начин на који људи раде и живе, на њихов квалитет живота и утицај на животну средину и демонстрира критичко мишљења о етичким питањима технолошког развоја и одговарајућих апликација или технологија;

– ради ефикасно са другима као члан тима, групе и заједнице и исказује спремност да учествује у акцијама чији је циљ унапређивање свог непосредног животног окружења коришћењем савремених технологија;
– примени иновативне идеје у различитим пројектима уз помоћ савремених технологија.

ТЕМЕ	Бр. час	САДРЖАЈИ	ИСХОДИ По завршеној обл. ученик ће бити у стању да:
БЕЗБЕДНОСТ И ПРИВАТНОСТ НА МРЕЖИ	20	▪ Позитивни инегативни ефекти технолошког развоја ▪ Утицај на друштво и квалитет живота ▪ Етичка питања технолошког развоја ▪ Интелектуална својина,ауторска права и лиценце ▪ Етичке и законске норме ▪ Присуство на мрежи и (дељење података приватно и јавно) ▪ Понашање на мрежи и одговорно коришћење савремених технологија ,ризици по приватност ▪ Протоколи за заштиту приватности ▪ Безбедно коришћење интернета ▪ Ризици и претње ▪ Безбедносни протоколи	▪ идентификује позитивне и негативне ефекте савремених технологија ▪ процени њихов утицај на друштво и квалитет живота; ▪ аргументовано дискутује о утицају савремених технологија на друштво и квалитет живота; ▪ препозна интелектуалну својину ▪ одговорно се односи према поштовању ауторских права ▪ прихвати одговорност за сопствено деловање на мрежи; ▪ идентификује и оцени безбедносне ризике на мрежи, ▪ процењује значај и утицај информација и извора информација на мрежи; ▪ планира и примењује мере заштите приватности и безбедности на мрежи;
ПАМЕТНИ ГРАДОВИ	20	▪ Интернет ствари (паметни уређаји, апликације,сервиси,инфраструктура,хардвер) ▪ Паметно окружење (паметни градови ,куће,учионице,саобраћај,индустрија,пољопривреда,е-здравство,е-управа) ▪ Паметни градови компоненте њиховог развоја ▪ Концепт паметних градова ▪ Трансформација савременог окружења	▪ класификује појам и значај и одреди основне карактеристике ИоТ и паметног окружења; ▪ кроз истраживачки рад и израду једноставног плана развоја осмисли различите начине трансформације свог окр. у паметно окружење ▪ критички процењује значај и утицај инфраструктуре паметног окружења на животну средину;

		у паметне средине ▪ Одрживост паметних градова ▪ Паметно управљање водом ▪ Паметни путеви и јавни превоз ▪ Еколошки аспекти паметних градова (утицај на животну средину) ▪ Аспекти приватности, етике и безбедности у паметним градовима (подаци и анализа података)	▪ уочи значај приватности и сигурности података који се користе у концептима паметног окружења; ▪ сарађује у тиму, поштујући разлике у мишљењу и интересима, дајући лични допринос постизању договора и афирмишући толеранцију и равноправност у дијалогу ▪ примени иновативне идеје различитим пројектима уз помоћ савремених технологија.
ВЕШТАЧКА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА	34	▪ Вештачка интелигенција (појам, примери савремених система ,етичка питања) ▪ Машинско учење (појам, примена и значај) ▪ Модели машинског учења (појам ,генерализација модела,евалуација модела,мерење квалитета модела) ▪ Софтвери за машинско учење ▪ Програмски језици и библиотеке ▪ Прикупљање и организација података ▪ Алгоритми машинског учења ▪ Побољшање и визуелизација резултата	▪ планира и примењује мере заштите приватности и безбедности на мрежи; ▪ објасни појмове вешт.интелигенције и машинског учења ▪ одреди могуће области примене у свакодневном животу; ▪ опише неке моделе маш. учења; ▪ разликује видове и основне проблеме машинског учења; ▪ именује програмске језике и библиотеке који могу да се користе ▪ опише основне технике истраживања података умаш.учењу; ▪ наведе и објасни принцип рада неких алгоритама ▪ оцени квалитет изграђеног модела машинског учења; ▪ објасни значај побољшања и визуелизације резултата ▪ сарађује у тиму, поштујући разлике у мишљењу и интересима, дајући лични допринос постизању договора и афирмишући толеранцију и равноправност у

			дијалогу .

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Изборни програм Савремене технологије припада групи интердисциплинарних програма и овај изборни програм доприноси остваривању општих исхода образовања и васпитања и развоју кључних и међупредметних компетенција. Развој

међупредметних и кључних компетенција за целоживотно учење постиже се на тај начин што ученици путем истраживачког и пројектног рада остварују исходе који су дати на нивоу теме и целог програма. Ослонац за остваривање програма представља Опште упутство за остваривање изборних програма.Програм се ослања на школско знање, али и на ваншколско искуство ученика и у корелацији је са другим наставним предметима и изборним програмима као што су: Рачунарство и информатика, Математика, Физика, Биологија, Географија, Примењене науке 2, Образовање за одрживи развој, Грађанско васпитање.

I ПЛАНИРАЊЕ И ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставник може и у потпуности или делимично изменити и прилагодити активности начину свог рада и интересовању ученика, водећи рачуна да изабраним методама и активностима остварује исходе и циљ изучавања овог изборног програма.Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе, и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се дати исходи у програму разликују по сложености, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене потребно више времена, активности и рада на различитим садржајима. Поред усмерења на остваривање појединачних исхода, наставу треба оријентисати на развијање компетенција ученика.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално откривају одређене правилности и доносе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати на различите изворе знања, како би на што креативнији и ефикаснији начин долазили до решења постављених проблема.На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. При реализацији програма дати **предност пројектној, проблемској и активно оријентисаној настави, кооперативном учењу, изградњи знања и развоју критичког мишљења, истраживачкој методи, дискусији, дебати, практичним активностима и сл**. Заједничка особина свих наведених метода и облика рада је да оне активно ангажују ученика током наставе, а процес учења

смештају у различите и разнолике контексте. Избор метода и облика рада, као и планирање активности ученика зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређене групе ученика и индивидуалних карактеристика. Задатак наставника је да упозна ученике са темама и кључним појмовима садржаја, које наставник може и допунити. У дидактичком упутству се налазе примери пројектних и истраживачких задатака које ученици могу да реализују. У оквиру сваке теме наставник у уводном делу презентује материјал који ученике треба да заинтересује, а затим представља тему најчешће у облику проблемских питања погодних за истраживање. Постоји могућност да једну тему са различитих аспеката проучава више група.Приликом одабира истраживачких активности наставник треба да помогне ученицима у избору одговарајућих извора, али и техникаистраживања. Ученици могу да истражују у групи или у паровима у зависности од интересовања и карактеристика активности која се спроводи. Без обзира на избор технике, која је делом условљена избором теме, потребно је ученике усмеравати ка прикупљању података из различитих извора. Поред прикупљања података са релевантних интернет страница, прегледа литературе, теме је могуће истражити и испитивањем ставова и вредности које заступају и/или за које се залажу вршњаци, суграђани и стручњаци за неку област, као и непосредним увидом и праћењем праксе стручњака. Из тих разлога пре спровођења анкете/интервјуа и разговора са стручњацима или вршњацима, ученике је потребно упутити у активности креирања анкета и упитника у вези са проучаваном темом, као и са начином сређивања, обраде и анализе добијених података.Ученици треба да среде добијене резултате истраживања, анализирају их и донесу одређене закључке. Резултате истраживања и закључке презентују на часу, а могу их презентовати и широј јавности (другим ученицима, школи, родитељима, циљној групи),обликујући их у различите форме (текст, пано, табела, графикон,мултимедијална презентација, инфографика и сл.).

Специфичност овог изборног програма је и велика могућност обраде тема кроз низ практичних активности. У складу са опремљеношћу школе, наставник помаже ученицима у избору алата/софтверских решења и даје им смернице на који начин могу доћи до решења задатка или проблема који обрађују. У зависности од тематике, резултати рада ученика могу бити продукти као што су израђен интернет сајт, програмска апликација или друго софтверско решење, израђени модели (физички или дигитални), пропагандни материјал, бизнис план, правилник и сл.

ПРЕПОРУЧЕНИ ТОК РЕАЛИЗАЦИЈЕ ПРОГРАМА

1.Безбедност и приватност на мрежи

Увод у тему „Безбедност и приватност на мрежи” може да се оствари кроз истраживачку активност ученика о позитивним и негативним карактеристикама и ефектима технолошког развоја.Наставник ученике у ову активност уводи питањима као што су:Да ли будућност човечанства зависи од савремених технологија и зашто? Шта би било/како би се живело да се технолошка и информатичка револуција нису десиле? Ко ће коме да господари: човек технологији или напредна технологија човеком? Шта нам је битније: природа или комфор који савремене технологије пружају и да ли је цена комфора превисока? Шта савремену

технологију чини добром или лошом за нас? Да ли се савремене технологије штетне за наше здравље или могу да нам помогну да победимо неизлечиве болести? Да ли савремене технологије зближавају људе лакоћом нових видова комуникације или од нас чине изолованог и отуђеног појединца? Да ли смо богатији зато што поседујемо савремене технологије? Да ли напредак једне државе и благостање њеног становништва зависи од напретка савремених технологија?.Централни део у овој теми треба да буде пројекат који ће за циљ имати израду безбедносних протокола на мрежи (у виду сета правила/упутстава или усвојеног школског правилника тј. покренуте иницијативе за усвајање школског правилника). Пројекат треба да обухвати истраживање следећих области: етичка питања технолошког развоја (интелектуална својина, ауторска права и лиценце, етичке и законске норме); присуство на мрежи и приватност (присуство на мрежи и дељење података, приватно и јавно, понашање на мрежи и одговорно коришћење савремених технологија, ризици по приватност) и безбедно коришћење интернета (ризици и претње). Пре поделе ученика на групе и одређивања задатака за сваку групу, наставник покреће дискусију о личном присуству ученика на мрежи, најкоришћенијим апликацијама, алатима и интернет сервисима, присуству на друштвеним мрежама, платформама за игрице, начину понашања и комуникације на мрежи и сл. На основу ове дискусије наставник треба да стекне увид у интересовања и афинитете ученика када је у питању њихово присуство на мрежи, што ће му помоћи код одређивања и избора појединачних задатака и тема за истраживање. За сваку од области истраживања (етичка питања, присуство и приватност, безбедност на мрежи) наставник и ученици дефинишу сет тема. Неке од тема могу да буду:
– интелектуална својина и ауторска права

– лиценце и законске норме

– приватно и јавно на мрежи
– присуство/живот на мрежи и понашање и одговорност на мрежи (На мрежи сам другачији, бољи? Оговарање на интернету се не важи/не боли? Насиље почињено на мрежи није исто што и „право” насиље? и сл.);
– ризици за приватност
– извор информација на мрежи
– безбедносни ризици на мрежи

-моја омиљена друштвена мрежа (Моја друштвена мрежа се брине о мојој приватности и сигурности (Snapchat, Instagram, YouTube, Steam, Facebook)?
– моји налози (Најбоље је имати једну лозинку за све налоге? Није битно ко све има моју лозинку за мејл)
Ученике поделити у више мањих група и доделити им задатке везане за једну или више тема.Приликом одабира истраживачких активности наставниктреба да помогне ученицима у избору одговарајућих извора, али и техника истраживања. Ученике усмеравати ка прикупљању података из различитих извора. Поред прикупљања података са релевантних интернет страница, теме је могуће истражити и испитивањем ставова и вредности које заступају и/или за које се залажу вршњаци и стручњаци за неку област (наставници појединих предмета, стручњаци изван школе).

Резултате свог истраживања и закључке ученици могу презентовати како на самом часу, тако и широј јавности (другим ученицима, школи, родитељима, циљној групи), обликујући их у различите форме (текст, пано, табела, графикон, мултимедијална презентација, инфографика, веб презентација и сл.).Након презентације резултата истраживања (када се ученици упознају са проблематиком безбедности и приватности на интернету), приступа се истраживању школског контекста безбедности на мрежи. Ученици се деле у нове групе и свака група добија неки од задатака који се састоје из истраживања безбедности и приватности на мрежи у школски условима и непосредном окружењу ученика. Једна група може истраживати школске правилнике и правила понашања и проверити да ли су у њих уграђени неки механизми заштите безбедности и приватности на интернету, да ли се у прописима о заштити од насиља препознаје и насиље на мрежи и сл.
Друга група може да се бави истраживањем/анкетирањем мишљења и ставова вршњака и наставника о коришћењу безбедносних протокола ради заштите безбедности и приватности на мрежи. Завршна активност ове теме јесте заједнички рад ученика на креирању правила и упутстава/смерница за заштиту приватности и повећање безбедности на мрежи тј. безбедносних протокола.Правила и упутства су намењена свим ученицима и наставницима школе. Пожељно је у рад на правилима и упутствима укључити и институције школе и ученички парламент. Може се покренути иницијатива за усвајање школског правилника о безбедности и приватности на мрежи (или уколико школа има овакав правилник његову ревизију и допуњавање).Школа може и да се укључи у пројекат добијања безбедносног беџа (eSafety Labehttps://www.esafetylabel.eu/home) који спроводи European Schoolnet под покровитељством Европске уније. Добијање беџа подразумева низ акција које се поклапају са предложеним активностима ове теме.
Усвојене безбедносне протоколе (правила, упутстава/смернице или правилник) објавити на школском сајту и презентовати на часовима одељенских заједница, састанцима ученичког парламента, савета родитеља и наставничког већа.

2.Паметни градови

На почетку изучавања ове теме ученике треба упознати са појмом *интернет ствари* [енг. IoT – Internet of Things, поред појма *интернет ствари* често се користи и појам *интернет интелигентних уређаја* – ова два појма посматраће се као синоними], споменути повезивање физичких уређаја опремљених сензорима и софтверима, преко интернета како би прикупљали и делили податке.Наставник треба да илуструје кроз примере где се у свакодневномживоту употребљава интернет ствари (неки од примера *интернетствари* су пејсмејкер који је повезан са системом у болници и на тај начин се прати здравствено стање пацијента, надзорна камера која је повезана са центром за безбедност и на тај начин се прати ситуација на терену где је камера инсталирана, нови модели аутомобила који су повезани са централним системом који је задужен за надзирање потрошњу горива, број сати у проведених у вожњи, локацију возила, статус паљења, паметне полице у магацинима које су повезане са већим центрима за добављање робе, тзв. Најбољи начин да наставник демонстрира неке од ових уређаја је да ученицима пусти неки видео са интернета јер ће на тај начин ученици најсликовитије моћи да стекну увид у ову област.
Након уводног дела ову тему треба разрађивати кроз израду пројеката у којима ће тимови ученика (тим чини 4 до 5 ученика)

идентификовати неки проблем у својој околини (нпр. Регулисање саобраћаја, градска расвета, паркирање итд.). Тимови ученика након идентификовања проблема треба да осмисле како ће употребом интернета ствари да креирају у својој околини концепт паметног града. Употребом неких од бесплатних алата као што је https://www.tinkercad.com/ ученици најпре могу да направе симулацију, а затим у зависности од могућност у школи (постојања опреме) и физички моделе паметних градова.

3. Вештачка интелигенција

Вештачка интелигенција вуче корене још из периода Другог светског рата. Како је управо ово чини изузетно занимљивом, наставник увод у тему може да конципира на паралели између„Енигме" (Алан Тјуринг) и на пример аутомобила који се крећу без возача. Причом о заједничком именитељу ове две на изглед, различите теме, наставник може да демонстрира широку лепезу подобласти које се сврставају у вештачку интелигенцију. Наставник на почетку изучавања ове теме иницира дебату усмерену питањима као што су: Да ли је могуће данас откључати мобилни телефон само на основу вашег лика? Да ли могуће идентификовати особу на улици помоћу сигурносних камера? Може ли рачунар да препозна људски рукопис? Да ли можемо да очекујемо потпуно аутономне аутомобиле? Да ли су потпуно аутоматизоване продавнице без запослених реалност? Како замишљате напредак технологије у будућности, које данас савремене технологије у будућности неће постојати, а које ће се развити?

Овом дискусијом се ученици уводе у област машинског учења

Теме истраживања су:

– тренутна достигнућа машинског учења, предности и недостаци ове развијене технологије која је присутна у свакодневном животу појединца;

– кораци у процесу машинског учења (начини дефинисања проблема који ће се решавати коришћењем машинског учења и прикупљања података);

– начин на који се подаци припремају, (уклањање дупликата, исправљање погрешно унетих података, визуелизација ради лакшег сагледавања односа између унетих података);

– модели помоћу којих се врши анализа података;

– модели машинског учења и разлика између надгледаног и ненадгледаног учења (примери проблема који се решавају помоћу надгледаног учења, као што су класификација и регресија, као и у проблем кластеровања података који се решава методама ненадгледаног учења);

– линеарна регресија (регресија), логистичка регресија (класификација), неуронске мреже (класификација и регресија) и к-средина (кластеровање);

– концепти машинског учења: евалуација модела (важност поделе скупа података на скуп за обучавање и скуп за тестирање, најчешће грешке приликом евалуације модела);

– концепти машинског учења: генерализације модела и проблеми преприлагођавања и недовољне комплексности модела;

– концепти машинског учења: различите метрике за мерење квалитета регресионих модела (средњеквадратна грешка,

коефицијент детерминације), метрике за мерење квалитета класификационих модела (тачност класификације, прецизност, одзив и F1 мера);
– технике које помажу у разумевању података који се користе за обучавање модела машинског учења;
– технике истраживања података (визуализација података, израчунавање основних статистика атрибута, концептом зависности атрибута);

Приликом рада на пројектном задатку од ученика се очекује да:
– се определе за област из које ће радити пројекат,
– уз помоћ наставника дефинишу циљ пројекта своје групе,
– уз помоћ наставника (или самостално) одаберу алгоритме машинског учења за пројекат,
– јасно и прецизно презентују добијене резултате.

II ПРАЋЕЊЕ, ВРЕДНОВАЊЕ И ОЦЕЊИВАЊЕ

Изборни програми се бројчано оцењују и оцена улази у општи успех ученика. То подразумева да наставник континуирано прати активности ученика и њихов напредак у достизању исхода и развоју компетенција примењујући *Правилник о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању* у коме су дати критеријуми који укључују и елементе општих и међупредметних компетенција.Имајући у виду концепт изборних програма, исходе и компетенције које треба развити, процес праћења и вредновања ученичких постигнућа не може се заснивати на индивидуалним усменим и писаним проверама. Уместо тога, наставник може и треба да прати многе друге показатеље да би објективно проценио напредовање конкретног ученика у

активностима које су најчешће групне.Могу се пратити следећи показатељи: начин на који ученик учествује у активностима, како прикупља податке, како аргументује,евалуира, документује. Посебно поуздани показатељи су квалитет постављених питања, способност да се нађе веза међу појавама,наведе пример, промени мишљење у контакту са аргументима, разликују чињенице од интерпретације, изведе закључак, прихвати другачије мишљење, примени научено, предвиде последице, дају креативна решења. Такође, наставник прати и вреднује како ученици међусобно сарађују, како решавају сукобе мишљења, како једни другима помажу, да ли испољавају иницијативу, како превазилазе тешкоће, да ли показују критичко мишљење или критицизам, колико су креативни. Истовремено, наставник пружа подршку ученицима да и сами процењују сопствено напредовање и напредовање групе. Зато на крају сваке теме ученици треба да процењују сопствени рад и рад групе, идентификују тешкоће и њихове узроке, као и да имају предлог о другачијој организацији активности. Треба имати у виду да је у изборним програмима процес рада често важнији од самих резултата. Из неуспелог истраживања или пројекта може се пуно тога научити и зато ученици не морају неминовно бити лоше оцењени. Иако се у изборним програмима не користе тестови знања, објективност оцењивања се може постићи уколико се наставник не ослања на општи утисак, већ унапред одреди елементе праћења и пажљиво бележи понашање ученика и уколико су ченици унапред упознати шта се вреднује. Када је у питању вредновање рада ученика на пројекту, онда се могу пратити следећи показатељи: колико јасно ученик дефинише проблем;

колико прецизно одређује циљ пројекта, да ли консултује различите изворе информација; да ли доводи у везу избор активности пројекта са проблемом и циљем; да ли показује креативност у осмишљавању активности; колико пажљиво прикупља податке; да ли се придржава процедура; да ли правилно обрађује податке; да ли закључке доноси на основу валидних података; да ли документује активности на пројекту; какав је квалитет завршне презентације; како помаже другима; како сарађује; како дели информације од значаја за пројекат.

По завршетку пројекта, односно једне теме или целог програма, ученици могу да изврше самопроцењивање. За то се може користити листа од неколико питања коју је наставник направио наменски за ту групу.

Наставник може да вреднује и оцењује и продукте рада (пано,лифлет, снимак, фотографија, представа, направљен костим...) каои јавни наступ, обављен интервју, исказану иницијативу, посредовање у разрешавању сукоба унутар групе. Табела која следи представља помоћ наставницима у вредновању групног рада ученика и усаглашена је са *Правилником о оцењивању.*

Оцена	Рад у групи	Познавање тематике	Решавање задатка
4 или 5	Ученик сарађује са свим члановима групе, уважава њихове потребе, пажљиво слуша друге, поштује договоре групе, не касни,своје обавезе извршава на време	Ученик поседује знања, показује спремност да прикупља нове информације, активно подстиче размену идеја и знања са члановима групе и уважава њихове идеје, често поставља питања која се односе на тему.	Ученик је у потпуности посвећен решавању задатка групе. Даје предлоге како решавати задатак.
3 или 4	Ученик сарађује са члановима групе уз мање тешкоће, повремено има проблема у комуникацији али их самостално решава, своје обавезе извршава уз подсећање и опомињање	Ученик поседује извесна знања и повремено учествује у размени идеја, повремено поста вља питања која се односе на тему.	Ученик уз помоћ наставника и/или осталих чланова групе учествује у решавању задатка. Ретко има предлоге како решавати задатак али кад га добије ради по њему. Повремено има активности које не доприносе решавању задатка.
2 или 3	Ученик повремено има сукобе у којима напада особе а не проблем, своје обавезе извршава ретко	Ученик поседује мало знања и показује малу спремност да прикупља нове информације,ретко учествује у размени идеја, ретко поставља питања која се односе на тему.	Ученик минимално доприноси решавању задатака. Нема предлоге како решавати задатке и када добије предлоге слабо их реализује.
1	Ученик омета рад групе, доприноси некон структивним сукобима и не извршава своје обавезе	Ученик ништа не зна о теми и нема интересовање да сазна. Не учествује у размени идеја.Никад не поставља питања која се односе на тему.	Ученик омета решавање задатка

IV КОМПЕТЕНЦИЈЕ

КЉУЧНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ ЗА ЦЕЛОЖИВОТНО УЧЕЊЕ

Кључне компетенције за целоживотно учење су: комуникација на матерњем језику; комуникација на страном језику; математичке, научне и технолошке компетенције; дигитална компетенција; учење учења; друштвене и грађанске компетенције; осећај за иницијативу и предузетништво; културолошка освешћеност и изражавање.

ОПШТЕ МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Опште међупредметне компетенције се односе на :целоживотно учење, комуникацију, рад са подацима и информацијама, дигиталну компетенцију,решавање проблема, сарадњу и одговоран однос према околини.

Примењене науке1

Назив предмета: **ПРИМЕЊЕНЕ НАУКЕ 1**
Годишњи фонд часова: **74**
Образовни профил: **Гимназија**
Разред: **трећи**
Циљ : **Циљ** учења изборног програма Примењене науке 1 је да допринесе развоју научне и технолошке компетенције ученика, тј. развоју научног погледа на свет, система вредности и способности потребних за одговорну улогу у друштву и даљи лични и професионални развој, посебно у области здравља и заштите биодиверзитета.

По завршетку програма ученик ће бити у стању да:
1. разликује фундаменталне и примењене науке;
2. процењује значај и утицај научних достигнућа на свакодневни живот;
3. образложи значај примене зелених принципа у оквиру нових научних и технолошких достигнућа;
4. истражује, анализира и критички процењује резултате истраживања;
5. прикупља, анализира и обрађује резултате мерења;
6. осмишљава и предузима истраживање у решавању проблема, одговорно се односећи према свом животу, животу других и животној средини;
7. образложи позитиван став према стицању научних знања и примени научне методологије.

ТЕМЕ	Бр. час	САДРЖАЈИ	ИСХОДИ По завршеној обл. ученик ће бити у стању да:
УПОТРЕБА GPS-а ЗА ПРАЋЕЊЕ		▪ Угрожене врсте. ▪ Радио таласи. ▪ Геостационарни сателити.	- образложи избор теме, циљ и план рада; - формулише истраживачко питање и задатак; - прикупи, одабере и обради информације

УГРОЖЕНИХ ВРСТА ЖИВОТИЊА	9	▪ GPS систем позиционирања у простору. ▪ Мониторинг кретања јединки.	релевантне за истраживање, користећи различите поступке и савремене ИКТ алате; - тумачи резултате истраживања са разл. аспеката; - прикаже резултате истраживања користећи ИК технологију; - сарађује у тиму, поштујући разлике у мишљењу и интересима, дајући лични допринос постизању договора и афирмишући толеранцију и равноправност у дијалогу; - критички процени сопствени рад и рад сарадника у групи; - дизајнира и реализује пројекат одговорно се односећи према себи, сарадницима, животној средини и културном наслеђу; - процени значај нових научних и технолошких достигнућа и утицај науке на савремени живот
ПОРЕМЕЋАЈИ ПОНАШАЊА У ИСХРАНИ – ОД ДИЈЕТЕ ДО АНОРЕКСИЈЕ	7	▪ Исхрана. ▪ Дијета. ▪ Поремећаји у исхрани.	
КВАЛИТЕТ И БЕЗБЕДНОСТ ХРАНЕ	7	▪ Кварење (квалитет) хране. ▪ Безбедност хране. ▪ Микроорганизми. ▪ Тешки метали, пестициди..	
ТЕХНОЛОГИЈА ХРАНЕ	5	▪ Прехрамбени производи. ▪ Хемијске промене састојака. ▪ Амбалажа и паковање. ▪ Прописи.	
ПРИРОДНИ ПИГМЕНТИ	9	▪ Физичке особине светлости. ▪ Фотосинтетички пигменти (хлорофили, каротеноиди): ▪ хемијска структура и биолошке улоге. ▪ Папирна хроматографија. ▪ Практична примена природних пигмената.	
ДЕЛОВАЊЕ ФАРБЕ ЗА КОСУ НА ОРГАНИЗАМ ЧОВЕКА	7	▪ Длака човека: грађа и биолошке функције. ▪ Својства и хемијски састав пигмента меланина. ▪ Основне хемијске реакције при бојењу косе. ▪ Утицај боја за косу на људско здравље и животну средину. ▪ Развој технологије у производњи боја за косу	
		▪ Двострука (дуална) природа светлости. ▪ Грађа људског ока и начин виђења	- образложи избор теме, циљ и план рада; - формулише истраживачко питање и задатак; - прикупи, одабере и обради информације

СТРУКТУРНА ОБОЈЕНОСТ	10	боја. ▪ Дифракција, рефлексија и интерференција светлости. ▪ Структурна обојеност у природи. ▪ Примена структурне обојености у индустрији, инжењерству и оптичким технологијама.	релевантне за истраживање, користећи различите поступке и савремене ИКТ алате; - тумачи резултате истраживања са разл. аспеката; - прикаже резултате истраживања користећи ИК технологију; - сарађује у тиму, поштујући разлике у мишљењу и интересима, дајући лични допринос постизању договора и афирмишући толеранцију и равноправност у дијалогу; - критички процени сопствени рад и рад сарадника у групи; - дизајнира и реализује пројекат одговорно се односећи према себи, сарадницима, животној средини и културном наслеђу; - процени значај нових научних и технолошких достигнућа и утицај науке на савремени живот
АУТОИМУНЕ БОЛЕСТИ	10	▪ Типови аутоимуних болести. ▪ Узроци и симптоми изазвани: инфекцијом Епштаин-Баровим вирусом, поремећајем микробиома црева, токсичним хемикалијама, исхраном,стресом, пестицидима, тешким металима,фарбама за косу и козметичким производима. ▪ Лечење.	
УТИЦАЈ БУКЕ НА ЗДРАВЉЕ ЧОВЕКА И ЖИВОТНУ СРЕДИНУ	10	▪ Звучни талас и звучно поље. ▪ Чуло слуха човека – чујни опсег и праг чујности. ▪ Чујниопсег код животиња – разлике у односу начовека. ▪ Извори буке, утицај буке на човека и живи свет, могућности и начини заштите.	

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Сврха програма је даљи развој научних и технолошких компетенција у области здравља и заштите биодиверзитета. Програм је конципиран тако да ученици мултидисциплинарно(физика, хемија, биологија, географија, математика...), тематски повезано, истраживачким радом, кроз пројектну наставу, изучавају утицај звучних таласа, хемикалија, нутријената, адитива на здравље, процесе производње и прераде хране, научне идеје, технолошка решења у заштити биодиверзитета и оспособљавају се како да своје идеје остваре кроз различите пројекте.

I ПЛАНИРАЊЕ И ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

За овај изборни програм дефинисани су исходи програма у комплетном трајању и исходи програма за крај разреда. Исходи програма би требало да буду достигнути до краја реализације програма у целни. За сваку тему и наставне јединице у којима се она обрађује, потребно је формулисати исходе који су рефлексија исхода за крај разреда и индикатора међупредметних

компетенција, а садрже специфичности везане за конкретну тему .Након почетног истраживања и дискусија о задатим проблемима/питањима ученике упутити на одабране чланке, снимке који обрађују појаву, производ, креацију и слично, као подстицај за разговор и одабир даљих тема за рад. Након тога би требало да се ученици изјасне о темама којима би се бавили, а наставник да подсети ученике на кључне елементе научног истраживања и вештине које могу да развију оваквим начином рада. Наставник је модератор активности, припрема почетни материјал и води рачуна о исходима који су кумулативни и достижу се постепено кроз већи број различитих активности. Избору мотивационог материјала треба посветити велику пажњу имајући у виду узраст ученика, њихова интересовања и специфичност теме,јер материјал треба да мотивише ученике да истражују, улазе у дискусију, образлажу своје ставове.Потребно је подстицати радозналост, аргументовање, креативност, рефлексивност, истрајност, одговорност, аутономно мишљење, сарадњу, једнакост међу половима.Током рада на одабраној теми неопходно је водити рачуна да се све фазе пројектне наставе остваре као једнако вредне и да се вредновање рада ученика примени током целог процеса рада натеми.У реализацији програма требало би максимално користити ИКТ решења (платформе за групни рад нпр. Pbworks, платформаMoodle, сарадња у „облаку" као Гугл, Офис 365..., за јавне презентације користити веб решења нпр. креирање сајтова, блогова – Weebly, Wordpress...). Препоручује се коришћење материјала и ресурса са сајта Центра за промоцију науке (www.cpn.rs/), Националне географије Србије (www.nationalgeographic.rs/), Научних клубова при Регионалним центрима као и других домаћих и међународних сајтова и портала (нпр.www.scientix.eu, www.go-lab-project.eu, www.scienceinschool.org,www.science-on-stage.eu и други). Препоручује се учешће на домаћим и међународним пројектима и конкурсима чије су теме у складу са циљем овог програма (World Space Week, Chem generation,www.firstlegoleague.org итд.). Применом ИКТ решења могу се превазићи и евентуална материјална, просторна и друга ограничења.Током рада на одабраној теми неопходно је водити рачуна да се све фазе пројектне наставе остваре као једнако вредне и да се вредновање рада ученика примени током целог процеса рада на теми.

II ПРАЋЕЊЕ, ВРЕДНОВАЊЕ И ОЦЕЊИВАЊЕ

У настави оријентисаној ка достизању исхода прате се и вреднују процес наставе и учења, постигнућа ученика (продукти учења) и сопствени рад. Наставник треба континуирано да прати напредак ученика, који се огледа у начину на који ученици партиципирају, како прикупљају податке, како аргументују, евалуирају, документују итд.

Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је ускладити нивое исхода и начине оцењивања.

Ниво исхода	Одговарајући начин оцењивања
Памћење(навести, препознати, идентификовати...)	Објективни тестови са допуњавањем кратких одговора, задаци са

	означавањем, задаци вишеструког избора,спаривање појмова
Разумевање (навести пример, упоредити, објаснити, препричати...)	Дискусија на часу, мапе појмова, про блемски задаци, есеји
Примена (употребити, спровести, демонстрирати...)	Лабораторијске вежбе, проблемски задаци, симулације
Анализирање (систематизовати, приписати, разликовати...	Дебате, истраживачки радови, есеји, студије случаја, решавање проблема
Евалуирање (проценити, критиковати,проверити...)	Дневници рада ученика, студије случаја, критички прикази, проблемски задаци
Креирање (поставити хипотезу, констру исати, планирати...)	Експерименти, истраживачки пројекти

Потребно је, такође, ускладити оцењивање са његовом сврхом.

Сврха оцењивања	Могућа средства оцењивања
Оцењивање наученог (сумативно)	Тестови, писмене вежбе, извештаји,усмено испитивање, есеји
Оцењивање за учење (формативно)	Посматрање, контролне вежбе, дијагностички тестови, дневници рада ученика,самоевалуација, вршњачко оцењивање,практичне вежбе

У процесу оцењивања добро је користити портфолио (збирка докумената и евиденција о процесу и продуктима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења портфолија су вишеструке: омогућава континуирано и систематско праћење напредовања,подстиче развој ученика, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији и поузданији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика.
Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Ако наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак уучењу, а који су у складу са *Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању*, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, процеса наставе и учења и себе и сопствени рад.

IV КОМПЕТЕНЦИЈЕ

КЉУЧНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ ЗА ЦЕЛОЖИВОТНО УЧЕЊЕ
Кључне компетенције за целоживотно учење су: комуникација на матерњем језику; комуникација на страном језику; математичке, научне и технолошке компетенције; дигитална компетенција; учење учења; друштвене и грађанске компетенције; осећај за иницијативу и предузетништво; културолошка освешћеност и изражавање.

ОПШТЕ МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ
Дигитална компетенција
Решавање проблема
Рад са подацима и информацијама
Комуникација
Сарадња
Предузимљивост и предузетничка компе
тенција
Одговоран однос према околини

- Кроз наставни садржај Примењених наука 1 реализују се и **општи принципи образовања и васпитања.**
Овај предмет омогућиће једнако право и доступност образовања свим ученицима без дискриминације и издвајања, подједнако давање шанси на основу индивидуалних могућности и потреба. Различитим наставним методама,коришћењем

разновсних наставних средстава, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, развија се мотивација за учење код ученика. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем омогућава хоризонталну и вертикалну проходност.У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања; могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину. Сарадња са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривање одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и остваривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовања ученика.

- Кроз наставни садржај реализоваће се и **циљеви образовања и васпитања.**
  Омогућен је пун интелектуални, емоционални, социјални, морални развој сваког ученика, стицање квалитетних знања, вештина и ставова које су свима неопходне за лично остварење и развој , стицање и развијање основних компетенција у погледу комуникације на(матерњем језику, страним језицима), основних компетенција у науци и технологији, дигиталне компетенције,компетенције учења како се учи, међуљудске и грађанске компетенције и културног изражавања.Осмишљавањем пројеката негује се развој стваралачких способности, креативности, естетске перцепције и укуса, а кроз истраживачки рад развија се способност проналажења, анализирања, примене и саопштавања информација, уз вешто и ефикасно коришћење информационо-комуникационих технологија. Примењујући индивидуалани рад или групне активности код ученика ће доћи до развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекте, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;
- Кроз наставу Примењених наука 1 остариће се и **исходи образовања и васпитања.**
  Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз усмено изражавање, пројектну наставу где ће ученици показати да ли примењују нова сазнања. Ученику помоћи да научи како да учи и користи свој ум , да ефикасно комуницира са члановима групе користећи се разноврсним вербалним средствима; ефикасно и критички користи научна и технолошка знања, уз показивање одговорности према свом животу,животу других и животној средини; схвата свет као целину повезаних система и приликом решавања конкретних проблема разуме да није изолован,преузима одговорност и има предуз. приступ ка остварењу циљева.
- Кроз наставу Примењених наука 1 реализоваће се **и стандарди образовања и васпитања.**
- Стандарди квалитета рада установе реализоваће се кроз Правилник о стандардима квалитета рада установе и редовно самовредновање и вредновање рада наставника.
- Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз стручно усавршавање и похађањем семинара из области:;
- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;

- Поучавање и учење-К2;
- Подршку развоју личности ученика-К3;
- Комуникацију и сарадњу-К4.
- Улога наставника вишеструка, јер треба да: развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење: пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима. Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

Допунска настава

Српски језик и књижевност

Енглески

ПРВИ СТРАНИ ЈЕЗИК - ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

ДОПУНСКА НАСТАВА

Циљ: Омогућавање ученицима који заостају у савлађивању образовно-васпитних садржаја да се лакше укључују у редовни васпитно-образовни процес.
Разред: **трећи**

Смер**: друштвено-језички**

Годишњи фонд часова:**37**

ОБЛАСТ	ИСХОДИ	САДРЖАЈ
Разумевање говора	– разуме и извршава упутства и налоге за различите активности, у приватним и јавним комуникативним	**Граматички садржаји:**

	ситуацијама, исказане стандарднојезичком артикулаци-јом, уз минимално ометање позадинским шумовима; – разуме општи садржај и важније појединости монолошких излагања у вези са друштвено релевантним и узрасно примереним темама, уколико се користи стандардни језик; – разуме општи смисао и најважније појединости информативних прилога из различитих медија о познатим, друштвено и узрасно релевантним темама, у којима се користи стандардни говор; – разуме битне елементе садржаја у краћим аудио и аудио-визуелним формама, у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме – разуме општи садржај и идентификује важније појединости дијалошких форми у којима учествује двоје или више говорника, уколико је реч о размени информација,мишљења и ставова на познате и блиске теме из свакодневног живота, уз употребу стандарднојезичких елемената и споријег ритма; – разуме општи садржај и идентификује важније појединости дијалошких форми у којима учествује двоје или више говорника, уколико је реч о размени информација, мишљења и ставова на познате и блиске теме из свакодневног живота, уз употребу стандарднојезичких елемената и споријег ритма, уз евентуална понављања и појашњења; – разуме садржај и већину тематски повезаних појединости у текстовима савремене музике различитих жанрова, уз поновљена слушања и одговарајућу припрему	**Именице** -Именице у функцији придева -Саксонски генитив **Члан** -Употреба одређеног и неодређеног члана. Изостављање члана. **Заменице и детерминатори** -Присвојне -Повратне. **Придеви и прилози** -Прилози учесталости -Компаративи и суперлативи **Предлози** -Предлози после именица (нпр. difference between) -Предлози после глагола (нпр. talk to, look at). -Предлози са превозним средствима (by, on, get in/into/on/onto/off/out of) **Везници** Повезивање елемената исте важности: for, and, nor, but, or, yet, so. **Творба речи** -Суфикси за именице које означавају занимања –er/or, -ist, -ician -Префикси и суфикси за творбу глагола (dis-,mis-, re-; -ize, -fy) -Фразални глаголи са on, off, up, down... (нпр. go on, take off,cut down).
Разумевање прочитаног текста	– примењује стратегије читања које омогућавају откривање значења непознатих речи; – разуме општи садржај и најважније појединости дужих текстова у вези с темама везаним за лична интересовања;	**Глаголи** -Обнављање обрађених глаголских времена са посебним акцентом на употреби прошлих времена: Past Simple, Past Continuous, Present Perfect, Past Perfect, Present Perfect Continuous

	– разуме општи садржај и најважнијепојединости аутентичних, адаптираних и неаутентичних дужих текстова у вези с блиским темама; – разуме општи садржај и најважније појединости текстова о мање познатим темама, које спадају у шири спектар интересовања; – разуме општи садржај и најважније појединости дужих текстова о различитим конкретним и делимично апстрактним темама; – разуме текстове који садрже различита упутства; – разуме дуже и сложеније савремене књижевне текстове различитих жанрова, примерене узрасту;	-Used to/would за уобичајене радње у прошлости -Will/going to за предвиђање -Модални глаголи (may/might; must/have to; must /mustn't / needn't;) -Пасивни глаголски облици и конструкције **Реченица** -Питања:WH-questions (who/whom/whose/which/what као субјекат и објекат у питањима; WHAT/HOW са мерама, нпр. What size/weight/length ...? How big/heavy/long... ?) -Tag questions (у потврдним, одричним и реченицама са Let's ...) -Погодбене реченице (потенцијалне,ireалне). -Неуправни говор (са и без слагања времена)
Усмено изражавање	– користи самостално циљни језик као језик комуникације; – говори, с лакоћом, о познатим темама и темама које су из домена његовог интересовања на кохерентан начин, примењујући познату лексичку грађу и језичке структуре; – препричава неки догађај или дешавање и износи очекивања у вези са тим; – укратко образлаже и објашњава разлоге догађаја или дешавања; – образлаже своје мишљење и реагује на мишљење других; – излаже пред публиком, на разумљив начин, унапред припремљену презентацију на познате и одабране теме уз помоћ визуеалног подстицаја; – током и после презентације разуме питања у вези са темом, одговара на њих и пружа додатна објашњења; – учествује у дијалогу и размењује мишљења и информације у вези са својим окружењем и свакодневним ситуацијама; – интерпретира тематски прилагођене песме, рецитације и скечеве; – користи интонацију, ритам и висину гласа у складу са	**Тематске области** -свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време) -свет рада (перспективе и образовни системи) -интересантне животне приче и догађаји -живи свет и заштита човекове околине -научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране) -медији и комуникација -храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света) -потрошачко друштво

	сопственом комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације;	-спортови и спортске манифестације -Србија – моја домовина познати градови и њихове знаменитости - региони и земље у
Писмено изражавање	– пише текст примењујући правила правописа и интерпункције, поштујући основна начела организације текста; – пише текстове о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања; – пише краће прегледе/ сажетке књига, филмова, тв емисија и сл. користећи једноставне изразе; – описује утиске, мишљења, осећања, истиче предности и мане неке појаве или поступка; – пише белешке, поруке (имејлове, смс поруке и сл.), детаљне извештаје у којима тражи или преноси релевантне информације; – пише одговоре у којима тражи и преноси релевантне информације и објашњења користећи стандардне формуле писаног изражавања; – пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања износећи личан став и аргументе сложенијим језичким средствима; – пише текстове према моделу, тумачи и описује илустрације, табеле, слике, графиконе, истичући релевантне детаље; – пише неформална писма/мејлове/позивнице и сл. користећи се устаљеним изразима заодбијање/прихватање позива, извињења и сл.	језима се говори циљни језик -европа и заједнички живот народа **Комуникативне функције** -представљање себе и других -поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично) -идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд. -давање једноставних упутстава и команди -изражавање молби и захвалности -изражавање извињења изражавање потврде и негирање -изражавање допадања и недопадања -изражавање физичких сензација и потреба -исказивање просторних и временских односа -давање и тражење информација и обавештења -описивање и упоређивање лица и предмета -изрицање забране и реаговање на забрану
Социокултурна компетенција	-познаје основне одлике екосистема и друштвеног система земаља чији језик учи и разуме њихову међусобну условљеност; – објашњава на једноставан начин традиционално схваћене одлике властите културе припадницима страних култура; – објашњава, на једноставан начин, традиционално схваћене одлике култура чији језик учи припадницима	-изражавање припадања и поседовања -скретање пажње -тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања -тражење и давање дозволе -исказивање честитки -исказивање препоруке -изражавање хитности и обавезности

	властите културе; – увиђа и разуме да поступци учесника у свакодневним комуникативним ситуацијама могу да буду протумачени на различите начине; – увиђа и разуме постојање културног плуралитета у својој земљи и земљама чији језик учи; – реагује адекватно на најчешће облике примереног и непримереног понашања у контексту културе земље/ земаља чији језик учи, примењујући обрасце љубазног понашања; – користи фреквентније регистре у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности комуникативне ситуације; – користи на креативан начин ограничена знања из различитих језика како би успешно остварио комуникативну намеру; – истражује различите аспекте култура земље/ земаља чији језик учи у оквиру својих интересовања; – користи савремене видове комуникације у откривању културе земље/ земаља чији језик учи; – користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације	-исказивање сумње и несигурности
Медијација	– преноси, на структурисан начин, основне информација из више сродних текстова, у писаном и усменом облику; – преноси општи садржај из текстуалних извора у којима се износе различити ставови, у писаном облику; – преноси, у усменом облику, садржај усменог излагања или писаног текста прилагођавајући регистар и стил потребама комуникативне ситуације; – посредује у неформалној усменој интеракцији уз уважавање различитих културних вредности и избегавајући двосмисленості и нејасноће	

Задаци:
- ближе одређивање програмских садржаја у којима ученици не постижу добре резултате;
- савлађивање овако утврђених садржаја треба више ускладити са потребама и могућностима ученика за које се организује овакав рад;
- пружање помоћи ученицима да се лакше уклопе у редовну наставу и праћење њиховог напредовања.

Садржаји су идентични прописаном наставном плану и програму. Избор, ширина идубина обраде, као и дидактичко-методички поступци, у овим облицима рада су, више него обично, под утицајем индивидуалних карактеристика ученика укључених у допунски рад.

I **Планирање наставе и учења**

Планирање допунске наставе се врши у складу са потребама ученика, а и складу са обавезама, према решењу о четрдесеточасовној недељи, наставника. Претходном табелом су обухваћене све теме и сви садржаји, Одређивање термина врши се према важећим распоредима часова и дефинише у распореду за допунску и додатну наставу.

II **Оставаривање наставе и учења**

Остваривање наставе и учења се одвија у школском кабинету – учионици..

Допунска настава се може одвијати кроз индивидуални или групни рад, зависно од броја ученика који је похађају. Може се остваривати кроз усмени и писани рад, различита вежбања и тестове, домаће задатке. Ученици: посматрају, питају, уз помоћ наставника записују, изводе закључке решавају задатке, одговарају на питања.

III **Праћење и вредновање наставе и учења**

Праћење наставе и учења се врши кроз све часове. Активности и постигнућа ученика се бележе у педагошкој документацији наставника и у књизи евиденције о образовно-васпитном раду, односно есДневнику.

Вредновање је и формативно и сумативно. Дакле постигнућа на допунској настави су предмет оцењивања свих активности , усмена одговарања, урађене писане провере .

Француски језик

План и програм рада допунске наставе

Назив наставног предмета-Француски језик

Циљ.-Оспособљавање ученика за савладавање страног језика,развој језичких компетенција,говорног и писменог изражавања,изражавање својих осећања,решавање проблема уз помоћ наставника,целоживотно учење,сарадња....

Исходи	Област/Тема	Садржај	Укупан број часова
-Ученик разуме аудио и ведео снимак -Правилно чита и акцентује речи -Разуме општи смисао поруке -Уз подршку наставника разликује именску и глаголску групу	Compréhension orale-réception	Lecture des textes Groupe du nom Groupe du verbe	10
-Правилно изговара назале -разликује делове реченице -Правилно употребљава времена -Богати речнички фонд -Самостално или уз помоћ води конверзацију на задату тему -Води дијалог са осталим ученицима -Правилно пише краће реченице -Преводи једноставан,прилагођен текст	Compréhension écrite-Production Interaction Médiation	Phonétique Morphosytaxe Syntaxe Lexicologie Conversation Traduction	10 10 7

		Укупно	**37**

I Планирање наставе и учења
Планирање допунске наставе се врши у складу са потребама ученика, а и складу са обавезама, према решењу о четрдесеточасовној недељи, наставника. Претходном табелом су обухваћене све теме и сви садржаји, јер се не може унапред знати који ученици ће имати проблема и у којим темама.
Одређивање термина врши се према важећим распоредима часова и дефинише у распореду за допунску и додатну наставу.

II Оставаривање наставе и учења
Остваривање наставе и учења се одвија у школском кабинету – учионици..
Допунска настава се може одвијати кроз индивидуални или групни рад, зависно од броја ученика који је похађају. Може се остваривати кроз усмени и писани рад, различита вежбања и тестове, домаће задатке.

III Праћење и вредновање наставе и учења
Праћење наставе и учења се врши кроз све часове. Активности и постигнућа ученика се бележе у педагошкој документацији наставника и у књизи евиденције о образовно-васпитном раду, односно есДневнику.
Вредновање је и формативно и сумативно. Дакле постигнућа на допунској настави су предмет оцењивања и све активности , усмена одговарања, урађене писане провере могу бити

Руски језик

План и програм рада допунске наставе

Назив наставног предмета-Руски језик

РАЗРЕД-III

НЕДЕЉНИ ФОНД-1 ЧАС

ГОДИШЊИ ФОНД-18 ЧАСОВА(укупно за све разреде)

Циљ: Оспособљавање ученика за савладавање страног језика, развој језичких компетенција,говорног и писменог изражавања, изражавање својих осећања, решавање проблема уз помоћ наставника,целоживотно учење,сарадња....

Исходи	Област/Тема	Садржај	Укупан број часова
-Правилно употребљава времена, деклинира именице и користи правилно конструкције за исказивање припадности, негација, година, времене	**Граматика**	**Систематизација раније обрађених глаголских облика;деклинација именица и придева;префиксални глаголи кретања;систематизација усвојених глагола,који се разликују од еквивалентних глагола у матерњем језику ученика.** **I и II конјугација** **Глаголи кретања** **Префиксални глаголи кретања** **Деклинација именица** **Придеви**	**10**

-Правилно чита и акцентује речи -Разуме општи смисао поруке - Правилно изговара редуковане самогласнике -разликује делове реченице -Богати речнички фонд -Води дијалог са осталим ученицима -Правилно пише краће реченице -Преводи краће текстове	**Језичка култура**	**Комуникацијске вежбе са циљем усвајања многозначности речи; употреба предлога са падежима.** **Кон-ситуације(говорне вежбе** **Фонетика(руски самогласнички и сугласнички систем)**	**8**
		Укупно	**18**

I Планирање наставе и учења

Планирање допунске наставе се врши у складу са потребама ученика, а и складу са обавезама, према решењу о четрдесеточасовној недељи, наставника. Претходном табелом су обухваћене све теме и сви садржаји, јер се не може унапред знати који ученици ће имати проблема и у којим темама.

Одређивање термина врши се према важећим распоредима часова и дефинише у распореду за допунску и додатну наставу.

II Оставаривање наставе и учења

Остваривање наставе и учења се одвија у школском кабинету – учионици..

Допунска настава се може одвијати кроз индивидуални или групни рад, зависно од броја ученика који је похађају. Може се остваривати кроз усмени и писани рад, различита вежбања и тестове, домаће задатке. Ученици: посматрају, питају, уз помоћ наставника записују, изводе закључке решавају задатке, одговарју на питања.

III Праћење и вредновање наставе и учења
Праћење наставе и учења се врши кроз све часове. Активности и постигнућа ученика се бележе у педагошкој документацији наставника и у књизи евиденције о образовно-васпитном раду, односно есДневнику.
Вредновање је и формативно и сумативно. Дакле постигнућа на допунској настави су предмет оцењивања свих активности , усмена одговарања, урађене писане провере .

Филозофија

Историја

Допунска настава

Наставни предмет:Историја

Смер: Друштвено-језички

Разред: трећи

Допунска настава се организује за ученике који спорије усвајају знања или су били одсутни са часова и за оне који желе да утврде своје знање, са циљем разумевања, препознавања, отклањања нејасноћа и бржег и квалитетнијег усвајања знања, умења и вештина из наставног градива и постизање бољег општег успеха из предмета

Област/Тема	Број часова	Садржај	Исходи
Међународни односи, савези и кризе	4	Међудржавни односи Наполеонови ратови Револуције 1848/49. Кримски рат	− идентификује узроке и последице историј- ских догађаја, појава и процеса из опште и националне историје; − анализира историјске догађаје и појаве на основу доступних визуелних, аудио-ви- зуелних извора и статистички-табеларно обрађених података;

		Грађански рат у САД Империјализам Блоковске поделе и савези великих сила Источно питање Ратови за српско национално ослобођење у 19. веку Балкански ратови Велики рат	− наведе типове државних уређења у периоду новог века; − користи хронолошке одреднице и исправним хронолошким редоследом наводи кључне догађаје, појаве, процесе и личности; − у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; − пореди изворе различите сазнајне вредности и процени њихову релевантност за истраживање; − примењује основну методологију у елементарном историјском истраживању и резултате презентује у усменом, писаном, или дигиталном облику; − анализира специфичности и утицај међународних односа на положај држава и народа; − на основу датих примера изводи закључак о повезаности појава и процеса из националне историје са појавама и процесима у регионалним, европским и светским оквирима; − анализира положај и начин живота деце, жена и мушкараца, припадника различитих друштвених слојева и мањинских група у у новом веку; − учествује у организовању и спровођењу заједничких активности у школи или локалној заједници које подстичу друштвену одговорност и неговање културе сећања; − користи сазнања из других научних области, ради потпунијег сагледавања историјских појава и процеса; − анализира развој и промене државних институција у новом веку; − препозна историјске корене савремених институција и друштвених појава;

			− наводи најважније одлике српске државности у новом веку; − идентификује најважније друштвене групе, њихове улоге и односе у периоду новог века; − анализира структуру и особености српског друштва и уочава промене изазване политичким и економским процесима у периоду новог века; − наведе специфичности друштвених појава, процеса, политичких идеја, ставова појединаца и група насталих у новом веку; − анализира, на примерима, процес настанка модерних нација; − повезује појаву нових идеја, научног, технолошког и културног напретка са променама у друштву, привреди, образовању и начину живота; − уочава утицај и улогу књижевних и уметничких дела на формирање националног идентитета у прошлости; − уочава важност одређених историјских догађаја и личности кроз истраживање меморијала у локалној заједници, доприносећи неговању културе сећања; − препознаје и пореди различита виђења једне историјске појаве, личности или догађаја на основу тумачења историјских извора;
Држава и институције	5	Типови државних уређења Монархија Република Револуције и њихове тековине Уставност Структура, унутрашње	− идентификује узроке и последице историјских догађаја, појава и процеса из опште и националне историје; − анализира историјске догађаје и појаве на основу доступних визуелних, аудио-визуелних извора и статистички-табеларно обрађених података; − наведе типове државних уређења у периоду новог века;

		уређење и институције Скупштина и парламентаризам Законодавство, државна управа и војска Односи државе и цркве, секуларизација Стварање националних држава и нестанак импе-рија Стварање модерне српске државе Српски народ под страном влашћу Српска Војводина Независност Србије и Црне Горе Развој српске државности и уставности Кнежевина Србија Краљевина Србија	− користи хронолошке одреднице и исправним хронолошким редоследом наводи кључне догађаје, појаве, процесе и личности; − у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; − пореди изворе различите сазнајне вред-ности и процени њихову релевантност за истраживање; − примењује основну методологију у еле-ментарном историјском истраживању и резултате презентује у усменом, писаном, или дигиталном облику; − анализира специфичности и утицај међународних односа на положај држава и народа; − на основу датих примера изводи закључак о повезаности појава и процеса из наци-оналне историје са појавама и процесима у регионалним, европским и светским оквирима; − анализира положај и начин живота деце, жена и мушкараца, припадника разли-читих друштвених слојева и мањинских група у у новом веку; − учествује у организовању и спровођењу заједничких активности у школи или ло-калној заједници које подстичу друштвену одговорност и неговање културе сећања; − користи сазнања из других научних области, ради потпунијег сагледавања историјских појава и процеса; − анализира развој и промене државних институција у новом веку; − препозна историјске корене савремених институција и друштвених појава; − наводи најважније одлике српске држав-ности у новом веку;

			− идентификује најважније друштвене групе, њихове улоге и односе у периоду новог века; − анализира структуру и особености српског друштва и уочава промене изазване политичким и економским процесима у периоду новог века; − наведе специфичности друштвених појава, процеса, политичких идеја, ставова појединаца и група насталих у новом веку; − анализира, на примерима, процес настанка модерних нација; − повезује појаву нових идеја, научног, технолошког и културног напретка са променама у друштву, привреди, образовању и начину живота; − уочава утицај и улогу књижевних и уметничких дела на формирање националног идентитета у прошлости; − уочава важност одређених историјских догађаја и личности кроз истраживање меморијала у локалној заједници, доприносећи неговању културе сећања; − препознаје и пореди различита виђења једне историјске појаве, личности или догађаја на основу тумачења историјских извора;

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I **Планирање наставе и учења**

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности и индивидуалних карактеристика ученика.

II**Остваривање наставе и учења**

Настава се реализује кроз теоријски наставу. Програм за први разред организован је кроз три модула. Наставник користи различите методе и облике рада. У настави се могу користити различита наставна средства (рачунар, пројектор, софвтвери, шеме, панои..)

III**Праћење и вредновање наставе и учења**

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;
- усмено излагање;
- показивање практичних вештина;
- активности ученика на часовима;

Географија

Назив предмета : Географија – допунска настава

Гимназија : друштвено-језички и природно-математички смер

Разред : трећи

Допунски рад се организује за ученике који , из објективних разлога , у редовној настави не постижу задовољавајуће резултате у неком од програмско-тематских подручја, за ученике који спорије усвајају знања или су били одсутни са часова и за оне који желе да утврде своје знање, са циљем разумевања, препознавања и отклањања нејасноћа и бржег и квалитетнијег усвајања знања, умења и вештина из наставног садржаја.

Задаци допунске наставе: Продубљивање и проширивање знања ученика, подстицање ученика на самосталан рад, развијање код ученика способности логичког мишљења, оспособљавање ученика за самообразовање уз помоћ литературе.

Исходи	**Област/Тема**	**Садржај**	**Укупан број часова**
– користи картографски метод у објашњавању процеса у географском	Географски положај Србије у Европи	Балканско полуострво и Подунавље. Физичко-географски	**1**

простору; – анализира и израђује тематске карте;		положај. Друштвено-географски положај. Територија и границе Србије	
– користи картографски метод у објашњавању процеса у географском простору; – анализира и израђује тематске карте; – реализује истраживачки пројекат на задату тему;	Физичко-географске карактеристике	Рељеф. Клима. Воде. Земљиште. Биогеографске зоне	**2**
–анализира утицај природних и друштвених фактора на развој привреде у целини и појединих привредних делатности; – доводи у везу ниво развијености привреде у целини и појединих привредних грана са стањем животне средине и социјалним односима у изабраним регијама	Друштвено-географске карактеристике	Становништво. Насеља. Привреда.	**3**

– издваја економско-географске регије света користећи изворе економске статистике и тематске економске карте; анализира везе између природних ресурса, демографских процеса и степена економског развоја на примерима регија уз помоћ географске карте и ИКТ;	Регионализација Србије	Принципи регионализације. Политичко-административни принцип регионализације. Географска регионализација. Београдска регија. Војводина. Косово и Метохија. Шумадија. Западно Поморавље. Велико Поморавље. Јужно Поморавље. Источна Србија. Западна Србија. Старовлашко-рашка висија. Ибарско-копаонички крај. Осовине развоја. Неразвијена подручја. Заштићена подручја	**7**
-објашњава утицај глобалних процеса на очување идентитета на примерима из регија у свету; –користи различите изворе географских информација.	Срби ван Србије	Срби у региону. Срби у дијаспори. Организација и активности. српске дијаспоре. Република Српска.	**1**

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе и учења

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности и индивидуалних карактеристика ученика.

II Остваривање наставе и учења

Настава се реализује кроз теоријску наставу. Програм за ТРЕЋИ разред организован је кроз 5 наставних тема. Наставник користи различите методе и облике рада. У настави се могу користити различита наставна средства (рачунар, пројектор, шеме, панои..)

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;

- усмено излагање;

- показивање практичних вештина;

- активности ученика на часовима;

Биологија

Назив предмета: Биологија - допунска настава
Гимназија: природно-математички смер
Разред: трећи

Допунски рад се организује за ученике који , из објективних разлога , у редовној настави не постижу задовољавајуће резултате у неком од програмско-тематских подручја, за ученике који спорије усвајају знања или су били одсутни са часова и за оне који желе да утврде своје знање, са циљем разумевања, препознавања и отклањања нејасноћа и бржег и квалитетнијег усвајања знања, умења и вештина из наставног садржаја.

Задаци допунске наставе: Продубљивање и проширивање знања ученика, подстицање ученика на самосталан рад, развијање код ученика способности логичког мишљења, оспособљавање ученика за самообразовање уз помоћ литературе.

Област/Тема	Број часова	Садржај	Исходи
Порекло човека	**3**	Предачаке и изведене особине Примата. Адаптације на живот у крошњи дрвећа и сложеним друштвеним заједницама. Филогенија Примата. Филогенија Хоминоидеа. Фосили аустралопитецина и рода Хомо. Еволуција рода Хомо. Фосилне врсте људи. Еволуција величине лобање и мозга бипедалних хоминина и рода Хомо.	– конструише филогенетско стабло у оквиру реда Примата, групе хоминида, на основу разлика у грађи тела, величини лобање и начину живота; – илуструје примерима утицај срединских, генетичких и културних чинилаца на еволуцију људи; – идентификује фазе развића човека на слици или моделу;
Физиолошки процеси и хомеостаза	4	Продукција, асимилација, транспорт, складиштење и излучивање супстанци. Хормонална регулација физиолошких процеса. Физиолошке	– повеже основне физиолошке процесе организама са њиховом грађом; – доведе у везу функционалну повезаност органа у организму са одржавањем хомеостазе у променљивим

		адаптације. Болести човека везане за дисфункцију органских система изазваних начином живота. Заразне болести – епидемиолошки ланци и превенција.	условима средине; – разликује начине одбране организма од патогена и њихове механизме деловања; – анализира епидемиолошке ланце заразних болести и повеже их са мерама превенције; – дискутује о важности одговорног односа према свом и здрављу других особа;

Утицај развоја цивилизације на животну средину	**1**	Развој људских заједница. Динамика људске популације. Развој градова и загађење животне средине. Физиологија здравља кроз развој људских заједница. Пораст људских популација и одрживи развој.	

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе и учења

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности и индивидуалних карактеристика ученика.

II Оставаривање наставе и учења

Настава се реализује кроз теоријску наставу. Програм за трећи разред организован је кроз 3 наставне теме. Наставник користи различите методе и облике рада. У настави се могу користити различита наставна средства (рачунар, пројектор, шеме, панои..)

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;

- усмено излагање;

- показивање практичних вештина;

- активности ученика на часовима;

Физика

Допунска настава-физика-III-разред-(оба смера)

Месец	Број часова	Садржај рада	Облици извођења	Циљеви и задаци	
IX	-	-	-	-	
X	4	Магнетно поље	Индивидуални и фронтални	Боље разумевање	
XI	4	ЕМ-индукција	-II-	-II-	
XII	4	Осцилације	-II-	-II-	
I	3	Наизменична струја	-II-	-II-	
II	2	Наизменична струја	-II-	-II-	
III	4	Механички таласи	-II-	-II-	
IV	3	Звук	-II-	-II-	
V	4	Оптика	-II-	-II-	

Назив предмета: Математика
Образовни профил: Друштвено-језички
Разред:трећи
Допунски рад се организује за ученике који , из објективних разлога , у редовној настави не постижу задовољавајуће резултате у неком од програмско-тематских подручја, за ученике који спорије усвајају знања или су били одсутни са часова и за оне који желе да утврде своје знање, са циљем разумевања, препознавања и отклањања нејасноћа и бржег и квалитетнијег усвајања знања, умења и вештина из наставног садржаја.
Задаци допунске наставе: Продубљивање и проширивање знања ученика, подстицање ученика на самосталан рад, развијање код ученика способности логичког мишљења, оспособљавање ученика за самообразовање уз помоћ литературе.

Тема	Бр. час	Садржаји	Исходи
ПОЛИЕДРИ	30	Међусобни односи тачака, правих и равни. Угао праве према равни, теорема о три нормале. Диедар, триедар, рогаљ. Полиедар, правилан полиедар, Ојлерова теорема. Транслација, ротација и симетрија у простору. Површина и запремина полиедра (посебно призме, пирамиде и зарубљене пирамиде). Равни пресеци призме и пирамиде. Кавалијеријев принцип	– разликује узајамне положаје тачака, правих и равни у простору; – разликује врсте правилних полиедара на основу њихових особина; – реши геометријски проблем користећи изометријске трансформације у простору; – израчуна површину и запремину призме, пирамиде и зарубљене пирамиде и примени их у различитим ситуацијама; анализира и образложи поступак решавања

			задатка и дискутује број решења; – користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења; – доказује једноставније математичке теореме и аргументује решења задатака; – проблеме из свакодневног живота преведе на математички језик и добијени математички модел реши водећи рачуна о реалном контекст
ОБРТНА ТЕЛА	20	. Цилиндрична и конусна површ, обртна површ. Ваљак, купа, зарубљена права купа и њихове површине и запремине. Сфера и лопта. Површина сфере, сферне калоте и појаса. Запремина лопте и њених делова. Уписана и описана сфера полиедра, правог ваљка и купе.	израчуна површину и запремину ваљка, купе, зарубљене праве купе и лопте, и примени их у различитим ситуацијама; – уочава равне пресеке тела и израчуна њихову површину; анализира и образложи поступак решавања задатка и дискутује број решења; – користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења; – доказује једноставније математичке теореме и аргументује решења задатака; – проблеме из свакодневног живота

			преведе на математички језик и добијени математички модел реши водећи рачуна о реалном контекст
СИСТЕМИ ЛИНЕАРНИХ ЈЕДНАЧИНА	10	. Системи линеарних једначина. Гаусов поступак. Детерминанте другог и трећег реда. Крамерово правило.	– примени Гаусов поступак за решавање система линеарних једначина са параметрима и без њих; – израчуна вредност и примени детерминанте трећег реда; – реши проблем који се своди на систем линеарних једначина; анализира и образложи поступак решавања задатка и дискутује број решења; – користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења; – доказује једноставније математичке теореме и аргументује решења задатака; – проблеме из свакодневног живота преведе на математички језик и добијени математички модел реши водећи рачуна о реалном контекст
		. Правоугли координатни систем у простору, пројекције и координате вектора.	примени својства скаларног, векторског и мешовитог производа при решавању

ВЕКТОРИ	13	Скаларни, векторски и мешовити производ вектора. Примене вектора.	проблема; анализира и образложи поступак решавања задатка и дискутује број решења; – користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења; – доказује једноставније математичке теореме и аргументује решења задатака; – проблеме из свакодневног живота преведе на математички језик и добијени математички модел реши водећи рачуна о реалном контекст
АНАЛИТИЧКА ГЕОМЕТРИЈА У РАВНИ	42	Растојање двеју тачака, површина троугла. Разни облици једначине праве, угао између две праве, растојање тачке од праве. Линеарне неједначине с две непознате и геометријска интерпретација. Криве линије другог реда (кружница, елипса, хипербола и парабола). Однос праве и криве другог реда	– реши проблеме међусобних односа тачака и правих у координатној равни; – реши проблеме користећи једначине праве и кривих другог реда; – реши проблеме примењујући услов додира и једначину тангенте криве другог реда; анализира и образложи поступак решавања задатка и дискутује број решења; – користи математички језик за систематично и прецизно представљање

			идеја и решења; – доказује једноставније математичке теореме и аргументује решења задатака; – проблеме из свакодневног живота преведе на математички језик и добијени математички модел реши водећи рачуна о реалном контекст
МАТЕМАТИЧКА ИНДУКЦИЈА.	25	Принцип математичке индукције и његове примене. Конгруенције у скупу целих бројева и њихове примене.	– користи математичку индукцију као метод доказивања; – примени конгруенције у проблемима са целим бројевима; анализира и образложи поступак решавања задатка и дискутује број решења; – користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења; – доказује једноставније математичке теореме и аргументује решења задатака; – проблеме из свакодневног живота преведе на математички језик и добијени математички модел реши водећи рачуна о реалном контекст
КОМПЛЕКСНИ БРОЈЕВИ И ПОЛИНОМИ	20	Поље комплексних бројева. Тригонометријски облик	представи комплексан број у тригонометријском

		комплексног броја, Моаврова формула. Полиноми над пољем реалних и комплексних бројева. Вијетове формуле. Системи алгебарских једначина вишег степена	облику и израчуна степен и корен комплексног броја; – одреди нуле и растави на чиниоце полиноме у једноставним случајевима и користи Вијетове формуле анализира и образложи поступак решавања задатка и дискутује број решења; – користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења; – доказује једноставније математичке теореме и аргументује решења задатака; – проблеме из свакодневног живота преведе на математички језик и добијени математички модел реши водећи рачуна о реалном контекст
НИЗОВИ	13	Основни појмови о низовима. Аритметички и геометријски ни	– примени аритметички и геометријски низ у различитим проблемима; анализира и образложи поступак решавања задатка и дискутује број решења; – користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења; – доказује једноставније

			математичке теореме и аргументује решења задатака; – проблеме из свакодневног живота преведе на математички језик и добијени математички модел реши водећи рачуна о реалном контекст

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе и учења

Приликом планирања наставе и учења потребно је руководити се:

– индивидуалним разликама међу ученицима у погледу начина учења, темпа учења и брзине напредовања;

–интегрисаним приступом у којем постоји хоризонтална и верт. повезаност унутар истог предмета и различитих наставних предмета

– активним методама наставе и учења;

– повезивањем активности и садржаја учења са животним искуствима ученика и подстицањем примене наученог у свак.животу;

– неговањем радозналости, одржавањем и подстицањем интересовања за учење и континуирано сазнавање;

II Остваривање наставе и учења

Програмски садржаји доследно су приказани у форми која задовољава основне методске захтеве наставе физике:

– **Поступност** (од простијег ка сложенијем) при упознавању нових појмова и формулисању закона.

– **Очигледност** при излагању наставних садржаја .

– Повезаност наставних садржаја (хоризонтална и вертикална).

Очекује се да ученици у добро осмишљеним и разноврсним активностима наставе развијају своје компетенције целоживотног учења кроз проналажење додатних информација, критичко разматрање.Треба имати у виду да се неке планиране активности у пракси могу показати као неодговарајуће зато што су, на пример, испод или изнад могућности ученика, не обезбеђују остваривање исхода учења, не доприносе развоју компетенција, не одговарају садржају итд. Кључно питање у избору метода, техника, облика рада, активности ученика и наставника јесте да ли је нешто релевантно, чему то служи, које процесе код ученика подстиче (са фокусом на подстицање когнитивних процеса мишљења, учења, памћења), којим исходима и компетенцијама води.

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика врши се редовним и осмишљеним прикупљањем релевантних података о напредовању ученика, остваривању исхода учења и постигнутом степену развоја компетенција ученика.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода
- усмено излагање
- показивање практичних вештина
- активности ученика на допунској настави

Рачунарство и информатика

Предмет: Рачунарство и информатика

Разред: Трећи

Одељење: III $_1$

Смер: Друштвено језички

Циљ и задаци:

Допунска настава се организује за ученике који имају потешкоће у погледу стицања елементарних знања у некој области.
Допунску наставу похађају ученици који у редовној настави нису били успешни. Часови могу бити организовани и за поједине ученике који нису савладали само неке делове из целине или за ученике који су дуже одсуствовали са редовне наставе (наставе вежби).
Неки часови ће бити само инструктивне природе (часови допунске наставе сводити на консултације).
На часовима допунске наставе треба да се оствари максимална индивидуализација рада и непрекидно праћење напредовања сваког ученика.
Циљ допунске наставе рачунарства и информатике је :
–да ученик, уз додатну помоћ наставника, стекне минимум основних знања из садржаја које предвиђа програм;
–да се ученици опособе да садржаје који следе боље и лакше схватају.
Задаци допунске наставе су да ученици:
– развијају свест о неопходности коришћења рачунара у свакодневном животу и значај информатике за савремено друштво;
– развијају способности јасног и прецизног изражавања и коришћења основних информатичких термина;
– стичу знања и вештине корисне за трансфер у друге предмете и развијају способности за правилно коришћење стручне литературе;
– буду подстакнути за стручни развој и усавршавање у складу са индивидуалним способностима и потребама друштва;
– развијају способности потребне за решавање проблема и нових ситуација у процесу рада и свакодневном животу.

Исходи	Област/Тема	Садржај	Укупан број часова
– објасни принципе растерске и векторске графике и модела приказа боја; – креира растерску слику у	Рачунарска графика	1.Векторско и растерско представљање слике. RGB и CMYK модели боја и њихова намена	5

изабраном програму; – креира векторску слику у изабраном програму; – користи алате за уређивање и трансформацију слике; – оптимизује креирану слику за приказ на различитим медијима; – одабере одговарајући формат записа слика;		2. Увод у Photoshop. Јединице за опис квалитета слике (PPI и DPI) и формат записа фотограмије (.jpg, .png, .gif, .tiff, .bmp...) 3. Основне геометријске трансформације над сликом (опсецање, ротирање, смицање, превртање слике у целини). Алати за селекцију и основне корекције (осветљеност, контраст, обојеност) 4. Конверзија фајлова, превођење из RGB у CMYK модел. Обрада и припрема слика за штампу, веб обкављивање, слање	
– креира једноставни веб-сајт на основу готових веб решења;	Готов веб дизајн решења	6. CSS Готова веб дизајн решења (WordPress, Weebly, Wix...) 7. Креирање садржаја у системима (WordPress, Weebly, Wix...) 8. Креирање садржаја у системима (WordPress, Weebly, Wix...) 9. Креирање садржаја у системима (WordPress, Weebly, Wix...) 10. Креирање садржаја у системима (WordPress, Weebly, Wix...)	5
–ученик разликује појмове	Веб дизајн	11. Појам веб-а. Статички и	12

интернет и веб, познаје поделу веб садржаја на статичку и динамичку – креира статичку веб-страну коришћењем HTML-а; – стилизује веб-страну коришћењем CSS-а.		динамички веб, слијентске и серверске технологије 12. Увод у HTML. Приказ HTML кода на примеру готове стране 13. Општа синтакса HTML језика. Елементи у HTML-у, тагови, атрибути 14. Основни елементи за организацију текста унутар веб-странице – обележавање наслова, пасуса, листе са нумерацијама и без нумерација 15. Елементи за дефинисање табеле 16. Елементи HTML стране 17. Елементи <a> и атрибут href 18. Појам URL. Релативна и апсолутна адреса објекта. Креирање линкова унутар веб-стране 19. Уметање мултимедијалног садржаја 20. Улога CSS стилова код визуелног стилизовања HTML страна. Начини измене стила код елемента –	

		атрибут style, елемент <style> 21. Основни селектори у CSS језику (називи идентификатора, класе, угнежђених елемената, комбиновање селектора) 22. Креирање веб-странице	

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I **Планирање наставе и учења**

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II **Оставаривање наставе и учења**

Настава се реализује кроз теорију. Програм за трећи разред организован је кроз три модула. Наставник користи различите методе и облике рада (фронтални, индивидуални, рад у паровима, групни рад, тимски рад-кооперативно учење, практичан рад, визуелне методе, вербалне методе, демонстративне методе). У настави се могу користити различита наставна средства (рачунар, пројектор, софвтвери, шеме, панои..)

III **Праћење и вредновање наставе и учења**

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.
Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;
- усмено излагање;
- показивање практичних вештина;

активности ученика на часовима;

Музичка култура

Разред III
Предмет музичка култура
Допунска настава се организује за ученике који у редовној настави нису били успешни.
Циљ допунске наставе је да ученик, уз додатну помоћ наставника, стекне минимум основних знања из садржаја које предвиђа програм.
Ова настава омогућава укључивање у наставу ученицима који су из оправданих разлога били одсутни са редовних часова.

Редни број наставне теме	Број часова	Наставни садржај	Начин и поступак остваривања	Активности ученика
1	3	Музика Експресионизма	индивидуални рад фронтални рад дијалошка метода	Слушају, питају, препознају музичке примере
2	2	Подела инструмената и музике	индивидуални рад фронтални рад дијалошка метода	Слушају, питају, препознају музичке примере

3	3	Музика двадесетог века	индивидуални рад фронтални рад дијалошка метода	Слушају, питају, препознају музичке примере

Ликовна култура

ЛИКОВНА КУЛТУРА

Циљеви допунске наставе:

– усвајање минимума знања ученика у складу са стандардима образовања;

— осамостаљивање ученика у процесу учења.

Задаци допунске наставе:

– уочавање проблема и израда плана рада.

Исходи допунске наставе:

– усвојено знање омогућава ученику самостално учење и праћење наредног градива што је основни стандард постигнућа;

– ученик је оспособљен да користи практичне вештине.

Исходи	**Област/Тема**	**Садржај**	**Укупан број часова**
-обликује презентације усклађујући текст и слику; -укаже на сличности, разлике и међусобни утицај уметности одређених култура, цивилизација и периода; -издваја кључне информације из	**Садржај уметничког дела**: мотиви и теме кроз епохе.	Уметност кроз епохе	**6**

текста и слике;			
-користи уметничко наслеђе као подстицај за стваралачки рад; -изражава своја интересовања и естетске доживљаје одабраним средствима и техникама;	**Културно наслеђе** као извор инспирације савремених стваралаца.	Човек и простор; Скулптуре у пленеру; Пејзаж и архитектура; Реални и имагинарни простор	**6**

Физичко и здравствено васпитање

Назив наставног предмета: Физичко васпитање

Циљ учења физичког васпитања је да се разноврсним и систематским моторичким активностима, у повезаности са осталим васпитно - образовним подручјима, допринесе интегралном развоју личности ученика. План допунске и додатне за циљ има да темељније презентује одређени наставни садржај и отклони све недоумице са редовне наставе, као и да се усавршавају одређени наставни садржаји кроз додатне часове рада.

Разред: Први, други, трећи и четврти

Исходи	**Област/Тема**	**Садржај**	**Укупан број часова**
-Именује моторичке способности које треба развијати -- Примени адекватна средства - Учествује на школском такмишењу и у систему школских спортских такмичења	Провера физичких способности(иницијално тестирање)	- Вежбе обликовања (јачања, лабављење и растезање); - Вежбе из корективне гимнастике; - Провера стања моторичких и функционалних способности	**2**
Кратко опише основне	Атлетика	АТЛЕТИКА	**3**

карактеристике и правила атлетике, гимнастике и спортске гране - дисциплина које се уче		У свим атлетским дисциплинама треба радити на развијању основних моторичких особина за дату дисциплину; *Трчања:* Усавршавање технике трчања на кратке и средње стазе: - 100 м ученици и ученице; - 800 м ученици и ученице; - штафета 4 х 100 м ученици и ученице Вежбање технике трчања на средњим стазама умереним интезитетом и различитим темпом у трајању од 5 до 10 мин. Крос: јесењи и пролећни - 800 м ученице, - 1000 м ученици.	

		Скокови: Скок удаљ техником увинућа Скок увис леђном *Бацања:* Бацање кугле, једна од рационалних техника (ученице 4 кг, ученици 5 кг). Спровести такмичења у одељењу, на резултат, у свим реализованим атлетским дисциплинама.	
- Одржава стабилну и динамичку равнотежу у различитим кретањима -изводи ротације тела	Спортска гимнастика са елементима акробатике: Вежбе на справама и тлу	*1. Вежбе на тлу* *2. Прескок* *3. Кругови* *4. Разбој* *5. Вратило* *6. Греда*	**2**
Користи елементе технике у игри Примењује правила у игри Учествује на спортским такмичењима	Спортска игра(Рукомет, Кошарка, одбојка,фудбал)	• Понављање и учвршћивање раније обучаваних елемената игре; • Даље проширивање и продубљавање техничко-тактичке	**11**

		припремљености ученика у складу са изборним програмом за дату игру. На основу претходних умења у техници и тактици наставник планира конкретне садржаје из спортске игре; • Актив наставника, према програму који сам доноси (из програма трећег разреда (програм по избору ученика) у складу са могућностима школе, организује наставу за коју ученици покажу посебно интересовање; • Препорука: уколико је могуће, организовати наставу пливања (посебно обуку за непливаче).	

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине које су ученику потребне за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене потребно више времена, активности и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. На ставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика. Током реализације часова физичког васпитања давати информације о томе које вежбе позитивно утичу на статус њиховог организма, с обзиром на карактеристике њихове професије, а које негативно утичу на здравље. Ученици који похађају трогодишње стручне школе далеко су више оптерећени у редовном образовању практичном и теоријском наставом од осталих ученика; Због тога је физичко васпитање, у овим школама, значајно за активан опоравак ученика, компензацију и релаксацију с обзиром на њихова честа статичка и једнострана оптерећења. Теоријска знања из области физичких активности су од великог значаја за укупним бављењем физичким вежбама.

II Оставаривање наставе и учења

- Садржаји програма усмерени су на:
- развијање физичких способности;
- спортско-техничко образовање;
- повезивање физичког васпитања са животом и радом.

У колико се укаже потреба, садржај програма се прилагођава како би се избегле негативне последице по здравље деце. Настава се реализује у циклусима који трају приближно 10-12 часова (узастопних). Наставнику физичког васпитања је остављено да, зависно од потреба, прецизира трајање сваког циклуса, као и редослед њиховог садржаја.

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, доношење опреме, понашање ученика на часу, уважавање гледишта других ученика, однос према раду, способност примене практичног знања у конкретним условима. Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;
- васпитни део(доношење опреме, дисциплина на часу);
- образовни део (практичне вештине);
- активности ученика на часовима;

IV Међупредметне компетенције

1. Компетенцију за целоживотно учење
2. Комуникацију
3. Решавање проблема
4. Сарадњу
5. Одговоран однос према здрављу
6. Одговоран однос према околини.

Кроз наставни садржај додатне, допунске и секције који се реализује као допуна Физичког васпитања остварују се и **општи принципи образовања и васпитања.**

Наставни предмет Физичко васпитање омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација и нових антрополошких достигнућа ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области физичког развоја. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну практичну наставу, допунску или додатну наставу, секције, ванаставне активности (крос, фер плеј манифестације), као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем.

У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:

-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;

-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;

-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.

Кроз додатну, допунску и секцију реализоваће се и **допунски циљеви образовања и васпитања.**

Кроз активности на практичној настави, води се рачуна о развијању и практиковању здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности у раду. Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику,правилно усвајање ,дигиталне компетенције (коришћење дигиталних алата за унапређење практичног вежбања),..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик ће умети да пронађе и асимилује нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.
Примењујући индивидуалани рад или групне активности код ученика ће доћи до поспешења развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;

Кроз додатну, допунску и секцију остариће се и **исходи образовања и васпитања.**

Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз практичан рад, вежбе у којима ће ученици показати да ли примењују нова сазнања. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз практичан рад, аналитички и синтетички разложе вежбу, дају идеје, изразе своја мишљења кроз чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се дају начини решавања одређених тактичких задатака и на основу конкретизованог решења ученик покушава да пронађе нове приступе.; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других;
У решавању задатака, ученик треба да зна да примени логичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који му се јављају.
Треба да зна шта је дозвољено, а шта не. Да зна како да се понаша и приступа одређеним садржајима, јер на тај начин чува и себе и друге другима.
Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз стручно усавршавање и похађањем семинара из области:;
- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;

- Поучавање и учење-К2;
- Подршку развоју личности ученика-К3;
- Комуникацију и сарадњу-К4.

Улога наставника вишеструка, јер треба да:

- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;
- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима. Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

Додатна настава

Српски језик и књижевност

Програм додатне наставе

Српски језик и књижевност – трећи разред

Додатни рад се организује за ученике који показују веће интересовање и жељу за новим сазнањима која превазилазе оквире предвиђене планом и програмом ,са циљем повезивања и примене наученог у свакодневном животу, стицање шире слике о књижевним и језичким питањима, развијање вишег облика писмености и креативности у писању и читању, припремање за такмичења и конкурсе на републичком и међународном нивоу.

Циљеви додатне наставе :

- продубљивање знања стечених на редовној настави ;
- припремање ученика да одрже предавање на неку, ваннаставну или наставну , занимљиву тему по сопственом избору или избору у договору са професором ;
- избор и мотивисање ученика за учешће на конкурсима.

Задаци додатне настави :

- уочавање индивидуалних квалитета и интересовања ученика
- Оцењивање

Наставни садржај / активност	Број часова	Начин и поступак остваривања	Активности ученика
Језик	10	- фронтални рад - индивидуални рад	- слуша - уочава

		- комбиновани рад - вербалне методе - демонстративне методе - решавање проблема	- изводи закључке - ради уз помоћ наставника - одговара на питања - објашњава - анализира
Књижевност	15	- фронтални рад - индивидуални рад - комбиновани рад - вербалне методе - демонстративне методе - решавање проблема	- слуша - уочава - изводи закључке - ради уз помоћ наставника - одговара на питања - објашњава - анализира
Језичка култура	10	- фронтални рад - индивидуални рад - комбиновани рад - вербалне методе - демонстративне методе - решавање проблема	- слуша - уочава - изводи закључке - ради уз помоћ наставника - одговара на питања - објашњава - анализира
Укупно часова	35		

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе и учења

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених радњи, али и од специфичности и индивидуалних карактеристика ученика.

II Оставаривање наставе и учења

Настава се реализује кроз теоријску наставу и вежбе. Програм за други разред организован је кроз 5 наставних садржаја. Наставник користи различите методе и облике рада. У настави се могу користити различита наставна средства, (рачунар,пројектор,, шеме, панои, речници, критике, стручна литература, електронске књиге, интерпретације уметника, глумаца...)као и посете библиотекама и другим установама културе у нашем граду.

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;
- усмено излагање;
- резултате такмичења;
- активности ученика на часовима;

Енглески

ПЛАН И ПРОГРАМ ДОДАТНЕ НАСТАВЕ ЗА ПРЕДМЕТ **ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК**

РАЗРЕД: I, II, III, IV

Недељни фонд: 1 час

Годишњи фонд: 30- 37 (укупан фонд за све разреде)

ЦИЉЕВИ ДОДАТНЕ НАСТАВЕ:

1. продубљивање знања стечених на редовној настави;
2. припремити ученика да одржи предавање на неку ваннаставну или наставну, занимљиву тему по сопственом избору или избору у договору са професором;
3. избор и мотивисање ученика за учешће на такмичењима.

ЗАДАЦИ ДОДАТНЕ НАСТАВЕ:

- уочавање индивидуалних квалитета и интересовања ученика.

Ученици ће кроз различите активности допунити и проширити стечена знања са часова енглеског језика.
Додатна настава се организује за ученике који су заинтересовани за:

- шира знања из предмета,
- истраживачки рад,
- самостално истраживање и коришћење стручне литературе, штампе,
- проширивање стечених знања и њихова примена,
- примена савремених технологија –интернет..
- учешће на такмичењима

ОБЛАСТ/ ТЕМА	**ИСХОДИ**	**САДРЖАЈ**	**БРОЈ ЧАСОВА**
СЛУШАЊЕ **Оспособљавање ученика за разумевање усменог говора**	• разуме основне поруке и захтеве исказане јасним стандардним језиком кадаје реч о блиским темама (кола, посао, хоби) • разуме глобално суштину нешто дужих разговора или дискусија на састанцима, који се односе на мање сложене садржаје из струке, уколико се говори разговетно стандардним језиком, поставља питања и тражи објашњења у вези са темом дискусије/разговора	ОПШТЕ ТЕМЕ • Свакодневни живот (генерацијски конфликти и начини превазилажења) • Образовање (образовањс за свс, пракса и припреме за будуће занимање, размена ученика) • Познате фирме, предузећа, установе, институције у земљама чији се језик учи • Културни живот(мсђународни пројекти и учешће на њима) • Заштита човекове околине (волонтерски рад) • Медији (штампа. телевизија, електронски медији) • Историјски догађаји/линости из земаља чији се језик учи • Свет компјутера (предности и мане употребе компјутера) СТРУЧНЕ ТЕМЕ • Материјали. средсгва.сировине и производи • Алати, машине и уређаји у струци • Припрема, производња и контрола	**5**
ЧИТАЊЕ **Оспособљавање ученика за разумевање прочитаних текстова**	• разуме једноставније текстове (стандардна писма, информације о процесу рада у струци) који су писани обичним језиком илијезиком струке • разуме опис догађаја и осећања разуме основни садржај као и важније детаље у извештајима, брошурама и уговорима везаним за струку		**7**

		производног процеса • Мере заштите и очувања радне и животне средине • Праћење новина у области струке • Пословна комуникација на страном језику ГРАМАТИЧКИ САДРЖАЈИ I РЕЧЕНИЦА Сви типов упитних реченица Директна и индиректна питања – Индиректни говор: рецептивно и продуктивно а) изјаве и питања – без промене глаголског времена (глагол главне реченице у једном од садашњих времена) б) молбе, захтеви, наредбе – Индиректни говор: само рецептивно а) изјаве са променом глаголских времена – Одређене релативне клаузе – Сложене реченице: временске клаузе, узрочне клаузе , допусне клаузе II ИМЕНИЧКА ГРУПА 1. Члан разлике између одређеног и неодређеног члана у ширем контексту 2. Именице – Бројиве и небројиве именице 3. Заменички облици а) Заменице – Личне заменице у функцији субјекта и објекта – Показне заменице – Односне заменице б) детерминатори – Показни детерминатори – Неодређени детерминатори – Присвојни детерминатори 4. Придеви	**10** **5** **10**
ГОВОР **Оспособљавање ученика за кратко монолошко излагање и за учешће у дијалогу на страном језику**	• једносгавним средствима опише статус и образовање, будуће запослење ● опише делатност, фирму, процес рада или пак преприча телефонски разговор или одлуке неког договора у оквиру познате лексике ● образложи краће своје намере, одлуке, поступке		
ПИСАЊЕ Оспособљавање ученика за писање краћих текстова различитог садржаја	• попуњава рачуне, признанице и хартије од вредности напише једноставно пословно писмо према одређеном моделу опише и појасни садржај схема и графикона везаних за струку • Напише кратко лично писмо, поруку, разгледницу, честитку		
ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ	• препознаје и правилно користи основне фонолошке (интонација. прозодија, ритам) и морфосинтаксичке категорије, (именички и глаголски наставци, основни ред речи) користи садржаје медијске продукције намењене учењу страних језика (штампани медији, аудио/видео записи, компакт диск, интернет итд.) (штампани медији, аудио/видео записи, компакт диск, интернет итд.) - буде схваћен у размени идеја и информација о блиским темама у предвидљивим, свакодневним ситуацијамасажима садржај текста, филма, разговара и сл.		

		– Обновити компарацију придева – too/not…enough/not as…(as)/…than 5. Бројеви – Обновити просте и редне бројеве 6. Кванитификатори III ГЛАГОЛСКА ГРУПА 1. Глаголи – Обновити разлику у употреби Present Simple, Present Continutous; Past Simple, Past Continuous – Обновити све употребе Present Perfect – Past perfect Used to – Обновити и утврдити начине за изражавање будућности, планова у будућности (going to, will) Модални глаголи: should, must, will, may, might Пасивне конструкције – садашње и прошло време – the Present Simple, Past Simple (продуктивно и рецептивно), Present perfect passive (рецептивно) 3. Предлози, најчешћи предлози за оријентацију у времену и простору. 4. Кондиционал први и други (и рецептивно и продуктивно).	

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I **Планирање наставе и учења**

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање

активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II Оставаривање наставе и учења
Настава се реализује кроз теоријску наставу. Наставник користи различите методе и облике рада (фронтални, индивидуални, рад у паровима, групни рад, тимски рад-кооперативно учење, визуелне методе, вербалне методе, демонстративне методе). У настави се могу користити различита наставна средства (рачунар, пројектор, софтвтвери, шеме, панои..)

III Праћење и вредновање наставе и учења
Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:
- праћење остварености исхода;
- учешћа ученика на такмичењима;
- усмено излагање;
-;активности ученика на часовима

Француски језик

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ-ДОДАТНА НАСТАВА-ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

РАЗРЕД-IV

НЕДЕЉНИ ФОНД-1 ЧАС

ГОДИШЊИ ФОНД-37 ЧАСОВА(укупно за све разреде)

ЦИЉЕВИ ДОДАТНЕ НАСТАВЕ

ЦИЉ додатне наставе је проширивање и продубљивање знања за даровите и талентоване ученике који желе да усавршавају знања из француског језика на свим нивоима од рецепције до продукције,интеракције,медијације и знања о језику,као и да учествују на такмичењима и конкурсима из француског језика.

ОБЛАСТ-ТЕМА	ИСХОДИ	САДРЖАЈ	БРОЈ ЧАСОВА
РЕЦЕПЦИЈА	– разуме једноставне књижевне текстове различитих жанрова (поезија, проза, драма), у којима се појављују учесталије метафоре; – открива значење непознатих речи у писаном тексту на основу познатог контекста и језичког предзнања;	Именичка група 1) Систематизација употребе детерминаната: партитивних чланова и партитивног de; присвојних и показних придева; основних, редних бројева. 2) Систематизација рода и броја именица и придева, поређења придева и именица. 3) Систематизација заменица: личних ненаглашених (укључујући и заменицу on) и наглашених; заменица за директни и индиректни објекат; показних и присвојних; упитних.	**5**
ПРОДУКЦИЈА	користи релативно спонтано и самостално циљни језик као језик комуникације у учионици са наставником и са осталим ученицима и ученицама; – описује особе, радњу, место, доживљај или актуелна дешавања у садашњости, прошлости и будућности, користећи познате језичке и ванјезичке елементе; – саопштава и интерпретира	Глаголска група 1) Систематизација глаголских времена индикатива (презент, сложени перфект, имперфект, плусквамперфект, футур први), као и	**15**

ИНТЕРАКЦИЈА	најважније информације садржаја писаних, илустрованих и усмених текстова на теме предвиђене наставним програмом, користећи познате језичке елементе; – саопштава и интерпретира најважније информације садржаја кратких емисија, видео записа на теме предвиђене наставним програмом, користећи познате језичке елементе ; – износи своје мишљење, изражава и образлаже ставове и реагује на мишљење и ставове других (допадање/недопадање итд.), користећи познате и једноставне језичке елементе; – започиње и учествује у дијалогу и размењује мишљења и информације у вези са својим окружењем и свакодневним ситуацијама; илустрација, табела, слика, графикона, детаљних упутстава; –	перифрастичних конструкција: блиског футура, блиске прошлости. 2) Систематизација фреквентних униперсоналних глагола. 3) Систематизација презента кондиционала. 4) Презент субјунктива најфреквентнијих глагола (после il faut que, il vaut mieux que, il est nécessaire que, il est possible que и глагола заповести, жеље и осећања). Предлози 1) Систематизација употребе предлога и фреквентних предложних израза (par rapport à, à côté de, au lieu de, à l'occasion de, à l'aide de, malgré). 2) Систематизација предлога за време и временских одредница (depuis, ça fait … que, en, dans, pour, il y a). Прилози 1) Систематизација прилога за место, време, начин, количину (интензитет). 2)	**10**

МЕДИЈАЦИЈА **ЗНАЊА О ЈЕЗИКУ**	резимира прочитани/преслушани текст о блиским, познатим и обрађиваним друштвеним темама користећи једноставна језичка средства; – пише о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања; – описује особе и догађаје поштујући правила кохерентности користећи фреквентне речи и изразе; – пише о властитом искуству описујући своје утиске и осећања, износећи мишљења, планове и очекивања, једноставним језичким средствима користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације (електронске поруке, СМС поруке, дискусије на блогу или форуму, друштвене мреже) преноси суштину и	Поређење прилога. Модалитети и форме реченице 1) Директни и индиректни говор. 2) Систематизација интерогативног и императивног модалитета. 3) Систематизација негације. Сложене реченице 1) Систематизација координирања реченице са везницима et, ou, mais, car и прилозима/прилошким изразима c'est pourquoi, donc, puis, pourtant, par contre, par conséquent, au contraire. 2) Систематизација зависних реченица са најфеквентнијим везницима: релативних са заменицама qui, que, où; временских са везницима quand, chaque fois que, pendant que, depuis que; узрочних са везницима parce que и comme (рецептивно) ; финалних са везником pour que/pour+инфинитив;	**2** **5**

	најважније појединости поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи, додајући, по потреби, једноставнија објашњења и обавештења, писмено и усмено; – у писаном облику резимира на структурисан начин садржај краћег текста, аудио или визуелног записа и краће интеракције; – у усменом облику преноси садржај писаног или усменог текста, прилагођавајући га исказаним или претпостављеним потребама саговорника; – користи одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају, на пример: преноси садржај уз употребу описа, парафраза и сл.;	хипотетичних са везником si	

			37
			37

		УКУПНО	

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе и учења

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II Оставаривање наставе и учења

Настава се реализује кроз теоријску наставу.. Наставник користи различите методе и облике рада (фронтални, индивидуални, рад у паровима, групни рад, тимски рад-кооперативно учење, визуелне методе, вербалне методе, демонстративне методе). У настави се могу користити различита наставна средства (рачунар, пројектор, софвтвери, шеме, панои..)

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;

- усмено излагање;

-учествовање на конкурсима и такмичењима;

- активности ученика на часовима

Руски језик

План и програм рада додатне наставе

Назив наставног предмета-Руски језик

РАЗРЕД-II

НЕДЕЉНИ ФОНД-1 ЧАС

ГОДИШЊИ ФОНД-18 ЧАСОВА(укупно за све разреде)

ЦИЉЕВИ ДОДАТНЕ НАСТАВЕ:

проширивање и продубљивање знања за даровите и талентоване ученике који желе да усавршавају знања из руског језика на свим нивоима од рецепције до продукције ,интеракције, медијације и знања о језику, као и да учествују на такмичењима (државна такмичења, НИС-ове олимпијаде) и различитим конкурсима из руског језика.

Исходи	Област/Тема	Садржај	Укупан број часова
користи самостално циљни језик као језик комуникације; – говори, с лакоћом, о познатим темама и темама које су из домена његовог интересовања на кохерентан начин, примењујући познату лексичку грађу и језичке структуре; – препричава неки догађај или дешавање и износи очекивања у вези са тим; – укратко образлаже и објашњава разлоге догађаја или дешавања; – образлаже своје мишљење и реагује на	**ЗНАЊА О ЈЕЗИКУ** **Рецепција** **Продукција** **Медијација**	**Језичка култура** **Комуникацијске вежбе са циљем усвајања многозначности речи;антоними,пароними и међујезички хомоними и пароними;сложенице;најефикаснији везници у сложеној реченици;употреба предлога са падежима.**	**10**

мишљење других; – излаже пред публиком, на разумљив начин, унапред припремљену презентацију на познате и одабране теме уз помоћ визуеалног подстицаја; – током и после презентације разуме питања у вези са темом, одговара на њих и пружа додатна објашњења; – учествује у дијалогу и размењује мишљења и информације у вези са својим окружењем и свакодневним ситуацијама; – интерпретира тематски прилагођене песме, рецитације и скечеве; – користи интонацију, ритам и висину гласа у складу са сопственом комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације;.		**Књижевни текстови** **Видео садржаји** **Кон-ситуације(говорне вежбе)** **Фонетика(руски самогласнички и сугласнички систем)**	
- увиђа и разуме постојање културног плуралитета у својој земљи и земљама чији језик учи; – реагује адекватно на најчешће облике граматичких облика, разуме префиксалне глаголе кретања и правилно их употребљава – користи фреквентније регистре у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности комуникативне ситуације; – користи на креативан начин ограничена знања из различитих језика како би успешно остварио комуникативну намеру; – истражује различите аспекте култура земље/ земаља чији језик учи у оквиру својих интересовања;	**ГРАМАТИКА** **Лингвокултурологија**	**Систематизација раније обрађених глаголских облика;партиципи;префиксални глаголи кретања;систематизација усвојених глагола,који се разликују од еквивалентних глагола у матерњем језику ученика.** **Синтакса** **Лексикологија**	**8**

I **Планирање наставе и учења**

Планирање додатне наставе се врши у складу са потребама и интересовању ученика, а и складу са обавезама, према решењу о четрдесеточасовној недељи, наставника. Одређивање термина врши се према важећим распоредима часова и дефинише у распореду за допунску и додатну наставу.

II **Остваривање наставе и учења**
Остваривање наставе и учења се одвија у школском кабинету – учионици..
На часовима комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, што подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Ученици: посматрају, питају, уз помоћ наставника записују, изводе закључке решавају задатке, одговарју на питања.

III **Праћење и вредновање наставе и учења**
Праћење наставе и учења се врши кроз све часове континуирано и систематично. Вреднују се активности и постигнућа ,квалитет одговора, способности примене теоријских знања у конкретним радним условима.
Вредновање наставе и учења врши се кроз: праћење остварености исхода, усмено излагање, учествовање на конкурсима и такмичењима, као и резултатима постигнутим на истим.

Филозофија

ФИЛОЗОФИЈА - ЛОГИКА

Додатна настава сеорганизује за ученике који су заинтересовани за

- шира знања из предмета,
- истрживачки рад,
- самостално истраживање и коришћење стручне литературе, штампе,
- проширивање стечених знања и њихова примена,
- примена савремених технологија –интернет...

Ангажоване ученике стога треба стимулисати (похвале, награде)

Редни број	Број часова	Наставни	Начин и поступак	Активности

наставне теме		садржај	остваривања	ученика
1.	9	Епистемолошке теме	-индивидуални рад -фронтални рад -дијалошка метода -илустративна метода	Ученици: посматрају, питају, уз помоћ наставника записују, изводе закључке решавају задатке, одговарају на питања
2.	9	Појмови и судови	-индивидуални рад -фронтални рад -дијалошка метода -илустративна метода	Ученици: посматрају, питају, уз помоћ наставника записују, изводе закључке решавају задатке, одговаарју на питања

3.	9	Закључивање	-индивидуални рад -фронтални рад -дијалошка метода	Ученици: посматрају, питају, уз помоћ наставника записују, изводе закључке решавају задатке, одговарају на питања
4.	9	Општа методологија	-индивидуални рад -фронтални рад -дијалошка метода -илустративно-демонстративна метода	Ученици: посматрају, питају, уз помоћ наставника записују, изводе закључке решавају задатке, одговарају на питања

Историја

Додатна настава

Наставни предмет:Историја

Смер: Друштвено-језички

Разред: трећи

Циљ додатне наставе је да омогући одабраним и талентованим ученицима да прошире и продубе своје знање и вештине из неких наставних области и предмета у складу са интересовањима, способностима и склоностима као и да постиче ученике на самостални рад, развој логичког, стваралачког и критичког мишљења и да допринесе њиховом оспособљавању за даље образовање

Задаци додатне наставе:

- уочавање индивидуалних квалитета и интересовањаученика.

Област/Тема	Број часова	Садржај	Исходи
Међународни односи, савези и кризе	4	Међудржавни односи Наполеонови ратови Револуције 1848/49. Кримски рат Грађански рат у САД Империјализам Блоковске поделе и савези великих сила Источно питање Ратови за српско национално ослобођење у 19. веку Балкански ратови	− идентификује узроке и последице историјских догађаја, појава и процеса из опште и националне историје; − анализира историјске догађаје и појаве на основу доступних визуелних, аудио-визуелних извора и статистички-табеларно обрађених података; − наведе типове државних уређења у периоду новог века; − користи хронолошке одреднице и исправним хронолошким редоследом наводи кључне догађаје, појаве, процесе и личности; − у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; − пореди изворе различите сазнајне вредности и процени њихову релевантност за истраживање; − примењује основну методологију у елементарном историјском истраживању и

		Велики рат	резултате презентује у усменом, писаном, или дигиталном облику; − анализира специфичности и утицај међународних односа на положај држава и народа; − на основу датих примера изводи закључак о повезаности појава и процеса из националне историје са појавама и процесима у регионалним, европским и светским оквирима; − анализира положај и начин живота деце, жена и мушкараца, припадника различитих друштвених слојева и мањинских група у у новом веку; − учествује у организовању и спровођењу заједничких активности у школи или локалној заједници које подстичу друштвену одговорност и неговање културе сећања; − користи сазнања из других научних области, ради потпунијег сагледавања историјских појава и процеса; − анализира развој и промене државних институција у новом веку; − препозна историјске корене савремених институција и друштвених појава; − наводи најважније одлике српске државности у новом веку; − идентификује најважније друштвене групе, њихове улоге и односе у периоду новог века; − анализира структуру и особености српског друштва и уочава промене изазване политичким и економским процесима у периоду новог века; − наведе специфичности друштвених појава, процеса, политичких идеја, ставова појединаца и група насталих у новом веку; − анализира, на примерима, процес настан-

			ка модерних нација; − повезује појаву нових идеја, научног, технолошког и културног напретка са променама у друштву, привреди, образовању и начину живота; − уочава утицај и улогу књижевних и уметничких дела на формирање националног идентитета у прошлости; − уочава важност одређених историјских догађаја и личности кроз истраживање меморијала у локалној заједници, доприносећи неговању културе сећања; − препознаје и пореди различита виђења једне историјске појаве, личности или догађаја на основу тумачења историјских извора;
Држава и институције	5	Типови државних уређења Монархија Република Револуције и њихове тековине Уставност Структура, унутрашње уређење и институције Скупштина и парламентаризам Законодавство, државна управа и војска Односи државе и цркве, секуларизација Стварање националних	− идентификује узроке и последице историјских догађаја, појава и процеса из опште и националне историје; − анализира историјске догађаје и појаве на основу доступних визуелних, аудио-визуелних извора и статистички-табеларно обрађених података; − наведе типове државних уређења у периоду новог века; − користи хронолошке одреднице и исправним хронолошким редоследом наводи кључне догађаје, појаве, процесе и личности; − у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; − пореди изворе различите сазнајне вредности и процени њихову релевантност за истраживање; − примењује основну методологију у елементарном историјском истраживању и резултате презентује у усменом, писаном, или дигиталном облику;

		држава и нестанак импе-рија Стварање модерне српске државе Српски народ под страном влашћу Српска Војводина Независност Србије и Црне Горе Развој српске државности и уставности Кнежевина Србија Краљевина Србија	− анализира специфичности и утицај међународних односа на положај држава и народа; − на основу датих примера изводи закључак о повезаности појава и процеса из нацио-налне историје са појавама и процесима у регионалним, европским и светским оквирима; − анализира положај и начин живота деце, жена и мушкараца, припадника разли-читих друштвених слојева и мањинских група у у новом веку; − учествује у организовању и спровођењу заједничких активности у школи или ло-калној заједници које подстичу друштвену одговорност и неговање културе сећања; − користи сазнања из других научних области, ради потпунијег сагледавања историјских појава и процеса; − анализира развој и промене државних институција у новом веку; − препозна историјске корене савремених институција и друштвених појава; − наводи најважније одлике српске држав-ности у новом веку; − идентификује најважније друштвене групе, њихове улоге и односе у периоду новог века; − анализира структуру и особености срп-ског друштва и уочава промене изазване политичким и економским процесима у периоду новог века; − наведе специфичности друштвених поја-ва, процеса, политичких идеја, ставова по-јединаца и група насталих у новом веку; − анализира, на примерима, процес настан-ка модерних нација; − повезује појаву нових идеја, научног,

			технолошког и културног напретка са променама у друштву, привреди, образовању и начину живота; − уочава утицај и улогу књижевних и уметничких дела на формирање националног идентитета у прошлости; − уочава важност одређених историјских догађаја и личности кроз истраживање меморијала у локалној заједници, доприносећи неговању културе сећања; − препознаје и пореди различита виђења једне историјске појаве, личности или догађаја на основу тумачења историјских извора;

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I **Планирање наставе и учења**

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности и индивидуалних карактеристика ученика.

II**Оставаривање наставе и учења**

Настава се реализује кроз теоријски наставу. Програм за први разред организован је кроз три модула. Наставник користи различите методе и облике рада. У настави се могу користити различита наставна средства (рачунар, пројектор, софвтвери, шеме, панои..)

III**Праћење и вредновање наставе и учења**

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;
- усмено излагање;
- показивање практичних вештина;
- активности ученика на часовима;

Географија

Назив предмета : Географија – додатна настава

Гимназија : друштвено-језички и природно-математички смер

Разред : трећи

Циљ додатне наставе је да омногући одабраним и талентованим ученицима да прошире и продубе своје знање и вештине из неких наставних области и предмета у складу са интересовањима, способностима и склоностима као и да постиче ученике на самостални рад, развој логичког, стваралачког и критичког мишљења и да допринесе њиховом оспособљавању за даље образовање**.**

Исходи	Област/Тема	Садржај	Укупан број часова
– користи картографски метод у објашњавању процеса у географском простору; – анализира и израђује тематске карте;	Географски положај Србије у Европи	Балканско полуострво и Подунавље. Физичко-географски положај. Друштвено-географски положај. Територија и границе Србије	**1**
– користи картографски метод у објашњавању процеса у географском простору; – анализира и израђује тематске карте; – реализује истраживачки	Физичко-географске карактеристике	Рељеф. Клима. Воде. Земљиште. Биогеографске зоне	**2**

пројекат на задату тему;			
–анализира утицај природних и друштвених фактора на развој привреде у целини и појединих привредних делатности; – доводи у везу ниво развијености привреде у целини и појединих привредних грана са стањем животне средине и социјалним односима у изабраним регијама	Друштвено-географске карактеристике	Становништво. Насеља. Привреда.	**3**
– издваја економско-географске регије света користећи изворе економске статистике и тематске економске карте; анализира везе између природних ресурса, демографских процеса и степена економског развоја на примерима	Регионализација Србије	Принципи регионализације. Политичко-административни принцип регионализације. Географска регионализација. Београдска регија. Војводина. Косово и Метохија. Шумадија. Западно Поморавље. Велико Поморавље. Јужно Поморавље. Источна Србија. Западна Србија.	**7**

регија уз помоћ географске карте и ИКТ;		Старовлашко-рашка висија. Ибарско-копаонички крај. Осовине развоја. Неразвијена подручја. Заштићена подручја	
-објашњава утицај глобалних процеса на очување идентитета на примерима из регија у свету; –користи различите изворе географских информација.	Срби ван Србије	Срби у региону. Срби у дијаспори. Организација и активности. српске дијаспоре. Република Српска.	**1**

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе и учења

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности и индивидуалних карактеристика ученика.

II Оставаривање наставе и учења

Настава се реализује кроз теоријску наставу. Програм за ТРЕЋИ разред организован је кроз 5 наставних тема. Наставник користи различите методе и облике рада. У настави се могу користити различита наставна средства (рачунар, пројектор, шеме, панои..)

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;
- усмено излагање;
- показивање практичних вештина;
- активности ученика на часовима;

Биологија

Назив предмета: Биологија – додатна настава
Гимназија: друштвено-језички смер
Разред: трећи

Циљ наставе учења:
Циљ додатне наставе је да омогући одабраним и талентованим ученицима да прошире и продубе своје знање и вештине из неких наставних области и предмета у складу са интересовањима, способностима и склоностима као и да постиче ученике на самостални рад, развој логичког, стваралачког и критичког мишљења и да допринесе њиховом оспособљавању за даље образовање.
Задаци додатне наставе:
- уочавање индивидуалних квалитета и интересовања ученика.

Област/Тема	Број часова	Садржај	Исходи
Порекло човека	**3**	Предачаке и изведене особине Примата. Адаптације на живот у крошњи дрвећа и сложеним друштвеним заједницама. Филогенија Примата. Филогенија	– конструише филогенетско стабло у оквиру реда Примата, групе хоминида, на основу разлика у грађи тела, величини лобање и начину живота; – илуструје примерима утицај срединских,

		Хоминоидеа. Фосили аустралопитецина и рода Хомо. Еволуција рода Хомо. Фосилне врсте људи. Еволуција величине лобање и мозга бипедалних хоминина и рода Хомо.	генетичких и културних чинилаца на еволуцију људи; – идентификује фазе развића човека на слици или моделу;
Физиолошки процеси и хомеостаза	5	Продукција, асимилација, транспорт, складиштење и излучивање супстанци. Хормонална регулација физиолошких процеса. Физиолошке адаптације. Болести човека везане за дисфункцију органских система изазваних начином живота. Заразне болести – епидемиолошки ланци и превенција.	– повеже основне физиолошке процесе организама са њиховом грађом; – доведе у везу функционалну повезаност органа у организму са одржавањем хомеостазе у променљивим условима средине; – разликује начине одбране организма од патогена и њихове механизме деловања; – анализира епидемиолошке ланце заразних болести и повеже их са мерама превенције; – дискутује о важности

			одговорног односа према свом и здрављу других особа;
Утицај развоја цивилизације на животну средину	**2**	Развој људских заједница. Динамика људске популације. Развој градова и загађење животне средине. Физиологија здравља кроз развој људских заједница. Пораст људских популација и одрживи развој.	

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе и учења

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности и индивидуалних карактеристика ученика.

II Остваривање наставе и учења

Настава се реализује кроз теоријску наставу. Програм за трећи разред организован је кроз 3 наставне теме. Наставник користи различите методе и облике рада. У настави се могу користити различита наставна средства (рачунар, пројектор, шеме, панои..)

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;
- усмено излагање;
- показивање практичних вештина;
- активности ученика на часовима;

Физика

Додатна настава за физику-III-разред(оба смера)

Месец	Број часова	Садржај рада	Активности	Облици рада	Циљеви и задаци
IX	-	-	-	-	-
X	4	Магнетно поље	Рде задатке	Групни	Боље разумевање
XI	4	ЕМ-индукција	-II-	-II-	-II-
XII	4	Осцилације	-II-	-II-	-II-
I	3	Наизменична струја	-II-	-II-	-II-
II III IV	2 4 2	Наизменична струја -Механички таласи -Звук	-II- -II- -II-	-II- -II- -II-	-II- -II- -II-

V	4	-Сочива	-II-	-II-	-II-

Математика

Рачунарство и информатика

Предмет: Рачунарство и информатика

Разред: Трећи

Смер: Друштвено језички

Циљ:
Циљ учења Рачунарства и информатике је стицање знања, овладавање вештинама и формирање вредносних ставова који доприносе развоју информатичке писмености неопходне за даље школовање, живот и рад у савременом друштву. Усвајањем концепата из рачунарских наука, ученик развија способност апстрактног и критичног мишљења о аутоматизацији послова уз помоћ информационо-комуникационих технологија и развија способност ефективног коришћења технологије на рационалан, етичан и безбедан начин.

Задаци:
Оспособљавање ученик да оптимизује креирану слику за приказ на различитим медијима; бира одговарајући формат записа слика у зависности од тога која је намена слике.

Способност ученика да креира низ логички повезаних страница коришћењем готових дизајнерских веб решења. Уграђују друге елементе у своју HTML страницу.

Оспособљавање ученик за стилизовање веб-стране коришћењем стилова (CSS), комбининацијом HTML и CSS.

Исходи	Област/Тема	Садржај	Укупан број часова
– објасни принципе растерске и векторске графике и модела приказа боја;	Рачунарска графика	1.Векторско и растерско представљање слике. RGB и CMYK модели боја и њихова намена	5

– креира растерску слику у изабраном програму; – креира векторску слику у изабраном програму; – користи алате за уређивање и трансформацију слике; – оптимизује креирану слику за приказ на различитим медијима; – одабере одговарајући формат записа слика;		2. Увод у Photoshop. Јединице за опис квалитета слике (PPI и DPI) и формат записа фотограмије (.jpg, .png, .gif, .tiff, .bmp...) 3. Основне геометријске трансформације над сликом (опсецање, ротирање, смицање, превртање слике у целини). Алати за селекцију и основне корекције (осветљеност, контраст, обојеност) 4. Конверзија фајлова, превођење из RGB у CMYK модел. Обрада и припрема слика за штампу, веб обкављивање, слање	
– креира једноставни веб-сајт на основу готових веб решења;	Готов веб дизајн решења	6. CSS Готова веб дизајн решења (WordPress, Weebly, Wix...) 7. Креирање садржаја у системима (WordPress, Weebly, Wix...) 8. Креирање садржаја у системима (WordPress, Weebly, Wix...) 9. Креирање садржаја у системима (WordPress, Weebly, Wix...) 10. Креирање садржаја у системима (WordPress, Weebly, Wix...)	5

–ученик разликује појмове интернет и веб, познаје поделу веб садржаја на статичку и динамичку – креира статичку веб-страну коришћењем HTML-а; – стилизује веб-страну коришћењем CSS-а.	Веб дизајн	11. Појам веб-а. Статички и динамички веб, слијентске и серверске технологије 12. Увод у HTML. Приказ HTML кода на примеру готове стране 13. Општа синтакса HTML језика. Елементи у HTML-у, тагови, атрибути 14. Основни елементи за организацију текста унутар веб-странице – обележавање наслова, пасуса, листе са нумерацијама и без нумерација 15. Елементи за дефинисање табеле 16. Елементи HTML стране 17. Елементи <a> и атрибут href 18. Појам URL. Релативна и апсолутна адреса објекта. Креирање линкова унутар веб-стране 19. Уметање мултимедијалног садржаја 20. Улога CSS стилова код визуелног стилизовања HTML страна. Начини	12

		измене стила код елемента – атрибут style, елемент <style> 21. Основни селектори у CSS језику (називи идентификатора, класе, угнежђених елемената, комбиновање селектора) 22. Креирање веб-странице	

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I **Планирање наставе и учења**

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II **Остваривање наставе и учења**

Настава се реализује кроз теорију. Програм за трећи разред организован је кроз три модула. Наставник користи различите методе и облике рада (фронтални, индивидуални, рад у паровима, групни рад, тимски рад-кооперативно учење, практичан рад, визуелне методе, вербалне методе, демонстративне методе). У настави се могу користити различита наставна средства (рачунар, пројектор, софвтвери, шеме, панои..)

III **Праћење и вредновање наставе и учења**

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;
- усмено излагање;
- показивање практичних вештина;
- активности ученика на часовима;

Музичка култура

Разред III

Предмет музичка култура

За ученике чије се интересовање и **љубав за музику** не могу задовољити оним што им пружа редовна настава, могу се организовати додатна настава или секције.У зависности од афинитета, креативних способности или извођачких могућности ученика, рад се може организовати кроз следеће активности:

- солистичко певање;
- групе певача;
- „Мала школа инструмента” (клавир, гитара, тамбуре...);
- групе инструмената;
- млади композитори;
- млади етномузиколози (прикупљање мало познатих или готово заборављених песама средине у којој живе).

Циљ је разумевање,препознавање,отклањање нејасноћа брже и квалитетније усвајање знања умења и вештина из наставног градива и постизање бољег општег успеха из предмета.

Редни број наставне теме	Број часова	Наставни садржај	Начин и поступак остваривања	Активности ученика
1	5	Музика Експресионизма	индивидуални рад фронтални рад дијалошка метода	Слушају, питају, препознају музичке примере

2	4	Подела инструмената и музике	индивидуални рад фронтални рад дијалошка метода	Слушају, питају, препознају музичке примере

3	7	Музика двадесетог века	индивидуални рад фронтални рад дијалошка метода	Слушају, питају, препознају музичке примере

Ликовна култура

Додатна настава

Циљеви додатне наставе:

- продубљивање знања стечених на редовној настави;
- припремити ученика да одржи предавање на неку ваннаставну или наставну, занимљиву тему по сопственом избору или избору у договору са професором;
- избор и мотивисање ученика за учешће на конкурсима;
- откривати код ученика све расположиве могућности за ликовне активности и за разумевање ликовних дела и оплемењивати их.

Задаци додатне наставе:

- уочавање индивидуалних квалитета и интересовања ученика;
- увођење ученика у свет ликовних вредности и стваралачког мишљења кроз практичне и теоријске задатке;
- омогућавање схватања уметничког дела у културно-историјским условима;
- омогућавање ученицима да стечена практична и теоретска знања усвоје као систем примењлив у будућим занимањима;
- познавање ликовног наслеђа наше земље, како би ученици развијали смисао, осећања и потебу неговања културних тековина;
-упознавање ликовних законитости кроз самостална ликовна остварења;

- увођење ученика у свет опажања и доживљавања ликовних дела и развијање личног односа према властитим и туђим ликовним делима ;
- омогућавање критичког односа према делима ликовних уметности, као и према поставкама теорије и историје уметности;
- упознавање основних одлика и развоја уметности у друштвено-историјским раздобљима код нас и у свету;
- омогућавање свестраног развоја ученикове личности, његових, како емоционално-доживљених, тако и интелектуално-креативних способности;
- омогућавање разумевања уметности које доприноси оплемењивању демократије и толеранције;
- истицање да универзалност ликовног језика утиче на укидање језичких, националних и расних раздвајања;
- праћење ликовних догађаја и посете музејима и галеријама треба да постане навика за развој целовите личности.

Исходи додатне наставе:
- ученик има висок квалитет стечених знања, уме да их примењује, да се према садржајима односи критички, да користи литературу и способности у односу на градиво које се обрађује на редовној настави;
- ученик је способан да осмисли и реализује пројекат за конкурс;
- ученик је способан да презентује пројекат другим ученицима.

Исходи	**Област/Тема**	**Садржај**	**Укупан број часова**
-обликује презентације усклађујући текст и слику; -укаже на сличности, разлике и међусобни утицај уметности одређених култура, цивилизација и периода; -издваја кључне информације из текста и слике;	**Садржај уметничког дела**: мотиви и теме кроз епохе.	Уметност кроз епохе	**6**
-користи уметничко наслеђе као подстицај за стваралачки рад; -изражава своја интересовања и естетске доживљаје одабраним средствима и техникама;	**Културно наслеђе** као извор инспирације савремених стваралаца.	Човек и простор; Скулптуре у пленеру; Пејзаж и архитектура; Реални и имагинарни простор	**6**

Физичко и здравствено васпитање

Програм допунске, додатне и секције

Назив наставног предмета: Физичко васпитање

Циљ учења физичког васпитања је да се разноврсним и систематским моторичким активностима, у повезаности са осталим васпитно - образовним подручјима, допринесе интегралном развоју личности ученика. План допунске и додатне за циљ има да темељније презентује одређени наставни садржај и отклони све недоумице са редовне наставе, као и да се усавршавају одређени наставни садржаји кроз додатне часове рада.

Разред: Први, други, трећи и четврти

Исходи	**Област/Тема**	**Садржај**	**Укупан број часова**
-Именује моторичке способности које треба развијати -- Примени адекватна средства - Учествује на школском такмишењу и у систему школских спортских такмичења	Провера физичких способности(иницијално тестирање)	- Вежбе обликовања (јачања, лабављење и растезање); - Вежбе из корективне гимнастике; - Провера стања моторичких и функционалних способности	**2**
Кратко опише основне карактеристике и правила атлетике, гимнастике и спортске гране - дисциплина које се уче	Атлетика	АТЛЕТИКА У свим атлетским дисциплинама треба радити на развијању основних моторичких особина за дату	**3**

		дисциплину; *Трчања:* Усавршавање технике трчања на кратке и средње стазе: - 100 м ученици и ученице; - 800 м ученици и ученице; - штафета 4 х 100 м ученици и ученице Вежбање технике трчања на средњим стазама умереним интезитетом и различитим темпом у трајању од 5 до 10 мин. Крос: јесењи и пролећни - 800 м ученице, - 1000 м ученици. *Скокови:* Скок удаљ техником увинућа Скок увис леђном *Бацања:* Бацање кугле,	

		једна од рационалних техника (ученице 4 кг, ученици 5 кг). Спровести такмичења у одељењу, на резултат, у свим реализованим атлетским дисциплинама.	
- Одржава стабилну и динамичку равнотежу у различитим кретањима -изводи ротације тела	Спортска гимнастика са елементима акробатике: Вежбе на справама и тлу	*1. Вежбе на тлу* *2. Прескок* *3. Кругови* *4. Разбој* *5. Вратило* *6. Греда*	**2**
Користи елементе технике у игри Примењује правила у игри Учествује на спортским такмичењима	Спортска игра(Рукомет, Кошарка, одбојка,фудбал)	• Понављање и учвршћивање раније обучаваних елемената игре; • Даље проширивање и продубљавање техничко-тактичке припремљености ученика у складу са изборним програмом за дату игру. На основу претходних умења у техници	**11**

		и тактици наставник планира конкретне садржаје из спортске игре; • Актив наставника, према програму који сам доноси (из програма трећег разреда (програм по избору ученика) у складу са могућностима школе, организује наставу за коју ученици покажу посебно интересовање; • Препорука: уколико је могуће, организовати наставу пливања (посебно обуку за непливаче).	

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине које су ученику потребне за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе

предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене потребно више времена, активности и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. На ставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика. Током реализације часова физичког васпитања давати информације о томе које вежбе позитивно утичу на статус њиховог организма, с обзиром на карактеристике њихове професије, а које негативно утичу на здравље. Ученици који похађају трогодишње стручне школе далеко су више оптерећени у редовном образовању практичном и теоријском наставом од осталих ученика; Због тога је физичко васпитање, у овим школама, значајно за активан опоравак ученика, компензацију и релаксацију с обзиром на њихова честа статичка и једнострана оптерећења. Теоријска знања из области физичких активности су од великог значаја за укупним бављењем физичким вежбама.

II Оставаривање наставе и учења

- Садржаји програма усмерени су на:
- развијање физичких способности;
- спортско-техничко образовање;
- повезивање физичког васпитања са животом и радом.

У колико се укаже потреба, садржај програма се прилагођава како би се избегле негативне последице по здравље деце. Настава се реализује у циклусима који трају приближно 10-12 часова (узастопних). Наставнику физичког васпитања је остављено да, зависно од потреба, прецизира трајање сваког циклуса, као и редослед њиховог садржаја.

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, доношење опреме, понашање ученика на часу, уважавање гледишта других ученика, однос према раду, способност примене практичног знања у конкретним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;
- васпитни део(доношење опреме, дисциплина на часу);
- образовни део (практичне вештине);
- активности ученика на часовима;

IV Међупредметне компетенције

1. Компетенцију за целоживотно учење
2. Комуникацију
3. Решавање проблема
4. Сарадњу
5. Одговоран однос према здрављу
6. Одговоран однос према околини.

Кроз наставни садржај додатне, допунске и секције који се реализује као допуна Физичког васпитања остварују се и **општи принципи образовања и васпитања.**

Наставни предмет Физичко васпитање омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација и нових антрополошких достигнућа ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области физичког развоја. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну практичну наставу, допунску или додатну наставу, секције, ванаставне активности (крос, фер плеј манифестације), као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем.

У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:

-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;

-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;

-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.

Кроз додатну, допунску и секцију реализоваће се и **допунски циљеви образовања и васпитања.**

Кроз активности на практичној настави, води се рачуна о развијању и практиковању здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности у раду. Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем

језику,правилно усвајање ,дигиталне компетенције (коришћење дигиталних алата за унапређење практичног вежбања),..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик ће умети да пронађе и асимилује нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.

Примењујући индивидуалани рад или групне активности код ученика ће доћи до поспешења развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;

Кроз додатну, допунску и секцију остариће се и **исходи образовања и васпитања.**

Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз практичан рад, вежбе у којима ће ученици показати да ли примењују нова сазнања. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз практичан рад, аналитички и синтетички разложе вежбу, дају идеје, изразе своја мишљења кроз чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се дају начини решавања одређених тактичких задатака и на основу конкретизованог решења ученик покушава да пронађе нове приступе.; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других;

У решавању задатака, ученик треба да зна да примени логичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који му се јављају.

Треба да зна шта је дозвољено, а шта не. Да зна како да се понаша и приступа одређеним садржајима, јер на тај начин чува и себе и друге другима.

Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз стручно усавршавање и похађањем семинара из области:;

- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;
- Поучавање и учење-К2;
- Подршку развоју личности ученика-К3;
- Комуникацију и сарадњу-К4.

Улога наставника вишеструка, јер треба да:

- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;
- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима. Да би допринео ефикасности и једнаким правима

и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

Припремна настава

Четврти разред

I.Обавезни наставни предмети

Српски језик и књижевност

Предмет: Српски језик и књижевност

Циљ учења *Српског језика и књижевности* је унапређивање језичке и функционалне писмености; стицање и неговање језичке и књижевне културе; оспособљавање за тумачење и вредновање књижевних дела; афирмисање и прихватање вредности хуманистичког образовања и васпитања ученика; развијање личног, националног и културног идентитета, љубави према матерњем језику, традицији и култури српског народа и других народа и етничких заједница.

Недељни фонд часова: 5 часова

Годишњи фонд часова:165 часова

Област	Број часова	Садржај	Исходи	Стандарди

ЈЕЗИК	35	Синтакса (30) Функционални и стилови српског књижевног језика (3) Општа лингвистика (2)	По завршетку четвртог разреда ученик ће бити у стању да: – разликује основна значења и функције падежа; – препозна граматичку и семантичку конгруенцију у типичним случајевима; – разликује све типове независних предикатских реченица и препозна специјалне независне реченице; – препозна различите врсте зависних реченица; – разликује напоредне односе међу речима, синтагмама и реченицама; – правилно употреби и препозна значења личних глаголских облика; – препозна у тексту и наведе особине књижевноуметничког и научног стила; – процени поузданост података које преузима са интернета при писању текста научним стилом; – покаже основна општелингвистичка знања о еволуцији језика и језицима у свету (језичка сродност, језички типови и језичке универзалије);	2СЈК.3.1.1. Разуме да постоји тесна веза између језика и мишљења; јасан му је појам категоризације; познаје конверзационе максиме (квалитета, квантитета, релевантности и начина); разуме појам информативне актуализације реченице и зна како се она постиже; јасан му је појам текстуалне кохезије. 2СЈК.3.1.2. У примерима препознаје основна значења и функције падежа; 2СЈК.3.1.3. Има детаљнија знања о граматичкој и семантичкој конгруенцији у типичним случајевима; 2СЈК.3.1.4. Има детаљнија знања о употреби падежа и глаголских облика; уме да анализира компликованије реченице грађене по различитим моделима; познаје специјалне независне реченице; познаје различита решења у вези с конгруенцијом.

КЊИЖЕВНОСТ	100	Послератна и савремена књижевност Дијалог књижевних епоха	- утврди тематске, идејне, поетичке, стилске, језичке, композиционе и жанровске особине књижевног текста; - протумачи књижевни текст стављајући га у одговарајући културноисторијски и теоријски контекст; - користи књижевнотеоријске термине у тумачењу књижевног дела; - постави проблемско питање у вези са књижевноуметничким делом, износи суд о њему и аргументује свој суд; - истражи однос између одређене теорије (егзистенцијализам, теорија рецепције/отвореног дела) и књижевноуметничког текста и односе између самих књижевноуметничких текстова (интертекстуалност); - повеже историјске, религијске, политичке теме у делима која обрађује са изградњом или преиспитивањем националног идентитета у њима; - расправља о елементима родне осетљивости у делима која обрађује; - самостално бира књижевна дела изван програма ослањајући се на стечена знања и усвојене вредности;	2СЈК.3.2.1. Чита, доживљава и самостално тумачи књижевноуметничка и књижевнонаучна дела из обавезног школског програма, као и додатне (изборне) и факултативне књижевноуметничке и књижевнонаучне текстове; током интерпретације поуздано користи стечена знања о стваралачком опусу аутора и књижевноисторијском контексту. 2СЈК.3.2.2. Влада књижевнотеоријском терминологијом и теоријска знања адекватно примењује у тумачењу књижевноуметничких и књижевнонаучних дела која су предвиђена школским програмом и других дела ове врсте различитих жанрова, изван школског програма. 2СЈК.3.2.3. У процесу тумачења књижевноуметничког и књижевнонаучног дела, одабира, примењује и комбинује адекватне методе унутрашњег и спољашњег приступа. 2СЈК.3.2.4. Уочава и тумачи поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевноуметничких и књижевнонаучних текстова у

				оквиру школске лектире и изван школског програма; процењује и пореди стилске поступке у наведеним врстама текстова. 2СЈК.3.2.5. Разуме основне елементе књижевности као дискурса (пореди нпр. присуство/одсуство приповедача, приповедни фокус, статус историјског и фиктивног итд.) у односу на остале друштвене дискурсе и та сазнања употребљава у тумачењу књижевних дела. 2СЈК.3.2.6. Приликом тумачења и вредновања књижевноуметничких и књижевнонаучних дела примењује и упоређује књижевноисторијске и поетичке одлике стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности. 2СЈК.3.2.7. Самостално уочава и тумачи проблеме и идеје у књижевном делу и своје ставове уме да аргументује на основу примарног текста и литерарно-филолошког контекста. 2СЈК.3.2.8. У тумачењу књижевног дела критички користи препоручену и самостално изабрану секундарну литературу (књижевноисторијску, критичку, аутопоетичку, теоријску). 2СЈК.3.2.9. На основу дела српске и светске књижевности (у

				обавезном и сопственом избору) и секундарне литературе шири читалачка знања, примењује стратегије читања које су усаглашене са типом књижевног дела и са читалачким циљевима (доживљај, истраживање, стваралаштво); развија језички, литерарни, културни и национални идентитет.
ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	25	Правопис	- правилно користи знаке интерпункције (тачку, запету, тачку са запетом, упитник, узвичник, две тачке, три тачке,	2СЈК.3.3.1. Дискутује о сложеним темама из језика, књижевности и културе; дискутује о смислу и вредностима

		Усмено и писано изражавање	црту, заграду, наводнике); - говори јавно и пред већим аудиторијумом о темама из језика, књижевности и културе; - напише састав на тему из језика и књижевности, уважавајући начела правописа и језичке норме.	књижевних текстова и о сврси и вредностима неуметничких текстова користећи стручну терминологију. 2СЈК.3.3.2. Излаже (у званичним ситуацијама, јавно и пред већим аудиторијумом) и пише о темама из области језика, књижевности и културе; има развијене говорничке (ораторске) вештине; претпоставља различите ставове аудиторијума и у складу с тим проблематизује поједине садржаје; препознаје и анализира вербалну и невербалну реакцију саговорника односно аудиторијума и томе прилагођава свој говор; слушајући говорника, процењује садржину и форму његовог говора и начин говорења. 2СЈК.3.3.3. Композиционо и логички складно пише стручни текст на теме из књижевности и језика, као и новински чланак. 2СЈК.3.3.4. Организује, класификује, уопштава и на сличан начин обрађује информације из књижевних и неуметничких текстова на основу задатог и/или самостално постављеног критеријума. 2СЈК.3.3.5. Продубљено критички промишља сложенији текст: процењује колико сложенији експозиторни текст успешно преноси информације публици којој је намењен, уочавајући које информације недостају; издваја доказну грађу на којој аутор

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава и учење Српског језика и књижевности треба да допринесу развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове којима се чува национална и светска културна баштина; буду оспособљени за живот у мултикултуралном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

Квалитет и трајност знања, умења, вештина и ставова ученика умногоме зависе од принципа, облика, метода и средстава који се користе у процесу учења. Због тога савремена настава Српског језика и књижевности претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовања и уважавања дидактичких принципа (посебно: свесне активности ученика, научности, примерености, поступности, систематичности и очигледности), као и адекватну примену оних наставних облика, метода, поступака и средстава чију су вредност утврдиле и потврдиле савремена пракса и методика наставе и учења српског језика и књижевности (пре свега: разни видови организације рада и коришћење комуникативних, логичких и стручних (специјалних) метода примерених садржајима обраде и могућностима ученика). Избор одређених наставних облика, метода, поступака и средстава условљен је, пре свега, исходима које треба остварити, а потом и садржајима који ће помоћи да се прописани исходи остваре.

Настава Српског језика и књижевности треба да буде усмерена ка развоју међупредметних компетенција: компетенције за учење, комуникацију и сарадњу, естетску компетенцију, дигиталну, компетенцију за рад са подацима, учешће у демократском друштву и здрав живот.

Редовна настава и учење изводи се у специјализованим учионицама и кабинетима за овај предмет, који треба да буду опремљени у складу са нормативима за гимназије. Делимично, она се организује и у другим школским просторијама (библиотеци-медијатеци, читаоници, аудиовизуелној сали и сл.). Настава може да се реализује и путем планираних активности и дефинисаних циљева усклађених са општим циљевима наставе српског језика и књижевности и на Сајму књига, књижевној вечери, у позоришту и сл.

У настави Српског језика и књижевности користе се одобрени уџбеници и приручници, као и библиотечко-информацијска и информатичка грађа, значајна за систематско оспособљавање ученика за самостално коришћење разних извора сазнања у настави и ван ње.

Области *Језик, Књижевност* и *Језичка култура* треба да чине предметну целину, да се прожимају и употпуњују. Стога је препоручени број часова само оквиран (за област *Језик* 35, за *Књижевност* 100, а за *Језичку културу* 25). Пажљивим планирањем наставе и учења које треба да доведу до остварености предвиђених исхода за све три области, наставник ће сам, уз праћење резултата ученика, распоређивати број часова.

IV. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ОБЛАСТ: ЈЕЗИК

ЈЕЗИК (35 часова)

Програм за четврти разред гимназије у структуралној целини Језик организован је у три области/теме, усклађен са исходима за овај разред, а према описима стандарда ученичких постигнућа. Области које улазе у састав структуралне целине *Језик* су: *Синтакса, Стилистика* и *Општа лингвистика*. Програмом се предвиђа проширивање знања из области обрађених у основној школи,али и увођење нових појмова.

Синтакса: У оквиру ове теме ученици проширују и продубљују знања о падежним и глаголским облицима, зависним и независним реченицама, напоредним конструкцијама; стичу нова знања о специјалним независним реченицама, типовима конгруенције, распоређивању синтаксичких јединица у реченици.

Приликом обраде значења падежа, потребно је указати на именичку, придевску и прилошку употребну вредност именичких јединица. Такође, важно је указати на то да се једним падежом могу обележити различите функције и исказати различита значе ња (падежна поливалентност). С друге стране, потребно је навести примере који показују да два или више падежа могу имати исту функцију и значење у реченици (падежна синонимија).

Од наставника се очекује да са ученицима обнови знања о конгруенцији, а потом да ова знања прошири типичним примерима граматичке и семантичке конгруенције у роду и броју. Такође, у основним цртама треба указати и на типичан ред речи у реченици, тј. на типично распоређивање синтаксичких јединица.

После обнављања знања о независним предикатским реченицама потребно је обрадити специјалне независне реченице, тј.комуникативне реченице без предиката.

Од наставника се очекује да са ученицима обнови и прошири знања о врстама зависних реченица, као и да укаже на њихову именичку, придевску и прилошку вредност. Овде је важно успоставити корелацију са наставним садржајем из језичке културе
који се односи на правилно писање запете.

Потребно је обновити и проширити знања о напоредним конструкцијама и напоредним односима у којима оне могу стајати: саставном, раставном, супротном, закључном, искључном и градационом.

Од наставника се очекује да са ученицима обнови знања о негацији (одричне и потврдне реченице) и у типичним случајевима обради опште и посебно негирање у одричним реченицама, као и појам двоструког негирања.

Потребно је упознати ученике са различитим значењима личних глаголских облика (времена и начина).

Препоручени број часова: 30

Функционални стилови српског књижевног језика. У оквиру ове теме понављају се и допуњују раније стечена знања о књижевноуметничком и научном стилу. После обраде обе наставне јединице, препоручује се систематизација диференцијалних особина свих функционалних стилова и графички приказ помоћу табеле.

Наставу би требало функционално повезати са наставом књижевности и језичке културе. За препознавање функционалног стила и утврђивање његових обележја, пожељно је за помоћне текстове изабрати дела из програма наставе књижевности и језичке културе за четврти разред.

Приликом понављања обележја научног стила, значајно је обухватити дигиталну компетенцију и компетенцију за рад са подацима. Од наставника се очекује да ученике упуте на исправне и безбедне начине претраге на интернету, чији је циљ писање научног рада.

Препоручени број часова: 3

Општа лингвистика. У оквиру ове тематске области ученици проширују знања о еволуцији језика – развоју језика у друштву. Потребно је са ученицима обрадити појам индоевропска језичка породица и у краћим цртама обухватити њене главне гране – балто-словенску, италску, германску, келтску, индо-иранску, грчку, албанску и јерменску. Због територијалне блискости и присуства мађарског језика као језика националне мањине у Србији, значајно је са ученицима поменути да је, поред индоевропске језичке породице, у Европи присутна и угро-финска језичка породица, којој припадају мађарски, фински и естонски језик.

Препоручује се повезивање са садржајима наставе страних језика и географије – израда језичких карти на којима би биле представљене језичке групе. Пожељан облик рада је групни – рад на истраживачким задацима, израда презентација и излагање ученика на одабрану тему из ове области.

Препоручени број часова: 2

ОБЛАСТ: КЊИЖЕВНОСТ (100 часова)

Обавезни садржаји

Програм наставе и учења за област Књижевност у 4. разреду гимназије конципиран је тако да ученици обраде корпус дела послератне српске и светске књижевности, а са усвојеним теоријским апаратом савладају и нека од највећих дела ранијих епоха која тематски корелирају са двадесетовековном књижевношћу. У изборном делу програма предвиђено је и упознавање са савременом српском књижевношћу (дела настала након 1990. године).

Упознавање са послератним модернизмом у српском песништву, ученици ће отпочети обрађивањем збирке песама *Кора* Васка Попе, где ће комбиновањем спољашњег и унутрашњег приступа у анализи књижевног дела бити могуће да се разуме на који начин су текла идеолошко-поетичка струјања у српској књижевности тог времена и какве је револуционарне промене Васко Попа унео у српско песништво. Обраћање пажње на Попин сведен језички израз, преузимање кратких фолклорних језичких форми и спајање са сложеним симболичким сликама које сугеришу човекову тежњу за досезањем смисла у десакрализованом и често застрашујућем савременом свету, пружиће ученицима јасне увиде у облике, могућности и правце развоја модернистичког песништва. Сличан тематски круг и раскидање са естетичком и идеолошком догмом ученици треба да препознају и у песништву Миодрага Павловића. Обрадом песме „Пробудим се” уочиће слику померених односа у свету који тежи деструкцији и усамљеност и беспомоћност човека у таквом свету. Песма „Научите пјесан” подстиче неку врсту потребе за побуном и сугерише штетност сваког трпљења и успаваности. Сложене метафоре и готово херметичне песничке слике као и посезање за историјским уметничким слојевима, што одликује поезију Миодрага

Павловића у целини, присутне су и у ове две песме и добар су пример модерног, интелектуалистичког песништва које се ослања на традицију, а које ће свој другачији и још развијенији вид добити у поезији Бранка Миљковића. Миљковићева збирка из 1960. године *Ватра и ништа*, треба да покаже ученицима модел својеврсног филозофског песништва, песникову тежњу да филозофске категорије, односно појмове ко-
смичке филозофије преточи у поезију. Истовремена усмереност на националне митове и легенде, те константни песнички симболи (ватра, птица...) одређују овог песника као зачетника неосимболизма у нашој поезији. Симболистички потенцијал многих мотива препознатљив је и у поезији Стевана Раичковића, али средишње место у њој заузима запитаност над суштином живота и суштином поезије, који се у једном нивоу код њега изједначују. Такво прожимање је најочигледније и најзаокруженије у циклусу песама *За-
писи о црном Владимиру*, где прозни предложак прати и заокружује ове лирске записе, потенцирајући неодвојивост социјалних и егзистенцијалистичких мотива у њима, (живота и писања песме о њему). Неосимбилистички тонови и својеврсни артизам одређују и поезију Ивана В. Лалића. Здруженост симбола који изражавају истовремену мисаоност и осећајност може се пратити у песми „Језеро у јесен". Збирка песама *Писмо*, која се сматра врхунцем Лалићевог песништва а и српске поезије друге половине 20. века отвара многе националне, историјске и филозофске теме, а насловном песмом, „Писмо" успостављају се везе између древног и савременог, између исконског и модерности, а појам речи и писма
стављају се у центар свеколиког цивилизацијског кретања.

Кретања у светској модерној лирици и широк распон тема и мотива, могу се пратити избором из песништва Ж. Превера – критика послератног градског живота у Паризу, љубавни тонови; В. Х. Одна – религијски и етички мотиви, комбиновање традиционалне форме и експериментисање; А. Ахматове – пролазност живота, живот под диктатуром; Ј. Бродског – музикалност и ритмичност, јединство значења и звучања песме.

Непосредно после Другог светског рата у српској књижевности настаје неколико великих романа, од којих најзначајније место припада *Проклетој Авлији* Иве Андрића. Како ово дело уноси прве модернистичке импулсе у нашој књижевности, ученици његовим читањем треба да разумеју нове облике приповедања – прстенасти оквир, смена приповедача и тачки гледишта, прича у причи, али исто тако и тему прожимања политичких и верских интрига на живот појединца, психолошко удвајање личности, ликови чудака и особењака, питање идентитета. Роман који је објављен у исто време (1954. година) *Корени* Добрице Ћосића, на другачији начин је очитавао модернистичке импулсе у српској књижевности, успелим спајањем традиционалне реалистичке нарације и модерне структуре романа с вишеструким субјективним перспективама и сложеним психолошким заснованостима ликова, ситуација и атмосфере. Активирањем тема политике, власти, патријархалности, овај роман се допуњава како са Андрићевим делом тако и са великим романом Меше Селимовића *Дервиш и смрт*, у којем преиспитивање религијских истина, догматског мишљења, идеја патње и страха води ка запитаности над смислом постојања. Модернистичке особености у овом роману видљиве су у самом мисаоном концепту дела и исповедном, монолошком тону који је све време у имплицитном дијалогу са спољним светом и његовим истинама.

Како четрдесетих и педесетих година 20. века егзистенцијализам као филозофски правац доживљава свој узлет, његове поставке добијају свој корелат и у књижевности, па се тако *Странац* Албера Камија издваја као ремек-дело настало на овој основи. При обради овог дела треба узети у обзир да се основне поставке егзистенцијалистичке филозофије код Камија развијају у правцу филозофије апсурда, што најбоље показује његов есеј „Мит о Сизифу" који се може читати и као есејистичко-филозофски предложак роману *Странац*. Филозофија апсурда је свој израз добила и у драми, обликујући се као драмски поджанр (драма апсурда), а најважнији представник је свакако Семјуел Бекет с драмом *Чекајући Годоа*.

Елементи филозофије апсурда могу се пронаћи и у роману *Мајстор и Маргарита* Михаила Булгакова, али тако што је апсурд у служби изражавања критике тоталитаризма. Читањем овог романа ученици треба да разумеју везу између јудеохришћанских митова и

стварања идеологија њиховим злоупотребама, а исто тако да разумеју нове облике приповедања који отварају пут постмодерни и функцију смеха, комичког и фантастичног у роману. Најава постмодерне може се препознати у Борхесовим причама „Вавилонска кула" или „Врт са стазама које се рачвају" где је њен концепт представљен како имплицитно, самом структуром прича (свет као бесконачни низ шестоугаоних библиотека, човек као библиотекар, живот као књига), тако и експлицитно, уметком у нарацији који објашњава идеју недовршеног романа са више могућности рачвања приче у чему читалац има активну улогу заокруживања смисла приповедања. Борхесова проза треба ученику да покаже и промењену улогу традиционалног крими-заплета који је сада, у постмодерни, добио функцију исказивања метафоричких животних улога и детективског модела долажења до животне истине.

Постмодерна у српској књижевности треба да се прати у делима *Енциклопедија мртвих* Данила Киша, *Хазарски речник* Милорада Павића и *Нови Јерусалим* Борислава Пекића. Потребно је да ученици уоче различите моделе приповедања у свакој од прича *Енциклопедије мртвих,* који се крећу од енциклопедијског приповедања, преко извештаја, легендарног казивања до модерног онеобиченог језичко-стилског израза – који су сви у функцији преиспитивања, иронизовања и деконструисања различитих видова идеолошких, културних, сазнајних хоризоната стварности а из којих се сагледава метафизички појам смрти. Читањем *Хазарског речника* ученику се отвара могућност да разуме поступак отвореног дела, што води концепту саопштавања више истина о истој ствари и реконструисања идеолошких, религијских, историјских наслага у саопштавању приче. Пет прича *Новог Јерусалима* које су писане псеудодокументарним стилом, такође су пример варирања једне истине о апсурдности и неуспеху човека и цивилизације, од античких времена до антиутопијске будућности, да сагради ново царство божје на земљи. Ученици треба да разумеју иронију овог приповедања, присутну најпре у самом наслову иза којег се сугерише антрополошки песимистично виђење да ни у уметности, ни у историји, ни у науци нема разрешења суштинских егзистенцијалних питања. Сва три дела, могу се читати као удаљени одјек филозофије егзистенцијализма, у постмодерни.

Постављањем дијалога књижевних епоха може се препознати да се егзистенцијалистичка питања постављају већ у *Хамлету* Вилијама Шекспира. Филозофија егзистенцијализма се може читати и у делу Ф. М. Достојевског *Злочин и казна* или *Браћа Карамазови,* али ту она мора бити сагледана заједно са питањима религије, православља, морала, правичности... Дијалог књижевних епоха се у овом делу програма остварује и обрадом Гетеовог *Фауста*, који се може читати с претекстом у фолклорним легендама и космолошким метафизичким системима, а свакако је потребно направити додир са Булгаковљевим *Мајстором и Маргаритом* и препознати еволуцију фигуре ђавола од првих космогонија, преко средњовековне уметности и осамнаестовековне обраде до постмодерне.

Изборни садржаји (бира се 10 дела)

Различити видови постмодернистичког прозног израза у светској и домаћој прози, примери романа тока свести, теме везане за Други светски рат, модернистичка поезија, као и специфичности прозе настајале деведесетих година прошлог века, могу се пратити понуђеним избором писаца и дела према договору ученика и наставника.

У годинама непосредно након Другог светског рата настаје антиутопијски роман *Животињска фарма* Џорџа Орвела који, поред тога што је алегоријски приказ Стаљинове личности и његове совјетске државе, усмерен је на критику тоталитаризма уопште. Читањем овог романа ученици треба да се упознају са жанром утопије и антиутопије и правећи интертекстуалну везу са Булгаковљевим *Мајстором и Маргаритом* развијају критичку свест. С мањом оштрином и с више поетичности критика тоталитаризма приказана је и у роману Милана Кундере *Шала*. Ученици читањем овог дела могу да промишљају о односу власти и приватног живота, идеје шале и смеха као одбрамбеног и као критичког механизма код човека лишеног духовне слободе у строгим системима. Исцељујућа улога смеха

у превазилажењу притисака живота у тоталитарној држави и карневалски доживљај социјалистичке револуције, из перспективе детета и његовог породичног микросвета уочава се у роману *Улога моје породице у светској револуцији* Боре Ћосића.

Поетичко преклапање с Борхесовом прозом може се уочити у делу *Ако једне зимске ноћи неки путник* Итала Калвина које кроз причу о трагању Читаоца и Читатељке за исправним завршетком романа услед забуне око помешаних страница у издавачкој кући, такође изражава постмодернистичку идеју о отвореном завршетку дела у којем читалац сам надограђује смисао. Поступак отвореног дела који је Умберто Еко описао у свом истоименом есеју, може се пратити и у његовом роману *Име руже*. Овде ученик треба да разуме улогу крими заплета у развијању филозофске идеје дела и ангажовану позицију читаоца који може да се упути у спољне референце које нуди приповедач да би могао да досегне пуноћу смисла дела које чита. Развој или последња фаза постмодерног приповедања у српској књижевности може се пратити у романима с краја деведесетих година 20. века – *Опсада цркве Светог Спаса* или *Ситничарница код Срећне руке* Горана Петровића. Надовезујући се на прозу Милорада Павића Горан Петровић у *Ситничарници код Срећне руке* поставља ситуацију укрштања различитих временских токова, сусретања читалаца у различитим временима и деловима романа који настаје док га читаоци читају и
постају његови јунаци. Ученици треба да крећући се кроз ову прозу разумеју и њену идеју о временском понављању историјских трагедија на овим просторима и начину кројења и конструисања сукоба и несрећа као у роману слагалици. Онеобичавање у нарацији, преплитање различитих временских слојева и придавање фантастичних елемената историјском догађају везаном за опсаду манастира Жиче у средњем веку, у *Опсади цркве Светог Спаса* Горану Петровићу служи да би исказао универзалност и метафизичку димензију сукоба добра и зла.

Послератни период у српској књижевности одређује и успон романа тока свести. Са овим типом романа ученици могу да се упознају читањем *Прољећа Ивана Галеба* Владана Деснице и *Лелејске горе* Михаила Лалића. Док у *Прољећима Ивана Галеба* ученици могу да прате низ есејистичких монолога о разним темама од којих је тема одрастања и развијања младог уметника прожимајућа, у *Лелејској гори* се кроз основну нарацију о народноослободилачкој борби и скривању партизана отвара широк ток свести о питањима морала, смисла борбе, преиспитивањима локалних историјских догађаја, изражен вишезначном фигуром ђавола. Теме о Другом светском рату у домаћој прози представљене су из различитих визура и на различите начине у периоду од педесетих година, када *Лелејска гора* настаје, до деведесетих година. Отклон од афирмативног приказивања Другог светског рата, односно критика непотребног страдања и виђење рата као злоупотребе човека видљиво је већ у роману *Употреба човека* Александра Тишме. Критика рата у правцу рехабилитације грађанске класе и предратног друштва читају се најпре у роману *Очеви и оци* Слободана Селенића, а потом и у *Лагуму* Светлане Велмар Јанковић. Коначно, у *Мамцу* Давида Албахарија ратне трагедије преломљене су кроз дубоко интимистичку повест и, као и код Тишме, сагледане су из перспективе јеврејске нације на овим просторима и прогонима у нацистичке логоре.

Упоредо са делима која глорификују Други светски рат, шездесетих година у српској књижевности се јавља и низ писаца који се окрећу такозваној стварносној прози, у којој се јунак дехероизује и посматра се свет у његовој реалности која је врло често црна. У тој линији стваралаца ученици могу да се упознају са Бранимиром Шћепановићем и његовим романом *Уста пуна земље*, где је дубоким понирањем у сопствену унутрашњост тематизована тема смрти и самоубиства. Смрт као злочин, бруталност, односно убиство силовањем и успостављање личне правде у микросвету социјалне маргине уметнички је приказана и у антологијској причи Драгослава Михајловића „Лилика".

Изразито модеран поглед на свет у овом периоду (седамдесете године 20. века) препознаје се у песништву Раше Ливаде. Његова поезија се може читати као смислени спој најразличитијих поступака – од гротеске и хумора, преко ироније и патоса до фантастике и неосимболизма – који увек изражавају трагање за смислом који измиче. Ученици се најбоље могу упознати са његовим песништвом

читањем збирке *Карантин*, где је топос Земуна узет као митопоетска основа са које се преиспитује историја, традиција, култура, реконструкција ишчезлог, импулси модерних времена.

Поглед на друштвену стварност на прелазу два века и последице нових грађанских ратова у виду емиграције на Запад и губљење породичних веза и националног упоришта и идентитета ученици могу да стекну читањем романа *Опроштајни дар* Владимира Тасића и *Миленијум у Београду* Владимира Пиштала.

Ученици и наставници током обраде дела и из обавезног и из изборог садржаја могу да се определе за анализу специфичних питања у њима: национални идентитет, традиција, националне вредности (афирмација и критичко преиспитивање) – *Кора, Ватра и ништа, Корени, Хазарски речник, Употреба човека, Очеви и оци, Лагум, Опсада цркве Светог Спаса, Ситничарница код Срећне руке, Миленијум у Београду*; родна осетљивост – *Злочин и казна* (лик Соње Мармеладове), *Хамлет* (лик Офелије), *Мајстор и Маргарита* (лик Маргарите, служавке Наташе, Фриде), *Корени* (лик Симке), *Лилика, Мамаџ* (лик мајке), *Употреба човека* (лик Вере Кронер)...

Нивои обраде. Тумачење књижевног дела може се реализовати и планирати за обраду на различитим нивоима (осврт, приказ, интерпретација).

Рад на часу. Књижевне појаве, термини и појмови обрађују се посредством планираних књижевних дела. У непосредном раду, уз уважавање водећих методичких принципа и радних начела, користе се одговарајуће обавештајне, логичке и специјалне (стручне) методе. Методска адекватност и јединство теоријских и практичних поступања кључни су за успешну наставу књижевности; књижевнотеоријска знања се тумаче као појаве у конкретним уметничким делима, а знања о њима се развијају и усавршавају.

Развијање читалачких компетенција. Ученици се обучавају за активну примену свих врста и видова читања (доживљајно, истраживачко, изражајно и интерпретативно, гласно читање, читање с белешкама, читање у себи), а пре свега за помно читање, читање с уживљавањем и разумевањем уз вредновање књижевног дела.

Стваралачке активности поводом тумачења књижевног дела. Поред читања, као прворазредне стваралачке активности, у настави се организују и одговарајуће стваралачке активности поводом обраде књижевних дела. Посредством њих шири се интересовање ученика за књижевност, књижевна дела и ауторе, продубљују се и надопуњују читалачка интересовања и усавршавају читалачке компетенције. Стваралачке активности реализују се као усмена продукција (говорне вежбе, дискусије, разговори, монолози, рецитовање и казивање), писмена продукција (писање есеја, радова, домаћих задатака) и комбинована продукција (реферисања и презентације).

Изборни садржаји допуњавају обавезни део програма. Наставник је у обавези да у договору са ученицима уз обраде књижевних дела из обавезног програма обради осам дела из изборног програма.

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика током припремне фазе рада и током рада на часу, учешће у раду приликом тумачења дела, учесталост јављања, квалитет одговора, оригиналност и аргументовање ставова, уважавање гледишта других ученика и другачијих виђења, однос према раду, способност примене теоријских знања у конкретним радним околностима. Вредновање обухвата и писмено изражавање (домаћи задаци поводом конкретних књижевних дела; годишње до шест домаћих задатака). У сврху вредновања може бити планирано и тестирање, како би се стекао непосредан увид у текућа знања ученика.

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА (25 часова)

Програм за четврти разред гимназије у области Језичка култура организован је тако да подразумева четири вештине: писање и говор (као продуктивне) и слушање и читање (као рецептивне). Припрема за израду писменог задатка, сама израда и исправка писменог задатка (писање побољшане верзије задатка) подразумевају укупно 16 часова, по четири за сваки писмени задатак.

Реализација наставе и учења језичке културе остварује се у предметном јединству са наставом књижевности.

Правопис. У оквиру ове теме ученици треба да обнове и прошире знања из правописа стечена у основној школи и претходним разредима гимназије.

Посебно поновити и увежбати правилну употребу знакова интерпункције (тачке, запете, тачке са запетом, упитника, узвичника, две тачке, три тачке, црте, заграде, наводника) у писаном и куцаном тексту. Очекује се да наставник ученицима укаже и на могућности и ограничења приликом комбиновања интерпункцијких знакова (нпр.: дозвољено писање запете иза тачке на крају скраћенице, али и немогућност писања тачке на крају реченице која се завршава скраћеницом са тачком).

Препоручује се корелација са наставним садржајем из језика – правилно писање запете може се увежбати при обради зависних реченица и напоредних односа.

Препоручује се корелација и са наставним садржајем из стилистике – пожељно је приликом обраде научног функционалног стила обрадити и функцију заграде, ознаке за фусноту, разлике у писању црте у односу на цртицу и сл.

Поновити са ученицима правила употребе размака у куцаном тексту (space, енг.), приликом куцања знакова интерпункције. Потребно је ученицима указати на разлику у куцању наводника на енглеској и српској тастатури, могућности куцања текста у курзиву (Italic), уместо куцања наводника.

Препоручени број часова: 6.

Усмено изражавање. Препоручује се континуирано подстицање ученика да на редовној настави и ван ње говоре на теме из језика, књижевности и културе, као и редовно указивање на смисао и значај неговања говорне културе.

Препоручени број часова: 3.

Писано изражавање. У оквиру ове теме планирана је израда четири писмена задатка и писање унапређене верзије писменог задатка (исправка писменог задатка). Као и у претходним разредима, припрема за израду писмених задатака је континуирана делатност и не ограничава се само на један час (пре израде писменог задатка). Писмени задатак се ради писаном ћирилицом. Препорука је да се исправка писменог задатка ради писаном латиницом.

Препоручени број часова 16

V. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Поред стандардног, сумативног вредновања које још увек доминира у нашем систему образовања (процењује знање ученика на крају једне програмске целине и спроводи се стандардизованим мерним инструментима – писменим и усменим проверама знања, есејима, тестовима, што за последицу има кампањско учење оријентисано на оцену), савремени приступ настави претпоставља формативно вредновање – процену знања током савладавања програма и стицања одговарајуће компетенције. Резултат оваквог вредновања даје повратну информацију и ученику и наставнику о томе које компетенције су добро савладане, а које не, као и о ефикасности одговарајућих метода које је наставник применио за остваривање циља. Формативно мерење подразумева прикупљање података
о ученичким постигнућима, а најчешће технике су: реализација практичних задатака, посматрање и бележење ученикових активности током наставе, непосредна комуникација између ученика и наставника, регистар за сваког ученика (мапа напредовања) итд. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказана и сумативно – бројчаном оценом. Оваква оцена има смисла ако су у њој садржана сва постигнућа ученика, редовно праћена и објективно и професионално бележена.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и корисним наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже као недовољно ефикасним и ефективним требало би унапредити.

Међупредметна компетенција

Настава Српског језика и књижевности треба да буде усмерена ка развоју **међупредметних компетенција**: компетенције за учење, комуникацију и сарадњу, решавање проблема, естетску компетенцију, дигиталну, компетенцију за рад са подацима, учешће у демократском друштву и здрав живот.

Кроз наставни предмет српски језик књижевност остварују се и **општи принципи** образовања и васпитања.

Настава Српског језика и књижевности биће усмерена на опште принципе образовања и васпитања кроз разноврсне облике учења, редовност оцењивања, једнаког права на образовање, исте шансе за учење без дискриминације, истицањем људских права и достојанства и одбрану истих кроз анализу репрезентативних дела светске и српске књижевности. Упућиваће ученике на вертикално повезивање градива и временску и месну локализацију интерпретираних наставних садржаја. Развијање говорне и писане културе изражавања је целоживотни процес и зато се код ученика развија љубав према читању, неговању матерњег језика и богаћењу сопственог речника. У оквиру садржаја предмета усмераваћемо ученике на различите форме изражавања сопствених ставова али и културу слушања, разговарања, дискутовања и уважавања мишљења и осећања других. Сарадња са породицом је неопходна и она се одвија преко одељењског старешине и непосредно у оквиру термина планираног за консултације и сарадњу са родитељима уоквиру Дана отворених врата као и доступности оцена, напомена и препорука из педагошке документације у ес дневнику. Пажња наставника и усмеравање наставе биће на добробит и подстицање талентованих ученика и ученика са посебним потребама.

Кроз наставу српског језика и књижевности остварују се и основни циљеви образовања и васпитања.

Сталним професионалним усавршавањем наставници стичу одређена знања и компетенције, које доводе до континуираног унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања.

Теме које се обрађују кроз наставу српског језика и књижевности имају за циљ и развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, развијање свести о значају заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња, развијање позитивних људских вредности, као и развијање кључних компетенција за целоживотно учење и међупредметних компетенција. Кроз потенцирање различитих облика и метода активног учествовања ученика у наставном процесу (рад у групи/пару, пројектно-оријентисана настава, истраживачке активности, дебата, дијалог...) развијају се стваралачке способности, критичко мишљење, мотивација за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;

Кроз социокултурну компетенцију српског језика и књижевности развијају се компетенције за разумевање и поштовање људских права, грађанских слобода; развија се осећај солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости, као и развијање личног и националног идентитета, поштовање и неговање српског језика матерњег језика и страних језика, традиције и културе српског народа и националних мањина других народа, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине.

Кроз наставу српског језика и књижевности остварују се **и исходи** образовања и васпитања.

Применом различитих облика и метода организације наставе, као и одабиром различитих тематских области а посебно стручних тема и акцентовањем развијања комуникативних функција језика развија се способност ученика да користи матерњи језик у зависности од културног наслеђа и средине, потреба и интересовања, да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације, да изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове у усменој и писаној форми, да ради ефикасно са другима као члан тима, групе, организације и заједнице, да зна како да учи, поштује људска права и слободе, комуницира асертивно и ненасилно, да има свест о сопственој култури и разноликости култура, уважава значај креативног изражавања идеја, искустава и осећања путем различитих медија, укључујући музику, књижевност, извођачке и визуелне уметности.

Кроз наставу српског језика и књижевности остварују се стандарди образовних постигнућа ученика, који представљају део општих стандарда образовања и васпитања (скуп норми на основу којих се врши процена квалитета у систему образовања и васпитања).

Начин реализације садржаја

Полазећи од датих исхода и кључних појмова садржаја наставник планирани програм контекстуализује,односно планира наставу и учење према потребама одељења имајући у виду карактеристике, наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и друге ресурсе школе и локалне средине.

Приликом планирања наставе и учења наставник се руководи:

- индивидуалним разликама међу ученицима у погледу начина учења, темпа учења и брзине напредовања

- интегрисаним приступом у којем постоји хоризонтална и вертикална повезаност унутар истог предмета и различитих наставних предмета

- уважавањем свакодневног искуства и знања које је ученик изградио ван школе, повезивањем активности и садржаја учења са животним искуствима ученика и подстицањем примене наученог у свакодневном животу

- активним и искуственим методама наставе и учења

- неговањем радозналости, одржавањем и подстицањем интересовања за учење и континуирано сазнавање

- редовним и осмишљеним прикупљањем релевантних података о напредовању ученика, остваривању исхода учења и постигнутом степену развоја компетенција ученика.

Нека књижевна дела изискиваће један час, а нека два или три, те је наставник тај који предвиђа и планира динамику рада на часовима обраде, утврђивања и систематизације градива укључујући у то и различите нивое обраде (интерпретацију, приказ и осврт), као и повезивање наставних садржаја из књижевности са садржајем из језика.

Компаративно се повезују и тумаче текстови који долазе из различитих историјских, културних и жанровских оквира (нпр. поређење овдашње епске традиције са сумерско-вавилонском, хеленском, словенским, итд; поређење структурних и мотивских конституената епских песама, епова, народних бајки и библијских предања, итд). Посебна пажња се обраћа и на осветљавање разноврсности релација које се успостављају између канонских дела националне и светске књижевности и доминантних савремених форми уметничког израза и презентације (савремени роман, драмски текст; филм, анимирани филм, стрип, позоришна представа, историјско-образовни садржаји на телевизији и интернету, итд).

Поред читања, као прворазредне стваралачке активности, у настави се организују и одговарајуће стваралачке активности поводом обраде књижевних дела. Посредством њих шири се интересовање ученика за књижевност, књижевна дела и ауторе, продубљују се и надопуњују читалачка интересовања и усавршавају читалачке компетенције. Стваралачке активности реализују се као усмена продукција (говорне вежбе, дискусије, разговори, монолози, рецитовање и казивање), писмена продукција (писање есеја, радова, домаћих задатака) и комбинована продукција (реферисања и презентације).

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика током припремне фазе рада и током рада на часу, учешће у раду приликом тумачења дела, учесталост јављања, квалитет одговора, оригиналност и аргументовање ставова, уважавање гледишта других ученика и другачијих виђења, однос према раду, способност примене теоријских знања у

конкретним радним околностима. Вредновање обухвата и писмено изражавање (домаћи задаци поводом конкретних књижевних дела; годишње до шест домаћих задатака). У сврху вредновања може бити планирано и тестирање, како би се стекао непосредан увид у текућа знања ученика.

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању* и по препорукама за праћење и вредновање постигнућа ученика датих у оквиру *Упутства за дидактичко-методичко остваривање програма.*

Први страни језик-Енглески

ПРВИ СТРАНИ ЈЕЗИК - ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења страног језика је да ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и унапређивањем стратегија учења страног језика развије комуникативну компетенцију, оспособи се за писмену и усмену комуникацију, интеркултурално разумевање и професионални развој.

разред: **ЧЕТВРТИ**

смер**: друштвено-језички**

недељни фонд часова: **1+2 часа**
годишњи фонд часова: **33+66 часова**

ОБЛАСТ	ИСХОДИ	СТАНДАРДИ	САДРЖАЈ
РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА – разумевање говора; – комуникативна ситуација; – монолошко и дијалошко излагање; – стандардни језик; – изговор; – информативни	– разуме и извршава упутства и налоге за различите активности, укључујући и оне у којима постоји узрочно-последични и/или хронолошки след од неколико једноставнијих корака које треба обавити, и то у различитим приватним и јавним комуникативним ситуацијама и у образовном контексту, исказаних споријим ритмом и сасвим разговетном стандарднојезичком артикулацијом, уз минимално ометање позадинским шумовима; – разуме општи садржај и важније поједино-	1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ 2. СТ.1.1.1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговетно и полако. 2. СТ.1.1.2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више (са)говорника у личном, образовном и јавном контексту. 2. СТ.1.1.3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту. 2. СТ.1.1.4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с	**Граматички садржаји:** **Именице** Множина сложеница Множина именица страног порекла Дупли генитив **Члан** (утврђивање и проширивање опсега употреба и изостављања одређеног и неодређеног члана) **Инверзија после одричних прилога**

прилози; – размена информација; – аргументација; – невербална и паравербална комуникација; – култура и уметност; – ИКТ	сти монолошких излагања на познате теме, друштвено релевантних, узрасно примере- них и у складу са личним интересовањима, уколико се користи стандардни језик; – разуме општи смисао и најважније појединости информативних прилога из различитих медија о познатим, друштвено и узрасно релевантним темама, у којима се користи стандардни говор; – разуме битне елементе садржаја (главну тему и најважније споредне елементе тематике, актере и њихове међусобне односе, околности радње, заплет и епилог, хронологију дешавања у општим цртама, главне узрочно-последичне аспекте) у краћим медијски подржаним аудио и аудио-визуелним формама, у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме; – разуме општи садржај и идентификује важније појединости дијалошких форми у којима учествује двоје или више говорника, уколико је реч о размени информација, мишљења и ставова на познате и блиске теме из свакодневног живота, уз употребу стандарднојезичких елемената и споријег ритма, без упадљивих индивидуалних говорних специфичности и паралелног говора учесника у комуникацији (тзв. „упадања у реч”), а уз евентуална понављања и појашњења (по потреби); – разуме једноставнија образложења ставова и мишљења саговорника, прати нит аргументације и евентуалне противаргументе, формулисане	темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговетни изговор и спор ритам излагања). 2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ 2.СТ.1.2.1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернациона- лизми. 2.СТ.1.2.2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи, брошуре, обавештења, кратке новинске вести). 2.СТ.1.2.3. Разуме једноставне личне поруке и писма. 2.СТ.1.2.4. Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи на јавним местима, упутства о руковању, етикете на производи- ма, јеловник и сл.). 2.СТ.1.2.5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа. 3. Област језичке вештине − ГОВОР 2.СТ.1.3.1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, пред- стављање, захваљивање). 2. 2.СТ.1.3.2. Изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив. 2.СТ.1.3.3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту. 2.СТ.1.3.4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активно-	*(Not only, No sooner, Seldom, Rarely, Never...)* **Везници** Повезивање зависне реченице са главном: *when, that, while, because, although, though, since, after, as, if, until, as if, as though, so that, in order that*) **Творба речи** Суфикси за прављење придева (*-able, -ary, -ful, -less, -ous , -ic, -ical…)* Сложенице: именице (*breakdown, software, passer-by*…) придеви (*blue-eyed, short-sleeved* **Глаголи** *****обнављање обрађених глаголских времена *simple and continuous forms (*глаголи стања и радње: *think, feel, look, see, smell, taste, appear)* *Future Continuous / Future Perfect / Future Perfect Continuous* Партицип перфекта Глаголи праћени герундом или инфинитивом Модални глаголи са инфинитивом перфекта *(must have/ could have/can't have...*)

	једноставнијим језичким средствима и изнете на недвосмислен начин, уз евентуалне пропратне невербалне и паравербалне комуникативне сигнале; – разуме садржај и већину тематски повезаних појединости у текстовима савремене музике различитих жанрова, уз поновљена слушања и одговарајућу припрему; примењује стратегије читања које омогућавају откривање значења непознатих речи; – разуме општи садржај и најважније појединости дужих текстова о различитим конкретним и апстрактним темама; – разуме садржај различитих информативних текстова; – разуме дуже и сложеније, лексички богатије и стилски разноврсније књижевне текстове;	сти, догађаје). 2.СТ.1.3.5. Излаже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама. 2.СТ.1.3.6. Преноси или интерпретира кратке поруке, изјаве, упутства или питања. 2.СТ.1.3.7. Излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог и других народа. 4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ 2.СТ.1.4.1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење). 2.СТ.1.4.2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања). 2.СТ.1.4.3. Попуњава образац/упитник, наводећи личне податке, образовање, интересовања и сл. 2.СТ.1.4.4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикона, детаљних упутстава. 2.СТ.1.4.5. Преводи или интерпретира информације из једноставних порука, бележака или образаца.	Садашњи и прошли конјунктив **Предлози у изразима за време** (Нпр. *on time/in time, at the end/in the end/at last …)* **Фразални глаголи (**од три дела, нпр: *split up with, run out of, come up with...*) **Реченица** Скраћивање реченица (временске, релативне, узрочне клаузе**)** партиципом Неуправни говор: – са слагањем времена; – Неуправни говор (са слагањем времена; различити типови реченица) – *might, ought to, should, would, used to* у неуправном говору- Мешовите кондиционалне реченице са *IT / WHAT (*нпр. *It was Tom who received the promotion. What he thinksisn't necessarily true.)*
Разумевање прочитаног текста - разумевање прочитаног текста; – врсте текстова;	– користи спонтано и самостално циљни језик као језик комуникације у учионици и ван ње; – говори о одређеним тематским областима на методичан/систематичан начин, наглашавајући важне елементе и значајне детаље; – опширно описује или излаже на тему из	5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ 2.СТ.1.5.1. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које му омогућавају изражавање основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама 2.СТ.2.5.2. Правилно разуме и користи већи број сложенијих језичких	**Тематске области:** Свакодневни живот (организација времена, послова, слобод-

– стратегија читања; – ИКТ;	ширег окружења и домена интересовања, користећи додатна образложења; – у интеракцији са саговорником исказује и брани своје идеје и мишљења о актуелним дешавањима уз објашњења, аргументацију и коментаре; – излаже свој став и подржава предности и истиче мане различитих опција; – брани и заступа свој став и изражава слагање или неслагање са саговорником; – пише есеје о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања, износећи сопствено мишљење, аргументујући своје ставове и наглашавајући релевантне детаље; – пише прегледе/сажетке књига, филмова, тв емисија и др; – пише текст примењујући правила правописа и интерпункције, повезујући све делове текста у смислену целину; – описује стварне и измишљене догађаје, утиске, мишљења, осећања; – истиче предности и мане неке појаве или поступка, поштујући начела/правила одређеног текстуалног жанра; – сажима, препричава и систематизује садржаје и информације из сложенијих текстова; – пише детаљне извештаје у којима тражи или преноси релевантне информације и објашњења, користећи стандардне формуле писаног изражавања; – пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања, износећи личан став и аргументе и процењујући	структура. 2.СТ.2.5.3. Има сасвим разумљив изговор. 2.СТ.2.5.4. Пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри. 2.СТ.2.5.5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи. НН 1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ 2.СТ.3.1.1. Разуме појединости значајне за разговор или расправу са сложеном аргументацијом у којој се износе лични ставови једног или више (са)говорника, у приватном, образовном, јавном и професионалном контексту. 2.СТ.3.1.2. Разуме презентацију или предавање са сложеном аргументацијом уз помоћ пропратног материјала. 2.СТ.3.1.3. Разуме аутентични аудио и видео запис у коме се износе ставови на теме из друштвеног или професионалног живота. 2. Област језичке вештине − ЧИТАЊЕ 2.СТ.3.2.1. Препознаје тему и схвата садржај разноврсних текстова, примењујући одговарајуће технике/врсте читања. 2.СТ.3.2.2. Из различитих писаних извора, уз одговарајућу технику читања, долази до потребних информација из области личног интересовања. 2.СТ.3.2.3. Разуме формалну кореспонденцију у вези са струком или личним интересовањима.	но време) Свет рада (перспективе и образовни системи) Интересантне животне приче и догађаји Живи свет и заштита човекове околине Научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране) Медији и комуникација Храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света) Потрошачко друштво Спортови и спортске манифестације Србија – моја домовина Познати градови и њихове знаменитости, региони и земље у којима се говори циљни језик Европа и заједнички живот народа **КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ** Представљање себе и других Поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично)

	другачије ставове и идеје; – тумачи и описује илустрације, табеле, слике, графиконе, истичући релевантне детаље; – пише формална и неформална писма/мејлове/позивнице, користећи се устаљеним изразима за одбијање/прихватање позива, упућивање извињења;	2.СТ.3.2.4. Разуме општи смисао и појединости у стручним текстовима на основу сопственог предзнања (нпр. специјализовани чланци, приручници, сложена упутства). 2.СТ.3.2.5. Разуме садржај извештаја и/или чланка о конкретним или апстрактним темама у коме аутор износи нарочите ставове и гледишта. 2.СТ.3.2.6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа. 3. Област језичке вештине − ГОВОР 2.СТ.3.3.1. Активно учествује у формалним и неформалним разговорима/дискусијама о општим и стручним темама, с једним или више саговорника. 2.СТ.3.3.2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара. 2.СТ.3.3.3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје становиште износећи предности и недостатке различитих тачака гледишта и одговара на питања слушалаца. 2.СТ.3.3.4. Извештава о информацијама из нпр. новинског чланка, документарног програма, дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи). 2.СТ.3.3.5. Упоређује ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа. 4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ	Идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд. Давање једноставних упутстава и команди Изражавање молби и захвалности Изражавање извињења Изражавање потврде и негирање Изражавање допадања и недопадања Изражавање физичких сензација и потреба Исказивање просторних и временских односа Давање и тражење информација и обавештења Описивање и упоређивање лица и предмета Изрицање забране и реаговање на забрану Изражавање припадања и поседовања Скретање пажње Тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања Тражење и давање дозволе Исказивање честитки Исказивање препоруке Изражавање хитности и обавезности Исказивање сумње и

		2.СТ.3.4.1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емо- тивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или искуства и коментаришући туђе ставове. 2.СТ.3.4.2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребе и потребе струке. 2.СТ.3.4.3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима. 2.СТ.3.4.4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и детаљно исказује став, осећање, мишљење или реакцију. 2.СТ.3.4.5. Пише извештај/преводи садржаје и информације из дужих и сложенијих текстова из различитих области које чита или слуша (нпр. препричава, описује, систематизује и сл.). 5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ 2.СТ.3.5.1. Разуме и користи разноврстан репертоар речи, израза и идио- ма, који му омогућавају да се изражава јасно, течно, прецизно и детаљно. 2.СТ.3.5.2. Разуме целокупни репертоар граматичких структура и активно користи све уобичајене граматичке структуре. 2.СТ.3.5.3. Има јасан и природан изговор и интонацију. 2.СТ.3.5.4. Пише јасне, прегледне и разумљиве текстове, доследно примењујући језичка правила, правила организације текста и правописну норму.	несигурности

		2.СТ.3.5.5. Познаје и адекватно користи формални и неформални језички регистар.	
Усмено изражавање усмено изражавање; – неформални разговор; – формална дискусија; – дијалог; – функционална комуникација; – интерпретирање; – образлагање; – аргументација; – ставови; – ИКТ;	– учествује у краћим дијалозима, размењује информације и мишљење са саговорником о блиским темама и интересовањима; – користи циљни језик као језик комуникације у образовном контексту, прилагођавајући свој говор комуникативној ситуацији, у временском трајању од два до три минута; – описује себе и своје окружење, догађаје у садашњости, прошлости и будућности у свом окружењу и изван њега; – изражава своје утиске и осећања и образлаже мишљење и ставове у вези са блиским темама; – описује догађаје и саопштава садржај неке књиге или филма, износећи своје утиске и мишљења; – излаже унапред припремљену краћу презентацију на одређену тему (из домена личног интересовања); – указује на значај одређених исказа и делова исказа пригодном гестикулацијом и мимиком или наглашавањем и интонацијом.		
Писмено изражавање – писмено изражавање – врсте текста; – описивање; – стандардне формуле писаног изражавања – издвајање и	– пише на разложан и једноставан начин о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања; – описује особе и догађаје поштујући правила кохерентности (обима 100–120 речи); – описује утиске, мишљења и осећања (обима 80–100 речи); – пише белешке, поруке и лична писма да би тражио или пренео релевантне информације;	2.ст.1.4.1. пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење). 2.ст.1.4.2.пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања). 2.ст.1.4.3. попуњава образац/упитник, наводећи личне податке, образовање, интересовања и сл. 2.ст.1.4.4. пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела,	

преношење релевантних информа-ција; – лексика и комуникативне функције; – ИКТ;	– резимира прочитани/преслушани текст о блиским темама и износи сопствено мишљење о њему; – попуњава формуларе, упитнике и различите обрасце у личном и образовном домену; – пише краћа формална писма (писма читалаца, пријаве за праксе, стипендије или омладинске послове); – пише електронске поруке, смс поруке, учествује у дискусијама на блогу	слика, графикона, детаљних упутстава. 2.ст.1.4.5. преводи или интерпретира информације из једноставних порука, бележака или образаца. 2.ст.2.4.1. пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље. 2.ст.2.4.2. у приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе. 2.ст.2.4.3. пише, према упутству,дескриптивне и наративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искустава. 2.ст.2.4.4. пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста. 2.ст.2.4.5. пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша. 2.ст.1.5.2. саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре. 2.ст.1.5.4. пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи у говору. 2.ст.1.5.5. примењује основну правописну норму 2.ст.2.5.4. пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри.	
Социокултурна компетенцијаинтеркултурност; – екосистем; – друштвени систем;	– препознаје и разуме, у оквиру свог интересовања, знања и искуства, правила понашања, свакодневне навике, слич-ности и разлике у култури своје земље и земаља чији језик учи; – препознаје и разуме најчешће присутне	2.ст.2.2.6. разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа. 2.ст.2.5.1. користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникаци-	

– правила понашања; – одрживи развој; – стереотипи; – стилови у комуникацији на страном језику; – ИКТ; – електронске поруке, СМС поруке, дискусије на блогу или форуму, друштвене мреже; – пореди, сажима и на структурисан начин преноси основне информација из више сродних текстова, у писаном и усменом облику; – преноси садржај из текстуалних извора у којима се износе различити ставови и аргументи, у	културне моделе свакодневног живота земље и земаља чији језик учи; – препознаје и адекватно користи најфреквентније стилове и регистре у вези са елементима страног језика који учи, али и из осталих области школских знања и животних искустава; – препознаје различите стилове комуникације и најфреквентнија пратећа паравербална и невербална средстава (степен формалности, љубазности, као и паравербална средства: гест, мимика, просторни односи међу говорницима, итд.); – користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације (електронске поруке, смс поруке, дискусије на блогу или форуму, друштвене мреже); – користи савремене видове комуникације у откривању културе земаља чији језик учи	ју у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл. 2.ст.2.5.5. препознаје формални и нефор-мални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи. 2.ст.2.3.7. излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа. 2.ст.3.2.6. разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа	

писаном облику; – преноси, у усменом облику, садржај писаног текста или усменог излагања, уз изношење сопственог тумачења и става; – посредује у неформалној усменој интер-акцији уз преношење и тумачење различитих, културно условљених вредности и ставова.			
Медијација преношење поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи; – стратегије преношења поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи; – посредовање у неформалној	– преноси суштину поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи, додајући, по потреби, објашњења и обавештења, писмено и усмено; – резимира садржај краћег текста, аудио или визуелног записа и краће интеракције; – преноси садржај писаног или усменог текста, прилагођавајући га саговорнику; – користи одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају, на пример: преводи или преноси садржај уз употребу описа, парафраза и сл.; – преводи на матерњи језик садржај краћег текста о познатим темама.		

усменој интеракцији; – превођење.			

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Општи комуникативни циљ наставе страних језика се постиже помоћу различитих поступака, метода наставе и наставних средстава. Комуникативни приступ у настави страних језика се остварује кроз примену различитих облика рада (рад у групама и паровима, индивидуални рад, пројекти), употребу додатних средстава у настави (АВ материјали, ИТ, игре, аутентични материјали,итд.),као и уз примену принципа наставе засноване на сложеним задацима, који не морају бити искључиво језичке природе(task-basedlanguageteaching;).Савремена настава страних језика претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика,поштовања и уважавања дидактичких принципа и треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа, који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове; буду оспособљени за живот у мултикултуралном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ

– Слушање и реаговање на налоге и/или задатке у вези са текстом намењеним развоју и провери разумевања говора;
– Рад у паровима, малим и већим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.);
– Активности (израда паноа, презентација, зидних новина,постера за учионицу, организација тематских вечери и сл.);
– Дебате и дискусије примерене узрасту (дебате представљају унапред припремљене аргументоване монологе са ограниченим трајањем, док су дискусије спонтаније и неприпремљене интеракције на одређену тему);
– Обимнији пројекти који се раде у учионици и ван ње у трајању од неколико недеља до читавог полугодишта уз конкретно видљиве и мерљиве производе и резултате;
– Граматичка грађа добија свој смисао тек када се доведе у везу са одговарајућим комуникативним функцијама и темама, и то у склопу језичких активности разумевања (усменог) говора и писаног текста, усменог и писменог изражавања и медијације;
– Полазиште за посматрање и увежбавање језичких законитости јесу усмени и писани текстови различитих врста, дужине и степена тежине; користе се, такође, изоловани искази, под условом да су контекстуализовани и да имају комуникативну вредност;
– Планира се израда два писмена задатка за сваки разред.

РАЗВИЈАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ КОМПЕТЕНЦИЈА

Развој предметних компетенција се тешко може одвојити од општих и међупредметних компетенција. Колико год биле специфичне, предметне компетенције треба да доприносе да ученици успешније живе и уче. Сваки час је прилика да се развијају и предметне и међупредметне компетенције кроз добро осмишљене активности ученика које погодују трансферу знања, развијању спознајних способности ученика, побољшању њихове радне културе и примени стеченог знања у реалним животним контекстима.

Разумевање говора

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје и поима фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање, ученик треба да поседује и следеће компетенције: **дискурзивну** (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука), **референцијалну** (о темама о којима је реч) и **социокултурну** (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца: од личних особина и способности онога ко слуша,укључујући и његов капацитет когнитивне обраде, од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст, од особина онога ко говори, од намера с којима говори, од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују, од карактеристика и врсте текста који се слуша итд. Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следећи аспекти: присуство/одсуство визуелних елемената, дужина усменог текста, брзина говора, јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора, познавање теме, могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Стално развијање способности разумевања говора на страном језику услов је за развој аутономије у употреби страног језика ван учионице и аутономије у учењу тог језика. Стога се у настави и учењу страног језика непрекидно ради на стицању стратешке компетенције, коју чине когинитивне и метакогнитивне стратегије: коришћење раније усвојених знања, дедуктивно/индуктивно закључивање, употреба контекста, предвиђање, анализа и критичко расуђивање, самостална контрола активности.

Разумевање прочитаног текста

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација, као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.
На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте визуелне рецепције:читање ради усмеравања, читање ради информисаности, читање

ради праћења упутстава,читање ради задовољства. Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели: глобалну информацију, посебну информацију,потпуну информацију, скривено значење одређене поруке. На основу ових показатеља програм садржи делове који указују на прогресију у домену дужине текста, количине информација и нивоа препознатљивости и разумљивости и примени различитих стратегија читања. У складу са тим, градирани су по нивоима следећи делови програма: разликовање текстуалних врста, препознавање и разумевање тематике – ниво глобалног разумевања,глобално разумевање у оквиру специфичних текстова, препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања, разумевање стручних текстова,разумевање књижевних текстова

Писмено изражавање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, мишљења и осећања, пише електронске и СМС поруке, учествује у дискусијама на блогу, резимира садржај различитих порука о познатим темама (из медија, књижевних и уметничких текстова и др.), као и да сачини краће презентације и слично. Задатак писања на овом нивоу остварује се путем тзв. вођеног састава. Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста. За ову језичку активност у оквиру програма наставе и учења предвиђена је прогресија на више равни.

Посебно су релевантне следеће ставке:
– теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);
– текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, наративни текстови и др.);
– лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази захвалност, да се извини, да нешто честита и слично у доменима као што су приватни, јавни и образовни).

Усмено изражавање

Усмено изражавање као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања текста, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:
– јавно обраћање путем разгласа (сапоштења, давање упутстава и информација);
– излагање пред публиком (јавни говори, предавања, презентације разних производа, репортаже, извештавање и коментари о неким

култруним догађајима и сл.).
Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:читањем писаног текста пред публиком, спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа , реализацијом увежбане улоге или певањем.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остаривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример: размену информација, спонтану конверзацију, неформалну или формалну дискусију, дебату, интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Стога се и у програму прати развој вештине говора у интеракцији кроз следеће активности: разумевање изворног говорника, неформални разговор, формална дискусија, функционална сарадња, интервјуисање.

Социокултурна компетенција

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између властите заједнице ученика и заједница чији језик учи. Та знања се односе на све аспекте живота једне заједнице, од свакодневне културе (навике, начин исхране, радно време, разонода), услова живота (животни стандард, здравље, сигурност) и умећа живљења (тачност, конвенције и табуи у разговору и понашању), преко међуљудских односа, вредности, веровања и понашања, до паравербалних средстава (гест, мимика, просторни односи међу саговорницима итд.). Ова знања су услов за успешну комуникацију, те чине неодвојиви део наставе страног језика. Социокултурна компетенција се развија кроз активно укључивање у аутентичну усмену и писану комуникацију (слушање песама, гледање емисија, читање аутентичних текстова, разговор, електронске поруке, СМС, друштвене мреже, дискусије на форуму или блогу итд.), као и истраживање тема које су релевантне за ученика у погледу његовог узраста, интересовања и потреба. У тесној вези са социокултурном компетенцијом је и интер-културна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између говорних заједница у којима се ученик креће (како у матерњемјезику/језицима, тако и у страним језицима које учи). Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање радозналости,толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности.

Медијација

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење већ преузима улогу посредника између особа које нису у стању или могућности да се непосредно споразумевају. На овом нивоу образовања, медијација може бити усмена, писана или комбинована, неформална или полуформална, и укључује, на Л1 или на Л2, сажимање текста, његово експликативно проширивање и

превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом нити као елемент за вредновање језичких постигнућа – оцењивање (нпр. за проверу разумевања говора или писаног текста). Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија итд.) и способност изналажења језичких и културних еквивалената између језика са којег се преводи и језика на који се преводи. Поред поменутог, у склопу те језичке активности користе се одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају у оквиру језичке активности медијације (на пример перифраза, парафраза и друго), о којима је такође потребно водити рачуна у настави и учењу.

КАКО СЕ ПРАТИ И ВРЕДНУЈЕ РАЗВОЈ ЈЕЗИЧКИХ КОМПЕТЕНЦИЈА

Нека правила и поступци у процесу праћења и процењивања компетенција код ученика:

● Развој компетенција наставници прате заједно са својим ученицима.
● Наставници сарађују и заједнички процењују развој компетенција код својих ученика.
● Процес праћења је по карактеру пре формативан него сумативан.
● У проценама се узимају у обзир разноврсни примери који илуструју развијеност компетенције.
● У процењивању се узимају у обзир и самопроцене ученика и вршњачке процене, а не само процене наставника.
● Велики значај се придаје квалитативним, уместо претежно квантитативним подацима и показатељима.
● Процена садржи опис јаких и слабијих страна развијености компетенције и предлоге за њено даље унапређивање, а не само суд о нивоу развијености.

УПУТСТВО ЗА ТУМАЧЕЊЕ ГРАМАТИЧКИХ САДРЖАЈА

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора. Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта тј. од значења према средствима за његово изражавање (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности(слушање, читање, говорење и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, у овом случају у

свим типовима гимназије, према јасно утврђеним циљевима и задацима, стандардима и исходима наставе страних језика.Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језику и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Кроз наставу енглеског језика, као првог страног језика остварују се и међупредметне компетенције

1. Компетенција за целоживотно учење
2. Комуникација
3. Рад с подацима и информацијама
4. Дигитална компетенција
5. Решавање проблема
6. Сарадња
7. Одговорно учешће у демократском друштву
8. Одговоран однос према здрављу
9. Одговоран однос према околини
10. Естетичка компетенција

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРИНЦИПА, ЦИЉЕВА И ИСХОДА ОБРАЗОВАЊА И СТАНДАРДА ОБРАЗОВНИХ ПОСТИГНУЋА

Кроз наставни предмет први страни језик-енглески језик остварују се и **општи принципи образовања и васпитања.**

Настава страног језика остварује се кроз примену разноврсних облика учења, наставе и оцењивања, где се развијају мотивација за учење и подиже квалитет образовних постигнућа, и где се излази у сусрет различитим потребама ученика. Кроз теме, које се обрађују у оквиру овог наставног предмета, као и кроз сам наставни процес, потенцира се поштовање људских права и права сваког ученика и уважавање људског достојанства. Негује се отвореност, сарадња, толеранција, моралне вредности...Кроз наставу страног језика потенцира се и целоживотно учење, које укључује све облике учења и значи учествовање у различитим облицима образовних активности ,са циљем сталног унапређивања компетенција;

- У остваривању принципа, посебна пажња посвећује се:

-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) и сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, кроз додатну наставу, и усмеравање ученика на

учествовање у различитим конкурсима, такмичењима и реализацији пројеката, тематских програма школе у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања.

- могућности да деца, са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, остварују право на образовање, кроз допунску наставу, остваривање ИОП програма, као и применом индивидуализације у настави.

Кроз наставу страног језика остварују се и **основни циљеви образовања и васпитања**

Сталним професионалним усавршавањем наставници стичу одређена знања и компетенције, које доводе до континуираног унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог

Теме, које се обрађују кроз наставу страног језика имају за циљ и развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, развијање свести о значају заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња, развијање позитивних људских вредности, као и развијање кључних компетенција за целоживотно учење и међупредметних компетенција. Кроз потенцирање различитих облика и метода активног учествовања ученика у наставном процесу (рад у групи/пару, пројекно-орјентисана настава, истраживачке активности, дебата, дијалог...) развијају се стваралачке способности, критичко мишљење, мотивација за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;

Кроз социокултурну компетенцију страног језика развијају се компетенције за разумевање и поштовање људских права, грађанских слобода; развија се осећај солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости, као и развијање личног и националног идентитета, поштовање и неговање српског језика ,матерњег језика и страних језика, традиције и културе српског народа и националних мањина других народа, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине.

Кроз наставу првог страног језика остварују се и **исходи образовања и васпитања**.

Применом различитих облика и метода организације наставе , као и одабиром различитих тематских области и акцентовањем развијања комуникативних функција језика развија се способност ученика да користи страни језик у зависности од културног наслеђа и средине, потреба и интересовања, да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације, да изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове у усменој и писаној форми, да ради ефикасно са другима као члан тима, групе, организације и заједнице, дазна како да учи, поштује људска права и слободе, комуницира асертивно и ненасилно, да има свест о сопственој култури и разноликости култура, уважава значај креативног изражавања идеја, искустава и осећања путем различитих медија, укључујући музику, књижевност, извођачке и визуелне уметности.

Кроз наставу страног језика остварују се **стандарди образовних постигнућа ученика,** који представљају део **општих стандарда образовања и васпитања (**скуп норми на основу којих се врши процена квалитета у систему образовања и васпитања)

Други страни језик

Француски језик

ДРУГИ СТРАНИ ЈЕЗИК-ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

Разред Четврти(оба смера)

Недељни фонд часова 1 + 0,5 часова

Годишњи фонд часова 33 + 16,5 часова

Циљ учења Страног језика је да ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и унапређивањем стратегија учења страног језика развије комуникативну компетенцију, оспособи се за писмену и усмену комуникацију, интеркултурално разумевање и професионални развој.

ОБЛАСТ	ИСХОДИ	СТАНДАРДИ	САДРЖАЈ
РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА – разумевање говора; – комуникативна ситуација; – монолошко и дијалошко излагање; – стандардни језик; – изговор; – информативни прилози; – размена информација; – култура и уметност; – И	разуме и извршава упутства и налоге за различите активности, у приватним и јавним комуникативним ситуацијама, исказане стандарднојезичком артикулацијом, уз минимално ометање позадинским шумовима; – разуме општи садржај и важније појединости монолошких излагања у вези са друштвено релевантним и узрасно примереним	1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ 2. СТ.1.1.1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговетно и полако. 2. СТ.1.1.2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више (са)говорника у	**Именичка и глаголска група –** Систематизација употребе свих врста чланова. – Изостављање чланова (рецептивно). – Систематизација бројева. – Употреба већег броја придева испред и иза именица (рецептивно). – **Систематизација компаратива и суперлатива –** неправилан компаратив и

	темама, уколико се користи стандардни језик; – разуме општи смисао и најважније појединости информативних прилога из различитих медија о познатим, друштвено и узрасно релевантним темама, у којима се користи стандардни говор; – разуме битне елементе садржаја у краћим аудио и аудио-визуелним формама, у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме; – разуме општи садржај и идентификује важније појединости дијалошких форми у којима учествује двоје или више говорника, уколико је реч о размени информација, мишљења и ставова на познате и блиске теме из свакодневног живота, уз употребу стандарднојезичких елемената и споријег ритма, уз евентуална понављања и појашњења; – разуме општи садржај и идентификује важније	личном, образовном и јавном контексту. 2. СТ.1.1.3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту. 2. СТ.1.1.4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговетни изговор и спор ритам излагања). 2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ 2.СТ.1.2.1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и	суперлатив. – Праве неодређене заменице. – **Систематизација презента и перфеката субјунктива** употребљених иза најфреквентнијих глагола, униперсоналних конструкција и везника. – Антериорни футур. – Аорист (рецептивно). – **Инфинитив** перфекта. Предлози – Систематизација употребе предлога и фреквентних предложних израза. Прилози – Место прилога употребљених са простим и сложеним временима. Прилози на – ment и – amment/– emment. **Модалитети и форме реченице – Систематизација пасива (без израженог** агенса; са агенсом уведеним предлогом par); агенс уведен предлогом de . **Сложене реченице – Инфинитивне** реченице (рецептивно). – Систематизација најфреквентнијих

	појединости дијалошких форми у којима учествује двоје или више говорника, уколико је реч о размени информација, мишљења и ставова на познате и блиске теме из свакодневног живота, уз употребу стандарднојезичких елемената и споријег ритма, уз евентуална понављања и појашњења; – разуме садржај и већину тематски повезаних појединости у текстовима савремене музике различитих жанрова, уз поновљена слушања и одговарајућу припрему	интернационализми. 2.СТ.1.2.2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи, брошуре, обавештења, кратке новинске вести). 2.СТ.1.2.3. Разуме једноставне личне поруке и писма. 2.СТ.1.2.4. Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи на јавним местима, упутства о руковању, етикете на производима, јеловник и сл.). 2.СТ.1.2.5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине,	везника и предложних конструкција у временским, узрочним, последичним, концесивним, опозитивним и финалним реченицама. – Систематизација сва три типа погодбених реченица **Тематске области**: Свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време) Свет рада (перспективе и образовни системи) Интересантне животне приче и догађаји Живи свет и заштита човекове околине Научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране) Медији и комуникација Храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света) Потрошачко друштво Спортови и спортске манифестације Србија

			культуру и обичаје свог и других народа. 3. Област језичке вештине – ГОВОР 2.СТ.1.3.1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захваљивање). 2.СТ.1.3.2. Изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив. 2.СТ.1.3.3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту. 2.СТ.1.3.4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активности, догађаје). 2.СТ.1.3.5. Излаже већ припремљену кратку презентацију о	– моја домовина Познати градови и њихове знаменитости, региони и земље у којима се говори циљни језик Европа и заједнички живот народа **КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ** Представљање себе и других Поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично) Идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд. Давање једноставних упутстава и команди Изражавање молби и захвалности Изражавање извињења Изражавање потврде и негирање Изражавање допадања и недопадања Изражавање физичких сензација и потреба Исказивање просторних и временских односа Давање и тражење информација и

РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ ТЕКСТА – разумевање прочитаног текста; – врсте текстова; – издвајање поруке и суштинских информација; – препознавање основне аргументације; – непознате речи; –	– примењује стратегије читања које омогућавају откривање значења непознатих речи; – разуме општи садржај и најважније појединости дужих текстова у вези с темама везаним за лична интересовања; – разуме општи садржај и најважније појединости аутентичних, адаптираних и неаутентичних дужих текстова у вези с блиским темама; – разуме општи садржај и најважније појединости текстова о мање познатим темама, које спадају у шири спектар	блиским темама. 2.СТ.1.3.6. Преноси или интерпретира кратке поруке, изјаве, упутства или питања. 2.СТ.1.3.7. Излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог и других народа. 4. Област језичке вештине − ПИСАЊЕ 2.СТ.1.4.1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. Изражава захвалност, извињење, упозорење). 2.СТ.1.4.2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања). 2.СТ.1.4.3. Попуњава образац/упитник, наводећи личне податке,	обавештења Описивање и упоређивање лица и предмета Изрицање забране и реаговање на забрану Изражавање припадања и поседовања Скретање пажње Тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања Тражење и давање дозволе Исказивање честитки Исказивање препоруке Изражавање хитности и обавезности

		образовање, интересовања и сл. 2.СТ.1.4.4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикона, детаљних упутстава. 2.СТ.1.4.5. Преводи или интерпретира информације из једноставних 2. . Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ 2.СТ.1.5.1. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које му омогућавају изражавање основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама. 2.СТ.1.5.2. Саставља кратке, разумљиве реченице користећи	

		једноставне језичке структуре. 2.СТ.1.5.3. Има углавном јасан и разумљив изговор. 2.СТ.1.5.4. Пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене2.СТ.1.5.5. Примењује основну правописну норму. 2.СТ.1.5.6. Користи неутралан језички регистар. СН 1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ 2.СТ.2.1.1. Разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности. 2.СТ.2.1.2. Разуме суштину и битне појединости разговора или	

		расправе између двоје или више (са)говорника у приватном, образовном и јавном контексту. 2.СТ.2.1.3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано. 2.СТ.2.1.4. Разуме суштину аутентичног тонског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком. 2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ 2.СТ.2.2.1. Разуме општи смисао и релевантне информације у	

		текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста. 2.СТ.2.2.2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак. 2.СТ.2.2.3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци. 2.СТ.2.2.4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари). 2.СТ.2.2.5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложеним структурама, у коме се износе мишљења, аргументи и критике (нпр.	

		новински чланци и стручни текстови). 2.СТ.2.2.6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа. 3. Област језичке вештине – ГОВОР 2.СТ.2.3.1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу. 2.СТ.2.3.2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других учесника	

УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ – усмено изражавање; –	– користи самостално циљни језик као језик комуникације; – говори о познатим	у разговору. 2.СТ.2.3.3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима). 2.СТ.2.3.4. Описује или препричава стварне или измишљене догађаје, осећања, искуства. 2.СТ.2.3.5. Излаже већ припремљену презентацију о темама из свог окружења или струке. 2.СТ.2.3.6. Извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл. 2.СТ.2.3.7. Излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом,	

неформални разговор; – формална дискусија; – функционална комуникација; – интервјуисање; – интонација; – **ПИСМЕНО**	темама и темама које су из домена његовог интересовања на кохерентан начин, примењујући познату лексичку грађу и језичке структуре; – препричава неки догађај или дешавање и износи очекивања у вези са тим; – укратко образлаже и објашњава разлоге догађаја или дешавања; – образлаже своје мишљење и реагује на мишљење других; – излаже пред публиком, на разумљив начин, унапред припремљену презентацију на познате и одабране теме уз помоћ визуелног подстицаја; – током и после презентације разуме питања у вези са темом, одговара на њих и пружа додатна објашњења; – учествује у дијалогу и размењује мишљења и информације у вези са својим окружењем и свакодневним ситуацијама; – интерпретира	традицијом и обичајима свог и других народа. 4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ 2.СТ.2.4.1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље. 2.СТ.2.4.2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе. 2.СТ.2.4.3. Пише, према упутству, дескриптивне и наративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искустава. 2.СТ.2.4.4. Пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста. 2.СТ.2.4.5. Пише	

ИЗРАЖАВАЊЕ – писмено изражавање; – врсте текста; – описивање; – стандардне формуле писаног изражавања; – лексика и комуникативне функције; – ИКТ;	тематски прилагођене песме, рецитације и скечеве; – користи интонацију, ритам и висину гласа у складу са сопственом комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације познаје основне	извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша. 5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ 2.СТ.2.5.1. Користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникацију у предвидивим/ свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл. 2.СТ.2.5.2. Правилно разуме и користи већи број сложенијих језичких структура. 2.СТ.2.5.3. Има сасвим разумљив изговор. 2.СТ.2.5.4. Пише прегледан и разумљив текст у	

СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА – интеркултурност; – екосистем; – друштвени систем; – правила понашања; – стереотипи; – стилови у комуникацији на страном језику; – ИКТ	одлике екосистема и друштвеног система земаља чији језик учи и разуме њихову међусобну условљеност; – објашњава на једноставан начин традиционално схваћене одлике властите културе припадницима страних култура; – објашњава, на једноставан начин, традиционално схваћене одлике култура чији језик учи припадницима властите културе; – увиђа и разуме да поступци учесника у свакодневним комуникативним ситуацијама могу да буду протумачени на различите начине; – увиђа и разуме постојање културног плуралитета у својој земљи и земљама чији језик учи;	коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри. 2.СТ.2.5.5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи. НН 1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ 2.СТ.3.1.1. Разуме појединости значајне за разговор или расправу са сложеном аргументацијом у којој се износе лични ставови једног или више (са)говорника, у приватном, образовном, јавном и професионалном контексту. 2.СТ.3.1.2.	

; **МЕДИЈАЦИЈА** – стратегије преношења поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи; – п	преноси, на структурисан начин, основне информација из више сродних текстова, у писаном и усменом облику; – преноси општи садржај из текстуалних извора у којима се износе различити ставови, у писаном облику; – преноси, у усменом облику, садржај усменог излагања или писаног текста прилагођавајући регистар и стил потребама комуникативне ситуације.	Разуме презентацију или предавање са сложеном аргументацијом уз помоћ пропратног материјала. 2.СТ.3.1.3. Разуме аутентични аудио и видео запис у коме се износе ставови на теме из друштвеног или професионалног живота. 2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ 2.СТ.3.2.1. Препознаје тему и схвата садржај разноврсних текстова, примењујући одговарајуће технике/врсте читања. 2.СТ.3.2.2. Из различитих писаних извора, уз одговарајућу технику читања, долази до потребних информација из области личног	

		интересовања. 2.СТ.3.2.3. Разуме формалну кореспонденцију у вези са струком или 3. 2.СТ.3.2.4. Разуме општи смисао и појединости у стручним текстовима на основу сопственог предзнања (нпр. специјализовани чланци, приручници, сложена упутства). 2.СТ.3.2.5. Разуме садржај извештаја и/или чланка о конкретним или апстрактним темама у коме аутор износи нарочите ставове и гледишта. 2.СТ.3.2.6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске	

		тековине, культуру и обичаје свог и других народа. 3. Област језичке вештине – ГОВОР 2.СТ.3.3.1. Активно учествује у формалним и неформалним разговорима/ дискусијама о општим и стручним темама, с једним или више саговорника. 2.СТ.3.3.2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара. 2.СТ.3.3.3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје становиште износећи предности и недостатке различитих тачака гледишта	

		и одговара на питања слушалаца. 2.СТ.3.3.4. Извештава о информацијама из нпр. новинског чланка, документарног програма, дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи). 2.СТ.3.3.5. Упоређује ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа. 4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ 2.СТ.3.4.1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емотивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или	

		искуства и коментаришући туђе ставове. 2.СТ.3.4.2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребе и потребе струке. 2.СТ.3.4.3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима. 2.СТ.3.4.4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и детаљно исказује став, осећање, мишљење или реакцију. 2.СТ.3.4.5. Пише извештај/ преводи садржаје и информације из дужих и сложенијих текстова из	

		различитих области које чита или слуша (нпр. препричава, описује, систематизује и сл.). 5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ 2.СТ.3.5.1. Разуме и користи разноврстан репертоар речи, израза и идиома, који му омогућавају да се изражава јасно, течно, прецизно и детаљно. 2.СТ.3.5.2. Разуме целокупни репертоар граматичких структура и активно користи све уобичајене граматичке структуре. 2.СТ.3.5.3. Има јасан и природан изговор и интонацију. 2.СТ.3.5.4. Пише јасне, прегледне и разумљиве текстове, доследно	

		примењујући језичка правила, правила организације текста и правописну норму. 2.СТ.3.5.5. Познаје и адекватно користи формални и неформални језич 4.	

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. **ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА** Општи комуникативни циљ наставе страних језика се постиже помоћу различитих поступака, метода наставе и наставних средстава. Комуникативни приступ у настави страних језика се остварује кроз примену различитих облика рада (рад у групама и паровима, индивидуални рад, пројекти), употребу додатних средстава у настави (АВ материјали, ИКТ, игре, аутентични материјали, итд.), као и уз примену принципа наставе засноване на сложеним задацима који не морају бити искључиво језичке природе (task-based language teaching; enseñanza por tareas, handlungsorientierter FSU). Савремена настава страних језика претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовање и уважавање дидактичких принципа и треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове; буду оспособљени за живот у мултикултурном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење. Приликом планирања неопходно је руководити се очекиваним резултатима учења, јер су они дефинисани тако да је природна

II. веза са стандардима, општим и међупредметним компетенцијама јасна и лако уочљива. Планирању се може приступити аналитички и синтетички. Аналитичка метода подразумева рашчлањавање програма до нивоа наставних јединица које се затим распоређују у плану за одређени временски период. Синтетичка метода препоручује обрађивање наставне грађе по ширим целинама. Да би планирање (глобално, оперативно, лекцијско) било функционално и квалитетно, треба водити рачуна о предвиђеном годишњем фонду часова (теорија + вежбе), контексту у коме се реализује настава и образовним захтевима гимназијског смера. С обзиром на то да је настава

страног језика теоријско-практичног карактера, одељење се дели на групе (подгрупе) ученика, сагласно Плану наставе и учења за гимназију, односно Остваривању плана и програма наставе и учења за гимназију

III. II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ – Слушање и реаговање на налоге и/или задатке у вези са текстом намењеним развоју и провери разумевања говора; – Рад у паровима, малим и већим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.); – Активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера за учионицу, организација тематских вечери и сл.); – Дебате и дискусије примерене узрасту (дебате представљају унапред припремљене аргументоване монологе са ограниченим трајањем, док су дискусије спонтаније и неприпремљене интеракције на одређену тему); – Обимнији пројекти који се раде у учионици и ван ње у трајању од неколико недеља до читавог полугодишта уз конкретно видљиве и мерљиве производе и резултате; – Граматичка грађа добија свој смисао тек када се доведе у везу са одговарајућим комуникативним функцијама и темама, и то у склопу језичких активности разумевања (усменог) говора и писаног текста, усменог и писменог изражавања и медијације; – Полазиште за посматрање и увежбавање језичких законитости јесу усмени и писани текстови различитих врста, дужине и степена тежине; користе се, такође, изоловани искази, под условом да су контекстуализовани и да имају комуникативну вредност; – Планира се израда два писмена задатка.

IV. **КАКО СЕ РАЗВИЈАЈУ ЈЕЗИЧКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ** Развој предметних компетенција се тешко може одвојити од општих и међупредметних компетенција. Колико год биле специфичне, предметне компетенције треба да доприносе да ученици успешније живе и уче. Сваки час је прилика да се развијају и предметне и међупредметне компетенције кроз добро осмишљене активности ученика које погодују трансферу знања, развијању спознајних способности ученика, побољшању њихове радне културе и примени стеченог знања у реалним животним контекстима. Разумевање говора Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје и поима фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање, ученик треба да поседује и следеће компетенције: дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука), референцијалну (о темама о којима је реч) и социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.). Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца: од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде, од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст, од особина онога ко говори, од намера с којима говори, од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују, од карактеристика и врсте текста који се слуша итд. Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће: – присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима, због обиља контекстуалних информација које се аутоматски процесиурају, остављајући ученику могућност да пажњу усредсреди на друге појединости); – дужина усменог текста (напори да се разумеју текстови дужи од три минута оптерећују и засићују радну меморију); – брзина говора; – јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора; – познавање теме; – могућност/немогућност поновног слушања и друго. Уопште говорећи, без обзира на врсту текста који се слуша на страном језику, текст се лакше разуме ако поседује следеће карактеристике: ограничен број личности и предмета; личности и предмете који се јасно разликују; једноставне просторне релације (нпр. једна улица, један град) уместо неодређених формулација („мало даље” и слично); хронолошки след; логичке везе између различитих исказа (нпр. узрок/последица); могућност да се нова информација лако повеже са претходно усвојеним знањима. У вези са тим, корисне су следеће терминолошке напомене: – категорије насловљене Аудио и видео

материјали подразумевају све врсте снимака (ДВД, ЦД, материјали са интернета) разних усмених дискурзивних форми, укључујући и песме, текстове писане да би се читали или изговарали и сл., који се могу преслушавати више пута; – категорије насловљене Монолошка излагања, Медији (информативне и забавне емисије, документарни програми, интервјуи, дискусије), Спонтана интеракција, Упутства, подразумевају снимке неформалних, полуформалних и формалних комуникативних ситуација у којима слушалац декодира речено у реалном времену, то јест без могућности преслушавања/поновног прегледа аудио и видео материјала, као и реалне ситуације којима присуствује уживо у својству посматрача, гледаоца или слушаоца (предавања, филмови, позоришне представе и сл). Стално развијање способности разумевања говора на страном језику услов је за развој аутономије у употреби страног језика ван учионице и аутономије у учењу тог језика. Стога се у настави и учењу страног језика непрекидно ради на стицању стратешке компетенције, коју чине когинитивне и метакогнитивне стратегије, на пример (когнитивне од броја 1 до 4, метакогнитивне под бројем 5 и 6): 1. коришћење раније усвојених знања; 2. дедуктивно/индуктивно закључивање; 3. употреба контекста; 4. предвиђање; 5. анализа и критичко расуђивање; 6. самостална контрола активности. Како би ученици са већим успехом разумели говор на страном језику, потребно је да приликом слушања примене стратегије чија је делотворност доказана у разним ситуацијама, то јест да обрате пажњу на а) општу тему разговора или поруке, б) улоге саговорника, в) њихово расположење, г) место где се разговор одвија и д) време када се разговор одвија. Битно је, такође, да буду свесни свега што је допринело да дођу до тих информација како би се навикли да предвиде развој разговора на основу онога што су чули и на основу својих чињеничних знања; да износе претпоставке на основу контекста и тона разговора; да слушају „између речи” (као што се чита „између редова”) да би разумели шта стварно мисле саговорници, јер људи не кажу увек оно што мисле; да разликују чињенице од мишљења како би постали критички слушаоци

V. **Разумевање прочитаног текста** Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација, као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита. На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте визуелне рецепције: – читање ради усмеравања; – читање ради информисаности; – читање ради праћења упутстава; – читање ради задовољства. Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели: – глобалну информацију; – посебну информацију, – потпуну информацију; – скривено значење одређене поруке. На основу ових показатеља програм садржи делове који, из разреда у разред, указују на прогресију у домену дужине текста, количине информација и нивоа препознатљивости и разумљивости и примени различитих стратегија читања. У складу са тим, градирани су по нивоима следећи делови програма: – разликовање текстуалних врста; – препознавање и разумевање тематике – ниво глобалног разумевања; – глобално разумевање у оквиру специфичних текстова; – препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања; – разумевање стручних текстова; – разумевање књижевних текстова. Писмено изражавање Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, мишљења и осећања, пише електронске и СМС поруке, учествује у дискусијама на блогу, резимира садржај различитих порука о познатим темама (из медија, књижевних и уметничких текстова и др.), као и да сачини краће презентације и слично. Задатак писања на овом нивоу остварује се путем тзв. вођеног састава. Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста. Прогресија означава процес који подразумева

усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма наставе и учења предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће ставке: – теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима

VI. **Усмено изражавање Усмено изражавање као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога** да ли је у функцији монолошког излагања текста, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога. Активности монолошке говорне продукције су: – јавно обраћање е

VII. путем разгласа (саопштења, давање упутстава и информација); – излагање пред публиком (јавни говори, предавања, презентације разних производа, репортаже, извештавање и коментари о неким културним догађајима и сл.). Ове активности се могу реализовати на различите начине и то: – читањем писаног текста пред публиком; – спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др. – реализацијом увежбане улоге или певањем. Зато је у програму и описан, из разреда у разред, развој способности општег монолошког излагања које се огледа кроз описивање, аргументовање и излагање пред публиком. Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример: размену информација, спонтану конверзацију, неформалну или формалну дискусију, дебату, интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу. Стога се и у програму, из разреда у разред, прати развој вештине говора у интеракцији кроз следеће активности: – разумевање изворног говорника; – неформални разговор; – формална дискусија; – функционална комуникација; – интервјуисање; – усклађивање интонације, ритма и висине гласа (са комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације).

VIII. **Социокултурна компетенција Социокултурна** компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између властите заједнице ученика и заједница чији језик учи. Та знања се односе на све аспекте живота једне заједнице, од свакодневне културе (навике, начин исхране, радно време, разонода), услова живота (животни стандард, здравље, сигурност) и умећа живљења (тачност, конвенције и табуи у разговору и понашању), преко међуљудских односа, вредности, веровања и понашања, до паравербалних средстава (гест, мимика, просторни односи међу саговорницима итд). Ова знања су услов за успешну комуникацију, те чине неодвојиви део наставе страног језика. Социокултурна компетенција се развија кроз активно укључивање у аутентичну усмену и писану комуникацију (слушање песама, гледање емисија, читање аутентичних текстова, разговор, електронске поруке, СМС, друштвене мреже, дискусије на форуму или блогу итд.), као и истраживање тема које су релевантне за ученика у погледу његовог узраста, интересовање.

IX. **УПУТСТВО ЗА ТУМАЧЕЊЕ ГРАМАТИЧКИХ САДРЖАЈА** Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичких структура код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора. Граматичке појаве треба посматрати са функционалног

аспекта тј. од значења према средствима за његово изражавање (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говорење и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, у овом случају у свим типовима гимназије, према јасно утврђеним циљевима и задацима, стандардима и исходима наставе страних језика. Граматичке категорије су разврстане у складу са Европским референтним оквиром за живе језике за сваки језички ниво (од нивоа А2.2 до нивоа Б2.1) који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената, надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста. Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језику и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно

X. **КАКО СЕ ПРАТИ И ВРЕДНУЈЕ РАЗВОЈ ЈЕЗИЧКИХ КОМПЕТЕНЦИЈА** Нека правила и поступци у процесу праћења и процењивања компетенција код ученика: ● Развој компетенција наставници прате заједно са својим ученицима. ● Наставници сарађују и заједнички процењују развој компетенција код својих ученика. ● Процес праћења је по карактеру пре формативан него сумативан. ● У проценама се узимају у обзир разноврсни примери који илуструју развијеност компетенције. ● У процењивању се узимају у обзир и самопроцене ученика и вршњачке процене, а не само процене наставника. ● Велики значај се придаје квалитативним, уместо претежно квантитативним подацима и показатељима. ● Процена садржи опис јаких и слабијих страна развијености компетенције и предлоге за њено даље унапређивање, а не само суд о нивоу развијености.

XI. **III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА** Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању. Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење страног језика. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима. Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. **Формативно оцењивање** олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода. **Сумативним оцењивањем** вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања.

Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења. Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно пр

XII. МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ-КОМУНИКАЦИЈА,САРАДЊА,ЦЕЛОЖИВОТНО УЧЕЊЕ,ОДГОВОРАН ОДНОС ПРЕМА ДРУШТВУ,РАД СА ПОДАЦИМА,ДИГИТАЛНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

XIII. МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

XIV. Кроз наставу француског језика остварују се и међупредметне компетенције

XV. 1. Компетенција за целоживотно учење 2. Комуникација 3. Рад с подацима и информацијама 4. Дигитална компетенција 5. Решавање проблема 6. Сарадња 7. Одговорно учешће у демократском друштву 8. Одговоран однос према здрављу 9. Одговоран однос према околини 10. Естетичка компетенција

XVI. НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРИНЦИПА, ЦИЉЕВА И ИСХОДА ОБРАЗОВАЊА И СТАНДАРДА ОБРАЗОВНИХ ПОСТИГНУЋА

XVII. Кроз наставни предмет француски језик остварују се и општи принципи образовања и васпитања.

XVIII. Настава страног језика остварује се кроз примену разноврсних облика учења, наставе и оцењивања, где се развијају мотивација за учење и подиже квалитет образовних постигнућа, и где се излази у сусрет различитим потребама ученика. Кроз теме, које се обрађују у оквиру овог наставног предмета, као и кроз сам наставни процес, потенцира се поштовање људских права и права сваког ученика и уважавање људског достојанства. Негује се отвореност, сарадња, толеранција, моралне вредности...Кроз наставу страног језика потенцира се и целоживотно учење, које укључује све облике учења и значи учествовање у различитим облицима образовних активности ,са циљем сталног унапређивања компетенција;

XIX. - У остваривању принципа, посебна пажња посвећује се:

XX. -идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) и сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, кроз додатну наставу, и усмеравање ученика на учествовање у различитим конкурсима, такмичењима и реализацији пројеката, тематских програма школе у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања.

XXI. - могућности да деца, са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, остварују право на образовање, кроз допунску наставу, остваривање ИОП програма, као и применом индивидуализације у настави.

XXII. Кроз наставу страног језика остварују се и основни циљеви образовања и васпитања

XXIII. Сталним професионалним усавршавањем наставници стичу одређена знања и компетенције, које доводе до континуираног унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог

XXIV. Теме, које се обрађују кроз наставу страног језика имају за циљ и развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, развијање свести о значају заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња, развијање позитивних људских вредности, као и развијање кључних компетенција за целоживотно учење и међупредметних компетенција. Кроз потенцирање различитих облика и метода активног учествовања ученика у наставном процесу (рад у групи/пару, пројекно-орјентисана настава, истраживачке активности, дебата, дијалог...) развијају се стваралачке способности, критичко мишљење, мотивација за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;

XXV. Кроз социокултурну компетенцију страног језика развијају се компетенције за разумевање и поштовање људских права, грађанских слобода; развија се осећај солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости, као и развијање личног и националног идентитета, поштовање и неговање српског језика ,матерњег језика и страних језика, традиције и културе српског народа и националних мањина других народа, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине.

XXVI. Кроз наставу првог страног језика остварују се и исходи образовања и васпитања.

XXVII. Применом различитих облика и метода организације наставе , као и одабиром различитих тематских области и акцентовањем развијања комуникативних функција језика развија се способност ученика да користи страни језик у зависности од културног наслеђа и средине, потреба и интересовања, да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације, да изрази и

XXVIII. тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове у усменој и писаној форми, да ради ефикасно са другима као члан тима, групе, организације и заједнице, дазна како да учи, поштује људска права и слободе, комуницира асертивно и ненасилно, да има свест о сопственој култури и разноликости култура, уважава значај креативног изражавања идеја, искустава и осећања путем различитих медија, укључујући музику, књижевност, извођачке и визуелне уметности.

XXIX. Кроз наставу страног језика остварују се стандарди образовних постигнућа ученика, који представљају део општих стандарда образовања и васпитања (скуп норми на основу којих се врши процена квалитета у систему образовања и васпитања

XXX.

Руски језик

ДРУГИ СТРАНИ ЈЕЗИК - РУСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења страног језика је да ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и унапређивањем стратегија учења страног језика развије комуникативну компетенцију, оспособи се за писмену и усмену комуникацију, интеркултурално разумевање и професионални развој.

разред: **ЧЕТВРТИ**

смер**: друштвено-језички**

недељни фонд часова: **1+0.5 часа**
годишњи фонд часова: **33+16,5 часова**

ОБЛАСТ	ИСХОДИ	СТАНДАРДИ	САДРЖАЈ
РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА – разумевање говора; – комуникативна ситуација; – монолошко и дијалошко излагање; – стандардни језик; – изговор; – информативни прилози; – размена информација; – аргументација; – невербална и паравербална комуникација; – култура и уметност; – ИКТ	– разуме и извршава упутства и налоге за различите активности, укључујући и оне у којима постоји узрочно-последични и/или хронолошки след од неколико једностав- нијих корака које треба обавити, и то у различитим приватним и јавним кому- никативним ситуацијама и у образовном контексту, исказаних споријим ритмом и сасвим разговетном стандарднојезичком артикулацијом, уз минимално ометање позадинским шумовима; – разуме општи садржај и важније поједино- сти монолошких излагања на познате теме, друштвено релевантних, узрасно примере- них и у складу са личним интересовањима, уколико се користи стандардни језик; – разуме општи смисао и најважније појединости информативних прилога из различитих медија о познатим, друштвено и узрасно релевантним темама, у којима се користи стандардни говор; – разуме битне елементе садржаја (главну тему и најважније споредне елементе тематике, актере и њихове међусобне односе, околности радње, заплет и епилог,	1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ 2. СТ.1.1.1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопшта- вају разговетно и полако. 2. СТ.1.1.2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или ввише (са)говорника у личном, образовном и јавном контексту. 2. СТ.1.1.3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту. 2. СТ.1.1.4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговетни изговор и спор ритам излагања). 2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ 2.СТ.1.2.1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернациона- лизми. 2.СТ.1.2.2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи, брошуре, обавештења, кратке новинске вести). 2.СТ.1.2.3. Разуме једноставне личне поруке и писма. 2.СТ.1.2.4. Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи на јавним местима, упутства о руковању, етикете на производи- ма, јеловник и сл.). 2.СТ.1.2.5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине,	**Граматички садржаји:** **Именице** Именице општег рода (умница, невежда, соња). Род скраћеница. Домаћи и страни познатији географски називи са специфичностима у роду, броју и промени. Именице које означавају материју. Називи представника националних и територијалних група. Именице придевског порекла (учёный, зодчий, портной, гостиная, запятая, жаркое, пирожное). **Заменице** Одричне заменице; некого, нечего. Неодређене заменице с постфиксима -то, -нибудь, -либо, префиксом кое-. Повратна заменица уз глаголе (Мы чувствуем себя хорошо. Он уважает себя). Односне заменице и корелације (Увидишь чудеса, каких не видел. Каков привет, таков ответ.). Заменица сей (у устаљеним

	хронологију дешавања у општим цртама, главне узрочно-последичне аспекте) у краћим медијски подржаним аудио и аудио-визуелним формама, у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме; – разуме општи садржај и идентификује важније појединости дијалошких форми у којима учествује двоје или више говорни- ка, уколико је реч о размени информација, мишљења и ставова на познате и блиске теме из свакодневног живота, уз употребу стандарднојезичких елемената и споријег ритма, без упадљивих индивидуалних говорних специфичности и паралелног говора учесника у комуникацији (тзв. „упадања у реч”), а уз евентуална пона- вљања и појашњења (по потреби); – разуме једноставнија образложења ставова и мишљења саговорника, прати нит аргументације и евентуалне противаргументе, формулисане једноставнијим језичким средствима и изнете на недвосмислен на- чин, уз евентуалне пропратне невербалне и паравербалне комуникативне сигнале; – разуме садржај и већину тематски повеза- них појединости у текстовима савремене	културу и обичаје свог и других народа. 3. Област језичке вештине − ГОВОР 2.СТ.1.3.1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, пред- стављање, захваљивање). 2. 2.СТ.1.3.2. Изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив. 2.СТ.1.3.3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту. 2.СТ.1.3.4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активно- сти, догађаје). 2.СТ.1.3.5. Излаже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама. 2.СТ.1.3.6. Преноси или интерпретира кратке поруке, изјаве, упутства или питања. 2.СТ.1.3.7. Излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог и других народа. 4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ 2.СТ.1.4.1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење). 2.СТ.1.4.2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања). 2.СТ.1.4.3. Попуњава образац/упитник, наводећи личне податке, образо- вање, интересовања и сл. 2.СТ.1.4.4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустра- ција, табела, слика, графикона, детаљних	конструкцијама: до сих пор, ни с того ни с сего). **Придеви** Присвојни придеви типа медвежий, лисий. Придеви са различитом реакцијом у односу на српски језик: способный к чему, интересный чем, готовый к чему и др. Елатив: Он рассказал всё до мельчайших подробностей. Бројеви Основни бројеви и њихова употреба. Бројеви полтора, полтораста. Сложенице с морфемом пол(-). Глаголи Фреквентни двовидски и непарни глаголи: адресовать, исследовать, организовать, родиться, лежать, сидеть, очутиться, итд. Глаголи кретања са префиксима (систематизација). Императив глагола пить, петь, лечь, есть. Префикси с временским значењем почетка, понављања и завршетка глаголске радње. Радни и трпни глаголски придеви – грађење, употреба и промена.

	музике различитих жанрова, уз поновљена слушања и одговарајућу припрему; примењује стратегије читања које омогућавају откривање значења непознатих речи; – разуме општи садржај и најважније појединости дужих текстова о различитим конкретним и апстрактним темама; – разуме садржај различитих информативних текстова; – разуме дуже и сложеније, лексички богатије и стилски разноврсније књижевне текстове;	упутстава. 2.СТ.1.4.5. Преводи или интерпретира информације из једноставних порука, бележака или образаца.	Трпни глаголски придев садашњег и прошлог времена − грађење, употреба и промена. **Прилози** Употреба прилога образованих од других врста речи (од именица: домой, вечером, од придева: новый − ново, хороший − хорошо, од бројева: однажды, дважды, од заменица: по-моему, всегда; од глагола, али у облику партиципа и глаголских прилога: блестеть − блестяще, читать − читая, од других прилога: близко-близко, отсюда, оттуда). **Реченица** Одричне реченице. Разноврсни облици и специфичности изражавања одрицања у руском језику (не, нет, ни;никто, ничто, никакой; нигде, никогда...). **Партиципске конструкције**. Замена пасивне конструкције активном и обрнуто. Замена партиципских конструкција зависносложеном
Разумевање прочитаног текста - разумевање прочитаног текста; – врсте текстова; – стратегија читања; – ИКТ;	– користи спонтано и самостално циљни језик као језик комуникације у учионици и ван ње; – говори о одређеним тематским областима на методичан/систематичан начин, наглашавајући важне елементе и значајне детаље; – опширно описује или излаже на тему из ширег окружења и домена интересовања, користећи додатна образложења; – у интеракцији са саговорником исказује и брани своје идеје и мишљења о актуелним дешавањима уз објашњења, аргументацију и коментаре; – излаже свој став и подржава предности и истиче мане различитих опција;	5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ 2.СТ.1.5.1. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које му омогућавају изражавање основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама 2.СТ.2.5.2. Правилно разуме и користи већи број сложенијих језичких структура. 2.СТ.2.5.3. Има сасвим разумљив изговор. 2.СТ.2.5.4. Пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри. 2.СТ.2.5.5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи. НН 1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ 2.СТ.3.1.1. Разуме појединости значајне за разговор или расправу са	

	– брани и заступа свој став и изражава слагање или неслагање са саговорником; – пише есеје о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања, изно- сећи сопствено мишљење, аргументујући своје ставове и наглашавајући релевантне детаље; – пише прегледе/сажетке књига, филмова, тв емисија и др; – пише текст примењујући правила пра- вописа и интерпункције, повезујући све делове текста у смислену целину; – описује стварне и измишљене догађаје, утиске, мишљења, осећања; – истиче предности и мане неке појаве или поступка, поштујући начела/правила одређеног текстуалног жанра; – сажима, препричава и систематизује садржаје и информације из сложенијих текстова; – пише детаљне извештаје у којима тражи или преноси релевантне информације и објашњења, користећи стандардне форму- ле писаног изражавања; – пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања, износећи личан став и аргументе и процењујући другачије ставове и идеје; – тумачи и описује илустрације, табеле,	сложеном аргументацијом у којој се износе лични ставови једног или више (са)говорника, у приватном, образовном, јавном и професионалном контексту. 2.СТ.3.1.2. Разуме презентацију или предавање са сложеном аргумента- цијом уз помоћ пропратног материјала. 2.СТ.3.1.3. Разуме аутентични аудио и видео запис у коме се износе ставо- ви на теме из друштвеног или професионалног живота. 2. Област језичке вештине − ЧИТАЊЕ 2.СТ.3.2.1. Препознаје тему и схвата садржај разноврсних текстова, примењујући одговарајуће технике/врсте читања. 2.СТ.3.2.2. Из различитих писаних извора, уз одговарајућу технику чита- ња, долази до потребних информација из области личног интересовања. 2.СТ.3.2.3. Разуме формалну кореспонденцију у вези са струком или личним интересовањима. 2.СТ.3.2.4. Разуме општи смисао и појединости у стручним текстовима на основу сопственог предзнања (нпр. специјализовани чланци, приручни- ци, сложена упутства). 2.СТ.3.2.5. Разуме садржај извештаја и/или чланка о конкретним или апстрактним темама у коме аутор износи нарочите ставове и гледишта. 2.СТ.3.2.6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа. 3. Област језичке вештине − ГОВОР	реченицом с везником которыйи обрнуто. **Сложене реченице.** Употреба зависносложених реченица (временске, начинске, мере и степена и др; Солнце уже было высоко, когда я открыл глаза. Писать надо так, чтобы всё было понятно. Он принёс столько словарей, сколько было нужно.). *Безличне реченице.* (Уже светает. Реки сковало льдом. Мечтам и годам нет возврата и сл.). **Реченични модели** Реченичне моделе предвиђене за претходне разреде и даље примењивати у различитим комбинацијама. У IVразреду посебну пажњу посветити (у виду вежби) моделима за исказивање следећих односа и значења: **Субјекатско-предикатски односи** а) *Реченице са субјектом израженим конструкцијом: номинатив + с + инструментал*: Мы с

	слике, графиконе, истичући релевантне детаље; – пише формална и неформална писма/мејлове/позивнице, користећи се устаљеним изразима за одбијање/прихватање позива, упућивање извињења;	2.СТ.3.3.1. Активно учествује у формалним и неформалним разговорима/ дискусијама о општим и стручним темама, с једним или више саговорника. 2.СТ.3.3.2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара. 2.СТ.3.3.3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје становиште износећи предности и недостатке различитих тачака гледишта и одговара на питања слушалаца. 2.СТ.3.3.4. Извештава о информацијама из нпр. новинског чланка, документарног програма, дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи). 2.СТ.3.3.5. Упоређује ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа. 4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ 2.СТ.3.4.1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емотивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или искуства и коментаришући туђе ставове. 2.СТ.3.4.2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребе и потребе струке. 2.СТ.3.4.3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима. 2.СТ.3.4.4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и	вами опять в школе. *б) Реченице с копулама: являться, называться, служить и сл.* Металлы являются хорошими проводниками электричества. Глина служит сырьём для керамических изделий. *в) Реченице са копулом есть* Организм есть живое существо. *г) Реченице са это у предикату* Золото это драгоценный металл. д*) Реченице с трпним глаголским придевом у предикату* Лес посажен недавно. Проект здания создан архитектором. **Просторни односи** *Реченице с прилошким одредбама за место, правац и трасу* Я там никогда не был, но очень хочу поехать туда. Северная его часть лежит за полярным кругом. Авала расположена в двадцати километрах от Белграда. **Квантитативни односи** а*) Реченице са одредбом за меру и количину* Был мороз в тридцать градусов. Предмет весом в пять

		детаљно исказује став, осећање, мишљење или реакцију. 2.СТ.3.4.5. Пише извештај/преводи садржаје и информације из дужих и сложенијих текстова из различитих области које чита или слуша (нпр. препричава, описује, систематизује и сл.). 5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ 2.СТ.3.5.1. Разуме и користи разноврстан репертоар речи, израза и идио-ма, који му омогућавају да се изражава јасно, течно, прецизно и детаљно. 2.СТ.3.5.2. Разуме целокупни репертоар граматичких структура и активно користи све уобичајене граматичке структуре. 2.СТ.3.5.3. Има јасан и природан изговор и интонацију. 2.СТ.3.5.4. Пише јасне, прегледне и разумљиве текстове, доследно примењујући језичка правила, правила организације текста и правописну норму. 2.СТ.3.5.5. Познаје и адекватно користи формални и неформални језички регистар.	килограммов. б*)* *Реченице са одредбом за приближну количину* Я приду минут через десять. В классе было учеников тридцать. **Атрибутивни односи** *Реченице са атрибутом израженим партиципском конструкцијом*. Ученик, стоящий у доски, долго решает задачу. Мы возьмём письменные работы, проверяемые преподавателем. Товарищ, прочитавший новую книгу, рассказал нам её содержание. Книга, прочитанная товарищем, заинтересовала нас. **Фонетика** Обнављање и систематизација фонетских појава са посебним нагласком на асимилационе промене. Изговор речи страног порекла (нпр. отель [атэл’],бордо[бордо], досье [дос’је],Флобер[Флоб’е р], модель [модел’] Интернет [интэрнэт] и сл.). **Лексикологија** Даљи рад на усвајању синонима, антонима,
Усмено изражавање усмено изражавање; – неформални разговор; – формална дискусија; – дијалог; – функционална комуникација; – интерпретирање;	– учествује у краћим дијалозима, размењује информације и мишљење са саговорником о блиским темама и интере-совањима; – користи циљни језик као језик комуникације у образовном контексту, прилагођавајући свој говор комуникативној ситуацији, у временском трајању од два до три минута; – описује себе и своје окружење, догађаје у садашњости, прошлости и		

– образлагање; – аргументација; – ставови; – ИКТ;	будућности у свом окружењу и изван њега; – изражава своје утиске и осећања и образлаже мишљење и ставове у вези са блиским темама; – описује догађаје и саопштава садржај неке књиге или филма, износећи своје утиске и мишљења; – излаже унапред припремљену краћу презентацију на одређену тему (из домена личног интересовања); – указује на значај одређених исказа и делова исказа пригодном гестикулацијом и мимиком или наглашавањем и интонацијом.		хомонима и паронима, као и међујезичких хомонима и паронима. Вишезначност речи и њихова семантизација. Најучесталији руски фразеологизми. **Лексикографија** Једнојезични речници и служење њима. Речник синонима, антонима, хомонима, фразеолошки речник, ортографски речник. Упућивање у коришћење дигиталних речника и ресурса (www. gramota.ru) **Ортографија** Речи са удвојеним сугласницима. Писање речи страног порекла (Афины, Белград, Њу-Јорк, Гаага, интервју, шоссе, джинсы). **Стилистика** Стилска компонента у настави страног језика. Функционални стилови изражавања у процесу формирања комуникативне и језичке компетенције код ученика (текстови различитог стила изражавања – књижевно-уметнички, информативно-публицистички,
Писмено изражавање – писмено изражавање – врсте текста; – описивање; – стандардне формуле писаног изражавања – издвајање и преношење релевантних информа-ција; – лексика и комуникативне функције; – ИКТ;	– пише на разложан и једноставан начин о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања; – описује особе и догађаје поштујући правила кохерентности (обима 100–120 речи); – описује утиске, мишљења и осећања (обима 80–100 речи); – пише белешке, поруке и лична писма да би тражио или пренео релевантне информације; – резимира прочитани/преслушани текст о блиским темама и износи сопствено мишљење о њему; – попуњава формуларе, упитнике и различите обрасце у личном и образовном домену; – пише краћа формална писма (писма читалаца, пријаве за праксе, стипендије или омладинске послове); – пише електронске поруке, смс поруке, учествује у дискусијама на блогу	2.ст.1.4.1. пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење). 2.ст.1.4.2.пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања). 2.ст.1.4.3. попуњава образац/упитник, наводећи личне податке, образовање, интересовања и сл. 2.ст.1.4.4. пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикона, детаљних упутстава. 2.ст.1.4.5. преводи или интерпретира информације из једноставних порука, бележака или образаца. 2.ст.2.4.1. пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље. 2.ст.2.4.2. у приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе. 2.ст.2.4.3. пише, према упутству,дескриптивне и наративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искустава. 2.ст.2.4.4. пише	

		кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста. 2.ст.2.4.5. пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша. 2.ст.1.5.2. саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре. 2.ст.1.5.4. пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи у говору. 2.ст.1.5.5. примењује основну правописну норму 2.ст.2.5.4. пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри.	административно-пословни, научни, разговорни). Дијалог, монолог и полилог Основне карактеристике ових облика комуникације у различитим ситуацијама (илустративни примери, уз различите типове вежби). **Тематске области:** Свакодневни живот (организација времена, послова, слобод-но време) Свет рада (перспективе и образовни системи) Интересантне животне приче и догађаји Живи свет и заштита човекове околине Научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране) Медији и комуникација Храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света) Потрошачко друштво Спортови и спортске манифестације Србија – моја домовина Познати градови и
Социокултурна компетенцијаин теркултурност; – екосистем; – друштвени систем; – правила понашања; – одрживи развој; – стереотипи; – стилови у комуникацији на страном језику; – ИКТ; – електронске поруке, СМС поруке, дискусије на блогу или	– препознаје и разуме, у оквиру свог интересовања, знања и искуства, правила понашања, свакодневне навике, слич-ности и разлике у култури своје земље и земаља чији језик учи; – препознаје и разуме најчешће присутне културне моделе свакодневног живота земље и земаља чији језик учи; – препознаје и адекватно користи најфреквентније стилове и регистре у вези са елементима страног језика који учи, али и из осталих области школских знања и животних искустава; – препознаје различите стилове комуникације и најфреквентнија пратећа паравербална и невербална средстава (степен формалности, љубазности, као и	2.ст.2.2.6. разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа. 2.ст.2.5.1. користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникаци-ју у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл. 2.ст.2.5.5. препознаје формални и нефор-мални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи. 2.ст.2.3.7. излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа. 2.ст.3.2.6. разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа	

форуму, друштвене мреже; – пореди, сажима и на структурисан начин преноси основне информација из више сродних текстова, у писаном и усменом облику; – преноси садржај из текстуалних извора у којима се износе различити ставови и аргументи, у писаном облику; – преноси, у усменом облику, садржај писаног текста или усменог излагања, уз изношење сопственог тумачења и става; – посредује у неформалној усменој интер-	паравербална средства: гест, мимика, просторни односи међу говорницима, итд.); – користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације (електронске поруке, смс поруке, дискусије на блогу или форуму, друштвене мреже); – користи савремене видове комуникације у откривању културе земаља чији језик учи		њихове знаменитости, региони и земље у којима се говори циљни језик Европа и заједнички живот народа **КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ** Представљање себе и других Поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично) Идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд. Давање једноставних упутстава и команди Изражавање молби и захвалности Изражавање извињења Изражавање потврде и негирање Изражавање допадања и недопадања Изражавање физичких сензација и потреба Исказивање просторних и временских односа Давање и тражење информација и обавештења Описивање и упоређивање лица и предмета

акцији уз преношење и тумачење различитих, културно условљених вредности и ставова.			Изрицање забране и реаговање на забрану Изражавање припадања и поседовања Скретање пажње Тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања Тражење и давање дозволе Исказивање честитки Исказивање препоруке Изражавање хитности и обавезности Исказивање сумње и несигурности
Медијација преношење поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи; – стратегије преношења поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи; – посредовање у неформалној усменој интеракцији; – превођење.	– преноси суштину поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи, додајући, по потреби, објашњења и обавештења, писмено и усмено; – резимира садржај краћег текста, аудио или визуелног записа и краће интеракције; – преноси садржај писаног или усменог текста, прилагођавајући га саговорнику; – користи одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају, на пример: преводи или преноси садржај уз употребу описа, парафраза и сл.; – преводи на матерњи језик садржај краћег текста о познатим темама.		

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Општи комуникативни циљ наставе страних језика се постиже помоћу различитих поступака, метода наставе и наставних средстава. Комуникативни приступ у настави страних језика се остварује кроз примену различитих облика рада (рад у групама и паровима, индивидуални рад, пројекти), употребу додатних средстава у настави (АВ материјали, ИТ, игре, аутентични материјали,итд.),као и уз примену принципа наставе засноване на сложеним задацима, који не морају бити искључиво језичке природе(task-basedlanguageteaching;).Савремена настава страних језика претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност

ученика,поштовања и уважавања дидактичких принципа и треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа, који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове; буду оспособљени за живот у мултикултуралном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ

– Слушање и реаговање на налоге и/или задатке у вези са текстом намењеним развоју и провери разумевања говора;
– Рад у паровима, малим и већим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.);
– Активности (израда паноа, презентација, зидних новина,постера за учионицу, организација тематских вечери и сл.);
– Дебате и дискусије примерене узрасту (дебате представљају унапред припремљене аргументоване монологе са ограниченим трајањем, док су дискусије спонтаније и неприпремљене интеракције на одређену тему);
– Обимнији пројекти који се раде у учионици и ван ње у трајању од неколико недеља до читавог полугодишта уз конкретно видљиве и мерљиве производе и резултате;
– Граматичка грађа добија свој смисао тек када се доведе у везу са одговарајућим комуникативним функцијама и темама, и то у склопу језичких активности разумевања (усменог) говора и писаног текста, усменог и писменог изражавања и медијације;
– Полазиште за посматрање и увежбавање језичких законитости јесу усмени и писани текстови различитих врста, дужине и степена тежине; користе се, такође, изоловани искази, под условом да су контекстуализовани и да имају комуникативну вредност;
– Планира се израда два писмена задатка за сваки разред.

РАЗВИЈАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ КОМПЕТЕНЦИЈА

Развој предметних компетенција се тешко може одвојити од општих и међупредметних компетенција. Колико год биле специфичне, предметне компетенције треба да доприносе да ученици успешније живе и уче. Сваки час је прилика да се развијају и предметне и међупредметне компетенције кроз добро осмишљене активности ученика које погодују трансферу знања, развијању спознајних способности ученика, побољшању њихове радне културе и примени стеченог знања у реалним животним контекстима.

Разумевање говора

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје и поима фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање, ученик треба да поседује и следеће компетенције: **дискурзивну** (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука),

референцијалну (о темама о којима је реч) и **социокултурну** (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца: од личних особина и способности онога ко слуша,укључујући и његов капацитет когнитивне обраде, од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст, од особина онога ко говори, од намера с којима говори, од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују, од карактеристика и врсте текста који се слуша итд. Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следећи аспекти: присуство/одсуство визуелних елемената, дужина усменог текста, брзина говора, јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора, познавање теме, могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Стално развијање способности разумевања говора на страном језику услов је за развој аутономије у употреби страног језика ван учионице и аутономије у учењу тог језика. Стога се у настави и учењу страног језика непрекидно ради на стицању стратешке компетенције, коју чине когинитивне и метакогнитивне стратегије: коришћење раније усвојених знања, дедуктивно/индуктивно закључивање, употреба контекста, предвиђање, анализа и критичко расуђивање, самостална контрола активности.

Разумевање прочитаног текста

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација, као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.
На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте визуелне рецепције:читање ради усмеравања, читање ради информисаности, читање ради праћења упутстава,читање ради задовољства. Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели: глобалну информацију, посебну информацију,потпуну информацију, скривено значење одређене поруке.
На основу ових показатеља програм садржи делове који указују на прогресију у домену дужине текста, количине информација и нивоа препознатљивости и разумљивости и примени различитих стратегија читања. У складу са тим, градирани су по нивоима следећи делови програма: разликовање текстуалних врста, препознавање и разумевање тематике – ниво глобалног разумевања,глобално разумевање у оквиру специфичних текстова, препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања, разумевање стручних текстова,разумевање књижевних текстова

Писмено изражавање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, мишљења и осећања, пише електронске и СМС поруке, учествује у дискусијама на блогу, резимира садржај различитих порука о познатим темама (из медија, књижевних и уметничких текстова и др.), као и да сачини краће презентације и слично. Задатак писања на овом нивоу остварује се путем тзв. вођеног

састава. Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста. За ову језичку активност у оквиру програма наставе и учења предвиђена је прогресија на више равни.

Посебно су релевантне следеће ставке:
– теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);
– текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, наративни текстови и др.);
– лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази захвалност, да се извини, да нешто честита и слично у доменима као што су приватни, јавни и образовни).

Усмено изражавање

Усмено изражавање као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања текста, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:
– јавно обраћање путем разгласа (сапоштења, давање упутстава и информација);
– излагање пред публиком (јавни говори, предавања, презентације разних производа, репортаже, извештавање и коментари о неким култруним догађајима и сл.).
Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:читањем писаног текста пред публиком, спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа , реализацијом увежбане улоге или певањем.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остаривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример: размену информација, спонтану конверзацију, неформалну или формалну дискусију, дебату, интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Стога се и у програму прати развој вештине говора у интеракцији кроз следеће активности: разумевање изворног говорника, неформални разговор, формална дискусија, функционална сарадња, интервјуисање.

Социокултурна компетенција

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између властите заједнице ученика и заједница чији језик учи. Та знања се односе на све аспекте живота једне заједнице, од свакодневне културе (навике, начин исхране, радно време, разонода), услова живота (животни стандард, здравље, сигурност) и умећа живљења (тачност, конвенције и табуи у разговору и понашању), преко међуљудских односа, вредности, веровања и понашања, до паравербалних средстава (гест, мимика, просторни односи међу саговорницима итд.). Ова знања су услов за успешну комуникацију, те чине неодвојиви део наставе страног језика. Социокултурна компетенција се развија кроз активно укључивање у аутентичну усмену и писану комуникацију (слушање песама, гледање емисија, читање аутентичних текстова, разговор, електронске поруке, СМС, друштвене мреже, дискусије на форуму или блогу итд.), као и истраживање тема које су релевантне за ученика у погледу његовог узраста, интересовања и потреба. У тесној вези са социокултурном компетенцијом је и интер-културна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између говорних заједница у којима се ученик креће (како у матерњемјезику/језицима, тако и у страним језицима које учи). Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање радозналости,толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности.

Медијација

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење већ преузима улогу посредника између особа које нису у стању или могућности да се непосредно споразумевају. На овом нивоу образовања, медијација може бити усмена, писана или комбинована, неформална или полуформална, и укључује, на Л1 или на Л2, сажимање текста, његово експликативно проширивање и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом нити као елемент за вредновање језичких постигнућа – оцењивање (нпр. за проверу разумевања говора или писаног текста). Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија итд.) и способност изналажења језичких и културних еквивалената између језика са којег се преводи и језика на који се преводи. Поред поменутог, у склопу те језичке активности користе се одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају у оквиру језичке активности медијације (на пример перифраза, парафраза и друго), о којима је такође потребно водити рачуна у настави и учењу.

КАКО СЕ ПРАТИ И ВРЕДНУЈЕ РАЗВОЈ ЈЕЗИЧКИХ КОМПЕТЕНЦИЈА

Нека правила и поступци у процесу праћења и процењивања компетенција код ученика:

● Развој компетенција наставници прате заједно са својим ученицима.

● Наставници сарађују и заједнички процењују развој компетенција код својих ученика.

● Процес праћења је по карактеру пре формативан него сумативан.

● У проценама се узимају у обзир разноврсни примери који илуструју развијеност компетенције.
● У процењивању се узимају у обзир и самопроцене ученика и вршњачке процене, а не само процене наставника.
● Велики значај се придаје квалитативним, уместо претежно квантитативним подацима и показатељима.
● Процена садржи опис јаких и слабијих страна развијености компетенције и предлоге за њено даље унапређивање, а не само суд о нивоу развијености.

УПУТСТВО ЗА ТУМАЧЕЊЕ ГРАМАТИЧКИХ САДРЖАЈА

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора. Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта тј. од значења према средствима за његово изражавање (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности(слушање, читање, говорење и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, у овом случају у свим типовима гимназије, према јасно утврђеним циљевима и задацима, стандардима и исходима наставе страних језика.Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језику и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Кроз наставу енглеског језика, као првог страног језика остварују се и међупредметне компетенције

1. Компетенција за целоживотно учење
2. Комуникација
3. Рад с подацима и информацијама
4. Дигитална компетенција
5. Решавање проблема
6. Сарадња
7. Одговорно учешће у демократском друштву
8. Одговоран однос према здрављу
9. Одговоран однос према околини
10. Естетичка компетенција

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРИНЦИПА, ЦИЉЕВА И ИСХОДА ОБРАЗОВАЊА И СТАНДАРДА ОБРАЗОВНИХ ПОСТИГНУЋА

Кроз наставни предмет први страни језик-енглески језик остварују се и **општи принципи образовања и васпитања.**

Настава страног језика остварује се кроз примену разноврсних облика учења, наставе и оцењивања, где се развијају мотивација за учење и подиже квалитет образовних постигнућа, и где се излази у сусрет различитим потребама ученика. Кроз теме, које се обрађују у оквиру овог наставног предмета, као и кроз сам наставни процес, потенцира се поштовање људских права и права сваког ученика и уважавање људског достојанства. Негује се отвореност, сарадња, толеранција, моралне вредности...Кроз наставу страног језика потенцира се и целоживотно учење, које укључује све облике учења и значи учествовање у различитим облицима образовних активности ,са циљем сталног унапређивања компетенција;

- У остваривању принципа, посебна пажња посвећује се:

-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) и сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, кроз додатну наставу, и усмеравање ученика на учествовање у различитим конкурсима, такмичењима и реализацији пројеката, тематских програма школе у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања.

- могућности да деца, са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, остварују право на образовање, кроз допунску наставу, остваривање ИОП програма, као и применом индивидуализације у настави.

Кроз наставу страног језика остварују се и **основни циљеви образовања и васпитања**

Сталним професионалним усавршавањем наставници стичу одређена знања и компетенције, које доводе до континуираног унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог

Теме, које се обрађују кроз наставу страног језика имају за циљ и развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, развијање свести о значају заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња, развијање позитивних људских вредности, као и развијање кључних компетенција за целоживотно учење и међупредметних компетенција. Кроз потенцирање различитих облика и метода активног учествовања ученика у наставном процесу (рад у групи/пару, пројекно-орјентисана настава, истраживачке активности, дебата, дијалог...) развијају се стваралачке способности, критичко мишљење, мотивација за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;

Кроз социокултурну компетенцију страног језика развијају се компетенције за разумевање и поштовање људских права, грађанских слобода; развија се осећај солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства развој и

поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости, као и развијање личног и националног идентитета, поштовање и неговање српског језика ,матерњег језика и страних језика, традиције и културе српског народа и националних мањина других народа, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине.

Кроз наставу првог страног језика остварују се и **исходи образовања и васпитања**.

Применом различитих облика и метода организације наставе , као и одабиром различитих тематских области и акцентовањем развијања комуникативних функција језика развија се способност ученика да користи страни језик у зависности од културног наслеђа и средине, потреба и интересовања, да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације, да изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове у усменој и писаној форми, да ради ефикасно са другима као члан тима, групе, организације и заједнице, дазна како да учи, поштује људска права и слободе, комуницира асертивно и ненасилно, да има свест о сопственој култури и разноликости култура, уважава значај креативног изражавања идеја, искустава и осећања путем различитих медија, укључујући музику, књижевност, извођачке и визуелне уметности.

Кроз наставу страног језика остварују се **стандарди образовних постигнућа ученика,** који представљају део **општих стандарда образовања и васпитања (**скуп норми на основу којих се врши процена квалитета у систему образовања и васпитања)

Социологија

Садржина Школског програма

Наставни предмет: **Социологија**

Смер: **Друштвено језички**

Разред: 4.

Годишњи фонд часова: 99

Циљ учења Социологије је да кроз овладавање основним социолошким појмовима, теоријама, концептима и принципима, оспособи ученике да разумеју сложеност и разноврсност функционисања друштва на локалном и глобалном нивоу, факторе који делују у друштву и њихову међузависност, ради развијања знања, вештина и ставова неопходних за одговорно и успешно учешће у друштвеном животу, критичко и конструктивно промишљање о односу појединца, институција и друштва, о проблемима савременог глобалног и српског друштва, начинима на који они настају и како се могу решавати.

Област/Тема	Број часова	Садржај	Исходи
ШТА ЈЕ СОЦИОЛОГИЈА	7	**Различити облици сазнања о друштву** **Научни поглед на друштво** **Настанак и развој социологије** **Предмет социологије** **Различити приступи проучавању друштва** **Социолошке теорије** **Метод социологије** **Фазе социолошког истраживања** **Социологија и свакодневни живот**	– објасни појам друштва, друштвених појава и друштвеног детерминизма; – користи правилно, у усменом и писменом излагању, основне социолошке појмове; – примењује основну методологију у једноставном социолошком истраживању и резул тате презентује у усменом, писаном, или дигиталном облику; – уважава индивидуалне, друштвене и културне различитости; – објасни појам и значај обичајних и моралних норми; – дефинише појмове друштвене структуре и друштвеног система и разликује њихове елементе; – препознаје, на датим примерима, врсте друштвеног раслојавања; – процењује значај отворености друштва за друштвени развој; – препознаје појам и врсте социјалне стратификације и, на конкретним примерима, узроке и последице
ПОЈЕДИНАЦ, КУЛТУРА И ДРУШТВО	6	Биолошки, психолошки и социјални чиниоци друштвености Идентитет Род, пол и сексуалност Појам и елементи културе Језик и симболи Норме и вредности Социјализација Обичај, морал и право Супкулутура/контракултур а Врсте културе	
СИСТЕМ И ОРГАНИЗАЦИЈА ДРУШТВА	6	**Појам друштвеног система** **Друштвена улога и положај** **Друштвене групе**	

		Формалне и неформалне организације **Бирократске организације** **Друштвене институције**	друштвених неједнакости и сиромаштва; – критички процењује различите аспекте глобализације; – образложи добре и лоше стране експанзије информационих технологија; – анализира стање у српском транзицијском друштву и препознаје предности и недо статке транзиције у својој локалној средини; – упореди и анализира демографска кретања у савременом свету и Србији; – идентификује феномен миграција и избеглиштво као сталан глобални процес; – издвоји главне узроке еколошких проблема; – заузима активан став у односу на локалне и глобалне еколошке проблеме и питања одрживог развоја; – идентификује узроке и последице процеса урбанизације; – објасни појам рада и поделу рада као основног феномена људског постојања; – препознаје улогу економских институција у
ДРУШТВЕНА СТРУКТУРА	6	Системи стратификације Класно-слојна структура Друштвена неједнакост Сиромаштво Друштвена покретљивост Покретљивост у Србији	
ДРУШТВЕНА ПРОМЕНА И ДРУШТВЕНИ СУКОБИ	6	Историјски типови друштва Узроци промена Теорије о променама Друштвени покрети Сукоби – извори и функције Тероризам	
ГЛОБАЛИЗАЦИЈА И ТРАНЗИЦИЈА	7	Димензије глобализације Дебате о глобализацији Теорије о глобализацији Глобално ризично друштво Глобално цивилно друштво и људска права Флуидно друштво Транзиција	
СТАНОВНИШТВО И ЕКОЛОШКИ ПРОБЛЕМИ	6	**Теорије о демографским променама** **Савремене миграције** **Избеглиштво** **Популациона политика** **Екологија и еколошка криза**	

		Одрживи разво	савременим друштвима; – опише и интерпретира појмове политике, моћи, државе и издвоји главне типове поли тичких актера и поредака; – промовише идеје владавине права и социјалне правде; – залаже се за поштовање принципа уставности и законитости; – критички анализира достигнућа и мањкавости демократије и утврди важност владави не права и правне државе; – повеже појам и функције идеологија са конкретним примерима, изводећи закључке о могућим последицама манипулације; – тумачи сврху и деловање политичких партија, политичких покрета и организација цивилног друштва; – аргументовано расправља о функцији и утицају мас- медија; – препозна механизме медијске манипулације; – разликује појмове етничка заједница, народ, нација, националне мањине; – анализира врсте, узроке и последице национализма;
ГРАД И НАСЕЉА	6	**Типови насеља** **Настанак и развој града** **Урбанизација и проблеми модерних градова** **Урбанизација у Србији** **Глобални градови** **Градови будућности**	
РАД И ЕКОНОМСКИ АСПЕКТИ ДРУШТВА	6	**Појам рада** **Подела рада** **Технологија и рад** **Промене у организацији производње** **Прекаријат** **Тржиште** **Новац** **Предузетништво**	
ПОЛИТИКА	6	**Шта је политика** **Моћ, власт, држава (облици владавине)** **Право и хијерархија правних аката** **Устав као јемство слободе** **Обележја правне државе и владавине права** **Култура људских права** **Демократија (сувереност, избори, непосредна и представничка демократија)** **Актери политичог живота (партије, интересне групе, политички покрети, јавно мњење)** **Политичка култура**	

		Идеологије – појам и врсте	– објасни појам религије као важног облика друштвене свести; – наведе основне одлике секуларног друштва; – формулише социолошко одређење породице, њене историјске облике и функције; – дискутује о будућности породице; – препозна узроке и наведе облике девијантног понашања; – аргументовано дискутује о узроцима и облицима ризичног понашања младих; – дискутује о положају и проблемима младих у Србији
МЕДИЈИ И КОМУНИКАЦИЈА	6	**Новине, радио и телевизија** **Интернет и друштвене мреже** **Теорије о медијима** **Медијска писменост** **Медијски империјализам**	
НАЦИЈЕ И НАЦИОНАЛИЗАМ	6	**Етничка група, нација** **Нација као културна и политичка заједница** **Типови национализма** **Националне мањине**	
РЕЛИГИЈА	6	**Шта је религија** **Функције религије** **Монотеистичке религије** **Секуларизација** **Религијски фундаментализам** **Оживљавање религија**	
ПОРОДИЦА	6	**Брак, породица, домаћинство** **Функције породице** **Феминистичке теорије о породици** **Насиље у породици** **Криза брака и породице?** **Љубав**	
ДЕВИЈАНТНОСТ	6	**Девијантно понашање** **Теорије о девијантном понашању** **Криминал**	

		Малолетничка делинквенција **Облици зависности**	
МЛАДИ У САВРЕМЕНОМ ДРУШТВУ	7	**Образовање** **Слободно време** **Друштвени активизам** **Комуникација** **Однос између генерација**	

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

Усмереност на ученика је темељно обележје средњошколског учења и поучавања Социологије. Учењем и поучавањем ученик усваја основна знања из Социологије и развија способност праћења и разумевања друштвене стварности, различитих односа које

појединац остварује у друштвеној околини и утицаја те околине на његово понашање и поглед на свет. Подстиче се учеников допринос учењу и поучавању, интелектуална радозналост, као и преиспитивање сопствених ставова и властитог доприноса заједници и друштву. Програм наставе и учења Социологије садржи циљ, општу и специфичну предметну компетенцију, кључне појмове садржаја, листу исхода и упутство за његово остваривање. Како за Социологију нису развијени стандарди постигнућа, наведени елементи програма представљају путоказ наставнику како да планира, оствари и вреднује наставу и учење овог предмета. Оствареност циља и достизање исхода доприносе развоју кључних и међупредметних компетенција ученика, посебно компетенције за целоживотно учење, комуникацију, рад с подацима и информацијама, решавање проблема, сарадњу и одговоран однос према друштвеној и природној околини, као и да ефикасно и конструктивно учествује у друштвеном животу Кључни појмови садржаја су дати у оквиру шеснаест тема, а листа исхода се односи на целину програма и крај разреда. Редослед наведених исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета и развој компетенција. Исходи су међусобно повезани и остваривање једног исхода доприноси остваривању других. Исходи су дефинисани као функционално знање ученика тако да показују шта ће ученик бити у стању да учини, предузме, изведе, обави – захваљујући знањима, вештинама и ставовима које је градио и развијао током једне године учења социологије. Многи исходи су процесни и представљају резултат кумулативног дејства наставе и учења током целе школске године. С обзиром на опсежност програма и предвиђени мали број сати за његово остваривање, препоручује се лична процена наставнику да одреди дубину (опсежност) предвиђених тема. Евентуалне измене и допуне садржаја, по избору наставника, требало би да буду функционално уклопиве у приступ настави базираној на исходима и компетенцијама.
С дидактичког становишта, настава и учење социологије треба да истовремено задовољи неколико циљева.
То су:
● когнитивни циљеви – стицање знања о друштвеним феноменима и о самој социологији, научном приступу друштву и сл.;
● формативни циљеви – развијање мисаоних и изражајних способности ученика, употреба појмова, категорија, дефиниција,

синтетизовање идеја;
● васпитни циљеви – развијање уверења и понашања примерених за укључивање у друштво, подстицање индивидуалности, критичности и толерантности, као основних вредности демократске културе, развијања свести о цивилизацијским, друштвеним и социјалним проблемима. Пуно остварење програма реализује се у корелацији са другим предметима и изборним програмима (Историја, Филозофија, Психологија, Српски језик и књижевност, Музичка култура, Ликовна култура, Грађанско васпитање, Појединац, група и друштво,
Религије и цивилизације, Језик, медији и култура, Основи геополитике, Методологија научног истраживања), као и укључивањем ученика у различите ваннаставне активности. Обрада тема треба да буде усмерена тако да ученици успешно повезују своја знања из других предметних области са социолошким садржајима. На тај начин знања постају функционална јер се ефикасније усвајају и трајно задржавају. Како је главна карактеристика наставе усмерене на развој компетенција, фокусираност на учење које резултира мерљивим и проверљивим резултатима у виду знања, вештина и ставова, то значи да ученик треба да учи:
● смислено: повезивањем оног што учи са оним што зна и са ситуацијама из живота; повезивањем оног што учи са оним што је учио из других предмета;
● проблемски: самосталним и сарадничким прикупљањем и анализирањем података и информација; постављањем релевантних питања себи и другима; развијањем плана решавања задатог проблема; предузимањем акције да се проблем реши;
● дивергентно: предлагањем нових решења; смишљањем нових примера; повезивањем садржаја у нове целине;
● критички: поређењем важности појединих чињеница и података; смишљањем аргумената;
● кооперативно: кроз сарадњу са наставником и другим ученицима; кроз дискусију и размену мишљења; уважавајући аргументе саговорника.

Учећи на овај начин, ученик ће развијати компетенције које ће му бити потребне за наставак школовања и у свакодневном животу. За пуно разумевање програма оријентисаних на исходе треба имати у виду да су знања нужан предуслов било ког вида компетентности, али је важно да се на том нивоу не остане. У табели која следи дат је приказ како се односити према знањима и који захтеви воде ка развоју вештина.

Вештине	Примери захтева које наставник може поставити ученицима ради развоја вештина
Употреба знања	● Искористите у новој ситуацији ● Примените знања у ситуацији из свог живота ● Покажите на новом примеру ● Примените научено тако да предвидите последице ● Објасните како неки процес/појава/приступ може да утиче на...
Анализа знања	● Уредите по задатом критеријуму

	● Утврдите предности и недостатке ● Упоредите два становишта ● Утврдите зашто је дошло до неке промене ● Објасните до којих последица би довела промена у некој варијабли
Вредновање знања (критичко мишљење)	● Идентификујте која критика се може упутити... ● Процените примереност закључака из приказаних података ● Процените логичку заснованост неког става ● Утврдите оправданост неке акције или одлуке ● Изразите свој став ● Наведите аргументе за свој став
Синтеза знања (стваралачко мишљење)	● Планирајте решење ● Решите проблем ● Смислите нову примену ● Осмислите план једноставног социолошког истражи вања ● Спроведите самосталан пројекат ● Осмислите начин за...

I **Планирање наставе и учења**

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Исходи су главни оријентир наставнику да одреди обим и дубину обраде појединих садржаја, избор својих и ученичких активности, динамику рада, начине праћења и вредновања. Полазећи од датих исхода и кључних појмова садржаја наставник најпре креира свој годишњи план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи из програма се не везују за теме и садржаје већ су кумулативни ефекат бројних активности током школске године. Они су формулисани тако да омогућавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. Треба имати у виду
да ће бити ситуација када активности на једном часу доприносе достизању више исхода, као и што се може десити да активности на већем броју часова доприносе достизању само једног исхода. То је последица чињенице да исходи из програма нису једнако сложени, као ни једнако лако достижни. За неке је потребно више времена и активности него за друге. Оперативни планови, са уситњеним исходима који треба да буду тако формулисани да обезбеђују мерљивост или бар проверљивост, омогућавају наставнику бољи увид у напредовање ученика, као и у ефекте сопственог рада. Уколико постоје тешкоће да се неки исход из оперативног плана достигне, то је знак наставнику да изврши неке промене у планирању. За успешну наставу и учење важно је планирати и начине праћења и вредновања са којима ученике треба унапред упознати. Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално, али и у сарадњи са колегама због успостављања корелације међу предметима, тематског планирања и пројектне наставе. Поред уџбеника, као једног од извора информација, наставник планира и како ће подстаћи ученике да користе и друге изворе сазнавања и како да сарађују у

проналажењу релевантних података. Наставници у свом раду треба да користе разноврсну литературу релевантну за Социологију: оригинална ауторска дела, бројна теоријска и емпиријска социолошка истраживања, стручне часописе, Статистички годишњак, интернет, специјализоване сајтове, одговарајуће пробране филмове, аудио
или видео записе, јер су то облици комуникације блиски младима, на којима се могу препознати и анализирати многи друштвени проблеми. Важно је да сами наставници користе различите изворе информација и да на њих упућују ученике, али и да оспособе ученике да самостално проналазе одговарајуће информације, успоставе критички однос према њима, што ће, између осталог, допринети достизању исхода да ученик разликује научни од здраворазумског и лаичког приступа социолошким темама

II **Остваривање наставе и учења**

Природа садржаја предмета омогућава коришћење различитих
облика рада и наставних метода, које ангажују ученике и повећавају њихову заинтересованост. Реализација програма треба да се одвија у складу са принципима активне, проблемске и истраживачке наставе, уз усаглашавање садржаја са одговарајућим методичким активностима. Наставник треба да поштује дидактичке принципе, полазећи од: познатог ка непознатом, од простог ка сложеном, од конкретног ка апстрактном и од појединачног ка општем.
Како би се подстицао интерес ученика за Социологију и освестила њена улога у разумевању и праћењу друштвених појава, односа и процеса, ученика треба укључивати у облике рада у којима јасно повезује социолошке појмове и приступе са савременим збивањима у непосредној животној околини на критички и креативан начин.
Препоручује се примена бројних техника активног и кооперативног учења, искуственог учења, учења открићем, упознавање са техникама истраживачког рада као и пројектног рада. Коришћењем интерактивних метода у презентовању одређених тематских области и појмова ученике треба подстаћи да критички преиспитају властита искуства и интерпретирају их у социолошком кључу – на начин који доприноси бољем разумевању актуелних социјалних
процеса унутар српског и ширег, глобалног друштвеног контекста. Наставник може да користи и различите технике, као што су: рад у групама, текст метод, дискусија, метод „навале мисли” (brainstorming)... Било да је реч о расправи, есеју, плакату, презентацији, мини истраживању, дебати, социодрами, теренској настави, заједничкој посети неком догађају или установи, учење се усмерава на учениково самостално проучавање, истраживање, обраду и презентацију садржаја.
Ученике треба подстицати да проналазе информације, да их критички процењују, да постављају релевантна питања, да унапређују културу дијалога, да аргументовано заступају или оспоравају одређена становишта или сопствене ставове. Наставницима се препоручује да са ученицима што чешће дискутују о бројним темама уз употребу примера и података из конкретних социолошких истраживања. За ученика је посебно важно да разуме властити
положај унутар социјалне структуре, постојеће социјалне неједнакости које утичу на степен његове личне слободе, као и да увиди значај друштвених промена на индивидуалном и општем плану.
Писање социолошког есеја препоручује се за вредновање свих исхода учења и поучавања Социологије. Реч је о проблемском и критичком есеју којим ученик, повезујући лична или групна искуства с друштвеним контекстом, примењује социолошка знања, развија аналитичке, истраживачке и комуникацијске вештине. Вредновањем есеја процењују се сви претходно наведени елементи: ученик показује усвојеност знања у делу есеја који се односи на изношење и објашњење тезе; издваја pro et contra доказе у односу на тезу, показује вештине анализе, те доноси закључак или предвиђа.

Ученицима треба омогућити и да у оквиру школе или локалне заједнице организују интерно социолошко истраживање о темама које су за ученика релевантне и актуелне, односно за коју су заинтересовани (нпр. ставови младих о образовном систему, млади и запошљавање, млади и слободно време, болести зависности, религија и млади…). Ученици ће на овај начин преузимати иницијативу и имати висок степен самосталности у савладавању програмских садржаја. Како се у садржајима Социологије препознаје и њен високи васпитно-вредносни потенцијал, односно прилика да се код ученика поступно и континуирано развијају позитивне особине, прихватљиви обрасци понашања и ставови, као и друштвене вредности –
демократичност, толерантност, солидарност, сарадња, интегритет, одговорност – посебну пажњу треба посветити појмовима попут вредности, норми, идентитета и социјализације. Они су важни јер представљају неопходан појмовни апарат за разумевање основних облика друштвеног живота и истовремено доприносе формирању аутономног вредносног система код ученика. Препоручује се наставницима да ове појмове проширују и користе у објашњењу друштвених појава, како би ученик увидео да је свет културе омеђен управо људским потребама, нормама и вредностима које посредују између човека и друштва и на посебан начин обликују како друштвене институције тако и човека као индивидуално и социјално биће.
Поред класичних облика поучавања које подразумевају традиционалне методе као што су предавање, употреба текстуалне и демонстрационе методе, нагласак треба да буде и на следећем:
● узети у обзир различита предзнања ученика;
● код ученика развијати различите стратегије учења;
● ново градиво треба контекстуализовати (навођењем примера или трагањем са ученицима за њиховим примерима и ситуацијама из живота), чиме ће се олакшати њихово учење и стварање система појмова и развијати критичко мишљење;
● учење треба осмишљавати (ученици треба да схвате његову
сврху);
● код ученика би требало подстицати самосталност у трагању за новим информацијама, као и самоусмерено учење,
где они лично преузимају иницијативу у одређивању потреба и извора учења и изван учионице (програмирана настава, проблемска настава, самостални истраживачки рад);
● неговати и вредновати добра, смислена питања која ученик
поставља, чак и више од одговора који би се односили на
просту репродукцију градива;
● неговати сарадничко, интерактивно учење уз употребу метода дискусије, вршњачког учења;
● препоручује се увођење ИКТ-а у учење и наставу употребом блога, форума, друштвених мрежа, коришћењем препоручених интернет ресурса, као и употребом различитих
платформи за учење.
Овакав приступ обезбеђује бољу мотивисаност ученика да учествују у настави и ефикасније учење на часу. Предложене облике поучавања треба мењати и комбиновати да не би дошло до
засићења. У коначном, циљ је да се ученик оспособи да на социолошки начин разуме и објасни кључне аспекте глобалног друштва и друштва Србије. Пожељно је остварити сарадњу са другим наставницима социологије, Српским социолошким друштвом, универзитетским катедрама за социологију, учествовати на семинарима стручног и дидактичког карактера.

III **Праћење и вредновање наставе и учења**

За успешну наставу и учење важно је планирати и начине праћења и вредновања са којима ученике треба унапред упознати. Вредновање ученичког постигнућа треба да укључи, поред степена усвојеног знања, сваку од поменутих активности ученика, јер је то добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације. Потребно је да континуирану евалуацију и самоевалуацију примењују како наставници, тако и ученици. Ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању циљева, задатака и исхода предмета, као и напредак других ученика у групи, увек уз одговарајућу аргументацију. Вредновање може бити: непрекидном контролом активности на часу; писмено – путем разних врста тестова (тестови са кратким одговорима, са алтернативним одговорима, са комбинованим тестовима, тестови са понуђеним одговорима, есеји итд.); усмено – кроз домаће задатке или практичне радове. Вредновање треба да се врши систематски и буде: објективно, валидно, одговарајуће, формативно.
У настави оријентисаној на достизање исхода прате се и вреднују не само продукти учења већ и сам процес учења. Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је
ускладити нивое циљева учења и начине оцењивања.

Ниво циља учења Одговарајући начин оцењивања
Памтити (навести, препознати, идентификовати...)
¬ Објективни тестови са допуњавањем
кратких одговора, задаци са означавањем, задаци вишеструког избора,
спаривање појмова.
Разумети (навести пример, упоредити,
објаснити, препричати...)
¬ Дискусија на часу, мапе појмова,
проблемски задаци, есеји.

Применити (употребити, спровести, демонстрирати...)
¬ Увежбавање, играње улога, проблемски задаци, симулације.
Анализирати (систематизовати, приписати, разликовати...)
¬ Истраживачки радови, есеји, студије
случаја, решавање проблема
Евалуирати (проценити, критиковати,
проверити...)
¬ Дебате, есеји, дневници рада, студије
случаја, критички прикази, проблемски задаци.
Креирати (поставити хипотезу, конструисати, планирати...)
¬ Експерименти, истраживачки
пројекти, активности у одељењу или
заједници које ће осмислити ученици

Такође, потребно је ускладити оцењивање са његовом сврхом.

Сврха оцењивања - Могућа средства оцењивања

Оцењивање наученог (сумативно)

¬ Тестови, писмене вежбе, извештаји,
усмено испитивање, есеји.

Оцењивање за учење (формативно)

¬ Посматрање, давање конструктивне
повратне информације, контролне
вежбе, дневници рада, самоевалуација, практичне вежбе

Међупредметне компетенције

Како међу исходима има и оних који се односе на комуникацију, сарадњу, аргументовање, што доприноси развоју међупредметних компетенција, важно је да се и тај аспект ученичких
активности прати и вреднује. Из тог разлога, сваки час и свака активност су прилика да се ученику пружи повратна информација. На пример, добро постављено питање или аргументовање заслужује поткрепљење оценом, јер је свакако одраз ученичког знања, промишљања, радозналости. Ученике треба подстицати и оспособљавати да уз одговарајућу аргументацију сами процењују сопствени напредак у достизању исхода, као и напредак других
ученика у одељењу. Тиме праћење и вредновање постају саставни део процеса учења.

Филозофија

Садржина Школског програма

Наставни предмет,**Филозофија**

Смер: Друштвено језички

Разред: 4.

Годишњи фонд часова: 99

Циљ учења Филозофије је да развијањем способности за систематско, самостално, роблемски интонирано, рефлексивно, креативно и критичко мишљење ученицима омогући и олакша мисаоно и вредносно оријентисање у савременом свету, да их оснажи у формирању сопственог погледа на стварност и пружи им ослонац за промишљено и одговорно одлучивање и деловање.

Област/Тема	Број часова	Садржај	Исходи
ОДРЕЂЕЊЕ ФИЛОЗОФИЈЕ	15	**Појам филозофије Основни филозофски проблеми и дисциплине Однос филозофије и мита, религије, уметности и науке**	**- формулише филозофски релевантно питање и уочи филозофски проблем у неком тексту или феномену; – објасни због чега није могуће дати јединствено одређење тога шта је филозофија и чиме се она бави; – одреди место филозофије међу облицима духовне културе: мит, религија, наука, уметност; – пореди карактеристике, домене и могућности различитих извора и типова сазнања (чулног, разумског и умственог); – у прихватању сазнања и уверења предност даје рационалним разлозима у односу на друге ауторитете (откровење, традиција, мишљење већине); – анализира примере употребе различитих метода филозофског испитивања: дијалек тичке, аналитичке, херменеутичке и феноменолошке, и процењује њихову специфич**
АНТИЧКА ФИЛОЗОФИЈА	20	**Питање прапочетка Проблем бића, мноштва и кретања Значај супротности за тумачење природе Проблем истине и привида (знање, мнење) Реторика и дијалектика Метафизичка одређења стварности Знање, добро, врлина Проблем идеалног друштвеног поретка (праведност) Питање индивидуалне среће**	
СРЕДЊОВЕКОВНАФИЛОЗОФИЈА	20	Улога филозофије у формирању хришћанског учења Однос вере и разума – континуитет и дисконтинуитет с античком филозофијом Платоновска и	

		аристотеловска традиција у филозофији средњег века (проблем универзалија, докази о постојању бога, схоластика, ренесанса)	**ност у односу на научне методе;** **– служи се методама критичког читања текста и стручном терминологијом у артикули** **саном приказу неке филозофске позиције;** **– у комуникацији са другима презентује, усмено или писмено, и уз употребу одговарају** **ћих ИКТ средстава, идеје и аргументе на јасан, информативан и кохерентан начин, не** **намећући их другима;** **– ситуира решења филозофских проблема, дебате и аргументе у историјски контекст и одређује њихов утицај на светоназор одређене епохе;** **– прикаже на примерима карактеристичне проблеме појединих филозофских дисципли** **на (метафизика, епистемологија, логика, етика, естетика, политичка филозофија);** **– интерпретира проблеме, ауторске опусе и теорије који су репрезентативни за историј** **ски развој филозофије;** **– процењује значај различитих метафизичких и**
ФИЛОЗОФИЈА НОВОГ ДОБА	20	Схватање човека, природе и друштва у ренесансној и нововековној филозофији Нови концепт науке и знања – рођење модерне науке (научна метода) Проблем супстанције Питање поузданог извора сазнања (емпиризам – рационализам) Границе сазнања – Кантова критика сазнајних моћи Начела разума у праву и политици (просвећеност, либерализам) Ум и слобода (Кант) Од трансценденталног ка апсолутном субјекту Умна синтеза стварности (спекулативни идеализам, марксизам)	
САВРЕМЕНА ФИЛОЗОФИЈА	24	**Критика метафизике као заједничко**	

		полазиште различитих праваца у савременој филозофији **Однос према наслеђу европске рационалности** **Егзистенција као питање слободе избора и одговорности** **Однос филозофије и науке: позитивизам, феноменологија, критички рационализам** **Језичка и логичка анализа као нови кључ филозофије: херменеутика, филозофија језика** **Проблеми савремене политичке филозофије: демократија, тоталитаризам, контрола и моћ, друштвена правда** **Примењена етика као филозофски приступ проблемима савременог света и свакод невног живота**	**епистемолошких схватања за формира ње модерног научног приступа изучавању природе, човека и друштва;** **– користи идеје филозофски утемељеног умећа живљења (нпр. античких концепција умерености и еудајмоније) да конципира, практикује и промовише здрав и еколошки стил живота;** **– препознаје и избегава симплификације, предрасуде, стереотипије и уобичајене софи зме у аргументацији;** **– аргументовано расправља о питањима културних и друштвених вредности и идеоло шких оријентација у савременом друштву;** **– у дискусији разликује претпоставке и карактер сазнајног, моралног и естетског расуђивања, и у расправи о вредностима респектује принципе конзистентног логичког мишљења, коректног аргументовања и основне етичке вредности;** **– изводи практичне импликације одређене вредносне позиције и**

			процењује њену реле вантност или универзално важење неког етичког принципа у свакодневном контексту; **– формулише (на подстицај филозофске лектире) властито становиште о одређеном вредносном питању у толерантној расправи са другима или у аргументованом писа ном приказу (есеју);** **– расуђује о кључним димензијама и циљевима научног знања**

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I **Планирање наставе и учења**

Двогодишњи програм наставе и учења Филозофије у целини је посвећен неговању интелектуалне радозналости и развијању способности критичког мишљења и филозофске рефлексије како би ученици стекли мисаоне и вредносне оријентире за живот у савременом друштву. Ако се има у виду да ће се они опредељивати за разнолики дијапазон студија и занимања, и да је за многе ово једина прилика да систематски усвајају и практикују особености филозофског начина мишљења, онда акценат треба свакако ставити на интегралне процесе и резултате учења овог предмета у контексту општег средњег образовања: на њихову формативну улогу у оспособљавању за целоживотно учење, на подршку изградњи метакогнитивних знања и вештина, лично и друштвено освешћених одговорних одлука, примењљивих у свакодневним ситуацијама и реалном окружењу, на усвајање критичког става и неговање данас често угрожених темељних хуманистичких вредности. У програму наставе и учења пут до ових есенцијалних формативних, функционалних и васпитних продуката учења трасиран је формулацијом општих и предметних компетенција, и то на начин да о њиховој изграђености сведочи читав низ повезаних исхода као очекиваних реалистичних и мерљивих резултата целокупног процеса учења током једне школске године. Предметни исходи, када се прецизно дефинишу као експлицитни показатељи онога шта ученици могу да ураде на основу компетенција које су

развили, отварају наставнику низ могућности да креира мапу повезаности исхода и компетенција, да пројектује смисаону везу и унутрашњу динамику остваривања исхода кроз подесне садржаје, и да на основу тога направи смернице за планирање и организацију наставе, укључујући и вредновање процеса и резултата учења. Усмеравањем на развој компетенција и остваривање одговарајућих исхода, и наставни програм престаје да буде калуп „по мери свакога и никога", и постаје материјал који је могуће разрађивати на много начина. Наиме, наставник треба да промисли
на које начин ће постојеће наставне садржаје учинити релевантним за ученике различитих интересовања и опредељења, у чему му може помоћи разуђеност опште предметне компетенције у три нивоа: основни и средњи – примерене ученицима којима би филозофска култура требало да оплемени мишљење и деловање, а чије је даље образовно и професионално усмерење удаљено од филозофије, и напредни – где је учење мање или више директна припрема за студије филозофије или сродних области. Моћан интердисциплинарни потенцијал овог предмета лежи
у поучавању филозофској култури мишљења, која није само стицање рутине у коришћењу логичких процедура и евалуирању доказа, већ пре свега њихове умесне употребе у различитим ситуацијама расуђивања, вредновања и одлучивања. У четвртом разреду, допринос наставе Филозофије општем култивисању мишљења, како у теоријској тако и у критичкој и вредносној равни, постаје посебно важан у светлу развијања низа кључних и општих међупредметних компетенција:
– Применом логички уређених форми и процедура мишљења,
заједно са разликовањем методолошких и сазнајних особености филозофског и научног испитивања стварности развија се компетенција за учење као активно конструисање знања и вештина прилагођено предмету и циљевима учења.
– Практиковањем различитих примена критичког мишљења (читања, интерпретације, евалуације), које традиционално чине срж наставе Филозофије, унапређују се стратегије учења кроз способност уочавања битних идеја, анализирање сложених концепата, њихово тумачење из разних углова, самостално проналажење и синтетизовање информација у различитим модалитетима обраде, интерпретације и приказа уз активно коришћење ИКТ-а.
Реконструисањем културно-историјског контекста и развојне димензије у генерисању филозофских идеја, њиховим повезивањем са научним, религијским и уметничким тумачењима света, природе и човека, на једном сложенијем
рефлексивном нивоу евалуирају се и интегришу знања и вештине стечене у различитим образовним областима.
– Систематским развијањем предметне компетенције критичког мишљења и конструктивне комуникације, заједно са вештином да се уоче и избегну типичне грешке у мисаоним процесима, препозна евентуални конфликт сазнајне и вредносне равни у расуђивању, и изгради култура уважавања јачег разлога, толеранције и плурализма мишљења, даје се потпунија образовна основа за изградњу аргументативних
стратегија као супстанцијалне когнитивне способности и рационалне основе за комуникацију и сарадњу.
– Оспособљавањем ученика да разматрају природу и начин успостављања друштвених, политичких, правних и вредносних норми и њихову важност за заједнички живот, да пореде и вреднују различита становишта о етичким, естетичким, политичким питањима, како са начелног аспекта
претензије на универзално важење њихових принципа тако и у контексту актуелних расправа у савременом окружењу, јача се компетенција за одговорно учешће у демократском друштву, пружа ученику ослонац за артикулацију ставова и избор поступака у конкретним животним ситуацијама, као и оријентација у вредносним дилемама.
– Усвајањем целовитог филозофског приступа свету развија
се еколошка свест, одговорност према очувању услова живота будућих нараштаја, а подстицањем моралне рефлексије гради диспозиција за разборито и одговорно одлучивање о властитим поступцима, усмерено ка сопственој и општој

добробити.
Организовање наставе усмерене на исходе свој логичан почетак налази у глобалном и оперативном планирању, када се на дужи и краћи рок бирају методе, технике и приступи учењу најпогоднији за њихово остваривање и води рачуна о унутарпредметној и међупредметној (у једној или више области) повезаности садржаја и вештина који нарочито доприносе њиховом што ефикаснијем достизању. Посебно за ту сврху, пожељно је да се наставници упознају са исходима не само свог већ и других предмета (дефинисаним у програмима наставе и учења за четврти разред општег средњег образовања), и да у процес планирања систематски, а не спорадично, укључују колеге са којима би могли да реализују заједничке наставне и ваннаставне садржаје, активности или облике рада. Систематском и артикулисаном сарадњом наставници могу
делом да превазиђу временску и сваку другу неусклађеност која блокира синтетичну обраду сродних садржаја, отварање различитих перспектива у сагледавању и проучавању феномена, примену знања и умећа развијених у оквиру једног предмета у контексту наставе других предмета те умрежавање њихових активности које доприносе остваривању сродних или заједничких исхода. На тај начин, оспособљавање ученика да сврсисходно и ефикасно уче, критички мисле и хармонизују изградњу свог естетског, етичког, интелектуалног, емоционалног и културног идентитета, усмеравајући га ка будућим професионалним и грађанским улогама, постаје општа брига, дакле, не искључиво Филозофије.
Интердисциплинарне теме, такође, могу бити полазиште за израду истраживачких или матурских радова (пројеката), уз укључивање предметних наставника као коментора (нпр. Грчка космологија и теорија великог праска; Зенонове апорије у светлу модерне математике; Филозофски корени нововековне природне науке;
Трагање за најмањом јединицом стварности; Медитеран у античко/ренесансно доба; Култура полиса и грчка филозофија; Откриће функција несвесног у Ничеовој Генеалогији морала; Пројекције
времена у филозофији историје и сл.).

II Оставаривање наставе и учења

Исходи, јасно је, не могу сами од себе произаћи из упознавања с различитим филозофским теоријама или логичким поступцима као наставним темама. Ако се у формату лекције, као нешто већ дато, „сервирају” готова решења филозофских проблема, ученик ниједно не препознаје нити искушава као изазов сопственом мишљењу већ их третира као чињенички материјал намењен запамћивању. Напротив, треба рачунати с тим да садржаји, као ни исходи, нису нешто што је заувек дато, да су то динамичне и развојне компоненте процеса учења које је сталном евалуацијом кроз праксу потребно увек изнова усклађивати.
У настави Филозофије у четвртом разреду основни задатак је уравнотежавање проблемског и историјског приступа. Без тога би упознавање са различитим становиштима која су се развијала кроз историју филозофије служило само подизању нивоа опште културе или би се ограничило на фрагментарно анализирање појединих филозофских проблема без икаквог епохалног и концептуалног контекста. Проналажење праве сразмере између тематског и историјског приступа један је од начина да се филозофија ослободи приговора да је – губећи битку са носећом парадигмом научног знања – постала музејска активност, потпуно немоћна пред интелектуалним изазовима савременог света. У наставни процес би стога требало укључити и обраду контроверзних тема које испоставља садашњи тренутак, као и актуализовати оне са фокусом на „вечна” етичко-политичка питања. Ово би омогућило ученицима да кроз личну запитаност и тражење адекватних одговора боље размеју и искусе природу филозофске
активности и домете теорија које изучавају. При томе треба водити рачуна да кључни концепти из садржаја програма задрже улогу оријентира и да фокус наставе буде на остваривању пројектованих исхода. Овом циљу највише погодује дискусиона (када је могуће и

дебатна) форма часа, кроз коју се уједно практикује конструктивна комуникација, култура критичког мишљења и вредносна рефлексија, а то у крајњем исходу доприноси развоју филозофски обликоване мисли. Конструктивна комуникација као способност аргументованог и толерантног учествовања у расправи, разликовање вредносних од чињеничких судова, критичко коришћење информација, препознавање структуре аргументације, њене валидности, уверљивости и поузданости – све то заједно чини сет знања, умећа и вештина које је могуће подвести под појам критичког мишљења. Иако се поједини његови елементи налазе у формулацијама међупредметних компетенција и помињу у програмима већине предмета, оно
остаје специфичан задатак учења Филозофије јер она по својој суштини и јесте метатеорија и метатехника, а уједно и пракса критичког мишљења. Кључ универзалне примене критичког мишљења лежи у његовој логичкој структури коју ученици упознају у наставним темама за трећи разред, учећи да разликују формални од неформалног
плана мишљења. Међутим, упознавање комплексне природе интелектуалне активности надилази пуку технику исправног мишљења. Ученици такође треба да искусе границе рационалне аргументације и утицаје које ванлогички фактори (психички и друштвени) имају на формирање како туђих, тако и властитих ставова и уверења. Поучавање у филозофији није пуко посредовање конфронтираних погледа на свет, већ и разумевање разлога за њихово постојање. Повезивањем критичке и рефлексивне праксе мишљења
ученици развијају способност да артикулишу и преиспитују сопствене интелектуалне и интуитивне одговоре на разна животна и вредносна питања, која је могуће промишљати (кроз теме за есеј или расправу, блиске њиховом искуству) на неколико равни: однос према себи, однос према другима, однос према природном и друштвеном окружењу, те разборито заснивање одлука и поступака. Филозофске концепције и приступи проблемима већ сами по себи дају довољно подстицаја за изградњу ове специфичне предметне компетенције. Међутим, усвајање и ширу примену њених начела
могуће је практиковати и на материјалима узетим из бројних других извора (прихваћени модели знања и веровања, обрасци медијске комуникације, питања покренута у актуелним друштвеним дебатама). Инспирација се може потражити и међу темама примењене етике и циљано развити у програме учења у додатној настави и факултативним активностима (тако се нпр. могу обрадити
контроверзе у вези са вештачком интелигенцијом, трансхуманизам као реакција на положај човека у технолошком добу).
Увођење у филозофску културу мишљења (расуђивање, испитивање, проблематизовање, вредновање, одлучивање, идеирање, комуникација...) могуће је једино ако се у процесу учења покрене и развије сâм филозофски начин мишљења, бар што се његових главних полазишта тиче. У ту сврху могуће је користити различите приступе, утемељене у основним филозофским методама:
– дијалошки приступ (погодан за структурисану дискусију чији је циљ проблематизовање или актуализација неког питања) представља изворно филозофски начин испитивања одређеног проблема без осигураних претпоставки и вишег
ауторитета. Отворен је за различите перспективе и остварује се заједничким напорима учесника кроз сучељавање,
доказивање, узајамно кориговање тврдњи и ставова. Важно је да дискусији претходи ваљана теоријска припрема и да
буде структурисана тако да код учесника подједнако развија вештину постављања и умеће откривања одговора. Дијалошку методу могуће је применити на готово свим садржајима које нуди програмски оквир, а нарочито је подесна за разматрање проблема из корпуса традиционалне и примењене етике и политичке филозофије (питање идеалног друштвеног поретка, проблем индивидуалне среће, начела разума у праву и политици, проблеми које испоставља биоетика, итд.). Посебан значај дијалошког приступа препознаје се и у томе што он за ученике може представљати егземпларну употребу ума (што је драгоцено будући да појам ума спада у оне филозофске појмове које је у настави ex cathedra врло тешко објаснити);
– аналитички приступ (примењљив у раду на изворном филозофском тексту или за решавање проблема) претежно је логички интониран: издваја проблем, разлаже аргументе, обезбеђује стратегије доказивања и побијања. Због тога је погодан за увођење кроз предметне садржаје наставе за трећи разред, док своју пуну снагу манифестује када постане

оруђе за разумевање сложенијих филозофских проблема (проблем супстанције, питање односа душе и тела, космолошки и онтолошки доказ о постојању бога, скептички аргументи...). Овај приступ, незаобилазан у настави Филозофије, захтева добру припрему наставника и брижљив одабир текстова с обзиром на циљ који се жели постићи. Анализа
изворног филозофског текста може да буде у функцији увођења у проблеме који су парадигматични за аутора одабраног штива (и у том случају промишљање ових проблема биће смештено у одговарајући историјски контекст); независно од историјског контекста изворни текст може да послужи за препознавање методе, (ре)конструкцију аргумента, процењивање доследности у аргументацији, проналажење противаргумената кроз упоредну анализу различитих текстова. Аналитички приступ има универзалну примену у процесу наставе и учења и стога наставнику оставља пуну слободу у одабиру садржаја на којима ће га применити. Осим унапређивања читалачке писмености, овај приступ оспособљава ученика да изводи практичне импликације неке вредносне позиције и процењује њену релевантност;
– херменеутички приступ (потребан у тумачењу текста, у писаном приказу, у самосталним истраживачким задацима) неопходан је како би се проблеми, расправе и становишта у филозофији (али и у науци, уметности, религији) разумели у
изворном контексту, структурисали у поретку смисаоне генезе, потом и процењивали инхерентним критеријумима, али и у односу на њихов епохални и савремен значај. Овај приступ је неопходна допуна строгости аналитичке методе, јер по принципу „стапања хоризоната" развија имагинативно мишљење и способност мисаоног експериментисања и негује интегративну функцију филозофије. Примена ове методе омогућава да се у пракси демонстрира посредничка улога коју филозофија
има између строгости научног мишљења и слободе уметничке имагинације. У том смислу ова је метода подесна за повезивање филозофије са науком, књижевношћу или историјом уметности (нпр. перцепција света и људског тела у различитим историјским периодима: равнотежа четири елемента или четири телесне течности у антици, свет и тело као механички систем у новом веку /метафора часовничара/, систем хемијских интеракција у деветнаестом или репликације гена у двадесетом веку; алегорије, метафоре и типични симболи као средства за изражавање неизразивог; тумачење појма савести и бесконачног моралног усавршавања из Кантове етике преко аналогије са индивидуационим развојем личности Понтија Пилата у роману Мајстор и Маргарита; слобода избора и одговорност /Кјеркегор, Ниче/ може се повезати са идејом негативне слободе /убиство и самоубиство/ и позитивне слободе / уметничко стваралаштво/ коју развија Достојевски у својим романима; разумевање појма перспективизма у његовој разлици према релативизму, а у вези са односом савремене филозофије према наслеђу европске рационалности, промишљање односа језика ;и мишљења у кључу де(кон)струкције);
– феноменолошки приступ (погодан за проблематизацију епистемолошких тема, вредносних дилема, појава из свакодневице) доводи мишљење ученика у изворно филозофско искуство запитаности, чуђења, одсуства осигураних значења и личне потраге за смислом (јер се подразумеване, а нерефлектоване вредности и уверења „стављају у заграде" да би се испитале снагом и ауторитетом властитог мишљења). На овај начин може се разматрати проблем односа истине и привида (суштине и појаве), питање порекла сазнања, проблем субјекта, појам трансценденталности и интенционалности сазнања, затим практично показати разлика између феноменолошког и емпиријског приступа проблему сазнања, упутити на примену ове методе у анализи уметничког дела.

Избор активности, метода, начина и средстава рада

Пошто сви исходи показују оспособљеност ученика за примену знања и практиковање вештина, наставник треба крајње рационално да прибегава монолошкој методи како би се избегло пасивизовање ученика и отворио простор за проблемску, тематски интегративну, хеуристичку и уопште истраживачку наставу. Захваљујући својој инвентивности, наставник предметне садржаје може да оживи кроз мноштво занимљивих примера, вежбања, сазнајно интригантних или чак конфликтних ситуација јер на тај начин настава престаје да буде испорука готових знања и постаје подстицајна за развој личности ученика. Притом треба имати на уму да се интегрално

усвајање опште филозофске културе мишљења и толерантног аргументованог расправљања не постиже ни у једном изолованом наставном садржају и задатку, већ се гради постепено коришћењем различитих ситуација за учење и пажљивим избором погодних програмских садржаја и материјала за наставу, подстицајних и разноврсних метода, техника и начина рада. Препоручује се комбиновање и смењивање разноврсних облика рада – фронталног и индивидуалног, тимског или рада у паровима јер се на тај начин поспешује динамика часа, омогућава индивидуализована и диференцирана настава и отвара простор за вршњачко учење. Израда самосталних или тимских истраживачких задатака, краћих есеја и приказа оспособљавају ученика за тражење и обраду информација и функционализује његову језичку и информатичку писменост. Осим тога, ова врста ангажовања омогућава ученику да усваја норме за писање стручног рада, што је важан сегмент припреме за наредни ниво школовања.

Поред стандардних средстава рада (уџбеничке и друге изабране литературе), наставницима се препоручује да (у сврху изградње дигиталне и других међупредметних компетенција) укључују у наставни процес коришћење електронских медија и материјала. Пожељно је да део својих припрема за часове (текстове, вежбе, задатке, презентације, анимације, схеме, примере), по могућности, поставе на своју или школску интернет страницу, или да у ту сврху искористе широку популарност друштвених мрежа, демонстрирајући ученицима како да их користе као образовни ресурс. Интернет (Cloud) сервиси нарочито су погодни за онлајн повезивање ученика и наставника, нпр. када се реализује заједнички пројектни задатак или редигује текст истраживачког, односно матурског рада. Дебата се може припремити посредством ангажованог документарног филма, видео-курсева (какав је нпр. Justice из Практичке филозофије професора Сандела /Michael Sandel/ са Харвардског универзитета) и различитих материјала који подстичу активну и истраживачку наставу (фотографије, мапе, употребни и уметнички предмети). Наставу ће обогатити и укључивање документарних образовних филмова, којих је све више на интернету (посебно на каналима YouTube), како би се ученици лакше увели у природу филозофских проблема и заинтересовали за поједине теме из историје.

Због смањеног броја часова Филозофије у трећем разреду друштвено-језичког смера и њихове стриктне поделе на часове за теоријску обраду и оне за вежбе, исходи такве наставе и учења биће донекле другачији. С обзиром на то да је упознавање нормативног плана мишљења и различитих формата основних логичких поступака (поимања, суђења и закључивања) услов за њихову примену било у свакодневној, професионалној или широј друштвеној комуникацији, око две трећине часова (како теорије, тако и вежби) требало би посветити тим темама. С друге стране, под претпоставком да ће се већина ученика друштвено-језичког смера определити за студирање неке од друштвених наука, акценат теме посвећене примени логике стављен је на аргументацију и логичке грешке. Логика научног истраживања ограничена је на садржаје који ће ученицима омогућити да препознају опште карактеристике научног у односу на друге врсте знања, уоче структуру научног истраживања и улогу основних метода помоћу којих науке долазе до својих знања и проверавају их. Будући да у свакој од тема постоје садржаји који су чисто теоријски (нпр. Постанак логике, Однос мишљења и језика, различите поделе судова односно закључивања и сл.), као и да је могуће да две групе ученика једног одељења пре вежби не прођу кроз исте теоријске садржаје, усклађивање часова теорије са часовима вежби које се одржавају само са половином одељења вероватно је најизазовнији део у реализацији овог програма. Због тога је препорука да се оне школским распоредом организују тако да их обе групе реализују у истој недељи, што би значило да се одржавају сваке друге недеље. Вежбе би требало конципирати тако да обухватају целине шире од конкретних лекција (наставних јединица) и да део њих може да се решава и интуитивно или на основу знања стечених у другим предметима, дакле да за њихово решавање није увек неопходно претходно упознавање с одговарајућом теоријом. На пример, упознавање са односима језика и мишљења и функцијама језика заснива се на тесној вези између појма и термина (значење речи,

конотација термина, садржај појма). За часове намењене вежбама, уколико они (због распореда) испредњаче у односу на одговарајуће теоријске садржаје, могуће је изабрати прикладан текст на коме ће ученици, у зависности од предзнања

III Праћење и вредновање наставе и учења

Настава која је усмерена на исходе захтева да одговарајуће наставне методе, облици рада, наставни материјали и сви други чиниоци и елементи наставног процеса буду у функцији њиховог остварења. У том смислу је и оцењивање саставни део процеса подучавања и учења. Њиме се процењује индивидуално напредовање ученика у процесу постизања дефинисаног исхода, а уједно је средство помоћу ког ученици мере свој напредак у учењу и наставници просуђују успешност својих подучавања. Из тог разлога потребно је да су ученицима познати очекивани исходи наставе Филозофије и да критеријуми за њихово постизање буду разумљиви, а методологија оцењивања усаглашена са знањима, вештинама и ставовима који су експлицитно или имплицитно садржани у исходима наставе. Укључивање ученика у процес оцењивања непосредно негује рефлексију, метакогнитивни приступ и независно мишљење, који су и сама суштина филозофског образовања.

Наставник, који непрестано има у виду да је проверавање и оцењивање постигнућа у директној вези са исходима наставе Филозофије, оцењује сва знања, умећа, способности и вештине којима се они остварују, разноврсним методама и инструментима, током свих часова, а не само оних намењених утврђивању или систематизацији, како би оцена, уистину, имала информативну, мотивациону и оријентациону улогу, када је у питању напредовање ученика.

У настави усмереној на исходе комбинује се више врста оцењивања: дијагностичко, формативно и сумативно оцењивање. Ово прво има за циљ да наставник, провером претходно стеченог знања и вештина ученика, идентификује њихове могућности и слабе стране, али и ефекте сопствене наставе и да на основу тога планира садржаје и стратегије даљег рада. Формативно оцењивање је саставни део наставног процеса и обавља се чешће током процеса подучавања и учења, нпр. на крају неке активности учења, како би наставник уочио тешкоће и потребе ученика и томе прилагодио даљи рад. Поред тога, оно има развојну функцију, јер његов саставни део је давање конструктивне повратне информације ученицима, на основу којих тачно разумеју шта треба да науче, шта се од њих очекује и како могу да унапреде своје учење. У том смислу, формативно оцењивање развија код ученика вештине и стратегије којима се „учи како треба учити’’ (метакогнигивне стратегије). Сумативним оцењивањем, након одређеног периода учења, вреднују се резултати учења тј. у којој мери је ученик остварио очекиване исходе. Провера постигнућа ученика може се реализовати различитим усменим и писменим поступцима, на пример, кроз писане радове, есеје, тестове различитог типа, усмено излагање, дијалог, дебату, пројектни рад, вођење портфолија (који осим евиденције о ученичком раду, дескрипција, коментара итд. садржи и самооцењивање и вршњачко оцењивање). Оцењивати се може и спремност ученика на сарадњу и интелектуалну размену у дискусији са другима, кућна припрема за најављену тему часа (нпр. упознавање са текстуалним материјалом, обрада понуђених асимилационих табела, састављање листе кључних појмова и сл.), властито усавршавање кроз додатно читање препоручене литературе, лично истраживање и селекцију материјала за учење, самостална или тимска припрема и презентовање пројектних задатака.

Захваљујући јасној оријентацији коју процес учења добија са компетенцијама и исходима, и оцењивање обогаћује своје функције, методе и технике, посебно кад је реч о континуираном оцењивању. Оно се одвија непрекидно како би ученику и наставнику омогућило

стални увид у јаке и слабе стране учења, и на основу тога прилагођавање, индивидуализацију и диференцијацију наставе, као и ефикасније планирање и коришћење допунског и додатног рада. Пошто укључује и самопроцену ученика и наставника, значајно унапређује етос школе кроз њихов дијалог, сарадњу и узајамно уважавање.

Међупредметне компетенције

Активно упућивање и укључивање ученика у процес (само)оцењивања и, на крају, у вршњачко оцењивање, уједно је средство развоја низа међупредметних компетенција као што
су компетенција за целоживотно учење, комуникација, сарадња: историја, психологија, социологија, грађанско васпитање

Историја

Смер: Друштвено - језички

Разред: Четврти

Предмет: Историја

Циљ учења наставног предмета историја:

Циљ учења историје је да ученик, изучавајући историјске догађаје, појаве, процесе и личности, стекне знања и компетенције неопходне за разумевање савременог света, развије вештине критичког мишљења и одговоран однос према себи, сопственом и националном идентитету, културно-историјском наслеђу, поштовању људских права и културних различитости, друштву и држави у којој живи.

Област/Тема	Број часова	Садржај	Исходи	Стандарди (ко има)
ОСНОВИ ИСТОРИЈСКОГ ИСТРАЖИВАЊА	10	Хронологија и простор – основне одлике периода од средине XIX до данас Историјски извори,	идентификује узроке и последице историјских догађаја, појава и процеса из опште и националне	2.ИС.1.1.1. Разуме значење основних историјских и појмова историјске науке. 2.ИС.1.1.2.Користи хронолошке термине у

		њихова специфичност и сазнајна вредност (материјални, писани, аудио, визуелни, усмена сведочанства, дигитални) Разумевање етичке димензије историје (историјска емпатија, култура сећања, историјска одговорност, етичко просуђивање осетљивих историјских феномена и догађаја, мултиперспективност	историје; − анализира историјске догађаје и појаве на основу доступних визуелних, аудио-визуелних извора и статистички-табеларно обрађених података; − користи хронолошке одреднице и исправним хронолошким редоследом наводи кључне догађаје, појаве, процесе и личности; − у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; − пореди изворе различите	одговарајућем историјском и савременом контексту. 2.ИС.1.1.3.Препознаје историјски простор на историјској карти. 2.ИС.1.1.4.Имену је најзначајније личности и наводи основне процесе, појаве и догађаје из опште и националне историје. 2.ИС.1.2.1. Самостално прикупља и разврстава различите изворе информација о прошлости и садашњости у функцији истраживања. 2.ИС.1.2.2.Уочава да постоје различита виђења исте историјске појаве на основу поређења више историјских извора. 2.ИС.1.2.3. Препознаје предрасуде,

			сазнајне вредности и процени њихову релевантност за истраживање; − примењује основну методологију у елементарном историјском истраживању и резултате презентује у усменом, писаном, или дигиталном облику; − анализира утицај међународних односа на положај држава и народа у прошлости и препознаје га у савременим историјским процесима; − на основу датих примера изводи	стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација. 2.ИС.1.2.4. Усмено интерпретира историјски наратив и саопштава резултате самосталног елементарног истраживања. 2.ИС.1.2.5. Писано саопштава резултате елементарног истраживања уз употребу текстуалне word датотеке (фајла). 2.ИС.1.3.1. Препознаје историјску димензију савремених друштвених појава и процеса. 2.ИС.1.3.2.

			закључак о повезаности појава и процеса из националне историје са појавама и процесима у регионалним, европским и светским оквирима; − истражи меморијалне споменике у локалној средини и у сарадњи са локалном заједницом учествује у организовањ у и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања; − идентификује најважније друштвене групе, њихове улоге и односе у периоду од	Идентификује улогу историјских личности у обликовању савремене државе и друштва. 2.ИС.1.3.3. Разуме значај и показује одговоран однос према културно-историјском наслеђу сопственог и других народа. 2.ИС.1.3.4. Разуме смисао обележавања и неговања сећања на важне личности, догађаје и појаве из прошлости народа, држава, институција. 2.ИС.1.3.5. Уочава елементе интеркултуралних односа и препознаје вредности друштва заснованог на њиховом неговању. 2.ИС.1.3.6.

			средине 19. века до данас; − анализира структуру и особености српског друштва и уочава промене изазване политичким и економским процесима у периоду од средине 19. века до данас; − наведе специфичности друштвених појава, процеса, политичких идеја, ставова појединаца и група; − анализира, на примерима, процес настанка модерних нација; − пореди елементе	Пореди историјски и савремени контекст поштовања људских права и активно учествује у интеркултуралном дијалогу. 2.ИС.1.3.7. Препознаје узроке, елементе и последице историјских конфликата и криза са циљем развијања толеранције, културе дијалога и сензибилитета за спречавање потенцијалних конфликата. 2.ИС.2.1.1. Анализира специфичности одређених историјских појмова. 2.ИС.2.1.2. Показује историјске појаве на историјској карти и препознаје историјски простор на

			српске државности 19. и 20. века и српске државе у 21. веку;идентификује основне карактеристике и предуслове настанка тоталитарних идеологија и наводи њихове последице у историјском и савременом контексту; − објасни значење појмова геноцид и Холокауст; − анализира, на основу одабраних историјских извора и литературе, различита тумачења истог историјског догађаја или појаве; − уочава историјске промене, поређењем политичке карте савременог	географској карти. 2.ИС.2.1.3. Објашњава и повезује улогу личности, процесе, појаве, догађаје из националне и опште историје. 2.ИС.2.2.1. Процењује релевантност и квалитет различитих извора информација о прошлости и садашњости и примењује их у истраживању. 2.ИС.2.2.2. Анализира предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација и уочава њихове последице. 2.ИС.2.3.1. Наводи и описује

			света са историјским картама; − препозна пропаганду, стереотипе и идеолошку позицију у историјском извору и формулише став који се супротставља манипулацији; − критички процењује сазнајну вредност и веродостојност усмених сведочанстава, као и писаних, визуелних, аудио-визуелних и електронских историјских извора; − наведе специфичности друштвених, економских и државних уређења у периоду од средине 19. века до	појаве дугог трајања, уочава сличности и прави разлику у односу на њихов савремени и историјски контекст. 2.ИС.3.1.1. Разуме и анализира променљивост историјског простора у различитим периодима, уз употребу историјске, географске и савремене политичке карте 2.ИС.3.1.2. Критички просуђује важне процесе, појаве, догађаје и личности из опште и националне историје. 2.ИС.3.2.1. Закључује на основу истраживања различитих извора информација о прошлости и

			данас; − илуструје примерима утицај научно-технолошког развоја на промене у друштву, економији и природном окружењу; − критички се односи према информацијама из медија користећи се историјским знањима и вештинама; − објасни разлику између методолошки утемељених и ненаучних интерпретација прошлости, које су узрок појаве историјског ревизионизма; − излаже ставове, засноване на методолошки утемељенима	садашњости. 2.ИС.3.2.2. Издваја и објашњава специфичне разлике и сличности у тумачењима исте историјске појаве на основу различитих историјских извора. 2.ИС.3.2.3. Усмено објашњава резултате самосталног елементарног истраживања и аргументовано брани изнете ставове и закључке. 2.ИС.3.2.4. Писано и графички приказује резултате елементарног истраживања уз употребу компјутерских програма за презентацију (текстуалних, визуелних, филмских

			ргументима, о осетљивим историјским питањима и појавама; − образложи утицај историјских догађаја, појава и процеса на креирање и јачање националног и културног идентитета у периоду савремене историје; − наведе примере утицаја популарне културе и уметничких достигнућа на обликовање савременог друштва; − идентификује узроке, елементе и последице историјских сукоба и ратова и дискутује о	датотека и power point програма). 2.ИС.3.3.1. Анализира савремене појаве и процесе у историјском контексту и на основу добијених резултата изводи закључке.

			могућим начинима превенције конфликата; − изведе закључке о узроцима, току и последицама ратова условљених распадом СФРЈ користећи изворе различитог порекла и сазнајне вредности; − препозна, на примерима из савремене историје, важност поштовања људских права; − пореди права појединаца и друштвених група у истој епохи на различитом простору, као и током различитих епоха на истом	

			простору; − идентификује историјске предуслове развоја индивидуалних и колективних права и наводи примере њиховог кршења у прошлости и данас; − наведе механизме заштите људских права (институције, декларације, организације).	
МЕЂУНАРОДНИ ОДНОСИ,САВЕЗИ И КРИЗЕ	15	Међудржавни односи Кримски рат Грађански рат у САД Блоковске поделе и савези великих сила Источно питање Ратови за српско национално	идентификује узроке и последице историјских догађаја, појава и процеса из опште и националне историје; − анализира историјске догађаје и појаве на	2.ИС.1.1.1. Разуме значење основних историјских и појмова историјске науке. 2.ИС.1.1.2.Користи хронолошке термине у одговарајућем историјском и савременом контексту. 2.ИС.1.1.3.Препо

		ослобођење и уједињење Балкански ратови Империјализам Велики рат Револуције у Русији и Европи Настанак југословенске државе Други светски рат Ратни злочини Геноцид, Холокауст, геноцид над Ромима, геноцид над Србима у НДХ (Аушвиц, Јасеновац, Сајмиште, гета...) Хладни рат Деколонизација Мировне и међународне конференције Међународне организације (Друштво народа, ОУН) Српска и југословенска	основу доступних визуелних, аудио-визуелних извора и статистички-табеларно обрађених података; − користи хронолошке одреднице и исправним хронолошким редоследом наводи кључне догађаје, појаве, процесе и личности; − у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; − пореди изворе различите сазнајне вредности и процени њихову релевантност	знаје историјски простор на историјској карти. 2.ИС.1.1.4.Имену је најзначајније личности и наводи основне процесе, појаве и догађаје из опште и националне историје. 2.ИС.1.2.1. Самостално прикупља и разврстава различите изворе информација о прошлости и садашњости у функцији истраживања. 2.ИС.1.2.2.Уочава да постоје различита виђења исте историјске појаве на основу поређења више историјских извора. 2.ИС.1.2.3. Препознаје предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу

		држава у међународним односима Грађански ратови, кризе и међународне интервенције Међународни тероризам Савремени конфликти и кризе Распад југословенске државе и међунационални сукоби (интернационализација сукоба, настанак нових држава, НАТО бомбардовање Републике Српске и Савезне Републике Југославије, питање статуса Косова и Метохије)	за истраживање; − примењује основну методологију у елементарном историјском истраживању и резултате презентује у усменом, писаном, или дигиталном облику; − анализира утицај међународних односа на положај држава и народа у прошлости и препознаје га у савременим историјским процесима; − на основу датих примера изводи закључак о повезаности појава и процеса из националне	историјских појава у историјским и савременим изворима информација. 2.ИС.1.2.4. Усмено интерпретира историјски наратив и саопштава резултате самосталног елементарног истраживања. 2.ИС.1.2.5. Писано саопштава резултате елементарног истраживања уз употребу текстуалне word датотеке (фајла). 2.ИС.1.3.1. Препознаје историјску димензију савремених друштвених појава и процеса. 2.ИС.1.3.2. Идентификује улогу историјских личности у обликовању

			историје са појавама и процесима у регионалним, европским и светским оквирима; − истражи меморијалне споменике у локалној средини и у сарадњи са локалном заједницом учествује у организовањ у и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања; − идентификује најважније друштвене групе, њихове улоге и односе у периоду од средине 19. века до данас; − анализира структуру и	савремене државе и друштва. 2.ИС.1.3.3. Разуме значај и показује одговоран однос према културно-историјском наслеђу сопственог и других народа. 2.ИС.1.3.4. Разуме смисао обележавања и неговања сећања на важне личности, догађаје и појаве из прошлости народа, држава, институција. 2.ИС.1.3.5. Уочава елементе интеркултуралних односа и препознаје вредности друштва заснованог на њиховом неговању. 2.ИС.1.3.6. Пореди историјски и савремени контекст поштовања

			особености српског друштва и уочава промене изазване политичким и економским процесима у периоду од средине 19. века до данас; − наведе специфичности друштвених појава, процеса, политичких идеја, ставова појединаца и група; − анализира, на примерима, процес настанка модерних нација; − пореди елементе српске државности 19. и 20. века и српске државе у 21.	људских права и активно учествује у интеркултуралном дијалогу. 2.ИС.1.3.7. Препознаје узроке, елементе и последице историјских конфликата и криза са циљем развијања толеранције, културе дијалога и сензибилитета за спречавање потенцијалних конфликата. 2.ИС.2.1.1. Анализира специфичности одређених историјских појмова. 2.ИС.2.1.2. Показује историјске појаве на историјској карти и препознаје историјски простор на географској карти. 2.ИС.2.1.3. Објашњава и повезује улогу личности,

			веку;идентификује основне карактеристике и предуслове настанка тоталитарних идеологија и наводи њихове последице у историјском и савременом контексту; − објасни значење појмова геноцид и Холокауст; − анализира, на основу одабраних историјских извора и литературе, различита тумачења истог историјског догађаја или појаве; − уочава историјске промене, поређењем политичке карте	процесе, појаве, догађаје из националне и опште историје. 2.ИС.2.2.1. Процењује релевантност и квалитет различитих извора информација о прошлости и садашњости и примењује их у истраживању. 2.ИС.2.2.2. Анализира предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација и уочава њихове последице. 2.ИС.2.3.1. Наводи и описује појаве дугог трајања, уочава сличности и прави разлику у односу на њихов

			савременог света са историјским картама; − препозна пропаганду, стереотипе и идеолошку позицију у историјском извору и формулише став који се супротставља манипулацији; − критички процењује сазнајну вредност и веродостојност усмених сведочанстава, као и писаних, визуелних, аудио-визуелних и електронских историјских извора; − наведе специфичности друштвених, економских и државних уређења у	савремени и историјски контекст. 2.ИС.3.1.1. Разуме и анализира променљивост историјског простора у различитим периодима, уз употребу историјске, географске и савремене политичке карте 2.ИС.3.1.2. Критички просуђује важне процесе, појаве, догађаје и личности из опште и националне историје. 2.ИС.3.2.1. Закључује на основу истраживања различитих извора информација о прошлости и садашњости. 2.ИС.3.2.2. Издваја и објашњава специфичне

			периоду од средине 19. века до данас; − илуструје примерима утицај научно-технолошког развоја на промене у друштву, економији и природном окружењу; − критички се односи према информацијама из медија користећи се историјским знањима и вештинама; − објасни разлику између методолошки утемељених и ненаучних интерпретација прошлости, које су узрок појаве историјског ревизионизма; − излаже ставове,	разлике и сличности у тумачењима исте историјске појаве на основу различитих историјских извора. 2.ИС.3.2.3. Усмено објашњава резултате самосталног елементарног истраживања и аргументовано брани изнете ставове и закључке. 2.ИС.3.2.4. Писано и графички приказује резултате елементарног истраживања уз употребу компјутерских програма за презентацију (текстуалних, визуелних, филмских датотека и power point програма). 2.ИС.3.3.1. Анализира савремене појаве

			засноване на методолошки утемељеним аргументима, о осетљивим историјским питањима и појавама; − образложи утицај историјских догађаја, појава и процеса на креирање и јачање националног и културног идентитета у периоду савремене историје; − наведе примере утицаја популарне културе и уметничких достигнућа на обликовање савременог друштва; − идентификује узроке, елементе и последице историјских	и процесе у историјском контексту и на основу добијених резултата изводи закључке

			сукоба и ратова и дискутује о могућим начинима превенције конфликата; − изведе закључке о узроцима, току и последицама ратова условљених распадом СФРЈ користећи изворе различитог порекла и сазнајне вредности; − препозна, на примерима из савремене историје, важност поштовања људских права; − пореди права појединаца и друштвених група у истој епохи на различитом простору, као и током	

			различитих епоха на истом простору; − идентификује историјске предуслове развоја индивидуалних и колективних права и наводи примере њиховог кршења у прошлости и данас; − наведе механизме заштите људских права (институције, декларације, организације).	
ДРЖАВА И ИНСТИТУЦИЈЕ	14	Стварање националних држава и нестанак империја Типови државних уређења Монархија Република Револуције и	чности; − у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; − пореди изворе	2.ИС.1.1.1. Разуме значење основних историјских и појмова историјске науке. 2.ИС.1.1.2.Користи хронолошке термине у одговарајућем историјском и

		њихове тековине Уставност Структура, унутрашње уређење и институције Скупштина и парламентаризам Законодавство, државна управа и војска Односи државе и цркве, секуларизација Демократија и тоталитаризам Српски народ под страном влашћу Развој српске и југословенске државности и уставности Кнежевина Србија Краљевина Србија Краљевина СХС/Југославија	различите сазнајне вредности и процени њихову релевантност за истраживање; − примењује основну методологију у елементарном историјском истраживању и резултате презентује у усменом, писаном, или дигиталном облику; − анализира утицај међународних односа на положај држава и народа у прошлости и препознаје га у савременим историјским процесима; − на основу датих примера	савременом контексту. 2.ИС.1.1.3.Препознаје историјски простор на историјској карти. 2.ИС.1.1.4.Имену је најзначајније личности и наводи основне процесе, појаве и догађаје из опште и националне историје. 2.ИС.1.2.1. Самостално прикупља и разврстава различите изворе информација о прошлости и садашњости у функцији истраживања. 2.ИС.1.2.2.Уочава да постоје различита виђења исте историјске појаве на основу поређења више историјских извора. 2.ИС.1.2.3. Препознаје предрасуде, стереотипе, пропаганду и

		ФНРЈ/СФРЈ СРЈ, Државна заједница Србија и Црна Гора Република Србија Република Српска	изводи закључак о повезаности појава и процеса из националне историје са појавама и процесима у регионалним, европским и светским оквирима; − истражи меморијалне споменике у локалној средини и у сарадњи са локалном заједницом учествује у организовањ у и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања; − идентификује најважније друштвене групе, њихове улоге и односе у	друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација. 2.ИС.1.2.4. Усмено интерпретира историјски наратив и саопштава резултате самосталног елементарног истраживања. 2.ИС.1.2.5. Писано саопштава резултате елементарног истраживања уз употребу текстуалне word датотеке (фајла). 2.ИС.1.3.1. Препознаје историјску димензију савремених друштвених појава и пр савремених друштвених појава и процеса.

			периоду од средине 19. века до данас; − анализира структуру и особености српског друштва и уочава промене изазване политичким и економским процесима у периоду од средине 19. века до данас; − наведе специфичности друштвених појава, процеса, политичких идеја, ставова појединаца и група; − анализира, на примерима, процес настанка модерних нација; − пореди	2.ИС.1.3.2. Идентификује улогу историјских личности у обликовању савремене државе и друштва. 2.ИС.1.3.3. Разуме значај и показује одговоран однос према културно-историјском наслеђу сопственог и других народа. 2.ИС.1.3.4. Разуме смисао обележавања и неговања сећања на важне личности, догађаје и појаве из прошлости народа, држава, институција. 2.ИС.1.3.5. Уочава елементе интеркултуралних односа и препознаје вредности друштва заснованог на њиховом неговању.

			елементе српске државности 19. и 20. века и српске државе у 21. веку;идентификује основне карактеристике и предуслове настанка тоталитарних идеологија и наводи њихове последице у историјском и савременом контексту; − објасни значење појмова геноцид и Холокауст; − анализира, на основу одабраних историјских извора и литературе, различита тумачења истог историјског догађаја или појаве; − уочава историјске промене, поређењем политичке карте	2.ИС.1.3.6. Пореди историјски и савремени контекст поштовања људских права и активно учествује у интеркултуралном дијалогу. 2.ИС.1.3.7. Препознаје узроке, елементе и последице историјских конфликата и криза са циљем развијања толеранције, културе дијалога и сензибилитета за спречавање потенцијалних конфликата. 2.ИС.2.1.1. Анализира специфичности одређених историјских појмова. 2.ИС.2.1.2. Показује историјске појаве на историјској карти и препознаје историјски

			савременог света са историјским картама; − препозна пропаганду, стереотипе и идеолошку позицију у историјском извору и формулише став који се супротставља манипулацији; − критички процењује сазнајну вредност и веродостојност усмених сведочанстава, као и писаних, визуелних, аудио-визуелних и електронских историјских извора; − наведе специфичност и друштвених, економских и државних уређења у периоду од средине 19. века до данас; − илуструје примерима утицај научно-	простор на географској карти. 2.ИС.2.1.3. Објашњава и повезује улогу личности, процесе, појаве, догађаје из националне и опште историје. 2.ИС.2.2.1. Процењује релевантност и квалитет различитих извора информација о прошлости и садашњости и примењује их у истраживању. 2.ИС.2.2.2. Анализира предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација и уочава њихове последице. 2.ИС.2.3.1.

			технолошког развоја на промене у друштву, економији и природном окружењу; − критички се односи према информацијама из медија користећи се историјским знањима и вештинама; − објасни разлику између методолошки утемељених и ненаучних интерпретација прошлости, које су узрок појаве историјског ревизионизма; − излаже ставове, засноване на методолошки утемељеним аргументима, о осетљивим историјским питањима и појавама; − образложи утицај историјских	Наводи и описује појаве дугог трајања, уочава сличности и прави разлику у односу на њихов савремени и историјски контекст. 2.ИС.3.1.1. Разуме и анализира променљивост историјског простора у различитим периодима, уз употребу историјске, географске и савремене политичке карте 2.ИС.3.1.2. Критички просуђује важне процесе, појаве, догађаје и личности из опште и националне историје. 2.ИС.3.2.1. Закључује на основу истраживања различитих

			догађаја, појава и процеса на креирање и јачање националног и културног идентитета у периоду савремене историје; − наведе примере утицаја популарне културе и уметничких достигнућа на обликовање савременог друштва; − идентификује узроке, елементе и последице историјских сукоба и ратова и дискутује о могућим начинима превенције конфликата; − изведе закључке о узроцима, току и	

			последицама ратова условљених распадом СФРЈ користећи изворе различитог порекла и сазнајне вредности; − препозна, на примерима из савремене историје, важност поштовања људских права; − пореди права појединаца и друштвених група у истој епохи на различитом простору, као и током различитих епоха на истом простору; − идентификује историјске предуслове развоја индивидуалних и колективних	

			права и наводи примере њиховог кршења у прошлости и данас; − наведе механизме заштите људских права (институције, декларације, организације) .	
ДРУШТВЕНИ И ПРИВРЕДНИ ФЕНОМЕНИ И ОДНОСИ	10	Идеје и идеологије – либерализам, национализам, расизам, социјализам, комунизам, фашизам, нацизам, неолиберализам Типови друштвених уређења и односа Укидање феудалних односа Друштвени слојеви и групе – грађанство, сељаштво,	идентификује основне карактеристике и предуслове настанка тоталитарних идеологија и наводи њихове последице у историјском и савременом контексту; − објасни значење појмова геноцид и Холокауст; − анализира, на основу одабраних	2.ИС.1.1.1. Разуме значење основних историјских и појмова историјске науке. 2.ИС.1.1.2.Користи хронолошке термине у одговарајућем историјском и савременом контексту. 2.ИС.1.1.3.Препознаје историјски простор на историјској карти. 2.ИС.1.1.4.Именује најзначајније личности и наводи основне

		радништво Либерални капитализам Социјализам – друштвени и економски систем Економске кризе Људска и мањинска права Покрети еманципације Глобализација Транзиција Друга, Трећа и Четврта индустријска револуција Специфичности српског и југословенског друштва и економије	историјских извора и литературе, различита тумачења истог историјског догађаја или појаве; − уочава историјске промене, поређењем политичке карте савременог света са историјским картама; − препозна пропаганду, стереотипе и идеолошку позицију у историјском извору и формулише став који се супротставља манипулацији; − критички процењује сазнајну вредност и веродостојност усмених сведочанстав	процесе, појаве и догађаје из опште и националне историје. 2.ИС.1.2.1. Самостално прикупља и разврстава различите изворе информација о прошлости и садашњости у функцији истраживања. 2.ИС.1.2.2.Уочава да постоје различита виђења исте историјске појаве на основу поређења више историјских извора. 2.ИС.1.2.3. Препознаје предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација. 2.ИС.1.2.4. Усмено

			а, као и писаних, визуелних, аудио-визуелних и електронских историјских извора; − наведе специфичности друштвених, економских и државних уређења у периоду од средине 19. века до данас; − илуструје примерима утицај научно-технолошког развоја на промене у друштву, економији и природном окружењу; − критички се односи према информацијама из медија користећи се историјским знањима и вештинама; −	интерпретира историјски наратив и саопштава резултате самосталног елементарног истраживања. 2.ИС.1.2.5. Писано саопштава резултате елементарног истраживања уз употребу текстуалне word датотеке (фајла). 2.ИС.1.3.1. Препознаје историјску димензију савремених друштвених појава и процеса. 2.ИС.1.3.2. Идентификује улогу историјских личности у обликовању савремене државе и друштва. 2.ИС.1.3.3. Разуме значај и показује одговоран однос према културно-

			објасни разлику између методолошки утемељених и ненаучних интерпретација прошлости, које су узрок појаве историјског ревизионизма; − излаже ставове, засноване на методолошки утемељеним аргументима, о осетљивим историјским питањима и појавама; − образложи утицај историјских догађаја, појава и процеса на креирање и јачање националног и културног идентитета у периоду савремене историје; − наведе	историјском наслеђу сопственог и других народа. 2.ИС.1.3.4. Разуме смисао обележавања и неговања сећања на важне личности, догађаје и појаве из прошлости народа, држава, институција. 2.ИС.1.3.5. Уочава елементе интеркултуралних односа и препознаје вредности друштва заснованог на њиховом неговању. 2.ИС.1.3.6. Пореди историјски и савремени контекст поштовања људских права и актиисторијски и савремени контекст поштовања људских права и активно учествује у

			примере утицаја популарне културе и уметничких достигнућа на обликовање савременог друштва; − идентификује узроке, елементе и последице историјских сукоба и ратова и дискутује о могућим начинима превенције конфликата; − изведе закључке о узроцима, току и последицама ратова условљених распадом СФРЈ користећи изворе различитог порекла и сазнајне вредности; − препозна, на	интеркултурално м дијалогу. 2.ИС.1.3.7. Препознаје узроке, елементе и последице историјских конфликата и криза са циљем развијања толеранције, културе дијалога и сензибилитета за спречавање потенцијалних конфликата. 2.ИС.2.1.1. Анализира специфичности одређених историјских појмова. 2.ИС.2.1.2. Показује историјске појаве на историјској карти и препознаје историјски простор на географској карти. 2.ИС.2.1.3. Објашњава и повезује улогу личности, процесе, појаве, догађаје из националне и

			примерима из савремене историје, важност поштовања људских права; − пореди права појединаца и друштвених група у истој епохи на различитом простору, као и током различитих епоха на истом простору; − идентификује историјске предуслове развоја индивидуалних и колективних права и наводи примере њиховог кршења у прошлости и данас; − наведе механизме заштите људских права	опште историје. 2.ИС.2.2.1. Процењује релевантност и квалитет различитих извора информација о прошлости и садашњости и примењује их у истраживању. 2.ИС.2.2.2. Анализира предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација и уочава њихове последице. 2.ИС.2.3.1. Наводи и описује појаве дугог трајања, уочава сличности и прави разлику у односу на њихов савремени и историјски контекст.

			(институције, декларације, организације)	2.ИС.3.1.1. Разуме и анализира променљивост историјског простора у различитим периодима, уз употребу историјске, географске и савремене политичке карте 2.ИС.3.1.2. Критички просуђује важне процесе, појаве, догађаје и личности из опште и националне историје. 2.ИС.3.2.1. Закључује на основу истраживања различитих извора информација о прошлости и садашњости. 2.ИС.3.2.2. Издваја и објашњава специфичне разлике и сличности у тумачењима исте

				историјске појаве на основу различитих историјских извора. 2.ИС.3.2.3. Усмено објашњава резултате самосталног елементарног истраживања и аргументовано брани изнете ставове и закључке. 2.ИС.3.2.4. Писано и графички приказује резултате елементарног истраживања уз употребу компјутерских програма за презентацију (текстуалних, визуелних, филмских датотека и power point програма). 2.ИС.3.3.1. Анализира савремене појаве и процесе у историјском контексту и на

				основу добијених резултата изводи закључке
КУЛТУРА И СВАКОДНЕВНИ ЖИВОТ	8	Религије и атеизам Бел епок Наука, техника и технологија Образовање Књижевност и уметност Медији Популарна култура Породични и родни односи Демографске промене Социјална заштита Брига о здрављу и животној средини	идентификује основне карактеристике и предуслове настанка тоталитарних идеологија и наводи њихове последице у историјском и савременом контексту; − објасни значење појмова геноцид и Холокауст; − анализира, на основу одабраних историјских извора и литературе, различита тумачења истог историјског догађаја или појаве; − уочава историјске промене, поређењем	2.ИС.1.1.1. Разуме значење основних историјских и појмова историјске науке. 2.ИС.1.1.2.Користи хронолошке термине у одговарајућем историјском и савременом контексту. 2.ИС.1.1.3.Препознаје историјски простор на историјској карти. 2.ИС.1.1.4.Именује најзначајније личности и наводи основне процесе, појаве и догађаје из опште и националне историје. 2.ИС.1.2.1. Самостално прикупља и разврстава различите изворе информација о прошлости и садашњости у функцији

			политичке карте савременог света са историјским картама; − препозна пропаганду, стереотипе и идеолошку позицију у историјском извору и формулише став који се супротставља манипулацији; − критички процењује сазнајну вредност и веродостојност усмених сведочанстава, као и писаних, визуелних, аудио-визуелних и електронских историјских извора; − наведе специфичности друштвених, економских и	истраживања. 2.ИС.1.2.2.Уочава да постоје различита виђења исте историјске појаве на основу поређења више историјских извора. 2.ИС.1.2.3. Препознаје предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација. 2.ИС.1.2.4. Усмено интерпретира историјски наратив и саопштава резултате самосталног елементарног истраживања. 2.ИС.1.2.5. Писано саопштава резултате елементарног

			државних уређења у периоду од средине 19. века до данас; − илуструје примерима утицај научно-технолошког развоја на промене у друштву, економији и природном окружењу; − критички се односи према информацијама из медија користећи се историјским знањима и вештинама; − објасни разлику између методолошки утемељених и ненаучних интерпретација прошлости, које су узрок појаве историјског ревизионизм	истраживања уз употребу текстуалне word датотеке (фајла). 2.ИС.1.3.1. Препознаје историјску димензију савремених друштвених појава и процеса. 2.ИС.1.3.2. Идентификује улогу историјских личности у обликовању савремене државе и друштва. 2.ИС.1.3.3. Разуме значај и показује одговоран однос према културно-историјском наслеђу сопственог и других народа. 2.ИС.1.3.4. Разуме смисао обележавања и неговања сећања на важне личности, догађаје и појаве из прошлости народа, држава,

			а; − излаже ставове, засноване на методолошки утемељеним аргументима, о осетљивим историјским питањима и појавама; − образложи утицај историјских догађаја, појава и процеса на креирање и јачање националног и културног идентитета у периоду савремене историје; − наведе примере утицаја популарне културе и уметничких достигнућа на обликовање савременог друштва; − идентификује узроке, елементе и	институција. 2.ИС.1.3.5. Уочава елементе интеркултуралних односа и препознаје вредности друштва заснованог на њиховом неговању. 2.ИС.1.3.6. Пореди историјски и савремени контекст поштовања људских права и активно учествује у интеркултуралном дијалогу. 2.ИС.1.3.7. Препознаје узроке, елементе и последице историјских конфликата и криза са циљем развијања толеранције, културе дијалога и сензибилитета за спречавање потенцијалних конфликата. 2.ИС.2.1.1. Анализира

			последице историјских сукоба и ратова и дискутује о могућим начинима превенције конфликата; − изведе закључке о узроцима, току и последицама ратова условљених распадом СФРЈ користећи изворе различитог порекла и сазнајне вредности; − препозна, на примерима из савремене историје, важност поштовања људских права; − пореди права појединаца и друштвених група у истој епохи на различитом	специфичности одређених историјских појмова. 2.ИС.2.1.2. Показује историјске појаве на историјској карти и препознаје историјски простор на географској карти. 2.ИС.2.1.3. Објашњава и повезује улогу личности, процесе, појаве, догађаје из националне и опште историје. 2.ИС.2.2.1. Процењује релевантност и квалитет различитих извора информација о прошлости и садашњости и примењује их у истраживању. 2.ИС.2.2.2. Анализира предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове

			простору, као и током различитих епоха на истом простору; − идентификује историјске предуслове развоја индивидуалних и колективних права и наводи примере њиховог кршења у прошлости и данас; − наведе механизме заштите људских права (институције, декларације, организације).	пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација и уочава њихове последице. 2.ИС.2.3.1. Наводи и описује појаве дугог трајања, уочава сличности и прави разлику у односу на њихов савремени и историјски контекст. 2.ИС.3.1.1. Разуме и анализира променљивост историјског простора у различитим периодима, уз употребу историјске, географске и савремене политичке карте.
ПОЈАВА ДУГОГ ТРАЈАЊА – ПРАВА ПОЈЕДИНЦА И ГРУПА НЕКАД И САД	42	Права појединца и друштвених група у различитим	идентификује основне карактеристике и предуслове	2.ИС.1.1.1. Разуме значење основних историјских и појмова

		цивилизацијама и историјским епохама Развој и статус индивидуалних и колективних права од 19. века до данас (мањинске групе, угрожавање, дискриминација, међународни механизми заштите права, декларације и конвенције, ОУН и Савет Европе)	настанка тоталитарних идеологија и наводи њихове последице у историјском и савременом контексту; − објасни значење појмова геноцид и Холокауст; − анализира, на основу одабраних историјских извора и литературе, различита тумачења истог историјског догађаја или појаве; − уочава историјске промене, поређењем политичке карте савременог света са историјским картама; − препозна пропаганду,	историјске науке. 2.ИС.1.1.2.Користи хронолошке термине у одговарајућем историјском и савременом контексту. 2.ИС.1.1.3.Препознаје историјски простор на историјској карти. 2.ИС.1.1.4.Именује најзначајније личности и наводи основне процесе, појаве и догађаје из опште и националне историје. 2.ИС.1.2.1. Самостално прикупља и разврстава различите изворе информација о прошлости и садашњости у функцији истраживања. 2.ИС.1.2.2.Уочава да постоје различита виђења исте историјске појаве на основу поређења више историјских

			стереотипе и идеолошку позицију у историјском извору и формулише став који се супротставља манипулацији; − критички процењује сазнајну вредност и веродостојност усмених сведочанстава, као и писаних, визуелних, аудио-визуелних и електронских историјских извора; − наведе специфичности друштвених, економских и државних уређења у периоду од средине 19. века до данас; − илуструје примерима	извора. 2.ИС.1.2.3. Препознаје предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација. 2.ИС.1.2.4. Усмено интерпретира историјски наратив и саопштава резултате самосталног елементарног истраживања. 2.ИС.1.2.5. Писано саопштава резултате елементарног истраживања уз употребу текстуалне word датотеке (фајла). 2.ИС.1.3.1. Препознаје историјску димензију

			утицај научно-технолошког развоја на промене у друштву, економији и природном окружењу; − критички се односи према информацијама из медија користећи се историјским знањима и вештинама; − објасни разлику између методолошки утемељених и ненаучних интерпретација прошлости, које су узрок појаве историјског ревизионизма; − излаже ставове, засноване на методолошки утемељеним аргументима, о осетљивим историјским	савремених друштвених појава и процеса. 2.ИС.1.3.2. Идентификује улогу историјских личности у обликовању савремене државе и друштва. 2.ИС.1.3.3. Разуме значај и показује одговоран однос према културно-историјском наслеђу сопственог и других народа. 2.ИС.1.3.4. Разуме смисао обележавања и неговања сећања на важне личности, догађаје и појаве из прошлости народа, држава, институција. 2.ИС.1.3.5. Уочава елементе интеркултуралних односа и препознаје вредности друштва

			питањима и појавама; − образложи утицај историјских догађаја, појава и процеса на креирање и јачање националног и културног идентитета у периоду савремене историје; − наведе примере утицаја популарне културе и уметничких достигнућа на обликовање савременог друштва; − идентификује узроке, елементе и последице историјских сукоба и ратова и дискутује о могућим начинима превенције	заснованог на њиховом неговању. 2.ИС.1.3.6. Пореди историјски и савремени контекст поштовања људских права и активно учествује у интеркултуралном дијалогу. 2.ИС.1.3.7. Препознаје узроке, елементе и последице историјских конфликата и криза са циљем развијања толеранције, културе дијалога и сензибилитета за спречавање потенцијалних конфликата. 2.ИС.2.1.1. Анализира специфичности одређених историјских појмова. 2.ИС.2.1.2. Показује историјске појаве на историјској

			конфликата; − изведе закључке о узроцима, току и последицама ратова условљених распадом СФРЈ користећи изворе различитог порекла и сазнајне вредности; − препозна, на примерима из савремене историје, важност поштовања људских права; − пореди права појединаца и друштвених група у истој епохи на различитом простору, као и током различитих епоха на истом простору; − идентификује историјске	карти и препознаје историјски простор на географској карти. 2.ИС.2.1.3. Објашњава и повезује улогу личности, процесе, појаве, догађаје из националне и опште историје. 2.ИС.2.2.1. Процењује релевантност и квалитет различитих извора информација о прошлости и садашњости и примењује их у истраживању. 2.ИС.2.2.2. Анализира предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација и

			предуслове развоја индивидуалних и колективних права и наводи примере њиховог кршења у прошлости и данас; − наведе механизме заштите људских права (институције, декларације, организације).	уочава њихове последице. 2.ИС.2.3.1. Наводи и описује појаве дугог трајања, уочава сличности и прави разлику у односу на њихов савремени и историјски контекст. 2.ИС.3.1.1. Разуме и анализира променљивост историјског простора у различитим периодима, уз употребу историјске, географске и савремене политичке карте. 2.ИС.3.1.2. Критички просуђује важне процесе, појаве, догађаје и личности из опште и националне историје. 2.ИС.3.2.1. Закључује на основу истраживања

				различитих извора информација о прошлости и садашњости. 2.ИС.3.2.2. Издваја и објашњава специфичне разлике и сличности у тумачењима исте историјске појаве на основу различитих историјских извора. 2.ИС.3.2.3. Усмено објашњава резултате самосталног елементарног истраживања и аргументовано брани изнете ставове и закључке. 2.ИС.3.2.4. Писано и графички приказује резултате елементарног истраживања уз употребу компјутерских програма за

				презентацију (текстуалних, визуелних, филмских датотека и power point програма). 2.ИС.3.3.1. Анализира савремене појаве и процесе у историјском контексту и на основу добијених резултата изводи закључке.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I **Планирање наставе и учења**

Већина предметних исхода постиже се кроз непосредну истраживачку активност ученика, а уз подстицај и подршку наставника.Најефикасније методе наставе и учења јесу оне које ученика стављају у адекватну активну позицију у процесу развијања знања и вештина.При остваривању циља предмета и достизању исхода мора се имати у виду да су садржаји, методе наставе и учења и активности ученика неодвојиви у наставном процесу.Да би сви ученици достигли предвиђене исходе и да би се остварио циљ наставе историје, потребно је да наставник упозна специфичности начина учења својих ученика и да према њима планира и прилагођава активности.Наставник има слободу да сам одреди распоред и динамику активности за сваку тему, уважавајући циљ предмета и дефинисане исходе.Редослед исхода не исказује њихову важност, јер су сви од значаја за постизање циља предмета.Између исхода постоји повезаност и остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода.Програм оријентисан на процес и исходе учења наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој годишњи план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове.Од њега се очекује и да, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише исходе за сваку наставну јединицу.При планирању треба имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности.Наставник за сваки час планира и припрема средства и начине провере

остварености пројектованих исхода.У планирању и припремању наставе и учења, наставник планира не само своје, већ и активности ученика на часу.Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.Ученици у трећем разреду гимназије већ поседују извесна знања о најважнијим историјским појмовима, имају нека животна искуства и формиране ставове који су основ за изградњу нових знања, вештина, ставова и вредности.Битно је искористити велике могућности које Историја као наративни предмет пружа у подстицању ученичке радозналости, која је у основи сваког сазнања.Посебно место у настави историје имају питања, како она која поставља наставник ученицима, тако и она која долазе од ученика, подстакнута оним што су чули у учионици или што су сазнали ван ње користећи различите изворе информација.Добро осмишљена питања наставника имају подстицајну функцију за развој историјског мишљења и критичке свести, не само у фази утврђивања и систематизације градива, већ и у самој обради наставних садржаја. У зависности од циља који наставник жели да оствари, питања могу имати различите функције, као што су: фокусирање пажње на неки садржај или аспект, подстицање поређења, трагање за објашњењем. Одговарајућа питања могу да послуже и као подстицај за елементарна историјска истраживања, прилагођена узрасту и могућностима ученика, што доприноси достизању прописаних стандарда постигнућа.

Настава би требало да помогне ученицима у стварању што јасније представе не само о томе „како је уистину било”, већ и зашто се нешто десило и какве су последице из тога проистекле. Да би схватио догађаје из прошлости, ученик треба да их „оживи у свом уму”, у чему велику помоћ може пружити употреба одабраних историјских извора, литературе, карата и других извора података (документарни и играни видео и дигитални материјали, музејски експонати, илустрације), обилажење културно-историјских споменика и посете установама културе. Треба искористити и утицај наставе и учења историје на неговање језичке и говорне културе (вештине беседништва и дебате), као и на развијање културе сећања и свести о друштвеној одговорности и људским правима.Неопходно је имати у виду и интегративну функцију историје, која у образовном систему, где су знања подељена по предметима, помаже ученицима да постигну целовито схватање о повезаности и условљености географских, економских и културних услова живота човека.Пожељно је избегавати фрагментарно и изоловано учење историјских чињеница јер оно има најкраће трајање у памћењу и најслабији трансфер у стицању других знања и развоју вештина.У настави треба, кад год је то могуће, примењивати дидактички концепт мултиперспективности.

II**Остваривање наставе и учења**

Приликом остваривања програма наставник треба да има у виду циљ, општу и специфичне компетенције предмета, стандарде постигнућа и исходе за крај разреда и да у складу с тим води рачуна о селекцији и броју података неопходних за разумевање одређених кључних појмова садржаја.Датом поделом тематских целина обезбеђује се да се одређени садржаји по потреби понављају, надограђују и надовезују.На овај начин ће ученицима бити лакше да схвате комплексност и међусобну зависност појава и процеса у историји.Поредећи и анализирајући појаве из политичке, друштвене, привредне и културне историје, ученици треба да уоче њихове специфичности, али и међусобну повезаност.Већина кључних појмова садржаја који су наведени у темама заједничка је за појаве из опште и националне историје.Појаве и процесе из националне историје би требало контекстуализовати са појавама и процесима у регионалним, европским и глобалним оквирима.

Основи историјског истраживања

Наставна тема Основи историјског истраживања подразумева одређивање хронолошких и просторних оквира периода који се изучава, при чему се очекује активирање постојећих знања ученика о периодизацији историје, о датој епохи и географском простору, али и проширивање тих знања кроз дефинисање најважнијих појмова, процеса, догађаја и личности епохе. Током реализације ове теме ученици би требало да кроз анализу одабраних историјских извора примене усвојена знања о врсти, пореклу, тумачењу и сазнајној вредности историјских извора. Приликом одабира, акценат би требало да буде на историјским изворима специфичним за период, као и на историјским изворима који се први пут појављују, а који настају као резултат напретка технологије (фотографија, филм...). Тако бу ученици применили постојећа знања на новим типовима историјских извора, увидевши потребу за новим елементима анализе, проблематику коју намећу ови типови историјских извора, али и њихов значај за стварање потпуније слике времена и за тумачење историјских догађаја, процеса и појава.Веома важан сегмент теме јесу историјске перспективе, односно примена концепта мултиперспективности, који, да би био остварен, захтева пажљив и разноврстан одабир историјских извора, али и пажљиво вођење кроз тумачење извора.Циљ примене овог концепта је сагледавање фактора који утичу на формирање сопствене перспективе историјских појава, процеса или догађаја, као и фактора који утичу на формирање другачијег сагледавања и разумевање порекла те различитости. Битан аспект је и историјскаемпатија, односно посматрање исте појаве, догађаја или процеса из перспективе другог, као и уважавање различите перспективе, али без релативизовања историјских чињеница, затим увиђање значаја да историјске појаве, процеси и догађаји буде сагледани из друге и другачије перспективе. Овакав приступ се може односити на истраживање догађаја или феномена који припадају задатој епохи, али је веома важно пренети овакав концепт што ближу садашњем тренутку.У реализацији теме Основи историјског истраживања у гимназији природно-математичког смера важно место требало би да заузме разумевање етичке димензије историје, што би било остварено кроз разумевање значаја историјске емпатије, културе сећања, историјске одговорности, као и етичко просуђивање осетљивих историјских појава.Ученици би кроз обраду овог дела теме требало да кроз активно учешће у настави спознају историјску емпатију, односно да уоче другачију перспективу и услове у којима се она формира, као и да критички сагледају околности које су оквир за одређени историјски процес, појаву или догађај. Ученици би, такође, у оквиру овог дела теме требало да се баве културом сећања, као важним аспектом савременог доба које осигурава одговоран однос и учешће у демократском друштву, при чему је обрада садржаја везаних за културу сећања погодна за остваривање кроз пројектну наставу, ангажовање у локалној средини, као и сарадњу са локалним институцијама. Као врхунац наставе историје и њене етичке димензије посебну пажњу треба посветити историјској одговорности, самом значењу термина, али превасходно, кроз активну наставу и подстицање критичког мишљења, заузимању вредносних ставова који морају бити аргументовани, јасно дефинисани и у складу са савременим начелима демократског друштва.

Међународни односи, савези и кризе

Тематска целина Међународни односи, савези и кризе ученике треба да „уведе” у епоху коју ће изучавати у трећем разреду.Кроз њено остваривање ученици ће, најпре, да обнове знања која су већ усвојили у основној школи о међудржавним односима, посебно великих сила, као и о међународном положају српског народа у датом периоду.Посебно је важно да ученици препознају процесе дугог трајања у

односима међу државама и уоче утицај различитих идеологија и економских чинилаца на међународне односе.У том смислу, може се истражити како су кризе у односима и конфликти међу великим силама, па и избијање светских ратова у великој мери били условљени економским разлозима.Треба нагласити и значај појаве нације и национализма, као и утицај културе и идентитета на међународне односе.Неопходно је, такође, указати ученицима на утицај геополитичких чинилаца на односе међу државама и народима.Ученици треба нарочиту пажњу да посвете анализи утицаја развоја европског Запада на модернизацију државе у Србији и Црној Гори и да увиђањем узрочно-последичних веза, на примерима из националне историје, самостално доносе закључке о утицају међународних односа, ратова и криза на унутрашње прилике.

Истакнуте лчности: Гимназија природно-математичког смера – Ђузепе Гарибалди, Камило Кавур, Абрахам Линколн, Ото фон Бизмарк, Наполеон III, кнез Михаило Обреновић, Илија Гарашанин, Јован Ристић, Бењамин Калај, краљ Милан Обреновић, Вилхелм II, Николај IIРоманов, Вудро Вилсон, краљ Петар I Карађорђевић, Никола Пашић, Милован Миловановић, Радомир Путник, Степа Степановић, Живојин Мишић, Петар Бојовић, Јанко Вукотић, Драгутин Димитријевић Апис, Владимир Иљич Лењин, Бенито Мусолини, Адолф Хитлер, Јосиф Стаљин, Френклин Рузвелт, Винстон Черчил, Франциско Франко, Мао Цедунг, краљ Александар I, краљ Петар II и кнез Павле Карађорђевић, Милан Стојадиновић, Драгољуб Михаиловић, Јосип Броз, Милан Недић, Анте Павелић, Диана Будисављевић, Махатма Ганди, Жан Моне, Роберт Шуман, Шарл де Гол, Џон Кенеди, Никита Хрушчов, Роналд Реган, Михаил Горбачов, Маргарет Тачер, Владимир Путин, Ангела Меркел, Осама Бин Ладен, Си Ђинпинг, Слободан Милошевић, Фрањо Туђман, Алија Изетбеговић.

Држава и институције

Тема Држава и институције треба да омогући ученицима да прошире своја знања о основним типовима државног уређења и развоју државних институција.У обради садржаја о типовима различитих државних уређења треба подстицати ученике да издвајању сличности и посебности у оквиру држава исте епохе, али и правити паралеле са ранијим епохама.Када се говори о структури држава, такође треба инсистирати на сталном упоређивању институција у читавом периоду који се изучава, као и са ранијим епохама.На тај начин ће се обезбеђивати трајност ученичких знања и боља припрема за полагање матурског испита из историје.На примерима појединих држава треба показати како су револуције утицале на облик државног уређења, на поделу власти и на друштвене промене.Код остваривања других тема увек треба инсистирати на уочавању утицаја државних институција на међународне, привредне, друштвене и културне прилике.Посебну пажњу треба посветити разумевању развоја уставности и како је различитим уставним решењима регулисана подела власти међу државним институцијама.Када је историја српског народа у питању, треба приказати преглед најзначајнијих политичких догађаја и процеса, као и развој државних, друштвених и верских институција.Важно је да ученици уоче развојност неке појаве или процеса, како су се мењали током времена и који су чиниоци на то утицали.Ученици треба да уоче и разумеју утицај различитих држава на развој друштвених и државних институција код Срба, као и зависност политичког развоја Србије у контексту ширих регионалних и европских збивања.

Истакнуте личности:Гимназија природно-математичког смера – Ђузепе Мацини, Ђузепе Гарибалди, Камило Кавур, Ото фон Бизмарк, Наполеон III, краљица Викторија, Карл Маркс, кнез Михаило, кнегиња Јулија, Илија Гарашанин, Јован Ристић, Светозар Милетић, Бењамин Калај, краљ Милан, краљица Наталија, краљ Александар и краљица Драга Обреновић, краљ Никола Петровић Његош, Николај II Романов, краљ Петар I, краљ Александар I, краљица Марија, краљ Петар II и кнез Павле Карађорђевић, Владимир Иљич Лењин, Бенито Мусолини, Адолф Хитлер, Јосиф Стаљин, Френклин Рузвелт, Никола Пашић, Стјепан Радић, Милан Стојадиновић, Драгиша Цветковић, Влатко Мачек, Винстон Черчил, Франциско Франко,Мао Цедунг, Јосип Броз, Милован Ђилас, Александар Ранковић, Марко Никезић, Слободан Милошевић, Зоран Ђинђић, Војислав Коштуница...

Друштвени и привредни феномени и односи

Тематска целина Друштвени и привредни феномени и односи треба да омогући ученицима да прошире постојећа и усвоје нова знања о друштвеним и привредним приликама у датој епохи и пореде их са савременим окружењем.Током остваривања ове теме ученици би требало да уоче законитости одређених друштвених феномена и односа.Треба да примете шта је заједничко, а шта различито у друштвима у епохи која се изучава (нпр. процес укидања феудалних односа и развој капитализма, диференцијација друштва и типови друштвених уређења и односа, подела на друштвене слојеве и групе и мобилност међу њима и др.).На примерима појединих држава ученици би требало да уоче и разумеју поделу друштва, друштвену хијерархију и однос друштва и државе.Ученици треба да уоче и појаву појединих идеологија, њихове карактеристике, разлике и историјски значај.Посебну пажњу треба посветити анализи процеса развоја привреде и промена у начину производње и економским односима, као и на последице тих промена на друштво и свакодневни живот људи.На примерима треба указати на ток и значај развоја грађанских и политичких права у датом периоду.Треба приказати развој српског друштва и економије, тако да ученици уоче специфичности, али и регионалне и европске утицаје.Поредећи и анализирајући различите друштвене и привредне појаве, процесе и системе, ученици треба да идентификују основне чиниоце који утичу на привредне и друштвене токове и разумеју концепт континуитета и промене у историји.

Култура и свакодневни живот

Остваривање тематске целине Култура и свакодневни живот треба да омогући ученицима упознавање са културним приликама и достигнућима, улогом религије и веровања и свакодневним животом припадника различитих друштвених група у изучаваној епохи.На основу већ усвојених знања о политичким, друштвеним и привредним приликама датог периода ученици треба да уоче њихову повезаност и утицај на културни и верски живот. Важно је, такође, на примерима различитих религијских учења, веровања и обичаја, приказати начин поимања света у датој епохи и на тај начин „уђи у ципеле” људи који су тада живели. Ученике треба подстицати да уоче међусобне културне утицаје и прожимања различитих народа и култура и како су одређене идеје и научно-техничка открића утицала на развој друштва, културе, уметности, образовања и свакодневни живот људи.У том смислу, треба им указати на важност неговања различитих културних традиција и подстицати код њих одговоран однос према културно-историјском наслеђу сопственог и других народа.Да би разумели историјски период који изучавају, ученици треба да се упознају и са књижевношћу и уметношћу тог времена.Зато

је пожељно да се у корелацији са наставом српског језика и књижевности, ликовне и музичке културе осветле друштвене и политичке околности настанка неког дела које се проучава.Могу се, на пример, анализирати књижевне врсте које су карактеристичне за дату епоху.

Истакнуте личности:Гимназија природно-математичког смера – Вук Караџић, Катарина Ивановић, краљица Викторија, браћа Лимијер, АлфредНобел, Алекса Шантић, Алберт Ајнштајн, Пјер и Марија Кири, Сигмунд Фројд, Михајло Пупин, Никола Тесла, Хенри Форд, Јован Цвијић, Надежда Петровић, Арчибалд Рајс, Милунка Савић, Флора Сендс, Александар Флеминг, Пабло Пикасо, Волт Дизни, Чарли Чаплин, Сергеј Ејзенштајн, Слободан Јовановић, Милутин Миланковић, Исидора Секулић, Ксенија Атанасијевић, Милена Павловић Барили, Иван Мештровић, Енди Ворхол, Бил Гејтс, Иво Андрић, Милош Црњански, Борислав Пекић, Драгослав Михајловић, Александар Петровић, Мира Траиловић, Душан Ковачевић...

Појаве дугог трајања

Тема Појаве дугог трајања – комуникација некад и сад изучаваће се у трећем разреду у гимназији општег типа и друштвено-језичког смера.Ова тематска целина требало би да омогући да ученици разумеју континуитет и промене код одређених историјских феномена, који се могу пратити кроз различите историјске периоде.Поред разумевања дефинисаних кључних појмова, ова тема треба да обезбеди да ученици на конкретним примерима и уз употребу одговарајућих наставних метода уоче значај и улогу комуникација у историји.Рад на овој теми никако не треба да буде хронолошки ограничен, већ би требало да, како би испунила свој циљ, обухвати појаве од старог века до савременог доба.Посебну пажњу треба посветити околностима, разлозима настанка и последицама комуникација у прошлости.Ученици ће се најпре упознати са првим облицима комуникације људи, а потом и са развојем осталих облика комуникација кроз различите епохе.Током изучавања ове теме ученици би требало да уоче сличности и разлике између различитих врста комуникација – културних, економских, политичких, научно-технолошких.Одабрани примери треба да укажу на утицај комуникација на развој науке и технологије, трговине и саобраћаја. Веома је важно да се ученици упознају и са историјским контекстом и потребама друштва и појединца које су условиле настанак различитих система преноса информација (нпр. пренос порука димним сигналима, писаним средствима, различитим животињама, бродовима, железницом, телеграфом, телефоном, радијом, телевизијом, интернетом...). Учећи о различитим средствима комуникације, ученици ће се упознати и са историјским развојем инфраструктуре – путева, мостова, тунела, поморских и речних канала, модерних саобраћајних коридора итд.Пажњу ученика треба усмерити и ка критичком просуђивању утицаја инфраструктуре на свакодневни живот људи у прошлости.Као и у осталим темама, и овде је пожељна равномерна заступљеност примера из опште и националне историје, као и поређење на просторном и временском нивоу.Потребно је обезбедити широко ангажовање ученика и подстицати код њих критичко мишљење и свест о последицама развоја комуникација – интеркултуралним, економским, геополитичким и еколошким.На тај начин могу бити подстакнути на сарадњу са широм (ваншколском) заједницом као њени активни и одговорни чланови.Тема је веома погодна за остваривање пројектног и саморегулисаног учења, при чему би ученици имали прилику да унапреде вештине елементарног историјског истраживања и анализе, ИКТ вештине, као и компетенције за сарадњу у оквиру групе и целоживотно учење.Она пружа и могућност интердисциплинарног приступа, односно корелацију са обавезним предметима Српски језик и књижевност, Географија, Рачунарство и информатика, као и са изборним програмима Савремене технологије и Основи

геополитике.Тема Појаве дугог трајања – права појединца и група некад и сад изучаваће се у трећем разреду гимназије природно-математичког смера, као и у четвртом разреду гимназије општег типа и друштвено-језичког смера.Ова тематска целина требало би да омогући да ученици разумеју континуитет и промене код одређених историјских феномена, који се могу пратити кроз различите историјске периоде.Поред разумевања датих кључних појмова, ова тема треба да обезбеди да ученици на конкретним примерима и уз употребу одговарајућих наставних метода, уоче како су се мењала права појединца и друштвених група у различитим цивилизацијама и историјским епохама.

III **Праћење и вредновање наставе и учења**

Праћење напредовања ученика започиње иницијалном проценом нивоа на коме се он налази и у односу на шта ће се процењивати његово даље напредовање.Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују соп ствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.Сваки наставни час и свака активност ученика су, у том смислу, прилика за регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности.Наставник треба да подржи саморефлексију (промишљање ученика о томе шта зна, уме, може) и подстакне саморегулацију процеса учења кроз постављање личних циљева напредовања.У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се процес и продукти учења.Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је ускладити нивое циљева учења и начине оцењивања.Потребно је, такође, ускладити оцењивање са његовом сврхом.У вредновању наученог, поред усменог испитивања, користе се и тестови знања.У формативном оцењивању се користе различити инструменти, а избор зависи од врсте активности која се вреднује.Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, може се обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање).Како ниједан од познатих начина вредновања није савршен, потребно је комбиновати различите начине оцењивања.Једино тако наставник може да сагледа слабе и јаке стране сваког свог ученика.Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење.Ако наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили.Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу.На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.Потребно је да наставник резултате вредновања постигнућа својих ученика континуирано анализира и користи тако да унапреди део своје наставне праксе.Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања.Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад.

IV **Међупредметне компетенције**

1. Компетенција за целоживотно учење
2. Комуникација
3. Рад са подацима и информацијама

4. Дигитална компетенција
5. Решавање проблема
6. Сарадња
7. Одговоран однос према здрављу
8. Одговоран однос према околини
9. Естетичка компетенција
10. Предузимљивост и оријентација ка предузетништву
11. Одговорно учешће у демократском друштву

Кроз наставни садржај Историје реализују се и општи принципи образовања и васпитања.
Наставни предмет Историја омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, инструментално учење, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, различиих софтвера, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика.Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација у настави општеобразовних предмета ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области општеобразовних предмета.Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну наставу, допунску или додатну наставу, ванаставне активности као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика.Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем омогућава хоризонталну и вертикалну проходност, којом се осигурава могућност да ученици током образовања промене врсту образовања (хоризонтална проходност) и могућност даљег образовања и стицања вишег нивоа образовања (вертикална проходност);
У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:
-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;
-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;
-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.
Кроз наставу Историје реализоваће се и циљеви образовања и васпитања.
- Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику, учење учења, дигиталне компетенције,..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања, потребама тржишта рада. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има.Ученик ће умети да пронађе и асимилује нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.

Примењујући индивидуалани рад или групне активности код ученика ће доћи до поспешења развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;
Кроз наставу Електроенергетрике остариће се и исходи образовања и васпитања.
Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада.Исходи образовања и васпитања остариће се кроз усмено изражавање, писмене задатке, домаће задатке, пројектну наставу, практичну наставу, вежбе где ће ученици показати да ли примењују нова сазнања.Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз писану форму, изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се даје задатак у оквиру кога ће да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других;Ученику помоћи да зна како да учи, како да користи уџбеник и другу, доступну литературу, како да разликује и повезује целине.
У решавању задатака, ученик треба да зна да примени математичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који ми се свакодневно јављају.
Ученик треба да води рачуна о себи и другима у изазовима дигиталне технологије.Треба да зна шта је дозвољено, а шта не.Да зна како да се понаша у дигиталној комуникацији са другима.
Кроз наставу Историја реализоваће се и стандарди образовања и васпитања.
Стандарди квалитета рада установе реализоваће се кроз Правилник о стандардима квалитета рада установе и редовно самовредновање и вредновање рада наставника.
Стандарди квалитета уџбеника остариће се кроз показатеље који су наведени у табели, као и Правилника о избору уџбеника;

Стандард 1.	Садржај уџбеника је релевантан за остваривање програма наставе и учења
Показатељи	1. Садржај уџбеника је усклађен са програмом наставе и учења предмета и доприноси остваривању дефинисаних исхода образовања и васпитања. 2. Садржај уџбеника доприноси достизању образовних стандарда и развијању компетенција ученика. 3. Садржај уџбеника је заснован на прихваћеним теоријама, чињеницама, закључцима, тумачењима, актуелним подацима и савременим достигнућима. 4. У садржају уџбеника нема материјалних грешака. 5. Визуелни садржаји су јасни, репрезентативни и имају различите функције. 6. Садржај уџбеника је у складу са системом вредности који је дефинисан циљевима образовања и васпитања. 7. У уџбенику се повезују садржаји у оквиру истог и других предмета. 8. Садржаји који нису предвиђени програмом су посебно означени, функционално прате ток излагања у уџбенику и имају за циљ да допуне или појасне садржаје који одговарају програму предмета.

Стандард 2.	Уџбеник подстиче развој ученике и омогућава самостално учење
Показатељи	1. Уџбеник је прилагођен узрасту, развојном нивоу ученика и њиховом предзнању. 2. Уџбеник доприноси интеграцији знања, развоју система појмова и стицању функционалних знања. 3. Уџбеник афирмише различите методе учења и учење кроз различите облике рада. 4. Уџбеник подржава различите стилове учења. 5. Уџбеник поседује елементе који омогућавају ученику праћење сопственог напретка у учењу. 6. Уџбеник упућује на коришћење различитих извора и врста информација. 7. Уџбеник подстиче критичко и стваралачко мишљење. 8. У уџбенику се указује на везу садржаја са свакодневним животом, његовом применом и даљим учењем. 9. Уџбеник подстиче интересовање за предмет, односно наставну област и мотивише за самостално учење.
Стандард 3.	Уџбеник је обликован у складу са дидактичко-методичким захтевима
Показатељи	1. Уџбеник има јасну, логичну и кохерентну структуру. 2. У уџбенику се поштују дидактички принципи и методика наставе предмета. 3. Примери који се наводе у уџбенику су разноврсни, функционални и релевантни. 4. Питања, задаци и налози су логично повезани са садржајем, јасно формулисани, различити по сложености и функцији и подстичу примену наученог. 5. Задаци и налози су реално изводљиви, уважавају различитост средина у коме ученици живе и не доводе у опасност ученика, нити угрожавају животну средину. 6. Непознате речи и кључни појмови су јасно истакнути и објашњени.
Стандард 4.	Језик уџбеника је одговарајући и функционалан
Показатељи	1. Уџбеник поштује језичку и правописну норму језика на коме је написан. 2. Дужина и конструкција реченице одговарају узрасту ученика. 3. Текст је језички и стилски уједначен. 4. Страни изрази се користе само када је неопходно и објашњени су на месту где се користе. 5. Језик којим је уџбеник написан доприноси лакшем разумевању садржаја.
Стандард 5.	Уџбеник је ликовно-графички обликован и технички опремљен
Показатељи	1. Јасно је наведен наслов, за који наставни предмет, разред/годину учења, врсту школе или образовни профил је уџбеник намењен. 2. Ликовно-графичка средства су функционална и користе се логично и доследно. 3. Однос текстуалних и визуелних графичких елемената је складан и омогућава прегледност на свим уређајима на којима је предвиђено коришћење уџбеника. 4. Уџбеник је интерактиван, лак за коришћење и омогућава самостално учење у складу са узрастом и предзнањем ученика.

	5. Уџбеник омогућава учење на више нивоа сложености и диференциран приступ садржајима. 6. Уџбеник садржи елементе за процену напредовања ученика.

Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз стручно усавршавање и похађањем семинара из области:;
- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;
- Поучавање и учење-К2;
- Подршку развоју личности ученика-К3;
- Комуникацију и сарадњу-К4.

Улога наставника вишеструка, јер треба да:
- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;
- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима. Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

Физика

ДРУШТВЕНО-ЈЕЗИЧКИ СМЕР

Разред Четврти

Недељни фонд часова 1+0,5 часова

Годишњи фонд часова 33 + 16,5 часова

Циљ учења Физике јесте стицање функционалне научне писмености, оспособљавање ученика за уочавање и примену физичких закона у свакодневном животу, развој логичког и критичког мишљења у истраживањима физичких феномена

ОБЛАСТ-ТЕМА		ИСХОДИ	СТАНДАРДИ	САДРЖАЈ
РЕЛАТИВИСТИЧКА ФИЗИКА	**3**	користи научни језик за описивање физичких појава; – формулише постулате специјалне теорије релативности; – повезује релативистички импулс и енергију са масом; – користи квантну природу електромагнетног зрачења за објашњење природе зрачења апсолутно црног тела и фотоефекта; – повезује таласна и корпускуларна својства честица (фотона, електрона) и наводи појаве које то потврђују; – познаје физички смисао Шредингерове једначине и својствених вредности енергије честице; – анализира спектар атома водоника користећи Борове постулате; – објашњава	2.ФИ.1.5.1. Наводи својства фотона и микрочестица. 2.ФИ.1.5.2. Описује основне појаве у микросвету, емисију и апсорпцију фотона, радиоактивност, фисију и фузију, рендгенско зрачење. 2.ФИ.1.5.3. Описује основне моделе у атомској физици, Радефордов и Боров модел атома, модел језгра, модел молекула. 2.ФИ.1.5.4. Набраја својства рендгенског и ласерског зрачења, као и алфа, бета и гама зрачења. 2.ФИ.1.5.5. Препознаје опасност од електромагнетног	Основни постулати специјалне теорије релативности. Маса, импулс и енергија у теорији релативности. Веза масе и енергије
КВАНТНА ПРИРОДА ЕЛЕКТРОМАГНЕТНОГ ЗРАЧЕЊА	**4**			Закони топлотног зрачења. Планкова хипотеза. Фотоелектрични ефекат. Фотон. Корпускуларно-таласни дуализам светлости. Демонстрациони оглед: – Фотоефекат (помоћу фотоћелије)
ТАЛАСНА СВОЈСТВА ЧЕСТИЦА И ПОЈАМ О КВАНТНОЈ МЕХАНИЦИ	**4**			Честично-таласни дуализам. Де Бројева хипотеза. Појам о Шредингеровој једначини.
КВАНТНА ТЕОРИЈА АТОМА	**9**			Квантовање енергије Модели атома. Борови постулати. Квантно-механичка теорија атома–

ФИЗИКА ЧВРСТОГ СТАЊА **ИНДУКОВАНО ЗРАЧЕЊЕ И ЛАСЕРИ** **ФИЗИКА АТОМСКОГ ЈЕЗГРА**	**9** **5** **12**	структуру периодног система елемената помоћу квантних бројева; – повезује примену рендгенског зрачења са његовим својствима; – на основу зонске теорије кристала закључује о њиховој проводљивости; – познаје услове настанка и примену; суперпроводљивости – описује својства сопствених и примесних полупроводника и познаје њихову примену (исправљачи, галваномагнетни и термоелектрични ефекти... – објасни основни принцип рада ласера, повезује карактеристике ласерског зрачења са његовом применом; – објасни модел и структуру језгра и својства нуклеарних сила; – разуме примену и опасности природног и вештачког	и радиоактивног зрачења;з на основе дозиметрије; познаје примену изотопа, рендгенског и ласерског зрачења у медицини и осталим областима. 2.ФИ.2.5.1. Зна основе специјалне теорије релативности и појмове контракција дужине и дилатација времена. 2.ФИ.2.5.3. Објашњава појаве: фотоефекат, радиоактивност, трансмутација елемената, фисија, фузија, емисија и апсорпција зрачења, енергија везе, стимулисано зрачење и ласерски ефекат. 2.ФИ.2.5.4.	квантни бројеви. Паулијев принцип. Рендгенско зрачење. Лабораторијска вежба –1. Калибрација спектроскопа и идентификација водониковог спектра Суперпроводљивост. Полупроводници. Демонстрациони огледи: – Диоде, фотоћелије. Лабораторијска вежба – 2. Струјно-напонска карактеристика диод Квантни прелази Принцип рада ласера. Примене ласера. Лабораторијска вежба –3. Одређивање угаоне дивергенције ласерског сноп

ФИЗИКА ЕЛЕМЕНТАРНИХ ЧЕСТИЦА **УВОД У АСТРОНОМИЈУ И ОСНОВНИ ПОЈМОВИ**	**2** **1**	радиоактивног зрачења; – објашњава интеракцију радиоактивног зрачења са материјалима и мери интензитет зрачења; – придржава се мера заштите од радиоактивног зрачења; – познаје добијање и примену изотопа (енергетика, медицина, археологија, форензика...); – увиђа предности и недостатке коришћења различитих извора енергије и разуме проблеме коришћења нуклеарне енергије у контексту одрживог развоја; – разуме начин и узроке кретања небеских тела и последице гравитационих дејстава; – разуме смену дана и ноћи, и годишњих доба, као и начин рачунања времена у астрономији; – познаје улогу	Објашњава основне моделе у атомској физици, Борове нивое енергије, изградњу периодног система, структуру језгра. 2.ФИ.3.5.1. Тумачи релативистички карактер времена, дужине и масе; разуме везу масе и енергије. Зна шта објашњава Општа теорија релативности. 2.ФИ.3.5.2. Анализира појаве: фотоефекат, Комптонов ефекат, радиоактивност, рендгенско зрачење, зрачење апсолутног црног тела, нуклеарне реакције, закон радиоактивног распада. 2.ФИ.3.5.3. Примењује Боров модел атома за објашњење	Језгро атома. Дефект масе и енергија везе Радиоактивност. Закон радиоактивног распада. Интеракција радиоактивног зрачења са супстанцијом. Детекција, примена и заштита од зрачења. Фисија и фузија. Нуклеарна енергетика. Демонстрациони оглед: – Детекција радиоактивног зрачења. Лабораторијске вежбе – 4. Мерење фона. – 5. Опадање интензитета гама зрачења са повећавањем дебљине апсорбера (препреке)од извор Појам и врсте елементарних честица

		астрономских инструмената у истраживању свемира; објасни структуру Сунца и појаве на његовој површини као и последице које настају на Земљи; – наводи врсте небеских тела у Сунчевом систему и описује њихове физичке особи	спектра атома и изградњу Периодног система елемената и зонску теорију кристала за објашњење проводљивости метала и својстава полупроводника. 2.ФИ.3.5.4. Анализира Де Бројеву релацију, Хајзенбергове релације неодређености и дуалну природу материје. 2.ФИ.1.6.1. Наводи Кеплерове законе и основне јединице за удаљеност у астрономији, зна Њутнов закон гравитације и да гравитационо дејство Сунца и Месеца изазива плиму и осеку. 2.ФИ.1.6.2. Разуме смену дана и ноћи, као и годишњих доба, оријентише	Предмет и методе истраживања астрономије. Структура васионе (звезде, Сунце, Сунчев систем и галаксије). Нуклеарне реакције на Сунцу Спектар електромагнетног зрачења Сунца. Порекло и развој небеских тела (космогонија).

			се у простору помоћу Сунца и ноћног неба (уочава Северњачу, сазвежђа Малог и Великог медведа и Касиопеју, упознаје грчку митологију на небу); зна како настају помрачења Сунца и Месеца и месечеве мене. 2.ФИ.1.6.3. Разуме улогу телескопа или дурбина у астрономским посматрањима, зна да Земљина атмосфера утиче на положај и сјај небеских тела и да не пропушта штетна зрачења (гама, рендгенско, далеко ултраљубичасто) која долазе из васионе. 2.ФИ.1.6.4. Зна која тела чине Сунчев систем (Сунце, планете, астероиде,	

			комете и метеоре) и њихове основне карактеристике; зна да је Сунце звезда, разуме просторне дистанце у Сунчевом систему, као и положај Сунчевог система у нашој галаксији Млечни пут и наше галаксије у васиони	

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Полазна опредељења при дефинисању исхода и конципирању програма физике били су усвојени стандарди постигнућа ученика у општем средњем образовању, међупредметне компетенције и циљ учења физике. Програм наставе и учења у гимназији надовезује се структурно и садржајно на програм физике у основној школи и даје добру основу за праћење програма физике у даљем школовању, првенствено на природно-научним и техничким факултетима, али и на свим осталим на којима физика као фундаментална наука има примену у струци (медицина, стоматологија, биологија...). Ученици гимназије треба да усвоје појмове и законе физике на основу којих ће разумети појаве у природи и имати целовиту слику о значају и месту физике у образовању и животу уопште. Стицањем знања и вештина ученици се оспособљавају за решавање практичних и теоријских проблема, развој критичког мишљења и логичког закључивања. Полазна опредељења утицала су на избор програмских садржаја и метода логичког закључивања, демонстрационих огледа и лабораторијских вежби

I. **ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА** При планирању наставног процеса наставник, на основу дефинисаног циља предмета и исхода и стандарда постигнућа, самостално планира број часова обраде, утврђивања, као и методе и облике рада са ученицима. Улога наставника је да при планирању наставе води рачуна о саставу одељења и резултатима иницијалног теста, степену опремљености кабинета за физику, степену опремљености школе (ИТ опрема, библиотека...), уџбенику и другим наставним материјалима које ће користити. Полазећи од датих исхода и кључних појмова садржаја наставник најпре креира

свој годишњи−глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани исход, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално, а у сарадњи са колегама обезбеди међупредметну корелацију.

II. **II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА** За четврти разред гимназије постоје три модела за остваривање програма, који се разликују по обиму, као што је представљено у табели. Садржаји су подељени на одређени број тематских целина, а теме су исте за сва три модела свуда осим у области астрономије (природно-математички смер, општи тип и друштвено-језички смер). Свака од тематских целина садржи одређени број наставних јединица.

III. **Смернице за реализацију наставних тема** У оквиру наставних тема које су у програму четвртог разреда, од сваког ученика се на крају средњошколског образовања очекује проширено знање на области савремене физике. Већ познате појмове треба даље развијати и повезивати их са новим појмовима, физичким величинама и законитостима који се користе за објашњење физичких појава

IV. **ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА** У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се остварени ниво постигнућа и напредовање током процеса учења. Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је да буде усклађено са принципима оцењивања (Правилник о оцењивању у средњој школи). Наставник је дужан да континуирано прати рад сваког ученика кроз непрекидно проверавање његових усвојених знања, стечених на основу свих облика наставе: демонстрационих огледа, предавања, решавања квантитативних и квалитативних задатака, лабораторијских вежби, семинарских радова и пројеката... У сваком разреду треба континуирано проверавати и вредновати компетенције (знања, вештине и ставове) ученика помоћу усменог испитивања, кратких писмених провера, тестова на крају већих целина, контролних рачунских вежби и провером експерименталних вештина. Наставник физике треба да омогући ученицима да искажу алтернативна решења проблема, иновативност и критичко мишљење и да то адекватно вреднује. На почетку школске године потребно је спровести иницијални тест. Овај тест је инструмент провере предзнања и потенцијала ученика. На крају школске године, такође, треба спровести тест систематизације градива и проверити ниво постигнућа ученика и степен остварености образовних стандарда

V. МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ,ЦЕЛОЖИВОТНО УЧЕЊЕ,РАД СА ПОДАЦИМА,КОМУНИКАЦИЈА,САРАДЊА,ДИГИТАЛНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

VI. **Начин остваривања принципа, циљева и исхода образовања и стандарда образовних постигнућа**

VII.

VIII. **Општи принципи образовања и васпитања** реализују се и кроз наставни садржај физике.

IX. Наставни предмет Физика омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење

путем покушаја и погрешака, инструментално учење, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, различиих софтвера, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација у настави општеобразовних предмета ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области општеобразовних предмета. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну наставу, допунску или додатну наставу, ванаставне активности као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем омогућава хоризонталну и вертикалну проходност, којом се осигурава могућност да ученици током образовања промене врсту образовања (хоризонтална проходност) и могућност даљег образовања и стицања вишег нивоа образовања (вертикална проходност);

X. У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:

XI. -идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;

XII. -могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;

XIII. -сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.

XIV. Кроз наставу физике реализоваће се и циљеви образовања и васпитања.

XV. - Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику, учење учења, дигиталне компетенције,..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања, потребама тржишта рада. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик ће умети да пронађе и усвоји нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.

XVI. Примењујући индивидуалани рад, рад у пару или групне активности код ученика ће доћи до развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;

XVII. **Исходи образовања и васпитања** остариће се и кроз наставу физике.

XVIII. Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз усмено изражавање, писмене задатке, домаће задатке, пројектну наставу, практичну наставу, вежбе где ће ученици показати да ли примењују нова сазнања, како усвајају технике рада, повезују и представљају резултате експеримената. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз писану форму, изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се даје задатак у оквиру кога ће да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других; ученику ће се помоћи да учи како да учи, како да користи уџбеник и другу, доступну литературу, како да разликује и повезује целине.

XIX. У решавању задатака, ученик треба да зна да примени математичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који ми се свакодневно јављају.

XX. Ученик треба да води рачуна о себи и другима у изазовима дигиталне технологије. Треба да зна шта је дозвољено, а шта не. Да зна како да се понаша у дигиталној комуникацији са другима.

XXI.

XXII. **Стандарди образовања и васпитања** реализоваће се и кроз наставу физике**.**

XXIII. Стандарди квалитета рада установе дефинисани су Правилником о стандардима квалитета рада установе, проверавају се и вреднују кроз редовно самовредновање и вредновање рада наставника.

XXIV. Стандарди квалитета уџбеника остариће се кроз показатеље који су наведени у табели, као и Правилника о избору уџбеника;

XXV.

XXVI. Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз обавезно стручно усавршавање и похађање семинара из области:;

XXVII. - Наставна област, предмет и методика наставе- К1;

XXVIII. - Поучавање и учење-К2;

XXIX. - Подршку развоју личности ученика-К3;

XXX. - Комуникацију и сарадњу-К4.

XXXI.

XXXII. Улога наставника је вишеструка, јер наствник треба да:

XXXIII. - развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;

XXXIV. - пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима,

XXXV. - ученицима омогућава да самостално процењују свој рад и рад других; да развијају све своје могућности у савременим условима

XXXVI. - кроз рад у тимовима, стручним већима, активима доприноси квалитету рада школе,

XXXVII. - кроз сарадњу са родитељима доприноси квалитетнијем праћењу и вредновању рада ученика, унапређењу квалитета рада школе

XXXVIII. - кроз сарадњу са институцијама доприноси сарадњи школе и ученика са организацијама и институцијама локалне самоуправе;

XXXIX. Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и д

XL.

Математика

Назив предмета: МАТЕМАТИКА
Годишњи фонд часова: 99
Образовни профил: Друштвено-језички
Разред: Четврти

Циљ учења Математике је да ученик, усвајајући математичке концепте, знања, вештине и основе дедуктивног закључивања, развије апстрактно и критичко мишљење, способност комуникације математичким језиком и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.

Задаци:

- стицање знања неопходних за разумевање квантинтативних и просторних односа, као и проблема из разних подручја;
- стицање опште математичке културе, уз схватање места и значаја математике у прогресу цивилизације;
- оспособљавање ученика за успешно настављање образовања и изучавање других области у којима се математика примењује;
- допринос формирању и развијању научног погледа на свет;
- допринос радном и политехничком образовању ученика;
- развијање логичког мишљења и закључивања, апстрактног мишљења и математичке интуиције;
- допринос изграђивању позитивних особина личности као што су: упорност, систематичност, уредност, тачност, одговорност, смисао за самосталан рад, критичност;
- даље развијање радних, културних, етичких и естетских навика ученика;
- даље оспособљавање ученика за коришћење стручне литературе и других извора знања.

Оперативни задаци:

- разумевање и коректно коришћење математичких симбола и термина;
- довољно прецизно исказивање дефиниција и тврђења;
- оспособљавање за вршење потребних генерализација и њихово примењивање у новим ситуацијама;
- схватање суштине дедуктивног закључивања (природа аксиома, хипотеза и закључака, увиђање потреба за доказом);
- оспособљавање за репродуковање доказа теорема обрађених на часовима и самостално доказивање неких једноставнијих теорема;
- познавање основних принципа комбинаторике и њихова примена у једноставнијим задацима (пребројавање коначних скупова);
- познавање основних својстава операција са реалним бројевима и њихова успешна примена;
- уочавање потребе и значаја приближних вредности уз оспособљавање за вршење заокругљивања бројева и оцењивање грешке;
- добро познавање пропорционалности величина (директна, обрнута, општи појам) и њихових практичних примена;
- познавање (са аксиоматског становишта) основних релација између геометријских фигура (припадање, распоред, паралелност, подударност);
- упознавање основних чињеница о векторима (појам, једнакост, сабирање, одузимање, множење скаларом, линеарна комбинација) и неких њихових примена;
- уочавање сврхе идентичних трансформација рационалних алгебарских израза и оспособљавање да се оне поуздано врше;
- продубљивање знања о линеарним једначинама и системима линеарних једначина, линеарним неједначинама и простијим системима линеарних неједначина са једном непознатом;
- даље оспособљавање за решавање разноврсних задатака помоћу линеарних једначина и система линеарних једначина;
- продубљивање и проширивање знања о функцијама, а посебно о линеарној функцији;
- схватање појма геометријске трансформације, добро познавање изометријских трансформација и оспособљавање за њихову примену у доказивању теорема и геометријским конструкцијама;
- схватање хомотетије и сличности као геометријских трансформација и поуздано примењивање сличности у решавању једноставнијих задатака;
- разумевање и успешно примењивање Талесове теореме;
- разумевање и успешно примењивање Питагорине теореме;

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Основни ниво

Ученик решава једноставне математичке проблеме и описује основне природне и друштвене појаве. На основу непосредних информација ученик уочава очигледне законитости, доноси закључке и директно примењује одговарајуће математичке методе за решавање проблема. Израчунава и процењује метричке карактеристике објеката у окружењу. Процењује могућности и ризике у једноставним свакодневним ситуацијама. Ученик користи основне математичке записе и симболе за саопштавање решења проблема и тумачи их у реалном контексту

Средњи ниво

Ученик решава сложеније математичке проблеме и описује природне и друштвене појаве. Оспособљен је да формулише питања и претпоставке на основу доступних информација, решава проблеме и бира одговарајуће математичке методе. Користи информације из различитих извора, бира критеријуме за селекцију података и преводи их из једног облика у други. Анализира податке, дискутује и тумачи добијене резултате и користи их у процесу доношења одлука. Ученик просторно резонује (представља податке о просторном распореду објеката сликом или на менталном плану).

Напредни ниво

Ученик решава сложене математичке проблеме и описује комплексне природне и друштвене појаве. Разуме математички језик и користи га за јасно и прецизно аргументовање својих ставова. Комплексне проблеме из свакодневног живота преводи на математички језик и решава их. Користи индукцију, аналогију, дедукцију и правила математичке логике у решавању математичких проблема и извођењу закључака. Користи методе и технике решавања проблема, учења и откривања која су базирана на знању и искуству за постављање хипотеза и извођење закључака.

СПЕЦИФИЧНЕ ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Специфична предметна компетенција разврстана је у три домена: Математичко знање и резоновање, Примена математичких знања и вештина на решавање проблема и Математичка комуникације

Тема	Бр. час	Садржаји	Исходи	Стандарди
ГРАНИЧНА ВРЕДНОСТ НИЗА	8	Гранична вредност низа. Збир бесконачног геометријског низа. Број е	– израчуна једноставније граничне вредности низа; – израчуна једноставне граничне вредности функција; – користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења; – доказује једноставније математичке теореме и аргументује решења задатака; – проблеме из свакодневног живота преведе на математички језик и добијени математички модел реши водећи рачуна о реалном контексту	2.МА.1.1.1 2.МА.1.1.2 2.МА.1.1.3 2.МА.1.1.4 2.МА.2.1.3 2.МА.2.1.5 2.МА.2.1.8 2.МА.2.3.2
ФУНКЦИЈЕ	19	. Важнији појмови и својства реалних функција реалне променљиве. Сложена функција. Инверзна	– користи основна својства функција (домен, периодичност, парност, монотоност, нуле и знак...);	2.МА.2.1.3 2.МА.2.1.5 2.МА.2.1.6 2.МА.2.1.9 2.МА.2.3.3

		функција. Преглед елементарних функција. Гранична вредност функције. Непрекидност функције (геометријски смисао). Асимптоте	– користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења; – доказује једноставније математичке теореме и аргументује решења задатака; – проблеме из свакодневног живота преведе на математички језик и добијени математички модел реши водећи рачуна о реалном контексту	2.МА.2.3.4 2.МА.2.3.5
ИЗВОД ФУНКЦИЈЕ	19	. Прираштај функције. Извод функције (проблем тангенте и брзине). Основне теореме о изводу, изводи елементарних функција. Диференцијал и његова примена код апроксимације функција. Испитивање функције и њен график. Примена извода на екстремалне проблеме	израчуна извод једноставних функција применом правила диференцирања; – примени диференцијални рачун на решавање једноставних проблема; – испита ток и скицира график једноставне функције; – користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења; – доказује једноставније математичке теореме и аргументује решења задатака; – проблеме из свакодневног живота преведе на математички језик и добијени математички модел реши водећи рачуна о реалном контексту	2.МА.1.3.4 2.МА.2.1.3 2.МА.2.1.5 2.МА.2.1.6 2.МА.2.1.7 2.МА.2.2.3 2.МА.2.3.6 2.МА.2.3.7

ИНТЕГРАЛ	16	. Неодређени интеграл. Таблица интеграла и основна правила. Метод смене променљиве, метод парцијалне интеграције. Одређени интеграл, Њутн-Лајбницова формула. Примене одређеног интеграла	одреди једноставнији неодређени интеграл; – израчуна површину равног лика применом одређеног интеграла; ; – користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења; – доказује једноставније математичке теореме и аргументује решења задатака; – проблеме из свакодневног живота преведе на математички језик и добијени математички модел реши водећи рачуна о реалном контексту	2.МА.1.1.3 2.МА.1.1.4 2.МА.1.2.4 2.МА.1.3.2 2.МА.2.1.3 2.МА.2.1.5 2.МА.2.1.7 2.МА.2.2.3 2.МА.2.3.8
КОМБИНАТОРИКА	10	Основна правила. Варијације. Пермутације. Комбинације (без понављања). Биномни образац	примени елементе комбинаторике у једноставним реалним ситуацијама; – примени биномни образац на решавање једноставнијих проблема – користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења; – доказује једноставније математичке теореме и аргументује решења задатака; – проблеме из свакодневног живота преведе на математички језик и добијени математички модел реши	2.МА.1.1.8 2.МА.1.4.1 2.МА.2.4.1

			водећи рачуна о реалном контексту	
ВЕРОВАТНОЋА И СТАТИСТИКА	15	Случајни догађаји. Вероватноћа. Условна вероватноћа и независност. Биномна вероватноћа. Случајне величине. Формирање квадратне матрице вероватноћа неког коначног физичког система. Степеновање матрице реда 2, односно реда 3. Одређивање вероватноће неког будућег догађаја на основу вероватноће претходно реализованог догађаја. Популација, обележје и узорак. Очекивана вредност и дисперзија. Прикупљање, сређивање, графичко приказивање и нумеричка обрада података. Оцене вероватноће, средње вредности и дисперзије. Биномна, Пуасонова и нормална расподела	– одреди вероватноћу једноставнијег случајног догађаја; – одреди очекивану вредност и дисперзију случајне величине; – изврши мање статистичко истраживање, обради резултате, прикаже их и интерпрети користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења; – доказује једноставније математичке теореме и аргументује решења задатака; – проблеме из свакодневног живота преведе на математички језик и добијени математички модел реши водећи рачуна о реалном контексту	2.МА.1.1.3 2.МА.1.4.3 2.МА.1.4.4 2.МА.1.4.5 2.МА.2.4.3 2.МА.2.4.4 2.МА.2.4.5

Page Break

2МА.1.1.1. Користи природне, целе, рационалне и реалне бројеве, различите записе тих бројева и преводи их из једног записа у други.
2МА.1.1.2. Израчунава вредност бројевног израза у коме се појављују сабирање, одузимање, множење, дељење, степеновање и кореновање и при томе по потреби користи калкулатор или одговарајући софтвер.

2МА.1.1.3. Примењује правила заокругљивања бројева и процењује вредност израза у једноставним реалним ситуацијама.
2МА.1.1.4. Трансформише једноставне алгебарске изразе.
2МА.1.1.5. Решава једноставне проблеме који се своде на линеарне и квадратне једначине. 2МА.1.1.6. Решава једноставне проблеме који се своде на линеарне неједначине и једноставне квадратне неједначине.
2МА.1.1.7. Решава једноставне проблеме који се своде на систем две линеарне једначине са две непознате.
2МА.1.1.8. Зна и разуме основне логичке и скуповне операције и користи их.
2МА.1.2.4. Користи координатни систем за представљање једноставних геометријских објеката у равни.
2МА.1.3.2. Разуме појам, израчунава вредност, користи и скицира график линеарне, квадратне, степене, експоненцијалне, логаритамске и тригонометријских функција синуса и косинуса.
2МА.1.3.3. Анализира графички представљене функције (одређује нуле, знак, интервале монотоности, екстремне вредности и тумачи их у реалном контексту).
2МА.1.3.4. У функцијама које су представљене графички или табеларно, анализира, примењује и приближно израчунава брзину промене помоћу прираштаја.
2МА.1.4.1. Пребројава и процењује број могућности (различитих избора или начина) у једноставним реалним ситуацијама.
2МА.1.4.3. Разуме концепт вероватноће, израчунава и процењује вероватноће догађаја у једноставним ситуацијама.
2МА.1.4.4. Графички представља податке у облику дијаграма и табела, анализира податке и њихову расподелу
2МА.1.4.5. Разуме појмове популације и узорка, израчунава и тумачи узорачку средину, медијану и мод.
2МА.2.1.3. Израчунава вредност бројевног израза у коме се појављују и елементарне функције и при томе по потреби користи калкулатор или одговарајући софтвер.
2МА.2.1.5. Трансформише алгебарске изразе.
2МА.2.1.6. Решава проблеме који се своде на једначине у којима се појављују елементарне функције.
2МА.2.1.7. Решава квадратне и једноставне рационалне неједначине.
2МА.2.1.8. Решава проблеме који се своде на системе линеарних једначина са највише три непознате.
2МА.2.1.9. Зна и користи логичке и скуповне операције, исказни рачун и појам релације (посебно поретка и еквиваленције).
2МА.2.2.3. Решава проблеме користећи једначину праве и криве другог реда.
2МА.2.3.2. Разуме концепт конвергенције низа и израчунава граничну вредност низа у једноставним случајевима.
2МА.2.3.3. Уме да скицира графике елементарних функција и да их трансформише користећи транслације и дилатације дуж координатних оса.
2МА.2.3.4. Решава проблеме користећи основна својства функција (област дефинисаности, периодичност, парност, монотоност...).
2МА.2.3.5. Разуме концепт непрекидности и израчунава једноставне граничне вредности функција.
2МА.2.3.6. Разуме концепт извода функције и примењује га у проблемским ситуацијама. 2МА.2.3.7. Решава проблеме минимума и максимума користећи извод функције.
2МА.2.3.8. Разуме концепт одређеног интеграла и његову примену у једноставнијим ситуацијама.
2МА.2.4.1. Примењује правила комбинаторике за пребројавање могућности (различитих избора или начина).
2МА.2.4.3. Разуме концепт дискретне случајне величине и израчунава очекивану вредност, стандардно одступање и дисперзију (варијансу).
2МА.2.4.4. Разуме значај вероватноће у тумачењу статистичких података.
2МА.2.4.5. Израчунава мере варијабилности и одступања од познатих расподела

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе, и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене исходе потребно више времена, активности и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода. При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално откривају математичке правилности и изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор нног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака. На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Препоручује се коришћење интерактивних метода, пројектне, проблемске и истраживачке методе, рад на референтном тексту, (истраживање по кључним речима, појмовима, питањима), дискусију, дебату и др. Заједничка особина свих наведених метода је да оне активно ангажују ученика током наставе, а процес учења смештају у различите и разнолике контексте. Избор метода и облика рада, као и планирање активности ученика зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II Оставаривање наставе и учења

Гранична вредност низа

Пре свега треба обновити основна знања о низовима из претходног разреда (дефиниција, начин задавања, монотонија, ограниченост, аритметички и геометријски низ...). Појам граничне вредности низа објаснити на што једноставнијим примерима, а тек након тога дати дефиницију. Обавезно треба урадити неколико примера доказа када је задати низ конвергентан, по дефиницији (програми М1 и М3). Теореме о сагласности граничне вредности са операцијама (гранична вредност збира, производа, количника конвергентних низова) могу се и доказати (програми М1 и М3). Теорему „о два полицајца” кроз примере обрадити у програму М3. Ученици треба да савладају формулу за збир свих чланова бесконачног геометријског низа и неке примере њене примене (периодични децимални разломци, једноставни примери из геометрије...). Дефинисати број е, а у програмима М1 и М3 образложити дефиницију теоремом о монотоном и ограниченом низу

Функције

На почетку ове теме подсетити ученике на основне опште појмове у вези с функцијама (домен, кодомен, 1-1, НА). Затим размотрити својства карактеристична за реалне функције једне реалне променљиве (ограниченост, парност и непарност, периодичност, нуле и знак, монотоност, график) и илустровати их на примерима функција које су ученицима познате. Подсетити ученике на појмове сложене и инверзне функције и илустровати их на познатим примерима (квадратна функција, експоненцијална функција, основне тригонометријске функције) (програми М1 и М3). Детаљно навести својства основних елементарних функција (константе, степене функције (како са целобројним, тако и са рационалним изложиоцем), експоненцијалне и логаритамске функције, основне тригонометријске и инверзне тригонометријске функције (ове последње само у програмима М1 и М3)). Инсистирати на томе да ученици познају графике наведених

функција и користе их за илустрацију њихових својстава. На једноставнијим примерима илустровати конструкцију графика елементарних функција који се из графика основних могу добити транслацијом и/или хомотетијом дуж оса (програми М1 и М3). Граничну вредност (лимес) функције најпре илустровати примерима. Затим дати дефиниције у различитим случајевима и упоредити са познатом дефиницијом граничне вредности низа. Илустровати графички примере који доводе до асимптота (у програму М2 користити примере са косим асимптотама само у случају рационалних функција). Извести аритметичка својства лимеса (у програму М2 навести их без доказа) и увежбати њихово коришћење. Размотрити неке карактеристичне случајеве тзв. неодређених израза и увежбати њихово решавање, с тим да тежина примера зависи од програма и расположивог броја часова. Најважнији лимеси ( ) могу се у програму М2 навести без доказа, али и ту урадити неколико примера лимеса који се на њих своде. У програмима М1 и М3 извести и лимесе Непрекидност функције увести интуитивно, геометријски, и повезати са својствима њеног графика. Без доказа навести да је непрекидност функције f у тачки а њеног домена еквивалентна услову , као и да то својство имају све елементарне функције у свакој тачки у којој су дефинисане. У програму М3 илустровати примену непрекидности у задацима где се нула функције не може експлицитно одредити

Извод функције

На самом почетку теме, користећи историјске изворе као мотивацију, осврнути се на чињеницу да је појам извода настао из потребе да се одреди општа метода за одређивање тангенте неке криве, као и брзине кретања. Кроз одговарајуће примере, а у складу са могућностима у школи, прираштај функције се може приказати и путем динамичког софтвера, како би ученици визуализовали како се кретањем сечице долази до праве која је тангента графика функције у датој тачки. Такође, на сличан начин се може показати да је тренутна брзина гранична вредност односа промене пута и времена, када промена времена тежи нули. Након формалног извођења формуле, урадити примере одређивања неких табличних извода по дефиницији (програми М1 и М3). Обрадити правила за диференцирање збира, разлике, производа и количника, сложене функције (у програму М2 обновити појам сложене функције), основне теореме о изводу. Упознати ученике са појмом извода вишег реда. Уз појам диференцијала и његово геометријско значење треба указати и на његову примену код апроксимације функција (програми М1 и М3). Посебну пажњу посветити испитивању функција и цртању њихових графика, користећи изводе, при чему се у програму М2 треба ограничити на рационалне функције. У свим програмима, обратити пажњу на појам максимума и минимума, конвексности и конкавности функције, трудећи се да се сва стечена знања о функцијама повежу у логичку целину (домен, парност, нуле, знак, монотоност, локални максимум и минимум, конкавност, конвексност, превојне тачке, асимптоте). Урадити разноврсне примере који се тичу примене извода функције у екстремалним проблемима из геометрије, проблемима оптимизације при одређивању максималног профита, минимума утрошеног материјала и слично. У програму М2 обрадити једноставније примере.

Интеграл

Неодређени интеграл описати као операцију обратну налажењу извода и дати појам примитивне функције. Увести и на основу дефиниције (рачунањем извода) образложити таблицу основних неодређених интеграла, тј. примитивних функција за елементарне функције. Обратити пажњу на основне особине интеграла (извод неодређеног интеграла, неодређени интеграл изведене функције, адитивност и хомогеност неодређеног интеграла). Приказати основне методе интеграљења као што су метода смене променљиве (сви програми) и метода парцијалне интеграције (програми М1 и М3). Сменом променљиве израчунавати поједине класе интеграла (, свођење одређених интеграла тригонометријских функција на интеграле рационалних функција и друго). Описаним методама интегралити одређене класе елементарних функција (полиноми, неке рационалне функције, неке ирационалне функције, неке тригонометријске функције, експоненцијалне и логаритамске функције). Навести уз одговарајуће примере да, за разлику од ди- Страна 574 – Број 4 ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК 2. јун 2020. ференцирања елементарних функција, интеграљење елементарних функција не мора бити изводиво

у елементарним функцијама. У програмима М1 и М3 обрадити сложеније примере, у програму М2 само елементарне. Полазећи од проблема површине као геометријског проблема са једне стране, и пређеног пута и рада силе као физичког проблема с друге стране, доћи до појма одређеног интеграла као граничне вредности интегралних сума – збира „много малих" величина. Описати основна својства одређеног интеграла (адитивност и хомогеност), као и везу са неодређеним интегралом (Њутн-Лајбницова формула, без доказа). Обрадити геометријске примене одређеног интеграла као што су површина криволинијског трапеза и примене на површине геометријских фигура (сви програми), запремина ротационих тела и примене у стереометрији, дужина лука криве (програми М1 и М3), а такође примене у физици као што су израчунавање пређеног пута код задате функције брзине, израчунавање рада код кретања под дејством силе. Важно је да се у излагању ове теме на адекватан начин користе историјски подаци о настанку појма одређеног интеграла.

Комбинаторика

Са ученицима обновити основне елементе комбинаторике (правило збира и правило производа) на једноставнијим примерима и задацима, као примену основних принципа пребројавања коначних скупова. Увести појам факторијела и користити га у различитим примерима. Поштовањем принципа поступности увести пермутације, варијације, као и комбинације без понављања. При решавању проблема у којима ученици користе пермутације, варијације и комбинације користити реалне примере, у којима постоје различита ограничења, односно понављања. Увести Паскалов троугао и биномни образац (са доказом у програму М3) и приказати примере њихове примене. У овој области бирати примере проблемских ситуација из различитих области математике као и свакодневног живота

Вероватноћа и статистика

Увод у елементарну теорију вероватноћа подразумева дефинисање појма случајног догађаја и припадајућих појмова (елементарни догађај, простор елементарних догађаја, сигуран догађај, немогућ догађај, супротни догађај...) и њихову илустрацију на примерима разних експеримената (бацање новчића и коцкица, извлачење куглица и други примери). У оквиру увода треба приказати и на примерима илустровати припадајућу алгебру случајних догађаја (унија, пресек, комплемент случајних догађаја). Садржаји који следе су везани за дефиницију класичне вероватноће и израчунавање вероватноће случајних догађаја, са кратким историјским освртом. У току увежбавања, брзим експериментом у коме учествују сви ученици (на пример, окретањем једног новчића по 10 пута од стране сваког ученика) и акумулацијом добијених резултата (фреквенција) указати на суштински однос класичне и статистичке дефиниције вероватноће. Увежбавање искористити и да се, кроз једноставне конкретне примере, прикаже геометријска вероватноћа (програми М1 и М3). Значајну пажњу посветити појмовима и примерима условне вероватноће и независности догађаја. У програмима М1 и М3 на најједноставнијим примерима указати на формулу тоталне вероватноће и примену Бајесове формуле. Посматрајући вероватноће догађаја и њему супротног догађаја при узастопним понављањима експеримента, показати да се вероватноће случајних догађаја често одвијају по биномним законима. За овај део теме издвојити око половине расположивих часова, водећи рачуна о занимљивости, примењивости и сложености примера (поготову код програма М2, где се треба оријентисати на једноставније примере). У програму М3 предвиђено је и формирање квадратне матрице вероватноћа неког коначног физичког система (нпр. финансијског, метеоролошког, вештачке интелеигенције…) и одређивање вероватноће неког будућег догађаја на основу вероватноће претходно реализованог догађаја и на основу тога доноси одлуке. Обраду теме наставити увођењем појма случајне величине и указивањем на појмове и примере случајних променљивих дискретног типа (сви програми) и случајних променљивих непрекидног типа (програми М1 и М3). Указати на појмове популације, обележја и узорка и потребу дескриптивне обраде података посматрањем одређеног обележја. На конкретним примерима (сопствених истраживања или база података које је могуће наћи на интернету) показати поступке прикупљања, уређивања података, табличног и графичког приказивања изабраног обележја, дефинисати и демонстрирати израчунавање апсолутних и релативних фреквенција, мода, медијане, математичког очекивања, средњег апсолутног одступања, средњег квадратног одступања и стандардне девијације. Дати тумачење шта сваки од набројаних параметара суштински значи. Указати на разлике при дескриптивној анализи обележја дискретног и непрекидног типа. На

посебном часу (који ће се одржати у школској рачунарској лабораторији) приказати да се енергија и време за дескриптивну статистичку анализу може значајно уштедети и демонстрирати најједноставније готове софтвере који све то аутоматски рачунају. Завршни део теме посветити упознавању ученика са неким од могућих расподела случајних променљивих (биномна, Пуасонова и нормална расподела) и демонстрацији какве врсте проблема се могу решити коришћењем својстава тих расподела, без захтева да ученици те проблеме самостално решавају (програми М1 и М3).

III Праћење и вредновање наставе и учења

Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе је и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу. У процесу праћења и вредновања значајну улогу имају домаћи задаци. Редовно задавање домаћих задатака (уз обавезну повремену проверу од стране наставника), анализа задатака које ученици нису умели да реше, педагошка мотивација ученика који редовно раде домаће задатке... помаже наставнику да стекне бољи увид у степен остварености исхода.

IV Међупредметне компетенције

- Компетенција за целоживотно учење;
- Комуникације;
- Рад с подацима и информацијама;
- Дигитална компетенција;
- Решавање проблема;
- Сарадња;
- Одговоран однос према здрављу;
- Одговоран однос према околини;
- Естетичка компетенција;
- Предузимљивост;
- Оријентација ка предузентиштву.

Наставни предмет математике омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, инструментално учење, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну наставу, допунску или додатну наставу, секције, ванаставне активности као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем омогућава хоризонталну и вертикалну проходност.

- У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;
- могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;
- сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.
- Кроз наставу математике реализоваће се и **циљеви образовања и васпитања.**
- Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику,учење учења,дигиталне компетенције,..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања, потребама тржишта рада. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има.
- Примењујући индивидуалани рад или групне активности код ученика ће доћи до поспешења развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекте, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;
- Кроз наставу математике остариће се и **исходи образовања и васпитања.**
- Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз усмено изаражавање, писмене задатке, домаће задатке, пројектну наставу, вежбе где ће ученици показати да ли примењују нова сазнања. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз писану форму, изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се даје задатак у оквиру кога ће да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других;Ученику помоћи да зна како да учи, како да користи уџбеник и другу, доступну литературу, како да разликује и повезује целине.
- У решавању задатака, ученик треба да зна да примени математичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који ми се свакодневно јављају.
- Кроз наставу математике реализоваће се и **стандарди образовања и васпитања.**
- Стандарди квалитета рада установе реализоваће се кроз Правилник о стандардима квалитета рада установе и редовно самовредновање и вредновање рада наставника.
- Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз стручно усавршавање и похађањем семинара из области:;
- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;
- Поучавање и учење-К2;
- Подршку развоју личности ученика-К3;
- Комуникацију и сарадњу-К4.

- Улога наставника вишеструка, јер треба да:
- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;
- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима. Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

Рачунарство и информатика

ДРУШТВЕНО-ЈЕЗИЧКИ СМЕР И ОПШТИ ТИП ГИМНАЗИЈЕ

Разред: Четврти

Недељни фонд часова: 1 час

Годишњи фонд часова: 33 часа

Област/Тема	Број часова	Садржај	Исходи По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
БАЗЕ ПОДАТАКА	22	Основни појмови и примери база података. Креирање база података у конкретном СУБП. Упитни језик SQL за рад са базама. Упити, претраживање, сортирање, анализа, уметање, брисање и ажурирање (SELECT, INSERT, DELETE, UPDATE). Администрација базе података, додела улога и дозвола.	– објасни улогу базе података у савременим информационим системима; – креира базу и табеле коришћењем графичког интерфејса одабраног СУБП; – врши упите и обрађује податке; – администрира базом података на основном нивоу;
ОБЛАСТ САВРЕМЕНОГ РАЧУНАРСТВА	11	Представљање актуелних области рачунарства (рачунарске мреже, интернет	– наведе актуелне области рачунарства и проблеме који они решавају.

		и веб, машинско учење, вештачка интелигенција, роботика, ”big data”….). Сарадничка израда пројеката из одабране области.	

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Настава се изводи у двочасу, са половином одељења у рачунарском кабинету, у групама не већим од 15 ученика.

На почетку наставе урадити проверу нивоа знања и вештина ученика, која треба да послужи као оријентир за организацију и евентуалну индивидуализацију наставе.

При реализацији програма дати предност пројектној, проблемској и активно оријентисаној настави, кооперативном учењу, изградњи знања и развоју критичког мишљења. Уколико услови дозвољавају дати ученицима подршку хибридним моделом наставе (комбинацијом традиционалне наставе и електронски подржаног учења), поготово у случајевима када је због разлика у предзнању потребна већа индивидуализација наставе.

Предложени број часова по темама је оквирни, на наставнику је да процени потребан и довољан број часова по темама узимајући у обзир знања и вештине који ученици имају из претходног школовања и животног искуства. Препорука је да наставник, у зависности од могућности ученика и рачунарске опреме, процени и комбинује у току сваког двочаса различите наставне методе и облике рада као што су самостални рад ученика (по принципу један ученик – један рачунар), рад у паровима (два ученика истовремено и заједно решавају конкретне задатке), рад у мањим групама (почетна анализа и идеје за методе решавања), као и рад са целом групом када наставник објашњава, приказује, демонстрира и кроз дискусију уводи ученике у нове области.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене исходе потребно више времена, активности

и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално откривају математичке правилности и изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Препоручује се коришћење интерактивних метода, пројектне, проблемске и истраживачке методе, рад на референтном тексту (истраживање по кључним речима, појмовима, питањима), дискусију, дебату и др. Заједничка особина свих наведених метода је да оне активно ангажују ученика током наставе, а процес учења смештају у различите и разнолике контексте. Избор метода и облика рада, као и планирање активности ученика зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Базе података (22)

Ученици треба да се упознају са потребом креирања база података и са примерима база података које виђају свакодневно. Дефинисати појам релационе базе података и систем за управљање базама података. Ученици треба да виде примере из живота у којима се ради са великим количинама података (нпр. библиотека, видеотека, продавница, банка, пошта, школа, спортски клуб...), и да прођу све од пословног захтева до креирања конкретне базе података.

Потребно је да ученици креирају бар једну базу података. Упознати ученике са наредбама за креирање објеката. Посебну пажњу посветити наредби CREATE TABLE и различитим типовима података.

Ученике је потребно упознати са основама програмирања у језику SQL. Истаћи важност упита SELECT којим претражујемо базе података и којим добијамо тражене и корисне информације. Описати селекцију, пројекцију и спајање табела. Ученицима давати задатке у којима се тражи да из базе података добију информације помоћу упита SELECT. Приказати и провежбати сложене упите и подупите. Објаснити важност креирања погледа VIEW и дати примере. Током часова посвећених овим темама, важно је да ученици вежбају задатке који се решавају у језику SQL. Највише пажње посветити упиту SELECT којим се добијају информације из података који се

чувају у бази. Ученицима треба објаснити и дати име практичне примере за провежбавање наредби за манипулисање подацима: унос у базу, брисање и измену (INSERT, DELETE и UPDATE).

У оквиру администрација базе података, додела улога и дозвола ученицима истаћи важност администрације базе података: корисници, додељивање и одузимање права корисницима, роле.

Области савременог рачунарства (11)

Ученике је потребно упознати са областима савременог рачунарства. Навести које су то актуелне области рачунарства и којом се проблематиком баве. Неке од области са којима ученици могу бити упознати су: машинско учење (препознавање лица и говора, аутоматско превођење, виртуелни асистенти), вештачка интелигенција, роботика, криптографија, анализа података (у социологији, пољопривреди...), биоинформатика, симулације физичких појава, 3Д моделовање, дигитални маркетинг, паметни градови, обрада великих количина података (енгл. big data), истраживање података (енгл. data mining), Интернет ствари (енгл. Internet of Things), квантни рачунари итд. Истаћи по чему се те области значајно разликују од примена рачунара које су ученици до сада упознали. Ученицима јасно указати на значај свих поменутих савремених области рачунарства на свакодневни живот савременог човека. Навести ученике да идентификују свакодневне ситуације у којима могу да препознају примену савремених области рачунарства у свом свакодневном животу. Дискутовати са ученицима о погодностима које људи добијају развојем ових области, али и основне изазове са којима се у склопу ових области сусрећемо. Истаћи и међусобну испреплетеност и повезаност различитих области унутар рачунарства, као и испреплетеност рачунарства са другим научним дисциплинама (пре свега са математиком). Циљ изучавања ове теме је стицање опште културе ученика, па самим тим би ученике информативно требало упознати са постојећим областима, а детаљније обрадити само неколико од наведених тема. Требало би дозволити ученицима да учествују у избору тема. У зависности од предзнања и интересовања ученика определити се за неколико области које би се детаљније обрадиле, листањем садржаја на интернету, гледањем филмова, видео туториала итд. Након кратког представљања актуелних области, могуће је организовати по тимовима пројектну наставу. Пројектни задатак сваког тима био би истраживање на интернету и представљање једне конкретне области. Ученици могу да изаберу било који вид презентовања који су учили током школовања, а примерено теми пројекта коју изаберу.

Пре приступања израде пројекта наставник би требало да дефинише следеће по групама:

● јасан и остварив циљ;

● унапред одређен временски оквир трајања;

● расположиви ресурси (људи, време, капацитети школе...);

● коначни прозводи или резултати рада.

Наставник упознаје ученике са етапама у раду:

1. избор чланова тима;

2. избор теме пројекта;

3. прецизирање теме пројекта (циљ презентације);

4. избор средстава за реализацију презентације пројекта (гугл презентација, ппт, гугл документи, гугл цртеж, постер, инфографик, прези-презентација, веб-сајт...);

5. израда саме презентације;

6. представљање презентације одељењу и наставнику;

7. вредновање презентације и пројекта.

Пре него се пређе на све поменуте тачке, наставник дефинише пројектни задатак, јасно наводећи опште и специфичне захтеве.

У прилогу наводимо кратке прегледе неколико одабраних области. Наставник би требало да има на уму да су овде наведени прегледи области актуелни у тренутку писања плана наставе и учења. Како су ово области које се изузетно брзо развијају, самим тим и мењају, излагање прилагодити резултатима који су актуелни у тренутку извођења наставе.

Машинско учење

На почетку изучавања ове теме требало би да наставник илуструје на примерима из свакодневног живота где се све данас могу срести примери машинског учења: препознавање лица (енгл. face recognition), препознавање говора (енгл. speech recognition), аутоматско превођење (нпр. google translate), виртуелни асистенти (нпр. Сири, Алекса, Гугл-асистент) итд. Илустровати машинско учење на примерима. При излиставању примера повезати вертикално и међупредметно са питањем безбедности и приватности (препознавање

лица на друштвеним мрежама, питања приватности, безбедности, утицаја технологије на промену начина обављања послова, друштвених односа уопште).

Објаснити концепт машинског учења као област рачунарства која се бави програмирањем рачунара да „доносе одлуке на основу искуства”. Објаснити везу између појмова машинског учења и вештачке интелигенције. Навести фазе у процесу машинског учења (прикупљање података, припрема података, избор атрибута, моделовање, евалуација и на крају употреба) и објаснити структуру употребе прикупљених података (тренинг, валидација и тестирање). Нагласити важност избора модела података као и типа алгоритма (надгледано и ненадгледано учење у зависности од тога да ли су подаци за тренирање обележени или не).

Објаснити на једном истом примеру надгледано и ненадгледано учење:

– Да бисмо продали што више половних аутомобила треба да креирамо апликацију која може да процени цену аута на основу више параметра: произвођач, старост, пређена километража... Крећемо од већ постојећих познатих података за аутомобиле који су тренутно у продаји при чему знамо и њихове цене. Све те параметри као тренинг податке користи алгоритам за машинско учење, при чему се долази до математичких операција које дају смисао свим подацима, односно доводе до цене (надгледано учење).

– Други случај је када имамо све тренинг податке али немамо тражену цену сваког аутомобила. За исте податке се креира алгоритам који аутоматски идентификује различите тржишне сегменте међу подацима и издваја неке математичке правилности које повезују дате податке (ненадгледано учење).

Обрада великих количина података (енг. Big Data)

Објаснити концепт „Big Data” и промену коју уводи у односу на традиционалне апликације за складиштење, претрагу, обраду, дељење, анализу и визуелизацију података. Представити појмове дистрибуираног рачунарства, нерелационе базе података, (на информативном нивоу увести појмове NoSQL, Hadoop, итд. наспрам појма SQL са којим су се ученици упознали раније). Навести примере примене ових технологија: у програмирању претраживача, програмирању процеса доношења одлука, аналитици података, предвиђању понашања реалних, сложених система – у пољопривреди, метеорологији, војној стратегији, економији, трговини, унапређењу безбедности, друштвеним односима и уопште код система где је потребно из огромне количине података „извући” шаблоне и законитости и тако откривену структуру даље користити.

Кроз разговор споменути и објаснити и остале области попут биотехнологије и истраживања података (енг. Data mining) и довести у везу са раније поменутим машинским учењем, вештачком интелигенцијом и другим областима савременог рачунарства.

Навести да је аналитика примењена на податке стварна вредност Big Data концепта, јер аналитика од гомиле података ствара пословну употребу и вредност. Направити аналогију између аналитике која се односи на основне апликације пословне интелигенције и напредније, предиктивне аналитике коју користе научне организације. У вези са истражиивањем података објаснити улогу Data аналитичара који процењују велике скупове података за идентификовање односа, образаца и трендова. Направити разлику између аналитике податка која укључују истраживачку анализу података (идентификовање образаца и односа у подацима) и потврђујућу (engl. confirmatory) анализу података (примењује статистичке технике како би се утврдило да ли је претпоставка о одређеном скупу података тачна).

Кроз дискусију навести ученике да препознају конкретне примере примене.

Интернет ствари (Internet of Things – IoT)

У кратким цртама упознати ученике са термином Интернет ствари, споменути међуумрежавање физичких објеката, као што су возила, зграде и остали објекти који у себи имају имају уграђену електронику, софтвер, сензоре и могу да се конектују и размењују одређене податке. Објаснити термин „ствар”, који се јавља у самом називу, као предмет из физичког света који је могуће идентификовати и који је могуће укључити у систем комуникације. Нагласити да је кључно да се комуникација врши преко интернета и да је ствари могуће јединствено идентификовати кроз уграђен компјутерски систем. Поменути неке од примера Интернет ствари: пејсмејкер који је повезан са системом у болници и на тај начин се прати здравствено стање пацијента, надзорна камера која је повезана са центром за безбедност и на тај начин се прати ситуација на терену где је камера инсталирана, нови модели аутомобила који су повезани са централним системом који је задужен за надзирање потрошње горива, број сати у проведених у вожњи, локацију возила, статус паљења..., паметне полице у магацинима које су повезане са већим центрима за добављање робе; мерачи загађености ваздуха; паметни термостат који ће повећати темепературу у стану у зависности од тога да ли су станари у кући или нису, у току ноћи када је време спавања, у зависности од годишњег доба, да ли је лето или зима итд.

Издвојити пример паметних градова и навести главне особине паметних градова, коришћење различите врсте електричних сензора којима се прикупљају релевантни подаци за управљање имовином и ресурсима (прати се саобраћај у граду, промет на улицама, надзиру се електране, водоводи, школе, болнице, библиотеке и друге установе од значаја за заједницу). Објаснити концепт паметног града као спој информационе и комуникационе технологије са циљем праћења и подстицања ефикасности и планирање развоја града у будућности на свим нивоима располагањем информацијама које се могу прикупити на овај начин.

Наставник би кроз дискусију са ученицима требало да скрене пажњу на велики број прикупљених података који се на овакав начин долази и да није увек лако интерпретирати прикупљене податке. Ова појава утиче на убрзани развој једне друге области рачунарства,

Data science. Такође, подстаћи ученике и на дискусију и размишљање колико оваква технологија може да наруши нашу приватност јер више није транспаретно само оно што остављамо као траг на интеренту, већ се овим задире и у наш живот мимо интернета. Најбољи начин да наставник демонстрира неке од ових уређаја је да ученицима као демонстрацију пусти неки видео са Јутјуба јер ће на тај начин ученици најсликовитије моћи да стекну увид у ову област.

Квантни рачунари

Представити ученицима појмове „квантно рачунарство” (енг. quantum computing) и квантни алгоритам. На информативном нивоу увести појам „кјубит” (енгл Qubit) као „квантну верзију” класичног бита. Колико предзнање ученика дозвољава представити основне карактериситке, принципе и потенцијале за примену квантних рачунара.

Нагласити да проблем који је условно решив за класични начин тј. потребне су године за његово решавање, због паралелизма у току обраде, биће практично тренутно решив за квантни.

Навести неколико могућности велике примене квантних рачунара:

– проблеми декриптографије;

– генерално претраживање, тј за селектовање тражене информације из n података;

– проблем оптимизације.

Направити међупредметну корелацију са хемијом, физиком и енглеским језиком и упутити ученике да на интернету потраже стручне и научно-популарне текстове о конструкцији, програмирању, експериментима и областима данашње и потенцијалне примене квантних рачунара.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У процесу вредновања потребно је континуирано пратити рад ученика. У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се и процес и продукти учења. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу.

Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, може се обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање). Препоручује се да наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

У процесу оцењивања добро је користити портфолио (електронска збирка докумената и евиденција о процесу и продуктима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења портфолија су вишеструке: омогућава континуирано и систематично праћење напредовања, подстиче развој ученика, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља, подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика. Употребу портфолија отежавају недостатак критеријума за одабир продуката учења, материјално-физички проблеми, време, финансијска средства и велики број ученика. Већи број ометајућих фактора, у прикупљању прилога и успостављању критеријума оцењивања, је решив успостављањем сарадње наставника са стручним сарадником, уз коришћење Блумове таксономије.

Препоручено је комбиновање различитих начина оцењивања да би се сагледале слабе и јаке стране сваког свог ученика. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Потребно је да наставник резултате вредновања постигнућа својих ученика континуирано анализира и користи тако да промени део своје наставне праксе.

IV. МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

1. Компетенције за целоживотно учење
2. Комуникација
3. Рад са подацима и информацијама
4. Дигитална компетенција

5. Решавање проблема
6. Сарадња
7. Одговоран однос према здрављу
8. Одговоран однос према околини
9. Естетичка компетенција
10. Предузимљивост и орјентација ка предузетништву
11. Одговорно учешће у демократском друштву

V. НАЧИНИ РЕАЛИЗАЦИЈЕ ПРИНЦИПА ЦИЉЕВА И ИСХОДА ОБРАЗОВАЊА И СТАНДАРДИ ОБРАЗОВАЊА ПОСТИГНУЋА

Кроз наставни садржај реализују се **општи принципи образовања и васпитања.**

Наставни предмет Рачунарство и информатика омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, инструментално учење, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, различиих софтвера, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација у електротехници ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области електротехнике. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну наставу, практичну наставу, допунску или додатну наставу, секције, ванаставне активности као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем омогућава хоризонталну и вертикалну проходност, којом се осигурава могућност да ученици током образовања промене врсту образовања (хоризонтална проходност) и могућност даљег образовања и стицања вишег нивоа образовања (вертикална проходност);

У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:

-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;

-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;

-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.

Кроз наставу реализоваће се и **циљеви образовања и васпитања.**

Кроз активности на практичној настави као и вежбама води се рачуна о ергонометрији, развијању и практиковању здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности у раду. Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику, учење учења, дигиталне компетенције,..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања, потребама тржишта рада. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик ће умети да пронађе и асимилује нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.

Примењујући индивидуалани рад или групне активности код ученика ће доћи до поспешења развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;

Кроз наставу остариће се и **исходи образовања и васпитања.**

Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз усмено изаражавање, писмене задатке, домаће задатке, пројектну наставу, практичну наставу, вежбе где ће ученици показати да ли примењују нова сазнања. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз писану форму, изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се даје задатак у оквиру кога ће да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других;Ученику помоћи да зна како да учи, како да користи уџбеник и другу, доступну литературу, како да разликује и повезује целине.

У решавању задатака, ученик треба да зна да примени математичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који ми се свакодневно јављају.

Ученик треба да води рачуна о себи и другима у изазовима дигиталне технологије. Треба да зна шта је дозвољено, а шта не. Да зна како да се понаша у дигиталној комуникацији са другима.

Кроз наставу реализоваће се и **стандарди образовања и васпитања.**

Стандарди квалитета рада установе реализоваће се кроз Правилник о стандардима квалитета рада установе и редовно самовредновање и вредновање рада наставника.

Стандарди квалитета уџбеника остариће се кроз показатеље који су наведени у табели, као и Правилника о избору уџбеника;

Стандард 1.	Садржај уџбеника је релевантан за остваривање програма наставе и учења
Показатељи	1. Садржај уџбеника је усклађен са програмом наставе и учења предмета и доприноси остваривању дефинисаних исхода образовања и васпитања. 2. Садржај уџбеника доприноси достизању образовних стандарда и развијању компетенција ученика. 3. Садржај уџбеника је заснован на прихваћеним теоријама, чињеницама, закључцима, тумачењима, актуелним подацима и савременим достигнућима. 4. У садржају уџбеника нема материјалних грешака. 5. Визуелни садржаји су јасни, репрезентативни и имају различите функције. 6. Садржај уџбеника је у складу са системом вредности који је дефинисан циљевима образовања и васпитања. 7. У уџбенику се повезују садржаји у оквиру истог и других предмета. 8. Садржаји који нису предвиђени програмом су посебно означени, функционално прате ток излагања у уџбенику и имају за циљ да допуне или појасне садржаје који одговарају програму предмета.
Стандард 2.	Уџбеник подстиче развој ученике и омогућава самостално учење
Показатељи	1. Уџбеник је прилагођен узрасту, развојном нивоу ученика и њиховом предзнању. 2. Уџбеник доприноси интеграцији знања, развоју система појмова и стицању функционалних знања. 3. Уџбеник афирмише различите методе учења и учење кроз различите облике рада. 4. Уџбеник подржава различите стилове учења. 5. Уџбеник поседује елементе који омогућавају ученику праћење сопственог напретка у учењу. 6. Уџбеник упућује на коришћење различитих извора и врста информација. 7. Уџбеник подстиче критичко и стваралачко мишљење. 8. У уџбенику се указује на везу садржаја са свакодневним животом, његовом применом и даљим учењем. 9. Уџбеник подстиче интересовање за предмет, односно наставну област и мотивише за самостално учење.
Стандард 3.	Уџбеник је обликован у складу са дидактичко-методичким захтевима

Показатељи	1. Уџбеник има јасну, логичну и кохерентну структуру. 2. У уџбенику се поштују дидактички принципи и методика наставе предмета. 3. Примери који се наводе у уџбенику су разноврсни, функционални и релевантни. 4. Питања, задаци и налози су логично повезани са садржајем, јасно формулисани, различити по сложености и функцији и подстичу примену наученог. 5. Задаци и налози су реално изводљиви, уважавају различитост средина у коме ученици живе и не доводе у опасност ученика, нити угрожавају животну средину. 6. Непознате речи и кључни појмови су јасно истакнути и објашњени.
Стандард 4.	Језик уџбеника је одговарајући и функционалан
Показатељи	1. Уџбеник поштује језичку и правописну норму језика на коме је написан. 2. Дужина и конструкција реченице одговарају узрасту ученика. 3. Текст је језички и стилски уједначен. 4. Страни изрази се користе само када је неопходно и објашњени су на месту где се користе. 5. Језик којим је уџбеник написан доприноси лакшем разумевању садржаја.
Стандард 5.	Уџбеник је ликовно-графички обликован и технички опремљен
Показатељи	1. Јасно је наведен наслов, за који наставни предмет, разред/годину учења, врсту школе или образовни профил је уџбеник намењен. 2. Ликовно-графичка средства су функционална и користе се логично и доследно. 3. Однос текстуалних и визуелних графичких елемената је складан и омогућава прегледност на свим уређајима на којима је предвиђено коришћење уџбеника. 4. Уџбеник је интерактиван, лак за коришћење и омогућава самостално учење у складу са узрастом и предзнањем ученика. 5. Уџбеник омогућава учење на више нивоа сложености и диференциран приступ садржајима. 6. Уџбеник садржи елементе за процену напредовања ученика.

Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз стручно усавршавање и похађањем семинара из области:;

- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;

- Поучавање и учење-К2;

- Подршку развоју личности ученика-К3;

- Комуникацију и сарадњу-К4.

Улога наставника вишеструка, јер треба да:

- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;

- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима. Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

Стандарди квалификација ће се реализовати кроз успешно завршен процес средњег општег образовања. Програм средњег стручног образовања за стицање квалификација траје четири године. Квалификација се заснива на опису рада, циљевима и исходима средњег општег образовања.

Музичка култура

Наставни предмет: Музичка култура
Разред: IV
Недељни фонд часова: 1
Годишњи фонд часова : 35
Смер: Друштвено језички

Циљ учења музичке културе је да код ученика развије свест о значају и улози музичке уметности кроз развој цивилизације и друштва, да на основу стечених знања подстакне ученике на стваралачко и критичко мишљење, развије естетске критеријуме у циљу формирања одговорног односа према очувању музичког наслеђа и културе свога и других народа и даљег професионалног и личног развоја.

Област/Тема	Број часова	Садржај	Исходи
Композитори, инструменти, дела, нови жанрови, подела жанрова,	**15**	Модерна музика	По препозна друштвено-историјски и културолошки амбијент у коме се развијају различити видови музичког изражавања;

обрада музике Модерна музика основне одлике жанрови и њихов развој	**15**	Модерни музички правци	– демонстрира познавање музичке терминологије и изражајних средстава музичке уметности у склопу предложених тема; – препозна обрађене музичке стилове и жанрове према основним карактеристикама; – препозна утицај ритуалног понашања у музици савременог доба (музички елементи, наступ...); – препозна музику различитих народа Старог века; – уочи сличности и разлике између ранохришћанске, православне и римокатоличке духовне музике; – разликује духовну од световне музике средњег века и ренесансе; – сагледа улогу музике у средњовековној Србији у односу на музику византијске и грегоријанске традиције средњег века; – разликује ренесансну полифонију од средњовековног вишегласја; –препозна репрезентативне музичке примере најзначајнијих пред ставника од ренесансе до краја барока; – анализира начине коришћења изражајних средстава у одабраним музичким примерима из различитих култура, стилова и

Модерни инструменти, настанак, развој	**5**	Инструментариј модерне музике	жанрова; – презентује развој музичких инструмената и облика закључно са бароком; – повеже музичке облике са извођачким саставом; – разликује вокално-инструменталне и инструменталне облике до краја барока; – објасни настанак и развој опере и њен синкретички карактер; – звучно идентификује структуралне елементе опере (увертира, арија, речитатив, хор...)и њихову улогу; – објасни значај Глукове реформе за даљи развој опере; – дефинише разлоге настанка комичне опере; – изводи музичке примере користећи традиционалне и/или електрон ске инструменте, глас и покрет; – уочава у свакој од епоха међусобну повезаност музичке уметности са другим уметностима; – објасни како је музика повезана са дисциплинама ван уметности (музика и политика/друштво; технологија записивања, штампања нота; физичка својства инструмената; темперација и

			заједничко свирање); – изрази доживљај музике језиком других уметности (плес, глума…); – објасни улогу свих актера у презентацији музичког дела/жанрова; – користи могућности ИКТ-а (коришћењем матрица, караоке програма, аудио снимака) за самостално истраживање, извођење и стваралаштво; – критички просуђује утицај музике на здравље; – поштује правила музичког бонтона.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Користи знања о музици у разумевању савремених догађаја, историје, науке, религије, уметности и сопствене културе и идентитета. Заступа одговоран однос према традицији свог народа и других култура а културолошке разлике сматра предностима што користи у развијању идеја и сарадњи. Искуства и вештине у слушању и опажању приликом индивидуалног и групног извођења примењује у комуникацији са другима. Развија естетске критеријуме према музичким и вредностима уопште и отворен је према различитим уметничким садржајима. Своја осећања, размишљања, ставове изражава на креативан и конструктиван начин што му помаже у остваривању постављених циљева.

СПЕЦИФИЧНЕ ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Ученик користи језик музике за изражавање својих осећања, идеја и комуникацију са другима. Кроз познавање музичког језика и стилова, ученик увиђа везу музике са догађајима у друштву и доприноси њиховом обликовању. Ученик у свакодневном животу примењује стечена музичка искуства и знања и истражује могућности ИКТ-а за слушање, стварање и извођење музике. Уважава и

истражује музичке садржаје различитих жанрова, стилова и култура. Доприноси очувању и развоју музичке културне баштине. Има критички став према музици и њеном утицају на здравље. Прати и учествује у музичком животу заједнице и изражава критичко мишљење са посебним освртом на улогу музике у друштвеним дешавањима. Испољава и артикулише основне елементе музичког укуса.

Ликовна култура

Друштвено-језички смер
Разред **Четврти**
Недељни фонд часова **1**
Годишњи фонд часова **33**

Циљ учења *ликовне културе* је оспособљавање за комуникацију и развијање креативности и одговорног односа према очувању културе и уметничког наслеђа свог и других народа.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА
Ученик свесно опажа и тумачи разноврсне визуелне и аудиовизуелне информације са којима се среће. Повезује нова сазнања са претходно стеченим знањем и искуством у смислене целине и истражује њихову примену у различитим ситуацијама. Користи разноврсне подстицаје за развијање креативних идеја. Бира најефикаснији начин да изрази своја запажања, идеје, имагинацију, искуство, естетске доживљаје, осећања и позитивне ставове. Препознаје своје потребе и способности, развија самопоуздање и самопоштовање и мотивисан је да се континуирано усавршава. Комуницира испољавајући разумевање и уважавање других и одговорно сарађује са другима. Разуме значај и улогу визуелне уметности у друштву, вредност сопствене културе и културе других народа и има одговоран однос према очувању културне баштине.
Основни ниво
На основном нивоу ученик има следеће компетенције: уважава различитости у опажању и доживљавању визуелних и аудиовизуелних информација. Разуме свакодневне визуелне и аудиовизуелне поруке. Самостално се изражава у одабраном медију и доприноси у заједничком раду. Разуме значај наслеђа културе свог и других народа.
Средњи ниво
На средњем нивоу ученик има следеће компетенције: уме јасно да пренесе другима свој доживљај визуелних и аудиовизуелних информација. Разуме садржаје уметничких дела и производа. Изражава се различитим медијима, самостално и у сарадњи са другима. Користи одабране садржаје као подстицај за стваралачки рад.

Укључује се у културни живот заједнице.

Напредни ниво

На напредном нивоу ученик има следеће компетенције: разуме значај и утицај визуелних садржаја у односу на контекст. Мотивисан је да континуирано развија естетичке критеријуме. Уме да преведе идеје и информације из једне форме у другу. Примењује одабране методе и поступке за развијање креативних идеја и стварање оригиналних радова. Доприноси очувању и неговању културног живота заједнице.

СПЕЦИФИЧНЕ ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Основни ниво

На основном нивоу ученик има следеће компетенције: испољава одговоран однос према себи и другима када преузима, модификује, објављује и коментарише визуелне и аудиовизуелне садржаје на интернету, друштвеним мрежама и у осталим видовима комуникације. Опажа и тумачи садржаје билборда, рекламних паноа, промотивних спотова, огласа на телевизији и интернету и друге визуелне и аудиовизуелне поруке са којима се свакодневно среће. Бира медиј и одговарајућу технику/апликацију којом најефикасније може да изрази своја запажања, идеје, имагинацију, искуство, естетске доживљаје, осећања и позитивне ставове, у самосталном и заједничком раду. Разматра значај наслеђа културе за национални идентитет, смањење сиромаштва, туризам и развој локалне и шире заједнице.

Средњи ниво

На средњем нивоу ученик има следеће компетенције: уме јасно да изрази своја опажања, тумачења и доживљај визуелних и аудиовизуелних информација, у усменој, писаној, визуелној или аудиовизуелној форми. Процењује свој доживљај уметничких дела поредећи исте теме, мотиве и поруке изражене различитим средствима и техникама визуелних уметности и различите теме, мотиве и поруке изражене истим средствима/материјалом. Уме да изрази запажања, идеје, имагинацију, искуство, естетске доживљаје, осећања и позитивне ставове различитим медијима, средствима и техникама визуелних уметности, самостално и у сарадњи са другима. Мотивисан је да истражује примену изражајних својства материјала, техника и принципа компоновања (дизајна). Самостално истражује различите изворе информација или наслеђе културе и користи одабрани појам, текст, визуелне, аудитивне и аудиовизуелне информације као подстицај за стварање оригиналног рада. Стекао је навику да прати и посећује догађаје културе у заједници.

Напредни ниво

На напредном нивоу ученик има следеће компетенције: тумачи значај и утицај визуелних садржаја на посматрача и друштво у односу на место, време, друштвене прилике, технолошки развој и културолошки оквир. Истражује форме уметничких дела кроз историју, њихове међусобне утицаје и утицај на савремену уметност и друштво. Пореди критеријуме за процену естетичких квалитета уметничких и неуметничких дела. Преводи визуелне садржаје у текстуалне и вербалне и текстуалне, вербалне, аудитивне и мисаоне садржаје у визуелне. Истрајан је у развијању техничких вештина у одабраном медију/дисциплини. Познаје начине помоћу којих

уметници развијају креативне идеје, превазилазе стваралачку блокаду и проналазе подстицај за рад. Примењује научено у различитим ситуацијама које захтевају креативна решења. Активно доприноси очувању и неговању уметности и културе, као конзумент, промотер и/или учесник у уметничким дешавањима и пројектима.

Област/ Тема	Број часова	Садржај	Исходи
Авангарда	15	**Боја.** Својства боје. Односи боја**.** Психолошка и симболичка димензија боја. Боја у дизајну. **Авангарда.** Нови положај уметника. Манифести и теорије у уметности. Институције и алтернативни простори уметничких дешавања. **Уметност на прелазу векова.** Правци и појаве у модерној уметности. Водећи представници и њихова дела.	- обликује сложене визуелне поруке примењујући језик универзалних знакова и симбола; - примењује у својим радовима нове визуелне медије изражавајући ставове у складу са личним интересовањима, потребама и могућностима; - користи дела модерне и савремене уметности као подстицај за стваралачки рад; - користи стручне изразе када објашњава уметничке правце и појаве, интерпретира или анализира уметничка дела; - ради истраживачке пројекте о савременој уметности, уметницима и уметничким појавама користећи различите изворе информација; - води дебату о значају и улози савремене уметности и повезаности науке, нових технологија, медија и активности; - аргументовано брани своје ставове о уметничким и неуметничким делима и
Нови медији	18	**Покрет.** Покретне слике. Кинетичка скулптура. Тело у покрету. Покрет у архитектури. Композиција у времену и простору. **Нови медији.** Филм. Анимирани филм. Видео и компјутерска уметност. Дешавања пред публиком. Интервенције у простору. Водећи представници и њихова дела. Нови медији као подстицај за стваралачки рад. **Уметност и економија.** Тржиште уметничких дела. Уметност као ресурс економског развоја.	

			стереотипима и предрасудама везаним за визуелне уметности; - прави планове посета уметничким дешавањима, алтернативним просторима, институцијама културе, споменицима и историјским местима; - планира, према сопственима способностима и склоностима, учествовање у акцијама и активностима очувања националне културне баштине; - разматра на који начин уметничко наслеђе доприноси економском, културном и општем напретку друштва; - дискутује како се знања и искуства развијена кроз визуелне уметности користе у комерцијалне сврхе; - предлаже активности које повезују уметничко и предузетничко искуство; - разматра сопствене потенцијале за каријеру у области визуелних уметности.

Кључни појмови садржаја: уметност, пропорције, стваралаштво, ликовна дела, наслеђе.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења Ликовне културе садржи циљ, општу и специфичну предметну компетенцију, исходе за крај разреда, теме и кључне појмове садржаја, као и упутство за дидактичко-методичко остваривање програма, које ближе објашњава нови приступ настави и учењу Ликовне културе. Оствареност циља и достизање исхода доприносе развоју кључних, међупредметних и предметних компетенција ученика. Исходи су достижни за сваког ученика, у мањој или већој мери. Дефинисани су као функционално знање ученика и указују на то шта ће ученик бити у стању да уради, осмисли, предузме, реализује, испољи... захваљујући знањима, умењима и ставовима које је развијао током једне године учења Ликовне културе. Исходи су процесни и достижу се учењем и стваралачким радом током целе школске године.

Програм подржава наставу и учење као креативни процес. Настава је усмерена на процес развијања компетенција и индивидуалних потенцијала ученика кроз интеракцију креативности, медијума и садржаја. Кључни појмови указују на неизоставна знања и полазна су основа за развијање мреже појмова. Наставник усмерава процес учења водећи рачуна о томе да ученици развијају знања, умења и ставове који су неопходни за живот у савременом свету и за наставак школовања. Како се технологија убрзано развија, а друштво мења, неопходно је да настава иде у корак са савременим животом, а нарочито да прати дешавања у култури и визуелној уметности. Настава се прилагођава и интересовањима ученика, окружењу у коме ученици живе, могућностима одељења, неочекиваним приликама и ситуацијама (на пример, гостовања уметника).

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставник креира свој годишњи план рада, оперативне пла-нове, наставне јединице, задатке/пројекте полазећи од циља, исхода за крај разреда и кључних појмова. На основу једног исхода могуће је осмислити више задатака и активности. Такође, један задатак/активност може водити ка достизању више исхода. Имајући

Увиду фонд часова, ефикасније је планирати активност/задатак/ пројекат који води ка достизању више исхода за крај разреда. На тај начин се обезбеђује да ученик континуирано развија компетенције. У табели је приказан однос исхода за крај разреда и међупредметних компетенција. оперативним плановима наставника и у припремама за час потребно је да буду видљиве методе и технике којима је планирано активно учешће ученика на часу. Наставник планира задатке и активности за ученике, наставне методе и технике, као и начин праћења и процењивања напредовања ученика.

Исходи за крај разреда су тако формулисани да омогућавају наставнику даљу операционализацију на нивоу конкретне наставне јединице. На пример, исход: *По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: уважава етичке, здравствене и сигурносне нор-ме у развијању и реализовању ликовних идеја* може да се конкретизује на следећи начин: *По завршетку наставне јединице ученик ће бити у стању да: образложи зашто су уметничке фотографије заштићене ауторским правима и под којим условима могу да се користе.* Исходи се операционализују и контекстуализују у складу са циљевима часа/задатка/пројекта.

II ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставник бира најефикасније методе, технике и поступке који подржавају целовити развој ученика. На пример, може да осмисли активности које омогућавају ученицима да развијају свест о процесу долажења до креативних идеја, а који се може применити у свим областима стваралаштва. Уметничка дела подстичу развијање идеја уколико се примене одговарајући поступци. На пример, ученици могу да пореде исту идеју, тему или мотив у уметничким делима током историје. Примери на којима се остварује учење треба да буду најзначајнија остварења националне и светске културне баштине, као и примери дела најзначајнијих уметника и споменика културе етничких заједница.

Пројектни задаци (индивидуални, тимски, одељенски и школски пројекти) могу да се реализују у школи и ван ње. Наставник и ученици заједно договарају активности у складу са интересовањима и могућностима ученика. У овом Упутству је наведен један пример пројектног задатка, који не треба преузети као готово решење, већ га треба користити као подстицај за креирање оригиналних задатака и активности.

Назив задатка: *Трагови оријенталног Београда*

Тип задатка: Одељенски пројекат (видео-презентација архитектонског наслеђа)

Могуће активности ученика: праве краћи филм у коме представљају најзначајније споменике оријенталне архитектуре главног града Србије; истражују податке о историјату грађевина и њихове фотографије у литератури и на интернету; снимају краће видео-клипове пред одговарајућим зданима; снимају своје анализе архитектонских остварења и коментаре о споменицима; приказују грађевине или друга остварења у којима се могу уочити оријентални утицаји; монтирају филм у апликативном програму; праве краћу анализу како очување уметничке баштине доприноси очувању националне традиције, неговању мултикултуралности и општем друштвено-економском напретку. Радећи на филму ученици могу себе замислити у некој улози (нпр. могу бити „холивудски” глумци, репортери или туристи, могу монтирати и гафове са лапсусима које су правили током снимања и сл.). По завршетку пројекта филм се приказује ученицима осталих одељења, наставницима и родитељима.

Пројекат доприноси развијању компетенција: Естетичка компетенција, Сарадња, Рад са подацима и информацијама, Решавање проблема, Комуникација, Дигитална компетенција, Предузимљивост и оријентација ка предузетништву, Одговорно учешће у демократском друштву, Компетенција за целоживотно учење.

III ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставник одређује елементе за процењивање напретка и оцењивање постигнућа у складу са задацима/активностима ученика које је планирао. Неопходно је да наставник постави јасне критеријуме и да редовно информише ученике о циљевима часа/ задатка/активности и о томе шта се од њих очекује.

Могући елементи за праћење напредовања ученика су:
1) напредовање у комуникацији (у визуелном, вербалном и писаном изражавању);
2) напредовање у раду са подацима (визуелним, текстуалним и аудиовизуелним);
3) напредовање у развијању и примени идеја;
4) напредовање у развијању позитивних ставова.

Исходи	**Међупредметне компетенције**
- користи различите технике и савремену технологију у креативном раду; - ради истраживачке пројекте о савременој уметности, уметницима и уметничким појавама користећи различите изворе информација; - користи стручне изразе када објашњава уметничке правце и појаве, интерпретира или анализира уметничка дела;	Естетичка компетенција, Решавање проблема, Дигитална компетенција, Компетенција за целоживотно учење
- користи дела модерне и савремене уметности као подстицај за стваралачки рад; - обликује сложене визуелне поруке примењујући језик универзалних знакова и симбола;	Естетичка компетенција, Решавање проблема, Рад са подацима и информацијама, Комуникација, Компетенција за целоживотно учење
- реализује више решења истог ликовног проблема; - дискутује како се знања и искуства развијена кроз визуелне уметности користе у комерцијалне сврхе; - разматра на који начин уметничко наслеђе доприноси економском, културном и општем напретку друштва;	Естетичка компетенција, Решавање проблема, Предузимљивост и оријентација ка предузетништву
- реализује радове истражујући међусобне утицаје елемената и принципе компоновања; - предлаже активности које повезују уметничко и предузетничко искуство;	Естетичка компетенција, Решавање проблема, Рад са подацима и информацијама, Комуникација

- примењује у својим радовима нове визуелне медије изражавајући ставове у складу са личним интересовањима, потребама и могућностима; - прави планове посета уметничким дешавањима, алтернативним просторима, институцијама културе, споменицима и историјским местима;	Решавање проблема, Одговоран однос према здрављу, Одговоран однос према околини, Одговорно учешће у демократском друштву
- користи стручне изразе када објашњава уметничке правце и појаве, интерпретира или анализира уметничка дела;	Рад са подацима и информацијама, Комуникација, Компетенција за целоживотно учење
-презентује на различите начине резултате истраживачког и пројектног рада;	Рад са подацима и информацијама, Комуникација, Предузимљивост и оријентација ка предузетништву, Компетенција за целоживотно учење
- дискутује о сличностима и разликама у култури, историјским стиловима, идејама и начинима изражавања водећих уметника;	Естетичка компетенција, Комуникација, Рад са подацима и информацијама, Компетенција за целоживотно учење, Одговорно учешће демократском друштву
-пише есеје и приказе уметничких дела и изложби употребљавајући стручне термине и исказујући своје доживљаје и мишљење;	Естетичка компетенција, Рад са подацима и информацијама, Комуникација, Компетенција за целоживотно учење, Одговорно учешће демократском друштву
-прави, самостално или у сарадњи са другима, планове које споменике и институције културе и уметности може посетити приликом путовања;	Естетичка компетенција, Рад са подацима и информацијама, Комуникација, Одговорно учешће у демократском друштву, Компетенција за целоживотно учење
- планира, према сопственима способностима и склоностима, учествовање у акцијама и активностима очувања националне културне баштине;	Естетичка компетенција, Рад са подацима и информацијама, Комуникација, Одговорно учешће у демократском друштву, Компетенција за целоживотно учење
- разматра сопствене потенцијале за каријеру у области визуелних уметности; - води дебату о значају и улози савремене уметности и повезаности науке, нових технологија, медија и активности;	Естетичка компетенција, Рад са подацима и информацијама, Комуникација, Одговорно учешће у демократском друштву, Компетенција за целоживотно учење

- аргументовано брани своје ставове о уметничким и неуметничким делима и стереотипима и предрасудама везаним за визуелне уметности;	

Начин остваривања принципа, циљева и исхода образовања и стандарда образовних постигнућа

Општи принципи образовања и васпитања

Индивидуализацијом наставе програм се у великој мери прилагођава ученику, без обзира на предиспозиције и таленат.
Настава се организује кроз обраду наставних садржаја и практичних ликовних вежби, као и упућивања ученика на самостално истраживање, рад у пару или у групи. Оцењивање се врши у складу са оствареностима исхода, ангажовањем и активношћу ученика и праћењем напредовања ученика.
Кроз упознавање са ликовном уметности негује се отвореност, сарадња, толеранција, свест о културној и цивилизацијској повезаности у свету, посвећеност основним моралним вредностима, вредностима правде, истине, солидарности, слободе, поштења и одговорности.
Предмет ликовне културе усмерен је на развој Естетске компетенције, али и ствара услове и за развој других компетенција;
Обезбеђује демократичност кроз поштовање потребе ученика да у складу са својим сензибилитетом изрази и своје интелектуалне, естетске и емотивне вредности и ставове и уважи вредности осталих учесника али и да прихвати обавезе и одговорности;
Идентификацији, праћењу и подстицању талентованих и даровитих ученика уз обезбеђивање услова кроз часове допунског и додатног рада, ваннаставних активности као и кроз индивидуализацију на часовима редовне наставе, и прилагођавањем задатака имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања и установама.
Настава ликовне културе методички је усмерена на сарадњу са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања.

Циљеви образовања и васпитања
Кроз наставу ликовне културе, негује се развој креативног и оригиналног мишљења појединца, развија се сензибилитет и осећајност, осећај за лепо, развија се перцепција и имагинација, као и критичко мишљење, вредновање и доношење вредносних процена, негује се мануелна способност занатског и техничког рада кроз вежбе. Што је подршка у целовитом развоју ученика.

Обрадом садржаја из области ликовне културе подстиче се интелектуални, емоционални, социјални, морални развој сваког ученика у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;
Упознавањем ученика са вредностима унетим у уметност различитих периода и стилова и кроз вежбе ликовног изражавања ученик развија свест о себи, стваралачким способностима, критичко мишљење, мотивацију за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;
Упознавањем са различитим професијама, занимањима и занатима везаним за област културе и ликовних уметности ученик се оспособљава за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;
Упознавањем и анализом вредности и идеја које се уче кроз садржаје предмета ликовне културе ученик развија позитивне људске вредности
Кроз заједничке пројекте на уређивању учионица, школског хола, постављању школске изложбе, и изради уметничких пројеката ученика, развија се осећање солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства;
Ученици су упућени на истраживање уметности различитих култура које су често удаљене и географски и временски и културолошки што доприноси развоју и поштовању расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранцији и уважавању различитости;
Упознавањем са споменицима културе и њиховим значењем и значајем развија се свест о сопственој култури и разноликости култура, подстиче се развој личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;

Исходи образовања и васпитања

Исходи образовања и васпитања су јасни искази о томе шта се од ученика очекује да зна, разуме и да је способан да покаже, односно уради након завршеног одговарајућег нивоа образовања и васпитања.

Исходи образовања и васпитања су основа за планирање, праћење и вредновање образовања и васпитања.

Исходи образовања и васпитања кроз предмет ликовне културе представљају способност ученика за:

-Прихватање практичног рада као могућности за стицање слободе у приступу увек новим стваралачким проблемима које намеће стварност;
-Схватање историјског и историјско-уметничког контекста дела, његовог постојања у времену и простору и његове форме која изражава друштвене, економске и културне особености разних епоха и народа;
-Схватање уметничког дела као самосвојне сложене структуре и јединствене целине;

-Развијање способности визуелног опажања и разумевања света око себе, као и његовог представљања у разним ликовним техникама и материјалима;
-Упознавање проблема попут проблема светлости и сенке и односа боја, мотива у ликовним уметностима као и уметничким делима;
-Уграђивање естетских вредности у практичан рад у свакодневном животу и у уобличавање своје околине;
-Развијање опажања и критичког односа према ликовним вредностима у свакодневном животу;
-Развијање активног односа према демократији и култури свог и других народа;
-Коришћење стечених знања као основе за даље материјално, лично и духовно богаћење.

Стандарди образовања и васпитања

Стандард образовних постигнућа ученика кроз предмет ликовне културе:

МЕДИЈИ, МАТЕРИЈАЛИ И ТЕХНИКЕ ВИЗУЕЛНИХ УМЕТНОСТИ
- разликује и користи (у свом раду) основне медије, материјале и технике (цртање, сликање, вајење) визуелних уметности
- изводи у свом раду дводимензионалне и тродимензионалне радове
- описује свој рад и радове других (нпр.исказује утисак)
- познаје и користи (у свом раду) основне изражајне могућности класичних и савремених медија, техника и материјала визуелне уметности
- образлаже свој рад и радове других (нпр.наводи садржај, тему, карактеристике технике...)
- познаје и користи (у свом раду) основне изражајне могућности класичних и савремених медија, техника и материјала визуелне уметности
- одабира адекватна средства (медиј, материјал, технику, поступак) помоћу кога ће на најбољи начин реализовати своју (одабрану) идеју

ЕЛЕМЕНТИ, ПРИНЦИПИ И САДРЖАЈИ (ТЕМЕ, МОТИВИ, ИДЕЈЕ...) ВИЗУЕЛНИХ УМЕТНОСТИ
- описује своје радове и радове других (нпр.исказује утисак)
- одабира адекватан садржај да би представио неку идеју или концепт
- образлаже свој рад и радове других (нпр.наводи садржај, тему, карактеристике технике...)
- одабира адекватна средства (медиј, материјал, технику, поступак) помоћу кога ће на најбољи начин реализовати своју (одабрану) идеју
- изводи радове са одређеном намером, користећи основне визуелне елементе и принципе да би постигао одређени ефекат
- користи тачне термине (нпр.текстура, ритам, облик...) из визуелних уметности (примерене узрасту и садржају) када образлаже свој рад и радове других

- уочава међусобну повезаност елемената, принципа и садржају на свом раду и на радовима других

УЛОГА, РАЗВОЈ И РАЗЛИЧИТОСТ ВИЗУЕЛНИХ УМЕТНОСТИ

- описује радове које уочава на уметничким радовима из различитих земаља, култура и периода
- зна да наведе различита занимања за која су стечена знања и вештине стечени учењем у визуелним уметностима (нпр.костимограф, дизајнер, архитекта...)
- познаје места и изворе где може да прошири своја знања везана за визуелне уметности (нпр.музеј, галерија, атеље, уметничка радионица...)
- зна неколико примера примене визуелних уметности у свакодневном животу
- лоцира одабрана уметничка дела у историјски и друштвени контекст
- анализира одабрана уметничка дела у односу на време настанка и према културној припадности (описује основне карактеристике, намеру уметника...)
- описује потребна знања и вештине који су неопходни у занимањима везаним за визуелне уметности
- користи друга места и изворе (нпр.библиотека, интернет...) да би проширио своја знања из визуелних уметности
- разуме међусобну повезаност и утицај уметности и других области живота.

Физичко и здравствено васпитање

Наставни предмет: **ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ**

Циљ учења наставног предмета:

Општи циљ:

- Циљ учења физичког и здравственог васпитања је да ученик континирано развија знања , физичке способности и моторичке вештине у складу са вредностима физичког вежбања, потребама за очување и унапређивање здравља и даљег професионалног развоја.

Посебни циљеви учења предмета:

- Подстицање раста и развоја и утицање на правилно држање тела (превенција постуралних поремећаја);
- Развој и усавршавање моторичких способности и теоријских знања неопходних самосгални рад на њима;
- Стицање моторичких умења (вештина) и теоријских знања неопходних за њихово усвајање;
- Проширење и продубљивање интересовања које су ученици стекли у основној школи и потпуније сагледавање спортске гране, за коју показују посебан интерес;
- Усвајање знања ради разумевања значаја и суштине физичког васпитања дефинисаних општим циљем овог предмега (васпитно-образовног подручја);
- Мотивација ученика за бављење физичким активностима и формирање позитивних психо-социјапних образаца понашања;
- Оспособљавање ученика да стечена умења, знања и навике користе у свакодневним условима живота и рада.

Разред: **IV – Гимназија; природно-математички и друштвено-језички смер**
Годишњи фонд часова: 66
Недељни фонд часова: 2

Модул	**Број часова**	**Садржај**	**Исходи**
Здравствена култура и физичка активност, као основа за реализовање постављених циљева и исхода	8	- Вежбе обликовања (јачања, лабављење и растезање); - Вежбе из корективне гимнастике; - Провера стања моторичких и функционалних способности	- Препозна везе између физичке активности и здравља; - Објасни карактеристике положаја тела, покрета и кретања у професији за коју се школује и уочи оне, које могу имати негативан утицај на његов раст, развој; - Одабере и изведе вежбе обликовања и вежбе из корективне гимнастике, које ће превентивно утицати на могуће негативне утицаје услед рада у одабраној професији;
Развој моторичких и функционалних способности човека, као основа за реализовање постављених циљева и исхода;	10	- Вежбе снаге без и са малим теговима (до 4 кг.); - Трчање на 60 м и 100 м; - Трчање на 800 м ученице и 1000 м ученици; - Вежбе растезања (број понављања и издржај у крајњем положају), - Полигони спретности и окретности и спортске игре; - Аеробик;	- Именује моторичке способности које треба развијати, као и основна средства и методе за њихов развој; - Примени адекватна средства (изводи вежбе) за развој и усавршавање моторичких способности из: вежби обликовања, атлетике, гимнастике, пливања и спортских игара за развој: снаге, брзине, издржљивости, гипкости, спретности и окретности;

Усвајање знања, умења и вештина из спортских грана и дисциплина као основа за реализовање постављених циљева и исхода; - Кардио - вежбање; - Спортска игра (фудбал, кошарка,одбојка); - Борилачке вештине; -Физичка, односно спортска активност: у складу са могућностима школе.	38 6 4	**АТЛЕТИКА** У свим атлетским дисциплинама треба радити на развијању основних моторичких особина за дату дисциплину; *Трчања:* Усавршавање технике трчања на кратке и средње стазе: - 100 м ученици и ученице; - 800 м ученици и ученице; - штафета 4 х 100 м ученици и ученице Вежбање технике трчања на средњим стазама умереним интезитетом и различитим темпом у трајању од 5 до 10 мин. Крос: јесењи и пролећни - 800 м ученице, - 1000 м ученици. *Скокови:* Скок удаљ техником увинућа Скок увис лећном *Бацања:* Бацање кугле, једна од рационалних техника (ученице 4 кг, ученици 5 кг). Спровести такмичења у одељењу, на резултат, у свим реализованим атлетским дисциплинама. • СПОРТСКА ИГРА (по избору)	• Кратко опише основне карактеристике и правила атлетике, гимнастике и спортске гране - дисциплина које се уче; • Демонстрира технику дисциплина из атлетике и гимнастике (вежби на справама и тлу) које - поседује вештину, технику и тактику спортске игре као и вежбе из осталих програмом предвиђених садржаја • Детаљније опише правила спортске гране за коју показује посебан интерес - за коју школа има услове; • Објасни због којих је карактеристика физичког васпитања важно, да активно учествује у процесу наставе и да самостално спроводи одређен програм физичке и спортске активности; • Жели да се бави физичким, односно спортским активностима, пошто сагледава (детектује) позитивне карактеристике физичке и спортске активности - њихове позитивне утицаје на здравље, дружење и добро расположење;

		• Понављање и учвршћивање раније обучаваних елемената игре; • Даље проширивање и продубљавање техничко-тактичке припремљености ученика у складу са изборним програмом за дату игру. На основу претходних умења у техници и тактици наставник планира конкретне садржаје из спортске игре; • Актив наставника, према програму који сам доноси (из програма трећег разреда (програм по избору ученика) у складу са могућностима школе, организује наставу за коју ученици покажу посебно интересовање; • Препорука: уколико је могуће, организовати наставу пливања (посебно обуку за непливаче).	• Сагледа негативне утицаје савременог начина живота (пушење, дрога, насиље, деликвентно понашање) и буде свестан да је физичким, односно спортским активностима могуће предупредити негативне утицаје; • Комуницира путем физичких односно спортских активности са својим друговима и ужива у дружењу и контактима; • Доводи у везу свакодневни живот и способност за учење и практичан рад са физичким, односно спортским активностима и правилном исхраном; • самостално бира физичку, односно спортску активност и изводи је у окружењу у коме живи; • Објасни да покрет и кретање, без обзира на то којој врсти физичке, односно спортске активности припада, има своју естетску компоненту (лепота извођења, лепота доживљаја); • Ужива у извођењу покрета и кретања; • Наводи основне олимпијске принципе и примењује их на школским спортским такмичењима и у

			слободном времену; • Препозна нетолерантно понашање својих другова и реагује на њега, шири дух пријатељства, буде истрајан је у својим активностима. • Се правилно односи према окружењу у коме вежба, рекреира се и бави се спортом, што преноси у свакодневни живот; • Учествује на школском такмичењу и у систему школских спортских такмичења.

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине које су ученику потребне за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене потребно више времена, активности и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. На ставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика. Током реализације часова физичког васпитања давати информације о томе које вежбе позитивно утичу на статус њиховог организма, с обзиром на карактеристике њихове професије, а које негативно утичу на здравље. Ученици који похађају трогодишње стручне школе далеко су више оптерећени у редовном образовању практичном и теоријском наставом од осталих ученика; Због тога је физичко васпитање, у овим школама, значајно за активан опоравак ученика,

компензацију и релаксацију с обзиром на њихова честа статичка и једнострана оптерећења. Теоријска знања из области физичких активности су од великог значаја за укупним бављењем физичким вежбама.

II Оставаривање наставе и учења

- Садржаји програма усмерени су на:
- развијање физичких способности;
- спортско-техничко образовање;
- повезивање физичког и здравственог васпитања са животом и радом.

У колико се укаже потреба, садржај програма се прилагођава како би се избегле негативне последице по здравље деце.Настава се реализује у циклусима који трају приближно 10-12 часова (узастопних). Наставнику физичког васпитања је остављено да, зависно од потреба, прецизира трајање сваког циклуса, као и редослед њиховог садржаја.

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, доношење опреме, понашање ученика на часу, уважавање гледишта других ученика, однос према раду, способност примене практичног знања у конкретним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;
- васпитни део(доношење опреме, дисциплина на часу);
- образовни део (практичне вештине);
- активности ученика на часовима;

IVМеђупредметне компетенције

1. Компетенцијузацеложивотноучење
2. Комуникацију
3. Решавањепроблема
4. Сарадњу
5. Одговоранодноспремаздрављу
6. Одговоранодноспремаоколини.

Кроз наставни садржај Физичког и здравственог васпитања реализују се и **општи принципи образовања и васпитања.**

Наставни предмет Физичко васпитање омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и

толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација и нових антрополошких достигнућа ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области физичког развоја. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну практичну наставу, допунску или додатну наставу, секције, ванаставне активности (крос, фер плеј манифестације), као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем.

У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:

-идентификацији,праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;

-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;

-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.

Кроз наставу Физичког и здравственог васпитања реализоваће се и **циљеви образовања и васпитања.**

Кроз активности на практичној настави, води се рачуна о развијању и практиковању здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности у раду. Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику,правилно усвајање ,дигиталне компетенције (коришћење дигиталних алата за унапређење практичног вежбања),..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања.Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик ће умети да пронађе и асимилује нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.

Примењујући индивидуалани рад или групне активностикод ученика ће доћи до поспешењаразвоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;

Кроз наставу Физичког и здравственог васпитања остариће се и **исходи образовања и васпитања.**

Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз практичан рад, вежбе у којима ће ученици показати да ли примењују нова сазнања. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз практичан рад, аналитички и синтетички разложе вежбу, дају идеје, изразе своја мишљења кроз чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се дају начини решавања одређених тактичких задатака и на основу конкретизованог решења ученик покушава да пронађе нове приступе.; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других;

У решавању задатака, ученик треба да зна да примени логичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који му се јављају.

Треба да зна шта је дозвољено, а шта не. Да зна како да се понаша и приступа одређеним садржајима, јер на тај начин чува и себе и друге другима.

Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз стручно усавршавање и похађањем семинара из области:;

- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;
- Поучавање и учење-К2;
- Подршку развоју личности ученика-К3;
- Комуникацију и сарадњу-К4.

Улога наставника вишеструка, јер треба да:

- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;
- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима. Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

II. Изборни програми

Грађанско васпитање

Садржина Школског програма

Наставни предмет: Грађанско васпитање

Образовни профил: Средња школа

Разред: 4.

Годишњи фонд часова: 33

По завршетку програма ученик ће бити у стању да:
– исказује поштовање, брани и афирмише људска права, демократију и владавину права;
– критички разматра питања економских и социјалних права и права на здраву животну средину;
– препозна ситуације дискриминације, угрожености нечијих права, манипулације информацијама и проактивно делује;
– брани став о значају социјалне инклузије и родне равноправности;
– својим понашањем не дискриминише друге људе ни по ком основу и не угрожава животну средину;
– проналази релевантне и поуздане изворе информација на којима заснива своје ставове о уважавању економских и социјалних права и заштити животне средине;
– активно слуша друге и дискутује аргументовано.

Област/Тема	**Број часова**	**Опште међупредметне компетенције**	**Исходи**
ЕКОНОМСКА И СОЦИЈАЛНА ПРАВА	18	Економска и социјална права као елемент достојанственог живота. Сиромаштво и друштвена неједнакост. Право на рад. Дискриминација у области рада. Експлоатација деце у свету рада. Концепт државе благостања. Доступност хране, пијаће воде, образовања и здравствене заштите. Образовање и економски развој и животни стандард.	– доведе у везу сиромаштво и друштвену неједнакост са степеном остварености људских права; – критички разматра проблеме незапослености и економске миграције; – препозна примере мобинга и наведе коме се треба обратити за помоћ; – образложи значај удруживања радника и борбе за њихова права; – идентификује
ПРАВО НА ЗДРАВУ ЖИВОТНУ СРЕДИНУ	15	Вредности на којима почива право на живот у здравој животној средини. Програм одрживог развоја до 2030. године. Одрживи развој у законодавству и пракси наше земље. Одговорност за еколошке проблеме настале услед људске активности. Учешће грађана у активностима за	

		очување животне средине и добробити животиња.	примере дискриминације и експлоатације у области рада; – аргументовано дискутује о проблемима доступности хране, пијаће воде, образовања и здравствене заштите у савременом свету; – изрази позитиван став према афирмативним мерама у образовању осетљивих група и образложи њихов значај за социјални и економски развој друштва; – идентификује вредности на којима почива право на живот у здравој животној средини; – образложи значај Програма одрживог развоја до 2030. године; – аргументовано

			дискутује о одговорности различитих друштвених актера за еколошке проблеме настале услед људске активности; – примерима илуструје успешне акције удружења која се баве очувањем животне средине и добробити животиња у свету и нашој земљи; – разликује релевантне и поуздане информације од манипулације информацијама о еколошким проблемима; – рационално користи природне и енергетске ресурсе; – предлаже активности којима се може постићи здравија животна средина и бољи квалитет живота људи, животиња и

			биљака; – у дискусији показује вештину активног слушања, износи свој став заснован на аргументима, комуницира на конструктиван начин; – у сарадњи са другим ученицима учествује у дизајнирању и спровођењу истраживања и пројекта; – прикупи, одабере и обради информације релевантне за истраживање и пројекат користећи ИКТ и друге ресурсе на безбедан начин; – сарађује у тиму, поштујући разлике у мишљењу и интересима; – процени сопствени допринос и других чланова у раду групе

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

Изборни програм Грађанско васпитање у четвртом разредунадовезује се на активности предвиђене програмом за претходне разреде и такође доприноси остваривању општих исхода образовања и васпитања и развоју кључних и међупредметних компетенција. И даље се програм остварује кроз истраживачки и пројектни рад, с тим што се очекује да ученици на основу искуства које имају, покажу напредак у вештинама које такав начин рада развија као што су: већи степен самосталности, боље сналажење у раду са подацима, зрелије аргументовање, лакше договарање, квалитетније презентације резултата рада и сл. Као и у претходним разредима програм садржи две тематске
целине, с тим да у четвртом разреду има нешто мање часова и потребно је добро планирати динамику истраживачких и пројектних активности, посебно у другом полугодишту, када ученици имају бројне обавезе. Како поред Грађанског васпитања ученици похађају још два изборна програма могуће је остварити сарадњу и осмислити пројекте на којима би заједнички радили. Имајући у виду теме овог програма Грађанског васпитања заједнички пројекат најлакше се може осмислити у сарадњи са ученицима који похађају изборне програме Економија и бизнис, Геополитика и Образовање за одрживи развој. Кључни појмови садржаја пружају велике могућности за истраживачки рад ученика. На пример, ученици се могу бавити у оквиру прве теме садржајем право на рад и истраживати незапосленост, посебно младих, у средини у којој живе. Могу прикупити статистичке податке који говоре колико незапослених су жене и мушкарци, каква им је образовна структура, колико дуго чекају посао и сл. Затим могу направити сет питања за разговор са незапосленим особама и са послодавцима и утврдити њихов поглед на
проблем незапослености младих. Могу направити упитник који би путем мејла дали да га попуне особе које познају а напустиле су земљу и раде у иностранству са циљем да се утврде мотиви њихове миграције. Циљна група истраживања за овај садржај могу бити и представници осетљивих група (особе са инвалидитетом, самохране мајке...) и њихови проблеми да остваре право на рад. Такође, могу се осмислити различити пројекти настали на основу резултата добијених истраживачким активностима. На пример, уколико ученици утврде да се млади тешко запошљавају и да је препорука послодаваца да развију свој бизнис, ученици могу имати за циљ пројекта довођење стручњака за старт ап предузећа који би свим заинтересованим ученицима четвртог разреда одржао предавање како започети сопствени бизнис који је еколошки чист и води одрживом развоју. Овакав пројекат могао би се заједнички остварити са ученицима који похађају изборни програм Економија и бизнис.
С обзиром да је у питању завршни разред гимназије важно је да у току свих ученичких активности наставник подстиче процес интеграције стечених знања из области Грађанског васпитања.
Може се рећи да нема садржаја са којим су се ученици сусрели обрађујући теме из програма за претходне разреде који се не могу довести у везу са економским и социјалним правима (дискриминација, стереотипи, опште добро, глобализација, безбедност...). У процесу интеграције треба инсистирати на различитим перспективама у смислу: ја и други, некад и сад, локално и глобално.
Осим интеграције потребно је, на последњим часовима, извршити и неку врсту рекапитулације чиме су се све ученици бавили током четири године и на који начин. Она треба да иде у два правца. Један се односи на лични план ученика јер захтева да свако за себе процени које добити има од похађања Грађанског васпитања (у чему је напредовао, шта мисли да ће му користити у свакодневном животу и сл.), а други се односи на групу и захтева сагледавање како су функционисали, које проблеме су имали, како су их решавали. Било би добро да су ученици из разреда у разред јачали групну кохезију и напредовали у сарадњи и ефикасности у раду.
Као добар пример рекапитулације ученици могу припремити неку врсту презентације како то ради Фејсбук на крају календарске године. За те потребе треба користити материјале (превасходно фотографије) којима су документовали своје активности током сва четири

разреда и на тај начин сачувати од заборава све оно што су истраживали и радили у пројектима заједно. Уколико су ученици сагласни такве презентације могу бити доступне и другима, нпр. на сајту школе.

Увод у програм

Уводне активности треба спровести, током једног до двачаса, путем вођеног разговора. Подстицај се може користити на самом почетку часа или у тренутку кад наставник процени да је одговарајући. У разговору треба користити питања која повезују обе теме како би ученици дошли до увида да и економска и социјална права, као и право на здраво окружење представљају предуслове за остваривање осталих људских права. То је добра прилика да се разговара и о сукобу права и направи веза са још неким темама које су обрађиване у Грађанском васпитању. Пример за подстицај који је дат у наставку преузет је и модификован из програма за први разред гимназије и односи се на тему глобализација. Сада се доводи у везу са економским и социјалним правима и правима на здраву животну средину.

Пример за подстицај

Гладни не могу да брину о свом праву на здраву животну средину

Неразвијене земље, преузимајући знања, технологије и вредности развијених земаља путем опште глобализације, могу се много брже развијати и унапредити квалитет живота свог становништва. Да би се до тог позитивног ефекта глобализације дошло,најважније је да држава обезбеди квалитетно образовање за све.нБез образованог становништва процес глобализације може увести земљу у такозвано савремено ропство где је економска експлоатација људи и деце као у 19. веку, а оствареност њихових права минимална. Посебно су угрожена права на здраву животну средину јер се најчешће у тим неразвијеним земљама уводе застареле технологије које су велики загађивачи. У таквим друштвима, у условима општег сиромаштва често се отвара дилема о томе да ли је важнији економски развој или брига за здраву животну средину.

Тема **ЕКОНОМСКА И СОЦИЈАЛНА ПРАВА**

Ова тема смештена је у програм за четврти разред јер одговара зрелости ученика, израженој осетљивости за социјалну неправду, као и бољем разумевању света рада који их очекује у будућности. Кључни појмови садржаја који су предложени свакако не исцрпљују ову комплексну тему али је најважније да ученици схвате да је оствареност економских и социјалних права директно повезана са оценом степена демократије у једном друштву и да се она, иако смо у 21. веку, још увек крше. Посматрано из перспективе грађанина демократија се у великој мери процењује преко могућности државе да осигура економску и социјалну сигурност што укључује различите услуге и користи из области здравства, образовања, социјалне заштите. Са 18 година ученици имају солидно лично искуство у наведеним областима, а често и индиректно преко својих најближих чија су права у овој области била угрожена. Иако се сва права посматрају као целина, ипак се између њих могу направити разлике. Грађанска и политичка права имају за циљ да умање моћ државе, а економска и социјална права траже повећање моћи државе јер без ње нема могућности заштите економски најслабијих слојева друштва. Може се рећи да економска и социјална права представљају неопходан предуслов за остваривање других права. Ученике треба оспособити да

препознају различите форме друштвене неједнакости која се налази у основи многих друштвених проблема, затим различите врсте експлоатације (посебно деце) и дискриминације људи у свету рада и тешкоће са којима се сусрећу осетљиве групе људи у остваривању економских и социјалних права. Борба за оствареност економских и социјалних права је борба за друштвену праведност и социјални мир. Наставници, а ни ученици неће имати тешкоће да садржаје из ове теме доведу у везу са актуелним догађајима и то како у свету, нашој земље па и локалној заједници где живе. Медији су препуни информација о проблемима у здравству, просвети, социјали те их наставници могу користити као подстицај, а ученици у истраживачким активностима.

Примери за подстицај

Да ли они знају да је Божић?

Познати ирски музичар Боб Гелдоф је, видевши документарни филм о сиромаштву у Етиопији, отпутовао у Африку. Одмах по повратку у Енглеску окупио је највеће енглеске поп звезде под именом Band Aid и снимио најпродаванији британски сингл свих времена - „Do they know it's Christmas?" (Да ли они знају да је Божић?). Концерт Live Aid одржан је 13. јула 1985. на више локација - главне сцене су биле у Лондону (72.000 гледалаца) и Филаделфији (90.000 гледалаца), уз наступе у Сиднеју и Москви. Прикупљено је преко 60 милиона долар за гладне у Етиопији. То је био један од највећих икад реализованих сателитских и ТВ преноса - процењује се да је пренос уживо гледало око 1,5 милијарда гледалаца у 100 земаља широм света. Иако је Live Aid покренуо осећања људи да не буду равнодушни на туђу несрећу проблем сиромаштва у Етиопији ни до данас није решен.

Верска настава

Основи геополитике

Смер: Природно - математички, Друштвено језички
Разред: Четврти
Предмет: Основи геополитике
Циљ учења наставног предмета

Циљ изборног програма Основи геополитике је да ученик овлада основама геополитичке мисли, како би се оспособио да препозна и објасни стратешке интересе и на њима засноване политике Србије и других држава, којима оне настоје да реализују предности и превазиђу ограничења која произилазе из њиховог географског положаја, историјског, културног, политичког наслеђа, друштвеног и економског система.

Област/Тема	Број часова	Садржај	Исходи	Стандарди
Геополитика ресурса **Геополитика културе и медија** **Геополитичка оријентација Србије** **Савремена геополитичка жаришта**		Технолошка дистанца. Енергетска сигурност. Геополитичка сарадња/сукоби. Одрживи развој. „Мека моћ” (мода, исхрана, спорт, филм, тв серије, музика...). Сајбер простор и друштвене мреже. Медијска и вредносна манипулација. Државне границе. Војна неутралност. Очување суверенитета. Територијални интегритет. Глобални и регионални центри моћи. Управљање дугорочним кризама.	– проналази одговарајуће изворе, анализира их, издваја битне информација и доноси закључке; – у дискусији показује вештину активног слушања, износи свој став заснован на аргументима, комуницира на конструктиван начин; – у сарадњи са другим ученицима учествује у дизајнирању и спровођењу истраживања и пројекта; – сарађује у тиму, поштујући разлике у мишљењу и интересима, – процени сопствени допринос и других чланова у раду групе; – примени основну методологију у истраживању и резултате представља у усменом, писаном и дигиталном облику; – користи основне појмове и идеје геополитике; – уочи зависност технолошког развоја и геополитичког и геоекономског поло-жаја држава; – прави везу између управљања ресурсима и политике одрживог развоја; – на примерима идентификује утицај елемената „меке моћи” на геополитички положај држава;	Нема датих стандарда

		Тероризам. Свакодневни живот људи у подручјима сукоба.	– критички се односи према медијским садржајима и њиховом утицају; – идентификује везу између историјских промена граница модерне српске државе и ширих геополитичких прилика; – процени значај очувања или одрицања од суверенитета и значај државе за грађанина у модерном свету; – просуђује геополитичке интересе Србије; – препозна на конкретним примерима улогу геополитичких фактора у локал- ним, регионалним и глобалним сукобима; – разматра улогу религије у савременим геополитичким феноменима и проце- сима; – на конкретним примерима тумачи узроке и последице савремених сукоба.	
Укупно	66			

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Изборни програм Основи геополитике припада групи интер-дисциплинарних програма, који ученици похађају и у четвртом разреду. Овај изборни програм доприноси остваривању општих исхода образовања и васпитања и развоју кључних и међупредмет-

них компетенција. Ученик ће компетенције развијати кроз иску- ствено учење, преиспитивање сопствених ставова, као и анализом сопственог начина размишљања у складу са актуелним дешавањи- ма на локалном, националном и глобалном нивоу. У четвртом разреду, у оквиру предмета предложене су теме
које су својим концептом и садржајем усклађене са принципима геополитике. Програм се састоји од тема: *Геополитика ресурса, Геополитика културе и медија, Геополитичка оријентација Срби- је и Савремена геополитичка жаришта.*
Задатак наставника је да упозна ученике са темама и кључ- ним појмовима садржаја, а које наставник може да допуни. У ди- дактичком упутству се налазе примери пројектних и истраживачких задатака које ученици могу да реализују. У оквиру сваке теме наставник у уводном делу, презентује материјал који ученике треба да заинтересује, а затим представља тему најчешће у облику про- блемских питања погодних за истраживање. Постоји могућност да једну тему са различитих аспеката проучава више група. Приликом одабира истраживачких активности наставник треба да помогне ученицима у избору одговарајућих извора али и техника истраживања. Ученици могу да истражују у групи или у паровима у зави-сности од интересовања. Поред прикупљања података са релевантних интернет страница, прегледа литературе, сваку тему могуће је истражити и испитивањем ставова и вредности које заступају и/или за које се залажу вршњаци, суграђани и стручњаци за неку област. Из тих разлога пре спровођења анкете/интервјуа и разгово-ра са стручњацима или вршњацима, ученике је потребно упутити у активности креирања анкета и упитника у вези са проучаваном темом, као и са начином сређивања, обраде и анализе добијених
података. Након тога ученици би требало да среде добијене резултате истраживања, анализирају их и донесу закључке. Резултате истраживања и закључке, ученици презентују на часу, а могу их презентовати и широј јавности (школи, родитељима, циљној гру- пи), обликујући их у различите медијске форме (текст, пано, табела, графикон, тематске карте, презентација, видео презентација...). Наставник у остваривању исхода предмета код ученика требада развије исправне вредносне ставове и да их подстакне на активно учешће у промишљању савременог друштва и геополитичке ситуације у свету и српском друштву кроз компаративни приступ са модерним, демократским, и развијеним друштвима, а посебно са друштвима у транзицији, при чему треба неговати сарадничко, ин-
терактивно учење уз употребу метода дискусије. Наставнику се пре-поручује да код ученика развија и подстиче дискусију о темама, користећи геополитичке појмове у тумачењу геополитичких садржаја. На часовима посебну пажњу наставник треба да посвети изношењу мишљења и ставова када су у питању теме које су актуелне и осетљиве. Мишљења и ставови наставника и ученика увек морају бити у складу са општеприхваћеним друштвеним нормама,у духу поштовања људских права и основних слобода човека и грађанина и у складу са важећим прописима.Током реализације наставе, пројектних и истраживачких задатака наставник континуирано прати, процењује и вреднује рад ученика у свим васпитно образовним сегментима, од активности на часовима до завршног презентовања, усмено и писмено даје повратне информације и смернице о активностима и постигнућима ученика, при чему настоји да мотивише ученике како би унапредили своја знања и вештине. Како би наставни процес био успешан потребно је да наставник континуирано врши и самоевалуацију наставног процеса ради увида у позитивне и негативне аспекте свога рада.

I **Планирање наставе и учења**

У зависности од предзнања и искуства ученика иста тема у различитим групама може бити реализована на различите начине. Наставник је модератор активности, припрема почетни материјал и води рачуна о исходима који су кумулативни и достижу се постепено кроз већи број различитих активности. Избору материјала треба посветити велику пажњу имајући у виду узраст ученика, њихова интересовања и специфичност теме. Материјал треба да мотивише ученике да истражују, улазе у дискусију, образлажу своје ставове. Наставник је пратилац ученичких активности и, уколико је потребно, давалац додатних подстицаја, али не и готових решења. Потребно је подстицати радозналост, аргументовање, креативност, рефлексивност, истрајност, одговорност, аутономно мишљење, сарадњу, једнакост међу половима. Број часова по темама, број и редослед тема нису унапред дефинисани. За овај изборни програм дефинисани су исходи програма и исходи програма за крај разреда. Исходи програма би требало да буду достигнути до краја реализације програма у целини (за четири године трајања).

II **Остваривање наставе и учења**

Изборни програм Основе геополитике је програм кроз који ученици мултидисциплинарно (физика, хемија, биологија, географија, математика...), истраживачким радом, изучавају природне појаве, процесе, научне идеје, технолошка решења и оспособљавају се како да своје идеје остваре кроз различите пројекте, односно развијају научне и технолошке компетенције.

Реализацију програма би требало започети представљањем тема, што се ефектно може урадити тако да се ученицима понуде одабрани чланци, снимци који обрађују занимљиву појаву, производ, креацију и слично, као подстицај за разговор и одабир тема за рад. Након тога би требало да се ученици изјасне о темама којима би се бавили, а наставник да упозна (подсети) ученике са кључним елементима научног истраживања и вештинама које могу да развију оваквим начином рада. Сви заједно би требало да договоре правила понашања током групног рада.

III **Праћење и вредновање наставе и учења**

Праћење остварености циљева и исхода постигнућа врши се према: овладаности појмовном структуром и терминологијом; разумевања, примене и вредновања научених научних метода, поступака и процедура и решавања проблема; рада са информацијама и подацима; интерпретирања, закључивања и доношења одлука; комуникације и изражавања; свим усменим одговорима; раду на пројектима; изради различитих задатака на часовима, експеримената, писаних провера и контролних задатака, а у складу са исходима учења, као и различитих компетенција.

Вредновање развоја и напредовања ученика у достизању исхода постигнућа, у току школске године обавља се формативним и сумативним оцењивањем.

Формативно оцењивање је континуирано током часова и бележи се у есДневнику и педагошкој документацији наставника. На основу података прикупљених формативним оцењивањем могу се извести оцене које се уносе у књигу евиденције о образовно-васпитном раду, односно есДневник, као и у педагошку документацију наставника.

Сумативно оцењивање је вредновање постигнућа на крају наставне теме или класификационог периода Ученик се оцењује на основу усмене провере постигнућа, писмене провере и/или практичног рада,оцена је бројчана је и уноси се у књигу евиденције о образовно-васпитном раду, односно есДневник, као и у педагошку документацију наставника.

Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша учење и резултат. Свака активност је прилика за процену напредовања и давања повратне информације (формативно проверавање), а ученике треба оспособљавати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета.

Наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопстевени рад.

IV **Међупредметне компетенције**

- Одговорно учешће у демократском друштву
- Дигитална компетенција
- Компетенција за целоживотно учење
- Рад с подацима и информацијама
- Решавање проблема
- Предузимљивост и оријентација ка предузетништву
- Сарадња
- Комуникација
- Одговоран однос према здрављу
- Одговоран однос према околини

V **Начин остваривања принципа, циљева и исхода образовања и стандарда образовних постигнућа**

Општи принципи образовања и васпитања реализују се и кроз наставни садржај Основа геополитике за четврти разред.

Изборни програм Основи геополитике омогућиће учешће ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, инструментално учење, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних

наставних средстава, различиих софтвера, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација у настави изборног програма ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области изборног програма. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну наставу, ванаставне активности као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем омогућава хоризонталну и вертикалну проходност, којом се осигурава могућност да ученици током образовања промене врсту образовања (хоризонтална проходност) и могућност даљег образовања и стицања вишег нивоа образовања (вертикална проходност);

У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:

-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;

-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;

-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.

Кроз наставу Основа геополитике реализоваће се и циљеви образовања и васпитања.

- Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику, учење учења, дигиталне компетенције,..) међупредметне компетенције и стручне компетенције.. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик ће умети да пронађе и усвоји нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.

Примењујући индивидуалани рад, рад у пару или групне активности код ученика ће доћи до развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;

Исходи образовања и васпитања остариће се и кроз наставу Основа геоплоитике.

Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз усмено изаражавање, пројектну наставу. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз писану форму, изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се даје задатак у оквиру кога ће да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје

идеје, слуша и уважава мишљење других; ученику ће се помоћи да учи како да учи, како да користи уџбеник и другу, доступну литературу, како да разликује и повезује целине.
У решавању задатака, ученик треба да зна да примени математичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који му се свакодневно јављају.
Ученик треба да води рачуна о себи и другима у изазовима дигиталне технологије. Треба да зна шта је дозвољено, а шта не. Да зна како да се понаша у дигиталној комуникацији са другима.

Стандарди образовања и васпитања реализоваће се и кроз наставу Основа геополитике**.**
Стандарди квалитета рада установе дефинисани су Правилником о стандардима квалитета рада установе, проверавају се и вреднују кроз редовно самовредновање и вредновање рада наставника.
Стандарди квалитета уџбеника остариће се кроз показатеље који су наведени у табели, као и Правилника о избору уџбеника;

Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз обавезно стручно усавршавање и похађање семинара из области:;
- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;
- Поучавање и учење-К2;
- Подршку развоју личности ученика-К3;
- Комуникацију и сарадњу-К4.

Улога наставника је вишеструка, јер наствник треба да:
- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;
- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима,
- ученицима омогућава да самостално процењују свој рад и рад других; да развијају све своје могућности у савременим условима
- кроз рад у тимовима, стручним већима, активима доприноси квалитету рада школе,
- кроз сарадњу са родитељима доприноси квалитетнијем праћењу и вредновању рада ученика, унапређењу квалитета рада школе
- кроз сарадњу са институцијама доприноси сарадњи школе и ученика са организацијама и институцијама локалне самоуправе;
Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

Религије и цивилизација

Смер: Друштвено – језички, Природно - математички

Разред: Четврти

Предмет: Религије и цивилизације

Циљ учења наставног предмета религије и цивилизације:

Циљ учења програма Религије и цивилизације је да ученици кроз компаративно и интердисциплинарно критичко истраживање феномена религије и цивилизације осветле и разумеју сопствени идентитет, као и да уваже идентитете других и другачијих.

По завршетку програма ученик ће бити у стању да:

– упореди културолошке особености насеобина у различитим историјским епохама;

– упореди и протумачи однос сопствених вредности, потреба и циљева и вредности, потреба и циљева ширих заједница којима припада;

– објасни основне појмове и теме од важности за разумевање различитих религија и цивилизација, протумачи разлике међу њима и критички их промишља;

– цени сопствени идентитет и демонстрира начелно добронамеран и толерантан однос према припадницима других заједница;

– објасни сукобе и конфликтне ситуације различитих религија и цивилизација, разлоге због којих они настају, опасности које носе и истражи могућности њиховог превазилажења;

– илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација и религијских учења;

– развије способност рада у групи и пројектног рада, прихвати правила поделе улога у радном процесу, активно учествује у остваривању заједничког циља;

– користи различите изворе података у истраживањима и критички приступа различитим изворима, користи стручну литературу, податке добијене путем интернета и медија, служи се ИКТ средствима у раду;

– учествује у интеркултуралном дијалогу, разумевајући утицај религија на обликовање људског друштва у прошлости и данас.

Област/Тема	Број часова	Садржај	Исходи	Стандарди (ко има)
Изван добра и зла.		-Верски ратови. -Бело је црно. -Тоталитаристички друштвени системи. -Идеологија људских права. -Верски фундаментализам.	-препознаје улогу легенди и митова у реконструкцији прошлости и изградњи колективног и индивидуалног идентитета; - препознаје на конкретним примерима злоупотребе вредносних система у историјском и савременом контексту; - анализира, на конкретним примерима, стереотипе, предрасуде и пристрасности у тумачењу појединих елемената религијских учења; - идентификује естетичке утицаје појединих култура, религија и политичких система на стварање/одржавање општег система вредности.	Нема датих стандарда.
Моћ/политика-религија.		-Положај жене. -Мит о Гралу и његов утицај на средњовековну историју и савремена тумачења. -Косовски/видоваданског мит и његово реактивирање у кризним временима. -Корени антисемитизма, „Протоколи сионских мудраца“ и Холокауст. -Роми. -Шинтоизам и моћ у Јапану. -Зашто је хиндуизам/будизам популаран у савременом потрошачком друштву? -Политичко хришћанство. -Естетика у служби моћи.		
Укупно	66			

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I **Планирање наставе и учења**

У зависности од предзнања и искуства ученика иста тема у различитим групама може бити реализована на различите начине. Наставник је модератор активности, припрема почетни материјал и води рачуна о исходима који су кумулативни и достижу се постепено кроз већи

број различитих активности. Избору материјала треба посветити велику пажњу имајући у виду узраст ученика, њихова интересовања и специфичност теме. Материјал треба да мотивише ученике да истражују, улазе у дискусију, образлажу своје ставове. Наставник је пратилац ученичких активности и, уколико је потребно, давалац додатних подстицаја, али не и готових решења. Потребно је подстицати радозналост, аргументовање, креативност, рефлексивност, истрајност, одговорност, аутономно мишљење, сарадњу, једнакост међу половима. Број часова по темама, број и редослед тема нису унапред дефинисани. За овај изборни програм дефинисани су исходи програма и исходи програма за крај разреда. Исходи програма би требало да буду достигнути до краја реализације програма у целини (за четири године трајања).

II **Остваривање наставе и учења**

Изборни програм Религије и цивилизације је програм кроз који ученици мултидисциплинарно (физика, хемија, биологија, географија, математика...), истраживачким радом, изучавају природне појаве, процесе, научне идеје, технолошка решења и оспособљавају се како да своје идеје остваре кроз различите пројекте, односно развијају научне и технолошке компетенције.

Реализацију програма би требало започети представљањем тема, што се ефектно може урадити тако да се ученицима понуде одабрани чланци, снимци који обрађују занимљиву појаву, производ, креацију и слично, као подстицај за разговор и одабир тема за рад. Након тога би требало да се ученици изјасне о темама којима би се бавили, а наставник да упозна (подсети) ученике са кључним елементима научног истраживања и вештинама које могу да развију оваквим начином рада. Сви заједно би требало да договоре правила понашања током групног рада.

У реализацији програма требало би максимално користити ИКТ решења .

III **Праћење и вредновање наставе и учења**

Праћење остварености циљева и исхода постигнућа врши се према: овладаности појмовном структуром и терминологијом; разумевања, примене и вредновања научених научних метода, поступака и процедура и решавања проблема; рада са информацијама и подацима; интерпретирања, закључивања и доношења одлука; комуникације и изражавања; свим усменим одговорима; раду на пројектима; изради различитих задатака на часовима, експеримената, писаних провера и контролних задатака, а у складу са исходима учења, као и различитих компетенција.

Вредновање развоја и напредовања ученика у достизању исхода постигнућа, у току школске године обавља се формативним и сумативним оцењивањем.

Формативно оцењивање је континуирано током часова и бележи се у есДневнику и педагошкој документацији наставника. На основу података прикупљених формативним оцењивањем могу се извести оцене које се уносе у књигу евиденције о образовно-васпитном раду, односно есДневник, као и у педагошку документацију наставника.

Сумативно оцењивање је вредновање постигнућа на крају наставне теме или класификационог периода Ученик се оцењује на основу усмене провере постигнућа, писмене провере и/или практичног рада,оцена је бројчана је и уноси се у књигу евиденције о образовно-васпитном раду, односно есДневник, као и у педагошку документацију наставника.

Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша учење и резултат. Свака активност је прилика за процену напредовања и давања повратне информације (формативно проверавање), а ученике треба оспособљавати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета.

Наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопстевени рад.

IV **Међупредметне компетенције**

1. Компетенција за целоживотно учење
2. Комуникација
3. Рад са подацима и информацијама
4. Дигитална компетенција
5. Решавање проблема
6. Сарадња
7. Одговорно учешће у демократском друштву
8. Естетичка компетенција

V **Начин остваривања принципа, циљева и исхода образовања и стандарда образовних постигнућа**

Општи принципи образовања и васпитања реализују се и кроз наставни садржај Религије и цивилизације за четврти разред.
Изборни програм Религије и цивилизације омогућиће учешће ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, инструментално учење, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, различиих софтвера, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација у настави изборног програма ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области изборног програма. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну наставу, ванаставне активности као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем омогућава хоризонталну и вертикалну проходност, којом се осигурава могућност да ученици током образовања промене врсту образовања (хоризонтална проходност) и могућност даљег образовања и стицања вишег нивоа образовања (вертикална проходност);
У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:
-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;
-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;
-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.
Кроз наставу Религија и цивилизација реализоваће се и циљеви образовања и васпитања.

- Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику, учење учења, дигиталне компетенције,..) међупредметне компетенције и стручне компетенције.. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик ће умети да пронађе и усвоји нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.
Примењујући индивидуалани рад, рад у пару или групне активности код ученика ће доћи до развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;
Исходи образовања и васпитања остариће се и кроз наставу Религије и цивилизације.
Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз усмено изражавање, пројектну наставу. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз писану форму, изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се даје задатак у оквиру кога ће да прикупља, анализира, организује и критички процењује информације; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других; ученику ће се помоћи да учи како да учи, како да користи уџбеник и другу, доступну литературу, како да разликује и повезује целине.
У решавању задатака, ученик треба да зна да примени математичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који му се свакодневно јављају.
Ученик треба да води рачуна о себи и другима у изазовима дигиталне технологије. Треба да зна шта је дозвољено, а шта не. Да зна како да се понаша у дигиталној комуникацији са другима.

Стандарди образовања и васпитања реализоваће се и кроз наставу Религије и цивилизације**.**
Стандарди квалитета рада установе дефинисани су Правилником о стандардима квалитета рада установе, проверавају се и вреднују кроз редовно самовредновање и вредновање рада наставника.
Стандарди квалитета уџбеника остариће се кроз показатеље који су наведени у табели, као и Правилника о избору уџбеника;

Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз обавезно стручно усавршавање и похађање семинара из области:;
- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;
- Поучавање и учење-К2;
- Подршку развоју личности ученика-К3;
- Комуникацију и сарадњу-К4.

Улога наставника је вишеструка, јер наствник треба да:
- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;
- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима,
- ученицима омогућава да самостално процењују свој рад и рад других; да развијају све своје могућности у савременим условима
- кроз рад у тимовима, стручним већима, активима доприноси квалитету рада школе,

- кроз сарадњу са родитељима доприноси квалитетнијем праћењу и вредновању рада ученика, унапређењу квалитета рада школе
- кроз сарадњу са институцијама доприноси сарадњи школе и ученика са организацијама и институцијама локалне самоуправе;

Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

Допунска настава

Српски језик и књижевност

Назив наставног предмета: Српски језик и књижевност, друштвено-језички смер гимназије

Циљ: Брже и квалитетније усвајање знања, отклањање нејасноћа, препознавање и разумевање обрађених дела. Функционално повезивање наставе језика, књижевности и језичке културе.

Исходи	Област/Тема	Садржај	Укупан број часова
Ученик је у стању да: -препозна и тумачи књижевно дело -наведе одлике књижевних праваца -основне књижевне термине доводи у функционалну везу са примерима из књижевног текста -препознаје одређене језичке појаве у тексту	Књижевност	Уводни час-проблеми у наставном садржају -Анализа поезије Миодрага Павловића -Поезија Васка Попе (анализа песме по избору) -Бранко Миљковић-анализа једне песме -Лик Хамлета -Лик Фауста -Антидрама и њене одлике -Мотив чекања у Бекетовом делу „Чекајући Годоа“ -Тумачење „Мита о	20

		Сизифу“ -Поруке Камијевог Странца -Ликови у „Проклетој авлији“ -Основне одлике Пекићевог приповедања -Стваралаштво Милорада Павића -Породични односи у роману „Корени“ Добрице Ћосића -Композиција и облици приповедања у роману „Дервиш и смрт“	
Ученик је у стању да: -примењује језичка и правописна правила -користи стручну литературу у циљу писања матурског рада -изводи закључке и решава задатке основног и средњег нивоа -препознаје одређене језичке појаве у тексту	Језик и језичка култура	-Основни појмови о језику -Падежи и предлошко-падежне конструкције -Врсте зависних реченица -Врсте независних реченица -Напоредни односи -Временска и модална значења глаголских облика -Најчешће правописне грешке	10

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I **Планирање наставе и учења**

Програмом се предвиђа утврђивање знања из области обрађених на часовима редовне наставе.

II **Оставаривање наставе и учења**

Програм допунске наставе за област Књижевност у 4. разреду гимназије конципиран је тако да ученици обраде и утврде корпус дела послератне српске и светске књижевности, а са усвојеним теоријским апаратом савладају и нека од највећих дела ранијих епоха која тематски корелирају са двадесетовековном књижевношћу.

Ученици се обучавају за активну примену свих врста и видова читања (доживљајно, истраживачко, изражајно и интерпретативно, гласно читање, читање с белешкама, читање у себи), а пре свега за помно читање, читање с уживљавањем и разумевањем уз вредновање књижевног дела.

На часовима допунске наставе шири се интересовање ученика за књижевност, књижевна дела и ауторе, продубљују се и надопуњују читалачка интересовања и усавршавају читалачке компетенције.

Планом допунске наставе се предвиђа проширивање и утврђивање знања из области синтаксе, стилистике и опште лингвистике. Приликом понављања обележја научног стила, значајно је обухватити дигиталну компетенцију и компетенцију за рад са подацима. Од наставника се очекује да ученике упуте на исправне и безбедне начине претраге на интернету, чији је циљ писање научног рада.

III **Праћење и вредновање наставе и учења**

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часовима допунске, као и на часовима редовне наставе, учешће у раду приликом тумачења дела, учесталост јављања, квалитет одговора, оригиналност и аргументовање ставова, уважавање гледишта других ученика и другачијих виђења, однос према раду. Вредновање обухвата и писмено изражавање кроз израду писмених и домаћих задатака.

Енглески

ПРВИ СТРАНИ ЈЕЗИК - ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

ДОПУНСКА НАСТАВА

Циљ: Омогућавање ученицима који заостају у савлађивању образовно-васпитних садржаја да се лакше укључују у редовни васпитно-образовни процес.
Разред: **четврти**

Смер**: друштвено-језички**

Годишњи фонд часова:**37**

ОБЛАСТ	ИСХОДИ	САДРЖАЈ
Разумевање говора	– разуме и извршава упутства и налоге за различите активности, у приватним и јавним комуникативним ситуацијама, исказане стандарднојезичком артикулаци-јом, уз минимално ометање позадинским шумовима; – разуме општи садржај и важније појединости монолошких излагања у вези са друштвено релевантним и узрасно примереним темама, уколико се користи стандардни језик; – разуме општи смисао и најважније појединости информативних прилога из различитих медија о познатим, друштвено и узрасно релевантним темама, у којима се користи стандардни говор; – разуме битне елементе садржаја у краћим аудио и аудио-визуелним формама, у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме – разуме општи садржај и идентификује важније појединости дијалошких форми у којима учествује двоје или више говорника, уколико је реч о размени информација,мишљења и ставова на познате и блиске теме из свакодневног живота, уз употребу	**Граматички садржаји:** **Именице** -Именице у функцији придева -Саксонски генитив **Члан** -Употреба одређеног и неодређеног члана. Изостављање члана. **Заменице и детерминатори** -Присвојне -Повратне. **Придеви и прилози** -Прилози учесталости -Компаративи и суперлативи **Предлози** -Предлози после именица (нпр. difference between) -Предлози после глагола (нпр. talk to, look at).

	стандарднојезичких елемената и споријег ритма; – разуме општи садржај и идентификује важније појединости дијалошких форми у којима учествује двоје или више говорника, уколико је реч о размени информација, мишљења и ставова на познате и блиске теме из свакодневног живота, уз употребу стандарднојезичких елемената и споријег ритма, уз евентуална понављања и појашњења; – разуме садржај и већину тематски повезаних појединости у текстовима савремене музике различитих жанрова, уз поновљена слушања и одговарајућу припрему	-Предлози са превозним средствима (by, on, get in/into/on/onto/off/out of) **Везници** Повезивање елемената исте важности: for, and, nor, but, or, yet, so. **Творба речи** -Суфикси за именице које означавају занимања –er/or, -ist, -ician -Префикси и суфикси за творбу глагола (dis-,mis-, re-; -ize, -fy) -Фразални глаголи са on, off, up, down... (нпр. go on, take off,cut down). **Глаголи** -Обнављање обрађених глаголских времена са посебним акцентом на употреби прошлих времена: Past Simple, Past Continuous, Present Perfect, Past Perfect, Present Perfect Continuous -Used to/would за уобичајене радње у прошлости -Will/going to за предвиђање -Модални глаголи (may/might; must/have to; must /mustn't / needn't;) -Пасивни глаголски облици и конструкције **Реченица** -Питања:WH-questions (who/whom/whose/which/what као субјекат и објекат у питањима; WHAT/HOW са мерама, нпр. What size/weight/length ...? How big/heavy/long... ?) -Tag questions (у потврдним, одричним и реченицама са Let's ...) -Погодбене реченице (потенцијалне,ireалне).
Разумевање прочитаног текста	– примењује стратегије читања које омогућавају откривање значења непознатих речи; – разуме општи садржај и најважније појединости дужих текстова у вези с темама везаним за лична интересовања; – разуме општи садржај и најважнијепојединости аутентичних, адаптираних и неаутентичних дужих текстова у вези с блиским темама; – разуме општи садржај и најважније појединости текстова о мање познатим темама, које спадају у шири спектар интересовања; – разуме општи садржај и најважније појединости дужих текстова о различитим конкретним и делимично апстрактним темама; – разуме текстове који садрже различита упутства; – разуме дуже и сложеније савремене књижевне текстове различитих жанрова, примерене узрасту;	
Усмено изражавање	– користи самостално циљни језик као језик комуникације; – говори, с лакоћом, о познатим темама и темама које	

	су из домена његовог интересовања на кохерентан начин, примењујући познату лексичку грађу и језичке структуре; – препричава неки догађај или дешавање и износи очекивања у вези са тим; – укратко образлаже и објашњава разлоге догађаја или дешавања; – образлаже своје мишљење и реагује на мишљење других; – излаже пред публиком, на разумљив начин, унапред припремљену презентацију на познате и одабране теме уз помоћ визуеалног подстицаја; – током и после презентације разуме питања у вези са темом, одговара на њих и пружа додатна објашњења; – учествује у дијалогу и размењује мишљења и информације у вези са својим окружењем и свакодневним ситуацијама; – интерпретира тематски прилагођене песме, рецитације и скечеве; – користи интонацију, ритам и висину гласа у складу са сопственом комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације;	-Неуправни говор (са и без слагања времена) **Тематске области** -свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време) -свет рада (перспективе и образовни системи) -интересантне животне приче и догађаји -живи свет и заштита човекове околине -научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране) -медији и комуникација -храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света) -потрошачко друштво -спортови и спортске манифестације -Србија – моја домовина познати градови и њихове знаменитости - региони и земље у којима се говори циљни језик -европа и заједнички живот народа
Писмено изражавање	– пише текст примењујући правила правописа и интерпункције, поштујући основна начела организације текста; – пише текстове о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања; – пише краће прегледе/ сажетке књига, филмова, тв емисија и сл. користећи једноставне изразе; – описује утиске, мишљења, осећања, истиче предности и мане неке појаве или поступка; – пише белешке, поруке (имејлове, смс поруке и сл.), детаљне извештаје у којима тражи или преноси релевантне информације; – пише одговоре у којима тражи и преноси релевантне информације и објашњења користећи стандардне	**Комуникативне функције** -представљање себе и других -поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично) -идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд. -давање једноставних упутстава и команди -изражавање молби и захвалности -изражавање извињења

	формуле писаног изражавања; – пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања износећи личан став и аргументе сложенијим језичким средствима; – пише текстове према моделу, тумачи и описује илустрације, табеле, слике, графиконе, истичући релевантне детаље; – пише неформална писма/мејлове/позивнице и сл. користећи се устаљеним изразима заодбијање/прихватање позива, извињења и сл.	изражавање потврде и негирање -изражавање допадања и недопадања -изражавање физичких сензација и потреба -исказивање просторних и временских односа -давање и тражење информација и обавештења -описивање и упоређивање лица и предмета -изрицање забране и реаговање на забрану
Социокултурна компетенција	-познаје основне одлике екосистема и друштвеног система земаља чији језик учи и разуме њихову међусобну условљеност; – објашњава на једноставан начин традиционално схваћене одлике властите културе припадницима страних култура; – објашњава, на једноставан начин, традиционално схваћене одлике култура чији језик учи припадницима властите културе; – увиђа и разуме да поступци учесника у свакодневним комуникативним ситуацијама могу да буду протумачени на различите начине; – увиђа и разуме постојање културног плуралитета у својој земљи и земљама чији језик учи; – реагује адекватно на најчешће облике примереног и непримереног понашања у контексту културе земље/ земаља чији језик учи, примењујући обрасце љубазног понашања; – користи фреквентније регистре у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности комуникативне ситуације; – користи на креативан начин ограничена знања из различитих језика како би успешно остварио комуникативну намеру; – истражује различите аспекте култура земље/ земаља чији језик учи у оквиру својих интересовања;	-изражавање припадања и поседовања -скретање пажње -тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања -тражење и давање дозволе -исказивање честитки -исказивање препоруке -изражавање хитности и обавезности -исказивање сумње и несигурности

	– користи савремене видове комуникације у откривању културе земље/ земаља чији језик учи; – користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације	
Медијација	– преноси, на структурисан начин, основне информација из више сродних текстова, у писаном и усменом облику; – преноси општи садржај из текстуалних извора у којима се износе различити ставови, у писаном облику; – преноси, у усменом облику, садржај усменог излагања или писаног текста прилагођавајући регистар и стил потребама комуникативне ситуације; – посредује у неформалној усменој интеракцији уз уважавање различитих културних вредности и избегавајући двосмисленості и нејасноће	

Задаци:
- ближе одређивање програмских садржаја у којима ученици не постижу добре резултате;
- савлађивање овако утврђених садржаја треба више ускладити са потребама и могућностима ученика за које се организује овакав рад;
- пружање помоћи ученицима да се лакше уклопе у редовну наставу и праћење њиховог напредовања.

Садржаји су идентични прописаном наставном плану и програму. Избор, ширина идубина обраде, као и дидактичко-методички поступци, у овим облицима рада су, више него обично, под утицајем индивидуалних карактеристика ученика укључених у допунски рад.

I **Планирање наставе и учења**

Планирање допунске наставе се врши у складу са потребама ученика, а и складу са обавезама, према решењу о четрдесеточасовној недељи, наставника. Претходном табелом су обухваћене све теме и сви садржаји, Одређивање термина врши се према важећим распоредима часова и дефинише у распореду за допунску и додатну наставу.

II **Остваривање наставе и учења**

Остваривање наставе и учења се одвија у школском кабинету – учионици..

Допунска настава се може одвијати кроз индивидуални или групни рад, зависно од броја ученика који је похађају. Може се остваривати кроз усмени и писани рад, различита вежбања и тестове, домаће задатке. Ученици: посматрају, питају, уз помоћ наставника записују, изводе закључке решавају задатке, одговарају на питања.

III **Праћење и вредновање наставе и учења**

Праћење наставе и учења се врши кроз све часове. Активности и постигнућа ученика се бележе у педагошкој документацији наставника и у књизи евиденције о образовно-васпитном раду, односно есДневнику.

Вредновање је и формативно и сумативно. Дакле постигнућа на допунској настави су предмет оцењивања свих активности , усмена одговарања, урађене писане провере .

Француски језик

План и програм рада допунске наставе

Назив наставног предмета-Француски језик

Циљ.-Оспособљавање ученика за савладавање страног језика,развој језичких компетенција,говорног и писменог изражавања,изражавање својих осећања,решавање проблема уз помоћ наставника,целоживотно учење,сарадња....

Исходи	Област/Тема	Садржај	Укупан број часова
-Ученик разуме аудио и ведео снимак -Правилно чита и акцентује речи -Разуме општи смисао поруке -Уз подршку наставника разликује	Compréhension orale-réception	Lecture des textes Groupe du nom Groupe du verbe	10

именску и глаголску групу			
-Правилно изговара назале **-разликује делове реченице** **-Правилно употребљава времена** **-Богати речнички фонд** **-Самостално или уз помоћ води конверзацију на задату тему** **-Води дијалог са осталим ученицима** **-Правилно пише краће реченице** **-Преводи једноставан,прилагођен текст**	**Compréhension écrite-Production** **Interaction** **Médiation**	**Phonétique Morphosytaxe** **Syntaxe Lexicologie** **Conversation** **Traduction** **Укупно**	**10** **10** **7** **37**

I Планирање наставе и учења

Планирање допунске наставе се врши у складу са потребама ученика, а и складу са обавезама, према решењу о четрдесеточасовној недељи, наставника. Претходном табелом су обухваћене све теме и сви садржаји, јер се не може унапред знати који ученици ће имати проблема и у којим темама.

Одређивање термина врши се према важећим распоредима часова и дефинише у распореду за допунску и додатну наставу.

II Оставаривање наставе и учења

Остваривање наставе и учења се одвија у школском кабинету – учионици..

Допунска настава се може одвијати кроз индивидуални или групни рад, зависно од броја ученика који је похађају. Може се остваривати кроз усмени и писани рад, различита вежбања и тестове, домаће задатке.

III Праћење и вредновање наставе и учења

Праћење наставе и учења се врши кроз све часове. Активности и постигнућа ученика се бележе у педагошкој документацији наставника и у књизи евиденције о образовно-васпитном раду, односно есДневнику.

Вредновање је и формативно и сумативно. Дакле постигнућа на допунској настави су предмет оцењивања и све активности , усмена одговарања, урађене писане провере могу бити

Руски језик

План и програм рада допунске наставе

Назив наставног предмета-Руски језик

РАЗРЕД-IV

НЕДЕЉНИ ФОНД-1 ЧАС

ГОДИШЊИ ФОНД-18 ЧАСОВА(укупно за све разреде)

Циљ: Оспособљавање ученика за савладавање страног језика, развој језичких компетенција,говорног и писменог изражавања, изражавање својих осећања, решавање проблема уз помоћ наставника,целоживотно учење,сарадња....

Исходи	Област/Тема	Садржај	Укупан број часова
-Правилно употребљава времена, деклинира именице и користи правилно конструкције за исказивање припадности, негација, година, времене	**Граматика**	**Систематизација раније обрађених глаголских облика;деклинација именица и придева;префиксални глаголи кретања;систематизација усвојених глагола,који се разликују од еквивалентних глагола у**	**10**

		матерњем језику ученика. **I и II конјугација** **Глаголи кретања** **Префиксални глаголи кретања** **Деклинација именица** **Придеви**	
-Правилно чита и акцентује речи -Разуме општи смисао поруке - Правилно изговара редуковане самогласнике -разликује делове реченице -Богати речнички фонд -Води дијалог са осталим ученицима -Правилно пише краће реченице -Преводи краће текстове	**Језичка култура**	**Комуникацијске вежбе са циљем усвајања многозначности речи; употреба предлога са падежима.** **Кон-ситуације(говорне вежбе** **Фонетика(руски самогласнички и сугласнички систем)**	**8**
		Укупно	**18**

I Планирање наставе и учења
Планирање допунске наставе се врши у складу са потребама ученика, а и складу са обавезама, према решењу о четрдесеточасовној недељи, наставника. Претходном табелом су обухваћене све теме и сви садржаји, јер се не може унапред знати који ученици ће имати проблема и у којим темама.
Одређивање термина врши се према важећим распоредима часова и дефинише у распореду за допунску и додатну наставу.

II Остваривање наставе и учења
Остваривање наставе и учења се одвија у школском кабинету – учионици..
Допунска настава се може одвијати кроз индивидуални или групни рад, зависно од броја ученика који је похађају. Може се остваривати кроз усмени и писани рад, различита вежбања и тестове, домаће задатке. Ученици: посматрају, питају, уз помоћ наставника записују, изводе закључке решавају задатке, одговарју на питања.

III Праћење и вредновање наставе и учења
Праћење наставе и учења се врши кроз све часове. Активности и постигнућа ученика се бележе у педагошкој документацији наставника и у књизи евиденције о образовно-васпитном раду, односно есДневнику.
Вредновање је и формативно и сумативно. Дакле постигнућа на допунској настави су предмет оцењивања свих активности , усмена одговарања, урађене писане провере .

Социологија

Филозофија

Историја

Допунска настава

Наставни предмет:Историја

Смер: Друштвено-језички

Разред: четврти

Допунска настава се организује за ученике који спорије усвајају знања или су били одсутни са часова и за оне који желе да утврде своје знање, са циљем разумевања, препознавања, отклањања нејасноћа и бржег и квалитетнијег усвајања знања, умења и вештина из наставног градива и постизање бољег општег успеха из предмета

Област/Тема	Број часова	Садржај	Исходи
МЕЂУНАРОДНИ ОДНОСИ,САВЕЗИ И КРИЗЕ	4	Међудржавни односи Кримски рат Грађански рат у САД Блоковске поделе и савези великих сила Источно питање Ратови за српско национално ослобођење и уједињење Балкански ратови Империјализам Велики рат Револуције у Русији и Европи Настанак југословенске државе Други светски рат Ратни злочини Геноцид, Холокауст, геноцид над Ромима, геноцид над Србима у НДХ (Аушвиц, Јасеновац, Сајмиште, гета...) Хладни рат Деколонизација Мировне и међународне конференције Међународне организације (Друштво народа, ОУН) Српска и југословенска држава у међународним односима Грађански ратови, кризе и међународне интервенције Међународни тероризам Савремени конфликти и кризе Распад југословенске државе и међунационални сукоби (интернационализација сукоба, настанак нових држава, НАТО бомбардовање Републике Српске и Савезне Републике Југославије, питање статуса Косова и Метохије)	идентификује узроке и последице историјских догађаја, појава и процеса из опште и националне историје; − анализира историјске догађаје и појаве на основу доступних визуелних, аудио-визуелних извора и статистички-табеларно обрађених података; − користи хронолошке одреднице и исправним хронолошким редоследом наводи кључне догађаје, појаве, процесе и личности; − у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; − пореди изворе различите сазнајне вредности и процени њихову релевантност за истраживање; − примењује основну методологију у елементарном историјском истраживању и резултате презентује у усменом, писаном, или дигиталном облику; − анализира утицај међународних односа на положај држава и народа у прошлости и препознаје га у савременим историјским процесима; − на основу датих примера изводи закључак о повезаности појава и процеса из националне историје са појавама и процесима у регионалним, европским и светским оквирима; − истражи меморијалне споменике у локалној средини и у сарадњи са локалном заједницом учествује у

			организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања; − идентификује најважније друштвене групе, њихове улоге и односе у периоду од средине 19. века до данас; − анализира структуру и особености српског друштва и уочава промене изазване политичким и економским процесима у периоду од средине 19. века до данас; − наведе специфичности друштвених појава, процеса, политичких идеја, ставова појединаца и група; − анализира, на примерима, процес настанка модерних нација; − пореди елементе српске државности 19. и 20. века и српске државе у 21. веку;идентификује основне карактеристике и предуслове настанка тоталитарних идеологија и наводи њихове последице у историјском и савременом контексту; − објасни значење појмова геноцид и Холокауст; − анализира, на основу одабраних историјских извора и литературе, различита тумачења истог историјског догађаја или појаве; − уочава историјске промене, поређењем политичке карте савременог света са историјским картама; − препозна пропаганду, стереотипе и идеолошку позицију у историјском извору и формулише став који се

			супротставља манипулацији; − критички процењује сазнајну вредност и веродостојност усмених сведочанстава, као и писаних, визуелних, аудио-визуелних и електронских историјских извора; − наведе специфичности друштвених, економских и државних уређења у периоду од средине 19. века до данас; − илуструје примерима утицај научно-технолошког развоја на промене у друштву, економији и природном окружењу; − критички се односи према информацијама из медија користећи се историјским знањима и вештинама; − објасни разлику између методолошки утемељених и ненаучних интерпретација прошлости, које су узрок појаве историјског ревизионизма; − излаже ставове, засноване на методолошки утемељеним аргументима, о осетљивим историјским питањима и појавама; − образложи утицај историјских догађаја, појава и процеса на креирање и јачање националног и културног идентитета у периоду савремене историје; − наведе примере утицаја популарне културе и уметничких достигнућа на обликовање савременог друштва; − идентификује узроке, елементе и последице историјских сукоба и ратова и дискутује о могућим

			начинима превенције конфликата; − изведе закључке о узроцима, току и последицама ратова условљених распадом СФРЈ користећи изворе различитог порекла и сазнајне вредности; − препозна, на примерима из савремене историје, важност поштовања људских права; − пореди права појединаца и друштвених група у истој епохи на различитом простору, као и током различитих епоха на истом простору; − идентификује историјске предуслове развоја индивидуалних и колективних права и наводи примере њиховог кршења у прошлости и данас; − наведе механизме заштите људских права (институције, декларације, организације).
ДРЖАВА И НСТИТУЦИЈЕ	5	Стварање националних држава и нестанак империја Типови државних уређења Монархија Република Револуције и њихове тековине Уставност Структура, унутрашње уређење и институције Скупштина и парламентаризам Законодавство, државна управа и војска Односи државе и цркве, секуларизација Демократија и тоталитаризам Српски народ под страном влашћу Развој српске и југословенске државности и уставности Кнежевина Србија Краљевина Србија Краљевина СХС/Југославија ФНРЈ/СФРЈ СРЈ, Државна заједница Србија и Црна Гора Република Србија Република Српска	чности; − у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; − пореди изворе различите сазнајне вредности и процени њихову релевантност за истраживање; − примењује основну методологију у елементарном историјском истраживању и резултате презентује у усменом, писаном, или дигиталном облику; − анализира утицај међународних односа на положај држава и народа у прошлости и препознаје га у савременим историјским процесима; − на основу датих примера изводи закључак о

			повезаности појава и процеса из националне историје са појавама и процесима у регионалним, европским и светским оквирима; − истражи меморијалне споменике у локалној средини и у сарадњи са локалном заједницом учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања; − идентификује најважније друштвене групе, њихове улоге и односе у периоду од средине 19. века до данас; − анализира структуру и особености српског друштва и уочава промене изазване политичким и економским процесима у периоду од средине 19. века до данас; − наведе специфичности друштвених појава, процеса, политичких идеја, ставова појединаца и група; − анализира, на примерима, процес настанка модерних нација; − пореди елементе српске државности 19. и 20. века и српске државе у 21. веку;идентификује основне карактеристике и предуслове настанка тоталитарних идеологија и наводи њихове последице у историјском и савременом контексту; − објасни значење појмова геноцид и Холокауст; − анализира, на основу одабраних историјских извора и литературе, различита тумачења истог историјског догађаја или појаве; −

			уочава историјске промене, поређењем политичке карте савременог света са историјским картама; − препозна пропаганду, стереотипе и идеолошку позицију у историјском извору и формулише став који се супротставља манипулацији; − критички процењује сазнајну вредност и веродостојност усмених сведочанстава, као и писаних, визуелних, аудио-визуелних и електронских историјских извора; − наведе специфичности друштвених, економских и државних уређења у периоду од средине 19. века до данас; − илуструје примерима утицај научно-технолошког развоја на промене у друштву, економији и природном окружењу; − критички се односи према информацијама из медија користећи се историјским знањима и вештинама; − објасни разлику између методолошки утемељених и ненаучних интерпретација прошлости, које су узрок појаве историјског ревизионизма; − излаже ставове, засноване на методолошки утемељеним аргументима, о осетљивим историјским питањима и појавама; − образложи утицај историјских догађаја, појава и процеса на креирање и јачање националног и културног идентитета у периоду савремене

			историје; − наведе примере утицаја популарне културе и уметничких достигнућа на обликовање савременог друштва; − идентификује узроке, елементе и последице историјских сукоба и ратова и дискутује о могућим начинима превенције конфликата; − изведе закључке о узроцима, току и последицама ратова условљених распадом СФРЈ користећи изворе различитог порекла и сазнајне вредности; − препозна, на примерима из савремене историје, важност поштовања људских права; − пореди права појединаца и друштвених група у истој епохи на различитом простору, као и током различитих епоха на истом простору; − идентификује историјске предуслове развоја индивидуалних и колективних права и наводи примере њиховог кршења у прошлости и данас; − наведе механизме заштите људских права (институције, декларације, организације).

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I **Планирање наставе и учења**

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности и индивидуалних карактеристика ученика.

II**Остваривање наставе и учења**

Настава се реализује кроз теоријски наставу. Програм за први разред организован је кроз три модула. Наставник користи различите методе и облике рада. У настави се могу користити различита наставна средства (рачунар, пројектор, софвтвери, шеме, панои..)

III**Праћење и вредновање наставе и учења**

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;
- усмено излагање;
- показивање практичних вештина;
- активности ученика на часовима;

Физика

Допунска настава за физику IV разред (оба смера)

Месец	Број часова	Садржај рада	Облици извођења	Циљеви и задаци	
IX	-	-	-	-	
X	4	Релативистичка механика	Индивидуални и фронтални	Боље разумевање	
XI	4	Фотоефекат	-II-	-II-	
XII	4	Атомски спекрти	-II-	-II-	
I	3	Полупроводници	-II-	-II-	
II III IV	2 4 3	Полупроводници Физика атомског језгра Физика атомског језгра	-II- -II- -II-	-II- -II- -II-	

Математика

Назив предмета: Математика
Образовни профил: Друштвено-језички
Разред: Четврта
Допунски рад се организује за ученике који , из објективних разлога , у редовној настави не постижу задовољавајуће резултате у неком од програмско-тематских подручја, за ученике који спорије усвајају знања или су били одсутни са часова и за оне који желе да утврде своје знање, са циљем разумевања, препознавања и отклањања нејасноћа и бржег и квалитетнијег усвајања знања, умења и вештина из наставног садржаја.

Задаци допунске наставе: Продубљивање и проширивање знања ученика, подстицање ученика на самосталан рад, развијање код ученика способности логичког мишљења, оспособљавање ученика за самообразовање уз помоћ литературе.

Тема	Бр. час	Садржаји	Исходи
ГРАНИЧНА ВРЕДНОСТ НИЗА	15	Гранична вредност низа. Збир бесконачног геометријског низа. Број е	– израчуна граничну вредност низа, анализира и интерпретира понашање низа; анализира и образложи поступак решавања задатка и дискутује број решења; – користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења; – доказује једноставније математичке теореме и аргументује решења задатака; – проблеме из свакодневног живота преведе на математички

			језик и добијени математички модел реши водећи рачуна о реалном контексту
ФУНКЦИЈЕ	35	. Важнији појмови и својства реалних функција реалне променљиве. Сложена функција. Инверзна функција. Преглед елементарних функција. Гранична вредност функције. Непрекидност функције (геометријски смисао). Асимптоте	– израчуна граничне вредности функција и решава проблеме користећи својства непрекидности функција; – одреди сложену и инверзну функцију; – користи основна својства функција (домен, периодичност, парност, монотоност, нуле и знак...); – израчуна извод функције по дефиницији, као и применом правила диференцирања; анализира и образложи поступак решавања задатка и дискутује број решења; – користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења; – доказује једноставније математичке теореме и аргументује решења задатака; – проблеме из свакодневног живота преведе на математички језик и добијени математички модел реши водећи рачуна о реалном контексту

ИЗВОД ФУНКЦИЈЕ	35	. Прираштај функције. Извод функције (проблем тангенте и брзине). Основне теореме о изводу, изводи елементарних функција. Диференцијал и његова примена код апроксимације функција. Испитивање функције и њен график. Примена извода на екстремалне проблеме	– примени диференцијални рачун на решавање различитих проблема, укључујући екстремалне и друге проблеме оптимизације у природним и друштвеним наукама и свакодневном животу; – испита ток и скицира график функције; – изабере одговарајући метод и одредианализира и образложи поступак решавања задатка и дискутује број решења; – користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења; – доказује једноставније математичке теореме и аргументује решења задатака; – проблеме из свакодневног живота преведе на математички језик и добијени математички модел реши водећи рачуна о реалном контексту
ИНТЕГРАЛ	30	. Неодређени интеграл. Таблица интеграла и основна правила. Метод смене променљиве, метод парцијалне интеграције. Одређени интеграл, Њутн-	неодређени интеграл; – примени одређени интеграл на решавање различитих проблема; анализира и образложи поступак решавања задатка и дискутује број решења; – користи

		Лајбницова формула. Примене одређеног интеграла	математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења; – доказује једноставније математичке теореме и аргументује решења задатака; – проблеме из свакодневног живота преведе на математички језик и добијени математички модел реши водећи рачуна о реалном контексту
КОМБИНАТОРИКА	16	Основна правила. Варијације. Пермутације. Комбинације (без понављања). Биномни образац	– примени елементе комбинаторике у реалним ситуацијама; – примени биномни образац на решавање различитих проблема анализира и образложи поступак решавања задатка и дискутује број решења; – користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења; – доказује једноставније математичке теореме и аргументује решења задатака; – проблеме из свакодневног живота преведе на математички језик и добијени математички модел реши водећи рачуна о реалном контексту

ВЕРОВАТНОЋА И СТАТИСТИКА	22	Случајни догађаји. Вероватноћа. Условна вероватноћа и независност. Биномна вероватноћа. Случајне величине. Формирање квадратне матрице вероватноћа неког коначног физичког система. Степеновање матрице реда 2, односно реда 3. Одређивање вероватноће неког будућег догађаја на основу вероватноће претходно реализованог догађаја. Популација, обележје и узорак. Очекивана вредност и дисперзија. Прикупљање, сређивање, графичко приказивање и нумеричка обрада података. Оцене вероватноће, средње вредности и дисперзије. Биномна, Пуасонова и нормална расподела	одреди вероватноћу случајног догађаја; – одреди вероватноћу неког будућег догађаја на основу вероватноће претходно реализованог догађаја и на основу тога доноси одлуодреди очекивану вредност и дисперзију случајне величине; – изврши мање статистичко истраживање, обради резултате, прикаже их и интерпретира анализира и образложи поступак решавања задатка и дискутује број решења; – користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења; – доказује једноставније математичке теореме и аргументује решења задатака; – проблеме из свакодневног живота преведе на математички језик и добијени математички модел реши водећи рачуна о реалном контексту

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе и учења

Приликом планирања наставе и учења потребно је руководити се:

– индивидуалним разликама међу ученицима у погледу начина учења, темпа учења и брзине напредовања;
–интегрисаним приступом у којем постоји хоризонтална и верт. повезаност унутар истог предмета и различитих наставних предмета
– активним методама наставе и учења;
– повезивањем активности и садржаја учења са животним искуствима ученика и подстицањем примене наученог у свак.животу;
– неговањем радозналости, одржавањем и подстицањем интересовања за учење и континуирано сазнавање;

II Остваривање наставе и учења

Програмски садржаји доследно су приказани у форми која задовољава основне методске захтеве наставе физике:
– **Поступност** (од простијег ка сложенијем) при упознавању нових појмова и формулисању закона.
– **Очигледност** при излагању наставних садржаја .
– Повезаност наставних садржаја (хоризонтална и вертикална).

Очекује се да ученици у добро осмишљеним и разноврсним активностима наставе развијају своје компетенције целоживотног учења кроз проналажење додатних информација, критичко разматрање.Треба имати у виду да се неке планиране активности у пракси могу показати као неодговарајуће зато што су, на пример, испод или изнад могућности ученика, не обезбеђују остваривање исхода учења, не доприносе развоју компетенција, не одговарају садржају итд. Кључно питање у избору метода, техника, облика рада, активности ученика и наставника јесте да ли је нешто релевантно, чему то служи, које процесе код ученика подстиче (са фокусом на подстицање когнитивних процеса мишљења, учења, памћења), којим исходима и компетенцијама води.

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика врши се редовним и осмишљеним прикупљањем релевантних података о напредовању ученика, остваривању исхода учења и постигнутом степену развоја компетенција ученика.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода
- усмено излагање
- показивање практичних вештина
- активности ученика на допунској настави

Рачунарство и информатика

Предмет: Рачунарство и информатика
Разред: Четврти
Одељење: IV $_1$
Смер: Друштвено језички

Циљ и задаци:

Допунска настава се организује за ученике који имају потешкоће у погледу стицања елементарних знања у некој области.
Допунску наставу похађају ученици који у редовној настави нису били успешни. Часови могу бити организовани и за поједине ученике који нису савладали само неке делове из целине или за ученике који су дуже одсуствовали са редовне наставе (наставе вежби).
Неки часови ће бити само инструктивне природе (часови допунске наставе сводити на консултације).
На часовима допунске наставе треба да се оствари максимална индивидуализација рада и непрекидно праћење напредовања сваког ученика.
Циљ допунске наставе рачунарства и информатике је :
–да ученик, уз додатну помоћ наставника, стекне минимум основних знања из садржаја које предвиђа програм;
–да се ученици опособе да садржаје који следе боље и лакше схватају.
Задаци допунске наставе су да ученици:
– развијају свест о неопходности коришћења рачунара у свакодневном животу и значај информатике за савремено друштво;
– развијају способности јасног и прецизног изражавања и коришћења основних информатичких термина;
– стичу знања и вештине корисне за трансфер у друге предмете и развијају способности за правилно коришћење стручне литературе;
– буду подстакнути за стручни развој и усавршавање у складу са индивидуалним способностима и потребама друштва;
– развијају способности потребне за решавање проблема и нових ситуација у процесу рада и свакодневном животу.

Исходи	Област/Тема	Садржај	Укупан број часова
– објасни улогу базе података у савременим информационим системима; – креира базу и табеле коришћењем графичког	Базе података	1, 2.Базе података 3, 4. Типови података	14

интерфејса одабраног СУБП; – врши упите и обрађује податке; – администрира базом података на основном нивоу;		5, 6. Креирање и рад са табелама 7, 8. Сортирање и филтрирање података 9, 10. Кључ, релације 11, 12. Креирање једноставних упита 13, 14. Креирање форме и извештаја	
– наведе актуелне области рачунарства и проблеме који они решавају.	Обрада савременог рачунарства	15. Представљање актуелних области рачунарства - машинско учење 16. Представљање актуелних области рачунарства – вештачка интелигенција, роботика 17. Представљање актуелних области рачунарства – криптографија 18. Паметни градови 19. Обрада великих количина података	6

		20. Квантни рачунари	

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I **Планирање наставе и учења**

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II **Оставаривање наставе и учења**

Настава се реализује кроз теорију. Програм за четврти разред организован је кроз два модула. Наставник користи различите методе и облике рада (фронтални, индивидуални, рад у паровима, групни рад, тимски рад-кооперативно учење, практичан рад, визуелне методе, вербалне методе, демонстративне методе). У настави се могу користити различита наставна средства (рачунар, пројектор, софвтвери, шеме, панои..)

III **Праћење и вредновање наставе и учења**

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.
Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;
- усмено излагање;
- показивање практичних вештина;
- активности ученика на часовима;

Музичка култура

Разред IV

Предмет музичка култура

Допунска настава се организује за ученике који у редовној настави нису били успешни.

Циљ допунске наставе је да ученик, уз додатну помоћ наставника, стекне минимум основних знања из садржаја које предвиђа програм. Ова настава омогућава укључивање у наставу ученицима који су из оправданих разлога били одсутни са редовних часова.

Редни број наставне теме	Број часова	Наставни садржај	Начин и поступак остваривања	Активности ученика
1	7	Етномузика, српски композитори	индивидуални рад фронтални рад дијалошка метода	Слушају, питају, препознају музичке примере
2	3	Модерна музика, жанрови, инструменти	индивидуални рад фронтални рад дијалошка метода	Слушају, питају, препознају музичке примере

3	2	Музика двадесет првог века	индивидуални рад фронтални рад дијалошка метода	Слушају, питају, препознају музичке примере

Ликовна култура

ЛИКОВНА КУЛТУРА

Циљеви допунске наставе:

– усвајање минимума знања ученика у складу са стандардима образовања;

— осамостаљивање ученика у процесу учења.

Задаци допунске наставе:

– уочавање проблема и израда плана рада.

Исходи допунске наставе:

– усвојено знање омогућава ученику самостално учење и праћење наредног градива што је основни стандард постигнућа;

– ученик је оспособљен да користи практичне вештине.

Исходи	**Област/Тема**	**Садржај**	**Укупан број часова**
-обликује презентације усклађујући текст и слику; -укаже на сличности, разлике и међусобни утицај уметности одређених култура, цивилизација и периода; -издваја кључне информације из текста и слике;	**Садржај уметничког дела**: мотиви и теме кроз епохе.	Уметност кроз епохе	**6**
-користи уметничко	**Културно наслеђе**	Човек и простор;	**6**

наслеђе као подстицај за стваралачки рад; -изражава своја интересовања и естетске доживљаје одабраним средствима и техникама;	као извор инспирације савремених стваралаца.	Скулптуре у пленеру; Пејзаж и архитектура; Реални и имагинарни простор	

Физичко и здравствено васпитање

Програм допунске, додатне и секције

Назив наставног предмета: Физичко васпитање

Циљ учења физичког васпитања је да се разноврсним и систематским моторичким активностима, у повезаности са осталим васпитно - образовним подручјима, допринесе интегралном развоју личности ученика. План допунске и додатне за циљ има да темељније презентује одређени наставни садржај и отклони све недоумице са редовне наставе, као и да се усавршавају одређени наставни садржаји кроз додатне часове рада.

Разред: Први, други, трећи и четврти

Исходи	**Област/Тема**	**Садржај**	**Укупан број часова**
-Именује моторичке способности које треба развијати -- Примени адекватна средства - Учествује на школском такмишењу и у систему школских спортских такмичења	Провера физичких способности(иницијално тестирање)	- Вежбе обликовања (јачања, лабављење и растезање); - Вежбе из корективне гимнастике; - Провера стања моторичких и функционалних способности	**2**
Кратко опише основне карактеристике и правила	Атлетика	АТЛЕТИКА У свим	**3**

атлетике, гимнастике и спортске гране - дисциплина које се уче		атлетским дисциплинама треба радити на развијању основних моторичких особина за дату дисциплину; *Трчања:* Усавршавање технике трчања на кратке и средње стазе: - 100 м ученици и ученице; - 800 м ученици и ученице; - штафета 4 х 100 м ученици и ученице Вежбање технике трчања на средњим стазама умереним интезитетом и различитим темпом у трајању од 5 до 10 мин. Крос: јесењи и пролећни - 800 м ученице, - 1000 м ученици. *Скокови:*	

		Скок удаљ техником увинућа Скок увис леђном *Бацања:* Бацање кугле, једна од рационалних техника (ученице 4 кг, ученици 5 кг). Спровести такмичења у одељењу, на резултат, у свим реализованим атлетским дисциплинама.	
- Одржава стабилну и динамичку равнотежу у различитим кретањима -изводи ротације тела	Спортска гимнастика са елементима акробатике: Вежбе на справама и тлу	*1. Вежбе на тлу* *2. Прескок* *3. Кругови* *4. Разбој* *5. Вратило* *6. Греда*	**2**
Користи елементе технике у игри Примењује правила у игри Учествује на спортским такмичењима	Спортска игра(Рукомет, Кошарка, одбојка,фудбал)	• Понављање и учвршћивање раније обучаваних елемената игре; • Даље проширивање и продубљавање техничко-тактичке припремљености	**11**

		ученика у складу са изборним програмом за дату игру. На основу претходних умења у техници и тактици наставник планира конкретне садржаје из спортске игре; • Актив наставника, према програму који сам доноси (из програма трећег разреда (програм по избору ученика) у складу са могућностима школе, организује наставу за коју ученици покажу посебно интересовање; • Препорука: уколико је могуће, организовати наставу пливања (посебно обуку за непливаче).	

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине које су ученику потребне за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене потребно више времена, активности и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. На ставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика. Током реализације часова физичког васпитања давати информације о томе које вежбе позитивно утичу на статус њиховог организма, с обзиром на карактеристике њихове професије, а које негативно утичу на здравље. Ученици који похађају трогодишње стручне школе далеко су више оптерећени у редовном образовању практичном и теоријском наставом од осталих ученика; Због тога је физичко васпитање, у овим школама, значајно за активан опоравак ученика, компензацију и релаксацију с обзиром на њихова честа статичка и једнострана оптерећења. Теоријска знања из области физичких активности су од великог значаја за укупним бављењем физичким вежбама.

II Оставаривање наставе и учења

- Садржаји програма усмерени су на:
- развијање физичких способности;
- спортско-техничко образовање;
- повезивање физичког васпитања са животом и радом.

У колико се укаже потреба, садржај програма се прилагођава како би се избегле негативне последице по здравље деце. Настава се реализује у циклусима који трају приближно 10-12 часова (узастопних). Наставнику физичког васпитања је остављено да, зависно од потреба, прецизира трајање сваког циклуса, као и редослед њиховог садржаја.

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, доношење опреме, понашање ученика на часу, уважавање гледишта других ученика, однос према раду, способност примене практичног знања у конкретним условима. Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;
- васпитни део(доношење опреме, дисциплина на часу);
- образовни део (практичне вештине);
- активности ученика на часовима;

IV Међупредметне компетенције

1. Компетенцију за целоживотно учење
2. Комуникацију
3. Решавање проблема
4. Сарадњу
5. Одговоран однос према здрављу
6. Одговоран однос према околини.

Кроз наставни садржај додатне, допунске и секције који се реализује као допуна Физичког васпитања остварују се и **општи принципи образовања и васпитања.**

Наставни предмет Физичко васпитање омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација и нових антрополошких достигнућа ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области физичког развоја. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну практичну наставу, допунску или додатну наставу, секције, ванаставне активности (крос, фер плеј манифестације), као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем.

У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:

-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;

-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;
-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.

Кроз додатну, допунску и секцију реализоваће се и **допунски циљеви образовања и васпитања.**

Кроз активности на практичној настави, води се рачуна о развијању и практиковању здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности у раду. Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику,правилно усвајање ,дигиталне компетенције (коришћење дигиталних алата за унапређење практичног вежбања),..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик ће умети да пронађе и асимилује нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.
Примењујући индивидуалани рад или групне активности код ученика ће доћи до поспешења развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;

Кроз додатну, допунску и секцију остариће се и **исходи образовања и васпитања.**

Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз практичан рад, вежбе у којима ће ученици показати да ли примењују нова сазнања. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз практичан рад, аналитички и синтетички разложе вежбу, дају идеје, изразе своја мишљења кроз чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се дају начини решавања одређених тактичких задатака и на основу конкретизованог решења ученик покушава да пронађе нове приступе.; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других;
У решавању задатака, ученик треба да зна да примени логичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који му се јављају.

Треба да зна шта је дозвољено, а шта не. Да зна како да се понаша и приступа одређеним садржајима, јер на тај начин чува и себе и друге другима.
Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз стручно усавршавање и похађањем семинара из области:;
- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;
- Поучавање и учење-К2;
- Подршку развоју личности ученика-К3;
- Комуникацију и сарадњу-К4.
Улога наставника вишеструка, јер треба да:
- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;
- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима. Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

Додатна настава

Српски језик и књижевност

Програм додатне наставе

Назив наставног предмета: Српски језик и књижевност, друштвено-језички смер гимназије

Циљ: Проширивање стечених знања, њихова примена, самосталан истраживачки рад и припреме за такмичења. Функционално повезивање наставе језика, књижевности и језичке културе.

Исходи	**Област/Тема**	**Садржај**	**Укупан број часова**
Ученик је у стању да: -самостално истражује и тумачи књижевноуметнички текст -користи стручну и	Књижевност	-Језички израз у Попиној збирци песама „Кора“ -Однос човека и света у поезији Миодрага Павловића	20

додатну литературу -критички приступа анализи дела и аргументовано дискутује о делу -изводи закључке и даје креативна решења -учествује на такмичењу из књижевности		-Суштина живота и поезије код Стевана Раичковића -Поезија Бранка Миљковића (избор ученика) -Неосимболистички тонови у поезији Ивана В. Лалића -Модерна проза-структура модерног романа -Свет *Проклете авлије* (питање идентитета) -Филозофски аспект Селимовићевог романа -Породична драма Катића у роману „Корени“ -Филозофија апсурда у обрађеним делима („Чекајући Годоа“, „Странац“, „Мит о Сизифу“, „Мајстор и Маргарита“) -„Енциклопедија мртвих“, значај и смисао -„Хазарски речник“, концепт саопштавања више истина о истој ствари -„Нови Јерусалим“, иронија у	

		приповедању -Извођење одабраних сцена из Шекспировог „Хамлета“ -Фауст и Мефисто- два аспекта живота -Психологија ликова у делима Ф. М. Достојевског -Мотив рата у изабраним делима -Решавање тестова са такмичења *Књижевна олимпијада*	
Ученик је у стању да: -самостално истражује језичка и правописна правила -користи стручну и додатну литературу -изводи закључке и решава задатке такмичарског нивоа -учествује на такмичењу из језика и језичке културе	Језик и језичка култура	Падежна поливалентност и синонимија (поређење, вежбање на изабраном тексту) -Семантичка и граматичка конгруенција -Именичка, придевска и прилошка вредност зависних реченица -Напоредне конструкције (уочавање напоредних односа у књижевном делу) -Значења глаголских облика -Диференцијалне	10

		особине функционлних стилова -Писање ученика у одговарајућем функционалном стилу -Израда језичке карти на којима су представљене језичке групе -Решавање тестова са такмичења из српског језика и језичке културе	

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I **Планирање наставе и учења**

Програмом се предвиђа проширивање знања из области обрађених на часовима редовне наставе, али и увођење нових појмова у складу са планом и програмом такмичења из језика и књижевности.

II **Остваривање наставе и учења**

Програм наставе и учења за област Књижевност у 4. разреду гимназије конципиран је тако да ученици обраде корпус дела послератне српске и светске књижевности, а са усвојеним теоријским апаратом савладају и нека од највећих дела ранијих епоха која тематски корелирају са двадесетовековном књижевношћу. У изборном делу програма предвиђено је и упознавање са савременом српском књижевношћу (дела настала након 1990. године).

Ученици се обучавају за активну примену свих врста и видова читања (доживљајно, истраживачко, изражајно и интерпретативно, гласно читање, читање с белешкама, читање у себи), а пре свега за помно читање, читање с уживљавањем и разумевањем уз вредновање књижевног дела.

На часовима додатне наставе шири се интересовање ученика за књижевност, књижевна дела и ауторе, продубљују се и надопуњују читалачка интересовања и усавршавају читалачке компетенције. Стваралачке активности реализују се као усмена продукција (говорне

вежбе, дискусије, разговори, монолози, рецитовање и казивање), писмена продукција (писање есеја, радова, домаћих задатака) и комбинована продукција (реферисања и презентације).

Планом додатне наставе се предвиђа проширивање и утврђивање знања из области синтаксе, стилистике и опште лингвистике. Приликом понављања обележја научног стила, значајно је обухватити дигиталну компетенцију и компетенцију за рад са подацима. Од наставника се очекује да ученике упуте на исправне и безбедне начине претраге на интернету, чији је циљ писање научног рада.

III **Праћење и вредновање наставе и учења**

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика током припремне фазе рада и током рада на часу, учешће у раду приликом тумачења дела, учесталост јављања, квалитет одговора, оригиналност и аргументовање ставова, уважавање гледишта других ученика и другачијих виђења, однос према раду, способност примене теоријских знања кроз учешће на такмичењима из српског језика и језичке културе и књижевности. Вредновање обухвата и писмено изражавање кроз учешће на литерарним конкурсима.

Енглески

ПРВИ СТРАНИ ЈЕЗИК - ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

ДОДАТНА НАСТАВА

Циљ додатне наставе је да омогући одабраним и талентованим ученицима да прошире и да продубе своја знања и вештине из неких наставних области и предмета у складу са својим интересовањима, способностима и склоностима, као и да подстиче ученике на самостални рад, развој логичког, стваралачког и критичког мишљења и да допринесе њиховом оспособљавању за даље самообразовање.

Разред: **четврти**

Смер**: друштвено-језички**

Годишњи фонд часова:**37**

ОБЛАСТ	ИСХОДИ	САДРЖАЈ
Разумевање говора	– разуме и извршава упутства и налоге за различите активности, у приватним и јавним комуникативним ситуацијама, исказане стандарднојезичком артикулаци-јом, уз минимално ометање позадинским шумовима;	**Граматички садржаји:** **Именице** -Именице у функцији придева

	– разуме општи садржај и важније појединости монолошких излагања у вези са друштвено релевантним и узрасно примереним темама, уколико се користи стандардни језик; – разуме општи смисао и најважније појединости информативних прилога из различитих медија о познатим, друштвено и узрасно релевантним темама, у којима се користи стандардни говор; – разуме битне елементе садржаја у краћим аудио и аудио-визуелним формама, у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме – разуме општи садржај и идентификује важније појединости дијалошких форми у којима учествује двоје или више говорника, уколико је реч о размени информација,мишљења и ставова на познате и блиске теме из свакодневног живота, уз употребу стандарднојезичких елемената и споријег ритма; – разуме општи садржај и идентификује важније појединости дијалошких форми у којима учествује двоје или више говорника, уколико је реч о размени информација, мишљења и ставова на познате и блиске теме из свакодневног живота, уз употребу стандарднојезичких елемената и споријег ритма, уз евентуална понављања и појашњења; – разуме садржај и већину тематски повезаних појединости у текстовима савремене музике различитих жанрова, уз поновљена слушања и одговарајућу припрему	-Саксонски генитив **Члан** -Употреба одређеног и неодређеног члана. Изостављање члана. **Заменице и детерминатори** -Присвојне -Повратне. **Придеви и прилози** -Прилози учесталости -Компаративи и суперлативи **Предлози** -Предлози после именица (нпр. difference between) -Предлози после глагола (нпр. talk to, look at). -Предлози са превозним средствима (by, on, get in/into/on/onto/off/out of) **Везници** Повезивање елемената исте важности: for, and, nor, but, or, yet, so. **Творба речи** -Суфикси за именице које означавају занимања –er/or, -ist, -ician -Префикси и суфикси за творбу глагола (dis-,mis-, re-; -ize, -fy) -Фразални глаголи са on, off, up, down... (нпр. go on, take off,cut down). **Глаголи** -Обнављање обрађених глаголских времена са посебним акцентом на употреби прошлих времена: Past Simple, Past Continuous, Present Perfect, Past Perfect, Present Perfect Continuous -Used to/would за уобичајене радње у прошлости
Разумевање прочитаног текста	– примењује стратегије читања које омогућавају откривање значења непознатих речи; – разуме општи садржај и најважније појединости дужих текстова у вези с темама везаним за лична интересовања; – разуме општи садржај и најважнијепојединости аутентичних, адаптираних и неаутентичних дужих	

	текстова у вези с блиским темама; – разуме општи садржај и најважније појединости текстова о мање познатим темама, које спадају у шири спектар интересовања; – разуме општи садржај и најважније појединости дужих текстова о различитим конкретним и делимично апстрактним темама; – разуме текстове који садрже различита упутства; – разуме дуже и сложеније савремене књижевне текстове различитих жанрова, примерене узрасту;	-Will/going to за предвиђање -Модални глаголи (may/might; must/have to; must /mustn't / needn't;) -Пасивни глаголски облици и конструкције **Реченица** -Питања:WH-questions (who/whom/whose/which/what као субјекат и објекат у питањима; WHAT/HOW са мерама, нпр. What size/weight/length ...? How big/heavy/long... ?) -Tag questions (у потврдним, одричним и реченицама са Let's ...)
Усмено изражавање	– користи самостално циљни језик као језик комуникације; – говори, с лакоћом, о познатим темама и темама које су из домена његовог интересовања на кохерентан начин, примењујући познату лексичку грађу и језичке структуре; – препричава неки догађај или дешавање и износи очекивања у вези са тим; – укратко образлаже и објашњава разлоге догађаја или дешавања; – образлаже своје мишљење и реагује на мишљење других; – излаже пред публиком, на разумљив начин, унапред припремљену презентацију на познате и одабране теме уз помоћ визуеалног подстицаја; – током и после презентације разуме питања у вези са темом, одговара на њих и пружа додатна објашњења; – учествује у дијалогу и размењује мишљења и информације у вези са својим окружењем и свакодневним ситуацијама; – интерпретира тематски прилагођене песме, рецитације и скечеве; – користи интонацију, ритам и висину гласа у складу са сопственом комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације;	-Погодбене реченице (потенцијалне,ireалне). -Неуправни говор (са и без слагања времена) **Тематске области** -свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време) -свет рада (перспективе и образовни системи) -интересантне животне приче и догађаји -живи свет и заштита човекове околине -научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране) -медији и комуникација -храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света) -потрошачко друштво -спортови и спортске манифестације -Србија – моја домовина

Писмено изражавање	– пише текст примењујући правила правописа и интерпункције, поштујући основна начела организације текста; – пише текстове о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања; – пише краће прегледе/ сажетке књига, филмова, тв емисија и сл. користећи једноставне изразе; – описује утиске, мишљења, осећања, истиче предности и мане неке појаве или поступка; – пише белешке, поруке (имејлове, смс поруке и сл.), детаљне извештаје у којима тражи или преноси релевантне информације; – пише одговоре у којима тражи и преноси релевантне информације и објашњења користећи стандардне формуле писаног изражавања; – пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања износећи личан став и аргументе сложенијим језичким средствима; – пише текстове према моделу, тумачи и описује илустрације, табеле, слике, графиконе, истичући релевантне детаље; – пише неформална писма/мејлове/позивнице и сл. користећи се устаљеним изразима заодбијање/прихватање позива, извињења и сл.	познати градови и њихове знаменитости - региони и земље у којима се говори циљни језик -европа и заједнички живот народа **Комуникативне функције** -представљање себе и других -поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично) -идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд. -давање једноставних упутстава и команди -изражавање молби и захвалности -изражавање извињења изражавање потврде и негирање -изражавање допадања и недопадања -изражавање физичких сензација и потреба -исказивање просторних и временских односа -давање и тражење информација и обавештења -описивање и упоређивање лица и предмета -изрицање забране и реаговање на забрану
Социокултурна компетенција	-познаје основне одлике екосистема и друштвеног система земаља чији језик учи и разуме њихову међусобну условљеност; – објашњава на једноставан начин традиционално схваћене одлике властите културе припадницима страних култура; – објашњава, на једноставан начин, традиционално схваћене одлике култура чији језик учи припадницима властите културе; – увиђа и разуме да поступци учесника у свакодневним	-изражавање припадања и поседовања -скретање пажње -тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања -тражење и давање дозволе -исказивање честитки -исказивање препоруке -изражавање хитности и обавезности -исказивање сумње и несигурности

	комуникативним ситуацијама могу да буду протумачени на различите начине; – увиђа и разуме постојање културног плуралитета у својој земљи и земљама чији језик учи; – реагује адекватно на најчешће облике примереног и непримереног понашања у контексту културе земље/ земаља чији језик учи, примењујући обрасце љубазног понашања; – користи фреквентније регистре у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности комуникативне ситуације; – користи на креативан начин ограничена знања из различитих језика како би успешно остварио комуникативну намеру; – истражује различите аспекте култура земље/ земаља чији језик учи у оквиру својих интересовања; – користи савремене видове комуникације у откривању културе земље/ земаља чији језик учи; – користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације	
Медијација	– преноси, на структурисан начин, основне информација из више сродних текстова, у писаном и усменом облику; – преноси општи садржај из текстуалних извора у којима се износе различити ставови, у писаном облику; – преноси, у усменом облику, садржај усменог излагања или писаног текста прилагођавајући регистар и стил потребама комуникативне ситуације; – посредује у неформалној усменој интеракцији уз уважавање различитих културних вредности и избегавајући двосмисленості и нејасноће	

Задаци:
- задовољавање индивидуалних особености ученика, склоности, интересовања, способности за учење;
- подстицање индивидуалног развоја ученика (адекватног темпа), пре свега њихових интелектуалних карактеристика, што омогућава брже напредовање ученика (акцелерација);
- проширивање и продубљивање обима и садржаја појединих предмета за које ученици показују интересовање и способности;
- груписање ученика према способностима и интересовањима чиме се стварају услови за индивидуализацију додатног рада;
- идентификовање обдарених и талентованих ученика.

Садржаји додатног рада полазе од редовног плана и програма, али се, сходно интересовањима и потребама ученика, проширују, продубљују и допуњују новим садржајима, и као такви важе само за ученике обухваћене овим обликом рада. Самим тим, садржаји додатног рада су индивидуализовани, како у односу на ученика, тако и у односу на наставника.

Објашњење за реализацију
Додатним радом треба обухватити ученике: који постижу изузетне резултате усавладавању садржаја програма, који показују интересовање за проширивање и продубљивање знања и вештина који су обдарени и талентовани за одређене области и предмете. Програм додатног рада треба планирати и организовати у оквиру недељног распореда часова образовно-васпитног рада. Часови могу да трају краће или дуже од 45 минута, зависно од садржаја који се остварују.

С обзиром на примену и функцију додатног рада наставник треба да препоручи најразноврсније облике, методе и поступке рада који ће ученицима омогућити да њихове креативне способности и интересовања максимално дођу до изражаја (индивидуални и групни облик; проблемска, индивидуализована и други облици наставног рада). Наставник треба да упућује ученике да самостално испитују разне појаве, да се служе литературом, приручницима, алатима и инструментима, као и да сачине записе, анализе, закључке и сл.

I Планирање наставе и учења

Планирање додатне наставе се врши у складу са потребама и интересовању ученика, а и складу са обавезама, према решењу о четрдесеточасовној недељи, наставника. Одређивање термина врши се према важећим распоредима часова и дефинише у распореду за допунску и додатну наставу.

II **Остваривање наставе и учења**

Остваривање наставе и учења се одвија у школском кабинету – учионици..

На часовима комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, што подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Ученици: посматрају, питају, уз помоћ наставника записују, изводе закључке решавају задатке, одговарју на питања.

III **Праћење и вредновање наставе и учења**

Праћење наставе и учења се врши кроз све часове континуирано и систематично. Вреднују се активности и постигнућа ,квалитет одговора, способности примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање наставе и учења врши се кроз: праћење остварености исхода, усмено излагање, учествовање на конкурсима и такмичењима, као и резултатима постигнутим на истим.

Француски језик

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ-ДОДАТНА НАСТАВА-ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

РАЗРЕД-IV

НЕДЕЉНИ ФОНД-1 ЧАС

ГОДИШЊИ ФОНД-37 ЧАСОВА(укупно за све разреде)

ЦИЉЕВИ ДОДАТНЕ НАСТАВЕ

ЦИЉ додатне наставе је проширивање и продубљивање знања за даровите и талентоване ученике који желе да усавршавају знања из француског језика на свим нивоима од рецепције до продукције,интеракције,медијације и знања о језику,као и да учествују на такмичењима и конкурсима из француског језика.

ОБЛАСТ-ТЕМА	ИСХОДИ	САДРЖАЈ	БРОЈ ЧАСОВА
РЕЦЕПЦИЈА	– разуме једноставне књижевне текстове различитих жанрова (поезија, проза, драма),	Именичка група 1) Систематизација употребе детерминаната:	**5**

ПРОДУКЦИЈА	у којима се појављују учесталије метафоре; – открива значење непознатих речи у писаном тексту на основу познатог контекста и језичког предзнања; користи релативно спонтано и самостално циљни језик као језик комуникације у учионици са наставником и са осталим ученицима и ученицама; – описује особе, радњу, место, доживљај или актуелна дешавања у садашњости, прошлости и будућности, користећи познате језичке и ванјезичке елементе; – саопштава и интерпретира најважније информације садржаја писаних, илустрованих и усмених текстова на теме предвиђене наставним програмом, користећи познате језичке елементе; – саопштава и интерпретира најважније	партитивних чланова и партитивног de; присвојних и показних придева; основних, редних бројева. 2) Систематизација рода и броја именица и придева, поређења придева и именица. 3) Систематизација заменица: личних ненаглашених (укључујући и заменицу on) и наглашених; заменица за директни и индиректни објекат; показних и присвојних; упитних. Глаголска група 1) Систематизација глаголских времена индикатива (презент, сложени перфект, имперфект, плусквамперфект, футур први), као и перифрастичних конструкција: блиског футура, блиске прошлости. 2) Систематизација фреквентних униперсоналних глагола. 3) Систематизација презента кондиционала. 4)	**15**

ИНТЕРАКЦИЈА **МЕДИЈАЦИЈА**	информације садржаја кратких емисија, видео записа на теме предвиђене наставним програмом, користећи познате језичке елементе ; – износи своје мишљење, изражава и образлаже ставове и реагује на мишљење и ставове других (допадање/недопадање итд.), користећи познате и једноставне језичке елементе; – започиње и учествује у дијалогу и размењује мишљења и информације у вези са својим окружењем и свакодневним ситуацијама; илустрација, табела, слика, графикона, детаљних упутстава; – резимира прочитани/преслушани текст о блиским, познатим и обрађиваним друштвеним темама користећи једноставна језичка средства; – пише о блиским темама из свог окружења и подручја	Презент субјунктива најфреквентнијих глагола (после il faut que, il vaut mieux que, il est nécessaire que, il est possible que и глагола заповести, жеље и осећања). Предлози 1) Систематизација употребе предлога и фреквентних предложних израза (par rapport à, à côté de, au lieu de, à l'occasion de, à l'aide de, malgré). 2) Систематизација предлога за време и временских одредница (depuis, ça fait … que, en, dans, pour, il y a). Прилози 1) Систематизација прилога за место, време, начин, количину (интензитет). 2) Поређење прилога. Модалитети и форме реченице 1) Директни и индиректни говор. 2) Систематизација интерогативног и императивног модалитета. 3) Систематизација негације. Сложене реченице 1)	**10** **2**

ЗНАЊА О ЈЕЗИКУ	интересовања; – описује особе и догађаје поштујући правила кохерентности користећи фреквентне речи и изразе; – пише о властитом искуству описујући своје утиске и осећања, износећи мишљења, планове и очекивања, једноставним језичким средствима користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације (електронске поруке, СМС поруке, дискусије на блогу или форуму, друштвене мреже) преноси суштину и најважније појединости поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи, додајући, по потреби, једноставнија објашњења и обавештења, писмено и усмено; – у писаном облику резимира на структурисан начин	Систематизација координирања реченице са везницима et, ou, mais, car и прилозима/прилошким изразима c'est pourquoi, donc, puis, pourtant, par contre, par conséquent, au contraire. 2) Систематизација зависних реченица са најфреквентнијим везницима: релативних са заменицама qui, que, où; временских са везницима quand, chaque fois que, pendant que, depuis que; узрочних са везницима parce que и comme (рецептивно) ; финалних са везником pour que/pour+инфинитив; хипотетичних са везником si	**5**

	садржај краћег текста, аудио или визуелног записа и краће интеракције; – у усменом облику преноси садржај писаног или усменог текста, прилагођавајући га исказаним или претпостављеним потребама саговорника; – користи одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају, на пример: преноси садржај уз употребу описа, парафраза и сл.;		**37**

			37

		УКУПНО	

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе и учења

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II Остваривање наставе и учења

Настава се реализује кроз теоријску наставу.. Наставник користи различите методе и облике рада (фронтални, индивидуални, рад у паровима, групни рад, тимски рад-кооперативно учење, визуелне методе, вербалне методе, демонстративне методе). У настави се могу користити различита наставна средства (рачунар, пројектор, софвтвери, шеме, панои..)

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;
- усмено излагање;
-учествовање на конкурсима и такмичењима;
- активности ученика на часовима

Руски језик

План и програм рада додатне наставе

Назив наставног предмета-Руски језик

РАЗРЕД-II

НЕДЕЉНИ ФОНД-1 ЧАС

ГОДИШЊИ ФОНД-18 ЧАСОВА(укупно за све разреде)

ЦИЉЕВИ ДОДАТНЕ НАСТАВЕ:

проширивање и продубљивање знања за даровите и талентоване ученике који желе да усавршавају знања из руског језика на свим нивоима од рецепције до продукције ,интеракције, медијације и знања о језику, као и да учествују на такмичењима (државна такмичења, НИС-ове олимпијаде) и различитим конкурсима из руског језика.

Исходи	Област/Тема	Садржај	Укупан број часова
користи самостално циљни језик као језик комуникације; – говори, с лакоћом, о познатим темама и темама које су из домена његовог интересовања на кохерентан начин, примењујући познату лексичку грађу и језичке структуре; – препричава неки догађај или дешавање и износи очекивања у вези са тим; – укратко образлаже и објашњава разлоге догађаја или дешавања; – образлаже своје мишљење и реагује на мишљење других; – излаже пред публиком, на разумљив начин, унапред припремљену презентацију на познате и одабране теме уз помоћ визуеалног подстицаја; – током и после презентације разуме питања у вези са темом, одговара на њих и пружа додатна објашњења; – учествује у дијалогу и размењује мишљења и информације у вези са својим окружењем и свакодневним ситуацијама; – интерпретира тематски прилагођене песме, рецитације и скечеве; – користи интонацију, ритам и висину гласа у складу са сопственом комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације;.	**ЗНАЊА О ЈЕЗИКУ** **Рецепција** **Продукција** **Медијација**	**Језичка култура** **Комуникацијске вежбе са циљем усвајања многозначности речи;антоними,пароними и међујезички хомоними и пароними;сложенице;најефикаснији везници у сложеној реченици;употреба предлога са падежима.** **Књижевни текстови** **Видео садржаји** **Кон-ситуације(говорне вежбе)** **Фонетика(руски самогласнички и сугласнички систем)**	**10**

- увиђа и разуме постојање културног плуралитета у својој земљи и земљама чији језик учи; – реагује адекватно на најчешће облике граматичких облика, разуме префиксалне глаголе кретања и правилно их употребљава – користи фреквентније регистре у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности комуникативне ситуације; – користи на креативан начин ограничена знања из различитих језика како би успешно остварио комуникативну намеру; – истражује различите аспекте култура земље/ земаља чији језик учи у оквиру својих интересовања;	**ГРАМАТИКА** **Лингвокултурологија**	**Систематизација раније обрађених глаголских облика;партиципи;префиксални глаголи кретања;систематизација усвојених глагола,који се разликују од еквивалентних глагола у матерњем језику ученика.** **Синтакса** **Лексикологија**	**8**

I **Планирање наставе и учења**

Планирање додатне наставе се врши у складу са потребама и интересовању ученика, а и складу са обавезама, према решењу о четрдесеточасовној недељи, наставника. Одређивање термина врши се према важећим распоредима часова и дефинише у распореду за допунску и додатну наставу.

II **Остваривање наставе и учења**

Остваривање наставе и учења се одвија у школском кабинету – учионици..

На часовима комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, што подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Ученици: посматрају, питају, уз помоћ наставника записују, изводе закључке решавају задатке, одговарју на питања.

III **Праћење и вредновање наставе и учења**

Праћење наставе и учења се врши кроз све часове континуирано и систематично. Вреднују се активности и постигнућа ,квалитет одговора, способности примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање наставе и учења врши се кроз: праћење остварености исхода, усмено излагање, учествовање на конкурсима и такмичењима, као и резултатима постигнутим на истим.

Социологија

Филозофија

Програм **додатне** наставе

Назив наставног предмета: Филозофија

Циљ додатне наставе: продубљивање и сазнавање новог и додатног садржаја

Исходи	Област/Тема	Садржај	Укупан број часова
- формулише филозофски релевантно питање и уочи филозофски проблем у неком тексту или феномену; – објасни због чега није могуће дати јединствено одређење тога шта је филозофија и чиме се она бави; – одреди место филозофије међу облицима духовне културе: мит, религија, наука, уметност; – пореди карактеристике,	ОДРЕЂЕЊЕ ФИЛОЗОФИЈЕ	**Увод у философију**	**2**

домене и могућности различитих извора и типова сазнања (чулног, разумског и умственог); – у прихватању сазнања и уверења предност даје рационалним разлозима у односу на друге ауторитете (откровење, традиција, мишљење већине); – анализира примере употребе различитих метода филозофског испитивања: дијалек тичке, аналитичке, херменеутичке и феноменолошке, и процењује њихову специфич ност у односу на научне методе; – служи се			

методама критичког читања текста и стручном терминологијом у артикули саном приказу неке филозофске позиције; **– у комуникацији са другима презентује, усмено или писмено, и уз употребу одговарају ћих ИКТ средстава, идеје и аргументе на јасан, информативан и кохерентан начин, не намећући их другима;** **– ситуира решења филозофских проблема, дебате и аргументе у историјски контекст и одређује њихов утицај на светоназор одређене епохе;** **– прикаже на**			

примерима карактеристичне проблеме појединих филозофских дисципли на (метафизика, епистемологија, логика, етика, естетика, политичка филозофија); – интерпретира проблеме, ауторске опусе и теорије који су репрезентативни за историј ски развој филозофије; – процењује значај различитих метафизичких и епистемолошких схватања за формира ње модерног научног приступа изучавању природе, човека и друштва; – користи идеје филозофски утемељеног умећа живљења (нпр. античких			

концепција умерености и еудајмоније) да конципира, практикује и промовише здрав и еколошки стил живота; – препознаје и избегава симплификације, предрасуде, стереотипије и уобичајене софи зме у аргументацији; – аргументовано расправља о питањима културних и друштвених вредности и идеоло шких оријентација у савременом друштву; – у дискусији разликује претпоставке и карактер сазнајног, моралног и естетског расуђивања, и у расправи о вредностима			

респектује принципе конзистентног логичког мишљења, коректног аргументовања и основне етичке вредности; **– изводи практичне импликације одређене вредносне позиције и процењује њену реле** **вантност или универзално важење неког етичког принципа у свакодневном контексту;** **– формулише (на подстицај филозофске лектире) властито становиште о одређеном вредносном питању у толерантној расправи са другима или у аргументованом писа**			

ном приказу (есеју); – расуђује о кључним димензијама и циљевима научног знања			

Историја

Додатна настава

Наставни предмет:Историја

Смер: Друштвено-језички

Разред: четврти

Циљ додатне наставе је да омогући одабраним и талентованим ученицима да прошире и продубе своје знање и вештине из неких наставних области и предмета у складу са интересовањима, способностима и склоностима као и да постиче ученике на самостални рад, развој логичког, стваралачког и критичког мишљења и да допринесе њиховом оспособљавању за даље образовање

Задаци додатне наставе:

- уочавање индивидуалних квалитета и интересовањаученика.

Област/Тема	Број часова	Садржај	Исходи
МЕЂУНАРОДНИ ОДНОСИ,САВЕЗИ И КРИЗЕ	4	Међудржавни односи Кримски рат Грађански рат у САД Блоковске поделе и савези великих сила Источно питање Ратови за српско	идентификује узроке и последице историјских догађаја, појава и процеса из опште и националне историје; − анализира историјске догађаје и појаве на основу доступних визуелних, аудио-визуелних извора и статистички-табеларно обрађених података; − користи хронолошке одреднице и исправним хронолошким редоследом наводи

		национално ослобођење и уједињење Балкански ратови Империјализам Велики рат Револуције у Русији и Европи Настанак југословенске државе Други светски рат Ратни злочини Геноцид, Холокауст, геноцид над Ромима, геноцид над Србима у НДХ (Аушвиц, Јасеновац, Сајмиште, гета...) Хладни рат Деколонизација Мировне и међународне конференције Међународне организације (Друштво народа, ОУН) Српска и југословенска држава у међународним односима Грађански ратови, кризе и међународне интервенције Међународни тероризам Савремени конфликти и кризе Распад југословенске државе и међунационални сукоби (интернационализација	кључне догађаје, појаве, процесе и личности; − у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; − пореди изворе различите сазнајне вредности и процени њихову релевантност за истраживање; − примењује основну методологију у елементарном историјском истраживању и резултате презентује у усменом, писаном, или дигиталном облику; − анализира утицај међународних односа на положај држава и народа у прошлости и препознаје га у савременим историјским процесима; − на основу датих примера изводи закључак о повезаности појава и процеса из националне историје са појавама и процесима у регионалним, европским и светским оквирима; − истражи меморијалне споменике у локалној средини и у сарадњи са локалном заједницом учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања; − идентификује најважније друштвене групе, њихове улоге и односе у периоду од средине 19. века до данас; − анализира структуру и особености српског друштва и уочава промене изазване политичким и економским процесима у периоду од средине 19. века до данас; − наведе специфичности друштвених појава, процеса, политичких идеја, ставова појединаца и група; − анализира, на примерима, процес настанка модерних нација; − пореди елементе српске државности 19. и 20. века и српске државе у 21. веку;идентификује основне карактеристике и предуслове настанка тоталитарних идеологија и наводи њихове последице у историјском и савременом контексту; − објасни значење појмова геноцид и Холокауст; − анализира, на основу одабраних историјских извора и литературе, различита тумачења истог историјског догађаја или појаве; − уочава историјске промене, поређењем политичке карте

		сукоба, настанак нових држава, НАТО бомбардовање Републике Српске и Савезне Републике Југославије, питање статуса Косова и Метохије)	савременог света са историјским картама; − препозна пропаганду, стереотипе и идеолошку позицију у историјском извору и формулише став који се супротставља манипулацији; − критички процењује сазнајну вредност и веродостојност усмених сведочанстава, као и писаних, визуелних, аудио-визуелних и електронских историјских извора; − наведе специфичности друштвених, економских и државних уређења у периоду од средине 19. века до данас; − илуструје примерима утицај научно-технолошког развоја на промене у друштву, економији и природном окружењу; − критички се односи према информацијама из медија користећи се историјским знањима и вештинама; − објасни разлику између методолошки утемељених и ненаучних интерпретација прошлости, које су узрок појаве историјског ревизионизма; − излаже ставове, засноване на методолошки утемељеним аргументима, о осетљивим историјским питањима и појавама; − образложи утицај историјских догађаја, појава и процеса на креирање и јачање националног и културног идентитета у периоду савремене историје; − наведе примере утицаја популарне културе и уметничких достигнућа на обликовање савременог друштва; − идентификује узроке, елементе и последице историјских сукоба и ратова и дискутује о могућим начинима превенције конфликата; − изведе закључке о узроцима, току и последицама ратова условљених распадом СФРЈ користећи изворе различитог порекла и сазнајне вредности; − препозна, на примерима из савремене историје, важност поштовања људских права; − пореди права појединаца и друштвених група у истој епохи на различитом простору, као и током различитих епоха на истом простору; − идентификује историјске предуслове развоја индивидуалних и

			колективних права и наводи примере њиховог кршења у прошлости и данас; − наведе механизме заштите људских права (институције, декларације, организације).
ДРЖАВА И ИНСТИТУЦИЈЕ	5	Стварање националних држава и нестанак империја Типови државних уређења Монархија Република Револуције и њихове тековине Уставност Структура, унутрашње уређење и институције Скупштина и парламентаризам Законодавство, државна управа и војска Односи државе и цркве, секуларизација Демократија и тоталитаризам Српски народ под страном влашћу Развој српске и југословенске државности и уставности Кнежевина Србија Краљевина Србија Краљевина СХС/Југославија ФНРЈ/СФРЈ СРЈ, Државна заједница Србија и Црна Гора Република Србија Република Српска	чности; − у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове; − пореди изворе различите сазнајне вредности и процени њихову релевантност за истраживање; − примењује основну методологију у елементарном историјском истраживању и резултате презентује у усменом, писаном, или дигиталном облику; − анализира утицај међународних односа на положај држава и народа у прошлости и препознаје га у савременим историјским процесима; − на основу датих примера изводи закључак о повезаности појава и процеса из националне историје са појавама и процесима у регионалним, европским и светским оквирима; − истражи меморијалне споменике у локалној средини и у сарадњи са локалном заједницом учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања; − идентификује најважније друштвене групе, њихове улоге и односе у периоду од средине 19. века до данас; − анализира структуру и особености српског друштва и уочава промене изазване политичким и економским процесима у периоду од средине 19. века до данас; − наведе специфичности друштвених појава, процеса, политичких идеја, ставова појединаца и група; − анализира, на примерима, процес настанка модерних нација; − пореди елементе српске државности 19. и 20. века и српске државе у 21. веку;идентификује основне карактеристике и предуслове настанка тоталитарних идеологија и наводи њихове последице у историјском и савременом контексту; − објасни значење појмова геноцид и

			Холокауст; − анализира, на основу одабраних историјских извора и литературе, различита тумачења истог историјског догађаја или појаве; − уочава историјске промене, поређењем политичке карте савременог света са историјским картама; − препозна пропаганду, стереотипе и идеолошку позицију у историјском извору и формулише став који се супротставља манипулацији; − критички процењује сазнајну вредност и веродостојност усмених сведочанстава, као и писаних, визуелних, аудио-визуелних и електронских историјских извора; − наведе специфичности друштвених, економских и државних уређења у периоду од средине 19. века до данас; − илуструје примерима утицај научно-технолошког развоја на промене у друштву, економији и природном окружењу; − критички се односи према информацијама из медија користећи се историјским знањима и вештинама; − објасни разлику између методолошки утемељених и ненаучних интерпретација прошлости, које су узрок појаве историјског ревизионизма; − излаже ставове, засноване на методолошки утемељеним аргументима, о осетљивим историјским питањима и појавама; − образложи утицај историјских догађаја, појава и процеса на креирање и јачање националног и културног идентитета у периоду савремене историје; − наведе примере утицаја популарне културе и уметничких достигнућа на обликовање савременог друштва; − идентификује узроке, елементе и последице историјских сукоба и ратова и дискутује о могућим начинима превенције конфликата; − изведе закључке о узроцима, току и последицама ратова условљених распадом СФРЈ користећи изворе различитог порекла и сазнајне вредности; −

			препозна, на примерима из савремене историје, важност поштовања људских права; − пореди права појединаца и друштвених група у истој епохи на различитом простору, као и током различитих епоха на истом простору; − идентификује историјске предуслове развоја индивидуалних и колективних права и наводи примере њиховог кршења у прошлости и данас; − наведе механизме заштите људских права (институције, декларације, организације).

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I **Планирање наставе и учења**

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности и индивидуалних карактеристика ученика.

II**Оставаривање наставе и учења**

Настава се реализује кроз теоријски наставу. Програм за први разред организован је кроз три модула. Наставник користи различите методе и облике рада. У настави се могу користити различита наставна средства (рачунар, пројектор, софвтвери, шеме, панои..)

III**Праћење и вредновање наставе и учења**

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;
- усмено излагање;
- показивање практичних вештина;
- активности ученика на часовима;

Физика

Додатна настава за физику-IV-Разред(оба смера)

Месец	Број часова	Садржај рада	Активности	Облици извођења	Циљеви и задаци	
IX	-	-	-	-	-	
X	4	Релативистичка механика	Раде задатке	Групни	Боље разумевање	
XI	4	Релативистичкс механика	-II-	-II-	-II-	
XII	4	Атомски спектри	-II-	-II-	-II-	
I	3	Атомски спектри	-II-	-II-	-II-	
II	2	Физика атомског језгра	-II-	-II-	-II-	
III	4	Физика атомског језгра	-II-	-II-	-II-	
IV	3	Физика атомског језгра	-II-	-II-	-II-	

Математика

Рачунарство и информатика

Предмет: Рачунарство и информатика

Разред: Четврти

Одељење: IV $_1$

Смер: Друштвено језички

Циљ и задаци:
Циљ учења Рачунарства и информатике је стицање знања, овладавање вештинама и формирање вредносних ставова који доприносе развоју информатичке писмености неопходне за даље школовање, живот и рад у савременом друштву. Усвајањем концепата из рачунарских наука, ученик развија способност апстрактног и критичног мишљења о аутоматизацији послова уз помоћ информационо-комуникационих технологија и развија способност ефективног коришћења технологије на рационалан, етичан и безбедан начин.

Задаци додатне наставе су да ученици:
– развијају свест о неопходности коришћења рачунара у свакодневном животу и значај информатике за савремено друштво;
– развијају способности јасног и прецизног изражавања и коришћења основних информатичких термина;
– стичу знања и вештине корисне за трансфер у друге предмете и развијају способности за правилно коришћење стручне литературе;
– буду подстакнути за стручни развој и усавршавање у складу са индивидуалним способностима и потребама друштва;
– развијају способности потребне за решавање проблема и нових ситуација у процесу рада и свакодневном животу.

– способност ученика да креирају једноставну БП на основу корисничких захтева; креирају упите у БП користећи могућности СУБП и SQL језика (селекција, сортирање, филтрирање, упити агрегације; креира извештаје).

– стицање знања ученика на основу којих прави паралеле између „класичних” области и савремених, које су још увек у фази истраживања, развоја и експерименталне примене.

Исходи	Област/Тема	Садржај	Укупан број часова
– објасни улогу базе података у савременим информационим системима; – креира базу и табеле коришћењем графичког интерфејса одабраног СУБП; – врши упите и обрађује податке; – администрира базом података на основном нивоу;	Базе података	1, 2.Базе података 3, 4. Типови података 5, 6. Креирање и рад са табелама 7, 8. Сортирање и филтрирање података 9, 10. Кључ, релације	14

		11, 12. Креирање једноставних упита 13, 14. Креирање форме и извештаја	
– наведе актуелне области рачунарства и проблеме који они решавају.	Обрада савременог рачунарства	15. Представљање актуелних области рачунарства - машинско учење 16. Представљање актуелних области рачунарства – вештачка интелигенција, роботика 17. Представљање актуелних области рачунарства – криптографија 18. Паметни градови 19. Обрада великих количина података 20. Квантни рачунари	6

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I **Планирање наставе и учења**

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање

активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II **Остваривање наставе и учења**

Настава се реализује кроз теорију. Програм за четврти разред организован је кроз два модула. Наставник користи различите методе и облике рада (фронтални, индивидуални, рад у паровима, групни рад, тимски рад-кооперативно учење, практичан рад, визуелне методе, вербалне методе, демонстративне методе). У настави се могу користити различита наставна средства (рачунар, пројектор, софвтвери, шеме, панои..)

III **Праћење и вредновање наставе и учења**

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, квалитет одговора, способност примене теоријских знања у конкретним радним условима.
Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;
- усмено излагање;
- показивање практичних вештина;
- активности ученика на часовима;

Музичка култура

Разред IV
Предмет музичка култура

За ученике чије се интересовање и **љубав за музику** не могу задовољити оним што им пружа редовна настава, могу се организовати додатна настава или секције.У зависности од афинитета, креативних способности или извођачких могућности ученика, рад се може организовати кроз следеће активности:

- солистичко певање;
- групе певача;
- „Мала школа инструмента” (клавир, гитара, тамбуре...);
- групе инструмената;
- млади композитори;
- млади етномузиколози (прикупљање мало познатих или готово заборављених песама средине у којој живе).

Циљ је разумевање,препознавање,отклањање нејасноћа брже и квалитетније усвајање знања умења и вештина из наставног градива и постизање бољег општег успеха из предмета.

Редни број наставне теме	Број часова	Наставни садржај	Начин и поступак остваривања	Активности ученика
1	10	Етномузика, српски композитори	индивидуални рад фронтални рад дијалошка метода	Слушају, питају, препознају музичке примере
2	5	Модерна музика, жанрови, инструменти	индивидуални рад фронтални рад дијалошка метода	Слушају, питају, препознају музичке примере
3	3	Музика двадесет првог века	индивидуални рад фронтални рад дијалошка метода	Слушају, питају, препознају музичке примере

Ликовна култура

Циљеви додатне наставе:

- продубљивање знања стечених на редовној настави;
- припремити ученика да одржи предавање на неку ваннаставну или наставну, занимљиву тему по сопственом избору или избору у договору са професором;
- избор и мотивисање ученика за учешће на конкурсима;
- откривати код ученика све расположиве могућности за ликовне активности и за разумевање ликовних дела и оплемењивати их.

Задаци додатне наставе:

- уочавање индивидуалних квалитета и интересовања ученика;
- увођење ученика у свет ликовних вредности и стваралачког мишљења кроз практичне и теоријске задатке;
- омогућавање схватања уметничког дела у културно-историјским условима;
- омогућавање ученицима да стечена практична и теоретска знања усвоје као систем примењљив у будућим заниманјима;
- познавање ликовног наслеђа наше земље, како би ученици развијали смисао, осећања и потебу неговања културних тековина;
-упознавање ликовних законитости кроз самостална ликовна остварења;
- увођење ученика у свет опажања и доживљавања ликовних дела и развијање личног односа према властитим и туђим ликовним делима ;
- омогућавање критичког односа према делима ликовних уметности, као и према поставкама теорије и историје уметности;
- упознавање основних одлика и развоја уметности у друштвено-историјским раздобљима код нас и у свету;
- омогућавање свестраног развоја ученикове личности, његових, како емоционално-доживљених, тако и интелектуално-креативних способности;
- омогућавање разумевања уметности које доприноси оплемењивању демократије и толеранције;
- истицање да универзалност ликовног језика утиче на укидање језичких, националних и расних раздвајања;
- праћење ликовних догађаја и посете музејима и галеријама треба да постане навика за развој целовите личности.

Исходи додатне наставе:

- ученик има висок квалитет стечених знања, уме да их примењује, да се према садржајима односи критички, да користи литературу и способности у односу на градиво које се обрађује на редовној настави;
- ученик је способан да осмисли и реализује пројекат за конкурс;
- ученик је способан да презентује пројекат другим ученицима.

Исходи	Област/Тема	Садржај	Укупан број часова
-обликује презентације усклађујући текст и слику; -укаже на сличности, разлике и међусобни утицај уметности одређених култура, цивилизација и периода; -издваја кључне информације из текста и слике;	**Садржај уметничког дела**: мотиви и теме кроз епохе.	Уметност кроз епохе	**6**
-користи уметничко наслеђе као подстицај за стваралачки рад; -изражава своја интересовања и естетске доживљаје одабраним средствима и техникама;	**Културно наслеђе** као извор инспирације савремених стваралаца.	Човек и простор; Скулптуре у пленеру; Пејзаж и архитектура; Реални и имагинарни простор	**6**

Физичко и здравствено васпитање

Програм допунске, додатне и секције

Назив наставног предмета: Физичко васпитање

Циљ учења физичког васпитања је да се разноврсним и систематским моторичким активностима, у повезаности са осталим васпитно - образовним подручјима, допринесе интегралном развоју личности ученика. План допунске и додатне за циљ има да темељније презентује одређени наставни садржај и отклони све недоумице са редовне наставе, као и да се усавршавају одређени наставни садржаји кроз додатне часове рада.

Разред: Први, други, трећи и четврти

Исходи	Област/Тема	Садржај	Укупан број часова
-Именује моторичке способности које треба развијати -- Примени адекватна средства - Учествује на школском такмичењу и у систему школских спортских такмичења	Провера физичких способности(иницијално тестирање)	- Вежбе обликовања (јачања, лабављење и растезање); - Вежбе из корективне гимнастике; - Провера стања моторичких и функционалних способности	**2**
Кратко опише основне карактеристике и правила атлетике, гимнастике и спортске гране - дисциплина које се уче	Атлетика	АТЛЕТИКА У свим атлетским дисциплинама треба радити на развијању основних моторичких особина за дату дисциплину; *Трчања:* Усавршавање технике трчања на кратке и средње стазе: - 100 м ученици и ученице; - 800 м ученици и ученице; - штафета 4 х 100 м ученици и	**3**

		ученице Вежбање технике трчања на средњим стазама умереним интезитетом и различитим темпом у трајању од 5 до 10 мин. Крос: јесењи и пролећни - 800 м ученице, - 1000 м ученици. *Скокови:* Скок удаљ техником увинућа Скок увис леђном *Бацања:* Бацање кугле, једна од рационалних техника (ученице 4 кг, ученици 5 кг). Спровести такмичења у одељењу, на резултат, у свим реализованим атлетским дисциплинама.	

- Одржава стабилну и динамичку равнотежу у различитим кретањима -изводи ротације тела	Спортска гимнастика са елементима акробатике: Вежбе на справама и тлу	*1. Вежбе на тлу* *2. Прескок* *3. Кругови* *4. Разбој* *5. Вратило* *6. Греда*	**2**
Користи елементе технике у игри Примењује правила у игри Учествује на спортским такмичењима	Спортска игра(Рукомет, Кошарка, одбојка,фудбал)	• Понављање и учвршћивање раније обучаваних елемената игре; • Даље проширивање и продубљавање техничко-тактичке припремљености ученика у складу са изборним програмом за дату игру. На основу претходних умења у техници и тактици наставник планира конкретне садржаје из спортске игре; • Актив наставника, према програму који сам доноси (из програма трећег разреда (програм по	**11**

		избору ученика) у складу са могућностима школе, организује наставу за коју ученици покажу посебно интересовање; • Препорука: уколико је могуће, организовати наставу пливања (посебно обуку за непливаче).	

Упуство за дидактичко-методичко остваривање програма

I Планирање наставе

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине које су ученику потребне за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене потребно више времена, активности и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. На ставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облик рада, као и планирање активности ученика зависи од наставног садржаја који треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика. Током реализације часова физичког васпитања давати информације о томе које вежбе позитивно утичу на статус њиховог организма, с обзиром на карактеристике њихове професије, а које негативно утичу на здравље. Ученици који похађају трогодишње стручне школе далеко су више оптерећени у редовном образовању практичном и теоријском наставом од осталих ученика; Због тога је физичко васпитање, у овим школама, значајно за активан опоравак ученика,

компензацију и релаксацију с обзиром на њихова честа статичка и једнострана оптерећења. Теоријска знања из области физичких активности су од великог значаја за укупним бављењем физичким вежбама.

II Остваривање наставе и учења

- Садржаји програма усмерени су на:
- развијање физичких способности;
- спортско-техничко образовање;
- повезивање физичког васпитања са животом и радом.

У колико се укаже потреба, садржај програма се прилагођава како би се избегле негативне последице по здравље деце. Настава се реализује у циклусима који трају приближно 10-12 часова (узастопних). Наставнику физичког васпитања је остављено да, зависно од потреба, прецизира трајање сваког циклуса, као и редослед њиховог садржаја.

III Праћење и вредновање наставе и учења

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика на часу, доношење опреме, понашање ученика на часу, уважавање гледишта других ученика, однос према раду, способност примене практичног знања у конкретним условима.

Вредновање остварености исхода врши се кроз:

- праћење остварености исхода;
- васпитни део(доношење опреме, дисциплина на часу);
- образовни део (практичне вештине);
- активности ученика на часовима;

IV Међупредметне компетенције

1. Компетенцију за целоживотно учење
2. Комуникацију
3. Решавање проблема
4. Сарадњу
5. Одговоран однос према здрављу
6. Одговоран однос према околини.

Кроз наставни садржај додатне, допунске и секције који се реализује као допуна Физичког васпитања остварују се и **општи принципи образовања и васпитања.**

Наставни предмет Физичко васпитање омогућиће учешће свих ученика кроз једнако уважавање, подједнако давање шанси свим ученицима на основу индивидуалних могућности и потреба. То ће се реализовати кроз коришћење разноврсних облика учења (учење путем покушаја и погрешака, учење по моделу, учење увиђањем...). Кроз облике рада, наставне методе, коришћење разновсних наставних средстава, похваљивањем ученика, давањем препорука за даље напредовање, уз неговање отворености, сарадње и толеранције подиже се квалитет образовних постигнућа и развија се мотивација за учење код ученика. Кроз редовно праћење реформисаних наставних планова и програма, иновација и нових антрополошких достигнућа ученицима ће бити омогућено континуирано напредовање у области физичког развоја. Континуирано учешће ученика одвијаће се кроз редовну практичну наставу, допунску или додатну наставу, секције, ванаставне активности (крос, фер плеј манифестације), као и учешће у различитим активностиваа током жиовота са циљем сталног унапређивања компетенција ученика. Континуирано стручно усавршавање наставника, унутар и ван установе, омогућиће високу стручност наставника. Кроз сталну сарадња са спољним сарадницима, одељенским старешином, стручним већем.

У остваривању принципа посебна пажња се посвећује и:

-идентификацији, праћењу и подстицању ученика са изузетним, односно посебним способностима (талентовани и даровити) уз обезбеђивање услова да, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ одговарајућим нивоима образовања и васпитања;

-могућности да ученици са сметњама у развоју, инвалидитетом и из осетљивих група, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања и васпитања у установама, а ученици са здравственим проблемима остварују право на образовање током болничког и кућног лечења које се реализује кроз ИОП програме и индивидуализацију и наставом на даљину;

-сарадњи са ученицима, ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, као и остваривања одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања реализоаваће се кроз континуирано међусобно уважавање наставника и ученика, праћење и оставривање наставног садржаја, праћење и вредновање напредовање ученика.

Кроз додатну, допунску и секцију реализоваће се и **допунски циљеви образовања и васпитања.**

Кроз активности на практичној настави, води се рачуна о развијању и практиковању здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности у раду. Развијају се кључне компетенције за целоживотно учење (комуникација на матерњем језику,правилно усвајање ,дигиталне компетенције (коришћење дигиталних алата за унапређење практичног вежбања),..) међупредметне компетенције и стручне компетенције у складу са захтевима занимања. Ученик ће бити оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик ће умети да пронађе и асимилује нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство.

Примењујући индивидуалани рад или групне активности код ученика ће доћи до поспешења развоја свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и

изражавања свог мишљења. Неопходно је да се ученицима омогући да сами покрећу инцијативе, пројекете, да се самооцењују и оцењују друге ученике, да анализирају и закључују;

Кроз додатну, допунску и секцију остариће се и **исходи образовања и васпитања.**

Остваривање исхода образовања и васпитања реализоваће се кроз све облике, начине и садржаје рада. Исходи образовања и васпитања остариће се кроз практичан рад, вежбе у којима ће ученици показати да ли примењују нова сазнања. Од ученика се очекује да на српском језику, кроз дијалог са наставником или другим ученицима, или кроз практичан рад, аналитички и синтетички разложе вежбу, дају идеје, изразе своја мишљења кроз чињенице и ставове. Зависно од наставне јединице или типа часа, ученику се дају начини решавања одређених тактичких задатака и на основу конкретизованог решења ученик покушава да пронађе нове приступе.; Од ученика се очекује да се у ситуацијам када ради са другим уленицима буде ефиксан као члан тима или групе, да даје и аргументује своје идеје, слуша и уважава мишљење других;
У решавању задатака, ученик треба да зна да примени логичко мишљење како би решио проблем и на ефикасан начин дошао до решења проблема који му се јављају.
Треба да зна шта је дозвољено, а шта не. Да зна како да се понаша и приступа одређеним садржајима, јер на тај начин чува и себе и друге другима.
Стандарди компетенција наставника ће се реализовати кроз стручно усавршавање и похађањем семинара из области:;
- Наставна област, предмет и методика наставе- К1;
- Поучавање и учење-К2;
- Подршку развоју личности ученика-К3;
- Комуникацију и сарадњу-К4.
Улога наставника вишеструка, јер треба да:
- развија кључне компетенције код ученика које их оспособљавају за живот и рад и на тај начин им пружа основу за даље учење;
- пружа додатну подршку ученицима из осетљивих друштвених група, талентованим ученицима и ученицима са тешкоћама у развоју, да остваре образовне и васпитне потенцијале у складу са сопственим могућностима. Да би допринео ефикасности и једнаким правима и доступности школовања свих ученика, наставник треба да има и компетенције које се односе на превенцију насиља у школама, мотивацију ученика за учење, изградњу толеранције, спречавање дискриминације и друго.

Припремна настава

Наставни предмет: **Историја**
Смер: Друштвено-језички
Разред: Четврти

Припремну наставу школа остварује за редовног ученика који се упућује на полагање разредног испита и за ванредног ученика.

Припремна настава се остварује и за ученика који је упућен на полагање поправног испита, у обиму од најмање 10 % од укупног годишњег броја за дати разред. Школа је дужна да организује припрему свих ученика за полагање матурских испита у обиму од најмање 5 % од укупног годишњег броја часова.

Припремна настава ће бити организована у складу са овим законским обавезама , као и у складу са програмом историје за дати разред, а у складу са могућностима ученика.

У изради матурских радова припремни рад се односи на избор тема за матурске радове, савете ученицима о обиму , чињеницама у самом раду , праћење у изради рада и консултацијама са кандидатима.

Програм припремне наставе

Наставни садржај / активности	Број часова	Начин и поступак остваривања	Активности ученика
1. Разговор о темама које су ученици изабрали за одбрану матурског рада	1	- индивидуалан рад - дијалошка метода - практичан рад	-слуша - уочава - изводи закључке - одговара на питања - препознаје - повезује знање - поставља питања - анализира - претражују и користе литературу и интернет
2. Упутство за израду матурског рада	1	- индивидуалан рад - дијалошка метода - илустративно – демонстративна	- одговарају на питања наставника - записују у свеске тезе са табле

		метода	- закључују -анализирају - постављају питања
3. Консултације око израде матурског рада (литература потребна за израду матурског рада)	1	- индивидуалан рад - дијалошка метода - илустративно – демонстративна метода - групни рад - практичан рад	- одговарају на питања наставника - записују у свеске тезе са табле - закључују - повезују раније стечено знање - анализирају - постављају питања - претражују и користе литературу и интернет - решавају проблеме
4. Анализа урађеног матурског рада	1	- индивидуалан рад - групни рад - дијалошка метода - практичан рад	- одговарају на питања наставника - закључују - анализирају - постављају питања - решавају проблеме
5. Прегледање и предаја матурског рада	1	- индивидуалан рад - дијалошка метода	- Разговарају са наставником
Укупно часова	5		

Предмет: **ГЕОГРАФИЈА** ,
Припремна настава
Подручје рада: гимназија

Припремну наставу школа остварује за редовног ученика који се упућује на полагање разредног испита, и за ванредног ученика.
Припремна настава остварује се и за ученика који је упућен на полагање поправног испита, у обиму од најмање 10% од укупног годишњег броја часова из географије, за дати разред.
Школа је дужна да организује припрему свих ученика за полагање матурских испита у обиму од најмање 5% од укупног годишњег броја часова из географије.

Припремна настава ће бити организована у складу са овим законским обавезама, као и у складу са програмом географије за дати разред, а у складу са могућностима и предзнањем ученика.
У изради матурских радова припремни рад се односи на избор тема за матурске, савете ученицима о обиму, чињеницама у самом раду, праћењу израде рада и конслултацијама са кандидатима.

ПЛАН ПРИПРЕМНЕ НАСТАВЕ

Наставни садржај/активност	Број часова	Начин и поступак остваривања	Активности ученика
1.Разговор о темама које су ученици изабрали за одбрану матурског рада	1	- индивидуални рад -дијалошка метода -практичан рад	-одговарају на питања наставника - закључују - повезују раније стечено знање - анализирају - постављају питања - претражују и користе литературу и интернет
2. Упутство за израду матурског рада	1	- индивидуални рад -дијалошка метода -илустративно-демонстративна метода	-одговарају на питања наставника - записују у свеске тезе са табле - закључују - анализирају - постављају питања
3. Консултације око израде матурског рада (литература потребна за израду матурског рада)	1	- индивидуални рад -групни рад -дијалошка метода -илустративно-демонстративна метода -практичан рад	-одговарају на питања наставника - записују у свеске тезе са табле - закључују - повезују раније стечено знање - анализирају - постављају питања

			- претражују и користе литературу и интернет - решавају проблеме
4. Анализа урађеног матурског рада	1	- индивидуални рад -групни рад -дијалошка метода -практичан рад	-одговарају на питања наставника - закључују - анализирају - постављају питања - решавају проблеме
5. Прегледање и предаја матурског рада	1	- индивидуални рад -дијалошка метода	-разговарају са наставник
УКУПНО ЧАСОВА	**5**		

Припрема матурског рада

ЛИКОВНА КУЛТУРА

ПЛАН ПРИПРЕМНЕ НАСТАВЕ

Предмет: **Ликовна култура**
Подручје рада: **гимназија**

Припремну наставу школа остварује за редовног ученика који се упућује на полагање разредног испита и за ванредног ученика.
Припремна настава остварује се и за ученика који је упућен на полагање поправног испита, у обиму од најмање 10% од укупног годишњег броја часова из ликовне културе, за дати разред.
Школа је дужна да организује припрему свих ученика за полагање матурских испита у обиму од најмање 5% од укупног годишњег броја часова ликовне културе.
Припремна настава ће бити организована у складу са овим законским обавезама, као и у складу са програмом за дати разред, а у складу са могућностима и предзнањем ученика.
У изради матурских радова припремни рад се односи на избор тема за матурске, савете ученицима о обиму, чињеницама у самом раду, праћењу израде рада и консултацијама са кандидатима.

Наставни садржај/активност	Број часова	Начин и поступак остваривања	Активности ученика
1. Разговор о темама које су ученици изабрали за одбрану матурског рада	1	- индивидуални рад -дијалошка метода -практичан рад	-одговарају на питања наставника - закључују - повезују раније стечено знање - анализирају - постављају питања - претражују и користе литературу и интернет
2. Упутство за израду матурског рада	1	- индивидуални рад -дијалошка метода -илустративно-демонстративна метода	-одговарају на питања наставника - записују у свеске тезе са табле - закључују - анализирају - постављају питања
3. Консултације око израде матурског рада (литература потребна за израду матурског рада)	1	- индивидуални рад -групни рад -дијалошка метода -илустративно-демонстративна метода -практичан рад	-одговарају на питања наставника - записују у свеске тезе са табле - закључују - повезују раније стечено знање - анализирају - постављају питања - претражују и користе литературу и интернет - решавају проблеме
4. Анализа урађеног матурског рада	1	- индивидуални рад -групни рад -дијалошка метода -практичан рад	-одговарају на питања наставника - закључују - анализирају - постављају питања

			- решавају проблеме
5. Прегледање и предаја матурског рада	1	- индивидуални рад -дијалошка метода	-разговарају са наставник
УКУПНО ЧАСОВА	**5**		

Биологија,
Припремна настава
Подручје рада: гимназија

Припремну наставу школа остварује за редовног ученика који се упућује на полагање разредног испита, и за ванредног ученика.
Припремна настава остварује се и за ученика који је упућен на полагање поправног испита, у обиму од најмање 10% од укупног годишњег броја часова из биологије, за дати разред.
Школа је дужна да организује припрему свих ученика за полагање матурских испита у обиму од најмање 5% од укупног годишњег броја часова из биологије.
Припремна настава ће бити организована у складу са овим законским обавезама, као и у складу са програмом биологије за дати разред, а у складу са могућностима и предзнањем ученика.
У изради матурских радова припремни рад се односи на избор тема за матурске, савете ученицима о обиму, чињеницама у самом раду, праћењу израде рада и конслултацијама са кандидатима.

ПЛАН ПРИПРЕМНЕ НАСТАВЕ

Наставни садржај/активност	**Број часова**	**Начин и поступак остваривања**	**Активности ученика**
1.Разговор о темама које су ученици изабрали за одбрану матурског рада	1	- индивидуални рад -дијалошка метода -практичан рад	-одговарају на питања наставника - закључују - повезују раније стечено знање - анализирају

			- постављају питања - претражују и користе литературу и интернет
2. Упутство за израду матурског рада	1	- индивидуални рад -дијалошка метода -илустративно-демонстративна метода	-одговарају на питања наставника - записују у свеске тезе са табле - закључују - анализирају - постављају питања
3. Консултације око израде матурског рада (литература потребна за израду матурског рада)	1	- индивидуални рад -групни рад -дијалошка метода -илустративно-демонстративна метода -практичан рад	-одговарају на питања наставника - записују у свеске тезе са табле - закључују - повезују раније стечено знање - анализирају - постављају питања - претражују и користе литературу и интернет - решавају проблеме
4. Анализа урађеног матурског рада	1	- индивидуални рад -групни рад -дијалошка метода -практичан рад	-одговарају на питања наставника - закључују - анализирају - постављају питања - решавају проблеме
5. Прегледање и предаја матурског рада	1	- индивидуални рад -дијалошка метода	-разговарају са наставник

УКУПНО ЧАСОВА	**5**

Хемија

Припремна настава

Подручје рада: **гимназија**

Разред: **сви разреди**

Припремну наставу школа остварује за редовног ученика који се упућује на полагање разредног испита, и за ванредног ученика.

Припремна настава остварује се и за ученика који је упућен на полагање поправног испита, у обиму од најмање 10% од укупног годишњег броја часова из хемије, за дати разред.

Школа је дужна да организује припрему свих ученика за полагање матурских испита у обиму од најмање 5% од укупног годишњег броја часова из хемије.

Припремна настава ће бити организована у складу са овим законским обавезама, као и у складу са програмом хемије за дати разред, а у складу са могућностима и предзнањем ученика.

У изради матурских радова припремни рад се односи на избор тема за матурске, савете ученицима о обиму, чињеницама у самом раду, праћењу израде рада и конслултацијама са кандидатима.

Програм припремне наставе

Наставни садржај / активности	Број часова	Начин и поступак остваривања	Активности ученика
1. Разговор о темама које су ученици изабрали	1	- индивидуалан рад - дијалошка метода	-- поставља питања - одговара на питања

за одбрану матурског рада			- анализира - претражују и користе литературу и интернет
2. Упутство за израду матурског рада	1	- индивидуалан рад - дијалошка метода - демонстративна метода	- постављају питања - бележе упутства
3. Консултације око израде матурског рада	1	- индивидуалан рад - дијалошка метода	- анализирају - постављају питања - претражују и користе литературу и интернет
4. Консултације - анализа урађеног матурског рада	1	- индивидуалан рад - дијалошка метода - практичан рад	- одговарају на питања наставника - анализирају - постављају питања
Укупно часова	4		

Енглески језик

Подручје рада: гимназија

Припремну наставу школа остварује за редовног ученика који се упућује на полагање разредног испита и за ванредног ученика.
Припремна настава остварује се и за ученика који је упућен на полагање поправног испита, у обиму од најмање 10% од укупног годишњег броја часова из енглеског језика, за дати разред.
Школа је дужна да организује припрему свих ученика за полагање матурских испита у обиму од најмање 5% од укупног годишњег броја часова енглеског језика.
Припремна настава ће бити организована у складу са овим законским обавезама, као и у складу са програмом за дати разред, а у складу са могућностима и предзнањем ученика.
У изради матурских радова припремни рад се односи на избор тема за матурске, савете ученицима о обиму, чињеницама у самом раду, праћењу израде рада и конслултацијама са кандидатима.

Наставни садржај/активност	**Број часова**	**Начин и поступак остваривања**	**Активности ученика**
1. Разговор о темама које су ученици изабрали за одбрану матурског рада	1	- индивидуални рад -дијалошка метода -практичан рад	-одговарају на питања наставника - закључују - повезују раније стечено знање - анализирају - постављају питања - претражују и користе литературу и интернет
2. Упутство за израду матурског рада	1	- индивидуални рад -дијалошка метода -илустративно-демонстративна метода	-одговарају на питања наставника - записују у свеске тезе са табле - закључују - анализирају

			- постављају питања
3. Консултације око израде матурског рада (литература потребна за израду матурског рада)	1	- индивидуални рад -групни рад -дијалошка метода -илустративно-демонстративна метода -практичан рад	-одговарају на питања наставника - записују у свеске тезе са табле - закључују - повезују раније стечено знање - анализирају - постављају питања - претражују и користе литературу и интернет - решавају проблеме
4. Анализа урађеног матурског рада	1	- индивидуални рад -групни рад -дијалошка метода -практичан рад	-одговарају на питања наставника - закључују - анализирају - постављају питања - решавају проблеме
5. Прегледање и предаја матурског рада	1	- индивидуални рад -дијалошка метода	-разговарају са наставник
УКУПНО ЧАСОВА	**5**		